

გიორგი ავალიშვილი

მგზავრობა თბილისიდან იერუსალიმამდე

ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა,
ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ელ. მეტრეველმა

ქართული საბჭოთაო „მეცნიერება“

თბილისი

1967

წინამდებარე გამოცემა წარმოადგენს ცნობილი ქართველი მოღვაწის, დიპლომატისა და მწერლის გიორგი ავალიშვილის სამოგზაურო დღიურის პირველ პუბლიკაციას. გ. ავალიშვილმა 1819 — 1820 წლებში იმოგზაურა თურქეთში, ეგვიპტეში და პალესტინაში. როგორც რუსეთის მოხელეს, მას მოგზაურობის დროს განსაკუთრებით ხელსაყრელი პირობები შეექმნა. შეხვედრები და საუბრები ეგვიპტის ფაშა მამად ალისთან, სახელმწიფო მოღვაწეებთან და დიპლომატებთან მას დიდ შესაძლებლობას უქმნიდა ღრმად გასცნობოდა თურქეთის და ეგვიპტის სოციალურსა და ეკონომიურ ცხოვრებას და ამასთანავე რუსეთისა და ევროპის პოლიტიკურ ინტერესებს ახლო აღმოსავლეთში.

განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენს გ. ავალიშვილი მამად ალის რეფორმებისა და მომავალი გეგმების მიმართ, თვალყურს ადევნებს ბერძენთა განმთავისუფლებელ მოძრაობას, ეცნობა მართლმადიდებლური ეკლესიის მოხელეთა და საერთოდ არათურქული მოსახლეობის მდგომარეობას თურქეთის იმპერიაში.

„მგზავრობაში“ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ეგვიპტის არაბთა და თურქთა ყოფის, ჩვეულებისა და ნაიცონალური თავისებურებების აღწერას.

მეტად მნიშვნელოვანია გ. ავალიშვილის ცნობები ეგვიპტისა თუ თურქეთში ძალით თუ ნებით გადახეწილ ქართველთა შესახებ.

„მგზავრობა“ ქვეყნდება ერთადერთი ატოგრაფული ნუსხის მიხედვით, რომელსაც ახლავს ავტორისავე ხელით შესრულებული რუკა, გეგმები და გრავიურებისა და ნახატების პირები.

ბ. ავალიშვილის „მგზავრობაჲ“

გ. ავალიშვილი XVIII საუკუნის მეორე ნახევრისა და XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საინტერესო მოღვაწეა. მონოგრაფია გ. ავალიშვილზე არ დაწერილა, თუმცა ბევრი გაკეთდა მისი შესწავლისათვის. გ. ავალიშვილმა პირველად აკად. მ. ბროსეს ყურადღება მიიპყრო. მ. ბროსემ აღწერა და გამოაქვეყნა ხელნაწერების ავალიშვილისეული კოლექცია¹. მანვე დაგვიტოვა გ. ავალიშვილის მიერ რუსულიდან თარგმნილ თხზულებათა სია.

გ. ავალიშვილთან დაკავშირებით საინტერესო საარქივო მასალას თავი მოუყარა და გამოაქვეყნა პროფ. ა. ცაგარელმა². ავალიშვილი როგორც პირველი ქართველი დრამატურგი დაახასიათა გ. ლეონიძემ წერილში „ქართული თეატრის ქრონიკები“³. ავალიშვილი—ეპიკოსი, დრამატურგი და ლირიკოსი შესწავლილი ჰყავს ტრ. რუხაძეს⁴. ქართული დრამატურგიის განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით გ. ავალიშვილის ლიტერატურულ საქმიანობას იხილავს ე. კეკელიძე ქართული ლიტერატურის ისტორიის კურსში⁵.

დასახელებულ ნაშრომებში გ. ავალიშვილი შესწავლილია, უმთავრესად, როგორც მთარგმნელი, დრამატურგი და დიპლომატი. რაც შეეხება მის ორიგინალურ ნაშრომს „მგზავრობაჲ“, რომლის ტექსტსაც ვთავაზობთ მკითხველს წინამდებარე გამოცემაში, იგი საგანგებოდ შესწავილი არ ყოფილა.

„მგზავრობის“ ერთადერთ ავტოგრაფულ ნუსხას მიაკვლია და პირველი კნობები მის შესახებ გამოაქვეყნა პროფ. ა. ცაგარელმა. მანვე მისცა ამ ძეგლს მაღალი შეფასება: „Жаль что подобных путешествий в грузинской литературе очень мало! Такие труды, как „Путешествие“ кн. Авалова составили бы украшение любой литературы“⁶.

ჩვენ გამოკვლევა არ ისახავს მიზნად „მგზავრობის“ ამომწურავ შესწავლას. შევეცდებით მხოლოდ აღვძრათ მკითხველის ინტერესს ამ მრავალმხრივ საინტერესო ლიტერატურული ძეგლისადმი, რომელიც დღეს პირველად ქვეყნდება.

• • •

ავალიშვილების ძველი ფეოდალური გვარი უკვე XVI საუკუნიდან ჩანს ისტორიულ გუჯრებსა და ნარატიულ წყაროებში. 1515—1516 წლებში დაწერილ საბუთში—„მცხეთისა ეკლესიისა ძუელითგან საქონებელნი და სამწყსონი სამ-

¹ Element de la langue géorgienne par M. Brosset Jeune. Paris. გვ. XI.

² А. Цагарели, Сведения, в. II, გვ. XXI—XXVIII.

³ გ. ლეონიძე, ქართული თეატრის ქრონიკები. „დროშა“, 1925, № 25, გვ. 27—28.

⁴ ტრ. რუხაძე, ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში, თბ., 1939, მისივე, ძველი ქართული თეატრი და დრამატურგია, თბ., 1949; მისივე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (XVI—XVIII სს.), 1960.

⁵ ე. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, II, 1952, გვ. 578—580.

⁶ А. Цагарели, დასახ. ნაშრომი, გვ. XXVIII.

ცხეს თავადნი და სოფელნი“—ავალიშვილებს უკავიათ ბუმბულისძეთა ადგილ-
მამულნი: „ბუმბულისძენი მათითა სასაფლაოთა, მონასტრითა და კარის ეკლე-
სითა ავალიშვილთა და სლესართა აქუს“¹. სამცხის თავადებად და ტაშისკარის
მფლობელებად ავალიშვილები დარჩენ ბოლო დრომდე, მაგრამ XVII საუკუნის
დამდეგიდან მათ ქართლშიც მოიპოვეს მამულები. 1636 წელს როსტომ მეფემ
ქაიხოსრო ავალიშვილს უბოძა მისივე ნაქონი სოფელი ბრეთი². XVII საუკუნეში
ავალიშვილთა ერთი შტო ქართლში დამკვიდრდა. ისინი ფლობდნენ ბრეთს,
არადეთს, სომანეთს და სხვ.³ ბრეთის ავალიშვილთა განშტოებას მამულეები კა-
ხეთშიც მიუღია და უკვე XVII საუკუნიდან იქ დამკვიდრებულა. კახელ ავალი-
შვილთა შთამომავალია გიორგი ავალიშვილი.

ავალიშვილთა გვარში ზეხდებით როგორც სამეფო მოხელეებს, ასევე სა-
სულიერო პირებსაც. ამ გვარმა მრავალი მწიგნობარი და გადაშენური მოგვცა⁴.

გიორგი ავალიშვილის მამა იოანე მეითარი ერეკლე II-ის დაახლოებული
პირი ყოფილა. იოანეს ჰყავდა შვიდი შვილი: მარიამ (მანია), ბარბარე, სოლო-
მონი, დავითი, ევლოდიოსი, გიორგი და ივანე⁵. ბავშვებს ღელა აღნე გარდა-
ეცვალათ და მათ აღზრდაზე ზრუნვა იკისრა გიორგის უფროსმა დამ მარიამმა,
გარსევან ჰავეკაძის მეუღლემ. მარიამი განათლებული, ჰკვიანი და გავლენიანი
ქალი იყო. მან კარგად იცოდა განათლების ფასიც, ამიტომ ყველა ღონე იხმარა,
რომ თავის ძმებისათვის შესაფერი განათლება მიეცა.

1784 წელს ერეკლე II-მ გარსევან ჰავეკაძე რუსეთში გააგზავნა საქარ-
თელის დესპანად. ამავე წელს პეტერბურგში ჩავიდა გიორგი ავალიშვილიც. 15
წლის ჰაბუკი გარსევანისგე მეთვალყურეობით შეუღდა სწავლას და მზადებას
დიპლომატიური კარიერისათვის. ცოტა ხანში გიორგი გარსევანის მიდევანდ
დაინიშნა.

მარიამ ავალიშვილს არც რუსეთში წასულ გიორგიზე შეუწყვეტია ზრუნ-
ვა. პეტერბურგში გაგზავნილ ერთ წერილში მარიამი ავედრებს მეფის ასულს.
(არ ჩანს რომელს) თავის ძმებს, რომლებიც ამ დროს იქ ცხოვრობდნენ⁶. 1785
წლის 25 მაისის წერილში კი გ. ავალიშვილი ატყობინებს თავის დას ბარბა-
რეს, თუ რა გეგმით მიმდინარეობს მისი მომზადება დიპლომატიური კარიერის-
ათვის: „ვიცი ჩემს ანბავს მოიხსენებ... ჩემი ნურა გუჯავრება რა, ოსტატს
ვაბარვიარ: რუსულს, ფრანციტულს, თამაშობას და ხაზუას ვსწავლობ. ღლე და
ღამე ოსტატთან ვარ და შაბათს სადილს უკან და კვირას ამათ ბრწყინეალებას
(გარსევან ჰავეკაძეს—ე. მ.) ვახლავარ“⁷.

იმის შემდეგ, რაც საქართველომ თავისი ბედი რუსეთს დაუკავშირა,
ქართველებისათვის აშკარა გახდა, რომ რუსული ენის ცოდნა სრულიად აუცი-
ლებელი იყო სამოხელეო და, მით უმეტეს, დიპლომატიური მოღვაწეობის ასპა-

¹ სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები (XV—XVI სს). ტექსტების პუბლიკაცია, გა-
მოკლევები და საძიებლები ქ. შარაშიძისა, 1961, გვ. 33.

² საქ. ცსსა, ფ. 1448, № 82.

³ Hd—14678, Hd—14483.

⁴ Hd—14687, Hd—10186, იოანე მეითარის (გ. ავალიშვილის მამის) სახლიკაცები ეტყობა
დიდად ნაშახურნი იყვნენ ერეკლეს ბატონიშვილობისა და მეფობის დროს. ერეკლეს მიერ 1738
წელს გაკეპული წყალობის წიგნიდან ვეგებლობთ, რომ ასლან მლახვარი ავალიშვილი ერეკლეს-
თან ერთად იბრძოდა ყანდაარს, ხოლო შემდეგ „ინდისტანს“ გაყოლია მას (იხ. საქ. ცსსა, ფ.
1448, № 1349. ამ დოკუმენტზე მივითითა განსვენებულმა გიორგი ლეონიძემ).

⁵ ხელნაწერი S—2684, მინაწერი 318—319 გვერდებზე. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერი-
ლობა, კოლექცია S, ტ. IV, გვ. 144—145.

⁶ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2913.

⁷ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2914.

რეზზე. ეს კარგად ესმოდა გიორგი ავალიშვილსაც; იგი თვითონაც ჩინებულად დაეუფლა რუსულს და თავის ძმებსაც მოუწოდებდა რუსული ენის სწავლისაკენ. 1785 წელს მარიამ ჭავჭავაძესთან მიწერილ წერილში ის წერდა: „...იოანეს (გიორგის ძმა—მ.) რუსულის სწავლა მოგეწერათ. დიახ დიდად მიამა დედა-შვილობამ და ერთი რუსული სტამბის ანბანი გამომიგზავნია. თუ კარგად ისწავლის, სხუასაც გამოუგზავნი“¹.

თუ რამდენად დაეუფლა გიორგი ავალიშვილი ფრანგულს, ძნელი სათქმელია. საფიქრებელია, რომ სასაუბრო ენა მან სუსტად იცოდა, ვინაიდან მოგზაურობის დროს გიორგი ფრანგებთან თურქულად საუბრობდა. ამას გარდა, ფრანგულ რომანებს ის თარგმნიდა არა ფრანგულიდან უშუალოდ, არამედ რუსულიდან. თურქული და სომხური ენები კი გიორგიმ ჩინებულად იცოდა. რუსული, თურქული და სომხური ენების ცოდნამ შეუწყო ხელი მის წინსვლას დიპლომატიურ ასპარეზზე. რუსული ენის კარგად დაუფლებამ ამავე დროს განსაზღვრა მისი ლიტერატურული ინტერესები და საქმიანობის ხასიათი.

გამოადგა გიორგი ავალიშვილს მოგზაურობის დროს ხაზვისა და „თამაშის“ ცოდნაც. გზა და გზა ის აკეთებდა ჩანახატებს, გამოხაზა რუკა და გეგმები, როგორც საილუსტრაციო მასალა თავისი მომავალი დღიურებისათვის. კარგად იცოდა გიორგიმ ისიც, თუ როგორ უნდა დაეკირათ თავი დიპლომატიურ წრეებში, რუსეთისა თუ ევროპის დიპლომატიური წარმომადგენლების მიერ გამართულ ბალებზე და ოფიციალურ მიღებებზე.

ქართველი მეფეები დიდად აფასებდნენ გ. ავალიშვილის დიპლომატიურ საქმიანობას. ამიტომაც, რომ იგი გარსეუან ჭავჭავაძესთან ერთად საქართველოს უცვლელი წარმომადგენელი იყო რუსეთში 1784—1802 წლებში². ეს წლები კი მეტად მძიმე და მღელვარე აღმოჩნდა საქართველოსათვის და განსაკუთრებით მისი ელჩებისათვის.

იმის შემდეგ, რაც ერეკლე მეორემ აიღო კურსი რუსეთზე, პოლიტიკური მოვლენები დიდი სისწრაფით ვითარდებოდნენ. მოწინავე, რეალისტურად მოაზროვნე ქართული საზოგადოებისათვის, რომელსაც სათავეში თვით ერეკლე ედგა, აშკარა იყო, რომ რუსეთის მფარველობა, მასთან დაახლოება ერთადერთი სწორი გზა იყო საქართველოს ფიზიკური არსებობის შესანარჩუნებლად. მეორე მხრით, ახლო აღმოსავლეთში ინგლის-საფრანგეთისა და რუსეთის მეტოქეობა და თურქეთის „პრობლემა“ უკარნახებდა რუსეთს ამიერკავკასიაში ფეხის მტკიცედ მოკიდებას. თურქეთის დანაწილება, მისი გაძევება შავი ზღვის სანაპიროდან და ამიერკავკასიაშიც მისი პრეტენზიებისათვის საფუძვლის მოსპობა რუსეთისათვის ეკატერინე მეორის დროიდან პირველი რიგის პოლიტიკური ამოცანა გახდა. ეს ამოცანა კი მკიდროდ იყო დაკავშირებული ამიერკავკასიის დაპყრობასთან. ამიტომაც, რომ ერეკლეს სიკვდილის უმაღლეს რუსეთმა დაიწყო სამფარველო ტრაქტატის გადასინჯვა. რუსეთის ამ გეგმების განხორციელებას დიდად უწყობდა ხელს ის შინაგანი არეულობა, რომელიც შეიქმნა საქართველოში ერეკლეს გარდაცვალების შემდეგ მისი მრავალრიცხოვანი მემკვიდრეების მიზეზიით.

1799 წელს პავლე იმპერატორმა განაახლა სამფარველო ხელშეკრულება გიორგი XII-სთან და თან შეუდგა ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების გეგმის

¹ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2908.

² 1791 წელს ერეკლე მეორემ გიორგი ავალიშვილი გააგზავნა აგრეთვე „სპარსეთის ნაწილსა და ადერბეიჯანისა რომელთაზე ქალაქთა“ დიპლომატიური მოლაპარაკებისათვის.

განხორციელებისათვის მზადებას. თავის მხრით შერყეული ტახტის გასამტკიცებლად გიორგი XII დასაყრდენს რუსეთში ეძებდა და თვითონ სახავდა გზებს რუსეთის გავლენისა და უფლებების გასაღივებლად საქართველოში.

„1800 წლის 24 ივნისს პეტერბურგში მყოფი ქართველი ელჩების მიერ წარდგენილი ნოტით ქართლ-კახეთის მეფე გიორგი XII ინარჩუნებდა მხოლოდ შეზღუდულ ავტონომიურ მმართველობას. ქართლ-კახეთის მეფე ახლა რუსეთის სახელმწიფოს მორჩილი ხდებოდა უკვე არა მარტო საგარეო-პოლიტიკურ, არამედ საშინაო მმართველობის საკითხებშიც“¹.

1801 წლის 18 იანვარს პეტერბურგსა და მოსკოვში გამოქვეყნდა პავლე პირველის მანიფესტი, რომლის ძალითაც ქართლ-კახეთი შეუერთდა რუსეთის იმპერიას. მაგრამ მანიფესტი ჯერ კიდევ არ იყო შესული ძალაში, რომ მოკლეს იმპერატორი. მანიფესტის გამოცხადებასთან დაკავშირებით დავით ბატონი-შვილმა გააგზავნა პეტერბურგში დეპუტაცია². მან გარსევან ჰეკავაძეს, გიორგი ავალიშვილსა და ელიზბარ ფალავანდიშვილს გადასცა 1801 წლის 18 იანვრის თარიღით შედგენილი რწმუნებისა და ნდობის ქაღალდი, რათა მათ დაედასტურებინათ რუსეთის იმპერატორისათვის დავით ბატონიშვილის სურვილი და თანხმობა ქართლ-კახეთის რუსეთის იმპერიისათვის სრული დაქვემდებარების შესახებ, მეფობისა და შეზღუდული ავტონომიის შენარჩუნებით³. მაგრამ პეტერბურგში ჩასულ დეპუტაციის წევრებს იმპერატორი გარდაცვლილი დახვდათ. მათ ახალ და გართულებულ ვითარებაში უნდა ემოქმედათ. ამასობაში აღექვანდრე პირველმა ხელშეორედ განიხილა ქართლ-კახეთის რუსეთთან შემოერთების საკითხი, უარყო რუსეთის იმპერიისათვის მიუღებელი ავტონომიური მმართველობის სისტემა, საქართველო რუსეთის გუბერნიად გამოაცხადა აქ რუსული მმართველობის შემოღებით, რაც გულისხმობდა საქართველოს სახელმწიფოებრივობის გაუქმებას და მეფობის მოსპობას.

ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების პოლიტიკური აქტის გაფორმებასთან დაკავშირებით საიმპერატორო კარმა ძვირფასი საჩუქრებით, ორდენებითა და წოდებებით დააჯილდოვა როგორც დავით ბატონიშვილის გაგზავნილი დეპუტაცია, ასევე პეტერბურგში გაწვეული ბატონიშვილები თავისი მხლებლებით. მაგრამ ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმებას ასე ადვილად ვერ შეეგუებოდა ვერც სამეფო ოჯახი და ვერც ქართული საზოგადოება. ბუნებრივია, რომ ამ საქმეში ყველაზე დიდი პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ საქართველოს დეპუტაციის წევრებს, რომელთათვისაც ამგვარი დასასრული ისევე მოულოდნელი და არასასურველი იყო, როგორც სხვებისთვის. ამისდა მიუხედავად გარსევან ჰეკავაძეს, გიორგი ავალიშვილსა და ელიზბარ ფალავანდიშვილს ბატონიშვილთა წრეში ამრეზითა და ეჭვით დაუწყეს ყურება. დიდ ნდობას მათ არც მეფის მთავრობა უცხადებდა, ვინაიდან აშკარა იყო, რომ მანიფესტი ელჩების მოწონებას ვერაფრით ვერ დაიმსახურებდა. ელჩები, რომლებიც 1784 წლიდან რუსეთთან ურთიერთობის ერეკლეს კურსს ახორციელებდნენ, ასე ადვილად ვერ შეეგუებოდნენ ამ დიდ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მარცხს—ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმებას. ორმხრივმა უნდობლობამ გამოიწვია ის ყალბი მდგომარეობა, რომელშიც აღმოჩნდნენ ქართული დეპუტაციის წევრები როგორც რუსეთში, ასევე სამშობლოში. განსაკუთრებით მწვავე საყვედურები დაიმსახურეს ქართველმა წარმომადგენლებმა მეფობას ჩამოცილებული ბატონიშვილისაგან.

¹ ნ. ბერძენიშვილი, ვ. დონდუა, მ. დუმბაძე, გ. მელიქიშვილი, შ. მესხია, ბ. რატინი, საქართველოს ისტორია, 1953, გვ. 395—86.

² АВПР, ф. Сношение России с Грузией, оп. 110, № 18, ფურც. 306—8.

³ იქვე, გვ. 310.

სინამდვილეში კი ქართლ-კახეთის რუსეთის გუბერნიად გამოცხადების პირველ წლებშივე გარსევან ჰავეკავაძე და გიორგი ავალიშვილი, როგორც ჩანს, ხალხს რაზმადნენ და გარკვეულ ნაბიჯებს დგამდნენ, რათა წინაღობა მოეპოვებინათ ამ რეჟიმის საბოლოო განმტკიცებას საქართველოში. ეს საცნებო ბუნებრივი რეაქცია იყო შექმნილ ვითარებაში.

გარსევან ჰავეკავაძე და გიორგი ავალიშვილი ბოლომდე დარჩნენ ერეკლე მეორის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის დამცველად. საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ გარსევან ჰავეკავაძე მეთაურობდა ფეოდალური საზოგადოების იმ პროგრესიულ დასს, რომელიც საქართველოს ავტონომიას მოითხოვდა. გარსევან ჰავეკავაძის აზრით, „განახლებულ-გაუმჯობესებული ქართული თვითმმართველობა, რუსეთის ბატონობის პირობებში, საქართველოს გაერთიანება-გაძლიერებას ხელს შეუწყობდა და დამოუკიდებლობისათვის მოამზადებდა. მათ სურდათ ცარიზმის პოლიტიკის იმგვარად შეცვლა, რომ იგი მისაღები ყოფილიყო ქართველი ხალხისათვის. ისინი მეფის რუსეთის ძალადობას ქვეყნის შიგნიდან ებრძოდნენ და გარეშე მტრულ ძალებს არ უკავშირდებოდნენ. პროგრესისტებმა იცოდნენ, რომ ირანის ან ოსმალეთის „დახმარება“ მაშინ ქართველ ხალხს გაცილებით უფრო მძიმე მონობის უღელს დაადგამდა... ეს თვალსაზრისი შექმნილი ვითარების ღრმა გააზრების ნაყოფს წარმოადგენდა და ქართველი ხალხის უკეთეს მომავალს ემსახურებოდა“¹.

იმ ურთიერთობის დასასაზიარებლად, რომელიც შეიქმნა ბატონიშვილებსა და საქართველოს ყოფილ წარმომადგენლებს შორის, გამოდგება დავით ბატონიშვილის „ჩვენება“, რომელიც მას მიუცია რუსი მოხელეებისათვის გარსევან ჰავეკავაძეზე: „Он, находясь в России, писал письма к народу, к нему—царевичу Давиду и царевичу Вахтангу, наклоняя их противостоять воле Е. И. В. Одно из сих писем отдано Лазареву, а два—Ковалевскому. Хотя, впрочем, по приезде его в Грузию и хотел он возмутить кахетинских князей противу россиян, но Ковалевский предупредил сие, забрав их всех под арест. Дабы же впредь не было волнения, то полагает он нужным вызвать его в Россию“².

დავით ბატონიშვილს ლაზარევისა და კოვალევსკისთვის გადაუცია გ. ავალიშვილისა და გარსევან ჰავეკავაძის წერილები. ეს წერილები გამოძიების საგანი გამხდარა. გამოძიების პროცესში გიორგი ავალიშვილსა და გარსევან ჰავეკავაძეს ახსნა-განმარტება მოსთხოვეს. გიორგი ავალიშვილმა თავის მართლების მიზნით ერეკლე განმარტებითი ბარათი გაუგზავნა პ. ციციანოვს, სადაც ის ცდილობდა შექმნილი ვითარება დავით ბატონიშვილის მისდამი სიძულვილით აეხსნა.

წერილი დაწერილია 1803 წლის 15 მაისს: „Сего месяца 15 числа имел я честь получить письмо в. с., на которое спешу принести чувствительную благодарность, что вы подали мне случай к оправданию себя против постыдной клеветы на честь мою, в то время, как я, имея сердце, исполненное благодарностью к Е. И. В., Всемилостивейшему нашему Государю, не имел в мыслях писать что либо противное Российскому правительству, счастье Грузии составляющему.

Итак, приступаю я по приказанию в. с. к изъяснению письма моего к царевичу Давиду, подзревающему нас в том потому, что он считал

¹ საქართველოს ისტორიის დასახ. გამოცემა, გვ. 399—400.

² Акты, II, გვ. 174—175.

меня и зятя моего Гарсевана Чавчавадзе в том виновным, что января 14-го по повелению блаженной памяти в Бозе почившего Павла I, гр. Федором Васильевичем подписанное и нами здесь обнародованное, не исполнилось¹.

ამას მოსდევს წერილის იმ ადგილების განმარტება, რომლებიც მოხელეთა ექვს იწვევდა. უნდა შევნიშნოთ, რომ მოტანილი ადგილები მართლაც ექვის აღმძვრელია. ასეთსავე შთაბეჭდილებას სტოვებს გარსევან ჰავეკვაძის წერილიც. თითქოს აქაც შეფარვით რაღაც პოლიტიკური მნიშვნელობის მოულოებზეა საუბარი².

რით დამთავრდა ეს გამოძიება გიორგის მიმართ, არ ჩანს³. 1803 წელს დავით ბატონიშვილი იძულებით გაგზავნეს რუსეთში. გარსევანსა და გიორგი ავალიშვილსაც რუსეთი მიუჩინეს მუდმივ საცხოვრებლად.

ამრიგად, გარსევან ჰავეკვაძესა და გიორგი ავალიშვილზე შექმნილი საქმე მოწმობს, რომ რუსული მმართველობა მათ ბოლომდე არ ენდობოდა და მიზანშეწონილად მიიჩნდა მათი საქართველოდან მოცილება. დავით ბატონიშვილი კი საქართველოს ელჩებს აბრალებდა პაველ I მანიფესტის შეუსრულებლობას და ამიტომ ყოველ ღონეს ხმარობდა, რომ მმართველ წრეებში მათდამი უნდობლობა აღედგა.

ქართველი ელჩებისადმი ბრალდება-საყვედურები ისმის სხვა ბატონიშვილების თხზულებებშიც⁴.

ბატონიშვილებთან ურთიერთობის გაფუჭებამ გიორგი ავალიშვილის პირად ცხოვრებასაც დაასვა დაღი. გ. ავალიშვილის ზემოთმოყვანილი წერილიდან ვგებულობთ, რომ კომფლიქტამდე დავით ბატონიშვილის დაგაიანე დაწინდული ყოფილა გიორგი ავალიშვილზე: „...тогда сестра его (დავითის—ე. მ.) светлейшая царица Гаяна была за меня сговорена“⁵. ეს ქორწილი არ შემდგარა. ამის შემდეგ გიორგი ავალიშვილი დიდხანს ვერ მოეცა ოჯახს.

პეტერბურგში საცხოვრებლად გადასული გიორგი, განთავისუფლებული დიპლომატიური საქმიანობისაგან და სამშობლოს მოცილებული, დაწვაფა ლიტერატურულ მუშაობას. ის ჯერ ტრიალებდა პეტერბურგის, ხოლო შემდეგ მოსკოვის ქართველ ემიგრანტთა წრეში. აქ მან სახელი მოიხვეჭა როგორც რუსული ენის, ლიტერატურისა და აგრეთვე ევროპის ლიტერატურის მკოდნემ და რუსულიდან მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანი ლიტერატურის მთარგმნელმა. იოანე ბატონიშვილიც კი, რომელიც მეტად სკეპტიკურად იყო განწყობილი გიორგის პიროვნებისადმი, იძულებული იყო „კალმასობაში“ გიორგი ავალიშვილი მის თანამედროვე მთარგმნელთა პირველ რიგებში დაესახელებინა: „ახალი მთარგმნელნი ქართველნი: მეფის ძე დავით, მირიან, ავალიშვილი, ალექსანდრე ჰავეკვაძე, გოდერძი ფირალოვი...“⁶ და სხვ.

1803 წლიდან 1818 წლამდე გიორგი ავალიშვილი მოსკოვსა და პეტერბურგში ცხოვრობს. დროის ამ მონაკვეთში მისი საქმიანობის შესახებ ცოტა რამ ვიცით.

¹ АКТЫ, II, გვ. 174. ² АКТЫ, II, გვ. 175.

³ რაც შეეხება გარსევან ჰავეკვაძეს, იგი ციციანოვა სრულიად გაამართლა, თუმცა არც შემდეგში ენდობოდა მას. 1802 წლიდან გარსევან რუსული მმართველობის მუდმივი ფარული ზედამხედველობის ქვეშ იყო. 1805 წელს კი ის იძულებით გააყოლეს ალ. ჰავეკვაძეს ტაშოვში. (ზ. ციციშვილი, გ. ჰავეკვაძის დაპლომატიური მოღვაწეობა: „მაცნე“, 1964. № 4, გვ. 169—171).

⁴ დავით ბატონიშვილი, ახალი ისტორია, გამოსცა თამარ ლომოურმა, 1941, გვ. 2; ბაგრატ ბატონიშვილი, ახალი ისტორია, იგივე გამოსც. გვ. 77; იოანე ბატონიშვილი, კალმასობა, II, 1948, გვ. 246.

⁵ АКТЫ, II, გვ. 174.

⁶ იოანე ბატონიშვილი, კალმასობა, II, გვ. 213.

1806 წელს ის კავკაზის თხოვნით მოსკოვში ეგერმისტერად დაუნიშნა, მაგრამ იქ დიდხანს არ დაყოვნებულა¹. პეტრე ლარაძის მიერ გიორგისადმი მიწერილი იამბიკოს ზედწერილიდან ვგებულობთ, რომ პეტერბურგში გიორგი ბინდრობდა „ლეტნი სადის“ მახლობლად მეუუევის სახლში². ერთ-ერთმა დოკუმენტმა კი შემოგვინახა ცნობა, რომ 1813 წელს გიორგი ავალიშვილი სამეგრელოს მთავრინა ნინოსთან იყო თარჯიმან და პრისტავად, მაგრამ მათ შორის, ეტყობა, დიდი სიტკბოება არ სუფევდა, ვინაიდან ნინო მთავრინა გიორგიზე საჩივრებს წერდა: „Милостивый государь Николай Петрович! не имея я на российском языке переводчика, хотя и избран мной к сей должности грузинский князь статский советник Георгий Авалов... но как оный всегда болен, исполнить сию должность не может, да притом непочтенный ко мне и не вежлив в обхождении со свитой моей, заблагорасудила я освободить князя Авалова от сей у меня должности, которого и в доме моем я держать далее не могу“³.

საჩივრის პასუხად გიორგი ავალიშვილი გაათავისუფლეს თანამდებობიდან: „На заявление мингрельской владетельницы Нины имеется ответная резолюция об освобождении князя Георгия Авалова от должности пристава при мингрельской владетельнице и о прекращении выдачи ему порционных денег“⁴.

ამას მოსდევს მთავრინა ნინოს მეორე განცხადება, სადაც ის თხოულობს ავალიშვილის კვლავ მასთან დატოვებას.

1818 წელს გიორგი ჩამოვიდა თბილისში, სადაც მან აღძრა შუამდგომლობა ერმოლოვის წინაშე, რათა მისთვის ეგვიპტეში გამგზავრების ნება დაერთოთ „სახესა ქუშუე რომლისამე შემკვდრობითისა სარგებლობისა (გარნანამდვლ მოხილულად წმიდათა ადგილთა პალესტინისათა)“.

1819 წლის 22 თებერვალს მას მოუვიდა ნესელროდეს ხელმოწერილი უცხოეთის პასპორტი და „დღესტიკიტელნი სტატსკი სოვეტნიკის“ წოდებაში დამტკიცება.

1819 და 1820 წლები გიორგი ავალიშვილმა გაატარა მოგზაურობაში, საიდანაც ის თბილისშივე დაბრუნდა. თბილისიდან ის კვლავ პეტერბურგში გამგზავრა.

მოგზაურობიდან დაბრუნებასთან დაკავშირებით 1821 წლის 7 ოქტომბერს ის წერდა გრაფ ნესელროდეს: „...Возвратился я из заграницы, не окончив и собственного своего дела, для которого единственно там и находился. По приезде моем сюда доставил как вашему сиятельству, так равно и другим особам, вверенные мне бумаги и словесные препоручения, изъясляющие преданность свою и усердие к Российской Империи. Сии исполнив долг верноподданнической обязанности, всепокорнейше прошу в с. - ва оказать... снисхождение и приказать мне, могу ли я просить где следует о увольнении меня паки за границу или в Грузию, в дом свой“⁵.

ამრიგად, რუსეთის იმპერიისათვის გაწეული სამსახურის სანაცვლოდ გიორგი ავალიშვილს უნდოდა გამოეთხოვა ან კვლავ საზღვარგარეთ გამგზავრების, ანდა საქართველოში დაბრუნების ნებართვა. საზღვარგარეთ გამგზავრებაზე გიორგის უარი ეთქვა იმ მიზეზით, რომ მგზავრობა შეიძლება სასიფათო ყოფილიყო მისთვის. საკითხის აღძვრა საქართველოში დაბრუნების შესახებ კი ნესელროდემ შესაძლებლად მიიჩნია⁶. მიუხედავად ამისა ეს ნებართვა გიორგიმ

¹ ზ. ცქიტიშვილის დასახ. წერილი, გვ. 171.

² იხ. პეტრე ლარაძის „მრავალფერეველილოვანი“ (S—387, 152v—153r).

³ АВПР, Главный архив, IV—1, 1813, საქმე № 3, ფ. 1.

⁴ იქვე, ფ. 2. ნინა მთავრინას—გიორგი XII-ის ქალიშვილსა და გრიგოლ დიდიანის ქვრიუს—გ. ავალიშვილი „მგზავრობაში“ ასენებს.

⁵ АВПР, Главный архив, IV—1, 1820—21, საქმე № 9, ფ. 1. ⁶ იქვე, ფ. 3.

მანც ევრ მიილო. 1822 წელს გიორგი კვლავ ცდილობს საქართველოში დაბრუნებას. მან ეგვიპტეში მოპოვებული ანტიკვარული მნიშვნელობის ხელნაწერები და ნივთები უთავაზა რუსეთის იმპერატორს იმ იმედით, რომ იმპერატორის წყალობას დაიმსახურებდა. გიორგის ძღვენის შესახებ ა. გოლიცინი აცნობებს გრაფ ნესელროდეს¹. თავის მხრივ გიორგი ავალიშვილიც სწერს ნესელროდეს: „Небезизвестно вашему сиятельству, что я, приехавши из Греции, представил князю Голицыну некоторые вещи для поднесения Государю Императору... о чем, как мне было сказано, было сообщено вашему сиятельству.“

Я бы не осмелился утруждать ваше сиятельство сей всепокорнейшей просьбой, ежели бы не был доведен до сего старостью и болезнью, соединенного с крайностью моего положения, которая вынуждает меня отправиться в Грузию для поправления своего здоровья, почему всеижайше прошу, благодетельный граф, ежели паче чаяния потребуется вашего сиятельства какого либо обо мне напоминания, в таком случае не оставьте человеколюбивым вашим содействием...²

მოგზაურობის დროს გ. ავალიშვილი უსახსრო და სწული კაცის შთაბეჭდილებას არაფრით არ სტოვებდა. მაგრამ თუ მართალია ყველაფერი, რასაც ის სწერდა გრაფ ნესელროდეს, ეგვიპტიდან დაბრუნების შემდეგ ის უკიდურეს გაკვირებაში ჩაყარდინდა და დასწულეულბულა კიდევ. გიორგის თხოვნა არც ამჯერად დაკმაყოფილეს და მას საქართველოში დაბრუნების ნება კვლავ არ მისცეს. ამავე 1822 წელს გიორგიმ შეირთო ცოლად დიმიტრი ბაგრატიონის ასული ელისაბედი და მუდმივ საცხოვრებლად მოსკოვში გადავიდა. ამ დროიდან გიორგი იწყებს სამსახურის ძებნას და თავისი ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე ზრუნვას.

1825 წელს გიორგი ავალიშვილმა უკვე მოსკოვიდან გაგზავნა თხოვნა იმპერატორისა და გრაფ ნესელროდეს სახელზე: „Будучи прислан в качестве полномочного посланника, вместе с другими чиновниками от царя Георгия к высочайшему российскому двору о присоединении на вечное подданство Российской державе Грузинского царства, я имел счастье, как и другие товарищи мои, быть удостоен монаршего внимания... был награжден чином статского советника и потом пенсионом в 2500 р. в год. По возвращении же моем из чужих краев, женившись в Москве на родной племяннице бывшего в Грузии главнокомандующего князя Цицианова и имея тут с семейством моим постоянное жительство и притом ревностное желание служить Государю и отечеству, осмеливаюсь просить об определении меня по недостаточному состоянию в здешний Иностраных дел архив с приличным по чину моему месту и жалованием и содержанием притом получаемого мной пожизненного пенсионера“³.

გიორგი ავალიშვილის ამ თხოვნაზეც იმპერატორმა უარი წააწერა⁴. 1822 წლიდან გარდაცვალებამდე გიორგი ავალიშვილი მოსკოვში ცხოვრობდა. ეკონომიური სიდუხჭირის მიუხედავად, გიორგის სახლი მუდამ ღია იყო მოსკოვის ემიგრანტ ქართველებისა და საქართველოდან ჩასული სტუმრებისათვის. მისი

¹ АВПР, „Главный архив“, II—II, 1822, ფ. 1.

² იქვე, ფ. 2.

³ АВПР, „Главный архив“, IV—I, საქმე № 4, ფ. 2 და 5.

⁴ იქვე, ფ. 9.

სახლი გადაიქცა ლიტერატურულ სალონად, სადაც თავს იყრიდნენ ქართველი ბატონიშვილები და რუსეთში ემიგრირებული, ოდესღაც წარჩინებული ქართველი თავადები. საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებას მოწყვეტილი და ნიადაგამოცლილი ქართველი ემიგრანტები დაეწაფნენ რუსული და ევროპული კულტურის, ლიტერატურისა და ფილოსოფიის შესწავლასა და თარგმნას. როგორც ჩანს, ემიგრაციაში ერთ ბედ ქვეშ მყოფმა ბატონიშვილებმა და ავალიშვილმაც გამოიჩინეს საერთო ენა. ალბათ, მიხედნენ ბატონიშვილები, რომ საქართველოს ბედს ჰქვეყნებდნენ და ავალიშვილები არ სწყვეტდნენ.

1831 წელს მოსკოვში ჩასული გრიგოლ ორბელიანი რამდენჯერმე ეწვია გიორგი ავალიშვილს და ლიტერატურასა და პოლიტიკაზე საუბარში მასთან რამდენიმე სასიამოვნო საღამო გაატარა: „მიველ ავალოვთან და დავრჩი მუნ ეს ღამე. ლაპარაკი გვექნდა მეფე ირაკლიზე, ქართლის ცხოვრებაზე, ქართულს ლექსებზე, რომელიცა აქვსთ მრავალი და კარგი ნათქვამები დიმიტრი ბაგრატიონის მიერ“¹.

გ. ავალიშვილის ოჯახში გაიცნო გრიგოლ ორბელიანი პოეტი დენის დავიდოვი².

მთელი სიცოცხლის მანძილზე გიორგი ავალიშვილი ინტენსიურ ლიტერატურულ საქმიანობას ეწეოდა. თარგმნიდა რუსულიდან სხვადასხვა ჟანრისა და ლიტერატურული მიმართულების თხზულებებს, წერდა ლექსებსა და ღრამებს, ადგენდა ლიტერატურულ ანთოლოგიებს და, ბოლოს, დიდი ცოდნითა და სიყვარულით აგროვებდა ხელნაწერებსა და იშვიათ წიგნებს.

წიგნებისა და ხელნაწერების კოლექციონირება რუსეთში XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან ძალიან გავრცელდა³. ამ გატაცებამ, რომელსაც, ალბათ, რუსეთში ფართოდ ფეხმოკიდებული განმანათლებლური მისწრაფებებიც უწყობდა ხელს, ჩამოაყალიბა ბიბლიოფილთა გარკვეული ტიპი, რომელიც აგროვებდა წიგნებსა და ხელნაწერებს მათი იშვიათობისა და ანტიკვარულობის თვალსაზრისით.

რუსეთის გავლენით, თუ მისგან დამოუკიდებლად, კოლექციონერობა და ბიბლიოფილობა ქართველ განათლებულ და მოწინავე ადამიანებსაც იტაცებდა. ბიბლიოფილობამ განსაკუთრებით მოიკიდა ფეხი ემიგრანტ ქართველებს შორის, რომლებიც, საქართველოს მოწყვეტილი, ქართული ხელნაწერებისა და წიგნების კოლექციონირებით ერთგვარად ქართული კულტურული გარემოცვის ილუზიას იქმნიდნენ. გიორგი ავალიშვილი ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო ამ დროის ქართველი ბიბლიოფილებისა. მისი ხელნაწერები და წიგნები კარგად იყო ცნობილი ქართველ მეცნიერთა და მწიგნობართა წრეში. ხელნაწერებს გიორგი ავალიშვილი ეძებდა და აგროვებდა ყველგან: საქართველოში, რუსეთში, შორეული მოგზაურობის დროს. ავალიშვილის ხელნაწერთა კოლექციაში ყველაზე ძვირფასი იყო ის ხელნაწერები და წიგნები, რომლებიც გიორგიმ იერუსალიმიდან ჩამოიტანა:⁴ ცხრა ქართული ხელნაწერი, ერთი სირიული,

¹ გრ. ორბელიანი, მგზავრობა ჩემი ტფილისიდან პეტერბურგამდის: გრიგოლ ორბელიანი, თხზულებათა სრული კრებული, 1959, გვ. 188. გრ. ორბელიანს არც შემდეგ შეუწყვეტია მიწერ-მოწერა გ. ავალიშვილთან (იხ. გრიგოლ ორბელიანი, წერილები, ტომი პირველი, 1832—1850. აკაკი გაწერელიას რედაქციით და შენიშვნებით, კოტეჯორა-დედაძის წინასიტყვაობით, 1936, გვ. 3).

² გრ. ორბელიანი, მგზავრობა, გვ. 187; გ. ლეონიძე, ლერმონტოვი საქართველოში: „ლიტ. საქართველო“, 1964, № 49.

³ Н. В. Здобилов, История русской библиографии до начала XX века, М., 1951, გვ. 88.

⁴ ვრცლად ამის შესახებ იხ. ე. მეტრეველი, გ. ავალიშვილი ბიბლიოფილი და კოლექციონერი: საიუბილეო კრებული კ. კეკელიძის 80 წლის თავზე, 1959, გვ. 247—261.

ერთი ეთიოპური, ერთი სომხური და სამი ქართული და ერთი რუსული ნაბეჭდი წიგნი.

საინტერესოა ამ ხელნაწერების მოპოვების ისტორია. იერუსალიმში ჩასულ გიორგი ავალიშვილს პეტრას მიტროპოლიის მიტროპოლიტმა მისაელმა აჩუქა იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ქართულ ხელნაწერთა მთელი კოლექცია, 200-ზე მეტი ხელნაწერია: „მომიძღუნა ყოველი წიგნი ქართულნი, ეკლესიასა ამას ძუსლადეუ დაკრძალულნი, ჩემთვის საკეთრად ანუ ეკლესიათათვის საქართულმოსათა, ვინაჲთგან, ადრითუშ განშორებათა გამო აქაჲთ ქართულმოსათა, უსარგებლოდ ყოველთა იცვებიან იგინი და წყმდებიანცა ჩრჩილთა და დროთა მიერ“¹.

ამ ძვირფასი საჩუქრის მთლიანად საქართველოში წამოღება გიორგი ავალიშვილმა ვერ მოახერხა, ამიტომ ჩაათვალეირა მთელი კოლექცია და წამოსაღება შეარჩია 11 ხელნაწერი და 4 ნაბეჭდი წიგნი². თამამად შეიძლება ითქვას, რომ გ. ავალიშვილის მიერ გადარჩეული და ჩამოტანილი ხელნაწერები იერუსალიმური კოლექციის საუკეთესო და უძველესი ნუსხებია. ხელნაწერების ასეთი ოსტატური შერჩევა შეეძლო ქართული კულტურის საკითხებში ფართოდ გაცნობიერებულ პირს, რომელსაც ხელნაწერებზე მუშაობის გამოცდილება და ცოდნაც ექნებოდა. ამჟამად ეს ხელნაწერები დაცულია სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აზიის ზალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილებაში და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში.

არაქართული ხელნაწერებიდან გიორგი ავალიშვილმა ჯვრის მონასტრიდან წამოიღო ერთი სირიული და ერთი სომხური ხელნაწერი. სირიული ხელნაწერი ამჟამად დაცულია ლენინგრადის სალტიკოვ-შჩედრინის საჯარო ბიბლიოთეკაში. ამ ხელნაწერს, ისევე როგორც ქართულ ხელნაწერებს, წარწერილი აქვს გიორგისვე ხელით: „ჩუჲ, აპრილის დ მივიღე წიგნი ესე ასსირიულსა ენასა ზედა ნაწერი, რომლისაცა სახელი ვერ ვჰსცან, იერუსალიმის ჯვრის ამალღების მონასტრიდამ ბრძანებითა წმიდისა პეტრას მიტროპოლიის მისაელისა და სრულიად კრებულის მისისა ნებართვითა თავადმან გიორგი ავალოვმან“³.

გიორგის მიერ ჩამოტანილი სომხური ხელნაწერის კვალს ვერ მივაკვლიეთ. სირიული და ეთიოპური ხელნაწერები, როგორც ზემოთ ითქვა, გიორგიმ შესწირა საიმპერატორო საგანძურთა საცავს. ქართული ხელნაწერები კი მან თავისთან დაიტოვა და ერთხანს მათ ვერ ელეოდა. მაგრამ იმის შემდეგ, რაც საქართველოში დაბრუნებაზე იმედი გარდაიწყვიტა და ვერც სამსახურში მოეწყო, განიზრახა მათი გაყიდვა.

იერუსალიმურმა ხელნაწერებმა ჩამოტანის უმაღლვე მიიპყრო ქართული კულტურის ისტორიის საკითხებით დაინტერესებულ პირთა ყურადღება⁴. 1830-იანი წლებისათვის ამ კოლექციის სია-აღწერილობა მოსკოვიდან პეტერბურგში გაუგზავნეს აკად. ფრენს⁵. ფრენმა კი გადასცა მარი ბროსეს, რომელმაც ეს სია

¹ ნ. ჩუბინაშვილის იერუსალიმში მოგზაურობის დროს ჯვრის მონასტერში იყო 200 ხელნაწერი. ამაზე მეტი იქნებოდა გ. ავალიშვილის იქ ყოფნის დროს.

² „მგზავრობა“ გვ. 213.

³ ეთიოპური ხელნაწერი მისაელ მიტროპოლიტმა ცალკე აჩუქა გ. ავალიშვილს. იხ. „მ გ ზ ა ე რ ო ბ ა ა“, გვ. 211.

⁴ ხელნაწერის აღწერილობა იხ.: Н. В. Пигулевская, Каталог сирійских рукописей Ленинграда: Палестинский сборник, вып. 6 (69) გვ. 113—116.

⁵ ე. მეტრეველი, დსახ. ნაშრომი, გვ. 255.

⁶ Р. Орбелин, Грузинские рукописи Института Востоковедения АН СССР, вып. 1, გვ. 160.

გამოაქვეყნა, როგორც ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის საინტერესო მასალა¹.

ხელნაწერების გაყიდვის მიზნით გ. ავალიშვილმა ისინი პეტერბურგში გადაგზავნა. 1841 წელს ხელნაწერები შეიძინა პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიამ². გაყიდულ ხელნაწერთა შორის, გარდა იერუსალიმიდან ჩამოტანილია, იყო აგრეთვე რამდენიმე სხვა ხელნაწერი გ. ავალიშვილის ბიბლიოთეკიდან. მათ შორის ვახტანგ VI-ის ავტოგრაფული ხელნაწერები. ხელნაწერების ავალიშვილისეული კოლექცია დღესაც უძვირფასესი ნაწილია აზიის ხალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილების ქართულ ხელნაწერთა ფონდისა.

გ. ავალიშვილი რომ მეტად ძვირფასი, უნიკალური ხელნაწერების შემგროვებელი და მფლობელი იყო, ამას ადასტურებს კიდევ სამი ხელნაწერი მისი ბიბლიოთეკიდან. ერთია—საბა ორბელიანის ავტოგრაფული ლექსიკონი (ქუთაისის მუზეუმის ხელნაწერი № 300), რომელზედაც წარწერილია: „ეს წიგნი ამოღებულია ხელნაწერ წიგნებიდან გ. ავალიშვილისა“. მეორეა—ოსებ სააკაძის „დიდმოურავიანის“ ავტოგრაფი (S—16), რომელიც ავალიშვილს ასტრახანში შეუძენია. ხელნაწერზე წარწერილია: „კნიაზ იაგორა ავალიშვილისაგან ნაყიდი ხუთ აბაზად და შესაკრავად მისცა სამი აბაზი“ (10 გვ.). გ. ავალიშვილის საკუთრება ყოფილა აგრეთვე მამუკა ბარათაშვილის ავტოგრაფი („ჯიმშედანი“, S—1731), ალბათ, რუსეთში მოპოვებული.

მოსკოვში ხანგრძლივი ცხოვრების მანძილზე გიორგი ავალიშვილს არ შეუწყვეტია კავშირი პეტერბურგის ქართული კოლონიის წევრებთან. მუდმივ თანამშრომლობდა გიორგი მარი ბროსესთანაც.

აკად. მ. ბროსეს ქართველოლოგიურ შტუდიებში „ვეფხისტყაოსანს“ დიდი ადგილი ეკავა. პეტერბურგში ჩასვლისთანავე ის შეუღდა „ვეფხისტყაოსანს“ გამოცემისათვის სამზადისს. ამისთვის ის დაუკავშირდა დ. ჩუბინაშვილსა და ზ. ფალავანდიშვილს. გამოცემლებმა წინასწარ დაბეჭდეს და დაგზავნეს გამოცემის პროგრამა, სადაც ჩამოაყალიბეს გამოცემის მიზანი: „მიზეზნი ესე აღგვძურენ ჩუენ, რათა ახლად აღვბეჭდოთ „ვეფხისტყაოსანი“, რომლისა საფუძვლად გვექნება მეფის ვახტანგის დაბეჭდილნი, გარნა მეორედ გამართული ძველთა ხელნაწერთა თანა, რაოდენთაც შევიძლებთ პოვნასა საქართველოსა ანუ რუსეთსა შინა და მით მივხალხებთ ნამდვილს“³.

პროგრამას გამოეხმაურა გიორგი ავალიშვილიც. მან კომისიის წევრის ზაქარია ფალავანდიშვილის სახელზე გაავზავნა მის მიერ ჩასწორებული ვახტანგისეული რედაქციის „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერი და წერილი, სადაც ჩამოაყალიბა თავისი თვალსაზრისი „ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემაზე⁴.

¹ Element de la langue géorgienne par M. Brosset Jeune. Paris, 1837, გვ. IX.

² რუსეთში მცხოვრებ ქართველთა ერთი ნაწილი ცუდად შეხვდა იერუსალიმიდან ჩამოტანილი ხელნაწერების გაყიდვის ფაქტს. მოსკოვში ყოფნის დროს ტარასი არქიმანდრიტს ხელთაჰქონია გიორგისეული ხელნაწერები, შეუსწავლია ისინი, შეუდგენია მათი სია და გადმოუწერია ანდერძები. ერთ-ერთი ანდერძის ბოლოს კი მიუწერია: „ეს ანდერძები რომ აღესწერე, მაშინ ეკითხე გიორგი ავალიშვილს: ამდენ წყევსა და შეჩვენება რომ სწერია, როგორ გაბედე ამ წიგნების მონასტრიდამ გამოტანა მეოქვი? მან მომიგო: მე რა ვქნა, ვინც მომცა, იმაზედ მივიღეს წყევლა“.

ქართველმა თავადისშვილმა ქართველთა მონასტრიდამ ქართული წიგნები გამოიტანა და მოსკოვს ფრანკლენს მიჰყიდა უსენილდომ. ა. ტარასი* (თ. უ რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები, I, გვ. 201, სქოლიო 2. მხ. აგრეთვე: ა. ცაგარის კრებული—ხელნაწერი A—1767, № 21).

³ მხ. ე. მეტრეველის დასახ. წერილი, გვ. 249.

⁴ იქვე, გვ. 249—250.

სიციცხლის ბოლო წლებამდე გიორგი ავალიშვილი ჩაბმული იყო იმ დიდ სამეცნიერო და ლიტერატურულ საქმიანობაში, რომელიც გაჩაღებული იყო პეტერბურგისა და მოსკოვის ქართველ ემიგრანტთა შორის. ამ საქმიანობას შთააგონებდა სამშობლოს მოწყვეტილი ქართველების დიდი სურვილი საქმით გამოსდგომოდნენ თავის ხალხს: გაემდიდრებინათ ქართული ლიტერატურა ახალი თარგმანებით და ეზიარებინათ ქართველი ხალხი ევროპასა და რუსეთში გავრცელებულ ახალ საზოგადოებრივ და ლიტერატურულ მიმდინარეობებს. მეორე მხრით, გამოეცინებინათ და ხელმისაწვდომი გაეხადათ მეცნიერული წრებისათვის ძველი ქართული მწერლობის ძეგლები, შეეკრიბათ ქართველ ემიგრანტთა ოჯახებში დაცული ქართული ხელნაწერები, შეექმნათ ნიადაგი მათი სისტემატიზაციისა და შესწავლისათვის, რათა ამ გზით რუსეთისა და ევროპის სამეცნიერო და ლიტერატურულ წრეებს შესაძლებლობა ჰქონოდათ გაცნობოდნენ ქართველ ხალხს, მის ისტორიულ წარსულსა და კულტურას.

ქართველ მოღვაწეთა ამ პლეიადში გიორგი ავალიშვილს თავისი საპატიო ადგილი ეკავა, მაგრამ პირველ რიგში ის მაინც ცნობილი იყო როგორც მთარგმნელი.

XVIII ს. მეორე ნახევარში, განსაკუთრებით კი XIX საუკუნის დამდეგიდან, ინტერესი რუსული და ევროპული კულტურისადმი ქართველთა შორის საგრძნობლად გაიზარდა. ამასთან დაკავშირებით გაიზარდა მოთხოვნილება თარგმნილ ლიტერატურაზე. გამრავლდა მთარგმნელების რიცხვი. ამ პერიოდის მრავალრიცხოვან მთარგმნელთა შორის გ. ავალიშვილი ყველაზე პროდუქტიული და, თარგმნილი ლიტერატურის რეპერტუარის თვალსაზრისით, ყველაზე მრავალხრივი მთარგმნელი იყო. სამისოდ მას განსაკუთრებით ხელსაყრელი პირობებიც შეექმნა ცხოვრების მანძილზე: რუსული ენის ჩინებული ცოდნა და რუს და ქართველ მწერლებთან და კულტურის მოღვაწეებთან ხანგრძლივი ურთიერთობა პეტერბურგსა და მოსკოვში.

თარგმნიდა გიორგი ყველგან: მოსკოვში, პეტერბურგში, თბილისში, გორგიექის ციხეში, მოგზაურობის დროს.

სამწუხაროდ გ. ავალიშვილის ორიგინალური და მთარგმნელობითი შემოქმედება სათანადოდ შესწავლილი არ არის. ჩვენ ამ საკითხს ვეხებით გაცივრით, იმისთვის რომ ზოგადი წარმოდგენა შევექმნათ მკითხველს „მგზავრობის“ ავტორის ლიტერატურული მოღვაწეობის ხასიათზე, ლიტერატურულ ინტერესებსა და გემოვნებაზე.

XVIII საუკუნის მეორე ნახევარი და XIX საუკუნის დამდეგი ევროპაში. სოციალურ-პოლიტიკური რევოლუციებისა და საზოგადოებრივ-ფილოსოფიურ აზროვნებაში დიდი ძვრების ეპოქაა. ამ დროისათვის ევროპული და რუსული განმანათლებლობა უკვე დიდი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის ფაქტი იყო, რომელმაც შეარყია საუკუნეების მანძილზე შემუშავებული წარმოდგენები სახელმწიფოზე, მონარქიაზე, რელიგიაზე, ადამიანთა საზოგადოებაზე, მორალზე, მართლსაწულეობაზე და გზა გაუკავა ახალ ძალებს, რომლებიც ცხოვრების ყველა სფეროში გარდაქმნებს მოითხოვდნენ.

ამ ორი ეპოქის მიჯნაზე ევროპაში ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ ძველი და ახალი ლიტერატურული მიმდინარეობები და სტილები: კლასიციზმი თავისი რაციონალურ-ნორმატიული სახით და სანტიმენტალიზმი—სამყაროს ცენტრში ცერმობიერი ადამიანით. ამის გვერდით და პარალელურად, სანტიმენტალიზმის წიაღშივე, უკვე გზას იკაფავდა რომანტიზმი ახალი ესთეტიკურ-

ლიტერატურული მოთხოვნები, რომელიც ხელოვნების ყველა სფეროში შეიქმრა და ხელოვნებისა და ლიტერატურის უდიდესი აღმავლობა გამოიწვია.

ანალოგიური ვითარება იყო რუსეთში: „Сочетание, борьба, переплетение и столкновение традиций классицизма с растущими элементами сентиментализма и предромантизма составляют характерную особенность литературы 1770—80-х годов“¹. XIX საუკუნის ოციანი წლებიდან კი სალიტერატურო ასპარეზზე გამოვიდა რუსი რომანტიკოსებისა და რეალისტების ბრწყინვალე პლეადა.

გონებრივი დუღილისა და სხვადასხვა, რიგ შემთხვევაში ერთმანეთის გაგამორიცხავ ლიტერატურულ მიმდინარეობათა და სტილების თანაარსებობისა და ბრძოლის პერიოდში მოუხდა რუსეთში ცხოვრება და მოღვაწეობა გ. ავალიშვილს. ევროპულსა და რუსულ ლიტერატურას კარგად გაცნობილი, გ. ავალიშვილი თავის დროის ლიტერატურულ და ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა კურსში იყო, მაგრამ ჰქონდა თუ არა მას გააზრებული თავის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და მხატვრულ-ესთეტიკური კონცეფცია, ამის თქმა ძნელია, ვინაიდან დღეისათვის საკმარისად არ არის შესწავლილი გ. ავალიშვილის ორიგინალური თუ ნათარგმნი ლიტერატურული პროდუქცია. ზოგადი გაცნობით მიღებული შთაბეჭდილება კი ასეთია, რომ სათარგმნი მასალას შერჩევის დროს გიორგი არ ხელმძღვანელობდა რაიმე ესთეტიკურ-ლიტერატურულ პრინციპით და უფრო სტიქიურად მისდევდა რუსეთში გავრცელებულ ლიტერატურულ მოდას. ორიგინალურ თხზულებებში კი, ლიტერატურული ჟანრისა თუ ლიტერატურული ფორმის შერჩევის დროს, ის ამყვანებდა მიდრეკილებას ხან კლასიციზტური, ხან კი სანტიმენტალური სტილისაკენ (იხ. ეპისტოლარული ჟანრის „ამჟოება“, S—1520).

გ. ავალიშვილს, ისევე როგორც სამშობლოს მოწყვეტილ სხვა ქართველ ემიგრანტებს, თავის უპირველეს ვალდებულებად მიიჩნდა თარგმანებით ეზიარებინა ქართველი ხალხი რუსეთისა და ევროპის მეცნიერულ და ლიტერატურულ მიღწევებისათვის, რათა ამ გზით აემაღლებინა ქართველი მკითხველის ზნეობისა და ცოდნის დონე. განსაკუთრებით ეტანებოდა გიორგი მორალისტური და საყოფაცხოვრებო ხასიათის ნაწარმოებებს, რომანებს. XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან ევროპასა და რუსეთში ფეხს იკიდებს და ვრცელდება რომანი, კლასიციზტური ლიტერატურისათვის სრულიად უცხო ჟანრი². შეიძლება ითქვას, რომ ქართველი მკითხველი XVIII საუკუნის ფრანგულ და რუსულ რომანებს პირველად გ. ავალიშვილის თარგმანებით ეცნობა.

ცნობილი ფრანგი მეიჯავისა და მორალისტის ფლორიანის რომანის „ნუმა პომფილიის“ თარგმანის წინასიტყვაობაში 1795 წელს გიორგი წერდა: „ვინაჲთგან სიყვარული და შეკრულება თვისისა მამულისად აღვიძებს კეთილად მგრძნობელთა ერთა, რათამცა ნაყოფთა თუსთა გამოღებთაჲ ჰმსახურონ მამულსა და უმეტესად თავსაცა თუსცა, ამისთჳს მე, ახალ ნურგ-ნაყოფთაჲმენამან სწავლათა შინა, ვიწყე შურის-გებაჲ სხვათა ენათად, რომელ ვხედედი მრავალთა ისტორიათა დაწერილთა თჳს შორის ტყობილთა და ეგრეთეჲ მკითხველთაცა, არა თენიერ ტყობის დამტყვებელთა, რომელნიცა ერჩნდნენ მათ. გარდმოვიღე წერის-თჳს შორის ათორმეტისა კარისა მპყრობელი, რომელთაცა შინა ცხად არიან:

¹ История русской литературы, т. IV, ч. II, изд. АН СССР, 1947, гл. 35.

² А. И. Кузьмин, К истории переводного плутовского романа в России XVIII в.: „Роль и значение литературы XVIII века в истории русской культуры“; XVIII в.; сборник 7, 1966, гл. 194.

სიყვარულნი ღმრთისადმი, კაცთმოყვარებანი, დიდსულობანი, ბედნიერებანი, უბედურობანი, დიდნი ბრძოლანი და აშოკობანი, და სხვანიცა ესეგვარნი მრავალნი. ვიცი, ვითარმედ, ზემოხსენებულთა ამთ ვითარებათა ცნობათათჳს მსურველნი მოცალეობისა უამსა კეთილსათნოებითა ჳერ-იჩინებთ წარკვითხვასა ამისსა, და უფროს ამისთჳს ოდენ, რომელ ჳართულსა ენასა ზედა ესე პირველი არს და არა არს სხვა თჳნიერ ამისა¹.

გ. ავალიშვილის თარგმანებმა დიდი რაოდენობით მოაღწია ჩვენამდე. 28 დასახელების შემკველი გიორგის თარგმანთა ერთი სია აღმოჩნდა აკად. მ. ბროსეს არქივში². მას თუ შევაესებთ უკანასკნელი წლების თარგმანებითაც, საკმარისი სისრულით წარმოგვიდგება გ. ავალიშვილის თარგმანთა მრავალფეროვანი რეპერტუარი. აჳ არის ფრანგი პოპულარული რომანისტების—ფლორიანის (ბროსეს სიის მიხედვით №№ 2 და 5), ჟანლისის (№ 12) და დიუკრე დიუმენილის (№ 14) რომანები, სუმაროკოვის კომედიები, ხერასკოვის რომანები, ერაზმ როტერდამელის, თეოდორე ემინის, ფენელონის, დერაჳიანის, ლომონოსოვის, ვოლტერის³, მილტონის, შპისის, ზარატონ აფროდიტელის და სხვათა თხზულებები⁴.

სიცოცხლის ბოლო წლებში⁵ გიორგი ავალიშვილი დაეწაფა სასულიერო ზასიათის სულისმარგებელ წიგნებს. 1846 წელს მან თარგმნა თეოდორე ემინის „გზაჳ ცხოვნებისადმი“, რომლის ანდერძში ის წერს: „ყოველნი მართლმადიდებელნი ჳრისტიანენო! გარდმომები როსიის ენით ჳართვეულსა ზედა სასულიეროსა წიგნისა ამის, არა თუ მპხოლოდ სულისათჳს ფრიად სასარგებლოჳსა, არამედ ჳორცილსათჳს, დროსა ათორმეტ წელობითისა ჩემისა სნეულებისასა, რომელცა ვიყავ თუითჳემის ყოველთა სნეულებათაგან ჳყარობიდა და მასთანაჳ სიძჳსლითა წელთათა დამჳკცოვნებულ, თუალთა ხედვისა მოკლებულ და უფროს ყოვლისა ცოდვათა მიერ დამძიმებულ, უმდაბლესად ვითხოვ წარმკითხველთა მიერ გარდაწერასა ამისსა განჩივეულითა ასოებითა...“ (ხელნაწ. S—408, გვ. 155).

1838 წელს გიორგიმ დაწერა სინანულის წიგნი „ჳმა ცოდვილისა“ იამბიკოდ თჳმული, რომელიც წარმოადგენს ცოდვათა მონანიებას და შენდობის ვედრებას თავისა და თავის მეუღლისათვის.

გ. ავალიშვილი ავტორია ემიგრანტული სულისკვეთებით დაწერილი ლირიკული ლექსებისაჳ. იგი მიჩნეულია ამავე დროს ჳართული დრამატული ლი-

¹ ხელნაწერთა ინსტიტუტის ხელნაწერი H—456, 5r—v.

² მოგვაყვს სია სრულად: 1. Постоянная любовь Евдона и Берфы, 2. Нума Помпильи, 3. Сетующий Алоизо, 4. Ленб-кучер, 5. Гонзав Кордуанский, 6. Верный Колоандр, 7. Кадм и Гармониа, 8. Полидор, сын Кадма и Гармонии, 9. Доддо, 10. Письма перуанские, 11. Виктор, 12. Осада Ларошель, 13. Султанша Соломонида, 14. Лолота и Фанфан, 15. Терезина добродетельная снциянка, 16. Дворянская грамота, 17. Евдокия, дочь Велизара, 18. Старик везде и нигде, 19. Рудольф фон Вестенбург, 20. Задиг, 21. Керей и Каллироя, 22. Человек в сорок талеро, 23. Бедный Егор, 24. Потерянный и возвращенный Рай, 25. Страдание Иисуса Христа, 26. Акафист, житие и страдание Варвары, 27. Христианин, воин Христов, 28. Десндерия. (აზიის ხალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილების ხელნაწერთა ფონდი, მ. ბროსეს არქივი, № 264). ნაწილა აჳ დასახელებული თარგმნებისა ჳერჯერობით მიკვლული არ არის.

³ გიორგი ავალიშვილი თარგმნიდა ვოლტერს, თუმცა ვოლტერიაელი ის არასდროს არ ყოფილა.

⁴ გ. ავალიშვილის თარგმანებზე იხ. ტრ. რუხაძე, ჳართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI—XVIII სს. თბ., 1860.

⁵ გარდაიყუალა გ. ავალიშვილი 1850 წ., დასაფლავებულია ვესსიკატსკოეში (ტრ. რუხაძე, ჳართული ეპოსი..., გვ. 168).

ტერატურის ფუძემდებლად¹. მას მიეწერება ორიგინალური დრამა „მეფე თეიმურაზ“, რომელსაც ჩვენამდე არ მოუღწევია².

ავალიშვილის თარგმანებს, ჩანს, დიდი მოწონება ჰქონდათ, როგორც ემიგრანტ, ასევე ადგილობრივ ქართველ მკითხველთა შორის. ამას მოწმობს ხელნაწერებში კანტიკუნტად შემორჩენილი ცნობები.

გიორგი ავალიშვილმა თავისი ცნობილი კრებული, სადაც მისი რამდენიმე თარგმანია შეტანილი, უთავაზა დავით ორბელიანს შემდეგი წარწერით: „ბრწყინვალეო თავადო დავით იოანესო ორბელიანო! მსმენმან ბრწყინვალეობისა მიერ თქვენისა თარგმნილთა ჩემთა კითხვის სურვილისა, ვაწინაშე მსახურაჲლად ნამუშავევი ესე ჩემი, რომელსაცა შინა იცუბიან წიგნი: მოჭუტისა ყოველგან და არსად, რუდოლფ ფონ ვესტენბურლისა, კერეისა და კალირიოასის, ზადილისა, ელლელია კლეონას მიმართ, მცირედნი სხვანი და მათთანა ჩემ მიერ თქმულნი გამოცანანი...“ (H—1196).

პეტრბურგსა და მოსკოვში მცხოვრები ბატონიშვილებიც თვალყურს ადევნებენ გიორგი ავალიშვილის მთარგმნელობით საქმიანობას, ზოგჯერ უკვეთავენ კიდევ ამა თუ იმ თხზულების თარგმნას: ასე მაგ. „უბნობანი გამომცდელისა და მორწმუნისა შორის მართლმადიდებლისა ქრისტიანისათვის“ იოანე ბაგრატიონმა ათარგმნინა გიორგის (H—2354, 2v). ბაგრატ ბატონიშვილმა კი გიორგის თარგმნილი „აღსარება სარწმუნოებისა სომეხთა ეკლესიისა“ თავისთვის გადაწახსა (H—2103, 50v).

გ. ავალიშვილის შემოქმედებაში ყველაზე თვალსაჩინო ადგილი უკავია მის „მგზავრობას“. სამოგზაურო მემუარებს, სადაც ავტორს შეეძლო თავისი დაკვირვებების, განცდებისა და ფიქრების გადმოცემა, დიდად დაეწაფნენ ახალი დროის ევროპელი და რუსი მწერლები. გ. ავალიშვილმაც შესანიშნავად გამოიყენა ეს ლიტერატურული ფორმა და თავის დღიურებში გამოაქვინა მოგზაურისათვის საკვლევებლო ფართო განათლება, ინტერესი და ცოდნა როგორც წარსული, ასევე თანამედროვე ცხოვრების ყველა საყურადღებო მხარისადმი. გ. ავალიშვილი ერთნაირი გულისყურით ეცნობა მის მიერ დავლიო ქვეყნების ეკონომიურსა და პოლიტიკურ ცხოვრებას, სოციალურ ყოფას, კულტურას და ყველგან აქვლავნებს ნანახისა და გაგონილისადმი თავის დამოკიდებულებას. ამიტომაც, რომ „მგზავრობას“ დღესაც დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც საქართველოს, ასევე თურქეთისა და ეგვიპტის სოციალ-პოლიტიკური ისტორიისა, ეკონომიკისა თუ ყოფის შესწავლისათვის. ამავე დროს „მგზავრობა“ მდიდარ მასალას შეიცავს გიორგი ავალიშვილის მსოფლმხედველობისა და პოლიტიკური მრწამსის შესასწავლადაც.

II

რამ გადააწყვეტინა გიორგი ავალიშვილს რთული და შორეული მგზავრობა? მოგზაურობის მიზნის დადგენა დაგვეხმარება ამ საინტერესო ძეგლის უკეთ გაგებასა და შეფასებაში.

„დღიურების“ წინასიტყვაობაში მოგზაურობის მიზნად გიორგი ავალიშვილი ასახელებს უცხო ქვეყნების, განსაკუთრებით კი იერუსალიმის ნახვის სურვილს, რომელიც მას ბავშვობიდან ჰქონია: „სიყრმით ჩემითგან ფრიად მბრძდნიან მე სურვილნი ხილუად უცხოთა ქუწყანათა და ერთა, ხოლო უფროს

¹ გ. ლეონიძე, ქართული თეატრის ქრონიკები, „დროშა“, 1925, № 25, გვ. 27—28.

² კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, 1958, გვ. 694; ტ. რ. რუხაძე, ძველი ქართული თეატრი და დრამატურგია, 1949, გვ. 237—39.

ყოველთა მისი, საღიოთა ჯორციელებიან სიტყუამან ღმრთისამან და ქეშმა-
რიტმან ღმერთმან მოგვეფინა ჩუჲნ ნათელი ღმრთავებისა თვისისა¹.

ეს იყო ჩვენი მოგზაურის შინაგანი მისწრაფება, ოფიციალური მიზეზი კი, მისივე თქმით, სხვა იყო: „1818 წელსა, თხოვისამებერ ჩემისა საქართუშლოს უბირუშლისისა მთავრისა, ფრკვიოსანთა ლენერლისა... აღექსი პეტროვიჩისა იერმოლოვისადმი მიღებად ნებისა წარსლჯსათჲს ჩემისა ეგვიპტედ სახესა ქუშუშე რომლისამე მემკვდრეობითისა სარგებლობისასა (გარანა ნამდვლ მოხილუად წმიდათა ადგილთა პალესტინისათა), ვიქმენ მის მიერ წარდგენილ უმაღლესსა კარსა ზედა... იმპერატორისა აღექსანდრე პირუშლისისა².

აქაც მოგზაურობის ნამდვილ მიზეზად გიორგი ასახელებს „წმიდა ადგილთა“ მონილვის სურვილს, ხოლო ოფიციალურ მიზეზად კი ეგვიპტეში სამემკვიდრეო საქმეების მოგვარებას.

მოგზაურობის ოფიციალური მოტივი მეორედება გრაფ ნესელროდესა და გოლიცინთან გაგზავნილ „თხოვნებში“: „Возвратился я из заграницы, неокончив и собственного своего дела, для которого единственно там находился, по приезде моем сюда доставил как вашему сиятельству, так равно и другим особам вверенные мне бумаги и словесные препоручения...“

ამ „თხოვნაში“ გიორგი ავალიშვილი მოგზაურობის ერთადერთ მიზეზად პირადი საქმეების მოგვარებას ასახელებს, თან აღნიშნავს, რომ მათი ბოლომდე მიყვანა მან ვერ მოახერხა. აპრიგად, არავითარი დავალება საგარეო სამინისტროსაგან გიორგის არ ჰქონია. ქალაქდები და ზეპირი ცნობები კი, რომელიც გიორგიმ გადასცა საგარეო საქმეთა კოლეგიას, მოგზაურობის დროს რუს ელჩებთან შეხვედრისა და ურთიერთობის შეშვეობით მიღებული მასალაა და არა რაიმე სპეციალური დიპლომატიური დავალების შესრულების შედეგი. ასე წარმოადგენს ამ ოფიციალურ დოკუმენტში გიორგი ავალიშვილი თავის გამგზავრების მიზეზსა და შედეგს. და ეს, როგორც ჩანს, მართლაც ასე იყო, ვინაიდან გიორგი ამ დროისათვის სრულყოფილ ჩამოშორებულ იყო დიპლომატიურ საქმიანობას. მაგრამ სახელმწიფო ნამდვილი მრჩეველის წოდება, რომელსაც ის ატარებდა, მას გზას უხსნიდა საზღვარგარეთის დიპლომატიური წრეებისაკენ და შესაძლებლობას აძლევდა ბევრი რამ ისეთი გაეგო, რაც ჩვეულებრივი მოგზაურისათვის შეუძლებელი იქნებოდა. ამავე მიზეზის გამო ეგვიპტესა და თურქეთში აკრედიტებული ევროპის კონსულები და თვით ეგვიპტის ფაშა მაჰმად ალიც დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ავალიშვილი იყო ჩასული საიდუმლო დავალებებით, რასაც ის მოხერხებულად მალავდა. ეს კი განსაკუთრებულ ინტერესს აღვიძებდა მისდამი როგორც დიპლომატიურ, ასევე მმართველ წრეებში. გ. ავალიშვილმა რამდენჯერმე სცადა გაეჩარწყლებინა ეს ყალბი წარმოდგენა მასზე, მაგრამ ამაოდ. რუსეთის სახელმწიფო ნამდვილი მრჩეველის უმიზნო მოგზაურობა თურქეთში და განსაკუთრებით კი ეგვიპტეში, რომლისაკენაც ამ დროს მიპყრობილი იყო რუსეთისა და ევროპის ქვეყნების ყურადღება, ძნელი დასაყვარებელი იყო. გიორგი ავალიშვილი კი, როგორც ირკვევა, მართლაც სამემკვიდრეო საქმეების მოსაგვარებლად იყო წასული ეგვიპტეში³. თუმცა მოგზაურობი-

¹ „მგზავრობაი“. გვ. 3.

² იქვე, გვ. 4.

³ გ. ავალიშვილი ჭიაროში რომ პირადი საქმეების მოსაგვარებლად იყო ჩასული, ამის შესახებ გაკრით „მგზავრობაშიც“ არის ნათქვამი. ჭიაროში ჩასულ გიორგი ავალიშვილს მაჰმად ფაშამ სადღამოდ თავისი საზღვრული რეზიდენცია შესთავაზა, რაზედაც გიორგიმ ზრდი-

დან რაინე სარგებლობის გამოტანის არც სხვა შემთხვევას უშვებდა ის ხელიდან¹. თავის დღიურებში მან სცადა ეს მეტად პროზაული და უტილიტარული მიზანი გაეკეთილშობილებინა, მიიღო ლეთისმოსავის პოზა და თავის ცხოვრების დიდ ოცნებად „წმიდა ადგილთა“ მოლოცვა გამოაცხადა. მის თანამემამულეთა წრეში კი, პეტერბურგის ქართველ კოლონისტებს შორის კარგად იყო ცნობილი გიორგი ავალიშვილის მოგზაურობის ნამდვილი მიზეზი, რაც „კალმასობაში“ იოანე ბატონიშვილმა გიორგისავე ათქმევინა. იონა ხელაშვილის შეკითხვაზე, თუ რისთვის წავიდა გიორგი ეგვიპტეს, გიორგი პასუხობს: „მე მყუანდა მუნ ბეგი, რომელი ჩემი ყმა იყო. ის მომკვდარიყო და არავენ დარჩა მემკვიდრე, და იმის ქონების ასალეზად წავედი“².

„კალმასობიდანვე“ ეგვიპტელობით, თუ რა წარმატებას მიაღწია გიორგიმ მემკვიდრეობის ძიებაში: იონას შეკითხვაზე—მიიღო თუ არა რაიმე, გიორგი პასუხობს: „არა მომცა რა მუნებურმან ფაშამ... მიზეზი მითხრა ესე, რომ ოდესცა ის კაცი მუსურმანი შეიქმნა, აქ დასახლდა, ბეგობის ხარისხი იშოვა, და ხონთქრის ქვეშევრდომი იყო, მაშინ დაუტევა შენი ყმობა“³.

ეს მართლაც ერთადერთი შესაძლებელი პასუხი იყო გიორგის სამემკვიდრეო პრეტენზიებზე.

ზოგიერთი ფაქტი „მგზავრობიდან“ და გიორგის „თხოვნა“ გრაფ ნესელროდესადმი გვაფიქრებინებს, რომ „კალმასობის“ ცნობები გ. ავალიშვილის ეგვიპტეში გამგზავრების მიზეზის შესახებ მართალი უნდა იყოს.

ამაზე ჩვენ მოგვიხდება უფრო დაწვრილებით შეჩერება, ვინაიდან ეს საკითხი უკავშირდება ეგვიპტის ქართველი ბეგებისა (მამლუკთა) და „ნაქართველართა“ (გამამკვიდრიანებულ ქართველთა—გ. ავალიშვილის ტერმინია) საინტერესო ისტორიას.

ორიოდე წლის წინათ აკად. გ. ლეონიძემ, რომელიც დიდად დაინტერესებული იყო „მგზავრობის“ გამოკვლევებით და თვალყურს ადევნებდა ჩვენს მუშაობას, მიგვითითა რამდენიმე საარქივო დოკუმენტზე, რომლებიც ამ საკითხის გარკვევაში გვეხმარებიან⁴. ეს არის ორი წერილი, გამოგზავნილი ეგვიპტიდან ერეკლე მეორესთან. ორივე დაწერილია 1786 წლის 10 აპრილს, ჩამოუტანია ისინი მანუჩარ კაკაჭიშვილს.

პირველ წერილს იწერება სულეიმან ალა ანაფი ერეკლეს წერილის საპასუხოდ. გულმხურვალე მოკითხვის შემდეგ სულეიმან ალაანაფი სთხოვს ერეკლე მეორეს დაეხმაროს მის ძმას კნუტასშვილ ივანეს, რომელიც ავალიანთ მეითრის შვილის სოლომონის (გიორგი ავალიშვილის ძმის) ყმა არის, რომ სოლომონის მას „დიად უსამართლოდ იმსახურებს“ და მას „გაძლებს ილაჯი აღარ

ლობანი უარი შეუთვალა. ხოლო პირველი ვეზირის შეკითხვაზე, თუ როდის ინებებს გიორგი ფაშის ნახუს, გიორგიმ უპასუხა: „ესეითარი მიღება ჩემი ფაშისა მიერ არ ითხოვების სრულეობით ჩემბარ კერძო მესა კაცისა საკუთარსა საქმესა ზედა თჯსსა მოსლუელი-სა თჯს“ (გვ. 123).

¹ გ. ავალიშვილი ქაიროში პატარ-პატარა ფინანსიურ ოპერაციებსაც არ გაუბრბოდა. მან საგანგებოდ მოაყვანინა დამიეტიდან ქაიროში გურჯ უსუფად წოდებული ფულუაშვილი ოსეფა, რომელიც მისი სახასო გლეხების მოვალე ყოფილა; გარდა ამისა გიორგის მორადადაც ჰქონია მასთან საკუთარი ანგარიშები: „მაქუნდაცა მასთან საკუთარი საქმეჲ“ (გვ. 147).

² იოანე ბატონიშვილი, კალმასობა, ტ. II, 1948, გვ. 243—244.

³ „კალმასობა“, გვ. 244.

⁴ დოკუმენტების დედნები დატულია რუსეთის საგარეო პოლიტიკის არქივში. ამ დოკუმენტების ფოტოკოპიები ჩამოიტანა და საქ. ცნს არქივს გადასცა პროფ. ა. ოთხლიანმა. ჩვენ ვსარგებლობთ ფოტოკოპიებით.

აქვს¹; თან დასძენს: „ამ წყალობას ვითხოვთ, რომ მაგ ქვეყნიდამა არ დაჰკარგონ. ჩვენის ხათრისთვისა თუ ამ მოწყალებას მიიღებთ და მაგათის ყმობილად გამოიყვანთ და თქვენს სახასო ყმათ დასწერთ თავის მამულ-დედულითა, რომ საქრისტიანოდამ არ დაიკარგოს, ჩვენც ღმრთისა და თქვენს დოვლათითა მაგის მაგიერს სამსახურს შევიძლებთ, რომ გადავიხადოთ. მართალი არს, ახლო კი არ ვახლივართ, რომ ჩვენი სამსახური თქვენმა კეთილმა თვალიმა ნახოს, მაგრამა ამ ქვეყანაშია და თქვენის წიგნითა და ან თქვენის ბძანებითა მოსულან. ჩემს მეტი საქმის გამრიგე, ყურის მიმგდები არავინ გხლებიათ. ან ამ მისირილად ამთონი ტყვე მოდის, სულ წიგნის ამრთმევი და ხარჯის მიმცემი და გამგზავნელი ჩვენა ვართ, რომ ერთს ტყვეს აქედამ არ გამოუშვებენ, თუნდ... და მოგახსენდებათ ჩვენი სამსახური, თორემ... ერთგული ყმა მანუჩარიც გვახლებათ და პირით... მოგახსენებს ჩვენს ერთგულობას“².

მეორე წერილს იწერება სახელოვანი მამულეთა ბელადი ქართველი იბრეიმ ბეგი. მოგვყავს ეს წერილი სრულად:

„ქართლისა და კახეთის მეფეს ერეკლეს!

თქვენის სიკეთის და კარგათ ყოფნის დიდათ მდომე და მონატრე მისირის შიხ ბელადი იბრეიმ ბეგი... თქვენის ამალეებულის თავის საკადრის მოკითხვას მოგახსენებთ. მერმე თქვენი წიგნი მოგვივიდა მანუჩარ კაჰკაჰისშვილის ხელთა. დიდათ მადლობელი ვახლივართ, რომ თქვენს წიგნსა და ამბავს არ გვაკლებთ. მერმე ამას მოგახსენებთ და ჩვენი სავედრებელი ეს არის თქვენს წინაშე, რომ ჩვენს მამისდასშვილს სულეიმან ალას შუა მღველნი ვართ თქვენთანა, რომ ამის ძმა კნუტისშვილი ივანე ავალიანთ მეითარი ივანეს შვილის სოლომონის ყმა ვახლავსთ. გვესმე, რომ ძალასა და უსამართლოს ატანს. ამ სოლომონის ყმობიდან გამოიყვანოთ თავის მამულ-დედულითა და თქვენი სახასო ყმათ ვახლოთ, დიდად მადლობელი ვახლდები. ამის მაგიერი სამსახური ჩვენც უმეტესათ გვიბძანოთ. ვიცით თქვენის კეთილმოწყალებისაგან, რომ ჩვენს შუამდგომლობას და წერილს მიიღებთ“³...

ამრიგად, ეგვიპტის ორი გავლენიანი პირი—მისირის შიხ ბელადი⁴ იბრეიმ ბეგი და სულეიმან ალა ანაფი სთხოვენ ერეკლეს, რომ მან დაიხსნას სულეიმან ალა ანაფის ძმა იოანე კნუტისშვილი სოლომონ ავალიშვილის ყმობისაგან. მარტყოფელი კნუტისშვილები ავალიანთა ყმები ყოფილან. იბრეიმ ბეგის ნათესავი სულეიმან ალა ანაფი კნუტისშვილი, ეტყობა ტყვედ ჩავარდნილი, ეგვიპტეში გაუღვივიათ, სადაც ის გავლენიანი მამულევი გამხდარა. თავის უფლებებსა და გავლენას იბრეიმ ბეგი და სულეიმან ანაფი ეგვიპტეში გადახვეწილ ქართველთა დასახმარებლადაც იყენებდნენ.

XVIII საუკუნის ეგვიპტის ისტორიაში იბრეიმ ბეგი თვალსაჩინო პიროვნება იყო. უკანასკნელი დროის გამოკვლევებით ცნობილი ვახდა, რომ ის ყოფილა კახელი მარტყოფელი აბრამა შინჯიკაშვილი⁵. იოანე ბატონიშვილი თავის „კალმასობაში“ საგანგებოდ ჩერდება ეგვიპტის მამულეებზე და კერძოდ იბრეიმ ბეგის პიროვნებაზე. მისი სიტყვებით, მამულეთა შორის „უპირველესი ბეგი იყო უკანასკნელთა დროებათა შინა მარტყოფელი კახელი შინჯიკაშვილი აბრამა, იბრეიმ

¹ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2889. „მგზავრობა“-ს მიხედვით არც გ. ავალიშვილს აკლდა თავდური გულგზავლობა და სისასტიკე თავის წსახურებთან დამოკიდებულებაში.

² წერილი ა-მეტია. ზოგი ადგილი ფოტოპირში არ იკითხება.

³ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2890.

⁴ შიხ ელ-ბელადი.

⁵ გ. ბე-მამიკიანი, ქართველი მამულევი ეგვიპტის სუვერენიტეტის აღდგენისათვის ბრძოლაში: „მნათობი“, 1957, № 9, გვ. 128, სქ. 4.

ბეგად წოდებული, და ერჩინენ მისირელი და სხვანი ადგილნი. და აგრეთვე ისხდნენ კუხალად კახეთილად და იმერეთილად და აკარგულნი ტყეები ბეგებად და ქეშიბებად, რომელსა შინა განწესდა მსჯულად: თუ არა ტყვე ქართველთაგანი, სხვა ვერა მიიღებდა ბეგობას¹.

იქვე სქოლიოში იოანე წერს იბრემ ბეგის ურთიერთობაზე ერეკლესა და გიორგი XII-სთან: „იბრემ ბეგ დიდი ერთგული და მოსიყვარული იყო თვსთა საქართველოს მეფეთა—ირაკლისა და გიორგისა, რომელიცა ყოველთვის ძღვნიდა მუნებურთა არმაღანთა და ეგრეთვე ამდიდრებდა მუნ მიმოსლულთა ქართველთა. ეგრეთვე სხვანი ბეგები ეწეოდნენ ყოველთა მუნ მისრულთა ქართველთა“².

აგრეთვე, მამლუქთა შინ ბელადი, ეგვიპტის განმათავისუფლებელი მოძრაობის მეთაური, სახელმოხეველი იბრემ ბეგი, ისევე როგორც სულეიმან ალა ანაფი კნუტისშვილი, მარტყოფელი გლეხი ყოფილა, ნათესავი სულეიმან ალასი, საფიქრებელია აგრეთვე, ტყვედ ჩაყარნილი და მისირს გაყიდული. მარტყოფი კი ავალიშვილების მამული იყო. ამიტომ საესებით დასაშვებია, რომ სულეიმან ალას ნათესავი მარტყოფელი შინჯიკაშვილი აბრამაც ავალიშვილების ყმა ყოფილიყო.

იბრემ ბეგს „წილად ზედა შესულიყო დიდ ფიგურად ეგვიპტეში მამლუკების ბატონობის უკანასკნელი ათეული წლების ისტორიაში“³.

სულთან სულეიმანის მიერ ქაიროს დაპყრობის დროიდან (1517 წ.) ეგვიპტის სახელმწიფო სუვერენიტეტის აღდგენისათვის სხვადასხვა სახისა თუ მასშტაბის ბრძოლა არ შეწყვეტილა, ჩვეულებრივ ეს ბრძოლები ძალთა უთანასწორობის გამო თურქეთის ფაშის გამარჯვებით მთავრდებოდა⁴.

პირველ დიდ წარმატებას ამ მიმართულებით მიიღწია და ქვეყანას ხანმოკლე დამოუკიდებლობა (1769—1772 წწ.) მოუპოვა „თამამა რეფორმატორმა ალი ბეი ელ-ქებირმა, ბელადმა ქვეყნის იმ მმართველი ფეოდალური მამლუკების ზედაფენისა, რომელიც თუ მთლიანად არა, ძირითადად მაინც ქართული იყო“⁵.

ალი ბეისთან მებრძოლ ქართველთა შორის იყო იბრემ ბეგიც, მარტყოფელი კახელი, რომელსაც ალი-ბეის გარდაცვალების შემდეგ არ შეუწყვეტია ფიქრი ეგვიპტის განთავისუფლებაზე.

ქაიროს თავკაცი იბრემ ბეგი, ისევე როგორც ალი ბეი, თურქეთის ფაშის წინააღმდეგ ბრძოლაში დასაყრდენს რუსეთში ეძებდა.

ერეკლე მეორის მკიდრო ურთიერთობა იბრემ ბეგთან, რა თქმა უნდა, მარტო არმაღანების მიღებისა და ეგვიპტეში გაყიდულ ქართველების ბედის შესწავლების სურვილით არ იყო ნაკარნახევი. ქართველ მამლუკებთან კონტაქტი პოლიტიკურსა და დიპლომატიურ მიზნებსაც ემსახურებოდა. ამ გზით ერეკლეს შეეძლო კარგი სამსახური გაეწია რუსეთის დაზვერვისათვის ეგვიპტესა და აბაშეთში. რაც, როგორც ჩანს, ხორციელდებოდა კიდევ რუსეთის შტაბში მყოფ ქართველების მიერ. ამ თვალსაზრისით მეტად საინტერესოდ გვეჩვენება რუსეთის საგარეო პოლიტიკის არქივში დაცული წერილი ქართულ ენაზე, რომლის აღრესატი არ არის ცნობილი⁶.

¹ იო ა ნ ე ბ ა ტ ო ნ ი შ ვ ი ლ ი, კალმასობა, ხელნაწერი H—2170, 65რ.

² „კალმასობა“, იქვე.

³ გ. ბ ე ი - მ ა მ ი კ ო ნ ი ა ნ ი ს დასახ. ნაშრომი, გვ. 128; დ. ჯ ა ნ ე ლ ი ძ ე, ხონთქრის ფორქეთის წინააღმდეგ სახალხო განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიიდან: „მნათობი“, 15:58, № 8, გვ. 151.

⁴ გ. ბ ე ი - მ ა მ ი კ ო ნ ი ა ნ ი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 125.

⁵ ი ქ ვ ე, გვ. 126.

⁶ საქ. ცსსა, ფ. 1449, № 2888 (ფოტოპირი).

ამ წერილის მიხედვით პორუჩიკი მაქსიმ კაკაკიშვილი კისრულობს გა-
მგზავრებას ეგვიპტეში (სადაც ის ადრეც რამდენჯერმე ყოფილა), იქიდან
აბაშეთში რუსეთის საიდუმლო დავალების შესასრულებლად (აბაშეთის
მეფის ნახვა და იქიდან აბაშეთის ელჩის წამოყვანა ისე, რომ ამის შესახებ
არაფერი გაიგოს თურქეთის დაზვერვამ). დასახული გეგმის განხორციელებას
მაქსიმ კაკაკიშვილი ფიქრობს ქართველ მამულეთა და კერძოდ იბრემ ბეგის
დანხარებით.

წერილიდან აშკარაა ისიც, რომ რუსეთის საიდუმლო დაზვერვის დავალე-
ბას პორუჩიკი ღებულობს წერილის ადრესატისაგან, რომელთანაც მიწერ-
მოწერა ქართულად წარმოებს. მოყვანილი ფაქტებისა და მიმართვის ფორმის
მიხედვით წერილის ადრესატი ერეკლე მეორე უნდა იყოს, ხოლო წერილის
თარიღი 1785 წელი¹. საფიქრებელია, რომ მაქსიმ კაკაკიშვილი იგივე მინჯიარ
კაკაკიშვილია, რომელმაც ერეკლეს ჩამოუტანა ეგვიპტიდან იბრემ ბეგისა და
სულეიმან ალა ანაფის წერილები. ამრიგად რუსეთის დაზვერვის დავალებებს
ეგვიპტესა და აბაშეთში პორუჩიკი კაკაკიშვილი ღებულობს ერეკლე მეორის
საშუალებით.

ქართველ მამულეთა თავკაცების მოღვაწეობა, ეტყობა. კარგად იყო ცნობი-
ლი გ. ავალიშვილისთვისაც. ძნელია იმის თქმა, თუ ვისგან მოელოდა გიორგი
ავალიშვილი მემკვიდრეობას—იბრემ ბეგისაგან, რომელიც მაჰმად ალისაგან
ღვენილი 1816 წელს გარდაიცვალა დონგოლაში², თუ სულეიმან ალა ანა-
ფისაგან, რომლის შესახებაც არაფერი ვიცით. მგზავრობის ერთი ცნობა
კი გვაფიქრებინებს, რომ გვალენიანი და შეძლებული ყმა-ყოფილი გლეხები,
რომელთა მემკვიდრეობაზე გიორგის შეიძლება თვალი სჭეროდა, ეგვიპტეში
სხვებიც იყვნენ, მაგრამ მათი ქონება და მამულები, ისევე როგორც დახოცილ
თუ ცოცხლად გადარჩენილ მამულეებისა, მაჰმად ალის მფლობელობაში იყო
გადასული. ასე მაგ. ჭიროდან იერუსალიმისაკენ მიმავალმა გიორგიმ ეგვიპტის
სახლდარზე გაიარა სოფელი ჰგურელი, რომელიც ადრე ნორიოელ ტაბლია-
შვილს ეკუთვნოდა, შემდეგ კი მაჰმად ალიმ დაისაკუთრა: „აქედამ წარმოსლ-
ვეულთა ვიარეთ ექსეკამ-ნახევარი და დავსდევით ნორიოელისა ტაბლიაშვილის
ჰუსეინ ალას სალიისად ყოფილსა სოფელსა ჰგურელსა და აწ მაჰმად ალი ფა-
შისასა“ (გვ. 177—178)³. ტაბლიაშვილები კი ავალიშვილების ყმებდ ითვლე-
ბოდნენ. ამგვარი ნაქართველარები ეგვიპტეში ალბათ სხვებიც იყვნენ.

მემკვიდრეობის მიღება რომ გიორგის მოგზაურობის ერთ-ერთი მთავარი
მიზანი იყო, ამაზე აშკარად მეტყველებს გიორგის თანამგზავრთა (ყმათა და
მსახურთა) შემადგენლობაც.

გიორგი ავალიშვილმა მოგზაურობაში თან წაიყვანა შვიდი მსახური. ამ
შვიდი კაციდან სამს აღმოაჩნდა ნათესავეები ეგვიპტეში. ესენი არიან: გლახა
კნოტისშვილი, სვიმონ ტაბლიაშვილი და იესე შოშიაშვილი. სამივე მსახური
გიორგიმ, რა თქმა უნდა, საგანგებოდ შეარჩია. ამ სამში, პირველ რიგში, ყურად-
ღებას იპყრობს გლახა კნოტისშვილი, რომელსაც აღმოაჩნდა გამაჰმადიანებული
ბიძა ანდრია კნოტისშვილი, იგივე მიჰმად ალა მუსტოფა ჭაია რაზა, რომელიც
ქაიროში ეწვია გიორგის. გიორგი ავალიშვილი მას თავისი ყმა-ყოფილ მარტ-
ყოფელ ანდრია უწოდებს. ანდრია კნოტისშვილი ეტყობა დიდი ხნის წამოსუ-
ლი იყო საქართველოდან, მაგრამ თავისი დედულ-მამული მას კარგად ახსოვდა:
„იტყვს თავსა თუსსა მარტყოფის სოფლით კნოტისშვილად, ნიშნობით მამულ-

¹ წერილი დაწერილი უნდა იყოს 1786 წლამდე, როდესაც ჭაირო ოსმალეთის დამსჯელმა
ექსპედიციამ დაიკავა.

² Encyclopedia Britanica. IX გამოც. ტ. VII, გვ. 764.

სა, სახლსა და ადგილსა წინაპართა თვსთა, თანასწორ ვითარ სხუათაცა მუნებურთა მემკვიდრეთასა, და კულალ მთისა, წყლისა და ბარისათჳს მიჯნებითურთ გარჩევით¹.

სათქმურებელია, რომ ანდრია კნოტისშვილი სულემან ალა ანათის (კნოტისშვილის) ნათესავი იყო. იმ სულემანისა, რომელიც ერეკლეს ავედრებდა მარტყოფში დარჩენილ თავის ძმას, ავლიანთ ყმას ივანე კნოტისშვილს. ამრიგად, ჭაიროში, გიორგის იქ ჩასვლის დროისათვისაც, ჩანს, ყოფილან კნოტისშვილები და მათი არსებობის შესახებ გიორგიმ კარგად იცოდა, რაკი ეგვიპტეში მსახურად გახანა კნოტისშვილი წაიყვანა. მაგრამ ანდრია კნოტისშვილს სამემკვიდრეო არაფერი აღმოაჩნდა, გარნა ნაზი გრძნობებისა თავისი დაკარგული სამშობლოს მიმართ.

გ. ავალიშვილის მეორე მსახურის სვიმონ ტაბლიაშვილის ბიძა, მაჰმად ალი ფაშას ბაირახტარბაში ჰუსეინ ალა კი, რომელმაც აგრეთვე ინახულა გიორგი ჭაიროში. შეძლებული ყოფილა. მაგრამ მემკვიდრეობის მიღების თვალსაზრისით გიორგისთვის არც აქ იყო არაფერი სახარბიელო. ასეა თუ ისე, თავის სამოგზაურო დღიურებში გიორგი აღარაფერს ამბობს თავის თავდაპირველ გეგმებზე—მემკვიდრეობის მიღებაზე.

მაგრამ მემკვიდრეობის მიღება არ იყო მინც გიორგი ავალიშვილისთვის მოგზაურობის ერთადერთი მიზანი. უცხო ქვეყნების ნახვის სურვილი და მოგზაურობის სიყვარული ეტყობა ჩვენს ავტორს თან სდევდა მთელი სიცოცხლის მანძილზე. ამას მოწმობს თუნდაც ის, რომ ეგვიპტიდან დაბრუნების უმაღლე გიორგიმ აღძრა შუამდგომლობა საგარეო საქმეთა სამინისტროს წინაშე მისი კვლავ საზღვარგარეთ გამგზავრების შესახებ. სამოგზაურო დღიურის მიხედვითაც გიორგი ავალიშვილი წარმოგვიდგება როგორც ფართო განათლების და ინტერესის მქონე გამოცდილი მოგზაური.

რა თქმა უნდა, გ. ავალიშვილს სადღაც იმის იმედიც ჰქონდა, რომ მოგზაურობის დროს ის დიპლომატიურ ასპარეზზეც გარკვეულ წარმატებას მიაღწევდა, რითაც ის გაუწევდა გარკვეულ სამსახურს რუსეთს და ამ გზით გაიუმჯობესებდა თავის საზოგადოებრივ, სამსახურებრივ და ეკონომიურ მდგომარეობას.

* * *

გიორგი ავალიშვილის სამოგზაურო წიგნი დაწერილია დღიურის სახით. დღიურს ავტორი იწყებს 1819 წლის 6 იელისით, იმ დღით, როდესაც ის გამოემშვიდობა ნაცნობ-მეგობრებს და დასტოვა თბილისი; მთავრდება დღიური თბილისში დაბრუნებით 1820 წლის 17 იელისს.

წიგნი იყოფა ორ ნაწილად:

I ნაწილი—მგზავრობა თბილისიდან იერუსალიმამდე.

II ნაწილი—მგზავრობა იერუსალიმიდან თბილისამდე.

მოგზაურობისათვის გიორგი ავალიშვილმა საინტერესო მარშრუტი აირჩია: თბილისიდან ავალიშვილი გაემგზავრა სოხუმ-კალაში, საიდანაც, ყირიმის გავლით, კონსტანტინეპოლისაკენ აილა კურსი. კონსტანტინეპოლიდან ავალიშვილი მიემართება თეჭილი ტაშში (ტუქირდაგ). განვლო მარმარილოს ზღვა, დარდანელის სრუტე და გაიხრდა სრუტის სანაპირო ქალაქ ჩანახ-კალაში. შემდეგ გავიდა ეგეოსის ზღვაში, დაათვალიერა ამ ზღვის უმთავრესი კუნძულები: ბოზჩაადა, სამსოი, როდოსი, კოზნიში და ხმელთაშუა ზღვით აილა კურსი

¹ „მგზავრობაჲ“ გვ. 128.

ალექსანდრიისაკენ. ალექსანდრიიდან გიორგი გაემგზავრა სანაპირო ქალაქ რო-
შეტში, ხოლო აქედან ქაიროში, სადაც ის დიდხანს დაყოვნდა. შემდეგ გადა-
ლახა ეგვიპტის უდაბნო, და დაჯის, რამლისა და ემაოსის გავლით ჩავიდა
იერუსალიმში.

უკან დაბრუნებისას გიორგი ავალიშვილმა სხვა მარშრუტი აირჩია. იერუ-
სალიმიდან ის მიემგზავრება იაფაში, ხოლო იაფიდან ზღვით კუნძულ კვიპროსზე,
აქედან კი ანატოლიის სამხრეთ ნაპირისაკენ. გაიარა მერსინია და თარსუ. გა-
დაქრა ანატოლია სამხრეთიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ (მერსინიიდან ყარ-
სამდე), კესარიისა და სივასის გავლით ჩავიდა არზრუმში. არზრუმიდან ყარსში
და ბოლოს გუმრში, საიდანაც შევიდა საქართველოში.

ამრიგად, გიორგი ავალიშვილმა რამდენიმე მიმართულებით დასერა თურ-
ქეთი. მოიარა ეგეოსისა და ხმელთაშუა ზღვის მნიშვნელოვანი კუნძულები, გა-
ეცნო ეგვიპტის ღირსშესანიშნავ ქალაქებს, იმოგზაურა ნილოსზე და უდაბნოში
და ბოლოს იერუსალიმის წმინდა ადგილებიც მოინახულა.

ასეთი მარშრუტით მოგზაურობა XIX საუკუნის დამდეგს არ იყო მარტივი.
მით უმეტეს, რომ მოგზაურობდა გიორგი ავალიშვილი მსახურებით და დიდმა-
ლი ბარჯით. უკან დაბრუნებისას მისი ტვირთი ოთხ ურემზე ძლივს ეტეოდა.

სამოგზაურო დღიურში შეტანილია სამოგზაურო შთაბეჭდილებების თეი-
თეული დღე. ყოველი ახალი დღე ტექსტში გამოყოფილია. ასევე გამოყოფილია
სათაურებით ერთი დღის ფარგლებში მომხდარი მნიშვნელოვანი ამბები. დასა-
თაურება ძალზე დეტალურია.

მოგზაურობის შესავალშივე გიორგი ავალიშვილი აფრთხილებს მკითხველს,
რომ ის შეგნებულად უყლის გვერდს საქართველოს ფარგლებში მოგზაურობის
აღწერას, ვინაიდან ქართველი მკითხველი მასზე უფრო იცნობს თავის ქვეყანას.
ამისდა მიუხედივად მოგზაურობა თბილისიდან რედუთ-კალამდე მაინც მრავალ-
მხრივ საყურადღებო ცნობებს შეიცავს. გიორგი ავალიშვილი დაწვრილებით
აღწერს გზას თბილისიდან ქუთაისამდე. ვრცლად ჩერდება გორის და ქუთაისის
აღწერაზე. მათ მდებარეობაზე, ისტორიულ ძეგლებზე, ქალაქების გარეგნულ
სახეზე, ვაჭრობაზე და სხვა. საინტერესოდ და ცოცხლად აღწერილი შეხვედ-
რები ადგილობრივ თავადებთან, სასულიერო პირებთან და გლეხებთან. განსა-
კუთრებით საინტერესოა გ. ავალიშვილის მოგზაურობა იმერეთში, ვინაიდან
გიორგის ქუთაისში ჩასვლამდე რამდენიმე დღით ადრე იმერეთში იფეთქა აჯან-
ყებამ.

1818 წლიდან, რუსული რეჟიმის შემდგომი განმტკიცების მიზნით, რუსე-
თის მთავრობამ სცადა რუსული საეკლესიო რეჟიმის დანერგვა დასავლეთ სა-
ქართველოში, რაც ვულისხმობდა საეკლესიო მამულების სახაზინო მართვა-გამ-
გებლობაში გადაცემას, ხოლო ეკლესიის მსახურთათვის ჯამაგირების დანიშნე-
ნას¹. ეს ღონისძიება აღმოსავლეთ საქართველოში უფრო ადრე, 1811 წელს,
გატარდა. იმერეთში ამ რეფორმის გასატარებლად გაემგზავრა საქართველოს
ეგზარქოსი თეოფილაქტე თავის მოხელეებით. „1819 წლის ივნისში იმერეთში
უკვე დაიწყო საეკლესიო ქონების აღწერა, რამაც ვაკის ოლქში მღვლევალება გა-
მოიწვია. ქონების აღწერი მოხელეები სოფლებიდან გამოაძევეს. ასე იყო გუ-
რია-სამეგრელოშიც. იმერეთში იფეთქა აჯანყებამ, რომელსაც სათავეში რუსე-
თის უპაყოფილო თავადაზნაურობა ჩაუდგა. აჯანყებამ ფართო სახალხო მოძ-
რაობის ხასიათი მიიღო“².

¹ მ. დუმბაძე. დასავლეთ საქართველო XIX სს. პირველ ნახევარში, თბილისი, 1957, გვ.
231—232.

² იქვე, გვ. 233.

სურამში გაიგო გიორგი ავალიშვილმა იმერეთში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ. აქ შეხვდა ის ქუთაისიდან უკან მომავალ თეოფილაქტეს და მის მხლებლებს: „ვიხილუშთ იმერეთით მომავალნი ეგზარხ-მიტროპოლიტი საქართუშლოასა თეოფილაქტე, არხიმანდრიტი ათანასე პეტრიევი, უფალნი კოლეესკისი სოვეტნიკი ვასილი მათვეიევიჩი ჩილაევი, ნადვორნის სოვეტნიკი თავადი მიხაილ ოსიფოვიჩი ფალაევანდოვი, მაიორი თავადი გრიგორ ზურაბიჩი წერეთელი და სხვანიცა ამათანა. პირუშლი აღვიდა სურამისა ციხესა შინა და შემდგომნი ყოველნივე მოვიწვევე ჩემთანა ბალსა, სადაცა ვისადილეთ ერთად. მრაველითა სხვთა და სხვთა წინადადებითა მირჩევდნენ ვიეთნიმე ამათგანნი ამჟამად იმერეთისადმი წარუსლუშლობისათჳს, ვინაათგან საზოგადოება იმერთა, თქემულთა ძლით მათთა, აღძრულ იყუნენ, ანუ ლამოდნენ, პირისპირ მმართველობისა“¹.

აჯანყების მოულოდნელი ხასიათისა და მასშტაბით შეშინებულნი და აჯანყებულებისაგან სუსხნაკრავნი ეგზარქოსი და მისი მოხელეები გამალებით სტოვებდნენ იმერეთს და გამოზობოდნენ ქართლში.

აჯანყებულებთან შეტაკების მრავალი ეპიზოდი უამბო ვასილ ჩილაევმა გიორგი ავალიშვილს: „ღროა ვახშამსა ზედა განგვატარებინა აღნიშნულმან ვასილი მათვეიჩ ჩილაევმან მხიარულებითა და სიცილითა, ანგარიშსა ზედა თჳსისა გულოგენებისასა მმეტყველმან, რომელ ჭერეთცა არ იყო ესე მოსლულ მეყსიერებასა და სწორმხედველობასა შინა იმერეთს შეშინების ძლით“².

იმერეთში შექმნილი რთული და სახიფათო სიტუაციის მიუხედავად გიორგი ავალიშვილი და პეტრე ლარაძე, რომელიც აცილებდა თავის გულითად მეგობარს, მოემზადნენ იმერეთში გადასასვლელად: „მოვიმარჯუშთ გულ-იარაღნი მიხედვისამებრ რეცა აღშფოთებულთა იმერეთასა, მით რამეთუ გზასა ზედა უკეთუ დაგვჭუდების მტერი, არ მივცნეთ თავნი თჳსნი იეფად, ანუ ლდართა კაცთა მიერ ვიყუნეთ უენოთ დაცულ“³.

ქუთაისში მშვიდობით ჩასული გ. ავალიშვილი ეწვია იმერეთის მმართველს გენერალ-მაიორ კურტანოვსკის, რომელმაც უქმყოფილება გამოთქვა ეგზარქოს თეოფილაქტეს მიმართ. იმერეთში შექმნილ ვითარებას ის ეგზარქოსის უტაქტო და აჩქარებულ ქცევას აბრალებდა: „მომითხრა ამან ქცევა ეგზარხ-მიტროპოლიტისა თეოფილაქტესი, წინააღმდეგად ვითარცა აქაურთა სამლუდელოთა და ერთა, ესრეთუშ სახეესაცა თჳსისა“⁴.

კურტანოვსკისგანვე გამოითხოვა გიორგი ავალიშვილმა უფლება დოსითეოს ქუთათელისა და ეფთვიმე გენათელის ნახვისა. გენათელი და ქუთათელი მიტროპოლიტები კი ითვლებოდნენ იმერეთის შეიარაღებული სახალხო აჯანყების სულის ჩამდგმელებად.

„მგზავრობის“ მიხედვით, გ. ავალიშვილი დაჭერებული რუსოფილის შთაბეჭდილებას სტოვებს, რომელიც დიდად უფრთხილდება რუსეთის მოხელის მუნდირს, ამიტომ ის დიპლომატიურად, ტაქტით იქცევა ქუთაისში, ხოლო სამოგზაურო დღიურებში კი ცდილობს არ გამოამჟღავნოს თავისი დამოკიდებულება აჯანყებულებისადმი. ქუთათელ მიტროპოლიტთან გიორგი მივიდა კურნა-

¹ „მგზავრობა“, გვ. 13—14.

² იქვე, გვ. 14.

³ იქვე.

⁴ იქვე, გვ. 15. სხვათა შორის გენერალი ერმოლოვიც აჯანყების ერთ-ერთ მიზეზად ეგზარქოს თეოფილაქტე რუსანოვის აჩქარებულსა და უტაქტო ქცევას თვოლდა, იხ. Махарадзе Н. В., Востанье в Имеретии 1819—20 гг. „მასალები საქართველოს ისტორიისათჳს“. ნაკვ. III, 1942, გვ. 17.

ტოვსკის ნებართვით, კურტანოვსკისვე მოენე კაცით, რათა მმართველის ეკვები არ აღეძრა: „დროსა ამას იმერნი იყუნენ ვითამცა რაოდენმე აღშფოთებულ საუბედუროდ თვსად, და ესრეთ, უკეთუ უნებლიედ მთავრობისა მივიდოდი ხილულად ვისამე აქუართასა, მაშინ უთუოდ მოვაწუშედი თვს ზედა ქუშგანმხედულშლობასა მმართველობისასა“¹. ამისდა მიუხედავად გიორგი დიდი პარტიციპაციით და სიმპათიით ახსიათებს დოსითეოსს ქუთათელს და გადმოგვცემს მასთან საუბრის შინაარსს: „მღულელთმთავარმან ამან იწყუ მერტყულუბად ანგარიშსა ზედა მიტროპოლიტისა თეოფილაქტესა, რომელი მოჰქცევით ამას და სხუთათა-ცა: თჳნიერ მცირედისაჲა ბრალისა, ყოვლითურთ წინააღმდეგად სიმართლისა და ხრისტეს მიერ ძმათა შორის ქცევისა“².

დოსითეოსის შემდეგ გიორგი ეწვია ნიკოლოზ გაბაშვილს, და ბოლოს, ზურაბ წერეთელს, რომელიც იმერეთში რუსული პოლიტიკის ყველაზე თანმიმდევრული გამტარებელი იყო და რომელმაც არა ერთი მადლობა დაიმსახურა ამის გამო რუსეთის მთავრობისაგან. ზურაბ წერეთელთან გიორგის დახვდა ქართლიდან უკან დაბრუნებული მისი ვაჟიშვილი გრიგოლი. ცხადია, აქაც საუბარი იმერეთში შექმნილი ვითარების ირგვლივ უნდა გაშლილიყო. მაგრამ ამას ავალიშვილი თავის დღიურებში დუმითი უფლის გვერდს.

გიორგი ავალიშვილი ეწვია ეფთვიმე გენათელსაც მწვანეყვავილაზე, რომელიც, მსგავსად ქუთათელ მიტროპოლიტისა, „მოჰყუა... თუ ვითარ მოჰყრობიყო ამათ საქართულოჲსა ეკზარხოსი თეოფილაქტე დროსა თვისისა ქუთათისს ყოფნისასა და სრულითა გულშემუსრულეებითა და ცრემლთა თხევითა ჩივოდა ქცევისა ზედა მისსა“³.

გ. ავალიშვილის ამ ცნობებზე ჩვენ იმიტომ ვაჩერებთ მკითხველის ყურადღებას, რომ მემუარული მასალები იმერეთის აჯანყების შესახებ, რომელმაც ორი წლის მანძილზე მთელი დასავლეთ საქართველო მოიცავა, ძალიან მცირეა⁴. ამ თვალსაზრისით გ. ავალიშვილის „მგზავრობა“, ტექსტის გამოუქვეყნებლობის გამო, სპეციალისტებს შეუსწავლელი და გამოუყენებელი რჩებოდათ.

მიუხედავად საგანგებო ვითარებისა, რომელიც დახვდა გიორგი ავალიშვილს იმერეთში, ის მაინც არ ღალატობს თავის სამოგზაური გეგმას და ათვალიერებს და აღწერს მისი თვალსაზრისით ღირსშესანიშნავ ადგილებსა და მოვლენებს.

ვრცლად და დაწვრილებით აღწერს ავალიშვილი გელათსა და მოწამეთას. გელათის კომპლექსის აღწერას თავის სიზუსტის გამო დღესაც არ დაუკარგავს მეცნიერული ღირებულება.

პოლოვნიკ პუზირიევის ხელშეწყობით გ. ავალიშვილი იმერეთიდან გაემგზავრა სამეგრელოში და შემდეგ აფხაზეთში. სამეგრელოსა და აფხაზეთში ყოფნისას გიორგი ავალიშვილი თვალყურს ადევნებს იმერეთის აჯანყების განვითარებას. მან უკვე იცის, რომ აჯანყების ტალღა მოედო გურია-სამეგრელოს და არც აფხაზეთი დგას განზე. ამიტომ აფხაზეთის მთავართან საუბარში, რომელსაც ის სოხუმ-კალაში შეხვდა, გიორგი ავალიშვილი მას რუსეთის მეფის ერთ-

¹ „მგზავრობა“, გვ. 15.

² იქვე, გვ. 16.

³ იქვე, გვ. 17.

⁴ ნ. მახარაძის დასახ. შრომა, გვ. 17. იმერეთის აჯანყების შესახებ ასევე საინტერესო მასალას შეიცავს დღემდე გამოუქვეყნებელი და ნაკლებად ცნობილი ზაგრაძე ბიოგრაფიის „აღწერა იმერეთის“, რომელიც დატულია აზიის ხალხთა ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილების ხელნაწერთა ფონდში (II—52).

გულებისაკენ მოუწოდებს¹. აქვე გ. ავალიშვილი იუმორისტული შტრიხებით ხატავს ფეხაზეთის მთავრის—გიორგი შერვაშიძის პორტრეტს, ალბათ ტენდენციურად დანახულს, მაგრამ, როგორც ჩანს, სინამდვილისაგან არც თუ დიდად დაშორებულს².

რედუთ-კალიდან გიორგი ავალიშვილი ყირიმისკენ გაემგზავრა ზღვით. სამოგზაურო დღიურში გიორგი ავალიშვილი დაწვრილებით აღწერს სევასტოპოლს, სიმფეროპოლს და ბახჩისარაის თავისი სამხედრო გამაგრებებით, არქიტექტურული ნაგებობებით თუ მოსახლეობით. ბაღჩისარაის ყირიმის ხანის სახსლის აღწერისას კი ის საგანგებოდ ჩერდება ყირიმის ხანისა და მარიამის სიყვარულის ამბავზე.

ყირიმიდან გიორგი ავალიშვილი მიემგზავრება კონსტანტინოპოლში, სადაც ის 40 დღეს დაყოვნდება.

კონსტანტინეპოლი გიორგიმ დაათვალიერა დიდი გულმოდგინებით. მოგზაურობის ეს ნაწილი მდიდარია საილუსტრაციო მასალითაც: რუკითა და ლირშესანიშნავ ადგილთა ნახატებით, რომლებიც ავტორის მიერ უნდა იყოს შესრულებული ან გადმოხატული იმ წიგნებიდან, რომლითაც უსარგებლია მას კონსტანტინეპოლის აღწერისას.

თავის სამოგზაურო პროგრამას გიორგი შემდეგნაირად აყალიბებს: „ზოლუაჲ უცხოთა ქუქყანათა, გასინჯუაჲ შენობათა, შენიშვნაჲ მმართველობათა, ცნობაჲ ერთა ნიშატითურთ მათით და ამით თანა ძულ-აბალ ღირსსაქსოვართა ძეგლთა, აბელისკოთა და ესევეთართა განჩხრეკაჲ“³.

მართლაც, გიორგი ავალიშვილის ყურადღება ყველაფერს წვდება. ის ერთნაირი ინტერესით ათვალიერებს და აკვირდება წერილმანსაც და მსხვილმანსაც: მოსახლეობის ყოფას, საცხოვრებელ ბინებს, ქალაქის ჰიგიენურ პირობებს, მცხოვრებთა საქმიანობასა და დროსტარებას, ქალაქის ეროვნულ შემადგენლობას, თავისებურებასა და სამოსელს. აღებ-მიცემობას, ქალაქის სამხედრო გარნიზონებს, უცხოელ ვაჭრებს, მოხელეთა თვითნებობას და მექრთამეობას, მართლმსაჯულებას. ეცნობა ევროპელ და რუს კონსულებს; ესაუბრება კონსტანტინეპოლისა და იერუსალიმის პატრიარქებს.

დაწვრილებით აღწერს გიორგი სულთან მაჰმუდის ქუჩაში გამოსვლის ცერემონიალს. კონსტანტინეპოლშივე გახდა ის მოწმე სულთანის ყოფილი ფაეორიტის დუზ-ოდლისა და მისი ძმების თავის მოკვებითსა.

კონსტანტინეპოლი გ. ავალიშვილისათვის არის დიდებული წარსულის მქონე ელინთა დედაქალაქი, თურქთაგან დათრგუნვილი, რომელიც დღე-დღეზე მოელოდა განთავისუფლებას, და განმათავისუფლებელი, გ. ავალიშვილის აზრით, უნდა ყოფილიყო რუსეთის ძღვეამოსილი მხედრობა. ამიტომაც რომ, კონსტანტინეპოლის შესხმაში, რომელიც დაწერილია მაღალფარდოვანი, რიტორული სტილით, დიდი ადგილი უკავია რუსეთის საომარ წარმატებებს თურქეთთან ბრძოლაში.

გ. ავალიშვილი კარგად ერკვევა მის თანამედროვე საერთაშორისო პოლიტიკურ ძალთა თანაფარდობაში. მან კარგად იცის ისიც, რომ თურქეთის იმპერიის ყველაზე საშიში მტერი რუსეთია და რომ რუსეთზე ამყარებენ იმედს ადგილობრივი ბერძნები, რომლებიც გამალებით ეშხადებიან საბერძნეთის აღდგენისათვის.

¹ „მგზაურობა“. გვ. 30.

² იქვე.

³ იქვე, 66—67.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლისათვის ბერძენთა სამზადისის შესახებ გ. ავალიშვილი სიმფეროპოლში ესაუბრება ყირიმელ ბერძენს კირიაკოსს. კირიაკოსის ვარაუდით, თუ წინასწარი ანგარიშით, ბერძენების ბრძოლა უნდა დაწყებულიყო 1821 წელს და გაგრძელდებოდა 1828 წლამდე, თუ „ღმრთოედაცუელისა დიდისა როსიის იმპერიისა ძლევამოსილი საჭურველი მიიღებს მას შინა მონაწილეობას“¹.

ბერძენთა განწყობილებებს გიორგი ავალიშვილი შემდეგაც ადევნებს თვალყურს. ყველგან, სადაც კი ხვდებოდა იგი ბერძენებს, საუბარი ისევ და ისევ ახლო მომავალში მათი განთავისუფლების ირგვლივ ტრიალებდა. გიორგი ავალიშვილის სიმპათიები მთლიანად ბერძენების მხარეზე იყო. ის ყველა მოვლენის კურსში იყო და, ჩანს, თვითონაც ჩაბმული იყო ამ საქმიანობაში, ვინაიდან გიორგიმ თავს იღვა ბერძენთა საიდუმლო გეტერიისა და ბერძენთა განმათავისუფლებელი მოძრაობის აქტიურ წევრთა წერილების გადაცემა რუსეთის გავლენიანი პირებისათვის, რომლებიც უშუალოდ იყვნენ დაკავშირებული ამ მოძრაობასთან. ასე მაგალითად, კვიპროსის მღვდელმთავარმა კირიანემ გიორგის გადასცა სამი საიდუმლო პაკეტი რუსეთში გადასაცემად: „ნოვ... გო და სანკ... პეტრ... მიტ... მიხ...—თავ... ალე... ნიკ... ვალ...—და გრა... ივა... ანტ... კაპო“².

ამ პაკეტთა აღრესატების ამოცნობა არ არის რთული. ესენი არიან: ნოვ-გოროდისა და სანკტ-პეტერბურგის მიტროპოლიტი მიხეილი, თავადი ალექსანდრე გოლიცინი და გრაფი ივანე ანტონის ძე კაპოდისტრია.

გრაფი ივანე კაპოდისტრია ცნობილი ბერძენი და რუსი პოლიტიკური მოღვაწე იყო, რომელსაც დიდი თანამდებობა ეკავა ჯერ იონიის რესპუბლიკაში, ხოლო 1809 წლიდან კი რუსეთში. 1816 წლიდან კაპოდისტრია რუსეთის საგარეო მინისტრის ნესელიანდის უახლოესი თანამშრომელია და რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთი წარმმართველი. 1814 წელს მან ჩამოაყალიბა ბერძენთა საიდუმლო გეტერია ფილკე, თუმცა გეტერიის თავმჯდომარეობაზე უარი თქვა. კაპოდისტრია ფარულად ხელს უწყობდა ბერძენთა განმათავისუფლებელ მოძრაობის მესვეურს ალექსანდრე იფსილანტს და ახორციელებდა რუსეთის პოლიტიკას ბერძნულ საკითხში.

ბერძენთა განმათავისუფლებელ მოძრაობასთან უშუალოდ იყო დაკავშირებული ა. გოლიცინი, ვინაიდან ის რუსეთის განათლების მინისტრი იყო და ამასთანავე განაგებდა უცხოელთა სარწმუნოების საკითხებსაც.

ბერძენთა განმათავისუფლებელი მოძრაობის თანამგრძობი თუ მონაწილე ყოფილა აგრეთვე ნოვგოროდისა და სანკტ-პეტერბურგის მიტროპოლიტი მიხეილი, ვინაიდან იმავე მიხეილთან გიორგის საიდუმლო პაკეტი გაატანა თარსუს მიტროპოლიტმაც: „11-სა მოვიდა ხილუად ჩემად მიტროპოლიტი ანთიმოს, რომელმანცა მომცა ერთი პაკეთი საიდუმლოდ სახელსა ზედა ნოვ... და სა... პე... მიტ... მიხ... სასა“³.

შესაძლებელია ამ წერილებსაც გულისხმობდა გ. ავალიშვილი, როდესაც მოგზაურობიდან დაბრუნებული სწერდა ნესელიანდს: „По приезде моем сюда доставил как вашему сиятельству, так равнс и другим особам, вверенные мне бумаги и препоручения...“

კუნძულებზე მცხოვრები ბერძენები აქტიურად იყვნენ ჩაბმული ბერძენთა განმათავისუფლებელ მოძრაობაში და დიდ იმედებს ამყარებდნენ რუსეთზე. კუნ-

¹ „მგზავრობა“, გვ. 44.

² იქვე, გვ. 275.

³ იქვე, გვ. 294.

ძულ ხიოსის ხიო ქალაქში რუსეთის ვიცე-კონსულ მილონასთან გიორგიმ გაიცნო ბერძენი ნიკოლაჲ აპოსტოლი ფსარა ქალაქელი, „განდიდებით ცნობილი, პატივცემული და სანდო-საყუარელი ეგვიპტის ფაშისა მამად ალისა. მან ნიკოლაჲ აპოსტოლიმ—განაგრძობს გიორგი—მაცნობა პაზრნი და სურვილნი ვითარცა ხიოს და ფსარა ქალაქელთა, ესრეთ სხუათაცა მრავალ ქალაქელთა ზრისტეანეთანი სასარგებლოდ შესახნი როსიისა იმპერიისადმი, თანასწორ ვითარ მიდრეკილებადცა მისდამივე ზემოთქმულისა ფაშისა“¹. საუბრის შემდეგ ნიკოლაიმ გადასცა პაქეტი ალექსანდრიაში ბერძენ კირიაკო ტასიკისათვის გადასაცემად, რომელსაც გიორგი შეხვდა ალექსანდრიაში გენერალ-კონსულ გიორგი სივინთან. ხსენებული ბერძენი, რომელსაც გიორგი დიდ ზოტბას ასხამს, „როსიის ვაჟად ყოფილა დაწერილი“². აშკარაა, რომ ამ შემთხვევაშიც რუსეთის კონსულებთან დაკავშირებული ორივე ბერძენი ბერძენთა განმათავისუფლებელი მოძრაობის აქტიური მონაწილენი იყვნენ, რომელნიც რუსეთთან კონტაქტს კონსულების საშუალებით ახორციელებდნენ.

გიორგი ავალიშვილს საგანგებოდ აინტერესებდა არათურქული მოსახლეობისა და ქრისტიანული ეკლესიის მდგომარეობა თურქეთის იმპერიაში. ეს ინტერესი, რა თქმა უნდა, ნაკარნახევი იყო საერთაშორისო პოლიტიკური სიტუაციითაც. გიორგი ეკლესიის არა ერთსა და ორ მსახურს ესაუბრა ამ საკითხზე და მოპოვებული ცნობები „მგზავრობაში“ შეიტანა.

საერთოდ, არათურქული მოსახლეობა და განსაკუთრებით კი ქრისტიანული ეკლესიის მსახურნი დიდად შევიწროებულნი იყვნენ მთელი იმპერიის ფარგლებში. ამიტომ ბერძენული ეკლესიის მსახურნი იძულებულნი იყვნენ შეგუებოდნენ შექმნილ ვითარებას და „კუნძულათა წილ კაუხი და ანაფორათა წილ ბინიში ეხმარათ“³, რომ თათართა თვითნებობისაგან ამ გზით მიინც დაეცვათ თავი.

უფრო მძიმე მდგომარეობაში იყვნენ არზრუმელი სომხები: „ზრისტეანენი აქაურნი, წერს ავალიშვილი, არიან საზოგადოდ გამოუწერელსა შეიწროებასა შინა ურწმუნოთა მიერ და უფროს ბერძენ-სომეხნი, რომელნიც მიაძვავესებენ ცხოვრებათა თვსთა დილეგთა შინა პურობილთა გარდამკვდომელთასა“⁴.

ალბათ ესეც იყო ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რომ არზრუმელმა სომხებმა გ. ავალიშვილს რამდენიმე დეპუტაცია გაუგზავნეს თხოვნით, რომ მას რუსეთის მთავრობისათვის გადაეცა მათი სურვილი „მყოფობისა მათისა საფარველსა ქუშუშე დიდისა როსიის იმპერიისასა“⁵.

გ. ავალიშვილის სამოგზაურო შთაბეჭდილებებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია მისი მოგზაურობა ეგვიპტეში. ჭარბველ მოგზაურთა შორის ამ მხრივ გიორგის არ ჰყავდა წინამორბედი. მართალია, მასზე ადრე ეგვიპტეში გავლით იონა გედევანიშვილი იყო, მაგრამ იონას ეგვიპტის სიძველეთა თუ თანამედროვე ცხოვრების შესწავლა და აღწერა მიზნად არ დაუსახავს, ამიტომაც მისი შთაბეჭდილებები ძალზე სქემატური და ცალმხრივია.

¹ „მგზავრობა“, გვ. 93.
² იქვე, გვ. 106.
³ იქვე, გვ. 82.
⁴ იქვე, გვ. 333.
⁵ იქვე, გვ. 331.

გიორგი ავალიშვილის, როგორც მოგზაურის ინტერესთა სფერო მეტად ფართოა. ამ დიდტანიან დღიურში აღწერილი მასალის კლასიფიკაცია რომ მოვახდინოთ, მასალა რამდენიმე საკითხის ირგვლივ დალაგდება. ზოგ მათგანს ავალიშვილისთვის წმინდა შემეცნებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, ზოგს კი უფრო პოლიტიკურ-დიპლომატიური.

ყოველი ახალი პუნქტი, რომელსაც ეცნობა გიორგი ავალიშვილი მოგზაურობის დროს, დაკვირვებისა და შესწავლის საგანია. ის იწყებს ქალაქისა თუ დაბის გარეგნული მხარის აღწერით. მოჰყავს ცნობები მოსახლეობის რაოდენობრივ და ეროვნულ შემადგენლობაზე, მათ სარწმუნოებაზე და სამლოცველოებზე¹. საგანგებოდ ჩერდება ქალაქის აშენებასთან თუ ისტორიასთან დაკავშირებულ გადმოცემებზე და წერილობით ცნობებზე. უწყურადღებოდ არ სტოვებს ქვეყნისა თუ კუთხის მმართველობის სისტემას², ეკონომიკას, ვაჭრობის ორგანიზაციას³, საქონლის ასორტიმენტს, მანუფაქტურულ წარმოებას, წარმოებაში მუშაობის პირობებს, მუშის ხელფასს და სხვა.

გ. ავალიშვილი დიდი ინტერესით სწავლობს ქვეყნის ეთნოგრაფიულ თავისებურებას, არაბთა, თურქთა და ბერძენთა ხასიათის ეროვნულ სპეციფიკას. და მის გამოვლენას ცხოვრებაში. ამავე დროს ჩვენი მოგზაური შესანიშნავად გრძნობს თანამედროვე ცხოვრების მაჭისცემას. ხედავს ცხოვრების განვითარების ახალ გზებს. ის ყარე პოლიტიკური და დიპლომატიური ალლის მქონე ადამიანია, რომელმაც მრავალმხრივ გამოიყენა თავისი მდგომარეობა მოგზაურობის დროს და ეგვიპტისა და თურქეთის ცხოვრების ისეთ მხარეებს ჩახედა, რომლებიც ჩვეულებრივი მოგზაურისთვის არ იყო ადვილად დასაწახი და მისაწვდომი. ამიტომ მეტად საინტერესოა „მოგზაურობის“ ის ადგილები, სადაც აისახა გიორგის ცოცხალი და უშუალო ურთიერთობა ფაშებთან, კონსულებთან თუ მაღალ სამღვდლოებასთან. ასევე საინტერესოა მისი დამოკიდებულება თანამედროვე ცხოვრების ისეთ მწვავე პრობლემებთან, როგორც იყო ბერძენები.

¹ გ. ავალიშვილის ცნობები ყოველთვის ციფრებითაა გამაგრებული და რიგ შემთხვევაში ეგრძობა წერილობით წყაროებს. ასე მაგ.: ჰაიროს ერცელი აღწერისათვის გიორგი ავალიშვილმა გამოიყენა ჰაიროვი გაკათოლიკებული სომხის ფრანცესკო ვალმასის მიერ მოწოდებული წერილობითი ცნობები: „კაცი ესე არს თუთ უმდიდრესი ვაჰარი აჟაური, ჰოსიანობით გაკათოლიკებული და ჩინებულად მცხოვრები. ესე არს ზედამხედველი ყოველთა შენობათა კაირისთა, მექონი დაუთრისა დიდისა ქალაქისა ამის მცხოვრებთა: მკვდრთა, ხიზანთა, სამუშაოდ მოსლულთა და უსოკუსწყელთა, რომელმანცა აღმოთქუა მოცმად ჩემდა მათუჲს ცნობისა“ (გვ. 140). ფრანცესკო ვალმასის დაუთრებიდან ამოკრია გიორგიმ ცნობები ჰაიროს მოსახლეობის შემადგენლობაზე, რაოდენობაზე და სხვა.

² ქალაქ რომეტის მმართველობის შესახებ გ. ავალიშვილი წერს: „მმართველობისა სახლად აქუთი კავახონა, რომელსაცა შინა სხენან მრავალინი მოწესენი, საქუყნოსისა სარგებლობისათჲს დადგინებულნი. აქ ერთნი იყრიბიან ნამდვლ თანამდებობითა თჲსითა, მეორენი—ნარდსა და კლარაკსა ზედა მღერითა, სხუანი ვართან ლოცუას თჲსა, რომელნიმე სეჲენ კავასა და ჩიხუხსა, ვინენიმე სხედან სადილად და შევეცუვიან საყრავთა ჯმათა ზედა, მათ შორის, ოღესცა მოჩვენარნი და მათ მიერ მოხონელი მართლმსაქულებისა სდგანან გულ-ქელკრებით შინაგან და გარე სახლისა ამის მწუხარებითა არა მცირელითა“ (გვ. 117).

³ გ. ავალიშვილის ცნობით, ეგვიპტეში ვაჭრობის მონაპოვია მაჰმად ფაშის ხელში იყო: „აღბ-შიცემად არს ყოველთა ნივთთა დია ჭაროვანი და იფვი, ვარნა რაჲ გამსყიდულთა მათ, ვინა ყოველი ნივთი განსაკუბრებელი ეკუთვნის ფაშასა მაჰმად ალის. ამბარნი კეთიერთა ფრიად დიდრონი, შინაგან ფიცრისა კედლებითა დაყოფილნი, სხუდასხუთა ჯვარბალთა ანუ მარცულთა, ხილთა, ფინჯთა, სამარხთა, ბამბათა, ქსოვილთა, ბზეთა, თივათა და ყოველთა ესევეთართაგან სავსენი, არიან საკუთრად ქსენებულისა ფაშისა“ (გვ. 117).

განმათავისუფლებელი მოძრაობა ანდა ეგვიპტის ფაშის ახალი პოლიტიკური კურსი და მისი სამეურნეო, სოციალური თუ სამხედრო რეფორმები¹.

მოგზაურობის ავტორისათვის დამახასიათებელი პოლიტიკური შინაარსის წიაღსელები საფუძველი გახდა ზოგი მოსაზრებისა, რომელიც გამოთქვა პროფ. გ. ჭავჭავიძემა გ. ავალიშვილისადმი მიძღვნილ ერთ თავის გამოუქვეყნებელ ნაშრომში.

პროფ. გ. ჭავჭავიძეილი გარდამავალი ხანის მწერლობის საინტერესო და ღრმა მკვლევარი იყო. ის კარგად იცნობდა რუსეთ-საქართველოს შერთებასთან დაკავშირებულ საარქივო მასალას, ამ ხანის რთულ პოლიტიკურ ვითარებასა და საზოგადოებრივი აზრის განვითარების მრავალწახნაგოვან სურათს. ამიტომ საესეებით ბუნებრივია ის ყურადღება, რომელიც გ. ჭავჭავიძეილმა გამოიჩინა ამ ეპოქის ისეთი ტიპიური და თვალსაჩინო მოღვაწისადმი, როგორც იყო გ. ავალიშვილი.

პროფ. გ. ჭავჭავიძეილის ნაშრომი შეიცავს მანქანაზე გადაბეჭდილ 111 გვერდს. აქედან 12 გვერდი უკავია გ. ავალიშვილის მოგზაურობის ფარული მიზნის გარკვევას, ხოლო დანარჩენი კი „მგზავრობის“ შინაარსის დეტალურ გადმოცემას იმ თვალსაზრისით, რომელსაც ავტორი მიაწერს გ. ავალიშვილს².

გ. ჭავჭავიძეილის კონკრეტია შემდეგში მდგომარეობს: გ. ავალიშვილი საქართველოს რუსეთთან დაცემირების ერთ-ერთი აქტიური მებრძოლა. 1801 წლის 12 სექტემბრის მანიფესტით, რომელსაც ხელს აწერდა ალექსანდრე I, საქართველო რუსეთის პროვინციად გამოცხადდა. ქართველი რწმუნებულები-სათვის, რომელთაც შეზღუდულ ავტონომიურ რესპუბლიკაზე ჰქონდათ აღებული კურსი, ეს მოულოდნელი ლახვარი იყო. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის საკითხის ამგვარმა გადაწყვეტამ მეტად უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენა რუსეთში გაგზავნილი ქართველი წარმომადგენლები, მათ შორის გ. ავალიშვილიც, რომლებზედაც ქართველები დიდ იმედებს ამყარებდნენ. მათ ეს იმედები ვერ გაამართლეს, ვინაიდან თვითონ აღმოჩნდნენ მოტყუებულნი. ამ დროიდან შეცვალა გ. ავალიშვილმა რუსეთზე აღებული პოლიტიკური კურსი. უკვე 1802 წელს ის რუსეთისაგან იერუსალიმში გამგზავრების ნებართვის ითხოვდა, რათა თურქეთში ჩასვლის შესაძლებლობა ჰქონდეს. თურქეთი რუსეთის დიდი მოქიშპე იყო. ის ვერ ურიგდებოდა კავკასიაში რუსეთის დამკვიდრებას და თავისი ძველი მდგომარეობის აღდგენის იმედს არ კარგავდა. პროფ. გ. ჭავჭავიძეილის აზრით, გ. ავალიშვილი რუსეთ-თურქეთის პოლიტიკურ ინტერესთა დაპირისპირების გამოყენებას ვარაუდობდა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად. ამ პოზიციებიდან იხილაეს გ. ჭავჭავიძეილი „მგზავრობას“ და, ვინაიდან თხზულებაში პირდაპირი მითითებები გ. ავალიშვილის ამგვარ პოლი-

¹ გიორგი ავალიშვილი შემდგენიარად ახასიათებს მამად ალი ფაშის რეფორმების შედეგად აღორძინებულ ახალ ეგვიპტეს: „ძალი სიყუარა ჩემთა იცუავს თუხ შორის ყუაილორენებითისა მდგომობისადმი კაირისა მოყუნად ცდისა: ახლად გაკეთებულთა ფაბრიკათა, მანიფაქტურათა, ზაოლოთა და ნილო მდინარეთთა გაღებულსა არხსა, საშულაქტყანისა ზღუსა თანა შერთებულსა ქუარად გემთა, თანსწორი ერთარ დატუასაცა მის ძლით მრავალთა ათასთა სულთა ქონებითურთ მათით, მიხედვსამებრ ნილოსის ზიარებისა ქსენებულისა ზღუსა თანა მახლობელად რომეგისა, სადაცა ექუსმდებარებთან ნაენი განსაცდელსა; მოსპობასა მძლავრებისასა, მკლებულობასა, ქურდობასა და მკუსმლობასა განუნთლებულთა ერთა შორის, მიცემასა სყულისასა, რომლისადა ქუსმე მწესლანი ერთი დატყებთან შექმნოთებულთა ცხოვრებთადა ეგებთანცა მადლობითა და საყუარულითა მიზნისადმი ესევეითართა კეთილდღეობათთუხ თესსან“ (გვ. 126—27). თუმცა ეს აღფრთოვანებული ზოგადი დახასიათება ბშირად არ ეთანხმება „მგზავრობაში“ აღწერილ ცალკულ ფაქტებს ეგვიპტის ცხოვრებიდან.

² გ. ჭავჭავიძეილის პირადი არქივი (დაცულია ხელნაწერთა ინსტიტუტში). № 144.

ტიკურ კურსზე არ არის, ამიტომ მკვლევარი ცდილობს სტრიქონებს შუა ამო-
იკითხოს ავტორის ფარული აზრები, რომლის გამჟღავნებასაც შექმნილი პო-
ლიტიკური სიტუაციის გამო ის თითქოს ვერ ბედავს.

გ. ჯავახიშვილის აზრით, რუსეთის მთავრობამ ექვი შეიტანა გ. ავალიშვი-
ლის ერთგულებაში და ამიტომ მოგზაურობაში მას მეთვალყურეთ ცნობილი
აგენტ არტემ არარატელი გააყოლა. არტემ არარატელი მართლაც ხშირად
იყო გ. ავალიშვილის თანამგზავრი, მაგრამ ეს მაინც არასაკმარისი საბუთია
იმისათვის, რომ გ. ავალიშვილის მოგზაურობა განვიხილოთ როგორც თურქეთ-
თან პოლიტიკური მიზნით კონტაქტის დამყარების საშუალება. პირიქით, გ.
ავალიშვილის ანტითურქული განწყობილება, როგორც ეს ზემოთაც დავინახეთ,
იგრძნობა მთელი მოგზაურობის მანძილზე საქმიანად და სიტყვიერად.

გ. ჯავახიშვილი ვერ იცავს ზომიერებას მის მიერ მოწოდებული თვალსაზ-
რისთვის მასლის შერჩევითა და ინტერპრეტაციის დროს. ის ყველგან და
ყველაფერში ეძებს ავტორის დაფარულ აზრებს, შეთქმულებებს, ჯაშუშობას. ამ
თვალსაზრისით რომ მივედგეთ გ. ავალიშვილის მემუარებს, მაშინ ის დასაი-
ღუმლოებული დიპლომატიური მოგზაურობის დაშიფრულ აღწერად უნდა წარ-
მოვიდგინოთ. ეს, რა თქმა უნდა, ასე არ არის. მეორე მხრით, გამოცდილი დიპ-
ლომატის მოგზაურობა ისეთ ქვეყნებში, რომელთანაც რუსეთს ხან აშკარა და
ხან ფარული ბრძოლა ჰქონდა, შეუძლებელია დიპლომატიური მიზნებისთვისაც
არ ყოფილიყო გამოყენებული. მოგზაურობიდან დაბრუნებული ავალიშვილი
ხომ წერდა კიდევ გრფ. ნესელროდეს: „По приезде моем сюда доставил как
вашему сиятельству, так равно и другим особам вверенные бумаги и усердие
Всероссийской Империи“.

გ. ავალიშვილმა სამოგზაურო პასპორტთან ერთად ნამდვილი სახელმწიფო
მრჩევლის წოდებაში დამტკიცების ცნობაც მიღო. რუსეთის იმპერიის მაღალი
რანგის ჩინოსნობა უთუოდ განსაზღვრავდა მოგზაურობის დროს მისდამი და-
მოკიდებულებას და, რა თქმა უნდა, მეტად შეუშლიდა ხელს იმ გეგმების გან-
ხორციელებას, რომელსაც გ. ჯავახიშვილი გ. ავალიშვილს მიაწერდა. გ. ავალი-
შვილი მოგზაურობის დროს სწორედ როგორც რუსი მოხელე დიდი პატივით
სარგებლობდა. თავის თავზე ის ამბობდა: „მე ვარ ქართველი, გარნა ყმა როსიის
ერთმთავრისა“; მას კი ხან „მოსკოვის იმპერატორის გენერალს“, ხან კი „რო-
სიის თავადს“ უწოდებდნენ. გ. ავალიშვილი ამაყად ატარებდა ბაკებსა და რუ-
სულ მუნდირს, რომელსაც საგანგებო, სადღესასწაულო ვითარებაში იცვამდა.
იერუსალიმის მიტროპოლიტმა მისაელმა გ. ავალიშვილს მოციქული მიუგზავნა
და თხოვა, რათა მასთან ერთად სრული ფორმით წასულიყო აღდგომის ტა-
ძარში წირვაზე, ვინაიდან დიდი სურვილი ჰქონდათ აღგილობრივ ბერძნებს და
თვით უწმინდესი სინოდის წევრებსაც რუსულ მუნდირში გამოწყობილი გ. ავა-
ლიშვილის ხილვისა (გვ. 202). ასეთივე თხოვნით მიმართეს ავალიშვილს კვიპ-
როსის ჰალაკზე (გვ. 263).

რუსეთის ჩინოსანის პატივს გ. ავალიშვილი თავგამეტებით იცავს. ასე
მაგ., იერუსალიმიდან რამლას გზაზე გ. ავალიშვილს, მისი გაძარცვის მიზნით,
შფოთი აუტუტებს აღგილობრივმა მწყემსებმა. რამლას ჩასული ავალიშვილი აგ-
ზანის თავის მსახურს იქაურ მუსლიმთან და თხოულობს მწყემსების დასჯას,
ვინაიდან მათ შეურაცყოფა მიაყენეს დიდი რუსეთის ქვეშევრდომებს (გვ. 257).

გ. ავალიშვილს, როგორც რუსეთის მოხელეს, დიდი ღირსებით ევირა თავი. იფაში რუსეთის აგენტმა ფრანცესკო დამიანემ ავალიშვილის პატივსაცემად გამართა სადილი. ამ სადილზე დაილია ალექსანდრე I-ის, მისი სახლობის და თავად ალ. გოლიცინის სადღეგრძელოები. დიდ ანგარიშს უწევდნენ გ. ავალიშვილს სხვადასხვა ქვეყნის კონსულები. მისი მაღალი სამოხელეო წოდება ბევრ მათგანს აფიქრებინებდა, რომ ავალიშვილი რაღაც საიდუმლო მისით იყო წამოსული სამოხელეო მიზნით.

ქაიროში რუსეთის კონსულთან გამართულ ზეიმზე ესწრებოდნენ „ყოველნი კონსულნი ევროპისანი“: „აქ დაეპყავ ვიდრე სამს უამდმდე, გართულმან საუბართა შინა ანგლიისა და შვეთისა კონსულთა სოლტისა და ბოხტისა თანა—წერს ავალიშვილი,—გარნა უკანასკნელი ესე, მგონები, ვითარ-იგი სხუანიცა მსგავსნი მისნი, მით რამეთუ ვარ მე უთუოდ მექონ ვითარისამე საკვლმწიფოჲსა საიდუმლოდ რწმუნებულისა საქმისა, განგრობასა შინა ჩემთანა უზნობათა თვსთასა მრავალგუარათა სასარგებლოთა საგანთა ზედა, რომელთაცა მიღებად (სიტყუათამებრ მისთა) ტელწიფების დიდსა როსიისა იმპერიასა, ცდილობდა ცნობად ჩემგან მიზეზსა ჩემისა აქ მოსლუსა, და რაოდენცა ვარწმუნებდი მას ნებისთსა მწირობასა შინა ჩემსა, ეგოდენ და უფროსცა ვხედვდი მას ჰაზრსა შინა თვსსა დამტიციებულად და თქემულთა ჩემთა არ შემწყნარებულად“ (გვ. 130—31).

ალბათ ამ ექვებით აიხსნება ის საგანგებო ყურადღება, რომელსაც იჩენდნენ ევროპის ვიცე-კონსულები და კონსულები ავალიშვილისადმი: „წარველ დილით კონსულითურთ ჩუშნით ხილუად ზემოხსენებულთა კონსულთა: ავსტრიისა, ფრანციისა, ანგლიისა და შვეთელისა მიმართ, რომელთაცა სთნდათ მისლუჲ ჩემი მათდა და რომელთაცა მთხოვეს განგრობად მათდამი მცნობობისა და სიყვარულისა“ (გვ. 110). უფრო ხშირად კონსულები თვითონ აკითხავდნენ ავალიშვილს. ქაიროში ჩასვლის მეორე დღესვე, წერს ავალიშვილი, „იწყეს მოსლუად ჩემდა ევროპიისა ღენერალ-კონსულთა, ვიცე-კონსულთა და აგენტთა, ესრეთუჲ სხუათაცა წოდებისა აქაურთა კაცთა“ (გვ. 122). ასევე ალექსანდრიაში: „შემდგომად წირვისა მოვედით რა შინ, მოვიდა ჩემს ხილუად ავსტრიის ვიცე-კონსული ფრანცესკო შამპიონი, რომელმანცა, სხუათა ალერსთა შორის, მთხოვა სადილად მისდა მისლუჲ. მას უკან შემოვიდა ანგლიის კონსული ტორბო, და მერმე ფრანციის ღენერალ-კონსული ალექსანდრე პილაგოანი, ხოლო შემდგომად მათსა შუქთის კონსული“ (გვ. 108).

გ. ავალიშვილისა და ადგილობრივ დიპლომატიურ მოხელეთა ურთიერთობა მოწმობს იმ დიდ ინტერესს, რომელსაც იჩენდნენ ამ დროს ევროპის ქვეყნები რუსეთისადმი, რომლის საერთაშორისო მნიშვნელობა, განსაკუთრებით კი პოლიტიკური გავლენა ახლო აღმოსავლეთში, დღითიდღე იზრდებოდა.

მეტად საინტერესოდ გამოიყურება „მგზავრობის“ მიხედვით ის ურთიერთობა, რომელიც დამყარდა გ. ავალიშვილსა და ეგვიპტის ფაშა მაჰმად ალის შორის. გ. ავალიშვილის შეხვედრებს მაჰმად ალი ფაშასთან განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს პროფ. გ. ჭავჭავაძე ილიცი თავისი თვალსაზრისის დასაცავად.

გ. ავალიშვილის ალექსანდრიაში ყოფნის დროს რუსეთის კონსულმა მიიღო მაჰმად ალი ფაშის წერილი; წერილით ფაშა აცნობებდა კონსულს, რომ ქაიროში გ. ავალიშვილის საცხოვრებლად მომზადებულია ფაშის საზაფხულო სასახლე შუბრა და სთხოვდა, რომ ქაიროში ჩასული ავალიშვილი პირდაპირ სასახლისაკენ გამგზავრებულიყო. ამაზე ავალიშვილმა კონსულსვე პირით ფაშას

უარი შეუთვალა¹. ქაიროში ჩასვლის მეორე დღესვე ავალიშვილთან მივიდა მაჰმად ალის ყველაზე მახლობელი პირველი ვეზირი, „საყვარელი ისმირელი ბოლოს უსუფ“, რომელმაც მოულოცა ფაშის სახელით ქაიროში მშვიდობით ჩასვლა და მოახსენა ფაშის სინანული იმის გამო, რომ ავალიშვილმა არ მოინდომა შებრაში გაჩერება. მდლობასთან ერთად გ. ავალიშვილმა გამოთქვა სურვილი ფაშის ნახვისა და აქვე შენიშნა: „ესეითარი მიღებამ ჩემი ფაშისა მიერ არ ითხოვების სრულებით ჩემებრ კერძოისა კაცისა საკუთარსა საქმესა ზედა თქსსა მოსლულისათჳს“. მაშასადამე გ. ავალიშვილი მაჰმად ალისთან შეხვედრას თხოვობდა არა როგორც ოფიციალური, არამედ კერძო პირი, რომელიც თავის საქმისთვის არის ჩასული ეგვიპტეს. ეს კერძო საქმე კი, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, გარდაცვლილი ბეგის მემკვიდრეობის მიღება იყო.

მაჰმად ფაშისთვის კი გ. ავალიშვილი რუსეთის დიდი მოხელეა და ამდენად პერსონა. საინტერესოა, თუ როგორ ხსნის ბოლოს უსუფი ფაშის საგანგებო ყურადღებას გ. ავალიშვილისადმი: „ბეგზადა! არა ჯერ-არს ყოველსა შინა უარის-ყოფად თქუშნაგან ფაშა აფენდისა ჩემისა, ამად რომელ სურჯს მას ჩუშნებად, თუ ვითარ პატიე-ჰსცემს იგი მოკარისხეთა როსისის დოვლათისათა, უფროს ყოველთა მოწესეთა ზედა სხუა საჯელმწიფოთათა“ (გვ. 123).

მაჰმად ალი ფაშისა და გიორგი ავალიშვილის პირველი შეხვედრა მოხდა უკვე დღეს—პარასკევს—საზეიმო ვითარებაში; პირველ შეხვედრისთანავე ფაშა დაინტერესდა ავალიშვილის ეროვნებით და ჰკითხა: „ბეგზადა! მიხარის ფრიად ხილუჲ მოსკოვის იმპერატორის ლენერალისა, გარნა ეგონებ თქუშნ არა ხართ მოსკოველი, რომლისათჳსცა მსურვის ცნობად და გთხოვ მაუწყეთ მე“. ამაზე გ. ავალიშვილმა უპასუხა, რომ „ის არის ქართველი, გარნა ყმაჲ როსისის ერთ-მთავრისა“ (გვ. 124). ავალიშვილის მოსკოველობაში ეგვიპტელებს ჯერ კიდევ ალექსანდრიაში შეეპარათ ეჭვი, როდესაც გ. ავალიშვილის ჭირითი ნახეს ალექსანდრიის მოედანზე.

ხანგრძლივი და საინტერესო საუბარი გაიმართა ეგვიპტის ფაშისა და ავალიშვილს შორის მეორე შეხვედრისას. ფაშას შეკითხვაზე, თუ როგორ მოეწონა ავალიშვილს ეგვიპტის სიძველეები, გ. ავალიშვილმა უპასუხა, რომ მას დრო არა აქვს „გულისკმის-ყოფისა... ძუშლთა მათ ღირსსაჰსოვართა ყოვლითურთ უსარგებლოთა“², ვინაიდან ის გაკვირვებულია იმ „ახალთა შემოღებულთასა, რომელნიცა მოართმევენ მამულსა სარგებლობასა და მიზეზსა მათისა შემოღებისასა—უყუდავსა სახელსა, რომელთაცა მსგავსი აღრით უკუშ დროათჳს არ უხილვესთ არცა კაირისა მცხოვრებთა და არცა ეგვიპტელთა, და კუალად რომელთათჳსცა უზნობენ უშორისათცა ქუშყანათა შორის უფროს დიადითა განდებებითა, ვიდრეღა რა ძუშლთა მათ საჰსოვართათჳს“ (გვ. 126). ამის შემდეგ გ. ავალიშვილმა დიდი აღტაცება გამოთქვა იმ ეკონომიური, სოციალური და სამხედრო ხასიათის რეფორმების გამო, რომლებიც ეგვიპტის ფაშამ განახორციელა თავისი მოღვაწეობის მანძილზე. რა იყო აქ გულწრფელად თქმული და რა იყო ქათინაური, ძნელი სათქმელია. ერთი კია, რომ გ. ავალიშვილი ქაიროში ყოფნის დროს მართლაც დიდი ინტერესით გაეცნო ფაშის მიერ მოწყობილ მანუფაქტურულ წარმოებას, ეგვიპტის საირიგაციო და სამეურნეო სისტემასა და ქაიროს კეთილმოწყობას.

¹ „მზავრობაჲ“, გვ. 109.

² ეს, რა თქმა უნდა. დიპლომატიური სელა იყო გიორგი ავალიშვილის მხრით, ვინაიდან ეგვიპტის „უსარგებლო ღირსსაჰსოვართა“ ნახვაზე, მოპოვებასა და შექმნაზე მან ბევრი დრო და თანხა დახარჯა. მან მოგზაურობის მეტად რთულ პირობებში მის მიერ შექმნილი საჩოფაგის საქართველოში წამოღება კი მოახერხა.

ავალიშვილის სიტყვებმა მიზანს მიაღწია. ჩანს, გიორგიმ ფაშის ნდობა დაიმსახურა.

მესამედ ფაშამ ავალიშვილი თავის საზაფხულო რეზიდენციაში მიიწვია. საუბარი ამჯერად მიმდინარეობდა ორთა შორის. ფაშამ გ. ავალიშვილის მისვლასთან დაკავშირებით დაითხოვა მასთან მყოფი თათარი, უბრძანა ბოლოს უსუფს კართა დაწვევა და შეიყვანა გიორგი „შუშინაგანესსა ოთახსა შინა“. სრული განხილოების შემდეგ, ავალიშვილმა სთხოვა ფაშას ეთქვა მისთვის მიზეზი „ესთა მოულოდებელისა კეთილდაწესებისათვის მისდაში“, რაზედაც ფაშამ უპასუხა: „ბეგზადა, მეგობარო ჩემო, ვითარ დავერწმუნო მე, რომელ თქუშნ ხართ უქუშ მოსლუულ აქა, გამომღველი ესოდენისა გზისა კმელთა და ზღუათა ზედა, საკუთრად ყუთუსშარაფისა (იერუსალიმისა—ე. მ.) ხილუად, ანუ არ გნებაესთ თქუშნ ნდობა ჩემდა, რომელსაცა მიყუარ და პატიეს-გცემ სიწარფობითა გულისათა და რომელსაცა მწადს განცხადებად თქუშნდა ყოელისავე პაზრისა ჩემისა შემდგომისათუს დროესა და რომლისასაცა გეტყვ, ბეგზადა, უწყისი ლებრთმან, რომელი თუთ უსარწმუნოესთაცა ჩემთა უფარავ მას, რაასაცა აწისმენთ ჩემ მიერ“ (გვ. 133).

თუ რას ეხებოდა ფაშის საუბარი, ამაზე ავალიშვილი სდუმს და კმაყოფილდება საიდუმლოებით მოცული ზოგადი ფრაზით: „აქ მოაყუა მფლობელი ესე ესე ვითართა საგანთა ზედა უბნობასა, რომელთათუსცა მყეენებს მე აწინდელი დროა მოქსენებად აქა, და ესრეთ, დაშეთეს იგი მერმეცა დრომდე საიდუმლოებასა შინა“ (გვ. 134).

ამრიგად, მაჰმად ფაშამ გაანდო გიორგი ავალიშვილს მომავალი პოლიტიკური გეგმები და არა პირიქით, როგორც ამას ვარაუდობდა გ. ჭავჭავაძე. ვფიქრობთ, რომ ეგვიპტის ფაშა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის გიორგის დასაყრდენად ვერ გამოდგებოდა. ის არც თურქეთთან შუამავლობას იკისრებდა, ვინაიდან თვითონ ფაშა ცდილობდა ამ დროისათვის თურქეთის ვასალობისაგან თავის დაღწევას და, ამგვარად, უპირისპირდებოდა კიდევ მას. ფაშისთვის კი რუსეთის მაღალ მოხელესთან საუბარი შეიძლება არ იყო გარკვეულ დიპლომატიურ მიზნებს მოკლებული. ეგვიპტის ფაშალიქში შექმნილი პოლიტიკური ვითარება ამ ვარაუდისთვის საკმაო საფუძველს გვაძლევს.

1805 წლიდან ეგვიპტის ისტორიაში ახალი ხანა დაიწყო. ამ წელს პორტამ ეგვიპტის ფაშად დანიშნა ეგვიპტეში ფრანგების წინააღმდეგ საბრძოლველად გაგზავნილი ალბანური კორპუსის მხედართმთავარი მაჰმად ალი. მაჰმად ალი თვალსაჩინო პიროვნებაა ეგვიპტის ახალ ისტორიაში. მის სახელთან არის დაკავშირებული დიდი რეფორმები და ძვრები ეგვიპტის ცხოვრებაში. მაჰმად ალის სამეურნეო და სოციალური ხასიათის რეფორმებმა თავის შედეგი გამოიღო. ეგვიპტე სწრაფად იმართებოდა წელში და ძლიერდებოდა. ქვეყნის ეკონომიურ წინსვლასთან ერთად იზრდებოდა მისი პოლიტიკური და საერთაშორისო წონა. მალე ეგვიპტის ფაშის გავლენა გავრცელდა მთელ არაბეთზე. ფაშა აკონტროლებდა წითელი ზღვის სავაჭრო და სტრატეგიულ გზებს. 1820 წლისათვის კი (გ. ავალიშვილის ეგვიპტეში მოგზაურობის დროისათვის), თავის სიძლიერეში დარწმუნებული ეგვიპტის ფაშა სულთანის ვასალობისაგან განთავისუფლებისათვის ემზადებოდა და გეგმებს აწუობდა არაბთა დამოუკიდებელი იმპერიის შესაქმნელად: „В середине 20-х годов Мухамед Али располагал значительной регулярной армией, namного превосходящей вооруженные силы султана и мечтал уже об образовании самостоятельной арабской империи“¹.

¹ Новая история стран зарубежного Востока, т. I, под редакцией И. М. Рейснера и Б. К. Рубцова, М., 1952, გვ. 309. ლიტერატურა მაჰმად ალი ფაშაზე მეტად დღისა მისი რეფორმების შესახებ ვრცლად იხილე წიგნში: Рашид аль-Барави и Мухаммед Хамза Улейш, Экономическое развитие Египта в новое время, М., 1954. თარგმანი არაბულიდან.

მაჰმად ფაშის სეპარატიულმა ტენდენციებმა მალე აშკარად იჩინა თავი. 1825—26 წლებში მაჰმად ალიმ სამხედრო დახმარება აღმოუჩინა სულთანს ბერძენთა ნაციონალურ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ჩაქრობაში. ხოლო შემდეგ თვითონ შეუწყვიტა მას ხარკის გადახდა, დაიპყრა სირია და ბოლოს ომიც კი გამოუცხადა თურქეთს. ბრძოლაში გარემე ქვეყნები რომ არ ჩარეულიყვნენ, ამ ომში გამარჯვებული ეგვიპტე გამოვიდოდა.

საფიქრებელია, რომ მაჰმად ალი ფაშისა და გ. ავალიშვილის საუბარი არაბთა დამოუკიდებელი იმპერიის შექმნის მომავალ გეგმებს ეხებოდა. მაგრამ რად აირჩია მაჰმად ალიმ ამ საიდულო გეგმების გასანდობად გ. ავალიშვილი? იქნებ იმიტომ, რომ თურქეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში მას რუსეთი ესახებოდა მოკავშირედ? ეს ვარაუდი არ იქნებოდა რეზონს მოკლებული, ვინაიდან რუსეთის კურსი „აღმოსავლურ საკითხთან“ დაკავშირებით თურქეთის დასუსტებისა და მისი იმპერიის გაღანაწილებისაკენ იყო მიმართული. გ. ავალიშვილს — რუსეთის მოხელეს, ამ მხრივ შეეძლო გარკვეული სამსახური გაეწია მაჰმად ალისათვის. შესაძლებელია მოგზაურობიდან დაბრუნებულმა გიორგიმ, სხვა ცნობებთან ერთად, მაჰმად ალის დანაბარები ცნობებიც გადასცა გრაფ ნესლროდს („словесные препоручения“).

მაჰმად ალის მომავალი სამხედრო-პოლიტიკური გეგმები რომ ცნობილი იყო გ. ავალიშვილისათვის, ამას „მგზავრობის“ ერთი ადგილიც გვიდასტურებს. ავალიშვილმა ცალკე თავი უძღვნა მაჰმად ალის ბიოგრაფიისა და მოღვაწეობის გადმოცემას. ეს თავი შემდეგი სიტყვებით თავდება: „მოკლედ ვსთქვათ, ფაშაჰ ესე არს აჟა გუარსა შინა თჳსთა მეორეჲ ნაპოლონ, რომელიცა მცირემცირედ აძლევს ცნობასა ღირსებათათჳს თჳსთა მბრძანებელთა, თუმცა ერ ჩის. ჟერეთთა, გარნა არა ეგრეთ, ვითარცა სხუანი იგი მისისა წოდებისანი“ (გვ. 176).

გიორგი ავალიშვილი ხედავს, რომ მიუხედავად ვასალური დამოკიდებულებისა, მაჰმად ალი ფაშა ქვეყნის მართვის საქმეში დიდ დამოუკიდებლობას იჩენს, რომ ის ნელ-ნელა აგრძობინებს სულთანს თავის ძალას, თუმცა იურიდიულად მას ჯერ კიდევ ემორჩილება. მაგრამ ეს მორჩილება დროებითია და მალე ამისგანაც იხსნის თავს.

გიორგი ავალიშვილი გარსევან ჰაევავაძესთან ერთად საზოგადოების იმ დასს ეკუთვნოდა, რომელიც რუსეთისადმი დაქვემდებარების პირობებში საჭარტველოს ავტონომიას მოითხოვდა. შეიძლება ამით უნდა აიხსნას ავალიშვილის განსაკუთრებული ინტერესი ეგვიპტისა და მისი სახელოვანი ფაშის მიმართ, რომლის სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობა იქით იყო მიმართული, რომ რეფორმებით და ქვეყნის ეკონომიური მომაგრებით მოემზადებინა ეგვიპტე დამოუკიდებელი არსებობისათვის და ამ გზით თურქეთისაგან განთავისუფლების გზა დაესახა. შესაძლებელია ასევე ესახებოდა გიორგი ავალიშვილსაც საჭარტველოს უკეთეს მომავალზე ზრუნვა. ალბათ ამანვე განსაზღვრა ავალიშვილის ინტერესი ბერძენთა განმათავისუფლებელი მოძრაობისადმი, კვიპროსის თვითმმართველობისა, სწავლა-განათლების სისტემისა თუ სხვა სახელმწიფოებრივი ღონისძიებებისადმი¹, რომლებიც ხელს უწყობდნენ ხალხის განათლების ღონის ამალღებას და მის ეკონომიურ მოღონიერებას.

ურთიერთობა, რომელიც დამყარდა მაჰმად ალისა და გ. ავალიშვილს შორის, შეუმჩნეველი არ დარჩენილა დიპლომატიურ წრეებში. მაჰმად ალიმ თა-

¹ ავალიშვილი საგანგებოდა ჩერდება კუნძულ კვიპროსზე სამკერნალო სახლის, შემნახველი სალაროს და ფოსტის მუშაობაზე.

ვისი განსაკუთრებული კეთილგანწყობა გიორგისადმი მრავალგზის გამოამკლავ-
ნა. ბოლოს გიორგის თხოვნით გაანთავისუფლა და სამშობლოში დაბრუნების
ნება მისცა რუსეთის ყოფილ ქვეშევრდომს, გათათრებულ ბაზლიძეს, რომე-
ლიც ფაშის ციხის ჯარისკაცად ირიცხებოდა. ამგვარი აქტი იმ დროისათვის
უჩვეულო იყო, ამიტომაც, რომ კონსტანტინეპოლიდან ქაიროში ჩამოსულმა-
დ. ვ. დაშკოვმა მოისურვა ბაზლიძის ნახვა, რის შემდეგ მოახსენა გიორგის:
„თავად! თუმცა ორთა იმპერიათა შორის—როსიისა და ოთამანის პორტი-
სათა—დამტკიცებულსა მშვიდობისათჳს წერილსა შინა არს მოქსენებულ, რომელ-
მეცვითარი როსიისი ქუტუშემვრდომი, გათათრებულსა სამფლობელოსა შინა ოთა-
მანის პორტისასა არაა უკუშ მოუქცევის პირველი მფლობელსა მისსა, ეგსახედ
ოთამანის პორტისაცა ყმაჲ, როსიასა შინა ნებსით დაჰშობილი, და ესრეთ,
ორთავე საერთმთავროთა ამათ მიუღებვისთ სამართალი საგანსა ამას ზედა
თქემად რაჲსამე ურთიერთისადმი, გარნა თქუშნ მიერ განჯსნილისა გზისა ძლით
ვხედავ დღეს, ვითარმედ თქუშნებრსა ქცევასა ძალუძს უთუოდ სხუათაცა მრავალ-
თა სასარგებლოთა საქმეთა შინა აღვილ წარმართებად, რომლისათჳსცა
ნამდვლ წარუდგენ სრულშემძლებელსა ომირსა ჩუშნსა უფალსა ბარონ სტრო-
გონოვსა და დროზედ, ვითარცა ესასოებ, მიიღებთ მისგან მადლობასაცა“ (გვ.
154—55).

თავისი ქვეყნის აღორძინებით დაინტერესებული მაჰმად ალი დიდი პატი-
ვისცემითა და ყურადღებით ეკიდებოდა ეგვიპტეში ჩასულ ევროპელ და რუს
მეცნიერებს, დიპლომატებს და მოგზაურებს. ის თვითონაც იწვევდა მეცნიერებს
ეგვიპტის ბუნებრივი რესურსების შესასწავლად და ყოველმხრივ ხელს უწყობდა
მათ მუშაობას. ქაიროში ჩასული არა ერთი მეცნიერი და მოგზაური ყოფილა
მაჰმად ალის სტუმარი¹, ამიტომ ამ დროის სამოგზაურო წიგნებში ხშირად შე-
ხვდებით მაჰმად ალის პიროვნებისა და საქმიანობის დახასიათებას. ამ მხრივ,
ძალიან მდიდარია ცნობილი რუსი მეცნიერებისა და მოგზაურების ა. ნოროვი-
სა და .ე. პ. კოვალევსკის სამოგზაურო წიგნები. ა. ნოროვმა ეგვიპტეში იმოგ-
ზაურა 1834—35 წლებში². ის რამდენჯერმე შეხვდა მაჰმად ალის და ესაუბრა
რეფორმებზე, რომლებიც მაჰმად ალიმ გაატარა მრეწველობისა და მეურნეობის
დარგში: „Ми провели более часа в любопытной беседа о его нововве-
дениях и я остался вполне довольным его необыкновенно ласковым при-
емом“³.

უფრო ახლო და საქმიანი ურთიერთობა დაამყარა მაჰმად ალისთან ე. კო-
ვალევსკიმ, რომელიც მაჰმად ალის მიწვევით 1847 წელს ჩაეღდა ეგვიპტეში
ჩრდილო-აღმოსავლეთ აფრიკის გეოლოგიური შესწავლისათვის⁴. კოვალევსკიც
საგანგებოდ აღნიშნავს იმ დიდ ყურადღებას, რომელსაც იჩინდა მაჰმად ალი
ეგვიპტეში ჩასული რუსი დიპლომატებისა და მეცნიერ-მოგზაურთა მიმართ.
ე. კოვალევსკიმაც ცალკე თავი უძღვნა მაჰმად ფაშის დახასიათებასა და მო-
ღვაწეობას, მაგრამ ის პერიოდი, რომელსაც კოვალევსკი აღწერს, მაჰმად ალის
დიდების ჩასვენების წლებია, გ. ავალიშვილი კი მაჰმად ალის შეხვდა იმ დროს,
როდესაც იგი თავისი ძლიერების მწვერვალზე იდგა, თამამად მიაბიჯებდა დიდი

¹ Б. М. Данциг, Русские путешественники на Ближнем Востоке, М., 1965.

² А. Норров, Путешествие по Египту и Нубии в 1834—35 г. 1853 წლის გამოცემა.

³ Е. П. Ковалевский, Путешествие во внутреннюю Африку, 1872 წლის გა-
მოცემა.

გვეგების განსახორციელებლად და თავისი შორსმჭვრეტელობითა და სახელმწიფოებრივი ჰკუთ იზიდავდა განცვიფრებული ევროპის ყურადღებას¹.

გ. ავალიშვილის მოგზაურობის ის ნაწილი, რომელიც მაჰმად ალის მოღვაწეობისა და მისი პიროვნების დახასიათებისაღმია მიძღვნილი, უთუოდ ინტერესს გამოიწვევს ეგვიპტის ახალი ისტორიის შემსწავლელთა შორის. მაჰმად ალიზე დაწერილ მრავალრიცხოვან მოგონებებს დაემატება ქართველი მოგზაურის მემუარებიც.

* * *

გ. ავალიშვილს მარტო თანამედროვე ეგვიპტე როდი იზიდავდა. ის დიდი ინტერესით ეცნობოდა გარდასულ დროთა ეგვიპტის ისტორიას, მისი შესანიშნავი ხელოვნების ძეგლებისა თუ მონუმენტური ნაგებობების სახით. აქაც გიორგი თავისი დროის კულტურულ მოთხოვნილებათა დონეზე აღმოჩნდა.

1798 წლის მაისში ნაპოლეონი 328 ხომალდით მიადგა ეგვიპტის ნაპირს. დიდძალი მხედრობის გარდა, ამავე ხომალდებით ეგვიპტეში ჩავიდნენ ფრანგი მეცნიერები. მართალია ნაპოლეონის ექსპედიციამ საშხედრო მარცხი განიცადა, მაგრამ სამაგიეროდ მეცნიერებას უდიდესი განძი შესძინა. ექსპედიციის დამსახურება იყო თანამედროვე ეგვიპტის პოლიტიკური, ხოლო უძველესი ეგვიპტური ცივილიზაციის მეცნიერული აღმოჩენა.

ამ დროიდან საიდუმლოებით მოკული უძველესი კულტურის შეცნობის სურვილმა მოიცვა მთელი ევროპის მეცნიერები და მოწინავე ადამიანები.

XIX საუკუნის დამდეგიდან ეგვიპტისაკენ მისწრაფოდა სიძველეთა შესწავლისა თუ შობოვების სურვილით გატაცებული მრავალი მეცნიერი, მოგზაური, სიძველეთა მოტრფიალე დილეტანტი, მწერალი, ანტიკვარი თუ სახელის მძიძებელი ავანტიურისტი. ეძებდნენ პირამიდებს, აკლამებს, სარკოფაგებს, ხელოვნების ნიმუშებს და ყველაზე მეტად კი იეროგლიფურ წარწერებს, რომლებსაც უნდა გაეხსნათ 5000 წლის ისტორიის მქონე უცნობი ცივილიზაციის საიდუმლოება.

ახლად აღმოჩენილი ეგვიპტური ცივილიზაციისადმი ინტერესი რუსეთშიც დიდი იყო. უკვე 1826 წელს ერმიტაჟმა მიიღო ეგვიპტურ სიძველეთა პირველი კოლექცია. ეგვიპტისა და ძველი აღმოსავლეთის ისტორია, ეტყობა, ქართველებსაც აინტერესებდათ და იზიდავდა XVIII საუკ. მეორე ნახევრიდან. ამ ინტერესის საპასუხოდ უნდა იყოს თარგმნილი გაიოზ რექტორის მიერ „ძველი ისტორია ეგვიპტელთა, კართაგენელთა, ასსირიელთა, ბაბილონელთა, მიდელთა, სპარსთა, მაკედონელთა, ბერძენთა, ქმნილი უფლისა როლენნასი“ (S—204), რომელშიც, სხვათა შორის, ეგვიპტის პირამიდების სურათებიც არის ჩართული.

გ. ავალიშვილისთვისაც, ჩანს, კარგად იყო ცნობილი როგორც ახალი ეგვიპტის, ისე ძველი ეგვიპტის მნიშვნელობა და მისდამი გაღვიძებული დიდი ინტერესი. ამიტომ ის საეხებით მომზადებული ჩავიდა ამ მხრივ ეგვიპტეში. გეგმიანად და ცოლნით ათვალიერებს ყველაფერს, რაც ცნობილი და საყურადღე-

¹ მაჰმად ალის პიროვნებასა და საქმიანობაზე მის თანამედროვეთა შორის სხვადასხვა აზრი იყო გავრცელებული. ე. კოპლევსკი წერს: „С любопытством всматривался я в лицо человека, который долго зашпмал собой внимание Европы. Его выставили то гением, то злодеем, но каков бы он ни был, история жизни его во всяком случае чудная и таинственная“ (გვ. 30). მაჰმად ალიმაც კარგად იცოდა, რომ მისი მმართველობის დროს ეგვიპტე საერთაშორისო პოლიტიკაში დიდ როლს თამაშობდა. ის თავის თავზე შემდეგს ამბობდა: „Нас трое сверстников: Луи Филипп, король французов, Метерних и я; если свернется один из нас, то другие немедленно последуют за ним“ (А. Норов, გვ. 30).

ბო იყო იმ დროისათვის. ავალიშვილმა მოიარა ქაიროს მიდამოები, დაათვალიერა და აღწერა სახელოზებეკილი პირამიდები და სფინქსი. მხედველობიდან არ გამორჩენია მას ალექსანდრიის ცნობილი ობელისკები იეროგლიფებით და არც აუზი, რომლის დაზიანებულ სახურავზე მოჩანდა იეროგლიფური წარწერის ნაშთები.

სიძველეთა აღწერის დროს გ. ავალიშვილი ცდილობს იყოს უკიდურესად ზუსტი და აკადემიური თავის შესაძლებლობის ფარგლებში. ნიმუშად შეიძლება მოიყვანოთ მისი მსჯელობა კლეოპატრასა და პომპეუსის ცნობილი სვეტების შესახებ, რომლებიც მან ალექსანდრიაში ნახა: „ღროა ალგებისა მისისა (იგულისხმება პომპეუსის სვეტი—ე. მ.), თანაჰსწორ ვითარ კლეოპატრას ნემსთაცა, არ საცნაურ არს სრულიად, ხოლო წოდებანიცა მათ კლეოპატრასნი და ამას პომპეუსა ანუ სვეტისა არიან უთუოდ შემდგომ მიცემულნი სახელნი, ვინაჲთგან უწყვიან უეჟს მეცნიერთა, რომელ სუტნი ესე არიან უწინარეს გუამთა ამათ არსებობათასა კმნილ“ (გვ. 109). სხვა ანალოგიურ შემთხვევაში გიორგი ცნობების ლიტერატურულ წყაროებზეც მიუთითებს.

ქაიროში გიორგიმ შეიძინა სარკოფაგი მუმიებით, რომლის ფერადი ნახაზები მან შემდეგ რუსეთში გამოახატენა და შეიტანა თავის „მგზავრობაში“¹. სარკოფაგი გიორგის მოუტანა ერთმა კობტმა, სახელით შიჰ აჰმადმა, და იმ დროს, როდესაც მსოფლიო მეცნიერებმა თავს იტყებდნენ იეროგლიფების ამოხსნაზე, შამპოლიონის ფუძემდებელი შრომები კი ჯერ გამოქვეყნებული არ იყო, მან საოცარი სიადვილით „ამოუკითხა“ გიორგის სარკოფაგის იეროგლიფური წარწერა, რომლის უცნაური შინაარსი გიორგის მთლიანად მოჰყავს „მგზავრობაში“ და თან დასძენს: „თუ ამას დაეჭერაბაო“. ამისდა მიუხედავად, ავალიშვილი მაინც შეეცადა გაეგო შიჰ აჰმადისაგან იეროგლიფთა „მისთვის ცნობილი“ საიდუმლოება და შესთავაზა: „უკეთუ გამომიწერ შენ ძალსა იეროგლიფთა ამათთასა, უადღვსს და უუსრულეს საცნობელად ისტორიისა მისისა, მაშინ მოგცემ შენ გერომისათუს შენისა ათსა თუმანსა ვეცხლად“ (გვ. 171), მაგრამ „იეროგლიფთა გამსინჯავი“ კობტი ასე ადვილად არ შეეღია თავისი „კოდნის ძალას“ და უპასუხა: „არცალათუ ათასისათუს ქესისა აღვისრულებ თხოვილსა თქუმსა“.

¹ სარკოფაგი გაუხსნიათ და გამოუხაზათ არა მარტო მთავარი მუშია, არამედ სარკოფაგის ყველა დანარჩენი ნაწილები: პატარა მუმიები და ნივთები. თითოეული ელემენტის ნახაზე მითითებულია ზუსტი ზომები და მიწერილია რუსულად ან ქართულად რაობა. რუსული წარწერების ქართული თარგმანები შესრულებულია გ. ავალიშვილის ხელით. საინტერესოდ არის გაკეთებული მთავარი მუმიის სურათი. მუმიის სახეზე გადაფარებული ოქროქსოვილი ცალკეა დახატული და დამაგრებულია ერთი მხრით თეთან ისე, რომ მისი გადაწვის შემთხვევაში გამოჩნდება მუმიის გაშუებული სახე. სამწუხაროდ გამოცემაში ამის განხორციელება ვერ მოხერხდა. აქ ოქროქსოვილი მუმიის თეთან, გვერდით არის მოთავსებული, ისე რომ ერთდროულად ჩანს როგორც ოქროქსოვილი, ასევე მუმიის თავი.

მოკვყავს ნახატების რუსული აღწერილობა, დაწერილი სურათების მეორე თავისუფალ მხარეს:

Описание второго (гамроცემაში სურ. 10). რისუნკა:

№ 4. Два гроба с вырезанными на поверхности идолами в натуральном виде.

№ 5. Два выкидыша (Embryones) в натуральном виде.

№ 6. Урна из белого камня с кришкой с изображением собачей головы.

Описание третьего рисунка (სურ. 11).

№ 7. Яйцо идиаса в натуральном виде.

№ 8. Изображение теленка.

№ 9. Изображение кошки.

№ 10. Кость в натуральном виде.

№ 11. Мумия семилетнего дитяти.

თუ რა გზით მოიპოვა ავალიშვილმა სარკოფაგი, ამის შესახებ „მგზავრობაში“ არაფერია თქმული. ზოგ რაიმეს ეგებულობთ „კალმასობიდან“. იონახელაშვილისა და გიორგი ავალიშვილის ზემოთმოყვანილი დიალოგიდან ირკვევა, რომ გიორგის სარკოფაგში გადაუხდია 1200 ოქრო იმ იმედით, რომ მას „ღია ძვირად გაყიდდა“. ამავე დიალოგის მიხედვით გიორგის დიდად ვასკირებია სარკოფაგის წამოღება. მან ფარულად სცადა მისი გამოპარება; ეშმაკობა გაუვსა და ართმევდნენ, მაგრამ აქაც უპოვნია გიორგის გამოსავალი: „მე ბებიაჩემის სახელით გამოვიტანე, რომ თავის სასაფლაოში მიმაქვსო“¹.

ეს ცინიზმი მართლა გიორგისგან მომდინარეობდა, თუ იოანე ბატონიშვილის იუმორია, ძნელი სათქმელია. არც ის ვიცით, გაყიდა თუ არა გიორგიმ ეს შენაძენი, და თუ გაყიდა, სად არის იგი ამჟამად. იმ საჩუქრებში კი, რომლებიც გიორგიმ იმპერატორს უთავაზა მის საგანძურთა საცავისათვის, სარკოფაგი დასახლებული არ არის.

გ. ავალიშვილი მისწრაფის ნახოს ყველაფერი, რაც ეგვიპტის საოკრებად იყო მიჩნეული: პირამიდები, სფინქსები, იეროგლიფებიანი ობელისკები. პირველ რიგში კი, რა თქმა უნდა, პირამიდები, რომლებსაც ის დაწვრილებით აღწერს წერილობითი თუ ზეპირი წყაროების გამოყენებით. მაგრამ უფრო საინტერესოა ის უშუალო შთაბეჭდილება, რომელიც მან მიიღო ამ გრანდიოზული სანახაობის პირველნახვისთანავე: „არ შესაძლო არს აღწერად ამჟამად წარმოდგომილისა ჰაზრისა მსგავსთა საკნოვართა ძლით წარმოებულისა, რომელსაცა ზედა ხორშაკი ჰაერი აქაური მოაწვეს საკუთარსა ელუარებასა, შემაგრძნეულბეგსა სახედუშლთასა. ესენი სწყლვენ თულთა მგზავრისათა, შეაძრწუნებენ მას, გარნა ვერ აწარმოებენ მის შორის აღტაცებასა. შეუძლებელ არს განუცფერებლობად ხილუასათანა ჰელთა მიერ კაცთა აღგებულთა უზარმაზართა ამათასა, არამედ ძნელ არს ცხად-ყოფად, თუ რაჲს მიეწერების განცფერება ესე—სიდიადესა წარმოებულთა ამათასა ანუ მხოლოდ უზარმაზარობასა მათსა“ (გვ. 156). მოგზაურის აზრით, ეს სანახაობა არ იწვევს ესთეტიკურ სიამოვნებას. უზარმაზარი პირამიდები მხოლოდ ანცვიფრებენ მნახველს, და ძნელია იმის თქმა, თუ რა არის ამ განცვიფრების მიზეზი—პირამიდების გრანდიოზული მამტაბები. თუ სანახაობის სიდიადე.

რაც უფრო ღრმად ეცნობოდა გ. ავალიშვილი ეგვიპტის აწყყოსა და წარსულს, მით უფრო რწმუნდებოდა, რომ მისმა სათაყვანებელმა ნაპოლეონმა ეგვიპტეს დიდი ზიანი მიაყენა. მან თავისი თვალით იხილა ნაპოლეონის „სტუმრობის“ საველლო შედეგები: დანგრეული ჭლაქები, დაბები, ციხეები, სიძველეთაგან გაძარცვული ქვეყანა. მისი სიტყვით, ეამთა სვლას არ მიუყენებია ქვეყნისათვის იმდენი ვნება, რამდენიც ნაპოლეონის ლაშქრობამ².

გ. ავალიშვილის დიდი სიყვარული ისტორიული სიძველეების, ანტიკური ხელოვნების ნიმუშებისა და ხელნაწერებისადმი მალე გახდა ცნობილი იმ წრეში, სადაც ის ტრიალებდა. ამიტომ მას ზშირად საგანგებოდ იწვევდნენ ამა თუ იმ ძველი ნივთისა თუ ნაგებობის სანახავად და მისი „ავტორიტეტული“ სიტყვის მოსასმენად. იერუსალიმში ყოფნის დროს გ. ავალიშვილი ეწვია ლათინთა მონასტერს, რომელიც ადრე ქართველების აშენებული იყო იოანე ღვთისმეტ-

¹ „კალმასობა“, II, გვ. 254.

² ნაპოლეონის პირთევისადმი თაყვანისცემას გიორგი აშკარად აძლავნებს პატრიოსებთან საუბარში. იხ. „მგზავრობა“, გვ. 18.

³ „განჯახილუშთ ციხე უფროს ენებული ნაპოლეონის წუშეთა, ვიდრედა სიძულეეთა თხისთა“ (გვ. 180); „ქალაქა (დაზას—უ. მ.) ამას ქმისის ნიშანი ბუნაპარტე ნაპოლეონის სტუმრობისა“ (გვ. 181).

ყველის სახელზე. წირვის მოსმენის შემდეგ გიორგი ჩაიყვანეს მონასტრის აფთიაქში. და აჩვენეს მუშია. გიორგიმ საქმის ცოდნით გასინჯა მუშია, რითაც პატრონების ვაკვირება გამოიწვია: „მიმღებმან თანგობისა—წერს გიორგი,— აღმოვიღე ჭიბით ტელსახოცი და წამსემელმან პირსა ზედა მუშიისასა, გამოვანინე მასკი ანუ პირსახურავი ნარმისა, წმიდითა ოქროთა მოპიტალაკებული. მხილულსთჳ ამისა სალვატორ ანტონისა (მონასტრის წინამძღარი—ე. მ.) და კრებულსა მისსა დაეცათ განკჯრებდა, მმეტყულთა ურთიერთისა შორის რაასა-ცადა ..რტალოურად. უკანასკნელ მრტუა სალვატორ ანტონია: პრენჩიპე! ჰაზრი ჩუშნი დაშვრომებისათჳს თქუშნისა კშთამოყუანად აფთჳკას ამას შინა იყო მუშიაჲ ესე თქუშნ მიერ ხილველი, რომლისასაცა ვაზნობდით იშჳთს ნივთად ჩუშნებასა თქუშნდა, გარნა ეხედავთ აწ, რამეთუ არა თქუშნთჳს, არამედ თჳთ ჩუშნთჳს გამოჩნდა იგი უფროს, ვიდრეღა იშჳთად, ვინაჲთგან თქუშნ მიერ ეცნობთ დღჳს ძკრფასობასა მისსა, რომელიცა წარმდინარეობათა შინა 52-თა წელთასა გვაქჳს და რომლისაცა ღირსებაჲ არ ეუწყოდით ჩუშნ“ (გვ. 240).

ბერუსალიმში გ. ავალიშვილს დაუთვალიერებია ებრაელთა სინაგოგა და აბაშთა მონასტერი. პირველი მან ნახა ბიბლიის ხელნაწერი ძველ ებრაულ ენაზე, ხოლო მეორეში—ოთხთავი აბაშთა ენაზე.

გიორგი ავალიშვილთან სახლშიც მოჰქონდათ სიძველენი და წმიდა ნაწილები—ზოგი საჩვენებლად, ზოგი კი საჩუქრად. იერუსალიმის მიტროპოლიტმა მისაელმა მას სხვადასხვა დროს უთავაზა: სპირიდონ საკვირველმოქმედის ნეკნის ძვალი, წმიდა საფლავისა და გოლგოთას ქვანი უწმიდესი სინოდის ბეჭდით დაბეჭდილნი და ბერძნულად წარწერილი, ცხოველმყოფელი ძელის ნაწილი.

ჩანს, ამგვარ საჩუქრებზე პალესტინის სულიერნი მამანი მეტად უხვნი იყვნენ; არც გ. ავალიშვილი იჩენდა სიძუნწეს და ამ სიწმიდეებს სიამოვნებით უნაწილებდა თავის მხლებლებს. წმიდა საფლავისა და გოლგოთას ნაწილები კი გ. ავალიშვილმა მოგზაურობიდან ჩამოტანილ სხვა ნივთებთან ერთად ვადასცა რუსეთის მთავრობას განძეულობათა საცავში შესანახავად. ამის თობაზე გოლიცინი ატყობინებდა გარფ ნესელროდეს: „Некто князь Авалов Георгий, возвратясь из путешествия по Египту и Палестине, препроводил ко мне при письме части от Гроба Господня и от св. горы Голгофы, полученные им посредством патриарха, за свидетельством святейшего иерусалимского Синода... Князь Авалов жертвует сими вещами для помещения их в хранилище редкостей“¹.

გ. ავალიშვილმა სხვა რიგის საჩუქრებიც მიიღო. ანტონ პერეტიემ აჩუქა მას „ანტიკი ე. ი. თერსა ეშმისა ქუჳსა ზედა მოკრილი სახეჲ მაკედონელთა მეფისა“ ფილიპესსა“ — ანტიკური გემა ფილიპე მაკედონელის გამოსახულებით; ხარკოველმა მეშჩანინმა კი ძველი მონეტები².

ანტიკური ხელოვნების იმეუშებს გ. ავალიშვილი გულმოდგინედ ეძებდა. დამახასიათებელი ეპიზოდია: კესარიაში გ. ავალიშვილს აცნობეს, რომ ერთ-ერთი სომხის ოჯახში მარმარილოს ბიუსტია გასაყიდი. გ. ავალიშვილმა დაუყოვნებლივ მიაკითხა ბიუსტის პატრონებს, მაგრამ ქანდაკება იქამდე დაზიანებული აღმოჩნდა, რომ მისი შექენა არ ღირდა.

გ. ავალიშვილმა საჩუქრების სახით მოაგროვა მისთვის საინტერესო წიგნები და რუკები: „აღწერა იერუსალიმისა და გარემოს მისა წმიდათა ადგილთა, ბერძულსა ენასა ზედა დაბეჭდილი ხატებითურთ“ (გვ. 229); „წიგნი სლავიანი-

¹ АВПР, Главный архив, II—11, 1822, საქმე № 2, ფ. 1.

² „მგზავრობა“, გვ. 147.

სა ენასა ზედა ვენას დაბეჭდილი, რომელიცა იპყრობს თჳს შორის აღწერასა იერუსალიმისა და გარე მისა წმიდათა ადგილთასა“, „ისტორიანი იერუსალიმისა და კიკოს მონასტრისა ბერძულად დაბეჭდილნი“. „იკირიის ქალაქის ისტორია“ ბერძნულად დაბეჭდილი.

მიტროფანე დროუგუმანს გ. ავალიშვილისათვის გადაუცია: „ტილოსა ზედა ფერადითა წამლებით დახატული სახეა წმიდისა ამის ქალაქისა, ბერძულად ზეწარწერილი ყოველთა ღირსსასჯოსოვართა ზედა თჳს-თჳსთა სახელითა“ (გვ. 238).

ამ წიგნებისა და რუკების ერთი ნაწილი გ. ავალიშვილმა გამოიყენა თავისი მემუარების გაფორმებისათვის.

* * *

დიდი გულისყურით ათვალიერებს გიორგი ავალიშვილი ქართულ ეკლესია-მონასტრებსა და სიძველეებს საქართველოში და საქართველოს გარეთ. ვრცლად და დაწერილებით აღწერს გიორგი იტრიის მონასტერს, მოწამეთას, გელათის კომპლექსს და იქ დაცულ განძეულობას, თუმცა მისი მოწოდებული ცნობები ყოველთვის ზუსტი არ არის¹.

კუნძულ ბოსჩადაზე (ტენედოს) გიორგის უნახავს ლეთისმშობლის მიძინების სახელობის ტაძარი, რომლის აშენებასაც ადგილობრივი მცხოვრებნი მიანწრდნენ ექსორიზმში მყოფ ქართველ ბატონს. „მე ესრეთ ვგონებ,—დასძენს ავალიშვილი,—ვითარმედ ექსორია-ქმნილი ესე მუჟუგა იყო საქართულლოსა კათალიკოსი დომენტი, ძმაჲ უკეთილმსახურებისა ღმრთისა მიმართ განსულწნებულისა საქართულოს 95-ე მეფისა ვახტანგისა“ (გვ. 89).

ეს ცნობა, რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ქართულ წერილობით წყაროებს არ დაუცავს. ასევე საინტერესოა გიორგის ცნობა კიზილქილისის ეკლესიის (ყარსის მახლობლად) ქართული წარწერის შესახებ: „კიზილქილისია—წითელი ანუ შუშნიერი ეკლესია. ესე მდგომარეობს სრულსა ყვაეილოვნებასა შინა თჳსისა სიახლ-სიმტკიცისასა მარცხენით ყერძო გზისა, მაღალ-მწვანეილოვნასა შიშველსა გორასა ზედა, რომელსაცა ბჳისა თავსა არს ქუაჲ წერილიანი ქართულითა მთავრულითა ასოებითა და სომხურითაცა, გარნა ჴელთა მიერ დროსა, ყოვლისა განმაქარებელისა, და მასთანა ჴელთავანცა უკეთილ-სახურთათა არიან წერილნი ესე გაცულებულ და არ შესაძლო წარკითხულად მათსა. იტყჳან არზრუმ-კარსელნი სომეხნი, მცნობნი წინაპართა მიერ თჳსთა, თამარ მეფისაგან აღშენებასა ამ ეკლესიისასა (გვ. 336, სქ. 1)².

გ. ავალიშვილი ცდილობს დაძებნოს და მოინახულოს პალესტინის ქართული მონასტრებიც. ამის განხორციელება რთული იყო, ვინაიდან XIX საუკ. დამდეგისათვის ქართველთა მოღვაწეობის კვალი იერუსალიმში სრულიად წაშლილი იყო. იერუსალიმში გიორგიმ ნახა ერთადერთი ქართველი—ღიაკვანი იოსტოსი, აღდგომის ეკლესიის მწირველი.

ტიმოთე გაბაშვილმა იერუსალიმში მოგზაურობის დროს 13 ქართული მონასტერი დაათვალიერა და იქ დაცული ზღნაწერებისა და სულთა მატიანე-

¹ გელათის აშენების თარიღად გიორგი 1200 წელს ღებს („მგზავრობაჲ“, გვ. 19). ზოგი უზუსტობა გასწორდა გამოკლევაში, ზოგი საძიებლებში, ნაწილი კი შენიშვნის გარეშე დატოვებო.

² ძნელი გასარკვევია, თუ რომელ ეკლესიას გულისხმობს გ. ავალიშვილი. კიზილქილისის სახელით რამდენიმე ეკლესია და ტაძარი არის ცნობილი: Inscriptions géographiques et autres recueillies par le Père Nersès Sargisian, et expliquées par M. J. Brosset: „Mémoires de l'Académie Imperiale des sciences de St. Pétersbourg, VII-e série, t. VIII, № 10, გვ. 5.

ების შემწევობით შეეცადა ამ მონასტრების ისტორიის აღდგენას. 13 მონასტრი-დან გ. ავალიშვილმა მხოლოდ ოთხს მიაგნო, ესენია:

1. იაკობის მონასტერი, „აღშენებული მეფეთა მიერ საქართველომასათა და აწ ჰაოსიანთა მიერ, საუბედუროდ ქართულთა, ჰყრობილი“ (გვ. 204).

2. ჭვრის მონასტერი იერუსალიმის მახლობლად.

3. „პირველ სახელსა ზედა წმიდისა იოანე ღმრთისმეტყველისასა აღშენებული საქართველოს მეფეთა ანუ მთავართა მიერ, გარნა შემდგომ ლათინთაგან შეცულოლი სახელსა ზედა ქალწულ-მოწამეასსა ეკატერინესსა“ (გვ. 239—40).

4. აბრაჰამის სახელობის ეკლესია.

ყველაზე სრულად გ. ავალიშვილი ამ უკანასკნელ ეკლესიას აღწერს. ის გაეცნო ამ მცირე, მაგრამ კობტა ტიპის შიგნითა შემკულობასა და წარწერებს.

გიორგი ავალიშვილს განზრახული ჰქონია ჭვრის მონასტრის კედლის მხატვრობის აღწერა და წარწერების გადმოღება. მაგრამ ფრესკების გადასული წარწერების წაითხვა მას ვერ მოუხერხებია, რის გამოც არასწორად გადმოცემს ფრესკის შინაარსს (გვ. 214). ასევე ვერ მოუხერხებია გიორგი ავალიშვილს იატაკის წარწერის ამოკითხვა, მიუხედავად მრავალი ცდისა: „ვიგულს-მოდგინე წარკითხუად უსათვალოდ, სათვალოთ, განმადიდებელის მინით და სანთელთა სინათლესაცა ზედა, ვერ ძალ-ვიდეე მცირედცა მიხვდომად წერილისა მის ძალთა“ (გვ. 214).

გიორგიმ ცოტა რამ იცის ქართველთა მოღვაწეობის შესახებ იერუსალიმში. ამ საკითხით ის საგანგებოდ დაინტერესებული, ჩანს, არ ყოფილა, მაგრამ ქართველებს რომ გოლგოთაზე ეკუთვნოდათ ჭვარისა და საპყრობილეს ადგილი, ეს გიორგისთვის ცნობილია: „ადგილი წმიდისა გოლგოთისა, რომელსაცა ზედა ყოფილა დადგინებულ ჭუარს და ადგილი ანუ საპყრობილეა, სადაც დაუკრძალათ უფალი იესუსი მას დროდმდე, ვიდრემდის მოსთხრიდინა ორმოსა დასამაგრებლად ჭუარისა, ყოფილა ქართულთი, გარნა დღეს ჰყოლობენ მათ ბერძენნი“ (გვ. 252). ეს ცნობა შეიძლება მომდინარეობდეს ქართული წერილობითი წყაროებიდან¹ ან ზეპირი გადმოცემიდან, რომელიც გიორგის ყოფნის დროს ჭვრე კიდეც ცოცხლობდა.

გ. ავალიშვილს არ ჰქონია მიზნად იერუსალიმის ყველა ქართული მონასტრის დაძებნა და ქართულ სიძველეთა შესწავლა. ამისდა მიუხედავად მან ზოგი რამ ისეთი ნახა, რაც შეუფხვეელი დარჩა როგორც სწავლულ მოგზაურს ტიმოთე გაბაშვილს, ასევე შემდეგი დროის მეცნიერ-მოგზაურებს ალ. ცაგარლის ჩათვლით. აქ პირველ რიგში აბრაჰამის ეკლესიის კარიბჭის წარწერა უნდა დავასახელოთ, რომლის ტექსტი გიორგის სრულად მოჰყავს: „მე, მონამან ღმრთისა და მსახურმან ბატონისა ჩემისა თავადისა იოანე აბაშიძისამან გიორგი ჩიკოძემან, წარმოვლენილმან ქართლით მის მიერ საფასეთა მისითა, განსაახლებულად წმიდისა ამის მამათმთავრისა აბრაჰამის ტაძრისა ხარჯსა ზედა მისსა, აღვასრულე ბრძანებული თავადის მის ბატონისა ჩემისა, განმახლებულმან სამწირვე-

¹ ტიმოთე გაბაშვილი გოლგოთაზე ქართველთა უფლებების შესახებ წერდა: „გოლგოთა, სადა ჭვარს აცეს უფალი,—ეს ადგილი ბაგრატ მეფეს, აღუქანდრეს ძმისწულს, უშოვნია დიდის საფასით არაბთაგან და მას უკან რა გაოჯრდა, ლეონ ქართველთა და კახთ მეფეს ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და წმიდანი ადგილი და მონასტერი საფასით დაუხსნია და მარმარით აღუშენებია. მას აქეთ წელნი სკმ“. („მ ი მ ს ლ ვ ა“, 1956 წლის გამოცემა, გვ. 80—81). ქართველთა უფლებები გოლგოთაზე ზუსტად არის განსაზღვრული „გოლგოთის სინაქსისი“ XV საუკუნის შინაწერში: ე. მეტრეველი, იერუსალიმის ერთი ხელნაწერი: „აკად. ს. ჯანაშიას სახელობის საქართველოს საბ. მუზეუმის მოამბე“, XV—B, 1948, გვ. 41.

ლომსა ამის საუკუნოდ სატყენებლად სულისა მისისა, სახლეულთა და ერთ-სისხლთა მისთა, ხოლო საოჭადცა ჩემ ცოდვილისათჳს სულისა. გვედრებით ყოველთა მართმადიდებელთა ხრისტეანეთა, აღმოკითხულთა წერილისა ამის, ლოცუთა შორის თქუწთა დაუეწყებლობასა თავადისა იოანე აბაშიძისა და ყმისა მისისა აზნაურისა გიორგი ჩიკოაძესა, ჩუფთ-სა წელსა, სეკდენბერსა ია-სა ღლესა“ (გვ. 211).

წარწერიდან ირკვევა, რომ მონასტერი 1599 წელს იოანე აბაშიძის ბრძანებით განაახლა ქართლიდან იერუსალიმში ჩასულმა გიორგი ჩიკოაძემ.

ეს წარწერა არ უნახავს არც ტიმოთეს და არც ა. ცაგარელს¹. ალ. ცაგარელმა გადმოიღო ამავე მონასტრის მეორე, უფრო გვიანდელი წარწერა (1700 წლის). 1599 წელს აბრაჰამის მონასტრის პირველი შეკეთების შესახებ ცნობა კი მხოლოდ გიორგი ავალიშვილის „მგზავრობას“ დაუცავს.

ასევე ვერ ნახეს ტიმოთე გაბაშვილმა და ალ. ცაგარელმა ჯვრის მონასტერში ნიკიფორე ჩოლოყაშვილის შეწირული წარწერიანი ღვთისმშობლის ხატი და ჯვარი: „აჲ... ასულწინა ხატი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა იქრომთა შემოკობილი და მას ზედა დამოკიდებით მოდილი ჯუარი ოქროსავე ძელტეშმარიტიანი, ძვრფასითა ქუშბითა მოქედელი. ორნივე ესე ხატ-ჯუარი არიან შეწირულ არხიმანდრიტისა ნიკიფორე აბაშიძისა მიერ და ქართველ მხედრულისა ასოებითა გარეშემოწერილინი“².

გ. ავალიშვილის მოგზაურობის ერთ-ერთი მიზეზი თურქეთსა და ეგვიპტეში გადახვეწილი ქართველების ანუ ნაქართველართა (როგორც მათ გიორგი უწოდებს) ნახვის სურვილი იყო.

ყაშთა სიავის გამო XVIII საუკუნის საქართველო ტყვეებით მოვაჭრეთათვის ერთ-ერთ ყველაზე მომგებიან წყაროდ იქცა. ქართველი ტყვეები განსაკუთრებით დიდი რაოდენობითა და მაღალ ფასებში იყიდებოდნენ ეგვიპტეში, ვინაიდან ამ გზით ხდებოდა შევსება მამულეთა რიგებისა. ქართველი ტყვეების გაყიდვა არ შეწყვეტილა არც XIX საუკუნის დამდეგს³, ამიტომაც, რომ თურქეთსა და ეგვიპტეში გიორგი შეხვდა საქართველოდან გადახვეწილი ქართველების როგორც მეორე და მესამე თაობას, ასევე გიორგის ჩასვლამდე სულ რამდენიმე წლით ადრე ჩასულებსა თუ ჩაყვანილებს.

ყოველ ახალ ადგილას, ქალაქსა თუ დაბაში გიორგი პირველ რიგში კრებს ცნობებს იქ მცხოვრები ქართველების შესახებ. მრავალ ნაქართველარს შეხვდა გიორგი თურქეთსა და ეგვიპტეში. მრავალი თავგადასავალი მოისმინა მათგან, თუ მათ შესახებ და შეიტანა „მგზავრობაში“.

სხვადასხვაგვარად აეწყოთ უცხოეთში გადახვეწილ ქართველებს ბედი. ზოგი გაყიდეს და ძალად გაათათრეს, მაგრამ ქართველის სახე და სიყვარული სამშობლოსადმი მაინც ვერ წაართვეს. ზოგი გაათათრების შემდეგ იმზომამდე გადაგვარდა, რომ თავის ქართველობას მალავდა და ფანატიკოს მუსულმანად

¹ А. Цагарели, Сведения, вып. II, гв. XXV.

² „მგზავრობა“, გვ. 214. იხ. აგრეთვე ა. ცაგარელი, Сведения, вып. 2, гв. XXV. გიორგი ავალიშვილი ნიკიფორე ჩოლოყაშვილის მაგვირად შეცდომით წერს აბაშიძეს. ნიკიფორეს ჯვარი 1940 წელს ჯვარის მონასტერში ნახეს აკად. ი. აბაშიძემ, ა. შანიძემ და გ. წერეთელმა (იხ. ი. აბაშიძე, პალესტინის დღიური, 1961, გვ. 45).

³ გ. ავალიშვილის სამგზავრო გემითაც მიჰყავდათ ტყვეები ვასასყიდათ კონსტანტინეპოლიდან აღქსანდრიაში, მიუხედავად იმისა, რომ თურქული კანონებით ეს სასტიკად იყო აკრძალული და ტყვის გამყიდველი სიკვდილით ისჯებოდა.

ქვეული თვითონაც შეუდგა იქ ჩასული ქართველების გაათარებას. ზოგი უსახსროდ და უმიზნოდ დახეტილობდა და ყოველდღიურ სარჩოს ეძებდა. ზოგი გიორგი იმერელივით ცნობიდან გადასცდა (გვ. 95). ზოგი კი რაღაც სასწაულით გადაურჩა გაყიდვას და სამშობლოში დაბრუნდა. ასეთი ბედი ეწია ქართლიდან ლეკების მიერ გატაცებულ გიორგი ფალავანდისშვილს, რომლის თავგადასავალი გიორგიმ ქაიროში მოისმინა ნეკტარიოს არხიმანდრიტისაგან: „თავად ესე იყო აქ მოყვანილ ლეკთა მიერ განსყიდულად, ფრიად ნაგვემ-წყულუვილი, რომლისაცა საუბელდუროდ არ შეხელდათ ლეკთა მათ მსყიდველი მისი, ვინა იყო თავად იგი მათ მიერ დახიჩავებულ სახსა ზედა და კბილჩაყრინებულ, რომლისათვისცა უმწარესთა ითმენდა მათგან ტანჯუათა. ოდესცა სცნო ჰექიმბაშმან ამან ლავრიინო, წარვიდა მათდა, გამოიყიდა იგი ჯელთაგან მათ ბარბაროსთასა, განუკურნა წყლულნი, აბანა აბანოსა, შემოსა ახლითა სამოსლითა, განასუშნა სახლსა შინა თვისა თვისანა, ვითარცა საყუარელი შკლი. შემდგომ რაოდენთამე თთუშთა, მსურველსა მას მამულსა შინა თვისა წარსლულად, მისცნა გზისა სახარჯოჲ, საჩუქარნი, ყოველნივე საქირონი ნივთნი და წარავლინა ქართლს სახლისადმი მისისა, რომელსაცა, სიტყუათამებრ მისთა, ჰყუა მუნ ცოლი, შკლი და ძმა“ (გვ. 144).

ამ შემადრწუნებელ ისტორიას გიორგი ავალიშვილი ამთავრებს ქართველებისადმი მოწოდებით: „თუმცა დასრულდა იქ უბნობაჲ ჩუშნი საგანსა ამას ზედა, გარნა ანტონიაკი ლავრიინო მიმღებლობდა მისთვის უცხოველესსა მონაწილეობასა, რომლისადმიცა აღვიარე თავი თვისი თანამდებელ მიმცნებისათვის უსაყუარელესთა მემამულეთა ჩემთად შემთხუშვისა ამის და თხოვადცა, რომელ, ოდესცა გვეცეს დროჲ ქმნად კეთილისა, ვჰყოთ იგი შეძლებისამებრ თუთუულთასა და უფროს ნათესავთა ზედა უმაგალითოჲსა ამის ბერძნისა ანტონიაკი ლავრიინოსთასა“ (გვ. 145).

ნაქართველართა დიდი უმრავლესობა სულთნისა და ეგვიპტის ფაშის სამხედრო სამსახურში ითვლებოდა. ქაიროში გ. ავალიშვილს ესტუმრა „ჰაბუკი ვინმე კაცი კეთილშუშნიერი“, სახელად უსეინ ალა. ის ნაქართველარი აღმოჩნდა, წამოსული ქართლით ჭვარის მამა და არქიმანდრიტ ათანასესთან ერთად და ქაიროში თავის ნებით გაათარებული (გვ. 125). მაჰმად ალი ფაშის ბაი-რახტარბაში უსეინ ალა გ. ავალიშვილის მხლებლის სვიმონ ტაბლიაშვილის ბიძა გამოდგა. უსეინმა ყოველი ღონე იხმარა, რომ თავისი ძმისწული გაეთათრებინა და ქაიროში თავისი ქონების მემკვიდრედ დაეტოვებინა. ამ საქმეში გ. ავალიშვილის ენერგიულმა ჩარევამ და მუქარამ იხსნა სვიმონ ტაბლიაშვილი გაათარებისაგან. გიორგის კარგად ესმოდა, რომ გაათარება ეროვნულ გადაგვარებას ნიშნავდა. ამიტომაც, რომ გაათარებულ ქართველს ის ნაქართველარს უწოდებდა.

ქაიროშივე გ. ავალიშვილი მოინახულა მისმა ყმად-ყოფილმა ანდრია კნოტისშვილმა, რომლის მაჰმადიანური სახელი იყო მაჰმად ალა მუსტაფა ქაია რაზა (გვ. 128). ამან თავის მხრივ გიორგისთან მიიყვანა თავისი ქოლამანი ჰუსეინი, რომელიც თავს გურულ ჰყონიად აცხადებდა. ჰუსეინი მეზობლებს გაეყიდათ და ამ გზით მოხვედრილიყო ეგვიპტეში (გვ. 140). მეტად გულამაჩუყებლად არის აღწერილი ანდრია კნოტისშვილის და გიორგი ავალიშვილის შეხვედრა: „მომწულა მოტუცებული ესე, მომთხოვი ბოდიშისა ესევეითარისათვის კადნიერებისა, მომეხზვა, მაკოცა მჭარსა, მკერდსა, ჯელთა და ვიღრე მუტლთაცა. მიკურდა მოტუცისა ამის ესეგუარი ქვევია და უფროს მზიარულებისა ძლით ტირილი მისი, რეცა რაჲსამე საგოდებოჲსა მხედვსა. შემდგომ, წარტდომასა თანა მიმოგურობითთა გრძნობათასა, იწყო ლაპარაკი ქართულად უცხოთა

ლექსებითა, ვითარცა მეცნიერმან ენასა ამას ზედა წერილთა. ხოლო რააცა შე-
ნების ენათა არაბულსა, სომხურსა და თათრულსა, უწყოდა სრულებით“
(გვ. 128).

ქაიროში მცხოვრებ ნაქართველართა უმრავლესობა დიდ სილატაკეში ატა-
რებდა თავის მწირობას. ნაწილს შეძლებული ნაქართველარები ენმარებოდნენ,
ზოგი კი შიმშილით იხოცებოდა. ასე მაგალითად, გ. ავალიშვილმა ქაიროში
ნახა ერთი თეთრწვეროსანი კახელი, პატარძლეული პეტრე ენაგელი, რომელიც
ავტორის ცნობით „განუწმნებულისა მეფე ირაკლისა იასაულად ყოფილი, დამ-
ტვებელი მამულისა თვისისა, ნებისთ მოსლუელი აქა და ნებისთვე გათათრებუ-
ლი, რომელმანცა უორგულა ცოლსა, შვლთა და უქანსკენლ სარწმუნოებასა-
ცა თვისსა; ხოლო ფრიადსა სიგლახაკესა შინა მყოფი, იზრდების მოწყალებითა
ამ უსეინ ალასითა“ (გვ. 140—141).

უფრო მძიმე ბედი ეწია ქართველ დათიკას, რომელიც ერეკლე მეფის ძის
იულონის დალაქი ყოფილა, ეგვიპტეში კი სნეულს შიმშილით ამოხდა სული.
ადგილობრივთა გადმოცემით მისი გვაში მიწაშიც არ შეიწყნარა (გვ. 150).

მაგრამ ეგვიპტეში მცხოვრებ ნაქართველართა უმრავლესობა მაინც
ლექთაგან მოტაცებული და ოსმალეთში გაყიდული ტყვეები იყვნენ; მათ ეგვიპ-
ტეში მეორე სამშობლო მოიპოვეს.

ამ მხრივ მეტად საგულისხმოა დიალოგი, რომელიც გაიმართა გ. ავალი-
შვილსა და ნაქართველარ ღერვიშ სელიმ ბაბას შორის. სელიმ ბაბა იყო ღერ-
ვიშთ უხუცესი. ის გ. ავალიშვილმა ნახა ქაიროს მახლობლად მდებარე ერთ-
ერთ სამლოცველოში (სულთან კაიგოსეს თაქიესის ჯამში). ღერვიშთ უხუცესი
არაფრით არ ამქლავებდა თავის ქართველობას. გ. ავალიშვილსაც მეტად გა-
უჭირდა მისი გამოტყუება, ვინაიდან მისივე სიტყვით: „ვიეთინიშ შემსტუალისა
ძლით თვისისა სჭულისა მათისადმი თაქილობენ უკუშ განცხადებლ თავთა თვს-
თა, დაღათუ ოდესმე ყოფილან იგინი ხრისტიანედ“ (გვ. 166). ამიტომ გ. ავა-
ლიშვილის შეკითხვაზე, თუ საღაურია ღერვიში, მან შემდეგი პასუხი მიიღო:
„ბეგზადა! მე ვარ კონსტანტინოპოლელი. დღით ცხოვრებისა ჩემისათ ჯამსა ამას
შინა სრბის აწ 38 წელი. ვიყავ აღზრდილ სასახლესა შინა სულთან სელიმისსა.
და შემდგომად შემდგარმან ღერვიშად, გამოვირჩივე ჯამი ესე დასრულებლად ამას
შინა სიცოცხლისა ჩემისა“. მაგრამ გ. ავალიშვილს გამოძიება და დაკითხვა
ამაზე არ შეუწყვეტია: „სელიმ ბაბა, არა მხოლოდ კონსტანტინოპოლელინი, არა-
მედ სხუთა ნათესაუთაგანნიცა ტყულდ მოყუანილინი, სიკაბუტეთა და უშენიერ-
სახეობათა ძლით თვსთა ყოფილან და იქმნებინაცა მიღებულ ზრდად სასახლესა
შინა სულთანთასა“¹. უთხარა მან ღერვიშს და თან დასძინა, რომ ღერვიშს სახით
ქართველსა ჰგავს. ამის შემდეგ ღერვიში იძულებული იყო ზოგიერთი რამ
თავისი ვინაობის შესახებ გაემქლავებინა: „ბეგზადა! შენიშენაჲ თქვენი არს
ერთს კერძოთ მართალ, ვინაჲთგან ღედაჲ ჩემი იტყოდის თავისათჲს თვისისა
ქართველად. გარნა ვინ უწყის მართალი? კერძოჲთა მით მოყვანილინი უბედურ-
ნი უმეტესნი ნაწილნი ისყიდებიან კონსტანტინოპოლსა სახელთა ქულშე ქართ-
ველთასა, მიუხედავად მისა, ვითარმედ არიან იგინი ნათესაეობით სრულიად
სხუა, რომელთათჲსცა მიმღებლობენ განმსყიდულსნი მათნი მრავლით უმეტესსა
ფასსა, ვიდრე ვითარსაცა მიიღებდნენყე იგინი, ოდესცა გამოაცხადებდნენ სწო-
რედ საღითობასა მათსა“ (გვ. 166).

ამგვარად, მიუხედავად იმისა, რომ სელიმ ბაბას ღედა თავს კონსტანტინე-
პოლში გაყიდულ ქართველ ტყვედ აცხადებდა, მისი შვილი, სულთნის კარზე,

¹ „ბეგზავრობაჲ“, გვ. 166.

გაზრდილი და რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში ეგვიპტეში მცხოვრები, ამას ეპეის ქვეშ აყენებდა, ვინაიდან მისთვის ქართველობას მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ხოლო მისი დერვიშობისთვის კი ამას შეიძლება ჩრდილიც კი მიეყენებინა.

სელიმ ბაბას „აღსარებაში“ მეორე მხარეც არის საეკლესიო, კერძოდ ის, რომ კონსტანტინეპოლის ბაზარზე ხშირად სხვადასხვა ეროვნების ტყვეები ქართველებად იყიდებოდნენ, ვინაიდან ეს „საქონელი“ ბაზარზე კარგად ფასობდა.

გიორგი ავალიშვილი გუმანით აგნებდა ნაქართველარებს იმ შემთხვევაშიც, როცა ისინი ბეჯითად მალავდნენ თავის ქართველობას. ასე მაგ. კვიპროსის მოასილო თავის თანამემამულეთა შორის ქართველად იყო ცნობილი, თუმცა თვითონ ამის შესახებ დღემდე: „მოასილო ესე არს წელთა შინა სიკაბუკისათა; უწყის ენანი ფრანკთუული, იტალიური, ბერძული, არაბული, თათრული და ნუჟკუს ქართულიცა, ვინაითგან აღიარებენ მას ყოველნივე აქაურნი გურჯად, ესე იგი ქართულად; სახით უშენიერ, ქცევა-უბნობასა შინა ზრდილობიან და ზოგად ერთა მიერ შეყუარებულ“ (გვ. 271).

ეგვიპტის ქალაქ ფელაზხში გიორგიმ გაიცნო ბამბის ქარხნის ზედამხედველი ჰასან ქეშიბი, რომლის შესახებაც გიორგი შენიშნავს: „არს თუმცა ნაქართველარი,.... გარნა იტყვს ესე თავსა თვსსა მამით ჩერქეზად და დედით როსიულად“ (გვ. 177).

ასევე მალავდა თავის ქართველობას ჰაჯი ჰასან თავული: „ჰაჯი ჰასან თავულმან გამომიცხადა თავი თვისი მკვდრ მოქალაქედ კაირისა, არამედ მებალესა და მსახურთადა თავულისათა ეთქუათ კაცთათვს ჩემთა ნაქართველარობაჲ მისი და ცოდნაჲცა მისგან ქართულისა ენისა“ (გვ. 178).

აღსანიშნავია, რომ სულ 20-ოდე წლის მანძილზე ქართველთა მდგომარეობა ეგვიპტეში რადიკალურად შეიცვალა. თუ მამლუკთა აღზევების ხანაში ქართველობა დიდად ფასობდა, იმის გამო, რომ მამლუკთა რიგები ძირითადად ქართველებით კომპლექტდებოდა, მაჰმად ალის მიერ მამლუკთა გაწყვეტისა და გაქეცების შემდეგ ქართველების მნიშვნელობა და ფასი ეგვიპტეში დაეცა. ამ დროიდან ეგვიპტის ქართველები უკეთეს შემთხვევაში მალავდნენ თავის ეროვნებას. მაგრამ ყველა ნაქართველარი გადაგვარებული როდი იყო. აზნაური კოინიძე, სპასპეტ დავით ორბელიანის ყმა, ქაიროში თავისი ნებით გადახვეწილი და გამაჰმადიანებული, სიბერის ეჟამს გამწარებული ექმედა გზებსა და სახსრებს თავისი ოჯახითურთ საქართველოში დაბრუნებისათვის. გ. ავალიშვილი თავის მხრივ ყოველ ღონეს ხმარობდა, რომ ნაქართველარები სამშობლოში დაებრუნებინა.

ჩვენ აქ მოვიყვანეთ მასალის მხოლოდ ნაწილი, მაგრამ ვფიქრობ ესაც საკმარისად მოწოდებს, რომ გ. ავალიშვილის „მგზავრობა“ თურქეთსა და ეგვიპტეში გადახვეწილ ქართველთა ცხოვრების საინტერესო ფუტეულს გვიშლის.

ბოლოს გვინდა მოკლედ შევხვთ „მგზავრობის“ ლიტერატურულსა და მხატვრულ მხარეს.

„მგზავრობა“ დაწერილია დღიურის სახით. ავტორი მნიშვნელოვანი ამბების გვერდით აღწერს ყოველგვარ წვრილმანსაც, რასაც კი ადგილი ჰქონდა. დღის მანძილზე. დღიურის ფორმამ განსაზღვრა ამ თხზულების კომპოზიცია. ნაწარმოებს არა აქვს რაიმე გარკვეული გეგმა. მნიშვნელობისა და ხასიათის მიხედვით მასალის კლასიფიკაცია მინდობილი აქვს მკითხველს. ამისდა მიუხედა-

ვად დღიურებში აშკარად მოჩანს ავტორის ინტერესები, მისი თვალსაზრისი და დამოკიდებულება ასაწერი მასალისადმი. ავტორი არ არის უპიროვნო ფაქტოლოგი. ამიტომ, რომ ამ ძეგლის მნიშვნელობა მარტო ლიტერატურული და ისტორიული ხასიათის ფაქტებით არ განისაზღვრება, იგი გ. ავალიშვილისა და მისი დროისა და მდგომარეობის ადამიანთა სულისკვეთებისა და პოლიტიკური მისწრაფებების შესწავლისათვის შესანიშნავი წყაროცაა.

„მგზავრობა“ დაწერილია უმეტესად ანტონ I-ის სკოლის რთული და ხელოვნური ენით. ნაწარმოების ლექსიკა მეტად მრავალფეროვანია. აქ ერთად არის არეული ძველი და ახალი ლექსიკური მასალა, რუსისციზმები და თურქიზმები.

გიორგი ავალიშვილის ენასა და სტილს დაღი დაასვა იმანაც, რომ გიორგიმ თავისი ცხოვრების უდიდესი ნაწილი გაატარა რუსეთში, რუსული ლიტერატურის კითხვასა და თარგმნაში. ამან გამოიწვია სინტაქსური და ლექსიკური კალკები, რუსულის ყაიდაზე გაკეთებული კომპოზიციები და მიმღეობითი კონსტრუქციები. ვარდა ამისა, როგორც ჩანს გიორგი ავალიშვილს მალაფარდოვანი, ხელოვნური და დელარქონილი სტილი „მწიგნობრულ“ ენად მიიჩნდა (აქ ის ანტონ პირველის „შტილების“ თეორიის თანმიმდევრულ გამტარებლადაც გვევლინება). ამიტომ ყველაზე პასუხსაგებ ადგილებში, ლირიკულ თუ ფილოსოფიურ წიადსვლებში „მგზავრობის“ ენა იმზომამდე ხელოვნურია და დამიმეხული, რომ ზოგჯერ ცალკეული : გრძელი პერიოდი თავსამტერვე გამოცანად გამოიყურება. ამავე დროს დიალოგებში, ეპიკური თხრობისა თუ იუმორისტულ-ფრივოლური სცენების გადმოცემის დროს, ისევე, როგორც პირად წერილებში, გიორგი მიმართავს მისი დროისათვის დამახასიათებელ სასაუბრო ენას—სადასა და მოქნილს.

ქალაქების აღწერა „მგზავრობაში“, ჩვეულებრივ, მშრალი, საქმიანი, დეტალურია. მაგრამ ზოგჯერ, როდესაც ავტორს განზრახული აქვს აღწერისას მიაღწიოს დიდ ემოციურ ეფექტს, ის „შესხმის“ ფორმაზე გადადის. ამას ავალიშვილი მიმართავს განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტების—იერუსალიმისა და კონსტანტინეპოლის—აღწერის დროს. კონსტანტინეპოლის „შესხმა“, რომელიც წინ უძღვის კონსტანტინეპოლის ვრცელ აღწერას, შემდეგი სიტყვებით იწყება: „თჳს ვიზანტიისა ანუ კონსტანტინოპოლისადმი ჩემ მიერ აღწერის“.

შესხმა დაწერილია მალაფარდოვანი სტილით და გადატვირთულია ამ ლიტერატურული ფორმისათვის დამახასიათებელი ტრაფარეტული ეპითეტებით, შედარებებით და ციტატებით საღმრთო წერილიდან.

იერუსალიმის შესხმის დასაწყისია: „დღეს მკადრები ვალობად შენთჳს, წმიდაო ქალაქო ღმრთისაო“ (გვ. 189). შესხმას მოსდევს იერუსალიმის ისტორია ბიბლიური ხანიდან გ. ავალიშვილის დრომდე.

სწავთა შორის, ათონისა და იერუსალიმის აღწერაში ტ. გაბაშვილსაც ჩართული აქვს შესხმები. პირველი „იროიკოს“ სახით, ხოლო მეორე—„კათილორიის ათ ხმაზე დაწერილი“. ჩანს, ეს თავისებური სტილისტური ხერხი იყო, რომლის ფესვები ქართული რიტორული მწერლობის ტრადიციასა და საძებარი.

„მგზავრობის“ მონოტონურ თხრობას გ. ავალიშვილი გზადაგზა აცოცხლებს ბუნების მხატვრული აღწერით, უფრო ხშირად კი ზღვაზე მოგზაურობის გადმოცემით. გ. ავალიშვილი, უმთავრესად, ზღვით მგზავრობდა. მან რამდენჯერმე გადაიტანა დიდი დელევა ზღვაზე და დაღუპვის საფრთხის წინაშეც იდგა. დიდი ექსპრესიით აღწერს ავტორი აბობოქრებული ზღვის ტალღებზე ნაფოტივით

ათამაშებულ ნავში მქდომარე ადამიანთა უსასო მდგომარეობასა და განცდებს.

მაგრამ გ. ავალიშვილი როგორც მწერალი ყველაზე უკეთ მოჩანს რამდენიმე იომორისტულ ეპიზოდში, რომლებიც მხატვრული თვალსაზრისით უთუოდ ყველაზე ძლიერი ადგილებია „მგზავრობაში“, რამდენადაც შეიძლება „მგზავრობის“ მხატვრულობაზე ლაპარაკი.

კომპოზიციურად საცვებით დასრულებული იუმორისტული ნოველის სახეს ატარებს ამბავი, რომელიც გ. ავალიშვილმა მოისმინა გორში პატრი ინოფრესანგან და შეიტანა თავის „მგზავრობაში“. ამ ისტორიაში დიდი ოსტატობით არის აღწერილი პატრი ინოფრეს კურიოზული თავგადასავალი, რომელიც მას გადახდა მოვილევის მონასტერში, იმის გამო, რომ მას ღროზე არ აჩვენეს საჭირო დაწესებულება და იგი იძულებული იყო ღამე ფარულად მიეტოვებინა თავისი სენაკი და შედგომოდა ამ დაწესებულების ძებნას მონასტრის ჩაბნელებულ ლაბირინტებში. ნოველის სიუჟეტი მშვენივრად არის შეკრული. ყველაფერი თავის ადგილზეა. არც ერთი ზედმეტი სიტყვა, არც ერთი ზედმეტი შტრიხი. სიტყვიერი მასალის მინიმალური გამოყენებით ავტორი აღწევს სიუჟეტის დინამიურ განვითარებას კომიკური ელემენტის წინ წამოწევით. საგულისხმო ისაა, რომ გ. ავალიშვილის საერთოდ მძიმე და ხელოვნური ენა აქ ისეთ მოწილობასა, სიმსუბუქეს და გამომხატველობით ძალას იძენს, რომ ძნელი წარმოსადგენიც კი არის, რომ შესხმებისა და ამ ნოველის ავტორი ერთი პიროვნება არის. სათავგადასავლო მოთხრობის სახეს ატარებს გიორგი იმერლის ისტორია (გვ. 95).

არანაკლები ოსტატობითაა გაკეთებული „მგზავრობაში“ გ. ავალიშვილის უნებლიე ექიმობის ეპიზოდი. ექსარიაში დაირჩა ხმა, რომ ქალაქში სახელოვანი ექიმი გ. ავალიშვილი ჩავიდა. გ. ავალიშვილის ცდა დაემტკიცებინა ამ ხმების უსაფუძვლობა, უშედეგო აღმოჩნდა. ავალიშვილი მკრეხებით თავის სახლში მიიყვანა გათათრებულმა სომეხმა ოსეფა ქაი-ოლი კარაპეტამ და ისეთ მდგომარეობაში ჩააყენა, რომ უკანასკნელი იძულებული იყო თავი ექიმად გამოეცხადებინა და ხელი მიეყო კარაპეტას გასინჯვისათვის. თავისდა უნებურად გ. ავალიშვილმა დიდი ხელოვნებით გაითამაშა სახელოვანი მკურნალის როლი, მაგრამ ამ ინსცენირებაში მან ძალიან შორს შეტოპა. ავადმყოფი და მისი გულშემატკივარი არ დაკმაყოფილდნენ გ. ავალიშვილის მიერ დასმული დიაგნოზით და მას მკურნალობაც მოსთხოვეს. არც აქ დაიბნა ექიმი. გ. ავალიშვილის მკურნალობის ძალაში დაჭერებულმა კარაპეტამ მოსთხოვა ექიმს თავისი ახალგაზრდა ცოლის მკურნალობაც. მიუხედავად გაწეული წინააღმდეგობისა, კარაპეტას ცოლი მოჰგვარეს ავალიშვილს, რომელიც მსწრაფლ მოიხიბლა ქალის სილამაზით. ექიმი დიდის ხალისით შეუდგა მისი ჯანმრთელობის შემოწმებას. ეს ეპიზოდი გაკეთებულია როგორც კარგად მოფიქრებული კომედიური სცენა, სადაც გათვალისწინებულია მოქმედ პირთა ყოველი მოძრაობა და კომედიური ეფექტებისათვის საჭირო ყველა დეტალი. ავტორი თავის თავს უყურებს იუმორისტის თვლით და შესანიშნავად ხლართავს გამიჯნურებული მკურნალის განცდებს მის გარშემო შექმნილ კურიოზულ სიტუაციებში. ერთი სიტყვით, გ. ავალიშვილს ისე მოეწონა მკურნალის მდგომარეობა, რომ მეორედ უკვე თავის ნებით მივიდა კარაპეტას ჯანმრთელობის შესამოწმებლად. მეორე ვიზიტის დროს ექიმმა დიდი დრო მოანდომა კარაპეტას ლამაზი ცოლის სწეულების დადგენას. ამჯერად გ. ავალიშვილმა, ვითარცა ექიმმა, მეტი გამბედაობა და სითამამე გამოიჩინა.

მსგავსი იუმორისტული სცენები და სათავგადასავლო ეპიზოდები „მგზავრობაში“ სხვაც დაიძებნება, მაგრამ მათი ანალიზი შორს წაგვიყვანდა. ერთი აშკარაა, რომ ლიტერატურულად კარგად დამუშავებულ იუმორისტულ ეპიზოდებს დიალოგებში გამოცდილი დრამატურგის ხელიც ატყვია. ეს შემთხვევითი როდია: გ. ავალიშვილი ცნობილია როგორც დრამატულ თხზულებათა გამოცდილი მთარგმნელი¹. საყოფაცხოვრებო და სათავგადასავლო მოტივები დიდად იყო გავრცელებული გიორგის თანამედროვე ფრანგულ და რუსულ სათავგადასავლო, მსუბუქ რომანებშიც, რომლებსაც ჩვენი ავტორი აგრეთვე კარგად იცნობდა.

ამით ვამთავრებთ ამ ვრცელი მემუარების მოკლე მიმოხილვას. ვფიქრობთ, რომ გ. ავალიშვილის დღემდე გამოუქვეყნებელი „მგზავრობა“ ახალსა და საინტერესო მასალას მიაწვდის როგორც ისტორიკოსებს, ასევე ქართული ლიტერატურისა და კულტურის ისტორიის მკვლევარებს.

¹ Л. С. Ш е п е л е в а, Георгий Авалишвили—переводчик Сумарокова: „Из истории русских литературных отношений XVIII—XIX веков“. М. Л., 1953, гл. 352—359.

ტექსტისათვის

გიორგი ავალიშვილის „მგზავრობამ“ ჩვენამდე ერთადერთი ავტოგრაფული ნუსხით მოაღწია. იგი დაცულია კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში (S—450). ხელნაწერი დიდი ფორმატისაა (30×24); შეიცავს 201 ფურცელს, დაწერილია თეთრ სქელ სახატავ ქაღალდზე წვრილი, მრგვალი კალიგრაფიული მხედრულით (სურ. 15). ტექსტის ორთოგრაფია ადგილ-ადგილ ავტორის მიერვეა ნასწორები.

დღიურის სახით გამართული „მგზავრობა“ იწერებოდა მოგზაურობის დროს, საბოლოოდ კი დასრულდა და მხატვრულად გაფორმდა მოგზაურობიდან დაბრუნების შემდეგ პეტერბურგს ან მოსკოვში.

დღიურის ყოველი დღე „მგზავრობაში“ გამოყოფილია რიცხვით. ამას გარდა დღის მანძილზე მომხდარი ყოველი ახალი ამბავი კიდევებზეა გატანილი მითითებების სახით. ეს სათაურ-მითითებები ყოველთვის არ შეეფარდება ახალი აზნაულის დაწყებას ტექსტში, რის გამო ქვესათაურების სახით მათი შეტანა ტექსტში ტექნიკურად შეუძლებელი იყო. ამიტომ ვარჩიეთ ეს მითითებები გაბმულ ტექსტში ჩაგვეერთო ე. წ. ფანჯარებში. მითითებათა სიმრავლემ და სიმჭიდროვემ მოითხოვა ზოგი მათგანის ამოღება და რამდენსამე შემთხვევაში, ორ-ორი მითითების ერთ ფანჯარაში მოთავსება.

გვერდის კიდებებზე მსხვილი დახრილი შრიფტით მითითებულია ავტოგრაფის ფურცლები.

ტექსტის სქოლიოებში არაბული ციფრებით ჩატანილია ავტორისეული შენიშვნები, სიტყვათა განმარტებები ან მითითებები ციტატების წყაროზე. ციტატები „საღმრთო წერილიდან“ „მგზავრობაში“ ყოველთვის არ არის ზუსტად მოყვანილი. ჩანს, ავტორს რიგ შემთხვევაში ისინი ზეპირად მოჰყავდა. ზოგან ციტატას აკლდა მითითება წყაროზე. სქოლიოში ვარსკვლავებით აღნიშნულია სარედაქციო ხასიათის შენიშვნები და შემჩნეული ლაფსუს-კალამი.

„მგზავრობის“ საილუსტრაციო მასალის ერთი ნაწილი ავტორს გადმოუღია ნაბეჭდი წიგნიდან. ასე მაგ., იერუსალიმის აღდგომის გეგმა გ. ავალიშვილს გადმოუხატავს 1771 წელს იერუსალიმის არქიმანდრიტის სვიმონის მიერ დაბეჭდილი წიგნიდან: „წიგნი სლავიანის ენასა ზედა ეენას დაბეჭდილი, რომელიც იპყრობს თუს შორის აღწერასა იერუსალიმისა და გარემოსა წმიდათა ადგილთა“¹. ეს წიგნი გ. ავალიშვილს აჩუქეს მოგზაურობის დროს.

¹ ამ წიგნის რუსული თარგმანის „შესწავებას“ დაუცავს ცნობები სლავური გამოცემის შესახებ: „აღწერა ქალაქისა ღუთისა იერუსალიმისა, რომელიცა აქა წინა-დაედების ყურადღებასა ქრისტეს მოყუარისა მკითხველისასა, უწინარეს (ჩლოა წელსა) იყო დაბეჭდილი სლავიანურსა ენასა ზედა იერუსალიმის არქიმანდრიტის სიმეონის მიერ, ხოლო აწ გადმოთარგმნილ არს რუსულსა ზედა და გამოცემულ ქუშვანაზედ გულსმოდგინებითა და წარსაგებელითა ყოველად სამღვდელის თაბორის არხიებისკაოსის იეროთეოსისათა, რომელმანცა ნახა რუსეთი ჩუღდ წელსა (ხელნ. S—198 გვ. 1).“

ამ სლავური წიგნის რუსული თარგმანი, დაბეჭდილი 1836 წელს მოსკოვის უნივერსიტეტის სტამბაში, ქართულად თარგმნა იმავე წელს იერონიმე ალექსიძის მიერ. თარგმანს ბოლოში ერთვის იერუსალიმის აღდგომის ეკლესიის გეგმა, გადმოღებული მთარგმნელის მიერ ნაბეჭდი წიგნიდან: „პლანი ტაძრისა ქრისტეს აღდგომისა იერუსალიმსა შინა, ჩუშნებითა, თუ რაჲ ეკუთვნისთ თვითო-ეულსა აღმსარებელთაგანსა, გადმოივლე დაბეჭდილთაგან უბრალოს ფრთის კალმით და მელნით ჩუღვ წელსა, სეკედმბრის ო დღესა, იერონიმე ალექსევი“¹.

ზუსტად იგივე გეგმა გადმოუხატავს გიორგი ავალიშვილსაც ოღონდ სლავურად დაბეჭდილი წიგნიდან. გეგმის სახელწოდებაა: „ქეშმარიტი დათხზუა ანუ დახაზუაჲ უღიდესისა და საღმრთოხა ტაძრისა უფლისა ჩვენისა იესო ხრისტესა, წმიდისა და საღმრთოხა მთის გოლგოთისა, ავრაამის სალოცველისა, მსხუშრპალმესაწირველის ადგილისა და კეთილმსხაურისა საპატრიარხოხსა სადგომისა მართლმადიდებელთა ხრისტიანეთა და რომელთამე სხუათა, გამოცემული იეროდიაკონისა და საზოგადოხა მხატვრისა ზაფარის მიერ“ (სურ. 14).

ეს ორი გეგმა ერთმანეთისაგან განსხვავდება მხოლოდ დასახელებული პუნქტების რაოდენობით. გ. ავალიშვილთან 90 დასახელება, ი. ალექსევეთან კი — 47. განსხვავდება ერთმანეთისაგან ეს ორი გეგმა შესრულების ხარისხითაც. გ. ავალიშვილის გეგმა, ისევე როგორც „მგზავრობაში“ ჩართული სხვა ნახატები და გეგმები, გამოირჩევა მაღალი პროფესიული ოსტატობით. ასევე ფაქიზად და გემოვნებითაა შესრულებული იერუსალიმის ფერადი გეგმა-ნახატი (სურ. 12).

გიორგი ავალიშვილი პეტერბურგში ყოფნისას საგანგებოდ სწავლობდა ხაზვას, ამიტომ ვფიქრობთ, რომ საილუსტრაციო მასალის უმრავლესობა გიორგისვე უნდა ეკუთვნოდეს (წარწერები სურათებზე ყველგან მისი ხელითაა შესრულებული). ექვს იწვევს მხოლოდ სარკოფაგის ნახაზები, სადაც ზომები და რუსული წარწერები სხვა ხელითაა შესრულებული, ქართული წარწერები კი — გორგისეულია. საფიქრებელია, რომ მუმიები გიორგიმ რუსეთში გამოახაზვინარუს მხატვარს. საყურადღებოა ამავე თვალსაზრისით სურ. № 13, რომლის კიდზე გიორგის ხელით მიწერილია: „ვორობიოვის მიერ“. ვინ არის ვორობიოვი? ორიგინალის ავტორი, თუ გრავიურის პირის გადმომღები, ძნელი სათქმელია. ეგების, ვორობიოვი იგივე მხატვარია, რომელმაც მუმიების ნახატები შეასრულა? ერთი აშკარაა, რომ სურათების პირები ერთი მხატვრის ნახელავია, ვინაიდან ნახატების წერის მანერა ყველგან ერთნაირია. თუ სურ. 13 ვორობიოვის ნახატია, მასვე უნდა ეკუთვნოდეს მაშინ სხვა დანარჩენებიც. რაც შეეხება რუკასა და გოლგოთისა და იერუსალიმის გეგმა-ნახატებს, ისინი გიორგის ხელოვნების ნაყოფია.

„მგზავრობის“ ენობრივ დახასიათებაზე ჩვენ აქ აღარ შეეჩერდებით, ვინაიდან მის შესწავლას მიეძღვნა ლია კიკნაძის სპეციალური წერილი². აღვნიშნავთ მხოლოდ მართლწერისა თუ ენობრივი ხასიათის იმ ცვლილებებს, რომელთა შეტანაც გამოცემაში საჭიროდ მივიჩნიეთ.

გ. ავალიშვილი ანტონი I-ის სკოლის მწერალია, დამცველი (თუმცა არა თანმიმდევრული) მისი ორთოგრაფიულ-ენობრივისა და სტილისტური ნორმებისა³.

¹ ხელნაწერი S—198, გვ. 43.

² ლია კიკნაძე, გ. ავალიშვილის ენა („იერუსალიმში მოგზაურობის“ მიხედვით: „ფილოლოგიური ძიებანი“, I, 1964, გვ. 137—180.

³ აკაკი შანიძე, ანტონი I-ის გავლენა სალიტერატურო ქართულზე „ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები“, 2; 1964, გვ. 78.

გ. ავალიშვილი ხმარობს ანტონის მიერ შემოღებულ ხმოვანს, რომელიც თანხმოდანგამყარის ფუნქციას ასრულებს¹. ეს ნიშანი გამოცემაში დავტოვეთ მხოლოდ თურქულ-სომხურ სიტყვებში.

ძ ასო ანტონისეულ წიგნებში იხმარება უცხო ენებიდან შემოსულ საკუთარსა და საზოგადო სახელებში². ძ-ის ხმარების ამავე წესს იცავს გ. ავალიშვილი „მგზავრობაში“. გამოცემაში ასო ძ ყველგან შეცვლილია ფ-ით.

„ანტონის ორთოგრაფიული მოღვაწეობიდან ყველაზე უფრო საყურადღებოა გარჩევითი ანუ დიაკრიტიკული ნიშნების შემოღება“³. „მგზავრობაში“ იხმარება ანტონის მიერ შემოღებული ყველა დიაკრიტიკული ნიშანი: სიბრჭგუის ნიშანი, კლებული და მახვილი.

ძველ ქართულში საკუთარი სახელები სახელობითსა და მოთხრობით ბრუნვაში ერთი და იგივე ფორმით გადმოიციემოდა. იმისათვის, რომ ობიექტის სახელობითისაგან გარჩეულიყო სუბიექტი, რომელიც გარდამავალ ზმნასთან მოთხრობით ბრუნვას მოითხოვდა, ანტონიმ შემოიღო კლებული—რგოლაკი (ო). რომელიც დაესმის სიტყვას ბოლოში მოთხრობითი ბრუნვის აღსანიშნავად⁴. გ. ავალიშვილი ხშირად იცავს კლებულის ხმარების ამ წესს⁵. მაგ.: „იოანე ასწავა მოწაფეთა თუსთა“ (გვ. 225). „იესო აღუხილვნა თულნი ბრამასა“ (გვ. 224), მაგრამ ამავე დროს აფართოებს კლებულის ხმარების სფეროს, გარდა საკუთარი სახელებისა კლებულს ხმარობს საზოგადო სახელებთანაც გაფორმებული მოთხრობითი ბრუნვის შემთხვევაში. „ფაშამ მიმყვანმა თუსთა ლათინთა სამლუდელოთა...“ (გვ. 217). „ჩუენ შორის განღვიძებულმან მადამ, ანუ აპეტიტმან, გვაიძულა მისლუად ბინასა ზედა“ (გვ. 93).

მახვილს (') ანტონი ხმარობდა რამდენიმე მნიშვნელობით: ა) პირდაპირი ობიექტის გამოსაყოფად წინადადებაში⁶. მახვილის ამგვარი ხმარების შემთხვევები „მგზავრობაშიც“ ხშირია: „განვიგარქეთ გზაჲ“ (გვ. 24). „შეაუტურვა ფრეგატრ უმორესსა ადგილსა“ (გვ. 33).

ბ) ანტონთან და ავალიშვილთან მახვილი იხმარება აგრეთვე წართქმითი და უკუთქმითი ბრძანებითის ფორმებთან:

„გამოვედ' გარე...“ (გვ. 10); ბრ მივეცნეთ⁷ თავნი თუსნი იეფად“ (გვ. 14).

გ) „არა“ ნაწილაკზე თხრობითი და კავშირებითი კილოს ფორმასთან: „პირულთა ნაყოფთა... არ' ჰქონან სრულიად მწიფენი თესლნი“ (გვ. 40).

მახვილისა და კლებულის ნიშნები გამოცემაში არ აგვისახავს. არ ვიცავთ აგრეთვე სიბრჭგუის ნიშნის ხმარებას უმარცვლო უ-ნის აღსანიშნავად.

სასენი ნიშნების ძველი სისტემა გამოცემაში შეცვლილია ახლით. არ შევიტანეთ გამოცემაში მოხრილი და გარემორთხმული⁸, რომელთაც გ. ავალიშვილი ანტონის წესების კვალობაზე ხმარობს. არ ვიცავთ აგრეთვე დიდი ასოების ხმარების ავტორისეულ წესს. გ. ავალიშვილი მხედრული დიდი ასოთი იწყებს ყოველ ახალ წინადადებას, საკუთარ სახელებს, საპატიო წოდებებსა თუ თანამდებობის აღმნიშვნელ ტერმინებს⁹.

1 იქვე, გვ. 9—13.

2 იქვე, გვ. 18.

3 იქვე, გვ. 20.

4 ა. შ ა ნ ი ძ ე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 22.

5 ლ ი ა კ ი კ ნ ა ძ ე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 142.

6 ა. შ ა ნ ი ძ ე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 142.

7 ა. შ ა ნ ი ძ ე, იქვე, გვ. 27—28.

8 ვახტანგის სტამბის წიგნებში დადასტურებულია ანალოგიურ შემთხვევებში მთავრული ასოების ხმარება (ა. შ ა ნ ი ძ ე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 30).

„მგზავრობის“ ავტორი სარგებლობს ხუთი ძველი ქართული ასოთი: ა, მ, ვ, კ, შ, მაგრამ ყოველთვის ვერ იცავს მათი ხმარების ნორმებს¹. ამ მხრივ გა-
ბოცებამა ზუსტად ასახავს ავტოგრაფს, გარდა ერთი შემთხვევისა, როდესაც სი-
ტყვის დასაწყისში (უმთავრესად ე-ს წინ) გ. ავალიშვილი ჰ-ს მაგიერ ხმარობს
ჰ-ს: ჰექიმი, მისტერ ჰეიდი და სხვ. ეს მოვლენა XVIII საუკუნის დამლევისა და
XIX საუკ. I ნახევრის ხელნაწერებში ხშირად დასტურდება. „მგზავრობის“
გამოცემაში ჰ შევცვალეთ ჰ-თი (ჰექიმი, ჰეიდი და სხვა).

ფორმათა დიდი ნაირსახეობაა „მგზავრობაში“ მორფოლოგიური თვალსაზ-
რისითაც². ავტორი აშკარად იჩენს მიდრეკილებას არქაული ნორმებისაკენ, თუმ-
ცა მათ დაცვას ვერ ახერხებს და ხშირად სრულიად გაუმართლებელ ფორმებს
ხმარობს. ძველი და ახალი ქართული ნორმები (ხან მართებული და ხან უმარ-
თებულო) მთელი ტექსტის მანძილზე ენაცვლება ერთმანეთს და ქმნის ენობრი-
ვად მეტად ჰრელ სურათს. მაგრამ, ვინაიდან ამგვარი სურათი ტიპიურია გ. ავა-
ლიშვილის დროის მწიგნობართა ნაწერებისათვის და ქართული ენის ისტორიის
გარკვეულ ეტაპს ასახავს, ამიტომ ჩვენ თავი შევიკავეთ ტექსტის გამართვა-სწო-
რებისაგან, მით უმეტეს, რომ „მგზავრობის“ გამოცემას ერთადერთი ავტოგრა-
ფული ხელნაწერი უდევს საფუძვლად.

გამომცემლისათვის ყველაზე ძნელი „დასაძლევია“ „მგზავრობის“ სინტაქ-
სი გამოდგა. რთული, ხელოვნური, რუსული ქარგის მიხედვით შედგენილი წინა-
დადებები აბუნდოვანებს აზრს და ართულებს სასვენი ნიშნების დასმას. ქარ-
თული ენის ბუნებისათვის უჩვეულო წინადადებებში რიგ შემთხვევაში გვიხდებ-
ოდა ინტონაციური სასვენი ნიშნების დასმა, რათა გაგვეადვილებინა აზრის
გაგება.

„მგზავრობის“ ტექსტში ილუსტრაციების დასახელების რიგი მისდევს
ხელნაწერისას. ტექნიკური მიზეზების გამო ამ რიგის დაცვა სურათების ბეჭდ-
ვის დროს ვერ მოხერხდა.

წიგნის სათაური და „მგზავრობის“ ნაწილების შმუცტიტულები გაკეთებუ-
ლია ავტოგრაფის მიხედვით. საძიებლებსა და სამარშრუტო რუკაში გეოგრაფი-
ული პუნქტები და პიროვნებათა დასახელება შეგვაქვს იმ ფორმით, როგორი-
თაც გვხვდება ისინი ტექსტში.

პირთა, გეოგრაფიული საძიებლებისა და ლექსიკონის შედგენასა და სამარ-
შრუტო პუნქტების დადგენაში მეხმარებოდა ცისანა აბულაძე. რუკა დახაზა კარ-
ტოგრაფმა ც. ვაშაქიძემ.

კორექტურების მძიმე ტვირთი ჩემთან ერთად გაიზიარა გ. ნინუამ. დიდი
დახმარება გამიწია საძიებელზე მუშაობისას აგრეთვე ლ. ახოზაძემ. ყველა დასა-
ხილებულ პირს უღრმეს მადლობას მოვახსენებ.

¹ ლია კიკნაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 139—140.

² დაწერილებით ამის შესახებ იხილეთ ლ. კიკნაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 142—171.

შეგვიპატივდეთ

რედაქციის წევრნი -

მ. ი.

წინასიტყვაობა

სიყრმიტ ჩემითგან ფრიალ მბრძდიან მე სურვილინ ხილუად უცხოთა ქუესყანათა და ერთა, ხოლო უფროს ყოველთა მისი, საღითცა ჯორციელქმნილ- მან სიტყუამან ღმრთისამან და ქეშმარიტმან ღმერთმან მოგვეფინა ჩუშნ ნა- თელი ღმრთაებისა თვისისა ფსკერსა შინა უღმრთობებითისა წყუღიადისასა მყოფთა, არამედ ყოველი გულს-მოდგინებაჲ ჩემი მიწუღომად ჰაზრისა ამის 5 დაშთა წარუმართებულად 1784-ს წელადმდე, რომელსაცა შინა განგებამან ყო- ლად უმაღლესისა მომაწივა პირუტულ სრულისა ცისა ქუშუშე მართლმადიდებ- ლობ სა სარწმუნოებისა ძეგლად დამყარებულსა დიდსა როსისისა იმპე- რიისა საყდროსანსა ქალაქსა სანკტებერბურლსა, 1791-სა წელსა--სპარსე- თის ნაწილსა აღებრებლჯანისა რომელთამე ქალაქთა და, უკანასკნელ, 1819-სა 10 წელსა, მწუშნებელმან ჩემდა კონსტანტინოპოლისა თანა ქალაქთა რომელთამე თეთრისა ზღვსათა, აფრიკისა, უქმეკუმიან არაბიისა და შემდგომად პალესტინი- სს, თაყუანის-ცემად წმიდისა საფლავისა, თანასწორ ვითარ სხუათაცა საქსოვა- რთა ჴორის და გარეშე წმიდისა ღმრთის ქალაქისა იერუსალიმისა ადგილთა, რომელთათვისცა ვიეთთამე ნათესავეთა და მოყუასთა ჩემთა დამოუტყსნელითა 15 ჩემდამო თხოვითა თვისითა აღწერად ყოვლდღობითსა მგზავრობასა შინა ჩემსა შემთხუტუელთა და შენიშნულთა საგანთა, მათანამდებეს ჯელ-ყოფად ამისა, ვინაჲთგან ერთქუტყსნელთა ჩემთა, ზემოთქვეულთა კერძოთა ოთამანის პორტის სამფლობელოასა მხილულთა მიერ, დღედმდეცა არ ხილულსბიან ვითარნიმე აღწერილებანი ადგილთა მათ და მათ შინა მცხოვრებთა. ხოლო მე, დამორ- 20 ჩილებულმან აღსრულებად საწადისისა მათისა, რაბამცა იყოს იგი, დავუდევ თავეს სამძლურად აღწერაჲ მათი, საჩინოდ რიგსა შინა თვისსა. უკეთუ აწარ- მოებს განსამძღვრებაჲ ესე ჩემი რაოდენმე მოზიდუასა მკითხულთა ყურად- მღებულობისასა, თუთ იგი მექმნების ჯილდოდ შერომისა ამისთვს; ხოლო უკეთუ არა, მაშინ მცირისაცაა ჯერ-არს ჩემ მიერ მოლოდებად მადლობისა 25 ჰაზრისათვს სხუათა შესაქცევად მილებულისა.

გარნა ყოველსა ამასთანა დავუტევე თქნიერ შენიშვნისა ქართლისა ადგილთა მდებარეობაჲ და თანდ მას ზედა მკვდრთაცა ვითარებაჲ, მიზეზისა ძლით თუთ მთხოველთა მიერუტ უმჯობეს ჩემსა ცნობისათა; მწყუებმან ოდენ აღნიშნულად ყოველთა მათ სხუათა, რომელნიცა, მიხედვსამებრ ჩემისა, ითხოვ- 30 დნენყე უსაკუთრესსა განხილუასა გამომეძიებელისა მწირისა მიერ; არა ჰაზ- რითა ამით, რათამცა წარმკითხულთა ამისთა მიაქციონ სასმენელნი თვისნი მისდამი, მით რამეთუ ვიფრდიდემ მე დროსა დაწესებად თავისა რიცხუთა შინა ცხოვლითა კალმითა გამომხატულთასა, არამედ კმა-ყოფად მრწმუნებელ- თა ამისა ჩემდა, დამცნელად უქმობისა, განმდევნელად წუხვსა, განსჯისა- 35 მებრ, სატრფო-საყუარელთა მამულისა, მოყუასთა და ნათესავეთა ჩემთა და- შორეებისა გამო წარმობელებისა და განტარებად ჟამისა, ესევეითარითა დღითი- დღედ მცირ-მცირედ შერომითა ჯმელთა და ზღუათა შორის, სადაცა, გარდა

ღმრთისა, არაგინ მივის ნუგეშინის-მცემელად, მფარულად და წარმმართველად გზისა ჩემისა.

და ესრეთ, მამასადამე, არ ვსაჭიროებ დარწმუნებად მკითხულთა ჩემთა, ოდეს უამისოდცა იქმნებინა კეთილგონიერნი კითხვას მოყუარენი რწმუნებულ, რომელ გამოუტდეღმან¹ ჭეროვნად შენიშვნათა შორის ნივთთა და გამოხატვათათჳს მათთა იკადროსმცა წაყრად თვისისა აღვრსხმულებისა შეთანასწორებისათჳს თავისა სხუათა განათლებულთადმი.

სტუმბრ, უკეთუ შემემთხუესვის ვითარიმე წინააღმდეგი მოლოდებისა ჩემისა და შემრაცხს ვინმე ნამდვლ მცდელ-მედიებულად თანასწორთა ღირსებათა მათთა მიწუდომისა, რა მგამა! ვინაჲთგან მხილულნი კნინისა ნაშვრომისა ამის, უაღრესთა შორის სხუათასა, უადვლესად დაანებებენ უპირატესობასა და უზორუმცა ქებისა მსხუმრპლსა მჭირდულთა ჩემთა და ამისთჳს მცა ვათნებ თავსა ამით, მით რამეთუ უკანონოდ და თჳნიერ ყოვლისა მშუმმეთქუშობისა უბნობითა აღვსილი ვიგნი ესე ექმნების უყუმდრსიტყუათოს მიზეზად მათდა მირთმევეულსა დიდებასა, რომელთაცა უსაჩინ-უსათნოესითა ფრთითა გამოუსახავსთ ქუსყანათა და ერთა მათთჳს, რომელთათჳსცა დროსა ჩემისა ერთწლობითისა მწირობისა შევეუკრიბე მათ² ნაყოფი ღვწისა ჩემისა და შევსწირე

1818-სა წელსა, თხოვისამებრ ჩემისა საქართულოს უპირულესისა მთავრისა, ფრევიოსანთა ლენერლისა და მრავალთა ორდენტა კავალერისა ალექსეი პეტროვიჩისა იერმოლოვისადმი მიღებად ნებისა წარსლჯასათჳს ჩემისა ეგვიპტელ სახესა ქუსშე რომლისამე მემკვდრეობითისა სარგებლობისასა (გარნა ნამდვლ მოხილუად წმიდათა ადგილთა პალესტინისთა), ვიქმენ მის მიერ წარდგენილ უმაღლესსა კარსა ზედა ყოვლად უმოწყალებისა ჳელმწიფობისა ჩუწლისა იმპერატორისა ალექსანდრე პირუსლისასა, საღითცა ჳელმდგომად რაოდენთამე დროთა მივიღე საჯელმწიფოჲსა კოლეგიისაგან უცხო-ქუსყენლთა საქმეთასა 1819-სა წელსა, ფებერვლისა 22-სა დღესა როსსიისა და იტალიურსა ენათა ზედა დაბეჭდილი და ჳელმოწერილი მისულ კოლეგიისა მინისტრის თანამდებობის მმართველისა კარლ ვასილიევიჩისა გრაფ ნესსელოოდეს მიერ პაშპორთი, დამნიშუნელი ჩემი დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკობით, მყოფმან სოფელსა წინანდალსა, დისწულისა ჩემისა თავადისა ალექსანდრე და დისა ჩემისა მთავრინა მარია ივანოვნა ჳავკავაძეთასა, ჳელითა საქართულოს გუბერნატორისა უფლისა ლენერალ-მაიორისა და კავალერისა რამან ივანოვიჩისა ხოვენისათა. და ესრეთ, არმქონეა მცირისცა დაბარკოლებისა, რაოდენთამე დლეთა შემდგომად მიმღები კურთხევისა თუმცა დისა ჩემისა, გარნა მშობლისაგანცა დედისა ჩემისა. სიჩოთულ ჩემით ჩემზედა უფროს პირმნახულმზრუნველისა ჳსენებულისა მთავრინა მარია ივანოვნას მიერ, გავემშვდობე მას, ნათესავთა ჩემთა და წარმოველ თბილისს, სადაცა, განმზადებასა შინა წინამდებარეჲსა გზისადმი, ვმოვლე ქალაქისა ამის ტაძარნი ღმრთისანი, თაყუანისცემად წმიდათა და სასწავულმმოქმედთა ზატთა. ხოლო მოსლველმან შინა განვატარე დამეჲ ესე აქაულ, ესე იგი ზუთი რიცხვ ივლისისა, მოუგონებელსა მწუხარებასა შინა დაშორებისათჳს მამულისა და მოყუას-ნათესავთა ჩემთა.

¹ მწერალი თავჳს ზედა თჳსსა უბნობს.

² მემამულეთა ჩემთა.

შენ გშუშნის გალობა, ღმერთო, სიონს, და შენ
მიტევეს ღოცვა იერუსალიმს.
ფსალ. 64, მუტლი 1.

თავი პირუშლი

იელისა ნ-სა რიცხუსა

თუხ მისლუხა ჩემისა დილით მიველ ჭუარის აღმაღლებისა ეკკლესიასა. აჲ, ¹
ჭუარის აღმაღლების შემდგომად შემთხუშვისა წმიდათა ხატთა, დამკობილ-
მან კეთილკრძალულებითა საფლავსა ზედა უსასურ-
ველესისა ჩემთჳს დედისა ჩემისასა დაღალ-ვჳჳყავ სი-
ვალდით სულისა ჩემისად მჭურვალეთა ცრემლთა შორის: „ჰ, ნათელო ჩემისა
არსებობისაო! მოხედენ სავანეთა გამო მართალთათა ლმობიერითა თუალითა
უბედურსა ძესა შენსა, არასადა მეჭონსა შესაყრდნობელისასა! მიმიპყარ მე,
უკეთუ არა საუკუნოდ, ერთსაცა წამსა წიაღსა შენსა! მე, რომელიცა ნუუკუშ
უკანასკნელ გზის ამბორის-მყოფელი ძეებრითა გრძნობითა, მოწინებითა და
ოჭრუთა უძრფასესისა და საღმრთოჲსა მტუშრისა შენსა, გაძლევ თანანადებ- ¹⁰
სა თჳსსა, ვინაჲდგან აწ ესერა დამტევებელი შენი, უტევებ ქალაქსაცა ამას,
შობით ჩემით დღედმდე მზრდელსა ჩემსა და მივალ უშორესთა კერძოთა შინა
ქუშყანისათა. გარნა ვაჲ ჩემდა! ვითარ გიტევებ შენ, სულო, სათნოვო უმაღ-
ლისისა: არსებისაო! აჩრდილო უსატრფოესო! აკურთხე სულუანი ჩემნი დედო-
ბრივითა მით მოწლუობითა შენითა, რომელთაცა მაქუნდა ბედნიერებაჲ მი- ¹⁵
ღებად რაოდენგზისმე პირისპირ შენგან სიყრამესა შინა ჩემსა, ჳერეთცა შე-
ერთებადმდე შენსა გუნდთა თანა წმიდათა ანგელოსთასა, და მიოწვეცა ყოვ-
ლად მოწყალესა ღმრთისა მიერ მშუდობიანისათჳს მგზავრობისა ჩემისა
და თანად განცდადცა კუალად ჩემ მიერ ჩემთჳს უსახარბიელოესისა შენსა
შემცუშლისა სამარხოჲსა ამის. ²⁰

თუხ წარმოხლუხა ჩემისა აჲაჲთ მოქცეველი სახლისადმი ჩემისა, წარმოველ მყი-
თბილისით მღუდელ-საერთოთა ერთა მიერ, საწელდებით: არხიმან-
დრიტისა ელევთერისა, პროთოიერეისა იოსებ წინამძღუაროვისა, უფალითა ²⁵
სტეტსკის სოვეტნიკისა თავადისა ელიაზარ ფალავანდოვისა, პოლკოვნიკთა
თავადთა ალექსანდრე ჳეკუვაძეჲსა და იოსებ ბებუთოვისა, კოლეჳსკის სოვეტ-
ნიკისა თავადისა გიორგი თუმანოვისა, ნადვორნის სოვეტნიკისა თავადისა ²
ნიკოლაოს ფალავანდოვისა, მაიორისა თავადისა სოლომონ თარხანოვისა, კო-
ლეჳსკისა ასესორთა თავადთა დიმიტრი ვახვაზოვისა და ჳაჳარია გურამოვისა.
თავადისა სამარაგდო ორბელიანისა, უფლისა გუმბერნსკის სეკრეტრის კეთილ- ³⁰
შობილისა პეტრე ლარაძეჲსა და ვიეთთამე სომეხთა მოჳალაჳეთჳს მიერ.

¹ მეტოხი წმიდისა იერუსალიმისა.

ოდესცა გავმოვლეთ ხილი ვერისა, შევედით აღმოსავლეთ-ჩრდილოდ კერძოდ მდებარესა ბალსა უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა დარჩია ბებუთოვისასა, სადაცა იყო სადილი განმზადებულ თავადისა ალექსანდრე ჭავჭავაძესა ხარჯთა და ვისადილეთ მუსიკ-მომღერლებითა. შემდგომ ამისა, თუმცა აქავე

25 გავემშვიდობე ტსენებულთა გუამთა, გარნა კუალადცა გამომყენენყე, ვიდრე ეამისა საეალად, სადითცა უკუნ იქცენენ ყოველნივე თბილისისად, გარდა პეტრე ლარაძესა, რომლისათვისცა ითქმის ესრეთუშ შემდგომთაცა შინა.

თანა მუუნენ საკუთარნი ყმანი ჩემნი მსახურებად: სიღნაღის უეზდის სოფლისა ჩუმლაკით—მვედლის შული გრიგორ რუაძე, ხოლო თელავის უეზდისა სოფლის მარტყოფით—გლახა კნოტისშული და სომეხი პეტრე ბაქელაშვილი. ერთად პეტრე ლარაძეთურთ გამომღველთა მცხეთას, თაყუანის-ვეცა შორით წმინდასა ამას ტაძარსა ღმრთისასა და სულტსა მირონმაწარმოებულსა, ხოლო გამგრძენი გზისა ჩუშნისა მოვიწივენით მწუხრსა ღმრთისკარისა პორტასა; გამოვჰვედით მცირესა მდინარესა ნარეკუავსა ანუ ფონთხელასა და დავი-

25 ლამეთ მახლობელ წყალისა ამის ჰალასა შინა.

7-სა, აღმდგართა დილით და წარმოსლულთა, გავმოვლეთ დაბა მუწნარი. ნაპირსა ამის შენობისასა მდგომარესა გლუხისა სახლსა შინა ვიყიდვეთ ქათმები; მოვედით ჰალასა ქსან მდინარესასა, ცხენი მივეშუთ ძოვნად და ჩუშნცა, შემდგომ სადილის განმზადებისა, დავსხედით ჰამად. მერმე, მოვაყუანინეთ რა

20 ცხენი წარსლულად, ვიხალუშ ცხენი ჩემი უთაფხუნოდ, რომლისაცა პოვნად ამაოდ მეძიებულსა უქანასკნელ შევეუდგით გუასა, და მიმწუხრ მოსლულთა ტირიფონისა პორტასა, შევიცადეთ განთიადმდე.

8-სა. აღმოსლულასა თანა მზეხასაა გავსხედით ცხენთა და წარმოვედით. მოსლული გორს ჰალაქსა უეზდისასა, მიღებულ ვიქმენ პატრი ონოფრეს მიერ სახლსა შინა

25 კათოლიკეთა ეკლესიისასა. აქ დავგებულა ღრმად მოჭუტეებული პატრი მავრიოს, თეთრითა თმა-წუშრითა განშუშებული. ესე თუმცა იტყვს თავსა თვისსა უფროს ასისა წლისად, რომელსა ეწამების სახეცა მისი, გარნა ქცევაჲ, სლუაჲ, საუბარი და ჳმაჲ მისნი ყოვლითურთ წინაეწყუშბიანყე თქემულსა მისსა. შე-

30 ულასავე ჩუშნსა ტსენებულსა სახლსა, პატრმან ონოფრე აღგვიყუანა ზემო ძვიდესა და თუთ, ჳშთასლულმან ქუსლდე, აჩუშნა აკაცთა ჩემთა ძირისა ოთარნი სადგომად მათსა და დასაწყობად ბარგთა ჩემთა. ხოლო მოქცეულმან ჩუენდა, გუახილუა შენებულემაჲ სახლისა ამის, ვიდრე უქანასკნელადმდე, გარნა პირუშლ ყოველთა—ადგილი საჭიროჲ, იღუმალ მოღიმარემან. მე, შემნიშ-

35 უნელი ამისი, მომიცუა განკვრებმან ესევითარისა ქცევისათვის მისისა და მწადდა რა კითხულად მიზნისათვის მისა, თუნიერ ყოვლისა რიდისა, ვინა სიყრმიითუშ გვაქენდა ურთიერთისადმი მეგობრობაჲ, დამასწრო თუთუშ, მის-

3 თვის მებტყუშლმან ჩემდა ესრეთ: „ველმწიფეო ჩემო თავადო გიორგი! მიიღეთ მოთმინებაჲ და მიტვეთ მე ჟამადმდე უგმობლად მისთვის, მით რამეთუ უწინა-

40 რეს ყოველსა განჩენეთ თქუშნ ადგილი საჭირო; მქოველობასა თქუშნსა კმაველუფ მყისა“. მერმე შეგვიძლუა ჩუშნთვის ძილად განმზადებულსა ოთარსა. აქედამ შთავგიყუანა ძირსა ჩვენებად ჩუშნდა ეკლესიისა მათისა ჳრეთცა შეუსრულებელისა, ხოლო აქაჲთ აღმოგვიძღვა საწოლსა თვისსა, სადაცა ჳერ-გვიჩნდა მიღებად სადილისა ერთად მისთანა.

45 განვისულსნეთ რა მცირედ, იწყო პატრმან ონოფრე, მომწსენებულმან აღთქმულისა თვისსა, უბნობად ჩუშნდა შემდგომითა სახითა:

„გელწიფენო ჩემო, თავადო გიორგი და პეტრე ლარაძე! თქვენ უთუ-
 ორ მიზრახეთ მე პირველ სხუათა ჩვენებისათჳს თქვენდა საჭიროასა ადგი-
 ლისა, გარნა მაქუს მიზეზი ესრეთ მოქცევად ყოველთა თანა, ვინაჲცა იყოს
 იგი, შემდგომად ჩემდა შემთხუშულისა წარმოებისა ამის.

ოდესცა სამლუდლოდ განმზადდებულმან და თბილისით 5
 თჳს პატრი ონოფრეს მისლულმან ასტრახანსა შინა განვატარე რაოდენიმე
 მიერ მოთხრობილთა შე- წელი მუნებურსა ეკლესიასა მცხოვრებისა პატრისა თა-
 მთხუშვათა მისდამივე ნა, წარველ შემდგომად მოლიღესა დნებრისასა, ლესა
 საკოროლოესა მონასტერსა. მუნ ვიყავ მიღებულ მიტროპოლიტისა სტანის-
 ლაე სესტრანცევიჩისა მიერ ფრიაღითა სიმდაბლითა და კეთილდაწესებითა 10
 პალატსა შინა მისსა. თუთ მისლჳსა ჩემისა დღესა მისდა არ განმიშორა
 თჳსგან სადილად და არცა ვაზშმად. ხოლო მოახლოებასა მისისა ძილად დაწო-
 ლის ჟამისასა უბრძანა ერთსა მასთანა მყოფსა მწირსა პატრსა წარყუანაჲ ჩემი
 მის მიერ ჩემთჳს დანიშნულსა კელლიასა. ამან, აღმასრულებელმან ნებისა
 მისისა, განმარონინა გრძელისა ტალანისა შორის კამარონისა, ორკერძოდუშ 15
 მრავალ კელლიათა კაროენისა კიდებულთა ფონართა მიერ განათლებულისა,
 შემიყუანა ერთსა ოთალსა და მომსურველმან ჩემდა ღამემშვიდობით განტა-
 რებისა, დამიტევა მარტოდ. აქ განიღვიძა ბუნებაჲმან ჩემმან და მიიძულა
 გარე განსლუად ესრეთსა დროსა, ოდესცა თქვემულისა ტალანისა შორის ფო-
 ნართა შინა იყუნენყე ცეცხლნი დაშრეტილ და სიბნელისა ძლით მისისა 20
 ყოვლითურთ შეუძლებელ პოვნად საჭიროესა ადგილისა ვიდრე მაშინცა, და-
 ლათუ მცოდნიყოთა იგი.

და ესრეთ რაჲ მექმნა!? ვისა ვკითხვდი მისთჳს, ოდესცა არაივისი მუნ
 მცხოვრებულთა მოძებთაგანისა მაქუნდა ცნობაჲ და მასთანაჲცა ვგულვებდი
 მათ ყოველთავე უკეთუ არა დაძინებულად, მაშასადამე დაწოლილად. საწოლ- 25
 სა ჩემსა ენთუნენ კულად კანდელი სანთლითურთ, გარნა ჟამსა ამას უქმად
 შემრაცხულსი მათი, გამოველ კელლიით ჩემით, მცირედ განმღები კარისა
 და დამტეგები მისი სახითა მითუშ, რათა შემდგომად უქუქცევული, უცდო-
 მელად შევსლუღუღვიყავ მას შინა კარისა შორის სახილუშლისა სინათლესა
 ძლით. და წარველ ცეცებითა კელთათა კედელსა ზედა პოვნად რომლისამე 30
 დაუქშველისა კარისა. სლუჲჲ ესე ჩემი იყო მიღებულ ფრიაღისა სიფრთხილი-
 თა, ვინაჲთგან ვიშიშვოდო მოძმეთა მიერ, უკეთუ შემიტყობდნენ დროსა ამას
 სიბნელესა შინა მოარულსა. ესეერთიართა სახედაჲ მეძიებულმან ვპოვნე მრა- 4
 ვალთა კარკვეულთა შორის ერთი განხვეული კარი. შესლუღულსა მას შინა,
 ანასდალ განმქსნელსა ხონჯრისა და მიმხურველსა კარისასა არა სრულიად, 35
 მესმა შორით მომავალი ფერჯთა ჳმანი; წამისა შემდგომად განძლიერდა უუ-
 როს ჳმაჲ ესე და მასთანაჲცა იხილუშბოდის სინათლეჲ სანთლისა, მომავლისა
 მის ჳელსა შინა პყრობილისა ძლით. ამან დაახლოა სლუჲჲ თჳსი ადგილისა
 მისდამი, სადაცა ვიყავ მე ხონჯარჳსნილი. და რალა! მოვიდა ჩემდამდე. კაცი
 ესე ყოფილიყო მეკუქნავე დანიშნულისა მიტროპოლიტისა და ადგილი ჩემ მი- 40
 ერ პოვნითა—საკუქნავე.

ვითარ შესაძლებელ არს გამოხატულად მდგომებისა მის, ვითარსაცა შინა
 ვიყავ მე ჟამსა ამას! ერთ კერძო გვემული და ხანგრძლივ ტანჯვეული ბუნები-
 თისა დამძიმებისა გამო და მეორით—ოდესცა მიხილჳდა მოსლვეული იგი მას
 შინა, სადაცა მდებარენი ნივთნი ეკუთვნოდნენ ჩემსა შემწყწარებელსა მწყემსთ- 45
 მთაჲარსა, რაჲსა იტყოდნენ და ვითარსა პაზრსა მიიღებდნენ ჩემთჳს, ოდესცა

გამოუჩინებელი მეუღლენავესა ამას; ხოლო უკეთუ დაჰკეტდა კარსა მას, უმი-
სოდ დაიწყოებულა და მისთვის მოქცევულსა, მაშინ დაიწყებულა მუნ, ნუ-
სუმი წინააღმდეგად ნებისა ჩემისა აღმოეჩინებოდი უკაცობრივოდ. გარანა მძლე-
ველმან მწარტელისა საღმობისა ჩემისა, ვიპყარ ერთისა ტელითა ხონჯარი და
8 მეორეთა შინაგანი სატელური კარისა მის მოქლონისა ძლიერად.

ხოლო ოდესცა მოჰქიდა მან ესრეთჲს ტელი გარე კარისა მის კლკტესა
მოქლონსა და ეგულეებოდა დაკეტად, არ ვანებები კარსა მას დაჰჰვეად,
ფარვით შინაგან მდგომარეჲ. ამის გამო განცუფრებულმან მან მოილო სანთელი
უმახლობელეს კარისად და სინათლესა თანა მისსა სინჯვიდა მას და გარემო-
10 სა მისსა. დროჲ ესე მოვიგმარე სასარგებლოდ ჩემდა და მცირედ განჰვეულსა
კარისა შორის ნელიად შემბერველმან დაუფრითე ნათელი სანთელსა. საბრა-
ლოჲ იგი, მსმენი მის მიერ მოულოდებელისა წყნარად შებერვის სმისა და
მგონი საკუქნავესა მას შინა ვითარისამე უხილავესა სულისა, შეშინდა ესრეთ,
15 მით რამეთუ განმგდები ჴელთაგან გასაღებისა, განივტო თუთიქემის უგონე-
ბოდ კელისისადმი თვისსა.

მაშინ მე, გამოსლულნი მუნით თვნიერ მცირისაცაა შიშისა, შეველ სა-
წოლსა ჩემსა, რომლისა კარისა ძლითცა ვსჭვრეტდი კუალად მოქცევასა მის
კაცსასა. აჰა, მოვიდა იგი, მპყრობი ერთსა ტელსა შინა სანთლისა ნთებუ-
ლისა, ხოლო მეორესა შინა — დიდისა ტორისა. შეალო კარი, მოიმაჩრუა
20 ტორი და შესზავნა წყნარ-ძარწოლილისა გმითა:

— „განმპრობო სანთლისა ჩემისა! გამოვედ გარე აწუშ ნებსით თვით,
უკეთუ არ გნებავს ავად მოპყრობაჲ ტორითა ამით“. არამედ ვერმსმენი პასუ-
ხისა, შეჰტდების გაგულისებული შინაგან მისა და ვერავისიმე მპოვნელი, იქმნე-
ბის მოცულ განლიგებისა მიერ. შემდგომ, განმსინჯულნი ყოვლისა მას შინა
25 დაცეულსა ნივთისა და უნაკლოდ მხედულნი, მოსძებნის შიშისა შორის და-
კარგულსა გასაღებსა; ხოლო მლანძღველი მისისა შემთხულეც მიზნისა,
იხილავს მას, აღიღებს, დაჰკეტს კარსა და უკუნ იქცევის ელდაცემული ესე-
ვითარისა მის მიერ მიუხვდომელისა წარმოებისაგან.

მე, დაშთომილი პირველისავე ღელვილსა დამგმოებასა შინა, არამეცნი სად
30 მიმართსა, გამოვჰვედ კელით ჩემით და წარველ პირუტლისა მის პირის-
პირ კერძოსად ტელცეპებითავე კედელსა ზედა; შევემთხვე მრავალთა კართა,
გარანა დაჰვეულთა. უკანასკნელ შევხუდი ერთსა ღიასა, საუბედუროდ ჩემად,
და ვითარცა მსწრაფლ შეველ მას შინა, ესრეთ და უმსწრაფლესაცა ვიქმენ
შეპყრობილ წილსა შინა მოუგონებელისა მვეცისასა, რომელმანცა, აღმღებმან
35 ჩემმან მკლავთა ზედა თვსთა, დამაკულთა იატაკსა ზედა ესთა ძლიერად, რო-
მელ მის გამო დაეყოველ საშინლად. გმასა ამას, ანუ მოკლედ ვსთქუათ, და-
ყოვლებასა ზედა მოკრბნენ მუნ ანასდად ფონრებითა თუთიქემის ყოველნი
ძმანი მის მონასტრისანი და მათ შორის იერარხიცა სტანისლავ სესტრანცე-
ვიჩი. ამთ მპოვნეს მე გულშემოყრილად მდებარედ მკლავთა ქუშუშე დათსა
40 ფრიად დიდისა, ჯაჭვთ ბმულისა და პირკრეულისა.

სახილულისა ამის მიერ შეძრწუნებულთა უწყეს ტუქსუაჲ ბრანგვსა მას
და სწადლოდ განრინებაჲ ჩემი ბრჰალთაგან მისთა, გარანა მძენვარეჲ მვეცი
ესე აღუთქემიდის უარესსა ზუსდრსა პირველსა მისდა მიახლობად მკადრესა.
არ დაშთათ ღონეჲ ქნისათვს ჩემისა უტმარებელად, არამედ ყოველივე იგი
45 იყო უქმ. ვიდრე არ მოუწოდეს კაცსა მას, რომელსაცა რწმუნებოყო ხედუად
მის ზედა. ამან, მოსლველმან დაუყოვნებლივ, აღაყენა მყისუშ საზარელი მვე-

ცი ესე ჩემ ზედა მწოლარეა და მე, განთავისუფლებული, მიმცა ჳელთა შინა მოძმეთა ჩემთასა, რომელთაცა წარმიღეს საწოლსა ჩემსა და დამღუშს ცხედარსა, მოიღნეს სხუადასხუანი სასუნნებელნი და მით ძლით ცდილობდნან ჩემსა გრანობად მოყუანებასა. მოიჭმეს მათ შორის მკურნალი, უბრძანეს განსიგჯუა ჩემი და უკეთუ მაჭუს რაიმეა მოტეხილ, დაშავებულ და ანუ ტყენილ, მოვლავ და გულსმოღვივნედ წამლობავ.

დაწყებასა თანა მკურნალისა ამის მიერ სინჯვა ჩემისა, მოვიდოდი მე მცირ-მცირედ გონებასა და ვითარცა სრულიად მოვეგე რა მას, ვიხილულ თავი თვისი მრავალთა სამლუდლოთა შორის, რომელნიცა მქლოველობდნენ ცნობად მიზეზისათვის მისლვა ჩემისა მჭეცისა მისდამი. მკურნალმან ამან დაარწმუნნა ყოველნი იგი უვნებელობასა წინა ჩემსა და თვთ მეცა დავამტკიცე ესე მოთხოვითა ბოდიშისათა, ვითარცა მწყემსმთავრისად, თანასწორ კრებულისა მიმართცა.

მიტროპოლიტი იგი სჯდა ახლოს სარეცელისა ჩემისა, სათნოძქენელი ჩუშნებად ჩემდა მონაწილეობისა თვისისა სიმრთელეისათვის ჩემისა. შემდგომ იწყო ბრალეზად თვისისა თვისისა შემთხუშვისა მისთვის ჩემისა, ვინათგან მსურველსა ყოველსა შინა განსტნებად ჩემსა მონასტერსა მას, დავიწყებულ ბრძანებდად სხვა ვისამეხადმი ჩუშნებავ ჩემდა საჭიროსა ადგილისა, რომლისათვისცა, მბრძანები ჩემდა ბოდიშისა, წარვიდა თვთ ჩემგან და განიყუანნაცა ყოველნივე, გარდა ერთისა, განგებ ჩემთანა დატევებულისა მჩუშნებულად უსასურუშლესის ამის ჩემთვის ადგილისა. ამისთვის მეცა ესრეთუეულ, მოწყალენო ჳელმწიფენო და საყუარელნო მეგობარნო ჩემნო (განაგრძო კვლად პატრმან ონოფრე) თავადო გიორგი და პეტრე ლარაძევე, დავსდევ ჩემ შორის წესად: უკეთუ მეწუშვის ვინმე უცხოა სახლისა ჩემისა ჩვენებად მისდა პირველულ საგმარისა მის ადგილსა, მით რამეთუ იყოს თავისუფალ მწუხარებისა მიერ ჩემისა მსგავსისა, რომლისათვის გაჩუშნეთ იგი თქუშნცა აღმსობითულ.“

აქ დაასრულა პატივისანმან პატრმან ონოფრე შემთხუშული მისდა და უბრძანა დახურვად სტოლისა, ვითარცა შეჩოვიდა უფალი კოლლევსკის სოვეტნიკი თავადი იგნატი თმანოვი და დავსხედითცა სადილად.

შემდგომად სადილისა, წარვიდა რა ჩვენგან თავადი თუშოვი, წარვედით ჩუშნცა ხილულ მისისა უფანთლებულესობისა საქართუშლოს მეფის გიორგის მეათსანმეტისა ძისა იოანეს მეუღლავსა ქეთევანისა, რომელსაცა აქუნდა ცხოვრებაჲ ქალაქსა ამას შინა და რომელმანცა მივივილო სათვსოთა სიმდაბლითა და აღვირსითა.

აქედამ წარვედით მოხილულ ქალაქსა ამის ადგილმდებარეობისა და ბაზარ-შენებულებათა ამისთა. გორი ესე იპყრობს რაოდენმე ალაგ-მდგმოებითა თვისითა შუშნიერებასა ბუნებისა მიერ მინიკებულსა. შენობავ აქაური არს უფროს ღირსი თანაწარზღომისა, ვიდრელა ჳსენებისა. დასავლეთით აქუს მაღალი გორავ ჳედ ციხეშენებით, ჩრდილოით. მოუდის ლიავჳ და ერთვის მტკუარსა სამჭრით ამისა მომდინარესა. ეკლესიანი არიან აქა ქართულთა, კათოლიკეთა და სომეხთა სამნი; ხოლო სამნივე ესე ნათესავნი განვირცნებიან 1500-ს კომლადმდე; დუქანნი მრავალ და აღებ-მიცემაჲ კმად კარგი.

დროსა მწუხრისასა მოვიტეცით სახლისადმი ჩუშნისა და მცირედ

დროსა ერთად განმტარებულნი, განვეშორენით ურთიერთსა და შევედით თუხ-თუსთა საწოლთა შინა.

9-სა განთიადსა თანა შეველ მე პეტრე ლარაქეთურთ პატრისა ონოფრესად გამშვიდობებულ მისთანა, გარნა ამან, მთხოვნელმან ჩუშნდა მცირეს ხანს შეცდისა, უბრძანა მსახურსა თუსსა მოლებად ჩაისა და კავისა. კუალად, განამარჩობლემან თხოვისა თუსისა დაშთომად სადილად მასთანა, ხოლო

თუხ წარმოსლუხა ჩემისა გორით

ჩუშნ, მიღებითა პირუშლოთათა კმა-ქმნილნი, ვეუარენით მადლობითა უქანასკნელსა მას შინა და დროსა მზის აღმოსლუკსასა დაეუტევეთ იგი გორითურთ და წარმო-

10 ვიტრენითცა დასაცლეთისადმი; გამოვლეთ დაბა რუისი და სიახლოესა ბრეთ

7. სოფლისასა შევემთხვევენით წინამძღუარსა რუისისასა მამასა ნიციფორესა, მომავალსა ბრეთით რაოდენითავე მლუღელებითა და გლენებითა. გარდაუქდომელად ცხენით მოვიალერისეთ ურთიერთი და შევეუდევით თუხ-თუსსა გზასა.

15 თუხ მოხლუხა ჩემისა ლოფელსა ბრეთსა

მოვედით ჩუშნ სოფელსა ბრეთსა, ნათესაეთა ჩემთა თავადთა ავალოეთა სამყოფსა. ვიხილუშთ ვიეთნიმე თავადთა ამათგანნი და შორის მათსა თავადი ანტონი

ავალოვი, ხლებული ღმრთისადმი განსუენებულისა საქართუშლოს მეფისა ირაკლი მეორესა და ზრდილიცა ამის მიერ. ამან მხილუშლმან ჩემმან და ფრიად შუშბულმან უეცრად შემთხუშვისათუხ ჩუშნისა (ვინაჲთგან განველო

20 24-სა წელსა ჩუშნ ურთიერთისა უხილუშლობის ეამით), გეტხოვა გულმოდგინებით დღესა ამას განსუენებად მისსა, გარნა მიმლები ჩვენგან მას ზედა ვარძმობისა, აღცდა თუტცა ცხენსა და წარმოვიდა ჩუშნთანა.

თუხ მოხლუხა ჩემისა სოფელსა დარბსა

ვიარეთ უმცირეს ეამისა და მოვედით წმიდისა საფლავისა სოფელსა დირბსა ჯუარის ამაღლების მონასტრის არხიმანდრიტისა მათეოსისად. აჲ დაგვხუდა

25 წინამოადგილუჲ ამისი არხიმანდრიტი ვენელიკტე, რომელსაცა ევლუკებოდა ერთად ჩემთანა მგზავრობაჲ კონსტანტინოპოლადმდე და ვინაჲთგან ჯერ-გვიჩნდა აჲ განტარებად ლამისა, ამად შემქსნელმან იარაღისა, ვიხილუშ მოულოდებელად კრმალსა ზედა ჩემსა ნაცუალად მათრადისა ჩემისა მათრადი პატრი ონოფრესა.

10-სა, არხიმანდრიტმან მათეოს, განვლილსა ლამესა უცხოად მმასპინძლებელმან ჩუშნმან, მსმენმან ჩემისა იერუსალიმისადმი მიმართუსა, მთხოვა სათანადოჲთა თავაზითა ორი ნიეთი იერუსალიმსა შინა საშოვარი, ესე იგი ბალსამი იერუსალიმისა და ზოკუმ-იალი¹, ესრეთ უწოდებენ მათ; ხოლო მე,

35 აღმთქემელი ამათი, ვავეთხოვე და წარველ ერთად თავადისა ანტონ ავალოეთა და პეტრე ლარაქეთურთ ნაბახტიევისა სოფლისადმი. მოგზაურნი ვიუუშნით პურობილ განახლებითა

თუხ დირბით წარმოსლუხა ჩემისა

ურთიერთისადმი ადრითუშ ჩუშნ შორის გრძნობილისა ნაცუალგებითსა სიუუარულისათა და ვარწმუნებდითცა ერთი მეორესა საუ-

40 კუნოდ დაცუსათუხ მისისა.

¹ ზოკუმ-იალი: ზოკუმ—ბალახის ნაყოფია, რომელიცა ისხავს თხილისა ოდენსა ნაყოფსა და ამის გამო ჰხდინ იალსა, ესე იგი ზეთსა იერიხოსა შინა.

თუხ გამშვდობების ჩე- ოდესცა დავასშუალებ გზა ნაბახტივეისად, გავითა-
მისა თავადისა ანტონ ყუანენით ღმრთისმოყუარებასა თავადისა ამის ანტონ
ავალოვისა თანა თანა ორკერძოდელჳ სანიშნოდ მწუხარენი;

მგრძენნი გზისა, ეეწვევით ნაბახტივეისა პატრონსა, გარდამდგარსა უფალსა .6
პორუდჩისკა თავადსა ბესარიონ თარხანოვსა, რომელმანცა გვიმასპინძლა

თუხ მოსლუხა ჩემისა მდიდრითა ვახშმითა და ეცადაცა ფრიად განსუწნებასა
სოფელსა ნაბახტივეისა ჩუშნსა, არამედ ყოველი შვრომაჲ ამისი იყო ამაო, სიმ-
რაველისა ძლით გრწყილთა, მაშასადამე განსუწნებაცა
ჩუშნი — შორს ლტოლვილ ჩუშნგან. 10

თუხ წარმოსლუხა ჩემისა 11-სა დილით გავესალმენით თავადსა ბესარიონ თარხა-
ნაბახტივეით ნოვსა. ვიარეთ მზისა დაჰქლომადმდე და მოვედით სო-
ფელსა სურამს, სახლსა აქაურისა დეკანოზისა იოსებ ნე- 8

ბიარიძესსა. მმა-მლუდელმან დეკანოზისა ამის გიორგი გვითავაზა ჩუშნ განსა-
თუხ მოსლუხა ჩემისა სურამს 15
სურამს იყო ფრიადი სიცხეჲ, ამისთუხ შევედით ბაღსა შინა შე-
სუწნებლად სახლი, კოშკი და მტილი; ხოლო ვინაათვან

ბინდისა დროსა მოვიდა მინდვრით იოსებ დეკანოზი, რომელმანცა გვა-
ჩუშნა უმეტესი სახეჲ სტუმართმოყუარებისა და შემდგომად ამისა შემოვიდა 20
ჩუშნდა სხუჲა მლუდელი გიორგი იტრიისა ღმრთისმშობლის ეკკლესიისა.
ამან დაჰყო მცირესა ხანსა ჩუშნთანა და დროსა მისისა წარსლუჯასა ვთხოვე
ხუალისად წირვაჲ და პარაკლისი მშვდობისათუხ ჩემისა თქემულსა ეკკლესიასა
შინა და აღუთქვცა მუნ მისლუჲ სმენად მათსა.

დღეჲ ესე იყო პარაკვევი და ვახშამიცა ჩუშნი შემდგარ ძუსლ-ახალ თევზ-
თა მიერ სამარხოებიტურთ. 25

თუხ მოსლუხა ჩემისა მო- 12-სა წარველ ფრკვი პეტრე ლარაძეთურთ ზემოქსე-
ნანსტერსა იტრიისა ღმრთის- ნებულისა ეკკლესიისადმი მოსმენად წირვისა. ესე შო-
მშობლისასა რავს სურამსა ვიდრე ნახევარ ჟამისა სავალით ჩრდილო-
დასავლეთით კერძო; მაღალსა ადგილსა ანუ გორასა

ზედა მდგომარეჲ, ნაშენი თეთრისა თლილისა ქვთა ძუსლისა არხიტექტორო- 30
ბითა საფასეთა თავადთა ჩხვიძეთათა; გარნა უმეტესი ნაწილი ამისი არს დაქ-
ცევულ და დანაშთომიცა მიდრეკილ მისდამივე. თუთუელი ქუაჲ შენობისა
ამის, ჰელოვნებული სხუადასხუაჲთა ნაკუშთებითა, აწცა ბაასობს ნამყოჲსა
შუსწნებისათუხ თუხისა. აჲ მოვისმინეთ საღმრთოჲ ლიტურგიაჲ, ვახდევინე პარაკ-
ლისი, ვემხუვევით წმიდასა ხატსა იტრიის ღმრთისმშობლისასა, კმად დიდსა, 35
წმინდითა ოქროათა შემეკობილსა, რვა-ათითა წმიდითა ნაწილებითა განსუშ-
ნებულსა და ცხოველმყოფელითა ძელითა, ოდესმე მდიდარ-ყოფილსა, რომ-
ლისაცა ალაგი არს მას ზედა დღეს ცალიერი. წმიდასა ამას ხატსა ზედა წე-
რილი იჩუშნების, მით რამეთუ არს ესე მოკედილ ოქროთა და მორთვეულ
ნაწილებითა თავადისა ბეჟან გორგ ასლან ჩხვიძესა მიერ. 40

თუხ იმერეთთ უკმოქცე- აქედამ უკმოქცევულთა სურამადდე, განვისუწნეთ რა
ვულთა საქართულოხს ეკ- მცირელი ხანი, ვიხილუშთ იმერეთით მომავალნი ეგზარხ-
ზარხ-მიტროპოლიტ თეო- მიტროპოლიტი საქართულოხსა თეოფილაქტე, არხი-
ფილაქტესა და თანა- მანდრიტი ათანასე პეტრევი, უფალნი: კოლექსის 45
მყოლთა მისთა სოვეტნიკი ვასილი მათვეივიჩი ჩილავეი, ნადვორნის
სოვეტნიკი თავადი მიხაილ ოსიფოვიჩი ფალავანდოვი, მაიორი თავადი გრი-

გორ ზურაბიჩი წერეთელი და სხუანიცა ამითანა. პირუშლი აღვიდა სურამისა ციხესა შინა და შემდგომნი ყოველნივე მოვიწვევ ჩემთანა ბალსა, სადაცა ვისადილეთ ერთად. მრავლითა სხვთა და სხვთა წინადადებითა მირჩევდნენ ვიეთნიმე ამთავანი ამკამად იმერეთისადმი წარუსლულშობისათჳს, ვინაჲთგან საზოგადოებაჲ იმერთა, თქმულთა ძლით მითთა, აღძრველ იყუნენ ანუ ლაშქრდნენ პირისპირ მმართველობისა. აქ ველოდდი მე არხი-

9. მანდრიტსა ვენედიკტესა ჩემ მიერ დირბსა სოფელსა დატყვებულსა და აღმოტყვევლსა მოსლულად ჩემდა 14-სა რიცხუსა. ამისთჳს დამლაშებულმან აქავე, არცა სტუმარნი ესე ჩემნი, მცნობნი ეკზარხ-მიტროპოლიტისა თეო-

10 ფილაქტეს წარსლვსა, უტყვე წარსლულად. დროჲ ვახშამსა ზედა განგვატარებინა აღნიშნულმან ვასილი მათევიჩ ჩილაევმან მმართველითა და სიცილითა, ანგარიშსა ზედა თჳსისა გულოვნებისასა მმეტყულმან, რომელ ჭერეთცა არ იყო ესე მოსლულ მექსიერებასა და სწორმხედველობასა შინა იმერეთს შეშინების ძლით.

15 13-სა დილით შეუდგნენ წუშელნი ჩემნი კულასა გუშინვე წარსლულისა მწყემსმთავარისა თჳსისასა; ხოლო ჟამსა შუადღესასა კშთამოიარა მუნიტულს, ესე იგი იმერეთით, დეკანოზმან მცხეთისა იოანე, რიცხუთავანმან ეკზარხის კერძობისა.

14-სა მოვიდა იმერეთითუშ უფალი ტიტულიარნი სოვეტნიკი თავადი 20 ფარსადან თეიმურაზოვიჩი ციციანოვი, მისუშ მღვდელმთავრისა დასისაგანი და ვითარცა სცნო აქ ყოფნა ჩუშნი, განისუშნა რაოდენმე ჩუშნთანა. მოგვიტხრნა მორბელობანი თჳსნი სიცილითა და ზუმრობითა, სრულიად სიმართლესა წინააღმდეგნი. სიტყუათამებრ თავადისა ამისთა, თუმცა კქონიაცე თანასწორი შემთხუცვაჲ ერთად ამისთანა ყოფილთა იმერეთსა, ყოველთა 25 მათ, პირუშლ ამისა მუნით აქ კშთამოვლილთა, გარნა ესეჲ წარმოადგენდა თავსა თჳსსა სახელთა და უბნობათა ძლით თჳსთა ძლევაშოსილად ხოლო სხუათა მათ ერთობით დამარცხებულად, რომელთადმიცა წარვიდა შემდგომად სადილისა

15-სა წარმოველ მეცა სურამით. გარდემოვლეთ მთანი 30 თჳს წარმოლვსა ჩემისა სურამით და პირველსა მწუხრისა ბინდსა თანა დავიღამეთ ახლოს პორტისა, რომლისაცა სახელი ვერავის მიერ ვცან.

16-სა აღმოვცდა რა მზეჲ, აღმდგართა ერთად საყუარელ მეგობრი- 35 სსა ჩემისა პეტრე ლარაქეთურთ და შემვედართა თავთა თჳსთა ღმრთისადმი, მოვიმარჯულთ გულ-იარაღნი, მიხედვსამებრ რეცა აღშფოთებულთა იმერთასა, მით რამეთუ გზასა ზედა უკეთუ დაგვხუდების მტერი, არ მივცნეთ თავნი თჳსნი იეფად ანუ ლადართა კაცთა მიერ ვიყუნეთ უწონოდ დაცულს.

შემსხდარნი ცხენთა და მავალნი ყოვლითურთ მშჳდობით, ვვიდოდით ადგილითი-ადგილად ას-ასობით მი- 40 თჳს ყვირილჲ მდინარეჲ და ზესთაფონისა წისა მუშაკთა გლხთა შორის, რომელნიცა, მცემელნი ჩუშნდა მშჳდობისა, მიმღებლობდიანყე მასუშ ჩუშნ კერძოდცა. გამოვკჭდით ნავითა მდინარესა ყვირილას, ადგილსა ზესთაფონად წოდებულსა. ცხენნი გამოვაყუანინეთ ცურჯთა, მოვისადილეთ მწუანესა, კიდურსა ზედა მდინარესა ამისსა და შემდგომ წარმოტრავულნი, მოვიწვიენით 45 პორტასა, კულადცა სახელისა მისისა ვერმცნობნი და დავიღამეთ ახლოს ამისა.

ათხ მდინარეასა წყალწი- 17-სა წარმოსლულნი პოჩიტია ამით, მოვედით რა 10
 თელაჲსა და ამას შინა წყალწითელა მდინარესა, ვიხილუშთ ერთი გლეხი მო-
 მნადირობელისა გლეხისა ჟუცი, მკციანითა გაბრწყინუშბული, დაღრეკით მსლუშ-
 ლი წყალსა აჲას შინა და, რაოდენცა იჩუშნებოდის ქცევაჲ ამისი, რეცა მე-
 ძიებულად რაჲსაჲე. ოდესცა დავეუახლოვდით ამას, წეენიშნეთ პელთა შინა 5
 ამისთა პყრობილი მშვლდი, წულილისა წყელისა გამოქმნილი და მის წყებ-
 ლისაჲე ისარი ოთხწუტიანი. მიმკემთა მშვდობისა, ვკითხეთ მოხუცსა ამას
 საგნისათჲს ესრეთ შერომისა მისისა, რომელმანცა, პირულ მომბადლე-
 ბელმან ჩუშნდა ჩუშნ მიერ მისდა მოცემულისა მშვდობისათჲს, მოგვიგო შე-
 მდგომი: 10

„ბატონო ჩემო! ენადირობ მე თევზთა, გარნა დილით ვიდრე ამა ეა-
 მდამდე ცულმაშვრალი, ვჩივი სულსა ზედა ჩემსა, ვინაჲთგან დღეჲ ესე წარვა-
 გე უსარგებლოდ და დაეშთებიცა მშიერ, ოდესცა არ შემხედების შეპყრობაჲ
 თევზისა“.

მონადირესა ამას ვთხოვეთ ჩუშნებად ჩუშნდა ესეგუარისა თევზთა ნა- 15
 დირობისა, რომელიცა არაოდეს მსმენ-მეხილუა. მოჟუცმან ამან, მიმღებმან
 თხოვისა ჩუშნის, იწყო დაკრით სლულად წყალსა ამას, მომმართულმან მშვლდ-
 ისრისა, რომელსა შეველდეგით ჩუშნცა მხედულსად მორბედობისა მისისა. უკა-
 ნასენლ კპოენა ერთისა ქჲსა ქუშუშე მწოლარეჲ ქიჲყინა, დასცა ისარი და
 აღმოიღო იგი მას ზედა ცემული. კაცმან ამან, განმხიარულებულმან ხუშდრი- 20
 სა ამის ძლით, აკურთხა ეამი აჲ მოსლჲსა ჩუშნისა, ხოლო მეცა, მჩუქებსა
 მისდა ერთისა აბაზისა შერომისათჲს მისისა და მიმსურველსა უფროს კეთილ-
 თჲს ჩემ შიერ ჭუთათისსა წარმართებისათჲს მისისა, დამილოცა გზაჲ და წარვემო-
 კაცის წარგზავნისა ვედითცა ჭუთათისისად. აქედამ წარგვგავნე მსახური

ჩემი გრიგორ რუაძე პაშპორთითურთ უფლისა ღენერალ-მაიორისა ივან და- 25
 ნიილოვიჩისა კურნატოცისა, კერძოჲსა ამის მმართვე-
 თჲს მოსლჲსა ჩემისა კურნატოცისა, კერძოჲსა ამის მმართვე-
 ლისა მიმართ თხოვად სახლისა. და ჩუშნცა დროსა სა-
 მკრობისასა მოვედით ქალაქსა ჭუთათისსა, სახლსა აჲა-
 ურისა მოქალაქეჲსა იაკობ ქალანთაროვისასა, მოცემულსა ჩემთჲს სადგომად.
 18-სა მოვიდა ხილუად ჩემად აჲაური გოროდნიჩი ეჲმსა 30
 მას, ოდესცა განვედ მე ბჲეთა შორის სახლის ჩემისათა
 თჲს მოსლჲსა ჩემდა გოროდნიჩისა სანახავად ღენერალ-მაიორისა კურნატოცისა. მსგავსად
 დროჲსა ამის მიმღებმან მცირეს ხანს ცსენებულისა გოროდნიჩისა სათანადოჲ-

თა აღერსითა, მივმართე სახლსა უფლისა ღენერალისა კურნატოცისა. შე- 35
 მდგომ ურთიერთისადმი მიმშვდობებისა მომიხრა ამან ქცევაჲ ეჲზარხ-
 თჲს მისლჲსა ჩემისა თეორიოლიტისა თეორიოლიტისა, წინააღმდეგად ვი-
 ღენერალ-მაიორისა თარცა აჲაურთა სამლულელოთა და ერთა, ესრეთულ
 კურნატოცისად სახეჲსაცა თჲსისა. ამას ვთხოვე ნებისა მოცემაჲ ხი-
 ლულად მიტროპოლიტთა ჭუთათის-გელათისათა დოსი- 40
 თეოს და ეფთჲმისა. ხოლო მიმღები მისი, წარველ მწყემსთმთავრისა დოსი-
 თეოსისადმი, ერთად მოენეათურთ უფლისა ღენერალ-მაიორისა კურნატოც-
 კისად. განმსლულნი რაონ მდინარესა ზედა მღებარეჲსა ქუთკირისა ჳიდისა,

1 დროსა ამას იმერნი იუენენ ვითამცა რაოდენმე აღშფოთებულ საუბედუროდ თჲსად,
 და ესრეთ, უეტუ უნებლიედ მთავრობისა მივიდოდი ხილუად ვისაჲე აჲაურთასა, განი
 უთუოდ მოეაწუტედი თჲს ზედა ქსტგანმხედულობასა მმართველობისა.

მოვიქცით მარჯუენით კერძო კიდურს ამისსა, შევედევით ფრიად მალალსა
11 კლდესა, გზასა მიმოკანკლედობილსა. აღვედით ციხესა და ვიჩინეთ სახლსა
თჳს მოსლჳსა ჩემისა ქუ- ქსენებულისა მიტროპოლიტისა დოსითეოსისსა, რომელ-
თათის მიტროპოლიტისა მანცა მიმილო რეცა აღრითუშ უკუა დროათ ცნობილი
5 დოსითეოსისხად მეგობარი და მოყუასი თჳსი.

ესე იყო განშუშნებული ორდენითა წმიდისა ანნას პირუშლისა კლასისა-
თა და მექონი უფროს ნძ-თა წელთა. მღუღელთმთავარმან ამან იწყო მეტყუშ-
ლებად ანგარიშსა ზედა მიტროპოლიტისა თეოფილაქტესსა, რომელი მოპქცე-
ვიყო ამას და სხუათაცა, თჳნიერ მცირედისაცაა ბრალისა, ყოვლითურთ წი-
10 ნააღმდებელ სიმართლისა და ხრისტეს მიერ ძმათა შორის ქცევისა. იერარხს
ესე არს აქაურთა ჩინებულთა თავადთა წერეთელთა გუარისა. იტყუან: გონთ-
ერი, შუშინერიმოუბარი, მდაბლადმქცეველი, უხვი, სტუმართმოყუარე, დიდშემ-
ძლებელი და თანასწორ გამოცდილი ვითარცა საღმრთოთა დოღმატთა, ესრეთუშ
აქაურთა სამკედროთა და სამოქალაქოთაცა საქმეთა შინა.

15 თჳს მოსლჳსა ჩემისა პართოიერებისა ნიკო- დაუკყად ამასთან ვიდრე ჟამადმდე და მიმღები ამისგან
ლოს გაბაევისხად კურთხევისა, მოველ საქართუშლოს კეთილშობილისა
გაბაევისა პართოიერებისა ნიკოლასისასა, ვინაჲთგან
ვიყუშნით აღრითუშ მეცნიერნი ურთიერთისა. აქედამ უკმოქცეველმან გაემო-
ვლე შორის ქალაქისა ამის და მოველ სახლსა უფლისა

20 თჳს მოსლჳსა ჩემისა თავადისა ზურაბ წე- დენერალ-მაიორისა და წმიდისა ანნას პირველისა კლა-
რეთელისხად სისა ორდენის კავალერისა თავადისა ზურაბ წერეთე-
ლისასა, სადაცა ერთად ამისთანა დამხუდა საქართუშ-
ლოათ მოსლველი ძეჲ ამისი გრიგორ. ამათთანა განმტარებულმან მცირედისა
ჟამისა, გამოუარე გოროდნიჩსა და ვერპოვენელი ამისი სახლსა შინა თჳსსა,
25 მოვიქცე სახლისადმი ჩემისა.

19-სა ვაწირვინე პართოიერებისა ნიკოლასსა გაბა-
ევისა ქუთათის ეკკლესიასა შინა ყოვლად წმიდისა
ლმრთისმშობლის მიძინებისასა ღმრთისადმი მიცული-
ლისა დესტიტეტლნი სტატკის სოვეტნიკისა თა-
30 ვადის დავით ჭავჭავაძესათჳს¹, ვინაჲთგან მომავალი დღეჲ ილიაობაჲ იყო
დღედ შობისა ამისისა.

თჳს წარმოსლჳს: ო- და მსუჟან წარველ პეტრე ლარაქმეთურთ გელათისა
ხა მწუანეყუავილას გე- ანუ გენათისა მიტროპოლიტისა ეუფთმის სანახავად;
ნათ-მიტროპოლიტისა ეფ- რომელიცა ამჟამად ცხოვრებდა მწუანეყუავილას, აღ-
35 თჳსისადმი გილსა ჩრდილოდ კერძო მდებარესა გარე ქალაქისა ამის.

მოსლველნი აქა მიგვილო ერთმან მღუღელ-მონაზონმან, ჩუშნ შორის
მიმომშუღობებისა შემდგომად მმეტყუშლმან ჩუშნდა: „ბატონო, დაბრძან-
დით! ბატონი გენათელი, აჰა (განაყრობმან ჳელისა), ილოცავს ეკლესიასა
მას შინა და მობრძანდებაცა მსწრაფლ. დაბძანდით, ბატონო!“ ბერმან ამან
40 უბრძანა თჳსთანა მღვდმარესა კაცსა განმზადებად კაცისა და საუზმეჲსა. მათ

¹ თავადი ესე იყო მკვდრი კახეთით, მანდატურთ-უჭხუცესი სრულიად საქართუშლოს
მეფისა ირაკლი მეორესა, გარსეჲნად წოდებული. მიიცულა სანკტპეტერბურსა 1811-სა
წელსა, თთუშსა აპრილსა 7-სა დღესა. ხოლო სამარხეჲ ამისი არს წმიდისა აღქსანდრე ნევე-
ლისა ლავრსა შინა.

შორის, დამნახულმან ზემოთქემულისა ეკკლესიით გამოსლგულისა მოჭუტისა, სპეტაკითა თმითა და წუშრითა განბრწყინუშბულისა, გვრქუა: „ბატონო! აჰა, ბატონი გენათელი მობძანება“.

12

მეის აღვედგით და წარვედით მიგებებად მისდა, არგანსა ზედა ყრდნობით მომავალისა, ჳმელისა, სუსტისა, 80 წელადმდე მიწვენილისა, გარნა მწნედ და მკვრცხლად მქცევისა. მივეთაყუანენით რა ამბორის-ყოფად მარჯუშენსა ჳელსა, ამან, ვამომსახულმან ჩუშნ ზედა ჳელითა თვისითა ჳუარისა, ჳმა-ჳყო ჩუშნდა და ჳსთქუა: „იკურთხენით, თქუშნ, სახელითა მამისათა და ძისათა, და სულისა წმიდისათა“.

6

იერარხმან ამან მოგვიყუანნა სადგომსა თვისსა, მოადებინნა სკამნი ბალიშ-დებულნი და გვაწვენნა სხდომად თუთ მდგომმან და არგანსა ყრდნობილმან. არამედ ჩუშნ, ამისთვს მადლობისა შემწირუშლნი მისდა, ვეგენით პირუშლსავე მდგომებასა შინა, ვიდრემდის მოატანინა ცულდორკენილი ფიცრისა სკამი და დაქდა მოჭუტებული ესე მეუფეჲ, რომლისადა შემდგომ დავსხედით ჩუშნცა. აღერსთათი შინა ჩუშნ შორის ცხად-ქმნილთა მოჳყუა მწყემსთმთავარი ესე, მსგავსად ქუთათის მიტროპოლიტისა, თუ ვითარ მოჳპყრობიყო ამათ საქართუშლოჲსა ეკზარხოსი თეოფილაქტე დროსა თვისისა ქუთათისს ყოფნისასა და სრულითა გულშემუსრვლებითა და ცრემლთა თხევეითა ჩივოდა ქცევასა ზედა მისსა. გარნა, ვითარცა დაასრულნა საგოდებონი მისთვს საუბარნი, გამოვუცხადე მე, მით რამეთუ მაქუს სურვლი ხუალ წარსლვსა გენათს თაყუანის-ცემად წმიდათა ხატთა ეკკლესიასა მას შინა სუშნებულთა და ხილუადცა ხარების ტაძრისა და ამას შინა დაკრძალულთა მოწამეთ ნაწილთა დავით და კონსტანტინესთა, მთხოველმან ნებისა მისისა, რათა ბრძანებისა ძლით მისისა ვისდამიცა შესაბამ იყოს გვახილვოს ჩუშნ ეკკლესიანი ესე. და ვითარმან განკრთომამან მომიცუა მე, ოდესცა უმოჭუტებულესმან მლუდელმთავარმან ამან, მიმლებმან სიამოვნითა თხოვისა ჩემისა, მომიგო: „თავადო! მე თუთ წარმოვალ ერთად თქუშნთანა და უმჯობეს სხუათა ყოველთა, ვინადაცა იყუნენ ივინი, გაჩუშნებთ თქუშნ წმიდათა მათ ტაძართა ღმრთისათა!“

15

20

25

ხოლო მე, მადლობითა სახეჲსა ამისისადმი სათანადოჲთა მვარძმობელმან წინადადებასა ზედა მისსა, ვთხოვე ერთი წინამძღომელი და ბრძანებისა მიწერაჲ ანუ შეთულაჲ ჩუშნებად ჩუშნდა ყოველთა ღირსსაჳსოვართა მათ ეკკლესიათასა, და ესრეთ, აღმოქემელმან ჩუშნდა აღსრულებად თხოვილისა ჩემისა, მაღალ ყოვლად სამლუდელომან ამან დართო მისდამი, ვითარმედ ზუალ დილით მიგვილოდინებს თვისდა და წარგუატანსცა კაცსა საწადისისამებრ ჩუშნისა. შემდგომად მოადებინა კაცა და უბრძანა მოტანდა საუზმესადა. მე, არაა მომცდელი მისი, გავეთხოვე მოჭუტისა ამას მლუდელმთავარსა და მიმლები მისგან კურთხევისა, მოვიქეცე ქუთათისისა სახლისადმი ჩემისა ლარაქმეთურთ, დამტკბარი მიღებითა მეუფეჲსა ამის მიერითა.

30

35

ვითარცა შემოვედით სადგომსა ჩუშნსა და დავსხედით, ვინილუშთ სარკმლისა ძლით საქართუშლოდამ კახეთისა სოფელთა მარტყოფით და ნორიით მომავალნი ჩემდა სახასო გლეხნი—მოშიაშვილი იესე, ბერუაშვილი

40

43

თვს მოხლვსა ჩემდა საქართუშლოდთ სამთა სახასო გლეხთა

¹ იხილუშთ წმიდათა ამათ მოწამეთათვს ეამნსა, თთუშსა ოკლიობერსა 2-სა რიცხუსა, ანუ სადლესასწაველოსა და ესრეთუშ მარტირეკასა შინა, ქმნილსა დიდისა ანტონი კათოლიკოზ-პატრიარხისა ყოვლისა საქართუშლოჲსა, დავითიან-ბანკრატეანისა.

მოსე და ტაბლიაშვილი სვმონ, რომელთაცა მივეც ადგილი სადგომსა ჩემსა და ვაცხოვრეცა ხარჯითა ჩემითა.

ჟამი ესე განვატარე შეუძბითა ჩემსას ერთად პროთოიერისა ნიკოლოს გაბაევისა, მინგრელიის მთავრის ლეონ დადიანის მოძღვრისა არხიმანდრიტისა გიორგისა და იერიე გიორგი გეგელიისა თანა¹, რომელნიცა იყუნენ წარმოვლენილ მთავრისა მათისა მიერ ქუთათისსა ვიეთისამე საქმესათჳს. და ვიწვეე სამნივე ესე გუამნი სადილად ჩემთანა, ვარსა პირად-პირადთა მიზუნთა ცხადყოფელნი, წარვიდნენ ჩემგან უმისოდ; ხოლო მე პეტრე ლარაქმათურთ და სახლისა ჩემისა პატრონით იაკობ ქალანთაროვით მივილე სადილი და შემდგომად ამისა მივეც თეთრი ქალანთაროვსა ამას, მიეუჩინე მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი და ვუბრძანე ორთავე ამთ განმზადებად ჩემთჳს სამგზავროსა ნუზლისა, ესე იგი პურისა, პაკსიმატისა, ჯორცისა, ლვინისა, ხიზილალისა, ყუშლისა, სამარხოთა, სანთელთა ცულ-ქონისა და ესრეთუშ პოვნად კაცისა მიზდით ცხენთა ზედა ბარგთა მტარებელისა და მიცემად მისდა წინდისა, რათა 22-სა რიცხუსა დილით იყოს იგი ცხენებითურთ თჳსით მოსლვეულ ჩუშნდა და თჳთ წარველ ხილუად კათოლიკეთა პატრისა იოსებისა, რომლისადმიცა მაქენდა წერილი გამოტანებული თბილისით პატრი უფროსისა ფილიპეს მიერ.

თჳს მოსლჳსა ჩემისა ზილვად პატრისა ოსებისა პატრმან იოსებ მიილო იგი ჩემგან შესლჳსავე ჩემსა სახლსა შინა მისსა. შემდგომ პირველისა აღერსის და სრულებისა მთხოვა ბოდიშით მიცემად მისდა ნებისა წარკითხუად ჩემგან მოტანილისა წერილისა, ხოლო წარმკითხულმან მისმან უბრძანა მსახურსა თჳსსა მოღებად კაცისა და ხილთა და ვითარცა ვანვიდა უკანასკნელი ესე, ვმა-პყო უფერად პატრმან ამან და შესაჯნა: „ბუონაპარტე!“ განამეორა ესევე ვმამალად და შემოირბინა ერთმან მოსკამჲ. მე, განცვივრებულსა რაოდენმე ესევითარსა სმენასა და ხილუასა ზედა, მრქუა პატრმან იოსებ: „პრენჩიპე! ბუონაპარტეჲ ესე არა არს საშინელ და არცა მენებელ ვისამე. მოსახელემან ამისმან შეაძრწუნეა ქუსყანაჲ, დაჰფარვა მრავლითა სიბოროტეთა კაცობრივობაჲ გუამისა თჳსისა, ულირს-პყო თავე თჳსი წოდებისა ამის და აღსპოცა მრავალნი უბრალონი არა ოდენ გუამნი გუარსა შინა, არამედ გუარნი სრულებით პირისაგან ქუსყანისა, რომელთა შორის იყო გუარისაცა ჩემისა წარწყმედაჲ ერთობით, ესრეთ რომელ მხოლოდ დავშით მე, ლტოლვილი ბარბაროსებისაგან მისისა. და ამად ძალსა ამას ვუწოდე სახელითა მისითა, პირისპირ მისა მარად მასიამოვნებელსა და მელაქუცესა ჩემსა, რათა მხილუშლი პირუტყჳსა ამის მოვიგონებდე მას და ეწყედე ჳსენებას მისსა სახელითა ჩუშნთჳს ჳუარცემულისა იესოსითა“.

რაოდენცა განავრძო პატრმან ამან მეტყუშლებოჲ თჳსი საგანსა ამას ზედა, მაშინცა არ დავფარე ამისგან გრძობანი ჩემნი, სრულიად წინააღმდეგნი კალნიერებისათჳს მისისა.

თჳს წარსლჳსა ჩემისა მწუანეუჯილას 20-სა. წარსლვეული პეტრე ლარაქმათურთ და მსახურით ჩემით პეტრე ბაქელაშვილით, მიველ მწუანეუჯილას; შეევზაენე ბაქელაშვილი გენათელ მიტროპო-

¹ გეგელიაჲ ესე იყო 1811-სა წელსა, ნოემბრისა 24-სა რიცხუსა საქართუშლოს მეფისა გიორგი მეათსამეტისა ასულისა გრიგორ დადიანის მეუღლას მთავრინა ნინასთანა მოსლვეული სანკტ-პეტერბურსა შინა და შემდგომ მოძღუარი ჩემი.
² მოსკა ძალდი არს სხუაგუარი.

ლიტისა ეფთჳმისადმი მოკითხუად და თხოვად მისგან კოლაუზისა, რომელსაცა წარმოეგზავნა მყისუჲ მსახური თჳსი წინამძღომელად ჩუშნად; და შეეუღე-
 ვითუა გზასა ჩრდილო-აღმოსავლეთისადმი, ახლოს მდინარეჲსა წყალწითელაჲსა.
 მოვედით გენათს, ორისა ყამისა მსლუტლნი, მარცხე-
 თჳს გენათის მონასტრისა ნით კერძო აღმოსავლეთისა მჭარესა ვაქესა გორასა ანუ
 მთასა ზედა მდებარესა, მიხედვსაშებრ დანიშნულითა მდინარეჲთა 90-ს საყე-
 ნადმდე სიმაღლეჲსა მექონსა, მოზღლუდეილსა საქმოდ ერცელითა გალანითა,
 ორკაროვანითა აღმოსავალ-დასავლეთით. უპირუტლესი ტაძარი ესე არს სა-
 ხელსა ზედა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის შობისასა, აღშენებული მეფისა
 დავითის მიერ, აღმაშენებელად წოდებულისა, ხრისტეს შობით 1200-სა წელსა,
 თეთრ-მოყუთლოჲსა თლილისა ქჳთა. კანკელი დახატულ მოსკოვსა შინა ბერძული-
 თა მხატვრობითა ტილოსა ზედა. საკურთხეველსა შინა ჰპოვნებ ყოვლად წმიდასა
 ქალწულსა, მტკრთულსა უსაუყუნოესისა ძისასა და ორსავე კერძოსა მისსა მთა-
 ვარანგელოსთა მოზაიკისა გელოვნებითა ქმნილთა, სიმაღლით უფროს სამ-სამთა
 ადლთა, სხუთა წმიდათა ხატთა მრავალთა, წმიდითა ოქროთა და ძვრფასი-
 თა ქუშბითა მოქედილთა, თანასწორ ვითარ ვეცხლითაცა ოქროთ დაფერ-
 ჳლითა. ამათ შორის მიიზიდულს გრძნობათა აქა მომსლულისათა, უფროს სხუ-
 ათა, ყოველთა წმიდანი ხატნი გენათისა და ხახულისა ღმრთისმშობლისანი.
 იტყჳან, მით რამეთუ უკანასკნელი ესე იყოს დახატულ წმიდისა მოციქულისა
 და მახარებელისა ლუკას მიერ რძეჲთა ყოვლად უბიწოჲსა დედისათა, გარნა
 ორნივე ესე კმად დიდნი, შემკულნი წმინდითა ოქროთა და უუძვრფასესითა
 ქუშბითა მეფეთა მიერ დავით აღმაშენებელისა და თამარისათა. არს აქა ეს-
 რეთუჲთ ვარძიისა ჭუარი ფრიად დიდი, განშუშნებული ოქროთა და საეკლი-
 თა ქუშბითა, და კუალად სხუანიცა წმიდანი ხატნი დიდ-წულილნი, ძვფარსნი,
 რიცხვთ, რაოდენიცა ეხილუმ მე, — 17-ნი.

მარცხენით კერძო შინაგან წმიდისა ტაძრისა ამის კედელსა ზედა იხილუმ-
 ბიან სახენი საქართუშლოს მეფეთა, დედუფალთა და ძეთა მათთა: დავით აღ-
 მაშენებელისა და სხუთა. იატაკი, ვითარცა საკურთხეველისა, ესრეთუჲ წინაშე
 კანკელისაცა არს დაფენილ თეთრისა თლილისა ქჳთა. ამას შინა არიან და-
 ფლუტულ მეფენი: გიორგი, თამარ, ლაშა, რუსუდან დედუფალი, დავით, კუა-
 თჳს სამარხვოთა მეფეთა ლად დავით და სხუანიცა, რომელთაცა სამარხვონი არ-
 და დედუფალთათა ლა უკუჲ იპოვნებიან აღრით ყამითუჲ. საქართუშლოჲსა
 მემატანიანი სწერენ, ვითარმედ ეკლესიასა ამას შინა
 იყოს დასაფლავებულ მეფეჲ დავით აღმაშენებელი, გარნა არა არს მართალ
 წამებჲჲ მათი, ვინაჲთგან თჳთ ვარ მხილუმ სამარხვოჲსა მის საუკუნოდ ნე-
 ტარებულისა მეფისა დავით აღმაშენებელისა, რომლისათჳსცა ვიტყჳ დანიშნით
 ადგილისათ თჳსსა დროსა.

სამკრით კერძო, მარცხენესა მჭარესა უკანასკნელისა სუტისა თანა არს
 საფლავი ღმრთისადმი განსუტნებულისა სანატრელისა დიდისა სოლომონ მეფე-
 სა პირუტლისა და დიდადცა აღსაარებულისა, რომლისა მიერცა არს განახლე-
 ბულ და მოყუანებულ სრულიად ფრიად საქებელსა ყუაგილოვნებითსა სახესა
 შინა, ვითარ იგი მოზაიკისა წმიდათა მათ ხატთა მტერთა მიერ ვნებულთა
 სახეთავე შინა მათთა მოგებითა, იატაკისა თეთრისა თლილისა ქჳთა დაფენითა,
 გუმბათისა სამკრეგებითურთ მისით როსისით მოტანილისა რვალისა თხელთა
 ფურცელთა გამო დახურვთა ანუ გარდაქედითა და მწუთავ ფერად შეღებითა
 და კუალად მონასტრისა ამისდა მიხედვსაშებრ ყმათა, მამულთა და შემოსა-

ვალთა ყოვლითურთ საქაოდათა და უზრუნველად დატევიბითა, რომლისათჳსცა ეგოს საუკუნოდ საჯსენებელი მისი სათნოთა შორის ღმრთისათა. სხუებრ, საღმრთოჲსა ტაძრისა ამის შესამოსელნი და სამკაულნი არიან მდიდარ და კმად მრავალ.

5 გარდა დიდისა ამის ეკკლესიისა არიან სხუანიცა სამწირულნი, რომელნიცა დაინიშნინან აქა სახელდებით: აღმოსავლეთით კერძო დიდისა ამის ტაძრისა, 25-სა ნაბიჯსა ზედა სიშორით—ეკკლესიაჲ გუმბათიანი წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევაგოსილისა გიორგისა, თეთრ-მოყვიტლოჲსა თლილისა ქვითა ნაშენი. მარჯულენით კერძო ამისულ, დიდისა ეკკლესიით სამტრეთისადმი—სამწირულთა
10 წმიდისა მოციქულისა ანდრია პირულწოდებულისა. ამას შინა არს საფლავი მეფისა დავით აღმაშენებელისა, მარჯვნივ, ახლოს კედლისა აღმოსავლეთ-სამტრეთისათა. სამარხეოსა ამას მისსა ზედა მდებარეჲ ქვსა წილ ჩუგენი, ჰშთამოსხმული ქართულისა საეკკლესიოთა დია მსხვლითა ასოებითა, თუმცა დროთა გამო მრავალთა ადგილთა აღსპობილითა, გარნა ჯერეთცა ადვლ მისახულომელითა
15 იჩუშნების, მით რამეთუ მსახურებს ესე მფარველად გუამსა, ოდესმე მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა და სრულიად საქართულოჲსა დიდებისა სულ-გულისა, გონიერებითა და ძლიერებითა მკლავისა თჳსისათა მფარველსა.

მარად სანეტაროჲსა მეფისა ამის მიერ არს აქა მოტანილ რვალისა კარი¹ დარუბანდის ზღუდის ბჳეჲსა, აზიურისა ძუშლისა რომლისამე ენით ნაწერისა
20 ასოებითა. კარი ესე ყოფილა შედგმულ ნატაძრევისა ამის ბჳესა შინა, გარნა დღეს არს მოკლებულ ადგილსა თჳსსა და მიყუდებულ ოდენ კედელსა ზედა. დასავლეთისადმი დიდისა მონასტრით—სამწირულთა წმიდისა დიდისა მოწამისა მარინასი; მუნიტულ, მარცხენით კერძო სამტრეთისა ბჳითა აღმოსავლეთისადმი—მატხოვრისა; ჩრდილოეთის კართულ მისით დასავლეთისადმი კულად
25 წმიდისა დიდისა მოწამისა მარინასი და დიდისავე ტაძრისა დასავლეთისა ბჳეჲთ მარჯულენით კერძო—წმიდათა და მართალთა იოაკიმ და ანანასთა, ესრეთულ სამწირულთაჲცა წმიდისა მამისა ჩუშნისა და საკურულთმმოქმედისა ნიკოლასისა; სამრეკლოჲ არს თეთრ-მოყვტლოჲსა თლილისავე ქვითა ადგებული, სულტთა მიერ განშუშნებული და კეთილსახილულელი.

30 სამრეკლოჲსა ამის ძირისა კამარასა ქულშე გამოდის წყაროჲ, ქვსა პაუზსა შინა ამასთანე მდგარსა ჰშთამოდინარეჲ, შემოტანილი მილთა ძლით მიწისა ქულშე აღმოსავლეთით კერძო გარეგალავანისა წარმოდგარისა კლდითა, სიგრძითა 100-ს საეყნადმდე.

სახლი მწყემსთმთავრისა და კელლიანი კრებულთა მისთა არად სანიშუნელინი ხედულს ჩრდილო-დასავლეთ-სამტრეთისადმი დია შორს მრავალთა სოფელთა, ნაყოფიერთა ვენანჯ-ბალ-ბაღჩათა, მდინარეთა, ველთა, ტყეთა, ტევთა და
16 სხუათა.

მჩუშნებელი ჩუშნდა ზემოკსენებულთა საღმრთოთა ტაძართა და ადგილთა იყო პროთოიერეი გენათისა, ხოლო მეორეჲ—მწირი ბერი. შემდგომად მონასტრისა ამის მოხილჳსა მიმიწჳა პროთოიერეიმან ამან სადილად სახლსა შინა
40 მიტროპოლიტისა ფეთჳმისასა, გარნა მე, მსურველი მისწარაფებად თაყუანის-ცემისათჳს წმიდათა მოწამეთა დავით და კონსტანტინეს ნაწილთა, წარემოველ დაუყოვნებლივ, ცხად-ყოფთა დადლობისა პროთოიერეისა ამისდამი და მიზნისა-ცა აღუსრულებლობისათჳს ჩემგან თხოვისა მისისა.

¹ დეშკრ-კაპ-რვალისა კარი.

თუ მოსლხსა ჩემისა მონასტერსა ყოვლად წმინდისა ღმრთისმშობლის ხარებობისა ანუ მოწამეთასა

და ესრეთ წარმოსლულთა აქაჲთ ველეთ უამი რუბითურთ და მოვედით თქემულსა მონასტერსა, სახელსა ზედა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის ხარებობისასა, მომცროსა, კამარონსა და უგუმბათოსა, ანუ, ვითარცა

უწოდებენ დღეს,—მოწამეთასა, რომელსაცა შინა არიან დაკრძალულ უტრწნელნი გუამნი მთავართა წმიდათა მოწამეთა დავით და კონსტანტინესთა. 5

აქ მივედილო არხიმანდრიტმან გერასიმე ლორთქიფანიძემ და ერთმან იერომონოხოსმან, რომელთაცა, შეგვიყუანეს რა წმიდასა ტაძარსა ამას შინა, გვიკადა პარაკლისი თხოვისამებრ ჩემისა არხიმანდრიტმან ამან, გვასხუარა წმიდითა აიაზმითა, გვამთხუვა ცხოველმყოფელსა ჭუარსა და მიგვათაყუნა წმიდათა ხატთა. შემდგომ ვთხოვე აღხად მოწამეთა ტაგრუცისა, რომელსაცა შინა ასუშნიან წმიდანი ესე, ვითარცა თაყუანის-საცემელად, ესრეთუშ სახილუშლადცა ძლევა-მოსილთა ამით გვაძათა. არხიმანდრიტი გერასიმე, ვითარცა იხილუშბოდის არგანმადიდებელი თხოვისა ჩემისა, მეუარებოდის სათანადოთა თაუაზითა, პირად-პირადთა წინადადებათა ქუშუე აღხდისათუხ მათისა. ულორქმნილმან დაყოლიებად ამისა წადილსა ზედა ჩემსა, გამოუტყხადე მას, მით რამეთუ უხილუშლი წმიდათა ამით მსხუტრპლთა ღმრთისასა აროდეს განვალ ტაძრითა ამით, ვიდრემდის არ ვაცნობებ ამისთუხ მაღალ ყოვლად უსამლუდელოესსა მიტროპოლიტსა ეფთუმესა. მსმენმან სიტყუათა ამით და, შესაძლო არს თქემადცა, ესრეთუშ მცირედ ვითარმედ შეშინებულმან, აღხადა ტაგრუცსა და ღირს-გუყუნა ბილუად და მთხუტყად წმიდათა ამით ნაწილთა, რომელნიცა ასუშნიან ლიტონისა ხისა თლილსა ზანდუქსა შინა ერთად და არიანცა დაქსნილ რომელთამე საჭსრებთა შინა, ფრიად კეთილსუნნელებათა მაწარმოენი. 10

მონასტერი ესე, შესანიშნულსა ნაკლულეგვანებასა შინა მყოფი, დგას მაღალსა კლდესა, საშუვალ ორთა ყოვლითურთ მაღალთა მთათა კლდოვანთა გარემომოცუშლთა მისთა, რომელთაცა შორის მომდინარეობს მდინარეა წყალწითელაჲ და უვლის მონასტრისა ამის მპყრობელსა კლდესა სამკერძოთ—აღმოსავლეთით დასავლეთისადმი. კლდესა ამას ზედა არს ციხეა მომცრო-მომდამლოჲ, ორითა გოდოლითა კერძოთა ზედა. ამას შინა შემოისლუშმბის ჩრდილოეთის მკრით დანიშნულისა ტაძრისად, რომელცა არს შენებულ თეთრ-მოყვითოლასა თლილსა ქვთა. გზაჲ ამისდამი მომყუანი არს ძნელსასლუშლი, ერთი თა იგივე გენათით და ქუთათისით. მოეახლოები რა გალავანსა ამას, ჰპოვნებ 17 მომცრო იწროსა კიდსა, რომლისა ძლითცა შეხუალ გალავანსა ეკლესიისა და სამთა ანუ ოთხთა ფიცრისა სახლთა მცუშლსა. 17

მოშორებით რაოდენმე ჳიდისა ამის შეგემთხუშვის კლდეთუხ ჰქსა პატივეშლისა სა შინა მცირედ გამოკუშთილსა დაცუელი ქუაჲ კლდისა, კმად მოდილოჲ და მსგავსი ჳელით საფქუშლისა წისქვლის ქქსა. ამისთუხ სწამებენ აქაურნი ზოვად, ვითარმედ წმიდათა ამთ მოწამეთა ბმიყოსთ ჳედთა ზედა დროსა მათისა შეპყრობისასა მურვან ყრუოა მიერ და შემდგომად უსასტკეისთა ტანჯუათა მტკიცედ მდგმობათათუხ მათთა აღმსარებელობასა შინა ხრისტესისა მოებასთ ქუაჲ ესე წმიდათათუხ ჳედთა ზედა და ჰშთაენთქასთ იგინი სიღრმესა შინა რიონ მდინარეასასა. ამის გამო პატიეს-სცემენ ქუასა ამას ყოველნი აქაურნი; ახლოს ამისა მიმომავალნი უნთებენ სანთელთა და ემთხუშვიანცა მუტელოყრით, ვითარცა წმიდასა რომელსამე ნაწილსა. ღირსშესანიშნულისა ქვთა ამით გაემოვლეთ რა ნახევარ ვერსტადმედ, ვიარეთ ვიდრე ნახევარ უამისა საუალი გზაჲ, დიდად იწროჲ, ქვან-კლდინი და თუხ შორის დადრეცილი, რეცა რაჲთამე წითლითა ფერითა საგანგებოდ ადგილ-ადგილ- 20

ლად ლებილი, რომლისათვისცა იტყვან აქაურნივე, მით რამეთუ იყოს ესე, სისხლთაგან წმიდათა მათ მოწამეთათა ჟამსა მათისა ურემსა ზედა დებით აქ: მოტანისასა შეღებული. აქედამ მოქცეული მოველ კუალად მწუანეყავილის, მივემადლობე ივარახსა გენათისასა ეფთჳმეს და მოვიწივე დროსა სადილობისა-
5 სა ქუთათისსა ბინასა ჩემსა.

10 თჳს ქუთათის ქალაქისა ჭუთათისსა ამას აძლევს, მიხედვსამებრ, ღირსებასა ქა-
ლაქად სახელდებისასა მხოლოდ ოდენ მდინარეჲ რიო-
ნი, რომელსაცა ზედა მდებარებს ჳიდი ქუთკირისა, კმად ფართო, საქებელი, გარ-
ნა ახლოს ხანს გაკეთებული. იმიერ წყლისა ამის, ფრიად მაღალსა კლდესა ზედა.

15 არს ძუშლი ტაძარი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის მიძინებისა, თეთრისა თლი-
ლისა ქუთა ნაშენი, დიადთა შორის შესარიცხუშლი, არამედ თუთიქემის სრულიად
დაქცეული. ესე აღუშენებეს 56-სა მეფესა ბაგრატსა. გუმბათით სრულიად
მოზაიკისა ტელოვნებითა ანუ, ვითარცა ქართუშლინი ეუწოდებთ, სოფიის კენჭე-
ბითა და მრავალგუარითა მარმარილოსა სუშტებითა.

20 თჳს მეფეთა სამარჯოჲსა არიან ამას შინა დაფლულ თჳთ აღმაშენებელი ამისი
თჳსენებული მეფეჲ ბაგრატ და 57-ე მეფეჲ გიორგი. ტა-
ძარსა ამას აქუს მიდგმული მომცროჲ სამწირუშლოჲ, რომლისაცა სიახლოედ
ცხოვრებს ქუთათელ-მიტროპოლიტი დოსითეოს კრებულთურთ თჳსით. აქა-
არს ესრეთუშ ძუშლი ციხეჲ ჩრდილოეთისა კერძოჲსადმი, განახლებული განსუშ-
25 ნებულისა უფლისა ღენერალ-მაიორისა სიმონოეიჩისა, აქაურისა მკარეჲსა.
მმართველად ყოფილისა მიერ. აღმოსაველეთით კერძო რიონისა ქალაქსა ამას
შინა არს მოედანი, რაოდენთამე კანდრისა ხეთა თჳს ზედა მტჯრთუშლი. აქ ყო-

30 ფილა სასახლეჲ ანუ სახლი მეფეთა. არამედ დღეს ნაცულად მისა არიან კა-
ზარმანი როსიის მკედრობითა. არარამე არს ღირსი ყურადმღებულობისა.
25 არს მცირეთთა ნიეთა ეპკრობაჲ და ესეცა იშუთად. დუქანნი არიან ცულნი და
დაქშეულნი უქონელობისაგან საეპკროთასა. ადგილი დაცემული და მარად ტა-
ლახინი, ვინაჲთგან ჰაერი უხუ-ხშირად რწყავს წჳმითა. ჩრდილო-აღმოსაველ-
ეთით აქუნ წარმოდგარნი გორანი. ეკლესიანი უგუმბათონი არიან სამნი მართლ-
მადიდებელთა ზრისტეანეთა, ერთი კათოლიკეთა, ერთი სომეხთა და ერთი სინა-
35 გოგი ურიათა. ოთხნივე ნათესავნი ესე აქ მცხოვრებნი განვრცნებანი 2000-ს კომ-
ლაღმდე.

21-სა მოვატანინე ყოველივე საჳირონი ჩემთჳს მგზავრობისანი, შევაკვრე-
ვინე ბარგი და განვეშაღე ზედალსად წარსლულად.

22-სა წარმოსლულნი ქუთათისით მოვედით დაძლო-
თჳს ქუთათისთ წარმოს-
35 ლუხა ჩემისა მასა თანა მზეასასა ცხენისწყლის მდინარეჲსა კიდურ-
სა მდებარესა სოფელსა მარანასა. მიმღებმან შეწევისსა.
აქ მდგომარეჲსა უფლისა პოლკოვნიკისა პუზირევესკისაგან მოცემითა ნავთათა
და განმკლდარმან იმიერ კერძოდ წყლისა ამის, დაეიღამე ნაპირსა ზედა ამისსა
კამარასა ქუშუშე ვარსკულავთა მიერ მოცუარულისა ცისათა.

23-სა. ოდესცა შიკრიკმან ავრორახსამან მოგვიმცნო მოახლოებაჲ მომაე-
ლინებელისა თჳსისა, აღვმკედრდით ჩუშნცა მყისუშ, რათა არა გვპოვნეს მან
უღებად და გავემართინით წინამდებარეჲსა გზისადმი; ვვლეთ ყოველითურთ შუშ-
ნიერა და ბუნებისა გამო ნაყოფიერ მდებარეობითა შემკობილი ადგილი, არა-
თუ ოდენ სახელუშლ-გრძნობათა მიმზიდუშლ-მატკბობელი, არამედ ტყუშ-
45 მყოფელიცა მათი ოდიში.

1 აქ იღვა ნაწილი როსიის მკედრობისა.

თუ მოსლუსა ჩემისა ბან-
 ძას მოვიწიეებით საკუთარსა მამულსა თავადთა ფალავათა-
 სსა სოფელსა ბანძას უადრეეს შუვადლის ჟამისა, სახლ-
 სსა მჭკრიობელისა მთავრინა სოფია ფალავეაჲსა, თავადისა ზაალ მაჩაბელი-
 სსა ასულისასა. ამან, გამხიარულებულმან ხილუსა ძლით ჩუშნისა და უფროს
 მცნობობისა გამო სანკტებურლსა შინა¹, მივივლო და განგვიესუმს სრუ-
 ლითა სტუმართმოყუარებითა. აქ მოველოდი არხიმანდრიტსა ვენედიკტესა, კონ-
 სტანტინოპოლადმდე ერთად ჩემთანა მოსაგზაურესა ორსა დღესა, რომლისადა
 განგრძობასა შინა მოვიდიან ჩუშნდა თავადნი ფალავანი განტარებად დროჲსა
 დილით, სადილად, სამკრობად და ვანშობად. ესევეთართა სახითა შემაქცე-
 ვარნი ჩუშნი გვაჩვენებდიან ყოვლ შესაძლებელსა პატიესა, უცხოთა შემწყნა-
 რებელობასა და სიყუარულსა. ამდერდიან მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუძიესა გი-
 ტარსა ზედა და არაკულმდიან ყრმა ჭაბუქსა ალექსანდრესა, ძესა თქემულისა
 მთავრინაჲსასა, რომელსადა ვაჩუქე ერთი ულაკი კვიცი სამისა წლისა.

აქ მოვიდა მარტვრით თეკლათის მონასტრის წინამძღუარი ბესარიონ².
 ვიამეთ ურთიერთისა მოულოდებლად შემთხუშვითა; მოვისადილეთ ერთად და,
 შემდგომად მთხოველმან ჩუშნდა მისლუად მონასტერსა შინა მისსა, დაგვიტევა
 კურთხევისა თანა მშუდობაჲ და წარვიდა. ხოლო წარჰქდა რა ორი დღე და
 არ გამოჩნდებოდის არხიმანდრიტი ვენედიკტე, რომლისათვისა შევეუდევით გან-
 მზადებასა წარსლუად, დატივრთულნი მთავრინა სოფია ფალავეას მიერ გემიე-
 რითა ღვინითა, კეცის პურებითა, ყუშლითა, საკლავითა და შავს ზღუადმდე მსა-
 ხურისა თვისისა სეხისა გამოტანებითა.

25-სა წარვედით წინამძღომელობითა მთავრინა სოფია
 ფალავეას მიერ გამოყოლებულისა მსახურისა სეხისათა
 და მოვიწიეებით მონასტერსა თეკლათს, მაღალსა მთა-
 სსა ზედა ნაშენსა, უფუგმათოსა, მომცროსა და უსამრე-
 კლოსა, გარემოს ამისა მდებარეთა ადგილთა თავისუფლად სახილუმსსა, პა-
 ერკეთილოვანსა, მრთელწყაროიანსა და მცირეთა რიცხუთა გლეხთ სახლთა
 ახლოს თუსა მექონსა. წინამძღუარმან ბესარიონ მომგებებულმან ჩუშნდა აწარ-
 მოვნა უმეტესისა მხიარულებისა ძლით წყარონი ცრემლთა, განგვიხუნა მყისულ
 ბუენი მონასტერისა, შეგვიყუანნა ერთად თუსთანა ამას შინა, განგვწმიდნა ჰკუ-
 რებითა წმიდითა აიაზმისათა, გვამთხვევა ჭუარსა ჩუშნთუხ ჭუარცემულსა, შეს-
 წირვა სამმადლოებელ პარაკლისი მშუდობისათუხ ჩუშნისა. გამოსლულნი აქაეთ
 განგვაესუმსა საუანესა თუსსა და შემდგომად მწუხრის ლოცუსა გვიმასპინძ-
 ლა მძღორითა ვანშამითა.

26-სა შევეუდევით გზასა მონასტრითა ამით, გამოცი-
 ლებულნი წინამძღურისა ბესარიონის მიერ ვიდრე ეა-
 მისა სავალად, ხოლო შემდგომად, გამშუდობებულთა მის-
 თანა და მიმღებთა მისგან კურთხევისა, გამოგვაყოლა მსახური თუნი შავისავე
 ზღუსა პირადმდე, აღმთქემულმან მშუდობით მგზავრობისათუხ ჩემისა კულადე
 ჳდად პარაკლისისა და თხოვად ღმრთისადმი. და ესრეთ განშორებულთა ღირ-
 სისა მამისა ამის ვიარეთ დღეჲ ესე მთულემელთა ტყეთა შორის დია ბნელთა

და მზუჲსა შარავანდელთაგანდა განუდღელსა გზასა და
 დავიღამეთ უშენსა ადგილსა, ახლოს ხორგა მდინარეჲ-
 სსა კიდურისა თანა.

¹ მყოფმან კერძობათა შორის გრიგორ დადიანის მუღლაჲსა მთავრინა ნინასთა სანკტე-
 ტრებურლსა შინა.
² რიცხვთაგანეუ მთავრინა ნინა გიორგიენას კერძობისათა სანკტებურლსა შინა

27-სა. დანიადსა ზედა აღმდგართა განვაგრძეთ გზაჲ და უადრევეს მზის დასლუსა.. მოვედით რედუთ-კალას¹. განაპყლით იმიერ ხორგა მდინარეჲსა ნავითა ჩემთჲს დანიშენულისა სახლისად აქაურისა კომენდანტისა ბელოვსკის პოლკისა უფლისა პოლპოლოვნიკისა იგ-
ნატი ანტონოვიჩისა ლედრემოვიჩისა მიერ და დაეიბანაკეთ.

28-სა მოვიდა ჩემდა ჭსენებული უფალი კომენდანტი ლედრემოვიჩი და შემდგომად ურთიერთის მიმოალერ-
სებისა მისწერა თხოვისა ძლით ჩემისა წერილი მუსა-
ლიმსა ფოთის ციხეჲსასა, მთხოველმან, რომელ, უკეთუ
10 არს ნავთსაყუდელსა მისსა დრომონი ტრაპიზონისადმი წარსასლუშლი, შეაყუ-
ნოს იგი და აუწყოსცა ამას მისთჲს. წერილი ესე წარგზავნა ერთისა კაზახის
ჯელით, რომელსაცა ვაეაყლოდ ესრეთუშ მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე.

29-სა მოვიდა ჩემდა უფალი კომენდანტი ვანკლო რა ერთმან ეამმან, მოვიდნენ ფოთით წარ-
ვლენილნი ესე დრომონისა უშოვენლობისა პასუხითა,
რომელსა ემოწმებოდა წერილიცა მუსალიმისა. შემთხუ-
ვაჲმან ამან, ესთა განრეშობმან მოლოდებისა ჩემისა, შე-
15 მიყუანა არა მცირესა მწუხარებასა, ვინაფთჲმ თანამდებ-ვიყაჲ მოცდად აქა კე-
თილ-საამოსა დროჲსა, გარნა ჰაერი დამპალ, ხორგა მდინარეჲსა წყალი სასემე-
ლად და სახარშავად საქმელთა ჩემთჲს და ჩემთანათა და თუთ ბუნებაჲცა ად-
20 გილისა ამის, აღკურვილნი პირისპირ ყოელისა სიმართლეჲსა, მაძრწუნვებდიან.
არამედ ყოველსა ამასთანა, მინდობილმან მოსალოდებელსა შეწვენასა ზედა
ღმრთისასა, განესდევნენ საკუთარი მწუხარებანი ჩემნი და ვილმოდი ოდენ
თანამყოლთათჲს ჩემთა.

30 მიყუანა არა მცირესა მწუხარებასა, ვინაფთჲმ თანამდებ-ვიყაჲ მოცდად აქა კე-
თილ-საამოსა დროჲსა, გარნა ჰაერი დამპალ, ხორგა მდინარეჲსა წყალი სასემე-
ლად და სახარშავად საქმელთა ჩემთჲს და ჩემთანათა და თუთ ბუნებაჲცა ად-
20 გილისა ამის, აღკურვილნი პირისპირ ყოელისა სიმართლეჲსა, მაძრწუნვებდიან.
არამედ ყოველსა ამასთანა, მინდობილმან მოსალოდებელსა შეწვენასა ზედა
ღმრთისასა, განესდევნენ საკუთარი მწუხარებანი ჩემნი და ვილმოდი ოდენ
თანამყოლთათჲს ჩემთა.

31 ამათ შორის მოვიდა ჩემდა უფალი კაპიტანი ზემო-
თქემულისა პოლკისა თავადი დავით ორბელიანი, ძეჲ მზე-
ჭაბუკ დივანბეგისა და შემდგომად ამისა პოლკისა მი-
სულ უფალი მაიორი ფეოდორ ალექსიევიჩი მიხინი და
ესრეთ განვატარე დღეჲ ესე ამათთანა.

32 29-სა, განმპყდარნი ნავითა ხორგას, მე პეტრე ლა-
რაძეთურთ მივედით ციხესა, სახლსა შინა უფლისა კო-
მენდანტისა ლედრემოვიჩისასა ხილულად მისა, რომლისა-
საცა მიმღებნი საუზმეჲსა, წარვედით ერთად გარყუბანსა,
სინახავად უფალთა მაიორისა მიხინისა და კაპიტანისა თავადისა ორბელიანისა.
ამათთანა განმარონინებელმან კმად დროჲსა, წარმოვიყუანე თჲსთანა დავით ორ-
35 ბელიანი სადილად ჩემას; კშთავსხედით კუხლად ნაყსა და მოსლუელთა შინ,
ვისადილეთ ერთად. შემდგომად ამისა მივმოვლეთ კიდურსა ზედა მძვუნარეჲსა
ამის ზღვასასა, ვხედვდით ზუავეურსა ქცევასა ამისსა და რეცა ღრუბელთადმდე
თხემთა ზურთთა თჲსთასა აღწვენად მცდელსა. აქ შეგვემთხვენენ ვაშტნი, თჲსთა-
ნა მოქონნი სხულთა კიბოთა ზღვასათა. ვიყიდე ესე მათგან და წარვგზავნე მსა-
40 ხურისა ჩემისა გლახა კნოტისშკლის ჯელითა ბინასა ჩემსა. ხოლო ოდესცა და-

33 ამათ შორის მოვიდა ჩემდა უფალი კაპიტანი ზემო-
თქემულისა პოლკისა თავადი დავით ორბელიანი, ძეჲ მზე-
ჭაბუკ დივანბეგისა და შემდგომად ამისა პოლკისა მი-
სულ უფალი მაიორი ფეოდორ ალექსიევიჩი მიხინი და
ესრეთ განვატარე დღეჲ ესე ამათთანა.

34 29-სა, განმპყდარნი ნავითა ხორგას, მე პეტრე ლა-
რაძეთურთ მივედით ციხესა, სახლსა შინა უფლისა კო-
მენდანტისა ლედრემოვიჩისასა ხილულად მისა, რომლისა-
საცა მიმღებნი საუზმეჲსა, წარვედით ერთად გარყუბანსა,
სინახავად უფალთა მაიორისა მიხინისა და კაპიტანისა თავადისა ორბელიანისა.
ამათთანა განმარონინებელმან კმად დროჲსა, წარმოვიყუანე თჲსთანა დავით ორ-
35 ბელიანი სადილად ჩემას; კშთავსხედით კუხლად ნაყსა და მოსლუელთა შინ,
ვისადილეთ ერთად. შემდგომად ამისა მივმოვლეთ კიდურსა ზედა მძვუნარეჲსა
ამის ზღვასასა, ვხედვდით ზუავეურსა ქცევასა ამისსა და რეცა ღრუბელთადმდე
თხემთა ზურთთა თჲსთასა აღწვენად მცდელსა. აქ შეგვემთხვენენ ვაშტნი, თჲსთა-
ნა მოქონნი სხულთა კიბოთა ზღვასათა. ვიყიდე ესე მათგან და წარვგზავნე მსა-
40 ხურისა ჩემისა გლახა კნოტისშკლის ჯელითა ბინასა ჩემსა. ხოლო ოდესცა და-

¹ რედუთ-კალა არს ციხე როსისი მკედრობისა პირსა ზედა შავისა ზღვსა და ხორგა
მდინარეჲსა კედურისა თანა, რომელსაცა შინა იპოვნებინა რაოდენიმე დუქანნი. ადგილი ესე არს
თუთიქვისის მოწამლველ-მომპკედინებელი აქ უკრძალველად მცხოვრებთა, ვინაფთჲმ მდინარეჲ
ხორგა არს დამპალ, ჰაერი ფრად ცხელ-ხორშაკ. გარდა დილა-საღამოთა, რომელთაცა დროსა
ცივა საგრძნობელად მიწა ანუ ადგილი ჰკობიანი და ჰაეაჲცა ზღვსა უფროს ყოველთა მათ
მენებელ-წინააღმდეგი კაცთა სიმართლეჲსა.

ტდა მზეუ, მოველით მმოთხუშობით სადგომსა ჩემსა და შემდგომად ჩაის დაღე-
ვისა ვიქმენით დატევებულ თავადისა ამის მიერ.

თუ ჩემიერ კაცთა მთა- 30-სა გავისტუმრე მთაერინა სოფია ფალაევას და წი-
რინა სოფია და წინამძღ- ნამძღურისა ბესარიონისა მსახურნი თუასს. პირველი-
ვრის ბესარიონისათა უკუ- სასა ვაჩუქე ცხენი შეკაზმულობითა და მეორესასა— 5
ქვეისა ერთი გოლლანდიის ოქროა.

თუ მოსლჳსა ჩემდა უფ- 31-სა. შემდგომად საილისა მოვიდა ჩემდა უფალი
ლისა კომენდანტისა ლე- კომენდანტი ლედრემოვიჩი, რომელმანცა მრქუა, ვითარ-
დრემოვიჩისა მედ წინა მწუხრსა ეხილუა ჳოგრისა ძლით გემი, მო-
მცურეალი ჩუწნდა, რომლისცა აქამომდე მოუსლუშლო- 10

ბასა მიაწერდის ესე წინააღმდეგსა ქარსა, მმეტყუშლი ესრეთ: „დღესა ამას დი-
ლით ვიდრე ამა ჟამადმდე ვეძიებდი მას ჳოგართა ხილუად, გარნა ვერასადამე
ვპოვნე იგი“. ამან მაწუვა მიმოსლუად ბანაკსა შინა ჳართა და ბაზარსაცა, რომ-
ლისათუცა, ჳშთამჳდარნი ნავსა პეტრე ლარაძეთურთ, მიცურევლით სიახლო-
ვედ ნაპირსა ხორგასსა, სადაცა არს დაბანაკებულ მჳედრობაჲ და ვითარცა 15
განვევლით ჳმელსა, ანასდად გამოჭდა სადგომით თუსით თავადი ორბელიანოვი 21
და შეგვიუყუანსა სადგომსა თუსსა; მოუწოდა ესრეთუშ მითორსაცა მიხინსა; გვი-
მასპინძლა ჩიბუხითა, ჩაითა და პუნიჩითა. აქედამ წარველით ხილუად ბანაკისა
და ბაზრისა; ხოლო უქმოქცევეულთა შეგვემთხჳვა ახლად მოსლუული საჯელმწი- 20
ფოსა ბრანტეაბტსა ჳედა მეორესა რანგისა კაპიტანი 1²
ივან ვასილიევიჩი ბარანოესკი სევასტოპოლელი. ამან გა-
ნამართლა სახითა ამით ხილუაჲ წინასა დღესა გემისა უფ-
ლისა ლედრემოვიჩისა მიერ და მიმოვიკითხეთ რა ურთი-
ერთი, წარველით ყოველნივე თუს-თუსად.

თავი მეორე

25

ავვისტოსა 1-სა

თუ მოსლჳსა ჩემდა 26-სა მოვიდნენ ჩემდა უფალნი კომენდანტი ლედრემოვიჩი და
უფალთა ლედრემოვიჩისა ივან ვასილიევიჩი ბარანოესკი, რომელთაცა წინადა-
და ბარანოესკისა მიდუშს წარსლუად მოსლუულსა ბრანტეაბტსა ჳედა კრი- 30
მისაღმი. მსმენი ესევითარისა რჩევისა, რომელსაცა შინა იხილუშობდის მონა-
წილეობაჲ მათი წარმართებად მგზავრობისათუს ჩემისა, განვეშზადე მყისუშ
შესლუად ბრანტეაბტსა ამას, კრიმად სახელდებულსა, მგულევებელსა მისლუად
სოხუმ-კალას² და ესრეთ, შედგომილმან განმზადებად, ვაჩუქე ერთი ცხენი გუ-
ლითსა მეგობარსა ჩემსა პეტრე ლარაძესა, მეორესა ვთხოვე განსყიდლუად და
მიღებულისა მისთუს თეთრისა მიცემად სამლუდელოთა და გლახაკთა, მით რა- 35
მეთუ ლოცუამან მათმან ჩემთუს და მეოხებამან ლმრთისაღმი წარმართოს კეთი-
ლად სლუაჲ ჩემი შორის ჳლუათა და ჳმელთა. ხოლო ორიცა სხუაჲ ცხენი მი-
ვეც კულად ამასუშ, მთხოველმან მიყუანად მათსა საქართუშლოსა შინა და მი-
ცემად ძმისა ჩემისა უფლისა ნადგორნი სოვეტნიკისა თავადისა იოანე იოანე-
სისა ავალოვისა; ანგლიური უნაგირი ჩემი ვაჩუქე ესრეთუშ თავადსა დავით 40

¹ პოდპოლკოვნიკი.

² ანაკლია.

ორბელიანოვსა. აღმასრულებელმან ყოვლისა ამის, ვასყიდვინე კაცთა ჩემთა 12 ბუტილიკა რომი, 3 გირვანქა ჩაი და ერთი ფუთი შაქარი სხუა საქიროასა ნივთებითა. შემდგომ შუედღესა შეკრბნენ ჩემსას უფალნი ღვინოვანი, ბარანოვსკი და

8 თვზ მოსლუსა ჩემდა ღვინოვანი, ბარანოვსკისა, ორბელიანოვისა და შესლუსა ჩემისა ბრანტვახტსა ზედა

თავადი ორბელიანოვი. ამათ მაცნობეს ბრანტვახტისა განცურვად მზად-ყოფად და მეცა, არდამკარგველმან მცირისაცა დროასა, კშთავაწყობინე ბარგი ჩემი ერთსა მოდილოსა ნუშასა შინა, რომელსაცა ზედა ვუბრძანე სხდომად ორთა მსახურთა ჩემთა და სამთავე სახასითა გლეხთა; ხოლო მეორესა მსგავსსავე მისსა ნუშასა ვსთავსჯედ მე

10 ღვინოვანი, თავადისა დავით ორბელიანოვით, კეთილშობილისა პეტრე ლარქედათურთ და მსახურით ჩემით გლახა კნოტისშვილით. წინა წარგვიძლუა ნუ- 22 შათა თვისთა უფალი ბარანოვსკი და ჩუშნეა შეველდვით მას ხორგა მდინარეათ ვემისადმი, ვიღრე ერთს ვერსტადმდე სიშორედ ზღუასა შინა მდგომარეასა- მიახლოებულთა ბრანტვახტისა. ამის მოგვეცეს პატივი რაოდენთამე ზარბაზანთა

13 გამოცლითა და აღვედითცა მას ზედა. ანასდად მიიმსკვალნეს სახელდუმნი ჩემნი სუფთად და წმინდად დაკუთათა წყალთა ზედა მკურვალეასა სახლისა ამისთა, რომელისაცა შინა ცხოვრებენ სამარადოდ ვიღრე 200-მდე სულნი, რომელიცა არათუ ოდენ სახლთა ზედა აზიისა დიდშემძლეთასა, არამედ მრავლით უპირატესობს მფლობელთაცა მათთასა. ნავსა ამას ზედა

20 თვზ ჩემ მიერ გამშვლობისა გამომაკლებულთა ჩემთა თანა

აღმოსლუსა ჩუშნისა დროით განვლო რა ჟამისა რუბმან, დაგვირეკა მოგონებისა კარნი სარეველმან გრძობისა და წარმოგვიდგინა წამი მცნობთა და მოყუასთა დაშორეუბისა, რომლისათვისცა გამამშვლობა მე უფალთა კომენდანტსა ღვინოვანსა, თავადსა დავით ორბელიანოვსა, კეთილშობილსა პეტრე ლარქესსა, სიყრმიითჟმ ჩემსა,

23 ვიტყვ, უმაგალითო საყუარელ მეგობარსა და დროსა ამას ჩემებრ მომკრემელსა- და ესრეთ, რწყველნი წყაროთა მიერ თუალთა ძლით ჩუშნთა მონადენთა ცრემლ- თათა, განვეყუშნითყე ურთიერთსა; იგინი მიიქცენენ რედუთ-კალას, ხოლო მე დავშთი ბრანტვახტსა ამას ზედა.

უფალმან ბარანოვსკიმ კშთამიყუანა ოთალსა შინა თუსსა, რომელსაცა შინა

30 იღგა საეარქელი ზე შლილი ქუსსაგებელითა; გარემოს მისსა რაოდენნიმე სკამნი და შორის მათსა სტოლი იატაკსა ზედა დამაგრებულთ, ხოლო პლავონსა ზედა- იყო ბულღუებით დაკრეული მოდილო კომპასი. აქ მივიღეთ ჩაი და შემდგომ შე- ვედით სხუასა უმომკროესსა საწოლსა გაბმულსა ანუ კოჭინაკიდებულსა, რომ- ლისაცა ოთხნივე კერძონი იყუებენ თოყებითა დაჰიმულ და მიკრეულ კედელთა

35 ზედა, რათა დროსა ზღუს აღძრულებისასა იყოს ამას ზედა მწოლარე განრი- ნებულ ქანებისა ანუ კედელთა ზედა შეხეთქებისაგან. მჩვენებელმან ჩემდა ამი- სსა, მრქუა ბარანოვსკიმ: „თქუშნო ბრწყინვალეაბე! ესე არს საწოლი თქუშნთუს განსასუშნებლად ჩემ მიერ დანიშნული. უბრძანეთ გაშლად მას ზედა თქუშნისა ქუსსაგებელისა“.

40 მიმმადლობელმან ამისთუს მისდამი, ვუბრძანე მსახურთა ჩემთა მოღებად და გაშლად ქუსსაგებელ-ზესახურავისა; და ჩუშნ მათ შორის ალვედით ბანსა, სადაცა მომწუხრებდასა თანა უბრძანა ბარანოვსკიმ დეკურნის ოფიცერსა აღმო- ლებად ზღვად ლუზათა, მომართუად აფქიოთა და განცურვად სოხუმ-კალასა ანუ ანაკოლიასადმი. ოფიცერმან ამან უბრძანა უნტერ-ოფიცერსა მიცემად ნიშ-

45 ნისა ყოველთა მსახურთა მიმართ გემისათა, რომლისათვისცა უკანასკნელმან ამან აღმოილო შუვა თითბრისა უბიღამ, ძაფბმული და დამკრიდებული მუნდ-

რისა ღილსა; ჰმამბერველმან მას შინა დააწიელა იგი სამგზის და მოკრბნენცა ერთად ყოველნივე ბანსა ზედა ნავისა ამისსა. კულად მის ძლითუშ მისცა ნი- შანი მატროსთა, რომელთაცა რაოდენთამე ჯელ-ჰყუშს აღმოწევად ღუზათა, ვი- ეთთამე აღსლულად ზე დირაგთა, დამოკიდებულთა თოკთა კიბეთა ძლით, და რაოდენთამე იწყეს წესად წყობა თოკთა; ხოლო აღმოვებათა თანა ღუზათასა, 5 გაშალნეს აფქიონნი, დაცალეს ზარბაზანი და განვეტურვეთა. 23

თჳს წარსლჳა ჩემისა რე- ღუთ-კალით ჰაერი იყო მშუდი, ზღუაჲ დამყუდროებულ და მცი- რედნიცა ქარნი არ ჰბერვდიან აფქიოთა. დღემ, დამქარ- გულმან ბრწყინუალებისა თჳსისა, უთავაზა ძალსა შინა თჳსსა წყუდიადისა მანტიოთა მოსილსა უსაამოსა ღამესა ბნელსა, რეცა მძლე- ევლსა მისსა, რომელიცა იშუშბდის მბრწყინავთა ვარსკულავთა მიერ მოცუარუ- ლისა და მთოვარისა გამო განათლებულისა ცისა და ზღუსა ჰერვტიოთა და ხედვ- დისცა თუალგარდაუთხმელსა უზომოებისა ძლით თჳსისა ბუნებისთა ამას სარ- კესა შინა ანუ მეორესა ცასა, პირველისამებრ მთიებთა მიერ მოვოვლილსა.

მიიღეს რა ვახშამი უფლისა ბარანოვსკისათჳს, მოვატანინე მსახურთა ჩემ- თა რაოდენნივე პურნი, პაკსიმატნი, სამი ბუტილკა ქართული ღვინო, ნახევარი ზურგიელი და ნახევარ ჩარეჟი ხიზილალა. ერთი ბუტილკა ღვინო, ნახევარ ზურ- გიელისა ნახევარი და ნახევარ ჩარეჟისა ხიზალალისა ნახევარი ექუსითა პურითა და რაოდენითამე პაკსიმატითა უთავაზე უფალსა ბარანოვსკისა, ხოლო დანაშ- თომნი წარუგზავნე უფალთა ოფიცერთა, ვინაჲთგან აქუნდათ მათ ვახშამ-სა- 20 დილი განსაკუთრებით.

განვაგრძეთ მშუდობიანისა ცურვთა ღამეჲ ესე და ნახევარი დროჲ მეორეჲ- საცა დღესა. ბრანტეაბტიცა ამის ბანსა ზედა, კერძოდ ტიმონისა ანუ ღუმის- სად, ძირსა თანა დიდისა დირაგისასა აქუნდათ კუთისა მსგავსი კიდობანი ორთა მოდიდლოთა კომპასათა და ქარტასა თჳს შორის მექონი, ღამით ორთა ბრო- 25 ლისა კანდელთა მიერ განათლებული, რომელთაცა ხედულს დაუცადებულად თჳს- თჳსთა დროთა ღეჟურნის ოფიცერნი და ჰსენობენ კომპასათა ისართა ძლით ეკრ- ძოთა ქუსუანისათა და ქარტასა მიერ ადგილთა და ზღუასა შინა დაფარვულ- თა კლდეთა, თანასწორ ვითარ ჯმელისათაცა. ზომდნენ მცირისა სამკუთხე- დისა, ერთ კერძო სიფრიფანა ტყავითა გარდაჰედილისა და გრძელ-წულილ 30 თოკბმულითა ფიცრისა ხშირად ზღუასა შინა გარდაგდებითა, რომლისაცა თოკი ნასკეული არს ხუშველ ღუმისა ახლოს მდგომარეჲსა ჩარხსა ზედა და ჰსენობენ ამით, რაოდენთაცა მილთა გაემოვლიდითყე ერთთა ვახსა.

ბუენბასა დაწყანარებულსა, ვითარცა მძინარესა, არავითარიმე ჯმაჲ ეხებო- დის მკუშტორად ჰაერისა მისისა, ვითარ ოდენ გემსა ამას შინა მიურულუბელისა 35 ვამის მემპილავისა, რომელიცა თჳს-თჳსსა დროსა დაიზახებდის: „სკლიანოკმა¹ დაჰკრა (რაოდენიცა)“. ბრანტეაბტი ესე არს აღჭურვილ 16-ითა ზარბაზნითა და, გარდა უფლისა კაპიტან ბარანოვსკისა, არიან ხუთნი ოფიცერნი და 170-ნი მატროსნი.

2-სა დილით, დამღვენი ჩაისა რომითა, მე და უფალი ბარანოვსკი აღვეკე- 40 დით ბანსა. მზეჲ ბრწყინვიდა სრულსა ძლიერებასა შინა თჳსსა და ჰსცხაცა გა-

¹ ს კ ლ ი ა ნ კ ა არს მომკროა ბროლისა კური, უფროადესად ყელიწროა, ფესოკირილი, უღვსთ გემთა შინა თავქუშ ამისებრსავე ცალიერსა კურსა ზედა პირალმადგულსა, და ოდესცა დაიკლები ერთი ფესოკისაგან თჳსისა მეორესა შინა, მაშინ მემპილავი, დამზაჰებელი ჯამადლად- იტყჳს ზემოთქმულსა და აღმღები მათი მყისულს, საესესა მოაქცევს ზემოთ და ცალიერსა ქემოდ- სახითა ამით კნობენ ვამთა რომელობას.

- უძლებელად, რომლისათვისცა გააშლევინა კარავი გემისა თოტა ზედა გაბმითა და დაადგმევინა კრესლნი და ჩრდილსა ქუშქუ ამისსა მსხდომნი ვსკურტლით ზღუასა, ვითარ აროდესმე მშობრავსა და მომრთმევსა ჩუშნდა ესევეითარისა გამოუწერელისა სიამოვნისასა, რომლისაცა გამოხატვად, მიხედვსამებრ ჩემისა,
- 5 სრულსა სახესა შინა მისსა მკითხულთადადმი შეუძლებელ არს, უკეთუ თუთ არ განიცდის მსურუელი მიწუდომად მისა. ხოლო დროსა სამკრობისასა მოვედით
- 24 თვს მოსლესა ჩემისა ნავთ-საუღელსა შინა სო-სუმ-კალისასა ნავთსაყუდელსა სოხუმ-კალისასა, 150-ისა ვერსტითა მშორებსა რედუთ-კალით. აქ ვპოვნეთ საველმწიფოთა სამხედროთა სპეშნოთა ფრეგატი სამიროაგიანი და მრავლით უდიდესი ჩემისა აქ მომყუანისა „კრიმ“ ბრანტვახტისა.
- 10 აქედამ გარდაყარნეს საჩქაროდ ლუზანი ზღუასა შინა, შეკრიბნეს აფეიონნი, მისცეს ნიშანი გაცლითა ზარბაზნისათა ციხესა შინა მყოფთა მოსლესათვს ჩუშნისა, გარდაუშვეს ნუშაჲ, რომელსაცა შინა ჰშთავესხედით მე და ივან ვასილიევიჩი ბარანოვსკი, მივეტურვეთ კიდურისადმი, განვედით ჯმელსა და მივედით სოხუმ-კალასა ხილუად კომენდანტისა თანამდებობის აღმსარულბელისა ბელოვსკის პოლკისა უფლისა მაიორისა იაკობ ივანოვიჩისა იველევისა, რომლისადმიცა მოვიდა ესრეთუქ სპეშნოთს ფრეგატისა მეორისავე რანგისა უფალი კაპიტანი იეგორ დიმიტრიევიჩი პაპაიეგოროვი, ჰშთამომავალობითა ბერძენი, სევასტოპოლი. უფალმან მაიორმან იველევიან, შემდგომ ჩუშნისა მშვლობით მოსლეს მოლოცვსა და შემთხუშვისა ამისათვს სიამოვნებასა მჩუშნებელმან ჩუშნდა, შეგვეყუანა მომცროსა ბაღსა, მოატანინა ჩიბუხნი, ჩაი, ხილი, საზამართო და შეგვაქცივნა სახითა სტუმართმოყუარებისათა. ივან ვასილიევიჩმან ბარანოვსკიმ შეგვაშეცნა ურთიერთსა მე და უფალი კაპიტანი პაპაიეგოროვი, მზაჲ შემდგომსა დღესა განცურვად სევასტოპოლისადმი, რომელმანცა, წარმკითხულმან პაშპორტისა ჩემისა, წინადამიღუა წარსლუად ფრეგატსა ზედა მისსა. შემდგომ წარვედით ერთობით მოხილუად ქელემ ბეი შარვაშიძეს¹ სახლისა, ციხესა ამას შინა შენებულისა, სამკრეთ-დასავლეთით კერძო ზღუასა ზედა მხედულსისა. სახლი ესე არს მომცროთ, ჰკუთირისა, ძუსლი, გარნა მჩუშნებელი აწკა ნამყოფსა უბირატესობისა თვისსა სახლთა შორის კერძოსა ამას მშთავრთებლთასა. უპირველესსა ოთალსა შინა უდგვთ როსსიისა აქ მყოფთა მკერობათა ეკკლესიაჲ სახელსა ზედა წმიდისა და საკრველმშოქმედისა ნიკოლოსისსა, სხუანი
- 35 არიან ცალიერ, გარდა ქუშქო ძვიდეასა ოთალთა, რომელთაცა შინა აქუსთ დაკრძალულ ნიეთნი მკვედრობათა საკმარნი. სამკრეთით კერძო გალავნისა ამის კედელსა, როსსიისა ზარბაზნთა გამო ფრიად დახვერტილ-ვენებულსა, რეცხს ზღუაჲ ესე სამარადოდ. ჩრდილოეთით ჰქონან დია ახლოს გორანი და მთანი ტყეთა
- 40 მიერ მოსილნი, რომელთაცა შორის მომდინარეობს მომცროთ მდინარეჲ, თვს შორის თევზთა მკონებელი და ერთვს ზღუასა კერძოდ აღმოსავლეთისად; ხო-

1. ქელემ ბეი ესე არს ცოცხლთა შორის, ხოლო ძე ამისი საფარ, შემდგომ მიმღები მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისა, დროსა წმიდასა ნათელბებასა შინა მისსა იწოდა გოროგი, მთავრობს დღეს აფხაზთა ამთ და ცხოვრებსა მათთან. არს ლენერალ-მაიორი და კავალერი წმიდისა ანნას ორდენისა პირველისა კლასისა.

ლო დასაველეთით—ადგილი ვაკე, აღდაქიანი, ვიდრე ნახევარ ვერსტისა სივრცე-სა მექონი მთა-გორებდამდე. გარე ციხესა ამის არიან რიცხვთ მცირე დუ-ქანნი ცალიერნი, თჳნიერ ყოვლისა სხუა შენობისა, სადაცა აქაურთა მთიურთა გლეხთა მიერ მოსხმულნი ზროხანი, ცკოვარნი, თხანი, ქათამნი და ესევეითარ-ნი განისყიდებიან, თანასწორ ვითარ ხილნიცა ყოველგუარნი. ციხესა ამას 5 შინა დგას როტაჲ ერთი ბელოვსკის პოლკისა და არს განმაგრებულ ოთხსავე 25 კერძოსა ზარბაზნებითა.

თჳს შესლუხა ჩემისა სპე- შნოჲ ფრეგატსა ჴელა მიმომხილულნი ციხესა ამის გავემშუდობენით უფალ-თა ბარანოვსკისა და იველეესა, კშთავსხედით ნუშასა და მივეცურვეთ ერთად პაპაიეგოროვიტურთ სპეშნოჲ 10 ფრეგატისადმი, რომლისაგანცა აღსასლულთა მას ჴელა მოვეცეს პატივი რაო-დენისამე ზარბაზნისა გამოსროლითა.

თჳს სპეშნოჲ ფრეგატისა ამას ფრეგატსა ჴელა მოვალეზინე ბარგი ჩემი ბრან-ტეახტით, მოვაყუანინე მსახურნი ჩემნი და სახასო გლეხ-ნი. ოდესცა ვავსინჯე გემისა ამის ბანი, განკარგველებჲა ოთაღთა და სისუფ-თაეობაჲ მათი, დატკბენ გრძნობანი ჩემნი წესთა შინა წყობათა ძლით ნიეთ-თა, სიწმინდითა დაკრძალუათა გამო სასტუმროთა და საწოლთათა, შემკულთა სათანადოთა ზარაურთებითა, სარკეებითა, ფარდებითა და სხუთა ყოვლთა მით, რაჲცა ითქუა უკუჲ „კრიმ“ ბრანტეახტისათჳს. გარნა უფროს ყოველთა ამთ ერთმან ოთაღმან, რომელსაცა შინა ესულნენ წმიდანი ხატნი მაცხოვრისა, 20 ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისა, წმიდათა საკურსუმმოქმედთა ნიკოლაო-სისა, დიდისა მოწამესა და ძლევაშოსილისა გიორგისა, განალიგნა გონებაჲ ჩე-მი, რომელთაცა წინაშე დილით და მიმწუხრ იკითხვდის საღილისა ჟამსა და სერობისა ლოცუასა ერთი უნტერ-ოფიცერი, ხოლო სხუანი ისმენდიან სათნო-თა სასოებითა. 25

ვანშედალ გავუგზავნე უფალსა კაპიტანსა პაპაიეგოროვსა ერთი ბუტილკა ლეინო, ნახევარი ჴურგიელი და ერთი ქათამი რაოდენისამე პურ-პაკსი-მატიურთ, ხოლო უფალთა ოფიცერთა—სამი ბუტილკა ლეინო, ერთი ბარკალი ცკოვარისა ლორად გამოსლული და ნახევარ ჩარეკი ხიზილაჲ პურ-პაკსიმატიურთჲს. 30

თჳს მიმოვლინა ჩემისა კი- დურსა ჴელა მცირისა მდინარეისასა 3-სა. უბრძანა უფალმან კაპიტანმან პაპაიეგოროვმან დეჲურნის ოფიცერსა განშაღებჲა ყოვლისა განცურ-ვად დღეჲსა ამის მწუხრსა სევასტოპოლისადმი, რომ-ლისათჳსცა გარდასვლულთა ფრეგატითა ამით რაოდენ-თამე მატროსთა უწყეს ზიდულად შეშათა ნავსა ჴელა, ვითარნიცა პპოენეს მათ ჴემოთქემულისა ტყეჲსა სიახლოესა; ხოლო ჩუშნ, შემდგომად ჩაის დალევისა, 35 კშთავსხედით ნუშასა უფლისა კაპიტანითა პაპაიეგოროვიტურთ, რაოდენითამე აღკურვილითა ვაშტებითა და განვედით ვმელსა; ვაშტებითა ამად, რომელ არა ცხრებიან აქაურნი მცხოვრებნი, ესე იგი აფხაზნი, ავაზაკებრითა ქცევითა თჳსი-თა ვნებად ჩუშნდა; მივემოვლეთ ახლოს მცირისა მდინარეჲსა ჴემო დანიშენუ-ლისა კიდურსა რაოდენსამე წამსა და მოვიქეციეთჲ ფრეგატსა ჴელა. 40

მღებარეობაჲ სოხუმ-კალისა ყოვლითურთ უმჭობესობს რედუთ-კალისასა; გარნა ჰაერი ეგოდენეჲ არს წინააღმდეგ კაცთა სიმრთელეჲსა, რაოდენცა რე-დუთ-კალასა.

შემდგომად საღილისა მყოფთა ბანსა ჴელა ვიხილუჲთ მომავალნი კაცნი 45 ფრეგ-ცხენოსანნი ციხესადმი, გარნა განმსლველთა სოხუმ მდინარეჲსა, კშთა-

მოვადნენ საპალნენი და განისუღნესცა ძირსა თანა მთისასა ხეთა ქუღმე. მერ-
 26 მე დავინახეთ მცირეა ნუშა, ზრქელისა ხეასა გამო გამოჭრით ქმნილი და მას
 შინა რაოდენიმე რიცხვ კაცთა. დაპირისპირებასა თანა ნუშაასა ამის ჩუშნისა
 ფრეგატისადმი შევნიშნე მსხდომარეთა შორის მისა ერთი კაცი წმიდისა ანნას
 8 ორდენისა ვარსკულავითა განშუშნებული, ყოვლად უმწყალესობით ბოძებული
 დიდისა იმპერატორისა ალექსანდრე პირუშლისა მიერ. ვკითხე ვინაობაა მისთჳს
 უფალსა კაპიტანსა პაპაიეგოროვსა, გარნა არცა ამან უწყოდა უფროს ჩემსა და
 ვინააფგან ორნივე ვმქლოველობდით პირისპირ ცნობასა მისსა, ამაღ ვკითხეთ

მენუშავეთა მათ ვინაობისათჳს მათისა, ხოლო მათ მო-
 გვიგვეს: „საფარ ბეი“. მსმენმან ამისმან უფალმან პაპა-
 იეგოროვმან სთხოვა საფარ ბეისა ამას მცირეს ხანს აღ-
 მოსულად ფრეგატსა ზედა ჩუშნსა, რომლისათჳსცა მო-
 მაქცეველნი ნუშაასა თჳსისა, მოვიდნენ ჩუშნდა და მისცესცა ჩუშნთა თავადსა
 ამას გიორგი შარვაშიძესა პატივი რაოდენისამე ზარბაზნისა სროლითა. შემდგომ

15 ჰმთავედით ოთალსა შინა, სადაცა უფალმან კაპიტანმან პაპაიეგოროვმან დაახურ-
 ვინა სტოლი, მოაღებინა მურაბა, ხილი, ლენო, არაკი, ჩაი, კავა და უმასპინძ-
 ლა ესევეთართთა სახითა. თავადმან ამან მიიღო ესე ყოველივე, გარდა ლენოა-
 სა (ნუთუქუშ უჩუქუელებისა გამო პირველ მაჰმადიანობასა შინა ნამყოობისა მი-
 სისა), რომლისაგანცა ვცანით, რომელ მცირისა მდინარეასა პირსა ჰმთამომგ-

20 დარნი ცხენ-ქუშვითოსანნი კაცნი იყუნენ კერძობანი მისნი.

თჳს თავადისა გიორგი შარვაშიძესა შარვაშიძესა ამისთჳს იტყოდა რომელიმე მინგრელით
 მოსულთაგანი სანკტპეტერბურსა შინა მ... ნ... გ...დ...
 ათსამეტიცა ენისა ცოდნასა. ამისთჳს, მსურველი დარწ-

შუნებად მას შინა, გაველაპარაკე ამას თათრულად, გარნა დამიტევა მან უპასუ-
 25 ხოდ; მასუკან მოვიკითხე სომხურითა ენითა, არამედ დაეშით მე მის მიერ მოუ-
 გებელად; ხოლო ოდესცა დაეუწყევე როსსიისა ენითა საუბარი, მაშინ მოენემან
 ამისმან მრქუა, მით რამეთუ არ უწყის მან სხუაფ ენაჲ, გარდა აფხაზურისა, თუმ-
 ცა ესმის მას კულად მცირედ რაოდენმე ქართულიცა. მესმა რა ესე, მივაქ-
 ცივენ კულად სიტყუანი ჩემნი თავადისა ამის გიორგისა შარვაშიძესადმი უკა-

30 ნასკნელითა ენითა მით, რომელსაცა ზედა მიპასუხა, ვითარმედ არ ძალუძს
 დაპარაკე არა რომელსამე ენასა ზედა, ვითარ ოდენ აფხაზურისა. სხუღმბრ,
 მ... ნ... გ... დ... მიერ ქებული მთავარი ესე ვგონებ იყოს თჳსისაცა ენისა
 უმეცარ.

პასაკითა არს უმცირეს საშუვალისა, კმელი, ფერკვლვარქნილი და ჩანსცა

35 უფლად კმად მცირეასა გონებისა. არავითარმე იცნობების ესე ჩინებულთა ანუ
 კეთილშობილთა სქესად, მხოლოდ ოდენ ორდენი, განმასხუავებელი მისი, მიმ-
 ზიდულშობს მის ზედა ნიშნისა ამის მცნობთა მიერ მცირედ რამე განდიდებასა,
 და ესეცა ხილუადმდე კაცისა ამის. გარნა მე, მიუხედველად ყოვლისა ამის,

27 ვაცნობე თავი თჳსი და ვაუწყეცა ამბავი ძეასა მისისა დიმიტრისა, სანკტპეტერ-
 40 ბურლსა პავთა კორპუსსა შინა საველმწიფოსა ხარჯსა ზედა პაუობით ზრდილი-
 სა, და ურჩივე განმრჩობლებად ერთგულებითისა თანამერდომებისა მისისა სა-
 სარგებლოდ სრულისა როსსიის საიმპერატოროასა საყდრისა და უმეტეს მოსა-
 ქცეველად თჳს ზედა დიდისა ერთმთისავრის ყურადმღებლობისა. მიზეზად ესე-
 ვითარისა ამისდამი წინადადებისა იყო ჩემ მიერ სმენილი აღძრვად განმზაღებაჲ

45 პირისპირ როსსიის მმართველობისა იმერეთსა შინა და კულად რეცა შეთქე-
 მაჲ იმერთა თანა მინგრელთა, გურიელთა და გიორგი შარვაშიძესა ამის, რო

შელმანცა, მმადლობელმან ჩემმან მისთჳს, აღმიტჳუა, თუითჳემის ფრიად ცხად-სახილუშლითა გრილითა გულითა, შედგომად რჩევისა ჩემისა, და გაგვემშჳლო-ბაცა მისლუად ციხესა შინა უფლისა მაიორისა იეველვისადმი.

მწუხრსა იწყეს მატროსთა აღმოწყვეად ნუშათა, ლუ-
თხ ზოხუმ-კალით წარ-
შობლჳსა ჩემისა სევასტო-
პოლისადმი
ზათა, დამართულს აფქიონნი, დაცალეს ზარბაზანი და
განცსურვეთცა სევასტოპოლისადმი. ფრეგატი ესე იყო
შტეტრვილ 32-ითა ზარბაზნითა, რომელსაცა ზედა იყუ-
ნენ, გარდა უფლისა კაპიტანისა პაპაიეგოროვისა, 13-ნი ოფიცერნი და 262-ნი
ვაშტმატროსნი.

4-სა, 5-სა და 6-სა დღეთა დრონი განეატარეთ კეთილისა სამგზავროჳსა 10
ქართთა ხლებულთა ცურჳთა, თჳნიერ ყოვლისა ღირსშესანიშნელებისა რაჳსამე,
სრულსა სიმრთელესა შინა, დენილთა და მოასარ-ქმნილთა დელფინთა¹ მიერ
ზღვსათა. 7-სა გამომაჩნდა ციეებაჲ. 8-სა გამაცივა კუალად. 9-სა დილისა ცხრა
თხ ჩემ შორის ციეების
გამოჩენისა
ჟამისა ნახევარსა მეწჳვა ისევ არა დია საამოჲ სტუმარი
ესე, ესე იგი ციეებაჲ, რომელსაცა შეუდგნენ შათა ღრუ-
ბელთა გამო დაფარებაჲ ცისა, სიჭმობებაჲ დღეჳსა, უუსა-
სტიკენსნი ბორბალნი, აღძრებაჲ ზღვსა, წჳმანი მსხვლმოისხარნი, ქუხილნი და
ელვანი. თუმცა მიმოკჳსთებული ფრეგატი ესე, ზრეჳილი ნაწეერებათა შორის
თჳსა ჰჳუნესოდა შემადრწუნებელად, გარნა ევეგენით უენებელად, გარდა რაო-
დენტამე ოფიცერთა, მატროსთა და ქართულთა, რომელნიცა დასცნა ანას-
დად, ვითარცა მძიმემან სიმთვრალემან ანუ მძაფრმან სენმან შემპყრობმან მათ-
მან და ანთხეიენებდა პირთავან. ხოლო მე და მსახური ჩემი გლახა კნოტის-
შვილი ვიყუნით სხუათა მრთელთა შორის უძლეველად შემთხუშვისა ამის
ძლით 11-ს ჟამადმდე განმავგრძობელისა რისხჳსა თჳსისა.

10-სა რიცხუსა განვლო მიხედვსამებრ პავისა დღემ მშჳდობიანად. თუმ-
ცა ციეებაჲ არა დამიტევა მე.

11-სა გამოსჩნდნენ კუალად შავნი ღრუბელნი, მთე-
თხ შემადრწუნებელად
აღძრჳსა ზღვსა
ბად სახილუშლნი, რომელთაცა, აშეერთებულთა ერთად,
მიგვფარნეს თუალთავან ნათელი დღეჳსა. ქარნი გრი-
ვალნი, მაწარმოენი თოკთა გამო ფრეგატისათა მუსიკებრთა ჳმათა, დამპობნი 30
ერთისი აფქიოჳსა წამისყოფასა შინა დროსა მატროსთა მიერ აღკეცათა მათ-
თასა, შეაელდებდიან გრძნობათა. ზღუჳა, ვითარცა მძენავარეჲ მჳციეი ჰჳკროდა
განმწოველთა ჳმითა. ზურთნი, გარნა არა! არა ზურთნი, არამედ მთებად შე-
მდგარნი და ღრუბელთადმდე მიმბჳენნი თხეშთა თისთა, მათგანნივე მოისწ-
რაფდიან ჩუშნდამი და ლამოდინ მისტუმრებასა ჩუშნსა ფსკერსა შინა თჳსა 53
ცხოველთა მიმართ მათთა. ფრეგატი გარდახურვილი მუშაშბითა, ჳშთაუსლველო-
ბისათჳს მას შინა წყლისა, ზღვსა მიერ მას ზედა გარდმოთხეველისა, მიმოკჳსთე-
ბული წამითი-წამად, განიწირებოდის სიმტკიცესა შინა თჳსსა, გამომტევები
საჳარებათა გამო თჳსთა ჳმისა, მსმენელთა მომწყლველად და სასოწარკჳთილე-
ბად მომყუანისა. შემთხუშეჳმან ამან წარაჳკიცნა უმეტესნი ნაწილნი ამას ზედა 40
მყოფთა, განურჩეველად ღირსებათა და ჳარისხთა, რომელთაცა რიცხჳ განა-
მრავლნა ქართულებითა, თჳნიერ მსახურისა ჩემისა გლახა კნოტისშვილისა. ესე-
ვითარნი გულისწყრომაჲ ზღვსა, განგრძობილი სამ დღე-ღამეჳსა, აღიღებდის

¹ დელფინი არს ცხოველი ზღვსა, რომელსაცა ქართულნი უწოდებენ კამბეჲად. ხოლო ოს-
მანნი დობლუსად, ესე იგი ღორად.

უზარმაზარსა შენებულსა ამას, რეცა ჩხირსა, ვიდრე ღრუბელთადმდე და დასკემდის გონებისამებრ უფსკრულსა შინა თვსა. ოდესმე მარჯუშნით კერძო მკუშთებელნი ზვრთნი გარდაჭრიდიანე ამას ესრეთ, რომელ კინლადა პირთაცა ზარბაზნათა ჰბანდიან წყალნი მისნი, თანასწორ ვითარ მარცხენითა მჭრითა მცემელთა ძლით მარჯუშნითთაცა ზარბაზნათა. გარნა ყოველსა ამასთანა, დაუკარგველად მამაცობითისა სულისა ამვნობდიან მაგალითითა თვსითა უფალნი კაპიტანი პაპაიეგოროვი და რაოდენნიმე ოფიცერნი მრთელთა მატროსთა, რომელნიცა განაგებდიან უშიშრად ყოველსა მას, რაცაჲ ჭერ-იყო ყოფად საგანსაცდელოჲსა ამის მდგმოებისათჳს. დეჟურნი ოფიცერი თითბრისა მოკლ-მოსწავრასა საყვრისა ძლით უბრძანებდის ჴელქუშშეთსა თვსა უნტერ-ოფიცერსა, ხოლო ესე მისუშ ილევროჲსა შვეისა გამო დაწივლებითა გარდასკემდის ბრძანებდასა მას მატროსთადმი. სხუშბრ შეუძლებელ იყო განსჯისამებრ ბორბალთა ქართა ერთთაგან ბრძანებად და მეორეთა მიერ სემენ-ალსრულებად.

ესევეითართა სასტიკთა განწყობათა შინა გრიგალთა ქართა და ზღუსა, დაცემულნი სუნისა გამო მისისა, ზოგნი იწუნენ ოთალთა შინა და ზოგნი ყვარენ ბანსა ზედა. ოდეს იწყეს ქარმან და ზღუამან მცირედ და მცირედ, ქარისხითი ქარისხად დაცხვრომაჲ შეშლილებათა შორის თვსთა, მაშინ განაშიშულეს ერთი მატროსი და ჰგვემეს წყებლათა წილ თოკებითა, ვინაჲთგან უძსთ კანონად გემისა მსახურთა ბრალსა შინა პოვნილთა დასჯად თოკითა. შემდგომ მოვატანინე ლეინოჲ, ბური, პაკსიმატი, გოროვი, ხიზილალა და შვეაკუციე მათით, ვითარცა უფალნი კაპიტანი პაპაიეგოროვი და ოფიცერნი, ესრეთუშ მჭენიცა მატროსნი.

14-სა წარმოუდგენენ სახელუშლთა ჩუშნთა რაჲმე ბრყვლად სახილუშლნი, რომელთათჳსცა შეუდგათ სიხარული ყოველთა საზოგადოჲ და რომელთათჳსცა მრქუა უფალ-
 25 მან კაპიტანმან პაპიეგოროვმან, ვითარმედ არიან იგინი მთანი ანაფისა; და
 29 რაოდენისამე ჟამისა შემდგომ დავინახეთ კილური კრიმისა.

15-სა, დღესა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის მიძინებისასა ვიხილუშთ შორით მონასტერი წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევაშოსილისა გიორგისა. ხოლო

30 ოდესცა გაემოვლეთ მონასტერთა ამით 15-ს ვერსტადმდე, გამოჩნდა მაიაკი¹ ქუთკორისა და გამოვსცილდით რა ამასცა მცირედ, ვპოვინით ფლოტნი მდგომარეჲ სევასტოპოლისა, რომლისათჳსცა უბრძანა უფალმან კაპიტანმან პაპაიეგოროვმან აბამე ნიშნისა სათანადოსა ადგილსა მიძინებად ფლოტისა მის, მით რამეთუ ჰყავს ფრეგატსა ზედა თვსა სტუმარი; გარნა ვიდრე მიახლოებასა მისდა ჩუშნგან, შესტურეჲ მან ქალაქსა შინა. ხოლო ჩუშნცა შემდგომად შევადღეჲსა

40 მეექუშესა ჟამსა მოვსტურვეთ ზღუს კალთით სევასტოპოლისა სამჯედროსა კარანტინისა ნავთსაყუდელსა შინა, რომელიცა ირაცხების სოხუშ-კალით 700-ს ვერსტადმდე, და მისცესცა უწყებაჲ ფრეგატითა ამით ზარბაზნისა გამოსროლითა კარანტინელთა მოსლუსათჳს ჩუშნისა.

16-სა. აქაურისა ფლოტისა მთავარსა კონტრ-ადმირალ-
 აღმირალსა ბიჩენსკის ადუ-
 ტანტისა სა უფალსა ლენერალ-მაიორსა ფილიპჰ ტიმოფეიევიჩისა ბიჩენსკის მოველინა ჩემდა დილით აღუტანტი თვსი, მოელოცა მშუდობით მოსლუჲა და მკითხუშლსა სიმართლეჲსათჳს ჩემისა, შე-

¹ მაიაკი არს სამრეკლოებარ მაღალშენებული სხუდასხუდად სახელ ქუთკორისა, ლამე ფონართა განსანათლებლად ნიშნად ნავთათჳს ზღუათა შინა მტურავლთა.

მოეთუალა ესრეთ: „მოსლჳსათჳს თქუშნისა მიგსწვრე ფეოდოსიის ქალაქ-მთავარსა უფალსა ტაინი სოვეტნიკსა ფეოდორ ივანოვიჩსა ენგელსა და ვიხოვე, რომ უფროს შჳდისა დღეასა არ დაგაყენოსთ თქუშნ კარანტინსა შინა“.

თჳს უფლისა პაპაიეგოროვის მიერ ცოლშჳდითა მოუჳნანისა ადლობისა ლენარალისა ბიჩენსკისადმი რწმუნებულისა, უკუნ იქცა და მე დაეშთი კუალად ფრეგატსა ამას ზედა.

აქ მოიყუანა უფალმან პაპაიეგოროვიმან დაბარებითა კარანტინისა ძლით ცოლი თჳსი მცირწლოვანისა ძითა მათითა დიმიტრი იეგოროვიჩითა. და ვითარსა განცუფრებასა შეველ მე, ოდესცა კაპიტანმან ამან, შემომყუანმან მათსა ჩემდა, ნაცულად მხიარულებითისა სახეასა, გულამოსკენითა და მჳურვალეთა ცერმლთა თხევითა შემამეცნა მე ესენი. მიუქლაჳსა ამის სახესა ზედა, თუმცა ცხოველითა ფერებითა იყო გამოხატეული მწუხარებაჳ მწერტელი ნაწლეეთა მისთა, გარნა ნუგეშად ქმრისა თჳსისა იჳტურებოდის მჳნედ მოთმინებითა, მხედულშტაჳ მისი განმწარებასა შინა, მით რამეთუ გამოჩენითა მწუხარებისა თჳსისათა არ განუჳრჩობლოს საღმობაჳ უბედურსა მამა-მეუღლესა.

ნახო სქესი ესე დაიფრჳვე დაჯდომად საგარძელსა ზედა, მივეაღერსე ძესა მისსა, ახლად ფერგალდგმულსა და თუთიასამებრ უკაფეთად დაუცხრომელ მოტიკტიკესა. ვერ ვებედჯდი კითხუად მათდა ესთა საგოდებელისა მათთჳს შემთხუშვისა, მოკრძალე, რომელ ამის ძლით, ნუჳმე განვეუახლებ და დავუშძიმებ მათ ამმოვაებათა მათთა, რომლისათჳსცა მივიღე მოთმინებაჳ და ველოდდი დროსა ცხადმყოფელსა მისთჳს ჩემდა თჳთ მათ ანუ სხუათა მიერ.

რაოდენისამე წამისა განვლისა შემდგომად განიყუანა უფალმან პაპაიეგოროვიმან მეორესა საწოლსა შინა ცოლი და ძეჳ თჳსი, ხოლო თჳთ უკმოქცევეულმან ჩემდა, მოითხოვა ბოდიში მთხოველმან, რათა მივეტევეო მას შეწუხებისათჳს ჩემისა, გონებისამებრ მისისა ჩემდა მიზეზებული, წინაშე თუალთა ჩემთა შემეუსრჳსა ძლით მისისა და მამცნო ჩჩჳლისა ასულისა თჳსისა საუკუნოდ მოკლებმაჳ, რომელაჳცა ჰყუარებია მას უფროს სიცოცხლესა თჳსისა და რომელმანცა აიძულა იგი ესოდელე კანდიერ ქცეეად დასწრობასა შინა ჩემსა.

17-სა. განვატარე დღეჳ ესე ფრეგატსა ამას ზედა ჰყრობილმან ცივებითა და სიცხეთა.

18-სა. შეველ კერძობითურთ ჩემით და ბარგით კარანტინსა შინა სრულსაყოფელად წესდებულებისა, რომელსაცა ჟამსა მოუვიდა უფალსა კაპიტანსა პაპაიეგოროვისა ბრძანებაჳ, რათა შეიტანოს მყის ფრეგატი სიღრმესა ზღჳსასა, მოშორებით ვითარცა კარანტინისა, ესრეთუშ სხუათაცა შენობათა და დადგეს მუნ, რომლისათჳსცა მომცემმან ჩემდა მშვიდობისა, შეაცურვა ფრეგატი უშორესსა ადგილსა, ბრძანებისამებრ კერძოდ ჩრდილოეთისად და დააყენა მუნ ლუზათა ზედა.

ამასუშ დღესა მოვიდა ბრანტვახტი რედუთ-კალით თჳს ბრანტვახტის მოსლჳსა სოხუმ-კალას მომყუანი ჩემი და დადგა ნავთსაყუდელსა ნა კარანტინისასა, მახლობლად ადგილისა მის, სადაცა იდგა ფრეგატი ჩუშნი აქაჳთ დათხოვნილი. მმოთხუშობასა შინა ჩემსა გარე სადგომისა ჩემისა მოვიდა ჩემდა უფალი კაპიტანი ბარანოვსკი ორითა ოფიცერითა შორით მოლოცულად მშჳდობით მოსლჳსათჳს ჩემისა, რომელთადმიცა მიმგებებელმან თანასწორთაჳე მიაღერსებითა, შემოვიფრჳვე ესენი სადგომსა ჩემსა, გარნა ამათ ვერ იკადრეს შემოსულად მას შინა დაუტსნელად სჳულთა კარანტინისათა და

ვერცა ვითანჴმე მიღებად ჩაისა, თუნდა წმინდისა ქუშუე ცისა. უკანასკნელ და-
ვხუდი ამათ კეთილითა ღვნითა¹ და საზამთროათა, რომელნიცა შეეკუნენ სა-
სურველისა წადილითა და გავიყარენითცა.

19-სა ვიყავ კუალად დაუგდებელი ჩემთა შემყუარებელთა, თუმცა ჩემ მიერ
5 საესენებელადცა საძულესლთა ცივებისა და შემდგომად ამისა სიცხესაგან,
რომელთა ძლითცა უძალო ვიყავ შენიშვნად, თუ ვითარ განელო დღემან ამან.

20-სა მოვიდა ჩემდა კარანტინისა ამის ღლავნოა ლეკა-
რო² იეგორ ივანოვიჩი ეკ; არა თუ ოდენ ღირსი კაცთა
სახელდებისა, არამედ აღმოსასობიცა ბუნებით: ურცხვ,

10 უსუნდისო, ანგაარი და ზომისაგანცა უმეტეს უპატივოა.

ვიყავ მწოლარეა შემდგომად ცივება-სიცხეთა ოფლსა შინა. წინააღმდეგად
31 ნებისა ჩემისა და დაუკითხავადცა შემოყო კელი საბნისა ქუშუე ჩემისა, გასინ-
ჯა მახავ ჩემი და თხოვით ენააცა; დაწერა რეკეტი³ და წარგზავნა მოღებად
წაშლისა, ვინაჲთგან მაიცივების მე ყოველ დღე, ვითარცა მოვიტყენე ზემო უკუშ

15 მისთჴს. საჩქაროდ მოტანილი წამალი მოსცეს ეკ ლეკარსა, რომელმანცა აღესნა
ბეკედი, განიხილუა გემოა, დაასხა სტოლისა კოვხსა ზედა და, მომადლეველმან
მისა ჩემდა, მრქუა: „თქუენო ბრწყინულეზავ! დალივეთ წამალი ესე!“ ხოლო ოდეს-
ცა ესმა და იხილუა ჩემგან უარი და არასაჭიროდ შერაცხუაჲ არცა წამლისა მის
მიღებისა და არცა მკურნალობისა მისისა, მაშინ მცირედ რამე რეცა გან-

20 მწარებულმან ამის ძლით, მომიგო ესრეთ:

— „თავადო! უკეთუ არ შემოსლველიყავით თქუენ კარანტინსა ამას შინა

ჩემდამო რწმუნებულსა, მაშინ იქნებოდით თქუენ განრინებულ ესევეითარისა ჩემ-
ნიერისა წინადადებისაგან, გარნა აწ გმუშნისთ მორჩილებად რჩევისა ჩემისა და
მიღებად წამლისა ამის, ვინაჲთგან, თუმცა ჰგონებთ თქუენ მხოლოდ ოდენ ცი-

25 ვებითა ბურობილად თავსა თჴსსა, არამედ ველი მე კუალად უსაშიშრესსაცა სენ-
სა, მოკლედ ვთქუათ, გონებისამებრ ჩემისა მომსრულსა კირსა. სხუებრ, წი-
ნააღმდეგსა დროსა მივიტყევი რაპორტითა⁴ მთავრობისადმი, მით რამეთუ სრუ-
ლებით განსაწმენდელად თქუენსა, კაცთა თქუენთა და ბარგისა თქუენისა მი-
ვილო ბრძანებაჲ 42-თა დღეთა აქ შენახსათჴს თქუენისა“.

30 შემდგომად გამომიცხადა ესრეთუშ, რომელ ჯერ-მიჩნს მე გამზებებად ბარ-
გისა ჩემისა და ყოველთა ნივთთა ჩემთა რაოდენთამე დღეთა განიადაგებით,
აღწერად მათსა თუთუელად სახელდებით და მიცემად მისდა სიისა მის. მსმენსა
სიტყუათა მისთასა დამიძმიდა აქ დაყოფაჲ 42-თა დღეთა და მასთანაცა უფ-
როს ესეჲ, უკეთუ წარუდგენს მთავრობასა უზბოროტესი ესე დაბადებული, ვი-

35 თარმედ მე ვარ სნეულ საუქუშლითა სნეულებითა. მაშინ, მიუხედულსად ყოვე-
ლისა, აღასრულებს ესეჲ თქემულსა თჴსსა. მიზუზისა ამის ძლით დაკრთე ნე-
ბაჲ, მივილე წამალი და წარვიდაცა ჩემგან ძე ბელზებულისა ეკ. შემდგომად
მისა შეეკუნენ იერლიკი⁵ წამლისა ამის მინასა და შევიანხე, რომელსაცა ზედა

¹ იგულისჴმენისა, ვითარმედ ქართუელითა.

² უპირველესი მკურნალი.

³ სია წამლისა ანუ წამალთა.

⁴ წერილითა ანუ სიტყუათა მოქსენება.

⁵ აფთეკიკამ წამლითა მოტანილსა კურხედ ბმული ქალაქი ზენაწერი: ვისთჴს ეყვს, ვი-
თარ ჯერ-არს ემარებად, სახელი მკურნალისა, წელი, თუთუშსა რიცხვ, წამლის სახელის ნიშანი,
...ფასი მისი, ადგილი, რომელსაცა შინა არს აფთეკიკა იგი და სახელ-გუარო პატრონისა მისისა.

იყო დანიშნული ფაქტის წამლისა—შვიდი მინალთუნი და ექუსი შაურა. განვაგრძე სემა ამის დარიგებისამებრ მისისა; მოვალეებინე მსახურთა ჩემთა ნივთნი ჩემნი, განვაფენინე და აღვაწერაჲნე თუთუელად.

21-სა. კუალად მოვიდა ჩემდა წარმონაბთხევი ტარტარისა ლეკარი ევ. განიხილეთ ენა და მკაჲ ჩემი, დაწერა რეცეპტი, მისცა თვსთანა მოყოლილსა კაცსა, მეცუსეულად მოაღებინა წამალი, მსგავს პირველისა მოექცა ამასცა, ხოლო შემდგომად კოვხსა დასხმისა დაამლევენა; დასდგა წამალი იგი და აღმღებმან პირველ წამლის დანაწითობისა მინისა, მისცა იგი კაცსა თვსსა და დამიტევა. მეორესა ამას მინასაცა შევქვს იერლიკი, რომელსაცა ზედა ეწერა ფასი წამლისა—რვა მინალთუნი და ათოთხმეტი შაური და დავკრძალე პირველისა თანა. ჟამსა ამას მივეც სიაჲ ნივთთა ჩემთა მტერსა პატივოსნებისასა ევ ლეკარსა ამას, მსურველმან მწრაფლ გაცლისა მისისა. ამან, დამარიგებულმან ჩემმან დღეში ოთხზის წამლის დაღვეისა, მრქუა: „თავადო! ვსასოებ მე, მით რამეთუ სხუა წამალი არა იქმნების საჭირო თქულსთვს და შემდგომ ვითარცა მოვალ ეუქმ ხილულად თქულდა, მაშინ არა სახითა მკურნალისა, არამედ მცნობისათა“. გარნა მცნობობაჲ ანგაარისა და განარყენილისა მკურნალისა ამის იყო უფროს მიდრეკილი ნივთთა ანუ, უმჯობესად ვთქუათ, თეთრთადმი ჩემთა, ჰაზრისამებრ მისისა ჩემ მიერ მისაცემთა, ვიდრეღა რა თვთ ჩემდა; ხოლო ვერარაჲსა სარგებლობისა მპოვენელმან ამჟამად ჩემგან, თავისუფალ მყო წარსლვთა თვსითა.

კარანტინისა ამას შინა არიან სახლნი ქვთ ადგებულნი ადგილ-ადგილად 13-5ი. საპქრეთით კერძო მომადლოსა ადგილსა ავლია ვალავანი. შორავს სევესტომოლ ქალაქსა ვმელითა სამსა ვერსტსა ზედა, თანასწორ ვითარ წყლითაცა. აქაჲთ არ იხილუმბის ქალაქი ესე ჩრდი-

ლოს კერძოდ შენებული, ვინაჲთგან საშუვალ მდებარენი ბორცენი ჰფარვენ ერთსა მეორესაგან. აღმოსავლეთისა მვარესა კარანტინითა ამით შენდების ეკლესიაჲ სასაფლავოდ კონტრ-ადმირალისა ბიჩენსკის მიერ საეკუთარითა ხარჯითა მისითა, მიზეზისა ძლით განსულმნებულისა ძმისა მისისა ადგილსა მას დამარხვულისათა. ესე შორავს კარანტინსა. ამას ვიდრე ვერსტადმდე და ჩანსცა აქაჲთ.

ყოველნი კარანტინისა ამას შემოსლვულნი უცხოს მჭრით თანამდებ არიან, უქუთე აქუსთ რაჲსამე შინა საჭიროებაჲ, დაწერად მათსა სახელდებით და მიცემად ნაწერისა ამის აქ საგანგებოდ დადგინებულისა მარკიტანტისა¹, რომლისა ძლითცა მიიღებენ ყოველსავე ნათხოვსა სიითა მით, დასწრობათა შინა განწესებულთა წვერთასა. მიღებად მათსა მისლვული დადგების გარე მოაჭირისა და მუნ კმაყოფილი მოიქცევის სადგომსა თვსსა, გარნა მიუცემელად კუალადცა მათთვს თეთრისა.

კალთაჲ ზღუსა არს შემოსლვულ იწროსა შინა ბუხტად წოდებულსა, ვალავნადმდე ორისულ კერძოდ კლდიანსა, და ესრეთ ვიწროობს, რომელ ამიერ მჭრით იმიერ მდგომარეჲსა კაცისა თანა შესაძლო არს უბნობად.

კიდურსა ზედა ამ კალთისასა იპოვენებიან მრავალნი ქუაბნი, მიჯრით გამოკუტთილნი, რომელთაცა შორის არს ერთისა კლდის ქუაბისა ბჰისა ზემო კერძოსა სამსა ალაგსა მოჭრილი ჭუარი. ალაგი ესე არს ნაწილი ძულლისა ხერ-

¹ მარკიტანტი არს ვაჰარი, მჭედრობათა თანა ყოველგან მოარული საჭირობთა და საჭმარითა მათთვს ნივთებითა.

სოენეთ ქალაქის ადგილისა, რომელსაცა ზედა დაფუძნებულ არს აწ კარანტინი
 ესე. აღრითუმ უკუშ ფრიად ჩინებულისა ქალაქისა ამის სახლთა და გალაენისა
 ნაქცევენი უბაასოდ იხუმნებიაწყე სიდიდესა ოდესმე შენად ნამყოზობისა თვისისა-
 5 და თუთ აქაურნიცა აღიარებენ, მით რამეთუ ნაქცევენი მისისა შენობისანი
 განვრცნებოდნენ რეცა ათს ვერსტადმდე. ხოლო ნაწილი ნაქალაქევისა ამის გა-
 33 კარანტინი ესე, ესრეთუმ სხუანიცა მოშორებით შენებულემაინი. იწროსა ამას კალ-
 თასა ზღუსასა ჩრდილოთ და სამჭრით უდგნ ექუსსა ადგილსა დარაჯანი დღე
 და ღამე; ხოლო აღმოსავლეთით კერძო, დასასრულსა თანა ზღუდესასა არს
 10 წყაროა მრთელი და გემიერი სასემელად აქ მყოფათათს.

22-სა. შემდგომად სამჭრობისა გამაცივა კულად და
 თხ ზოლსა ჩემდა მიტრო- ვითარცა დასცხრა ციებეა, ჩუმულებისამებრ განმა-
 პოლიტის ხურისანოქსა ნათლა სიციხემ და დავწეე მოსლუად ოფლისა, დამლევი
 რომით ჩაისა. დროსა ამას მოსლველიყო ხილუად ჩემად მიტროპოლიტი ხური-
 18 სანთოს, ნათესავით ბერძენი, მცხოვრები ზემოვნებულსა მონასტერსა წმიდისა
 დიდისა მოწამისა და ძლევაშოსილისა გიორგისსა, მეცნიერი ჩემი სანკტაქტერ-
 ბურლსა შინა მეფობისა ჟამსა ღმრთისადმი გარდაცულილისა და ყოველთაგან
 საუკუნოდ ნეტარსავსოვრისა გელმწიფა-იმპერატორცა დიდისა ეკატერინა მე-
 20 თა ჩემთა შეუტყობრად ჩემსა დაებრუნვათ უმოჭუცებულესი ესე ივარახი
 თი ზეზისა ძლით ჩემისა ოფლსა შინა ყოფისასა, რომლისათსცა მომაცხე-
 ნეს მათ შემდგომად.

23-სა. უფალსა ღენერალ-მაიორსა კონტრ-ადმირალ-
 თხ მოლოცვა ჩემდა სანკტრადმირალსა მიჩენ-
 25 კონტრადმირალსა მიჩენ- კონს მიერ კარანტინით განთავისუფლებიას ჩემისა
 ჩემთს განთავისუფლებეა ჩემი კარანტინით. თანადუმ დაემოწმა ამას პირისპირ მოლოცუა ჩემდა კარანტინისა
 ამის დირექტორისა, პირველისა რანგის კაპიტანისა¹ უფლისა პონტელეა ნიკო-
 30 ლაევიჩისა დრაკუპოლისა, ყოვლითურთ პატივოსნისა და კეთილისა გუამისა
 მიერ, ხოლო შემდგომად ამისა სხუათაცა წვეერთა კარანტინისა ამისთა. უკა-
 ნასკნელ ურთიერთისადმი ალერსთა ძლით შეყრითა დამტკპარნი, გავიყა-
 რენით გრძნობითა მითუმ.

აწ ვთქუათ უკუშ, საყუარელნო მკითხუმლნო, ჩემ მიერ
 თხ მარკიტანტისა და ეკ დახარჯეულთა სანოვაგეთა და სასემელთათს, გარან
 35 ლეკარისა ნუცა დაევიწყებთ ჩემგან თქუმნდა ამით შემოვედრე-
 ბულისა მვეცისა ეკ ლეკარისათს მოვსენებად რაჟსამე თუთ მართლისა, თნი-
 ერ მცირისაცა წინააღმდეგობისა და სიბოროტესა, მსმენთა მიერ ნუუმე სა-
 ექუსლისა და ჩემ კერძოთ მისდა მისაჩემებელისა.

მომიტანეს სიანი დღიეურნი, მსახურისა ჩემისა გრიგორ რუაძეს მიერ ნა-
 41 წერნი და მარკიტანტისაგან ფასსმულნი. თუმცა მარკიტანტსა ამას დაენიშნა
 ყოველნი ნიუთნი მეტფასდებითა, გარანა მექონი კულად რაოდენმე სუნიდისისა,
 არ შესლველიყო სიღრმისა ფონსა შინა ეცხლმოყუარებისასა, რომელთათს-
 ცა მიმღები სრულიად მის მიერ თხოვილისა თეთრისა, მიიქცა მაღლობითა.
 ხოლო თულათა ვასილისკოჟასათა მქონე ეკ ლეკარი, მცნობი ჩემისა განთავისუ-

¹ პოლკოვნიცი.

ფლებისა, ვითარცა შემოვიდა ჩემდა, იწყო მოლოცუად. არამედ მე, განმწყუტდ-
 მან სიტყუათა მისთა, გამოვუტყუადე, ვითარმედ მნებავს აწუტ წარსლულად ერთო-
 მით სევასტოპოლსა და ამაღ ესაქიროებ, რომელ მაუწყოს მე ფასი ორთა მათ
 დაუვიწყებელთა წამალთა. ამან, მცირედ დაფიქრებულმან თვს შორის, მიპასუხა, 34
 მით რამეთუ ოცდაოთხისა მინალთუნისა თანამდებ ვარ მე მიცემად მისდა მათ- 5
 თვს, გარდა შერომისა თვისისა. მსმენმან სიტყუათა ამათ მისთა, მიეუგვე მას,
 ვითარმედ ითხოვს იგი განუსჯელად ესოდენთა; გარნა იგი მარწმუნებდის მე,
 რომელ მხოლოდ ოდენ დამკუტსლი ჩემდა სათანადოჲსა პატივისცემისა¹ მთხოვს
 დია ზომიერსა და არა მომატებულსა ფასსა წამალთა მათთვს. უკანასკნელ მი-
 ვეც ამას სამი ოქროჲ გოლლანდიისა შერომისათვს მისისა, მჩვენებულმან მისდა 10
 იერლიკთა ზემოაღნიშვნულთა, რომელთაცა ჯამი არს 16 მინალთუნი. ამან, მხი-
 ლუტსმან მათმან, დასდუა ბრალი აფთეკასა შინა მყოფსა ვილასაც, რომელ შეცდო-
 მით დაუდგეს მას ესთა მცირედი ფასი და ოდესცა ბრალი დაჰჭდა თუთ უპატივოს
 თავსა ამ ლეკაირისასა, მაშინ მრქუა, ვითარმედ კმა იქმნების მიღებითაცა 16-ისა
 მინალთუნისათა. ნივთა მოყუარესა ბარბაროსსა ამს მევეც კუალად ორი ოქ- 15
 როჲ გოლლანდიისავე საჯსრად წამალთა, რომელთაცა თუთოჲ ვადიოდის აქ
 უფროს 12-ისა მინალთუნისა, მაშასადამე, შეგავედა ამას მოქცევად ჩემდა,
 უკეთუ არა უმეტესისა, რვა მინალთუნისა მიანიც. დროსა გამშუღობებისასა,
 შემდგომად მადლობისა აღმოთქუა, ვითარმედ მეტსა თეთრსა, მისდა უკუთვ-
 ნელსა, გამომიგზავნის დაუყოვნებლივ კაცისა ძლით თვისისა (ვიხილვით აღ- 20
 სრულებამ) და განვიდა.

თვს მოსლჳსა ჩემდა უფ-
 ლისა კაპიტან პაპაიეგო-
 როვისა რაოდენითამე
 ოფიცერთა

ამასუტ ღღესა მოვიდა უფალი კაპიტანი პაპაიეგოროვი
 კარანტინსა შინა საქმისა რაჲსათვსმე რაოდენითამე
 ოფიცერთა და მუნით ჩემდა შემოსლუასავე თანა მათსა
 მომემაღლობნენ ესენი განთავისუფლებებისათვს თვისისა და 25
 მდებდნენ მე მიზეზად მისა მმეტყუტსლნი:

— „თქუსნო ბრწყინულალებავ! უკეთუ თქუსნ არ ბძანებულოყავით ფრეგატ-
 სა ჩუსნსა ზედა ერთად ჩუსნთანა მოსლველ, მაშინ არ აცნობებდის მხოლოდ
 მოსლჳსათვს ჩუსნისა უფალი კონტრ-ადმირალი ბიჩენსკი ფეოდოსიისა ქალაქ-მთა-
 ვარსა ენგელსა და იძულებულ ვიქმნებოდითყე ფრეგატსა ზედა განტარებად 30
 42-თა დღეთა“.

ამან უფალმან კაპიტანმან პაპაიეგოროვმან აღმოთქუა მოსლვად ჩემდა
 შემდგომსა ღღესა და წარყუანად ჩემი ნუშაჲთა თვისითა სევასტოპოლსა სახლსა
 შინა თვისსა და დაეშორდითცა ურთიერთსა მეორეჲსა დღეჲსად მერმეცა ერთმა-
 ნეთისა ხილულად მოიმედენი. 35

24-სა დილით ადრე მოეტანა ვილასაც კარანტინით ბილეთი მოწმობისა
 ჩემისა აქ, კარანტინსა შინა განწესებულისამებრ, დროს განტარებისა და განწ-
 მენდისა კერძობითურთ ჩემი და ბარგით, მიეცა ესე მსახურისა ჩემისა გრიგორ
 რუაძქესათვს და ამან მომართუა მე იგი, რომელსაცა დავიცვავ ასლად მარადის.
 აჰა თარგმანი მისი: 40

ბ ი ლ ა თ ი

თვს ჩემდა კარანტინით
 მოცემულისა ბილეთის
 პირისა

„უწყებასა შინა საჯვლემწიფოჲსა კოლლეგიისა უცხო-
 ქუსენელთა საქმეთასა უფალმან დვისტივიტელნი სტა-
 ტსკი სოვეტნიკმან თავადმან გიორგი ივანოვიჩმან ავა-

¹ რომელსა არცაღათუ მცირედცა აქვს ცნობაჲ, თუ რაჲსა ნიშნავს ანუ რაჲ არს პატი-
 ოსნებაჲ და პატივისცემაჲ.

ლოემან მას შინა, მით რამეთუ იგი კერძობითა თვისითა, ექუსითა ქართულ-
 ლითა კაცითა, სახელმბრ: იესე შოშიაშვილითა, მოსე ბერუაშვილითა, სვიმონ
 ტაბლიაშვილითა, გრიგორ მკედლის შვილის რუაძეთა, პეტრე ბაქელაშვილი-
 35 თა და გლახა კნოტისშვილითა მიმავალმან საქართულყოთ კონსტანტინოპო-
 8 ლისად და მუნით ეგვიპტედ, მოსლულუმან ზღვთ ციხით სოხუმისათ სამკედ-
 როსა სპეშნოი ფრეგატსა ზედა სევასტოპოლისა ნავთსაყუდელისადმი, აქაურსა
 კარანტინსა შინა განატარა განწესებული ტერმინი (დროჲ) განწმენდითა კანონი-
 სამებრ და განთავისუფლებულ არს კარანტინით. დასარწმუნებელად რომლისა-
 ცა მიეცა ესე სევასტოპოლისა სამკედროსა კარანტინისა კანტორით ავვის-
 10 ტოსა 24-სა დღესა, 1819-სა წელსა.

ადგილი
 სევასტოპოლის სამკედროსა კა-
 რანტინისა კანტორის
 ბეკედისა.

წერი: უპირველესი ლეკარი ეკ-
 სეკრეტარი: შლიკ.

16 თჳს მოსლჳსა ჩემდა პა-
 პაიეგოროვისა ნუშადთა
 თჳსითა და გამოგზავნისა-
 ცა ლენერაღისა ბიჩენსკის
 მიერ ჩემდა ნუშაჲსა
 უფალმან კაპიტანმან პაპაიეგოროემან, აღმასრულებელ-
 მან აღთქემულისა თჳსისა, მოიტანა ნუშაჲ თჳსი მო-
 სლულუმან ჩემდა. მეორეჲ ნუშაჲ მოიტანეს ბრძანებითა
 უფლისა კონტრ-ადმირალისა ბიჩენსკისათა. უკანასკნელ-
 სსა ამას შინა კშთავადებიენ ბარგი ჩემი და კშთავსხი

20 კაცი ჩემნი; ხოლო პირველსა შინა შთავედ მე ერთად უფლისა პაპაიეგორო-
 ვისა თანა, მსახურითა ჩემითა გლახა კნოტისშვილითა მეცხრესა ჟამსა შემდგომად
 შუვადღესა მოლოდებასა შინა ეკ ლეკარისაგან გამოსაზღავენლისა თეთრისასა,
 ვინაჲთგან არ გამოჩნდებოდის არცა უპატივობითა მოსილი ესე და არცა კაცი
 ამის მიერ აღთქემული მოტანად თეთრისა. გარნა თანა წარვკვდეთ, დიდსულო
 მკითხუშლო, აწ და ვიხილვით, თუ რაჲსა ეცნობთ თეთრისა ამისთჳს, ეგოდენ
 25 არად სანიშუნელისა, რაოდენცა ფლიდისა ამის ცხოველისა ეკ ლეკარისათჳს,
 და წარვდით. პირველ მიეცურეთ ფრეგატისადმი ჩემისა, კერძოსა ამის შე-
 მამენებელისა, სადაცა მიეცე პატივის-ცემაჲ ჩემი მეუღლასა უფლისა პაპაიეგო-
 როვისასა, მივეალერსე ძესა მათსა, გავემშჯდობე მათ და უფალთა ოფიცერთა,
 კშთავსხედით კუალად ნუშასა და, მისლულნი კიდურსა თანა სევასტოპოლი-

30 თჳს შელჳსა ჩემისა სე-
 ვასტოპოლსა
 ამის, განვკვდით ჳმელსა, აღველენით აღმართი ქალაქისა
 ამის, ორკერძოდულს სათნოთა სახლთა მიერ შენებულა,
 და მოვედით სახლსა უფლისა კაპიტანისა პაპაიეგო-
 როვისასა მისითურთულს.

36 თჳს მოსლჳსა ჩემისა სალ-
 სსა შინა პაპაიეგოროვისასა
 ოდესცა შევედით შინაგან სახლისა აძის, მოწესემან
 ამან, მხილულმან თჳსისა ასულის აკვისა, დასცა ჳვთი-
 ნი და იწყო მწარედ ტირილი. თუმცა ვცდილობდი მე
 ნუგეშინის-ცემად მისა, გარნა ბუნებაჲ მამისა ადასრულებდის თანანადებსა თჳსსა
 და ეუარებოდის სმენად ყოველსა მიმცნებულსა. უკანასკნელ მრჭუა, ვითარ-
 მედ ცოლი მისი ესევითარისა მიზეზისა ძლით ვერშემძლებელ იქმნა მოსლუად
 40 სახლსა ამას და თუთცა მბოდიშებულმან დატევებისათჳს ჩემისა, მთხოვა მიცე-
 მად მისდა ნებისა წარსლუად თჳსისა სახლულებისადმი, რომლისათჳსცა, თვნიერ
 ყოველისა ჩემ კერძოდ დაბრკოლებისა, წარვიდა ყოველითა პატივისწენებითა, კე-
 თილშობილთა სულთა სათჳსოთა ალვისილი მოწესეჲ ესე მათდამი.

თუხ ქალაქისა სევასტოპო- ქალაქი ესე სევასტოპოლი არს აღშენებულ განსუწმუნებუ- 36
 ლისა ფელდ-მარშლისა, უგანათლებულდისა ტავრიის
 თავადისა გრიგორი ალექსანდროვიჩისა პოტემკინისა მიერ ფრიად მაღალ ბორ-
 ცენეულსა ადგილსა ზედა სრულიად ქვს შენობითა. სამკრებით კერძო მომსლუქ-
 ლი, ვიდრე არ შემოვალს ზღვათა და არ მოიწვევის ქალაქისა ამისა სიახლოესა, 8
 ვერარაჲსა იხილავს შენობასა ამისსა, გარდა მრავალთა ზარბაზანთა, ბატარე-
 ბად¹ გაკეთებულთა; ხოლო ჩრდილოეთით ხედავს თუთიქემის თუთეულად სე-
 ვასტოპოლისა ამის მდგომებასა. ესე იტევს თუხ შორის 1730 კომლადმდე მცხოვ-
 რებთა სამკედროთა, ზღუათა შინა მოსამსახურეთა; გარდა ამათსა არაგინ არს
 აქა მსახლობელ, მცირეთა ოდენ რიცხვთა გარეშეთა ვაჭართა კიდე. არს ორი 10
 ეკლესიისა წმიდათა თავთა მოციქულთა პეტრე-პავლესთა და წმიდისა საკურსულთ-
 მმოქმედისა ნიკოლასისა. ვაჭრობაჲ არს შესაბამი ყოველსა შინა ქა-
 ლაქისა ამის და იფეობაჲ ყოველთა ნიეთთა, გარდა შეშისა, რომელიცა
 ისყიდების ზამთრობით საყენი ზეთს თუმნად, ვინაჲთგან სიახლოესა ამისსა 15
 არ იპოვნებიან ტყენი.

თუხ მისლუხა ჩემისა წარველ უფლისა კონტრ-ადმირალისა ბიჩენსკისადმი
 კონტრ-ადმირალისა ბი- დასამოწმებელად მისდა ჩემისა პატივისცემისა და მაღ-
 ჩენსკისადმი ლობისა, ამის მიერ ჩემდა ჩუწნებულისა კეთილდაწყე-
 სებისა და შეწეენისათუხ; გარნა წარსლუელიყო ესე დღე- 20
 სა ამას სემფირობოლ ქალაქსა. ხოლო აქაჲთ წარმოსლუელი, მოველ ნილუად
 მიტროპოლიტისა ხვრისანთოსისა, ვინა ღროსა ამას იმ-
 ყოფებოდა მღუდელთმთავარი ესე თუხისა ძმისა ასული-
 სა სახლსა. არამედ მესმა რა მსახურთაგან ამისთა დაძინებამა
 უმოჭუცებულესისა ამის მუუფესა, მოვიქეც ვასანჯუად 25

ქალაქისა ამის შენობათა, ქუჩათა და ბაზართა. აქ შემემთხვა უფალი პაპაიეგო-
 როვი, დოზაველი ჩემდა და წარმოსლულმან მისითურთ ბინისადმი, ეპოვნეთ 25
 გზასა ზედა ეკ ლეკარი, რომელმანცა, შემღგომ ჩემის
 სიმრთელის კითხვსა, მითხრა: „თავადო! მყისვე გამოვი-

თუხ ეკ ლეკარისა

გზავნეთ ჩემზედა დანაშთომი თეთრი, გარნა წარმოვლენილმან თქუქნდა კაცმან
 ჩემმან, ვერდა მპოვნელმან თქუქნმან კარანტინსა შინა, მომიტანა მე უკუქნვე 30
 იგი“. და ესრეთ, მკითხულმან ჩემისა ბინისა და მცნობმან მისთუხ უფლისა
 პაპაიეგოროვის მიერ, აღთქუა ანასდად მოტანამ მისი და განგვეშორა.

სლუასა შინა ჩუწნსა სახლისადმი ჩუწნისა მქოლელობდა კაპიტანი პაპა-
 იეგოროვი ესე ცნობად ჩემგან, თუ ვითარი თეთრი თანა-ამს ჩემი ურცხვსა ამას 35
 ეკ ლეკარსა, რომლისათუხცა ვაცნობე მას და მივუთხარ თუთეულად ჩემსა და
 ლეკარისა ამის შორის წარმოებული. უფალმან კაპიტანმან ამან, შეპყრობილ-
 მან განცუფრებისა გამო, მთხოვა ნებისა მიცემამ მისდა აწუშ გამყდანებად
 სათანადოსა ადგილსა ესთა უკაცობრივოდ ქვევისათუხ ეკ ლეკარისა ამის.
 არამედ მხილულსა ჩემისა მას ზედა უთანჭმოებისა, შეიჭურვა მოთმინები-
 თა და თანაწარპქდა. 40

თუხ წარმოსლუხა ჩემისა 25-სა. დამტევებელი ქალაქისა ამის სევასტოპოლისა,
 სევასტოპოლით და მო- შთავევდ ნუშასა უფლისა პაპაიეგოროვისასა ერთად მი-
 სლუხა ტრაკტირსა „ხევე- სითურთ, ბარგით და კერძობით ჩემით. ეცურვეთ სი-
 რად“ წოდებულსა ვერცჲ ზღუს კალთისა ვერსტ-ნახევრადმდე მჭრისა მიმართ

¹ ბ ა ტ რ ი ე არს სანგალი ანუ სანგარი.

- 37 ჩრდილოეთისა და მოვედით კიდურსა თანა მდგომარესა ტრაქტირსა „სევერად“ სახელდებულსა, მიჩმანისა სპირიდონ იეგოროვიჩისა რიზოსსა, გუარობით ბერძნისასა. აქ მრქუა საიდუმლოდ პაპაიეგოროვმან, რომელ ოდესცა მივალ ვეპატორიას¹ ქალაქსა შოენად გემისა, კონსტანტინოპოლისადმი ჩემისა წარმუჟანისა,
- 8 მაშინ არ დამანებებენ საკუთართა მსახურთა ჩემთა გაყუჟანად გარე სამძღვრისა, უკეთუ არ აღვიღებ სემფიროპოლსა შინა მათთვის პაშპორთსა. ვისადილეთ ერთად სამთავრე—მე, იეგორ დიმიტრიევიჩ პაპაიეგოროვმან და პატრონმან ტრაქტირისა მიჩმანმა სპირიდონ იეგოროვიჩმან რიზოს. ხოლო შემდგომად მისა გამემშვიდობა უფალი პაპაიეგოროვი, მიმღები ჩემ მიერ
- 10 თვს ჩემთანა გამშვლობებისა პაპაიეგოროვის მიერ უზაკუშლისა მადლობისა და უკუენ იქცა. მე, დაშთომილმან მხოლოდ რიზოსსა თანა, ვეჭირავე მისგან სემფიროპოლადმდე დროშუკა, კიბითკა და ბრიჩკა ორ-ორცხენბმულნი და განვაშაღებინე შესადგომელისა დღისად.
- 26-სა. დილის მეცხრესა ჟამსა მივეც მიჩმანსა რიზოსს თანანადები და წარველ ჳმელით ჩრდილოს კერძოხსადმი, ზღვისა კიდურთა სიახლოესა სლვითა ვიდრე სამს ვერსტადმდე; გარნა შემდგომ დაჰფარვეს იგი სახელდეულთაგან ჩემთა არ დია დიდროანთა ბორკუთა, და გამომღველი რაოდენთამე სოფელთა შორის თათართასა, მოველ ქალაქსა ბაღჩასარაიას პირველსა ჟამსა
- 20 თვს მოსლუხა ჩენსა ბაღჩასარაიასა შეუადღისასა, რომელიცა შორავს სევასტოპოლსა ოცდაათის ვერსტით.
- თვს ქალაქისა ბაღჩასარაისა ბაღჩასარაია არს ქალაქი უფომოცროვისი, უწინარეს რაოდენთამე წელთა სამყოფი კრიმისა ხანთა, მდებარეჲ ფრიად იწროსა ჳევსა შინა ესრეთ, რომელ სივრცით
- 25 ძნიად იქმნების 300-სს საეენადმდე. აღმოსავლეთით ჰქონან მწუნავილოვანნი ბორცუნი და დასავლეთით სალი შიშუშლი კლდე ზედ წარმომდგარი. აქ ცხოვრებენ მართლმადიდებელნი ზრისტიანენი, ესე იგი ბერძენნი 100-ს კომლადმდე, სომეხნი 25-ს სახლადმდე, მექონნი თვთოხსა ეკკლესიისა; ხოლო მაჰმადიანნი 500-ს კომლადმდე. ამათ აქუსთ ჯამი² 30 და მინარანიცა ესოდენევე. ქალაქსა
- 30 ამას უძვეეს ერთი ოდენ ჳუჩა სივრცესა შორის თვსსა და იგიცა უუიწროვისი, ორისულ მტრით დუქნებინათ ყოველთა ჳელოსანთა და ვაჰართა.
- თვს სახახლისა ხანთა კრიმისათა სახახლედ ხანთა კრიმისათა არს ხისა, მდგომარედ საფუძველსა ზედა ჳჳასასა, მიხედვსამებრ დროხსა ანუ აზი-
[ო]ს არხიეტეკტორობისა კმად კარგი და მოდიდო, შინაგან
- 36 ოთალთა შორის შადრვენიაანი და ადგილითი-ადგილად წყაროიანი, თეთრთა მარმარილოთა გამო გამომდენარენი. რაოდენნიმე ოთალნი არიან ნამუშავედ ვარაკითა და პირად-პირად ფერთა წამალ-მხატვრობითა. ერთსა ოთალსა შინა, დიდებულთა შესაკრებელსა, არს დახატულ კონსტანტინოპოლი გარემოებითურთ მისით და აიასოფითთ, მაჰმადიანთა მიერ ჳამად ცულილით. უშინაგანესსა ამ სასახლისასა
- 40 არს აბანო და მას შინა ვანნი³ დიდისა იმპერატრიცა ეკატერინა მეორეჲსა, შინაგან
- 38 ნაგან ლბილად მოფარდავეული თეთრისა კალამქრითა და სარეველიცა დაგებულ ახლოს მისა შესასუშნებლად. არს ესრეთუ მქვემო ძვიდგესა ერთსა ოთალთაგანსა შინა საფლავი პოლშელისა გრაფ პოტოცკის რომლისამე ასულისა,

¹ თათრულად კეზლოვი.

² ჳამი—მაჰსჳითი ანუ მეჩეთი.

³ ხისა ფეცართა გამო ქმნილი ჰაუზი მოვრძე.

რომელიც ტყუილ მოყუანელი შეურთავს ცოლად ვიეთსამე აქაურსა ხანსა და შემდგომ გრაფინასა მის აღსრულებისა დაუსაფლავებია იგი აქა და პატივად მისად შეუცვლია ჯამად უმანბლობელსი მისდა ოთალი მოსაჯენებელად სული-სა მისისა, ხოლო წყაროცა მარბარილოსა ჰაუზსა შინა ჰშთამომდინარე შემო-უტანის აქა საჯსოვრადვე მისა.

ბალი სასახლისა ამის თუმცა არს მომცრო, გარნა უცხო-
 თხ ბალისა შუშნიერ ხეხილთა წესად რგველთა, შადრეენათა, ჰაუზ-
 თა და წყაროსა ძლით; ოდენ დღეს დაუდევნელობითა და მოუველეობითა
 დიდად ვნებულ და აღსპობად მიდრეკილ.

სასაფლაოთა ხანთა კრიმისათა არს სასახლისა ამისვე
 თხ ხანთა კრიმისათა სა- ზღუდესა შინა ჩრდილოეთის კერძოსადაში, ორი გუმ-
 საფლაოთსა ბათიანი; ერთსა შინა არიან საფლაენი 19-ნი, ზედწერი-
 ლებითურთ რუსულად და თათრულად: რომელსა რაოდენი წელი უმთავარიეს
 და რომელსა წელსა გარდაცულია; გარდა ორთა საფლაოთა, რომელთაცა შინა
 მდებარენი არ ყოფილან ხანებად და არიან მათთანა მიღებულ პატივთათს
 მათ კეთილობათასა. ესრეთუ და შთომილთა მათ 17-თა შორის არს ერთი სა-
 ფლაენი დედაკაცისა. ხოლო მეორესა შინა არიან საფლაენი ექვს; ხუთი კაცთა
 და მეექვსე დედაკაცისა, მსგავსად პირველისა მის.

გარემოს სამარხეთა ამთ არიან დაუფარველად მრავალნი საფლაენი მარ-
 მარილოთსა ძეგლებითა ხანთა მათ ჰშთამომავლობათანი, რომელთაცა შორის არს
 20 საფლაენი კრიმის ხანისა, ოდესმე მეზობელთა თხსთა შემადრწუნებელისა და მორ-
 ჩილებასა ქუტუშე თხსსა მომყუანისა. თუმცა საფლაენი ესე უკანასკნელნი არიან
 დაუკრძალველ და მოცეულ მდელითა მიერ, გარნა ერთად ორისა მის პირვე-
 ლისა თანა არიან მოზღუდელ გალავნითა, ხოლო კარი მისი დახშეულ და
 დაკეტილ მოქლინითა. ქალაქსა ამას შინა არაარა იპოვნების სხუტუბერ ღირსი
 25 ყურადმღებულობისა, თვნიერ რაოდენთამე ბალთა და აპრატაკთა, რომელთაცა
 შინა აკეთებენ ფერად-ფერადთა ტყავთა, კრიმის სამოგვედ წოდებულთა, და
 მრავალ გემიერთა წყაროთა.

27-სა. დილისა მეექვსესა ჟამსა წარმოველ ბაჩხასა-
 თხ წარმოსლხა ჩემისა რაით და მოველ პირველსა ჟამსა შემდგომ შუეალამისა
 ბაჩხასარაით და სემფი- 30 ქალაქსა სემფირაპოლოსა¹, 30-ის ვერსტით მშორებსა ბა-
 რაოლოს მოსლხა ჩასარაით გამო. ქალაქი ესე მდებარებს ვაკესა ადგილ-
 სასანდელსა საამისა. ცხოვრებენ აქ ხუთნი ნათესაენი: რუსნი 500-ს,
 ბერძენნი 300-ს, სომეხნი 50-ს და მაჰმადიანნი 200-ს კომლადმდე, ხოლო ური-
 ანი მცირე რიცხვნი. აქუსთ ეკლესიანი: ერთი რუსთა, ერთი ბერძენთა, ერთი 36
 სომეხთა და სამი ჯამი სამისა მინარითუ მჰაჰმადიანთა.

28-სა. წარველ ხილვად აქაურისა ვიცე-გუბერნატორისა
 თხ მისლხა ჩემისა უფლისა სტატისკისა სოვეტნიკისა ნიკოლაი ივანოვიჩისა
 ცე-გუბერნატორისა ნიკო- პეროვისა დასამოწმებლად ჩემისა მისდა პატივისცემისა
 ლაი ივანოვიჩისა პერო- და თხოვადლა პაშპორთისა მსახურთათს ჩემთა. გარნა 40
 ვისადმი იყო იგი გარე ქალაქისა საზაფხულოსა სახლსა შინა წარ- 39
 სლველ, რომლისათსცა უკმოქცევულმან მიეწერე წერილი და ვთხოვე მისთს,
 წარმგზავნელმან მისა მისდაში მსახურისა ჩემისა გრიგოლ რუაძესა ძლით პაშ-

¹ თათრულად აღმეჩითსა.

პორტიუტურ ჩემით, რომელსაცა მყისვე გამოგზავნა სახელთა ზედა კაცთა ჩემთასა პაშპორთი გაშვებისათჳს მათისა გარე სამძღვრისა ჩემთანა.

აქა არს სიიფე ყოველთა ნიეთთა და სანოვაგათა, გარდა სასენელთა, ღვინისა და სხუათა; სიმრავლეა ხილთა, სიდიდეა საზამთროთა და წესეთა სახარბიელთათა სიტკბობითა შეზავებულთა და სხუათა ხილთა* იშვითა, რომელთაცა იეფობამან კნინდა დამაკვირვეს მე. აქუს ესრეთუშ ქალაქსა ამას მდინარეა მომცრო ჩრდილოთ კერძო და წყარონიცა, თუმცა არ ღია ცუდნი, გარნა არცა საქენნი. არს საშუვალნი ვაჭრობაჲ ვერობიულთა და აზიურთა საქონელთა. ხოლო სხუათა ხილუად და ცნობად დროჲსა არმქონებელი დავიღუმებ მათთჳს.

29-სა. წარმოველ სემფიროპოლით ევატორია ქალაქითჳს, დასავლეთის კერძოდ მდებარეხადმი, რომელიცა შორავს სემფიროპოლსა 51-ის ვერსით. ხოლო მოსლულსა აქა მომცეს სადგომი აქაურისა მეზუტრეთ-უტუტესისა უფლისა კოლლექსის სოვეტიკისა ბერძნისა ნიკოლაი ანასტასიევიჩის ანასტასიევისა სახლისა შინა. პატივოსანი და ღმრთისამოყუარეა მოჴუცი ესე, უფროს 70-თა წელთა სიმრთელით მიმგებებელ-განმსტუმრებელი, იყო საეკტ-პეტერბურხსა შინა 1813-სა წელსა მცნობი ჩემი, რომელმანცა, მიმღებმან ჩემმან, შემიტკბო, ვითარცა საყუარელი ძეჲ ანუ სათნო საკუთარი მოყუასი თჳსი.

30-სა. წარველ ხილუად კარანტინის უტუტესისა უფლისა კოლლექსის სოვეტიკისა გრაფ დენის მარკოვიჩის კაპნისტისა და აქედამ მოველ ერთად ნიკოლაი ანასტასიევიტ ეკლესიასა შინა წმიდისა და საკვრველთმშოქმედისა მამისა ჩუშნისა ნიკოლოსისსა მოსმენად ლიტურგიასა, სადაცა გარდაიჯადეს სამმადლოებელი პარაკლისი დღევრძელობისათჳს მათის იმპერატორების დიდებულთადა და სრულიად უავესტოესისა სახლისა მისისა, ვინაჲთგან იყო სახედღლეობაჲ დიდისა ერთმთავრისა ალექსანდრე პირუშლისა. ღამესა ამას ჰქონდა ბალი აქაურსა გოროდნისსა, რომლისა მიერცა ვიყავ მიწუშველ, გარნა ციეებისა გამო დასუსტებულმან ვერ ძალ-ვიდევ მისლულად.

სრულიად ქალაქი იყო განათლებულ და ზღვსა კიდურიცა განმდიდრებულ ფართთა ალექსანდრე პირველისა სახელრთველითა, ცეცხლსა შინა სახილუმლითა; ხოლო ექვსთა ნათავან—სროლა ზარბაზანთა და აღშვებამა შუშხუნათა.

31-სა ვიქირავე გემი თათრისა ჰაჭი აჰმადისაგან კონსტანტინოპოლედ მიმცურველი მუნ მიყუანისათჳს ჩემისა და შემდგომად წარველ ნიკოლაი ანასტასიევიტ ზემოქსენებულსა ტაძარსა შინა ღმრთისასა. ოდესცა დასრულდა წირვა, ვახდევინე პარაკლისი საღმრთოჲსა მსხვერპლშემწირველსა ბერძენ პროთოიერეის კირიაკესა

40 წინაშე ყოველად წმიდისა ღმრთისმშობელისა და წმიდისა მამისა ჩუშნისა საკვრუშლმშოქმედისა ნიკოლოსისსა, კეთილწარმართებად ჩემისა მწირობისა და სათნოდ მათსა დაცუად ცხოვრებისა ჩემისა. უკანასკნელ მიგვიწვივა თჳსად პროთოიერეი კირიაკე უფლისა ანასტასიევიტურთ და ვითარცა მივედიოთ რა სახლსა მღუდელისა ამისსა, მცნობმან ჩემისა კონსტანტინოპოლად და უშორესისადმიცა წარსლვსამან, შორის მრავალთა სხუათა საუბართა იწყო უბნობად ჩემდა შემდგომთა:

* ღვინის: ადგილთა.

თუ სუბარათა ჩემდამო — ბრწყინვალეთ თავადო! მომიტევეთ მე უტყსენებ-
 პროთოიერებისა კირიაკეს ლობაჲ სახელისა თქუშნისა, ვინაჲთგან აწ ოდენ მაქუს
 მიერ საამოჲ უამი პირველგზის პირისპირ ხილუსა თქუშნისა,
 მსურველსა მასთანა ცნობად სახელისაცა თქუშნისა, ვითარ გეწოდებისთ თქუშნი!“
 მიეუგვე მე: „გიორგი ავალოვი“, რომელიცა დაიწერა ქაღალდსა ზედა სტოლსა 8
 მღებარესა და მოქცევულმან ჩემდა, მრქუა: „თავადო გიორგი ავალოვო! ესასოებ
 ყოვლად ძლიერსა არსებასა ზედა, მით რამეთუ მიწვენილი მშულობით იხილავთ
 ახალსა რომსა ანუ მოკლეთ ვთქუათ მეფესა ქალაქთასა, რომელსაცა შინა ჯელ-
 მწიფებენ მძლავრებანი და უსამართლოებანი მაჰმადიანთა, დამთრგუნველნი აღ-
 რითუჲ ძალთა ბერძენთა ჯელმწიფებისა და ერთასა, მაშასადამე ბარბაროსებრ- 10
 თა ქცევათაგან მათთა აღსპობად მიწურვილსა მართლმადიდებელთა ხრისტიან-
 ნეთა სარწმუნოებასა რაოდენითამე უკუჲ საუკუნეთგან, ხოლო მასთანა ტა-
 ძართაცა ღმრთისათა და წმიდათა მისთასა ჯამებად ცუდილთა და სხუათა შე-
 ურაცქმნილთა და დაქცევულთა. გარნა უკეთუ მუნ ყოფნისა თქვენისა დროსა
 განვლიან ორნი ანუ სამნი წელი, მაშინ უთუოდ იხილავთ ესევეითარსა გონე- 15
 ბისა განმავართომელსა შემთხუშვასა, ვითარმედ მრავალთა სანატრელ იყოს მო-
 ნაწილეობად წარმოებულსა მას შინა ელლინთა მიერ“.

აქ დააყენა უბნობაჲ თუნი მოკუტემან ამან მსახურმან საკურთხეველისა.
 ღუმილი მისი მივაწერე მე მიზეზად შემომტანსა ჩუშნდა მურაბათა, წყლისა
 და კავისასა, არამედ შემდგომ მიღებისა მათისა და შემომრთმევის განსლუსა 20
 განაგრძებდის პროთოიერეჲ ესე მღუმარებასა თუსსა და არდა იხილუშობდის შე-
 მასრულებელად წყებულისა მისგან საწარმოებელისა და ჩნდა მით განმაცდი-
 ბელად ჩემ შორის მქლოველობისა და თხოვად მისთუ, რომლისათუსცა ვრქუ მე:
 — „პატივოსანო მამაო! მიზეზი თქუშნ მიერ ჩემდა აწ მოცემული მაიძუ- 25
 ლებს მე მოქცევად თქუშნდა თხოვითა შესრულებისათუს თქუშნგან წინადაგე-
 ბულისა საგნისა, თუ ვითარისა დასასრულისადმი არს იგი მიდრეკილ ანუ სხუა-
 თა მიერ სახარბიელოჲ“.

ამას ზედა მღუღელმან ამან, რეცა ძილისაგან ღრმისა გამოფხიზლებულ-
 განმხიარებულმან, განაგრძო ესრეთ: „კონსტანტინოპოლს მცხოვრებნი მაჰმა- 41
 დიანნი, თანასწორ ვითარ სხუათაცა ადგილთა გავითარებულ-სწავლულნი წე- 30
 რილთა შინა, დარწმუნებულნი დაახლოებულისა მათდა ძკრშემამთხუშველისა
 დროესა, შეიკირვებენ, დრტვიენვენ სუშსა ზედა თუსსა და ამმოავებენ სიღრმით
 გულისათ, მით რამეთუ მსწრაფლ განძებულ იქმნებიანყე იგინი სამუღოფსა ქა-
 ლაქით და გარემოთაგან მისთა, გონებისაჰებრ მათისა, ვინაჲთგან სდებენ იგინი
 დაწყებასა მისსა შემთხუშვისა ამისთუს 1820-ისა წლისა განსლუჲსა თანა, რიც- 35
 ხუთა ანუ ანგარიშთა ძლით მათთა. გარნა მშუტაჲლნი ყოველსა ამასთანა უხილ-
 ველობისა და უსმენლობისათუს სხუათა ხრისტიანეთა საველმწიფოთა მიერ გა-
 ნუშზადებლობათა შესახებელად მათ მიერ მილოდებულისა საგნისა, ვერ წარ-
 მომყენებლობენ თუს შორის უბედურნი, რომელ მათ შორისევე აღადგენს ძლი-
 ერი მკლავი მაღლისა ელლინთა, მათ მიერ დამდაბლებულთა, მათდავე დამამ- 40
 დაბლებულად.

ხოლო მე, ბრწყინვალეთ თავადო, ვგონებ სრულიად წინააღმდეგად მათ-
 სა, ვინაჲთგან არიან იგინიცა შემცდარ და რიცხენიცა მათნი შეტანილ ცლო-
 მასავე შინა. რიცხენი ჩუშნ ხრისტიანეთა ბერძენთა არ ექუშმღებარებიანყე
 ხუშდრსა რიცხუთა მათთასა და ამის გამო ვედებ პირველმსასოებელი ყოველისა 45
 შემძლებელსა ღმერთსა ზედა, მისდამივე მჭურვალეთა ცრემლთა შინა მთხოვე-

ლი შეწევნისა, ვითარმედ შემდგომად შდლთა წელთა, ესე იგი 1821-სა წელსა ჭერ-არს დაწყებად მისა, ხოლო დასრულებამა მისი დასაბამსა თანა 1828-თა წელთასა, უკეთუ ღმრთივდაცუელისა დიდისა როსისის იმპერიისა ძლევამოსილი საკურველი მიიღებს მას შინა მონაწილეობასა, რომლისათვისცა თქულს, თავადო, მისლვეული კონსტანტინოპოლს ნულუმე ისმენთ ესრეთულ თვთ მეცნიერ-თაგანცა მაჰმადიანთა“.

აქ დაასრულა საღმრთომან ამან გუამმან წინასწართქვამა თვისი ანუ რიცხვთა გამო მათთა გამოკრებული ძალი მეტყუელებისა თვისისა, რომელსაცა დაეუტევეთ მშვიდობა, მიმღებთა მის მიერ კურთხევისა და მოვიქციეთ ბინად ჩუწნად.

ქალაქისა ამისთვის არ დავაშრომებ პატივსაცემელთა მკითხულთა გრძლად მეტყუელებითა, ვინაჲთგან ვერარაჲ ვპოვნე მის შორის ღირსად შენიშვნისა, მხოლოდ ოდენ მისა, ვითარმედ ცხოვრებენ აქ ბერძენნი—100-ს, სომეხნი—15-ს, მაჰმადიანნი—1000-ს და ურიაანი—400-ს კომლადმდე. ბერძენთა აქუსთ ეკკლესიაჲ ერთი; სომეხთა ეკკლესიაჲ ერთი; მაჰმადიანთა ჯამი 25, ესოდენითა მინარებითა, ხოლო ურიათა სინაგოგი ერთი. გარე ქალაქისა ამის, სიახლოესა ზღვს-პირისასა არს სიმრავლე სხუადასხუაგუარათა ქარისა წისქვლთა.

სეკდემერსა პირველსა

თჳს მოხლხა ჩემდა გრაჲ მოვიდა დილით ჩემდა გრაჲ დენის მარკოვიჩი კაპ-კაპნისტისა ნისტი და აღმთქემელი ჩემისა დაუყოვნებულად განმგზავ-რებისათვის ცლისა, წარვიდა კარანტინსა შინა თვისისა თანამდებობისადმი. და ვითარცა ოდენ განვიდა იგი ჩემგან, შემოვიდა ზემოქსენებული მოტუცი პრო-თოიერეი კირიაკე, რომლისა თანაცა განვატარე საამოდ რაოდენიმე ჟამი საუბართა შორის კერძობითთა. ესე მომეცემი ჩემდა სიტყვსა კულადცა ხილვასათვის ჩემისა, მიიქტა სახილ თჳსა გაუმშვიდობებულად, ხოლო მე სახლისა პატრონი-თურთ ჩემით წარველ კიღურთადმი ზღვსათა სამმოთხულოდ.

თავი მესამე

თჳს შესლხა ჩემისა კერ-2-სა. შემდგომად სადილისა მეექუსესა ჟამსა შერბ-ძობითურთ ჩემით კარან-ნენ ჩემსას გრაჲ კაპნისტი და პროთოიერეი კირიაკე, ტინსა შინა და მუნთ ხოლო ერთად სახლისა პატრონით ჩემით უფლისა კოლ-განსლხა აღსლად გემსა ლექსეის სოვეტნიკით ანასტასიევით მივედით კარან-ზედა ტინსა შინა, უწინარესვე შემგზავნელნი მას შინა კაცთა და ბარგისა ჩემისა. გრაჲ კაპნისტმან, მიმღებმან პაშპორთთა ჩუწნთა და მკითხულმან მათმან ჳმამალად მსახურთა და თანამყოლთა ჩემთა სახელთამან, განუტევენა ივინი თვთელად ზღვსადმი და უქანასკნელ ვიქმენ მეცა განთავი-სულელებულ ყოველთა მათ მმადლობელი და გამშვდობებული.

თჳს ჩემდა მოგვებობისა გარე კარანტინისა ამის მომეგება ჩემ მიერ მომიზღებუ-რიეზისა პაჳი აჰმად, პატრონი გემისა, რაოდენისამე-ლი თათარი პაჳი აჰმად, პატრონი გემისა, რაოდენისამე-გემისა მსახურებითა. ამათ მოედგათ კიღურსა ზღვსასა ოთ-ხეთისა კაცისა ჩემისათა, ხოლო მე შვეულ პაჳი აჰმადით და 40 ხი ნუშა. ერთსა შინა ჳშთააწყუს ბარგი და ხორაგი ჩემი, ჳშთასხმითა მას შინავე მსახურით ჩემით გრიგორ რუაძეთი მგორცხა ნუშასა და თჳს შესლხა ჩემისა შავ-სა შინა ზღვასა

ორითა მით სხვა ეზიდებოდნენ საზამთროთა გემსა ზედა ორდირაგინსა, რომელსაცა ზედა აღსლავულმან ვიზილუმნ ბანისა მისისა ერთსა კერძოსა წყობილნი ბოჩკანი დიდ-დიდნი ერბოათა საესენი და მფორესა კერძოსა—მრავალნი ბარდანანი მატყლითა დატენილნი, ნაბადნი ქუსსაგებულად და თოკნი ნავთა, იწროებისაგან ბანისა უადგილოდ ყრილნი. ოდესცა მანვეა ჰაჭი აჰმად ჰშთას-
 5 ლუად ოთართა შინა ნავისა ამის, ეპოვენ იგინი ხვარბლითა და საზამთროებითა საესე, ვიდრე პლაფონადმდე, რომელთაცა შინა თავუთათუსცა ძნელ იყო შეძერომად, გარდა ერთისა; გარნა რომლისაცა შორის ჯერ-იყო მუცელსა ზედა
 43 წოლით შესლუად და ჯდომადცა სწორედ შეუძლებელ. არსითმე სარკმლისა მექონისა სინათლისა ხილვსათუს, ოდენ ბანსა ზედა მომცროსსა ფანჯრისა და იგი-
 10 ცა ჰაფანგხურჯლისა; გარნა ესე იყო ჩემთუს სამყოფ-საწოლად დანიშნულნი და უსაგმარესი სხუათა. ჰაჭი აჰმად უბრძანა მსახურთა ჩემთა გაშლად მას შინა ქუსსაგებულთა, სადაცა გაეშალეთ მე და გლახა კნოტისშვილმან ფარდაგი ჰვარბალოთა ზედა და ვიკმავე თავისა ქუსშე დადებად მუთაჟა. კნინ დავეტივენით მე
 კნოტისშვილითურთ ოთარსა ამას, გარდა ჰვარბალოთა, მრავლითა საზამთროთა
 15 თა საესესა ჰერადმდე. გაუძლებელსა ამას დილეგსა ბნელსა, რომელსაცა შინა დაევაპატიმრე განგებ თავი ჩემი, ვიყუნით დაუგდებელ დღე, და უფროს ღამე, სიმრაველთა მიერ თავუთასა რაოდენთამე დღეთა, ვითარცა იცნობების უფალთა მკითხუმლოთაგან შემდგომსა შინა.

3-სა. შემდგომად შუევადლეგსა უბრძანა რეიზმან! ჰა-
 20 თუს განცდარჯსა ჩემცხსა წს-პატორით კონსტანტინო-პოლისადმი
 3-სა. შემდგომად შუევადლეგსა უბრძანა რეიზმან! ჰა-
 20 ჰი აჰმად ჰელქუსშეთსა თუსსა მიცემად სხუათადმი ბრძანებისა აღმოწევად ღუზათა, გაშლად აფქიოთა და განშადებად ყოვლისა მყისუმ განცურჯსათუს, რომლი-
 სათუსცა ესე, მიმღები ბრძანებისა, მოვიდა და დადგა სუსტსა თანა ღუზათა თოკმულსა და კეტებითა საბრუნვებელსა. მოუწოდა მსახურთა გემისათა, რომ-
 25 ლისადმიცა მოვიდნენ ექუსნი. ხოლო ოდესცა შეუყარნეს სევეტსა ამას კეტნი და თუთუღნი მათგანი სდგა მათ მიერ შეყრილისა კეტისა თანა, მაშინ დასზა-
 ვნა მომწოდებელმან მათმან ესრეთ:

თუს სიმღერისა მხაზრთა მიერ გემისათა ღუზათა აღმოწევასა თანა	<p>შ ომოლო, შ იემლო შ ომოლო, შ იემლო შ იემლო შლეგსა კულ-ოლიმ-სანა ბირ-იაღლულ-ვერსანა სარი-ლალოდ ეთალიდ ჯანი-ჯანა კათალიდ</p>	<p>ხოლო მამენი იგი მბრუნე- ბელნი სუსტისა მის, რომ- ლისა ძლითცა მსწევენ ღუ- ზათა, იზახან შემდგომთა ლექსთა.</p>	<p>შლეგსა შლეგსა შლეგსა შლეგსა შლეგსა შლეგსა შლეგსა შლეგსა</p>	<p>30 35</p>
--	---	---	---	---

და ოდესცა გამოჩნდება ღუზაჲ, მაშინ პირველი იზაგებს სამგზის: „შლე-
 სა“; სხუანი—„შლეგსა“. იგივე პირველი: „შლეგსა“; სხუანი—„შლეგსა“. პირველი-
 40 ვე: „შლეგსა“; სხუანი,—„შლეგსა“, და აღმოიღებენცა ღუზათა. გარნა ჯერ-არს თქემად, მით რამეთუ კმა საამოდ შეწყობილითა კმითა უბნობენ ლექსთა ამათ,

1 რეიზად და კაპიტანადცა უწოდებენ ოსმანინი გემის დუმისა მპყრობსა, ნავთა მმართავლისა ურჯად ღუზათა შინა.

44 მსგავს სიმღერისა, დროსა ღვწათა აღმოღებისა და აფქიოთა თოყთა დაჭიმათა-სა. სრულ-ჰყუჰს რა ესენი, დაცალეს კუშპარაჲ და განეცურვეთცა მეოთხესა ჟამსა კონსტანტინობოლისა მიმართ; და ვინათგან მღვლეარეჲ ფრიალ ზღუჲა იხილესჰობოდისცა განმაგრძობელად აღტენილებისა თვისსა, ამისთვის სუნისა მის-

8 თვის კაცთა ჩმთა ღღენ-
მისა ზღუჲა ღღენდა ძლით
გან ძღვეულნი დაეცნენ მაშინვე კერძობანი ჩემნი, მთხე-
ველნი პირთაგან, რეცა პირით სასაქმებელისა წამლისა
შემსველნი, თვნიერ გლახა კნოტისმულისა, რომლისა
თანაცა მცირება ჟამსა მჩუწნებელი სიშენისა და შეუპოვარებისა თვისისა მოსე
ბერუდაშვილი შეუყენა სხუათა მათ ქართულთა ამხანაგთა თვსთა. ხოლო და-

10 ლამდა რა, შეეძმარ კნოტისშვილითურთ დილეგსა შინა ჩემსა ძილად, არამედ
სუნმან უძღლიერგისისა სიმშორისა, სიმყარლისა და ურციცხულობამან დედა-
ზარდლთა მიგვეცეს ესრეთსა განუსტნებლობასა, ვითარისაცა გამოწერად არ-
შეძძლებელ არს მავაჲ ჩემი. ესევეითარსა მდგომობასა შინა განვატარეთ ლამეჲ
ესე, ჩემ მიერ აროდეს დასაიფყები, და განთენებასა თანა აღვევლით ბანსა.

16 თვის სასტკად ზღუჲ ალ-
ფოთებრისა და გემისა ღა-
თქმად მიწურავსა
4-სა. ვეაქენდა გუშინდლისამებრივე ცუდი და შემე-
შინებელი ჰავა. თემცა ზღუჲა ჰბორკვიდის უსასტიკე-
საღ, გარნა გამოცდილი მოკუცებული რეიზი ჰაჭი აჰმად
მიაცურვებდის ნავსა ჩუშნსა წინამდებარეასადმი საგნი-
სა. მათ შორის ქართულნი ჩემნი ეყარნენ კულად ბანსა ზედა, ვითარცა სნე-

20 ულნი და უძღლურნი.

5-სა. გარდაჰჭდა ზღუჲა სამძღუარსა გულისწყრომისა თვისისასა და ესრეთ
განძნდა, რომელ ღრუბელთადმდე აღმაღლებულნი ზურთნი მისინი მიმოგვეკლვი-
დიან ორისცა კერძოდ გემისა ამის ბანთა ზედა მეოფთა და ოთალთაცა შინა
შემძრვალთა არ აგდებდიან უწყსველად. შფოთებაჲ მისი სახითა ამით განგრძ-

28 და ოთხსა ჟამსა და ვერარაჲსა ბოროტისა შემამთხუკველმან ჩუშნდა, დააცხე-
რო ბორკვებაჲ თვისი რაოდენსამე ჟამსა. შემდგომ მოგვეგება პირითკერძო ქარი,
არმტვევებელი ჩუშნი განგულვებულისადმი გზისა; არამედ თათარი ჰაჭი აჰმად
რეიზი ირწუნებოდის მოკუცებითა წელთა შინა თვსთა დიდსულობასა და გა-
მოცილილებასა ესევეითარსა დროსა ნავისა მმართველობითა, ოდესცა სხუანი

30 გელქესშეთნი მისნი, განწირველებასა შინა მტირალნი, ცრემლითა და ხმამალ-
ლად მგოდებელნი, იზაჰქდიან: „აილა, აილა! სან სახლამანი“¹. გარნა ოდესცა
გარდაჰჭრიდინ ზურთნი ნავსა ამას კინილადა დასანთქმელად, მაშინ უფროს
აღატყდებოდის გოდებაჲ მსახურთა მიერ გემისათა და ისმოდის მხოლოდ: „აი-
ლა! აილა!“

38 ხოლო მე კნოტისშვილითურთ, დალტობილნი მთლად ზღუჲს წყლისა მიერ,
ჰშთავდით ოთალსა ჩუშნსა გამოცულად სამოსელთა, სადაცა ვიქმნენით
სასტიკად გუშმულ საზამთროთა მიერ ესრეთ, რომელ არცა თაენი, არ-
ცა მკერდნი, არცა ბეჭნი, არცა მკლავნი, არცა ფერდნი და არცა ფერჯნი, რო-
მელთაცა უფრთხილებოდით უფროს ერთსა მეორეთაგან, არ შეგვრჩნენ უქმეჯვ-
40 ნელ და მასთანაცა არ დაუტევეს განუცდელად ცხური საბრალოსა მსახურისა
ჩემისა გლახა კნოტისმულისა, ვიდრე დინებადმდეცა სისხლისა.

45 თვის ზღუჲა დაჯცვრომე-
ლომისა და მათა კონ-
სტანტინობოლისთა ბრყუ-
ლად განთიენისა
6-სა. გებრძოდნენ უმეტეს წარხლომილისა დღისა ქარი
და ზღუჲა, გარნა ჩუშნი, შეურაცხყოფელნი მათნი,
მიეცურვიდით მცირ-მცირედ და ვიხილესთცა ჰოგრიითა

45 ბრყულად ნაწილნი მათა კონსტანტინობოლისთა.

¹ ღმერთო, ღმერთო, შენ დამიფარუშ მე.

თჳს უსაჩინოეს გამოჩენი- 7-სა ეიხილჳსთ კჳალად ჳოგრისა ძლით, გარნა უსა-
ხა კჳელთა კონსტანტინო- ხინოეს პირჳშლისა კჳელნი მეფისა ჳალაქთასა და აღმო-

უტევენესცა მხიარულებისა ლაღადებანი ყოველთა მისთჳს.

რომელთაგანცა ერთმან გემისა მსახურთაგანმან და მანვე მზარეულ-
მან დააყარა მესი სასაქმეველსა ზელა ცეცხლი, მოაფრჳკჳა გუნდრუჳი და 8
გვიკმეია ყოველთა ჳშთამოტარებით, მჳყრობმან მეორესა ხელსა შინა თებში-
სა ტელსაწოცხურჯლისა¹.

თჳს მიაქლოვებინა ჩჳშნისა არამედ ვიყუშნით ჳრეთცა დია შორს და განსაცდელიან-
მთათადმი ურჳშელ-ანა- სა მდგმოვობასა შინა დანთჳმად მიწურჯლნი, უკეთუ ძალ-
ტოლიისათა სიხილჳს-სახიერისა მალღისა არსისასა არ დავეცჳს- 10
ნით უვნოდ და არ მივეტანენით ნავით ჩჳშნით მთათადმი

ურჳშელ-ანატოლიისა², თჳს შორის ზღჯსა ამის შემამწყუდეველთა. გამოჩნდნენ
აწ პირისპირ ჩჳშნსა ნავნი ეაჳართა, უფროს 300-ისა,

თჳს ნავთა გამოჩინებისა ატჳიოშლილნი, გარნა ჳუზათა ზელა მდგომარენი და
მლოდნელნი კეთილისა ჳვისა ცურვად უშორესისა მიმართ. თანაწორვე ვჳკრეტ- 15
დით ნჳშათა სხუადანსხუაგუარათა, ხილთა და ხორაგთა მიერ სასევეთა, მცურ-
ვალთა ნავითი-ნავად განსყიდულ მათსა, რომელთაგანცა იყიდეს ყურძენი და
სხუა ხილნი, ვითარცა მენავეთა ჩჳშნთა, ესრეთჳჳ ჩემთაცა ჳართჳშლთა.

თჳს შემოხლჳხა ჩჳშნისა კენებულთა ნავთა ამით სხუად და სხუად კერძოდ გან-
მთათა შორის ურჳშელ- ანატოლიისათა ცურვად განმზადებულთა ხილვამან შეამეცნა აქჳს გონებდა 20
ჩემი კონსტანტინოპოლისა შინა დიდებულისათჳს და მდი-
დრისა აღებ-მიცემისა ანჳ ეაჳრობისა. ხოლო ოდესცა

შეგმოვედით თჳქმულთა მთათა შორის, მოეგებნენ სახელჳშლთა ჩჳშნთა ორი-
სჳშ მჳრით ადგილ-ადგილად, მაგალითისამებრ ევროპელთასა, უცხონი შენო- 25
ბანი, ქჳთკირთა და თლილთა ქუათა ბატარებლ³ შემკობილნი სახლებითა, ჳა-
მებითა, მინარებითა, საომარითა იარაღებითა, ჳარბაზნებითა, ჳაბაზონითა, სოვ-
ლითა საჳიროათა მძროლთათჳს ხორაგითა, მაღაზინათა შინა დაკრძალუველითა,
წყაროებითა და გარემოს მათსა კასაბ-ჳალაქ-სოფლებითა და ბალჩებ-ვენაჳებითა.

თჳს უსამართლოდ სამღუ- არ ჳელეწიფების, კეთილგონიერო მკითხჳშლო, ესე-
რაგისა ჩჳშისა მშეშტა ვითარისა ყოველითურთ გრძნობათა ჩემთა განმალღიგე- 30
ზედა ჩემთა ბელისა საგნისა ხილუასა თანა განუნათლებელსა ბრჳჳუსა
გონებასა ჩემსა მოაზრებლად და დათხზუად სახისა, ჩემ მიერ

ლავირინთოდ წოდებულისა ადგილთა ამით მდებარეობათა შჳშნიერებისა.

დღეს აჳ ოდენ იშუა ჩემ შორის სამღურავე მშეშტთა ზელა, სოფელსა ამას
შინა მაწარმოებელთა ჩემთა და ვიწყე ჩივილად: „რად არა განაძლიერეს მათ 35
შემდგომ სიჩჩოებისა ჩემისა სიყრმე ანჳ სიჳაბჳუჳე ჩემი რაოდენმე სწავლითა
რომელთამე განათლებულთა ენათა ძლით ხრისტიანეთა საჯელმწიფოჳსა, რომ-
ლისა გამოცა ნუჳუმე მეჳმნებოდა აწ ჳონეჳ გონებითისა ხედვისა აღჳჳრვად ჳელ-
თა ჩემთა ცხოვლად გამოხატჳსათჳს წინამდებარეჳსა ნიშნისა“.

¹ ბერძენთა და ოსმანიანთა უძსთ წესად, რომელ დროსა დანიშნულსა ადგილსა დაახლო-
ებისასა, იხილჳს რა რასამე ნიშნისა კჳელისასა, უკჳევე ყოველთაჳე მგზავრთა ნავითა მით მი-
მავალთა, რომლისათჳსცა მიიღებენ მკმეველნი კმეველთგან, რცა საშახრობლად, რაოდენთამე
თეთრთა.

² უ რ უ მ ე ჳ ს ევროპისა და ანატოლს აზიისა მჳართა უწოდებენ ბერძენნი და ოსმა-
იანნი.

³ ბატარეი—იხილჳს გჳშრდსა შინა 39-სა.

ოღესმე ამართლებენ და სარჩლიან მათ სჯინდისი და გული ჩემი, წინააღ-
 46 მდევად ნებისა ჩემისა, მით რამეთუ არა შეევხო ჩემოჲს საღმრთოსა საჯსენებელ-
 სა მათსა ესეითარითა მოგონებითა, მმეტყჴსლნი ჩემდა: „ნუთუჴმ გარემოებაჲ მათი
 ექმნა მათ მიზეზ მისა და მასთანავე ფერდობთა შორის კაცკასიისა მათათსა
 5 ვითარსა განათლებასა ჰპონებდნენ ივინი, უკეთუ ჰქონიყოთცა ჰაზრი სწავებად
 შენსა ყოველთა ესეითართა შემთხუშვათათჴს ცნობად და მირთმეყად მათსა
 შემეცნებად სხუათა“.

ოღესმე ამოვავებელი სუჴსა ზედა ჩემსა ვლრტვინავ, რომელ ღროსა პირ-
 ველ მისლჴსა ჩემისასა სანკტებტერბურღსა შინა, ესე იგი 1784-სა წელსა, თუმცა
 10 ვიყავ მე ახუთთმეტელ წელსა შინა მყოფი და კეთილთაყა ღმრთო დაჰმარგჴსლი,
 გარნა არა სრულიად არ მიმტყა ესრეთსა საფარუჴსა ქრჴშე, სადაცა, შორის
 მრავალთა სხუათა, მომსესელი მეცა მცირედ რაოდენმე ნათელი მეცნიერებისა
 და მის ძლით უკანდირესად გელ-მეყო ღღეს გამოწერად ჩემგან ახლისა ამის
 ლავირინთოდ გონებულისა ადგილისა. ხოლო ვინაჲთგან ვაკლ მე უსასურვე-
 15 ლესთა და უღძრფასესთა საუნჯეთა ამით ზემოთქმულთა მიზეზთა გამო, ამისთჴს
 ვთხოვ უმდაბლესად ყოველთა მიერ მქლოველთა თანაწარჯდომად ძალისამებრ
 ჩემისა მოკლედ მოთხრობისათჴს და მეცნიერთა გამო ვრცლად სამმეტყჴსლოჲ-
 სა საგნისა ამის და მოცემად ჩემდა ნებისა მცირეს ხანს მიქცეყად სხჴსა ნიშნი-
 სა მიმართ.

20 არამედ ვგრძნობ მე ღიდესულობისათჴს შენისა, მკითხულო, შეურვებუ-
 ლად უღონოებათა ძლით ჩემთა მიხედჴსამებრ ჩემისა აღმსარებლობისა, ვიდრე
 არშემწყნარებულად წინადაგებულთა მიზეზთა ჩემდა და ჩემგანვე მოღდებულად
 მოთხრობისათჴს, ჩემ მიერ შეუძლებულად გამოწერისა სახისა დატევებულისა
 ამისა ადგილისასა, რაოდენცა ძალ-იღების გამოსახჴსა; ხოლო კულად, ესრე-
 25 თჴს სასმენელთა და სახედუშლთა თჴსთა ჩემდა მომახლებით მომპყრობელად
 და რეცა მთხოველად მისთჴს, მიმძიმს, საყუარელი ჩემო, ამას შინა კმა-ყოფაჲ
 შენი, მოუწვევრად ჩემ ზედა ქირღჴსა და დაღათუ დამოუჴსნელითა სურჯლითა
 გწადს სმენად მისთჴს, მაშასადამე დაიფარუშ სისუსტეჲ გონებისა და კალმისა
 ჩემისა, ჩემ მიერ მოლოდებულთა სხუათაგან კიცხევათა გამო და მეცა კერძოთ
 30 ჩემით შეეუყენებ სრულსა გულსმოღვინებასა შეძლებისამებრ ჩემისა თქემად
 მომხიბლველთა ჩემთა ადგილთა ამით მდებარეობათათჴს, თანასწორ ვითარცა
 საიდუმლოსა შინა გულსა ჩემისასა მხილვებულთათჴსცა.

თჴს ჰარტასა ურღმელ-
 ანატოლისა მათთა, მათ
 35 შორის მდებარისა ჴღჴს
 მქლავესა და კოდურთა
 ჴღდა მცსთა შენობისა

აჲა, ყურად იღენ, უსასურუშლესო მეგობარო, ოღეს
 შემოგეტყრეთ რა მართლად მათთა ამით შორის ჴღჴსა
 ამის კალთისა ძლით, რომლისაცა ჰარტა, ჩემ მიერ გამო-
 წერილი და ამასთანა ჰშოატანებული უსაჩინოესად მო-
 გართმევს უწყებასა, ვიდრელა აღწერაჲ მისი საკუთრად
 (იხ. სურ. 1), ვგონებდი თჴს შორის, ვითარმედ ვიყავ მე
 ღღემდე შობითუშ ბრმაჲ და აწ ძალი ბუნებისა გამო შეთილისმებულისა ამის
 40 ადგილთა მდებარეობისა მაძლევს მე ხედუასა. და ვითარცა ახლად შემოსლგუ-
 47 ლი სოფელსა ამას შინა, სრულითა მეცნიერებითა და გულისკმეირებითა პირ-
 ველ გზის ვხედავ მათთა მოლითა დაფარვულთა ხელუღეთა ბატარებისთა, მო-
 სილთა მსგავსითავე მის ფერთა მანტიებითა მალათა ხეთა კნაპაროსისთა,
 ალვისა და ჩინარ-ჴანღარათსა, აღმპყრობთა თხემთა თჴსთა შუბლ-გვირგვინო-
 48 სანთა რაფინდითა, წყაროთა, უკაფიოთთა ვმითა რაჲსაცაღა საამართა სასმენ-
 თა მაწარმოებულთა; ახლოს მათსა, აჩრდილთა ქრჴშე აღნიშენულთა ხეთასა,

მწყემსთა; ვიეთთამე წამოწოლილთა, რომელთამე მსსლმთა და სხუათა მდგომარეთა, სალამურთა ზედა დაკრეთა დროსა მატარებელ-მომღერალთა არაბულად და თათრულად და არვეთა თუსთა მმწყსელთა; ხოლო სირთა და მსგავსთა მათთა მსტინავთა ფრინველთა, ხეთა მათ რტოთა, რეცა ტანტთა ზედა მჭდომელთა და მგალობელთა მუსიკთა მათ კმათა ზედა, მათთანა დავისა მწვეველთა და მპაექრობელთა უბიარტესობისა და უტკბოესობისათუხ კმათა თუსთასა, რომელთაცა შეიპყრეს სიამოვნისა დილეგსა შინა რაოდენსამე ჟამსა შინაგანნი გრძნობათა ჩემთა და კნინლა მიმიზიდნესცა არლა განშორებად სასმენელთა ჩემთა ესთა დამასლბობელთა ბეგრათა გამო, უკეთუ არ დაენახენიებინა ჩემთუხ რეიზსა ჰაჯი აჰმადსა ბეიუქდარა¹.

რაოდენცა ვეახლოებოდით ბეიუქდარასა, ეგოდენ უფროს განსწონვიდიანყე დიდშესნიერებთა თუსითა სახედულთა ჩემთა ბუნებითნი სათნოდ განკარგველებანი აღგილთა და ტყუშ-ჰყოფდიანცა გამომსახველობასა ჩემსა, დამჩაგვრელნი სიკეკულეთთა ძლით თუსთა უქმართა გრძნობათა ჩემთა შესაბამად გამოცემისათუხ მათისა, არამედ კერძოდ ჩემით შევიტურვე აღრითუშ აბჯრითა მოთმინებისათა, მგონებელი რომელ, უკეთუ შენობაჲცა მეფისა ქალაქთასა შეედარების შუშნებასა აღგილთა ამათასა, მაშინ მთავაზებელი მისდა უაღრესობისა, დავანებებცა ვაშლსა ოქროასასა, თვნიერ ყოვლისა განრეშობობისა.

მ-სა. დაუჰბირსპირდით ბეიუქდარასა, ჩრდილოს კერძოდ ნაწილსა ზედა ევროპისა ანუ ურუმელისასა შენებულსა. მყისუშ წარგზავნენ ნუშათი მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე პაშორითთურთ როსსიის სრულშემძლე ბელისა ომირისა უფლისა ტაინი სოვეტნიკისა გრიგორი აღექსანდროვიჩისა ბარონ სტროგონოვისადმი, მირთმევად პაშორთისა და თხოვადცა სახლისა სადგომად ჩემთუხ. უფალსა ბარონ სტროგონოვსა მიეცა ერთი მოწესეჲ თუხი წარგზავნილისათუხ ჩემისა ბრძანებითა, მით რამეთუ, სადაცა იყოს, ჰპოვნოს სახლი საქირაებელი ანგარიშსა ზედა ჩემსა; აჩვენოს კაცსა ჩემსა, მიმიყუანოს მეცა მას შინა და შემდგომ მისა მოაჯსენოს მას მისთუხ. მათ შორის გემი, მომყუანი ჩემი, მისცურვიდის

აღგილისადმი თუსისა, რომლისათუხცა ვიქირავე ორი ნუშა, გარდავადებინე ბარგი ჩემი მათ შინა, მივეც რეიზსა ჰაჯი აჰმადსა აღთქემული თეთრი და წარმოვექ ქართუშ-

ლებითურთ ნუშათა მათ შინა, რომელთაცა მოვეყუანეს კიდურთა მიმართ ბეიუქდარისათა, სიანლოვესა მათისა აღმატებულლებისა ბარონ სტროგონოვის სახლისასა. აქ მომლოდნელმან ჩემ მიერ წარგზავნილისა კაცისამან, ვიხილუშ იგი ერთისა სხუთურთ ნუშამსა მეძიებულად, რათა მით მოვიდნენ გემისა მისდა, რომელსაცა ზედა ვეგულვებოდი რუაძესა;

გარნა მე, მიმწოდებელმან მისმან ჩემდა, ვჰკითხე წარმართებისათუხ. მსახურმან ამან ჩემმან მაჩვენა თუსთანა მოყოლილი უფლისა ბარონ სტროგონოვისაგან ვაშლი მტანებული მოწესეჲ; ხოლო ამან მომცა ცნობაჲ თავისა თუსისა, რომელ იგი არს ძეგ ვანსუშნებულისა ვიცე-ადმირალისა ფეოდორ ლელლისა, სახელით

¹ ბეიუქდარა არს სოფელი დიდი ანუ, უმჯობეს ესთქუათ, კასაბა ქალაქი. ამას შინა ცხოვრებენ ომირნი და დესანანი ბრისტიანეთა ქელმწიფეთანი ზაფხულ, გარდა ფრანციისა და ანგლიისა.

- კონსტანტინე, ნათესავობით ბერძენი და გამომიცხადა, ვითარმედ ბრძანებითა მათისა აღმატებულებისა უფლისა ბარონ სტროგონოვისათა უშოვნის სახლი სადგომად ჩემთს, მთქველმან: უკეთუ მნებაეს, აწუშ წარმიძღუტების თვთ და მიმიყუანს მას შინა. დამრთველმან ნებისა ვიწინაშე იგი, რომელმანცა მიმიყუანა ბეიუქდარას ბაზარსა შინა მდგომარესა სახლსა ბერძენისა დომიტრიაკი მავროკორდატოსსა, თთუშში 11-ს თუმნად ნაჭირაებსა ჩემთს. აქ დამხუდა კიბისა თავისა ერთი ბანოვანი, ხილვისამებრ უფროს 40-თა წელთა მქონებელი, ერთისა 13-ის წლისა ქალითურთ. წინამძღომელმან ჩემმან მრქუა, მით რამეთუ პირველი არს დედაჲ მისი, ხოლო მეორეჲ დაჲ. მივემშვიდობე მათ და შევედით ერთად ოთალსა შინა დივანგებულსა დასნდომად. აქედამ გაჰქონდათ ავეჩუელობანი სახლისა, რომლისათსცა ხშირად გამსვლელი და შემომსვლელი კონსტანტინე ლელი მექმნა შემდგომისა მაუწყებელად, ვითარმედ სახლი ესე აქუნდათ მათ ქირით, რომელთაცა, ამას შინა დგომად არღა მსურველთა, ეჭირავათ სხუაჲ, უმახლობელეს უფლისა ბარონ სტროგონოვისა და რაოდენიმე დღე არს უკუშ, ვითარცა ეზიდებთან საკუთართა ნივთთა თსთა; და გამეთხოვაცა წარსლულად მთავრისადმი თსისა, მოჯსენებად მას ზედა დებულისა საქმის აღსრულებისა.

- და ესრეთ გაჰქმოი მე ოდენ ზემოჯსენებულთა ბანოვანისა და ასულისა მისისა თანა. პირველი აღჰსდგა საჩქაროდ, შევიდა მეორესა ოთალსა და შემოსლველუმან კულად ჩუშნდავე, შემოიტანა თსთანა უტრძენი, ლეღვი და დამასხი, თუთუელი საკუთართა თებშთა ზედა. ხოლო დამწყობი მათი სტოლსა, დაჰსჯდა თუთცა. შემდგომ, მოქცეველუმან ჩემდა მკითხა გარისხინსა, წოდებისა და გუარისათვის ჩემისა. კმა-ქმნილმან ყოველსა მას შინა, მაწუვა ჰამად მის მიერ შემოტანილთა ხილთა, რომელსაცა ზედა მსმენმან ჩემისა უარისა შესაბამითა მადლობითა და მცნობმან ჩემისა ახლოს ხანს ცივებით ავადნამყოფობისა, მრქუა, რომელ ასულთა მისი ივნების დღესაც სენითა მითუშ. მერმე, მცირედ რაოდენმე დუმილისა მიმღებმან, მკითხა:

- თავადო! გისხენანა მეუღლაჲ და შვილინი?
 მივეუგე:—არა!
 — არცა გყოლიანა იგინი?
 — არა!
 მაშინ განაგრძო საკვრველმან დედაკაცმან ამან მქოველობაჲ თსი და მითხრა:
 — გაქუსა ჰაზრი ცოლის ყოლისა?
 ამას ზედა ვუბასუხე მე, ვითარმედ დროსა ამას სხსა არარაჲსათსემე ვგონებ, ვითარ ოდენ მოქცევისათს სიმრთელისა ჩემისა და მსწრაფლ წარსლსათს უშორისისადმი ვზისა. რომლისათსცა, გამქნევმან თავისა თსისა რაოდენმე, მკითხა კულად უბნობისა მოყუარემან ბანოვანმან ამან:—დიღხანს შეიცლითა აქა, თავადო?

- ესე არს დამოკიდებულ ნებასა ზედა უფლისა ბარონ სტროგონოვისასა. ამას ზედა მომიგო ბანოვანმან:—თავადო! ვინაჲთვან ხართ თქუშნ თავისუფალ ესევიტარისაგან მიმივქსა საჯივისა უყოლელობითა ცოლისათა, მაშინ თქნიერ ყოველისა წინათუშ დამწუნებლობისა გაქუსთ სამართალი ძიებად მეკრდთა აქაურთა შუშნიერათასა აღრჩევისამებრ თქუშნისა, რომლისათსცა, —დართო კულად, რომელ, —უკეთუ ხართ თქუშნ ჭრეტცა დამაშვრალ ზღუსა მიერ და

პგონებ, მით რამეთუ იჯდთ ისევ გემსა შინა და მიმოეკუშებოდეთ ლელელისა-
 გან მისისა, მაშინ ლაშქსა ამას მოაყუანინეთ ქალი (მჩვენებელმან ჩემდა სამკრე-
 თის კერძოსადმი სახლსა). მას შინა არიან სამნი ასულნი ურიისა და სრულეთა
 კმა-ყოფითა მოვლენან თქუშნდა ერთ-ერთი მათგანი; ხოლო ოდესცა არა
 იგინი (განიპყრა ჳელი დასავლეთისადმი, ახლოს სახლისა ჩემისა სახლსა ზედა),
 მაშინ მოაყუანინეთ ერთი ორთაგანი, რომელნიცა არიან მაჰმადიანნი და ფრიად
 ლამაზნი, და დალათუ არცა ესენი სათნო-გეჰმნებიან თქუშნ (მიმშუშრმან კუა-
 ლად ჳელისა ჩრდილოეთისადმი სახლსა ზედა), აჰა, რომელსაცა შინა ჰსცხოვ-
 რებენ ოთხნი თუთ უშუშნიერესნი ქალნი ბერძენთა და რომელნიცა, განმადიდე-
 ბელნი თხოვისა თქუშნისა, მოვლენან განტარებად თქუშნთანა რაოდენმე დრო-
 სა, ორისუჲ კერძოდ თქუშნთჳს საამოხსა.

აჲ განვეუწყვიდე უზნობაჲ დედაკაცსა ამას, არ ვიცი ოდენ ვითარსა, და
 ვრქჳ:—თქუშნო აღმატებულბავე! გთხოვ, რათა არღა უფროს დააშეროთ თავი
 თუნი განჰსჯისამებრ ჩემისა საამოდ განტარებისათჳს დროთასა. და უკეთუ სხვებრ
 უთუოდ გნებავსთ იგი, მაშინ, დამტევებელმან სხუათა კერძოთა, მაჩვენოთ მე
 საგანი განსუშნებისა აღმოსავლეთისადმი¹, თუთ უმახლობელესი და უსარწმუნო-
 ესი გუამი, ჩემ მიერ უმეტეს მათსა საიმიდოჲ და უადჯუესადცა მისაწუღომელო.

მსმენი სიტყუათა ამათ დე აღმმოგორებე სიღრმით გამო გულისა თუნი-
 სათ, მიეცა მდუმარებასა. და შემოვიდაცა კონსტანტინ ფეოდოროვიჩი ლელლი,
 რომელსაცა მასვე წამსა უამბო ლენერალშამან ამან მონაწილეობისათჳს თუნი
 შესახებელად განსუშნებისათჳს ჩემისა, გარნა კონსტანტინე ლელლიმ, რეცა არა-
 რაჲსა მსმენელმან, აღიღო რაოდენიმე ხილი და განვიდა გარე.

თუ დორსა ზედა ნემსის
 ჰშთაქვისა ბანოვანისა
 მიერ

შემდგომად მცირედისა დროჲსა მოვიდა მსახური მა-
 თი, გაიტანნა დანაჰშთომნი ხილნი და კუალად შემო-
 სლველმან ჩუშნდა, მოაჯსენა ხათუნსა ამას, რომელ მზა
 არს ყოველივე წარსლულად მათსა აქაჲთ და უკუნ იქცა.

ხოლო ჩემისა მხოლოდ დამტომისა და შეუწუხებლობისათჳს ზრუნვად განღვი-
 ძებულმან დედაკაცმან ამან, მხილველმან დაახლოებულსა ბინდისა, აღმოიღო
 წმინდა ნემსი მკერდით თუნით თეთრძაფგანელებული და ჰშთააწონე იგი დი-
 ვანისა ერთსა დორსა მმეტყულმან ესრეთ: „და განიწონოს ესრე გულიცა მისი,
 რომელმანცა უეცრად შემთხუშეთა თუნითა ჩემდა დღისა ამის დამწუხრებასა
 თანა აღაგზნო ჩემ შორის საჯმილი ტრფიალებისა და შემოსაცა მკერდი ჩემი
 აღითა მით შემწუშლითა, რომელიცა მაქუნდა მე აქამომდე დაშრეტლი, და
 დაშთეს ესე მას საჯსოვრად ჩემისა მისგან შებყრობისა“.

თუ ბანოვანის წარსლჳსა
 ჩემგან ასულთურთ

ჰსთქუა რა ესე, მოაქცივნა ჩემდა დამაშვარანი სა-
 ხედულნი თუნი, მისურვა უმჯობესი ზუსდრი და წარ-
 ვიდა ასულთ თუნით ახლად ნაჭირაებისა მათ მიერ

სახლისადმი. მე გვაეცილე იგინი კიბეჲსა თავადმდე და უკმოქცევეული ადგილ-
 სავე თუნი ვგონებდი, რომელ ვინ იქმნებოდა ესთა დიდსული კაცი, რომელიცა არ
 ებასუხებოდა ქერვისა ამის გამორჩენილთა გრძნობათა და ვგმობდიცა ჩემ მიერ
 მიუხებდომელსა მას მძლეველსა, ჩივილად მიიძლეებელსა სუსტისა ამის სქე-
 სისასა.

¹ აღმოსავლეთისადმი ვრქჳ მას ამად. ვინაჲთგან ოთალსა, რომელსაცა შინა ვიყუშნით,
 ჰსქდა თუთ ბანოვანი ესე მისა მიმართ.

სეკლემბერსა.

ესევიტართა თავისუფლებითთა ქცევითა უცხო.სა და სრულიად უც ბოჲსა კაცისა თანა, ვითარიცა ვიყავ მე და ესეგუართა აღზრუსხმელობითთა საუბართა ბანოვანისა მის შემეიყუანეს საგონებელსა შინა მარტოდ და შთომილი და, მართლიად ვჰსთქუათ, ვზრახვდიცა მას ესახნებისა კანდიერებისათჳს, ვინაჲთგან, ვითარცა 5 ვჰსთქუ უკუშ, გარდამჰდარიყო წელთა თჳსისა ყუაველოვნებისათა და იყოცა დედაჲ ორთა შვილთა ჩემ მიერ ხილველ-ჰსენებულთა; გარდა მათსა პატივი წოდებისა მისისა აწუშვდნენ მას სხუებრ უპატივოსნესითა სახითა მოქცევად და უბნობად. ხოლო შენცა, სასურველო მკითხუშლო, იყოფინ განჰკვრდები ჩემთჳს, მით რამეთუ დავეუბრე მე ღირსისა საგნისა, ესე იგი ბეიუქდარასათჳს მეტყუშ- 10 ლებაჲ და განვაგრცე უბნობაჲ თუთ ჩემგან დაწუნებულისათჳს ნიშნისა. გარნა რაჲ ჯერ-არს ყოფად! ყოველივე ითხოვეს სისრულესა თჳსსა. აჲ თანა წარავჰვდები მას, უკეთუ ოღენ წყევული ისარი ანუ ნემსი მისი არ მაიძულებს ოღესმე კუალადცა რაჲსამე თქვმად მისთჳს. ლამეჲ ესე განვატარე თუთიქემის უძილოდ, მოცულმან პირად-პირადითა ფიქრებითა შეაღმურებულისა დედაკაცისა მის 15 და მის მიერ დორსა ზედა ჰშთასმულისა ნემსისათჳს.

9-სა. კამსა 12-სა შემდგომ შუევაღამისა წარველ სახლ- 20 თჳს მისლჳსა ჩემისა უფ-ლისა ბარონ სტროგონო-ცსადმი სა შინა როსსიის საომიროთასა. ვიხილუშ სრულშემ-ძლებელი ომირი ჩუშნი უფალი ტაინი სოვეტნიკი გრი-გორი ალექსანდროვიჩი ბარონ სტროგონოვი, რომელ-საცა მივეც წერილი, გამოტანებული თბილისით დივიზიონის ღენერალისა უფლი-სა ღენერალ-ლეიტენანტისა ივან ალექსანდროვიჩისა ვილიამინოვისა მიერ; ხო-ლო შემდგომად მცირისა მიმოსაუბრებისა, აღმოქვემელსა კერძოთ თჳსით დამოკი-დებულთა ძალისამებრ შეწევნისა საქმესა ზედა ჩემსა, გამოვეთხოვე და მოველ ბინადრე ჩემად, სადაცა პირველ ყოვლისა მოეგება თუალთა ჩემთა რვალისა აბე- 25 ლისკოჲ დედაკაცისა მისგან დატყვევული.

თჳს როსსიისა საომირო-სა სახლისა სახლი პერობილი ომირისა ამის მიერ არს როსსი-ისა ერთმთავართა; საკმაოდ დიდი ზე ნიშნითა ორთავიან-ისა არწივისათა; კარი გალაენისა მარადის დაწვეულ და ვიდრე დაკეტილცა, გარნა მჰმილავი მისი—განუშორებულ მისგან. ყოველი მას 30 შინა შესლუად მსაჭიროებელი, გარდა ოღენ მას შინა მცხოვრებთა, თანამდებ არს შედგომად კარსა თანა და თქემად მჰმილავისადმი თავისათჳს და მიზეზი-სათჳსცა მისლჳსა თჳსისა, რომლისა ძლითცა მიიღებს შემდგომად კმა-ყოფასა; შესავალსა შინა სახლისა ამისსა იატაკი ტალანისა არს დაფენილ თეთრითა მარმარილოთა, ზე აღსასლული კიბე ორს ფრთედ მოაჯირითურთ ხისა; ამას 35 ზედა აღმავალისა სახედუშლთა შეემთხუშვის ბრინჯაოთა ჯელოვნებული დიდი საათი კედლისა; ზალა და სხუანი ოთაღნი არიან განშუშნებულ პირად-პირად- 51 დითა მორთულობითა, ზარაურთებითა და მათდა შესაბამითა იატაკებითა; აქუს ესრეთუშ ბალი დიდთა შორის შესარიცხუშლი, მდებარე დასავლეთისა და ჩრდილოს კერძოდ გორასა ზედა სამს ჯარისხად შენებული, შუშნიერი, ბესეთ- 40 კებიანი, ხენილიანი და წყაროიანი.

ხოლო ბეიუქდარაჲცა ესე არს მიშენებულ მთისა მის- 45 თჳს ბეიუქდარასა ვე ძირსა და განვრცობილ კიდურადმდე ზღუსა, ყოვე-ლითა ნაყოფიერებითა საცესსა. შენობანი არიან ხისა, შინაგან გაჯითა განგოზილნი და დახატველნი. სახლთა ხრისტეანეთა, მაჰმადი- 46 ანთა და სხუათა აქაურთა მკვიდრთათა, გარდა ჩუშველებრივისა მინიანისა სარ-კმელთა, აქუსთ კუალადცა სარკმელთა ამათანა გარეთ ბაღურწინულნი ლან-

ქვნი, ვინაჲთგან უკრძალვენ ერთნი მეორეთა სახედველთა ცოლთა, ასულთა და ყოველთა მდებარობითთა სქესთა სახლისა თვისისათა, რომლისათუცა ლანძქვთა ამათ ძლით ჯეღეწიფებისთ სახლობათა მათთა ხილუად ყოელისა, თუთ უშიშრად მყოფთა სხუათა ხედვსაგან. სივრცეჲ შენობისა ამის არს ღია მცირე, ესრეთ რომელ ერთი არს შესასლულსი გზაჲ შენებულებისა ამის შორის ბაზარსა შინა, რომელიცა მსახურებს ყოველთა ქუჩად და გზადცა ბაზრისად. არს მოკიფყულ მსხვლითა უსწოროჲთა ქვთა, მსლველთათჳს ფრიად შემაწუხებელითა. სიგრძეჲ ბეიუქდარასი იქმნების ორს ვერსტამდე. სახლი დახურვილ მილებითა, მქონენი თჳს შორის წყაროთა ანუ ჭურღმულთა, რომელთაცა წყალნი ღიდებობენ მრთელობითა, გემიერებითა და ცივობითა. ესრეთუჲ აქუსთ თუითქემის ყოველთავე აქ მემკვდრეთა ვენაწი და ბაღნი, მთისა ფერდობსა ნამუშაყენი და ნაყოფითა მდიდარნი.

ნიუნთი სავაჭრონი ევროპიულნი და აზიურნი მი-
 თჳს განსავაჭრებელთა ხედვსამებრ სხვა საჯელმწიფოთათა იპოვნებინ აქ მრავ-
 ნით უმცირეს ფასად; ხოლო პირისპირ მისა ღვინო, 15
 პური და სხუანიცა ხორაგნი არიან ფრიად ძკრ, ესრეთ ვითარმედ ცხოვარისა მხოლოდ ერთი ფერტი მოხარშეული, ესე იგი წვივს ქუშვიითი, ისყიდების ოთხს ბისტად ვეცხლზედ. ბერძენნი მკვდრობენ აქა 500-ს, ფრანგნი — 200-ს, სომეხნი — 5-ს და მაჰმადიანნი — 12-ს კომლადმდე. ბერძენთა და ფრანგთა აქუსთ თუთაჲ ეკკლესიაჲ, მესამეჲ — უქონელ მისა, ხოლო მეოთხეთა — ორი 20
 ჯამი ორითა მინარითა.

ომირნი სხუადასხუა საჯელმწიფოთა ხრისტიანეთანი
 თჳს ხრისტიანეთა ექლმწი-
 ფეთა ომირთა ცხოვრე-
 ბისა
 ომირნი სხუადასხუა საჯელმწიფოთა ხრისტიანეთანი
 კსცხოვრებენ აქა სრულიად წესთამებრ თუთა ქუშყა-
 ნათასა, თუმცა აქუსთ დიდი რიდი მომსრველისა სენისა
 გამო და არიანცა დაკრძალულ სახლთა შორის თჳსთა, 25
 ვითარცა ითქუა უფლისა გრიგორი აღექსანდროვიჩისა ბარონ სტროგონოვი-
 სათჳს. არამედ მიუხედულად მისა აქუსთ ურთიერთისა თანა შეყრილობაჲ,
 ბალი და სხუებრ შექცევაჲ მუსიკითა და სიმღერითა. ესრეთუჲ აქ მცხოვრებ-
 ნიცა ბერძენნი, თუითქემის მსგავსად მათსავე, ატარებენ დროთა თჳსთა. სამო-
 სელნი მდებართა ამ უქანასკნელთანი—ვითარცა სამოსნი ევროპიისა ბანოვანთა, 30
 კიდე თავსახურაჲსა. დაღამებასა თანა დააქუსთ ფრანგთა თჳს ზედა კიდებუ-
 ლი, შენობისა ამის შორის, ჩანგი კვრითა, რომლისაცა მსმენნი მცხოვრებნი, 52
 თჳს ღამე სატარებელთა უქეთუჲ ჰსურჳსთ, აღიყუანენ მათ სახლთა თუთა და განა-
 ტარებენცე საამოდ დროსა ბეერასა ზედა მისა, მიმცემნი
 მათდა რაოდენთამე კურუშთა¹ შერომათათჳს მათთა. 35

უწინარეს მზის დაჰხლომისა იწყებენ წარსლულად სახლ-
 თაგან თჳსთა საუნჯენი გულთა, შუშნებანი თუალთა
 და ლხენანი გრძნობათა მდებარნი სამოთხუშოდ, შე-
 დგომილნი მათ მიერ ტყუჲსქმნილთაგან, კიდურსა ზედა
 შაჲსა ზღვასა. ვიეთნიმე მათგანნი სცურვენ ნუშებიტა და მით უმეტეს აღი-
 დებენ უამისოდცა თავით თჳსით მდიდებობელსა ამას ზლუასა, რომელიცა ხში-
 რად მტვირთულსობს უგრძნობელსა წილსა შინა თჳსსა ესევეითართა მომზი-
 ლუშლთა შუშნიერებათა, რომელთაცა მცირეს ხანს პყრობისათჳს მკერდას ზე-
 და თჳსსა თუთ მგრძანებელი მათი სულთან მაჰმუდ უმსხვერპლებდაცა ნახევა-
 რსა თჳსისა სამფლობელოასასა. 45

¹ კურუში—ერთი აბაზო.

- 10-სა. სახლისა პატრონმან ჩემმან დიმიტრიაკი მეერო-
 ხაშმოთხლოდ სახლის პა-
 ტრონისა ჩემისა მიერ
 კორდატომ, შემოსლულმან ჩემდა, წინადამიდუა მე წარ-
 სლუაჲ ერთად მისითურთ ბაზარსა ანუ საზოგადოსა
 სამმოთხულოსა ადგილსა, სამკრეთით კერძო გარე ბეიუქდარასა მდებარესა.
- 5 ხოლო ვითარცა ესმა ჩემგან რიღობაჲ ჭირისა, მაშინ დასარწმუნებლად ჩემდა
 მრქუა: „ბეგზადა! უყეთუ იყოს მცირეცაა საფიქრებელი სენისა მისთჳს, უთუოდ
 მეცა ესრეთუ მგაუფრთხილდებოდი თავსა თჳსსა და სახლუელებასა ჩემსა, ვი-
 თარასცა მიმღებლობენ საზოგადოდ დროსა ჭირისა მის გამონჩინებისასა. გარ-
 ნა სამაღლობელად ღმრთისა განჩინებულნი მისგან დღე-ყოველ დავიარებით
- 10 სასეირნოდ, რათა სიწმინდემან და სიახლემან ჰაერისამან განაძლიეროს სიმრთე-
 ლეა ჩუენი, და ამისთჳს გთხოვ თჳქმსცა მიმოსულად შეუწუხებლობისათჳს შინ
 მყოფობისა გამო“. რომლისათჳსცა წარვედით ერთად განხილუა ბაზარისა.
- 11-სა. შედგომად სადილისა მეუბილსა ჟამსა უეცრად
 თჳს მოსლჳხა ჩემდა არ-
 ტემ ზოლდანოვიჩისა არა-
 რატელისა
 შემოვიდა ჩემდა როსისით მოსლუელი უფალი კოლ-
 ლექსკის სეკრეტარი არტემ ბოლდანოვიჩი არარატელი,
 ერევნის სამფლობელოს სოფლით ვაღარშაპატით გამო
- 15 სანკტ-პეტერბურღსა შინა მცხოვრებელი, რომლისა მიერცა ესცან ერთად მისთანა
 მოსლუაჲ ფეოდოსიით არხიმანდრიტისა ვენედიქტესი. და მჳის მოვიდაცა ჩემ-
 და სახლისა პატრონი ჩემი დიმიტრიაკი მეეროკორდატო და გუაჴვჳა სამმოთ-
 ხულოდ წარსლუაჲ. და ესრეთ წარვედით სამნივე ერ-
 თად ველსა, ჩაირად წოდებულსა, სამკრეთის კერძოდ
- 20 თჳს სამმოთხულოდ წარ-
 ხლჳხა ჩემისა
 მდებარესა, სადაცა ვპოვენით მცირელი რიცხჳ გვაშთა
 ორთავე სქესისათა. ჩაირი ესე არს ადგილმდებარეობით ვაკე, მახლობლად
 შავისა ზღჳსა პირსა; სამკრეთ, დასავლეთით და ჩრდილოთ მოცუელი მაღალ-
- 25 თა გორათა მიერ. თუმცა შუენიერებაჲ ველისა ამის, სახილველი სიგარძესა შინა
 მისსა ერთს ვერსტადმდე მიწვენილი, ჩინართა მიერ სამს ნაწილად განყოფილი
 და მჴუანეთა სამოსლითა მოსილი, ჰბეჴდს ჳსოვნასა თჳსსა გულთა შინა მხი-
 ლელსთა მისთასა, გარნა მოიწროოჲ სივრცეა მისი აგრძნეულგებს გრძნობათა და
 უფროს აცთომებს თუალთა მქლოველთათა მიმომჴურეტთა მომჩქეფარეთა ვერცხ-
- 30 ლისა ფერთა წყაროთა ჴედა, გარდმოდინარეთა ჩრდილოეთისა და სამკრეთის
 მთებით. აჴ მდგომებს სიახლოესა ზღჳსასა ერთი ოდენ
 ხეჲ ჩინარისა განმარტებით, რომელსაცა ეწოდების ბერძნე-
 ლად პლატანუს და თათრულად—ნიტარ; ერთისა ფესჳსა
- 53 მექონი, გარნა მის ძლითუქ 14-ს ხედ საგონებელი, ვი-
 ნათგან ფესჳ ესეჲ არს განყოფილი 14-ს ნაწილად, ხოლო ერთი წელი მისი,
 მგრგულად აღზრდილ-აღმაღლებული, რაოდენცა შესაძლო არს თჳს შორის წარ-
 მოყენებად დიდისა ხეჳსა, უმაღლეს სიმაღლედ აღწვენილისა, იჩუენების მათ
 რიცხუთა. პლატანუსსა ამას აქუნ ბუნებითად ორი ბჴეჲ აღმოსავლეთ-დასავ-
 ლეთით. პირუქლისასა შევეალს ორი კაცი მჴარადმჴარ, ხოლო მეორეჳსა—
- 40 არს უმომცროეს მისა. ძირით ამისით სიმაღლედ ორს საყენადმდე არს ფულუ-
 როჲ. შინაგან ხეჳსა ამის ადგილი, შიშუელი მიწაჲ სასხლომად ერთა, არს სი-
 გრძით 9 და სივრცით 7 ნაბიჯი. გარეგანი ჴომაჲ სიმგრგულისა მისისა 69 ნა-
 ბიჯი. რტონი მისნი, კეთილმოქმედისა ბუნებისა ძლით სფეროვნებულნი, არ-
 მსაჴიროებელნი განშუენებად თჳსა ჴელთა გამოცდილისა მეწაღკოდესათა, ჰჴე-
 ნენ აჩრდილსა თჳსსა 23-ს საყენადმდე თუთულსა კერძოსა გარეჴე თჳსსა, რა-
 ნელიცა, განმსლენებელი საგრილსა ჴუსჴე თჳსსა მისდამი მილტოლეილთა, იშუღს

მრავლით უმეტეს, ვიდრეა მფლობელი აქაური, მტანჯული თვსთა ყმათა სე-
რალსა შინა თვსთა.

შორის პლატანუსისა ამის და ზღვს კიდურისა უდგსთ კარაენი, რომელ-
თაცა შინა მსურველნი ჰპოვნებენ ფასით განმგარილებელთა სასემელ-ნილთა, კა-
ვასა და ჩიბუნთა. აქა აქუსთ ჰორლნი¹, ოთხთა თუალთა ზედა შედგმულნი, 5
უცხოდ ნაყუსთად და შაბაქად მოჭრილნი ფიცართაგან, დავარაკებულნი და
ფერად-ფერადითა წამლებითა ზატვულნი, უღლითა ჯართა სატარებულნი, რომ-
ლისაცა გრკალი ანუ დუგაჲ, გარდაჭრითა დებულნი ქედთა ამათ პირუტყუთა-
სა, არს მორთველ მატყლისა მრავალფერითა თოკებითა ფუნჯებსმულითა;
გარან სხუმბრ მსგავსებენ კალმუნთა და ნოლათ ურემთა, რომელთაცა შინა 10
შლიან საფენთა, აწყობენ დორთა, სხდებიან მდედრნი საბურუსულგარდაფარე-
ბით უხილულობისათვს სხუათაგან, და წარიყუანებიან ფრჭივმავლისა მეურმეჲ-
სა მიერ დანიშნულისა ადგილისადმი.

12-სა მესმა, რომელ უფალსა კოლლექსის სეკრეტარსა არტემ ბოლდანო-
ვიჩსა არარატელსა გამოსჩენია ქირი სახლსა შინა მის მიერ დგომილსა, რომლი- 15
თვს ქირის გამოჩენისა
სახლსა არტემ არარატე-
ლისასა
სა ძლითცა ანანდად გარდაცულია ერთი მუნ მცხოვ-
რები. ხლო არარატელი ესე, დამტევებელი მუნ ყოვლისა
საკუთრებისა თვისისა, გამოფარდნილ არს და ვეალს თვთ
არმეცნი, სადა მიდრეკად თავისა შესადგომელსა ღამესა.

უიჯობეს დასარწმუნებელად ამას შინა წარვგზავნე მსახური ჩემი პეტრე ბაქელა- 20
შვილი პოვნად არარატელისა ამის და მოჰქდად ჩემდა. თუმცა უკანასკნელსა
ამას ეთქუა მრავალგზის უარი ჩემდა მოსლვსა თვისისა ესევეითარსა საშინა დრო-
სა, არამედ კაცსა ჩემსა პირად-პირადთა წინადადებათა გამო დაემორჩილებინა
იგი შემდგომ და მომგუარაცა. მოწესმან ამან განამართლა ჩემ მიერ სმენილი,
რომლისათვსცა დაუყოვნებლივ წარვავლინე კაცნი გლახა კნოტისშვილი მოსე 25
ბერუაშვილითურთ და გაეყოლე ამათ თვთ არტემ ბოლდანოვიჩი არარატელი-
ცა ესეჲ მჩუწნებელად სადგომისა თვისისა და ბარგთა, რათა კაცთა ჩემთა გა- 54
მოიღონ მუნით ნივთნი არტემ არარატელისა ამის და მოიტანონყე სახლსა ჩემ-
სა. აღსრულებდას თანა ყოვლისა ამის მივეც არარატელსა საკუთრად ერთი
ოთალი და დავაყენე ჩემთანა. 30

შემდგომ მცირისა ჟამისა წარვიყუანე არტემ ბოლდა-
ნოვიჩი იენიქოის² ნაჭირაუებითა ნუშაჲთა, რომელიცა
მდებარებს ამისულ შავისა ზღვსა კიდურსა ზედა, მსგავ-
სად ბეიუქდარაჲსა, სოფელსა ამას სამ ვერსტადმდე
მშორებსა, ხილუად ზემოთქმულისა ახლად მოსლველისა არხიმანდრიტისა ვე- 35
ნედიკტესსა, რომელიცა კსცხოვრებდა პირველ ამისა საქართუშლოსა შინა ჟუ-
არის მამად ყოვლისა ათანასე არხიმანდრიტისასა. მოსლველთა იენიქოის ვჰპო-
ენეთ კითხვთა მონასტერი წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევაშოსილისა
გიორგისა, რომლისაცა წინამძღურად ანუ განმგედ არს არხიმანდრიტი ესე ათანა-
სე და აქუსცა მდებარება თვისი ამას შინა. მოვედით რა სახლისა ამისდა, დავურე- 40
კეთ კარი და შემდგომ მათ მიერ კითხვსა ვინაობათათვს ჩუწნთა და ცნობისა,
განგვიხუნეს იგი. აქ ერთად კარისა განმლებისა თანა დაგვხუდა საქართუშლოჲთ
არხიმანდრიტისა ვენედიკტეთურთ მოსლველი წმიდისა მამისა ჩუწნისა და-

¹ ჰორლი ქართულია, გარან ნაცულად ამისა ჰუმარობენ ქართულნი თათრულსა ლექს-
სა ტახტყანი.

² იენიქოი—ახალი დაბა ანუ სოფელი.

სეკდემბერსა

- ვით გარეჯის უღაბნოს ბერი დიაკონი იოსტოს, რომელიცა ზღვსა მიერ მისდა მიწვენილისა შეწუხებისა ძლით მსგავსებდა უფროს აჩრდილსა ცხოველისა კაცისასა, ვიდრეა ცოცხალსა. ამან, მხილულმან ჩემან, ალაველინა ღმრთისადმი მადლობაჲ მშდობით მოსლუსათჳს ჩემისა და აღმოვადრთეთა ერთად ზემო ძვი-
- 5 დესა ამის სახლისასა, სადაცა მომეგება წინასა ოთადა არხიმანდრიტი ვენედიკტი, ხოლო მეორესა შინა—არხიმანდრიტი ათანასე. უკანასკნელმან ამან და მე ვერა უკულ ჰვლიეწიფეთ ცნობად ურთიერთისა, ვინაითგან განველო 19-თა წელთა ერთმანერთისა უხილულობისა დროით და განგვძობათა შინა მათთა გვექმნენევი მიზეზად უცნობელობათა ცულილებანი სახეთა და სამოსელთა, ვინა
- 10 ემოსა მას მსგავს სხუათა სამოღდელოთა ოთამანის პორტისა სამფლობელოთა შინა მცხოვრებთა, ხოლო მე—ხრისტიანეთა ვეროსათემებრ. გარნა მიმშდობებულნი მათდამი შეგვეყუანნეს საწოლსა ძოლოთა ფენილსა და დივანგებულსა. დროსა ჩუშნისა ალერსიანისა მიმოსაუბრებისასა მოგუართულს თლილთა ბროლისა ნალბაქთა ზედა, ადგილ-ადგილად ოქროთა დაოლვილთა, მურაბაჲ
- 15 და ამასთანა მათდა მსგავსითავე ჭურებითა წყალნი წყაროსასა, მოაყოლეს ჩიბუხნი და კაეაჲ წულილთა ზარფიანითა ფინჯებითა. ხოლო ოდესცა მოვრჩით ამით ყოველთავე, მივეც წერილი არხიმანდრიტსა ვენედიკტესა, გამოტანებული თბილისით დავით გარეჯის მონასტრისა არხიმანდრიტისა
- თჳს წარსლჳსა ჩემისა კონსტანტინოპოლედ დრიტთა ამათ მიერ კურთხევისა მიმღები, წარმოველ
- 20 ნუშაბთულს კონსტანტინოპოლედ, სადითცა ჰსჩანან ორსკერძოდულს მრავალნი სხუად და სხუად სახელდებულნი უშნონი შენობანი, მტევენი თჳს შორის მრავალთა საფლავთა, საცხოვრებთა მარმარილოსათა შექობილთა; ესრეთულს ბა-
- 55 ტარენი, ხეხილიანთა ბაღთა, წალოდთა და წყაროთა მიერ განმდიდრებულნი.
- 25 და, აჲა, დავინახეთა მეფეჲ ქალაქთა, რომლისათჳსცა, არდამტევებელი აჲ წინამდებარეთა საგანთა, მივიკსენებ შემდგომ.
- თჳს საზაფხულოთა სახაზლეთა სულთანანათათა ცურვასა ამას შინა ვიხილულსთ კერძოთა შენობათა შორის, მგარესა დასავლეთისასა შავისა ზღვსა კიდურსა, საზაფხულონი სასახლენი სულთანანათა¹ ორძვიდედნი.
- 30 პირულსი—ნისა, საფუძესლისა ზედა თლილთა ქუათასა; ხოლო მეორეჲ—მარმარილოსა, ნაგები ძირ-ძვიდე თეთრითა და ზემოჲ—წყლის ფერითა და ხურვლნი თეთრათა თუნუქითა. წარვსცურვეთ რა მცირედ, გამოჰსჩნდა საზაფხულოთა სასახლეჲ სულთნისა მასულს კიდურსა და მგარესა ზედა ზღვსასა, მითულ ორფერითა მარმარილოთა ორ-
- 35 ძვიდეიანი, გარნა სხუად სახედ ნაარხიტეკტორევი მარმარილოსა გამოვე შენებულთა ზღუდეთა. სასახლესა ამას ზედა იხილულნიან თალარნი და ჯამი, მითულს ქუშბითა შენებულნი. სულტნი ამათნი სათნო ვრატნილად აღგებულნი და ოქროთ დაფერვლითა ნაკუთებად ქმნილთა ბრინჯაოვებითა შემკობილნი და დასართულებულნი ოქროთ დაოლვლითავე თუნუქითა.
- 40 მხილულნი გარეგან პირველთა ამათ სასახლეთა, მივეუახლოვდით ისლამბოლოსა² და ვიხილულსთ საზამრთო სასახლეჲ სულთნისა ადგილსა ზედა დიდისა კონსტანტინე მეფის სასახლესასა, მდებარეჲ სამკრეთისა კერძოდ, თეთრისა და შავისა ზღუათა შეერთებათა თანა. საზამრთოჲ სასახლეჲ ესე არს ესრეთულს ორძვიდეჲ, მითულ
- 45 ორფერითა მარმარილოთა აღგებულნი, ესე იგი ძირისა თეთრითა და ზემოჲ—

¹ სულთანანათა—ესრეთ უწოდებენ ყოველთა მათ მდებრთა, რომელნიცა არიან ცოლნი, ისლუნი და ესეკითარნი ნაყო-აწყოთა ტაძრულუბათა სულთანათა.

² ისლამბოლო ეწოდების ოსმანურად კონსტანტინოპოლსა და არა ჰსატამბოლი. ისლამბოლო მართლმადიდებელსა და ბოლ—სიმრაველსა.

წყლისფერითა. ამით ოდენ დიდებობს სასახლეა ესე სხუათა მათ ზედა, მით რამეთუ პირველისა ძვიდღესა ფანჯარათა მინანი სხენან თუნუქისა ოქროათა დაფერულთა ყდათა შინა, სართული კულად თუნუქისავე, დაფერილი ვეცხლითა, ხოლო მომცროა კარი ზღუდღესასა მისისა — გარდაქედელ თუნუქითა ოქროთ დაოღვლითა.

შემდგომ სხუათამებრ მოხილვსა ამის მოვსკურვეთ გა-
 თვს გალათასა ანუ კალა-
 თასა ლათას¹. გამოვედით ქმელსა, სადაცა მრავალთა ხალხ-
 თა, ბაზართა და ღუქანთა განმღველთა ვიხილუმთ შე-
 ნობათა შორის ჩინებულისა ამის ქალაქისათა ადგილ-ადგილად სასაფლაოვნი
 ურიცხუნი მაჰმადიანთა, მარმარილოასა ძეგლებითა, უცხოთა წამლებითა და
 ვარაკითა შემკობილნი და გარემო თუთუღთა მათ კიპაროსისა ხეთა მიერ
 ჩრდილებულნი, რომელთაცა ვმარებად მსგავსთავე ადგილთა აღკრძალულ აქუსთ
 მათ მიერ ხრისტიანეთა, ვინაჲთგან ჰგონებენ, ვითარმედ ამის გამო ემკვრებიან
 ადგილსა მწუანვილოვანსა.

მიმავალნი ესევიართათა სახითა შეუუღვეით ერთსა ქუჩა-ალმართსა, ორი-
 სავე მკრითა სახლთა, ღუქანთა, სასაფლაოვთა და ჯამთა მიერ შეცკულსა, ხო-
 ლო უკეთუ შენობანი ესე არ ირთუნენე იღვასა ამას ზედა აღმსულელისასა,
 მაშინ გონებისაცა დამზარულსა პერუს ანუ ბეგოლუს მიმყუანსა.

აქ შეგვემთხვევა ერთისა ჯამისა კარსა თანა მჭდომი უძ-
 თვს უზარმაზარისა უძ-
 ლურისა მოუგონებელი-
 თა ხენითა პერობლისა ლური, ქელისა განპყრობითა მთხოველი მოწყალებისა
 მიმომავალთაგან. ანსადღ გაიქცა ამაჲმად თანამოგზა-
 ური ჩემი არტემ არარატელი ვაღარშაპატელი და ლტოლ-
 ვასა შინა თვსსა მიწოდდა მეცა თვსდამი, ახლოს თქმელისა უძლურისა თანა
 დაჰშოთომილსა ორითა მსახურითა ჩემითა, გრიგორ რუაძესა და პეტრე ბაქე-
 ლაშვილითა. მე, განცუფრებულმან და ვერმიხუღვარმან მისისა ლტოლვის მიზე-
 ზისა და ჩემისა თვსდა წოდებისა, მივმართე უპოვარსა ამას, ეღვაშლითა შე-
 წევნად მვედრებელსა და, მიველ რა მისდა, რაჲ ვიხილუმ, დღეო ღმერთო!
 კაცი არმეჭონი თავსა, შუბლსა და ყურთა ტყავისა ანუ კანისა; უცხვროჲ,
 გუგანი თულთა ბაიათა და ქუთუთოთა მიერ დატევებულნი, სახეჲ პირისა თანა-
 ძსწორვე უკანოდ, კბილნი უფარულ ბაგეთა ანუ ტუჩთა მიერ; ვიდრე მკერდად-
 მდე კანძრკულ და სისხლდამომდინარედ სახილუმლი. მე ვსთქვ უკუმ სნეუ-
 ლისა ამის ჯდომჲ, გარნა მსჯდა ესე წარშლითა ფერტათა, ქელნი და ფერკნი
 თუმცა შიშუმლნი, არამედ კანმოსილნი. არ აქუნდა ხედუჲ, არცა ძალ-ედუჲ
 სიტყუად, მხოლოდ ოდენ აღმოუტევებდის ოდესობით გმასა, მსგავს მბღავეანისა
 პირუტყვასა, და ამასცა მაშინ, ოდესცა მიესმის ფერტა გმამ ვისმე წარმავა-
 ლისა, თხოვად მოწყალებისა. ჰშთაველდე ქელსა შინა რაოდენიმე ფარაჲ² და
 დავესლდე ახლოს კედელსა ზედა ჯამისასა ჯდომითა მიყუღებულისა საპყარისა
 ამისთანა, ვინაჲთგან ვერა ეგოდენ შემადრწუნეა მე გამოწერილმან უმსგავსომან
 სახემან კაცისა ამისმან, რაოდენცა განმაკვრენა გოლიათებრ შედგმულებამან
 ახოვანისა სხეულისა მისისამან. დავეზომიერე ფერტა ზედა მდგომი მჭდარსა
 ამას, ვითარცა ითქუა ზემო, რომლისაცა თავი მომწულა მტრებადმდე. უძლუ-
 რი ესე არს რომლისამე სნეულების ძლით ესსახედ გაუსახეებული და ბედნი-
 ერად სიკუდილისა წარისხსა ვერღირს-ქმნილი. სხუმტრ, კაცი ესე, ესევითარსა

¹ გ ა ლ ა თ ა — ხრისტიანენი უწოდებენ ესრეთ, ხოლო მაჰმადიანნი — კალათა.

² ფ ა რ ა არს წულილი თეთრი ოსმანიანთა. 40 ფარა ერთი კურუმია ანუ აბაზი.

სავეებოსა ხელდრსა განრინებული, იქმნებოდაცა იშუთი ბუნებასა შინა და ზარისა დამტეხი წინააღმდეგთა თუსთა.

- დავეუტევე უბედური მსხურპრალი ესე ენებათა სულსა თუსსა, შეუდეგ აღმართსა და აღვეელ ბეგოლულს. ვპაოვენით სახლი ჰაოსიანთა არხიმანდრიტად ყოფილისა და აწ კათოლიკედ მყოფისა ანტონისა ხუციანთინოვისა და დამრეკნი კარისა მისისა, გვიტევეს მუნ შესლულად. არხიმანდრიტმან ამან, დაკითხუთ მცნობმან ჩემმან, მიქმნა სრულითა უზაკულობითა გულისათა პატივი და ალერსი; შემეიყუნა სასტუმროსა ოთაღსა თუსსა, მორთვეულსა მდიდრად წმიდითა ხატებითა, საღმრთოჲსა ქარტინებითა, მრავლითა წიგნებითა და წერეთლებითა. მოჭუცი ესე არხიმანდრიტი, მრავალთა ენათა მეცნიერი, მკვეერითქვ, ტუბილმოუბარი და იშუთთა ტალანთთა მეკონი პაბუტებრ ქცევითა თუსითა, ვითა უარისმყოფელი მჭკოვანებისა თუსისა, დამპხულა აქაურისა მკრისა ჩუშველებრივითა მიღებითა და უფროს მაჩუშნა იგი, ოდესცა მივეც წერილი პატრისა ონოფრეს მიერ თბილისით გამოტანებული. აქელამ წარმოსლულმან ვეძიე სახლი ერთისა აქ მცხოვრებელისა პატრისა, რომლისადმიცა მაქუნდა ესრეთულ წერილი თბილისით პატრი-უფროსისა ფილიპეს მიერ რწმუნებული. გარნა ვერმპოვენლმან მისმან და ბინისადმი ჩემისა უკმოქცეულმან, ვიყიდე ერთი დიდი ჭოგრი ანგლიელთა მაგაზენისა¹ შინა, დღივ 20 თვს ჩემ მიერ ჭოგრისა და ზონტიკის მსიღვსა და ლამ საჭმარი და ერთი ზონტიკი ანუ სამზეური, რკინისა ბუღესა შინა დებული, ჭელჯოხად საჭერი. პირველში მივეც რვა და მეორეში ორი გოლლანდიის ოქროა. ზონტიკი ესე ვიპყარ მე ჭელთა და ჭოგრი, ჭალალდა შინა ხუშული, მოაქუნდა ილიაისა ქულშე ქერითა მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა. გზასა ზედა შორის ბაზრისა რუაძემ 25 ესე შეეყენებინა ერთსა თათარსა და ჩულწ ვერ ესკანით ესე სიმრავლისა ძლით ერთასა, ვინაჲთგან მოგვედედა იგი უკან; ხოლო უკუნმხედულსნი და ვერმხილულსნი მისნი, გაგებუნდით და დაეინახეთცა თათარი ჭოგრისა მთხოველად და გრიგორი რუაძე არმძლეველად მისა. ოდესცა ვკითხე ურწმუნოსა ამას თათარსა მიზუნისათუს მისგან ჭოგრის თხოვისა, მომიგო მან: „მე ვარ საზულრესა შინა მოსამსახურეჲ, დადგინებული აქა ამისთვს, რათა ესევითარათა არ გააპარვონ ნივთნი, მოუტემელად სათანადოჲსა ზულრისა საზულრესა შინა და ამისთვს ჭერ-უჩნს კაცსა ამას წარმოსლულად მუნ ერთად ჩემთან ნივთითურთ ამით და დიცივად მისთვს ბაყისა“.
- 35 რაოდენსაღა შევამეცნებდით ჩულწ თათარსა ამას, რომელ ნივთი ესეჲ არს ჭოგრი, აწ ნასყიდი სახმარად ჩემთვს და არა განსავაჭრებულად, და მასთანაცა ვითარმედ ვართ ჩულწ მოსკოველნი², გარნა ვერ განვერენით დაჟინებასა მისსა. მწადდა მო-რე-ლობაჲ ომაქიანობისა მისისა დროსა ამას ჩემ მიერ ჭელსა შინა პყრობილითა ჭოხ-ზონტიკითა, მარა არ მიტევეს არტემ ბოლდანოვიჩმან 40 არარატელმან და მსახურთა ჩემთა რომლისათვსცა შევქსზაჲ გულმწყარალმან: „რაჲ გწადნოჲს შენ კაცისაგან ჩემისა?“ მომიგო: „ბაჟი საჭელმწიფოჲ“, თითითა მჩულმბეღელმან ჭალალდა შინა ხუშველისა დურბინდისათვს. და ვითარცა მივეც მას (არ მაჭოვს ვისისა რჩევითა) ათი ფარაჲ, მყის მადლობითა მიმღებმან მათ-

¹ მაგაზენი — დუქანი, სალარო ანუ ამბარი.

² მოსკოველი — ესრეთ უწოდებენ ოსმანიანი რუსთა.

მან, დაივიწყა ანასდალ თანამდებობაჲცა თჳსი და სარგებლობაჲცა საქელმწიფოჲ, და ესრეთ მისგან ჳსნილნი მოვიწიენით გალათას ზღუსა პირსა, ჳშთავსხედით ნუშასავე ჩუშნსა და წარმოვსტურვეთ ბეიუქდარაისადმი.

შემდგომ შინ მოსლჳსა ჩუშნისა, თუმცალა იყო გჳან, გარნა ვუბრძანე დაგებად სტოლისა, ვინაჲთჳან ვიყუწნით უსადილო. მათ შორის, ვითარცა ჳელ-
 5 ჳყუშს მსახურთა ჩემთა დამზადებად მისა, დავსხედით ჩუშნ არარატელითურთ დივანსა. დამეიწყებელმან ყოვლისა, გარდავჳსდევე მკლავი დორსა ზედა რაოდენ-
 თჳს ნჳმინსა ღორსა ზედა სემულისა ნებლობაჲ ჳორცადმდე ჩხულეტითა ჳსენებულისა ნემსისა მის, ბანოვანისა მიერ დატევებულისა ძლით. 10

მყის აღმოვიღე ესე და მნებავდა გარდავდეგაჲ მისი ფანჯრით, არამედ გონებად მოგებულმან ვაჳე თანამერდომეგაჲ უგრძნოჲსა ამის ნიეთისა მისისა უფლავსადმი, რომლისაცა დამეიწყებელსა აჳამომდე, აჳ მომაგონა მისთჳს, და ვჳშთავსჳ მასუწ დორსა ზედა, კჳლად განმძებმან მისმან გულით 58
 გამო მიზეზითა გემიერთა სანოვაგეთა საწადისისათა. 15

ოღესცა დავსხედით ჳამად, მიღებასავე თანა მისსა მომიხდა სიცილი ესთა აღჯრუსხმელი, მით რამეთუ ჳკჯრებდა არტემ არარატელი, ვინაჲთჳან მიცნობდა აღრითუწ და იცოდაცა ნიშატი ჩემი სრულიად წინააღმდეგი აჳ მის მიერ ჩემ შორის ხილვეულისა ჳქევისა. მხედულუ ესე ჩემზედა, მკითხვდა საგანსა ჩემისა სიცილისასა და ვერარაჲსა პასუხისა მიმღები, იცინოდა თჳთცა ოღესმე; 20
 ხოლო ვითარცა იყო ესე, განვაჳწენით სუსტჳმნილნი ძალნი სხეულთა ჩუშნთა საზრდოჲსა მიღებითა და დალევითა კავისათა შაჳარ-ნაღებითა და შემდგომად ვჳკითხე არარატელსა უეცრად ჩუშნგან ლტოლჳსა მისისა მიზეზი აღმართ ჳუჩასა ზედა ბეგოღლუსსა. მსმენი ამისი მევედრებოდა ესე უჳსენებლობისათჳს მისისა დაღრეჯითა და შეძრწუნვებითა, ვინაჲთჳან ესრეთ შეეშინებინა უძლუ-
 25 რისა მის უსახეოჲსა კაცისა სახესა, რომელ ღამესა ამას ვერ ვაეებდა მარტოდ დაწოლაჲ ძილად სადგომსა თჳსსა და შეეყუანა თჳსთან მსახური ჩემი პეტრე ბაჳელაშვილი, რომლისათჳსცა ესცან მეორესა დღესა ჳართუშლთაგან ჩემთა და რომელიცა იყო სტოლსა ზედა ჳაზრად სიცილისა ჩემისა, ვინა სახემან სნეულისა მის უძლურისამან ესრეთ მოიკჳა გონებაჲ არტემისა ამის, რომელ წამითი-
 30 წამალ მომაგონებელი მისი შეიჳმუხზდის სახესა და იჳმნის რეცა უგონებო.

13-სა მოვიდა იენიჳოით ხილუად ჩემად არხიმანდრიო-
 თჳს ხილუად ჩემად მო- ტი ვენედიკტე ჳართუშლისა ბერ-დიაკონითა იოსტო-
 ხლჳსა არხიმანდრიტისა სითა, რომელთაცა მომითხრეს მჳუძღობით განრინებაჲ
 ვენედიკტესა თჳსი განსაცდელისაგან რედუთ-კალათ ფეოდოსია ჳალა- 35

ჳადმდე ზღუსასა შინა შემთხუშვეულისა. და ვითარცა წარ-რა-ვიდოდნენ ესენი ჩემგან, ესთხოვე არხიმანდრიტსა ამას დაჳშთოჲმა ჩემთანა სადილად, გარნა არინება აღსრულებად თხოვისა ჩემისა, ვინა მიეცა სიტყუაჲ არხიმანდრიტისა ათანასეჲსათჳს სადილად მისდამივე მისლჳსა.

თჳს წარსლჳსა ჩემისა ხამ- შემდგომად შუვაღლესა ეამსა მეეჳუსესა წარველ მეი- 40
 მოთხუშოლ ნაჳეჲთა ჩემითა არარატელითა სამმოთხუშოლ კიდურსა ზედა ზღუსასა, სადაცა ჳსცხოვრებენ ომირნი ხრისტე-
 ანეთა ჳელმწიფეთანნი. აჳ ვიხილუშთ სიმრავლეჲ კაც-ჳალთა, ვითარცა უცხო ჳელმწიფეთა, ესრეთუწ აჳაურთაცა ხრისტეანეთა. სუსტ-შუშნიერთა ამით ჳქესთა-

განნი უმეტესნი ნაწილნი სლვდნენ შემდგარნი ნალთა¹ ზედა, რომელთაცა მხილულშმან და სიკვფრესა მიცემულშმან ვერარაჲ დაემატიცე მიზეზი ამისი თჳს შორის ესევეთარად სლვსა ამათისა, ვითარ ოდენ ესე, რომელ სინოტი-ესა ადგილისა ამისსა და კუალად ცუდად და უსწოროვთა ქელშითა ფენილო-
 5 ბასა სასლულსა ამას მათსა, თუმცალა ფესოკვირისა, უთუოდ შეუშინე-ბიესთ დაჟეჳითა ფერკტა მათთა სილბილენი და ამაღ განრინებისათჳს მის გამო ვლენანყე ესრეთითა სახეათა.

14-სა. ვიყიდე ჩემისა სახლისა პატრონისა დიმიტრიაკის თჳს ჩემ მიერ პერანგთა ხუცვსა ცოლისაგან 24 კალამქრის პერანგი, თჳთო რეა მინალ-
 10 თუნად და დაეანუმრვიენეცა მასულ.

15-სა. ვიყავ სრული დღე შინ, მხელდული განღებულისა ფანჯრითა ბაზ-
 59 რისა შორის მოარულთა, მდგომთა და მსხდომთა ერთა ზედა და უფროს პირისპირ ფანჯრისა ჩემისა ძირისა შენებულსა კავახონასა ზედა, რომელიცა აღივსებოდის სხუადასხუეგურად მოსილ-ხურვლითა ხალხითა დილით და სა-
 15 ღამოს ესრეთ, ვითარმედ ამას შინა ვერლა დატევენილთათჳს დაიდგმოდინ ორ-სავე კერძოსა ამის კარისასა გარეთ 20-ნი და ეიღრე 30-ნი წულილნი სკამნი, რომელთაცა ზედა ჰშთამომსხდარნი სვმიდიან კავასა პაწაწა ფინჯნებითა, ეწვევო-
 დიან ჩიბუხთა და მიმოუთხრობდიან ურთიერთსა ძუქლთა ანუ ახალთა ამბავ-
 20 თა. მრავალთა მათგანთა ემოსათ აღისფერისა მოუდისა კურტაკნი წელადმდე, მეორეთა—ხას-კირმიზისა და სხუათა—სხუა ფერნი, გარნა ყოველთა მათ ნაკერნი მურდახილად, ოქრომკედისა ზონრებითა და ბაფთებითა. ესრეთულ შარვარნი მათულ მოუდთა ნაკერნი და მოკლენი მუქლთადმდე; მუქლქუქვით შიშულნი ფერკტიორთ, რომელნიცა უდგასთ ფაფუჩითა შინა წითლისა სამაგულშასათა; ვი-
 25 ეთნიმე არიან წვკთა ზედა საველმწიფოვთა ნიშნებითა დაწერილ, რომელნიმე ტელთა ზედა ახლოს მაქისა და სხუანი გულთა ზედა, ოდენ სხუთა და სხუთა ნიშნებითა. ზოგიერთთა აქუსთ გულნი შიშულნი, ვითარცა ფერკნი მუქლქულ-
 30 ვითნი და აროდეს ტელეწიფებისთ დაფარუად მათი, არცა ზამთარსა და არცა ზაფხულსა შინა. თავთა ზედა ხურავსთ რომელთამე ფასნი ანუ არახჩინნი ზელ-საკოცმოვლებულნი; სხუათა სწორედ კუნკულისა მსგავსნი დაბამბულ-ლიანდა-
 35 გებულნი და ვიეთთამე კუნკულნიცა, გარნა განრჩევეთა ამით, რომელ მკართა ზედა გადმოკვიდსთ იგი წითლისა მოუდისა; ჰმოსიესთ ივერდიენი ტრმალნი, აკრავსთ მოფოლხუშბითა ზემო ქამარისა სარტყელნი, მათ შინა ურკვავთ ორ-
 40 ორი ტამბაჩა და ჰანჯალნი გრძელნი, ვეცხლითა მოქედლინი და ოქროვთა და-ფერვლინიცა. საჭურულთა ამთ გამო ჰგონებენ თავთა თჳსთა გარემე ჰსჯულთა
 45 და კანონთა ქულყანისა თჳსისათა და ეგოდენ ეშინისთ ვისამე უბრალოვსა ხრის-ტეანეთავანისა მოკლვსა, რაოდენცა შიშობს კასაბი დაკლუად საკლავისა თჳსისა ტანსაყიდულად. არასადა შემმთხულებიეს მე ხილვად ერისა, ესრეთ უქმად და ამა-
 50 ოდ მცხოვრებელისა, ვითარცა აქა; მაშასადამე სათანადო არს გონებად, მით რამეთუ სხუათა შორის სამფლობელთა პორტისათა აქუსთ ერთი და იგივე

¹ ნ ა ნ უ ნ ა ლ ი — ესრეთ უწოდებენ ოსმანიანი ფერკსაცემელთა, რომელთაცა იცემენ ბაშმითა ზედა. ნალი ესე არს თხელისა ფიცრისა ფირფიტთა მსგავსი, კამლეგრ ქმნილი, ორთა უღელთა ზედამდგომი და ფერკტა ზემო ზურგსა შესაკრველი. გარნა შემძლებელთა აქუსთ ოქრო-
 მსა, ვეცხლისა და სხუათა ილეკროთა, რომელთაცა შესაკრავნი არიან მკრფასითა ქულშითა და მარგარიტითა შემოკობილ. ნალსა ამას კმარობენ აბანოთაცა შინა ორნივე სქესი დროთა შესლუა-
 ვამოსლსათა.

თჳს წარსლჳსა ჩემსა სამ- 16-სა. წარველ კჳლად დიმიტრიაკი მავროკორდატო-
 მოთჳსოდ ჩაირსა თი ზემოლწერილსა სამმოთხუშოსა, სადაცა ჰსდგას პლა-
 ტანუსად წოდებული ხეა. ამისთჳს უბნობენ სხუად და სხუად და უფროს
 ამტიკებენ, რეცა იყოს ესე დიდისა კონსტანტინეს მიერ დარგვეული, გარნა ხრის-
 ტანენნი და ოსმანიანნი, განრეგზომნი ზემოთქვეულისა, ჰსდებენ ზოგად მო- 5
 ცემულთა ძლით მათდა წინაპართა მიერ მათთა უფროს ოთხასთა წელთა მდგმო-
 ებისა ხეჲსა ამისთა. აქედამ წარვედით კერძოდ დასავლეთისად მთასა ზედა ჳი-
 დისა მსგავსად მრავალკამაროანისა ქუთკირითა შენებულისა არხისა წილ, ფრიად
 გრძელ-მაღლისა, ხილუად, რომელსაცა ზედა მომდინარეჲ წყალი, სასამელად
 მრთული და გემიერი, შესდის კონსტანტინოპოლსა. წყლისა ამის ნაწილი ყოფილ- 10
 არს წარმოლებულ ძუშლადუშ მიწისა ქუშშე მილთა ძლით ფესუადმდე აღმო-
 სავლეთით კერძო პლატანუსისა, სადაცა ჰსჩანს დღესაც კმად დიდი ტახტი
 ქუთკირისა, ოდესმე თეთრითა მარმარილოთა დაფარეებული და ზემო სარ-
 თულ ხურვილი. წინაშე ტახტისა ამის არს პაუზი და ტახტისა შორის—მილი
 წყლისა მას შინა შუთამსხველი, წინ წარშუქრილი, არამედ დღეს უწყლო, უსარ- 15
 თულო, უმარმარილო და თუთიქემის მთლად დაქცევეულ-აღსაბილი.

17-სა. წარველ არტემ არარატელითურთ მიმოხილუად 60
 თჳს წარსლჳსა ჩემსა ხი- ზღჯსა კიდურთა და გასინჯუადცა თავადისა ეპსილან-
 ლუად, თავადისა ეპსი- ტის სახლისა, რომელიცა დროსა თავადისა ამის აქაეთ
 ლანტის სახლისა ლტოლჳსასა არს დანიშნულ სულთნისა მიერ ზაფ- 20
 ხულ სადგომად ფრანციის ომირისათჳს. გაცილებულნი ჩაირ-სამმოთხუშოჲ-
 სა აღვილსა და შემომღველნი იწროსა შინა მათთა შორის მცირედ რამე შე-
 წეულისა ზღჯს პირისა, წარვედით სამკრეთისადმი კიდურისა ძლით მისისა,
 რომელსაცა ზედა ეპოვენით ადგილ-ადგილად ზღჯს მიერ გამოყრილნი მკუ- 25
 დარნი სხუადასხუა ცხოველნი, რომელთა მიერცა წარმოებული სიმყარალებჲ შეს-
 დისთ ფანჯარათა გამო სახლთა შინა აქა მცხოვრებთა სიშორით ორს საყვად-
 მდე. ესრეთუშ ცხენნი, ძაღლნი და კატა-ქათამნი, დაცემულნი და მატლ-ხუშ-
 ეულნი, რომელთაცა განწმედად აღვილისა არა ჩანს მზრუნველი და ესევეითარ-
 თა უკრძალუშლობათა ძლით არს სამარადისოჲ ჳირი.

მოვიწვიენით სახლსა თავადისა ეპსილანტისასა, გარეგანობითა აქაურთა 30
 ჩინებულთა შენობათა შორის შესარიცხუშლსა, დიდსა და კეთილნაგებსა, გარ-
 ნა უცხოჲსაგან შინაგან განხილუად ამისისა შეუძლებელსა, ვინაჲთგან ერიდ-
 ბიან ჳირისა შეტანასა. სხუშბრ სახლი ესე იყო აწ ცალიერ და ერთი ოდენ
 მკმიალავი ანუ შევიცარი ამისი ვერ ვითანქმეთ მისდამი და უკმოვიქვეით.

18-სა. მაქუნდა მთელი დღე შინ ყოფაჲ და სერაჲ ჳალადთა, 35
 რათა წარსლველისა დროჲსა განტარებაჲ დამჳშეთეს ამის ძლით შემდგომსა
 შინა მოსაკვებელად.

19-სა. პატრონმან სახლისა ჩემისა დიმიტრიაკი მავრო-
 თჳს ხილუად ჩემად მო- კორდატომ შემოიყუანა ჩემდა კაცი ერთი ოსმანურად
 სლჳსა ახალციხელია აი- მოსილი და მრქუა: „ბეგზად! კაცი ესე, ჩემ მიერ 40
 ვაზს ძინა შიპჩი სტე- აწ თქუშნდა შემოყუანილი, რაოდენიმე დღე არს უკუშ
 ფანე თათულაანოვისა მთხოვეს მოყუანასა თჳსსა თქუშნდამი და გაცნობასა
 თქუშნსა, რომლისათჳსცა დღეს, კჳლად მოსლველი ჩემდა და მვედრებელი მის-
 თჳსუშ, წარმომიდგენიეს წინაშე თქუშნსა“.

მთქემელი ამისი დიმიტრიაკი, მომცემი მშუდობისა, წარვიდა საქმესა ზედა 45
 თჳსსა, ხოლო მე, დაჳშომომდამან ახლად შესამეცნებელისა სტუშრისა ამისთანა,

ვუთხარ მას თათრულად: „მაუწყე მე სახელი, გუარი და ჰაზრი მოსლუსა ჩემ-
და შენისა“. ამას ზედა მომიგო ამან ღიმილით ქართულად და მრქეა მთხოველ-
მან: „ტელმწიფეო ჩემო! მომეცი თ ნებაჲ, რათა ვისაუბრო თქუშნთანა ენითა
წინაპართა ჩემთათა, ვინაჲთგან მიერ ჟამით, ოდესკა იყუნენ აჲა ღმრთისადმი
5 განსუშნებულისა იმერთა მეფისა სოლომონისა მიერ ტრაპიზონით დესპნებად
წარმოგზავნილნი კარსა ამის ოთამანის პორტისასა თავადნი იმერთა ქაიხოსრო
წერეთელი და დავით აგიაშვილი, ხოლო შემდგომად ამათსა სიძეჲ მეფისა მის
თავადი მელხისედეკ¹ ანდრონიკოვი, არღა მქონიეს შემთხუშეჲ ხილუად ქართულ-
თა კეთილშობილთა და უბნობად ენითა ქართულითა. მე ვარ ახალციხელი, ძეჲ აივა-
10 ზაჲსა მის, რომელიცა ხშირად იყჷს ხმარებულ სულეიმან ფაშისა მიერ ელჩად
საუკუნოდ სანატრელისა და ღმრთისადმი შესუშნებულისა საქართულლოს მეფისა
ირაკლი მეორესა მიმართ. სახელად მრქჷან სტეფანე, გუარი ჩემი არს თათუ-
61 ლანთოვი, ვჰსცხოვრებ ზღუსა ამის პირსა, მახლობლად კონსტანტინოპოლისა,
სათყელსა ორთაქოის, ახლად ნაქირაუგესა სახლსა შინა, ვინაჲთგან დამეწუა მე
15 საუკეთარი სახლი ჩემი ბეგოლლუს. ვეპკრობ სუნნელითა ნივთებითა, ესე იგი
ზილფ-იაღები², რომლისა ძლით მიწოდებენ მე მიჰსიი-სტეფანედცა. სამწერ-
ლოსა შინა მოსკოვის ელჩისასა ვსცან აჲ მოსლუა თქუშნი და ქართულობა,
ამის გამო ვსთხოვე რაოდენგზისმე სახლისა პატრონსა თქუშნსა მოყუანაჲ ჩემი
თქუშნდა, გარნა მან დღეს ოდენ აღმისრულა თხოვაჲ ჩემი“.

20 თჷს ფერმანის მიღებისა დღესა ამას მიიღო ფერმანი სულთნისა არტემ არარა-
არტემ არარატელისაჲან ტელმან კანცელარიასა შინა უფლისა ბარონ სტროგო-
ნოვისასა, მიცემითა მისთჷს 26-ისა კურუშისათა, რომლი-
სათჷსცა, მოსლელუი მუნით ჩემდა, მყის განემზადა მეორესა დღესათჷს წარ-
სლუად კონსტანტინოპოლსა შინა. ხოლო მე, მხილულმან აჩქარებისა მისისა,
25 დაეაყენე რაოდენმე სისწრაფეჲ ამისი, ვინაჲთგან ვანშამი იყო მზაჲ და საჲ-
მელნიცა წყობილნი სტოლსა ზედა ცივდებოდიან ვერმოცლისა გამო შემო-
ულსლულობითა მისითა.

20-სა. განთიადსა თანა შემოვიდა ჩემდა არტემ არარა-
თჷს წარსლუსა ჩემგან არ- ტელი, რათა, გამშდობებული ჩემთანა, წარვიდეს მე-
30 ტემ არარატელისა მეფი- ფისა ქალაქთასა, გარნა არ განუტევე იგი უსადილოდ,
სა ქალაქთასა რომელიცა განგრძობასა შინა ამის დროჲსასა მაჩუშნებდის
მე სურჷსსა თჷსსა მოციდითა თჷსითა ერთად ჩემთანა მგზაერობისათჷს, არა-
მედ ვინაჲთგან სმენიეს ამას (ესრეთ მარწმუნებდა ესე) კანცელარიასა შინა უფ-
ლისა ბარონ სტროგონოვისასა გაუშვებლობაჲ ჩემი წინამდებარესადმი გზისა,
35 ამაღ ისწრაფის თჷთ წარსლუად და პოვნად ვისამე თანამეგზავრესა. ხოლო
შემდგომად სადილისა შეუდგა გზასა თჷსსა.

21-სა. ვიყავ მხოლოდ სახლსა შინა ჩემსა მოცეული პირად-პირადთა გო-
ნებათაგან, განსჯისამებრ არარატელისა მიერ ჩემდა თქემულისა განუტეველბო-
ბისათჷს ჩემისა ომირისა მიერ ჩუშნისა უშორესისადმი კერძოჲსა, გარნა ვერა-
40 რაჲსა მიზეზისა მპოვნელი მისდა, მივენდევ ყოველსა შინა განგებასა ღმრთი-
სასა.

¹ მ ე ლ ხ ი ს ე დ--ამას უწოდებდნენ ყოველნი ერთქუშენლნი ამისნი მალხაზად. ესე იყო სიძე მეფისა მის სოლომონისა, თავადი კახეთით და გვარად ანდრონიკოვი.
² ზ ი ლ ფ ი ა ლ ი თათრულია. ზილფი ეწოდების თმასა, თავით ღვარაქნილად დამოკიდებულსა, ხოლო იაღი--ზეთ-ერბოსა

თუხ დღესასწაულეობისა 22-სა იყო დღესასწაულეობაჲ აესტრიის იმპერატორის
 აესტრიის ომირისა მიერ სახელდღეობისა სახლსა შინა მისისა ომირისასა, სრულ-
 სა დღესა სროლითა ზარბაზანთა გამო ფერად-ფერადისა იალქნებითა შე-
 მკობილისა დრომონით მათით და კუალად პირველსა ბინდსა თანა მასზედა-
 ვე შეშხუნათა აშუშბითა, ცეცხლთა სათამაშოებითა და სახლსა შინა ბალისა 5
 მიცემითა.

23-სა. დღესა ამისთუხ არარაჲსა საგანისა მექონი მეტყუელეობად ესდუმნებ.

თუხ მისლუხა ჩემისა ბი-
 ლუად უფლისა ბარონ
 სტროგონოვისა

24-სა. წარველ ხილუად უფლისა ბარონ სტროგონო-
 ვისა, რომელმანცა მითხრა, მით რამეთუ მოუწერიეს
 მას ვისდამიცა ჯერ-არს გამოგზავნად მისდა ფერმანისა 10
 ჩემთუხ და ვითარცა მსწრაფლ მიიღებს მას, გამოგზავ-
 ნის თუთუქ, რომლისათუხცა მადლობისა მომკსენებელი, მოვიქეც სახიდ თუხა.

თუხ წარსლუხა ჩემისა ჩა-
 ირსა კუალად სამმოთხუ-
 ოლ

25-სა. ნუგეშ-ცემულმან რაოდენმე თქვბულთა ძლით
 ჩემდა უფლისა ბარონ სტროგონოვისათა, განუატარე
 რაოდენიმე ჟამი თუნიერ ყოვლისა მწუხარებისა და 15
 იტუნეულეობსა წარსლუხათუხ ჩემისა უშორეს, ვინაჲთ- 62

გან სიტყუათა არტემ არარატელისათა შეეყუანდი ზშირად ფიქრსა შინა. გარ-
 ნა შემდგომად სადილისა წარველ სამმოთხუშოსა ჩაირსა, სადაცა იყუნენ კმად
 მრავალნი მამრ-მდედრნი. აქ ვჰპოვნე მათ შორის სახლის პატრონი ჩემი დიმი-
 ტრიაკი მავროკორდატო, რომელმანცა დაუტევენა სხუანი მასთანა მოსიარულე- 20
 ნი და იწყო სლუად ჩემთანა. საუბართა შორის არად სანიშუნელთა მკითხ-
 ამან:

— ბეგზადა! აქედამ ისევ მოსკოვისაკენ წარხტულთა ანუ სხუა კერძო-
 სადმი?

— ეგვიბტეჲსა მიმართ.

მომიგო:— ვითარ მსწრაფლ მოგიხდებისთ თქუშნ განმგზავრებაჲ? 25

ერქუ:— თუთ არ ვუწყი ნამდულ, არამედ ეგონებ დაუგვიანებლობასა.

მითხრა დიმიტრიაკმან:— ბეგზადა აფენდემ! არსა სხუაჲ ვინმეჲ აქა ახლად
 საქართუშლოჲთ მოსლველი ბეგზადაჲ ქართუშლი?

— არ ეგონებ.

მიპასუხა:— დღეს მესმა, ვითარმედ კანცელარიასა შინა მოსკოვის ბალი-
 ოზისასა 1 თქუვასთ გაუშვებლობაჲ თქუშნი კაირისადმი. 30

ვუპასუხე მე:— ეგე არს ადულ შესაძლოჲ ომირისა მიერ ჩუშნისა, ვინაჲთ-
 გან იგი არს აქა სახესა შინა ჩუშნისა ჯელმწიფეჲსასა, რომლისაცა მორჩი-
 ლებად თანა-გვაჲს ყოველთა ყმათა როსსიისა იმპერიისათა. 35

და ვითარცა ვეტყოდი-ლა სიტყუათა ამით, მოვიდნენ შეერთებად ჩუშნ-
 თანა ცოლი ამისი და ასული ცოლისა ამისისა, რომელნიცა ერთად წარმოვე-
 დითყე სახლისადმი ჩუშნისა.

თუხ მხოლოისა ანუ ვე-
 ნაჲსა შინა ყურმენ კრე-
 ბისა

26-სა. შემოსლველმან ჩემდა დიმიტრიაკი მავროკორდა-
 ტომ მთხოვა წარსლუად ბალსა მისსა, სახლით მისით და- 10
 საველეთით კერძო მთისა ფერდობსა შენებულსა, ვინაჲთ-
 გან აქუნდა ჰსთუშლი; გარნა ვიყავ მე რაოდენმე შეპყრო-
 ბილ მწუხარებისა მიერ და დამძიმებულცა თავსა შინა გუშინდელისა ზღაპრი-

1 ბ ა ლ ი ო ზ ი — ომანინანი ჰჰმარობენ ლექსსა ამას და ჩუშველებსა ძლით აქაურნიცა
 ბერძენ-სომეხნი. ომირად და დესპანად ითქემის, ხოლო სპარსნი ელჩად იტყუან.

საგან მისისა, როლისათჳსცა ვრკჳ მას, ვითარმედ მხედუშლი თავისა თჳსისა მცირედ რამე სისუსტესა შინა, არშემძლებელ ვარ დღეს არავითარმე წარსლულად სადმე. მაშინ, მომხდელმან ბოდიშისა შეწუხებისათჳს ჩემისა, მთხოვა კაცი ჩემი, რათა ვებრძინა მათ მოკმარებად მისა კრებათა შინა ყურძენთასა, რომელსაცა მივეც თოხნი ქართულნი და ორნი დაეუტევე ჩემთანა.

27-სა ვიყავ ფიქრთა მიერ, ვითარცა მთურალი და მძინარე, მაშასადამე უქმადცა ყოველსა შინა.

28-სა. მოვიდა ჩემდა ზემოდანიშენული მიჰსჩი სტეფანე თათულანთოვი. ამან მომიტანა რაოდენნიმე წულილინი ნაჭერნი კმელად შეზაფებულნი სუნნელეზანი ჩიბუხსა შინა მოსაწეენი. კაცი ესე დავიწვეე სადილად ჩემთანა, რომელიცა ჩემ მიერ გამოთხოვითა ნებისათა წარვიდა სახლელეზებისადმი თჳსისა, აღმთქმელი მოსლულად ჩემდა სადილად. ხლო ოდესცა მოვიდა მიჰსჩი სტეფანე ესე, მონიყუნა თჳსთანა ყრმა ვინმე 12-ისა წლისა, სახეკეთილოვანი და მიხედვსამებრ

30 პასაკისა მისისა ტკიბლ-სათნომობარნი, რომლისაცა მრქუა სტეფანე, რომელი იგი არს ძეგ მისი, სახელითა ოპანეს ანუ იოანე. ყრმამან ამან მომიტანა მძეღვი ერთი, სიგრძით ნახევარ ადლადმდე, დია ძუშლი და, სიტყუათამებრ სტეფანესთა, 18-ისა წლისა, გარნა ამით უმეტეს იშუთ გემიერ-ნოყიერი უცხოდ შენახსა ძლით. და ესრეთ ყრმაიცა ესე იყო მონაწილედ ჩუშნთანა სადილსა

28 ზედა, რომლისაცა განგრძობასა შინა მრქუა კითხვთ მიჰსჩი სტეფანე:
„ბატონო! მსწრაფლ წარხუალთა ანუ დაჰშთებით თქუენ აქა კულად რაოდენსამე დროსა?“ ოდესცა ესმა ჩემგან, მით რამეთუ ველი ფერმანისა მიღებასა უფლისა ბარონ სტროგონოვისა მიერ, მაშინ, რეცა გაოცებულმან, მთხოვა დაპარხუნა მისა, რაასაცა მეტყეს ესე მიზეზისა გამო ერთქუსენლობისათა, ხლო

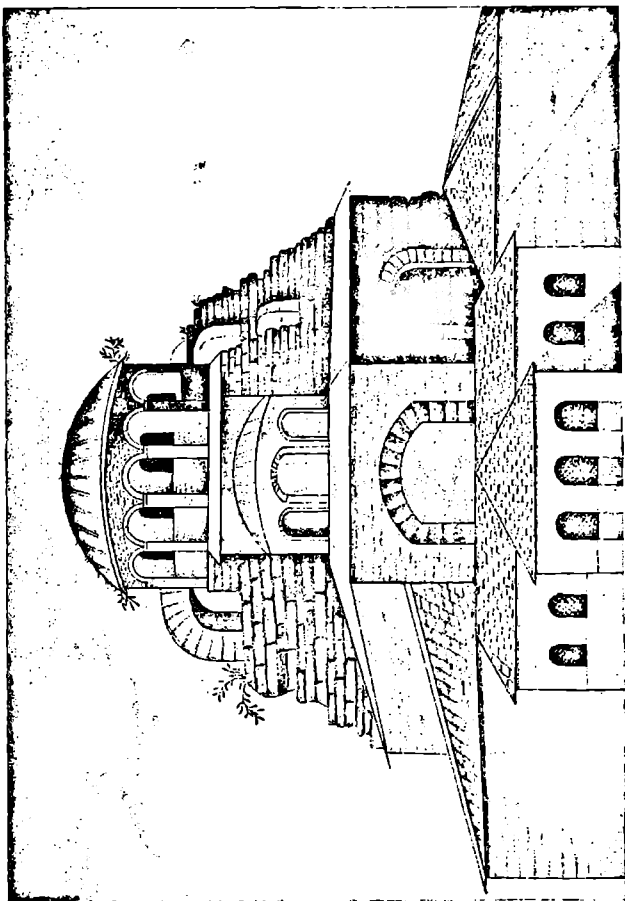
28 დარწმუნებულმან მას შინა ჩემ მიერ, გამომიცხადა ესრეთ:
„ბატონო! საკუთართათჳს საქმეთა ჩემთა ვიარები მე თუითქემის ყოველ დღე კანცელარიასა შინა ბალიოზისა ბარონ სტროგონოვისასა და მივიანცა მუნ მცნობნი, რომელთაცა მიერ მესმის, ვითარმედ ბალიოზსა ბარონ სტროგონოვსა არ ჰნებაეს გაშეებად თქუენი სხუაგან, ვითარ ოდენ მოსკოვი-

30 სადმი“.

აწ მომეკსენენ თქმულნი არარატელისა და მავროკორდატოსნი, რომელნიცა მაქენდენ ხუმრობად. მიღებულ, გარნა თუთ მცნობმან საქმესა ჩემისა, შევრაცხე ესეცა ზღაპრად.

28 თჳს ოთალთა ჩემსა განხილვსა მოქირაეთა მიერ შემდგომად სადილისა მთხოვა სახლის პატრონმან ჩემმან შემოყუნანა ორთა დედაკაცთა და ერთისა კაცისა კასინჯულად ოთალთა გაქირაებისათჳს და მიმღებმან ნებისა, შემოიწვენა იგინი. მდღერნი ესე, რაოდენცა ეთხოვების სქესთა ამათთა თავით თჳსით ჰყრობილთა, შემოვიდნენ თავაზითა და ზრდილობითა; გარნა ქუშთრევაჲ თეთრისა კალამქრისა ნიფხავთა მათთა საბიძალთა და ამათთანა ჰშთა-

30 მოშლილობანი უწესოდ შეაზმირ-გრძელ-ხუტუქ-წიწილთა თმათა მჭარათა ზედა მათთა საბურველთა თა თავთა მათთასა წარმოადგენდიან მათ მსგაეს მარონინეთა და უფროს შეწ. რწუნებელად მხილუშლთა გულთა, ვიდრეღა მიმართმევედ სიამოვნებასა. ოდეს განვიდნენ ესენი ჩემგან, წარვიდა ესრეთუშ მიჰსჩი სტეფანეცა ძეგთურთ თჳსით და მე, დაჰშთომილმან მხოლოდ თავისა წინა, განვატარე შემდგომნი ორნი დღენიცა თთუშსა ამის მარტომან, ესე იგი 29 და 30 პირად-პირადთა და უსარგებლოთა მიმოგვირობათა შინა.

სურ. 2. აკლანის ან საღმრთო სახლი

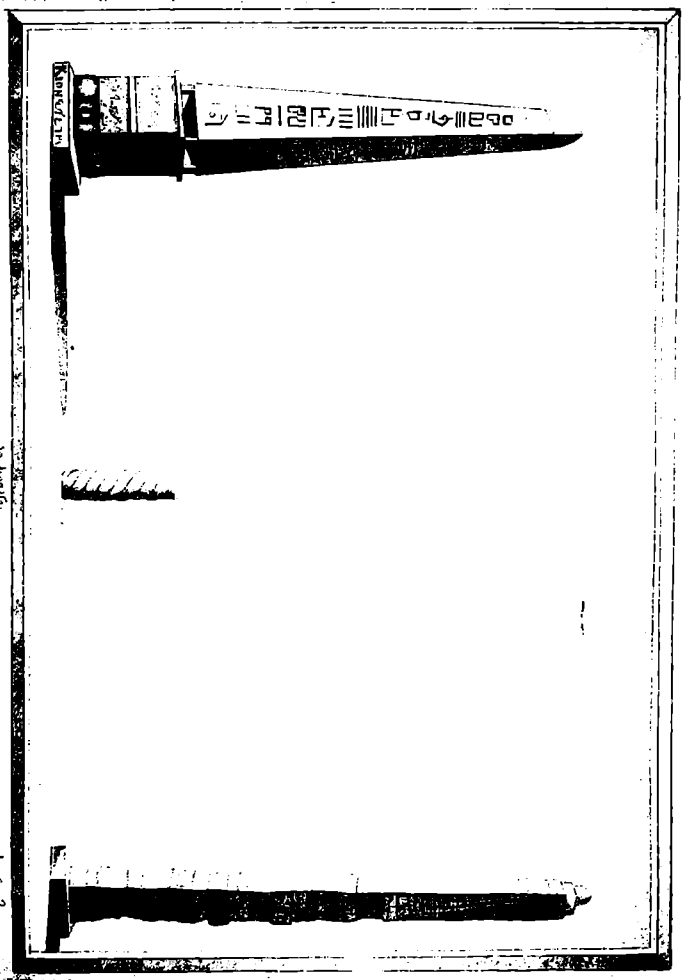

სურ. 1. კარტა ურუმულანატოლის მათა და ზღვის მკლავისა

Билд. 3. Алтын үеийн "Сүх" зэвсэг.

Энгийн
үзэгдэл

Билд. 3

თჳს სულთან აჰმადის შო-
ბისა და მისთჳს დღესა-
წავლუბისა

თჳს პაოსიანთა ეპისკო-
პოსისა იოსებისა

თჳს ჩემ მთაჳს შოგრა-
და პაშორთა მიღებრსა

თჳს ჩემთანა შოგრა-
ხასოთა გლეხთა ფერმა-
ნისა

თჳს მისლჳსა ჩემისა უფ-
ლისა ბარონ სტროგონო-
ვისად

თჳს წარსლჳსა ჩემისა
კონსტანტინოპოლსა

ეშუა წული სულთან მაჰმუდსა მეოთხესა, რომელსაცა უწოდეს სულთან აჰმად, და იყოცა ამისთჳს შჳდსა დღესა სროლა ზარბაზანთა და შადღლჯთა ეჳითით-ეჳამად, სოლო ლამე—მინარათა, ქუჩათა და გემთა ზედა ცეცხლი ფერად-ფერადი ანუ ჩირაღჯანი.

დღესა ამას ეხილუათ კაცთა ჩემთა უფლისა ბარონ სტროგონოვისა სახლის კარისა თანა მდგომი მოჭუცი, 64 პაოსიანთა ეპისკოპოსი, სახელით იოსებ, იერუსალიმით მოსლჳული, რომლისაგანცა საუბართა შორის ამისთანა ეცნოთ ქართუშლთა ჩემთა უადგილობაჲ მისი და ვითარცა მომაჰსენეს მე ამით მისთჳს, მისი წარ-ვაკლინე იგინი მოჭდად მისა ჩემდამო, რომელთაცა მოიყუანეს ეპისკოპოსი ესე, 10 თქემულისამებრ მისისა, 90-სა წელსა შინა მყოფი.

მოჭუცებული ესე უზნობდა ქართულისაცა ენითა, გარნა ცუდად. და იტყოდა თავსა თჳსსა თბილისელად. ესე დაეჳაენე ჩემთანა ბუალისადმდე და რაოდენ შემძლებელ ვიყუე, განუტუსმე. უზნობათა შორის ჩუშნთა შემოვიდა ჩემდა კონსტანტინ ფეოდოროვიჩი ლელლი, წარმოგზაე 16 ნილი უფლისა გრიგორი ალექსანდროვიჩისა ბარონ სტროგონოვისა მიერ. ამან მომიტანა ფერმანი სულთან მაჰმუ-

დისა და ორი პაშორთი. პირველი—სახელმწიფოჲსა კოლლეგიისაგან უტხო ქუშენელთა საქმეთასა თბილისსა შინა ჩემდა გამოგზავნილი და დღეჲთ აქ მოსლჳსა ჩემისა კანცელარიასა შინა ომირისა ჩუშნისასა შენახუელი, სოლო მეორეჲ—თჳთ უფლისა ბარონ სტროგონოვისა მიერ; ესრეთუშ წეროლიცა ამისგან-ვე სახელსა ზედა როსისის ლენერალ-კონსულისა ვიორგი სივინისისა ალექსანდრიას შინა მცხოვრებელისასა. ფერმანისა ამისთჳს მიეცე ლელლის 26 კურუში, რომელმანცა შემდგომად მოითხოვნა სახასო გლეხნი ჩემთანა მყოფნი ქართუშლნი 20 და ოდესცა შემოვყუანიინე ეყენი, მისოცა ამითცა ლელ-

ლიმ საკუთარი ფერმანი, მთხოველმან მისთჳს ამათგან განწესებულისა 26-ისა კურუშისა; გარნა გლეხთა ამთ დაუწყეს უარისა თქემად, გამომაცხადებელთა მისდა სი-ღარიბეთა თჳსთასა. ლელლი დამოუტყსნელად ჰსთხოვდის ამით და შეამეცნებ-დის, ვითარმედ თანამდებ არიან ესენი მიცემად მისდა თქემულისა თეთრისა, 20 გარნა თჳნიერ ყოვლისა წარმართებისა. მხილველმან უშესაბამოჲსა გლეხთა ამით მისთანა ლაპარაკისა და ქეუვისა, მიეცე მე მათთჳს კუალად 26 კურუში ლელ-ლის და დაეამშჳდენ ამით ორნივე ესე.

2-სა მიეველ სანადლობელად და გამშჳდობებად უფ-ლისა ბარონ სტროგონოვისას, გარნა მჳმილაემან ანუ 25 შუშციარმან კარისა მრჭუა, რომელ აქუს ამას ბრძანე-ბულ არაეის კერძოთა გვაგმთა აქ მოსლჳულთა მიღები-სა, რომლისათჳსცა უკმოქტევეული ბინისადმი ჩემისა, წარველ დაუყოვნებლივ ნუშათი კონსტანტინოპოლსა, წარმყუანი თჳსთანა სტუმ-რისა ჩემისა მოჭუცებულისა პაოსიანთა ეპისკოპოსისა 40 იოსებისა. მოსლჳულმან დანიშნულსა ადგილსა განეუ-

ტევე ეპისკოპოსი ესე თხოვისამებრ მისისა აქა და მე განვაგარძეე ცურუვაჲ მსახურიოთურ ჩემით პეტრე ბაქელაშვილით ფანარისაჲ მიმართ, სადაცა შემამთხვე-

1 თ ა ნ ა რ ი ეწოდების ერთსა ნაწილსა კონსტანტინოპოლისასა სამკრთისადმი, რომელსა-ცა შინა სესოვრებენ პატრიარხნი კონსტანტინოპოლისა და იერუსალიმისა, ესრეთუშ ბერძენიცა მრავალად.

ნეს ორნი პურობილნი, დუზ-ოლის სტეფანეს¹ უმცროსნი ძმანი, რომელნიცა მიჰყუანდათ პატრიარდ ციხესა შინა ურუმლიდ წოდებულსა, ზღუდა ამისა პირსა დასავლეთით კერძო შენებულსა.

- 65 გაველ გმელსა და შემგული ბაზრისა შორის მიველ სახლსა იერუსალი-
 5 მის პატრიარხისა პოლიკარპეასასა, სადგომსა არხიმანდრიტისა ვენელიტესსა, რომლისა თანაცა ვჰპოვენ არხიმანდრიტი ათანასე. ამათ მომცეს მოგვლევ პატრიარხისა ბერძენი ჰაჭი პოლიკარპე კესარია კაპადუციელი, რომელმანცა მომიყუნა გალათას მდგომარესა სახლსა იერუსალიმისასა ესკი პალუს². აქ მჩუქნა ჰაჭი პოლიკარპე ჩემთვის სადგომად სამი ოთალი, და შემდგომად ამისა წარმოველ
- 10 კულალ ბეიუქდარაასადმი.

3-სა. დაუტევე საყოფელი ჩემი ბეიუქდარა და თათხ ბეიუქდარით წარმოსლესა ჩემი კონსტანტინოპოლსა
 ნად დაუვიწყებელიცა ნემსი პირველისავე მდგომობითა მით, ვითარითაცა დამძშთა შემდგომ ჩემსა სახლსა ამას შინა მცხოვრებთა და ნუუტუქშ ულმობიერესთაცა ჩემ-
 15 გან, დალათუ სცნობდნენყე ვითარებასა მისისა აქ დატევებისასა პირველისა პატრონაჲსა მიერ. წარმოველ ერთობით გალათას და დავსდევ ზემოტყენებულსა სახლსა შინა.

- თხ წარსლესა ჩემისა ბეგოლუს
 20 ამასუქ დღესა წარველ ბეგოლუს ფრანციისა ომირთა სახლისა ეკლესიასა შინა; თუმცა ვჰპოვენ აქ სადგომი პატრისა ვალენტინესი, რომლისადმიცა მაქუნდა წერილი თბილისით პატრი-უფროსის ფილიპეს მიერ მოცემული დაუბეჭდელისა პაკეთთა, გარნა ვალენტინეჲ ესე წარსლულ იყო მამულსავე თხსა, რომლისათვისცა მოადგილესა ამისსა პატრსა, ჩემ მიერ სახელდავიწყებულსა, მიმღებნა ჩემსა სახლსა ამის ზღუდესა კარსა თანა, მივეცი იგი. ამან, მიმღებმან და მხი-
 25 ლუშლმან დაუბეჭდელისა პაკეთისა, ჰგონა თხ შორის (ვინაჲთგან ესრეთ იჩუქნებოდა სახეჲ მისი) განჯნაჲ ჩემგან წერილისა ამის, მრტუა შექუხვლითა პირითა: „ვითარმან საჭარობამან გაწკვათ თქუსნად განჯნად სხვს წერილისა და შემდგომად მოტანად მისა ესე ვითარითა სახითა პატრონისადმი?“

მიუტევე მე: „თქუსნად მდულ გაცდომებსთ გონებაჲ თქუსნი უსაფუძუს-
 30 ლოსა იტყუნებდასა შინა თქუსნსა ჩემთვის და დაერწმუნებითყე ქეშმარტიებისათხ სიტყუათა ჩემთასა მაშინ, ოდესცა წარიკითხავთ მას შინა მღებარესა წერილსა, მით რამეთუ ვითარითაცა სახითა მრწმუნებეის მე ესეჲ, მითუქ სახითა მომიღესცა თქუსნად“.

მსმენმან თქემულთა ჩემთა, მყის აღმოიღო იგი და იწყო კითხუად, რომელსაცა შინა იხილუა რეკომენდციჲა ჩემი და ჩემდამო პატრი-უფროსისა ფილიპეს მგობრობისა ძლით არლასაჭიროებაჲ წარმოგზავნად პატრისა ვალენტინესადმი დაბეჭდელისა წერილისა.

დაასრულნა რა კითხუაჲ ამისი პატრმან ამან, მოიჯალა ბოდიში და მეჯა აღსლულად სადგომსა თხსა. არარომლითამე სახითა განვადიდებდი მე თხოვასა
 40 პატრისა ამისსა, უკეთუ არ ყოფილიყო საგნად მგზავრობისა ამის ჩემისა ხილუაჲ უცხოთა ქუსყანათა, გასინჯუაჲ შენობათა, შენიშვნაჲ მმართველობათა, ცნობაჲ ერთა ნიშატიურთ მათით და ამათთანა ძუსლ-ახალ ღირსსაჲსოვართა

¹ დუზ-ოლის სტეფანე იყო მამულ სულთნისა ფოეარტი ანუ საყუარელი და პირველი ყოველთა შორის ჩინებულთა სულთნისათა, სარწმუნოებით სომეხი.

² ესკი პალუს—ძუსლი სათევეჲ.

ძეგლთა, აბელისკოთა და ესევეთართა განჩხრეკაჲ, რომელთა ძლითცა აღმასრულებელი თხოვისა მისისა და აღსლუელი საწოლსა მისსა ერთად მისთანა, ეიყავ უსათნოესითა აღერსითა დაფარულ და მიღებულ მისგან, რომელმანცა მიითავაზა მურაბა, წყალი, კავა და ჩიბუხი. შემდგომ მთხოვა უწყებად მისა ადგილი საყოფელი ჩემი მოსლუსათჳს მისისა ჩემდა, გარნა ვრკჳ მე სახესა ქუშუმე 5 უტსოვნელობისასა სახელისათჳს ადგილმყოფობისა ჩემისა. შეწუხებულმან რა-66 ოდენმე მთხოვა ზვალისად სადილად მისლუაჲ მისდა, არამედ მე, მსურველმან რომელთამე ადგილთა და შენობათა მოხილუად, შესაბამითა მადლობითა უვარძმე მას მას შინა.

4-სა. წარველ დილით, წამყუანი თუსთანა სახლის პატ- 10
ოქს წარსლუსა ჩემისა ზო-
ლად აიასოფიასა რონისა ჩემისა პაჭი პოლიკარპეს მსახურისა მაჩვენებლად გზისა და რომელთამე ღირსსაქსოვართა აქაურთა. განვსტურვეთ კალთაჲ ზღუსა ამის, განვედით ჰმელსა და განმველენი მრავალთა უშნოთა შენობათა და ბაზართა, მოვედით აიასოფის ბჳესსა თანა, გარეგან სახილულად რაოდენცა შესაძლებელ არს; გარნა 15
ოქს დუზ-ოლღეზის და-
კოცისა სიმრავლეჲსა ძლით ამჳამად აქ შეყრილთა ხალხთასა ვერარაჲსა ძალ-ვიდეე ხილვად. განკვრებულმან ესთა სიმრავლეჲსა ხალხთა გაოცებით მდგომობასა ზედა და მგონებელმან ჯამსა ამას შინა ლოცუად მოსლუსათჳს მათისა, ვჳკითხე წინამძღომელსა ჩემსა მიზეზისათჳს ყრილობისა ამათისა, რომელმანცა, მყის მცნობმან მისთჳს სხუათა მიერ, მრჳჳუა: 20
„ბეგზადა აფენდჳ! ესენი ელიან აქა, აჰა (განიპყრა ჴელი ზარაფხონაჲსადმი), მუნით გამოყუანასა დუზ-ოლღეზისასა, წარკუშთად თაეთა მათთა ხილუად და ამისთჳს არიან აქა შეგროვებულ, გარნა ჳერ-არს ჩუშნგან აწუშ განშორებად, ეინაჲთგან ესევეითარსა დროსა ზშირად იწარმოების მოულოდნელი შემთხჳეჲსა ადჳრუჰსხმელისა ერისა ამის მიერ, განსჯისამებრ, უცხო ქუტყენელთასა, ვითარი- 25
ცა ხართ თჳქუშნ შორის ამათსა.

მსმენი სიტყუათა ამათ და მსურველიცა ხილუად უბედურთა დუზ-ოლღეზთა და უფროს ერთისა ამათგანისა, სახელით სტეფანესა, რომელიცა გუშინ იყო თვთ უმადლესსა ჳარისხსა ზედა დიდებისა და დიდებულებისასა ადწენილ, მით რამეთუ სულთანი მაჰმუდ, გონებისამებრ ყოველთა აქაურთასა, რეცა მოკლებული ზედუათა თუალთა თუსათათა ზედვიდა თუალთა მიერ მისთა, უბნობდა ენითა მისითა, მოჳმედებდა ჴელთა მიერ მისთა, ჰჳჭიდა ღონიერგბითა გონებისა მისისათა და თუითჳჳების ვიღოდაცა ფერტთა ზედა მისთა, რომელსაცა კრძალვით ემორჩილებოდიანეე თვთ უპირველესნი ვაზირ-მოწესენი სულთნისა და რომელიცა, დაცემული დღეს სჳსა მიერ თუსისა, პატემრად ჰყრობილი ზარაფხონასა შინა და დაკლუად მიცემული და, ვითარცა იხილუშობდის, ხალხი ესე ჳერეთცა მლოდნელი ზედუად დასჯისა მათისა. წარველ მსახურითა ჩემითა პეტრე ბაქელაშვილითა ერისა ამის შორის ზარაფხონაჲსადმი, რომელიცა ჰმო- 30 რაჲს ბჳეთა აიასოფიასთა 250 ნაბიჯადმდე. რაოდენცა მივეახლოებოდი შერო- მით ზარაფხონასა, ეგოდენ შეგროვებულთა ერთა შორის ისმოდა ჴმაჲ ფრთი- ერთისადმი: „ადაჲ, ბახ, მოსკოე გელიორ“. ესე არს: კაცო! მიხედე, რუსი მო- დის. და ესე ამისთჳს, რომელ აქუსთ ფრიადი შიში და რიდი აქაურთა თათართა მოსკოველთა მიერ და წინააღმდეგად ნებათა თუსთა უჳმენ ესევეითარითა სახითა პატეისა და თავაზსა.

და ესრეთ მიწვენილმან წინაშე კართა ზარაფხონაჲსათა ვიხილუშ მსხუტ- 45 რპლნი ოსმანთა ბარბაროსებითისა მართლმსაჯულებისანი უჳჳშ თაეჳსთილ-

ყრილად პირქუშ ადგილთა ზედა, რომელთაცა ლეშნი იყუნენ ჭერეთცა ადგი-
ლითი-ადგილად მოძრაეობასა შინა. თაენი მათნი შეედლუათ მათოჲს ლაჭთა შო-
რისი, გარნა იყო მესამეცა ვინმე თათარი, მიმღებელი ხუშდრისავე მათისა და
67 თავისცა თვისისა მარცხენსა ილიასა ქუშუშე მიქონი.

8 შემოთ უკუშ ვასთჳჳ, მით რამეთუ ორნი ძმანი დუზ-ოლლთა ამათთან
მიჰყუნდათ პატიმრებად ურუმელისა ციხესა შინა, რომელნიცა დაეკოცათ ეს-
რეთუშ მუნ, ვითარცა ორნი იგი უფროსნი ძმანი მათნი შორის აიასოფიასა და
ზარაფხონასა, წარელთ ციხეთა მით იენიქოის და ჰშთამოეკიდათ თავქუშ
ფანჯრებთა შორის სახლთა მათთასა. ხოლო ცოლნიცა ორთა დუზ-ოლლისთა
10 ვერა განერნენ ხუშდრთა მეულლეთა თვსთასა ერთითა მხლებულათურთ მა-
თითა, და დაკოცილნი ესე ჰშთაყარნეს ზლუასა შინა განსაწერტელად ცხოველ-
თა მისთა.

საგოდებოხსა შემთხუშვისა ამის ხილჳსა შემდგომად მიმოდაციო ანასლად
ერი ესე და დაცალიერდა ადგილი ესე ესრეთ, რომელ ძვლად-ლა იხილუშბოდის
15 ვინმე მას ზედა მიმომავალად. მოქცეველმან უკუნ, გაეშინჯე გარეგან კარნი და
ბჳენი აიასოფიასნი. ბჳეჳ ესე არს თეთრისა მარმარილოხსა მორფნაკუშთებული
შაბაქურითა ჳელოვნებითა, ხოლო კარნი ჩუშველებრივნი, თჳნიერ ყოვლისა მი-
მზიდუშლობისა, ლიტონთა ფიცართა. აქედამ არარაჳ იხილუშბის სხუჳჳ დი-
დებულისა ამის, ოდესმე წმიდად ტაძრად ღმრთისა ნამყოხსა შენებულებისა, ვი-
20 ნათგან კერძოთა ამით ჰფარავს მას და შინაგანსა მისისა ადგილმდებარეობი-
სასა ზღუდეჳ მალალი ქუთიერისა. გარნა მოვიგსენებ ამისთჳს ჩემ მიერ ცნო-
ბილსა სახლის პატრონისა ჩემისა ჰაჯი პოლიკარბესაგან, რომელმანცა, ჩემ შინ
მოსლუელისა მქლოველობისა შემნიშუნელმან, შემოიტანა ერთი წიგნი ბერძუ-
ლად დაბჳედვლი და წარმოითხსა თათრულითა ენითა შემდგომი ესე:

25 თჳს აიასოფიასხა „აიასოფია, აღშენებული ბორცუსა ზედა პირისპირ სერა-
ლისა, არს სახითა ოთხკუთხედი და, წამებისამებრ საც-
ნაურისა კრელოსსა, იპყრობს სიგრძითა 252-სა და სიერცითა 228-სა ფუთსა¹.
საშუვალი გუმბათი ამისი, სიმაღლითა 85 ადლი, იტუავს თჳს შორის 24-თა ფან-
ჯარათა. კორნელიი ლე ბრუნ ირწუმუნების, მით რამეთუ ქუშყანასა ზედა არა-
30 ვითარსამე ეკკლესიასა აქუნდეს ესევითარი გუმბათი. მაჰსჯიდსა ამას აქუნ შე-
მზარველნი არდაბაგნი, სიერცითა 60 ფუთი, დამყარებულნი 40-თა სუტტთა ზედა.
არდაბაგთა ამთ ზედა არიან კულად სხუანი დამყარებულნი 67-თა მრავალფე-
როვანთა მარმარილოხსა სუტტთა ზედა. კედელთა ზედა ძუშლოსა ამის ტაძრი-
სათა ჰსჩანან დღესცა მოზაიკისა გამოსახულებანი, სახენი წმიდათა. გარეგანი სა-
35 ხეჳ ამისი არ ეფერების შინაგანსა დიდებულებასა. დამაფუძნებელი ამისი არს
კონსტანტინე დიდი, რომელმანცა სახელისამებრ ძესა ღმრთისა უწოდა აიასო-
ფია. ძემან მისმან კონსტანტ, შემდგომ კონსტანტინოზოლსა მიწისა ძრჳს შე-
მთხუშვისა, იყოფინ ტაძრისა ამის აღმომფხურელისა, აღაშენა ახლად უმჯო-
ბეს-უდიდებულესითა სახითა. დროსა იმპერატორისა არკადისასა, ოდესცა იყო
40 დევნილ იოანე ოქროპირი, მაშინ ნაწილი მისი იყო ჰშთანთქმულ ცეცხლისა
მიერ; ხოლო შემდგომ, სახელდებით დღეთა შინა ღონორის მეფობისათა მე-
ორედ დამწუარი, იყო განახლებულ უკანასკნელ ლუაწლითა მცირისა ფეოდო-
68 სიისათა. მეხუთესა წელსა იუსტინიანეს მეფობისასა ცეცხლმან, აღმსაბობელმან
უმეტესისა ქალაქის ნაწილისა, აღმოჰხებურა ერთად დიდმუშნიერცა ტაძარი

¹ ფუთი—ზომითა იპყრობს თჳს შორის რუსულსა შჳდსა გრეს და რაოდენსამე ხაზსა.

ესეგ, შემკული მაშინ წამებისამებრ კოტინიისა 437-ითა სუშტებითა. არამედ ამანვე იუსტინიანე, უკუდაე-ყოფად სახელისა თვისისა ისტორიათა შორის ჩინებულთა კაცთასა, აღაშენა იგი თვთ ნაქცევთა ზედა ესევეთარიითა სახითა, ვითარითაცა არს აწ. დროთა შინა იმპერატორთასა კონსტანტინოპოლისა პატრიარხთა აქუნდათ მუნ მყოფობა თსი. ერთი კართავანი აიასოფიას ტაძრისა, დროთ ჩინებულისა ჰაოსიანთა მწედართმთავრისა ვართან 11-ისა, რომელმანცა, მომკლულმან სურენისა, შველტო კონსტანტინოპოლსა და იყიდა იგი იუსტინიანეს მიერ საჯსოვრად ჰაოსიანთა, იწოდების დღედმდე კარად ჰაოსიანთა. ფანტიხ სულთან მაჰომედ ეკკლესიაჲ აიასოფიასი შესცუალა მაჰსჯიდად. ეზოსა შინა მაჰსჯდისა ამის არიან დაფლველ გუამნი ჩინებულთა 10 ოსმანთა სულთანთანი“.

შემდგომად სადილისა, მოადრებით მიღებულისა, წართხ ასლანზონაჲსა ანუ ხალომ-შეცეთა სახლისა ველ განხილუად ასლანზონაჲსა ანუ სალომეთა სახლი-სა (იხ. სურ. 2). შენობაჲ ესე არს მახლობლად აიასოფიას მასჯიდისა, სადაცა ინახულჲნ პირად-პირადთა მკვეთა: სპილოთა, ლომთა, ვეფხუთა, აფთართა, ფოცხეშრთა, მგელთა, ტურათა, მელთა და სხუთა, მხოლოდ კმა-ყოფისათჳს სულთნისა. აქ ყოფილა ოდესმე განყოფილებაჲ შენობისა ამის სადგომად სატელმწიფოთა მხატვართა, გარნა 1802-სა წელსა ცეცხლსა აღმოუფხვრის იგი. ძუსლთა დროთა შინა ადგილსა ამას ზედა მსსდგარა სახელითა იოანე მახარებელისათა ეკკლესიაჲ და დღეს არს სამკვეთო სახლი, რომლისაცა სახეჲ არს ამასთან ჰშთატანებულო. 20

აქედან მოველ ბინბირდირაგსა. დიდ-შუშნიერი შენობაჲ ესე, კამაროვანი მიწისა ქუშშე, შემკული სიმრავლეთა გამო სუშტათა, არს აწ ფაბრიკად აბრაშუმისა. სუშტნი არიან რიცხვთ 212-ნი უმჯობესისა მარმარილოსა და შორვენ ერთი მეორესა თუთიქვის 25 სამ-სამის აღლით. ამათ ზედა არიან დაწერილ ასონი ნ და კ, ესე იგი ნიკი, რომელიცა არს ბერძული ლექსი და ნიშნავს ლექსსა ამას: „სძლივე“.

ამიერთ წარმოსლველმან ვნახე ერეკტაში. ესე არს სუშტი, მდგომარეჲ ერთსა კლდესა ზედა, რომელსა ზედაცა ჰსჩანს კუალად აწცა ლათინური წერილი. ვიეთნიმე უწოდებენ ამას 30 სუშტად პომპეასად, ხოლო სხუანი აგვისტოსად ანუ აღრიანესად.

არხნი ანდრონიკე პირველისა, გამოტანილნი შეროპითა მისითა, სათანადო არს მიწეწრნენ რიცხვთა კონსტანტინეპოლისა ღირსშესანიშნეულთასა, თუმცა მრავალნი უსამართლოდ მი-აწერენ იუსტინიანესა, რომელთათჳსცა ვრცლად ჰსწერს ნიკიდას. 35

5-სა. უწინარეს ცისკარის დროსა წარველ ნუშათი კონსტანტინოპოლისადმი. განმეტურველი ზღვს მკლავისა წინამძღვრითურთ ჩემით, განვედით ჰმელსა და წარვედით ფანარისა მიმართ. განმლველნი მრავალთა თუმცა დიდთა, გარნა ცუდთა შენობათა, აღმაცართ იწროთა ქუჩათა მყრალთა, მძორთა მიერ ამათ ზედა 40 ყრილთა პირუტყვეთათა, უკანასკნელ მოვედით ეკკლესიასა შინა კონსტანტინოპოლის არხიუპისკოპოსისა და ყოვლისა სოფლისა პატრიარხისა გრიგორისსა, სადაცა ილოცვდნენ ცისკარსა და იყოცა სავესებაჲ ეკკლესიისა ამის სიმრავლისა 69

1 ფ ა ბ რ ი კ ა—წოდების სახლსა ანუ სხუასა შენობასა, რომელსაცა შინა იქსოვებთან ყოველთა მიერ ძათთა პირად-პირადნი საქსოვნი.

მიერ ერთა, თავებურთ მდგომარეთასა, რომლისადა მიზეზისა გამო ვერ ძალ-ვი-
 დევ ამგზის ხილუად და მთხუშვად წმიდათა ნაწილთა, ტაძარსა ამას შინა და-
 ცუელთა. აჲ მომხმენი ცისკრისა, წარემოველ ეკკლესიასა იერუსალიმის პატ-
 რიარხისა პოლიკარპეხასასა და შეველ რა კარსა ამის ეკკლესიისასა, ვიხილუმ
 მარცხენით კერძო კარისა ამის ახლოს მდგომარედ ოლარკიდებული იერომონო-
 ხოსი, მარცხენეთა ჯელითა მპყრობელი ჭუარისა, ხოლო მარჯუმწენთა, უსუპი-
 სა წილ, პირად-პირადთა სუნენლთა ყუაეილთა გამო შეკრეულისა კონისა. სია-
 ხლესა ამისსა მორთნაკუმთებული გუმბათ-სუმტებიანი ნალოა¹ ხისა, რომელსა-
 ცა ზედა ესუმწენნ წმიდაჲ სახარებაჲ და ხატი წმიდისა ღიდისა მოწამეჲსა და
 10 ძლევამოსილისა გიორგისა და უქუმროეს ამათსა ვერცხლისა ბალითა წყალი
 აიაზმისა. სხურებული შუმბლსა² იერომონოხოსისა ამის მიერ, ვემთხვევ წმიდასა
 სახარებასა და ხატსა ზემოკსენებულისა მოწამეჲსასა და დავესდევ სმენალ ლი-
 ტურგისა მარჯენიე შესასლუმლისა კარისა თანა. ოდესცა მოეცის დროჲ სა-
 ღმრთოჲსა მჰსუმტარლისა შემწირუმლსა თქემად ერისადმი: „ირინი პასი“³, მა-
 15 შინ მოქცეველი დასავლეთისადმი თაყუანის-ჰსცემდის პატრიარხსა პოლიკარ-
 პესა, საყდარსა ზედა თჳსსა მდგომარესა, უთქემელად ორთა მათ აღნიშვნულთა
 ლექსთა. ხოლო უწმიდესი ესე აღიღებდის ჭუარსა ცხოველმყოფელითა ძელითა
 შემყულსა, მოქცეველის ერისა მიმართ, ესრეთუმ თავებურჯლისა, მმეტყუმლი:
 „ირინი პასი“, და გამოსახდის სამეგრძოლუმ ჭუარსა მაზარასხმული. ვითარცა
 20 გამოსაუმწენნ წმიდაჲ ბარძიმი შემდგომ „რომელი ხერუვიმთასა“, პატრიარხი
 ჰშთამოვიდა საყდრით თჳსით და მდგომარემან ძირსა, მსგავსად სხუათა, ისმენა
 შემწირველისა მიერ მოკსენებაჲ თავისა თჳსისა და სხუათა სამთა პატრიარხთა:
 კონსტანტინოპოლისა, ალექსანდრიისა და ანტიოხიისა, ხოლო უკანასკნელ ზო-
 ვად ყოველთა მართლმადიდებელთა ზრისტეანეთა სამღუღელოთა და საეროთა.
 25 და აღვიდაცა საყდარსავე თჳსსა შესუმწენებასა თანა წმიდისა ბარძიმისასა. დრო-
 სა „წმიდა-წმიდათა“ თქემისასა გამოიღნეს საკურთხეველით სამთა ღიდთა თებ-
 შთა ზედა წულილად დაქრილნი ზეფისკუმარნი და დასდგეს ერთა შორის მარ-
 ჳველ, მარცხველ და ახლოს შემოსასლუმლისა კარისა, რომელთაგანცა კაცად-
 კაცადნი აღიღებდიან თვითთა ნაჭერთა, ვიეთნიმე სდებდიან ფარათა და სან-

30 თელთაცა და განვიდიან ეკკლესიით.
 ორნივე ესე ეკკლესიანი, დღეს ჩემ მიერ ხილველნი, არიან სახელსა ზედა
 წმიდისა ღიდისა მოწამეჲსა და ძლევამოსილისა გიორგისსა.
 შემდგომ ლიტურგისა ერთად არხიმანდრიტისა ვენედიკტეთურთ აღვე-
 ველ ხილუად უწმიდესისა მეუფეჲსა პატრიარხისა პოლიკარპეხასა სახლსა
 35 მისსა აჲუმ მდგომარესა.

პატრიარხმან ამან, მხილუმლმან ჩემისა მისდა შე-
 40 თჳს პატრიარხისა პოლიკარპეხასა სლუსა, ინება აღდგომაჲ ადგილით თჳსით და წარმომდგ-
 მელმან რაოდენთამე ბიჯთა, მიმილო თაყუანის-მცემელი
 თჳსი სრულითა სახითა სიმდაბლისა, სიყუარულისა და სტუმართმიმღებლო-
 ბისათა; მიპყრა ჴელი, მიმიყუანა პირველსავე ადგილსა თჳსსა და მაწვეა ჳლო-

¹ ნ ა ლ ო — სკამია სხუაგური, დასასვენებლად წმიდათა სახარებისა, ჴუარისა, ხატთა და
 საღრმთოთა წერილთა.
² შ უ ბ ლ ს ა ვ ე მ ნ ო ბ ა მ ა ლ , რომელ ბერძენნი თავებურთ მდგომარენი ისხურებიან შუმბლთა
 ზედა; ხოლო მე თავხილი სხურებულ ვიქმენ მსგავსადვე მათსა, ვარნა შემდგომად მთხვევისა წმი-
 დათა სახარებისა და ხატისა და არა პირველ, ვითარცა დამიწერია იგი შედლომით.
³ ი რ ი ნ ი პ ა ს ი — მშვიდობა: ყოველთა.

მად დივანსა თვსთანა, რომელსაცა ზედა ჰსჯდა კულად ერთი ოსმანურად მო-70
სილი კაცი, ჴელთა შინა გრძელისა ჩიბუხისა მპყრობელი; არამედ მიმბედულ-
მან ჩემისა, მიბაძუად მათდა ჳდომასა შინა ვერშეძლებისა, მოაღებინა სკამი,
დამსუა მას ზედა და მერმე თუთ, აღსლვეული დივანსა, დასჯდა მუჳლმოყრით
და აღილოცა თუთ უმოგრძევისი ჩიბუხი, მმეტყულმან ჩემდა არხიმანდრიტისა 5
ვენედიკტეფსა ძლით შემდგომისა:

„თავადო! არღა უჴუჴ ესდებ საჴიროდ კითხვასა თჳვენდა სიმრთელეფსათვს
თჳჴუნისა, ვინაჲთვან სამმადლობელად ღმრთისა გხედავ მშვიდობით მყოფსა და
განჩინებულსა შავისა ზღვსა მძვნეარებისა მიერ თჳვენ ზედა მოწვენილთა განსა- 10
ცდელთა, რომელთათვსცა მესმა ვიეთისაგანმე ახლად მოსლვეულისა. ამის გამო
მონხარული მომლოცულობ თჳჴუნდა თავადო! და გამდლობ მოცემისათვს ჩემ-
და სათნოჲსა დროჲსა, პირისპირ გამაცნობელისა თჳჴუნისა. თუჴცა ახლოს
ხანს მივიდე უხილავად თჳჴუნსა ცნობაჲ თჳჴუნი ჩუჴნ შორის მოუბარისა ამის
არხიმანდრიტისა ვენედიკტეფსა ძლით“.

მსმენმან ჩემ მიერ სათანადოჲსა გულუზაკულობითისა აღმსაარებლობისა 15
და უმდაბლესისა მადლობისა ესთა კეთილდაწესებისათვს მისისა ჩემდამო, უბრ-
ძანა მორთმევედ ჩემდა მურაბისა, წყლისა, კავისა და ჩიბუხისა.

მათ შორის იჴყო განგრძობად სიტყუათა თვსთა პატრიარხმან პოლიკარჴე
და მრჴუა:—„თავადო! კაცი ესე ჩემთანა მჯდომი არს ბერძენი, ჩემი სულიერი 20
შვილი და არხიტეკტორი სულთნისა, რომელიცა თხოვისამებრ ჩემისა იყო წარვ-
ლენილ იერუსალიმსა შემდგომ ტაძრის დაწვსა აღმანენებელად მისა. ამან,
დამყოფმან მუნ ეჴუსსა წელსა, აღაშენა და სრულ-ჴყო იგი უუშუნიერესად, ვიდ-
რელა ვითარცა იყო იგი მუნადმდე“.

და კულად დართო:—„ეჴე არს მეგობარი ჩემი, სანლოჲ გულისა ჩემისა,
პატრიკეჴელი სულთნისა მიერ, ვაზირთა და სხუათაცა ყოველთაგან მცნობთა 25
ამისთა“.

ამჳამად შემოიღეს მურაბაჲ, წყალი, კავა და ჩიბუხი. ხოლო ვითარცა მი-
ვიდე ესენი, მრჴუა კულად უწმიდესმან პოლიკარჴე:—„თავადო! უჴეთუ შესაძ-
ლო თჳჴუნდა იყოს, ნუ დაჴშუთებით მიუსლველ იერუსალიმსა და თაჴუან-უჴე-
მელ წმიდისა საფლაჴვისა და სხუათაცა მათ მუნ წმიდათა ადგილთა“.

მიუღვევ მე:—„უწმიდესო მეუფეო! საგანი ჩემისა ამის დღეს მწირობისა
სხუასა ეგოდენ არარაჲსა იცვავს თვს შორის, რაოდენცა კეთილმსახურებითა
წინადადებასა ჩემდამო თჳჴუნისა უწმიდესობისა მიერ, ოღესცა მარჯუსნეჲ
მადლისა შეეწევის პაზრსა ჩემ უღირსისასა მუნ მიწევენად“.

მსმენმან სიტყუათა ამათ პატრიარხმან ამან აღიბყრნა ჴელნი ზე და, ვი- 36
თარცა ჰსჩნდა, მიმეოჴა ღმრთისადმი კეთილწარმართებისათვს საწადისისა ჩე-
მისა, ხოლო შემდგომად, აღმდგარსა მე და გამშუდობებად მისდა მიახლოებულ-
სა, მარჴუა:—„თავადო გიორგი, საყუარელო ჩემო! აროდეს ვიჴმნები კმა თჳჴუნ
მიერ მხოლოჲთა ხილვთა ამით, უჴეთუ კულადცა არ განაახლებთ მოსლვთა
თჳჴუნითა ჩემდა სიამოვნესა ამას, რომელიცა ჴშთასთხივეთ თჳჴუნ დღეს გრძნო- 40
ბათა შინა ჩემთა“.

ჴსთჴუა რა ესე, მაჴურთხა გამოსახვთა ჴუარისათა და, ჴშთამოსლვეულმან დი-
ვანით, გამომაცილა ოთალისა ამის კარადმდე მმეტყულმან, ვითარმედ მოკლე-
სა დროსა ჴსასაოებს კულად პოვნასა ჩემსა სახლსა შინა თვსსა, ვინაჲთვან 71
ჴსურვს საკუთრად ჩემთანა დროჲსა განტარებაჲ, და გამომიტევა ლოცუთ.

ოვხ ადგილისა იპოტრო- წარმოსლულმან აქაეთ ბინისადმი ჩემისა, მივაქცივენ
 მოსისა ანუ ათმოედან- სლუანი ჩემნი იპოტრომოსისა, ანუ ათმოედანისად-
 ნისა მისა (იხ. სურ. 3), რათა ახლოს ამისა მყოფმან მოვისარ-
 გებლო აწუშ განხილვთა ამისითა. ამას მიაწერენ ზოგად ყოველნივე დროთა იმპერა-
 5 ტორისა ავერისათა, გარნა კონსტანტინე დიდსა განუშუშნებვის პირად-პირადითა
 ადრიანტებითა, სუშტებითა, რომით და სხუათა ადგილთაგან მოტანილებითა.
 ცეცხლთა, სხუათა და სხუათა დროთა შინა მომკჳდართა, ვითარ იგი მეფობათა არ-
 კადისა და ანასტასიასსა, აღუსპიესთ ესრეთ, რომელ აწ წარმოადგენს რომელ-
 10 სამე უდაბნოსა, სიგრძითა 250-სა და სიერციითა 150-სა წყრთასა. საშუვალ აღ-
 გილისა ამის ჰსდგას ჯერეთცა დანაჰშთომი ძუშლი სუშტი ეგვიპტისა, პირამი-
 დულისა სახეასა მქონებელი, რომელსაცა ზედა კუალად დღემდე იხილუშბიან
 რომელნიმე იეროგლიფნი ეგვიპტისა გამოსახულბათანი. ვითენიმე გამოქვიებელ-
 ნი სიძუშლეთა ჰგონებენ, მით რამეთუ სუშტი ესე მიეწერებოდეს პირამიდთა
 კლეოპატრას მიერ ეგვიპტესა შინა აღდგმულთა. კუარცსლბეკსა ზედა დიდებუ-
 15 ლისა ამის პირამიდასსა არიან სახენი ვითეთამე ჩინებულთა კაცთა და დიდი-
 საცა ფეოდოსიისა. კუარცსლბეკი ესე მდებარებს მეორესა განსაკუთრებულსა
 ქუასა ზედა, სადაცა ერთსა კერძოსა არს წერილ ბერძულთა ასოებითა შე-
 მდგომი: „საქსოვარი ესე არს აღგებულ განგრძობათა შინა სამეოცთა დღეთა-
 20 სა ბრძანებითა იმპერატორისა ფეოდოსიისათა“. ხოლო მეორესა კერძოსა—
 იგივე ლათინურითა ასოებითა. დასასრულსა ამის შემოასრულისა მოედანისასა
 ჰსდგას მეორე პირამიდაჲ, სიმაღლითა 94 წყრთაჲ. კუარცსლბეკსა ზედა ამისსა
 არს დათხზულ ბერძულთა ასოებითა შემდგომი: „საქსოვარი ესე არს განან-
 ლებულ ლუაწლთა იმპერატორისა კონსტანტინე, რომანის მამისათა“.

შორის ორთა ამთ პირამიდთა ჰსდგას სუშტი თითბრისა, ზუსტული სამ-
 25 თა გველთა მიერ თითბრისავესითა. ესე არს სიმაღლითა ათი და სიზრქითა ოთხი
 წყრთაჲ. უბნობენ, მით რამეთუ სუშტი ესე მდგარიყოს ოდესმე ტაძარსა შინა
 აპოლონისასა, და ვითენიმე ჰსწამებენ ქმნილად ლეონ ბრძენ მეფისად.
 6-სა. წარველ დილით ნუშასა შინა ჯდომითა ერ-
 თად სახლის პატრონითა ჩემითა ჰაჭი პოლიკარპეთი და
 30 მსახურითა ჩემითა პეტრე ბაქელაშვილითა. განმკურ-
 ველი ზღვს კალთისა, განვედით რა კიდურსა ფანარისასა, წარვგზავენე მაშინვე
 უქანასკნელნი ესე მიმცნებად არხიმანდრიტისა ვენედიტესა, ვინაჲთგან გვაქუნ-
 და სიტყუაჲ ურთიერთისა შორის ერთად წარსლვსა ცხოვერებაშოსილისა წყა-
 როვსადმი. და ვითარცა მოვიდა არხიმანდრიტი ესე ხლებული მსახურითა ჩე-
 35 მითა, ვსტურვეთ კუალად ვიდრე ნახევარსა ჟამსა და მოვედით აივასარის სკა-
 ლას². აქედამ განმლველთა ფრჯე რაოდენისამე სიშორისა შენობათა შორის, ვი-
 ქირავეთ ერთსა ქარავანსარაიასა შინა ოთხი ცხენი დანიშნულს ადგილად და
 72 მუნით აქე ქარავანსარაიადმდე და წარვედით ცხენებისა პატრონითურთ არა
 შორის ქალაქისა, არამედ გარე ციხეთა და ჯებირისა მისისა ახლოს მდებარესა
 40 გზისა ძლით. შინაგანი ვალავანი არს უმაღლეს საშუვალისა სიმაღლესა, მგრ-
 გულითა და ოთხკუთხედითა გოდლებითა, რომელთაცა ქუათა ზედა აქა-ქ
 არიან გამოკუშთილნი ჯუარნი, ანგელოსნი და სახენი წმიდათა, თუმცა უმეტეს-

¹ ა თ მო ე დ ა ნ ი — ცხენთა საკენდა ადგილი ანუ სასეფურო მოედანი.

² ს კ ა ლ — ბერძულია, ეწოდების ადგილთა ზღვსა ანუ დიდისა მდინარისა კიდურთასა, რომელთადმიცა მიდგებიან მკურვალნი ნუშანი და ნაენი.

ნი ნაწილინი ამათნი არიან საგანგებოდ გაუსახეობილ ჯელთა მიერ ურწმუნო-
თასა. მეორეჲ გალავანი არს რაოდენმე უმაბლეს პირველისა და დაქცევულ
ადგილ-ადგილად; ხოლო მესამეჲ, ესე იგი ჯებირი, გაკუდებული, რომელიცა
აქუსთ, ვითარცა იხილუშბის, დაყოფილ საბოსტნელ კერძოთა კაცთა და რო-
მელსაცა შინა არიან დათესულ საზამთროჲ, ნესჲ, კიტრი, სიმინდი, ლობიო, 8
მწუანელი მრავალგუარი და სხუანი პირად-პირადნი ნაყოფნი. არიან ამას შინა
ესრეთუშ ხენიცა ფინიკთა.

ოდესცა დავასაშუვალეთ გზაჲ ჯებირისა ამის, ვიხილუშთ მარჯუნით კერ-
ძო გზისპირისა მომალთოჲ თალარი, კოშკებრ აღშენებული და ფანჯრებით ამი-
სით ყოველსა მკარესა მხედუშლი. ამას შინა დიენასა ზედა ისხდნენ რაოდენნი- 10
მე კაცნი მგმილავად, ჩიბუხთა მსემელნი; და ვითარცა გვიხილუშს მიახლოებუ-
ლი მათდა, კშთამოვიდნენ ჩუშნდა ორნი მათგანნი და შემყენებელთა ჩუშნთა,
გვეკითხეს ვინაობაჲ და სადმიმავლობაჲ ჩუშნი, რომელთაცა მიუგო არხიმანდ-
რიტმაჲ ვენედიკტე, მმეტყუშლმან ვინაობისათჲს ჩუშნისა და ადგილისათჲსცა,
სადაცა კერ-გვიჩნდა მისლუად; ამასთანადუშ აღმოიღო უბით თოფის ლულისა 15
უმომსხოესი ვეცხლისა ბუდეჲ მგრჯული, მდებარეჲ მწუანესა მოუღსა შინა და
დაანახუა მათ იგი. ხილუასა თანა ამის ბუდეჲსასა თათარნი ესე დასდრკნენ
მიწადმე (მიხედესამებრ ჩემისა თაყუანისცემად), ხოლო სხუანი თალარსა შინა
მსხდომარენი აღიჭრნენ ანასდად ფერკთა ზედა და კმა-გვიყუშს ფანჯარათა
ძლით:—„გედენ, ალლა იოლინჯა“¹. 20

აქჲმთ წარსლულთა ვიარეთ გზაჲ, ზღუდვილი ორისუშ კერძოთ საფლავ-
თა მიერ თათართათა, რომელთაგანნიცა რომელნიმე არიან შუშნიერად
მოზღუდულ კიპაროსისა ხეთა მიერ. ქუანი საფლავთა, თუმცა ლიტონად ნაყუშთ-
ნამუშაკევინი, არამედ უმეტესნი რიცხუნი მარმარილოჲსა. განლიგებულმან სლუ-
აჲ ამას შინა ქევეათა გამო თათართა მათ, შემყენებელთა ჩუშნთა, და სასწავუ- 25
ლისაცა მის ვეცხლის ბუდეჲსა, მათ ზედა გამომჩენელისა, ვკითხენ არხიმანდ-
რიტსა ვენედიკტესა შემძლებლობისათჲს ნიეთისა მის, რომელმანცა მომიგო
შემდგომი:

— „თავადო გიორგი! დროსა ომარ ფეხჰამბარისა მიერ მათისა იერუსა-
ლიმისადმი დაპყრობად მისა მოახლოებისასა, მიჰგებებია მას იერუსალიმით სო- 30
ფრონიოს პატრიარხი ბერძენთა სამლუდელთა და საეროთებითურთ ვედრებად
მისდა დაცვასათჲს წმიდისა საფლავის ტაძრისა და ქალაქისა, ვითარ თავთაცა
თჲსთა. შუეწყნარებია მას მოწყალებით და უბოძებია მისთჲს წყალობისა წერი-
ლი, საკუთართა ჯელითა თჲსითა ზემოდანიშენული, თავისუფლად ცხოვრები-
ნათჲს და სლვისა საბრძანებელსა შინა მისსა ყოველთა მოსამსახურეთა წმიდისა 35
საფლავისათა. თჲთ ნამდვილი წერილი იგი იკუშბის საუნჯეთა შინა სულთნისა-
თა და ვეცხლისა ბუდეჲსა ამას შინა სძევს პირი მისი, დამტკიცებული სულთ-
ნისა მიერ, რომელიცა გეფარავს ჩუშნ სამლუდელთა და სხუათა კუთვნილთა
წმიდისა საფლავისათა ყოველთა მძლავრებათა და შუურაცხებათაგან მათთა“.

მათ შორის მოვედით საგნისადმი ჩუშნ მიერ მოსწრაფებულისა, რომლი- 40
საცა კარსა თანა ზის თათარი მცულად ტაძრისა ამის. შემავალნი აქა ერისა- 73
განნი მისცემენ ამას თჲთოთა, ანუ ვის რაოდენი ჰნებაჲს, ფარათა, გარნა ჩუშნ
მიუტემულად ამისა შევედით ამას შინა.

¹ წარვედით, ღმერთი თანამოგზაურ.

ეკლესიაჲ ცხოვრებაჲმოსილისა წყაროჲსა, რომელსაჲცა ეწოდების ბერძულად ზოოდოხოჲს პიის, არს კონსტანტინოპოლით ეგრძოდ სამკრეთისად და იქმნებისჲცა გალათით 29-ფერკიანსა და ვიზინენითჲცა ეკლესიასა შინა, სადაჲცა ვპოვენით რაოდენნიმე სნეულნი სხვა სარწმუნოებისა, ერთად პატრონებიოფრთ მათით, ხოლო სამღუდელონი წმიდისა ტაძრისა ამის—ლოცუად მდგომარენი წინაშე ღმრთისმშობლის ხატისა, განკურნებისათჲს სნეულთა მათ უძლურებათაგან მათთა. მათ შორის ვპკითხე ჰაჭი პოლიკარპუსა, ორმეოც წულადმდე აქ მცხოვრებელსა, მით რამეთუ სხვა სარწმუნოებისანი ვითარ სასოებენ

10 განკურნებად თავთა თჳსთა, თვნიერ ყოვლისა მათ მიერ რწმენისა, რომელნიჲცა შემცდარნი მწყემსთა მიერ თჳსთა მარჯუნებისაგან გზისა, ვლენან მარცხენელსა და შარ-ჰყოფენცა აღმსარებლობასა ჩჳსნსა. ამასხუდა მომიგო ამან ესრეთ:

— „ბეგზადა აქაური საზოგადოებაჲ არს აღრიოთჳს უკუჲ ცნობილ სასწავულთათჲს დლითი-დღე ჩჳსნებულთა ცხოვრებაჲმოსილისა ამის წყაროჲსა ანუ,

15 ესთქუათ უმკობეს, ღმრთისმშობლის ხატისა, რომელნიჲცა ჰკურნებს მრავალთა მრავალსახეჲთა სნეულებითა ჰყრობილთა და მისდა მიმართ სასოებითა მოლტოვილთა, რომლისათჲსცა არცა მმართებლობაჲ აქაური და არცა ერთმორწმუნეთაგანნი აყენებენ ჴრთიერთსა, უკეთუ ოდენ ჰპოვენებენ ერთნი მეორეთა პატრონად სნეულთა, მოყუანად აქა უძლურთა მათთა. სხუმბრ თუშეცა მრავალ-

20 ნი მათგანნი, რაოდენცა ვიცი მე, არიან ვარეგან თათარნი, ვარნა ფარვით ხრისტეანენი და ასრულებენცა ყოველსა წესსა მართლმადიდებელისა ხრისტეანეჲსა-სა; არამედ არავინ მათგანი შემძლებელ არს უსნეულოდ შემოსლულად აქა ცხადად. ხოლო ოდესმე ეკლესიაჲ ესე არს ესრეთ სავესე მათ მიერ, რომელ თჳთ ნამძღვრ ხრისტეანენიჲცა ვერდა ჰპოვენებენ ადგელსა თავისათჲს თჳსისა დგომად

25 ანუ დატევენად“.

ოდესცა სრულ-ჰყუჲს უძლურთა ამითჲს მეოხებით ვედრებაჲ თჳნი მსახურთა ეკლესიისა ამის ტრაპეზისათა, მაშინ არხიმანდრიტმან ვენდლიკტე, მკაცრებელმან თავისა თჳსისა წმიდითა აიაზმისა წყლითა, გვასხურნა ჩჳსნცა. შემდგომ მკვდევინებელი პარაკლისისა, ვემთხვევინით წმიდათა ხატთა ყოვლად უბი-

30 წოჲსა დედისა და სხუათა წმიდათსა. პირისპირ სამეუფოთა კართა, დასავლეთისა კედლისა ძირსა არს ჰაუზი, თჳს შორის მომდინარეჲსა წყაროჲსა მკონებელი, რვალისა მოაჯრითა მოზღუდვილი და მრავალგუარ თითბერ-სპილენძისა ჴრისთა ზე ჰაჭებმით კიდებული; კიბეჲ ამას შინა ჰშთასასლუმლი არს ორგარისიანი და ერთი კაცი მკმილავად ამისა შინაგან მოაჯრისა ჰაუზისა პირსა

35 თანა დადგინებული.

გვიხილენა რა თჳსდა მისღველნი მცუჲლმან ჰაუზისა ამის, აღავსნა ოთხნი ჴურნი წყლისაგან წყაროჲსა ამის და მოგვეცნა სასველად და ჰკურებად სახეთა ზედა. მკმარებნი ამისა ჩჳსეულებრივითა სახითა, ჰშთავედით ჰაუზისა ამის კიბესა, ჴელთა შინა აღნთებულთა სანთელთა მკყრობელნი და დახრილთა მათი-

40 თურთ ჰაუზსა ამას ზედა სიმძლით ნახევრადმდე წყლითა სავსესა, ვიხილუმთ ექუსი ოდენ თევზი, სიმსხვლით ზომიერისა ცერისა და სიგრძითა ერთს ჩარე-

74 ჰადმდე, რომელთათჲსცა იტყვან ათორმეტობასა რიცხვთ; ვარნა ჩჳსნ, ვიდრე ნახევარ ეამადმდე მხედუმლთა მათთა, ვპოვენით მხოლოდ ექუსნი, ვითარცა ესთქჲ, რომელნიჲცა ოდესმე შესლუელნი კედლისა ანუ კლდეჲსა ჴუმშე მიგვე-

45 ფარებობდიან და ოდესმე გამოსლუელნი გვეჩჳსნებობდიან უკუჲ კუალად. უზნო-

ბენ ესრეთუშ ცხოველთა ამითუჲს დროთ მეფე ლეონ ბრძენისათ მოუკლებე-
ლობასა და განუშრავლებლობასა; ხოლო გამოჩინებისათჲს წყაროჲსა ამის მია-
წერენ დროსსავე მისსა, ვითარ აღშენებასცა ეკკლესიისა ამისსა მასუშ.

გარნა ვითარცა იყოს იგი, ესე არს მქლოველთა მიერ საცნობელ, რომელ
ტაძარი ესე, ვითარცა არს დღეს სიღრმესა შინა მიწისასა მდგომარეჲ თხემ-ფანჯ- 5
როსანი, იყოა დასაწყისსა შინა ესრეთ ანუ გრძელწელობათა ძლით თავით
თჲსით და თჲნიერ მცირისაცა ვნებისა დასლველ არს ესთა ქუშლ? ვინაჲთგან
გალავანსა შინა ამისსა ვერარაჲსა ჰპოვნებთ პირსა ზე მიწისასა, ვითარ ოდენ
აქაჲთ ადლ-ნახევრადმდე სიმაღლითა კედელსა და რაოდენთამე ოთართა, სადგო-
მად მომსახურეთათჲს ეკკლესიისა ამის კერძოდ ჩრდილოეთისა, უკეთუ არ 10
ჰშთავლით ზემოაღნიშვნულსა კიბესა.

იერომონოხოხოსსა, ჩემთჲს პარაკლისისა მგდელსა, გამოვართჲ ქალაღსა ზედა
დაბეჭდილი ბატი ცხოვრებადმოხილისა ღმრთისწობელისა და წიგნი მომთხო-
ბელი მის მიერ ქმნილთა სასწავულთა; მივემადლოებ შერომისათჲს მისისა, ხო- 15
ლო გამოართმევულთა ხატისა და წიგნისათჲს მიმცემმან საკუთარად ფანისა, აღ-
მოუადენინე მსახურსა ჩემსა ორი ბუტილკა წყალი ჰაუზისა ამის წყაროთა და
აღვმოვედით რა ზემო, თათარმან, კარისა თანა გალავანისასა მდლომან, გეთაეაზა
კავა და ჩიბუხნი, რომელსაცა გარდაევხადე, მმადლობემან ესევითარისათჲს
ზრდილობიანისა ქცევისა მისისა, მიცემითა მისდა ხუთისა კურუმისათა და
წარმოვედით გზითა პირუშლითავე კონსტანტინოპოლისადმი. 20

თჲს თქერსარაიაჲსა მომავალსა სამეუფოჲსა ქალაქისად დამანახუა ჰაჯი პო-
ლიკარჲე თქერსარაიაჲ, სადაცა არს, სიტყჲსამებრ ამი-
სისა, სახლი ველისარიონისა, და წინადამიღუა განხილუად ამისა, რომლი-
სათჲსცა მოსლველნი ზემოთქვეულისა თალარისა, მკმილავთა მიერ დარაჯებუ- 25
ლისა, შევედით მარჯენივ თხრილსა და გალავანთა ამის ქალაქისათა. უკანასკნელ
მოვიწივეთი, განმრველნი რაოდენისამე სიშორეჲსა, დანიშნულსა ადგილსა.
თქერსარაიაჲ ესე არს აღშენებულ მაგალითისამებრ ძუშლთა შენობათა ბერძენ-
თასა, განშუშნებული კამარიანითა ფანჯრებითა. შინაგან სარაიასა ამას არა აქვს
ვითარიმე შუშნებაჲ და თუთქემის არსცა დაქცეულ. ძუშლთა დროთა შინა ჰქო- 30
ნიათ აქა შენახველ წამალი ზარბაზანთა და თოფთა, გარნა დღეს არს ფაბრი-
კაჲ ბამბისა. რომელნიმე მიაწერენ აღშენებასა ამისსა დროთა კონსტანტინე დი-
დისათა, ხოლო სხუანი—იუსტინეანეს მხედართმოთავრისა ველისარიონისთა, და
აჲა, სახეჲცა შენობისა ამის (იხ. სურ. 4).

აქედამ მოვედით სახლსა პოლიკარჲე პატრიარხისასა, სავანესა არხიმანდ- 35
რიტიჲსა ვენედიკტესსა, ვინაჲთგან ვიყავ ამის მიერ წუშულ სადილად, სადაცა
დამხუნდენ არხიმანდრიტი ათანასე, ერთი მოწუცებული მღვდელმთავარი, ორნი
სხუანი არხიმანდრიტნი და რაოდენნიმე სხუანი სამღვდელმთავრანი.

შემდგომად მცირედისა ეამის განვლისა დავსხედით სადილად; ხოლო დრო-
სა ამის განგრძობისასა წარსთქუშს ვალობაჲ და დალივეს უჩინებულესი ღვინოჲ
კამანდორია კიპრიისა დღეგრძელობისათჲს ყოვლად უმოწყალებისა ქელმწი- 40
ფისა ჩუშნისა იმპერატორისა ალექსანდრე პირუშლისა და სრულიად უავვის-
75 ტოვისსა სასახლეჲსა მისისა, თანასწორ ვითარ წარმართებისათჲსცა როსიისა
მართლმადიდებელთა და ძლევაბოისილთა მხედრობათა საჭურველისა. ესე ჰყუშს
ერთობით აღმდგართა, რომლისათჲსცა შევსწირუშ მადლობაჲ მასპინძელსა და

მენიანტეა ამათ, სახითუშ მათებრ მოქცეველითა. ტაბლაჲ ესე იყო დაგებულ ევროპიულებრ და საჭემელნი სრულებით ქართულნი, რეცა გამოცდილისა მზარეულისაგან შემზადებულნი, რომელთაცა განაღვიძეს ჩემ შორის გამომეძიებლობაჲ ცნობად ამათ ზედა მშვრომელისა და ოდესცა შემდგომად სადილისა ვპკითხე ამათუჲს, მაშინ არხიმანდრიტმან ათანასე ღირსწმუნებულ მყო, რომელ ყოველივე ესე იყო ქმნილ ჴელთა მიერ მისთა.

დროსა სამკრობისასა მოყვისსა მოყუარემან არხიმანდრიტმან ათანასე მაწვეა ხილუად პატრიარხისა პოლიკარპეს ბიბლიოტეკაჲსა და სალაროჲსა, რომლისადმიცა

40 წარმიძლუა თვთუშ. კარსა თანა ბიბლიოტეკაჲსა მოგვეგება მწირი ბერი, გვაჩუშნა ერთსა კმად დიდსა ოთაღსა შინა სიმრავლე წიგნთა—ველწერილთა და დაბეჭდვლთა, საღმრთო-საეროთა, ძულ-ახალთა, სხუათა და სხუათა ენათა ზედა განათუვებით და ურთიერთისა შორის შეურეგენელად წყობილთა წითლის ხეასა გამო ქმნილთა წიგნთა საცუეთა შინა, მინებთა ქუშუე კრძალუელთა, ია-

15 ტაკით ამისით პლაფონადმდე ამისა. ესრეთუშ მრავალნი წმიდანი ხატნი და ჭუარნი, მოქედლინი ოქროთა, ვეცხლითა და მოოქვლინი ძვრფასთა თუალთაგან პატივისანთა, რომელთაცა შორის აღიღო მოლარემან ამან ერთი უცხოჲ ჭუარი ძელისა კეშმარტიჲსა, საკმაოდ დიდი და შემკული პირველთამებრ, მთართუა ესეჲ ერთად რეჰანისა კონითა და წმიდისა აიაზმისა წყლითა არხიმანდრიტსა ათანასესა, რომელმანცა შემდგომად თუსსა მამთხვეჲ ჭუარსა ამას ცხოველმყოფელისა ძელისასა და შემდგომ მასხურა შებღსა ზედა შეხებითა რეჰანის კონისათა.

მერმე მაჩუჲა მოლარემან ამან ორი კრიელოსანი და ერთი წიგნი ბერძულად და თათრულად ბერძულითა ასოებითა დაბეჭდვლი. აქაჲთ მოვედით კულად 25 სადგომსა არხიმანდრიტისა ვენედიკტესსა, სადაცა გავემშვდომე არხიმანდრიტსა ათანასესა და წარვმოველ ერთად არხიმანდრიტისა ვენედიკტეთურთ ხილუად კონსტანტინოპოლის პატრიარხისა გრიგორისა.

მოსლველნი მისდა შევედით პირველ სახლისა მისითხ მოსლჲსა ჩემისა ეკლესიასა შინა პატრიარხისა გრიგორისა 30 ლოცვს დასრულებისა, ვახდევინე პარაკლისი და ვემთხვეე წმიდათა გუამთა ღირსისა თეოფანა დედუფლისა, ქალწულ-მოწამეჲსა ეფეემიასა და შვლთა ძმათა მაკაბელთა დედისა სოლომონდასსა; ხოლო შემდგომ მოვედით სახლსა უწმიდისისა გრიგორი პატრიარხისასა.

მეტუშლმან კარისა გვეკითხა ვინაობაჲ ჩუშნი და საგანი 35 თხს გრიგორ პატრიარხის პროთოდაკონისა მისლჲსა ჩუშნისა. კმა-ქმნილმან ამათ ზედა არხიმანდრიტისა ვენედიკტეს მიერ, განგვიღო კარი და შეგვიძლუა

პატრიარხისა ამის პროთოდაკონისა სადგომსა, რომელსაცა პირუშლ შესლჲსა მისდა ჩუშნისა აცნობა ჩუშნთუს მეკარემან ამან და ვითარცა შევედით ჩუშნ, მივეციტ მშვდობაჲ წამოწოლილსა ამას პროთოდაკონსა, სიმრთელით მყოფსა, მღუძარესა და ჭერისამებრ მოსილსა. ამან, მიმღებმან ჩუშნმან სახითა მი- 40 თუშ, ისმინა არხიმანდრიტისა ვენედიკტეს მიერ ვინაობისათუს ჩუშნისა და მი-

76 ზეზისათუსცა აქ მოსლჲსა, გარნა არა შესცუალა მდგომებაჲ თუსი, არცა გვრქუა სიტყუაჲ, არცა გვაწვეა ჳდომად და, უკანასკნელ, არცაღათუ ღირს-გვეყუნა მოქცევითა ჩუშნ ზედა სახედუშლთა თუსთათა. მხილუშლთა ჩუშნ ესევიტარითა სა-

45 ხითა მიღებულთა თათუა თუსთა, არღა უკუშ ვინაჳირთეთ მოლოდებად აღერსისა მისისა და დავკსხედითყე ახლოს მისა დივანსა ზედა. პროთოდაკონი ესეჲ

არს თვთ ყუავილოვნებითა წელთა შინა, ზეშნიერისა სახისა და, რაოდენცა იხილუშბის, უფლად უტხოხსა და ჰაეროვანისა სხეულისა, არამედ მონად გამო-
 უწყერელისა ამპარტავანებისა, ესრეთ რომელ, სადა და რომლისაცა სამოსელი-
 თა იყოს ესე, ყოველთა უმეცართა მიერ ამისთა ადგლ და თვნიერ მცირედისა-
 ცა ცდომისა იცნობების პირველსავე შეხედუასა თანა მას ზედა ბერძენად¹. მათ
 შორის, ოდესცა ესე დანთქმული სიღრმესა შინა მზუაობრობისასა არარაჲსა
 გვეპასუხებოდის, ვჰსთხოვე არხიმანდრიტსა ვენედიკტესა უქუქტეჲჲ ჩუშნი
 სახლთადმი ჩუშნთა, რომელმანცა განუახლა პროთოლიაკონსა ამას სიტყუაჲ
 და პრქუა: „უკეთუ შესაძლო არს, მოაჰსენე ჩუშნთჳს უწმინდესსა პატრიარხსა“,
 ვინაჲთგან პროთოლიაკონსა ამას აქუნდა რწმუნებულ თანამღებობისა ამის აღ-
 სრულებჲჲ. გარნა კუალადცა არარაჲსა მთქველმან ჩუშნდა, ჰსტყუელვაჲ ჳელნი
 და შემოვიდა ერთი კაცი აჲჲურთა სასულიეროთამებრ მოსილი. ესე აღგზავნა
 პატრიარხისადმი პროთოლიაკონმან ამან, რომელიცა, მსწრაფლ უქმოქცეჲული
 მიღებისათჳს ჩუშნისა, წარგვიძღუა ჩუშნ. აღვიდოლით რა კიბესა თეთრისა მარ-
 მარილოჲსასა მალალსა და ვარცელსა, მგონებელი თჳს შორის პროთოლიაკონი-
 სა ამის სრულებით ძეგლობისა, ვაზმნობდი უწმინდესისა პატრიარხისა გრიგო-
 რისათჳს კუალად მრავლით უგრილესსა და ყურადღებებლობითსა მიღებასა
 ჩუშნსა მეუფეჲსა ამის მიერ.

ოდეს აღსლუელთა კიბესა ზედა შევლენით რაოდენ-
 ნიმე ოთაღნი, შევედით ერთსაცა სხუესა, სადაცა ჰსჯდა
 უწმიდესი მეუფეჲ ესე უბრალოსა სკამსა, თუმცა იყო
 ოთალი ესე მორთველ მდიდრითა სკამებითა და სავარძლებითა. მარჯუშნით
 კერძო კედლისა თანა სამკრეთისა მწარესა იჲდა მოშორებით ამისა ერთი თა-
 თარი ჳბუჲი კაცი და ვითარცა ესცან მისთჳს, მრავალთა ენათა მეციერიი.
 პატრიარხმან ამან მიგვილო თვნიერ უშორესისა თაჲზისა, დაგვიდგემეინნა სკამნი
 და დაგვხსნნა ახლოს თჳსსა მე და ჩემთანა არხიმანდრიტი ვენედიკტი. ხოლო ვი-
 თარცა წარჰჳდა ჩუშნ შორის ეჲჲი მიმოალერსებითისა საუბრისა, მოილო ჳე-
 ლი, შემიჰყრა თმაჲ ყბისა და მრქუა არხიმანდრიტისა ვენედიკტესა ძლით:

— „თავადო! რად შეგიცულოესთ თქუშნ სახეჲ მართლმადიდებელთა ხრის-
 ტეანეთა სახედ დაუდგრომელთა ფრანცუზთა? ვიცი, მით რამეთუ თქუშნ ხართ
 ქართუშლი და ყოვლითურთ განსხუაებული სუბუქმორწმუნეთა მათ ნათესავთა,
 რაოდენცა სიშორით მამულისა, ეგოდენ და უფროს ჩუშუელბებითა და ქცევი-
 თაჲცა. თუმცა ხართ თქუშნ ღღეს ყმად როსისისა ერთმთავრისა და იყოფინ
 იყოთმცა სამსახურსა შინა მისსა, გარნა ყოველსა ამასთანა არა ჳერ-არს ქარ-
 თუშლთა მიერ მიზაჰჲად ცულმქცეველთა მათ, ვინაჲცა იყუნენყე იგინი“.

პასუხმან ჩემმან, გონებისამებრ ჩემისა შესაბამმან კითხუასა მისსა ზე-
 და, ვერ კმა-უყო უწმიდესობასა ამისსა, რომელიცა, განმამრჩობლებელი
 სიტყუათა თჳსთა, რაცხდა უმჯობესად ქონასა წუშრისა, ვიდრეღა ბაკემბარდი-
 სასა. იძულებულმან განრინებად დასხმისაგან მისისა საგანსა ამას ზედა, ვსთხო-
 ვე არხიმანდრიტსა ვენედიკტესა მოჰსენებად მისდა და კითხუად შემდგომთა:

¹ ბერძენად, ვინაჲთგან საცნაურს არს ესე ყოველთადმი, რომელ ძელადვე მიუწყრიესთ
 ნათესავთა ამათოჳს ბრალი ამპარტავანებისა, თუმცა ვერა რომელმე გუორი შემძლებელ არს და-
 ქაღებად უამპარტავანებობათა შინა, გარნა პროთოლიაკონ ესე, უცილოდ ყოვლისა წინააღმდეგო-
 ბისა, არს სრულსა ქულყანასა ზედა საგულეებელისა ამპარტავანებისა ხლილი ანუ იესეცთაჲ.

² ბერძენნი და ომანნი დროსა თჳსთა კრძობათაგანისა ვისსაჲ თჳსდა მოწოდებისასა
 ჳმარობენ ზაჯილისა და სხუთა წილ უფროს ჳელტუშლეთა.

— „რად გზურავსთ თქუენ კუნკულაასა წილ მსგავსი კაუხისა ჴელსაჯოც-
კრუული? რად გმოსიესთ თქუენ ნაცულად ანაფორისა ბინიში? და ესრეთ უშო-
რეს, რომელნიცა ჰვარევენ სახესა მართლმადიდებელისა ხრისტიანეთა მონოზონე-
ბისა და სამღვდელეობისასა?“

⁶ არხიმანდრიტმან ვენედიკტე, არმომქსენებელმან მეუფისა ამისდა სიტყუ-
ათა ჩემთა, მომიგო: ვითარმედ ვერ იკადრებს ესე მოქსენებად მისდა თქემულ-
თა ჩემთა.

პატრიარხმან ამან, შემნიშვნელმან მისისა ვარძობისა, უბრძანა მას გამო-
ცხადებად ყოვლისა მის, რააცა ესმა ჩემგან; გარნა არხიმანდრიტმან ვენედიკტე
¹⁰ მომთხოვედა ბოლიშისა მოაქსენა მას შემდგომი (რომლისათვისცა უკანასკნელმან
ამან მუწყუა თვთუმ, ოდესცა წარმოვედით აქედამ სახლთადმი ჩუშნთა): „იას
დესპოტი! თქმეა ვიცი მე ქართული ენაჲ კმარებული საზოგადოებასა შინა,
გარნა მცირედ ვჰხედები საუბართა თავადისა ამისთა, ვინაჲთგან უზნობს ესე
ღია მაცალსა (უჭოტებს იყო თქემად: უგვარ-უშესაბამოსა და უკადრსა) და ჩემ-
¹⁵ გან არ აღვლ გელისგმის-საყოფელად ფრასსა ზედა და ესრეთ ვსთხოვ მას, რა-
თა იუბნოს მდაბიოასა ენითა, ჩემდა გასაგონებელითა“.

ხოლო შემდგომად ამისა შეიცუალა ჰაზრი საუბართა ჩუშნთა სხუმბრ.
მათ შორის უწმიდესმან პატრიარხმან ამან, მოქცევულმან ჩემდა, მკითხა:

— „თავადო! იცნობდითა თქუენ ბაში-აჩულთა მეფესა სოლომონსა, ტრა-
²⁰ პიზონსა შინა აღსრულებულსა და თავადთა მათ, რომელნიცა იყუნენ აქა მის
მიერ დესპანებად წარმოგზავნილნი?“

მიუუგვე: — „ვიცნობდი!“

მერმე მომიხრა, ქცევათჲს მათთა მქებელმან, თავადისა მეღბისედეკ (ამას
უწოდდენ საქართულოსა შინა მალხაზ) ანდრონიკოვისა ღმრთისმოყუარებასა
²⁵ შინა და მკითხა კუალად:

— „ღიბნანს დაჰმთებითა აქა ანუ გეგულეებისთ მსწრაფლ დატევიბად
ქალაქისა ამის?“

— „თთუშასა ამის 10-სა რიცხსა ვაზნობ წარსლუად, მსასოებელი ღმერთსა
ზედა წარმართებისათჲს ჰაზრისა ჩემისა უშორესისა მიმართ გზისა“. და აღმდ-
³⁰ გარმან შევედრე თავი თჲსი უმაღლესსა კურთხევასა და წმიდასა ლოცუასა მის-
სა სახითა გამშკდობებისათა. დროსა ამას აღჰსდგა უწმიდესი პატრიარხი ესე
ღა, შემზყრობმან ჴელისა ჩემისა, მრქუა:

— „თავადო! კეთილწარმართებისათჲს მგზავრობისა თქუენისა და ღირს-
ყოფისათჲსცა თაყუანის-ცემად წმიდისა საფლავისა ვსთხოვ ყოვლად ძლიერსა
³⁵ არსებასა, ერთად არხიმანდრიტურთ ამით, რომელთა მიერცა გრწმენვსთ, რო-
მელ იქნებით თქუენ დაუიწყებელ ჩემ მიერ, გარნა მმადლობელი და მიძღები
თქუენგან ჩემდამო მომშკდობებისა, არმივმღებელობ დროსა ამას განშორები-
სათჲს თქუენისა ჩემდა თქვენ მიერ მოღებულსა გამშვიდობებასა და არცა გა-
ძლევ მას ყერძთ ჩემით თქუენ, ვინაჲთგან ესასობ უფალსა ღმერთსა ზედა,
⁴⁰ რომელ ძლიერი მარჯუენე მისი, წინამძღომელი და მფარველი თქუენი, მო-
გიძლუბისთ თქუენ აქუმ კუალად ხილუად ურთიერთისა და მიღებადცა უკა-
⁷⁸ ნასკნელისა განმშკდობებისა ჩუშნ ერთმანერთისა მიერ.

¹ ბ ი ნ ი შ — ოსმანური ლქსია, ნაცულად საწუმრისა მოსიესთ ამათ.

² ი ა ს დ ე ს პ ო ტ ი — ბერძულია: უწმიდესო მეუფეო.

³ ბ ა შ ი ა ჩ უ ლ თ ა რ უ ლ ი ა, თახდლიო. თაყუბურკელი ანუ თაყუმიშვილი; მასმადიანნი ესრეთ
გზავან იწერთა.

მსმენსა ესევეთარისა მისისა აღერსისასა, თაყუანის-მცემელსა მისსა და ჯელ-მთხუტყულსა, მომეგონნეს პროთოდიაკონისათჳს მისისა, რომელ ესევეთარისა მწყვემსმთავერისა თანა და ესთა მახლობელსა მისდა არ შეუნიშნავს უმაგალითოთჳს ქცევაჲ და სიმდაბლჳე მეუფისა და იერარხისა თჳსისა. აჲათთ არხიმანდრიტი ვენედიკტე წარვიდა სახლსა თჳსსა და მე—ხილუად თიქლიიტაშისა¹. 5

თჳს თიქლიიტაშისა თიქლიიტაში.—სასწოვარი ესე არს მდგომარჳე მოედანსა ზედა თოვუბ ბაზრისასა², სიმალლით 90 წყრთად-მდე და სიმგრგულით 33-ისა წყრთისა, მოკრეული ანუ დაკერებული რვალისა სალტებითა, შემდგარი ოდენ რუათა ქუათა მიერ, რომელთაცა ზედა არიან გამოჭრილ ეკლისა გვირგვინნი. თხემსა ზედა ამის კლდეშა ანუ სასწოვარისასა 10 არს დაწერილ ბერძულითა ასოებითა შემდგომი: „სასწოვარი ესე არს განახლებულ მანოელისა კომნინის მიერ“. ხოლო მე სახეჲ ამისი დავსდევე აჲა კმასაყოფელად მკითხუტყულთა ჩემთა.

7-სა. მოსლველმან ჩემდა არხიმანდრიტმან ვენედიკტე მომიტანა პოლიკარჲე პატრიარხისა მიერ ჩემდა გამო- 15 გზავნილი ძღუტსნი, ესე იგი ორისა მოდიდოათა ხო-კრითა: ერთითა—შაქრიანი პური და მეორეთა—პაკი-მატი; ესრეთჳს ერთისა გარემოწვეულისა დიდისა მინითა კიპრიისა ლეინოჲ კამანდორია და ათი ქათამი. ხოლო მე, გარდა უმწუტრვალესისა მათჳს მად-ლობისა მათისა უნეტარესობისადმი, მივართჳ ნივთთა ამათ მოწიღებელისა 20 ტელითა, მსგავსად წულიოსისა, ერთი დანაჲ ჯიბისა.

ამასჳე დღესა ვიქირავე გემი აღუქანდრიას მიმეყუანი ჩემი რეიზისა ბერძნისა კონსტანტინესაგან, და მიეც- 25 ცით რა ურთიერთსა წერილი პირობისა არხიმანდრიტისა ვენედიკტეს მიერ დაწერილინი, შემოვიდა ჩემდა პა-ჯი პოლიკარჲე, რომელმანცა მათუწყა, მით რამეთუ სულთანი მაჰმუდ აჲა ესე-რა წარვევალს ჯამსა შინა (იხ. სურ. 5), რომლისათჳსცა სრბიან შორით ერნი ახლოს გზისა მის მიერ განსაველესისადმი ხილვად მისა და უკეთუ მნებავს მე-

თჳს წარსლჳსა ჩემისა ხი- 30 ლულად სულთან მაჰმუდის ჯამსა შინა მიმავლობისა ღროსა გამოსლჳსა მისისასა დადგინებულისა, ვიდრეღა უქ-მად განტარებჲა ეამისა. და ესრეთ თანაგჲა-ქმნილი წინადადებასა ზედა მისსა, წარვეყვე დაუყოვნებლივ კაცსა ამას. განმლველნი ესეკი პალჯლისა ანუ ძტულისა თეჳზის ბაზრისა, მოვიწყვიენით ადგილსა ხალხთა ყრილობისა, ანუ ახლოს თოფ- 35 ხონაჲსა, და ვინაჲთგან ადგილმდებარეობისა ძლით ძჳლსადამე იპოვნების აჲა შე-სანიშნეწელი ვაკე, ამად დავჳსდევეთ დაჳენებულისა ადგილისა ამის უმაღლესსა კერძოსა ზედა.

მყის გამოჰსჩნდა იენიჩარ აღასი, მომავალი ცხენით და მასთანა ორს ფრთედ ხლებულნი ცხენთა ზედა 12-ნი მოწესენი მისნი. შემდგომად 200-ნი იენი- 40 ჩარნი, ორს კერძოდ ცხენებით მომავალნი. ამათ მოსდევედა ამირახორ-ბაში და ამას თჳსნი 12-ნი მოტელენი პირველითავე წესითა. ამათ უკან ექჳსნი მძიმედ და მდიდრად შეკაზმულნი ცხენნი, ძკრფასიანითა ორთუგებითა ხურვილინი, ორ-

¹ თ ი ქ ლ ი ი ტ ა შ ი — აღწეხებული კლდე ანუ დაკერებული კლდე. გინა ქუაჲ.

² თ ო ვ უ ბ ბ ა ზ ა რ — ქათამთა სასყიდი ბაზარი.

სასლუშლ-გასასლუშლსა ბაზარსა შინა, გარნა კართ-სხმულსა დასაკეტად, დიდ-სა დარბაზისა მსგავსსა სახლსა ანუ სავაჭროსა, რომლისცა საწუწულსა მდგო-მარეა ოთხკუთხეა სუტტი ფრიად დიდი, მპყრობი თხემითა თჯითა გუმბათის სიმძიმეასა, არს მოფარდაგველ კალამქრითა, მექონი ოთხსავე კერძოსა აღსა-სლუშლად კიბეთა, აღისფერითა მაუღითა ფენილთა და დასასხდომად ძირით 8
ამისით ზემო კერძოდმდე მისა ჯარისხითი-ჯარისხად ქმნილთა დივანთა დორ-წყობილთა და თეთრითა ზეწრებითა ხურულთა. ამთ ზედა სხენან დიდვაჭარ-ნი, პყრობილნი ჩიბუხთა სემითა, ხშირად კავისა ლევეითა და თჯს შორის სა- 10 უბრითა, გარნა დაუგდებულად თანამდებობათა თჯსთა აღსრულებისა. ხოლო შინაგანთა კედელთა ამის ჯავარიბგზასტანისათა არიან დამოკიდებულ იარაღნი 10 კაცთა და ცხენთა ყოველნივე, რაჟცა საქმარ არს მათთჯს, ოქროსა საღად, ოქრო-მინაქრიანი, მოოქვლნი ძვრფისთა ქუთათა მიერ, ვითარითაცა სურჯს მსყი-დულსა, რომელთაცა ფასი იცნობების მათ ზედა დაკრეულთა ქაღალდთა წერლილთა ძლით, და ესრეთ, არა არს მიხედვსამებრ ნივთთა ამათასა შე-ვაჭრებთა, ვინაჟთგან არცა მომატებად და არცა დაკლებად ფასისა მათისა 15 შესაძლებელ არს. ხოლო მსყიდულსი მათგან რაჟსამე მისცემს ფასსა პირის-პირ კედლისა მის, რომლისაგანცა იყიდა ნივთი, სუტტისა ჯარისხთა ზედა მსხდომარეთა ეაქართა.

8-სა. წარველ ხილულად პატრიარხისა პოლიკარპეს მი-თჯს მიტლჯა ჩემისა პატ-მართ არხიმანდრიტისა ვენედიკტეთურთ. შესლუასავე 20 რიარხისა პოლიკარპე-მისდა ჩუნსნა მომეგება უწმიდესი მეუფეა ესე, მომკიდი ხანძი და მიმყუნამან ჩემმან დასაჯდომელისადმი თჯისა; დამსუა ახლოს თჯსსა სკამსა და მკითხა შემდგომ აღურისთა:

— თავადო გიორგი! რაჟ ეწოდების ეკზარხსა საქართულსოლასასა?

მიეუტევე:—თეოფილაქტე!

მსმენმან ლექსისა ამის მრქუა მწუხარითა სახითა ესრეთ: „დიახ, თეოფი-ლაქტე! მას წარუდგენია უმაღლესსა კარსა ზედა როსისისა იმპერატორისასა შე-ტანად ხაზინასა შინა ყმათა და მამულთა წმიდისა საფლავისათა, შემოწირეულთა საქართულსოლასა მეფეთა და კეთილშობილთა მიერ მისთა და მათ წილ ძღვევად ჩუნ-და წლითი-წლად თეთრისა, მიხედვსამებრ ყმათა და მამულთა მათ გამო შემოსა- 30 ვალთასა, რომლისათჯცა მწერს უკულ თავადი ალექსანდრე ნიკოლაევიჩი ვალიცი-ნი, მით რამეთუ ვაუწყო მას ნებაჟ ჩემი საგანსა ამას ზედა. თუმცა დღემდე არ. მიმიწერიეს პასუხი, გარნა თანა მამს სიტყვს-გებად მისდა, რომელ არშემძლე-ბელ ვარ დართუდ მისთჯს ნებისა“.

აქ შეაყენა უბნობაჟ თჯის და რაოდენსამე წაშსა დაფიქრებულმან მრქუა კუ- 35 ალად: „არა! სახელი ეგე არა ჰმუნის მას, ვინაჟთგან სრულიად სხუაობს საქ-მეთა მისთა. ოდესცა წარდგენილი ჰაზრი მისი მიიღებს მოლოდებისამებრ მისი-სა წარმართებასა და მოაკლდების წმიდაჟ საფლავი საქართულსოსა შინა საკუ-თრებთა თჯსთა, მაშინ ესევეთარისა საქმისა დამწყვებსა მას ვეწოდ თეოფილაქტე¹, ვიდრედა თეოფილაქტედ და გარწმუნებცა თქულს, საყუარელო ჩემო! ვითარ- 40 მედ ყოველნი მსახურნი წმიდისა საფლავისანი, ვიდრე დასასრულადმდე სოფ-ლისა მოიქსენებენ მას ახლთა სახელითა ამით და შეიყუანენცა სამარადლო წყევასა შინა საქსენებელსა მისსა“.

შემდგომ მკითხა ხილუსა და საუბრისათჯს ჩემისა უწმიდესისა კონსტანტი-ნოპოლის პატრიარხისა გრიგორის თანა და მითხრა: 45

¹ თეოფილაქტე—ღმრთისა მიერ ღვენილი.

„თავადო! ჩუენ, სამღუღელონი საბერძნეთისა, დროათ მაჰმადიანთა მიერ მფლობელობისათ ვიმოსებით სახეათა ამით, ვითარცა გეხედათ აწ—
 კუნკულათა წილ კახისა და ანაფორათა წილ ბინიშისა მსგავსებითა, გარნა განსარინებულად და დაცუად წოდებათა ჩუენთა შეურაცხებათა და
 5 კიცივეათაგან თათართათა, ვინაჲთგან ვინაჲცა იყოს მათგანი, უკეთუ მონღო-
 მებს მოსლულად ჩუენდა დაუკითხულად, მოუმცნებულად და მიუხედულად
 დროჲსა შემოვალს შინაგანსა შინა სადგომთა ჩუენთასა, მოითხოვს ყოველსავე,
 რაჲცა სურვს მას და ვიდრე უბრძანებულსა. მიზეზთა ამით და სხუათაცა
 ესებრთა გამო ვართ ჩუენ მოსკლნი ესრეთ შინ და გარეთ; არამედ ეკლესიასა
 10 შინა შევალთუე, ვითარცა შუენის მონოზონებასა ანუ მღუღელობასა მართლ-
 მაღიდებელთა ხრისტიანეთასა“.

81 თხ ჭუარჩხა პატრიარხისა პოლიკარეს მიერ ჩემდა ზოკუმულისა დასარულებასა თანა უბნობათა მისთასა მოგუართულს მურაბა, წყალი, კაეა და ჩიბუხნი. ამისა შემდგომად აღმსდგა მეუფეჲ ესე, შევიდა მეორესა ოთალსა და მუნით დაუყოვნებლად გამოსლულმან გამოიყუანა თუსთანა ერთი მოჭუცებული, არ ვიცი არხიმანდრიტი თუ მღუღელ-მონოზონი, მოქპონი ვეცხლის თებშითა ოქროს ჭუარჩხისა ცხოველყოფელითა ძელითა, შემკობილისა აბრაშუმისა მგრგუალისა ზონრიითურთ. ესე, დაასუენეს რა დივანსა ზედა, თაყუანისმცემელი მისი პატრიარხი ემთხვეა მას, მამთხვეა მეცა და
 20 აღმპყრობმან მისმან კელთა შინა მრქუა: „თავადო! ცხოველყოფელი ძელი ესე იყოს მცუსლად თქუენისა კეთილცხოვრებისა და შემწედ თქუენდა მგზავრობასა შინა თქუენსა და განუშორებელ მაღლი მისი თქუენთანა ყოველთა დღეთა სინოცხლისა თქუენისათა და გაქუნდესცა თქუენ ესეჲ ნიშნად ჭსოვისა ჩემისა“.

25 მთქველმან სიტყუათა ამით დამკიდა მკერდსა და მომცა წერილი სახელთა ზედა აიასპეტრას მიტროპოლიისა მიტროპოლიტისა მისაელისა და ეპიტროპოსისა¹ პროკოპიოსისა იერუსალიმს მისატანი, მთხოველმან დგომად საკუთართა ოთალთა შინა მისთა დროსა ჩემისა მუნ მისლუსასა, რომლისათუსცა წარუწერიეს მათდა წერილითა ამით და წარუწერსცა კულად. ესრეთუ მთხოვა, რათა უქმოქცე-
 30 ვული პალესტინით მოვიდე ამისდა სადგომად სახლსა შინა ამისსა. უკანასკნელ გავემშვდობე გრძნობითა მაღლობით აღვსილითა და საფლავადმდე ჩემსა საქსოვრითა ესევითარად შემწყნარებელსა ჩემსა უწმიდესსა პატრიარხსა ამას და წარმოველ ესეი პალესტინადმი სახლსა ჩემსა.

თხ განმზადებისა ჩემისა 9-სა. დაეამზადებინე ყოველივე ნივთი და ხორაგი სამგზავროდ ჩემთუს საჭიროჲ, მოუთმენელად მლოდნელმან შესადგომელისა დღეასა დატევებად მეფისა ქალაქთა, ხილუსათუს რომელთამე უშორესთა ქუსყანათა და ადგილთა.

10-სა. დილით მოვიდა ჩემდა არხიმანდრიტი ათანასე, რომელმანცა მომიტანა საჩუქრად ორი ნაჭერი წუელილი ძელი ქეშმარიტი და წმიდა ნაწილი წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძღვევამოსილისა გიორგისა; ხოლო შემდგომ კურთხევისა თუსისა მომღები ჩემდა და განმშვდობებულები, წარვიდა იენი-

¹ ეპიტროპოსი—მოადგილე; გარნა იქმნიან იღუმენნი უფროს ეპიტროპოსად, ვიდრელა სხუანი, რომელთაცა აქუსთ რწმუნებულ შემოსავალ-გასავალნი, ესრეთუ ეკლესიათა და სახლთა ზედამხედულობა საჭიროებათა მათთა სრულყოფისათს.

ქოის მონასტერისადმი თვისსა, რომლისაჲცა შემდგომად გავემშუდობე სახლისა პატრონსაჲცა ჩემსა ჰაჲი პოლიკარპესა და ხლებული მისით შეველ კერძობითურთ ჩემით და ბარგით ჩემ მიერ ნაქირაებესა გემსა ორდირაგიანსა ალექსანდრიისადმი წარსლულად განმზადებულსა. ხოლო მოლოდებასა შინა მწუხრისასა, აღმოვებად ლუზათა და შედგომად წინამდებარეჲსა გზისა, ვიხილუთ მე-
 5
 ოთხესა ეჲმსა შემდგომად შუედლისა სულთან მაჰმუდისა საზაფხულოს სასახლით გამო ორს ფრთედ მომკურვალენი ნუშანი, უცხოლ
 თჲს სულთან მაჰმუდის ნა- ჯელოვნებულნი, ფრიად იწრო-გრძელნი, ოქროს ვარაკითა და შესაბამითა წამლებითა ფერადებულნი. პირველად განელეს 32-თა ნუშათა ორს წრედ, ურთიერთისადმი რაოდენმე მოშორებით ცურჲთა. თჲთოსა შინა სხდნენ 16—16-ნი მენიჩბენი; შემდგომად ამათსა მოსცურჲდა ერთი ბალდახინიანი ნუშაჲ ხას-კირმიზითა ხვედითა ოქრო-პროზუ-მენტმოვლებულითა ხურჯლი; ზემო კუთხეთა ზედა ბალდახინისა თავათსა იყუნენ დამაგრებულ ოთხნი დიდნი ბროლისა ფონარნი, ოქროთდაოლჯლითა ბრინჯაოთა ქმნილნი. ნუშას ამას შინა იყო თჲთ სულთანი მაჰმუდ წამოწოლილი.
 15
 ტიშონი ნუშასი ეჲყრა კაპიტან ფაშასა და 36-ნი მენიჩბენი მიაცურუშბდიან მას.
 82
 სლუჲა ანუ ცურჲვაჲ ესე სულთნისა იყო ხილულად ჯაბახონისა წამალთა მაგაზინისა. მათ შორის გვეწვეა მწუხრი და ამასთანა ჭარბია პირით კერძო, რომლისათჲსცა ადგილსავე დაჰშოთმილთა განვატარეთ ღამეჲ.

თავი მეთხუე

20

11-სა

თჲს განცურჲხა ჩუშნისა აღმოსლუასა თანა მზეჲსასა, თჲმეცა გუჲაქენდა ტაროსი ალექსანდრიისადმი წინამდებევი, გარნა რეიზმან კონსტანტინე უბრძანა განმზადებაჲ განცურჲვად. ვიეთნიმე ალივინენ კიბეთა ზედა დირაგათსა მზა-ყოლად აფქითთა; სხუანი ჰშთასხდნენ ორთა ნუშათა შინა, რომელთაცა თოქნი ებნეს ნავსა ჩუშნისა და რომელნიცა თანამდებობდნენ ნიჩაბთა სემითა გატანად გემისა ამის ლიმენათა ამით და რაოდენსამე სიშორესა სახეთა ამით წარღებად დრომონისა. რომელთამე ჯელ-ჰყუშს აღმოწევედ ლუზათა, რომელთაცა დაჰჰჲაჲდა ერთი ქუშმო წერილთა პირველთა ლექსთა, ხოლო იგინი იტყოდინან სიმღერისა ჯმითა ერთსა და მასუ ლექსსა ხაზთა ქუშმე წერილსა:
 30

შ ომოლო, შ იემლო	ხოლო ექუსნი იგი მზრუნენ-ბელნი სუშტისა მის, რომლისა ძლითუცა კსწევენ ლუზათა, იზაჯიან შემდგომთა ლექსთა	შლესა
შ ომოლო, შ იემლო		შლესა
შ იემლო		შლესა
შლესა		შლესა
კულ-ოლიმ-სანა		შლესა
ბირ-იაღლელ-ვერსანა		შლესა
სარი ლალოდ		შლესა
ეთალიდ		შლესა
ჯანი-ჯანა		შლესა
კათალიდ		შლესა

35

40

ხოლო დროსა ლუზათა გამოჩინიბისასა იტყჲს პირველი იგი—„შლესა“. სხუანი სიმღერითა—„შლესა“. ეჲლაღ პირველი—„შლესა“. მეორენი „შლესა“.

შემდგომ პირველივე—„მღესა“, და სხუანი—„მღესა“. და დაიდებინაცა ლუზა-
 83 ნი გემსა ზედა. ესევეითართთა სახითა მიგვიყუანეს ნიჩბებითა მსმელთა მათ პი-
 რისპირ აიასოფისასა და დააყენეს კულად ნავი ერთსა ლუზასა ზედა, სადაცა
 მოიყუანეს ორთა თათართა მაჰმად და ჰუსეინ ტყუშნი—
 8 თხს ტყუშთა შემოუჟანისა ერთი ქალი და ორი ყმაწული, რომელნიცა მყისულ და-
 ნავსა ზედა ჩუშნსა ჰკრძალნეს ოთალთა შინა გემისა ამისთა. დროსა შუ-
 ვადღედასასა მოვიდნენ მეზუსრენი გასინჯულად გემისა, ვინაჲთგან დასჯასა ქუშუმე
 სიკუდილისასა არს დაყენებულ წარყუანაჲ სხუაგან ტყუშთა კონსტანტინოპო-
 10 ლით, უკეთუ არ ექმნებოსთ მისთჳს საქუთარი ბრძანებაჲ მმართველობისაგან.
 გარნა მეზუსრეთა ამით, ვერმხილულშთა ბრძანებისა, მიიღეს ქრთამი თათარ-
 თა ამათგან განუჩხრეკელად ნავისა და უკუთ იქცნენ. ხოლო ჩუშნი, არლა და-
 მყოვნეთა, განესტურვეთ სამკრეთისადმი და შევედით მარმარილოჲსა¹ ზღუასა;
 ესტურვეთ ვიდრე ორს ჟამადღე და დაეინახეთცა კიზილადა², რომელსაცა შინა
 15 თხს კიზილადასსა არს ეკვლესია ფანაიად წოდებული. დროსა ამას აღგვიდ-
 გა წინააღმდეგი ქარი, განგვიბოროტა ზღუაჲ, აღმოქმეული
 ჩუშნდა დანთქმად სიღრმესა შინა თჳსსა და გვისწროცა ლამემან ბნელმან. რა-
 თხს ზღუს აღძრჳსა და 20 გარჩისა ყოველთა ნავსა ზედა მყოფთა მიერ
 თუთქემის ყოველნივე მსხდომნი გემსა ზედა—ბერძენნი, ქართულნი, სერბნი
 და ლათინნი გულსმოდგინებით ეწვეოდიაწყე მატროსთა, გარდა თათართა
 ტყუშთ მატროსთა— ჰუსეინ ალა და მაჰმად აღასთა. და ესრეთ შეუპოვართა
 25 ამით მსახურთა გემისათა შემოუტრთა ყოვლით კერძო, აღერო ნავი ესე სიმულ-
 ლედ ცისად და დასცა წამისყოფასავე შინა ქუშლ. შემდგომად ზერთთა დიდ-
 როან მთევბრ სახილულშთა და ერთთა მეორეჲსა მოუშორებულად მდევნელთა,
 მკუშთებელთა ცალ მჭარესა ნავისა ჩუშნისა, გარდაგვიქცივეს იგი ესრეთ, ვი-
 თარმედ ბანსა ზედა ამისა წყობილნი ცალიერნი წყლისა ბოჩიანი, დამაგრებად
 მათსა დაეწყებულნი, გარდაგვიცვიდნენ ზღუასა შინა. შეშინებულსა რეიზსა
 30 კონსტანტინეს განეგდო ტიმონი ჯელით და დაეინთქმოდითცა ნამძვლ, უკეთუ
 უზილაესა მარჯუშნესა კაცმოყუარეჲსა ღმრთისასა არ განემვნო ბერძენი მიხა-
 ელ მეორეჲ რეიზი ნავსა ამას ზედა და ამზანავიცა კონსტანტინესი, რომელ-
 მანცა იპყრა ტიმონი და იწყუ მართუად ნავისა ამისა და რომლისა მიერცა
 ვიჯნენით სიკუდილისაგან. გარნა ყოველსა ამასთანა წარ-
 35 თხს უკუნწარმოღებისა მოგვილო უკუწვევ ესთა მსწრაფლ, მით რამეთუ 17-სა
 ჩუშნსა ზღუსა მიერ წაშსა გამოგვაცილნა კონსტანტინოპოლსა და შეგვა-
 ცურვებდაცა პონტიისა ზღუასა, დაღათუ ოდენ არ ყო-
 ფილიყუნენ აფქიონნი შეეცილ ბრძანებითა მიხაელისათა, არამედ გამოცდი-
 ლებამან უკანასკნელისა ამის რეიზისა, ვიტყჳ, სძლივა შემაშინებულსა მტერ-

¹ მარმარილოჲსა და თეთრი ზღუაჲ ერთი და იგივე არს, გარნა იწოდების პირვე-
 ლისა სახელსა ქუშუმე კონსტანტინოპოლით ჩანახკალადღე, ვინაჲთგან შორის ამათსა ზღუასა
 ამის შინა არიან ადგილ-ადგილ დიდრონი მთანი მარმარილოჲსანი, ქრომელთაცა ოსმანნი უწო-
 დებენ აღტამ და ამით გამო ეზაიან ზღუად მარმარილოჲსად.

² კიზილადა—შუშინიერი კალაიკი, კერძოსა ზედა ანატოლიისასა, საუბედუროდ არავინ
 ნავსა ზედა ჩუშნსა მყოფმან უწყუდა ბერძულად სახელი ამისი.

- თანამდებობდნენ შეშინებად მისგან, თვთ მარად მოშიშისა ანუ კრძალვად. ნუ აზნობს, ვუზნობ, ვითარმედ ძლიერთა და მყართა ბორცუთა შენთა ზედა უდენ შუგინებულნი ფერკნი თუსნი და მის გამო ვერაენ შემძლებელ იყოს აღმოფხუ-
 რად მისა მათით და რომელ იმედად მისა მის მიერ გულველებლი გარდარე-
 8 ვულნი იენიჩარნი, მხოლოდ ოდენ კაცისა და ჩიბუთა სემითა წარმგენი დროთა
 85 თუსთა, შემძლებელ იყუნენ დაფარვად მისა ანუ ზღუანი ესე ჰყოფდნენ მას მი-
 უკარებელად... არა სმენიესა მას გოლიათებრთა მათ ბიჭთათუს ჩრდილოეთისა
 მვედრობისათა? სიბრძნე-სიმდაბლეთათუს სპეტთა მათთასა, სამგალითოთა გუ-
 ლოვნებათათუს მათთა, მისაბაძულთა ლმობათათუს მათთა კაცთმოყუარებასა
 10 შინა, შესახებელად მათ მიერ ძლეველთა მტერთა და სრულიად ყოველსა სო-
 ფელსა მგრგენიავთა საჭურველთა და ჳმათათუს მათთა... იცნობსა განძნებულ-
 ლი სულთანნი შენი გმირთა ამთ ჩრდილოეთისათა... არა?... ოჰ! მსტყუვის; არ
 ვირწმუნებ, ვინაფთგან უთუოდ ამმოყავებს და ჰბორგს მათ ზედა შემოკლებითათუს
 მათ მიერ მძლავრებათა მაგისთა ანუ ეშიშუს მაგას მხოლოდ ოდენ ვსენებისა-
 15 განცა დიდებულთა სახელთა მათთა... უტყვევ, მსტყუას ჳეშმარტებით.. ხოლო
 უკეთუ არა, მაშასადამე ვიქმნები მე მიზეზ მომგონებლობისა მათისა მაგისდა-
 მი!.. აჰა, იგინი, მფრენნი საფარულსა ჳულშე როსსიისა ორთავიანისა არწივისა
 ფრთეთასა არიან ძენი მართლმადიდებელთა ზრისტეანეთა სარწმუნოებისა!.. აწ
 უწყისა?... არა?... და კუალადცა, არა?... ოჰ! დილო ღმერთო!.. ვითარი უგრძნობე-
 20 ლობაჲ!... ვითარი მძულვარებაჲ!... ვითარი შური და ვითარი განრეზმობაჲ
 ცნობასა შინა მათსა, მაგის მიერ აღუარებლობითა!.. მადიდებელნი საყუარელი-
 სა მამულისა თუსისა სახელთა თანა თუსთა, ერთგულნი ჳულშემვედრომნი ცხე-
 ბულთა ერთმთავართა თუსთა!.. ვითარ არ იცის მაგან?... ესე არს მიუხელო-
 მელ, დაუჭრებელ და საცუვრო! ვინ დაამაბლა სილაღეა ზუავისა მაგის?!
 25 ვინ მოსდრიკნა ჳედი ამპარტავიანისა კერპისა მაგის?! ვინ აღურ-ასხნა მაგას?!
 ვინ დასდუა ბორკილი ფერკთა მაგისთა ყოველთა დათრგუნვად მიმსწრაფე-
 ბელთა?! ვინ წარუხვნა მაგას უშუშნიერესი ნახევარკალაკი კრიმი?... ვინ შე-
 მუსრნა არხიელავსა შინა ფლოტნი მაგისნი?! ვინ ჳშთაბეჳკდა უშორესთა ჳშთა-
 მამავლობათა შორის მაჰმადიანთასა ძრწოლოვით და განდიდებით ვსოვნაჲ უჳუ-
 30 დაეთა სახელთა თუსთა დაფლობ-დარღულშეთა პერამა¹ ჳალაკისათა... ვინ ანულ-
 ნა მას შემდგომ ტენოლოსის² დაპყრობისა და დაჳევეისა კაცთმოყუარებითი
 და დიდსულობითი მაგალითი სიმდაბლისა, დანებებითა მისითა ძლეველსა და
 დამპობილსა უჳულ საღმრთოთა კუარცხლებგეთა თანა მეფისა მათისათა?!
 ვინ მიულო მაგას იმერეთნი, კერძოჲ ყოვლითურთ უსახარბიელოსი და უსანიშე-
 35 ნელესი?! ესე ყოველი ჳქმნენ ძალთა დიდისა როსსიისა უძლეველისა მვედრო-
 ბისთა ზღუთა და ჳმელთა ზედა და უარმატებულესთაცა ჳყოფენ მორბედო-
 ბათა განჳარებელად შემძლებელობისა მაგისისა, ოდესცა მშენი სახელმწლნი
 ორთავსა არწივსა ზედა მფრენელისა ერთ-მთავრისა მათისანი წამ-უყოფენ მათ
 მისდამი!..
- 40 და ესრეთ, მეფეო ჳალაკთაო! ვხედავ მვევლისა ძესა მაგას მხოლოდ ოდენ
 პყრობლად წიაღსა შინა შენსა ცუდდიდებობისა მიერ და მზრდელად გამოუწე-
 რელისა ძვრისა ყოველთა მიმართ ზრისტეანეთა, რომლისათუსცა, არ მიმხედულ-

¹ კერამა ჳალაკი თათრულად ჩეშმადა, 1770-სა წელსა ალექსი გრიგორიევიჩისა გრაფ ოროლოვის მიერ აღდებული.

² ტენოლოსი თათრულად ბოლჩაადა, 1806-სა წელსა დაჳეველი როსსიის ფლოტისა მიერ და ორნიცა აჳაქრნი ზარბაზანი შემუსრვილნი მათ მიერვე და ყრილნი აჳა დღედმდე.

ლი არავითარმე მიზეზთა ზედა, ვუბნობ მართალსა, მით რამეთუ მფლობელი ეგე შენი ბარბაროსებრივისა ქცევისა ძლით თვისსა, არათუ ოდენ მხოლოდ 86 ხრისტეანეთა, რომელთაცა ზედა ბრძანებულებს ეგე, არამედ თუ მათდამიცა, რომელნიცა ერთსარწმუნოებენ უკაცობრივოსა მაგას და ჰმონებენცა ყოველსა გულისთქემასა მაგისსა, განაღვიძებს რისხუასა ყოვლად უმაღლესისა კრისისასა, 5 აღადგენს ელლინთა პირისპირ თვისსა და უკანასკნელ მოაქცევსცა თვისზედა ყურადმღებულობასა დიდისა როსისისა იმპერატორისასა, რომელიცა ზრდის დღითი-დღე ერთგულთა ძეთა თვისთა ლუაწლთა და შერამთა შინა გმირთ სათუსოთა, მრიდები მათი ყოვლისა სანებიეროასა და სუსტყოფელისა სახისა; ასაფურებს თვს შორის ბრძუად, ვითარცა პირისპირ მტერთა, რომელნიცა ჩუქ- 10 ვულნი დამორჩილებად უპოვართა, მედიდურთა და წინააღმდეგთა, მოპფრენენ შენდაცა, ზ ვიზანტია, მოცემად მშვიდობისა, ხოლო აღლაშქვასა მაგის შენისა აღმსაობელად პირისაგან ქელსაინისა. მაშინ რაჟსა ჰყოფს ეგე? უკეთუ განველტის, მოაკლებენ თვისნივე ანასდად სიცოცხლესა. უკეთუ წინაგანწყობის უგუნურებისა ძლით თვისსა, მაშინ, ვგონებ, უწყის გამოცდილებით, მით რამეთუ 15 დასრულდების საუბედუროდ მაგისა, და უკეთუ სასოებს შეწვენასა ზედა ვითარისამე სხვსა საველმწიფოთასასა, ესეცა ამაო!... ვინაჟთგან ღმერთი როსისისა ერთა, ღმერთი ძლიერი და ჰელმწიფე ყოველთა მათ, არათუ ოდენ აძლევს მვედრობათა მისთა ძალსა წარმართებად ყოველსა შინა, არამედ თუ პბრძვს ერთად მითთანა მტერთა და წინამეწყუთა უსაღმრთოებისა ნებისა მისისათა!.. 20 მოკლედ ვსთქვუთ, უადვლეს არს განმართუად სახედულთა პირისპირ შარავანდთა მზისათა, ვიდრეა მვედრობისა მისისა შუბლთა რაფინდოსანთა! მიხედვ ძეთა შენისა მაჰმედისათა. აჰა, იგინი ძრწიან, თვს შორის მომქსენებელი მისნი და ვითარცა ესცან დროსა ჩემისა შენ შორის ორმეტ დღე დაყოფისასა გონიერთა, ღრმადმეჭიკრებელთა, მოჭუტებულთა და თუთ გამოცდილთა- 25 განცა, ვითარნიცა იპონენბიანყე აჰა მუსგლმანთა მიერ, ვითარმედ დღითი-დღე მოლოდებასა შინა ჩრდილოეთისა ძლევამოსილთა გმირთასა (ვინაჟთგან გონებისამებრ მათისა დაახლოებულ არს დროჟ მაჰმადიანთა გარდამფლობელობისა), არა აქუსთ განსუტნებება, არცა მღვიძარებასა და არცა ძილსა შინა!.. და ესრეთ, რაჟ ჰშთების მას, ვითარ ოდენ აღმსოობითუქ დატევებაჟ შენი ტელთა შინა 30 ჰსჭულიერისა მის მეგვდრეჟასათა და თუთ მიმართუაჟ უშორესისადმი ადგილისა, სადა უფროს ძალ-ენლუას თანამერდომებითურთ თვისით (დალათუ უვის) უშიშრად ცხოვრებაჟ, ანუ მყოფმან აღაგასავე თვისა დაანებოს მარჯულსუნესა მისსა სჯსათვს თვისსა... ესენი არიან მოკლყამობითნი რჩევიანი, მხილვანი და წინათუქ თქემულნი ჩემნი შენდამი; შენდამი, საყდარო დიდო დიდისა კონსტან- 35 ტინესაო, ვინაჟთგან ვგრძნობ და ვიდრე ვხედავცა ღმერთსა შურისმგებლობისასა გულისწყრომითა განღვიძებულად ურწმუნოთა მაჰმადიანთა ზედა, აცმად-გინებელად ელლინთა ძელსადვე მძლეველობათა შინა განთქემულთა და მომწოდებელად ჩრდილოეთისა ძლიერ ორთავიანისა არწივისა ჰშთანთქმისათვს განწერტილისა ისმაელთა მთოვარეჟსა და მის წილ აღმოჩინებისათვს ნიშისა 40 ხრისტესისა, მართლმადიდებელთა ხრისტეანეთა მიერ თაყუანისცემულისა, აიასოფიასა და ძელსდა მათ წმიდათა ტაძართა ზედა ღმერთისათა, რომელნიცა არიან დღეს ჯამებად.

სამსა დღესა გარდარეველებასა შინა თვისსა მდულარემან ზღუამან, შემა- 87 მწყულდეველმან ჩუქმან ლიმენასა ამას კურუჩემასსა, მოგვცნა ოდენ ჯამი სარ- 45 გებლობად დამპირნეთა რომელთამე საჯმართა ნივთთა შინა, რომლისათვსცა წარვიდნენ მუნ ვიეთნიმე სეილუად მათსა.

- 10 თს ლექთა და არტემ არარატელისა 13-სა. ვიხილუშ გემით ჩუშნით კიდურსა ზედა მო- არუღნი ლეკნი და მათ შორის არტემ ბოლდანიოვიჩი არარატელი, რომელმანცა, თანაჰსწორ მხილუშლმან ჩემ- მან, ისწრაფა მოსლუად ჩემდა გემსა ზედა ჩუშნსა. ამან მიაბზო შემთხუშვისათჳს
- 11 თჳსისა: ზღუსა მიერ მოტაცებაჲ ნავისა მათისა და უადრეეს ჩუშნსა აჲ შემო- სლუაჲ. მერმე გამომიქცადა მწუხარებაჲ თჳსი ნავსა ზედა იწროდ და ლექთა შორის დგომისა გამო, რომლისათჳსცა წინადაუვლდე მე მოსლუად ბარგიითურთ თჳსით და დადგომად ჩემთანა, ოთაღსა შინა ჩემსა; გარნა ამან, ამმოვაგებლმან 50-ისა კურუშისათჳს ნავის რეიზისადმი ამის მიერ მიცემუღისა, მრქუა: 10 „მისლუელი ნავსა ზედა ჩემსა უკეთუ დაეახწვეე რეიზსა თქემულსა თეთრსა, მაშინვე დაუყოვნებლივ მოვალ ბარგიითურთ ჩემით თქუშნდა, ვითარცა მიბრძა- ნებთ მე და უკეთუ ვერა, დაეჰშთები მუნვე“.
- 13 თჳს ჩემდა სადილად მო- უჳანისა არტემ არარა- ტელისა 14-სა. მოვაყუანიწე ჩემდა არტემ არარატელი სადი- ლად, რომელმანცა მითხრა, ვითარმედ რეიზსა მისსა უარ-უყოფიეს ამისთჳს თეთრისა უკმოქცევაჲ და ამაღ არცა ამას სურჳს დატევეებაჲ ნავისა მის და ლექთა მათ, სიტყჳსამებრ ამისისა, შემაქცევაართა ამისთა.
- 20 თჳს განტურჳხა ჩუშნისა ალექსანდრიისადმი 15-სა. თუმცა არ დასცხრებოდის ზღუაჲ ბორგუშმისა- გან თჳსისა, გარნა ცულიღებამან ტაროსისა შეიყვან- ნა ყოველნივე რეიზნი და მსახურნი აჲ მდგომარეთა ნავთა მოულოდებელსა აღტაცებასა შინა. მობერეჳმან ჩრდილოეთისა ჭარისა- მან, განმაჰნობელმან გულთა შეჰირებულთა მოგზავურთა, აღამსთუნა ესენი დაუკარგავად დროსა გარდაშუშმად ნავით ჩუშნით ნუშასა, გარდასლუად მას შინა რაოდენთამე კაცთა, გარდაბმად თოკითა ნუშისა ამის ნავსა ზედა ჩუშნსა; 23 მათ შორის სხუანი აღმოღებად ლუზათა, გაშლად აფქიოთა და ესევეითართა სახითა გატანად ნიჩაბთა სემითა ნავისა ლიმენათა ამით და მიცურვად აღ- გიღსა მას საზუშტრესა, სადაცა პირველ მოვიდნენ მეზურნი გასინჯვად ნავისა და ამას შინა მყოფთა ბარგიითურთ მათით. აჲ აღმოვიდნენ ჩუშნდა ნიჩაბთა მსემელნი, აღმოიღნეს ნუშაჲ და განეგარქეთ ცურვაჲ წინამღებარესა მიმართ 30 ეზისა.
- 36 16-სა. კულადცა იჩუშნებოდა ზღუაჲ ნიშანსა თჳსისა მძღავრებისასა წი- ნაღმდგომად ჩუშნდა, გარნა ზურგით კერძო ჭროღვილი ჭარი განგვაძლი- ერებდის ჩუშნ პირისპირ შეუპოვარისა ამის სტიხისა, რომლისა ძლითცა, თუმცა ვერა საწადისისამებრ ჩუშნისა, არამედ მშვიდობიანად და ამოდ მი- სცურვიდის ნავი ჩუშნი.
- 38 თჳს მარმარტაშისა 17-სა. გამოსჩნდა მარმარტაში და სხუანიცა კლდენი მარმარილოხანი შუეჲ კალთასა შინა მარმარილოხსა ზღუსასა. აქედამ იწყებნიან სიმაგრენი ანუ ბატარენინი დარდანელისნი, გონები- სამებრ ჩემისა მრავლით უმჯობეს ნაგებ-გამაგრებულნი ცეცხლ-გამომცემთა 40 ზარბაზანთა და ყოველთა საჰმართა ნივთთა მიერ, ვიდრეღა მკლავი პონტიის ზღუსა, შესლევული კონსტანტინოპოღსა, ვინაჲთგან, ხიღჳსამებრ, დარდანელით უადღლეს შესაძლო არს შემოსლუად მტერთაგან შეჰტურვილითა ჰელითა საცნა- ურისა ამის ქალაქისადმი, რეცა შავის ზღვთ.
- 46 თუ ანასკენელ მიგვეფარნენ სახედულთაგან მარმარილოხსა კლდენი ესე და მათ წარ მოუღდნენ მათ ანატოღიისა და ურუმელისა კერძოთა ზედა ცი- ხენი შესაბამად განმაგრებულნი და სოფელნი ვენაჰ-ბაღოვან-წყაროიანნი მრავ-

ლითა ქარწისკვლებითა და განთიადსა თანა დავინახეთ ჩანახ-კალა, რომლისაცა ნავთსაყუდელსა შინა მოვედით 12-სა ყამისა შესრულებასა.

თუხ ჩანახ-კალისა

18-სა. ჩანახ-კალაჲ ესე არს სოფელი ბორცუსა და ფერდობთა ზედა ამისთა შენებული, ევნაჭ-ბაღებითა,

ქარის წისკვლებითა და წყაროებითა მდიდარი, თანასწორ ვითარ ბაზრითაცა. 5
 არს ეკლესიაჲ ბერძენთა და ჯამი მინარიანი თათართა; ესრეთჲ სასწავლებელი ბერძენთა, რომელსაცა შინა სწავლობენ ყრმანი ელლინურსა ენასა, ბერძულსა დღეს აქა საზოგადოდ კმარებულსა, იტალიანურსა და თათრულსა. სამკრით კერძო სოფელსა ამას, სიახლოესა თუსსა ვაკესა ადგილსა, აქუს ციხეჲ ზღუს პირსა მდებარეჲ, თლილითა ქვთა აღშენებული, საკმაოდ დიდი და ბატარეჲ თლილთავე ქუთა, განმაგრებული ყოვლითა საჭიროთა იარაღითა, მოგერებად მტერთა და დაკუად თავისა თუსისა. პირისპირ ამისა, ესე იგი იმიერკალთისა კერძოსა ზედა ურუმელისასა, არს სოფელი ნეოკასტრო ციხითურთ განმაგრებულით. მოსლუსავე ჩუშნა ჩანახ-კალისა ლიშენასა შინა დაუტალეს ნავთ ჩუშნით ზარბაზანი, დამალნეს ძირსა გემისასა ტყუშნი და შემდგომ ლუ- 15
 ზათა ზედა ნავის დაყენებისა მისკურევის ნუშით ჩანახ-კალას რეიზმან კონსტანტინე და თათარმან მაჰმად; მოიყუანნეს თუსთანა მეზუსრენი, მექონნი ბრძანებისა ტყუშთა განუტევებლობისათუს; გარნა იგინი მიმღებნი ქრთამად 40-ისა კურუშისა მაჰმადის მიერ, უკუნ იქცენენ განუჩრეკელად ნავისა და მოუკითხუსლად ამას ზედა მსხლომარეთაგან ფერმანთა და ტასკარათა¹, ესრეთ რომელ 20
 ფერმანნი ჩუშნი, დამზადებულნი ჩუშნებად მათდა, ვერ ღირს-იქმენ სახედულთა მიერ მათთა დახედვთ გაბედნიერებასა თუსსა. და მერმე დაუცალეს ჩუშნთა სამი ზარბაზანი, ხოლო ციხითა მით—ერთი. აღმოიღნეს ლუზანი და შევსცურვეთ სივრცესა შინა დარდანელის კალთისასა. ვიარეთ დღეჲ ესე კეთილად, აბამელ მიმწუხრ მეტონიშენიან ბერძენმან მიხაილ, მხილულსმან ანასილად გამოჩენი- 25
 ლისა უსიამოვნოჲსა დციართა ღრუბლისა, შეაკურვა ნავი მყისჲ ლიშენასა შინა ბოლჩადასსა, სადაჲ განვატარეთ ღამეჲ.

19-სა. ბოლჩადა არს სოფელი ყოვლითურთ უშუშნიერესი ადგილმდებარეობითა, ევნაჭ-ბაღებითა, წყაროებითა, 30
 ქარის წისკვლებითა, ბაზრითა, ნივთთა იეფობითა და კაც-
 დედაკაცთა შუშნიერებითა. აქა არს ეკლესიაჲ ღმრთისმშობლის მიძინებისა, რომ- 35
 ლისათუსცა მრქუშს, მით რამეთუ იყოს ესე აღშენებულ ერთისა აქ ექსორიობად კონსტანტინობოლით მოყუანლისა გურჯისა ანუ ქართუშლისა დესპოტის მიერ (მე ესრეთ ვგონებ, ვითარმედ ექსორია-ქმნილი ესე მეუფეჲ იყოს საქართუშლოჲსა კათოლიკოსი ღომენტე, ძმაჲ უკეთილმსახურისა, ღმრთისა მიმართ 35
 განსუშნებულისა საქართუშლოს 95-ე მეფისა ვახტანგისა, რომლისათუსცა წერილ არს „ქართლისა ცხოვრებასა“ ანუ მატიაენსა შინა). არს სასწავლებელიცა, ვითარცა ჩანახ-კალას, ესრეთჲ ჯამი მინარებიანი. ამას შინა მცხოვრებნი ბერძენნი და თათარნი იქნებიან 600 კომლადმდე, გარნა ბერძენნი ორწილად უმეტეს მაჰმადიანთა. აღვიღეთ აქა საჭირონი ნივთნი და შემდგომ წირვისა შე- 40
 ვსცურვეთ ზღუასა არხიპელაგოსსა.

ბოლჩადასსა ამასთანა დასრულდებიან სიმაგრენი დარდანელისა, ორთავე კერძოთა ანატოლიისა და ურუმელისათა. შესლუვლნი შუვაგულსა ამის ზღუსსა, ხეხედვი ქოვრით და ოღესმე უამისოდცა მათთა და ჰალაკთა კერძოთა

¹ ტ ა ს კ ა რ ა — პ ა შ ი რ თ ი, ბ ი ლ ე თ ი ანუ წერილი თავისუფლად სლუსათუს მგზავრისა, რომელსაცა მისცემენ ფაშანი ანუ მოადგილენი მათნი, მის შორის საქაირიებისა მქონსა.

ზედა აღმოსავლეთისა, დასავლეთისა, ჩრდილოეთისა, სამკრეთისა და შორის მათთაცა, გარნა ლამემან მოგვაკლო სიამოვნესა ამას და კეთილმან ქარმან მიგეცნა მეორეს დღედმდე ძილსა განმსუსნებელსა და სხეულისა ძალთა განმადლიერებელსა.

8 თვს წმინდა აფონისა მათა 20-სა. მარჯუნით ჩუშნსა ვიხილვეთ არათუ ოდენ წმიდანი მთანი აფონისა, არამედ კუამლნი ნთებულთა მათ შინა ცეცხლთა და კაცინცა ქალაქსა ამას ზედა მოსიარულენი; ხოლო მარცხენით მვარესა ანატოლიისა კიდურისასა, ახლოს მათათა, რაოდენმე მოშორებით ზღვსაგან და მათათა—ვაკეე ადგილი, რომლისა 10 სათვსცა იტყვან, მით რამეთუ ყოფილიყოს აქა ძუშლი ქალაქი ტროადა, გარნა არცალათუ მცირედი რაამე ნიშანი, დანაპშითი მის დროათ ამტკიბებს თქემულთა ამით.

15 თვს ხრო ანუ საქის ჰალაის ნავთსაყუდლისა 21-სა, 22-სა და 23-სა ვიყუშნით დაუგდებელ სამგზავროდსაგან ქარისა და ამასთანა თვნიერ მცირისაცაა დამაბრკოლებლობისა მიხედვსამებრ ზღვსა, რომელთა მიერცა მოვიწივენით ღამე 24-სა რიცხესა ნავთსაყუდელსა ხიო ქალაქისასა.

25 თვს ზემ მიერ მსახურთა ჩემთა რუძეხსა და ბაქელაშვილის წარგზავნისა ეციეკონსლლესა ღილონაჲსადმი პაშპორთფერმანიურთ 20 25-სა. განთიადსა თანა დღისასა ვიხილუშთ სიმუხთლოე ქარისა, აღმჭურველი სრულითა ძლიერებითა თვისითა პირისპირ ჩუშნდა ზღვსა, რომლისა ძლითცა ასერგასადმდე ნავნი აქ მდგომარენი, მსგავსად ჩუშნსა ვერ უკუშ მბედველნი 20 განგრძობად ცურვისა, ელოდნენ ცულილებასა ტაროსისასა. მათ შორის გარდვიდნენ ნავით ჩუშნით ნუშასა შინა ჰუსენი და მაჰმად ალბი, რაოდენითამე ჩუშნთანა მსხლმარეთა და მისცურვეს ქალაქისადმი. მხილუშმან მათმან წარგზავნე მსახურნი ჩემნი გრიგორ რუაჲე და პეტრე ბაქელაშვილი პაშპორთითურთ ჩემით და ფერმანით აქ მყოფისა როსისა ვიციეკონსლლისა უფლისა 25 კოლოლექის ასესორისა ნიკოლაი ივანოვიჩისა მილონანს მიმართ, საჩვენებელად წერილთა ამათ და გამოთხოვად ნებისა აქაურისა მუსალიმისაგან შესლვსათვს ჩემისა ხიო ქალაქსა, ვინაჲთგან ყოველნი, ვინაჲცა იყუნენ მოსლელუნი კონსტანტინოპოლით, თანამდებობდნენ აქა სამ 30 დლე კარანტინსა შინა განწმენდად დაყოფასა. თუმცა შევიდნენ სხუანი ნავსა ზედა ჩუშნსა მოსლელუნი მას შინა, გარნა არ მნებავდა მე წინააღმდეგ ქცევად წესდებულებისა ამათისა. ვიციეკონსლლსა ამას გამოეგზავნა ჩემდა მოენეა თვისი, რომელმანცა, მომკითხულმან ჩემმან თათრულსა ენასა ზედა სახელითა მილონაჲსათა, მრქუა: „ბეგზადა აფენდემ! ბალიოზმან მოსკოვისა მიბრძანა მე მოსლულად დამოწმებისათვს მისისა თქუშნდა 35 პატივისცემისა, თანასწორ ვითარ მოსალოცავადცა მშუდობით მოსლვსათვს თქუშნისა და შემდგომ მიტანად ფერმანისა თქუშნისა მუსალიმისადმი და თხოვად ნებისა შემოყუანისათვს თქუშნისა ქალაქსა ამას“.

40 თვს მოსლვსა ჩემდა ეციეკონსლლისა მილონანს მოენესა 35 40 მოენეა ესე, მიძლები ჩემგან მადლობისა მილონაჲსადმი და აღმთქემელი მსწრაფლ მოტანად პასუხისა, უკუნ იქცა მყისუშ და არაა ჰსჩნდა აღმასრულებელად სიტყუათა თვსთა. გარნა შემდგომად სადილისა მოვიდა თვთ ვიციეკონსლელი ჩუშნი გსენებულთა მოენეათა და ორითა სხვთა. ამან აღმოუსლველად გემსა ზედა ჩუშნსა, ნუშასა შინა 45 თვსა მდგომარემან და მომლოცულმან ჩემისა მშვიდობით მოსლვსა, მოითხოვა ბოლიში ჩემისა ხიოსსა შინა შეუსლველობისათვს, ვიდრემ-

დის არ განელიან დანიშენულნი სამნი დღენი, ვინათგან თქვეულთა ძლით ამისთა იშიშოდნენ იგინი თათართა მიერ, გემსა ზედა ჩუშნსა მოსლველთა, მოყოლილსა ვაირისაგან, რომელთათვისცა ვაცნობე ვიცე-კონსულსა ამას დილითულ შემსლველთა მათ ქალაქსა ხიოსსა და ჯერეთცა მოუქცეველთა მათი და ამასთანა ვსეცა, მით რამეთუ არცაღათუ მცირედი მაქუს რაჲმე საჭიროებაჲ, 5 გარდა ოდენ ხიოსის ხილსა. მსმენმან თქვეულთა ჩემთა მილონამ აღმითქუა თუთ მისლულად მუსალიმისადმი და, მთხოვი ჩემდა დროსა ჩემისა ხიოსსა შინა შესლსასა მისლულად სახლსა მისსა, უკუნ იქცა ქალაქისადმი.

26-სა. სიახლოსა ჩუშნსა მდგომისა ნავისა. კაცთაგან თუხ ზამბილია ზღუასა შინა ჰშთავარდნილისა ესმათ მეგვემთა ჩუშნთა, რომელ ჰშთავარდნიყოთ მათ 10 ზღუასა შინა ადგილობით ერთი ზამბილი¹ ბრინჯით სასევე, დროსა მათისა წულილთა ნუშათა ზედა გარდადებისასა, რომლისათსცა ერთმან ბერძენმან, სახელით სილიბისტრე, ნავისა ჩუშნისა მსახურმან, გამოუცხადა პატრონსა დაკარგულისა მის ზამბილისასა: უკეთუ მოსცემს ამას ზამბილსა მას შინა ყრილისა ბრინჯისა ნახევარსა, ანანდად აღმოიღებს ესე მას. 15 და ესრეთ მიმბეზმან მისგან სიტყუსა, გაიძრო სამოსელი, აღიღო კაენი რვალი-სა გარძელთა თოკთა ბმული, რომელთაცა წუშრნი მისცნა ნავსა მასზედა მყოფთა კაცთა, ჰშთაქდა თუთ ზღუასა და შემდგომად რაოდენთამე წამთა აღმოსლველმან გემსა, აღმოსწვივა ერთად სხუათა თანა და აღმოიღო ზამბილი იგი.

27-სა. მომიტანეს ნუშაჲ, გამოგზავნილი ჩუშნისა ვიცე-კონსულისა მილონას მიერ და წარველ მისდა. სახლი თუხ მისლვისა ჩემისა ხაღისა ვიცე-კონსულისა მილონასისა ამისი მსდგას კიდურსა თანა ზღუასა და თუთქემისა ს-შუეალსა ქალაქისა ამის სიგრძისასა, რომელსაცა ზედა იყო გაშლილი ფლაგი როსისისა, ნიშნად როსიელისა მგზავრისა მისდა მისლსა. შემდგომ მცირედრე შემსლუნებისა მილონასა ამისას, ესთხოვე ამას ჩუშნებად ჩემდა, უკეთუ არს რაჲმეჲ ღირსი შენიშენისა ხიოსსა ამას, ვინათგან წამითი-წამად ველოდლით შემწვენელისა ქარისა გამოჩინებასა და დაუყოვნებლივ წარსლვასა. ამისთუ წარველით ერთად ნახულად აქაურისა ღიმნაზიისა, რომელსაცა შინა ასწავლიან ბერძულსა, ელინურსა, ფრანკულულსა, იტალიურსა, არაბულსა და თათრულსა, ესრეთ 30 ღმრთისმეტყულებასა, მათემატიკასა, ფორტიფიკაციასა, ევომეტრიასა და ფისიკას სრულთა სიწულილეთა შინა მათთა. 31

არს სემინარიაცა აქა, რომელიცა დამშთა უხილველად. ხოლო ორთავე ამათ შინა არიან მოწაფენი 750-ნი. დირექტორმან სასწავლებელთა ამათ, მიმღებმან ჩუშნმან ღიმნაზიას ამას შინა, ბერძენმან უფალმან ნეოფიტე ვანჭან, 35 განსწავლულმან პარიკსა შინა, მრეშნებელმან ჩუშნდა სამათემატიკოთა და საფისიკოთა იარაღთა ბიბლიოთეკათურთ, მრქუა: „პრენჩიპე! ქალაკი ესე, მაწარმოები წიარსა შინა თუსსა თუმცა ერთისა, არამედ სრულსა ქუსყანასა ზედა ოდესმე სიბრძნეფსა ძლით თუსისა ცნობილისა ომირ ბრძენისა, ხოლო დღეს, ნაცულად მხოლოასა მის ერთისა, მშობი თუს შორის რაოდენთამე ასთა, ზრდის 40 სამადლობელად ღმრთისა მეცნიერებათა შინა, აღმადგინებელად ძუშლისა წინაპართა მათთა სახელისა, რომელთაცა შვრომისა ნაყოფთა, ვითარცა ვსასობე მე, სცნობს ესრეთულ სრულივე ქუსყანაჲ“.

¹ ზამბილი—ამას უწოდებენ ფინიკის ხეთ ჩრვლთა ქერქთა გამო წენულთა ტომართა, ვითარცა როსიასა შინა მსგავსადე ამათსა ქსოვილთა კულკოთა.

ოვს ჭალაქისა ამის აღ- მიმმადლობელი დირექტორისა ამისა ეანვაჲსა, წარმო-
 გილ-მდებარეობათა და ეელ მილონათურთ მიმოხილულად ჭალაქისა ამის და
 შენობათა ადგილ-მდებარეობისა ამისისა. შენობანი არიან თლილთა
 ქუათა მიერ და იპოვნებინცა აგურთა, თუნიერ ყოელისა შნოებისა. უმეტესნი
 ბანნი სახლთა ამათ არიან მოყუანილ მსგავსად ყრუჲსა დარბაზის გუმბათისა-
 მებრ, დაკირწყლული თლილისა ქჷთა. სიგრძით იქმნების ხითა ესე ორს ვერ-
 სტადმდე და სიგანით უმცირეს ვერსტის მეოთხედისა. ქუჩანი დაფენილ უსწო-
 როათა ქჷთა და ვისთა იწრონი, რომელ, უკეთუ შეემთხუესის ფრკივე მაგალსა
 აღმკედრებული ვინმე ანუ დატჯრთული პირუტყუ, მაშინ სალოდებელ არს წარ-
 მოვებად ვენებისა.

ამის ჭალაქსა შინა არიან რაოდენნიმე მარმარილოჲსა გამო ოთხეკუთხედ
 სუტტებრ ქმნილნი შენებულებანი წყაროთათჷს, უცხო ნაკუშთად ნაწელოვნარნი,
 რომელთა გამოცა ოთხისუქ კერძოდ გამოსდიან წყალნი, ოდესცა მოუშუქმენ
 კრანთა¹ მათთა აღვსებად ქურთა ანუ სემად კაცთა და პირუტყვთა და რო-
 მელთაცა უდგნ ქუქმე თჷსსა ჰუეზნი თლილთა ქუათა.

ოვს ვენაჯ-ბაღ-ბოტანთა სასუბრ ჭალაქი ესე, მდებარეჲ მალალთა მათთა ძირ-
 სა, არს მექონი კერძოდ სამკრეთისად მათთა, ხოლო
 აღმოსავლეთისა, დასავლეთისა და ჩრდილოეთისადმი—ზღუსა. განმლეველნი შო-
 რის ჭალაქისა ამის წარვედით დასავლეთისა მჭარესა მალისა ბორცუსა, თჷს
 ზედა ღმრთისმშობლის მიძინების ეკკლესიის მპყრობელისა, თლილთა ქუათა
 გამო შენებულისა, გარნა ფრიად მომქროჲსა და უფრიადებელა გლახაკისა.
 აქედამ იხილავთ სრულიად ჭალაქსა, გარემოს ამისა ავარაკთა, ვენაჯთა, ბაღ-
 თა, ბოსტანთა კეთილად მდებარეთა და უცხოდ შემუშაკებულთა, ესრეთუქ
 სახლთა ამათ შინა შენებულთა ზაფხულ სადგომად. არა რომელიმე ახლოს
 ამისა ჭალაკთაგანი დიდებობს ესრეთ სიმდიდრითა აპელსინთა, პორთუგალთა,
 ბროწულთა, ლეღთა, სხალთა, ვაშლთა, ატამთა, კაისთა, უნაბთა და ვაზთა
 ხეთა მიერ, ვითარცა ხითა ჭალაქი ესე და სრულიად ჭალაქი ხოისისა. გარდა
 ამათსა, ხენი ზეთის ხილთა, რაფინდთა და მასტიკთა აუარებელ; არამედ მას-
 ტიკი ესე ეკუთვნის საკუთრად ოდენ სულთანანათა, ვითარცა იშუთი არმაღანი,
 გარდა მცირედისა ნაწილისა მისისა ეკკლესიათა და სახლთა შინა საკმარად და
 განსუიდულად, პატრონთა მათდამი დანებებულთა. ხოლო უმეტეს განწესებულისა
 განმსყიდულნი მათი კერძოთა ჯელთა შინა უკეთუ იცნობების, შეერდების მძი-
 მესა დასჯასა ქუქმე და ოდესმე სიკუდილისაცა.

ოვს ჭარისა წისქვლთა არიან ორსავე კერძოსა ჭალაქისასა წისქვლნი ქარ-
 თა აღმოსავლეთ-დასავლეთისადმი ზღუსა პირთა, რომე-
 ლთაცა ფრთენი, ნაკულად ქერქთა ხისა, გაუქრავსთ ტილოჲთა აღსაქსნელი-
 თა. თუმცა ზღუსა კიდურთა სახლთა გამო სჩანს ჩეშმა ჭალაქი, უცხოდ მდებარე
 პირისპირ ხოისისა ჩრდილოთ კერძოდ, გარნა ბორცვთა ამით უსაჩინოესად
 იხილუმბიან შენობანი და ადგილმდებარეობანი მისნი, რომელიცა ჰშორავს 2-ს
 ვერსტადმდე ჭალაქსა ამის.

ოვს წარსაჯავენთა და მო- მცხოვრებნი აქაურნი, მსურებნი წარგზავნად წერილ-
 ზღველთა წერილთა გან- თა რომელთამე კერძოთა ზედა ქუქმანისათა, საც-
 წესებისა ნაურსა დღესა და ეამსა მოიტანენ მათ ბაზარსა შინა,
 სადაცა ელის მათ მიმღები მათი ფასით. კაცი ესე წარგზავნის თჷს-თჷსთა აღ-

¹ კ რ ა ნ ი ესე არს ოქროსა, ვეცხლისა, თიბბრისა, სპილენძისა და სხვათა ილეკროთა-
 გან ქმნილი. გამოსდიწელსა თანა წყლისასა შებუღილი საველური. ოდესცა მოუშვებს საველურ-
 სა ამას, გამოუენების წყალი და ოდესცა მოუიერებ, შეაყეფებს მდინარეობასა წყლისასა.

გილთა, რომელიცა მოსლველთა წერილთა თვსცა ჰყოფს ესრეთუშ, მიმცემი-
პატრონთა მათდა დანიშნულსა ადგილსა.

მქლოველობითსა მიმოხილუასა ამას შინა ვიხილუშთ ესრეთუშ, მით რა-
მეთუ განველო მზესა უმეტესი ნახევარი გზისა თვისისა, რომლისათვსცა ჩუშნ
შორის განღვიძებულმან მადამ ანუ აპეტიტმან გვაიძულნა მისლულად ბინასა ზე- 5
და და განძლიერებად გემიერთა სანოვაგეთა მიერ სლვსა ძლით დასუსტებულ-
თა ძალთა ჩუშნთა.

და ესრეთ მოვედით სახლსა ჩემისა წინამძღვრისა მილონასსა. შემდგომ
მციერედისა განსუშნებისა ჯელ-ვჰყავით განხილულად გემოხსა ტრაპეზსა ზედა და-
გებულთა საქმელთა, რომელთაცა ქებად არცალათუ ღიერედ უკუშ განმგრძო- 10
ბი სიტყუათა, ვსასოებ, ვითარმედ გამომეძიებელნი მკითხუშლნი ჰგრძნობენ თვთ
უმეტეს, ოდესცა კარგისა მადითურთ შეხუშლდრიესთ ანუ შეხუშდებისთ ნეკტა-
რისებრი ღვინოჲ კიპრისისა და ისმირისა ამბროსებრთა საქმელთა თანა ერთად,
ვითარნიცა არიანყე აქა. სადილსა ამას ზედა იმეინაჰვეა ჩუშნთანა ერთთან 15
ბერძენმან, შუეთა წელთა გემადასლულმან, გონიერება-

თვს ბერძენისა ნიკოლაჲ
აპოსტოლისა
თუ უფულმან, განსჯით მოუბარმან და კმად სათნოდ აღ-
მომჩენმან ჰაზრთა თვსთა, კაპიტნად ანუ რეიზად ყო-
ფილმან ნიკოლაჲ აპოსტოლი ფსარა ჰალაკელმან, რომელიცა არს ჰალაკეთა შო-
რის არხივლაგოსთა განდიდებით ცნობილი, პატივეცემული და სანდო-საყუა- 20
რელი ეგვიპტის ფაშისა მაჰმად აღისა. ამან ნიკოლაი აპოსტოლომ მიცნობა
ჰაზრნი და სურვილნი ვითარცა ხიოს და ფსარა ჰალაკელთა, ესრეთ სხუათაცა
მრავალ ჰალაკელთა ხრისტეანეთანი, სასარგებლოდ შესახნი როსისისა იმპერი-
ისადმი, თანასწორ ვითარ მიდრეკილებადცა მისდამივე ზემოთქმულისა ფა-
შისა. შემდგომად მომცა თავაზით ერთი პაკეთი, მთხოველმან მიცემად მისა
აღუქსანდრისასა შინა ბერძენისა კირიაკო ტასიკასა და მრავლითაცა ქებათა გა- 25
მომიწერა ოსტენებული კირიაკოჲ, რომლისათვსცა მოვიგსენებ უკუშ მაშინ,
ოდესცა გავიცნობ მას.

თვს ჰალაქისა ამის ხაჰ-
რეთის კერძოჲსა
შემდგომად სადილისა, დამტევებელნი ფსარელისა ნი-
კოლაჲ აპოსტოლისა, წარვედით უფლისა მილონაჲ- 30
თურთ მეორესა კერძოსა გარე ჰალაქისასა, სადა ესრე-
თუშ სიმრავლენი ნაყოფიერთა ბაღთა და ვენაჰთა, თვს შორის დამტეველნი
სახლთა პატრონთა მათთასა, მიიზიდდნენ სახედუშლთა და გრძნობათა ჩუშნთა.
ყოველთა ბაღ-ვენაჰ პატრონთა აქუსთ ამათ შინა ჰაუზნი ქვთიერთა კმად ღიდ- 35
როანნი და ჭურღმულნიცა. უკანასკნელთა ამათ გამო აღმოაქუსთ წყალი, მათ-
თა მომართველთა ჩარხთა ზედა თუალაკურით ბმულთა ცხენთა, ჯორთა, ვირ-
თა, კამბეჩთა და ჯართა, გარემოს მათსა სხუათა მიერ უძილუებულად მსლუშლ-
თა ძლით. ამით სავესებენ ჰაუზნი, ამით ირწყუშებიან ვენაჰ-ბაღ-მტილნი და
ჰმარობენცა წყალსა ამას სარეცხისა, ხარშვად საქმელთა და სხუათა ყოველთა 40
საჭიროებათათვის, თვნიერ სემისა.

თვს ადგილ-ნაყოფიერებ-
სა ჰალაქისა ამის
ადგილი ხო ჰალაქისა, მომცემი ყოველთა ნაყოფთა
უბუშბით, ძუნტობს ოდენ წარმოცენებასა შინა პური-
სასა, ესრეთ რომელ, რაოდენცა შერებიან მმოქმდნი 45
მისნა, კუალადცა საჭიროებენ სხუათა ჰალაკეთა შორის სყიდუასა მისსა. ჰა-
ლაქსა ამას ჰსცხოვრებენ ბერძენნი 7000 და თათარნი 48
200-ნი კომლნი. პირველთა აქუსთ ეკკლესიანი 40, ხოლო
მაჰმადიანთა 7 ჰამი შვდითა მინარითა, გარნა ერთო-
ბით ამას შინა მცხოვრებნი მამრთა სქესნი ირაცხებიან 31000 სულადმედ და

თუხ ერთობითა რაცხუთა
ქალაქსა ამას მცხოვრებ-
თასა

ათორმეტი გუამნი გამოარჩევენ
5 თუხ აქ მოსდევლთა წყარ-
თა შესახებულსა წესდ-
ბულეზსა

10 მთა სოფლებითა თუხითა. აქუსთ საკუთარი სახლი თეთრთა და ძვრფასთა ნივთ-
თა ცუად.

15 აქა მოსლველი უცხოასა ქუქუყანი თუხირი ვინმე ხრისტიანეთაგანი სათა-
ნადოებს მიმცნებად მოწყესთა ამათადმი, უკეთუ ნებაეს რაოდენსამე დროსა
დაყოფად ამას შინა, რომლისათვისცა გამოართმევენ მას, ოდესცა ჰპოვნიან მის-
თანა დასანიშნულთა თეთრთა ანუ ნივთთა, მიმცემნი მისდა მათთუხ წერილი-

20 აქუსთ ესრეთუქ სახლი სასნეულოა. ვინაჲცა იყოს უცხოა ანუ ერთქუქუ-
ნელი ამითი მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისაგანი, დაღათუ ვერ შემძლე-
ბელ არს შეწვენად თავისა, წარიყუანენ სასნეულოსა მას, მოუვლიან ანგარიშთა
თუსთა ზედა; ჟამსა მორჩომისასა განათავისუფლებენ მიცემითა შეწვენისათა,
ხოლო დროსა სიკუდლოისასა დამარხულს შესაბაშითა წესითა.

25 თუხ ერთისა ქართუშლი-
სა აქა მცხოვრებულისა მეექუსესა ჟამსა შემდგომად შუვადლისა უკმოვიქეციო
მილონაჲთურთ სახლისადმი მისისა, რომელმანცა მრქუა
გზასა ზედა, მით რამეთუ ჰსცხოვრებს აქა ერთი ქარ-
თუშლი, შეყუარებული და პატივცემული მცხოვრებთა მიერ ქალაქისა ამის-

30 ღირსებაჲ. ოდესცა მოვედით სადგომსა მილონაჲსასა, თხოვისა ძლით ჩემისა
94 თუხ მილონას მიერ კაცის
წარგზავნისა მოწოდებად
თქმულისა ქართუშლისა წარავლინა კაცი მოჭდად ჩუშნდა ქართუშლისა მის, გარ-
ნა წარგზავნილი ესე, ვერპოვნილი მისი მოვიდა ანას-
დადღუქ. და ესრეთ, წარვედით ჩუშნ კულად სამმოთხუ-
ლოდ შორის ქალაქისა, სადაცა სიმრავლეთა შინა ერთასა

35 თუხ ქართუშლისა ამის
ჩუშნთა მოსლვსა იხილუა ვიცე-კონსულმან ამან ქართუშლი იგი, მიავლინა მსახური თუხი მოწო-
დებად მისა ჩუშნდა და, აჰა, მოვიდა კაცი ერთი ოსმა-
ნურად მოსილი დაბეჭკილთა შინა. ხოლო ვითარცა მი-
მოიმშდობეს ამათ თუხ შორის, გავეჭმე მეცა თათრუ-

40 ესე მხილველი ვერაპიისა სამოსელთა შინა მმეტყუშლისა ენითა წინაპართა
მისთათა (რეცა სამოსელთა და არა მოსილთა ზედა საგონებელ იყოს უბნობაჲ
პირად-პირადთა ენათა ზედა). მოკლედ ვსთქუათ, უკმოვიქეციო სახლისადმივე
ჩემისა მასპინძლისა და წარმოვიყუანეთ ესეცა ჩუშნთანა. აქ ვკითხე კაცსა ამას
სადაურობაჲ, სახელი, გუარი და მიზეზიცა მისისა აქ მოსლვსა და ცხოვრ-
45 მისა, რომელმანცა მომიგო ესრეთ:

სრულიად თუხისა მაზრებითურთ—120000 სულად. აქა
არს საკუთარი მმართებლობაჲ ბერძენთა, ზედამხედულს-
ლობასა ქუქუშე აქაურისა მუნსალიმისასა, რომლისა თანაცა
ათორმეტი გუამნი გამოარჩევენ ყოველ წლივ მოსამართლევ-მოურნებად ოთხთა
კაცთა საზოგადოებასა შინა გონიერებითითა სამართლი-
თა პატივისა და ნდობისა მომგებელთა, რომელნიცა იქმ-
ნებიან თუსთა ხარჯთა ზედა და განაგებენ სრულიად ხიო
ქალაქსა შინა მკვდრთა, თანასწორ შეიოსლველთა აქა
მწირთაცა ხრისტიანეთა. ამათუქ ეკუთვნის ჩუშმა ქალაქიცა მთლად გარემო-

ანუ ნივთთა, მიმცემნი მისდა მათთუხ წერილი-
სა, თეთრთა და ნივთთა რაოდენობათა გამომაცხადებელსა, ოდენ დამტევებელ-
ნი მისდა სახარჯოდ ნაწილთაგან მათთა. ხოლო დროსა წარსლვსა მისისასა მო-
უქცევენ მას თეთრსა თუსსა თუმანზე თეთუქში ორის შაურის სარგებლითა, და-
ანებებენ ნივთთაცა, გამოართმევენ წერილსა თუსსა და განუტევებენ.

20 აქუსთ ესრეთუქ სახლი სასნეულოა. ვინაჲცა იყოს უცხოა ანუ ერთქუქუ-
ნელი ამითი მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისაგანი, დაღათუ ვერ შემძლე-
ბელ არს შეწვენად თავისა, წარიყუანენ სასნეულოსა მას, მოუვლიან ანგარიშთა
თუსთა ზედა; ჟამსა მორჩომისასა განათავისუფლებენ მიცემითა შეწვენისათა,
ხოლო დროსა სიკუდლოისასა დამარხულს შესაბაშითა წესითა.

25 თუხ ერთისა ქართუშლი-
სა აქა მცხოვრებულისა მეექუსესა ჟამსა შემდგომად შუვადლისა უკმოვიქეციო
მილონაჲთურთ სახლისადმი მისისა, რომელმანცა მრქუა
გზასა ზედა, მით რამეთუ ჰსცხოვრებს აქა ერთი ქარ-
თუშლი, შეყუარებული და პატივცემული მცხოვრებთა მიერ ქალაქისა ამის-

30 ღირსებაჲ. ოდესცა მოვედით სადგომსა მილონაჲსასა, თხოვისა ძლით ჩემისა
94 თუხ მილონას მიერ კაცის
წარგზავნისა მოწოდებად
თქმულისა ქართუშლისა წარავლინა კაცი მოჭდად ჩუშნდა ქართუშლისა მის, გარ-
ნა წარგზავნილი ესე, ვერპოვნილი მისი მოვიდა ანას-
დადღუქ. და ესრეთ, წარვედით ჩუშნ კულად სამმოთხუ-
ლოდ შორის ქალაქისა, სადაცა სიმრავლეთა შინა ერთასა

35 თუხ ქართუშლისა ამის
ჩუშნთა მოსლვსა იხილუა ვიცე-კონსულმან ამან ქართუშლი იგი, მიავლინა მსახური თუხი მოწო-
დებად მისა ჩუშნდა და, აჰა, მოვიდა კაცი ერთი ოსმა-
ნურად მოსილი დაბეჭკილთა შინა. ხოლო ვითარცა მი-
მოიმშდობეს ამათ თუხ შორის, გავეჭმე მეცა თათრუ-

40 ესე მხილველი ვერაპიისა სამოსელთა შინა მმეტყუშლისა ენითა წინაპართა
მისთათა (რეცა სამოსელთა და არა მოსილთა ზედა საგონებელ იყოს უბნობაჲ
პირად-პირადთა ენათა ზედა). მოკლედ ვსთქუათ, უკმოვიქეციო სახლისადმივე
ჩემისა მასპინძლისა და წარმოვიყუანეთ ესეცა ჩუშნთანა. აქ ვკითხე კაცსა ამას
სადაურობაჲ, სახელი, გუარი და მიზეზიცა მისისა აქ მოსლვსა და ცხოვრ-
45 მისა, რომელმანცა მომიგო ესრეთ:

თუ იმერლისა, სიტყვათა-
შებრ მისთა, თაჯადისა ვა-
გენ აბაშიძის ძისა

„მე ვარ იმერელი, სახელით გიორგი, ძეა თავადისა
ევენ აბაშიძისა, ადგილობით ქალელი. ვახლი სიყრბი-
თუშ ჩემით მეფესა სოლომონს, ტრაპიზონსა შინა ღმრთი-
სა მიმართ აღსრულებულსა და შემდგომად სიკუდილისა მისისა შეშინებულ-
მან რუსთა მიერ, მოკმართე იერუსალიმსა, მუნით მოვიხილუშ კიპრიისა ქალა-
კი, აქაიაა, კაირი, სინა-მთაჲ, მთანი წმიდანი და რომელნიმე სხუანიცა ქალა-
ადგილნი. მერმე მოვიწიევე აქა და ვსცხოვრებ დღით მოსლუსა ჩემისათ ვიღრე
ოთხ თთუშ“.

კვალად განუშემორე ამას თქვამდ ჩემდა მიზეზათუს მისისა აქ ცხოვრე-
ბისათა, რომელმანცა ღიმილრთუთ აღმიტქუა ხუალისად მოსლუჲა ჩემდა ნავსა
ზედა და გამოცხადებჲაცა მისისა აქ შემაყენებელისა საგნისა. შემდგომ ამისა შე-
მოვიდნენ რომელნიმე კონსულნი უცხოთა სატელმწიფოთა და უპირტულსენი გუ-
ამნი აქაურთა მემკვიდრეთაგანნი, რომელთა თანაცა განვატარეთ რაოდენიმე
ჟამი დღეასა ამის საამოდ და ვითარცა წარვიდნენ ესენი, წარმოველ მეცა ნა-
ვისადმი ჩემისა, გამოცილებული ზღუს კიდურადმდე ვიცე-კონსულისა მილო-
ნაჲსა და იმერლისა გიორგის მიერ. უკანასკნელსა ამას ვუთხარ კშთამდარმან
ნუშასა შინა, რომ ხუალ გემსა ზედა მოვილოდინებ მას დილით და სადილად-
ცა დაჰშთების ჩემთანა. უფალმან მილონამ მთხოვა ხუალისად სადილად მისლუჲა
მისდა, გარნა მე მაუწყებელმან მისდა ჩემისა მიუსლუშლობის მიზეზისა, განე-
სკურევე ნავისადმი ჩემისა.

თუ ჩემდა სადილად მო-
უხუნისა გიორგი იმერე-
ლისა

28-სა. წარვგზავნე დილით კაცი ჩემი და დავიბარე
იმერელი გიორგი, რომლისა ძლითცა ვიყავ გაოცნე-
ბულ, ვინაჲთვან მცნობი იმერთ თავადთ კეთილშობილ-
თა, ზრდილთა, გონიერთა, მახულ-მსქელთა და სათნო
მქვერმეტყუშლთა, ვერარაჲსა ვპოვნებდი მცირესაცა ნიშანსა აზნაურებითსა
კაცისა ამის შორის; გარნა რაჲ, უტევეთ, იტყოდეს ესე თავსა თუსსა, ვითარ-
ცა უნდეს. სამფლობელოსა ამას შინა არა არს განჩრევეა თავადთა, კეთილშო-
ბილთა და აზნაურთა, ვინა სრულებით არ არიან იგინი და არცა უწყიან ესე
მაჰმადიანთა, მხოლოდ ოდენ პატიე-იციემებიან კაცად-კაცადი თანამდებობათა,
კეთილობათა და შემძლებლობათა გამო თუსთა. ვიყავ რა ესრეთ მისთუს ზრუ-
ნუჲსა შინა, ვიხილუშ ჩემ მიერ წარგზავნილი მსახური ჩემი ტსენებულისა იმერ-
ლითურთ ნუშასა შინა მომცურვალი ჩემდა და აღმოსლუულიცა მყის ნავსა ზე-
და ჩუშსა. შემდგომად მცირისა მიაღერსებისა მოგსთხოვე იმერსა ამას აღსრუ-
ლებლად აღთქემულისა თუსისა მისისა აქ დამაბრკოლებელისა მიზეზისათუს, რო-
მელმანცა, პირველ მომწოდელმან ბოდიშისა ამბავისა ძლით თუსისა შეწუხებასა
ზედა ჩემსა, მთხოვა მიცემად მისდა ნებისა მოთხრობისათუს ჩემდა თუსისა სხუა-
თა და სხუათა სამფლობელოთა შინა შემთხუშვეულებათა, დროჲთ გამოსლუსა მი-
სისა ტრაპიზონით, რომლისათუსცა, მხილველმან ჩემისა მას ზედა თანჰმო-
ბისა, იწყო შემდგომითა სახითა:

თუ გიორგი იმერლისა
გარდასავალთა

„შემდგომად დაობლებისა ჩუშნისა (ესე იგი შემდგომ
სოლომონ მეფის სიკუდილისა), რაოდენიცა ვახლით
მას, ვერ ვიქონიეთ ერთმობაჲ. ვიეთნიმე ზრახვდნენ
მამულისავე თუსისად მიქცევისა, ვიეთნიმე ვერ ჰბედდნენ შედგომად რჩე-
ვათა მათთა შიშისა გამო რუსთასა და რომელნიმე იტყოდნენ უშორისთა ქუშ-
ყანათა შორის მწირად და თავისუფლად დაჰშთომასა, ვიდრელა საეკუშუსა
იმერეთსა შინა მისლუად ცხოვრებასა. უკანასკნელი ჰაზრი ესე ეთნო ფრიად

სულსა ჩემსა, რომლისათვისცა შეველ რჩევისა ამის მომგონებელთა თანა საუბარსა შინა ცნობად, თუ სადა ეგულეებისთ მათ განმგზავრებად; გარნა ესცან, მით რამეთუ უსათუძველო იყო წინადადება მათი და არცა უწყოდნენ ჭრეთ რაჲსა ჯელ-ყოფად. ამისთვის წარმოველ მხოლოდ, მინდობილი განგებასა ზედა

5 ღმრთისასა, წერილითა ტრაპიზონის ფაშისათა. მოსლველი არზრუშსა, დავსდევ ბერქნთა უბანსა, სახლსა ერთისა უცხოთა შემწყნარებელისა ბერქნისასა, რომლისა ძლითცა გავიცან რაოდენნიმე სხუანიცა მუნებურნი ბერქნნი. მათ შორის მივიღე ცნობაჲ ეკკლესიასა შინა მათსა სამღვდელთა მათთა. აღერსნი, პატივისცემანი და შეწყნარებანი ჩემნი მათ მიერ თუითქემის მიძულებდნენ მე

10 საუკუნოდ მუნ დარჩომასა, არამედ მუნებურთა მდელრთა, არგანმსუსნებელთა ჩემთა, გამომატქს მუნით, ვინაჲთგან უმეტესთა ნაწილთა მათგანთა უქმროთა სწაღდათ შერთუაჲ ჩემი. რომელიცა ვითნიმე მიგზავნიდიან მოციქულთა და ვითნიმე მესაუბრებოდიან წერილთა ძლით¹. ხოლო მე, მექონმან სრულებით წინააღმდეგისა პაზრისა, შევეთვალე მათ ყოველთა უარი. ოდესცა ესცან სახლის პატრონისა ჩემისა მიერ, ვითარმედ ქალნი იგი ჩემთანა შეუღლებად

15 მცდელნი და ჩემიერისა უარისა მსმენნი, რომელნიმე მწუხარებისა ძლით შექმნილან ავად და რომელნიმე მიწურვილანცა მიხდად გონებასა, აღვისწრაფე ამისთვის მყისად არზრუმით წარმოსლუაჲ სამკრეთისადმი, დამსდებმან თავისა მაგალითად, ვითარმედ არ ვეჩვენო ხშირად სუსტთა სქესთა, რომლისაგანცა

20 იყოფინ იწარმოოს ნაყოფმან კეთილმან. და ესრეთ გამოველ მრავალნი ქალკება-სოფელნი და რაოდენისამე დროსა შემდგომად მოველ წმიდასა ქალაქსა იერუსალიმსა, სადაცა ვერა უკუშ პელვიჩიფე განჩინებად სახელმწიფოთაგან ახალთა მათ ევასთა, ვინაჲთგან დიდსა აღდგომისა ეკკლესიასა შინა მიხილუმსრა მათ, მოაქციენეს ჩემდა არათუ ოდენ სახელმწიფონი, არამედ ყურადმღებე-

25 ლობანიცა თჳსნი, დამეიწყებელთა თავთა თჳსთა და მასთანავე წმიდისა ადგილისა მის, სადაცა ვიყუშნითყე შეკრებულ. მერმე მუნით ჩუშნ ყოველთა გამოსლუ-

30 96 სა, წარმოველ ბინისადმი ჩემისა, მზმნობი შუშნიერა ასულთათჳს იერუსალიმისთა და უფროს ზებედობისათჳს ჩემისა, რომელ წმიდასა მას ადგილსაცა შინა განმცლინაჲე გარემომდგარნი ჩემდა ხილველნი ეშმაკნი იგი. ამის გამო არღა

35 დამყოფმან მუნ დროსა, მოემართე იაფას². ეპოვენ ნავი კიპრიისა ჰალაკისადმი წარსაცურუსლი, მივეც თეთრი კაპიტანსა მისსა ჩემისა მუნ მიყუანისათჳს და პშთამქდომი მას შინა, მოველ შემდგომად კეთილისა ცურჳსა დანიშნულსა ჰალაკსა. ვიხილუმ ლევკოსია ქალაქსა შინა ბაშ-ეპისკოპოსი³ კიპრიანე, რომლი-

40 რილი (მთქველმან სიტყუათა ამათ აღმოიღო უბით წერილი იგი და მაჩუშნა მე წითლითა ჯელმოწერილი). ბაშ-ეპისკოპოსმან ამან (ესრეთ უწოდებენ მას თჳთ ხრისტეანენიცა), განაგრძო გიორგი იმერმან, ინება ცხოვრებაჲ ჩემი სახლსა თჳსსა წარმოსლუადმდე ჩემსა ლევკოსიით, რომელსაცა ზედა, თუმცა თანაჲმა ვექმენ, გარნა ვიშეშვოდი ფრიად ჩემ შორის საბრჯისაგან მონადირეთისა,

45 რომლისათჳსცა დავჯეშე თავი ჩემი საწოლსა და აროდეს განვიდი გარე, ვითარ ოდენ ეკკლესიასა შინა და იგიცა დგომით ქუშეშე სადგომლისა მის ადგილისა,

¹ გიორგი იმერსა ამას საუბართა შინა მისთა ეკითხებ: „იციო შენ წერილი რომელთაჲმე ენათა ზედა?“ რომლისათჳსცა მრქუა:—„არა ბატონო! არცა ბუნებითსა და არცა სხუათა ენათა ზედა, გარნა მიციხზდა მე წერილთა მათ სახლის პატრონი ჩემი“.

² ი ა ფ ა—ოსმანიანნი უწოდებენ ესრეთ, ჩუშნებურად იოპე.

³ ბაშ-ეპისკოპოსი—თათრულია, არხიეპისკოპოსი.

რომელსაცა ზედა სდგებიან ბანოვანი, მით რამეთუ მხილულთა ჩემთა არ შე-
მიყუანონ წინააღმდეგად ნებისა ჩემისა საქმესა შინა უთნოსა გულისა ჩემისასა.

ქვევითა ამით დავიცევ თავი თვისი მისგან, გარნა ვაჲ! ეერა გრძლად და
სრულებით, ვინაჲთგან რომელნიმე კერძობათაგანნი ბაშ-ევისკობოსისათა, გან-
კურსებულნი მარად შინ ყოფნისა ზედა ჩემსა, მთხოვდიან ხშირად მათ- 5
თანა ერთად მიმოვლასა შორის ქალაქისა მის და ბაზართა მისთასა, რომელ-
თაცა დიდხანს ეუფარებოდი მიზეზისა ძლით ჩემისა ავადმყოფობისა, არამედ
ვერცალათუ ამან ძალ-ილდა ქსნაჲ ჩემი ჩემგან ლტოლილისა საგნისა გამო.

დღესა ერთსა ერთმან მოწესემან ბაშ-ევისკობოსისა კიპრიანესმან დამო-
უქსნეელისა თხოვისა გამო თვისისა დამიყოლია მისლულად მისითურთ სახლსა შინა 10
მისსა. და წარვედითცა დროსა სამკრობისასა. ამან შემიყუანა შინაგანსა სას-
ტუმროსა სახლისა თვისისასა, რომელიცა იყო საესეჲ მდებრთა მიერ. ოჲ! ლმერ-
თო ჩემო! და ვითარ შევიელდე მე, ოდესცა მასპინძელმან ჩემმან გამაცნო მე-
ულლაჲ და შკლნი თვნი და უფროს მაშინ, ვითარცა ერთმან მუნ მყოფთა
დედაკაცთაგანმან რქუა ცოლსა ჩემისა მიმწუცველისასა ბერძულად: „აჲ იგი, 15
რომლისათვისცა გეტყოდით თქუენ, ვითარმედ ვიხილულთ იერუსალიმსა ჰაბუჯი
ვინმე უცხოტუყუნელი, ტყუელმძქნელი და დამპირჩილებელი გულთა იერუ-
სალიმისა ასულთასა და გვესმაცა მუნჲშუ გაბარვაჲ მისი მუნით, რომელი-
ცა განმართლდა აწ და რომლისა ძლითცა იმუსრავაყე ივინი მუნ, ხოლო ესე
ვევალს აჲა მდღელსაწვაულეჲ დაფლობისათჳს გულთა მათთასა და ნუჲჲჲშუ 20
უფროს მათსა ამიზეზებს ურვათა უმანკოთა და წრფელთა ქალთა ჩუშნთა“.

უზნობაჲ დედაკაცისა ამის მესმოდა მე სრულებით, ვინაჲთგან აღრითულ
შევიჩვეე მცირ-მცირედ კულაღლჲშ ტრაპიზონიას შინა ლაპარაკსა ბერძულსა 27
ენასა ზედა და შემდგომად დროსა ჩემისა მგზავრობისასა შევიძინე იგი უფ-
როს; ამისთჳს, ეერლა მომთმენმან თქემულთა მისთა, მიუუგევ დედაკაცსა მას: 25
„შენ უზნობ სრულიად წინააღმდეგად სიმართლისა (თუმცა თქემაჲ ესე ჩემი
იყო თუთ უწინააღმდეგეს მისა). არ ვყოფილვარ მე იერუსალიმსა და არცა
ვიცი იგი, რაჲსაცა იტყვ უენ“.

ესთქჳ რა ესე, მიპასუხა ერთმან სხუამან დედაკაცმან, დამან ჩემისა მიპა-
ტიეებელისა ცოლისამან: „უფალო გიორგიაკი! არაჲინ ჩუშნგანნი ელოდნენ 30
თქუენგან ვაგონებასა თქუენ მიერ სიცრულჲდ შერაცხილისა სიმართლისასა,
რომლისათვისცა, იძულებული უარისაგან თქუენისა იერუსალიმსა ყოფნისათჳს
თქუენისა, მზა ვარ დაცულად მეზობლისა ჩემისა ამის დედაკაცისა და განმართ-
ლებადცა თქემულთა მისთა, მით რამეთუ ერთად მისითურთ გიხილულთ მუნ; 35
ხოლო მუნით იაფას შინა მოსლჳსა ჩუშნისა შემდგომად მოსცურავეთ თქუენ
ერთად ჩუშნთანა ნავსა ზედა მამულსა ამას შინა ჩუშნსა. გარნა ნუ ჰკონებთ,
რომელ, უკეთუ ვინმე შეიწამლების თქუენ მიერ ერთგრთი აწ აჲ მყოფთა ბა-
ნოვანთა ჩუშნთაგანნი და მოიწადილებს თქუენთანა შეუღლებად, განრინებასა
მისგან ესთა აღვლად, ვითარცა იგი იერუსალიმსა“.

კულადცა, ხილჳსამებრ, უნდოდა დედაკაცსა მას განერცებად ჩემდამო სი- 40
ტყუათა თვისთა, გარნა შემოიტანეს მურაბა და წყალი, რომელნიცა მომართუნა
თუთ სახლისა პატრონმა. მერმე მოილეს კავა; ამისი უბრძანა უკანასკნელმან ამან
ერთსა ქალსა თვისსა მორთმევედ ჩემდა. ქალმან, სრულმყოფელმან თვისისა დედის
ბრძანებისა, მომიტანა იგი და მომცემმან მისა ჩემდა მრქულა:

„მოყუასო მამისა ჩემისაო! კრებაჲ ესე მდებრთა დღეს სახლსა შინა ჩუშნ- 45
სა არს განგებ ხილჳსათჳს თქუენისა და თუთ ამისთჳს მამამან ჩემმან, თხოვილ-

მან სრულითა გულის-მოდგინებითა კეკლუცთა ამათ შუენიერათა მიერ მოწულ-
ვად თქუენსა, მოგიყუანათ ქალთა ამათ შორის, რომელთაცა გვაქუს ერთი და
იგივე პაზრი შერათსა თქუენისა და დალათუ ნებააცა თქუენი ეპასუხებოდეს
საწაღთა ჩუენთა, მაშინ იწყეთ თუთ ჩემით ანუ სხუთ გასინჯულად ჩუენ ყოველ-
8 თა 16-თა ქალთა და მოწონებული იგი გამოუცხადეთ მშობელთა ჩემთა, ვი-
ნაჯთგან, ვითარ ჩუენ შულთა მისთა, ესრეთუ სხუათაცა ქალთა ამათ ხუ-
დრნი არიან ჰელთა შინა მათთა, და ესრეთ, მიიღებენ იგინი მისთეს შერომასა
თეს ზედა განმზადებად ყოველთა საჭიროებათა დაგვირგვინებისათეს თქუენისა.
10 ხოლო პირისპირ მისა დროსა ჩუენ შორის თქუენ მიერ არცა ერთისა მოწონებისასა,
გარწმუნებთ, საზოგადოებაჲ ესე ვითარმედ მცირედცა არ შევალთ მწუხარებასა
შინა, ვითარცა უქმნიესთ იგი სხუათა, ვინაჯთგან ესევეითარი საქმეჲ არ ითმენს
იძულებასა, არამედ ითხოვს ნებისითსა თანწმობასა და ამისთეს გაძლევთ დროსა,
რომელ კულად ორგზის შემდგომთა დღეთა შინა განგუანათლო ჩუენ სახლსა-
ვე ამას შინა უფროს საცნობელად ღირსებათა ჩუენთა და მასთანაცა გარდა-
15 წყუდად ხუდრთა ჩუენთა“.

მესმა რა წინადადებაჲ ესე ქალისა ამის მიერ, გამოუცხადე მას შემდგო-
მად მადლობისა ყოველივე მდგომეებაჲ ჩემი სიწულილით, რაჲცა შეეხების სიმ-
წირესა, სიღარიბესა და ესოდენისა მის მიერ ჩემდა ცხად-ქმნილისა პატივისა
98 უღირსებასა, რომლისათესაცა ჳმა-ჰყო დედამან ქალისა მის და მითხრა: „უფა-
20 ლო გიორგიაკი! ჩუენ ვიცი თუქუე იგი, რაჲცა გამოუცხადეთ თქუენ შუენი-
ერა ქალთა ამათ, გარნა ვერ დააბრკოლებენ მიზეზნი ეგე საწაღთა გულთა
მათთასა შეერთებლად სულთა თუსთა თქუენისა თანა და ამად მეცა, მიმღები მო-
ნაწილებისა კეთილთა პაზრთა შორის მათთა, გთხოვთ მოქცევად მსგავს ასულთა
სა ჩემისა წინადადებისამებრ“.

35 ხოლო მე, მხილულმან გარემოცულად ესოდენ-
თა მესაბრკეტოვან და განრინებად დასხმათვან მათთა, სხუა ღონეჲსა ვერა
მპოვნელმან, მივეც სიტყუაჲ, ყოვლითურთ განრეშობი გრძნობათა ჩემთა,
კულად მისლუად და ხილუად მათსა, თანასწორ ვითარ გარდაწყულადცა
საქმისა ამის. ესევეითართა სახითა გამოვეთხოვე სახლისა პატრონსა და წარმო-
ველ ქმრითურთ მისით ბინისადმი ჩემისა, მწყეველი გზასა ზედა ბედისა თუსისა.
30 მეორესა დღესა წარველ მარტოდ მოძიებად გემისა, წარმსლველისა რომ-
ლისაჲ კერძოხსადმი, რომელიცა შეწვენითა ღმრთისათა ვპოვენ ანასდად. ხო-
ლო უქმოქცევულმან ბინისადმი ჩემისა პირველსა სიბნელესა შინა ღამისასა,
აღვიდე ბარგი ჩემი რაჲცა მაქუნდა და წარმოველ მალვით ჩემგან პოვნისისა
გემისადმი, რომლისა მიმართცა მიმავალი შევხუდი ერთსა კაცსა ჩემებრ ნა-
35 ვისადმი მიმსწრაფებულსა. ერთად მისითურთ აღვევით გემსა, ეგვიპტისადმი
განტურვად მსათანადობელსა; მივეცით კაპიტანსა მისსა ფასი ჩუენისა წარყუა-
ნისათეს. ღამეჲ ესე განვატარეთ აქუე და მეორესა დღესა მზის დასლკსა
შემდგომად განვემგზავრენით ზემოთქმულისა ქუესყანისადმი, სადაცა უარ-ულ-
მობელესად მომექცა ბედი, ვიდრე ვითარნიცა მოგავსენეთ თქუენ აქამომდე, ეს-
40 რეთ რომელ ეგვიპტურნი მღედრნი ვერავითარმე ჰვარჯდიან გრძნობათა
თუსთა და ცხადად წინამიღებდიან ჰელთა და გულთა თუსთა.

განსარინებელად უკანასკნელისა ამის განსაცდელისა წარველ თურ-სინას¹
წმიდისა ქალწულ-მოწამესა ეკატერინას მონასტრისადმი და ვსთხოვე წმიდასა
ამას მეოტებაჲ წინაშე ღმრთისა, გამოვსნად ჩემსა დარწყმულისაგან მახისა. და

¹ თურ-სინა — სინა-პოა.

მუნით მოსლველი აიანოროსსა¹, მოველ ქალაკსა ამას ხიო ქალაქსა, გარნა აქაცა დაძხულა იგივე შემთხვევაჲ, რომელსაცა ვერიდებოდი დღედმდე ყოველითურთ.

მთქველმან სიტყუათა ამათ, აღმოილო რაოდენიმე წერილი ბერძულად დაწერილი და მრქუა: „თავადო არს აქა ქალი ერთი ჩინებულისა ჰშთამომავლობისა, ფრიად მდიდარი, უძრავითა და მოძრავითა ქონებითა, მხილულნი ჩემი ეკველსიასა და სამოთხურსოა ადგილსა შინა აქაურთა საზოგადოებათასა; მწერს წერილთა ამათ და მთხოვს შეუღლებად მისთანა სჯულიერითა წესითა. გრძლად ვერ ვერწმუნებოდი მე წერილთა ამათ და თუთ მომტანსაცა დედაკაცსა მათსა, გარნა დედაკაცმან ამან წარმიყუანა ერთგზის და მაჩუშნა ქალი იგი, რომელმანცა დამიბტყიეა პირისპირ ყოველი ესე, რაჲცა აწ გესმათ თქუმს ჩემ მიერ. ქალი ესე მომეწონა დია, ვინაჲთგან არს ღმრთისმოყუარე, პატივისან, მშუდ და შუშნიერ, მდიდარ და უნათესავო და ამისთჳს გთხოვთ ვედრებით, თავადო გიორგი! მოიღოთ მოწყალებჲა და შემევედროთ უფალსა ვიცე-კონსულსა მილონას, მით რამეთუ შეწყენითა მისითა წარმემართოს საქმეჲ ესე, ვინაჲთგან მრავალნი არიან მცდელ ქალისა მის შერთჳსა და დამაბრკოლებელ ჩემდა, მხელელნი უცხო-უშემწყეოასა“.

თჳს ჩემ მიერ შევედრებინა მილონას მიმართ გიორგი იმერისა

აქ დაასრულნა გარდასვალნი თჳსნი იმერმან გიორგი და მოგვართულსცა სადლიო. შემდგომად ამისა წარვიყუანე იმერი ესე (გონებისამებრ ჩემისა მომცდარი ფიქრთაგან თჳსთა) მილონას მიმართ, რომელსაცა შემდგომ

შევედრებისა მისდა იმერისა ამის ესთხოვე შეწყენად მისა, უკეთუ იგი მქონებელი ოდესმე საჭიროებისა, სთხოვს ზას მისთჳს. და ესრეთ იწყეს ამათ თჳს შორის საუბარი ბერძულად. განგრძობასა შინა ლაპარაკთა ამათთასა მილონაჲ იჩუშნებოდა სახესა ვერმრწმუნებელისა, ხოლო იმერი—დამამტყიცებულობისასა, რომ-

თჳს საუბართა მილონაჲსა და გიორგი იმერისა შორის

ლისათჳსცა უკანასკნელმან ამან აჩუშნა უფალსა მილონას წერილნი იგი, სიტყუათამებრ მისთა, ქალისა მის მიერნი. მილონაჲ, წარმკითხულნი მათი, ვერ ჰპონებდის მათ შინა სახელსა მომწყერისასა და ჰკვრვობდის უბნობასა ზედა იმერისასა, გრძლად მოუბარი მისთანა საგანსა მასზედა; რომლისათჳსცა ვკითხე მილონასა ჰპურისათჳს საუბართა მათთასა. ამან, ფიცით მარწმუნებელმან ჩემმან, მრქუა: „თავადო! ქალი, რომლისათჳსა უბნობს ქართულნი ესე, იყო თხოვილი რაოდენთამე თუთ უჩინებულეს-უმიდირესთა აქაურთა და კონსტანტინოპოლელთა კაცთაგან, გარნა მან არავის მათგანისა და არცა სხჳსა ვისიმე ინება შერთუად, ვინაჲთგან სრულიად არ ზრახავს გათხოვებად, და ესრეთ, რაოდენცა ვხედავ მე, ესე არს უთუოდ ვისგანმე გაბრეყებულ და მოტყუებულ; სხეებრ, უკეთუ ესე მეტყჳს სახელსა შუჲამდგომლისასა, მაშინ მოვაყუანიებ მას და ამომტყობი მართლისა, მოვიქტევი ვითარცა ჭერ-არს“.

გარნა იმერმან არ გამოუცხადა სახელი მისი, მმეტყუელმან ჩემდა ესრეთ: „თავადო გიორგი! თუთ ბალიოზი ესე არს გააპიკებულ ქალისა მის და მთხოველ ჰელისა მისისა, რომლისათჳსცა არათუ მომცემს ესე შეწყენასა, არამედ

ამიერიდგან ნამძლვ ეცდებისცა მტერობასა ჩემსა“.

თჳს ეკლესიისა წმიდათა შემდგომად საუბართა მათთა დასრულებისა, წარვეუამცხლოთა კოზმა. და დიდთ სანივე ერთად ხილუად რომელთამე აქაურთა ეკლესიისათა დამიანესთა კლესიისთა. პირველ ვიხილუმთ ეკლესიაჲ წმიდათა უვეცხოთა კოზმა და დამიანესთა, რომელიცა იყო საესეჲ მლოცულთა მიერ და

1 ა ი ა ნ ო რ ო ს — მ თ ა წ მ ი დ ა .

ილოცდნენ მწუხრსა. დასრულებასა თანა ლოცვსა და ერის განსლვასა განვიხილუმ ტაძარი ესე ყოელითურთ მიდარი, კანკელი უცხოდ შაბაქურითა პელოვნებითა ქმნილი, ვარაკითა და ფერად-ფერადთა წამალთა ქუმშე სანდალოზცხებული; პლაფონი ვაკე და მდგომარეჲ 6-თა სუმტთა ზედა ქვსათა, შაბაქურად-ვე ქრილთა; იატაკი თეთრითა მარმარილოთა დაფენილი, გარნა მოშავოთა მარმარილოთა არშიავლებული; მარჯულ და მარცხულ ოთხკუთხედითა თანასწორისა მარმარილოთა ჭაფანგებითა, ზე თითბრისა გრგოლებსხეულითა. ხილუამან ჭაფანგთა მასაჭირთა კითხუად ილუმენისა, თუ რაჲსა შეიტუმს თვს შორის ჭაფანგნი ესე, რომლისაგანცა ესცან ქუმშე იატაკისა ამის უქმისა აკლამაჲსა ყოფად და ჭაფანგთა მათ ლანძვთა წილ დატანებამ, ვინაჲთგან აღწდიან რა მათ, განათლდებიან აკლამამჲ ესე. გარნა ადრით ეპითუმ არს უკუმს დაწყებულ მიღებამ მიცუალეებულთა აკლამათა შინა და ჭაფანგნიცა ესე არიან დაპითომილ უძრავად. აქედამ წარმოსლვეულთა ენახეთ თვს ეკლესიისა წმიდისა ეკლესიისა ვიკტორისა, შუმსებითა მსგავსი პირველისა და სხუანიცა რაოდენნიმე ეკლესიანი, ღირსნი შენიშენისა.

100 29-სა და 30-სა განვატარე დრონი კუალად განხილუათა შორის რომელთამე ნაწილთა ამის ქალაქისათა.

30 თვს წერილთა ტალახთა შინა ყრილთა 31-სა, მოარულმან შორის ბაზრისა, ვიხილუმ ზემო უკუმს თქემულისა დუქნისა წინაშე ტალახსა შინა ყრილნი რაოდენნიმე განუტსნელნი პაკეთნი და მიმომსლუმლთა მიერ ფერკით წიხენილნი. მქლოველობამან ცნობად მიზეზისა ამისთვს შემეყუნან განკვრებასა შინა და მაკითხვნა უფლისა მილონაჲსად, რომელმანცა მიპასუხა შემდგომითა სახითა ესრეთ: „თავადო ოდენცა განგრძობასა შინა ორისა კვრისასა არ გამოსჩნდებიან იგინი, რომელთაცა სახელთა ზედა არიან დაწერილ პაკეთნი ესე, ანუ მათ მიერ მიღებად მათსა დანიშენულნი კაცნი, მაშინ დაიყრებიან აქა და ითრგუნვიანყე მიმომავალთაგან, ვინაჲთგან მიმღები მათი არ შეკრეულ არს არცა შენახუად მათსა და არცა უკუნქტეველ; არცა ვისმე სხუასა ტელეწიფების აქედამ აღლებად და განტსნად მათსა არავითარი თამე სახითა“. მწუხრსა დღეჲსა ამისსა მიველ ვიკტ-კონსულითურთ ჩუმნით ტაძარსა შინა წმიდათა უვეცხლოთა კოზმა და დამიანეთასა, რომელთაცა დღესასწაული იყო შემდგომსა დღესა. თუმცა ვერ მივეუსწარიტ მწუხრისა ლოცუასა, გარნა შევემთხვევნი თვეცხლოთა ამათ წმიდათა ნაწილთა, ესე იგი მკლავთა, საშუვალ ეკლესიისა დასუმსებულთა. ხიო ჭალაკისა ამის არხიეპისკოპოსისა მწადდა ხილუაჲ, არამედ იყო იგი წარსლვეულ საეპარხიოჲსა თვისსა სოფელთა შინა, რომლისა გამოცა დავჰშითი უცნობ მისა.

ნოემბერსა 1-სა

თვს ციხისა ქალაქისა ამის ციხეჲ ქალაქისა ამის არს დია ძუმლი და მცირეჲ, მღებარეჲ ზღვს პირსა ჩრდილო-დასავლეთისა კერძოთა

40 ზედა, განმავრებული 16-ითა ძუმლ-უქმართა ზარბაზნითა. ამის შინა ჰსცხოვრებს მუსალიმი, ძეჲ აწინდელისა კაპიტან ფაშისა, რაოდენითამე კომლითა მაჰმადიანთა მიერ შემდგარითა, რომელთათვსცა იტყვან 72-სა კომლობასა. არს ორი ჯამი ორითა მინარითა, რიცხეთა გამო ტსენებულთა მათ შვდ ჯამთასა.

აქათ მომავალსა ბინისადმი შემთხვევა რეიზი ნავისა ჩუშნისა კონსტანტინე, რომელმანცა მახარა სამგზავროსა ქარისა გამოჩენაჲ, მიხოველმან მისლულად გემსა ზედა, სადაცა აღვილობრივ გავემშვდობე უფალსა კოლლექსკის ასესორსა ვიცე-კონსულსა ჩუშნსა ნიკოლაჲ ივანოვიჩსა მილონასა, იმერსა გიორგისა და ალვეელ ნავსა ზედა.

თჳს ქალაქისა ამის
ლიმენასა

ხოო ქალაქისა ამის ლიმენასა, ჩრდილო-დასავლეთით კერძო მღებარეგსათჳს ითქმემის ოდენ იგი, მით რამეთუ არს გაშლილსა ზღუასა შინა და მცირედცა არ

ზღუდვლ აღვილ-მღებარეობისა ძლით ბუნებითთა სიმაგრითა, თანასწორ ვითარ ჩემსაცა ქალაქი, ესრეთ რომელ ამას ზედა მდგომარეთა ნავთა ხშირად შეუმთხულებიან გრივალთა ქართა მიერ დაწყუშლდა ლუზათა თოკებისა, მოტეხაჲ ღირავთა და მოტაცებაჲ გემთა. ესეკვითარითა სახითა ექუსმღებარების ქალაქი ესე ადვლდაპყრობად მტერთა ანუ მსურველთა მიერ ფლობად მისა.

თავი მხუთე

2-სა

თჳს წარლჳსა ჩემისა ხი-
ოათ აღუქსანდრიისადმი

კვირას დღეს დილით აღმოიღნეს ლუზანი სახითა მი-
თჳმ სიმღერისათა, საყუარელო მკითხჳლო ჩემო, ვი-
თარცა თქემულ არს ზემო და განესკურვეთცა სამტრეთისა მიმართ, მე-
ქონთა საიმედოასა ქარისა.

თჳს სამოს ქალაქსა

3-სა. მოვეახლოვენით რა სამოსს¹ ქალაქსა, მოგვებრ-
ნა პირისპირ გრივალმან ქარმან და წარმოგვილო ჳმნით
უკუნ და ოდესმე მიხედვსამებრ ცულილებათა მისთასა მიმოგვიღებდის მკა-
რეთა ანატოლიისა და ურუმელიისათა; უკანასკნელ მიგვიტანა ახლოს რო-
დოს ქალაქისა, რომლისაცა ნავთსაყუდელსა შინა აზმობდა რეიზი ჩუშნი შე-
ფარებასა გემისა ჩუშნისასა. და ვიყუენითცა ესრეთ

თჳს როდოს ქალაქისა

ახლოს მისა, რომელ, დაღათუ ძლიერი ჳმაჲ სასტიკად

ქროლვილისა ქარისა არ ყოფილიყო დამბრკოლებელს მიზეზად, შემძლებელ
ვიყუშნითყე უბნობად კაცთა მიმართ მას შინა მდგომარეთა გემთა ზედა მყოფთა,
ჩვენდამო მხედულთა და არავითარისამე შეწვევისა მოცემად ჩუშნდა შემძლე-
ბელთა. გარნა კუალად უფროს აღირიენენ შავნი ღრუბელნი დღეასა ღამედ
შემცულელნი. უმეტეს განძლიერდა ქარი მყვრალი და აღჳსძრა გამოწერად ვერ-
შესაძლებელსა სახესა შინა ზღუაჲ, განმწონველისა ღრიალებისა მაწარმოები ეს-
რეთ, რომელ წამისყოფასა შინა დაბზარნა აფქიონნი და წარმოგვილო დასავ-
ლეთისადმი, კნინლა არ შემუსრვნა დუმა ღირაგებითურთ. დაგეფარნა უმისო-
დაცა სიბნელესა შინა მყოფნი ღამემან საბურველითა თჳსითა და უფროს შე-
გვიყუანნა მან განწირულებასა შინა, ოდესმე ღრუბელთადმედ ალტყორცილნი
და ოდესმე სიღრმესა ზღუასა დამკვდრებად შთაწდილნი; არამედ ყოვლად უმაღ-
ლესმან არსებამან, მარადის მისდა სასოებით მილტოვილთა შემწყწარებელმან,
მხილულმან საუნჯეთა შორის გრძნობათა ჩუშნთასა სარწმუნოებით შეწვენი-
სათჳს მისდამი მთხოველნი, არ უგულვებელ-გყუენა გამოჳსნითა სიმძაფრეთაგან
ქარისა და ზღუასათა, და ესრეთ, დავსლევით განთენებასა თანა ლიმენასა ალასათა
ქალაქისასა.

¹ ს ა მ ო ს — ოსმანიანი უწოდებენ სუსანდად.

თჳს ალასათა ჰალაკისა

4-სა. ლიმენაჲ ესე შორავს ალასათა ჰალაკსა ერთი-სა ჟამის საეალსა, ვინაჲთვან სითხეჲ წინამდებარეჲ ნავთ-საყუდლისა ამის არ უბრძანებს უახლოესად ალასათისა ნავთა დაყენებასა; რომლიდამაც მოიტანეს ნავსა ზედა ჩუშნსა მყოფთა საზრდონი და საჭირონი ნივთნი. მათ შორის მენავეთა განაახლნეს აფქიონნი და ეელოდით სათონსა ტაროსსა 5-სა, 6-სა და 7-სა რიცხუსა თთჳსა ამისსა.

8
102

თჳს წარსლჳსა ჩენისა წინამდებარესადმი ვჴესა

8-სა. დილისა მეექჳსესა ჟამსა დაგვეკროლა სუსტმან ქარმან, ცურვისა ჩუშნისა წარმმართველმან. მენავეთა, შესლელთა მის გამო მხიარულებასა შინა, აღმო-

10 სწივენს ღუზანი და შევეუდევით გზასა მეშდესა ჟამსა; ვსცურვეთ დღეჲ ესე ღამითურთ ოდესმე კეთილისა და ოდესმე წინააღმდეგისა ნიათ მექონთა. ხოლო ვითარცა შევედით სიერცესა ზღვასა-

თჳს ზღვს აღტეხილვისა

15

გალეზად ცულილთა, გონებათაგან კაცთასა მოუგონებელი ბრძოლაჲ ძლიერი, ესე იგი სამკრეთისა და დასავლეთისა ქართა. უჟანასქნელმან ამან უთავაზა პირუსსა ძლიერებასა შინა თჳსსა და სრულიად დამტევებელმან ჩუშნმან, მიგეცნა ჳელმწიფებასა მისსა. გარნა ჩუშნ, რეცა არად შემრაცხუშლთა სამკრეთისა ამის მბერვალის ქარის განძენებისა, განვაგრძეთ ცურვაჲ მბრძოლთა პირის-პირ მისა, ხოლო რაოდენცა ვმერებოდით და უძლურ-ვიქმნებოდით ჩუშნ, ეგო-

20

დენ უფროს განძლიერდებოდის იგი შემუსრვად ჩუშნსა. მოვიწივენი უჳუშ კულადცა მახლობლად სამოსისა, ესრეთ ვითარმედ ვხედდითთა შენობათა შორის მისთა კჳამლთა და ისმოდაცა ჳმაჲ მუნ შორულთა კაცთა. არამედ მტერმან ჩუშნმან, ვითარცა შემნიშვნელმან ჩუშნისა მისთჳს მხიარულებისა, უეცრად დამყვირებელმან შემზარველითა ჳმითა, შემოგვიტივა სრულითა სიმძნითა ძლი-

25

ერებისა თჳსისათა და მომატეველმან ნავისა ჩუშნისა, წარმოგვიღო უჳუნ. რაოდენცა ჰპონებდის იგი ჩუშნ შორის ღუშასა, უშიშროებასა და წადილსა გაცუდებად მისისა მძლავრებისასა, ეგოდენ მით უმეტეს გამჳეცებული მოგვიხდის და წყალსა ზღვსასა, ვითარცა ვესლსა, გარდმოგვასხმიდის, აღვეილებდის ცად-

30

მდე და დაგვილებდის ფსკერადმდე ზღვსა; და ესრეთ გებრძოდის ყოვლით კერძო, მით რამეთუ არცა ერთსა მჳარესა გვიტევებდის წარსლულად. უჟანასქნელ მეორემან რეიზმან მიხაილ, მხილველმან უფროს განძლიერებისა მისისა, იპყრა დღეჲმ ანუ ტომონი ნავისა, დაანება ბოროტსა მას მტერსა ადგილი ბრძოლისა, მომაქეველმან გემისა სადავეთა და შემოგვიყუთუნა ჩრდილოეთის კერძოდ მღებარესა ლიმენასა კოხმიშისასა 9-სა რიცხუსა.

35

თჳს ლიმენასა კოხმიშად სახელდებულისა

ლიმენაჲ ესე კოხმიში არს დია მცირეჲ ნავთსაყუდელი, ფრიად ღრმაჲ და მგრგულივ აკრაიანი ბორცულმითა, წულილ ჳაგნართა მიერ დაფარველითა. კერძოდ

40

აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთისა აკრაიანი ესე არიან თუთიქემის განგებ ზედ მიჯრით ურთიერთისადმი სუსტებად სხმულნი, ხოლო დასავლეთისა და სამკრეთისადმი—ოდენ ჩუშეულებრივ აკრაიანი. სიახლოესა ამისსა არავითარიმე არს შენობაჲ, გარნა ძუსლისა ათინას ადგილისა, რომლისათჳსცა მრქელს, რამეთუ იყოს იგი აქაჲთ ჟამ-ნახევრისა საეალსა და სადაცა არს სადმე დღეს სოფელი მომცრო. მსურდა ხილულად მაშასადამე უჳმისა მის ადგილისა; წინადადვლეგ რეიზსა კონსტანტინეს, შემდგომ ამხანაგსა მისსა მიხაილს და მიერმე სხუთათ ბერ-

45

ძენტა წარმოსლულად ჩემთანა და ჩევენებად ჩემდა ადგილსა მისსა, ოდესმე დიდებულისა ათინასა, გარნა არაეინ მათგანმან იკადრა აღსრულებად თხოვისა ჩემისა

არცა შერობათათს მათა მიცემითა თეთრისათა, ვინაჲთგან, პირველად, ელოდიან ქარსა სამგზავროსა და, მეორედ, იშიშვლიან გზასა ზედა წინააღმდეგისაგან შემთხუშვისა, და ამაღ დავეპოთი მოკლებულ სათნოჲსა იმედისა ხილვისა მისთვის. განვედით ქმელსა, აღსლევითა ცსენებულთა სუტებრთა აკრაიანთა ზედა; ვპოვენით ორი ჭურღმული ქვთკირით აღმოშენებული. აქედამ აკრვედით მომცროთა მათა ზედა, დაჩრდილებულთა ხეთა მიერ ლიმონისა, აპელსინისა, ზეთის ხილისა, ბროწეულისა, წაბლისა და მასტიკისათა, რომელთაცა რტონი დატვირთულნი სიმრავლეთა მათა მიერ და დაჭრილნი ქუშდ, წარმოუდგენდიან მათდამი მისლვეულთა შუშნ-გემიერ ნაყოფთა თვსთა, რეცა მთხოველნი, მით რამეთუ იჲსნან იგინი რაოდენმე განჭრილებათაგან მათთა ტკბილთა ნაყოფთა მიერ მათდა მიზეზებულთა, რომელთაგანცა მოისთულნეს უხუდა ხილნი ესე ჩვენთა და შემოილეს ნავსა, თანასწორ ვითარ ჭურღმულთა მათგან წყალიცა. გარემოს ჭათა ამით ტვენულთა განგვაპვნეს მცირედ მიხედვსამებრ სიახლოედ ჩუშნსა შენობათასა, რომლისათვსცა წარგვგავნეთ გემისა მსახური ბერძენი გიორგი და ქართული მოსე ბერუაშვილი პოვნად მათსა და სუილუად მურსა სანოვაგეთა, გარნა ვერასადა შემნიშუნელნი მათნი, მოიქნენ შემდგომად ერთისა ეამისა წარსლთ მათთა, დამძიმებულნი სხუადასხუა ხილთა მიერ ზემოწერილთა მათა ზედა მოკრებილთა. განგრძობასა შინა ჩუშნისა აქ შეხიზენისასა იყო შემამარწუნებელი ფურთენაჲ და ლელუაჲ ზღუსა, სადაცა, მომლოდნელთა მომაღლნეელისა ჰავისასა, შემოაქლდათ ყოველთავე ნავსა ზედა ჩვენსა მყოფთა ხორაგი, გარდა ჩემსა, და მეცა ათისა ანუ ათორმეტისა დღისა სამყოფი მშთებოდა ოდენ და სხუათა მათ — სრულებით არღარაჲ, რომლისათვსცა რეიზმან კონსტანტინე და თათარმან მაჰმად მთხოვეს შეწვენად მათდა და სხუათაცა, მიცემითა სანოვაგეასათა და მიიღესცა კმა-ყოფაჲ მას შინა, წარმღებთა სამისა დღის სარჩოასა. მათ შორის რაოდენცა აიძულდნენ რეიზსა კონსტანტინეს განსტურვად რომლისამე შენობიანისა ლიმენასაღმით, ვერა ჰბედვიდა იგი, მხედველი უღარობისა, განსლულად აქაჲთ; არამედ 12-სა რიცხუსა, შემდგომად შუვადღისა პირველსა ეამსა, წარმოსდგებოდის რა 13 რიცხვ თთვსა ამის, დაჰბერვა სასურველმან ქარმან, წარჰკეცა სამყაროსა ცისასა სამოსელი მწუხარებისა — წყუდიადი ღრუბელი, და წარმღებმან მისმან, დაანთქა იგი უშორესსა კიდურსა ქუშყანისასა. სახითა ამით მოგვეცნა დროჲ ხილულად არა ნამდვლისა ოდენ ცისა ლაჭუარდფეროვანისა, არა მხოლოდ მას ზედა მსხდომარეთა მთიებთა მისთა—მთოვარეასა და ვარსკულავთა, არამედ ვხედვიდით ზღვასა, რეცა მკუდრებრ მიძინებულსა, ბროლებრ სახილუმსლსა და მის შორის სხუასა ცასა—გულთა მიერ ქმუნეთა წარმტოკელსა; სხუასა მთოვარესა—კაცისა საჯსართა სიბნელისა შორის დაწყუდიადებულისა სულისა განმანათლებელსა; სხუთა ვარსკულავთა—გონებისა განმალვიძებულთა, წინამძღომელად ჩუშნდა ზოსტერ-სხმულთა და კალთააღკეცილ-განმზადებულთა, რომელთა ძლითცა მენავეთა, მხიარულებითისა ამბოხებისა აღმომტევეთა, იმსთუშს აღმოღებად ღუზათა, გაშალნეს აფქიონნი და შეუდგნენ გზასა. ესტურვეთ მთლად ერთი ეამი შეუორგულბელითა სიაშვენითა, გარნა, ვაჲ! უტკბესი სიაშვენეჲ ესე იყო ოცნებითი ანუ სიზმარ-ხილუთი და არა ნამდული, ვინაჲთგან ერთსა და მასვე წამისყოფასა შინა ვიქმენით მის და ქარისა მიერ სარტოვილოასა დაგდებულ და მოგებებულ წინააღმდეგისაგან მისისა. ამან გარდაჰვინა ცასა ღრუბელნი შავნი, დაჰთარა ქუშშე მათსა გავსილი მთოვარეჲ, ღამისა დღედ გამომხატულსი, მიგვკადანა ხელუათაგან

ოზ წარსლვა ჩუშნისა
კომიშ ლიქნით

ვარსკულავნი მკართოვარ-ბრწყინულენი, ადგვიძრა ზღუაჲ ესთა ძლიერად, მით რამეთუ ყვირილი რისხვისა კმისა მისისა აღიწევოდის უკუჲ ღრუბელთადმდე, რომელთაგანცა გვეხმოდის წჳმაჲ, გარნა არასა ვამბობ მე, დიდო ღმერთო, განლოგებასა შინა გრძნობათა ჩემთასა, არა! არა წჳმა, არამედ ზღუანი ღრუბლებით. და ესრეთ ვიყუენით ჩუენ საოცარსა მდგომობასა შინა—ზედა ზღუსა და კუალად ქუტუე ზღუსა. ვითარ აღსწეროს გონებამან გამოუტყდელმან მას შინა და მასთანაცა ესევეთარისა შემთხუესისა უხილულმან! ვითარ წარმოადგინოს წინაშე მკითხულთა ჩემთა ცხოვლად კაცმან სახეჲ მძევარებისა, ჳმაჲ ზარდამცემ-მომამკუდინებელი გრძნობათა, ღრიალი და მოძრავობაჲ მისი!

10 ვითარ გამოხატოს უმეცარმან სიჭუობაჲ და უკუნი ღლისა ამის ღილისა! წარტდა ღამეჲ, განგებისა მიერ ღამედ წოდებული; ჳერ-იყო წარმოდგომად ღლისა ჩუესეულებრივ, გარნა ვიხილუთ ჩუენ უჩუესეულთა: ღამემან გვიშუა ჩუენ ღამეჲ დამთარულსი ყოველთა საგანთა თუალთაგან ჩუენთა, რომელიცა იყო უმეტეს ბნელ ზღეს ალტეხილებითისა ოშხივარისა, მტვერად საგონებელისა ძლით 15 წარმოებულისა. მოკლედ ვსტჳუათ, უღმობელმან სტინმან ამან, ცურჳსა გამო ჩუენისა არარაჲსამე დასაკლისისა მექონმან, გეწიხნა რვაჲამ-ნახევრადმდე უუსასტიკესად, არამედ შემდგომ სამმადლობელად უზენაესისა მამისა, დააცხვრო მცირედ ოდენ გულისწერომაჲ თჳსი; ხოლო ჩუენ, განმცურველთა სამოს ქალაქისა შენობათა სიახლოესა, მოვმართეთ ქალაქსა კუსადასჲ, ზღუსა და განრეგზობთა 20 ქართა მიერ მრავლისა განსაცდელისა დამთმენთა და მოვედით ღიმენასა მისსა შემდგომ შუეღამისა პირველსა ჟამსა.

თჳს კუსადა ქალაქისა და ღიმენას მინისა კუსადა არს მალალსა გორასა ანუ მთასა ზედა და-შენებული, ზღუთ საკმაოდ კეთილსახილუსი, განუყოფელი ანატოლისაგან და შესლუული გრძლად ზღუასა

25 შინა. აქ დავსდევით ღიმენასა მისსა ღუზათა ზედა ახლოს ფონარისა ანუ მაიაკისა, რომელიცა არს ესრეთჲ კუსადაჲთ განსაკუთრებულსა ბუნებისა მიერ ზღუასა შინა ფრიად მოდიდოსა კლდესა ზედა აღშენებული. ღიმენაჲ ესე არა არს საიქედოჲ დიდთა ნავთათჳს, ვინათგან არა აქუს საჭიროჲ სიღრჳეჲ, არცა ჳზღულს რაჲმეჲ და არს გაშლილსა ზღუასა ზედა ესრეთ, ვითარცა შუევაგულო- 30 ბასა შინა ზღკასასა, რომლისათჳსცა ვითმინეთ აქაცა ხანგრძლივ გეჳმაჲ უშუმობელეს პირველთა ზღეს ღღვისა მიერ, შემადრწუნებელისა ქარისა ძლით წარმოებულისა.

მთაჲ ანუ გორაჲ, რომელსაცა ზედა არს ქალაქი ესე, არს შენებულ სამგრეთის კერძოდ, ხოლო ნახევარი ნაწილი მთისა ამის, რომელიცა მდებარებს 35 მკარედ ჩრდილოეთისად, არს უშენ; არამედ პირველი იგი იპყრობს თჳს ზედა 1000-თა კომლთა ბერძენთა და ერთსა ეკკლესიასა სახელსა ზედა წმიდისა ღილისა მოწამისა და ძლევაჲმოსილისა გიორგისსა, 12-თა კომლთა სომეხთა ერთისა ეკკლესიითავე. აღმოსავლეთით კერძო ვაკესა ზედა ჳსცხოვრებენ მაჳმადიანნი უფროს 1000-ისა კომლისა და უფისთ მუსალიმი ციხესა შინა მდგომი. ციხეჲ ესე 40 არს კმად დიდი სიგრძე-სიგან-სიმაღლეთა, მაგარი და თუითჳემის ახალი, 44-ითა ზარბაზნითა შუკურვილი. არს ამას შინა ათი ჳამი ათისა მინარაჲთა, ხოლო ბაზარი და ყოველთა ნიეთთა აღებ-მიცემაჲ აქუსთ აქუჲ. შენობათა შორის 105 ამის ქალაქისათა არიან მრავალ გემიერ და მრთელნი წყარონი და, ჩუესეულე-

1 კუსადა—ოსმანურად ეწოდების, ხოლო ბერძულად ვითარ უჳმობენ, ეერაეის მიერ ვსცან.

რიე აქაურთა კერძოთა, მარმარილოჲსა სვეტებრქმნილთა შენობათა გამო გამოდინარენი. ვენაჳხნი და ხეხილნი უამრავ უტხონი, ჳერეთცა სრულიად ნაყოფთა და მწუანეთა ფოთელთა მიერ მდიდებობლნი, წარმოადგენდიან საამო-
სა შესწებასა ზაფხულისასა; ლიმონთა, აპელსინთა, ზეთის ხილისა, რაფინდთა და სხუათა ნაყოფმოსილთა ხეთათჳს დავიდლუმებ, ვინაჲთგან მალლოჲს რაცხუთა რიცხუთასა. 5

მოქცეულმან აქაჲთ ნავსა ზედა, გავგზავნე მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე პაშპორთითურთ აქ მცხოვრებელისა როსიის ვიცე-კონსულისადმი, რომელიცა, ამის ძლით მცნობი მოსლჳსა ჩემისა, მოვიდა მყისუშ ხილუად ჩემად; ხოლო შემდგომად ჩუშნ შორის ურთიერთისადმი პირველისა მიმოალერსებისა მთხოვა მისლუად სახლსა მისსა, არამედ სახესა ქუშუშე შეუძლებლობისა, მოვითხოვე ბო-
ლიში მიუსლველობისათჳს მისდა. 10

14-სა. შემდგომად შუეადლისა ჟამსა მეოთხესა ჰყო თჳს წარსლჳსა ჩუშნისა კუსადაჲთ ლმერთმან წყალობით მოხედლუჲ თჳსი ჩუშნზედა, — და-
გვებერნა ძლიერმან ქარმან, აღმოქმეულმან მსწრაფლწარ-
ყუანისათჳს ჩუშნისა; გარნა შეუძლებელ ჩუშნდა იყო ლიმენაჲთა ამით აღულ გატანაჲ ნავისა, ვინაჲთგან გაშლილსა ზლუასა ზედა შემწედ ჩუშნად მქროლ-
ველი ქარი ესე იყო აქ პირისპირ ჩუშნსა. მყის წარვაელინეთ კაცი კუსადაჲს, მოწოდებად ყოველთა მათ ჩუშნთა ჩუშნდამი, რომელნიცა იყუნენ შესლველ მას შინა სყიდულად ხორაგთა და საჭიროთა ნივთთა და, ოდესცა შემოკრბნენ
ესენი, იწყო ქარმან მკირედ დაწყნარებაჲ. აღმოსწიენეს საჩქაროდ ლუჳანი, და-
შალნეს მარჯვედ აღჳქიონნი, არამცირითა შერომითა გაილეს აქედამ ნავი და შე-
ვედით ზლუასა მეცხრესა ჟამსა, სადაცა ჰბერეიდა ქარი ესე, აჳქიოთა მიმცურ-
ვებელი საამოდ ღრომონისა ჩუშნისა. 20

15-სა. ჟამსა მეხუთესა შემდგომად შუეადლისა მოვე-
ლთ ლიმენასა კურშაადასსა. აქ დაეაყენეთ გემი ლუ-
ზათა ზედა ექუსსა ჟამსა. გარდვიდნენ რომელნიმე მუნებურნი ნავით ჩუშ-
ნით, გარდამღებნი ბარგათცა თჳსცა, და მერმე განვგარძეთ კულად გზაჲ
ჩუშნი უშორესისადმი. 25

16-სა. შემდგომ შუეაღამისა მეათესა ჟამსა აღგვი-
ჩნდნენ ურჩთა ჳელმწიფეებისა მათისათა შემაშინებელნი
და დაიმ[?]ედებულნი ძალთა ზედა თჳსთა მტერნი, რომელნიცა არა ერჩდიან სიმკუშტრეთა მახვლთასა, არცა
სიკუდილომოსილთა ტყვეთა თოფთა და ზარბაზანთასა, 30

არცა ვედრებათა, არცა მისაცემელთა და არცა ცრემლთა მათგან ძლეულთა
თუალთა ძლით გარდმონაცენარათა, ესე იგი ბორბალი ქარი და თანამერდომი
მისი ზლუაჲ, გარდარეველი მძვინვარებასა შინა თჳსსა. ამათ შეულდნენ შავნი
ღრუბელნი მქადველისა სახითა მმოძრავნი და მსლველნი გმირულ მძიმითა
ბიჯებითა, რომელთაცა მიგულფარნეს სახედულლთაგან ცაჲ, აღადლუნეს ზლუაჲ;
ოშხივარმან მისმან, ვითარცა ზრქელმან მტუშრმან ანუ ნისლმან დასცა თჳთ
ზლუაჲ. იწყო ლუარებრ წჳმაჲ, ხლებული ელვა-ქუხილითა; შესცვალეს ნათელი
დღისა სინშობედ ღამისა, ესრეთ რომელ ვერარაჲსამე ხედვიდნენყე თუალნი
ჩუშნნი, არცა რაჲმელა ესმოდ სასმენელთა ჩუშნთა, ვითარ ოდენ ყვირილი
ზლჳსა, კენესაჲ გემისა მის ძლით მიმოწიხნილისა; წივითი მსგავს პირად-პი-
რადთა საკრავთა ჳმისა, წყობილად წარმოებულნი დაჳიმულთა თოჳთა მიერ
მისთა და ბზუვილნი მძლავრთა ქართა, რომელთა მიერ თუმცა ყოვლით 106

კერძო ვიყუნით მოცეულ, გარნა, ვერღა უკუშ მპოვენილ სხუათა ღონეთა გან-
 რინებალ მათგან უომრად, შვეიპტურენით ჩუშნცა მოგერებად კუშთებათა და და-
 სხმათა მათთა ჩუშნ ზედა. მოუმედგრობაჲ სხუელთა მათთა იყო ვითარცა უშე-
 რომელ, ესრეთ უვენებელა. მახვლი ნავისა ჩუშნისა, ანასდალ განმკუშტი მათი,
 5 იძულელებუ იყო წამითი-წამად განახლებად მისა, რომელნიცა განკუშთასავე
 თანა იხილეობდიანყე განუკუშთელად. ვიყუნით ჩუშნ დასაღ ხუთთა ალაძთა:
 ბერძენნი, ქართველნი, სლავიანელნი, სომეხნი და თათარნი, არამედ მეორეგსა
 ალაძისა დასისაგანნი ხუთნი იყუნენ მკუდრად მდებარე და ორნი ოდენ მისგანნი ვი-
 10 ქცევიდით ზემოქსენებულთა ნათესავთა შორის განყოფად მათთანა რაფინდი-
 სა. გვაქუნდა ოთხი დღეჲ და ღამეჲ განუწყუშდელი ბრძოლაჲ მხოლოგთა თჳს
 შორის გამოსახუთაჲ შემზარველი გრძნობათა, გარნა მცირ-მცირედ მძლეველნი
 სიმძლავრეთა მათთა, ესტურვიდით შერომით, თჳნიერ დიდისა ბოროტუმთხუშ-
 ვისა. ბრძუასა ამას შინა ვერარაჲ მიგვიღეს მტერთა ჩუშნთა, ვითარ ოდენ
 ქუდელ ყმისა ჩემისა გლახა კნორასშვილისა, რომელიცა მყისულ წარიდეს ზურთ-
 15 თა ზღუსათა დიდითა დღესასწაულებითა ძირსა ზღუსასა დაკრძალვად სალა-
 ფოთა აბჯართა საცუაგსა შინა და რომელსაცა ათასობით მისდევდნენ დელ-
 ფინნი; ხოლო ჩუშნ თანაშეწევნითა წმიდისა მამისა ჩუშნისა ნიკოლაოს საკვირ-
 ველთმშოქმედისათა ვეგბდით უვენებლად მტურველნი. უკანასკნელ მოგვივილინა
 საკურველთმშოქმედმან ამან ქარი ჩრდილოეთისა განამაჳნობელად ჩუშნდა; იძლიე-
 20 ნენ წინამეწყენი ჩუშნნი და ვვლეთ სრულიად დღეჲ ესე კეთილწარბართებითა.

თჳს ალექსანდრიის და-
 ნახსა და კნინლა ნავის
 დანქმისა

20-სა. შემდგომ შუვალაძისა მეოთხესა უამსა მოვიწი-
 ვენით ახლოს ისკანდარისა ანუ ალექსანდრიისა, არა-
 მელ უმეცრებათა რეიზისა კონსტანტინესთა და ამხანა-
 გისა მისისა კნინლა არ ჰშთაფლეს ნავი სითხესა შინა
 25 და დაგვთქესცა ერთად თჳსთანა ყოველნივე, უკეთუმცა ერთსა სლავიანელ-
 თაგანსა ანასდალ არ ეცნო შეცდომაჲ მათი, რომელმანცა წამისყოფასავე თუა-
 ლისასა უკუნ აქცივნა გემი და შეიტანა იგი სიღრმესა ზღუსასა, ვინაჲთგან
 ვერ ჰელწიფათ ღამე შესლულად ანუ უმჯობესად ვსთქუათ, პოენად გზისა უენე-
 ბელად შესაცურეშლისა ალექსანდრიისა ლიმენასა შინა, ევროპიელთა და სხუ-
 30 ათა ხრისტიანეთა ნავთათჳს დგომად განწესებულსა.

თჳს შემოსლჳსა ჩუშნისა
 ლიმენასა შინა ალექსანდ-
 რიისასა

21-სა. შეუვლდევით გზასა ალექსანდრიისადმი და მო-
 ვიწვიენით ნავთსაყუდელსა მისსა შემდგომად შუვალდი-
 35 სა მერვესა უამსა.
 22-სა. წარგვზავენ მსახური ჩემნი გრიგორ რუაძე და პეტრე ბაქელაშვი-
 35 ლი აქ მყოფის როსსისთა ლენერალ-კონსულის გიორგი სივინისისადმი პაშპორ-
 თითურთ მიმცნებად მისდა მოსლჳსათჳს ჩემისა. ამას
 მოველინა ჩემდა ძმაჲ თჳსი კონსტანტინე. მოენგჲ
 თჳსი მიხაილ ივანოვიჩი გოლანი, რაოდენნიმე მოწე-
 107 რალ-კონსულისა სივინი-
 სისადმი
 40 სენი თჳსისა კანცელარიისა ორითა იასაღითა¹, რო-
 მელნიცა აღმოვიდნენ გემსა ზედა ჩუშნსა და მშუდო-
 ბით მოსლჳსათჳს ჩემისა მოლოცვსა შემდგომ გამო-

მიცხადა პირველმან თხოვაჲ კონსულისა მისლულად სახლსა მისსა, რომელ-
 45 საცა ზედა გაშალეს ფლაგი როსსისა, მიმცნებნი სხუათადმი როსსიელისა მის-
 და მისლჳსათჳს სტუმრისა. მოწესეთა ამათ შორის იყო ხიო ჰალაკისა მოთხ-
 45 რობასა შინა ჳსენებული ბერძენი კირიაკო ტასიკა, როსსიის ვაჰრად დაწერილი,

¹ ი ა ს ა ლ ჩ ი — ოსმანური. ჳელარგოსანი, კარისა თანა მდგომი ანუ იასული.

რომელსაცა მივეც ფსარიოტელისა ნიკოლაჲ აპოსტოლის წერილი. კირიაკოჲ
ესე არს წელთა შინა სიკაბუქისათა, სახითა კმად ლამაზი და სულითა უელა-
მაზესი, ვინაჲთვან ისმის მისთჳს, მით რამეთუ ქუღმლოქმედებანი მისნი გლახაქ-
თა, უპოვართა და უცხოთა ზედა არიან საცუფროს და რომელ არარაჲ შემძლე-
ბელ არს დაბრკოლებად მისი მისლუად ეკკლესიასა შინა, ვითარსაცა ჟამსა
იყოს იგი. და ესრეთ, გარდასლუელჲმან მათით ნუშსა შინა, მივსატურვე კიდუ-

6

თჳს შესლჳსა ჩემისა
ალექსანდრიასა

თანა მისსა კონსული ესე. ხოლო აღვევით რა კიბესა, დამზუდა მუელლაჲ მისი
ფოსკარინა კალოიერა ორითა ასულითა მათითა—ანგელიკა და ეკატერინათი,
რომელთაცა მიმიღეს ვითარცა საყუარელი შვილი და ძმად მათი. კონსულსა
ამას მივეც წერილი უფლისა გრიგორი ალექსანდროვიჩისა ბარონ სტროგანო-
ვისა და ვუბრძანე მსახურთა ჩემთა გრიგორ რუაძესა და პეტრე ბაქელაშვილსა
წარყუანად სახლის პატრონის კაცისა ვისამე ქალაქსა შინა შოვნად ქირით სახ-
ლისა ჩემთჳს, გარნა კაცსა მას მოემცნო კონსულისათჳს ჩუშნისა, რომელმანცა
ცოლითურთ თჳსით მოხოველთა დაპშთომად მათთანა, არ მიტევეს სხუაგან დგო-
მად და დამაყენეს თჳსსა.

11

15

თჳს ძუშლქსა ალექსანდ-
რიისა

შემდგომად სადილისა წარველ კონსულითურთ ჩუშ-
ნით ძუშლქისა ალექსანდრიისად, რომელიცა შორაქს
ახალსა ვერსტით. ესენი არიან განყოფილ ძუშლითა გა-
ლაენითა. ალაკაფისა მისისა სიახლოესა მარჯუენითი გოდოლი, ვითარცა სწა-
მებენ, არს აღშენებულ ალექსანდრე მაკედონელისა მიერ ზღუასა შინა და აწ
არს ჳმელს ზედა დია განშორებით ზღუასგან, კერძოსა ზედა აღმოსავლეთისასა,
სიახლოესს ზღუსა. ბჳეთა თანა დიდისა გოდლისა, მგრგულად წოდებულისათა,
ვიხილუ ნემსნი ანუ სუშტნი კლეოპატრასა და ვირგილიისანი. ობელისკონი ესე
არიან ორ, ორნივე ველურისა წითლისა კლდისა. იეროგლიფებითა თუმცა ნა-
წერნი, გარნა რომელთამე კერძოთა ზედა თუითქემის სრულიად აღსპობილნი,
ერთი მდგომარეჲ და მეორეჲ წარქცევით შემუსრვილ ნაქრებად თჳთ ადგილსა
მას, სადაცა ყოფილა უწინ სასახლეჲ არმიდინისა. მდგომარეჲ სუშტი ესე არს
სიმაღლით უფროს 61-ისა და სიერციით 7-ისა ოდენ ფუთისა. იტყუან, ვითრმედ
სუშტნი ესე ყოფილიყვენ შემამკობელად პტოლომეოსის სასახლის შესასლველისა
კარისა, რომლისაცა ნაქცევნი. ჰსჩანან აქამათ ახლოს. სხვებრ სუშტნი ესე იხილ-
ვებნიან შემდგარ რაოდენთამე ჳეთა მიერ და არა ყოფილად.

20

25

30

თჳს წმიდისა ქალწულ
ნოწამისა ეკატერინას ნა-
სახლარისა

მერმე გავსინჯე ნასახლარი წმიდისა ქალწულმოწამი-
სა ეკატერინასი, რომლისაცა ადგილისა უმეტესი ნა-
წილი უპყრის სათემოსა აბანოსა და თჳთ უმცირესი
ნაპშთი მისი უქმად გდებული იპყრობს კუალად თჳს ზე-
და სამთა მოწითალოთა მგრგვალთა სუშტთა კლეოპატრას ნემსების ჳქსათა
ჯერეთცა შეუძრველად მდგომარეთა, რომელთაცა თჳთუელისა სიმაღლეჲ არს
ათ-ათადლ-ნახევარი. მარცხენით კერძო ამისა არს დაქცევული ეკკლესია წმი-

40

108

თჳს ნამუოსა ეკკლესიისა
წმიდათა პატრიარქთა
ალექსანდრიისა

დათა ალექსანდრიისა პატრიარხთა ათანასესა და
ალექსანდრეისა 92-თა მრავალფეროვანთა მარმარი-
ლომასა სუშტთა მექონი. ესე, მამაღლიანთა მიერ აღ-
რიითუქ ჟამით ჳამად ცულილი, დაუქცევის ნაპოლონ
ბუონაპარტესა, მსურველსა კუალად მკკლესიადვე მოგებისა მისისა, გარნა ცუ-

45

- ლილებათა ძლით დროასათა არს დაჰშთომილ. მაზლობლად მისა არს მარჯენიე სამკრეთის კერძოდ პტოლომეოსის ბიბლიოტეკად ყოფილი ნასახლარი და კუხ-
 5 თჳს ნამუოხსა პტოლომე-
 ოსის ბიბლიოტეკისა
 სამკრეთისისა ნაბიბლიოტეკარიე, რომლისცა სიდიდე აკვრევს გონებასა მხილველთასა და რომლისცა საფუძველსა ზედა აღუშენებეს აწინდელსა ფაშასა მაჰმად-ალის კაზარმა¹ კმად ვრცელი და დიდი. აქედამ მოვიქეცით რა სახიდ თჳსა, კონსული ჩუშნი შვეიდა სამწერლოსა შინა თჳსსა და მე ალვეელ ზემო ძვიდესა ფოსკარინა კალოიერაჲსადმი, სადაცა ესრეთუშ აღმოსლველმან კონსულმან გიორგი სივინიმ
 10 მრქუა, ვითარმედ ვიცე-კონსულსა ავსტრიისასა ფრანცესკო შამპიონსა მივეუპატიებებვართ ჩვენ ყოველი სადილად თჳსდა ზუალისად.
- 23-სა. დილით მოვიდა ჩემდა რეიზი კონსტანტინე, რომელსაცა მივეც დანაჰშთომი თეთრი კონსტანტინოპოლით აქ მოყუანისათჳს ჩემისა და შემდგომ წარვედით
 15 ძუშლისა ალექსანდრიისად ეკკლესიასა შინა წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასა მოსმენად საღმრთოასა ლიტურგიისა ერთად კონსულითურთ ჩუშნით და სახლულებით მისით. ეკკლესიასა ამას აქუს ორი სამწირველოა: წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისა და წმიდისა ღირსისა საბა განწმედილისა, რომელსა ესრეთუშ ჰქონია აქ ოდესმე ცხოვრებაჲ. ეკკლესიასა
 20 შინა წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასა, მარჯუშნით კერძო, წინაშე კანკელისა არს მდგომარეჲ სუტუ მარმარილოსა, სიმალით უფროს ორისა ადლისა, ზემო კერძო ფილოვანი, რომლისცა შინაგანნი და კიდურნი იჩუშნებიან ფრიად
 25 მოახლოსა და ბრწყინულესა სისხლსა. იტყვან და სწამებენ ყოველნი კერძოჲსა ამის ხრისტიანენი, ძუშლთა მემბტიანეთა მიერ რწმუნებულნი, ესრეთ, მით რამეთუ სუტსა ამას ზედა მოეკუშთოსთ თავი წმიდისა მის ქალწულისა ეკატერინასთჳს და სისხლიცა ესე იყოს თჳთ უბიწოჲსა მის მსხუტრპლისა. სნებერ ეკკლესიაჲ ესე სამწირველოებითურთ თჳსით იხილუშბის საკმაოსა ნაკულუევანებასა შინა.
- 30 თჳს ზღვად ჩემად მოსლველთა ევროპიისა კონსულთა და შიპატეიებისა ჩემისა სადილად ვიცე-კონსულსა შამპიონის მიერ
 35 შემდგომად წირვისა მოვედით რა შინ, მოვიდა ჩემს ხილუად ავსტრიის ვიცე-კონსული ფრანცესკო შამპიონი, რომელმანცა სხუათა ალერსთა შორის მთხოვა სადილად მისდა მისლუაჲ. მას უკან შემოვიდა ანგლიის კონსული ტორბო და მერმე ფრანციის ლენერალ-კონსული ალექსანდრე პილაგოანი, ხოლო შემდგომად მათსა შუშთის კონსული ჭუვანი დანასტასი. დანიშენულსა ეჲშსა მივედით სახლის პატრონითურთ ჩემით და მისის ცალმჯლებით კონსულისა შამპიონისას, სადაცა, მიღებულნი მისგან და ცოლისა მისისა შესანიშნველითა პატივითა, ვიქმენით შეყუანილ სადგომსა დია მოდიდოსა და სტუმართა მიერ ორთავე სქესისაგანთა სავსესა.
 40 ამავე დღეს მიმწუხრ მიეღო წერილი კაირით კონსულსა ჩუშნსა, რომლისა ძლითცა გამომიცხადა მე მან, ვითარმედ მაჰმად ალი ფაშაჲ სთხოვს მას მომცნებად ჩემდა და თხოვად, მით რამეთუ დაუნიშნავს ფაშასა მას საზაფხულოჲ სასახლეჲ თჳსი შუბრა სადგომად ჩემთჳს,
 45 რათა მე, მისლველი კაირს, მივიდე სწორედ სასახლესა მას შინა, რომელსაცა

¹ კ ა ზ ა რ მ ა — ვოგნებ ლაინური ლექსია. სახლი სადგომად სპათა ანუ ჭარისა კაცთა.

ზედა მადლობისა გამოცხადებულმან კონსულისადმი ჩუწისა, ესთხოვე მიწერად ვისდამიცა ჭერ-არს, რომელ წინადადებულისა ამის პატივისა ჩემდა ფაშისა მიერ მიღებად ჩემგან არს ყოვლითურთ შეუძლებელ.

24-სა. დილით მოვეცხმნენ ზარბაზანთა სროლისა ჯმანი და მკითხუშლსა მი-
ზეზისა მისთვის, მრქუსს, ვითარმედ ესე არს ნიშანი განსჯინათუხს არხისა, მაჰ-
მად ალი ფაშისა მიერ ნილოსით გამოტანილისა და ზღუსა თანა შეერთებულო-
სა (რომლისათუცა ვიტყვი შემდგომსა შინა), დღეითგან ნების მიცემისათუცა
ცურვად მას შინა სავაჭროთა ერთღირაგაინთა ნავთა. წარველით მისდა შემდ-
გომად სადილისა ძუსლისა ალექსანდრიისა ძლით, ვინა ალექსანდრიასა ამას
უძევს არხი ესე სამჭრეთით კერძო.

პირველად ენახე უფროს ყოველთა განკჯრუშბათა გან-
მალძებელი სუსტი პომპეისა, წოდებული ესრეთუჲ სე-
ვერისად. სუსტი ესე არს საოცარ გუარსა შინა თუსსა,
მისულ ქუსაგან ქმნილი, ვითარისაგანცა ნემსნი კლეოპატ-
რასნი. განსაკუთრებითი მდგომებაჲ მისი, არა დია მალასა ადგილსა ზედა და-

დგინებულისა, აწარმოებს მას, რომელ გონებაჲ მქლოველისა არცალათუ რაო-
დენმე განიწონების ელუარებითა მისითა თუითქემის მაშინაც, ოდესცა იხყოფე-
ბი ახლოს მისა, გარნა 12-თა ანუ 15-თა ბიჯთა ზედა სიშორით მისსა იმყოფე-
სრულსა დიდებულებასა მისსა, რომელისაცა თხემსა ზედა ჰსჩანან ნიშანნი, მით
რამეთუ ყოფილ არს პირველ მას ზედა ადრიანტი. სხვებრ დროჲ ალგებისა მი-
სისა, თანაჰსწორ ვითარ კლეოპატრას ნემსთაცა, არ საცნაურ არს სრულიად;
ხოლო წოდებანიცა მით კლეოპატრასნი და ამას პომპეისა ანუ სევერისა არიან
უთუოდ შემდგომ მიცემულნი სახელნი, ვინათგან უწყიან უკუჲ მეცნიერთა,
რომელ სუსტნი ესე არიან უწინარეს გუამთა ამათ არსებობათასა ქმნილ. იტ-
ყვან კულად, ვითარმედ შეექმნასთ იგი პატივად იმპერატორისა სევერისა.

ესე არს ყოველთა სუსტთა ზედა მალად და მასთანაცა სდგას თავით
თუსით აღმადღებულად. არავინ არიან თანემად სიმალისათუხს და სიმგრავლი-
სა მისისა. ერთნი განწმომულნი ჩრდილისა მისისა მსდებენ მას ქუსადგური-
თურთ 114-ს და საფუძველსა მისსა 90-ს ფუთებად. მეორენი—უქუშსადგმულად
88-ს ფუთად და ათს გოჯად სიგრძესა; ხოლო სხუანი—82-ს ფუთად, ხუთს გო-
ჯად და ექვსს ხაზად; გარნა აქ ალექსანდრიასა შინა ყოველი სიმალეჲ მისი
ქუსადგურით და თავით ირაცხების 96-ს ფუთად. ესოდენვე სხუაობენ ზომანი
სიმგრავლისა მისისანი, არამედ ჩუშუელებრივ უზნობენ მისთუხს ალექსანდრიულის
ზომით 28-ს ფუთად და სამს გოჯად. თავისა მისისა ქუანი არიან ოთხ, მურდა-
ხილად გამონაკუსთნი კორინთის ორდენისა, სიმალლით 9 ფუთი. კუარცხლებე-
კად უდგს სუსტსა ამას ყოვლად უზარმაზარი კლდე გათლილი, შემოვლებული
თლილისა კლდისავე ნაჭრებითა ოთხს კუთხედ და ხუთს ჯარისხად. იტყვან კუ-
ალად, მით რამეთუ იულიოსს კეისარსა ებრძანოს ალგებაჲ მისი პატივად პომ-
პეისა. აბდალატიფი სწამებს სუსტისა ამის სიმალისათუხს 70-ს და სიმგრავლი-
სათუხს 5-ს ფუთად. არაზნი უწოდებენ მას ელ-სავარ. სდგას სამჭრეთის კერ-
ძოდ, ქალაქით მილის მეოთხედისა სიშორესა ზედა, თუითქემის ახლოს არხისა,
ნეკროპოლისისა და ალექსანდრიისა ზღუდეთა შორის. ოსმანიანი უზნობენ სი-
მალისათუხს მისისა 45-ს ადლადმდე და სიმძიმისათუხს 16000-ს კანთარადმდე¹.

¹ კ ა ნ თ ა რ ი — ო ს მ ა ნ რ ი ა . ერთი კანთარი არს 34 ოკა. ერთი ოკა სამი გირანქა არს და ერთი ჩარეკი. მოკლედ ესთქუათ, ერთსა კანთარსა შინა იპყრობის წონით 15-ს ლიტრადმდე, მაშასადამე 16000 კანთარი შეადგენს 240000-სა ლიტრასა.

სიმგრევისათჳს მისისა ვიტყჳ ოდენ, ვითარმედ უწინარეს რაოდენთამე დღეთა ჩემისა აჳ მოსლჳსათა, ესაღლათ თხემსა ზედა მისსა 17-თა კაცთა, რომელთაცა შორის ყოფილიყუნენ ერთი მლოროსსიელი, სანკტ-პეტერბურლისა ალექსანდრე ნევესკისა ლავრისა სემინარიასა შინა აღზრდილი იაკობ ლავიციკი და ერთი იასალინი კონსულისა ჩუშნისა, რომელნიცა ირწმუნებოდინან, რომელ გარდა ზემოწერილისა რიცხჳსა, დაეტევოდინან კჳლადცა 13-ნი გუამნიო.

5 თჳს არხისა მილიმუჳ-ბა-რაჳისა აჳქდამ მივედით აღნიშნულისა არხისა მილიმუჳბა-რაჳად წოდებულისადმი, რომელსაცა შინა იწყებენ ნაენი ცურჳვად ალექსანდრიით კაირისადმი და მუნით
10 უკუნევე ალექსანდრიისა მიმართ; ვინაჲთჳან თეთრისა ზღვთ ცურჳვა გემთა ექუტმდებარების მარადის განსაცდელსა მახლობლად რომეტისა, სადაცა ერთჳს ნილოსი ზღუჳსა მას.

15 თჳს ჩემ მიერ მიწერილისა წერილისა დამიეტსა დღესა ამას მივსწერე წერილი დამიეტს მცხოვრებელსა თბილისისა მოქალაქესა ოსეჳა ფულჳშვილსა და დავიბარე იგი მოსლჳვად კაირსა შინა; ესრეთჳს მივაწერიინე კონსულსაცა ჩუშნსა თჳსისა აგენტისადმი, დამიეტსავე მყოფისა, წარმოგზაუნად ოსეჳაჲსა მის დანიშნულსა ქალაქსა.

25-სა იდღესასწაულეს წარსლჳელისა დღისა დღესასწაული წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინისი ეკკლესიამან და საზოგადოდ ყოველთა ხრისტიანეთა აღმსარებელთა მისთა, რომლისათჳსცა ვეითხე ერთსა ღრმად მოჳუცებულსა იერომონოზოსსა მოსეს, მცნობსა ყოვლად უსამღულდლოესისა იონა მროელისა, გედეონის ძისა, დროსა უკანასკნელისა ამის კონსტანტინოპოლს მყოფობისასა, მიზეზი არდღესასწაულებისა მწუზრსა ზედა 23-სა რიცხჳსა ამ თჳსასა და დღეს გარდაცემისათჳს, გარნა ვერ მივიღე შესაბამი პასუხი მისგან, ვერცა
25 ჩუშნისა კონსულისა და ვერცა სხუათა მათგან, რომელნიცა იყუნენ მოსლჳულ მოლოცუად გიორგი სივინისა და სახლეულებისა მისისად, მათისა უმცროსისა ასულისა ეკატერინას ანგელოსისა სახელდღეობისა, გარდა ამისა, მით რამეთუ ზოგად საბერძნეთსა შინა ვითამც იჭდიდნენ ქალწულ-მოწამისა მის დღესასწაულსა დღეინდელსა რიცხჳსა.

30 თჳს სადილისა და ბაღისა კონსულისა მიერ ჩუშნისა მიცემულისა დღენერალ-კონსულსა ჩუშნსა აჳქუნდა სადილი და ეახშამი მუსიკითა და როკვითა, სადაცა იყუნენ დღენერალ-კონსული ფრანციისა პილაგოანი, ვიცე-კონსული ავსტრიისა შამპიონი თჳსისა მეუღლათა და 'ესრეთჳს სხუანიცა მრავალნი კაც-ქალნი ევროპელნი.

35 თჳს მისლჳსა ჩემისა კონსულთა მიმართ ევროპიანთა 26-სა წარველ დილით კონსულითურთ ჩუშნით ხილუად ზემოჳსენებულთა კონსულთა: ავსტრიისა, ფრანციისა, ანგლიისა და შვეეთისა მიმართ, რომელთაცა სთნდათ მისლჳჲა ჩემი მათდა და რომელთაცა მთხოვეს განგრძობად მათდამი მცნობობისა და სიყუარულისა.

40 თჳს ძუშლისა ალექსანდრიისა სეწულიღესა შინა ალწერისა 27-სა. ვსთჳუათ უკუჳს აწ ალექსანდრიისათჳს, რაოდენ შესაძლებელ არს განრჩევით, რომელიცა ყოფილა პირველ სიდიდისა და სიმდიდრისა ძლით თჳსისა მესამეს ქალაქად ეგვიპტეს შინა. დასხმათა მიერ ბერძნეთათა ზღჳსპირისა ადგილთა ზედა იძულებულ ქმნილან კჳლადცა ძუშლინი
45 მეფენი ეგვიპტისა დაშენებად ფაროს ქალაქსა შინა მომგვრებელისა შვედრობისა, რომელთაცა აღუშენებდესთ მუნ თავისა თჳსისათჳს შემდგომად მათსა ცნობილი

ზღუდე რაკოტისა. ხოლო ოდესცა ალექსანდრე დიდსა, უკმოქცევულსა ტაძრით გამო იუპიტერ-ამმონისა, გამოველო ადგილსა ამას, მაშინ ესოდენ შეჰყუარ-მოჰსწონებოდა მას, ვითარმედ ებრძანა აღშენებად მას ზედა ქალაქისა უწინარეს 400-ისა წლისა შობადმდე ხრისტესისა. ზღუდეთათვის ქალაქისათა ებრძანა ზოდინახოსისა თვისსა დინოხარისისათვის დაპყრობად ადგილისა სიმგავსულით ორსა გერმანიისა მილსა ზედა. ქალაქი ესე დაეშენა მსწრაფლ და ირწმუნებოდა 5
 ცა, მით რამეთუ ჰქონიეს მას სივრცე უფროს ვიდრე ოთხისა სტადიონისა და მდგარა სწორესა ხაზსა ზედა შორის მარეოტიის ტბისა და საშუალოქუჩისა ზღუსა. ქალაქისა თანა ყოფილა შეერთებულ ერთისა კადონის ძლით, რომელსაცა ჰქონია სიგრძე 7 სტადიონი და წოდებულა ამის გამო ლეპტასტადიად. 10
 კადონისა ამის მიერ გამოვიდოდის ორი ნავთსაყუდელი; ჩრდილოეთისა, რომელიცა იწოდებოდა დიდად და აწ ახლად, ხოლო სამკრეთისა—პორტუს ეინოტუსად ანუ ნავთსადგურად მშვიდობით უკმოქცევისა, გარნა დღეს იწოდების იგი ძულად ნავთსაყუდელად.

გარდა ამათსა ყოფილა კულად სამი, სახელდებით: დაქშუელი ანუ საიდუმლო ლიმენაჲ, რომელიცა უკრძალვიეს მეფეთა თავთათვის თვისთა; ქალაქი ანტიდორ, სადაცა ყოფილა სასახლე მეფისა და მდებარებულა პირისპირ პირველისა. უკანასკნელ მესამეა რიბოტუს, ამოთხრილი ნავთსაყუდელი, ყოფილა შინაგან ეინოტუსისა აღმოსავლეთისა კიდურსა ზედა მისსა, შეერთებული ღონითა ნავთსაცურველისა არხისათა ტბასა მარეოტიისასა, რომლისა თანაცა გარდა 20
 მისა ყოფილა კულადცა ერთი ნავთსაყუდელი, სადაცა მოიღებოდიან ნილოსით სხუადასხუანი ოსტ-ინდიისა და აფრიკისა საქონელნი, ვინათგან ტბაჲ მარეოტიისა ყოფილა შეერთებულ მერიდისა და მდინარეჲსა ნილოსის თანა სხუათა და სხუათა არხთა ძლით.

ძულსა ალექსანდრიასა ჰქონია სხუადასხუანი წინაშე თვისსა ადგილნი 25
 (ესე იგი გარემოს თვისსა შენობანი), ვითარ იგი რაკოტის ბუკოლის, სადაცა მდგარან მწყემსნი; ნეკროპოლის—აქ ყოფილან ბაღნი, საფლავნი და სახლნი შებალსამებისათვის მკუდართა კაცთა და პირუტყვთა; იულიპოლიოს, შემდგომ აგვისტოს მიერ ნიკოპოლიად წოდებული, მიხედვსამებრ მარკა ანტონინეს ზედა გამარჯულშისა. სასახლესა მეფისასა ბრუზიონს ჰპყრობია უმეტეს მეოთხეჲსა ნაწილისა ადგილი ქალაქისა, რომლისასაცა ცდილან ყოველნი ქელმწიფენი უამითი-უამად განერცელებასა. ჰსწამებენ, ვითარმედ თვთ დროთა ამით შინა ებრძანებინოს პტოლომეჲ ფილადელფისა აღშენებად ყოვლად დიდებულისა ფარუსისა. გარემოს ჰსენებულისა სასახლისა ყოფილა მუზეიმი, ჩინებული ალექსანდრიისა წიგნთსაცავი და ადგილი დაფლულ მეფეთა, სადაცა პირველ დებულა 35
 გუამიცა ალექსანდრესი.

ჯერ-არს კულად თქემად რაჲსამე მუზეიმისათვის. მას შინა ცეულა სიმრავლეჲ წიგნთა, რომელიცა პტოლომესთაზე ირაცხებოდა უპირველესად სრულსა ქუსყანასა ზედა. რწმუნებისამებრ სენეკასსა დებულან მას შინა 4000-მდე წიგნნი, ხოლო ავლგელლიოს იტყვის მათთვის 7000-მდე, და ოდესცა კეისარი ყოფილა მას შინა მოცულ მტერთა მიერ, დამწუარა ბიბლიოტეკაჲ ესე. შემდგომად მისა კლეოპატრას ეშოვა ბიბლიოტეკა პერგამიდაჲ, გარნა ესეცა წარწყმდილა ესრეთ, ვითარცა პირველი. 40

640-სა წელსა შემდგომად შობისა ხრისტესისა, ოდესცა ხალითა ომარსა დაუპყრის ქალაქი ესე, უთხოვნია მისთვის მუნებურსა ეპისკოპოსსა დაკრძალვად 45
 მასასადაჲ წიგნთა საცავისა, არამედ ხალიფას არგანმადიდებელსა თხოვისა

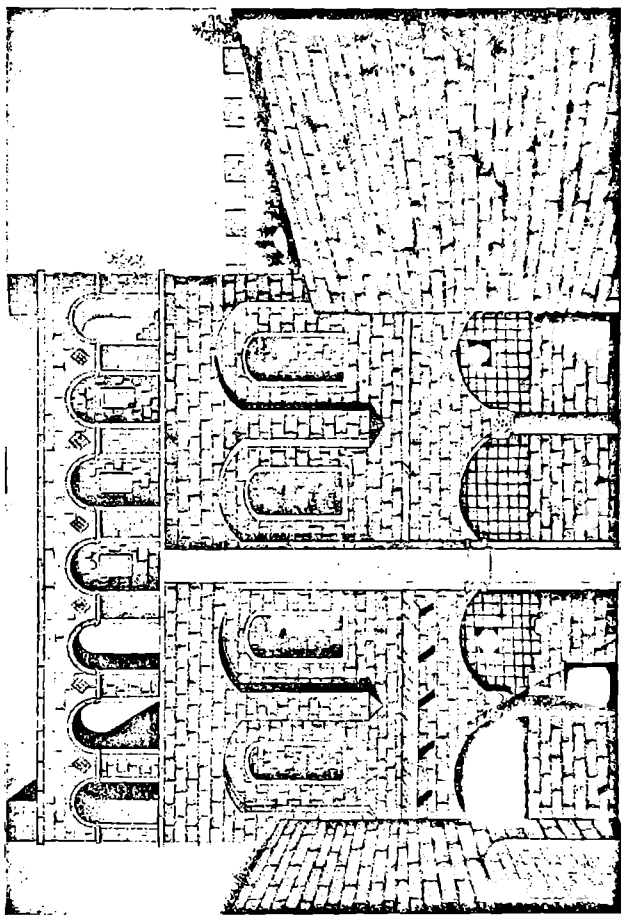
მისისასა, უბრძანებთ დაწუხა მისი. მთელსა 6-სა თთულსა უთბიესთ თვთ უიშვთესითა წიგნებითა და ჰელწერილებითა სათემონი აბანონი¹.

ისკანდარია არს ოდენ აჩრდილილა ძულსისა აღექსანდრიისა, მდებარეა ადგილსა მას, სადაცა ყოფილა მუნადმდე ლეტასტადია, ახლოს მისა მდებარეა 5 თა დიდითა ნავთსაყუდელითა, რომელსაცა აღრითულ დაშორებებს ზღუაჲ. ქალაქსა ამას შინა კსცხოვრებენ ბერძენნი 260-ს, არაბნი 530-ს, კიეთნი 290-ს, ჰურანი 250-ს და შამადიანნი 285-ს კომლადმდე. არიან აქა თუმცა მრავალნი ვაჭარნი ევროპიისა სახლულებითურთ თვისთ, გარნა არა რომელსა მათგანსა აქუს მკვდრობაჲ. სახლნი თუმცაღა არიან ქვთკირთა, არამედ უფროს 10 მდაბალ, ვიდრელა მაღალნი, მომცროსსა მავთულ-წვნულითა მინითურთ ფანჯრებითა. ქუჩანი არიან ესთა იწრო, მით რამეთუ მცხოვრებნი ერთისა ბანი (რომელნიცა ჩუქლებრივ არიან ვაკენი), გარდაფარებენ მეორესა კერძოსა სახლთასა ჳილობსა განრინებისათჳს მის მიერ შხის სიციხისაგან. სხუშბრ ყოველი აღსაარებამ სარწმუნოებისა არს აქა თავისუფალ და თვთულოცა მათგანი 15 განაგებს ღმრთისმსახურებასა ეკკლესიასა შინა თჳსსა უშიშრად. კიეთნი ჰგონებენ ქონებად ეკკლესიასა შინა თჳსსა წმიდისა მოციქულისა მარკოსის თავისას, რომელიცა აქუსთ მათ დაკრძალულ კუთსა შინა. იტყჳან ვიეთნიმე, ვითარმედ საფლავი აღექსანდრე მაკედონელისა იყოს ეკკლესიასა შინა წმიდისა მარკოსისსა, რომელიცა უპყრისთ კიეთთა, გარნა არავინ უწყის ნამდვლ, რომელ 20 გუამი აღექსანდრესი სძევსა მას შინა ანუ სხჳსა ვისიმე.

მიუხედულსად დაცემასა ზედა აღექსანდრიისასა, ჰმთშების იგი კჳალადცა საშუელს წერტილად არამიციისა ვაჭრობისა. აქ გარდაღმობების ყოველი შინაგანით ვეგვიტისთ მოტანილი საქონელი, ზღუთ წარსაღებელი, გარდა ბრინჯისა, რომელიცა წარიღების მხოლოდ ოდენ დამიეტი. ევროპელთა აქუსთ მას შინა კანტონა 26 რაჲ² თჳსი, რომელნიცა აწარმოებენყე ალებ-მიცემასა თჳსსა, გამცულელნი საქონლისა საქონელსა ზედა. აქ ჰპონებენ მრავალთა ნიეთთა ფრანციისა, ანგლიისა, ვენეციისა, სხუთთა ევროპიისა საქელმწიფოთა და სხუთათა სამფლობელოთა თათართასა, გარნა აქაური ალებ-მიცემა არს უმეტეს შინაგანი, ხოლო გარეგანი თუთქემის არარაჲსა ნიშნავს. არამედ ნავნი შემოდგომისა და ზამთრისა 30 დროთა ექუსმდებარებიან ფრიალსა შიშსა, ამად რომელ ახალი ანუ აზიისა ნავთსაყუდელი, პირველ დიდად წოდებული, ერთი არს მხოლოდ, სადაცა ევროპელთა აქუსთ ნებაჲ დაყენებად ნავთა, გარნა ესეცა არს ესრეთ აღმოვსებულ, ვითარმედ ნავნი არ იშუთად შესდგებიან ლამსა ზედა. ფრიალ კლდიანი ძირი ამრჩობლებს შიშსა ამას კჳალად უმეტეს. კლდენი, განმკლმთნი ლუზათა 35 თოკებისა, აწარმოებენ მას, რომელ ნავნი, ვიდრელა შველენან საყუდელსა შინა, იძულებულ არიან ერთნი კულთებად მეორეთა და დამკარგველნი ლუზათა, ითმენენ სრულსა გემისა შემუსრვასა. ნავთსაყუდელსა ამას შინა შვიდიან აღმოსავლეთით კერძო და იტყჳან ზოგად, ვითარმედ წინა ელუას მას ფრიალ საშიში ლამი. ხოლო ძულსი ანუ აფრიკისა ნავთსაყუდელი პირველ პორტუს ეინო-

¹ უპირველესისა ჯამისა თანა არს დღესაც ბიბლიოტეკაჲ, რომლიდამაც უსარგებლიათ უწინა გარნა მის ჯამით, ოდესცა ზედაზმედველთა მისთა მიმოდლაუყუსთ მოგზაურთა მიმართ პირად-პირადნი იშუთნი წიგნნი, არღა უკუშ უფროს უტყეებენყე ვისმე შესლვად მას შინა და გასაღებისა კარისა მისისა იცულშის კონსტანტინოპოლსა.

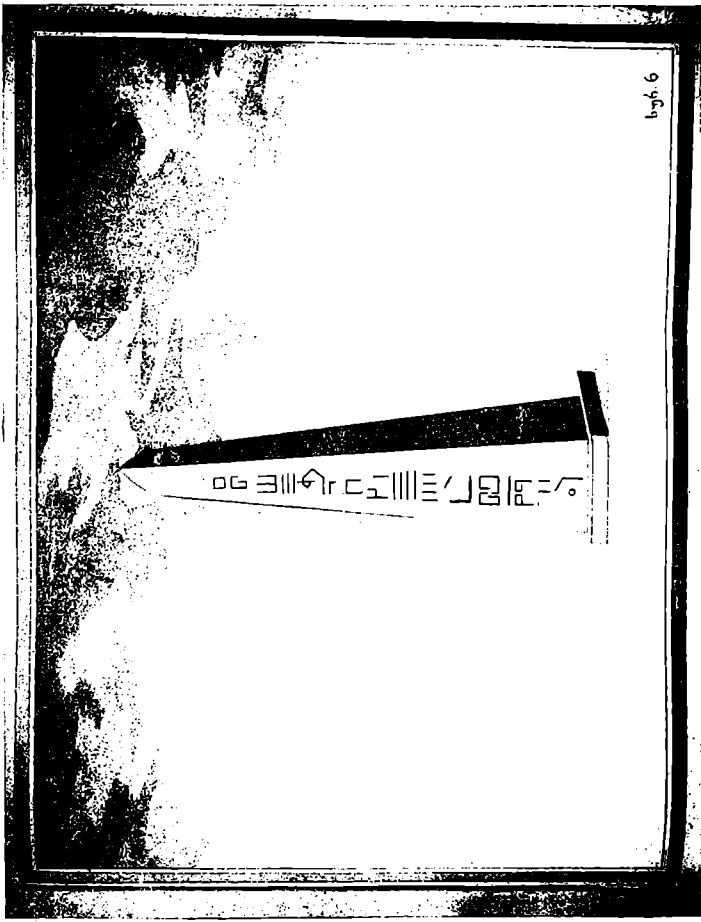
² კ ა ნ ტ ო რ ა, გვონებ, ლათინური იყოს; სახლი განსაკუთრებითი ვაჭართა, რომელსა შინაცა უპყრისთ დათარნი ალებ-მიცემთა თჳსთა და განაგებენყა ყოველსავე შესახებულად საგანისა ამის.

სურ. 4. თეგზარაია, საბლი კვლასარიონის

136.5. Minaret of the Great Mosque of Cordoba.

სურ. 6

სურ. 6. ალავერდის ობელისკი

Fig. 7. Symbiont J. J. J. J.

ტუს, რომელიც არს შესლულ შორის ჰმელთა ქუსყანათა და იწოდების დი-
ადისა რიცხესა ძლით მუნ ზრდილთა ლეღუთა ნავთსაყუდელად რას ელ-ტი-
ნედ, არა ესოდენ საშიშ არს, ვითარცა პირველი, გარნა, საზებდუროდ, ოსმა-
ნიანნი არავის აძლევენ ნებასა შესლულად მას შინა, გარდა ნავთა თუსთა. სხუმბრ
იგი არს უღრმეს პირველისა და ახლოებს უსაშუალოდ ერთითა ნაწილითა
ქალაქსა და მასთანაცა ფრიად უგრეცელეს არს ახლისა ნავთსაყუდლისა. შესასვლე-
ლი არს მას შინა დასავლეთით.

ალექსანდრია ეზიარების დღეს ერთითა ოდენ თაუმის არხითა მდინარესა
ნილოს და სხუათაცა ნაწილთა ეგვიპტისათა, ვინათგან, ვითარცა მდებარეო-
ბისა ძლით თუსისა გარეშე დელტისა, ესრეთუჲ ვითარებისა ძლითცა მიწის
გულისა, ეკუთვნის იგი საკუთრად ელთა აფრიკისათა. გარემონი ადგილნი
მისნი არარაჲ არიან აწ სხუა, ვითარ ოდენ კუმი. არიან აქა რაოდენნიმე ბაღ-
ნი, ხენი ფინიკთა და ლეღუთა მცირე პირსა ზედა ნილოს არხისასა, რომელც-
ცა აძლევს ალექსანდრიას წყალსა და იგრცა დროსა ნილოსის ადიდებისასა.
ესე ავსებს მილთა, თხრილთა შინა ძუშლისა ქალაქისათა, რომელთაცა შინა შე-
ინაქების წყალი მომავალს წლადმდე, ვინათგან არ არიან აქა არცა წყარონი
და არცა ჯურღმულნი.

რიცხვ მიწასა შინა მიღებითა გატანილთა არხთა განგრძობების 300-მდე.
სიღრმეჲ მათი არს ფრიად საკმაო და უკეთუ 100 მათგანი ადიდების, მაშინ
შემძლებელ არიან იგინი კმა-ყოფად წყლითა ვიდრე 100000-მდე კაცთა. პირ-
ნი მათნი არიან თეთრისა მარმარილოჲსაგან ქმნილნი განიერად, სამს ფუჲთად-
მდე გარდიგარდმო და მასთანაცა განსწორებულ მიწისა თანა. ადგილნი, სადა-
ცა იკრძალოდნენ წყალნი, ყოფილან აღმოთხრილ ყოვლისა სახლისა ქუშუმე,
მოკირწყველულნი ესრეთუჲ მარმარილოჲთა და თლილსა ქუშუმითა; გარნა უმე-
ტესნი ნაწილნი არიან დღეს დანგრეულ, ხოლო დანაჰშინი ინახებებიან ფრია-
ლისა სიწმინდითა. წყალი ნილოსისა პირველად არს დაი მდგრევე, არამედ შე-
მდგომად, მცირ-მცირედ დამჯღარი, ხდების წმინდად და კამკამად.

ხოლო რაჲცა შეეხების სიდიდესა ნაქცევთა ძუშლისა ქალაქისათა, არს
შემდგომი: იხილავ ფრიად ვრცელსა ვაკესა, ნაქცევთა მიერ დაფარვულსა.
მთლად ორი ჟამი მოვიდნების სლუჲაჲ ორთა ხაზთა შორის გალავანთასა
გოდლებითურთ, რომელთაცა ოდესმე შეუდგენიათყე სიმგრგულეჲ ძუშლისა
ალექსანდრიისა. ადგილი არს დაფენილ დაცემულთა სახლებთა ბანთა მი-
ქურთ, კედელნი მრავალთა ადგილთა შინა დარღვეულ, კამარანი დაწნილ და
ქუანი, საზრდოდ გუარჯილასა ქმნილნი, არიან დამოცვენულ ადგილით თუსით.
განმეღელი უფართოებისა მინდვისა ვერარაჲსა იხილავ, გარდა ნაყართა ქუ-
ათა, კშთაქცევულთა ჯურღმულთა და გორებთა ნაქცევთათა, სადაცა განსწყე-
დენ კედელნი ერთნი მეორეთა ანუ ძუშლნი სუშტნი ახალ საფლავებითა, ას-
ლისა და ჰანდარისა ხეებითურთ შეადგენენ თუალთათჲ ვიეთსამე ცულისება-
სა, სადაცა არ იპოვნებიან სხუანი ცხოველნი, თზნიერ ტურათა, ქორთა და
ღამისა ბუთა. არიან აქა კუალადცა ობელისკონი ანუ სუშტნი კლეოპატრაჲ-
სა და ვირგილიისა აღმოსავლეთისა კერძოსა ზედა, რომელთაცა რიცხვ, ნაწი-
ლობით მრთელნი და ნაწილობით შემუსრვილყრილნი კუმსა შინა, იხილუშბიან
ფრიად მრავლობით.

28-სა და 29-სა. რიცხენი დღეთა ამათ შეესწირვე წინამდებარესა ამას
აღწერასა.

თჳს საღილად მიჰატყუ- 30-სა. ვიყავ კონსულითურთ ჩუშნით და სახლეულე-
 ბისა ჩუშნისა აღუქსანდ- ბითა მისითა მიწუშეულ საღილად ფრანციის ლენე-
 რე პილაჯო:ნის მიერ რალ-კონსულისა აღუქსანდრე პილაჯოანისა მიერ, სადაცა
 იყუნენ სხუანიცა კონსულნი ევროპიისა და ჩინებულნი ვაჭარნი. სტოლი მასპინ-
 5 ძელისა ამის სხუაობდა ყოვლითურთ სხუათასა ესრეთ, რომელ ყოველთა აქ
 საღილად მყოფთა ორთავე სქესთა სახელნი, დაწერილნი ბილეთთა ზედა, ეწყუ-
 ნენ თუთელთა თებშთა, ერთთა კაცთა და მეორეთა ზედა ქალთა, ვითარ სა-
 სხდომნიცა სავარძელნი მათნი, დანიშნულ მსგავსადე და ესრეთ უშორეს.
 ხოლო დროსა განსლჳსასა სტოლსა ზედა სახლისა პატრონმან გაგვაყვანინა
 10 მღედრნი კაცად-კაცადსა, ვის რომლისა თანაცა ჭერ-უჩნდა ჯდომად; გარდა ამისა
 სხუადასხუა სახითა ნაკუთიანთა ფიგურებად გამოჭრილთა ქალალდთაგან იყუნენ
 დანიშნულ სასემელთა ჭურნი და გრაფინჩიკები. ოდეს დააწყუშს შაქარლამანი,
 იყო მოღებულ სამი გოლოლი შაქარცხობილითავე, გემთა სახედ ქმნილი: დირა-
 გებითა, აფქოიებთა და ფლაგებითა; ორი ერთსახე და თანასწორი, სტოლისა
 15 თაბოლოს ღებულთ, ხოლო მესამეა—უღიდესი და უშუშნიერესი მრაველთა ორ-
 თა მათ ზედა, სამფლაგაინი; საშუვალი ფლაგი იყო როსსიისა, ხოლო კერძონი—
 ავსტრიისა და ფრანციისა, რომელიცა დასდგეს შუვასა ადგილსა სტოლისასა,
 პირისპირ ჩემსა და მასპინძელისა. განგრძობასა შინა საღილისა ამისსა დავლი-
 ვეთ ერთობით საღლეგრძელოდ სამთა ზემოქსენებულთა საერთმთაეროთა ერთ-
 20 მთავართათჳს და დასრულდაცა სტოლი.

თჳს სამოთხვეოდ წარ- შემდგომად მოვიქციეთ რა შინ, მოაყუანიან კონსულ-
 სლჳსა ჩუშნისა ცხენთა მან ჩუშნმან მაჰმად ალი ფაშისა მიერ მისდა ნაჩუ-
 25 მსხდომით ქმნილით სხუანიცა ცხენნი, ჯორნი და ვირნი და ესრეთ წარვე-
 დით თუითქემის უმეტესნი ნაწილნი დღეს ერთად მშეინაჯობელთაგანნი ძუშლი-
 სა აღუქსანდრიისადმი, სადაცა ვპოვნეთ სიმრავლეჲ ერთა ევროპიისა კაცთა
 და ქალთა, ბერძენნი და თათარნი ცხენებითა და ფრჯემოარულნი.

ცხენსა მაჰმად ალი ფაშისეულსა შემსუა კონსულმან ჩუშნმან. ოდესცა
 115 განვედით გარე გალავანისა, ვიხილვეთ მრავალნი მარბველად ცხენთა და მო-
 30 ჯირითედცა. კონსულნი, ვითარცა ჩუშნი, ესრეთუშ სხუათა, დამოუტსნელად
 მთხოვდნენ მიმორბევასა ცხენისა ჩემ მიერ ჯდომილისასა და უფროს მევედრე-
 ბოდა იასალჩი ბოშნიაკი მანუელ კონსულისა ჩუშნისა, რომელიცა არს სახით
 უცხო, ჰასაკით ახოვან, ყუავილოვნებითთა წელთა შინა, მამაცი, მგნეჲ, ძლი-
 35 ერი და მვედრად ჩინებული კერძოსა ამას, ხოლო ყოველთა ანათ ბუნებითთა
 ნიჭთა თანა ზრისტე იესოს უარის-ყოფელი და მაჰმადის მოწაფე-ქმნილი. ამან
 მანუელ გაიგდო ცხენი თჳსი და ითხოვდა ჩუშნიდამ კაცთა, რომლისათჳსცა გა-
 უჭდნენ ორნი ფრანგნი და იწყეს შექცევად ცხენთა ზედა; გარნა მაშინცა არ მო-
 მეშენენ მე და მაიძულებდნენ თხოვით მიმოქვენებად ფაშეულისა პირუტყვსა, რომე-
 40 ლიცა კერძოთ თჳსით ჰსჩნდა თუთცა განმზადებულად მიმოქელგისათჳს მოედნისა
 ამის. ოდესცა შემქუსლეველმან გაცხდარ ცხოველი ესე და ვიწყევით თამაშობად,
 მაშინ თუითქემის მასწრობდის მე ცხენი ესე მიცემად მისდა სადავეთა ძლით ნი-
 შანთა კერძოდ და ანუ უკუნქვევისათჳს მისისა. შექცევასა ამას შინა განვატა-
 45 მისა და მოთამაშვასა ახალ მოსლეულისა მოსყოვლისა, ვინაჲთგან ესრეთ უწო-

დებენ როსსიელთა ოსმანიანნი, იტყოდიან სადმე: „გაპურა ბახ, გაპურა, ნა ეი კოშარ ბუ ბეგერა, ვალაჰა ელაზემ ბუ მოსკოელი დეგელ“¹.

გათავდა რა ესე, ესევეითართა სახითა აქ შექცევაჲ ჩუშნი, მოვიქციით ბინისადმი ჩუშნისა, სადაცა გზასა ზედა მრქუა კონსულმან ჩუშმან თხრობილი თათართა მათ დროსა ჩემ მიერ ცხენის მიმოქნეებისასა, სხუათა შორის მრავალთა.

დეკემბერსა 1-სა

თჳს განშაღდებისა ჩემისა წარსლუად კაირისადმი დავაგზადებინე სამგზავრო საქმარნი ნიეთნი რაოდენიცა რა საქრო იყო ჩემთჳს და მათთანა ბარგიცა ჩემი წარსლუად ჳმელის გზით კაირისადმი, რომლისაცა მხილუშლმან კონსულმან ჩუშმან მეულლაათურთ თჳსით მიწყეს ვედრებით თხოვად, მით რამეთუ შევიცადო სახლსავე მათსა, ვინაჲთგან 12-სა რიცხუსა ამის თთჳსასა არს სახელდღეობაჲ ძისა მათისა, აშჳამად კაირს მყოფისა, რომელსაცა, სიტყუათამებრ მათთა, მოელიან წამითი-წამად. რაოდენცა ვეტყოდი მათ მიზგზსა ჩემისა აქ უმეტეს ვერღა შეცდისასა, ეგოდენ იგინი უფროს მთხოვდიან ჳმნად მათთა პატივისა, მაშასადამე მოცდად სამს რიცხუადმდე, რომელსაცა შინა უთუოდ მოელოდნენ მას.

თჳს კაცთა და ბარგთა ჩემთა გასტჳრებისა გლახა კნოტისშვილისა. 2-სა გავისტუმრე კაცნი და ბარგი ჩემი ერთობით წინამდებარესა გზისადმი, გარდა მსახურისა ჩემისა

თჳს წარსლუა ჩემისა კაირისადმი

3-სა. ბრძანებითა მაჳმად ალი ფაშისათა მომგუარეს ჳორი შეკაზმული და ერთი წინამძღოლი, ხოლო 12-სა ეჳმსა შუვადლისა გავემშჳდობე კონსულისა ჩუშნისა მე-

ულლასა და ასულთა მათთა, რომელთაცა კერძოდ თჳსით მაჩვენეს ვიდრე მონათესაევობითი ლმობაჲ განშორებისათჳს მათგან ჩემისა და საკმაოათაცა მწუხარებითა გამემშჳდობნენ თუნიერ კონსულისა ჩუშნისა, რომელიცა გამომყუა ერთ ეჳმისა საეალსა ძმითურთ თჳსით კონსტანტინეთი, მიხალო ივანოვიჩით ლოლანით, კირიაკო ტასიკათურთ და იაკობ ლივიცკით. ამთ მაჩუშნეს მინდორი

თჳს ველისა ცხარისაჲლად წოდებულისა ერთი, ცესარისპოლად წოდებული, რომელსაცა ზედა შე-

ჳმნიან კაირისა ბეგნი მჳედრობასა ფრანციისა, დროსა ნაპოლონ ბუნაპარტეს აქედამ კაირისადმი წარსლუსასა, და შემდგომად რაოდენთამე დღეთა განგრძელებულისა და მიჳინებულისა* ბრძოლისა, სიმჳნეჲ მაჳმადიანთა და ველურთა არაბთა, უგუფურებითურთ მათით, დამორჩილებიან ფრანციის მჳედრობისა ცეცხლგამომებრვალთა ზარბაზნთა, ვითარ კეთილგონიერებისაცა შებმასა მათსა. მინდორი ესე არს თუალგარდაუწლომი ვაკე, მცირეჳმნიანი და ადგილ-ადგილ ჳავნარ-ძეწნიანი. აქ გავესალამე ლენერალ-კონსულსა გიორგი სივინისსა თანამყოლებითურთ მისით და წარმოსლუელი მოვედით დროსა მწუხრისასა ერთსა უშენსა ადგილსა, მგზავრთა თავისა შესაყრდნობელსა კავახონასა შინა, კმად კარგსა და სუფოასა, რომელსაცა შინა ეკიდა ქარტინა მაჳას შენობისა, წარმომადეენებელი მაჳმადის

¹ შეჳხედე! უჳსჳულოსა, შეჳხედე! რა კარგად არბევს ცხენსა ამას; ლებრთმან იცის, ეს რუსი არ არის.

* ხელნაწერში: მინიებულისა.

საფლავისაცა, და სადაცა ვპოვევ კაცნი ჩემნი ბარგითურთ და იასაღრი მანუელ ბოშნიაცი.

- 5 თვს ზოლუსა ჩემისა ქალაქსა რომეტისა
- 4-სა. დილით წარმოველ კავახონთა ამით კერძობითურთ ჩემით და ვიეთთამე თანამოგზაურებითა რომეტისადმი და დროსა შუვიდღისასა პირველისა ეამისა შემხულა მოგებებად ჩემდა გამოსლვული ჩუქნისა კონსულისა სივინის აგენტი ჭუეანი ბაპტისტი დანიეზი, დიდად მგცოვანი, გარნა კუალადცა ფრიად მგნეე მოძრავობათა.
- 10 და ქეცევათა შინა. ესე შემიძლუა ქალაქსა ამას და მიმილო სახლსა შინა თვსსა, თვნიერ ყოვლისა პოლტიკებრივისა ქეცვისა; გამაქრო ცოლი თვსი ნინა, კშთამომავლობით არაბი და ცალთუალი. მეორესა დღესა წარველ სახლის პატრონითურთ ხილუად ქალაქისა ამის გარემოებათა და შინაგანისა მდებარეობათა, ვითარცა ძუქლ ღირსსაწესოვართა,
- 15 თვს ღირსსაწესოვართა რომეტისათა
- ესრეთუქ ახალთაყა. დასაველეთისა ბქეთა თანა რომეტის ზღუდისათა ჩანან დღესაც ხუთნი თლილნი სუქტნი, რომელთათვსცა უბნობენ, ვითარმედ იყუნენყე დანაპშონი ძუქლისა სასწავლებელისა სახლისა. ერთსა ადგილსა სდგანან კუალად ორნი სუქტნი, ერთი პირისპირ მეორესა; ხოლო მეორესა ადგილსა საშუველ დიდისა მოედანისა ძვეს ფრიადი სიმრავლეა და
- 20 ქეცველისა გუშბათისა, რომლისა ძლითცა სახილუქლ არს, მით რამეთუ ყოფილ არს აქა შესასვლელი დიდშუქნიერსა მას ტაძარსა შინა იუპიტერ-სერაპისისასა. რომეტი ესე მდებარებს 4-სა მილსა ზედა ზღუთ, დასაველეთისა კიდურსა ნილოსის მკლავისასა, რომელიცა ერთვს დღეს არსსა რომეტისასა. ქალაქი ესე არს აღშენებული 870-სა წელსა შემდგომ შობისა ხრისტესისა, მოპთომაქველ
- 25 ხალიფაჲსა დროსა, და არს თავით თვსით დიდი, კმად შენობათა მექონი, ვინაჲ-
- 117 თვან იტყვან 30000-მდე მცხოვრებთა, რომელნიცა არიან საზოგადოდ ვაჭარნი. გარდა ჯამთა არ იპოვნებიან დიდშუქნიერნი შენობანი ანუ ყურად-მღებლობისა ღირსნი ვითარნიმე საწესოვარნი. გარნა სახლნი მიხედუსამებრ აქაურისა კერძოჲსა არიან აღშენებულ კარგად და ყოვლითურთ სარგებლიანად; ბანნი
- 30 მათნი არიან ვაკე, რომელთა ზედაჲთცა შესაძლო არს გასინჯუად ყოველთა სასიამოვნოთა სახეთა, ვითარცა ნილოსისა წარმდინარეობისა თანა, ესრეთუქ გარემოს მისა მდებარეთაყა ადგილთა. დიდნი მოედანნი და სწორ-ვრცელნი ქუჩანი არ არიან მას შინა სრულებით. ალერსიანი ქეცევაჲ უტხოთა მიმართ აქაურთა მიერ და ჭეროვანი ცხოვრებაჲ მათი ჰყოფენ რომეტსა უსასიამოვნოეს
- 35 ადგილ-საყოფელად მგზავრთა ანუ მშწირობელთათვს. ესე თანამდებრის კეთილმდებრებითა თვსითა ნილოსსა, რომელიცა აძლევს მას ყოველთა საჭირთა. არს აქა ესრეთუქ გარდმოსაცლელი ადგილი საქონელთა, მოტანილთა ალექსანდრიით, წარღებად კაირსა შინა ანუ უკანასკნელითა ამით—პირველსა მას შინა. და ვაჭართაყა ჰყუანან აქა სარწმუნონი კაცნი თვსნი, აწარმოებენ დიდსა გარე-
- 40 განსა ვაჭრობასა უფროს ბრინჯითა, სულთანად წოდებულითა. ყოველსა მომავალსა საქონელსა ალექსანდრიით კაირისადმი შემოპკრებენ აქა და შემდგომ, კშთამწყობნი სხუასა გემთა შინა, გაისტუმრებენ კაირს. ესსახელუქ ექეცვიან უქუნმომავალთაყა ზემოჲთ, ვეგობტით—ალექსანდრიისადმი.
- 45 თვს ქალაქისა რომეტისა
- სხუქტბრ, მთლად ქალაქი ესე არს ფრიად საძაგ-სახილუქლ და მყარალ, ვინაჲთვან ფოლორცთა შინა მისთა ჰყრიან მრავლობით ლეშნი პირად-პირადთა პირუტყვთა, რომელთაყა აღღებად

არავინმე არს მგონებელ და რომელთა ძლითცა თუითქემის ყოველთა მოსახლე-
 თა ძაღლნი ვიდრე ათასობით იპოვნებიან ადგილ-ადგილად შეყრილ ლეშთა მათ
 ზედა; და ესთა საშიშ არსცა დროსა მათთა მძორთა მათ ზედა ყრილობათასა
 ახლოს მათსა განვლად მცირისა რიცხვსაგან კაცთასა, რომელ განგებ ელიან
 ერთნი მეორეთა განმეღვლათა, განსარინებლად თუალით სახილუმთა განსა- 6
 დელთაგან, მათ მიერ მოსალოდნებლათა. არხნი არიან ძესლადაცე შემოტანილ
 ერთი ზღვთ და მეორეა ნილოსით, გარნა ივანიცა წამხდარ და მშრალ, ქუჩანი
 მოუკირწყლავ და ტალახიან. მმართველობისა სახლად აქუსთ კავახონა, რო-
 მელსაცა შინა სხენან მრავალნი მოწესენი, საქუშყნოხსა სარგებლობისათჳს დად-
 გინებულნი. აქ ერთნი იპყრობიან ნამძვლ თანამდებობითა თჳსთა, მეორენი— 10
 ნარდსა და ჭადრაქსა ზედა მღერითა, სხუანი გართვან ლოცუასა თჳსსა, რო-
 მელნიმე სემენ კავასა და ჩიბუხსა, ვიეთნიმე სხედან სადილად და შეეჭკევიან
 საკრავთა გმათა ზედა, მათ შორის, ოდესცა მოჩივარნი და მათ მიერ მთხოველ-
 ნი მართლმსაჯულებიისა სდგანან გულწელოკრებით შინაგან და გარე სახლისა
 ამის მწუხარებითა არამცირედითა. 15

აღებ-მიცემაჲ არს ყოველთა ნივითთა დია ჭეოვანი და იფეი, გარნა რაჲ
 განმსყიდულთა მათ, ვინა ყოველი ნივითი განსავაჭრებელი ეკუთვნის ფაშასა
 მაჰლად ალის. ამბარნი ქეითკირთა ფრიად დიდრონი, შინაგან ფიკრისა კედ-
 ლებითა დაყოფილნი, სხუადასხუათა ჯვარბალთა ანუ მარცუალთა, ხილთა, ფი- 20
 ნითა, სამარხოთა, ბამბათა, ქსოვილთა, ბზეთა, თივითა და ყოველთა ესევი-
 თართაგან სავესენი, არიან საკუთრად ქსენებულისა ფაშისა; ესრეთუჲ საქსოვ-
 რად სახლი, მპყრობი თჳს შორის უფროს ასისა დასვისა, რომელსაცა შინა
 ჰქსოვენ მხოლოდ აფქითთა გემთათჳს და ნუშათა. მოძღუარნი მას შინა არიან 118
 ფრანგნი, ხოლო მოწაფენი—თათარნი და არაბნი.

თჳს ბაღთა ჭალაქისა
 ამისთა

ბაღნი აქუსთ მრავალ და დიდროან, სავესენი ფინი- 25
 კისა, პორთუგალისა, აპელსინისა, ლიმონისა და სხუათა
 უამრავთა ხილთ ეთა გამო. გარნა არს აქა კულად ბა-
 ლახი ერთგუარნი, რომელიცა აღიზრდების სიმძლით ნ-ს და სიზრკით ერთს
 ადლადმდე; ესე იცემების ნაყოფთა უფერულისა მოთეთრ-ყუთლოხსა კიტრისა
 და ბაღრიჩნისაცა მსგავსთა, გარდა ფერისა; ნაყოფთა ამთ მოხარშენ მთლად 30
 ოდენ წყალსა შინა, გაცივებულთა მოიღებენ სუფრასა ზედა, გარდააძრობენ
 ქერქთა, რომელნიცა არიან ზრქელ და ადვლგანსაძრკულს. ჩანან ვითარცა
 ფრკქენილნი კიტრნი, არამედ თანაშეჭორცებულნი მათდა ძარღვნი მსგავსებენ
 სიმინდისა ფუჩჩითა შორის ბეწუთა, ძაფებად სახილუმლთა, ხოლო სახელად
 ეწოდების ბანენა. ოდესცა მოხარშვეულთა მათ დასჭრიან დანით ანუ შეახებენ 35
 რვალისა რაასამე ნივთსა, გამოსცემს ცულსა სუნსა და ამისთჳს დაჭირისა მათ
 ჰშთაპყრიან სირჩათა შინა, სასუეთა ტკბილითა ღვინითა, რომელნიცა უმისოდ-
 ცა არიან დია ტკბილ-გემიერ და კუვათიან; სხვებრ უღვინოდ მიმღები მათი
 დაუწყებეს კბენჩასა, განრინებად წინააღმდეგისა სუნისაგან მათისა, დაჭრისა ძლით
 წარმოებულისა. ფოთელი ბალახისა ამის არს სიგრძით ადლ-ნახევრადმდე და 40
 სიბრტყით ძირსა მისსა უფროს ადლის მეოთხედისა. გამოსცემს ბალახი ესე
 ერთსა ოდენ ყუავილსა თესლად, რომლისა ძლითცა ამრავლებენ მას მთესულს-
 ნი მისნი. ხოლო შემდგომად მოკრებისა ნაყოფთა ამათ, მოსჭრიან ძირში ბა-
 ლახსა მას, რათა შემდგომსაცა წელსა მოსლევლმან, მოზარდობასა შინა მო-
 ილოს ნაყოფი, და უკეთუ არა ესრეთ, ეგების უნაყოფოდ. ესრეთუჲ არიან ხენი 45

ლელუთა, ფარაონისა¹ წოდებულნი, რომელთათჳსცა მოვიკსენებ თჳსსა დრო-
სა. ბალთა ამათ ხენი და მდელიონი იყუნენ დატიერთულ თჳს-თჳსთა ნაყოფთა.
მიერ და განჭრილნი სიმძიმეთა ქუშუე მათთა, ელოდლიან ჳელთა მათდამი შე-
მსლუშლთათა რაოდენმე აღმსუბუქებისათჳს ჰათისა; ადგილნი მოლითა მოსილ-
ნი და სიცხეა თუთიქემის არდადგისა. ქალაქსა ამას მოუდის აღმოსავლეთით

8 ნილო და ჩრდილოთ აქუს თეთრი ანუ საშუევალქუშყანისა ზღუაჲ, რომელნი-
ცა ერთჳან ურთიერთსა მახლობლად ქალაქისა ამის.
5-სა. განვარონინე ჟამნი დღისა ჩხაბასა შინა რომეცისა ამის
მდგმოებისათჳს, რომელიცა მომილიეს მკითხუშლისადმი ჩემისა განხილუად.
10 დროსა მოცალოებისასა.

10 თჳს ჩემ მიერ ნაჯეს ჳირა-
ობესა კაირადმე 8-სა ვიჭირავე ორდირაგაინი ნავი კაირადმდე სამ-
თუჳან-ნახევრად და შემდგომ დავაბრუნე ალექსანდ-
რიით გამოტანებული კაცი და ჳორი ბრძანებითა
მაჳმად ალი ფაშისათა.

15 თჳს წარმოხლესა ჩემისა
როშეტით კაირისადმი 7-სა გავესალამე აგენტისა დანიეზისა მეუღლასა ნი-
ნას და წარმოველ გამოცილებული სახლის პატრონი-
თურთ ჩემით ნილოს კიდურისა თანა მდგომარეჲსა ნა-
ვისადმი შემდგომ სადილისა შესრულებასა ზედა ორისა ჟამისსა. აქ გავემ-
შვლობე აგენტსა დანიეზსა და, მინდობილი ღმრთისა, შეველ გემსა და შევეუ-

20 დგე წინამდებარესა გზასა კაირისადმი, პირისპირ ნილოს მომდინარეობისა.
მდინარეჲსა ამის ორსავე მჭარესა არიან ხშირნი შენობანი სოფელთა და ქა-
ლაქთა, უმეტესნი ნაწილნი აღიზიოთა ნაშენნი. შენობათა ამათ შორის ვერარაგ-
119 სა ჰპოვნებ ღირსსა შენიშვნისასა გარდა ამბრებთა ჳეთიკირისათა, სასეთთა.
მრაველითა სხუთა და სხუთა საეპროათა ნივთებითა, სხუთათა ქუშყანათა შინა.
25 წარსაღებლებითა, რომელნიცა აღუშენებიეს ორთავე კიდურთა ზედა ნილოსი-
სათა მაჳმად ალი ფაშას, და კულად ფოა ქალაქისა, ესეცა მიხედვსამებრ.
სხუთათა აქაურთა ქალაქთასა.

ადგილნი მიმოკერძოთა ზედა მდინარეჲსა ამისთა არიან ვაკე, გარნა მჭა-
რეჲ აღმოსავლეთისა უფროს ხშირშენიან და ნაყოფიერ, ვიდრელა დასავლეთისა.
30 აქ ვიხილუშთ კაცნი მთესუშლად თესლთა, რომელთაცა მისდევდნენ ჩუთებით
სხუანი მჳენელად და ამათ მოფარცხენი.

8-სა, 9-სა, 10-სა, 11-სა და 12-სა რიცხუთა ესცურვეთ ნილოსსა შინა,
ვითარცა ესთქჳ უკუშ ზემო, პირაღმა მისსა. ჳარნი გვბრძოდიან დაუცხრომე-
ლად პირით კერძო და სითხეჲცა მდინარეჲსა ამის გვაბრკოლებდის ყოველი წამ
35 და არ გვეტყებდიან უშიშრად ცურვად, ფრიად უშმაჭირვებელნი ჩუშნნი.

10 თჳს მცონეზულესა მკლ-
რესა თჳსთაჳან შილთა და
ჳცევისა მათისა 13-სა დღით, მეცხრესა ჟამსა დააყენეს ნავი ლუზთა
ზედა დასავლეთისა კიდურსა თანა ნილოსისასა და გარდა-
ვბდით ჳმელსა. აქ ვიხილვეთ, რომელ ერთისა სოფლით
(რომლისაცა სახელი არ უწყყოდნენ არვინ ნაესა ზედა.

40 ჩემსა მყოფთაგანმან) მიაქენდათ მეორესა შინა საკაცითა მკედარი, ხლებული
300-მდე მამრთა და მდედრთა მიერ შემდგომითა წესითა: უმოჳტეცებულესნი
მიუძღვოდნენ წინ, მათ უკუნ ჳაბუკნი და შემდგომად მათსა ყრმანი; ამათ მის-
დევდნენ ჰასაკითა უჳაბუკესნი, მჳყრობნი ბობლანთა, დიმბლიბიტოსა, ზურნათა,
სალამურთა და ჳიმჭიმათა. უკრავდნენ ორღანოთა ამათ და ზედა დასტყებდა.

¹ თათრულად ფარაონენ ინკილ.

ყოველი ერი იგი კმითა, ვიდრე მსმენთაცა ლმობად მომყვანელითა. ამთ მიადევენდნენ მკედარსა, ორისვე კერძოდ მოლათა მიერ მოცეულსა და დრომითა მაჰმადის ტელსხმულითა¹ გვერდით დევენებულსა; უჟან მიჰყვებოდიან დედანი ქალებითურთ, ტელსაჯოცთა და ლეჩაქთა თუხთა წვერებთა მქნევენი ორისავე ტელითა ჰაერსა შინა მახლობლად მკედარისა, მტირალნი მალლისა კმითა. გამოვლეს რა სოფლით თუსით მეორეს სოფლადმდე (რომელსაცა შინა იყო ჯამი) ნახევარი გზაჲ, დაასუნწეს მკედარი და დასდევს მას ზედა თქმული დროშაჲ; შემდგომ განიყო ერი ოთხ გუნდად. მხილუმლნი ესევეითარისა მოულოდებელისა ქტევისა მათისა, მივედით რა მათდა, ვიხილვეთ მოლაჲ მოუტეხებულებითურთ ახლოს მკედარისა თანა მდგომარედ და ზეპირ ლოცუსა მკითხულად სხუა მოლებითურთ, გარნა სამი სხუაჲ გუნდი კაცთა და დედაკაცთა იქდა ჟამსა ამას მდუმარედ. მოლათა ჰყუსს რაოდენიმე მეტანიაჲ, აღიდეს მკედარიდამ დროშაჲ და აღდგენცა ყოველნი მსხდომნი, რომელთაცა პირუტლისამებრვე წესითა იწყეს სლუად. აღსლულმან კულად გემსა ზედა ჩემსა, ვკითხე ნავის პატრონსა მიზეზი დედაკაცთა მიერ მკედარსა ზედა ტელსაჯოცთა და ლეჩაქთა წესითა ჰაერსა შინა ქნევისა, რომელსაცა ზედა მომიგო მან ესრეთ: „ბეგზადა! წინა ესე იუსუმბის ეგვიპტეს შინა, ესე იგი არაბთა შორის მისთა ძუსლადვე წინაპართა ჩუსნთა დროჲთ, ვინაჲთგან მისცემიესთ მათცა უადრეესთა მიერ ღმრთისა მცნობთა, მით რამეთუ მკედარისა მიტანაჲ ჯამადმდე არს საშოშ, რათა ბოროტთა ჰაერის მკუსლთა დროსა საფლავად მისისა წარღებისასა არ იუფლონ მის ზედა და ამისთუს მგოდებნი იგი დედანი მჭერვალეთა ცრემლითა სთხოვენ ფეხპაძმარსა შეწყალებისათუს მისისა და სიყუარულისა ძლითცა მკედარისა უგერებენ მას უხილავთა მათ დამსხმელთა ზემოთქმულითა საჭურვლებითა“.

14-სა. განმგრობონი შერომით ცურვისა ჩუსნისა, მოვიწიენით დასავლეთისა კიდურისა თანა მღებარეს ტარნე სოფელსა. აჲა დავაყენებინე ნავი. მიმწუნხრ შეგზავენე ტარნესა ამას შინა კაცნი შონად საქირაებელთა ცხენთა, ჯორთა, ვირთა ანუ აქლემთა. ესე შეეტყუო მაჰმად აღი ფაშისა თარჯიმანსა ბოლოს უსლუფსა, ალექსანდრიით კაირს მიმავალსა და ამ დროს აჲ მყოფსა; მიეყუანინებ[ი]ნნა კაცნი ჩემნი და ეთქუა, მით რამეთუ აქუსთ ბრძანებაჲ ფაშისა: რაჲცა იქმნების საქიროჲ ჩემთუს წარსლულად კაირისადმი, აუწყონ ბეგსა მას (მჩვენებელმან მათდა ტელისა განაჰრობითა ახლოს მისთანა მქდომარეჲსა თათრისადმი), რომელიცა განშაღდებს ყოველსავე ამას ღამესა და ხუალ დილით აახლებს მოსკოვექლსა ბეგზადას შედგომად კაირისა მიმართ; მათ შორის გამოეგზაუნა ჩემთუს ორი ცხოვარი, ათი ქათამი და რაოდენიმე პური.

15-სა. დილით მოასხნეს ტარნელამ არაბთა ორი ცხენი, ორი აქლემი და ათი ვირი. გარდმოვალდებინე ნავილამ კაცთა ჩემთა ბარგი ჩემი, მივეც მეგემესა სასყიდელი თუსი სრულიად და წარვედით ჯმელით; ვიარეთ ოთხი ჟამი და დაენახეთცა ორნი უფროსნი პირამიდნი ფარაონისნი, რომელთათუსცა მოვიტსენებ დროსა ჩემ მიერ განხილვისა მათისა. ველეთ კულად ორი ჟამი და მოვედით სოფელსა გატტას, სადაცა განვატარეთ ღამეჲ, მსგავსად

თუხ წარმოსლუსა ჩემისა ტარნეთ გატტა სოფლისადმი

¹ მაჰმადიანთა აქუსთ ზოგად კელი ესე, ვის ოქროსა, ვის კეცხლისა ფერვილ-უფერველი, ვიეთთაჲ კალისა, თითბრისა და თეთრისა რვალისა, რომელსაცა გამოიღებენ დროსა მათისა შევირვებისასა.

ქართლისა ნაბახტივესა სოფელსა შინა განტარებულისა. გატარებას ამის ახლოს, გარნა რაოდენმე დაცილებით მისგან, იყოფების მდინარეა ნილოსი, სიახლოედ ბათუნ ელ-ბალ კაირისა თანა, ორს ტოტად, და ერთჲან ზღუასა საშუვეალქუსყ-ნისასა დამიეტისა და რომეტისა თანა; ხოლო შორის ტოტთა მათ არიან მრავალნი შენობანი ქალაქთა და სოფელთა.

16-სა. მეათესა ეამსა დღისასა წარმოველ გატტით და თჳს გატტაჲთ წარმოსლჳ-სა ჩემისა კაირისადმი მიმწუხრ მოველ კაირს, დასავლეთისა კიდურსა ზედა ნილოსისსა. აქედამ გავახლდუნე ნუშათი იასალჩი მანუელ ბოშნიაკი იმიერ მდინარეჲსა ამის კაირისადმი, მიმცნებად აგენტისა ჩუშნისა გრიგორი მიხაილიანიოვისა მოსლჳსათჳს ჩემისა. მათ შორის მოგვიდგეს ნავი ერთ-ღირაგიანი გაყუანად ჩუშნისა აღმოსავლეთისა კერძოასა მიმართ კაირს. აწუობდინა ბა ბარგსა ჩემსა, უკუნეაქცივე ტარნედამ წარმოყუანილნი კაცნი და პირუტყვინი მადლობითა. აღვედით ნავსა დროსა ბინდისასა და ვიწყეთ ცურვად. ოდეს მივეახლენით კიდურსა პირისპირსა, შექმნეს კმელით ზახილი:—„ქიმ გელიორა?“¹, ვინაჲთგან იყო სიმრავლეჲ მიმომცურვალეთა ნავთა, ხოლო ოდესცა მიუგეს ნავით ჩუშნით—„მოსკოვლი ბეგზადა“², აღანთენეს მყის კმელს ზედა მყოფთა მათ რაოდენნიმე ფონარნი ჯელთა საჭერნი და მაშხალანი, იწყეს მიმორბენათა შორის ყვირილი არაბულად, მოსდგნენ ნაპირსა ახლოს ნავისა ჩუშნისად 12-ნი თათარნი ანუ არაბნი ჯელფონაროსანნი და ორნი იასალჩნი, რომელნიცა აღმოსლველნი ნავსა ზედა ჩუშნსა, იტყოდინან: „ნარდადურ მოსკოვლი ბეგზადა?“³. და ვითარცა სცენს ჩემთჳს, მომცეს მშჯღობაჲ მარჯუშენეთა ჯელთა თჳსთა შუბლთა და მკერდთა თჳსთა ზედა დადებითა და ერთმან მათგან-
121 მან მრქჳთა შემდგომ:

— „აფენდმე ბეგზად! ხომ გელჳფსკს, სალამათ გელჳფსკს, ჰაზრათენგზ-დან ოთური კონაგ ჰაზირდურ, ბუიურუნ“⁴.

და ესრეთ გარდაველ ნავით და შევედევ კაცთა ამათ, რომელთაცა იწინამძღურეს ორნი იასალჩნი და ორნი ჯელფონაროსანნი. ოთხნი მათგანნი მომდევდნენ მე და სხუანი დაჰშთნენ ფონრებითურთ კაცთა და ბარგთა ჩემთა საჯმარად; მიმიყუანეს უმახლობელესსა სახლსა, მდინარეჲსა ამის კიდურსა ზედა მდებარესა საზუშრესა და ადგილსახელობით ბულაკად წოდებულსა; შევიარეთ ეზო მაშხალებითა განათლებული, შევედით სახლსა. განმვლელნი რაოდენთამე ოთადთა შორის, აღვედით კიბესა. განვლეთ კულად ერთი სხუაჲ ოთალი და ვიჩინენით მეორესა უტხოდ მორთეულსა დივანსა, დორებით გებულსა. აქ მიმიღეს ორთა მოკლებთა მეზუშრეთ-უჯუცესისათა და მთხოვეს დაჯდომად მჩვენებელთა უზემოქსისა ადგილისა, რომელი, თუმცა დავსჯედ, გარნა არა ჩუშნებულსა ადგილსა, ხოლო თუთ ორნივე იგი სდგნენ არგანთა ზედა ყრდნობით. და აქამდე მომყუანნი ჩემნი ნავით, დაჰშთომილნი გარე კართა თანა ოთალისა ამისთა, მიყურებდნენ მე მუნით. მათ შორის ისმა კმაურობაჲ ჩემ მიერ აღმოვლილისა კიბისა კერძოდ და ვიხილვეცა სამი კაცი, ერთი ფონაროსანი და ორი ჯელარგანოსანი, რომელნიცა დასდგნენ კართა თანა იმი-ამიერ; შემდგომ გამო-

¹ ვინ მოდის.

² როსიელი თავადი.

³ სადა არს როსიელი თავადი.

⁴ ბატონო თავადო! კარვად მოსლველხართ, მშჯღობით მოსლველხართ, თქუშნთჳს სადგომე მზა არს, მობანდით!

თჳს მეზუტრეთ-უჴუცესი- სჩნდა კულად ერთი ფონარიანი კაცი და უკანით მისა
სა ჰაჳი აჰმად აღასა მოჴუტებული კაუხ-ჴურჴხურვილი, ორთა კაცთა მიერ
მკლავებრობილი. მოჴუტებან ამან, შემოსლუასავე თჳსსა ოთალსა ჩემ მიერ ყო-
ფილსა, მომიალერსა მყის, მმეტუტულმან შემდგომითა სიტყუებითა:

— ბეგზადა აფენდემ! ხოშ გელუფსეს, სალამათ გელუფსეს, გოზ უსტა
გელუფსეს. ჩოხდან ჴანაბენჯზა გოზლარახ, შინდი ალლაჰამ-დურილლა, აზრათჳ-
ნჯზა გორდუხ, შინდი ფაჴ რახიამჴ.

კეითხე მოალერსესა ამას ჩემსა ბოდიშით, მით რამეთუ მაცნობოს
თაეი თჳსი, თუ ვის თანა მაჴუს საამოჲ ჟამი განტარებად რაოდენისამე დროჲ-
სა; რომლისათჳსცა მომიგო:

— ბეგზადა მან გუმრუჴ-ბაშიამ, აღი—ჰაჳი აჰმად ალა. შუ ეე გუმრუჴ ხონა.
პირ ჰავთა ოლორ ჴი ბიზემ აფენდი მაჰმად ალი ფაშა მინა ბუიურთი იაზლი,
ნაზამან ჴი მოსკოლთ ბეგზადა გელსენ, მან ონა მოჴუბათ იაფეიმ, იკრამ ელიიმ;
შუჴურ ალლაჰა ჴი რაიათ გელდენჯზ. შინდი არჴუჰალ გონდარდემ ფაშა აფენ-
დემჯზა ჴანაბენჯზ გელმოდან ოთური. სჯზენ ბალიოზდა ჩაფუჴ გელურ შუ-
რადაჴ.

დასრულებასა თანა სიტყუათა ამათასა მაწჳვა ზემო ჳდომად, არამედ
მთჴემელი მისთჳს მისდა მადლობისა, დაესჴედ ჩემ მიერ ჳდომლისავე ადგილსა,
ხოლო მეზუტრეთ-უჴუცესი ესე—პირისპირ ჩემსა. მოგუართვეს შურაბა, წყალი,
კაეა, ჩიბუხი მე და კალიანი—მიმღებსა ამას ჩემსა; და მოვიდნენცა როსსიის
აგენტი გრიგორი მიხაილციანოვი, სპირიდონ იეგორევიჩი

სივინი და კანსელერი აგენტისა ამის პეტრიაჴი რილოლ-
ფი. ამათ ანლდნენ რაოდენნიმე იასაჩნი და სხუანი მაშ-
ხალეებითა და ფონრებითა; ვიამეთ ურთიერთთა ცნო-
ბითა. განვლო მერმეცა ჟამმან სათნოთა საუბართა შორის მიმოალერსებისათა

შორის ჩუშნსა და ჰაჳი აჰმად აღასსა, რომლისაცა შემდგომ, დამტევებელი მად-
ლობითა, ჴშთამოვედით ძირსა აგენტითურთ ჩვენით და თანამყოლებით მისით,
შეესხედით ცხენთა და წარვედით ჴალაქისადმი უბანსა ფრანგთასა. შევლეთ რა
გალავანი კაირისა, ვიხილვეთ ფლოროცთა, მოედანთა და
ბაზართა შორის მისთა სიმრავლეჲ ერთა გუნდ-გუნდად მე-
დღესასწაულეჲ ადგილითი-ადგილად, ვიეთნიმე მსხდომნი

და ვიეთნიმე მიმომსლველ-მომღერალნი აჴაურთა მუსიკათა ზინა; ჴალაჴი განათ-
ლებული სხუადასხუაფერიანთა ცეცხლითა, ბროლისა ჴურთა შინა ნთებულთა, რო-
მელთაცა შუშნიერებაჲ ჩნდა უფროს ჴამთა და მინარათა ზედა დამოკიდებულთაგან.

მათ შორის იწყეს მომგებებელთა ჩემთაგანთა მიმორბევე-მიმოჴენებაჲ ცხენთა და
ეთამაშებოდინ ურთიერთსა, რომლისადმი მაწჳვეს მეცა, ვინაჲთგან სმენიყოთ
ჩემი ცხენით თამაშობაჲ ალექსანდრიასა შინა. უჴანასქნელ მთხოვეს გაძრვად
ცხენისა, ჩემისა მატარებელისა და კაირსა შინა გამოჩენილისა, რომელი თჳთცა
იჩუშნებოდა მზად-მყოფობასა, მხილველი სხუათა მიმოხტოლვისა, გარნა მე, არ

1 ბატონო თავადი კარვად მოსლულხართ, შვედილობით მოსლულხართ, თჳლთა საამოდ
მოსლულხართ, დიდიხანია გელით თჴენ, აჴ მადლი ღმერთსა, რომ გიხილეთ თჴენ; კმა-ვარ აჴ.

2 თავადიო მე ვარ მეზუტრეთ-უჴუცესი, სახელი—ჰაჳი აჰმად ალა. სახლი ესე არს საზუტრეჲ.
ერთი კვირა იჴმნება, რომ ჩვენმა ბატონმა მაჰმად ალი ფაშამ მოჴურა ბრანეება: რასაც დროს
მოვიდეს როსსიელი თავადი, ეუჴმნა მას პატივი და ალერსი; მადლობა ღმერთსა, რომ განსვენე-
ბით მოხვედით; აჴ წარგზავნე არზა ბატონს ფაშასთან თჴუშნისა მოსლესათჳს და აგენტიცა
თჴენი მსწრაფლ მოვალს აჴ.

განმდიდებელმან თხოვათა მათთა, განეგარძე სლუა თჳსი სახლისადმი ჩუჴნი-
 5 სა აგენტისა. ამან მრქუა სიარულსა ამას შინა, ვითარმედ ეამბოსთ რომელთა-
 მე კაცთა ფაშისათჳს ხილუა ჩემი ალექსანდრიას მისესულსა ცხენსა ზედა
 მჭდომ-მოთამაშედ და ვეჴო მათ წინაშე მისსა, შორის მრავალთა მოწესეთა.
 10 მისთა, რომელნიცა არსადამე ირწმუნებდიანყე, მით რამეთუ მოსკოველსა ძალ-
 ელუას კარვად ჳდომამე ცხენსა და ჳმარებამე მისი ჳერისაებრ, რომლისათჳსცა
 ეთქუას ფაშას: „მოიცადეთ, მოვალს იგი აჳა და მე გიპოვნით მაშინ დროსა ხი-
 ლუად მცისსა მვედრობისასა“.

ამას ზედა ვრქჳ მიხაილციანოვსა, რომელ მვედრობამე მოსკოველთა უაღ-
 10 რესობს მრავლით ყოველთა მვედრობათა ზედა აფრიკელთა და აზიელთასა,
 ვინათგან მათ მიერ ჳმნილთა გმირულთა და რაინდულთა მორბედობათა ჳუ-
 ნეთა ზედა ვერ იჴმენ ვერცა ოსმანიანნი, ვერცა აფრიკელნი, ვერცა სპარსნი
 და ვერცა სხუანი, და ესრეთ, აჳაურთა ჳერეთცა ცუდად უწყყან მათთჳს. შე-
 მდგომ ვკითხე საგნისათჳს საზოგადოდ დღესასწაულებშისა ჳალაჳისა ამის მცხოვ-
 15 რებთასა, რომლისათჳსცა მიპასუხა ესრეთ:

— ბეგზადა! დღესასწაულებამე ესე არს პატივად მაჳმადისა, ვინათგან
 შობილ არს იგი 10-სა ანუ 11-სა რიცხვსა ამის მთოვარეხასა და ამის გამო
 ყოველ წლიე განატარებენ 8-სა დღესა სახითა ამით მხოლოდ ეგვიპტეს და არა
 სხუათა ადგილთა პორტის სამფლობელომასთა.

20 თჳს მოღლჳსა ჩემსა ხაღლ- მათქუა რა ესე, გარდაჳდა ცხენით და მთხოვა მე-
 ხა მიხაილციანოვისასა ცა ჩამონდომამე და აღსლუამე სახლსა მისსა, რომლისა-
 ძლითცა ესცან, რომ მოვიწივენით ბინად, და გააშლევეი-
 ნაცა ფლაგი როსისისა.

25 თჳს მოღლჳსა ჩემდა კოე- 17-სა იწყეს მოსლუად ჩემდა ევროპიისა ღენერალ-კონ-
 სულთა ვეროპიისათა სულთა, ვიცე-კონსულთა და აგენტთა, ესრეთჴ სხუა-
 თაცა წოდებისა აჳაურთა კაცთა.

30 თჳს მოღლჳსა ჩემდა რო- 18-სა. მოვიდნენ ბერძენთა, ლათინთა და სომეხთა სა-
 მელთაშე სამღდეულ-სა- მღუდელ-საერონი ხილუად ჩემად, რომელთაცა დასწრე-
 ეროთა და ფაშის თარჯი- ბასა შინა შემოვიდა ჩემდა მაჳმად ალი ფაშისა თარ-
 მანცა ბოლოს ესუფისა ჳიმანი და საყუარელი ისმირელი ბოლოს ესუფე. ამან გა-
 მომიცხადა, მით რამეთუ არს მოვლენილ ჩემდა ფაშისა

მიერ მოლოცუად მშვიდობით მოსლჳსათჳს ჩემისა, თანასწორ ვითარ ცნობად-
 ცა აწმყოფასა სიმრთელისათჳს ჩემისა, მმეტყჴსლმან:

123 — ბეგზადა! ფაშა აფენდი ჩემი სწუხს, რომ არ ინებეთ თქჴს თხოვისა-
 35 მებრ მისისა დგომამე შუბრასჴ, და კჴლადცა გთხოვსთ, რათა დასდგეთ მის
 მიერ დანიშვნულსა თქჴსთჳს სასახლესა შინა მისსა.

ამას ზედა, შემდგომ მადლობისა, მიეუგვე მე, ვითარმედ კმა არს უმისოდ-
 ცა ფაშისა თქჴსნიისა მიერ ჳაზრი პატივის-მცემელობითი ჩემ მისისა უცნობო-
 40 ხადმი, რომელსაცა უფროს არარამ მსურჳს ესოდენ, ვითარცა მსწრაფლ ხი-
 ლუამე მისი და ცხად-ყოფამე მადლობისა, ყოველისა მის ჩემდა კეთილდაწყებისათჳს
 მისისა, რომელნიცა მიჴნან მე მან. ესმა რა ესე, მკითხა მყისჴ ბოლოს ესუფე:

— ოდეს გსურჳსთ თქჴსნი ხილუად ფაშა აფენდისა ჩემისა? მიბრძანეთ,
 რათა მოვაჳენო მას მისთჳს, რომელიცა ესევეთარსა დროსა მოავლენს თქჴსნიდა
 ჩინებულთა თჳსთა მოწესეთა და. ცხენთა.

1 შუბრა ეწოდების საზაფხულოს სასახლესა ფაშისასა, რომლისათჳსცა ვიტჳს სათანა-
 დოსა დროსა რაოდენმე უარცელსად.

ამისთვის ვერკვ ბოლოს უსუფსა ამას, მით რამეთუ ესევეთარი მიღება ჩემი ფაშისა მიერ არ ითხოვების სრულებით ჩემებრ კერძოსა კაცისა საკუთარსა საქმესა ზედა თვსსა მოსლველისათვს, რომლისათვსცა ვთხოვ, უკეთუ შესაძლო იყოს, მითხოვით ნება ხუალ მოსლვსათვს მისდა ჩემისა, თვნიერ ყოვლისა კერძოთ მისით კაც-ცხენთა გამოგზავნისა (ხვალისა დღეა დაუვნიშნე ამად, ვინათგან იყო მათი ჭუმა გუნი, ესე იგი პარაკევი, რომელიცა უპყრიესთ უქმად, ვითარცა ჩუენ კვირა დღეა და რომელსაცა შინა სათანადოებენ მვედრობანი, დიდშემძლებელნი, ვაქრობანი და სხუა წოდებისაგანინიცა ერნი, რაოდენ შესაძლებელ არს, მდიდრითა სამოსლითა და იარაღითა მისლულად წინაშე ფაშისა, რათა ვიხილვო ყოველივე იგი ერთად), გარნა ბოლოს უსუფ, განმგძობმან სიტყუათა თვსთა, მრქუა:

— ბეგზადა! არა ჯერ-არს ყოველსა შინა უარის-ყოფად თქუენგან ფაშა აფენდისა ჩემისა, ამად რომელ სურვს მას ჩუენებად სხუათა, თუ ვითარ პატივ-პსცემს იგი მოჭარისხეთა როსისიის დოვლათისათა, უფროს ყოველთა მოწესეთა ზედა სხუა საქელმწიფოთათა.

აქ განმწყვედმან უბნობისა მისისა უთხარ, ვითარმედ პატივისა ამის მიღებად არ ძალ-მისც მე და ოდესცა ვიხილავ მფლობელსა ევეპიტისასა, მაშინ, ვითარცა მიმღები მისი, მივიღებ მისდა სათანადოსა მადლობასა. და ესრეთ წარვიდა თარჯიმანი ესე, აღმთქვემელი მიმწუხრ მოსლვად ჩემდა მოუწყებისათვს ფაშის ნებისა. ესე მოვიდა დანიშნულსა დროსა და მრქუა:

— ბეგზადა! ფაშა აფენდი ჩემი, წინათუქ მოხარული ხუალ ხილვსათვს თქუენისა, ვთხოვსთ, მით რამეთუ არა რომელსამე მოწესესა მისსა არ მისცეთ ბაღჩიშია, მიხედვსამებრ ჩუელულებათა ჩუენთასა. — მაშასადამე, მიუღვევ მე, ფაშას არ ნებავს მიღება ჩემი და ვითარ შესაძლო არს ჩემგან უბაღჩიშოდ დატევაბა კაცთა მისთა. ამას ზედა მიპასუხა მან:

— ბეგზადა, უწინარეს ხილვსა თქუენგან და ცნობისა მისისა რაოდენმე ეუარენით ფაშა აფენდსა ჩემსა თხოვასა შინა მისსა და აწ უკანასკნელსა ამას შინა ველით თქუენ მიერ კმა-ყოფასა, და უკეთუ სხვებრ არ ინებებთ, მერწმუნენით, აწუენინებთ მას.

მსმენი ესევეთარისა უბნობისა მისისა, თანაჰმა ვექმენ; გარნა კუალად იწყო თქემად და თხოვად, რათა მივილო ფაშისა მიერ ჩემდა მოსაველენელი კაცი და ცხენნი და მათითურთ მივიღო ხილულად ფაშისა. საგანსა ამას ზედა დარწმუნებული ჩემგან მადლობასა და მიუღებლობასა შინა მათსა, წარვიდა თვსად.

19-სა. მეათესა ჟამსა დილისასა მოვაყუანინე კმად უცხოლ დაკაზმულნი ცხენნი, ნაჭირაებნი ჩემთვის მიხაილციანოვისა, სივინისა, რიდოლფისა და ორთა მსახურთა ჩემთა—რუაძესა და ბაქელაშვილისათვს; გარნა კერძოთცა ფაშისა მოსლველ იყუნენ რაოდენნიმე მოწესენი, მომყუანნი ოთხთა ცხენთა. ჩვენ წარვედით ნაჭირაებითა ცხენებითა, ხოლო ფაშისეულნი მიგვიძლოდიან წინ. განვლეთ შორის ჭალაჭისა, ერთა მიერ სავესასა, ალვედით ციხესა, კასტელად წოდებულსა, და რა შვევდით შინაგან ვალავანისა ეზოსა, ეპოვენთ სიმრავლეა კაცთა და ცხენთა, უცხოლ დართველ-დაკაზმულთა. ოდესცა ალვედით კიბესა სასახლისასა, მომეგება ბოლოს უსუფ რაოდენითამე ჭელისქუშმეთებითა. შევლეთ ორი ოთალი, ალესილი ფაშისა მოწესეთა მიერ,

თვს მისლვსა ჩემისა კაცი-რისა კასტელ ციხესა შინა ხილულად მაჰმად ალი ფაშისა

1 ბ ა ლ ჩ ი შ ი ოსმანურია, საჩუქარი თეთრით.

და შესლულთა მესამესა, ვიხილვეთ ნახევარსნიმგრულედ დგომილნი მოტელენი სამქედროთა და სამოქალაქოთა, თანასწორ ვითარ ვაჭართაგანცა შემდგარნი, რომელთაცა, თჳს შორის განყოფილთა, მოგვეცეს ზგაჲ მიახლოებად ფაშისადმი. აჲ დაგვხუდა დივანსა ზედა, ახლოს ფანჯრისა თანა, მუტლხუტუთ მჯდომი ფაშა ეგვიპტისა მაჰმად ალი და კულად, მოშორებით მისა, მარჯენივ, მეორესა კედელსა თანა მსხდომარენი: გერი ფაშისა ამის—იბრაჰიმ ქაბის ფაშა (ესე უც მაჰმად ალი ფაშას, ვითარცა საკუთარი შვილი თჳსი), მეორე—მფლობელისა ამის მიერ ფაშობისა ჯარისხსა აღყვანილი ჰაბუჯი ვინმე კაცი, და მესამე—ქაია ბეი; ხოლო სხუანი ყოველნი, ვიდრე 300-მდე, აქაურთა შორის უჩინებულესნი, სდგნენ წინაშე მისსა, სხუადასხუა სახითა შეკუთრვილ-რთულნი. მისლულმან ახლოს მაჰმად ალი ფაშისა, მივეც სალამი ჩუტულებებისამებრ ჩუტნისა, ხოლო მან, წესისამებრ მათისა მარჯულწინესა ჳელისა თჳსისა მკერდსა თჳსსა შემხებმან, მომიგო მით პასუხი და მთხოვა დაჯდომად ახლოს თჳსსა, გარნა მე, ცხად-მყოფი მისდა მადლობისა, დაეკვდ რაოდენმე მოშორებით მისა, რომელმანცა მრქუა:

— ბეგზად! ხომ გელდნგზ, საფა გელდნგზ; იოლდა ინჯითმადნგზ მი? აზრათუნგზა ქეიფ ეი მი?¹

აღერსსა ამას ზედა მიმდემან მადლობისა ჩემისა მითხრა:

— ბეგზად! მიხარის ფრიად ხილუაჲ მოსკოვის იმპერატორის ღენერალისა. გარნა, ვგონებ, თქუშნ არა ხართ მოსკოველი, რომლისათჳსცა მსურვის ცნობად და გთხოვ მაუწყუთ მე.

— მართალია, ფაშა აფენდემ, მე ვარ ქართველი, გარნა ყმაჲ როსისის ერთმთავრისა.

მსმენი ამისი მივექა გერსა თჳსსა იბრაჰიმ ფაშას და რქუა რაეცალა არაბულად. დროსა ამას მოიღეს კავა, მიართუშს მაჰმად ალი ფაშას, იბრაჰიმ ფაშას, რომელთაცა ჩამოართუნეს ჩიბუხნი ბრილიანტით მოოჳვილნი და ბრილიანტისავე დიდ ფუნჯებკიდებულნი. შემდგომ მომოიტანეს მე კავა, მერმე მესამესა ფაშას ქაია ბეის, და მასუჯან ჩემთანა მოყოლილთა, მოშორებით ჩემსა მსხდომარეთა. ფუტლარნი ანუ ზარფნი ფინჯანთა ამათ იყუნენ წმიდისა ოქროსა, დაფანჯრულ და მოცვარულ ბრილიანტითა. განგრძობასა შინა ჩემისა აჲ ყოფნისასა ვიდრე ერთს ჟამადმდე, ხუთგზის გამოიცუალნეს ჩიბუხნი გრძელნი და ესოდენეგზის მოართუშს ორთა მათ პირუტლთა სხუადასხუაგურად ბრილიანტითა შემკობილნი, ხოლო მესამესა ფაშასა, თუმცა უბრილიანტოა, გარნა ოქრო-მინაქარიანი, მდიდრად ტელოვნებული. მაჰმად ალი ფაშა სწევდა და ორნი იგი ფაშანი, მჳყრობნი ტელთა შინა ჩიბუხთა ბაგეთა ზედა ღებით, ვერ ეკადრებდიან მოწყვად პატვიისცემისათჳს მამისა და აფენდისა თჳსისა. დროსა გამმოთხოვისა ჩემისასა მთხოვა მფლობელმან ამან კულად მისლუაჲ მისდა სხუა* დროსა მოსაუბრებულად და ერთად განტარებად რაოდენისამე დროასა. აღმოქემელმან მისლუად მისდა, გამოვლენ იგივე თქემულნი ოთალნი ბოლოს უსუფითურთ და მოვედით რა კიბისა თანა, უკუნ ვაქცივეთ თარჯი-

მან ესე. ჰმთამოვედით კიბესა და ვითარცა შეესხედით ცხენთა, ვიხილუშთ თავნი ჩუტნნი მოცეულ იასაღთა მიერ ფაშისათა, რომელნიცა მთხოვდნენ ბალჩიშსა. ამისთჳს ეუბრძანენ მე გრიგორ რუაძეს მიცემად მათდა მისა, გარნა აგენტმან

¹ თავალი კარგად მოხველ, მშვიდობით მოხველ; ზგასა ზედა ხომ არ შესწუხებულ ხართ, სიძრითთა ხართ?

* ხელნაწერში: სუბა.

მიხაილციანოვმან დააყენა იგი, ვინაჲთგან ეთქუა მისთვისა ბოლოს უსუფსა და ეთხოვა სახელითა ფაშისათა მიუცემლობაჲ ბაღჩიშისა.

იასალჩინი ესე, შემპყრობნი სადავეთა ცხენისა ჩემისათა, მეტყოდინ კმა-მალდა:—ბეგზადა! ბუზა ბაღჩიშ ვერმალსან, ბუზმე ადათდურ¹.

მიუგო მათ აგენტმან ჩუშმან:—ოდესცა მოვლენან იგინი სახლსა ჩუშნსა, მაშინ მიიღებენ კმა-ყოფასა თხოვათა შინა თვსთა; და ესრეთ გვიტევეს წარს-ლულად.

მწუხრსა ამის დღისასა მოსლველ იყუნენ კაცი ესე სამწერლოსა შინა მი-ხაილციანოვისასა, რომელსაცა მიეცა მათთვის, ნაცულად ბაღჩიშისა, მხოლოდ ოდენ შემოთულილი ფაშისა მიერ. ამავე დღეს მიხაილციანოვმან მოაყუანინა ოთხნი არაბნი მუმიათა მთხრელნი, გარნა ვერა მორიგდნენ დღიეურსა ფას-სა ზედა მუშავობისათს.

თვს მისლსა ჩემისა კონ-სულთა მიმართ ვეროპი-ისათა და სხუათადმოცა

20-სა წარველ აგენტიურთ ჩუშნით კონსულთა მიმართ ევროპიისათა გარდაჲდალ თანანადებისა.

21-სა მიველ ალექსანდრიის პატრიარხისა თეოფილეს ვეჟილისა არხიმანდრიტისა ნექტარიოსისად, თურ-სი-

ნანს² მეტოხის არხიმანდრიტისა იონიკიოსისად, პაოსიანთა ეპისკოპოსისა მი-კირტიჩისად, ლათინთ სამღვდელთა პატრთა და სხუათა მათ მიმართ, რომელნიცა იყუნენ ჩემსას; გარნა მიმოსლუამან ამან მიმილო ჟამნიცა შემდგომთა ორთა დღეთა, ესე იგი 22-ისა და 23-ისა რიცხუთანი. უკანასკნელსა ამასა დღესა დამეთხოვენ ჩემთანა ხლებულნი შოშიაშვილი იესე და ტაბლიაშვილი სენიონ, ცხოვრებად რაოდენსამე დროსა ნათესავისა მათისა სალიი ბაშ იხტე-არისა უსეინ აღასსა, კასაბა როდუანდს მსახლობელისა თანა. დამთხოვმან კაც-თა ამათ, ვუბრძანე მათ ყოველ დღე მოსლვაჲ ჩემდა, ცნობად შესადგომელი-სათვს მდგომობისა მათისა.

24-სა. მოვიდნენ ჩემდა ბოლოს უსუფ და ჰეჰიმბაში ფაშისა ჭუვანი. პირ-ველმან, მომკითხულმან ჩემმან სახელითა ფაშისათა, მრქუა:

— ბეგზადა! შემდგომ ფაშით წარმოსლსა თქუშნისა, ეუბნა მაჰმად ალი ფაშა შვილსა და მოწესეთა თვსთა ჭებასა თქუშნსა და უკეთუ არ იქმნების სი-მძიმედ თქუშნთვს მეორედ მოსლუაჲ ფაშისადმი, ათნებთ ფრიად ფაშა აფენ-დისა ჩემსა.

— ხუალ უთუოდ მექმნების საამოჲ ჟამი პირისპირ დამოწმებად ჩემისა მისდამი პატივისცემისათვს.

შემდგომ, წარვიდნენ რა ესენი, შემოვიდა ჩემდა ჰაბუჯი ვინმე კაცი, კე-თილ-შუშნიერი, რომელმანცა შემოსლუასავე თანა მომიკითხა ქართულისა ენითა; მსმენსა მე მეოცნეს ესთა უცხოელ უბნობაჲ ქართულისა თათრისა და ვიღრე ნაქართველარისაცა მიერ. ვკითხე სახელი და ვინაობაჲ მისი, რომლისათვსცა მო-მიგო მან, მით რამეთუ იგი არს ნაქართულარი, წარმოსლველი ქართლით ერთად ჭუარის მამისა არხიმანდრიტისა ათანასეს თანა, აქ გაათარებული და მაჰმად ალი ფაშის ბაირაბტარბაში უსეინ აღა; და მერმე მცირედისა დროსა წარვიდა.

25-სა. წარველ ცისკრად მიხაილციანოვითურთ და კერძობით ჩემით ეკ-კლესიისა შინა წმიდისა მამისა ჩუშნისა და საკურულთმშობელისა ნიკოლაო-

¹ თავადლო ჩუშნდა საჩუქარისა მოცემად თანამღებ ხართ, ჩუშნი წესა არს.
² თ უ რ-ს ი ნ ა—სინა-მთა.

სისსა, რომელსაცა შინა მარჯუნივ და მარცხნივ გუნდნი მგალობელთანი ჰგა-
 ლობდნენ ნოტათა ზედა, პირველნი ბერძელისა და უკანასკნელნი არაბულისა
 ენითა. შინაგან ეკკლესიისა ამის კედელთა და სუშტთა თანა არიან მიღგმულ
 5 ლოჳანი ხისა გამო ქმნილნი, თუთუელი თუთოთა კაცთა დამტევენელი, ერთისა
 წარისხითა უმაღლეს იატაკისა, რომელთაცა შინა შეეღვენან, გარდა შავისა
 ხალხისა, მოსმენად ლოცუსა. ოდესცა მათ შორის მყოფი სამღუდელთაგანი და-
 სჯდების ადგილსა თუსსა, მაშინ დასხდებიან ერისაგანნიცა, რომელთაცა ნებაგსთ
 იგი; და ვითარცა აღსდგების სამღუდელთა იგი, აღსდგებიანყე იგინიცა (სახეჲ
 ესე არს საზოგადო თუთიქემის სრულსა საბერძნეთისა ეკკლესიათა შორის).
 10 სამოციქულონი წარიკითხეს ბერძულად და არაბულად, ხოლო სახარებანი მთა-
 ვარდაიკონმან კათედრასა ზედა, ჩრდილოს კერძოდ მდგომარეჲსა სუშტისა
 თანა მიღგმულსა,—ბერძულად, და მღუდელმან, სამეუფოთა კართა შორის უკ-
 მოქცეულმან დასავლეთისადმი,—არაბულად. ესრეთუჲ ქადაგებანიცა ორთა
 ამათ ენათა ზედა. შემდგომად წირვისა შინ მოსლელუმან განვისუშნე რაოდენ
 15 მე და მასუენ წარველ ხილუად ეგვიპტის მფლობელისა მასუე ციხესა შინა,
 რომლისა თანაცა დამზღუნენ იბრაჰიმ ფაშა და ქაია ბეი
 თჳს მეორედ მიქლჳსა ფ- სნდომით, ხოლო ბოლოს უსუფ და სხუანი 100-მდე
 მისა მამად ალი ფაშისად მოკვლენი — დგომით. მიმოვიალერსეთ რა ურთიერთი,
 მკითხა მამად ალი ფაშა:

20 — ბეგზადა! ვითარ მოგწონსთ კაირი! ანუ უკეთუ გიხილვისთ პირამიდნი
 ფარაონისნი და სხუანი სიძულესთა თუსთა გამო ღირსნი ყურადმღებელობისა?
 ფრანგნი, ყოველნივე ახლად მოსლელნი, არ უტევენენ მცირესაცა რაჲსამე
 მათგანსა განუხილულად და სდებენცა მათ ღირსად შრომათა თუსთა.

მიუფევე მე: — ფაშა აფენდემ! მე ჳერეთცა არ მიპოვნიეს დროა მიქცევად
 25 გულისქმის-ყოფისა ჩემისა ძულთა მათ ღირსსაჰსოვართა ყოვლითურთ უსარგებ-
 ლოთა, ვინაჲთგან ვარ უფროს განხილვთ გამოძიებასა შინა, მხოლოდ ოდენ სმენისა
 ძლით განკარგებული, ცნობად, თუმცა არა ძულთა, გარნა სიახლეთა გამო
 თუსთა არ უმცირეს მათსა გონებისა ჩემისა მიმზიდულსთა, ახალთა შემოღე-
 ბულთასა, რომელნიცა მოართმევენ მამულსა სარგებლობასა და მიზეზსა მათი-
 30 სა შემოღებისასა — უკუდავსა სახელსა, რომელთაცა მსგავსი, რაოდენცა ვიცი
 127 მე, ადრით უკუჲ დროჲთუჲ არ უხილვისთ არცა კაირისა მცხოვრებთა და არ-
 ცა ეგვიპტელთა, და კუალად რომელთათუსცა უზნობენ უშორესთაცა ქუესყანა-
 თა შორის უფროს დიადითა განდიდებითა, ვიდრელა რა ძულთა მათ საჰსო-
 ვართათუს.

აჲ დაფიქრდა ფაშა, მსმენი თქემულთა ჩემთა, და შემდგომად მრქუა:—
 35 ბეგზადა! ვერ მივხუდი ძალსა სიტყუათა თქუშნთასა, თუ რაჲსადმი მიდრკების
 ჰაზრი მისი და ამაღ ვახოვთ, მით რამეთუ ცხადად მუუწყოთ მისთუს.

— ფაშა აფენდემ! მიუფევე მე, ძალი სიტყუათა ჩემთა იცუავს თუს შორის
 ყუავილოვნებითისა მდგომებისადმი კაირისა მოყუნად ცდასა: ახლად გაკეთე-
 ბულთა ფაბრიკათა, მანიფაქტურთა, ზავოდთა და ნილო მდინარეჲთ გაღებულ-
 40 სა არხსა, საშუაალქუსყანისა ზღუსა თანა შეერთებულსა ცურვად გემთა, თანა-
 სწორ ვითარ დატუასაცა მის ძლით მრავალთა ათასთა სულთა ქონებითურთ
 მათით, მიხედვსამებრ ნილოსის ზიარებისა უსენებულისა ზღუსა თანა, მახლობ-
 ლად როშტისა, სადაცა ექუშმდებარებიან ნაენი განსაცდელსა; მოსპობასა
 მძლავრებისასა, მკლებლობასა, ქურდობასა და მკლუშლობასა განუწათლებელ-
 45 თა ერთა შორის, მიცემასა სჯულისასა, რომლისაცა ქუესუე მწყისილნი ერნი და-

ტკებიან შეუშფოთებელითა ცხოვრებითა და ეგებინაცა მადლობითა და სიყუ-
არულითა მიზეზისადმი ესევითართა კეთილდღეობათაჲს თჳსთასა.

ფაშამ განმიწყვდა აქ სიტყუაჲ, მტკემელმან ჩემდა:—ბეგზადა! ეგვეითარი-
თა საუბრითა მიყოფთ მე მრავალსა უნამსახუროეცა პატივსა, რომელიცა
ნამდვლ უმეტესობს მათ ზედა, უკეთუ ძალ-მედუა მე ქმნად რაჲსამე სასარგებ-
ლოდ ჩემისა სამფლობელოჲსა.

მერმე მკითხა კუალად:—ბეგზადა! სწორედ ქართუშლი ხართა, ანუ მოს-
კოველი?

— ქართუშლი და ქუშვერდომი დიდისა როსისისა საიმპერატოროჲსა
საყდრისა.

ამასზედა მითხრა:

— ბეგზადა, უკეთუ გნებავსთ ხილუად მკედრობათა ჩემთა თალიმისა¹,
გამოგიგზავნი კაცთა და ცხენთა, მოლით ჩემთანა და ერთად წარვიდეთ ყურე-
ბად მათსა.

უპასუხე:—მე მზა ვარ აწ და შემდგომსაცა შინა და ოდესცა ინებოთ, მი-
ბრძანოთ მისთჳს.

მომიგო მან:—შაბათსა დილით. და წარმოველცა შინ.

მწუხრსა ამის დღისასა გაუგზავნენ მამად აღი ფა-
თხ ჩემ მიერ გაგზავნილ- შას ნარიჩისფერი წმინდა შალი, ნაკერი ჩინეთსა შინა
თა საჩუქრად ნივთთა მან- შის ნარიჩისფერი წმინდა შალი, ნაკერი ჩინეთსა შინა
მად აღი ფაშისადმი ოქროსმავთულითა და ზეზითა, სიგრძით ხუთ-ნახევარ და
სიგანით სამადლ-ნახევარი, შეკაზმულსა ცხენსა გარდა-

სახურაი; ამის შალისამებრვე ნაკერი მისთანავე შალი სიგრძით ორადლ-ნა-
ხევარი და სიგანით ხუთი ჩარეკი, შათირისა მკარასა სადებო; ერთი აბგა ლურ-
ჯისა განიტურისა ოქრომკედლით და ჩიგინით კერეილი თბლისისა შინა; ერთი
საათი სტოლსა სადგმელი, ოქრო-მინაქრით ქელოვებული და აკმარინოჲთა მო-
ოქვილი; ერთი წყვილი ვეცხლის შამდანი, ვეცხლისავე ქლუნით და ფოდნო-
სით სანკტ-პეტერბურლსა შინა გაკეთებული და სამი ჯიბის დანაჲ ანგლი-
ური, იშვითი გუარსა შინა თჳსსა, მსახურისა ჩემისა გრიგორ რუჲქეს პე-
ლით, რომელთაცა მიმღებსა ფაშას ებოძა მსახურისა ამის ჩემისათჳს ოცი
თუმანი აქაური ვეცხლად.

26-სა. სინა-მთის მეტოხის არხიმანდრიტსა იონიკიოს-
თჳს ჩემდა გამოგზავნილ- შას გამოგზავნა ჩემთჳს არმაღანად ერთსა მოდილო-
თა არმაღანთა სსინსა ზედა წყობით 14 გულაბი სხალნი და მეორესა

მისებრვე სინსა ზედა მღებარეჲ 14 ნაჭერი, ვითარცა მეგონა მე, საპონი მარან-
დულისა, რომელთა მომტანი. გავისტუმრე მადლობითა და საჩუქართა. ნივთნი
ესე დაჰკრძალა მიხაილიანოვმან ოთაღსა შინა მახლობელსა ჩემისა საწოლისა-
სა და დასრულებასა თანა სადილისასა მოილო სხალნი ესე, რომელთაცა სიმს-
ხოება და სიდიდეჲ არ ეთავაზების დიდროანთა კომშთა სიდიდეთა და გე:ოჲ
(თუმცა ადრით დროათუშ უცხო-ვკჳყავ თავი თჳსი ყოველთაგან ხილთა გემოვ-
ნებასა, გარნა ესე ვიგემე ამაღ, მით რამეთუ ვსცნა გემოჲ მისი, თუ ვითარ
განერჩევის გულაბთა სხალთა თბილისისათა) ყოვლითურთ უტკებესი ჰსენებულ-
თა თბილისისა სხალთა. ვგონებდი აქ პოენასა ნაყოფთა ამათ ხეთასა, გარნა
ესცან, რომელ გარდა სინა-მთის მონასტრისა ბაღთა, არასადმე იხილუშბიან
მახლობლად კაირისა. შემდგომ წარველ მიხაილიანოვითურთ არხიმანდრიტთა

¹ თ ა ლ ი მ ი — სეფურობა ანუ წერთა სათა.

თვს მოსლჳსა ჩემლა მამ-
მალ აღა მუსტოფა ქაია
რაზასსა

ნეკტაროსისა და იონიკოსისადმი; ხოლო შინ მოსლ-
ულსა დამხუდა ამბავი, ვითარმედ ყოფილა ხილვად ჩე-
მად ჩემს ყმად-ყოფილი მარტყოფელი კნოტისშვილი ანდ-

რეა და დღეს მაჰმადიანი მაჰმად აღა მუსტოფა ქაია რაზას, და დიდხანს.
5 მლოდნელი ჩემი, უკუნეკვეულ არს სახიდ თვსად, აღმტქემელი მომავალსა დღე-
სა კუალად ჩემდა მოსლჳსა.

27-სა. დღესა შაბათსა დილით ჩუშველისამებრ შემოიტანა მსახურმან
მიხაილციანოვისა კავა ვერობიულისა ფინჯნებითა შაქრითურთ, გარნა უნალ-
ბოდ. ხოლო დამწყობმან მათმან სტოლსა ზედა, გამოიღო საჩქაროდ წინას დღეს
10 მოტანილნი, ჩემ მიერ საპონად გონებულნი, და მოართუნა ავენტსა ჩუშნსა გრი-
გორი მიხაილციანოვისა. ამან მოსპრნა ერთსა მითგანსა ორნი მცირენი ნაქერნი.
და ჰშთაყარნა თუთო თუთოსა ფინჯანსა შინა შაქარწყობილსა, დაასხა კავა, და-
ვითარცა გადნა საპონად ცნობილი იგი, მაშინ ოდენ გულისგმა-ვჰყავ, ვითარმედ ესე.
არს ნაღები უჩუშველოა, საპონურად ქმნილი და გამკმარი, რომელთა ძლითცა-
15 ვისარგებლეთ განგრძობათა შორის რაოდენთამე დღეთასა.

თვს მოსლჳსა ჩემლა ბო-
ლოს უსუფისა

შემდგომ მცირედისა დროს განვლისა მოსლველმან ჩემ-
და ბოლოს უსუფ, მომკითხჳლმან ჩემმან სახელითა ფა-
შისათა, მრქუა:

— ბეგზადა! ფაშა აფენდი ჩემი ითხოვს წინაშე თქუენსა ბოდიშსა დღეს.

20 წარუსლველობისათვს ხილვად მხედრობათა მისთა თალიმისა, ვინაჲთგან მოუ-
ლოდებულთა საქმეთა, რომელნიცა შეემთხვენენ მას, არ უტევეს იგი მუნ წარ-
სვლად; ხოლო სხუასა დროსა უთუოდ სურჯს მას ჩუშნებად თქუენდა ჯარისა.
თვსისა წვრთათა შორის მათთა. მათ შორის მისცა ბრძანებაჲ ჩვენებად თქუენ-
და ფაბრიკათა, მანიფაქტურთა, ზავოდთა და ესევითართა, ოდესცა ინებებთ.
25 თქუენს განხილვისა მათსა.

თვს მეორედ მოსლჳსა ჩე-
მალ მაჰმად აღა მუსტოფა
ქაია რაზასსა

და ვითარცა წარვიდა ესე, შემოვიდა მაჰმად აღა მუს-
ტოფა ქაია რაზას, რომელსაცა გავექმე თათრულად-
და, შემპყრობმან ჯელისა მისისა, დავიწვივე ჯდომად.
კკითხე მშუდობისათვს მისისა თათრულადვე, ხოლო იგი.

30 თუმცა მომემადლობა ენითა ამით, გარნა ღიმილით მმეტყუელმან მრქუა ქარ-
თულად: „ჩემო ბატონო! ვილაპარაკოთ ქართულად“. ამას ზედა თანაგმა-ქმნილ-
სა მომწულა მოგუცებული ესე, მომთხოვი ბოდიშისა ესევითარისათვს კადნი-
ერებისა, მომეხვევა, მაკოცა მგარსა, მკერდსა, ჯელთა და ვიდრე მუგლთაცა.
მიკვრდა მოგუცისა ამის ესეგუარი კეცევაჲ და უფროს მიხარულებისა ძლით.

35 ტირილი მისი, რეცა რაჲსამე საგოდებოჲსა მხედვსა. შემდგომ, წარკლდომასა თანა
მიმოუფრიობითთა გრძობათასა, იწყო ლაპარაკი ქართულად უცნობათა ლექსე-
ბითა, ვითარცა მეციციერმან ენასა ზედა წერილთა. ხოლო რაჲცა შეეხების.

129 ენათა არაბულსა, სომხურსა და თათრულსა, უწყოდა სრულებით. სხუებრ კაცი
ესე ჰვავს უფროს თბილისისა მოქალაქესა ზრდილობითა, უბნობითა და ქეცე-
ვათა ძლით მისთა, ვიდრეღა გლეხსა საქართუშლოჲსასა, თუმცა იტყვს თავსა.
40 თვსსა მარტყოფის სოფლით კნოტისშვილად, ნიშნობით მამულსა, სახლსა და-
ადგილსა წინაპართა თვსთა, თანასწორ ვითარ სხუთათცა მუნებურთა მემკვდრე-
თასა, და კუალად მთისა, წყლისა და ბარისათვს მიჯნებითურთ განჩრევით.
ამან მთხოვა ვედრებით, რათა მივსცე ნებაჲ თვსისა ბიძაშვილისა, მსახურისა ჩე-

45 მისა გლახა კნოტისშვილისა წარყუანად სახლსა შინა მისსა, რომლისათვსცა
კმა-ყოფილი ჩემგან წარვიდა მისითურთ. დროსა სამკვრობისასა წარველ მიხაილ-

ციანოვით არხიმანდრიტისა ნექტარიოსისადმი და მისლულმან მისდა, ვსთხოვე ხუალისად წირუაჲ ღმრთისადმი განსუწმებულისა საქართულოს მეფის გიორგი მე-13-ისათჳს ესკი კაირსა¹, ტაძარსა შინა წმიდისა დიდისა მოწამესა და ძლევამოსილისა გიორგისსა და მიმღები მის მიერ აღთქემისა, წარმოველ შინ. ამასვე დღესა მივაწერინე მიხაილციანოვსა დამიეტს მყოფისა როსსიის აგენტი-სადმი წერილი, წარმოგზავნისათჳს ჩემდა სარწმუნოს კაცის ჳელით სომხი-სა ოსეფა ფულუაშვილისა.

28-სა. წარველ განთენებადმდე მიხაილციანოვითურთ თჳს წარსლჳსა ჩემისა ეს-
კი კაირსა
ესკი კაირსა, ჳემოგწენებულსა ტაძარსა ანუ მონასტერ-სა შინა და მივედით დროსა ცისკრის ჩამოლოცვასა.

ჩუშველებისამებრ აქაურთასა იწვეს მყისუშ ლიტურგიაჲ სანატრელისა მე-ფისა გიორგისათჳს და ჳემდგომ მისა პანხიდი. აქედამ აღვევდით საპატრიარ-ხოსა სახლსა, მივილეთ მურაბა, წყალი, კაჲ და ჩიზუნხი, მიმოვეთ გარემოს მონასტრისა ამის და შიმშადლებელი არხიმანდრიტისა ნექტარიოსისა, გავემ-შვდობე შინ წარმოსლუად, გარნა მან არ მიტევა, მთხოველმან სადილად მას-თანა დაჰშთომისათჳს. აღვევდით კუალად დანიშნულსა

თჳს სადილად დაჰშთომი-სა ჩემისა არხიმანდრიტი-სა ნექტარიოსის თანა
სახლსა და მოილესცა სადილი, რომლისაცა განგრძობა-სა შინა აღავსნეს სტაქენები კომანდორიითა. აღსდგა არხიმანდრიტი და ჩვენცა შევეუდგეთ მაგალითსა მისსა,

მივილეთ სტაქენები ყოველთავე, წარსტჳუს კრებულთურთ ვალობაჲ და შე-მდგომ ჳმა-ჰყო ნექტარიოს: „ღღეგრძელდეს იმპერატორი როსსიისა აღექ-სანდრე პირუსლი და მისცეს მას ღმერთმან წარმართებაჲ კეთილი, ჳემოსოს მჳედრობაჲ ამის მძლველომითა ყოველთა წინააღმდგომთა მტერთა ჳედა მის-თა და სარწმუნოებისა ჩუშნისათა“. ხალო კრებულმან დართო ვალობითა სამ-გზისა: „ამინ“. და დავლიეთ ლეინოჲ იგი. მერმე ვიხმივეთ საღღეგრძელოდ აქა-ურისა პატრიარხისა თეოფილესა, სამთა სხუათა პატრიარხთა სოფლიოთა, ყოელისა როსსიის უწმიდესისა სინოდისა, განსუწმებულისა მეფისა გიორგის სულისა, ჩემთჳს, მიხაილციანოვისა, არხიმანდრიტისა ნექტარიოსისა, უკანასკნელ მონასტრისა ამის კრებულთათჳს და აღვსდევითცა სუფრით.

29-სა და 30-სა რიცხუთა შინა დაჰშთომილმან შინ განვატარე დროჲ აქაურთა ჩინებულთა ბერძენთა, სომეხთა და კუალად საიდუმლოდ დაფრანგე-ბულთა ნასომხართა თანა ჩემდამო მოსლველთა. მწუხრსა ამის დღისასა მივი-ღე დამიეტით წერილი სომხისა ოსეფა ფულუაშვილის მიერ, რომელიცა აღნი-თქვამს მის ძლით 12-სა დღედმდე მოსლულად ჩემდა.

31-სა წარველ აგენტიურთ ჩუშნით ხილუად აესტ-რის ლენერალ-კონსულისა კარლო როშეტოსა, რომ-ლისათჳსცა იტყვიან, მით რამეთუ ყოფილიყოს იგი მხო-ლოდ ხრისტიანეთა ევროპიის ჳელმწიფეთა კონსულად

54-სა წელსა, გარდა როსსიისა, და ჳემდგომ ოდენ ლე-ნერალ-კონსულად ჳელმწიფისა თჳსისა. ამას მოეგზავნა ჩემდა ძმისწული თჳსი მოლოცვად ჩემდა ჩემისა აქ მშვდობით მოსლჳსათჳს მაშინ, ოდესცა სხუანი კონ-სულნი მოვიდნენ ჩემდა. ამის გამო ვიხილუშ როშეტოჲ ესე შობით თჳსით 127-ისა წლისა, ახლოს ფანჯრისა ჳუშშე საგებელსა ჳედა მჯდომი, თავშებუ-სული და ჳე საბანსხმული, რომელიცა ძნიად შემძლებულ იყო შეძრუად სხე-

¹ ესკი კაირი — ქუშლი კაირი ანუ მისირი.

ულისა ანუ წევრისა თვისისა რომლისამე და თუთიქემის მცირედცაა ვერა მ-
ტყუშლუბად, აკლდა სრულიად სმენაჲ. უკეთუ ეტყოდნენ რასმე, მაშინ ძლიე-
რად ჰშთაჲვირიანყე ყურსა, ხოლო დროსა მისისა პასუხის მიღებისასა და-
დებდიან ბაგეთა ზედა ყურსა და ესრეთ მიხუდიან თქემულსა მისსა. ეამსა ამას
5 იქმარა ჩუშნ შორის თანამდებობაჲ მოენეობისა მიხაილციანოვმან, რომლისა
ძლითცა მრჭუა მქცოვანმან ამან:

— „პრენჩიბე! ვმადლობ ღმერთსა, დღეს სრულმყოფელსა ჩემისა სურვი-
ლისასა განგრძობასა შინა 95-თა წელთასა, რომელ ღირს ვიქმენ ხილუად აქ
მოსლუველისა როსისის იმპერიის ლენერალისა, ვინაჲთგან არათუ ოდენ მიხილ-
10 ვიეს მუნით მოსლუველი ვინმე, ერთსარწმუნოებითა მისდა შეკრუული, არამედ
არცაღათუ მსმენიეს; გარნა დღეს, მიმდებთ მოსლვითა თქუშნითა მას შინა კმა-
ყოფისა, არა უკუშ ამოვებ სუშსა ზედა ჩემსა, მგულევები კაირსა შინა როს-
სისის მოწესეჲსა. ხოლო აწ არა მგამა უკეთუ მოვკუდეცა, ვინაჲთგან იქმნე-
ბის იგი მხიარულებითა გულსათა დამტყევებელი მშვდობისა ყოველთა მიმართ
1 ხ' . . . ნეთა ერთად თქუშნითურთ“.

აქ შემოიტანეს მურაბა და წყალი, რომელიცა მოგვართუნა ჩუშნთანა
მჯდომმან მოწყუებულა ბანოვანმან, ოქროქსოვილითა სამოსლითა მოსილმან და
მრავლითა პირად-პირადითა აღმასთა სამკაულებითა თაე-ჯელ-მეკერდრთუელმან.
ამანვე გევსმივა კავა და ჩიბუხი, რომლისათსცა მრჭუა მიხაილციანოვმან, ვი-
2 . . . მედ დედაკაცი ესე არს მესამეჲ მეულღე 127-წლოვანისა ჰაბუქისა კარლო
როშეტოსა და არცა ერთისა თანა სხმიანყე შვლნი.

1820-სა წელსა, იანუარსა 1-სა

თუხ მოსლუჲა ჩვენდა კონ-
სულთა და ზაღისა სპი-
რდონ სივინისაგან ზიცი-
მულისა

მოვიდნენ ჩუშნდა ყოველნი კონსულნი ევროპიისა,
გარდა ანგლიელისა სოლტისა, ესრეთუშ ბერძენთა სამ-
ლუდელ-საერონი, ჰაოსიანთა ებისკოპოსი მიკირტიჩ კრე-
ბულით თვსით, ვაჭარნი საფრანგეთისა და აქაურნი მო-
ლოკუად ახლისა წლისა. დღესა ამის მწუხრსა მისცა სპირიდონ იეგოროვიჩ-
მან სივინიმ ჰსენებულთა კონსულთა, ვაჭართა და ვიეთთამე აქაურთა ხრისტი-
ანეთა ბალი სახლსა შინა ფრანკუზისა მუსიო დ' ასლანისა, ფრანციის კონსულად
ნამყოსსა. ოდესცა შეკრებულ იყვნენ მუნ ყოველნი წუშეულნი, მოვიდა ჩემთან
30 კანსელერი აგენტისა ჩუშნისა პეტრიაკი რილოლფი და მიმიწოდა მუნ მისლუად.
31 ვითარცა ჰშთავედით მიხაილციანოვითურთ სახლით ჩუშნით ქუჩასა შინა, ვპოვ-
ნეთ ორივე კერძოჲ მისი სახედ და სახედ კიდებულთა ჰქიქსა კანდელთა შო-
რის სხუად და სხუად ფერად აღნთებულთა ცეცხლთა მიერ განათლებული,
36 ვიდრე სახლადმდე შესაკრებელისა; ხოლო შესლუასავე ჩუშნსა მას შინა დასც-
ნეს ჰმანი სამუსიკოთა ორღანოთა და განემზადნენცა როკუად. მათ შორის, მი-
ვემშვიდობე რა რომელთამე უჩინებულესთა მდედრთა და მამრთა, იწყეს ცუნ-
რუკებად, რომელნიცა უმეცრებისაძლით სცდებოდიან ხშირად და რომელთაცა
უმართლად ერთი ფრანკუზი, აქაურთა ვიეთთამე ყრმათა ტანცობისა მასწავლე-
40 ბელი. აქ დავჰყავ ვიდრე სამს ეამადმდე, გართუელმან საუბართა შინა ანგლი-
ისა და შვეთისა კონსულთა სოლტისა და ბოხტისა თანა; გარნა უკანასკნელი
ესე, მგონები ვითარ-იგი მსუანიცა მსგავსნი მისნი, მით რამეთუ ვარ მე უთუოდ
მქონ ვითარისამე საჯელმწიფოჲსა საიდუმლოდ რწმუნებულისა საქმისა, განგრ-

ძობასა შინა ჩემთანა უბნობათა თვსთასა მრავალგუარათა სასარგებლოთა სა-
განთა ზედა, რომელთაცა მიღებად (სიტყუათამებრ მისთა) გელეწიფების დიდ-
სა როსისისა იმპერიასა, ცდილობდა ცნობად ჩემგან მიზეზსა ჩემისა აქ მოსლუ-
სა, და რაოდენცა ვარწმუნებდი მას ნებისთა მწირობასა შინა ჩემსა, ეგოდენ
და უფროსცა ვხედვდი მას ჰაზრსა შინა თვსსა დამტკიცებულად და თქემულთა
ჩემთა არ შემწყნარებულად. და ესრეთ დამტკიცებელი ბალისა ამის და მისიცა
ერთად, წარმოველ ბინისადმი ჩემისა სახლის პატრონითურთ ჩემით.

2-სა. ვსცან, ვითარმედ სალიძბაშ იხტეარი უსეინ ალა ცდილობს სადმე
გათათრებად ჩემთანა მოყოლილისა სვიმონ ტაბლიაშვილისა, მისისა მძისწული-
სასა. ამის გამო მოვაყუანინე უკანასკნელი ესე ცნობად მართლისა. ხოლო ოდეს-
ცა აღიარა ამან სიმართლედ ჩემ მიერ სმენილი, მაშინ რაოდენ ძალ-მედლა გან-
ვაკრძალე იგი ესევეითარისაგან ღმრთის წინააღმდეგისა საქმისა და დაეარწმუნე,
რომელ არავინ შემძლებულ არს დაყენებდ მისსა აქა. შემდგომ საგანგებოს კა-
ციით შევეუთვალე უსენებულსა უსეინ ალას და დაეკადეცა, ვითარმედ, უკეთუ
კულად გავიგონებ მისსა ესეგუარსა ქცევასა სვიმონის ზედა, უთუოდ შევატ-
ყობინებ მისთვს მაჰმად ალი ფაშასა და ესთხოვეცა დარჩობასა მისსა (ვინაჲთგან
ჰგონებდნენ საზოგადოდ აქაურნი, რომელ ფაშა, ჰაზრისამებრ მათისა ფრიად
პატივისმცემელი ჩემი, აღმისრულებს თუითქემის ყოველსა თხოვასა ჩემსა და
უფროს ესევეითარსა, მისთვს არარად საღირსსა), რომლისა ძლითცა უსეინ ალა,
გამგონი არა დია საამოჲსა მისთვს ალერსისა, მოვიდა ჩემდა, რეცა ხილულად.
ამან მოითხოვა ბოდიში და განსამართლებულად თავისა თვსისა მრქუა: „ბა-
ტონო ჩემო! ვინ მოგაქსენათ თქუშნ, რაჲცა ვუხუმრე მე მძისწულსა ჩემსა სვი-
მონს და უუთხარ გამოცდით გათათრებისათვს?“

გარნა მე, მიძლებმლა თქემულთა მისთა შეურაცხებითა, განუუუმორე მას
პირველივე შენათვალი და განუდევნე გარე.

3-სა. წარველ ხილულად უსუფუნ კუისა¹. ესე არს
თვს იოსების ჭურღმუ-
ლისა დირსი ესოვად და ყურადმღებელობისაცა ციხესა შინა
სულთან სალაღინისსა კასტელს. ჭურღმულსა ამას აქუს

სიდრმეჲ 280 და სიმგრგულეჲ 42 ფუთი, აღმოშენებულ საკირისა ქუშბითა.
განყოფილ არს საკუთარს ჭურღმულად და მცირედ დაალმატრებულ ერთი მე-
ორისაგან. ჰშთაისლუშბის მას შინა მგრგულისა ანუ შემოხვევეულისა კიბითა
კლდესა შინა გამოკუშბელითა, გარნა ჭურღმულთან თხელისა კლდის კლდითა
თა განყოფილითა. კედელსა ამას ადგილ-ადგილად ჰქონან ფანჯარანი, არამედ
უფროსაროდ ძნელ არს მუნ ჩასლუად. შორის ორთა ამათ ჭურღმულთა არს
ჩალხი გართა მიერ საბრუნებელი. ესე იღებს ერთსა ჯამსა შინა 73-სა ვედრა
წყალსა, რომელნიცა, ვითარცა მომართველნი ჯამნი, დაუცხრომელად ასხმენ
წყალსა ჰაუზთა შინა, რომელთაგანცა მსგავსითავე წყლის ამოსაღებლებითა
აღაქუსთ თანასწორვე იგი ზეით, გარნა არს რაოდენმე მლაშე, მაშასადამე
უვარგოცა საჭმარად კაცთა, რომლისათვსცა გმარობენ წყალსა ნილოსისსა. აქე-
დამ წარმოსლულმან გარე კასტელ ციხისა, ენახე სპილოჲ 15-ისა წლისა, მო-
ყუანილი ინდელთა მიერ არმაღანად მაჰმად ალი ფაშისად. შემდგომად წარველ

თვს კაირისა ჩინებულთა
სახაფლაოჲსა გარე კაირისა სასაფლაოჲსა ზედა აქაურთა ჩინებულთა
მაჰმადიანთასა. სიგრძე ამისი იქნების ვერსტადმედ და
სივრცეჲ უმცირეს ნახევრისა ვერსტისა, რომელიცა შო-
რით ჰგავს უმეტეს მცირესა ქალაქსა შნოიანად შენებულსა, ვიდრეღა მას, რაჲ-

¹ უსუფუნ კუი — იოსების ჭურღმული.

ცა არს იგი ნამდვლ. ახლოს ამისა, განკერძობულსა ადგილსა არს გალავანი
ოვხ მაჰმად ალი ფაშას სასაფლაოხსა და მას შინა ჯამი მომცროჲ მჰმილაეთა მიერ კრძალვეუ-
ლი და სახლიცა მოლათათჳს სადგომად. ესე აღუშენე-
ბიეს მაჰმად ალი ფაშას სასაფლაოდ თავისა თჳსისა,

5 ცოლთა, შვილთა და ჰჳთამომავლობათათჳს თჳსთა. ჯამსა ამას შინა, უპირვე-
ლესსა ადგილსა არს დაფლვეულ შვილი აღმაშენებელისა ამის ტუხსუნ ფაშა;
ესრეთუჴს სხუანიცა არიან საფლავნი ორთავე ფაშათა ამათ შვილთანი თეთრითა
მარმარილოთა ქმნილნი, ოქროხსა ვარაკითა და ფერადითა წამლებითა შემ-
კობილნი და თითბრისა მავთულითა გარემოწუნულნი, თანასწორ ვითარ საფ-
10 ლავიცა განმზადებული მაჰმად ალი ფაშისა მიერ თავისათჳს თჳსისა, გარნა
უკანასკნელსა ადგილსა და თჳნიერ მცირისაცა განუშენებისა. გარე ჯამისა ამის
და შინაგან გალავნისა არიან საფლავნი მფლობელისა ამის ნათესაეთა, ერთ-
გულთა და საყუარელთა, შემოზღუდვილნი მდაბლისა კედლითა.

აქედამ უემოქცეველთა გამოვლეთ ბულაქისა ძლით.
15 ოვხ ბულაქისა ბულაქი ესე არს წინა ადგილი შენობიანი, კაირით და-
საკლეთისა და ნილოს აღმოსავლეთისა კიდურსა ზედა მდებარეჲ, მშორები
ქალაქითა ამით უფროს ნახევარ მილისა. შორის მისა და კაირისა იხილავ
სახლთა, ვაკეთა ადგილთა და ლამაზთა ჰაუზთა, რომელნიცა დროსა ნი-
ლოსისა გარდადინებისასა აღიესებიან წყლითა; ხოლო ახლოს ქალაქისა მდე-
20 ბარეთა ჰაუზთა შინა, ჰსტურვეწყე აქაურნი ღონდოლებითა¹, მოცულთა
სახლებითა და სამოთხუშორდ ნაკუშთიანითა გზებითა. ბულაქისა ამის თანა
სდგებიან ნაენი ღუზთა ზედა, მოსლველნი ალექსანდრიით, დამიეტიით და
სხვთ და გარდომოდებლობენ აქ რომელსამე ნაწილსა საქონელთა თჳსთასა.
ბულაქი ესე არს თუმცა იწროჲ, გარნა სიგრძეჲ ექმნების ნახევარი მილი
25 ნემეციისა და მასთანაცა ჰქონან არა მცირენი ქარვანსარანი და ადგილ-
ნი საქონელთა შესანახავნი.

4-სა. მოვიდა ჩემდა აგენტი ფრანციისა მუსიო გას-
ბარ, რომელმანცა მაჩუქა მწუანესა ჰეასა ზედა მოჭრილი
133 ოვხ ხილუად ჩემად მო- ხატი უფლისა ჩუშნისა იესოსი, ბაიათბის სახისა წარ-
სლჳსა ფრანციის აგენტის მამაყენებელი. მერმე შემოვიდა ლენერალ-კონსული ანგ-
30 გასპარასი მოვლითა მობოდიშებელი მოუსლუშლობისათჳს თჳსისა მოლოცუად ჩემ-
და ახალისა წყლისა, და შემდგომად მისა მოვიდა ღიშპანიის ლენერალ-კონსული
კრეზო. დღესა ამას მოიყუანეს ჩემდა მსახურთა ჩემთა ერთი რუსი ნასალდათარი
დავით ალექსიევი, ძე ბაზლიძისა, კიეველი, როსსიით გამოქცეული, რომელ-
35 მანცა მუტლთა ზედა დგომითა და ცრემლთა თხევითა მიწყუა ვედრებად წარ-
მოყუანისათჳს თჳსისა როსსიასა შინა. ამისთჳს მრქუჴს მსახურთა ჩემთა,
რომელ თუითქემის დღით მოსლჳსა ჩემისათ აქა უვლია ყოველ დღე მათ-
დამი საგანსა ამას ზედა.

5-სა. წარველ ცისკრად სობორსა შინა წმიდისა მა-
40 ოვხ წაღკურთხევისა მისა ჩუშნისა და საკრველთმომოქმედისა ნიკოლაოსის-
სა. შუევასა ადგილსა ამის ეკკლესიისასა იყო ამვონი დადგმულ, ოთხსუშტოვან-
კამაროვანი, მოკრველ-ხურვილნი ფარჩითა და მორთველნი მრავალგუართა
სუნწელთა ყუავილთა მიერ. შორის სუშტთა ამვონსა ზედა იდგა საკმაოდ დი-
დი სიმგრავლით და სიმაღლით ხონი ვეცხლისა სავეს წყლითა, ხუფ-ხურვი-

¹ დონდოლი—ნუშა არს სხუჲ გუარი.

ლი. მლოცავთა სიმრავლესა ვიტყვ ოდენ, მით რამეთუ ვერ იტევდა წმიდა ტა-
 ძარი ესე, უფროს საშუვალისა სიდიდისა მექონი. დროსა ცისკრის გამოსლ-
 ვასა გამოვიდა საკურთხეველით ერთი იერომონოზოსი ოლარკიდებული, რო-
 მელსაცა მოსდევდა ერთი მსახური ეკკლესიისა. პირველ დასდგნენ წინაშე მი-
 ხოვრის ზატისა, გამოისახეს თვს ზედა სამგზის ჭუარი და შემდგომ იწვეეს მო-
 სლუად ჩუენ ყოველთადმი. იერომონოზოსსა ამას ეყურა კალამი და ქალაღი,
 ხოლო მსახურსა მას—თებში მოდიდო, ვეცხლ-საწერელდგმული. მონოზონი ესე
 სწერდა სახელსა და გუართა დამსდებთა თეთრისათა თებშსა ზედა და რომელ-
 თაცა მათგანთა არ უწყოდა სახელი და გუარი, ჰკითხვდა მასვე შემწირულსა
 მათთვს, და ესრეთ სრულ-ჰყოფდა თანამდებობასა თვსსა. ამისთვს კვითხე მი-
 ხაილციანოვსა, რომლისა მიერცა მივიღე პასუხად, ვითარმედ ბერი ესე შემტა-
 ნი სიისა მის საკურთხეველსა შინა, დასდებს სამკუქსოროსა ზედა და შემწირვე-
 ლი საიდუმლოვსა მსხვერპლისა, აღმოიღებს ნაწილთა ყოველთა მათთვს ყამსა
 კუქსოროსა. არხიმანდრიტი ნეკტარიოს იყო მწირული ექვსითა თანამწირველ-
 ბითა და ორითა მთავარდიაკონითა. ცერემონიასა საეკკლესიოთა იყო ამით უფ-
 როს სახილველად სასურვ, რომელ ფლობასა ქვეშე მაჰმადიანთასა თრგუნვილ-
 ნი ხრისტიანენი სრულითა და წმიდითა სასოებითა ასრულებენ წესსა მართლ-
 მადიდებლობისასა. ოდესცა აკურთხეს წყალი, კაცად-კაცადსა აქ მდგომთა-
 განსა სწაღდა პირველ ყოველთა სხუათა მიღებად ჰურითა თვსითა წყლი-
 სსა მისგან, რომლისათვსცა მიწვეულთა მისდამი დასდარგუნვეს ფერჯთა ქუქსე
 სამნი კაცნი, ფრიადისა შერომითა მყისვე გარე ეკკლესიისა გატანილნი
 და სიკუდილ მიქდილნი.

თვ წარსლვსა ჩემისა შებრას შემდგომად მისა წარველ შებრას ხილუად მაჰმად
 ბლი ფაშისა. მისლველსა მისდა მომეგება კიბისა თავსა
 აღოს უსუფ და შემიძლეა სამყოფსა ფაშისასა, რომე-
 ლიცა სვდა დივანსა ზედა და ჰყუა მოშორებით თვსა მქდომი ვინმე ჰალარა-
 რთუელი თათარი კონსტანტინოპოლით ახლად მოსლველი. მფლობელმან ამან
 დამსლუა ახლოს თვსსა, მოაღებინა კავა და შემდგომ დალვეისა მისისა, დაით-
 ხოვა თათარი იგი, უბრძანა ბოლოს უსუფს დაწლუათ კართა და შემყუანმან ჩემ-
 მან უშინავანესსა ოთაღსა შინა, მრქუა: „ბეგზადა! სახლი ესე მაქუნდა და-
 ნიშენულ თქუქსთვს სადგომად, გარნა თქუქს არ მიიღვეით იგი“.

ოდესცა კერძოდ ჩემით მივემადლობე მას მისთვს, ესთხოვე ესრეთუქ, მით
 რამეთუ გამომიცხადოს მე მიზევი ესთა მოულოდებელისა კეთილდაწესებისათვს
 მისისა ჩემდამო, რომელსაცა კულად არ აქუს შესაბამი ცნობაჲ და რომელსა-
 ცა არცაღათუ მცირედ უმსახურიეს მიზილუად თვს ზედა მის მიერ ესევეითარი-
 სსა განსხუებისა. მაშინ, შემპყრობმან ჰელისა ჩემისა, მომიგო:

— „ბეგზადა! მეგობარი ჩემო! ვითარ დავერწმუნო მე, რომელ თქუქს
 ხართ უკუქს მოსლველ აქა, გამომლველი ესოდენისა გზისა ჰმელთა და ზლუა-
 თა ზედა, საკუთრად ყვთვსმარითვსა¹ ხილუად, ანუ არ გნებავსთ თქუქს ნდო-
 ბაჲ ჩემდა, რომელსაცა მიყუარ და პატივს-გცემ სიწრფოვითა გულისათა და
 რომელსაცა მწადს განცხადებად თქუქსდა ყოვლისავე ჰაზრისა ჩემისა შემდგო-
 მისათვს დროესა, და რომლისასაცა გეტყვ, ბეგზადა, უწყის ლმერთმან, რომელ
 თვს უსარწმუნოესთაცა ჩემთა უფარავ მას, რაჲსაცა აწ ისმენთ ჩემ მიერ“.

¹ ყ ვ თ ვ ს შ ა რ ი თ ი — არაზნი, თათარნი და ოსმანიაზნი იერუსალიმს უწოდებენ სახელითა ამით.

აქ მოჰყუა მგლობელი ესე ესეგითართა საგანთა ზედა უზნობასა, რომელთათჳსცა მაყენებს მე აწინდელი დროე მოქსენებად აქა და ესრეთ დაჰშთეს იგი მერმეტა დროდმდე საიდუმლოებასა შინა.

6-სა. წარველ ცისკრად სახლისა პატრონითურთ ჩემით, სადაცა ლიტურგიასა ზედა შემდგომ სახარებისა იქადაგა ბერძულსა და არაბულსა ენათა ზედა არხიმანდრიტმან ნექტარიოს, რომელიცა იწერების ჭუარსა ერთისა ტრიკლიითა¹.

7-სა ვნახე ფაბრიკანი ფაშისა, ესე იგი ბანბისა, სადაც არიან 40-მდე დასაგები. უდიდესთა თუთუელთა დასაგათა ზედა ასხენან 260-ნი და მომცროთა—250-ნი ტარნი. ამთ ზედა ართუშნ ბანბასა ჩარხებითა, ჰპენტუშნ, აქულაებენ და აფთილაებენ აქვე სხუთა ჩარხებითა. მეორეთა ფაბრიკათა შინა ჰქსოვენ ფარჩათა ზეზიანთა, ხვედთა, ატლასთა, განიტურთა, თათათა, კანაოსთა, კალაშქართა, ტლოთა, მაულთა, ორხუათა, კალპაკთა, თათნართა, ჩულქთა, წინდათა, შალთა, ტელსაწმენდთა, ცხვრსაჯოცთა, პირსაჯოცთა და სხუთათა. შემდგომ განეიხილვეთ ზავოდნი თითბრისა, რკინისა, კალისა და ტყუვი-სა, რომელთაცა შინა აკეთებენ ყოველთა საბრძოლველთა იარაღთა და სხუთათა საქმართა ნიეთთა სახლთა შინა. მოძღურებად არიან ფაბრიკათა და ზავოდთა ამთ შინა ფრანკუზნი და ანგლიელნი ჭამაგირით ჰყრობილნი, ხოლო მუშაყე-ბად—არაბნი და თათარნი, ესრეთუშსასყიდლით დადგინებულნი. აქედამ შინ მოსლველსა დაშულდა ნასაღდათარი დავით ბაზიოიძე და მთხოვა დაუვიწყებ-ლობა მის მიერ ვედრებულისა წარმოყუანისათჳს მისისა როსსიასა შინა.

8-სა. წარველ მიხაილიანოვით ესკი კაირს, მონასტერსა შინა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევაშობილისა გიორგისა, ვახდევინე პარაკლისი იერო-მონოხოსსა მაკარიოსსა წინაშე წმიდისა მოწამისა ამის ნაწილისა, რომელ-მანცა შემდგომ რაოდენმე მოშორებით მონასტრისა ამისგან, კერძოდ აღ-მოსავლეთისად, მაჩუნა ძუშლი ეკლესიაჲ, აღშენებული სახელსა ზედა ყოვლად წმიდისა ღმრთისშობლის კრებისასა და დღეს თუთიქემის სრუ-ლიად დაქცეული. იტყვან, ვითარმედ ტაძარი ესე იყოს უპირველეს ყო-ველთა სხუთათა ეკლესიათა აღგებული, ვითარნიცა ოდესმე ყოფილან და არიან ეგვიპტეს შინა. აქედამ მოქცეულთა განეიხილვეთ ღირსსაჯსოვარ-ნი ესკი კაირისა და მოვედით რა შინ, ვპოვნე სვიმონ ტაბლიაშვილი, რომელმანცა, ხილვასავე თანა ჩემსა, შემომჩვილა, მით რამეთუ ბიძასა მისსა უსეინ აღას შეუკრებიან სახლსა თჳსსა ნაქართველარნი მოჩვეულად სვიმონისა ამის, რათა დაემორჩილოს ესე ნებასა ბიძისა თჳსისასა, მიიღოს მსჯული მაჰმა-დისა და ემკდროსცა სიმდიდრესა და ქონებასა თჳსისა ბიძისასა. მსმენმან თქემულ-თა ამთ, წარგვზავნე მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე უსეინ აღასადმი და შევეუ-თვალე, ვითარმედ დასცხრეს იგი ესოდენისა ბოროტ ღონისძიებისაგან და ნუ შერების ცდუნებად ძმისწულისა თჳსისა; გარდა მისა დააყენოს ესრეთუშ ნა-ქართველარნიცა იგი ესეგუართა რჩევათაგან, რომელნიცა უეიან მას ორღანოდ თჳსად მიხედვსამებრ სვიმონის გათათრებისა და უკეთუ არა, მაშინ თანამდებ ვიქმნები მეცა სხებერ მოქცევად მისდამი. აწ მოვიტყევი პირველისავე საგნისა, ესე იგი ჩემ მიერ ხილველისა და გამოძიებით ცნობილისათჳს ესკი კაირი-სადმი.

¹ ტ რ ი კ ი ლ —სასანთლემ მღუღელთმთავართათჳს საქმარებელი ეკლესიასა შინა.

თჳს ეხკი კაირისა ანუ მისი კაირი ანუ მასრ ელ-ატაკი არს ესრეთუჲ არა მასრ ელ-ატაკისა მცირეჲ წინაადგილი შენობიანი, მდებარეჲ აღმოსავლეთისა კიდურსა ზედა ნილოსისასა, ქალაქით სამპრეთისადმი და ნამყობა ნაწილი ფოსტატისა, ძუშლისა არაბიელთა საყდროსისა. ოდესცა ამგრმანსა, მკვდართმთავარსა ომარისასა, დამფლობსა კერძოსა ამის ეგვიპტისასა უნებებუეს უმო- 5 რეს წარსლუად აღექსანდრიისადმი ჯართა თჳსითა, მხილუშლსა ტრედისასა მკეთებელად ბუდისა თჳსისა, უბრძანებუეს, რათა არავინ შეეხნენ მას და არ დაურღვიონ ბუდეჲ. არაბთა შეურაცხიესთ წარმოებაჲ ესე კარგს ნიშნად თავისათჳს თჳსისა, გამოურჩევიესთ ადგილი იგი აღშენებად ქალაქისა, რომლისა- 10 ცა დამაფუძნებელთა 642-სა წელსა შემდგომად შობისა ხრისტიანისა უწოდებუესთ მისთჳს ფოსტატად¹.

ფოსტატი ესე ყოფილა მასრად ეგვიპტისა, გარნა ვინაჲთგან შემდგომ მისა უწყეით აღშენებად კაირისა, მაშინ ტსენებული ქალაქი მოსლვეულ არს დაქცევად და წოდებულ არსცა ამის გამო ძუშლს მასრად, ხოლო სხუშპრ ძუშლს საყდროსნად. მხოლოდ ოდენ ევროპელნი უწოდებენ ძუშლს კაირ-ფოსტატად, რომელიცა სრულიად არ უხდების ენასა არაბიელსა. 16

მისთჳსუჲ

ფოსტატი ესე, კუალად ქალაქადვე შეწყნარებული, ჯერთა არს მრავალუროვან და აწარმოებსცა არამცირესა აღებ-მიცემასა. შენობანი არიან აქა კმად უზარმაზარნი და მაღალნი; რიცხჳ მცხოვრებთა მიიწევის 90000 სულადმდე; დიდსა მოედანსა არიან აღშენებულ პურისა ამბარნი ოთხკუთხედნი უსუფ სალადინისა მიერ, რომელთაცა შინა იცუშბიან პურნი, ზემოთა ეგვიპტითა მოტანილნი საზრდოდ აქაურისა მკვდრობისა. ჩრდილოეთისა კარსა თანა არს ექვსკუთხედი შენობაჲ, აღშენებული მამულუქთა სულთნისა მიერ და დია მსგავსი წყლის ჩაღბისა. თუთეულსა კერძოსა მისსა აქუს სივრცე 80 და სიმაღლე 100 ფუთი. სიმაღლეჲ არს მოყუანილ დაკუნებთა, რათა უადკლესად აღიყუანონ მძლა კარნი, რომელთაცა ჳმარობენ აქ საბრუნუშმბეგლად ჩაღბთა, აღმწყვეთა ქუშმთოთ კუტალთა, თოკთა ზედა სხმულთა. წყალი სდის ნილოსით ქუშ მიწისა დიდრონთა მძლთა ძლით შენობისა ამის ქუშშე გატანილთა, ხოლო შემდგომად ღონითა უცხოდ ჳელოვნებულთა ჩაღბთათა ისხმის კუტალთა მიერ ხუთთა ჰაუხთა შინა და მათ გამო 300-თა 20 კამარათა ზედა გაკეთებულსა არხსა; გარნა კუალად აქედამ დიდსა ჰაუხსა, რომლისაგანცა ესრეთუჲ ონითა ჩაღბთა, ჳართა მიერ ტრიალებულთათა, მომდინარეობს უუჲჲ თუთ პალატთა მიმართ მაჳმად ალი ფაშისათა.

მისთჳსუჲ

ახლოს ფოსტატისა, მცირისა ქალაქისა ებელეგუსის თანა აღმოსავლეთისა კერძოსადმი ჳყრიან ნაქცეენი რომლისამე ძუშლისა შენობისა, ოთხკუთხედისა სახის მქონებულისა, და უწოდებენცა ბაბულად. სიძუშლითა თჳსითა მძლოებენ ივინი ფრიად შუმეტეს ფოსტატსა და ჳგონებენ მუნ ყოფნასა ოდესმე ძუშლისა ეგვიპტის ბაბილონისა და ციხესა კამბიზის მიერ აღშენებულსა, სადაცა შესწირვიდიანყე სპარსნი მსხვერპლთა ცეცხლსა, რომლისათჳსცა არაბნი უწოდებენ აწცა ადგილსა ამას კასრ ელ-კამაგად². 40

მისთჳსუჲ

აქ ცხოვრებენ დღეს ოდენ ხრისტიანენი და მაჳმადიანნი. ბერძენთა და კივთთა ჳქონან რაოდენნიმე ეკკლესიანი. მონასტერსა შინა ბერძენთასა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევა-

¹ ფოსტატი — არაბულია, კარავსა ეწოდების.
² კასრ ელ-კამაგ — ციხე ნაძლისა ანუ ნათელმოსლისა.

მოსილისა გიორგისსა (რომელიცა ვაჟენე უკუშ ზემო), ადრითუშ დიდებულსა სასწაულებითა თჳსითა და აღსაარებულსა ყოველთა ენათა მიერ ამის კერძო-სათა, არს სუტტი მდგომარეჲ პირისპირ წმიდისა ამის მოწამის ნაწილისა და უკეთუ მიაბმენ მას ზედა კაცსა ჭკუევენებულსა და წარუკითხუშ მას განწესებულსა ლოცვასა, მასეუ წამსა მოექცევის მას გონებაჲ მისი და განიკურნებისცა იგი სრულიად. საკრველისა წარმოებისა ამის თჳთ ვარ მხილულსა რაოდენითამე ჩემთანა ხლებულითა ქართულებითა. ხოლო კივთთა აქუსთ დედათა მონასტერიცა. კივთთავე ეკლესიასა შინა წმიდისა სერგიასსა არს ქუაბი, რომელსაცა შინა მიფარველან დიდხანს პალესტინით ლტოლვილი იოსებ, ქალ-
 10 წულისა მარიამისა და უსაუქუნოვისა ძეგთურთ, და რომელსაცა ამტკიცებენ ოდენ ზებირსიტყუაობითა, არამედ უპირველესი ეკლესია არს აღმენებულ სახელსა ზედა წმიდისა მაკარისსა და იკურთხებისცა მას შინა პატრიარხი კივთთა.

15 თჳს ნილო მდინარეჲსა ძუთადმდე, გარნა დროსა გარდაცემისა თჳსისასა ამაღლების იგი აქა 31-სა ფუთსა ზედა, იკეთებს მრავალთა ქალაკთა, რომელნიცა კულადუშ წარიღებინ ჩქარისა მდინარეობისა ძლით მისისა და გაიღებინ უკუშ სხუასა მაღალსა ადგილსა.

20 თჳს მხილჳსა ჩემისა კონსულისა ბოხტისადმი 9-სა. მიველ ხილუად შუშთის კონსულის ბოხტისა, რომელიცა მომეგება ეზოსა შინა სახლისა თჳსისასა ასულითურთ თჳსით და შემეყუნა ცოლისადმი თჳსისა. მეუღლად ესე ბოხტისა, რაოდენმე შეუძლოდ მყოფი, მწოლარეჲ კანაფასა ზედა,

137 თუმცა გარდასლულსა საშუალოთა წელთა ჰასაკისა თჳსისათა, გარნა კულადუცა არადამკარგული შუშნებისა თჳსისა, იხილუშბის მამაქრობელად სხუათა ყოველთა აქაურთა შუშნირა ჰაბუკაწლოვანთადმი. სნეულისა ამის თანა იყუნენ
 25 ანგლიისა ლენერალ-კონსული სოლტი და ფრანციისა ნამყო ლენერალ-კონსული დორვეტო, რომელთა თანაცა ეამ-ნახევრისა საამოთა საუბართა შინა განმატარებელი, მოვიქეც სახლისადმი ჩემისა.

30 თჳს ნილჳსა ჩანდა მამად აღა მუსტოფა ქაიარაზასა 10-სა მოვიდა ჩემდა მაჰმად აღა მუსტოფა ქაიარაზასა. ამან მიაბმო შეწუხებაჲ უსეინ აღასი ჩემ მიერ შეთელილობისა ძლით და ფიცით დარწმუნებაჲ, რომელ არღა უფროს ეცლების გათათრებისათჳს სვიმონ ძმისწულისა თჳსისა და არცა ვისმე სხუათა აღამსთობს მისდამი რჩეველ მისთჳს. შემდგომ მოვიდნენ რაოდენიმე აქაურნი ჩინებულთაგანნი ბერძენნი, რომელთაცა
 35 არცა სახელნი და არცა გუარნი დამკშთნენ ქსოვნასა შინა შეეკდრებად მათსა მკითხულისადმი, და რომელთაცა მთხოვეს მისლულად სახლთა მათთა.

40 ზს წირვისა საქართულოშ მეფისა ირაკლი მეორეჲსა 11-სა. ვაწირვინე არხიმანდრიტსა ნეკტარიოსსა კრებულით თჳსით სობოროსა შინა წმიდისა ნიკოლაოს საკრველთმომკმედისასა ღმრთისადმი განსუწმებულისა საქართულოშ მეფისა ირაკლი მეორეჲსათჳს შედგინებითა პანიხიდისათა.

46 თანა, მით რამეთუ მიეღას 24-სა ეამსა აღექსანდრიას; გარნა, ვითარცა გვესმა, მისლულ იყო მუნ 34-სა ეამსა. 12-სა. წარვიდა მაჰმად აღი ფაშა აღექსანდრიას შემდგომად შუეადლისა მესამესა ეამსა ნუშასა შინა ჯღომით, დამსდები ნაძლევისა თჳსისა ქაია ბეიდ ყოფილისა

- თჳს ავსტრიელისა კარლო 13-სა. ესცანიტ, რომელ ალექსანდრიით მომავალის ზანკისა ნავიღამ გარდასლველიყო ჳმელსა ზედა, ახლოს რომლისა-სამე სოფლისა ავსტრიის ყმა კარლო ზანკი თოფითურთ სროლად ფრინელისა; ტყუვა მოხვედრიყო კაცსა ვისჳე მიმავალსა ჳესლსა შინა, რომელსაცა შეეჩივლა ჳეშობისა¹ თჳსისათჳს. მოგელუსა ამას გაესივა 30-ნი ჳარისკაციანი შეჳყრობად კარლოსა. ავსტრიელსა ეხილვა რა მისდა მიმავალი სიმრავლეჲ კაცთა, გაეტენა თოფი მისლუადმდე თჳსდა მათსა. ხოლო ამათ, ვითარცა დაენახათ აღსებთჲ თოფისა, აღელთ კეტნი და დაეშინათ ზანკისა მისთჳს. უჳანასწენლსა ამას მოეკლა ერთი მათგანი და სხუათა—შეეჳყრათ იგი, მიეყუანათ ჳეშობისადმი, რომლისა თანაცა ყოფილიყუნენ შეკრებულ სოფლისა მის ერნი მოკლულად ფრანგისა ამის; გარნა მოწესესა მას მოველინა იგი ჳყრობილად ჳაია ბეისადმი მოგსენებითა წარმოებულისათა.
- თჳს სპირიდონ სივინის წარსლჳსა 14-სა. წარვიდა ალექსანდრიას მშობელთადმი თჳსთა სპირიდონ იეგოროვიჩი სივინი შემდგომად შუეადლისა მესამესა ჳამსა. დღესა ამას მოვიდნენ მოციქულად მიხაილ-ციანოვისადმი ოთხნი ფრანგნი სახელითა ყოველთა ევროპიის კონსულთათა და სთხოვდნენ მას სივინის მიერ დატევებულსა მსახურსა მიხაილ დრაკულსა კრიტიკოსსა, გარნა მიხაილციანოვმან უჳუნ-აჳციენა ივინი მიუცემელად ბერძნისა ამის, რომლისათჳსცა ვიდრე 100-მდე შეკრებულნი ფრანგნი მოუხდნენ მეორესა დღესა დილით სახლსა ჩუშნისა აგენტისასა, განიყუანეს კრიტიკოსი გარე, ჳგვემეს არგნითა და წარვიდნენ თჳსად. ხოლო ვითარცა მესმა წარმოებული ესე, ჳკითხე მიხაილ-ციანოვსა ფრანგთა მათ ესევითარისათჳს ჳცუვისა, რომელმანცა მომიგო ესრეთ: „ბეგზად! გუშინდლადმდე არა-რაჲ ვუწყოდი მე საგნისა ამისთჳს და აჳა, რაჲ მაუწყეს მე მოციქულთა მათ, რომელნიცა იხილუტთ თჳქუნ, შემონათუალი აჳე მყოფთა ყოველთა კონსულთა და აგენტთა მიერ ევროპიისათა. სპირიდონ სივინის გაულახავს ერთი ვაჳარი საფრანგეთისა ამ დღეებსა შინა ერთად დრაკული კრიტიკოსითურთ და ივინცა უტერად, ლამე ჳუნასა შინა დახულდრითა, რომლისათჳსცა მწუხარე-ჳმნილნი ფრანგნი სივინისა გამო და არ მშეცნნი ვნებულის ბრალისა, მოვიდნენ ცნობად მისთჳს სპირიდონისადმი და თხოვადცა კმა-ყოფისა; არამედ ოდესცა ჳსცნეს გასწრებთჲ მისი მათისა შურისგებისაგან, განიყუანეს მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და დასაჳეს კუტრობითა.
- თჳს ავსტრიელისა კარლო ზანკის თავის მოკვეთისა ამასუტ რიცხესა ბრძანებითა ჳაია ბეისათა მოჳკულ-თეს თავი კარლო ზანკსა, რომელიცა კაცთა ავსტრიის კონსულისათა წარელთ მსწრაფლ დაფლვად. მერმე შეყრილიყუნენ სახლსა შინა ჳსენებულისა კონსულისასა ყოველნი კონსულ-აგენტნი ევროპიისა ყოფად ჳრახჳსა, თუ ვითარითა სახითა გამოსთხოვონყე კმაყოფათჲ ჳაია ბეის, რომელ წინააღმდეგად ორთა იმპერიითა (ავსტრიისა და ოთამანის პორტისა) შორის დამტკიცებულისა ტრაკტატისა მოიჳცა იგი; გარნა ვინათგან მამამდ ალი ფაშა დროსა ამას იყო ალექსანდრიას, ამისთჳს მიეწერათ მათ საზოგადოდ მისდა და წარეგზავნაცა წერილი კონსტანტინოპოლს ავსტრიისა სრულშემძლებელისა ოპირისადმი კონსულსა მისსა როშეტოს საგანსა ამას ზედა.

1 ჳე შ ი ბ ი—მოურავი ანუ განმგე.

თვს ფაბრიკათა და შად-
რევანისა ფრანკუზისა
მუსიო ჟუმელის მიერ გა-
კეთებულთა

15-სა. წარველ დილით მიხაილციანოვითურთ მეტობ-
სა წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასსა და სა-
ეპამოსა შინა მისსა ვანდევინე პარაკლისი არხიმანდრიტ-
სა იონიკიოსსა. და შემდგომ მოჭყეცისა ამის თანა მცირე-

8 დისა დროს განტარებისა, მივედით ბულაკს ხილვად ფაშისა ფაბრიკათა, ზემო-
ქსენებულთა მრავლითა უმჯობესთა.

ფაბრიკანი ესე არიან გაკეთებულ ერთვისა ჭაბუკისა კაცისა, ნათესავით
ფრანკუზისა მუსიო ეპელისა მიერ, რომელთაცა განაგებს თვთუშ. ამან, მჩვენე-
ბელმან ჩუშნდა ტართა ზედა ბანბათა რთუსა და სხუათა ყოველთა ნაჭელოვ-

10 ნართა თვსთა, გვახილვნა მათ შორის შადრევანიცა ერთი შემდგომითა სახი-
თა: ფაბრიკათა ამთ თვს შორის მპყრობელისა ზღუდისა შესავალსა თანა
მარჯუენით კერძო, ახლოს კედლის მის სდგას მიწასა შინა ფრიად მაღალი დი-

15 ტი ხისა, მგრგულ-მოგრძე; ამას შინა არს ბულღებით დამაგრებული ბუტილ-
კა თითბრისა, რომლისაცა თავისა შიგნითი პირი და ახლოს ძირისა მისისა
ხერელი არიან გამობულღვილ. მოიღეს რაოდენიმე თანასწორნი თითის სი-
მსხო რკინანი უგულონი, სიგრძით თვთუელი მათგანი თვთო ადლ-ნახევარი,

20 ერთსა შორის, მობებს ერთი წუშრი დირაგს კიდებულისა თოკისა, მეორეთა
ასწივეს რკინაჲ ესე, რომლისაცა რაოდენიმე წვებრი, აცილებული სიმაღლესა
139 დირაგისასა, არღა ვანიცდებოდის სახედუშლთაგან ჰაერსა შინა. უკანასკნელი
რვალისა ამის ნაჭერი დაამაგრეს ბუტილკისა პირსა. და შემდგომ მივიდნენ მე-
ორესა კერძოსა თანა ზღუდისასა, სადაცა ედუათ დიდი ხის ჰაუზი კმად მო-

25 მადლოსა ადგილსა. ამას შეუყარეს თოფის ლულისა უმსხოესი კულად უგულო
რკინა ბულღიანი და ესრეთ განაგრძეს მოქმედებაჲ ესე დანიშენულს ხონად-
მდე, რომელთაცა შორის იყო სიშორე ზომით 21 ადლი; შემდგომი შეუყარეს
ხონისა ძლით ბუტილკისა ძირსა. მოიღეს წყალი თულუხებითა, ჰშთაასხეს ჰა-

30 მან, რომლისა ძლითცა დასველდნენ მრავალნი მახლობლად მისა მდგომნი და
მათ შორის ღიშანის კონსული კრეზო. მუსიო ჟუმელმან მიგვიწვვა სადგომსა
თვსსა მე, მიხაილციანოვი და კრეზო; გვიმასპინძლა კავით, ჩიბუხით, მურაბით
და წყლით; ხოლო შემდგომად, დამტყვებელნი მისნი კრეზოთურთ, წარმოვედით
ჩუშნ სახლისადმი ჩუშნისა, გარნა სხუთ კერძოთ.

35 თვს უკრძალველობათა
და აღჯრ-უსმელთა ქცე-
ვათა ორთა არაბთა დე-
დაკაცთა
გზამ გამოგვარონინა ახლოს სახლისა კარლო რო-
შეტოსა აესტრიის დენერალ-კონსულისსა, რომლისაცა
სიახლოესა სდგანან რაოდენიმე ხენი ფარაონისა ლელუ-
თა პირსა თანა გზისასა. ხეტა ამათ ქუშუე სდგნენ
თეთრთა არაბთაგანნი ორნი ჭაბუკა მდედრნი მარჯუენით

40 გზისა, ლურჯისა ლეინისა ხადაგებითა მობლარდვილნი. მგარესა მათსა მოვი-
დოდა მიხაილციანოვი, ხოლო მე მარცხნივ. ვითარცა მოვიწივენით დედაკაცთა
ამათდამი, ანასდად მოსკუდნენ ორნივე იგი აგენტსა ჩუშნსა, უტაცნეს ჰელითა
ცხენისა სადავენი და შეაყენეს. მხილველმან წარმოგებისა ამის, დაეყენე ცხენი
ჩემი ჰერეტად საუბართა და ქცევათა მათთა, გარნა ვერაჲსა ვხუდებოდი, ვი-

45 ნათგან უბნობდნენ არაბულად. დედანი ესე, რეცა მეცნიერნი მისნი, დიმილი-
თა და მსიარულითა სახითა განაგრძობდიან საუბართა თვსთა მისთანა, რომელ-

თათჳსცა ვგონებდი მე, მით რამეთუ იყუნენ იგინი მოახლენი კარლო როშეტოს მეუღლასანი, მაშასადამე მცნობნიცა მიხაილიციანოვისა, ვინა ესე იყო მოკლედ მცნობი კარლო როშეტოსა და სახლეულებისა მისისა. და ესრეთ ვგონებდი მე, ვითარმედ მოახლენი ესე, უეცრად ხილვთა აგენტისა ჩუშნისათა მზიარულე-ბულნი, ჰკითხუშნ მშჳდობისათჳს მისისა და სახლეულებათა მისთა; გარნა მო-
 8
 ვსტყუედი მე გონებასა შინა ჩემსა და ესეცა ესცან მაშინ, ოდესცა განჭურდა ლაპარაკი მათი და შეიმოსესცა დედაკაცთა ამათ უმეტესი სახეჲ მძლავრებინისა ქტევისა. მათ შორის ერთმან მათგანმან, მომპყრობმან ჩემდა ჳელისა, რქჳა რაჲცაღა მალლითა ჳმითა მეორესა და ესე, დამტევებელი ხუშდრისა მათისა ჳელთა შინა ამხანაგაჲსა თჳსისათა, წარმოვიდა ჩემდა დია საჩქაროდ,
 10
 რომლისცა მხედველმან მიეუშვი სადაეჲ ცხენსა შეძრვითა უზანგისათა. პირუტყემან ამან იწყო მყის ჩუშეულებრივი თოხარკი და რაოდენცა მდენა დედაკაცმან ამან, ვერ იძლო მოწყვენად ჩემდა. ესევეითარითა სახითა უცლონ-ქმნილი სუსტი სქესი ესე გაბრუნდა და ამხანაგაჲსა მიერ მისისა პყრობილსა აგენტსა ჩუშნსა მოექლო ჳელსა და მუტლსა. კჳალად დაეყენე ცხენი ჩემდა და ეხედვ-
 15
 დი შორით პაექრობათა მათთა. უკანასკნელ მიხაილიციანოვმან აღმოიღო ჳიბით ქისა და მისცა თჳთოსა მათგანსა საჳსრად თავისა თჳსისა თეთრი და თუ რაოდენი, ვერ განვარჩიეჲ შორით, გარნა ვერა განერა ჳელთაგან მათთა. ვინაჲთ-
 140
 გან დაუჩხრიკეს ჳიბე-უბენი და ვერაჲსა მპოვნელთა, განუტევენესუჲ პატიმარი თჳსი. ზოლო ოდესცა ენებული ესე და განთავისუფლებული მათგან მოვიდა
 20
 ჩემდა სახითა მწუხარებისა და ლიმილისა ძლით მოცეულითა, შემდგომ ჩემ მიერ კითხჳსა მიზეზისა მათთჳს, მომიგო და მრქჳა ნამმეტყუელევი დედაკაცთა მათ ესრეთ: „სიდი! ორნი თქუშნ ხართ და ორნი ჩუშნ, ვითარცა ჩინსა, ჩუშნებრ მეძიებლად ვისამე საამოდ განტარებისათჳს დროჲს; უეტეუ წწორე არს მიხედლოჲ ჩუშნი, მაშინ გვეწვევით აწუშ სახლსა შინა ჩუშნსა ანუ წარგვიყუანეთ თქუნს-
 25
 სას; ორთა წინადადებათა ამათგანისა ერთ-ერთისა უთუოდ თანამდებ ხართ აღსრულებად, დაღათუ გსურჳსთ პატივით წასრულად ჩუშნგან“.

ხოლო მე, რაოდენცა რა ვუთხარ მიზეზი წინააღმდეგად მილოდებისა მათისა, ვერარაჲ შევასმინე მათ, ვიდრემდის არ გამომართუშს საუპატივოჲ თჳსი მეტყუელთა: „თუცა ამხანაგი შენი თჳმებლებისამებრ შენისა არს უცხოქუსყენილი გაჳური, გარნა ყოველსა მისთან უგუხურ-უზრდელი, ვინაჲთგან მიგვირდა ჩუშნი; არამედ შენ სიჳებუკეთა თანა ჩუშნთა, მუშნიერთა სახეთაჲ ჩუშნთა მხილუქ-
 30
 ლი და მსმენი თხოვათა ჩუშნთა, ორისუშ კერძოდ საამოთა, გვთაკილობ, რომლისათჳსცა ვერ განეთავისუფლები ჳელთა ჩუშნთა, ვიდრემდის არ მოგცემ შენს წილად ხუთ-ხუთ[თ]ა და გაჳურისა მის წილ ათ-ათთა კურუშთა“. ამისთჳს
 35
 აღმოვიდე ქისა და მივეც მათ მას შინა მდებარე თჳთო კურუშთი. მათ დამწუნებელთა საუპატივოჲსა ამის მათისა, გარნა მიმღებთა, დამისინჯვენეს ჳიბე-უბენი, ზოლო ოდესცა გარდა ჳელსაჳოცისა და ქისისა ვერარაჲ იველთეს, იგინი მიმიღეს და მე გამომიტევეს დატვირთული მრავლითა უწესოჲთა ლეჳსებითა“.

16-სა ცულილებამან ჩემისა სიმრთელისა არა მცა ჳამი განხილუ-
 40
 ად და ცნობად რაჲსამე.

17-სა. მიმწუხრ მოვიდა ჩემდა ბოლოს უსუჲ, რომელმანცა მიმიწვეა ხუალისად ესკი კაირს სახლსა შინა ფრანცესკო ვალმასისა და მიმღები ჩემგან მადლობიანისა თანჳმობისა, წარვიდა თჳსად.

თუ მისლუხა ჩემისა ესკი 18-სა. წარველ დილით ესკი კაირს ფრანცესკო
კაირს სახლსა შინა ვალმასისადმი, რომელიცა მმოთხუშობდა ბაღსა შინა
ფრანცესკო ვალმასისსა ცოლითა და მცირწლოვანითა შვილებითურთ მათით.

5 ამან, მიძღებმან ჩემმან, აღმიყუანა სახლსა თუსსა, ვინა იყო მცნობი ჩემი უად-
რეეს და ვიყავეცა ორგზის მის მიერ წვევული. კაცი ესე არს თუთ უმდიდრესი
ვაჟარი აქუური, ჰაოსიანობით გაკათოლიკებული და ჩინებულად მცხოვრები. ესე
არს ზედამხედველი ყოველთა შენობათა კაირისათა, მექონი დავთრისა დიდისა
ქლაქისა ამის მცხოვრებთა: მკვდრთა, ხიზანთა, სამუშაოდ მოსლევულთა და
უცხოქცევულთა, რომელმანცა აღმითქუა მოცემად ჩემდა მათთუც ცნობისა და
10 რომელთათუსცა ვიტყუ მაშინ, ოდესცა მივიღებ მისგან. ვითარცა შევედით პირ-
ველსა ოთაღსა, მოვიდა ბოლოს უსუფცა, რომელსაცა მოაყოლა მეუღლამან
ვალმასისა მურაბა, წყალი, კავა და ჩიბუხნი. მცირისა ალერისისა შორის დროს
განტარებისა, სახლისა პატრონთა, განსლევულთა გარე, დაგვიტევეს მხოლოდ მე
141 და ბოლოს უსუფ, რომელმანცა სახელითა თუსისა ჯელმწიფისათა მიწყო საუბარი
15 ესევეითართა საგანთა ზედა, რომელთათუსცა მაყენებს მე თქემად დროა.

19-სა. წარველ ესკი კაირსა მონასტერსა შინა წმი-
დისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისსა,
იერომონოხოსსა ღერმანიოსსა ვახდევინე პარაკლისი და
უქმოქცევულმან სახლსა თუსსა, ვხოვენ ხილუად ჩემდა
20 მოსლევული მაჰმად ალა მუსტოფა ქაია რაზას და ჩემისა
ქოლამანიტა ჰუსეინათურთ. უქანასკნელი ესე იტყუს თუსსა თუსსა გურიით,
გვარობით ჰყოიანად და ბიძაშვილად თეკლათ მონასტრის წინამძღვრისა ბესა-
რიონისა, რომელიცა მოჰყუა სანკტ-პეტერბურღსა შინა მინგრელიისა მთავრინა
ნინა გიორგიევნასა. ჰუსეინ ესე გაეყიდათ მოპარვით მეზობელთა სახლისა მი-
25 სისათა, უწინარეს ერთისა წლისა ფოთის ციხის ალებისა უფლისა ღენერალ-
მაიორისა თავადისა დიმიტრი ზაალის ძის ორბელიანოვისა მიერ. მაჰმად ალა
დავიკირე ჩემთანა სადილად თუსისა ქოლამანიტურთ. ამან მაჰმად ალა გამომიც-
ხადა მე, ვითარმედ უსეინ ალას ბაშ იხტეარსა უნდა მოსლუად ჩემდა, გარნა მსმენი
ჩემისა მას ზედა წყრომისა, მერიდღს. ამისთუს მთხოვა ნებაჲ ხუალ მოყუანად ღისა
30 ჩემდა ერთად თუსთანა და ჟამსა მას მოქცევად მისთანა რაოდენმე მშუდალ.

20-სა. მოვიდნენ ჩემდა ზემოთქემულნი მაჰმად და უსე-
ინ ალები დილისა 11-სა ჟამსა ერთითა სხუთა თეთრ-
წყუროსანიტა თათრითა. ორნი პირველნი დავიწვევე ახ-
ლოს ჩემსა ჯღომად, ხოლო მესამე—პირისპირ მათსა, რომელსაცა ეპურა ჯელსა
35 შინა თასპა¹ და თუთო-თუთოდ გარდამღები მარცუალთა მისთა, სძრჯდის ნე-
ლიად ბაგეთა თუსთა და არ აღმოიღის ჯმაჲ მას დროს, ოდესცა ვიყუშნით ჩვენ
სამნი სხუანი პყრობილ ურთიერთისა შორის საუბრითა. ამის გამო ვკითხე
მაჰმად ალას ვინაობაჲ თათრისა ამის, რომელმანცა ღიმილით მიპასუხა ესრეთ:
„ბატონო! იგი არს ქოფაქი ძაღლი და ლაფთავსმული“.

40 თქემულმან ამან, განმაკრვებელმან ჩემმან, შემიყუანა უმეტესსა მქლოვე-
ლობასა შინა ცნობად განკიცხვულისა კაცისა ამის და ამად ვსთხოვე კუალად
მაჰმად ალას უწყებად ჩემდა სახელისა, ვინაობისა და სადაურობისათუს მისისა.
მომიგო მან: „თავადო ბატონო! ესე არს კახელი, სოფლით .პატარაქუ-
ლით, პეტრე ენაგელი, განსუწმებულისა მეფე ირაკლისა იასაულად ყოფილი,

¹ თ ა ს პ ა —თათრულია, კრიელოსანი.

დამტყვებელი მამულისა თვისისა, ნებსით მოსლველი აქა და ნებსითვე გათათრე-
ბული, რომელმანცა უორგულა ცოლსა, შვლთა და უქანასკნელ სარწმუნოება-
საცა თვისსა; ხოლო ფრიადსა სიგლახაკესა შინა მყოფი, იზრდების მოწყალებითა
ამ უსეინ ალასითა*.

მერმე მიაქცივნა სიტყუანი თჳსნი მაჰმად ალა ენაგელისა მიმართ და 5
რქუა: „უკეთუ სახითა მაგით და ქევეითა, ვითარსაცა ჰჳმარობ აწ, იჩენები
ღმრთისა მოყუარებასა და მლოცველობასა, თვთ მაგითვე ამტკიცებ ცულაკო-
ბასა და ფარისევლობასა შენსა, ვინაჲთგან არა ვართ ჩუშნ ჯამსა, რომლისაცა
გზაჲ არა უწყვი შენ, არცა სახლთა ჩუშნთა, არამედ სახლსა მოსკოვ დოვლათის
ბალიოზისასა, მოსლველნი პატივის-ცემად ბატონისა ჩემისა ბეგზადა გიორგისა 10
ამის (მჩვენებელმან ჳელითა ჩემზედა), რომელიცა ჰყუარობს ერთმემამულეთა
თჳსთა და პატივის-უყოფს მათ. ხოლო შენ, ქოფაკო, დაღათუ ბატონსა ამას ჩემ-
სა არა აქუს ცნობაჲ შენი, მაშასადამე ჩუშნ გიცით მოკლედ, რომელ აროდეს 142
იცი შენ ღმერთი. განაგდე მდუმარებაჲ ეგე და იწყევ რამე ხუმრობად“. თქმულ-
თა ამთ გამო ვგონებდი მე, ვითარმედ ენაგელი ესე იყოფინ იყოს ვითარმე მო-
ხუმარ შორის მცნობთა და კეთილმმოქმედთა თჳსთა; ესრეთუღ იყოფინ, რო-
მელ ქევეაჲ ესე მისი იყოს ხუმრობავე, არამედ კაცმან ამან არცაღათუ აწარ-
მოა სიტყუაჲ და დაუტევა მოუბარი თჳსი თჳნიერ ყოვლისა პასუხისა.

შემდგომ გავექმე მეცა ენაგელსა ამას და ვკითხე: „რაოდენი წელი არს 20
ღროდთ წარმოსლჳსა მისისა საქართუშლოდთ, ვითარმან მიზეზმან დაატევებინა
მას საუკუნოდ მამული, ცოლი, შვილინი, ნათესავნი და ერთმამულენი თჳსნი?“
რომელმანცა, ნაცულად ყოვლისა სიტყუს-გებისა, აღიპყრა მარჯუნეჲ გელი, და-
ილუა შუბლსა და მკერდსა და დაიდრიკა ქედი თჳსი ჩემდამო. ესე იყო მიხედვ-
სამებრ ჩემისა მდუმარებითი პასუხი მისი, მით რამეთუ არ ტელეწიფების მას
განწყუჳდად საიღუმლორსა ლოცჳსა თჳსისა და უბნობად ჩუშნთანა. 25

დაუტყვევთ თათარი ესე და მივიქციით სვიმონ ტაბლაიშვილისა ანგა-
რიშსა ზედა უსეინ ალა სალინ ბაშ იხტეარისა თანა, რომელიცა თუთუქჳმის და-
ვარწმუნე მე, რომელ უადლეს შესაძლებელ არს თვთ კაირსა ამას შინა მაჰმა-
დიანთა სამკვდროსა დატევებად უსეინ აღისა ამის მიერ საძაგისა სჯულისა თჳსი-
სა და მიქევეად მისა პირველისადმივე წინაპართა მისთა მართლმადიდებელისა 30
სარწმუნოებისა ხრისტიანეთასა, ვიდრელა გათათრებად ჩემგან მოყუანილისა
ქართუშლისა, მისისა; მისწულისა სვიმონისა. ბაშ იხტეარმან ამან სთქუა ფი-
ციოთ, ვითარმედ ფრიადი აქუნდა მას სურვილი მისისა გათათრებისა, ვინაჲთგან
ნდომიყო მიშვილებაჲ და მემკვდრედ ქმნაჲ მისი ყოველთა ქონებათა თჳსთა;
გარნა მხედშული საუბედუროდ თჳსად, რომელ არშემძლებელ არს ჩემთანა მო- 35
ყოლილისა კაცისა დაყენებად ანუ გათათრებად, აღსთქუამს დღეფთგან არლა
უქუშ ოდესმე ცლასა ვითარითამე სახითა სავანსა ამას ზედა. და ესრეთ შერი-
გებულნი ერთი მეორეჲსა თანა, გავიყარენით. წარმოვიდნენ რა ესენი, შემოიყუა-
ნა აგენტმან ჩუშნმან გრიგორი მიხაილციანოვმან თქმული ბაზილიძე და მეაჳა
გამოჳსნისა და წარმოყუანისათჳს მისისა როსისასა შინა, მამულისადმი მისისა. 40

21-სა. გავისტუმრე მსახურნი ჩემნი და სახასო გლეხ-
ნი მონასტერსა შინა წმიდისა დიდისა მოწამისა და
ძღვეამოსილისა გიორგისა, ხოლო მე წარველ მიხაილ-
ციანოვით წმიდისა მთავარმოწამისა თეოდორე სტრატო- 45
ლატის ნაწილისა მთხვევად. ესე აქუს კშთამომავლო-
ბით ერთსა კივთთა დედათაგანსა. მისლველთა სახლსა, სადაცა არს დაქრძაღ-

თჳს წარსლჳსა ჩემისა
მოხუშვად წმიდისა მოწა-
მისა თეოდორე სტრატო-
ლატისა ნაწილისა

- ეულ წმიდა ნაწილი ესე, ვინილვეთ წინარე ოთაღსა შინა მრავალნი სნეულნი პირად-პირადთა აღმსარებელთანი, ვნებულნი სხუადასხუა სენთაგან. ერთმან მოტუცმან კიეთმან განაღო დახშეული კარი და შეგვიყუანნა მოზნელოსა რასამე ოთაღსა, ერთისა კანდელითა განათლებულსა; აღანთენა მყის სხუანიცა კან-
- 5 დელნი, რომელთა ძლითცა განვარჩივეთ ოთალი ესე და მას შინა მდებარენი ყოველნივე. ესე არს განყოფილ ფიცრისა კედლითა, მსგავს ეკკლესიისა; კედლ-
სა ამას ჰქონან სამეფუთა და ჩრდილოეთის კარნი, ხატნი რვა წმიდისა მოწა-
- 143 მისა თეოდორესნი—ორი ფიცრისა მის კედელსა და სამ-სამი ორთავე კერძოთა ზედა ოთაღისა ამისთა. მოტუცებული ესე შევიდა ჩრდილოეთის კარით საკურ-
თხეველსა შინა, განახუნა სამეფუთანი კარნი და გამოვიდა მპყრობი მკლავთა ზედა თვსთა მგრავულ-მოგრამესა კუთისა ფარჩით მოკრეველისა, რომელსაცა შინა, გონებისამებრ აქაურთა ხრისტიანეთასა, იტუშბის ნაწილი წმიდისა მოწა-
- მისა თეოდორესი, და ჰელთა შინა—ორისა კელაპტარისა აღნთებულისა. ოდესცა შევემთხვენით კუთსა ამას, დამისუშნა იგი მკლავთა ზედა, მომცემან სანთელ-
- 15 თაცა, წარსთქუა მცირედი ლოცუა და შემდგომ მიმღები მათი ჩეგან, მოექცა სახითა ამითუშ ავენტასცა ჩუშნსა. ხოლო ვითარცა სწადდა შესუსნებად მისა ადგილსავე თვსსა, მაშინ შემყენებელმან მისმან ვსთხოვე ჩუსნებად ჩემდა თვთ ნა-
წილისა. მოტუცმან ამან, დამდებმან კუთისა მის მკლავთა ზედა მიხაილციანოვი-
- სათა, შეხსნა საკრეველი გარემოკრეველისა ფარჩისა, გუაჩუშნა კუთი ძუსლ-,
20 ოდესმე ვეცხლმოქედლობისა თვისსა კინლა წარმომაღლენი, თავ-ბოლოს წული-
- ლითა მოქლონებითა დაკეტილი და საშუვალსა დაბეჭდილი, მმეტყუშლმან ჩემ-
და: „ბეგზად! აწ ხელავთ, რომელ შეუძლებელ არს კმა-ყოფა თქუშნი ჩუშნებითა წმიდისა ნაწილისათა. უწინარეს რაოდენთამე საუკუნეთა არ ყოფილ არს და-
- კრძალველ ნაწილი ესე ესრეთ, არამედ ჰქონიათ საჩუშნებელად ყოველთა ამის-
- 25 დამი შემოვედრებულთა ხრისტიანეთა და ოდესცა შენებიეს ჰელი რომლისამე კანნიერისა ფრანგისა მოპარვით მიტაცებად მისა პატრონისაგან მისისა, მის ჟამით სახითა ამით არს ესე დაცვულ, მიმცემი კურნებათა ამისდამი სასოებით მოლტოლ-
ვილთა სნეულთა, ვინაეცა იყოს იგი“. შემდგომ შეიტანა კუთი ესე ადგილსავე თვსსა და ჩვენ, ცხად-ყოფენი კიეთისა ამისდამი მადლობისა, გამოვედით გარე
- 30 შინ წარმოსლულად. გარნა ქუჩაჲ, რომლისა ძლითცა შეგვეყუანნა გამოვლად, იყო აღვისლი მოყუანებულთა სნეულთა პატრონთა თვსთა მიერ წმიდისა ნაწილისა ამის მიმართ პორლებითა, აქლემებითა, ჯორ-კარაულებითა და კაცთ ბეჭთა-
ცა ზედა კიდებითა, რომლისათვსცა იძულებულ ვიყუშნით შედგომად ვიდრე ეა-
- მისა ერთ ჩარეკადმდე; ხოლო უკანასკნელ მპოვენი თავისუფლად განსაველი-
- 35 სა გზისა, მოვედით სამყოფსა ჩუშნსა.

22-სა მოვიდა მაჰმად ალი ფაშა ალექსანდრიით მწუხ-
რისა დროსა, რომლისადმიცა წარგვზავენ რა კაცი მილოცვად მშვდობით მოსლვსათვს მისისა, შემოვიდა ჩემდა ბოლოს უსუფ მოკითხუად და ცნობად სიმრთელისათვს ჩემისა სახელი-

40 თა ვსენებულისა ფაშისათა.

23-სა წარველ მიხაილციანოვით და რაოდენისამე ჩე-
მისა და მისის მსახურებით ხილუად სოფლისა მა-
ტარიასა, რომელსა ესრეთუშ უწოდებენცა ლამეტ-
რიად, მატარებად ანუ მატარიად. ამას შინა ცხოვრებენ თათარნი არაბ-

45 ნი. შორავს კაირსა ერთისა მილითა ანუ ერთისა ჟამისა სავალთა, მდებარებს ჩრდილოეთის კერძოხსადმი. აქა არს, მრავალთა შორის სხუათა ბალთა, ბალი

ერთი პირად-პირადთა ხეთა და მცენარეთა; იტყვან ეცხოვროს აქ ყოვლად წმი-
დასა ქალწულსა მარიაჲს. ამას ჰკრძალებენ ბერძენნი, სომეხნი და ფრანგნი. არს
აქა მიწისა ქუღმე საყაზროჲ ფრიად ტენიანი და ცივი. ადგილი ესე არს საც-
ნაურ ერთისა ფარაონის ლეღვის ხისა ძლით, რომელიცა, თქმულთამებრ აქა- 144
ურთა ხრისტანეთათა, განმზემელი წიაღისა თვისისა მსახურებდა ოდესმე სა- 8
ღმრთოსა ტაძრეულბასა შესაყარდნობელად მას ღროღმდე, ვიდრემდის ამოსწყ-
დებოდნენ მდევნელნი მისნი.

თჳს მატარიას შინა ჭურ- ბირისპირ საღმრთოჲსა ამის ხისა რაოდენსამე ნა-
ღმულჲსა ბიჯსა ზედა არს ჭურღმული წყლიანი, უსაუჯუროვისისა
ძისა მიერ აღმონაცენები დაცხვრომისათჳს ღელა-ქალ- 10
წულისა მწყურვალეებისა, რომლისაცა წყალი ხრისტანეთათჳს მსემელთა მისთა
არს გემიერ, ტებილ და მრთელ, ხოლო სხუათა აღმსაარებელთათჳს—უგემურ,
მწარე და მენებელ; და ესრეთ, გარდა პირველთა მათ ვერ იკადრებენ სხუანი
იგი დალევად. ხოლო რაჲცა შეეხების საღმრთოსა მას ხესა, არს მრავალგან 15
ამოქრილ მას ზედა ჭუარნი და სახელნი აქ მოსლევულთა მლოცაეთა და მქლო-
ველთა მიერ დაწერილნი დანიშენითა თთუშთა და წელთა. მოვაქრევინე მომსხო
ტოტი ხისა ამის კაცთა ჩემთა შემდგომ ფრიაღისა ვარძმობისა სოფლისა ამის
არაბთა მიერ და წარმოვიღე თჳსთანა დახატვად მას ზედა შესაბამ მოთხ-
რობისა ამის ხატისა.

თჳს ბეთსემებისა ანუ ჰა- მატარიათ მივედით ბეთსემეს ანუ ჰაენშემესსა. აღ- 20
ენშემებისა გილსა ამას ყოფილა ძელი ღელიუბოლი¹, უპირვე-
ლესი ქალაქი ლოზენის სამფლობელოჲსა. ნილოსი ზრდის
ყოველსა ამას ადგილსა და არცა ოდესმე უცხოვრიეთა აქა ისრაველთა. ესე
არს სამგრეთისადმი ფივადიისა მათათა, დასავლეთისადმი ნილოსისა, ჩრდილო- 25
ეთისადმი საშუვალქუსენის ზღუსა, ხოლო აღმოსავლეთისადმი არაბიისა ველ-
თა და კალთათა მისთა. საკუთარი სახელი სწოდებია მას ლესჰენ², გარნა რომ-
ლისამე საკვრველისა ტრფიალებისა ძლით ო ასოჲსადმი, ებრაელთა უწო-
დებიესთ მისთჳს ლოსენად.

თჳს ობელისკოჲსა იერო- სახელი ჰაენშემეს ნიშნავს ამა ეამადმდეცა ჭურღმულ- 30
ღლიფებითა წერილისა სა მზისა ანუ წყაროჲსასა, ხოლო ბერძენნი უწოდებენ
მას ღელიუბოლისად. აქ ყოფილა ოთხი ობელისკი, რომ-
ელთაგანნიცა ორი მოუტანიებიეს აგვისტოსსა რომს, მესამეჲ—დიდსა კონსტან-
ტინესა კონსტანტინოპოლსა და მეოთხეჲ სდგას ღღედმდე აქავე (იხ. სურ. 6).
ეს არს მოწითლოჲ ქუჲაჲ, სიმაღლით 67 ფუთ-ნახევარი, ხოლო კერძონი—6- 35
ფუთ-ნახევარნი და არიანცა შემკობილ იეროვლიფებითა, რომლისაცა სახეჲ
არს ამასთანავე მღებარეჲ სულტი.

თჳს ბაღისა აბაჴ ფაშისა აქედამ წარვედით ბაღსა მამად ალი ფაშის შვლი- 40
სა ტუსუნ ფაშისსა. ესე შორავს ღელიუბოლისსა ნახევარ-
ეამისა სავალსა. შემდგომ ტუსუნ ფაშის სიკუდილისა ჰფლობს ბაღსა ამას მცირ-
წლოვანი შვილი მისი ბაბს ფაშა. ბალი ესე არს კმად დიდი, ალიზისა გალავ-
ნითა მოზღუდვილი და რეგულად ქმნილი. შესავალსა მისსა ალაკაფის კარსა
ზედა ჰპოვნებთ სახლსა რაოდენთამე ოთაღთა გამო შემდგარსა, რიგიანად წყო-

¹ ღ ე ს ო ლ ი უ პ ო ლ ი ბერძულია, ოსმანიანი გუნაშად და არაბნი ჰაენშემესად სახელ-სებენ,
ქართულად მზის ქალაქი.

² ღ ე ს ჰ ე ნ —ადგილი სამწყსო ანუ მწვანელოვანი, ხოლო სხუღმარ—ქუსენაჲ მწყენსთა.

- ბილსა და მორთველსა, ოთხსავე კერძოდ ფანჯრებიანსა და ბალის მჭარესა სარ-
ბენიანსა, თეთრისა თლილითა ქუშბითა დაფენილსა. ოდეს შე-რა-ვედით ბალსა,
ვპოვნეთ არხიმანდრიტი ნექტარიოს თვისისა ერთისა იერომონოხოისითა, ერთისა
მთავარდიაკონითა, სამისა მგალობლითა და მაჰმად ალი ფაშისა ჰარამის ჰეჰემ-
ბაშის ანტონიაკი ლავრიინოთი, რომელთაცა არამცირედ იამათ ხილვაჲ ჩუშნი,
თანასწორ ვითარ ჩუშნცა მათი. მივმოვლეთ ერთად ბალი ესე სავესეგ ნეხილიანთა
ხეთა და ვაზთა, მწიფეთა ნაყოფთა მიერ დატვირთული, სადაცა ვნახეთ ხეჲ
ნესუსა, კოუმალაჯად სახელდებული, სიმადლით ორს სა-
უენადმდე. მებაღეთა უტუტესმან მოსწყვდა ერთი ნესუ და
მომართუა მე, რომლისაცა სახეჲ მცირედცა არ ესხუაე-
ბოდის ჩუშელეზბრივსა სახესა ნესუსაჲ, ხოლო გემოხსათუჲ დავიდუმებ, ვინაჲთ-
გან ადრითუჲ ვუორგულე ყოველთა ხილთა და ხაბა-ხუბათა გემოვნებასა.
მერმე შევედით თალარსა, საშუვალ ბალისა ამის მდგარსა, ჩჩულთა წნორთ ფო-
თელთა მიერ მოსილსა, ოთხკაროვანსა. განვიხუშნეთ რა მცირედ, აღვსდევით
მე და მიხაილციანოვი უქმოქცევად კაირისადმი, გარნა არხიმანდრიტმან ნექტა-
რიოს და ანტონიაკი ლავრიინო გვთხოვეს დაშქთომად სადილად მათთანა, და ეს-
რეთ დაჰშთომილსა, მოღებდმდე სადილისა მკითხა უკანასკნელმან:
— ბეგზად! იცნობთა თქუშნ საქართუშლოს თავადთა ფალავანდოვთა?
— ვიცნობ რომელთამე!
— გთხოვთ მიბრძანოთ სახელნი მათნი.
მივეუთხარ სახელნი ჩემთა მათ მეცნიერთა თავადთა,
გარნა იგი ითხოვდა სხუასაცა სახელსა და ოდესცა
ვერა კმა-ვუყავ მას შინა, მაშინ მრჭუა არხიმანდ-
რიტმან ნექტარიოს:
— ბეგზად! იცნობთა თავადსა გიორგი ფალავანდოვსა?
— არა!
მიპასუხა: — არსა საქართუშლოსა შინა ჩვენ მიერ კითხული თავადი?
— არ ვიცი!
განუკვრდათ მათ მიგებაჲ ჩემი, რომელსაცა ზედა მითხრა არხიმანდ-
რიტმან ნექტარიოს:
— თავადი ესე იყო აქ მოყუანილ ლეკთა მიერ განსყიდულად ფრიად ნაგვემ-
წყულუვილი, რომლისაცა საუბედუროდ არ შეხუდათ ლეკთა მათ მსყიდველი
მისი, ვინა იყო თავადი იგი მათ მიერ დახიჩავებულ სახესა ზედა და კბილჩა-
ყრევინებულ, რომლისათუცა უმწარესთა ითმენდა მათგან ტანჯუათა. ოდესცა
სცნო ჰეჰემბაშმან აჰან ლავრიინო, წარვიდა მათდა, გამოიყიდა იგი კელთაგან მათ
ბარბაროსათსა, განუტურნა წყლულნი, აბანა აბანოსა, შემოსა ახლითა სამოსლი-
თა, განასუშნა სახლსა შინა თუსსა თუსთანა, ვითარცა საყუარელი შული. შემდ-
გომ რაოდენთამე თითუშთა, მსურველსა მას მამულსა შინა თუსსა წარსლულად,
მისცნა გზისა სახარჯთა, საჩუქარნი, ყოველნივე საჭირონი ნივთნი და წარავლი-
ნა ქართლსა სახლისადმი მისისა, რომელსაცა, სიტყუათამებრ მისთა, ჰყუა მუნ
ცოლი, შული და ძმა. ხოლო ოდეს, ესე იგი 23-სა რიცხესა ამ თთუსასა, სრულ
იქმნა ორი წელი წარსლვით მისით აქედამ. წარსლულსა წელსა მიილო ლავ-
რიინომან აჰან მის მიერ წერილი, რომლისა ძლითცა ჰმადლობს ამის მიერ ჩუშ-
ნებულისა მისდა კეთილმოქმედებისათუჲ და სწერს, მით რამეთუ თავადი იგი
ძმითურთ თუსითა ზმნობს მოსლვად იერუსალიმსა და მუნით, უკეთუ არ იქმნე-
ბის წინააღმდეგ მეგობრისა ჩემისა ჰეჰემბაშისა ამის, მოვლენან აქაცა განცხა-
ლებად მისდა თვისისა მადლობისა.

დამსრულებელმან ზემოთქმულთა, მთხოვა კჳლად, დაღათუ ვიცნობდენ ფალავანდოვსა მას, ვაუწყო მათ ვითარება მისი. მიუვუგე მე, რომელ სიკაბუ-
 კითულ ჩემით ვიყავ განშორებულ მამულისაგან ჩემისა და მცხოვრებ სანკტ-პე-
 ტერბურღსა შინა, რომლისათჳსცა მაკლს მრავალთა სხუათაცა თავდაზნაურთა
 საქართუშლოჲსათა პირისპირ მცნობობაჲ და მათთანა თქუქს მიერ კითხული-
 საცა თავიღისა. თუშეცა დასრულდა ზქ უზნობაჲ ჩუქსინ საგანსა ამას ზედა, გარ-
 ნა ანტონიაკი ლავრიინო მიმღებელობდა მისთჳს უცხოველესსა მონაწილეობასა,
 რომლისადმიცა აღვიარე თავი თჳსი თანამდებად მიმცნებისათჳს უსაყუარელეს-
 თა მემამულეთა ჩემთად შემთხუქვისა ამის და თხოვადცა, რომელ, ოდესცა
 გვეცეს ღროჲ ქმნად კეთილისა, ვჳყოთ იგი შეძლებისამებრ თუთუელთასა და
 უფროს ნათესავთა ზედა უმაგალითოჲსა ამის ბერძნისა ანტონიაკი ლავრი-
 ნოსთასა.

აწ უკუქს მოიღეს სადილი, რომლისცა განგრობობასა შინა ვიხმივეთ ღვი-
 ნო საღვრეგოქლოდ ყოვლად უმოწყალებისა ჳელმწიფისა ჩუქსინისა იმპერატო-
 რისა აღუქსანდრე პირუშლისათჳს, მგედრობათა მისთა საკუთრულთ კეთილ-
 წარმართებისა და უმეტეს განძლიერებათათჳს მათთა. ამის შემდგომად აგენტ-
 მან ჩუქსინან დამიღვა წინ თებუშა ზედა მდებარეჲ საწინწყარაჲ ქათმისა. ესე
 აღიღო არხიმანდრიტმან ნექტარიოს და მომიპყრა მე დანაძლევებად მისთანა
 მმეტყუქსელმან: „ბეგზადა, განვსტეხით ძუალი ესე პი-
 რობითა ამით, რომელ უკეთუ მოვიგოთ მე, მაშინ და-
 ჳმითე აქა საუკუნოდ ჩუქსინთანა, ხოლო ოდესცა დარჩეს
 ძლევაჲ მჳარესა ზედა თქუქსნსა, მათუწყოთ მისთჳს, რაჲცა
 ნაკულად წინადადებისა ჩემისა გთნდესთ წინაშე კერებულსა ამის“. თანაჳმა-ქმნილ-
 მან თხოვასა ზედა მისსა, მიუვუგე მას, ვითარმედ ღაღათუ შემხუდღეს მე მოგე-
 ბად ნაღვევისა, მაშინ იყოთ იგი განუშორებელ ჩემთანა, სადა და რომელსაცა
 ქუქსანასა ვიყო მე, და ესრეთ დამსდებთა პირობისათა, განვინაწილეთ საწინ-
 წყარაჲ იგი, ხშირად მღვეწელთა ძლევად ურთიერთისა და დაჳმთომილთა რაო-
 ღენსამე წამსა თჳნიერ ყოვლისა წარმართებისა, ვინაჲღგან ვმღვიძარებდით ორი-
 სულ ქერძოდ, მოშიშნი წარგებად რაფინდისა. შემდგომად ჳელ-ჳყუქს სემაღ ურ-
 თიერთისა ღღვეგრძელობისათჳს და აჳა, ლხინსა ამას შინა მოიღო არხიმანდ-
 რიტმან ნექტარიოს ერთი ბუტილკა ღვინო ზედწერილიან ქალღღკვრულნი,
 რომელიცა წარმოაყენებდა რიცხვსა ამას 1814, ესე იგი ჩუქიდ-ის წლით და და-
 სღვა ახლოს ჩემსა, წინაშე თჳსსა, პყრობილმან სხუათა თანა საუბრითა;
 ხოლო მე აღვიღე ბუტილკაჲ ესე განგებ და ვხედვდი რიცხვთა მათ. მიხინაწეთა
 ამით, მხილულთა ხედვსა ამის, ღაღად-ჳყუქსს ერთბამად და მრქუქს: „ბეგზა-
 და! ღღეს განცხადდა ყოველივე და განმართლდაცა იქუნეულებაჲ ჩუქსინი, მით
 რამეთუ ვეწამებოდით თქუქს ცოდნად ბერძულისა და აწ ეამან ამან უფროს
 ღაგვამტკიცნა ჩუქს მას შინა“. გარნა არხიმანდრიტმან, მოქცეველმან ჩემდა,
 მაჩვენა უფრიაღეს სხუათა მხიარულებაჲ თჳსი ცოდნისათჳს ჩემისა ბერძულის
 წერილისა, რომელიცა იყო რიცხვთა მათთანა დაბეჭდილ ბერძულად სახელი
 ღვინისა და საღაურობისა მისისა. მე, მარწუნებულმან მისმან მას შინა ცდომი-
 სათჳს მისისა, ვაჩვენე ბუტილკასა მას ზედა დანიშნულნი რიცხვნი, რომელ
 მხოლოდ ოდენ ვიცნობ მათ და არა სხუათა, მიმცემან ბუტილკისა ჳელსა შინა
 თჳს მოგებისა ჩემგან სა- მისსა და მთქველმან: „ვიცი ესეცა, მიჯობნია!“ მხილულ-
 ნაძლევისათა თა ამისთა შეჳქმნეს ჳელით ტუქუელვაჲ და იწყესცა გან-
 მხიარულებად, რომლისა ძლითცა, მჩვენებელთა მონაწილეობისა მძლეველობისათჳს

ჩემისა, მოხადეს ანასდად ბუტილკასა მას და დალივეს სადღეგრძელოდ ჩემად. მერმე მოიღეს ინდოური ქათამი და საწინწყარითა მისითა დანაძლევდნენ მიხაილციანოვი და ლავრიინო; ჰბრძელს ურთიერთსა ვიდრე სამჭრობადმდე, გარნა ვერა რომელმან მათგანმან შეიმოსა ძლევაჲ. ხოლო მოახლოებამან მწუხრისა, დამამშვიდებელმან მბრძოლთა ამათ, გვაიძულნა ყოველინივე მოქცევად კაირისადმი.

147 ოდესცა მოვედით შინ, დამხედნენ აქა მაჰმად აღა მუსტოფა ქიაი რაზას და საღიი ბაშ იხტეარი უსეინ აღა, რომელთაცა ვითარცა ვუამბე ჰაენშემესს ყოფნაჲ ჩუშნი, მაშინ მიამბეს მათცა, თუშცა გონებისამებრ ზღაპარსიტყულობაჲ 10 და შორი სიმარათისა, გარნა ვინაჲთგან ფიცით ამტკიცებდინ თვთ თუალით თვსით ხილუასა, ამისთვის არცა მე დაუტევე მოუქსენებულად აქა შემდგომი ესე მათ მიერ თქმული.

16 ოდესცა ნაპოლონმან ბუონაპარტე დაიპყრნა ქალაქი ესე და თუითქემის სრულიად ეგვიპტეცა, მაშინ წარგზავნა ოთხი მწყობრი მხედრობისა თვისისა ჰაენშემესსა დაუკად გზათა მისთა და არლა ვისამე მიმოტევებად მათ ზედა მავალთა; შეჰკრიბნა ხუთასადმდე მუშა არაბ-თათარნი ბარ-ნიჩბიანი და წარაელინა მუნ; შემდგომ მიმწოდებელმან ჩვენმან თვსდა, წარგვიყუანნა დანიშენულსა ადგილსა, ათხრევიანა მიწა გარემოს ოზელისკოჲსა რაოდენმე 20 მოშორებით და მერმე თხრილისა მის დაღრმავებისა გამოჩნდა კიბეჲ მიწისა; აანთებინა რაოდენნივე ფონარნი, ჰშთავიდა თვთ კიბესა მას, ძლომილი ფონრე-ბითა და ხლებული აღტურვილითა ვაშტ-ღენერლებითა; მცირისა მუნ დაყოფისა შემდგომ აღმოვიდნენ ყოველინივე იგი, აღმომტანნი თვსთანა 17-თა ხისა ზანდუკთა, დაკეტილ-დაბეჭდილთა; მოიღო იგინი აქ თვსთანა და მოსლუულ- 25 თა ჩვენ მისითურთ სადგომსა მისსა, გვრქუა: «მეგობარო ჩემო! ზანდუკნი ესე არიან დაკრძალულ ღროჲთ ფარაოსათ, დღედმდე უშპარ ყოველთათვს და აწ, იყოფინ, იქმნებიან იგინი სასარგებლოდ მრავალთა მილიონთა ერთაჲ. ბეგზადა! სიტყუათამებრ ბუონაპარტესთა ჩნდა, რომელ ზანდუკნი იგი ჰსცვდნენ თვს შორის ხაზინასა ანუ ძვრფასთა ვითართამე სიმდიდრეთა, გარნა უშორეს არარაჲ 30 ვუწყით ჩუენ მისთვის, თუ რაჲ იყო ზანდუკთა მათ შინა, ვინაჲთგან არ გაუქსნის იგინი წინაშე ჩუენსა“.

24-სა. მომწუხრდა რა დღეჲ, წარველ მიხაილციანოვითურთ მეტოხსა წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასსა არხიმანდრიტისა იონიკიოსისადმი, რომელიცა კრებულითურთ თვსით ილოცვდნენ საყამნოსა შინა მწუხრისა ლოცუ- 35 ასა. შემდგომად მისა ვახდევინე პარაკლისი და მოქცევულთა სახლისადმი ჩუშნი-სა, შეგვხუდა გზასა ზედა ერთი ბერძენი, მცნობი აგენტისა ჩუშნისა, აღექ-თვს აღექსანდრაიას შინა სანდრიით მოსლუული, რომელმანცა გვაცნობა კონსტან- 40 დაშკოვის მოსლვს ჩვენ ტინოპოლით მუნ მოსლუაჲ უფლისა სტატისკის სოვეტნი-კისა დიმიტრი ვასილიევიჩისა დაშკოვისა.

25-სა. სობოროსა შინა წმიდისა მამისა ჩუშნისა ნიკოლაოს საკვრველთ-მმოქმედისასა მოვისმინე ლიტურგია და ვახდევინეცა პარაკლისი სახელსა ზედა წმიდისა მამისა ჩუშნისა და ღმრთისმეტყუშლისა გრიგორისსა. ამასვე დღესა იყო სახელდღობაჲ მიხაილციანოვისა, რომლისადმიცა მოვიდნენ მოლოცუად მრავალნი სამღუღელ-საერონი და აქუნდაცა სტუმრობაჲ.

45 26-სა. დილით 11-სა ეამსა მოვიდა წვიმა ანუ, უმჯობესად ვსთქუათ, არა წვიმა, არამედ ცვრევაჲ ცუ-ართა, ძნიად სახილველთა, ვიდრე ექვსს წამადმდე, რომლისა ძლითცა 146

ჰსჩნდა შორის მცხოვრებთა მოულოდებელი განკრუშბაჲ და სიხარული. დღესა ამას მოვატანინე ჭაიადამ ბუირთი¹, გასაგზავნი დამიეტს მყოფისა მუსალიმისადმი.

27-სა. გავგზავნე დანიშნული ბუირთი საგანგებოს კა-
ოზს ბუირთის გავგზავნისა დამიეტს მცხოვრებისა როსისის აგენტისადმი, რათა მისცეს იგი მუსალიმსა, გამოსთხოვოს მას გურჯი

უსუფად წოდებული ფულუაშვილი ოსეთა, რომლისათვისცა მივაწერინე ესრეთულ მისდამივე მიხაილციანოვსაცა, და წარმოავლინოს იგი ჩემდამო სარწმუნოს კაცით, ვინაჲთგან ესე იყო მოვალეჲ ჩემთანა მყოფთა ქართველთა სახასოთა გლეხთა და გარდა ამისა მაქუნდაცა მასთან საკუთარი საქმეჲ.

28-სა და 29-სა იყო წვიმაჲ წინაღლისამებრვე დილით და მიმწუხრ, რომლისათვისცა, გარდა ერთა განკვვრებისა, იხილუმბოდის ფრიად მწუხარებაჲ და დრტყინებაჲ მათ შორის, რომელნიცა იკრებენ დღითი-დღე საზრდოსა თვისსა აქლემთა, ცხენთა, ჯორთა და ვირთა ძლით.

30-სა წარველ მიხაილციანოვითურთ ესკი კაირსა, მონასტერსა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისსა. წარვეყუანე აქედამ იერომონოხოსნი მაკარიოს და ლერმანოს ეკკლესიასა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის კრებისასა ერთისა დიაკონითა, ვანდევინე პარაკლისი სახელთა ზედა წმიდადა მამათა ჩუსნთა ვასილი დიდისა, გრიგორი ღმრთისმმეტყულისა და იოანე ოქროპირისათა. აქ მაჩუქნეს ამათ საფლავი როსისის ღენერალ-კონსულისა, სახელით იოანესი, გარნა არცა მძვენებულთა ამათ იერომონოხოსთა და არცა სხუთა უწყვიან

გუარი განსუენებულისა ამის და არცა იგი, რომელ მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისა ყოფილ არს ანუ ოდენ ხრისტეანეთაგანი ბევთა დროსა მოსლევული

და თათართა მიერ უეცრად ტორებითა მოკლევული. გარნა მე ვაყოფინე მათ კსენებაჲ მისი და ვაკურთხებინეცა საფლავი მისი. შემდგომ მიგვიწვეა მაკარიოს სადგომსა თვისსა სახლსა საპატრიარხოსა, მოგვართუა მურაბა, წყალი, კაჲ და ჩიბუხნი; ხოლო ვითარცა განვისვენეთ მცირედ, ვსთხოვე მამასა მაკარიოსსა წმიდა ნაწილი წმიდისა დიდისა მოწამეჲსა და ძლევამოსილისა გიორგისსა, რომელმანცა, თუმცა დამძიმებულმან თხოვისა ძლით ჩემისა, არამედ ამითქუთა მოტანად ჩემდა მისა. დღესა ამას დროსა სამკერობისასა მოვიდა ჩემდა ეჩმიწით მოსლევული პაოსიანთა ეპისკოპოსი მიკირტიჩ.

ამან მომიტანა ცული წმიდითა ლახუართა დაბეჭდილი. და კუალად მწუხრსა ამისულ დღისასა შემოვიდა ჩემდა ხარკოვის გუბერნიის მეშჩანინი, აღრითულ უკულ აქ მოსლევული პეტრე ტიმოფეიჩი შჩერბაკოვი. ამან მომიაჩრანნა სამი ვერცხლის

თუთრი, ძუშლთა კელწიფეთ სახეთა თვის ზედა მქონებელი; სამი სპილენძის ფული, ორი დიდი და ერთი მომცრო, რომელთათვისცა ვაჩუქე ორი ოქრო გოლლანდიისა.

31-სა, მეოთხესა ჟამსა შემდგომად სადილისა, მოიყუანა დამიეტით ერთმან იასაღჩიმ ფულუაშვილი ოსეთა. მოტუცებული ესე იყო ტყბილთაგან სავსე, რომლისათვისცა განვეუტევე გან-

¹ ბ უ ი რ თ ი ო ს მ ა ნ უ რ ი ა — ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა ჲ წ ე რ ი ლ ი თ .

სუძნებად და ვუბრძანე მოსლვად ჩემდა ხვალისა დღისად, დილით მეათესა-
ეამსა.

ფებერვალსა 1-სა

149

თუხ გამოყუანისა კონს-
ლის თანამდებობისაგან
გიორგი სივინისხა ძი-
თურთ მისით სპირიდონთ

მიიღო მიხაილციანოვმან წერილი ალექსანდრიით, რომ-
ლისა ძლითცა ესცანიოთ, მით რამეთუ უფალსა დი-
მიტრი ვასილვივიჩსა დაშოვსა ჩამოურთმევიეს კონსუ-
ლისა თანამდებობაჲ როსსის ღენერალ-კონსულისა გიორ-
გი სივინისხათუხს, განუწვამსცა შული კონსულისა ამის სპირიდონ კანსე-
ლიერობისაგან მისისა და ურწუმუნებიეს საქმეჲ კონსულობისა ფრანციის.
ღენერალ-კონსულისა ალექსანდრე პილაგოთანისათუხს, გარნა აღუკრძალავსცა
კონსული ესე, რათა აგენტთა როსსიისათა კაირსა, რომეტსა და დამიეტსა
შინა არ იკონიონ ბანდერანი¹.

10

თუხ მოხლსა ჩემდა ფუ-
ლავაშვილისა ოსეფასა

დანიშნულსა ეამსა მოვიდა ოსეფა ფულავაშვილი, გარ-
ნა მდგომებითა უძკრეს პირველისათა, რომლისაცა მწად-
და ფხიზლად ხილუაჲ და დროსა მას მოთხოვად მის-
გან ანგარიშისა, არამედ მეცნიერთა მისდა მარქუსს, რომელ სომხისა ამის თანა
უკეთუ მაქუს რაჲმეჲ საქმეჲ, გამოვეუცხადო, ვინაჲთგან აროდეს იხილუშბის-
უმთვარლოდ. და ესრეთ, განწირვულებასა შინა ხილუად ამისა მიუღებულად
მეტურვალეთა სასვემელთა, ვაცნობე მას, მით რამეთუ თანამდებ არს იგი მოცემად
ჩემდა ნივთთა, მის მიერ თბილისით განსყიდულად წარმოღებულთა, ანუ თეთრ-
თა, ოღესთა არღა ჰქონანყე ნივთნი იგი, რომელთათუხსცა მაქუნდა წერილით-
შეკერტულებაჲ ოსეფასა ამის მიერ თბილისისა მოქალაქეთა სტეფანესა და გურ-
გენასა, ისაიჲ ქეფინაშვილთადმი მიცემული, და გარდა ამისა ემართა ამას კუა-
ლად მოსე ბერუაშვილისა 12 და კიდევ ნორიელისა ვისმე გლეხისა 20 თუმანი
თბილისის თეთრი, რომელთაცა ზედა თამასუქნი ფულავაშვილისა აქუნდა მო-
სესა. მოვსთხოვე რა ესენი, გამოვეუცხადე, ვითარმედ ჯერ-მიჩნს ახლოს დროს
განმგზავრებად უშორესთა ქუტყანათა შინა და ამდ თანამდებ არს იგიცა და-
უკარგავად დროთა განწმედად ანგარიშისა ამის. სომეხმან ამან, მთხოველმან პა-
ემნად რეა დღისა, აღმოთქუა დაჯსნად თამასუქთა თუხთა; ხოლო მე, თუმცა
კმა-ვუყუე თხოვასა ამას შინა, გარნა მიეუჩინე მსახური ჩემი პეტრე ბაქელა-
შვილი და მოსე ბერუაშვილი მკრძალველად, რათა არ მიგვეფარვოს იგი.

15

თუხ პარაკლითხს ხდევ-
ნებისა

2-სა წარველ მიხაილციანოვით ესკი კაირსა, მო-
ნასტერსა შინა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევა მო-
სილისა გიორგისსა, სადითცა, შემდგომად ლიტურგიის
მოსმენისა, წარმოვიყუანე ზემოთქემულნი იერომონოზოსნი ეკკლესიასა შინა
ღმრთისმშობლის კრებისასა, ვახდევინე სიმრთელისათუხს ჩემისა პარაკლისი, ვა-
კურთხევიენე საფლავი კონსულისა იოანესი და წარმოვედით ბინისადმი ჩუძნისა-

25

თუხ შიპატრეებისა ჩუძნისა
ანტონიაჲ ლავრიონოს
მიერ

3-სა. წუშუელნი ჩუძნ სადილად ჰეჭიბამისა ანტო-
ნიაჲი ლავრიონოს მიერ უშემოეს ესკი კაირისა, წარველ
მიხაილციანოვითურთ.

150

მოსლვულთა აქა, დაგვხუდა მასპინძელი ჩუენი და არხიმანდრიტი ნექტა-
რიოს თუხისა და წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგის მონასტრის კრებულით-

1 ბ ა ნ დ რ ა — აფქიოს მსგავსად ასამბელია დირაგსა ზედა.

თუმცა დღეც ესე იყო სამშაბათი ყველიერის კჯრისა, გარნა სანოვაგეთა შორის არარაჲ იპოვნებოდის შესაბამი კჯრისა ამის, გარდა ჳორცეულთა, რომელთა ძლითცა განკჯრებულმან ვკითხე მამასა ნეკტარიოსსა მიზეზისათჯს დღეთა ამათ შინა ჳორცთა აღუკჯრძალველობისა. მომიგო მან: „ბეგზადა! კჯრისა ამის ოთხ-შაბათ-პარასკევსა ვიმარხაეთ ჳორცეულთა და სხუათა დღეთა შინა ამისთა მივიდებთ ყოველთავე, ვითარცა თჯთ წმიდისა პასეხისა კჯრასა შინა“.

სადილი ესე იყო დაგებულ მწუანესა ველსა, ჳეთის ხილისა და ფარაონისა ლელჯს ხეთა მიერ დაჩრდილებულსა, მახლობლად ნილოს კიღურისა. იწყეს სამღუდელთა ამათ მგალობლებითურთ ბერძულად წართქემად გალობისა ფერჯ-თა ჳედა დგომით, მყარობთა ჳელთა შინა ლეინითა საესეთა სტაქანთა. და-სრულებნას თანა ამისსა დალივეს საღღეგრძელოდ იმპერატორისა აღექსანდრე პირველისა და მვედრობისათჯს მისისა და ესრეთ განაგრძეს ესე ყოველთა აქ

თჯს კივთთა ჳონასტრისა მყოფთა მეინაჯეთათჯს. შემდგომად სადილისა წარვედით ხილულად ახლოს მდგომარეჲსა კივთთა მონასტრისა, რომლისაცა კანკელისა ხატნი არიან უძესლესსა დროსა ანტიკებად გამოკჳსითი-ლისა! ხისაგან ფრიად მაგარისა, განმაცვფრებულად მხილულთა ნამუშაჳევე; გარ-ნა ეკკლესიისა ამის შინაგანნი და გარეგანნი აღგიღნი, შორის მისა და გალაე-ნისა, არიან საესე ყოვლითა საძაველებითა და უწმინდურებითა. მერმე ენახეთ საზაფხულოჲ სახლი მაჳმად ალი ფაშისა, ნილოს კიღურსა ჳედა შენებული, 13-თა ოთაღთა გამო შემდგარი აბანოთურთ, რო-

თჯს მაჳმად ალი ფაშისა მეღთაცა მორთეულობაჲ ეპასუხების სიმდიდრესა ეგვიპ-საზაფხულოჲსა სახლისა ტისა ამის მფლობელისასა. არიან კულად რაოდენნიმე და ჳამისა სახლნი მოწესეთათჯს მისთა და ჳამი მინარაოთურთ, თქემულთამებრ აქაურთათა, თჯთ აღგიღსა მას, სადაცა ოდესმე მჯდარა ფეხ-ჳამბარი მათი მაჳმად. ემოიწადინეთ გასინჯულ ჳამისა ამის, გარნა მჳმიღავი ამისი წარსლველიყო კაირსა; ამის გამო მოვაკლდით ყოველივე კმა-ყოფასა ვერ ხილჯთა ამისითა. აქ ცხოვრებენ 30-ს კომლადმდე თათარნი.

თჯს წუღის კურთხევისა მონოხოსი ნიკოლაოს, ვაკურთხევიანე წყალი და ვახდევინე-და პარაკლისის ჳღევიანე ნიკოლაოსის სახელსა ჳედა ყოველად წმიდისა და მარადის ჳალწულისა მარიამისასა კეთილწარმართებისათჯს. 30 ცხოვრებისა ჩემისა და წინამდებარეთა გზათა ჩემთა ჳედა მჳჯდობით დაცჯსათჯს. 5-სა წარვაგე უქმად ჳამი დღისა ამის.

თჯს არხიმანდრიტისა ნე-6-სა ვიყუწნით მიწუწულ არხიმანდრიტისა ნეკტა-რიოსის მიერ მე, მიხილციანოვი და მაჳმად ალა მუს-ტოფა ჳიია რაზას. გარნა პირველ წარველ ხილულად მაჳ-რუშნისა დაპატეიებისა და მად ალი ფაშისა, რომელიცა ენახე ჩუწულებრივ ციხე-დილით დღესა ამას მიხ-სა შინა, ჳლებული ძითურთ თჯსით იბრაჳიმ ფაშით და ჳაღისა ჩემისა ფაშისადმი მრავლითა მოწესეებითა თჯსითა. აქედამ წარვედით ერ-თად დაპატეიებულნი ესკი კაირსა, სახლსა საპატრიარხოსა, რომელსაცა შინა მიგვიღო არხიმანდრიტმან ნეკტარიოს თჯსისა კრებულთა.

მოღებასა თანა სადილისა იწყეს განმხიარულებად ყოველთავე ერთბაშად და ოდესცა განაცხოველნეს სულისა ძალნი სასემელ-საქმელთა მიერ, მოჳყუნენ საღღეგრძელოდ სემასა. პირველ დალივეს უწმიდესისა აღექსანდრიისა პატრი-არხისა თეოფილესა, მერმე დიდისა ერთმთავრისა ჩუწულისა აღექსანდრე პირვე-ლისა და შემდგომ სხუათა ყოველთა სუფრასა ამას ჳედა მყოფთათჯს. უშტმასა

ამას შინა მოხდა ვითარმე სიტყუაჲ მიცუალებულთათჳს, რომლისათჳსცა მრქუა-
 ნექტარიოს: „ბეგზადა! 1814-სა წელსა მიცუალა აჲა ერთი ქართუშლი, რომელიცა
 დაევაშარხენა ხარჯითა თჳსითა ამან მაჰმად ალა მუსტო-
 ფა ქაია რაზასმან სასაფლავოსა შინა ღმრთისმშობლის-
 კრების ტაძრისასა, გარნა მეორესა დღესა ეპოვნათ იგი
 მცუტულთა სასაფლავოჲსათა მდებარედ ზემო მიწისა, რო-
 მელი დაეფალით კუალადცა, არამედ იპოვა იგი კუალად-
 ცა ზემო საფლავისა. უკანასკნელ, თხოვითა ამისუქ მაჰმად ალა მუსტოფა ქაია
 რაზასისათა, მივეცით ესრეთუქ მიწასა, რომელმანცა აღმოგდო იგი ახლად
 წილით თჳსით. შემდგომად ულონო-ქმნილთა დაფარვად მისა მიწასა შინა, დაე-
 კრძალვეთ იგი მუნვე სხუათა თანა მისებრ მიწისა მიერ შეუწყნარებელთა
 მკუდართა.

მსემნმან მოულოდებელისა წარმოებისა ამის, ვსთხოვე მამასა ნექტარიოს-
 სა ჩუქნებად ჩემად იშუთთა ამათ მკუდართა და ესრეთ წარვედით ყოველნივე.
 მებინაგენი ხილუად მათსა. მოსლველთა ამათდამი, განვლეთ შორის გსენებულ-
 სა ტაძრისა, აღვედით კერძოდ ამისა ჩრდილოეთისა მკარესა სამსა გარისხსა
 კიბისასა ბანსა ზედა ვიეთთამე სამარხვითასა. აქედამ აღგზავნეს მცუტული სა-
 ფლავთა უჩემოესსა ბანსა, რომელსაცა ზედა ეწყუნენ დაუფარველსა ადგილსა
 გაშეშებულ-დაუტანელნი გუამნი აღრითუქ უკუქ მიცუალებულთა, რიცხვთ
 33-ნი; მოაღებინეს ერთი მათგანი გრძელგერანგმოსილი, წუშრ-ულვაშმეუშ-
 ლელი და დაადებინეს წინაშე ჩუქნსა. საბრალოსა მკუდარსა ამას უჩინდენ
 კიბინი, ვითარცა სპეტაკნი მანგნი, ხოლო პერანგი, მფარველი სხეულისა მი-
 სისა, გარდა ფერმიჯილიობისა, იყო ახალივე. ხილუასავე თანა მცნობმან ამის-
 მან მაჰმად ალა მუსტოფა ქაია რაზასმან შესჰაზენა გჳამაღლად ქართულად:
 „ვაჲ უბედურო ბიკო დათიკა!“.

გაოცებულმან მე ამას ზედა ვკითხე ქაია რაზასსა ამას სახელი და ვინა-
 ობაჲ მკუდრისა ამის, რომელმანცა მრქუა ესრეთ:

— ბატონო ჩემო! ესე არს ქართუშლი, სახელით დათიკა, ჰხლებიეს
 დალაქად ღმრთისადმი განსუქნებულსა საქართუშლოს მეფის ირაკლის ძესა
 იულონს. აქ მოიყუანა ერთმან თბილისელმან დედაკაცმან იასაპიტამ. იმსახურებ-
 და ამას ვიდრე იყო სიმრთელით, ხოლო დროსა ავადმყოფობისა ამისისსა თაე-
 ლაფიანმან დედაკაცმან მან გამოაძო გარე. თუმცა ავადმყოფი ესე მივიღე მე სახლ-
 სა ჩემსა, გარნა ვერარაჲ ვარგე ვერცა ჰექიმითა და ვერცა თავით თჳსით. შე-
 მდგომად სიკუდილისა ამისისა ვსთხოვე არხიმანდრიტსა ამას დამარხუად მისა.
 ხარჯითა ჩემითა წესისამებრ თქუქნისა.

7-სა მგონები დანიშვნულთა მკუდართათჳს ვიყავ ესოდენ მოცუულ და
 შეპყრობილ მწუხარებისა მიერ, მით რამეთუ თვნიერ ყოველისა საზრდოს მი-
 ლებისა განვატარე დღეჲ ესე.

8-სა. წარველ ხილუად მაჰმად ალი ფაშისა და ოდეს-
 ცა გაეათავეთ საურთიერთო აღერსი, ვსთხოვე მფლო-
 ბელსა ამას ჯარსა შინა მისსა მოსამსახურეა დავით
 ბაზილიძე მოცემად ჩემდა. ფაშამ, მსემნმან თხოვისა
 ჩემისა, მთხოვა ჩუქნებად მისა ბაზილიძისა, რომლისათჳს-

9-სა მოსლველმან შინ, წარგზავნე ბაზილიძე ერთად მსახურითა ჩემითა პეტრე
 ბაქელაშვილითა, რომელსაცა ვუბრძანე, რათა მისლველსავე თანა სახლსა შინა
 ფაშისასა, აცნობოს ბოლოს უსუქუს მიყუანა მუნ ბაზილიძესა. ოდესცა მოეცე-

ნებინა მფლობელისა ამისთჳს, ებრძანა მას თჳსისა ჭაიასათჳს შეყუანად ნასალ-
 თჳს ჭაიას მიერ ბაზილი-
 ძეს გამოკითხვა

ნებათჳს ამის დაეთარხონასა შინა გამოკითხულად მი-
 სგან ყოველისავე და მიცემად ტასკარაჲსა, უკეთუ სურჳს
 მას უკმოქცეჲად როსსიასა შინა. ჭაიას, აღსასრულებლად

5
 — შენ ხარა, რომელსაცა ვითხოვს ბეგზადა მოსკოველი წარყუანად მა-
 მულსა შენსა?

მიეგო ბაზილიძესა:—მე.

— შენ თუთ სთხოვეა მას წარყუანაჲ შენი ანუ კერძოდ ბეგზადაჲსა მის
 შეგაგულიანეს შენ?

10
 — არა! თუთ მე მსურჳს ადრითუჲ შინ წარსლულად და მე ვსთხოვე.
 ებრძანა ჭაიას:—გინდაა სწორედ წარსელაჲ მოსკოვს?

— მინდა.

— მუსულმანი ხარა ანუ გაჰური?

15
 — მუსულმანი.

— სად იმსახურები?

— ციხისა ჭარსა შინა.

— რაოდენი წელი არს?

— ცხრა.

— არ გაქუსა შენ საჩივარი რაჲმე უფროსთა მოწესეთა შენთა, ამხანაგთა და
 ანუ სხუათა ვისთამე აქაურთა ზედა?

20
 — არა!

— გაძლევდნენა შენ უკლებლად ჯამაგირსა და ყოველსა მას, რაჲცა არს
 განწესებულ იანიჩართათჳს?

25
 — სრულებით.

— და ესრეთ არარაჲ გაქუს შენ სამღურავი ვისდამე და გინდაცა წარ-
 სლუჲა ქუეყანასა შინა შენსა ერთად მოსკოველის ბეგზადაჲსა თანა?

— არცაღათუ მცირედი, და მინდაცა მისლულად მამულსა ჩემსა ერთად
 ბეგზადაჲსა მისთანა, რომლისათჳსცა მკითხავთ თქუჲს, უკეთუ ფაშა აფენდი
 ინებებს ჩემდა ნებისა ბოძებასა.

30
 მერმე ებრძანა ჭაიას მწერლისათჳს დაწერად ტასკარაჲსა განთავისუფლე-
 ბისა ჯარიდამ ბაზილიძისა ამის და თავისუფლადცა წარსლჳსა მისისა როს-
 სიად, დაებეჭდა ბეჭდითა ფაშისათა და გამოეგზაჲნა ჩემთჳს ჭელითა მსახური-
 სა ჩემისა პეტრე ბაქელაშვილისათა ერთად ბაზილიძეთურთ. ხოლო თუთ
 ფაშა წარსლულყო სოფლებთა შინა გასინჯულად ჭართა თჳსთა.

35
 თჳს მოსლჳსა ჩემდა არ-
 9-სა. მივიდა ჩემდა ალექსანდრით არტემ ბოლ-
 ტჳშ არარატელისა და დანოვიჩი არარატელი. ამავე რიცხუსა გარდაიცუალა
 კარლო როშეტოს გარდა-
 ცვალებისა ავსტრიის ლენერალ-კონსული კარლო როშეტო შობით
 თჳსით 127-ისა წლისა.

10-სა. მივიღე ბილეთი მიმწუჲსველი ჩემი დაფლუა-
 ლისა ბილეთის მიღებისა
 სა ზედა კარლო როშეტოსსა, რომელიცა შემოეტა-
 ნათ ღამით კაირსა შინა.

11-სა. დილით მეათესა ჟამსა შევეჰკრბით ყოველნი-
 ვე მუნ მიწოდებულნი კერძონი გუჲანი, სადაცა ვპო-
 ვენით აქ მყოფნი ევროპიისა ლენერალ-კონსულნი, ვი-
 45
 ცე-კონსულნი და აგენტნი სხუათა მრავალთა ზრისტეანეთთა თანა. 12-ისა ჟამისა

ნახევარსა გამოასუშნეს მიცუალებული მდიდრად შემკობილითა კუბოთი, რომელსაცა ფარჩისა წილ ეხურეა ბანდერა ზედა მდებარეასა შლაპითა, კრმალითა და მუნდრითა. კუბოჲ ეჭირათ ექუსთა ფრანგთა, ხოლო კალთანი ბანდერისა ეყურათ ოთხს კერძოდ: წინანი—ლენერალ-კონსულთა ანგლიისა და შვეთისათა და უკანანი—აგენტთა როსისისა და ფრანციისათა. სხუანი ყოველნი კონსულნი და აგენტნი მიუძღვოდნენ ორს ფრთედ, ჰელთა შინა აღნთებულთა ლამპართა მექონნი და შორის მათსა როსისის აგენტის კანსელერი პეტრიაკი რიდოლფი, მქონეჲ მკლავთა ზედა თვსთა ხასკირმიზისა ხავედისა ბალიშსა დებულთა გრამატასა და ორდენისა. ესევითარითა ცერემონიითა მიქონებულსა მიცუალებულსა ამას მისდევდა ძმისწული მისი ჩემით და სხულები. შეილეს ეკკლესიასა შინა კათოლიკეთასა, მოასმენინეს წირუაჲ, წარმოიღეს პირველითავე სახითა სხუასა ეკკლესიასა მის მიერ აღშენებულსა, ჰშთაიტანეს აკლდამასა შინა ტაძრისა ამისსა და მისცეს მიწასა მისთვის პირალშმკულსა.

15 თჳს აბანოთა საზოგადო ოსმანიანთასა შემდგომად სადილისა წარველ მიხაილციანოვითა, არტემ არარატელითა და მსახურითა ჩემითა რუჲძეთი აბანოსა. ვიტყჳ პირველ საზოგადოდ ოსმანიანთათჳს, მით რამეთუ აბანოთა შინა არავეთარიმე აქუსთ ნაკულუევანებაჲ. გარეგან თუმცა არ არიან კეთილსახილუქლნი, არამედ შინაგანნი ოთაღნი ვრცელნი და ყოველითურთ სუფთანი იპოვნებინ მარმარილოჲსა იატაკებითა. აქუერთათჳს აბანონი არათუ ოღენ არიან სასარგებლო, არამედ მიუცილებელცა. აწ მოვიქცევი კუალად აბანოჲსა ამისად, რომელსაცა შინა მოველ მე ზემოქსენებულისა კაცებითურთ. წინამან ოთაღმან საბანელისა ამის, სადაცა განვიხადეთ სამოსელი, მომჳ ცნობაჲ სხუათაცა შინაგანთა შენებულეზბათა. წინაჲ ესე არს თეთროთილისა ქუთა შენებულ, ტახტი ამისი ხუთჳარისხ-კიბიანი აღსასლულლად და დღენილ თეთრისა მარმარილოჲთა, დაგებულ უცხოლ ფერადად ქსოვილითა წმინდითა ქილობითა და ზე ხურვილ ხალეებითა, მოზღუდულ კაცად-კაცადთათჳს საკუთრად ხისა მოაჭრითა ნახარატულევითა; ამათ შინა სდებენ სამოსელთა თჳსთა ბანეად მოსლველნი. ხოლო იატაკი ფერად-ფერადითა მარმარილოჲთა სახედ და სახედ მოკირწყულულ. ოდესცა ეკყუსნით თაენი თჳსნი განძრკულ, გარნა მოფარდაგულ მეაბანოეთა მიერ ჩუშნდა მორთმეველთა წმინდისა კალამქრისა არდაგებითა, მაშინ მოგვახზვეს თუთო მათებრივე თავთა და თუთო წელზეითა სხეულთა; დაგვიდგნეს ნაღნი¹ ტახტისა კიბისა ძირსა თანა და ჰშთავედით რა ქუს, ჰშთაყუნა მიხაილციანოვმან ფერჯნი მათ შინა, რომლისაცა მაგალითსა შეველდგიტ ჩუშნცა, გარნა მე, არტემ არარატელი და ვერცა მსახური ჩემი გროგორ რუჲძე, ვერშემძლბებულ ვიქმენით წარდგმად ფერჯისაცა. მეაბანოეთა მხილეულთა ამისთა, მოგვიდგნეს ჯღნი შეწვენად სღჳსა, მარა ყოველსა ამას თანა იძულებულ ვიყუსნით განგდებად ნალთა ამათ და შესლულად შიშვლითა ფერჯითა. ესე დაგვიშალეს მეაბანოეთა, ვინაჲთგან გვარიდებდნენ წარკევეასა, რომლისათჳსცა ჰშთამცემელნი ბაშმაკთა ანუ წულათა ჩუშნთა, შეგვარონინეს ვრთსა იწროსა შესავალსა მკირედრე იატაკდაქენებულსა და თეთრითა მარმარილოჲთა დაფენილსა.

აქედამ შევედით მეორესა ოთალსა მარმარილოჲთა შენებულსა, მარჯუსნით კერძო ამისებრისავე ქუთა გრძელ-განიერისა ტახტისა მქონებელსა, საუკეთესოჲთა ხალითა ფენილსა და ექუსსა ადგილსა ლეიბებითა გებულსა ბალიშებითურთ და წმინდისა კალამქრისა ზეწარათა მიერ ხურვილსა.

¹ ნაღნი ანუ ნაღი.

შემდგომ შევედით შინაგანსა ოთალსა დიდკამაროან-გუმბათიანსა, საშუ-
 ვალ მსგავს ამბონისა მგერგვალისა თეთრისა მარმარილოსა ტახტდგმულსა,
 რომელიცა იტევს თვს ზედა სხლომად უმეტე 70-თა კაცთა. ამას ზედა სჯდა
 ერთი თეთრი არაბი, უღრმესისა სიბერისა გამო უფროს ზომისა დამკეცონე-
 ბული, თეთრწყურ-გრძელულვაშოსანი. მეაბანოეთა დაგვსხნეს ჩუშნცა ტახტსა 8
 ამას ზედა, კმად მოცხელოსა, გარნა საძლისა სხეულისათვს. განსლუასა თანა 154
 რაოდენისამე წამისასა შეოფლიანებულნი ფრიად შეგვიყუანეს კაცად-კაცადი
 საკუთართა ოთალთა შინა. ოთალნი ესე არიან მარმარილოსა ჰაუზებითურთ,
 რომელნიცა ივსებიან ორისავე მერთა კამარათა შინა დატანებულთა კრანთა
 ძლით გარდმოსაცენებელითა ცხელითა და ცივითა წყლითა. გუბანეს სამაგა-
 ლითოთა ზელითა და მსახურებითა. ხოლო მსურველთა ჯმარებად ნურაჲსა,
 შესლუასავე თანა მისსა აბანოსა შეართმევენ ქალადთა შინა გახუტულთა:
 ერთითა—ნურასა, ცომებრ ბაკეთებულსა, და მეორეთა—სანთლისა ქონსა. პირ-
 ველ წაისვამს მეაბანოე იგი, მსახურებად წელრტყმული, თითთა ზედა ქონსა
 და მერმე გაქონილითა ჯელითა წარსცხებს ნურასა საჭიროთა ადგილთა ზედა. 15
 დროსა გამოსლუსა ჩუშნისასა მოგვართუმს ფუტანი კალამქართა; ერთითა მო-
 გვართადგეს წელქუშვით, მეორე მოგვასხეს მქართა და მესამე მოგვასხეს თა-
 თა. ესეეთართთა სახითა მოგვიყუანეს და დაგვაწინეს დანიშნულთა საგებელთა
 ზედა, მოგვსხნეს ტანთა ფუტანი და დაგებურნეს ახლებითა, მოგვისხდნენ თვთო-
 სა თვთო მსახურნი და დაგვიწყეს ნელიად თხემით თაგისათ ფერტთა ტერფადმდე 20
 ზელაჲ, ვიღრემდის შეგვშრებოდა სისუელეჲ. კულად შეგვმოსნეს სხუა არდა-
 გებითა, სხუა თავსახუტვლებითა და მოგვიყუანეს პირველსა ოთალსა, სამოსელ-
 თა ჩუშნთა მცულსა. ოდეს შევიმოსენით ჩუშნს, გვითავაზეს მურაბა, წყალი,
 კავა და ჩიბუხი. მათ შორის გამოჩნდა ქსენებული არაბი მკეცვანი, მოყუანე-
 ბული ერთისა 18-ისა წლისა ბიჭისა მიერ, რომელმანცა აღმოიყუანა ტახტსა და 25
 სთხოვა დაჯდომად, გარნა ბერი კაცი ესე იმოსებოდა კედელ მიყრდნობით. მი-
 ხაილციანოვმან იცნო მოჭუცი ესე და გავლაპარაკა მიცემად მშუდობისა; მერმე
 მრქუა მე, მით რამეთუ არაბი ესე არს შიხ აჰმად, მაჰმადიანი, 137-თა წელთა
 მიგებებული, ზედუათა სრულიად და სმენათაჲცა რაოდენ-
 მე მოკლებული, არამედ კბილთა არცალათუ ერთისა და- 30
 მკარგულსო. თათარი ესე სულქთემიდა ხშირითა კუნესითა,
 ესრეთ რომელ მხედულნი მისნი ვგონებდითყე მოწვენასა სიცოცხლისა მისისა
 უკანასკნელისა წამისასა, გარნა ჰსჩნდა, ვითარმედ უძღურებასა მისსა დარბა-
 ყოცა სისუსტეჲ აბანოასა სიცხისა გამო.

მიხაილციანოვმან განაგრძო კულად კაცისა ამის თანა არაბულად ლაპა- 38
 რაკი. ხოლო დასრულეს რა ამთ თვსშორისი საუბარი, ჯმა უყო შიხ აჰმად
 ბიქსა თვსსა. ამან მიართუა არგანი, მოჰკიდა ჯელი და ჰშთაიყუანა ძირსა. მო-
 ჯუცებულმან მბრძანებელითა ჯმითა რქუა რაჲცაჲ მსახურსა თვსსა და წარ-
 ვიდნენცა.

მიხაილციანოვმან შექმნა სიცილი წარსლუასავე თანა მისსა და შემდგომ 40
 მითხრა მე მიზეზი ხარხარისა თვსისა ესრეთ: „ბეგზად! შიხ აჰმად, მიმდებმან
 არგნისა, ჰკითხა წინამძღომელსა თვსსა:—ბიჭო, დალამდა? მსახურმან:—დიახ.
 არაბმან:—და უკეთუ ესრეთ, ჯერ-გიჩნს, რაოდენცა ძალ-გედუას მალიად
 სლუაჲ, რათა არ დაეჭმეთ ჯამსა შინა მიუსლველ და ულოცავ. გაიგონე? მსა-
 ხურმან:—გაიგონე. არაბმან:—და ესრეთ წარვედ მსწრაფლითა სლუთა და ნუ 45
 მცემ მიზეზსა კულრთხითა ამით განღვიძებად შენდა მისლამი.

- არაბი ესე, ბეგზადა! დაღათუ არ იყოს მოკლებულ ხედუათა უღრმესა ამას სიბერესა შინა თვისსა, აწცა შემძლებელ იქმნებოდა მისლუარ აქაჲთ ალექსანდრიას ორსა ღღესა, მაშინ ოღესცა სხუანი, საზოგადოებისა წერილთა ფრკვი მიმომტანნი, მიმოდინ სამთა ანუ ოთხთა ღღეთა შინა, ხოლო ცხენოსანნი ხუთთა. და ესრეთ ბრმასა ამას, ვეროდესმე მთმენსა წყნარად სიარულისა, ეთავაზებდინ ყოველნი აქაურნი ჩინებულნი მკვრცხლმავალობასა შინა“.
- 155 შემდგომ მივეცით ფასი მეაბანოესა საკუთრად, მსახურთა ცალკე და სასემელ-საკმელთათვის სხუა და წარმოვედით შინ.
- 10 თვის წმიდათა ნაწილთა არხმანდრიტის ნექტარიონის მიერ ჩემდა ჩუქმბულთა ვითარცა მოვედით სადგომსა ჩუშნსა, დაგვხუდა არხმანდრიტი ნექტარიონს, მომტანი ჩემდა საჩუქრად ხუთთა წმიდათა ნაწილთა, სახელღებით: წმიდისა გრიგორი დეკაპოლელისა, წმიდათა პატრიარხთა ალექსანდრიისათა კირილესა და იოანე ტუელეი მონოსელისათა, წმიდისა მახარებელისა მათესა და წმიდისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ვასილისა. ესრეთუჲ აღმოთქუა ჩუქმბად ჩემდა ცხოვრებამოსილისა ძელისა და წარვიდა თვისად.
- 15 თვის მოღვსა ჩემდა ანგლიელია მიხტერ ჯონ ჰეილესა 12-სა. მოვიდნენ ჩემდა ორნი კაცნი ოსმანურად მოსილნი. პირველ შემოსლგულმან მეორესა ძლით (ესე იყო ბერძენი, სახელით კირიაკო, მოენდ მისა), შემომვეღრებმან ჩემდა თავისა თვისსა, გამომიცხადა, მით რამეთუ არს ანგლიელი მისტერ ჯონ ჰეილი, მოარული უცხოთა ქუშყანათა შინა და მსურველი ერთად ჩემთანა წარმოსლუად პალესტინისადმი.

თავი მემძვსე

- 25 თვის მოღვსა კაირხ დიმიტრი ვახლივიჩისა დაშკოვისა 13-სა. მოვიდა უფალი სტატსკის სოვეტნიკი დიმიტრი ვახლივიჩი დაშკოვი შემდგომად შუვადლისა 9-ს ეამსა. სახლსა მიხაილციანოვისასა. ესე წარსლველი მიგებმად მისა და გზასა ზედა ამცდარი, არ დახუდა შინ, ხოლო შემდგომ მოსლგულმან უმასპინძლა ვახშითა. მერმე წარვიდა დაშკოვი ესე მისთვის განმზადებულსა სახლსა.
- 30 თვის მოღვსა ჩემდა ვუხლისა დაშკოვისა 14-სა მოვიდა ჩემდა დიმიტრი ვახლივიჩი დაშკოვი, რომელმანცა სხუათა ალერსთა შორის მითხრამადლობაჲ ჩემისა შუბრას დაუღდგომელობისათვის და მთხოვა ჩუშნებად მისდა მამად ალი ფაშისაგან მოცემულისა ნასალდათარისა ბახილიძისა, რომელი მოვაყუანინე და ვაჩუშნეცა. დაშკოვმან ამან გამოჰკითხა ბაზილიძესა თუთუჲლად მდგმოებაჲ მისი ჩემთანა და ოღესცა უყანასკნელმან ამან აცნობა წულილად, მაშინ, განმტვეებელნი მისნი, დავჰშითთ ჩუშნ ოღენ. ამას სმენიყო თუ ვითარითა განსხუაებულთა პატივითა ვიყავ მიღებულ ფაშისა მიერ და ანუ ვითარითა სახითა მივიღე ნებაჲ წარმოყუანად გათათრებულისა ბაზილიძისა, რომლისათვისცა მრქუა განკვრებულმან:
- 40 — „თავადო! თუმცა ორთა იმპერიათა შორის—როსსიისა და ოთამანის პორტისათა დამტკიცებულსა მშვდობისათვის წერილსა შინა არს მოცხენებულ, რომელ ესევეითარი როსსიის ქუშყმერდომი, გათათრებული სამფლობელოსა შინა ოთამანის პორტისასა არდა უკუშ მოექცივის პირველმფლობელსა მისსა,

ვესახელ ოთამანის პორტისაცა ყმაჲ, როსსიასა შინა ნებსით დამშოომილი, და ესრეთ, ორთავე საერთმთაერთოა ამით მიქულებივით სამართალი საგანსა მას 156: ზედა თქემად რაასამე ურთიერთისადმი, გარნა თქუენ მიერ განწინილისა გზისა ძლით ვხედავ დღეს, ვითარმედ თქუენებრსა ქვეყასა ძალუძს უთუოდ სსუთა-ცა მრავალთა სასარგებლოთა საქმეთა შინა აღდგუნარმართებად, რომლისათს- 5 ცა ნამდვლ წარუდგენ სრულშემძლებელსა ომირსა ჩუენსა უფალსა ბარონ სტროგონოვსა და დროზედ, ვითარცა ვსასოებ, მიიღებთ მისგან მადლო-ბასაცა*.

ხოლო ვითარცა წარვიდა უფალი დაშკოვი ჩემგან, ვავაგზავნიე კაცი მიხაილ-ციანოვსა შოენად საქირავებელთა ცხენთა, აქლემთა და ჯორ-ვირთა პალესტი- 10 ნადმდე, შეტყობად ფასისა თუთოასათს მათისა და მოტანად ჩემდა ამბავისა.

ოჯ მისლჳსა ჩემდამო
ბოლოს უსუფსა

15-სა მოვიდა ჩემდა ბოლოს უსუფ, ფაშისა მიერ მოვ-ლენილი ცნობად მშვიდობისა და განმზადებისათს ჩე-მისა იერუსალიმისადმი და მრქუა:

— ბეგზადა! გუშინ მიმწუხრ ვსცანი, მით რამეთუ ჰქირაობთ სამგზავ- 15 როდ ცხენ-აქლემთა და სხუათა, და მკითხა: უთუოდ აპირობთა ახლოსა დროსა დატევებად კაირისა?

მივუგეე:—მსურჳს ნამდვლ წარსლუად წმიდათა ადგილთა მიმართ.

— ბეგზადა! ფაშა აფენდმან ჩემმან მიბრძანა მე განმზადებად თქუენთჳს 20 ცხენ-აქლემთა, კარავისა, კოლაუზისა და სხუათა ყოველთა გზასა მას ზედა სა-პიროთა ნივთთა, რაოდენნიცა იქმნებიან საჭმარ თქუენთჳს და მიბრძანეთ რიცხვთ ყოველთა მათთჳს, რათა მოვატყნო ფაშა აფენდსა ჩემსა და განვაგზავ-ლოცა ივინი.

— მეგობარო ჩემო! გთხოვ, მიმღებმან მადლობისა ჩემისა, მიართუა იგი 25 ფაშასა ყოვლისა მის კეთილდაწყებისათჳს ჩემდამო და მოაგსენო, ვითარმედ მიბრძანებეს მე კაცთათჳს ჩემთა განმზადებად ყოვლისა საჭმარისა წარსლჳსათჳს ჩემისა.

მსმენმან სიტყუათა ამით ბოლოს უსუფ მრქუა ღიმილით:—ბეგზადა! 30 რას ბრძანებთი ვითარ შესაძლებელ არს შოენად თქუენგან ანუ თქუენებრისა ვისგანმე ჰქირით ცხენთა და აქლემთა ესთა შორს და საშისა გზასა ზედა. აროდ-ღეს სმენილ არს სლუაჲ აქედამ პალესტინისადმი ნაქირაებითა ცხენ-აქლემითა, არამედ ნასყიდვითა, გარნა თქუენთჳს, ბეგზადა! ნურავის დააშვრომებთ, ვინაჲ-გან არ ღალმძს მე მოწსენებად ფაშისადმი ვარძმობისა თქუენისა. ოდენ მი- 35 ბრძანეთ მე განრჩევით დროასათჳს წარსლჳსა თქუენისა და რიცხვთათჳს ცხენ-აქლემთასა, რათა განმზადებთა მათითა სრულ-გჳყო ბრძანებულნი ფაშა აფენ-დისა ჩემისა.

ხოლო მიმღები ჩემ მიერ აღთქემისა, რომელ რაოდენთამე დღეთა შემდ-გომად ვაცოდინებ მას ყოველთა მათთჳს, წარვიდა ჩემგან.

ოჯ მისლჳსა ჩემსა უფ- 16-სა წარველ ხილუად უფლისა სტატსკის სოვეტ- 10 ლისა დაშკოვისადმი ნიკისა დიმიტრი ვასილიევიჩისა დაშკოვისა, გარნა, მი-სლუულსა სახლსა მისსა, მომეგება მსახური მისი და მრქუა, ვითარმედ აწ ოდენ დაწუა ძილად, ვინა არ აქუნდა წუხელ ჯამი სრულე-ბით მისდამი. აქედამ ვიწყე მიმოსლვად ბაზართა და შენობათა შორის და შინ მოსლუულმან ვსცან წარსლჳჲ აგენტისა მიხაილციანოვისა დაშკოვისადმი.

მცირისა დროასა შემდგომ შემოვიდა ჩემდა არტემ არარატელი, რომელ- 15 მანცა მიაგებო, მით რამეთუ გასწყრომიყო ფრიად დაშკოვი მიხაილციანოვსა და

მოქპევიყო ფიცხელად. მოეთხოვა მისგან მუნდერი სრულის ფორმით და გა-
:157 თს აღკრძალვისა უფლისა და შკოვის მიერ უოფად აგენტისა თანამდებობასა შრნა მიხაილციანოვისა
გან მოთხოვილთა წერილთა, გამოეგდო აგენტი თსგან.

10 თს საქმეთა განხილვად გამოგზავნად უფლისა და შკოვის მიერ მოგნეჲსა თსნი სახილციანოვისადმი და მოცემამცა მუნდერისა
17-სა უქმოვგზავნა უფალსა და შკოვსა მიხაილციანოვისათს მუნდერი მთლად; მოველინა მოენეჲ თსი განხილვად საქმეთა წერილებისა და კულადცა მოეთხოვა ამის ძლით ნააგენტევისაგან წერილნი სიენისთა. შემოვიდა ჩემდა არხიმანდრიტი ნეკტარიოს ალექსანდრიას მიმავალი. გამემშვლობა და წარვიდა. ხოლო მე წარველხილუად ანგლიელისა მისტრ ჯონ ჰეილისა, რომელიცა არიყო სადგომსა თსსა.

15 თს მოსლჷსა ჩემდა არხიმანდრიტისა ნეკტარიოსისა და წარსლჷსა ჩემისა ხილვად მისტრ ჯონ ჰეილისა
18-სა წარველ გასინჯუად პირამიდთა¹, წარმყუანი თსთანა მიხაილციანოვისა, მწერლისა მისისა დიმიტრი არღორიადისა, არტემ არარატელისა, იასაღი ტუსუნისა

და მსახურისა ჩემისა გლახა კნოტისშვილისა. განმლველნი ესეი კაირისა მოველით კილურსა ნილოსისა, გიცეგად² ანუ გეეცად წოდებულსა; გაეყუანინეთ ჰუნენი ჩუშნი ნავითა, ხოლო ჩუშნი, ჰშთამსხდარნი მეორესა, მიესტურდით ნილოსისა ძლით პირისპირ გიცევისა კასაბასა დეიზს ანუ დზისსა. ვჰკვრვობდით შუშნიერსა გზასა, საამოდ სახილუშლსა დენითა მდინარეჲსა ამის კაირისადმი. მრავალნი ადგილ-ადგილად შენობანი, წუშტოსანნი მინარანი მასჰითთა, ალვისა და ჩინართა ტვერნი ადგენენ უფლაშაზესსა სახესა. უშნოდ და უსახელოდ მდებარენი შენობანი და თუთ ყრილნიცა ნაქევეთა. ახლოს საშინელნი სახედუშლთათს მოგზაურთასა, აძლევენ ადგილთა ამათ ცხოველმხატვრობითსა მრავალსახეობასა, ურომლოთაც იქმნებოდნენყე ესენი შემაწუხებელ და დამაშვრომელ, ვინათგან

20 ადგილთა ამათ შინა ვერარაჲსა ხედავ, გარდა ნაქევეთა, ფინიკისა ხეთა და ნილოსსა. გზა პირამიდთადმი არს ნაყოფმოსილთა ველთა შორის, პოხიერითა მწუანითა დაფარველთა, გარნა ალვისა ხეთა ტვერთა მიერ დაწყუშდილთა, რომელნიცა არიან აქ საკუთრად შუშნიერ და მოცველ კუმიანისა ბორცუშმითა ლივიის გვერდობთათა, რომლისაცა იმიერ ჩანან 10-ნი ანუ 12-ნი პირამიდნი. არშესაძლო არს აღწერად ამეჲმად წარმოდგომილისა ჰაზრისა მსგავსთა საჰსოვართა ძლით წარმოებულისა, რომელსაცა ზედა ხორშაკი ჰაერი აქაური მოაწევს საკუთარსა ელურებასა, შემაგრძნეულებელსა სახედუშლთასა. ესენი სწყლვენ თუალთა მგზავრისათა, შეადრწუნებენ მას, გარნა ვერ აწარმოებენ მის შორის აღტაცებასა. შეუძლებელ არს განუცვფრებლობად ხილუასა თანა ჴელთა მიერ კაცთა ალგებულთა უზარმაზართა ამათთასა, არამედ ძნელ არს ცხად-ყოფად, თუ რაჲსა მიეწერების განცვფრებაჲ ესე: სიდიადესა წარმოებულთა ამათთასა ანუ მხოლოდ უზარმაზარობასა მათსა.

25 თს კასაბა ჰალაქისა დეიზისა
13-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა

13-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
14-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
15-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
16-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
17-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
18-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
19-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
20-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
21-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
22-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
23-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
24-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
25-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
26-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
27-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
28-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
29-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
30-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
31-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
32-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
33-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
34-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
35-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
36-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
37-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
38-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
39-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
40-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
41-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
42-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
43-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
44-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
45-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
46-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
47-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
48-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
49-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
50-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
51-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
52-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
53-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
54-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
55-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
56-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
57-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
58-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
59-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
60-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
61-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
62-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
63-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
64-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
65-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
66-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
67-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
68-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
69-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
70-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
71-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
72-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
73-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
74-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
75-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
76-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
77-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
78-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
79-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
80-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
81-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
82-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
83-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
84-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
85-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
86-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
87-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
88-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
89-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
90-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
91-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
92-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
93-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
94-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
95-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
96-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
97-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
98-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
99-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა
100-სა პირამიდთა შობართ შიმუჷანისა

¹ პირამიდა—თალი ანუ აკლამა სკუდლისა.
² გიცეგა—სახელი არს ადგილისა. აქ ყოფილ არს ჴიდი ნილოსსა ზედა მდებარეჲ.

ოჲს გაყუანისა ჩუშნისა განმგრძობნი გზისა თჳსისა იწროსა ბილიკსა ზედა, არაბთა მიერ არხსა შინა მოვეანლოენით არხსა, სარწყავად მითდა გაკეთებულსა და დროსა ამას კუალადცა სავსესა წყლითა. ექუსთა არაბთა იმიერ არხისა სხუთა შორის მემუშაკეთა განაგდეს სამუშაონი თჳსნი მხილუმლთა ჩუშნთა, გამოვიდნენ ჩვენდა, დამტეველნი ადგილსავე საბლარდენელთა თჳსთა, ესე იგი მოლურჯოთა ხამთა, რომელნიცა მსახურებენ ამთ ნაცულად ყოველთა სამოსელთა; გვიწყვის შერიგებად ფასსა ზედა ამას შინა გაყუანისათჳს ჩუშნისა მჭრითა თჳსითა, დასდრკენ მუქლთა, შეგვისხეს მჭართა თჳსთა და გაგვიყუანეს ყოველნივე ფონსა საფლობ-ტალახიანისა არხისასა, სიგანითა 70-ს ფუთადმდე, მკერდადმდე წყალსა შინა განმსლველთა პირისპირ მდებარესა კიდურსა. ცხენნი ჩუშნი დაჰშთნენ პატრონთა მათთა, ვინაჲთგან გვეყუანდნენ მომიზღებულნი. მიმცემთა არაბთა ამათდამი ფასისა შერომათათჳს მათთა, განვავარქეთ გზაჲ პირამიდთადმი. განვლეთ სოფელი ერთი, დატევეული მცხოვრებთა, მგონებულთა მიერ, ვითარმედ დამკვდრებულ იყოს მას შინა სული არაწმიდაჲ. ვითარცა გვიხილუმს ჩუშნ სხუთა არაბთა ველთა შინა მშერომელთა და მწყემსთა, მოგვკვდნენ მაშინვე, დამტეველებნი საქმეთა თჳსთა. წამითი-წამად მრავლდებოდის მათით რიცხჲ ჩუშნ მოგზავურთა. ჯერ-არს ხილუჲ მათისა ვნებათა ბრძესა ნიეთთმოყუარებათა გამო წარმოებულისა, ცნობად ამათისა მკეტთა მსგავსებისა. ვიყუმნით ჩუშნ თუთიქემის თუთელსა ნაბიჯსა შეყენებულ. მრავალნი ამათგანნი წინაგვიდებდიან სამსახურთა თჳსთა, მლაღველნი ჩუშნგან ურთიერთისა ცემითა იდაყუთა და კიდებითა ჳელთათა. მსწრაფლ მოვიწივენით კუმებადმდე, რომელნიცა ჟამითი-ჟამად მოიღებიან ქართა მიერ ველთაგან, დამფარველთა უქუშ ველისა ამის ნაწილისა ძირსა თანა სიმაღლისასა, რომელიცა ცეა ზედა სდგანან ორნი დიდნი პირამიდნი—ხეოპსისა და ხეფრენესისა. მიუქცევულად სასმენელთა ჩხუბთა ზედა ჩუშნთა ამთ არაბთასა, მოვისწრაფეთ დატკობად დიდებულთა სახეთა მიერ საჰსოვართა ამათასა.

თუმცა ორნი პირამიდნი ესე ჰსწონენენყე თუალთა ახლოსცა, გარნა შორით ჩანან უფრო უზარმაზრებად. პირამიდაჲ ხეოპსისა ეგვიპტის მეფისა, ვითარცა იტყჳან, არს აღშენებულ მის მიერ შემდგომად 160-ისა წლისა სოლომონის ტაძრის აღშენებისა და უწინარეს 860-ისა წლისა განჯორციელებადმდე სიტყჳსა ღმრთისა. და ჰსწამებენ 20-სა წელსა მუშაობასა პირამიდაჲსა ამის, სახელით ფარამსავარასსა, მესამელისა ეგვიპტის მცხოვრებთაგან (იხ. სურ. 7). გარნა ვინაჲთგან მდებარეობაჲ ადგილისა არა არს თანასწორი, ამის გამო სავანსა ამას ზედა სხუაობენცა ჰაზრნი ძუმლთა მწერალთა, რომელნიცა ზომისათჳს ამისისა სდებენ სხუად და სხუად. უსწოროებაჲ და სხუაობაჲ ესე წარმოებენ ხშირად კუმისაგან, რომელიცა ოდესმე გარდაიღების აქაჲთ ქარისა მიერ და ოდესმე მოიღებისცა აქუმ, ესრეთუმ სხუაობათაგანცა პირამიდისა კერძოთასა, რომლებიდაჲც უწყყესთ მოგზავურთა ზომაჲ ამათი; ხოლო მიხედჳსამებრ ჯარისხთასა ჯერ-არს უმცირეს მისა განკვრებად, ვინაჲთგან რომელიმე ამათგანნი დაიფარჳან კუმსა ქუმუმე და მასთანაცა რომელნიმე არიან დაქცევულ.

პირამიდნი ესე არიან პირისპირ ესეი კაირისა და ჰქონან ორთავე ბჳენი ანუ შესავალნი ოთხკუთხედნი, იწრონი და დია მდაბალნი, ხეოპსისასა—16-სა, ხოლო ხეფრენესისასა—14-თა ჳარისხთა ზედა. აღვედით მყისუმ ფარამსავარას ზედა და შემსუმნებულთა შესასლუმლისა თანა, ვჰპოვენით გარემონი კერძონი და ადგილნი ამისნი აღმოთხრით დაწერილ მრავალთა მოგზავურთა, სახელ-

- კუარებითა, წლითა, თთუთა და რიცხუთა დღისათა. არაბთა ამთვანი ვიეთნიმე არ გეშორდებოდინა ჩუჲს, რომელთაცა შორის ერთსა მათგანსა აქუნდა კუჲსრი, კალამი რკინისა და რაოდენიმე ნახშირი. ჰსთხოვდა მიხილციანოვსა, მით რამეთუ დაგვეწერა ჩუჲსცა ხსუთამებრ და იგი მოსთხრიდა ანასდად წინაშე თუალთა ჩუჲსთა, გარნა მე დავუტევე განუღიდებულად მოგებაჲ უკუდავებისა ამის, ვინაჲთგან ჩინებულთა მოგზაურთა შორის ვეროპიისთა ვრაცხე სილაღედ დატევენაჲ სახელ-გუარისა წყუღიადთა კალთათა შორის კავკასიისათა (მიხედვსამებრ მეცნიერებათა ძლით განუწათლებლობისა) შობილ-აღზრდილისა.
- გეწაღდა შესულაჲ შინაგან პირამიდისა ამის, მარა არაბთა არ გვიტევენს 10 ყოფად ამისა, ვიდრემდის არ აღგვანთებინეს ფონარნი მიხილციანოვისა მიერ განგებ წარმოდებულნი. ჰშთავიძლენენ ორნი მათგანი ჴელთა შინა ფონართა მპყრობნი დატურეთ და შევედევითცა მათ ჩუჲს ყოველნივე სახითა მითუმ, გარდა იასაჩჩისა ტუსუნისა. საშუვალსა ზედა დასატურველისა ამის შესასლუმლისა გზისასა დაგვხედა მარჯუჲსით კიბე ანუ, მოკლედ ვსთქუათ, ოდესმე კიბედ-ყოფილი, ხოლო დღეს ძნიად საცნობი მათლა და ფრიად დამზარუჲსი სახედუმლთა. გარნა ჩუჲს, მიუხედუმლად მისა, ჰშთავიწივენიით ძირსა. აქ ვპოვნეთ სადგომი ერთი ბნელი, ოთხკუთხე, სიგრძე-სიგანიით სწორი, რომლისაცა თუთეული კერძო არს 13—13 აღლ-ნახეყარი. საშუვალსა შინა არს ჴურღმული მგრგვალი, სივრცითა ორი საყენი. მოზღაპრებუნ, რეცა ყოფილიყოს სიღრმეჲ 20 ამისი 150 აღლი, ხოლო აწ არს ვიდრე ყელადმდე აღმოვსებულ. უფროს ყოვლისა ღირსშენიშვნისა არს ესე, ვითარმედ აქ მოლაპარაკესა ანუ ცხკრის-მცემელსა ესმის იგივე ჴმაჲ ჴემოჲთ და გარემოჲთ თჳსით, გარნა არა ერთბაჲმად, არამედ ერთი მეორეჲსა შემდგომად.
- აქედამ შეწვენითა არაბთათა აღმოვიწივენიით დანიშნულისა კიბისა ანუ 25 ნაკიბვისადმი და გვესურდა უსაშუვლოდ აღსლვაჲ ამას ზედა, გარნა ვერცა ერთმან ჩუჲსგანმან ძალ-ვიდევით, ვიდრემდის არ მოგვეტმარნენ არაბნი ესე. აღსლუვულთა ამას ზედა და წარვლილთა მცირედ, დაგვხედა ორი კედელი, ყოვლითურთ მომადლო და დაქუნებით გამოკუჲსთილი ვარდისფერისა კლდისა გამო; ერთსახეჲ, თანასწორი და სამს ფუთადმდე ერთი მეორისაგან სიშორით მდგომი, 30 საფერკურებიანი და ღირსნი ყურადმღებლობათა, რომელთაცა ძლით აღსლულნი იხილავთ ოთაღსა მეფედ წოდებულსა, შენებულსა მოწითლოჲსა ჴვთა, სახელსა ჴულშე სიენისა კლდისასა. არა ჩანს, რომელ ყოფილიყოს ესე ოდესმე გამოსახევილ და აწცა არს დაფარვულ მოგზაურთა მიერ შრავლითა ზედწერილებითა, გარნა კარანდაშითა. არარაჲმე არს მცირედცა შუჲსნიერ და 35 საცვფრო და არცა რაჲმეჲ წარმოაყენებს, ვითარცა გარეგანთა, ესრეთუმ შინაგანთაცა დიდშუჲსნიერებათათჳს შენობათა ამათთასა. ოთალი მეფე არს ფრიად მცირეჲ მიხედვსამებრ შენებულებისა, ვითარ სხუანიცა ესე ზოგად, რომელნიცა არიან ამას შინა, ვინაჲთგან შენობათა თანა პირამიდთასა ცდილან ოდენ სიმაგრისა და გარეგანისა დიდებულებისათჳს, ხოლო შინაგანთათჳს ამათთასა, 40 რომელნიცა გაუკეთებიათ მკუღართათჳს, რათა იყუნენ შეუხებელ და საღმრთო. შემდგომად აღმოგვიყუანეს არაბთა ზემო და განილუმსეთ რა მცირედ, დანახაჲმე ფერკუთა თხემსა ზედა პირამიდაჲსა ამისსა აღსლულად მსურველთა, და შეეუღევ მეცა მათ აღსასლუმლად ჴარისხთა ამისთა არაბთა მიერ წინამძღვროთა და მკლავთა ჩუჲსთა ამათ მიერ ჴემოჲთ აღწევითა, რომლისა ძლითცა ვილმეთ 45 ფრიად და ვკვარძენით სასტიკად ტკივილნი მკლავთა და მუჲლთა შორის, არამედ მქოლველობამან სძლივა ყოველსა ამას და ორგლის შემსუჲსნებლნი, დაგვატკნა მესამედ განსუჲსნებითა თხემსა ზედა ამისსა. მოვალებინეთ შინაჲთ წარ-

მოღებულნი საკმელ-სასემელნი და ვისადიღეთ უზარმაზარსა შენობასა ამას ზედა. თხემი ესე არს კუადრატად, თვით კერძო იპყრობს ცხრა-ცხრა ადლთა ზომით, დახურვილ, ვითარცა იხილულმბის, ერთისა მოთეთრ-ლურჯისა ქეთა, 160 გარნა ჴელთა გამო დროასათა დაჴსნილ 12-ს ნაჴრად მეტნაკლებობით, რომელ-თაგანცა ორი არაა ოპენების ადგილსა თჴსსა. ოთხითუჴ მჴრითა არს კიბედ ალშენებულ; ჴარისხნი ჴჴონან 252-ნი; სიმაღლეა პირამიდისა ამის იჴმნების უფროს 800-ისა ფუთისა; თხემით ამისით გარემოს ამისა ხილველნი მდებარენი საგანნი არიან ცხოველმზატერობითნი: ჩანს დიდებულად დენაჲ ნილოსისა, მრავალთა ადგილთა შინა ხედავ მისით წარმოღებულთა არხთა სოფლებითა მოცეულთა, რიცხვთ 60-მდე, დაჩრდილებულთა შუშნიერთა ტეერთა მიერ და უკანასკნელ განიციდი ახალსა თუ ძუჴლსა კაირთა, დზისსა და მათთა დიდებულე-ბითთა შენობათა, დახატველთა უცხოჲთა და ცხოველითა წამლებითა. ესე ყო-ველივე იჩუჴნების პირად-პირადსათა სახეთა შუშნიერისა, ნაყოფიერისა და მრავალეროვანისა ამის ჴჴუჴანისათა.

მერმე წარვედით მარცხენით კერძო ფარამსაგარაჲსა თჴს აკლდამიხა ხუთთა ოთხთა გამო შემდგარისა ამის ათისა წამისა საეკლასა. აჴ ვპოენეთ აკლდამაჲ, გამო-კუჴთილი კლდესა შინა, ხუთთა მომცროთა ოთხადთა გამო შემდგარი. ამას შინა არიან ბარელიფენი, წარმომადგენნი სხუთთა და სხუ-ათა შინაურთა სამუჴაქოთა, მჴვეტ-ნადირობათა, ცურავთა ნილოსსა შინა წუ-ლილითა ნუშებითა, ფრიად მარლითა და მოხრილიანითა თაე-ბოლოსა ზედა წუჴრებითა. თვთუელი ნუშაჲ განიგების თვთოჲსა კაცისა მიერ, რომელნიცა ჴსდგანან ტიმონთა თანა, ყრდნობილნი გრძელთა საჴეთა ზედა, რომელთაცა ჴმარომენ დღესაც არაბნი დამრვისათჴს ნავთა მათთასა. აჴ იხილავ ესრეთუჴ ორთა ნუშთა ზედა მეტიმონეთა ბრძუჴასა, საჴეებითურთ მათით დასხმასა ურ-თიერთისასა. გარდა ამისა ხედავ კრებასა ველურთა ლელუთასა, ლხინად გან-მზადებასა, მსხუჴრპლშემწირველობასა და სხუათა; გარნა უფროს ყოველთა პირუტყუნნი არიან ფრიად კეთილნაჴლოენარნი.

დამტევებელნი აკლდამისა ამის, მოვედით ხეფრენესი-სა პირამიდისად, რომელიცა სარგებლობს სახელითა პირველისა პირამიდისათა, მდგმოვბს რაოდენმე მომალ-ლოდ მისა და ამად ჩანს შორით უმაღლესად, გარნა ჴერ-არს სრულეობით და-რწმუნებად, რომელ პირამიდაჲ ესე არს უმდაბლესი, თჴმცა ერთგუარი. ვინე-ბეთ განცდად შინაგანთა და თხემისაცა ამისთა, გარნა კეთილთა ამით არაბთა დაგვიშალეს ესე და გვივარძმესცა სრულეობით შესლუად ამის შორის, ესთა ფრიად უძნიადესსა, უიწროესსა და უუფერჴურესსა შესასლუჴლსა, ვითარ აღსლუადცა თხემსა ამისსა. ამის გამო უმათოდ ვერა რომელი ჩვენგანი კად-ნიერ იჴმნა ძლვეად ძნიადობისა ამის.

ახლოს ამათსა არიან სამნიცა სხუანი ფრიად მომცრონი პირამიდნი, რომელნიცა აკლნ ყოველთა ყურადმღებლობათა მოგზავურთასა. ხუთნი პირა-მიდნი ესე მდგმოებენ თჴმცა სილათა მიერ დაფარულსა ვაკესა, გარნა მომალ-ლოსა ადგილსა, რომელთაცა სიმაღლისა სახენი დაუფარავს რაოდენმე ჴარ-თა მიერ მოყრილსა კუჴსა.

თჴს პირამიდთა ანუ ხა-საკსოვარნი ესე შორვენ კაირსა 4-სა ფრანციისა მილ-სოჯართა ამათ კაირით სა ზედა; მდებარებენ კლდიანსა გულსა ზედა მიწისა-ხიშორისა და რომელთაჲმ სა. თჴთ უდიდესი და უშუშნიერესი პირამიდთა შორის ნაჴლთა მათთა აჴაურთასა არს ფარამსაგარაჲ. მომალლოჲ ადგილმდე-ბარეობაჲ ამისი აძლვეს სრულსა შენობასა ყოვლითურთ უზარმაზარსა და მა-

- ღალსა სახესა. ქუანი, ჯარისხეხად ამისა მსახურნი, თუთ მდაბალნი არიან სი-
- 161 მადლით ოთხ-ოთხნი და სიერციით სამ-სამნი ფუთნი თლილთა მაგართა კლდის ქუათა გამო, ვითარ მეორეთაცა პირამილთა. ყოველივე ესე არიან ესთა დიდ, მით რამეთუ თუთუელი მათგანი მსახურებს სიერცესა და სიზრქესა თუთუელი-
- 8 სა ჯარისხისასა. თუთ ძირისათა რომელთამე ჰქონან ხუთ ფუთადმდე სიზრქეჲ, გარნა რაოდენცა აღიწევი ზემო, მით უმცირეს ჰქონებ ამით ერთსა მეორესაგან, ხოლო სიერცეცა ეცირდების სიზრქისამებრ ზომიერებისა. აქედამ ჩანან უშენსა ადგილსა, ახლოს მემფისის მუშიათა ველად წოდებულისა სასაფლავოჲსა თანა, ცხრა დიდი და კუალად რაოდენნიმე მომცრონი პირამიდნი.
- 10 თჳს ლეჲქცხა სფინქსისათჳს¹ ღირს არს ესერეთუშ თქემად რაჲსამე. ესე სდგას სიშორით 300-ს ნაბიჯადმდე პირამიდით ხეფრენისათ, ადგილსა ფრად უმდაბლესსა საქსოვართა ამითთასა, ნილოსის კიდურით მილისა ერთსა ჩარქესა, დაფლუული კუმსა შინა მკრებადმდე. თავი, კისერი და ნაწილი მჭართა ჩანან ოდენ. იტყუან, ვითარმედ აქუნდეს ამას 26-
- 15 ფუთი სიმაღლეჲ და ყურებით ნიკაპადმდე 15 ფუთი. თავსა ზედა აქუს ამას ჰშთახერეტილი სიღრმით ხუთს და სიმგრგელით სამს ფუთადმდე. სიმგრგულესა ამის თავისასა ჰსდებენ 124-ს და მუტლით სიმაღლესა ამისსა—62-ს ფუთებად. რომელნიმე ჰსწამებენ ყელისა და თავისა ამისისა სიმაღლისათჳს 27-ს ფუთად. ცხერი აქუს თუთიქემის სრულიად გაცუდებულ. სიმგრგულეჲ ყელისა მჭართა.
- 20 მახლობლისა იპყრობს 33-სა ფუთსა, ხოლო წინაჲსა ნაწილითა ამისითა ბეკადმდე—ამტკიებენ 20-ს ფუთად; აქედამ თავსა ზედა ჰშთანახერეტადმდე—75-ს და აქაჲთ კუადმდე—30-ს ფუთებად. მასასადამე კისრით სრული სიმაღლეჲ ამისი იქმნების 125 და ამასთან ზე დარბოთა ჰშთანახერეტიასათა 130—ფუთი.
- 25 თჳს დეჲმეცხა ანუ ფარონის ლეღსხ ხხა ღირსსაგსოვრესი ყოველთა ხეთა შორის აქაურთასა. არს დიუმეცი ანუ დეჲუმეცი, ფარაონის ლეღვის ხედ წოდებული². სიდიდითა არს ესე მრავლით უმეტეს ჰენდრისა, თელისა, ოფისა და ესევეითართა. ფოთელნი ჰქონან ვრცელნი, კუშრცხებრიენი. ზრქელნი რტონი ამისნი განვრცნებთან ესთა უშორეს, მით რამეთუ,
- 30 უკეთუ ხეჲ მიაწეეს ჰასაკსა შინა თჳსსა, მაშინ განჰვენს აჩრდილსა თჳსსა 70-ს ნაბიჯადმდე და უფროსცა თუთოსა კერძოსა ზედა, რომლისათჳსცა ჰნერგვენ ამით ხშირად ბალთა შინა და გზათაცა ზედა საგრილად მგზავრთათჳს. ლეღენი ასხენან არა რტოთა, ვითარცა იქმნების ესე სხუათა ჩუშველებრივთა ლელჳსა ხეთა ზედა, არამედ გამოვალნ მტეენით, მსგავს ყურძნისა, კუნწით გამო თჳსით.
- 35 სიმწუნანესა თჳსსა აროდეს ჰვარგავს ესე, მომცემი ნაყოფისა ხუთ გზის და, რწუნებათა ძლით აქაურთასა, ოდესმე შუდ გზისცა წელიწადსა შინა. სახითა და სუნითა არცაღათუ მცირედ სხუაობენ ესენი საზოგადოთა ლეღვთა, გარნა ოდენ არიან მეტად წულილ და ფრად ნოყიერ სიტკობებისა გამო. ესენი არიან მოყუთლონი, მოწითლოჲსა ხაზებითა გარემოსხმულნი; შინაგანითა ჰგუნან სხუათა
- 40 ლეღვთა, განრჩევითა ამით ოდენ, რომელ ფერი ამითი არს რაოდენმე მოშავო. პირუშლთა ნაყოფთა, რომელნიცა მოესწრობიან თთუშსა აბრილსა, არ ჰქონან სრულიად მწიფენი თესლნი, ამად ვითარმედ ნაყოფთა ამით ზედა მოიწევიან

¹ ს ფ ი ნ კ ს ი — ალაჲ, კრპი, იდრიანტი და ესევეითარი.

² დ ე უ მ ე ი ც ი ანუ დ ე ჯ უ მ ე ც ი არაბული ლექსია, რომელნიცა სახელითა ამით უწოდებენ ფარონისა ლელჳსა ხეთა, ხოლო ოსმანიანი ფარონენ-იჩულ.

რომელნიმე კიანი და გამოსწოვენ ადრეულთა და უთესლოთა ლეღუთა სინო-
ტიეთა, რომელთაცა შემდგომ უზიარებენყე უკვიანესთა.

ხოლო უმჯობეს დასამწიფებელად აპრილისა ლელეთა და საქმარ-საყოფე- 162
ლად მათსა მოკლესთა აქაურთა მცხოვრებთა ღონება—ამოქრად ზემო ფოსო-
თა ზედა მათთა კვირეთა ნაწილთა, საღითთა წარმოეცნებთან თეთრნი რძენი 5
და უფროს დასაწყისისა შინა გაზაფხულისასა. ჰსკამენ ამით მხოლოდ ერნი ლა-
რიბნი. სხულბრ ჰხდიან არაკად, სიკომორნოდ წოდებულად, გარნა ჰანკედების
მსწრაფლ ანუ ძმარდების. ხოლო ხისაგან, განსჯისამებრ სიმაგრისა მისისა,
ბერკვენ ფიცართა. უბნობენ, ვითარმედ ვერ მიაწევდეს ესე სიმაგრესა თჯსა,
ვიდრემდის არ იღების რაოდენმე წყალსა შინა და ამისთჳს ძულთა უქმარიესთ 10
ესე უფროს საშენებელად წყალთა შინათა სამუშაოთა. რაჲცა შეეხების ზან-
ღუქთა ანუ კუთთა, რომელნიცა გაუკეთებიათ ამის გამო და რომელთაცა შინა
იკუმბოდნენ მემიანი, მაშინ გრძელყოფიან ულპოლველობაჲ მათი წარმოე-
ბულა არა ესოდენ ხისა ამისა სიმტკიცისაგან, რაოდენცა კუმისა მიერ, რომელი-
ცა არს უზომოდ მშრალი ანუ კმელი სრულსა ვეგვიტესა შინა. 15

მიმწუხრ მოვიდა ჩემდა განსუწნებულისა საქართუშ-
თჳს მოსლჳსა ჩემდა გრი-
გორ კოინიძისა
ლოს სპასპეტისა თავადისა დავით ორბელიანოვისა ყმად ნა-
მყოფა აზნაური გრიგორ კოინიძე, მცხოვრები კასაბა ქალაქ-
სა, ფეიუმსა მფარველობასა ქლსუე ნასომხარისა ტულში სელიმ აღასსა. ამან
კოინიძე შემოსლუასავე თანა ოთაღსა ჩემსა (ამჲჲმად ვიყავ მარტოდ) მკითხა 20
თათრულად:—თქუენ ზართა თავადი საქართუშლოჲსა ანუ სხუეა, რომელიცა
ახლოს ხანს მოსლუელი მუნით, დგას სახლსა ამას?

— მე!

მსმენი სიტყუსა ამის მოიკუა განკვრებამან მოტუცი ესე და რაოდენსამე
წამსა მქურეტლა მდუმარებასა შინა; შემდგომ, დამკნენლმან მისმან, მრქუა თათ- 25
რულადვე:

— იცითა ქართული?

— ვიცი!—და დამიწყოცა ქართულად ლაპარაკი მკითხულმან:

— ვისი შვილი ხართ თქუენ? მიზრძანეთ სახელნი მამისა თქუენისა და
თქუენის, ესრეთუ მ გუაროცა თქუენი და მაშინ დავერწმუნები ქართულობისათჳს 30
თქუენისა; ხოლო პირისპირ მისა ესცნობ, მით რამეთუ ეცინით სიბერესა ჩემსა.

ვაუწყე ყოველივე იგი, რომელთათჳსცა მთხოვა მოუბარმან მისთანა მა-
მეულისა ენითა. ამან, გაოცებულმან მიგებასა ზედა ჩემსა, მრქუა:

— მამისა თქუენისა შვილთა ყოვეთავე ვიცნობდი მე და მაქსოვან დღესაც
სახელნი მათნი და ოდესცა მეტყვთ თოთუელად სახელთაცა მათთა, მაშინ დავი- 35
ჯერებ თქუენსგან სიბერესა ჩემისა პატივისცემასა.

კმა-ვუყავ ამას შინაცა, გარნა კუალად მთხოვა, რათა განუეახლო მას სა-
ხელი ჩემი. ოდესცა ვუთხარ რა ესეცა, კმა-ჰყო ანასდღე: „ჰია, რაბბი“. ესე არს—
ჰ, ღმერთო, და მითხრა:

— თქუენ ბძანდებით ნამდვლ გიორგი! და რად გაფრანგებულხართ? 40

ყულდრებაჲ ესე მიეწერებოდის ფრანგულსა ტანისამოსსა, რომლითაცა
ვარ დღეს მოსილ.

გრიგორ! მიეუგვე მე. ცულილებჲა სამოსელთა ვერ დაამტკიცებს
ანუ მკირდელთა ვერ შეეხების ცულილებად სარწმუნოებისა, უკეთუ კა-
ცი არ უარჰყოფს თუთ უკანასკნელსა ამას, ვითარცა გიქმნიეს შენ ესეჲ, რომელ 45
დაგიტყვებიეს ერთად მამეული, სამოსელიცა და მართლმადიდებელთა ზრისტი-
ანეთა სარწმუნოებაცა; მიგილიეს ამით წილ სამოსელი ოსმანიანთა და სჯული-

163 ცა მათი, თჳნიერ ყოვლისა სარგებლობისა; მო'მორებული მამულსა თჳსსა ჰსცხოვრებ აქა შეიწრებასა და სიგლახაკესა შინა, რომლისა ძლითცა, სოფელსა ამას ვერარაჲსა კეთილისა მპოვნელი, ჰკარგავ მერმესა მას სოფელსა დიდებასაცა ხრისიკ რითასა.

ბ ვუს. ბდი რა ამისდამი ესევითარითა სახითა, კაცი ესე ილტობოდა ცრემლთა შინა. განმგრობმან მხედულთა შემაწუხებელისა მდგომებისა ამის რაოდენსაჲ ვამსა, მრქუა შემდგომად:

— ბატონო! მართალ, არს, რაჲცა მიბრძანეთ თქუმს, მით რამეთუ დამტევებელი მამულისა ჩემისა და მოსლევული აქა, გაეთათრდი მე თჳნიერ ყოვლისა სარგებლობისა; გარნა გთხოვ, მოიგსენოთ ჰაზრი ჩემი აწყოხასა და მყოობადინა ცხოვრებისათჳს ჩემისა განგულევებული. აღორთუშ მატუნდა და დღესაც მატუნს სურჯლი პოვნად ღონისა მოხიბლვად ვითარმე ცოლისა ჩემისა, რომლისა თანაცა მისხენან ორნი ძენი, თუმცა მაჰმადიანთა სარწმუნოებისა, არამედ დაფარვით ერთსა ვუწოდე დავით, ხოლო მეორესა დიმიტრი და შევსწირუშცა იგინი სიონისა ღმრთისმშობელსა შობათაჲ თანა მათთა. რაოდენიმე თთუშ არს უკუშ, რომელ ვსცან აქ მყოფობაჲ მოსკოვის ბალიოზისა, ვპოვნე სახლი მისი, ვიხილუშ თუთ ბალიოზი, ვევედრე მიწერად სახელითა ჩემითა საქართუშლოსა შინა თავადთა ორბელიანოეთა მიმართ იოანესა, თამაზისა, დიმიტრისა, ვახტანგისა, გიორგისა, ზურაბისა, ასლანისა, იაკობისა, გიორგისა, კაფლანისა და სცათა მათ ორბელიანოეთადმი, რომელნიცა არღა მავსოუან მე და ვსთხოვე წერილისა მის წარგზავნად მათდა, რომლისა ძლითცა ვევედრე მათ გამოგზავნად ჩემდა 300-ისა გოლანდიის ოქროსა, ვითარცა გამოსლკსათჳს ჩემისა აქედამ ცოლათ, ორისა ჟედათა და ზუთისა სხუა მოსამსახურებითა; ესრეთუშ გამოქსნილთაჲ სულთა ჩუხნასა საძაგისა ამის სჯულისაჲან. თჳნიერ ყოვლისა იჭკსა ესე ყოველნივე მოიქცევოდენყე სარწმუნოებასა ზედა ხრისტიანეთასა, უკეთუ მივაწევდე მათითურთ ცოცხალი საქართუშლოსა შინა. აწცა ესევე არს საზრუნველი ჩემი, ბატონო გიორგი! ვგების როგორმე დავიყოლიო ცოლი ჩემი სახესა ქუშუშ კონსტანტინოპოლს ცხოვრებისასა; ხოლო მუნ მისლუასა თანა უეცრად შევიყუანო იგინი სახლსა შინა მოსკოვის ელჩისასა, სდიოთცა, შემდგომად საფარუშლსა ქუშუშ მისსა, აღვილშემძლეველ ვიქმნებოდი მისლუად სახლეულებითა ჩემითა მამულსა შინა ჩემსა.

უზნობათა ამით შორის განუწყუტდელად სდიოდა ცრემლი თულთაგან კონიძესა ამას, რომლისაჲცა ხედუაჲ მოიყუანებდის ღმობად მხილულთა ამისთა და ანამსთობდისცა სასარგებლოდ ამისად. შემბრალებელმან მოქუცისა ამის, ვერქჳ მას, ვითარმედ ძნიად ვსასოებ მე შენგან მიწერილისა წერილისა ძლით თავადთა ორბელიანოეთაგან გამოგზავნასა თეთრისასა, რომელთადმი ჯერეთცა არ იყო წარგზავნილ თქემული წერილი და იყოფინ დაუწერელცა, ვინაჲთგან სიშორეჲ გზისა და შესამოხუშველი განსაცდელი მას ზედა აყენებს მრავალთა მსურველთა წარსლუად მისდამი. გარდა ამისა, უკეთუ კიდევ მოინდომონ თავადთა მათ წარმოგზავნაჲ თეთრისა მის შენდა, სადა და ოდეს ჰპოვნებენ ვისმე აქეთ მომსლულსა და თავსმდებსა მოტანისათჳს მისისა შენდა. მასთანაცა ჯერ-გინს მიხედო, რომელ მოლოდებასა შინა მისსა განვლიან რაოდენნიმე უკუშ დრონი, რომელთაცა მოცდასა, განსჯისაჲმბერ წელთა და სიმრთელეთა შენთასა, არღა აღსთქუამს დასასრულისადმი თჳსისა მიდრეკილი სიბერეჲ შენი. გარნა, დაღათუ ნამდულ გწადნოას წარმოსლევად მამუელსა შენსა, მაშინ მზა ვარ 164 მე და გაძლევცა უტუალებელსა სიტყუესა წარყუანად შენსა სახლეულებითურთ

შენით თბილისადმდე ხარჯითა ჩემითა, თუნიერ ყოვლისა მცირისაცაა რაჲსამე ამისთვის ჩემდამო შენგან უკმოზღულსვისა.

ამასზედა მიპასუხა ესრეთ:

— ბატონო გიორგი! უკეთუ მიბოძებთ თქუსნ 300-სა ოქროსა მოსანადირებელად ცოლისა ჩემისა, ალგითქვამ, რომელ შემდგომად ოთხისა თთუსა წარემოვიდე აქედამ სახლობითა ჩემითა საქართუშლოჲსადმი, ვინაჲთგან უადრეეს ოთხისა თთუშისა არავითარმე ძალ-მიძს შედგომად გზისა, მაშინცა დალათუ 300-ისა წილ მაქუნდესცა დღეს ათასი ოქროჲ.

— ნუ ელი ჩემგან, გრიგორ, სხუსბრ საგანსა ამას ზედა შეწვენასა შენსა! ოდესცა გაქუს სწორედ სურჯლი ხრისტეანე-ყოფად და მიქცევად მამულსა შენსა, მაშინ განავდე ეგვიეთარი ღონისძიებაჲ შესახებელად ცოლისა შენისა; გამოუცხადე მას ქეშმარიტი, უკეთუ თანაჲმ გექმნების, მაცნობე მე, მე რომელიცა, ვითარცა ალგითქვ, უზრუნველ-გყოფ ყოველთა საქიროებათათჳს გზისათა საქართუშლოდმდე; ხოლო ოდესცა ცოლმან შენმან არ დაგართოს ნებაჲ, მაშინ მოიქნენე სიტყუანი მაცყოვრისა ჩუშნისა იესო ხრისტესნი: „ყოველმან რომელმან დაუტევა სახლი, გინა ძმანი, ანუ დანი, მამა, ანუ დედა, ანუ ცოლი, ანუ შვილი, ანუ აგარაკნი სახელისა ჩემისათჳს, ასწილად მიიღოს და ცხოვრება საუკუნო დიმიკვდროს“¹. და ესრეთ დაუტევე შენცა ივინი და შეუდეგ მცნებასა მისსა. მომიგო კონიძე:

— ბატონო გიორგი, ვითარ იქმნების ჩემგან დატევებაჲ ცოლისა და შვილთა ჩემთა, რომელთაცა გაქრისტეანებაჲ მნებაჲს მე, ანუ ვითარ ძალ-მიძს წარმოსლუად, ვიდრემდის არ მექნების 300 ოქროჲ და მასთანაცა არ განვლიანყე ოთხი თთუსნი ჩემ მიერ დანიშნულნი?

— გრიგორ! ძებნასა შინა 300-ისა ოქროსასა არ დაგემართოს შენცა ესრეთუშ, ვითარცა ერთსა უკუდოსა ვირსა, რომლისათჳსცა წერილ არს ქილილა და მანანასაჲ შინა. მკითხა:

— რაჲ არს ბატონო! ქილილა და მანანა და ან რა დაუწერიათ მას შინა, მიბრძანეთ.

— ქილილა და მანანა არს წიგნი და აჲ რა დაუწერიათ:

უკუდო ვირი კუდისად საძებრად იარებოდა,

ყურნიცა ზედა წარაგო, არამთუ კუდი ჰვებოდა.

თქემასა ამასთანა შემოვიდა გრიგორ მიხაილციანოვი, რომელსაცა რქუა კონიძე:

— ბალიოზო, წარგზავნეთა ჩემგან ვედრებული წერილი საქართუელოსა შინა თავადთა ორბელიანოეთადმი ანუ არა?

უკანსკენლმან ამან მაშინვე მოატანინა შავად დაწერილი და მიზეზთა გამო უმგზავრობასათა დატევებული, რომლისათჳსცა ახლად დააწერინა მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა, მომცა მიტანად ამისა თავადთა ორბელიანოეთადმი და წარვიდა.

დღესა ამას დავიკირავე წლით ხარკოველი მეშჩანი-ნი პეტრე შჩერბაკოვი, რომელმანცა იცოდა თესუაჲ ლილასი და ემუშავენა აქ აღრითუშ მამამად ალი ფაშისათჳს, წარმოსლუად ერთად ჩემთანა საქართუშლოსა შინა

ნა შემოღებად ლილასა.

¹ მათე, თავი 19, მუჯლი 29.

ფებერვალსა

- თჳს ჩემ მიერ ოსჯა 19-სა მოვაყუანინე ოსეფა ფულუაშვილი, ვინაჲთგან ფაშლაშვილის შოყვანიწინებისა განვლო პაემანმან ორგზის უმეტეს მის მიერ იახოვილისა, დავტუქუე და ვრქჳ, მით რამეთუ ჴელშეკრვით წარგიყუან შენ საქართუშლოსა შინა და მიგცემ მოვალეთა შენთა, ოღესცა არ განებავს შენ უმისოდ მოცემაჲ ჩვენდა სამართლიანისა ვალისა; გარნა სომეხი 6 ესე იყო ყოვლითურთ უღონო და ვერშემძლებელი კმა-ყოფად ჩვენ ყოველთა, რომლისათჳსცა მთხოვეს ჰაოსიანთა ეპისკოპოსმან მიკირტიჩ, ბოლოს უსუფ და რომელთამე სხუთთა ჩინებულთა სომეხთა შეწყალებად ოსეფასა ამის. ამის გამო კერძოთ ჩემით თავისუფალ-ვაჳყავ, უკეთუ მისცემს მოსეს ბერუაშვილსა ვალ- 10 სა თჳსსა და განვუტუქუე.
- 20-სა წარველ ხილუად შუბრასა¹ მიხილციანოვით, თჳს შუბრასა მაჰმად ალი არტემ არარატელით და ორის მსახურით ჩემით. განმლ- ფაშისა საჯაფხლომასა ველნი ქალაქისა, განვედით კარსა გალაენისასა და წარმლ- სასახლისა ველნი მცირედ ცულკანკლედობილისა გზისა, შევედუე-
- 15 გით ევროპიულად გასწორებულსა გზასა ვაკესა, განიერსა, კუმფენილსა, ორსავე მჭარესა ორ-ორს წრედ ნაყოფიერთა ხეთა მიერ ჩრდილებულსა, ადგილ-ადგილად რეალისა სავარძელ მწუანედ რებულეებითა დგმულსა, ჳურდმულეებითა მდი-დარსა და მათ ჴედა თითბრისა თასთა ჳაჳეებით კიდებულსა სასემელად მწყურ-ნებთა; ვვლეთ ყამისა სამი რუბი და ეიჩინენით ცსენებულისა შუბრასთანა.
- 20 შევედით რა ალაკაფისა მისისა კარსა, მოგვეგება მოწესეჲ მაჰმად ალი ფაშისა ჰაჳი ჰუსეინ აღა. ჴედამხედულსი სასახლისა ამისა და ბალისა აჲ მდებარემასა. აღგიყუანა მას შინა, რომელი მცირედცა არ ეთავაზების არხიტექტორ-რობითა და კიდმუშნიერებითა თჳთ სულთნისა და სხუთთა აზიის მფლობელთა სასახლეთა. ებენი და იტაკანი არიან დაფენილ თეთრ-მოლურჯოფსა მარმარი- 15 ლოჲთა; არს ორძგიდე; ჴემოჲ იპყრობს თჳს შორის 13-თა ოთაღთა, გარდა აბანოჲსა და ხუთთა ოთაღთა მისდა შესაბამთა, მორთვეულთა მძიმედ და დახატულთა იტალიურითა მხატვრობითა; გარნა ჴალაჲ ანუ ჰაივანი მისი და თანაჰესამძღერე მისდა მოდიდო ოთალი სამყოფად ფაშისა არიან ყოვლითურთ გონებისა მიმზიდულად და შესანიშნულად ჴელოვნებულ- 20 ნი. ესრეთუშ ძირისაცა ძგიდესა შინა არიან ევოლენივე რიცხვნი ოთაღ-თა აბანოჲთურთ, კეთილშემკობით მორთვეულნი. აჲედამ შეგვიყუანნა ბაღსა რე-გულად ქმნილსა, მრავლითა შუშნიერ ნაყოფმოსილთა ხეებითა კანონიერად რგველსა. ჰაუზნი, ვითარცა საშუ-ვალ მისა, ესრეთუშ კერძოებთაცა შინა მისთა—თეთრ-
- 25 მოლურჯოჲსა მარმარილოჲსა, რომელთაცა შორის და გარემოს მათსა არიან მარ-მარილოთაგანვე გამოქანდაკებულ სახედ კაცნი, ფრინველნი, თევზნი, ვეშაპნი და პირუტყვნი, წარმომაცენნი წყალთა ჰაუზთა შინა თჳსთა. გზანი სასლველად განიერნი, სწორენი და მოზაიკებრ დაფენილნი ტრედის კუერცხისა ოდენ მსგავ-სითა რძის ფერისა და შავ-მოლურჯოჲსა ჴუშბითა, სახედ და სახედ ჰშთაწყო- 40 ბილითა კიდურთა და საშუვალთა მათთა, ვითარცა ყუავილთა წარმომაყენებე-ლითა, გარნა შეუსრულებულ, ვინაჲთგან ვპოვენით აჲ კაცნი 200-მდე, მომყუნ-ნი კლებულისა მის სრულებასა შინა, რომელთაცა მოძღვრებად იყუნენ ბერ-ძენნი.

¹ შუბრა ეწოდების საჯაფხულო სასახლესა მაჰმად ალი ფაშისასა ნილოსისა კიდურსა თანა მდგომარესა, თანასწორ ვითარ ადგილსაცა მას, სადაცა არს იგი აღშენებულ.

ბაღსა ამას შინა არს შემოტანილ ნილოსით წყალი, მიწისა პირსა ზედა მცირედ შემალღებულთა არხთა ძლით ხურვილთა, შადრევანათათს და მოსარწყულადეცა ბაღისა. თალარნი ანუ ბესეთიანი, თუმცა გარეგან სახილუმლად მომცრონი, არამედ თვთეულნი მათგანნი რთხით ვიდრე რვაღმდე ოთაღთა დორებითა, დოშაქებითა, ფანჯრებ-ფარდებითა მორთვეულთა მექონნი, მოაწონებენ თავსა მათდამი წუშვეულსა. ბაღი ესე, თვთ განათლებულთაცა ევროპიისა ერთა თვს შორის მპონენელი კეთილგანკარგველებისა ძლით თვისსა განმაკრვებელი და აღმძრველი შურად, არს სიგრძით 1125 და სიგანით 750 აღლი. ჰაჟი ჰუსეინ აღამ მიგვიწვივა ერთსა თალარსა, რომლისაცა დაჭვეულთა კართა უბრძანა განღებად ჯელქუშუმეთსა თვსსა, შეგვიყუანა განსტმნებად, შეგვაქცივა უცხოჲთა საუბრითა, მოგუართუნა ჩიბუხნი, კავა, თვთეულსა თვთო აბელსინი, თვთო ლიმონი და თვთო კონა კრველთა ყუაეილთა. პატივოსანსა მოწესესა ამას ეაჩუქე სამი ოქრო ლოლლანდიისა და წარმოვედით კაირისადმი, რომელსაცა შინა გამოუარე ხილვად უფალსა დიმიტრი ეასილეთიქსა დაშკოვსა, გარნა ვერ ვიხილვე იგი, ენადათგან წარსლულელ იყო ვარე კაირისა, სიშორით ვიდრე რვა ჟამისა სავალსა სანახავად მაჰმად ალი ფაშისა.

თვს ალთმიშდორთის სტეფანეჲსა

დღესა ამას მომცა სომეხმან სტეფანე ალთმიშდორთმან უმცროსი ძმაჲ თვისი ოსეფა, ძალად გათათრებული კონსტანტინოპოლსა და მუნით გამოპარვით მისდა

მოსლველი. მოშიშმან ალთმიშდორთმან სტეფანე, მიხედვსამებრ კსენებულისა ოსეფასა, გამომიცხადა, მით რამეთუ მოსლველნი ძიებად კონსტანტინოპოლით თათარნი, უკეთუ ჰპოვნებენ ოსეფასა მას მისთანა, მაშინ უთუოდ დაჰპოცენყე მათ ორთავე და მთხოვა წარმოყუანაჲ მისი ქუსყანასა შინა ჩემსა და შემდგომად მომცა წერილი სომხურითა ასოებითა მიწვალისა ენასა ზედა ნაწერი, შესახებად შემოვედრებულისა ძმისა მისისა, რომლისაცა წერილისა თარგმანი არს შემდგომი:

„პატივოსანო, საყუარლო, ჩინებულო, კეთილმჯედარო, ნათელო თუ-ალთა ჩემთაო უბრწყინულესო თავადო!

უკეთუ გსურვსთ თქუშ ცნობად მდგომობისათვს ჩემისა, მაშინ, ღიდება ღმერთსა, სიმრთელით ვარ მე და მსურვსცა თქუშნთვს ყოველი ბედნიერებაჲ. მაქვს პატივი შევედრებად თქვენისადმი ბრწყინვალეობისა კაცისა ამის, რომელსაცა ზედა შემძლებელ ხართ ყოველსა შინა ნდობად. მე რწმუნებულ ვარ მის შორის ესოდენ, რაოდენცა თვს ზედა და ესრეთ, უკეთუ გსურვსთ თქვენ ყოვად მისა ვითარისამე ნდობისა, მაშინ მცირედცა ნუ იიჭენეულებთ. მას სრულებით ძალუცს ქევეად განზრახუთამებრ თქუშნთა. ხოლო დროსა ვითარისამე მოტყუვებისა და ორგულებისასა მე ვარ მისთვს პასუხისა მგებელი. გთხოვთ ესრეთუშ, თქუშნო ბრწყინვალეებაჲ, არ დაეუტევეთ იგი უმოწყალოდ და გამოყუანოთ კაცად.

შემდგომად მიღებისა ძმისა მიერ ჩემისა წერილისა ამის, ნუ ჰყოვნებთ განსტმნებად ჩემსა პასუხითა.

ალთმიშდორთ სტეფან“.

თვს სულთნისა კაიგოსუს თაქიების ჯამისა

21-სა წარველ მიხილიციანოვით, არტემ არარატელით და სამის მსახურით ხილულ სულთნისა კაიგოსუს თაქიების ჯამისა, აღგილსა შორის ახლისა და ესკი კაირთა მდებარეჲსა, კასრულიენად წოდებულისა. ჯამსა ამას შინა არს საფლავი სულთნისა ამის, უწინარეს 535-ის წლისა მიცულისა. შევედით რა გალაჲსა

მისსა, ვიხილვეთ სამნი კაცნი ერთისა ოთარისა დერეფანსა შინა; უმოკუტეუბ-
 ლესი მათ შორის იყო წამოწოლილ, ხოლო ორნი სხუანი—მსხდომარე, მპყრობნი
 ჳელთა შინა ჩიბუბთა და მსვეცილი მათნი, გართულ თქსშორისთა საუბართა.
 მისლველთა ახლოს მათსა მივეცილ მათ მშვდობაჲ, რომლისათუსცა მოკუტემან,
 5 წარმოძღვარმან, მოგვიგო მადლობაჲ მკერდსა თუსსა შეხებითა მარჯვენასა ქე-
 167 ლისა თუსისათა და გერქვა: „ხოშ გელღეზჲ“. ხოლო ოდესცა ჰსცნო მიზეზი ჩუშ-
 ნისა აქ მოსლუსა, აღდგა, შეგვიყუანნა სახლსა კმად დიდსა, ქუთიარის ტახტი-
 სსა და ზე თეთრისა მარმარილოჲსა ფიცრებითა ხურჯლისა სიმგრველისა შორის
 თუსისა მექონსა, რომელსაცა ზელა იყუნენ ადგილ-ადგილად შლილნი ტყავნი
 10 პირად-პირადთა ნადირთა, სხდომად დერევიშთა და მათდამი სტუმრად მოსლ-
 ვულთა. დაგვსხნა ტახტსა ამას ჯამსა შინა შესასლველისა კარისა მახლობლად,
 ხოლო თვთ დასჯდა შორის ჩემსა და დანიშვნულისა კარისა.
 თქს დერევიშისა ხელსა შინა, სახელით სელიმ ბაბა; რომლისათუსცა მესმა უწინა-
 15 ბაბასა რეს სხუათა მიერ, ვითარმედ არს იგი ნაქართველარი.
 მწადდა ნამდვლ ცნობად კაცისა ამის, რომლისა თანაცა შესლველმან საუბარ-
 სსა შინა, ვრქვ სელიმ ბაბასა ამას, რომელ სახეჲ მისი განმცემელობს საიდუმ-
 ლოსა მისსა და იხუშნების, მით რამეთუ არა არს იგი ამის კერძოჲსაგანი. გარ-
 ნა ვინაჲთგან ვიეთნიმე შიშისა გამო მაჰმადიანთასა და ვიეთნიმე შემსკუაღვისა
 20 ძლით თუსისა სჯულისა მათისადმი თაკილობენ უკუშ განცხადებად თავთა თუსთა,
 დაღათუ ოდესმე ყოფილან იგინი ხრისტიანედ, ამისთუს ამანცა მომიგო ესრეთ:
 — ბეგზადა! მე ვარ კონსტანტინოპოლელი, დლით ცხოვრებისა ჩემისათ
 ჯამსა ამას შინა სრბის აწ 38 წელი; ვიყავ აღზრდილ სასახლესა შინა სულთან
 25 სელემისსა და შემდგომად შემდგარმან დერევიშად, გამოვირჩივე ჯამი ესე და-
 სრულებად ამას შინა სიცოცხლისა ჩემისა.
 მივეუგვე მე: — სელიმ ბაბა, არა მხოლოდ კონსტანტინოპოლელინი, არა-
 მელ სხუათა ნათესავთაგანნიცა ტყუშდ მოყუანილნი სიჰაბუჟეთა და შუშნიერ-
 სახეობათა ძლით თუსთა ყოფილან და იქმნებიანცა მიღებულ ზრდად სასახლე-
 სსა შინა სულთანთასა.
 30 ამას ზელა თანაგმა-ქმნილსა მას ვრქვ კულადცა, ვითარმედ სახეჲ მისი
 მსგავსებს ქართველისასა და ვგონებცა რაოდენმე სისხლით მახლობლობასა მის-
 სსა ქართველთადმი, რომლისათუსცა მიპასუხა მან:
 — ბეგზადა! შენიშვნაჲ თქვენი არს ერთის კერძოდ მართალ, ვინაჲთგან დე-
 დაჲ ჩემი იტყოდის თავისათუს თუსისა ქართველად, გარნა ვინ უწყის მართა-
 35 ლი? კერძოჲთა მით მოყვანილნი უბედურნი უმეტესნი ნაწილნი ისყიდებიან
 კონსტანტინოპოლსა სახელთა ქლშშე ქართველთასა, მიუხედავად მისა, ვითარ-
 მედ არიან იგინი ნათესავობით სრულიად სხუა, რომელთათუსცა მიმღებლო-
 ბენ განმსყიდულნი მათნი მრავლით უმეტესსა ფასსა, ვიდრე ვითარსაცა მიი-
 ლებდნენყე იგინი, ოდესცა გამოაცხადებდნენ სწორედ საღითობასა მათსა.
 40 მსმენი თქვეულთა ამით, თანაწარვხსნი უშორეს განკრძობად საგანსა ამას
 ზელა მასთანა საუბარსა, და დროსა ამას მოილეს ორთა ჳაბუჟეთა კაცთა მურაბა-
 ნი და წყალნი; ამათვე მოგვართულს კავა ჩიბუხებიტურთ. მსახურთა ამათ ეკი-
 ლათ მკერდთა ზელა თასმა, ყრილნი ნაკუშთისა ამის მსგავსნი ნაჭერნი მარმა-
 რილოჲსა ქუსანი, სამ-სამ ასოსხმულნი, რომელთათუსცა მკითხულმან სელიმ
 45 ბაბასა, მივიღე მის მიერ პასუხი შემდგომთა შინა:

თუხ ღერვიშ წოდებისა — ბეგზადა! ესენი არიან ნებსით თუხით მოსლველ მიღებალ თუხ ზედა მძი- ებელთა ჯამსა ამას ჩვენდამო სურვილითა მით, რათა ღირს ჰყონ თანეი თუხნი წოდებასა ღერვიშობისასა და ამაღ, ჩუშნ მიერცა შეწყნარებულთა მათ სჯულის-დებისამებრ ჩუშნისა, აქესთ დამოკლებულ ნიშანნი ესე მორჩილებათანი განგრძობათა შინა 12-თა წელთასა, ვინა- 5. ცა იყოს იგი ჩინებულთა, საშუეალთა, უმდაბლესთა, მდიდართა, ანუ ღარიბ-თაგანი. უკეთუ ოდესმე კრებულისა ჩვენისაგანი უბრძანებს მათ ანუ მსგავსთა მათთა მორჩილებასა შინა პოვნილთა რაჟსამე მსახურებისადმი, ვითარცა დრო- 168 სა იყოს იგი, ჯერ-უჩნსთ მათ მყისუშ დამორჩილებად მათი მცირისაცა დაყოვნებისა, სრულითა კმა-ყოფითა. ქუათა მათ ზედა გამოწერილნი თუთო ასონი შეიციუნს თუხ შორის ოთხ-ოთხთა წელთა; ხოლო ერთი უზემოესი ასოჲ გვი-ბრძანებს ჩვენ ყოველსა თუთელსა წელიწადსა შინა მისდა მიწერილსა სამ-სამ-გზის მიტევებად ოდენ მათდა მცირისა ვითარმე შეცოდებისათუხ მათისა; გარნა ორნი, ესე იგი უქვემოესნი ასონი, არ ითმენენ ერთსაცა მცირედსა ვითესამე ბრალსა და ამისთვის პირველთა ოთხთა წელთა შესაბამითა სახითა განსლუსა, 15 ოდესცა ამათგანი რომელიმე არ იქმნების შენიშნულ უმეტესსა ბრალსა შინა, მაშინ მიეცემის სხუაჲ ნიშანი, მომასწავებელი სრულსა მორჩილებასა შინა და-ცუსათუხ თავისა თუხისა დროთა მათ შორის, შეეცულების სახელი და განირჩე-ვისცა რაოდენმე ამხანაგთა შორის თუხთა ჩუშნ მიერითა პატივისცემითა; უკეთუ მეორესაცა ოთხსა წელსა განატარებს სჯულისამებრ მისდა უწყებულისა კეთილად, 20 მაშინ კუალად გამოფუცულოთ ნიშანსა და სახელსა, დამნიშნელსა მისსა განგრძობა-თა შინა რუა წელთა წარტდომისასა მორჩილებითთა სიმშვიდითა ცხოვრებისა მისი-საგან სრბისათუხ. აწ უკუშ პშთების უკანასკნელი ოთხი წელი მოთმინებისა და ოდენ ამისიცა შეხუდების განტარებად თნიერ ყოველისა შეცოდებისა, მიიღებს მაშინ საზოგადოებისაგან ჩუშნისა წოდებასა ღერვიშობისასა და სახესა დამამ- 25 ტიკიებელსა მისსა ჭარისხსა ამას შინა. სხუშმბრ, ბეგზადა! იშუთად მოხდების ესევითარითა მორჩილებითთა სახითა განტარებად ვისგანმე გამოცდილებასა შინა მყოფისა მიერ 12-თა წელთა და ვინაჲთგან ესთა ძნიადობს მორბედობი-სა ამის შორის სრულისა მოთმინებისა ქონებად ყოველსა შინა, ამისთუხ გარდა-მწდარი მორჩილებისა სამძლუარსა, ვითარითაცა სახითა იყოს იგი, არ ღირს 30 იქმნების შერიცხუად ჩვენ შორის, გარნა ვერდაკლებულ-ვყოფთ მეორეთა ღერვიშთა ღირსებათაგან, უკეთუ სწადნოას იგი მასცა, ესე იგი ღერვიშთა მათ წოდებათაგან, რომელთაცა აძლევსთ სჯული შერთუად ცოლისა და ცხოვ-რებად სოფლისა საზოგადოებასა შინა.

განაგრძო კუალად სელიმ ბაბა:—ოდეს თუმცალა პირველთა და მეორეთა. 35 ოთხ-ოთხთა წელთა ფრიადისა სათნობითა, სიმდაბლითა და მორჩილებითა განმატარებელი პოვნილ იქმნების ცულდგულობასა ანუ რომელსამე სხუასა ვერ-ღირსსაქებელსა სახესა შინა, მაშინ შეეკრბებითყე ჩვენ ყოველნი ძმანი აქ მცხო-ვრებნი, მოუწოდთ მას წინაშე ჩუშნსა, გამოუცხადებთ უღირსებასა მისსა მის მიერ ძიებულსა ჭარისხსა შინა და აღვსძრკვთცა მისგან ნიშანსა მას; შემდგო- 40 მად ვეითხავთ, უკეთუ სურჯ მას ყოფაჲ მსოფლიოს ღერვიშად. ვითარცა ესცნობთ მისგან ამას ზედა თანგმობასა მისსა, მივსცემთ წერილით მოწმობასა ოთხთა ჩუშნგანთა მიერ ქელმოწერილსა, რომელ ღირს არს იგი მას შინა და-ნიშნულისა წოდებისა, განელათა შორის რუა წელთასა სრულითა მორჩილება-თა და მოთმინებათა ტურთისა ძლით. ამის გამო, სადაცა გამოირჩევეს იგი ქუშყ- 45 ნიურთა ღერვიშთა თანა ცხოვრებასა, დაუყოვნებულად მიიღებენ მას იგინი

169 თვს შორის. ესეცა მოხდების ოდესმე, მით რამეთუ ესევეთარი იგი გვთხოვს ჩვენ კრებულსა მიცემად მისდა ნებისა, რათა, დამპყთომან კულად ადგილსავე თვსსა, იწყოს ახლად გამოცედა თვისა თვისა მორჩილებასა შინა 12-თა წელთა, რომელსაცა შემდგომთა პირობითა შევიწყნარებთცა, ესრეთ ვითარმედ:

5 უკეთუ ერთსაცა ბრალსა კშთავარდების იგი პირველთა ოთხთა წელთა დროთა განვლათა შორის, მაშინვე დავსდებთ მას ჯელსა ზედა ნიშნისა განწყესებულსა, ვაუწყებთ მისთვის ადგილობით მცხოვრებთა დერვიშთა და განუტყევებთცა, რომელსაცა თქემულისა ნიშნისა ძლით აროდეს და არასადა მიიღებენყე სხუანი დერვიშნი.

10 დამასრულებელმან საუბრისა ამის, შეგვიყუანა ჯამსა შინა, გვაჩვენა კაიგოსუს სულთნის თაქიესის საფლავი მარჯვენით კერძო ძირსა თანა კედლისასა, რომელსაცა ზედა იხილავთ დამოკიდებულთა სხუდასხუა-

15 თვს სულთნისა კაიგოსუს თაქიესის საფლავისა და იარაღისა მისთა გუართა იარაღთა მისთა, ესე იგი ლახტთა მრავალსახეთა, შუბთა ფრიად მსხვლავრძელთა, უმშვლდოდ ჯელით სასროლ-სატყორცთა ისართა, ისპანტონთა, ალუბარდთა, ჯრმალთა და პირად-პირადთა სახეთა აბჯართა, რომელთაცა თვთოვსა მათგანისა ძლივ ძალ-ვიდევით შეძრუად კედელსა მას ზედა და გარდმოღებათათვს გვივარძმეს უძლურთა ძალთა ჩუღნთა.

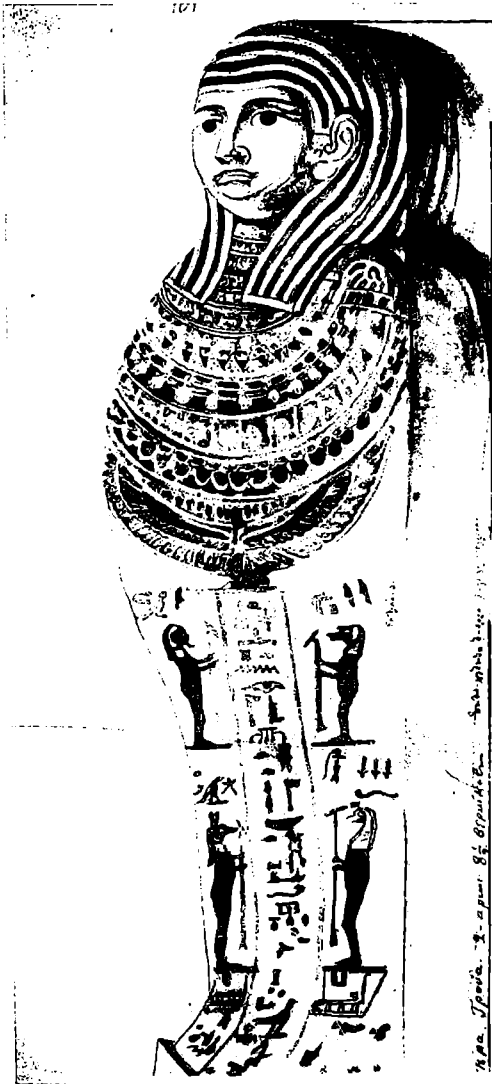
20 თვს ჯაუზისა და მის შორის მდგომარისა სულტისა ჯამისა ამის საშუევალსა შინა არს ჰაუზი თეთრისა მარმარილოსა 12-კუთხედით, კმად ღრმად. შორის ჰაუზისა ამის დგას მისევე მარმარილოსა სულტის რვაკუთხედით, ადგილ-ადგილად გარემოს თვს წულლიად დათხრილი, რომელთაცა შინა არიან კშთასხმულ თითბრისა ხრილნი წვრილნი ლულანი ოქროთა ფერკილნი, ხოლო თვთ სულტისა იგი, სიმაღლით ექვსისა ადლისა, არს უგულო, თავისუფლად მოქმედებისათვს მის შორის წყლისა. სულტისა ამისთვის მოგვითხრა ნამდვლ აზიურ ზღაპარსიტყუაობად მისაღები დერვიშმან სელიმ ბაბა ესრეთ:

— ბეგზადა! ოდესცა სულთანსა კაიგოსუს თაქიესსა აღუშენებდეს ციხე კასტელი და მას შინა სასახლეა, შენებად მათსა მოტანილთა ჭუათაგან დამპყთომილან რაოდენნიმე ქუანი სასულტონი, გარნა დაუთლელნი. დღესა ერთსა მათ

30 ზედა ნებდევლსა სასახლით გამო თვსით უბრძანებდეს ჩინებულთათვს თვსთა მწუხარითა სახითა, ვითარმედ ესოდენთა შენობათა სრულყოფელმან ვერ შეუმზად თვისა თვსსა ესევეთარი სამყოფი სხუათა მიერ უშურველი, რომლისაცა მიუღებლობისათვს ძალ-ელდას მას შინა უშიშრად ყოფაჲ. მოწყნეთა მისთა, დაიმედებულთა კასტელ ციხისა და მისისა ადგილისა ბუნებითსა სიმამარესა ზე-

35 და, მოუტყენებდეს შეუძლებლობა ვისგანმე სხვსა მძლავრისაგან აღლებად მისა საჭურვლითა, თანასწორ ვითარ აღშენებადცა უმჯობესისა თვთ სულთნისა მის მიერ. სიტყუათა ამით გამო აღმდგარსა მას სულთანსა კაიგოსუს გამოუყვანის იგინი გარე თვსთანა ჭუათა მათდამი, ალუღეს ერთი მათგანი და მთქემელსა დიდებულთა მიმართ თვსთა, ჯმა უყვეს: „მიხედეთ, სადაცა დაეცემის ჭუაჲ ესე, მუნ აღუშენებ თავსა თვსსა სახლსა და შემდგომ დაემკვდრები მას შინა, რომელსაცა არღა ვინმე შეიშურებეს მიღებად მისა ჩემგან“. გაუსროლიეს ჯირითებრ, ჭუაჲ იგი დაცემულ არს თვთ ადგილსა ამას, სადაცა ხელდავთ ჰაუზსა ამას და სულტისა, თვთ ჯვსა მის ნაჭერსა მუხუთესა, ვინახოვან დაცემასა შინა გატეხეს არს იგი ხუთად. და ესრეთ აღუშენებდეს მას ჯამი თვს, ვაუკეთებდეს საფლავი

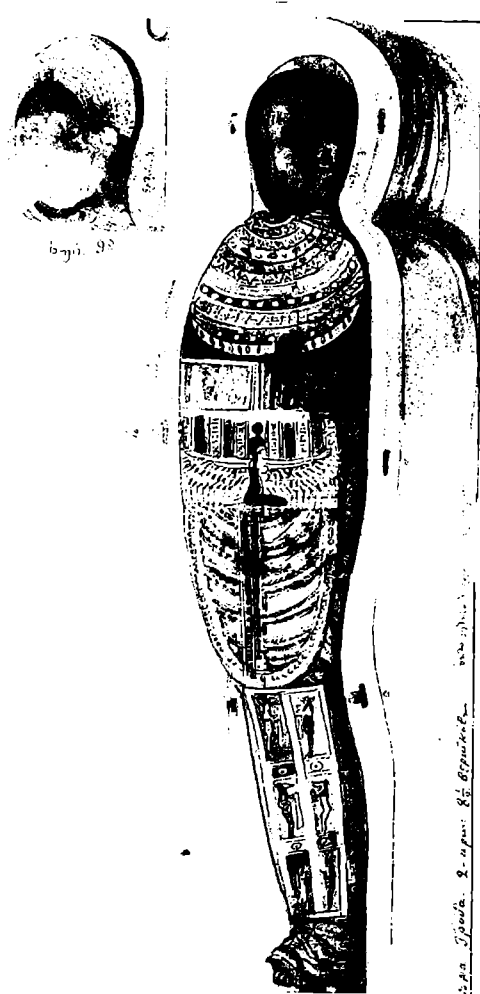
40 ესე, რომელსაცა შინა არს დამარხვულ იგი და კვალად ჰაუზი ესე სულტიურთ და იარაღნიცა იგი თვთვე დამოუკიდებდეს კედელსა ამას ზედა საფლავისა თანა თვსისა.

მ.ა. ჯავახიშვილი. მემფისის იეროგლიფებიანი კუბო

სურ. 8

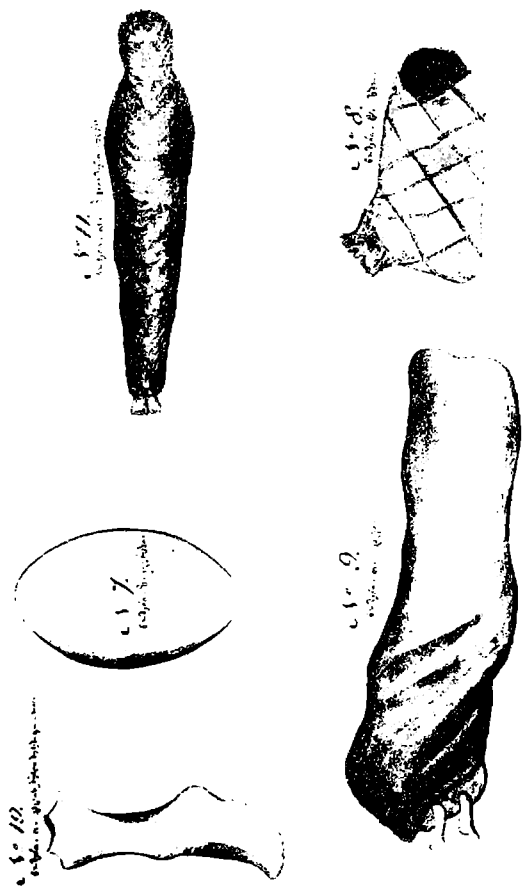
სურ. 8. მემფისის იეროგლიფებიანი კუბო

სურ. 98

სურ. 9

სურ. 9. 90. ბეჭდის სურ და პირსაშუბრ. 98

სურ. 11

სურ. 11. უკუბო პატარა ნუბია და სხ.

მარტენით კერძო ჯამის ამის, ახლოს კარისა, რომლისა ძლითცა შევმოვე- 170
 დით ამას შინა, არს კედელსა ზედა ლურსმებსხმულსა მდებარე ფიცარი და
 მას ზედა ძევის მოგვ ანუ ჩექმად ერთი უყელო, წითლისა
 თვის სულთაწაიგოსუსთა-
 ქიების მოგვისა
 სამოგვსა დიდად ზრქელისა, რომლისაცა ძირისა სიგრძე
 არს ნახევარს ადღს სამ გრე ნაკლები და სიგანე— 5
 ერთ ჩარქე გრე-ნახევარი. ესე არს გატენილი თივითა; სცმია სულთანსა კაი-
 გოსუს თაქიესსა, სიტყუათამებრ სელიმ ბაბაქსათა, შობითგან თვისით
 შვდისა წლისა მექონსა.

თვის დერვიშ სელიმ ბაბაქს
 ბაღისა აქედამ გამოსლევულთა პირველსავე სახლსა შინა გვი- 10
 მასპინძლა აპელსინითა და პორთუვალითა; მერმე შე-
 გვიყუანნა ბაღსა თვისსა თუმცა მცირესა, გარნა ხეთა მიერ
 ნაყოფიერთა მწყობრ-მწყობრად მდგომობითა შემკობილ-განშუშნებულსა, ესრე-
 თუც პირად-პირადთა ყუაილთა ნახჩ-ნახჩად რგველებითა აღცელებულსა, რომ- 15
 მელთაცა შორის ვიხილვეთ ხე ერთი, სიმაღლით სამს საყენადმდე, მტვრთველი
 თვის ზედა ნიგვზისა ხის კაკლისა სიმსხოთა კაკალთა. მიმღებმან სელიმ ბაბაქსა
 ნებისა, მოვაწყვედინე მისით ხუთი კაკალი. კაკალნი ესე იყუნენ გაფურჩენილ,
 რომელთაცა შინა ჩნდნენ უჩუქულონი სიწმინდისა ბაბაქანი და წარმოვიღე
 თვისთანა. აქ უბრძანა მორჩილთა მათ სადერვიშოთა მორთმევეად ჩვენდა ყურ-
 ძენტთა და პირად-პირადთა ყუაილთა კონებად კრეულთა, რომელთაცა მიმღებ- 20
 ნი. გავემშვიდობენით მოქუცსა ამას და წარმოვედით სახლისადმი ჩუშნისა.

თვის ანტონიაკი ლავრი-
 ნის ჩემდა მოსლუსა 22-სა. მოვიდა ჩემდა ჰექიმბაში ანტონიაკი ლავრი-
 ინო, რომელმანცა მომიტანა ცხოვრებადმოხილი ძელი ოქ-
 რომასა ჭუარსა შინა მდებარე ოქროსავე დასამოკიდებე-
 ლის ჯაჭვთა და მრქუა:

-- ბეგზადა! არხიმანდრიტმან ნეკტარიოს დროსა თვისისა ჩემთანა გან- 25
 მშვდობებისასა მარწმუნა ჭუარი ესე მმეტყუელმან, მით რამეთუ აღუთქეამს მას
 მოცემად თქუშნდა ამისა და მთხოვა სახელითა მისითა მორთმევეად თქვენდა,
 რომლისათვისცა დღეს, აღმასრულებელი მის მიერ რწმუნებულისა, გთხოვ მი-
 ილოთ ესე წინდად მისა და თქუშნ შორის პოვნილისა მეგობრობისა.

თვის დ. ვ. დაშკოვისა,
 ოსეთა ფულუაშვილისა და
 ნასალდათარისა დავეით
 ბაზილიძისა 23-სა. მოვიდა მაჰმად ალი ფაშიდამ უკმოქცეული
 დმიტრი ვასილიევიჩი დაშკოვი. ამასვე რიცხუსა მოსცა
 ოსეთა ფულუაშვილმან მოსე ბერუაშვილისა თვის თეთრი.
 დღესა ამასვე შეიშალა გონებასა შინა ანუ გაავიქნა ნა-
 სალდათარი დავეით ბაზილიძე, რომელი, ვითარცა მეს- 30
 მა, მოეწამლათ სხუათა გათათრებულთა ნარუსალთა.

თვის ბოლოს უსუფის ჩემ-
 და მოსლუსა 24-სა. მოვიდა ჩემდა ბოლოს უსუფ, რომელმანცა
 მკითხა კუალად და მთხოვა თქემად მისდა დღისა ჩემისა
 აქაით იერუსალიმს წარსლუსა და მცნობი ჩემ მიერ,
 დროსა მის, წარვიდა თვსად.

თვის სპირიდონ სივიონისა
 და მისტრ ჭონ ჰეიღისა 25-სა მოვიდა ალექსანდრიით სპირიდონ იეგოროვი-
 ჩი სივინი და დადგა სახლსა რომლისამე ბერძნისასა.
 ამასვე დღესა მოვიდა ჩემდა მისტრ ჭონ ჰეიღი შეტყობად
 ჩემგან დროსა წარსლუსათვის ჩემისა პალესტინისადმი, ხოლო უწყებულმან მის-
 თვის, გამომიქცადა, რომელ ივიცა მზა იქმნების დროსა მისთვის.

26-სა. ვიწყე განმზადებად ყოველთა ნიეთთა ჩემთჳს საკმართა წინამდებ-
171 რეასადმი გზისა. ვიყიდე ერთი თოფი ორლულიანი ანგლიური, ერთი კრემის მა-
ჟარი და ერთი ზონტიკი ანუ სამზეური.

6 თჳს წერილისა და საჩუ- კაცის ჳელით ერთი დაბეჭდილი პაქეტი, ერთი ულაკი
ქართა ბოლოს უსუფის ცხენი კაირული თავის შეკაზმულობით, ესე იგი ლაჯვარ-
მიერ ჩენდა გამოგზავნ- დისფერსა ხაველსა ზედა ოქროთნაქერის უნაგირით, რან-
ნელთა ტით და სხჳს მისდა შესაბამის იარაღით, ერთი ჳრმალი
ოქროთმოქედილი და ორი ქიშირული შალი სახელითა მაჰმად ალი ფაშისათა.
10 აჰა წერილისა მის ფრანკულულად დაწერილისა და ბოლოს უსუფის მიერ ჳელ-
მოწერილისა თარგმანი:

თჳს ჳემოქსენებულის წე- „კაირსა, 9 მარტსა, 1820-სა წელსა.
რილის ძალისა ანუ თარგ- უბრწყინუალესო თავადო!
მანისა

მოდგილემან მეფისა ჳელმწიფემან ჩემმან სათნო იჩინა მოცემად ჩემდა
15 უსახარბიელოვისისა რწმუნებისა განცხადებად თქუწნისა ბრწყინულუებისადმი
უუტკბილესისა კმა-ყოფისა, რომელიცა მოუპოვნა მას პირისპირ მცნობობამან
თქუწნმან.

მმადლობელი თქუწნდა ჳსიამოვნებისათჳს მოსლჳსა, ჳელმწიფე ჩემი
გთხოვსთ თქუწნ ჳერ-იჩინოთ მიღებად ნიშნად მისისა მეგობრობისა:
20 კაირული ცხენი სრულითა ცხენის იარაღითა, ოქროასა ჳრმალი და ორი
შალი ქიშირული.

ვეგები ჩემითა მალაპატევისცემითა
თქუწნის ბრწყინუალების უუმორ-
ჩილესი და თანამერდომი მოსამსა-
ხურე ბოლოს უსუფ.

25 მათს ბრწყინეალებას
თავადს გიორგი ავალოვს
კაირსა შინა“.

20 თჳს ჩემ იერ გამჳდობე- 28-სა. გავემწვიდობე ვიეთთამე მცნობთა ჩემთა ჳერ-
ბისა აქაურთა თანა ძენ სამლუდელ-საეროთა, ფრანგთა, სომენტა და სხუა-
თა, ხოლო მოველ რა შინ, მივიღე იერომონონოსის მა-
კარიოსის მიერ წმიდა ნაწილი წმიდისა ყოვლად დიდებულისა ძლევაშოსილისა
და დიდისა მთავარმოწამისა გიორგისა.

25 თჳს მაჰმად ალი ფაშისა 29-სა. უკმოქცეველი სოფლით მაჰმად ალი ფაშა
მოვიდა კუალადევე კაირს.

თჳს ჩემ მიერ მუშაითა ამავე რიცხვს მივიღე მუშიები, რომელნიცა არიან აჰა
მიღებისა დახატველ ჳშთატანებით და ნომერთა ქუწუე, ესე იგი სა-
ხელდებით: ბირველი ნომერი არს კუბოთ იეროვლიფებიანი

172 (იხ. სურ. 8), მეორე ნომერი—მასკი ანუ პირსახურავე ოქროთა მოოლევილი (იხ.
10 სურ. 9ა)*, მესამე ნომერი—თვთ სახევე მუშისა მის (იხ. სურ. 9), მეოთხენი ნო-

* მუშის მასკა, ცალკე პატარა ფურცელზე დახატული, მიმაგრებულია № 9 სურათზე მუში-
ის თაეთან ისე, რომ შეიძლება მისი მოძრაობა. მუშის თავის ეს სურათი მოვითავსეთ № 9 სუ-
რათის ქვემო კიდზე 9ა ნომრით (ე. შ.).

მერნი—კუბონი უმომცროესისა და მომცროსა მუმიათა (იხ. სურ. 10), მესუ-
თენი ნომერნი—თუთ უმომცროესი და მომცრო მუმიანი (იხ. სურ. 10), მექუ-
სე ნომერი—ურნა ანუ ქოთანი (იხ. სურ. 10), მეშვიდე ნომერი—კუშრები (იხ.
სურ. 11), მერვე ნომერი—ბო (იხ. სურ. 11), მეცხრე ნომერი—კატა (იხ. სურ.
11), მეათე ნომერი—კაცის ძული, ანუ რომელიმე სხუა ნაწილი ბუნებითისა
სახითა (იხ. სურ. 11), მეათერთმეტე ნომერი—უკუბო პატარა მუმი (იხ. სურ.
11), საცნობელად თუთუღთა მათთუ მქლოვეღთა მიერ გუამთა.

ხოლო პირველისა მის ნომერისა მუმიის იეროგლიფთა განმსინჯველმან
ერთმან კეთმან, სახელით შიხ აჰმად, მოენესა ძლით ჩვენ შორის მოუბარისა
მომცა ცნობა მათთუ განრჩევი (უკეთუ არ ექვემდებარების ურწმუნებლობა-
სა) ესრეთ: „დიდსა კუბოსა ამას შინა მდებარებს გუამი ასულისა სქესთაგან
ფარათასა, მიცულილი უწინარეს 3874-ის წლისა, რომლისა თანაცა არიან
სამნი შვილნი მისნი, გარნა მათ შორის ორი მუცელწამბდრობისა ძლით შო-
ბილი, თანასწორვე შებალსამებულნი მუმიებად; ერთი ურნა ანუ ქუს ქოთანი,
შინაგანთა ნაწლევა და ღვიძლ-ფილტვთა დიდისა მის მუმიისათა მცუსლი,
ოთხი კუშრები, ხუთი წყვილი სანდალი, ერთი ხბოა და ერთი კატა ბალსამე-
ბულნი“.

ხოლო შემდგომად სიტყუათა ამთ მრქუა: „პატივითა ამით იმარხვდიან
მეფეთა ჰშთამომავლობანი, დიდშემძლენი და მდიდარნი, უკეთუ იყენენ იგინი
ცნობილ კეთილკრძალულებითსა და საქებელსა ცხოვრებასა შინა“.

უკანასკნელ გასინჯა კუალად ყოველივე შემოჩვენებულნი ნივთნი და მი-
თხრა: „აწ მშვიდობით, ბეგზადა! მოკლედ გაცნობეთ თქვენ მუმიათა ამათთუ
ამად, რომელ მიეჩქარები წარსლუად სოფელსა შინა მშვიდობით“.

ჰსთქუა რა ესე, აპირობდა განსლუად ჩემგან, რომელიცა შეეაყენე და
ერქვ: „უკეთუ გამომიწერ შენ ძალსა იეროგლიფთა ამათთასა, უადღუესს და
უუსრულეს საცნობელად ისტორიისა მისისა, მაშინ მოგცემ შენ შერომისათუ
შენისა ათსა თუმანსა ვეცხლად (ვინაჲთგან კერძოსა ამას შინა არ უწყიან
სხუა თეთრი, გარდა ოქროსა და ვეცხლისა)“. არამედ კეთმან ამან, მომგებ-
მან ჩემდა, რქუა: „არცალათუ ათასისათუ ქეისისა¹ აღგისრულებ თხოვილსა
თქუქსნა“. და ესრეთ, მოუდრეკელსა კაცსა ამას მივეც ერთი ოქრო სულთან
მაჰმუდისა ხუთმინალთუნინი ვეცხლად და გაეყარინით.

მარტა 1-სა

თუ ფრანცესკო ვალმასის მოვიდა ჩემდა ფრანცესკო ვალმას, რომელმანცა მოწ-
და კაირისა ცა წერილით უწყება მომელთამეთუ სახეთა კაირის
მდგომებისათა, და ვითარცა წარმოვიდა ესე ჩემგან, წარველ მიხალიციანოვი-
თურთ და იასალჩი ტუსუნით ცხენთა ზედა შემოვლად ქალაქისა ამის დანიშე-
ნითა საათისათა, რომელიცა შევმოვლეთ სამსა ჯამსა და 54-სა წამსა. იტყუან
სიმგრველესა ამისსა სამს ფრანციის მილად. სიერცისათუ ამისა არარაჲ ითქე-
მის დამტკიცებთ; ესრეთუშ უმცირეს საცნაურ არს რიცხუ მცხოვრებთა, გარ-
ნა რომელიმე უბნობენ ამას შინა მკვდართა 70000-სა სულისა, ვითონიმე 55000-სა,
სხუანი 90000-სა და მილიონადმდეცა. ხოლო მე, დამტკიცებელი ყოველთა მათ,
მოვიტყენებ აჲ განრჩევი ქალაქისა ამისთუ, ცნობად მკითხულთა ჩემთა, ფრან-
ცესკო ვალმასის მიერ ჩემდა წერილით მოცემულისა პირსა ესრეთ:

¹ ქეისა—არს ორმოცდაათი თუმანი ვეცხლად.

- თუკ კაირისა ხიწულიღე-
 ხა შინა გამოწერისა კაირი არს უპირველესი ქალაქი სრულისა ეგვიპ-
 ტისა და ხშირად უწოდებენცა მას დიდს კაირად შო-
 რავს ნილოსისა აღმოსავლეთისა კიდურსა ნახევარ მილითა; დაფუძნებულ არს
 980-სა წელსა შემდგომ შობისა ხრისტისა პირველისა ფათიმიდელის ხა-
 5 ლიფა ელ-მოსის მკედართმათკარისა ჭიგოპარის მიერ, ხოლო ეწოდებისცა ელ-
 კაირი, ამად რომელ თუთ მას დროსა, ოდესცა უღვათ საფუძველი მისი, განუვ-
 ლიეს მერიდიანსა ზედა ეტლსა მარისსა, არაბულად ელ-კაგერს, ანუ ამად, მით
 რამეთუ მოასი დაუბრყიესთ მაშინ ეგვიპტელთა. ჩანს, ვითარმედ დიდხანს ყო-
 ფილა იგი წინააღვილად არავიის ძეშლისა ფოსტატ ქალაქისა, რომელიცა არს
 10 დაწუწარ საფუძველადმდე 1186-სა წელსა, დროსა ჭუარის ლაშქრობისასა ფრანგ-
 თა მიერ. ამიერ ჟამით უწყვეს კაირსა აღორძინებად. სულთან სალეგედინსა
 ანუ სალადდინსა 1194-სა წელსა უბრძანებდეს შემოვლებად მისა მიწისა თბრი-
 ლისა, ზომით ერთ-ნახევარსა მილსა ზედა გერმანიულსა, რომელი იხილუმბის
 დღესაც ადგილ-ადგილად. სალადდინსა არათუ ოდენ განუშვენებდეს ქალაქი,
 15 არამედ მოუყვანისცა იგი მომგვრებელსა მდგმოეხასა შინა. მას შემოუღიეს
 ბაღნი, სასნეულონი, უცხოთ მისაღებელნი სახლნი, მაჰსეთნი და სასწავლებე-
 ლი, რომელიცა მოწვენადმდე თათართა ყოფილა ფრიადსა და დებასა შინა.
 მართალია, არს აწცა, გარნა ესე მიეწერების მაჰმად ალი ფაშას, დაუძინებე-
 ლად შირუნველსა სამფლობელომსათუკ თუხისა კეთილდღეობისა და განათლებე-
 20 სადმი, რომლისაცა ხარჯსა ზედა ასწავლიან კორანისა განმარტებასა, ღრამმატი-
 კასა, ვარსკვლავთმრიცხველობასა, არიხმეტიკასა, ალგებრასა, ფორტფიკაციასა,
 ფისიკასა და მათემატიკასა ენათა ზედა ბერძულსა, ფრანცუზულსა, იტალი-
 ურსა, არაბულსა და თათრულსასა. ხოლო ოსტატნი მიმღებელობენ შერომა-
 თათუკ თუხსა ფასსა ჯამ-ელ-ასგარად¹ წოდებულისაგან, რომელსაცა შინა სდებს
 25 წლითი-წლად თეთრსა მათდა მოსაცემელსა ქსენებელი ფაშა.
- ქუჩანი ქალაქისა მისი შირის არიან იწრონი და მრუდნი, ხოლო ვინაჲთ-
 გან გარდა მათსა არიან მოუკირწყლავ, ფრკიენა და ცხენოსანნი ფრიად მრავ-
 ლობით მსლველ, ამისთუკ აღსდგების ესევითარი შემაშინებელი მტურარი, რო-
 მელ შეუჩვევარი მისდა კაცი სათანადოებს თუთიქემის დაჰშობობად. კერძონი
 30 კაცი თუმცა რწყვენ მათ ოდესმე წინაშე სახლთა და დუქანთა თუხთა, არამედ
 მყისულ წაკულად მტურარისა შეიქმნების ტალახად და გამოსცემს საძაგელსა სუნ-
 სს. მომრწყველად მათსა არიან დღეს განწესებულ 45000 კაცი, გარდა კერძოთა
 მათ ზემოთქმულთა. თქმულნი ქუჩანი ესე არიან დია მრავალ და თუთეულსაცა
 მათგანსა აქუაწყე თუხნი ალაკაფის კარნი, რომელნიცა დაიკეტებიან დამე მკმი-
 35 ლავთა მიერ მათთა, გარნა განუღებენ მიმომავალთა. დროსა ამას არიან ქუჩანი
 ესე განათლებულ ფონრებითა და გრილაცა საამოდ. მუშაობა, ალებ-მიცემა
 174 და ყოველი ესევითარი არს უმეტეს დროსა ამას, ვიდრედა დღისით — გაუძღებე-
 ლისა სიციხისა ვაშო, თუმცა დღე გარდააფარებენ ტყავთა, შალთა და ქალობ-
 თისა სიწროასა ძლით ქუჩათასა სახლითი-სახლად და მით იცუმს თავთა მზის
 40 შემწულობისაგან.
- ქარვანსართა და ბაზართა შინა შესაძლო არს შოვნად ყოვლისა საჭიროჲ-
 სს, ფასითა არად სანიშნელითა. საფრანგეთისა კონსულნი და ვაჰარნი ცხოვ-
 რებენ განზოლოებით ერთსა ქუჩასა შინა, რომელსაცა აქუს ესრეთულ თუხი
 ალაკაფის კარი და უვისცა კარაული. დროსა მომსრველისა სენისასა არ განუ-

¹ ჯამ-ელ-ასგარა არს სახელი ერთისა ჯამისა.

ლებენ არავის არავითარისამე მიზეზისათჳს. შემაწუხებელი და დამამძიმებელი ცხოვრებაჲ მათი ნუგეშ-იციემების რაოდენმე საამოებითა შუწნიერისა ბაღისათა, რომელიცა არს ანგლიურებრ ქმნილ შორის სახლთა მათთა.

სახლნი არიან ორისა და სამისა ძვიდეთა. აქუსთ სართულთა ზედა ადრ-ბაგნი, მრავალთა ქვთ ფენილნი და ვიეთთამე თიხითა გარდალესილნი. აჲა აქუსთ ბაღნი, შადრევანნი და მომცრო ჰაუზნი, ვითარცა განსაგრილებელად სახლის ჰაერისა, ესრეთუჲ საბანელად ანუ განსაწმედელად მკლავ-ფერჯთა დროსა ლოკუსა მათისასა. მრავალთა შორის მარმაროლოთა და თლილთა ქუთათა გამო ნაშენთა სახლთა, იპოვნებინ უმრავლესად შენობანი თიხითა, ალიზის აგურითა და მშვრივისა კლდის ქვთა, რომელიცა მოაქვსთ ახლოს კაირისა მდებარის მოკატამის მთილამ. სახლნი ესე ზოგად ყოველნივე მსგავსებენ უფროს დილეთა, ვიდრელა სახლთა, ქუჩათა ზედა ფანჯარათა არმქონთა. მოედანნი და მერენი არიან აჲა ცულ, უწმიდურ და მცირე. ქარვანსარანი საკმაო, რომელთაცა შინა ვითარცა მიმომსვლელთათჳს, თანასწორ შესანახავადცა საქონელთა არიან ოთარნი და ადგილნი.

მაჰსჯითნი ანუ ჯამნი კაირსა შინა არიან ფრიად მრავალ. რომელნივე რაცხვენ მათ 452-ად და უმრავლესნი მათგანნი 600-ად. არამედ მათ შორის არს ყოვლითურთ უჩინებულესი ჯამი, აღშენებული ჰასსან სულთნისა მიერ და დია განმაგრებულ. რომელნივე მაჰსჯითნი არიან დაწესებულ მიცემად მოწყალებისა გლახაკთა ყოველ დღე. გარდა ამისა, ყოველსა ოთხშაბათსა, დროსა მწუხრისასა გაიტანენ აჲაჟურნი თათარნი კარავთა სახუთშაბათოდ საფლავთადმი თჳსთა მკუდართათა, დაუტებენ სუფრათა გლახაკთა და ვითარცა ძალუძთ აჲმვე-ასმევენ და მისცემენცა თეთრთა. მინარათა ზედა აზანისა საყოფელად ანუ მოწოდებისათჳს ერთასა ლოკუად არიან დადგინებულ 2460-ნი კაცნი, თუითქემის სახედველმოკლებულნი, მით რამეთუ ვერ უძლონ ხილვად მდებრთა ბანებისა. კაცნი ესე ვლენან ესრეთუჲ ქუჩათა შინა და ჰკანადნი ხალხთა ლოკლედმი. ბერძენთა ეკკლესია არს აჲა ორი, ზოლო მესამე—პატრიარხის სახლის ეკკლესია სახელსა ზედა წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასსა და ერთიცა—საქამრო ანუ მეტოხი სინა მთის მონასტრის ეპისკოპოსისა. გარდა მათსა არს ორი მონასტერი ფრანციისა, ერთი ეკკლესიაჲ სომეხთა და 36 სინაგოგი ურიათა.

მრავალთა საზოგადოებისა სახლთა შინა ისყიდების აჲა სპილენძისა ჯამებითა ახალი წყალი, რომლისაცა შოვნა ოდესმე დიდისა ფასითაცა შეუძლებელ არს, ვინაჲთგან ნილოსისა არს ფრიად მღვრივე და არ ძალუძს დაყენებად მწყურვალებისა, რომლისა ძლით იტანჯვანყე მარად აჲაჟურნი ესევეთარსა ცხელსა ჰაერსა შინა. გლახაკთა და უღონოთათჳს. სახლნი არიან ესრეთუჲ კმასაყოფელ, რომელთაგანიცა ერთი, წოდებული მურისტანად, არს ფრიად ვრცელი, მხოლოდ სნეულთა და გონებასა მოკლებულთათჳს. ესე ყოველნი ინახვან წარსაგებელითა მაჰმად ალი ფაშისათა.

ქასტელი ანუ ციხე კაირისა მდებარებს კლდესა ზედა შორის ქალაქისა და მოკატამის მთისა. ესე არს მოზღლუდელ განიერისა კედლებითა, რომელთაცა ზედა არიან მაღალნი გოდოლნი; გარნა რომელნივე, მიხედვსამებრ ახლოს მდებარისა მაღლისა მთისა, არმშემძლებელ არიან ნამდვლისა სიმაგრისა სახელის მიღებად თჳს ზედა. ციხესა ამას ჰკმილვენ იანიჩარნი, მიმღებნი ჯამაგირისა მაჰმად ალი ფაშისა მიერ.

მდებარეობაჲ ქალაქისა არა არს სარგებლიან, არცა სასიამოვნო. გარემოს ამისა აგროვიან ნეხენი, ტალახნი და ყოველნი უწმინდურებანი, დღითი-დღე ჰა-

ლაქით გამოტანილნი. რაოდენცა უახლოეს კაირისა მიხუალ, მით უგაუძღლებელესად იჩინების სახეა მისი. სიმყრალეა საფლავთა და ყოველთა მძორთა არს თუითქემის მომკველ. აქა არს შემოტანილ არხი, კალიდ ელ-ემირ მუმეინად¹ სახელდებული. არაბნი ამტკიცებენ, ვითარმედ ესე იყოს გათხრილ ომარის მიერ, არამედ სხუანი იტყვან წინააღმდეგად მისა, რომელ გაუკეთებინოს იგი იმპერატორსა აღრიანესა ანუ ტრაიანესა; გარნა წყალი იქმნების მას შინა დროსა ნილოსის გადმორღვნისასა.

5 შარაათი² აქუსთ აქა პირუთნებელი და მსწრაფლი. რაჟცა და რაბამცა მძიმე და ძნიალი საქმეა სადავო იყოს მას შინა შეტანილ, სამი დღე არს მხოლოდ შეწირულ მისთჳს.

10 არიან აქა ფრინველნი ერთგუარნი, ფრიად მსგავსნი ქედანთა, მეზუღარენი სახლთა, ბაღთა, ხეთა ზედა და ქუჩათა შორისცა მსხდომარენი, რომელნიცა უზნობენ თუითქემის სასმენელად რეცა ქართუელსა ენასა ზედა შემდგომთა ლექსთა: „ბიჳო! ნუ გაათარღები“.

15 დღესა ამას გავუგზავნე ბოლოს უსუფს ერთი მეხანაიკის ოქრომინაქრიან-რეპეტიციანი საათი ჳელითა მაჰმად ალა მუსტოფა ჳაია რახასისათა ნიშნად ჳსოვისა ჩემისა.

კაირსა შინა არიან დღეს მემკვდრენი საკუთართა სახლთა თჳსთა მექონნი 77631 კომლი, გარდა დროსა ნაპოლეონისა და შემდგომადცა მისა ჳირისა მიერ 20 მომწყდართა მცხოვრებთა და დაქცევულთა სახლთა 54208-თა კომლთა, რომელთაცა პატრონთა რიცხჳ სულობით არ უწყვიან.

არაბნი, ნებსით და იძულებით მოსლველ-მორეკილნი სამუშაოდ, არიან დღეს ნახევარ მილიონადმდე, გარდა თათართა და სხუათა მათებრვე მოსლველ-მოყუანილთა, რომელთაცა ორთავე რიცხჳ მიიწვევის მილიონადმდე.

25 ცხენნი, ჳორნი და ვირნი გასაჳირაებელად დაყენებულნი ჳალაჳისა ამის შორის მათჳს დანიშნულთა ადგილთა ზედა—77435. აქლემნი, ცხენნი, ჳორნი და ვირნი, რომელთაცა პატრონნი მიმოზიდვენ სახლთა შორის წყალთა ფასით—54745, რომელთაგანცა ხაზინა მიმღებულობს სანიშნელსა სარგებლობასა შემოსავლითა.

30 ბაღნი შაჳრისა ჩალათა ანუ ლელწამთა, ბაღნი ჩუშველებრიენი ვაზ-ხეხილიანნი, ბაღნი ფინიკთა და ბოსტანნი კერძოთა ჳელთა შინა მყოფნი არიან აღწერილ და ერთმევისთცა პატრონთა მათთა მათჳს ჩინებული თეთრი. ყოველნი ჳელოსანნი, მიწისა მუშაჳნი ანუ სხვისა რაჟსამე მოქმედნი სამფლოებელსა შინა მაჰმად ალი ფაშისასა არიან უწყებულსა შინა მმართველობისასა 35 შემოყუანილ და იგიცა, თუ რაოდენი დღიური მიწა შეიმუშავების სხუათა და სხუათა მარკუალთა და თესლათჳს, რომელთა ძლითცა შემოსდის ხაზინასა მდიდარი შემოსავალი.

დღიური შემოსავალი ჳსენებულისა ფაშისა არს 3922 ჳესა. ჳამისა ამის გამო იხარჯების მეოთხედი ნაწილი დღიურევე ჳარსა ზედა შემდგარსა 100000-თა 40 კაცთაგან.

სიცხე ჳაერისა ანუ ტაროსისა ოკლომბერსა, ნოემბერსა, დეკემბერსა და იანვარსა შინა აღმეტების ჩუშველებრიესა ჳარისხსა თჳსსა, ესე იგი 44-სა და მიაწევს 54-ით 58-მდე გრადუსად ჳალაჳისა გარე. ჳამთრისა ჳაერსა რიცხუშ³ აქა

¹ კ ა ლ ი დ ე ლ - ე მ ი რ მ უ მ ე ი ნ — არხი მარჯლაიღებულთა ჳელმწიფისა.
² შ ა რ ა ა თ ი — სასამართლო ანუ სასამართებლო.

ფებერვლის 21-ის რიცხვთ მარტის 9 რიცხუდმდე; ხოლო სხუთა თთუშთა და დროთა შინა სიცხე არ დაჰქვდების აროდეს 38-ს გრადუსადმდე.

აწ არს ჟამი თქემად მცირედ რაჟსამე მაჰმად ალი თჳს მაჰმად ალი ფაშასა ფაშისათჳს და მიქცევად მისდა რაოდენმე გულისმცირებულისა, რეცა ბუნებასა შინა უჩუქსეულოასა და იშუთისა კერძოსა ამას. მფლობელი ესე საშუაველისა პასაკისა, სახითა თეთრ-წითური, წუშრ-ულვაშმოქერო, თუალწულილ-მოლურჯო და მარადის მდაბლითა კმითა მოლაპარაკეჲ არს შული მეწამულისა ზღუეს კიდურს მცხოვრებელისა გლახაკისა და ჩანგლითა თევზთა მნადირებელისა თათრისა, რომელიცა, შემდგომ მაშისა თჳსისა რაოდენსამე დროსა პყრობილი ჳელოვნებითა ამით, განწესებულ არს უკანასკნელ სამსახურსა შინა ეგვიპტის ფაშისას; სიმკნე-გონიერებითა თჳსითა მიწვენილ არს ჳარისხსა ათასისთავობისასა. ხოლო დროსა აჲჟათ ნაპოლონის უკუნქცევისასა, ერთსა ევრობისა ჳელომწიფეთვაგანისა მკედარტმთავარსა, სახესა ქუშუშე ოთამანის პორტისა თანა მეგობრობითთა შეკრულებათასა შესლულსა აღექსანდრის შინა, წარუვლენიეს ნაწილი ვაშტთა თჳსთა დაფლობად რომეშისა წინააღმდეგად სულთნისა. მაშინ ათასისთავსა ამას, მკონობსა მთავრისა მის განგულუვბულისა პაზრისა, მოუტსენებიეს უზრუნველად ანუ ვითარცა მძინარედ მყოფისათჳს ფაშისა თჳსისა, გამოუთხოვიეს მისგან ნებაჲ წარსლულად ჳართა პირისპირ რომეშის დაპყრობად მომავალისა მკედრობისა შეუშვებლობისათჳს მისისა მას შინა. მიმღები ბრძანებისა და მოსლული რომეშს, მიჰგებებიეს ახლოს გალანისა მისისა თანა შექტრეილითა მკლავითა მტერსა თჳსსა და დაუწყვეს დაეჲ მათდამი უსისხლოდ დაუნებლობისათჳს ქალკისა ამის. შემდგომ მიიქნებულისა ორისავე კერძოდ ბრძოლისა, მძლეველსა ამას ათასისთავსა უიძულებიეს მკედარტმთავრისა მისთჳს დაცლად და განწმედად აღექსანდრისა.

მექონსა ყოველსა შინა კეთილწარმართებისა და აღმღებსა აღექსანდრისასა, მიუწერიეს სულთნისა და ვეზირთა მისთათჳს წარმოებაჲ ესე. ხოლო სულთანსა, წარმომწერსა მისდა ფერმანისასა, ურწმუნებიეს მისთჳს სრულიად ეგვიპტე, გარნა დაუნიშენელად ფაშობის სახელისა და ლირსებისა. ამას წარუგზავნია პირი ფერმანისა მის ფაშისათჳს თჳსისა, რომელსა, შეშინებულსა ანგარიშსა ზედა სიცოცხლისა თჳსისასა ახლად გამოჩენილისა მკედრისა და ძლევამოსილისა ათასისთავისაგან თჳსისა, აღუღია სრულიად საუნჯე და გასცლია მოწყესსა ამას თჳსსა ეგვიპტით. ვითარცა უუწყებებიეს მაჰმად ალისა ამისთჳს, მით რამეთუ ტსენებულმან ფაშამ, აღმღებმან მთლად საუნჯისა, დაუტევა ადგილი თჳსი უუბედნიერესსა, მაშინ მიუციეს მას მაუწყებელთათჳს მათთა:—„გზა მშჯდობისა! ნურავინ შეწუხდების წარღებისათჳს ხაზინისა, ეინათგან დაუტევებიეს ჩვენდა ეგვიპტე, რომელიცა მის მიერ დაცალიერებულთა სალართა ადაესებს კუალადცა მოკლესა დროსა შინა“.

მიერ ჟამით მფლობელობს მაჰმად ალი ესე, მიმღები თჳს ზედა სამთულიანის ფაშობის სახელისა, რომელი დაუმტკიცებებიეს ესრეთუშ ბედნიერებისა ძლით მისისა მოთავაზესა მისდა სულთანსა. უმეკარი წერილთა, სწავლობდა მათ დროსა ჩემისა აჲ ყოფნისასა არაბულსა და თათრულსა ენათა ზედა, გარნა ყოველსა მასთანა ბუნებისა მიერ მინიკებული გონიერებითა, განსჯითა, მშჯდმეტყუშლებითა, მდაბლითა ქცევითა, საამოდ უზნობითა, სამკედროთა საქმეთა ტრფიალებითა და სამოქალაქოთა შინა მარად მქცე-მცდლობითა უმჯობესისა და სამართლიანისა დასასრულისადმი დაბლოგებდა ანუ გარდაწყვედა მათსა, იმოსს უკუდავისა სახელსა და სიყუარულსა სამფლობელოასა თჳსისა ერთა მიერ.

უყუარულსა სიკუდულითა დასჯად ბრალეულისა და მიდრეკილსა უფროს მი-
 ტევებად, ვიდრედა გარდაჭდეინებად, უყუარან ხრისტეანენი და ემფარველების
 მათ მიხედვასამებრ დროთა ცხადად ანუ ფარვეულად. იკრების საკუთარსა სა-
 ხელსა ზედა მისსა ვეცხლისა თეთრი, ხოლო ოქროა—ერთ კერძო სახელითა
 5 სულთნისა და მეორისა—სახელითა მისითა. უვიან განათლებულნი მეცნიერები-
 თა ფრანცუზნი, ანგლიელნი და სხუანი, რომელთა თანაცა აქუს ხშირად საუბარი
 და რჩევაჲ შესახებულად სამფლობელოჲსა თვისისა ყუაეილოვნებთისა მდგომებასა
 შინა მოყუანებისათჳს და ჩანსცა ნაყოფი შერომისა მისისა. აწარმოებს აღებ-მი-
 ცემასა შინაგან საფუშოჲსა თვისისა, ევროპიასა, აზიასა და ამერიკასა შინა. აძლევს
 10 ფაშობისა ჭარისხსა ღირსთა ერთგულ მოსამსახურეთა თჳსთა, რომელთაცა შე-
 მდგომად ამტკიცებს სულთანიცა წოდებასა მას შინა ფერმანითა თჳსითა, არა-
 მედ მხოლოდ ეგვიპტის შორისა. მიმღებლობს თუთიქემის ყოვლისა ევროპი-
 ისა საწკლამწიფოთა გაზეთთა; აკითხებს თათრულად და არაბულად თარჯიმან,
 15 საყუარულ მინისტრსა თჳსსა ბოდოს უსუფს, კაცსა მრავალთა ენათა მეცნიერ-
 სა, მდაბალსა, ჭკვიანსა და გამოცდილსა საქმეთა შინა. მოკლედ ვსთქუათ, ფა-
 შაჲ ესე არს აქა გუარსა შინა თჳსსა მეორეჲ ნაპოლეონ, რომელიცა მცირ-მცი-
 რედ აძლევს ცნობასა ღირსებათათჳს თჳსთა მბრძანებელსა თჳსსა, თუმცა ერჩის
 ჭერეთცა, გარნა არა ეგრეთ, ვითარცა სხუანი იგი მისისა წოდებისანი.

2-სა. მომგუარეს დილით მაჰმად ალი ფაშისა მიერ

20 თჳს ფაშისა მიერ გამო-
 გზავნილთა ცხენ-ეჯინა-ქ-
 ლემთა
 25 თა, თულუხებითა წყლით სავსებათა, შეშითა და კარაფითა. ერთი ეჯინი გავუ-
 გზავნე სპირიდონ იეგოროვიჩს სიეინის, ერთი მიეცე არარატელსა არტემ ბოდ-
 30 დანოვიჩსა და მესამე მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა, ხოლო ცალიერთა აქ-
 ლემთა ზედა შევსხი მსახურნი ჩემნი, სახასო გლეხნი, ხარკოველი მწირი ბერი
 ნიკოლაი, მეშხანინი პეტრე შჩერბაკოვი. სიეინის მსახური მიხაილ დრაკული
 კრიტიკოსი, ალთმიშლორთი ოსეფა, ერთი ერევნელი სომეხი აფრაიმ და სხუა-
 35 თა ზედა ავაკიდებინე ბარგი ჩემი და გავისტუმრე მყხსეჲ კაირს გარე მდგომა-
 რესა კივთთა მონასტერსა შინა. ხოლო მე შემდგომად
 შუედადლისა, გამოცილებულმან მიხაილციანოვით, პეტ-
 რიაკი რიდოლფით, რაოდენითამე ბერძენ-ფრანგებითა,
 მაჰმად ალა მუსტოფა ჭია რასხით, კრიმელისა აჰმად აფენდი მაჰრისით და
 40 იასადჩი ტუსუნით, დავუტრევე ეგვიპტისა დიდი ქალაქი ესე, გავმოველ გალავ-
 ნისა მისისა ალაკაფის კარისა ბაბუ-ნასირისად წოდებულისა ძლით და მოველ
 შემდგომ ნახევარ ეამისა ზემოთქმულსა მონასტერსა კივთ-
 45 თასა ქუჩუგევილსა. აქ მოველოდი სხუათა ჩემთანა მო-
 გზაურთა იერუსალიმადმდე და კოლაუზსაცა შიხსა, ფა-
 შისა მიერ დანიშნულსა ჩემთანა წარმოსლულად რამლადმდე¹. განსულწნებულნი
 მცირედ, წარვედით მიმოზილულად გარემოს მონასტერისა ამის მდებარეთა ად-
 გილთა და ბაღთა, ეინაფთგან თუთ მონასტერი ესე, მიდრეკილი დაქცევად, არს
 ფრიად გლახაკ და დაკლებულ ყოვლისაგან კეთილობისა, გარნა ხორშაქან სი-

¹ ექ ი ნ —სხუეუარი აქლემია, მკვირცხლმსრბოლი, რომელიცა განვლის 24-სა ეამსა უფ-
 როს 80-ისა შილსა. ევროპელნი ეზახიან პირუტყვსა ამას დრომადრე.
² რ ა მ ლ —არიმათია, ოსმანიანი უწოდებენ პირველისა მის ლექსით.

ცხემან უკმოგვაქცივნა მე და არარატელი მყისევე; სხუანი რომელნიმე დაჰმთენ მუნ მმოთხვეობად და რომელნიმე, ვერშემძლებელნი შემწველისა მის სიცხისა ტვრთვად, მოვიდნენ ჩვენდა. ანასდად შეიქმნა ზახილი არაბულად, ისმოდა ცხადად ყვირილი და კიჟინა, თვნიერ ლექსთა განჩევი-
 თხ არაბ ავაზაკთა ღიერ დასხმინთა განომაცილებელ-
 თა ზედა ჩემთა
 ვინათგან არარაა ჩნდა მამიზეზებელად მისა, არამედ მსწრაფლ ვინილვეთ ტირილით და შეძრწუნევებით მომრ-
 ბენნი ჩუენდა პეტრიაკი რიდილოფი, დიმიტრიაკი, მწერალი მიხაილციანოვისა, და კრიმელი აჰმად აფენდი მაჰრისი, რომელთაცა, შესლვეულთა ბაღსა შინა, დასხმიყვენ 12-ნი არაბ-ავაზაკნი. პირველთა ორთათჳს წაერთმიათ თეთრი თვსთანა ქონებულნი და წაედროთა ბეჭედი ჳელისაგან რიდილოფისა შემოხსნი-
 თა ყელის სახვევისა ჳელსახოცისათა, ხოლო მაჰრისი განეძარცვათ სრულებით, გარდა ქუეშეთთა სამოსელთა და დაეკოდათცა თავსა ზედა. ავაზაკთა ამით გამოსდგომიყვენ ჩემთანა მყოფთა მსახურთა და მოგზაურთაგანნი მდევრად. უკანასკნელ მოვიდნენ მიმდევარნი ესე მტერთა და მოიყუანეს თვსთანა ორი ავაზაკ-
 თა მათ არაბთაგანი; ერთი შეეპყრა მსახურსა ჩემსა პეტრე ბაქელაშვილსა, პირ-
 ველ დამკრულსა მისსა ჳრმლითა, მეორე მიხაილ დრაკულსა და პეტრე შჩერბა-
 კოვსა, რომელნიცა წარუგზანენ მაჰმად ალი ფაშას მიმცნებითა შემთხუცეული-
 სათა, ჳელითა მიხაილციანოვისა და სხვათა მათ აქამდე ჩემთანა მოყოლილთა.

3-სა შეეუღდეგით გზასა ქუჩუკვილით. ველეთ ოთხთამ-ნახევარი, გამოვიარეთ შორის კასაბა ხანქა ჳალაქისა და ერთის ვერსტით სიშორესა შენობისაგან მისისა დაეიბანაკეთ მინდორსა კუმიანსა.

4-სა წარველი დილისა მეშვდესა ყამსა, ვიარეთ შუ-
 ვადლის სამს ყამადმდე და ჩამოვხედით შორის კასაბა
 ქალაქისა ფელბაზისა. აქ მიგვიღო ჩუშნ სახლსა თვსსა
 ერთმან დიარბეჳირელმან სომეხმან აფრიამ ბარმალსუზმან¹, არაკით მვაჰრობელ-
 მან, განტარებდად ლამისა. ფელბაზი ესე არს ცულდშენობიანი, მომცრო, რაოდენ-
 თამე დუქანთა და ერთისა ჳარვანსარაფსა მექონი; არს აქა ფაბრიკა, რომელ-
 საცა შინა ჳქსოვენ ბამბისა საპერანგეთა და სხვებრცა საჳმარად. ზედამხედველად
 ჳალაქისა და ფაბრიკისა მის არს თუმცა ნაჳართველარი ვინმე ჳასან ჳეშიბი,
 გარნა იტყვს ესე თავსა თვსსა მამით ჩერქეზად და დელით როსიეულად. ესე
 მოვიდა ხილვად ჩემად, რომელიცა ხილვსამებრ ჩნდა კეთილთა ნიშატთა მქო-
 ნედ და სათნომოუბარ-მქცეველად.

5-სა წარველ არარატელითურთ ხილვად ჳასან ჳეშიბისა. ხოლო მან, ვი-
 თარცა სცნო მისლვსათჳს ჩემისა მისდა, მოგვეგება გარე, მიგვიღო მხიარული-
 თა გულითა, ალერსითა და სიამოვნითა; მოგვართუა მურაბა, წყალი, კავა და
 ჩიბუხნი; შეგვაქცივა ძუშლითა ამბითა, შესახებელად მოსე წინასწარმეტყუ-
 ლისა, მით რამეთუ გზასა ამას ზედა წარმოეყუანოს მას ეგვიპტით ისრაელნი;
 მოგვითბრა ესრეთუშ აქ გამოვლავა ახაიით ლტოლვილისა ნაპოლეონისა მცი-
 რითა ნაწილითა მჳედრობისათა და შემდგომ ჩვენდა მშვდობით გზასა ზედა
 სლვს მსურველისა, გამშვიდობებულნი მოვიქეციეთ ბარმალსუზისა სახლსა, სადა-
 ცა გზასა ზედა ვპოვენ ერთი ჳუა ტალისა მსგავსი, რომლისაცა შორის არს ბუ-
 ნებითი მარჯულსნე თუალი კაცისა. აქედამ წარმოსლვეულთა ვიარეთ ექვსთამ-ნა-
 ხევარი და დაესდევით ნორიოელისა ტაბლიაშვილის ჳუსეინ ადას სალიისად ყო-

¹ ბ ა რ მ ა დ ს ჳ — უთითო.

- ფილსა სოფელსა ჰგურელსა და აწ მამად ალი ფაშისასა. შეველ არარატელი-
 თურთ სიციხისა გამო ბაღსა ერთსა, მოვალეზინე სადილი და დაესხნდით რა
 თჳს ლოფლისა ჰგურელისა თარი ჩვენდა სამითა თანამყოლ კაც დიაჩარლებულითა,
 5 სოფლით კაირსავე მიმავალი. ესე თუმცა იყო ჰადარართვეული, გარნა ფრიად
 ახოვან-შუშნიერსახილველი, რომელიცა დაეწვიე სუფრასა ზედა. განგრძო-
 ბასა შინა სადილისა ამის ეკითხე სახელი მისი და ვსთხოვე ბრძანებად კაცთა
 მისთა ჰამად დასხდომისთჳს საკუთრად დაგებულსა სუფრასა ზედა. ამან, მმად-
 10 ლობელმან ჩემმან, მაუწყა სახელი თჳსი, რომელ ეწოდების მას ჰაჯი ჰასან თა-
 თჳს ჰაჯი ჰასან თაჯლისა ვულ და უბრძანა კაცთა თჳსთა დასხდომად. შევაქცივე
 ესე რაოდენ შესაძლო იყო და ეკითხე სადაურობისათჳს
 მისისა, ვინაჲთგან ჩნდა ცხადად უცხოქუტყენლობაჲ მისი და შეეწამებოდისცა
 მას ნაჰართუშლარობაჲ. ჰაჯი ჰასან თაველმან გამომიცხადა თავი თჳსი მკვდრ
 მოქალაქედ კაირისა, არამედ მეზადესა, რომელსაცა შინა ვიყუშნით ჩუშნ და
 15 მსახურთაცა თაველისათა ეთქუათ კაცთათჳს ჩემთა ნაჰართველარობაჲ მისი
 და ცოდნაჲცა მისგან ჰართულისა ენისა. შემდგომად სადილისა მოატანინა მსა-
 ხურსა თჳსსა ჰაჯი ჰასან თაველმან ერთი დიდი მწუანე ჰაშანურის ქოთანნი
 პირმოკრეული და დაბეჭდილი, რომელიცა მითავაზა მთქემელმან: „ბეგზადა! მიი-
 20 ლეთ ჩემ მიერ მურაბაჲ ესე ნარინჯისა, ესევეთარსა მგზავრობასა შინა ფრიად
 საჰიროჲ საგმარად და მასთანაცა მადლობაჲ ჩემი მიღებისათჳს ჩემისა თქვენგან და
 180 თჳს მურაბისა ალერისისა, რომელთა ძლითცა დამავალეთ თქუშნ საგრძ-
 ნობელად. მშჯღობით, ბეგზადა აფენდემ! ღმერთმან მოგ-
 ცესთ კეთილი გზაჲ, მშჯღობით“.
- და ვითარცა განვიდა თაველი ესე ბალით, მოვიდ-
 25 ნენ კაირით ანგლიელი მისტრ ჯონ ჰეიდი და სპირიდონ
 იეგაროვიჩი სივინი ხუთითა მოსამსახურებითა, გარდა
 მათსა მოვიდა მათთანავე კოლაუზი ჩემი შინი, რომელ-
 თაცა ერთად განვატარეთ დანაჰშთომი დღისა ამის ღამი-
 თურთ ბაღსავე ამას შინა.
- 30 თჳს ახალქუშლთა ლო-
 ფელ-ნასოფლარისა სალ-
 ჰეიათა ნ-სა. ვიწყეთ დილით განგრძობად სლჳსა შჯღამ-
 ნახევარსა და მოვედით სოფელსა ახალსა სალჰეიასა.
 სოფლითა ამით ნახევარ ჟამისა სავალსა არს ძუშლი სალ-
 35 ჰეია ნაპოლეონის მიერ დაქცეული. უკანასკნელსა ამას
 აქუს ფრანცუზთაგან გაკეთებული ბატარეი მიწისა, გოდოლ-ზღუდითა თბრილ-
 მოვლებული და სავე წყლითა. ბალახთა შინა ჰყრიან ოთხნი ზარბაზანნი თუ-
 ჳისა, თქემულთამებრ აქაურთათა, ფრანცუზთა მიერ დატყეველნი. არს კუა-
 ლად აქა მათგანვე დაქცეულთა მამსკითი, რომლისაცა ნაშთთა ნაწილინი ადგილ-
 40 სავე თჳსსა მდგომნი ჭერულთა მიმზიდულობენ რაოდენმე ყურადმღებლობასა
 მოგზაურთასა. მინარაჲ მისი შუშნიერად აღშენებული მსგავსებს სიკუდილმინ-
 დილსა კაცსა, არცა სრულიად მკუდარსა და არცა მცირედისაღა სიცოცხლედ
 მოგებისა იმედისა მექონსა, ვინაჲთგან სათნოსახილველი მინარაჲ ესე არს ნალ-
 45 მისა ძლით სრულიად შერყევეულ და დაქსნილ საჭსრებთა შინა. მიმოხილვისა
 შინა ზღუჯ კიდურსა თანა მდებარეჲსა ნასოფლარისა ამის ადგილმდებარეობათა-
 სა ცხენსა ჩემსა ჰშთაუვარდნენ ორნივე უკანანი ფერკნი ბალახთა მიერ დაფარ-
 ვულსა ორმოსა ანუ საფლავსა. პირუტყემან ამან, გულადმა გარდაბრუნებულ-
 მან, მომტანმან ჩემსა ჰუშუშე თჳსსა, თუმცა დამცა მკერდსა ზედა ტახტი უნავი-

რისა, გარნა განგებამან დამიკუა უვნებლად და თჳნიერ ყოვლისა ჩემთანა მყოფთა შეწევნისა, მიმოდრავობასა შინა ცხოველისა ამისსა გამოვუძევრ ქუშ-შეჯთ. შემდგომ ერთად სსუათა მოგზაურთა ჩემთა მოკმარებითა განვარინეთ ცხენიცა ესე ორმოასა მისგან, მივმოვლეთ ზღვსა პირსა და მოვიქეციეთ ბინი-საღმი ჩუშნისა ახალსა სალშეიასა.

5

თჳს შუაშინებელისა ქარისა

7-სა. შემდგართა დილით კუმიანისა გზისა, უშუნი-სა, უწყლო-უბალახოასა და თუალგარდაუწვდომელისა ჩოლისა, აღგვიდგა საშინელი და შემადრწუნებელი ქარი,

10

ესრეთ რომელ მებაქლემენი არაბნი და კოლაუზი ჩუშნი შიხი, მეცნიერნი გზისა ამის, ჰგოდებდიან ჳმამალად და განიწირვებოდიან სიცოცხლისაგან, ვინაჲთგან ქარისა მიერ აღგვილმან კუმმან შეგვიცუალა ნათელი დღისა უკუნად და არ გვემდის წამსა აღზილუად თუალთა. ამის გამო სწადლად ჩამოჰხდად ბარგ-თა და ადგილობით მოლოდებად საფარველთა ქუშშე აქლემთასა სიკუდილისა ანუ ჰაერკულილებისა, გარნა მე ვაიძულე ჳირვეულნი ესე სლვად წინამდებარეასაღმი გზისა, და ესრეთ, მსვლელთა შეიდეჲამ-ნახევრისა, განვისუშნეთ ჩოლ-სა, სახელით კანატრსა.

15

თჳს ქარისა და ტბათა მაროლისათა

8-სა. განმგრძობთა სლვისა აღმოსლუასა თანა ნუგე-შინის-მცემელისა მზისასა და მექონთა გზასა ზედა კეთილისა ტაროსისა, გამოვლეთ რა სამნი ფრიად ვრცელ-

20

მოღრმონი ტბანი მარილისა, აღგვიდგა კუალად ქარი დამაბნელებელი დღისა, დამფარველი ღრუბელთა სახედველთაგან ჩუშნთა; მოჰყუა წვიმა და სეტყუა მომამედგრებელი მოგზაურთა, გარნა არდამტვევებულნი სლვისა, შემდგომ ცხრა ჟამის მგზავრობისა მოვიწივენი უდაბურსა ადგილსა ღეთ-საალეს¹ და დავიღამეთ.

181

თჳს ღეთსაალესა, თჳს კატაიასა და ბირაფთისა

9-სა. აყრილნი დილით შევეუდგეთ გზასა, გავმოვლეთ ადგილ-ადგილად მომტრონი ტვერნი ფინიკიისა ხეთა და ბორცენი კუმთა, ესრეთუშ ადგილი კატაია. აქ აღვი-ღეთ წყალი, ვიარეთ 11 ჟამი და მოვედით ბირაფთს².

25

10-სა. წარმოსლულთა ბირაფთით, ვიარეთ ქუშსყანაჲ ყოვლითურთ უქ-მი, კუმ-ბორცკანი, მარილტბიანი და მოვიწივენი შემდგომ 10-ისა ჟამისა

30

თჳს არღშინისა

სლვსა კუალად უდაბნოსა ადგილსა არღშინსა დაღამებად.

11-სა. შედგომილთა წინამდებარეასა გზისა, ვიარეთ 12-სა ჟამსა, გავმოვ-ლენით ადგილნი, მსგავსნი ზემოთქემულისა, ზღვსა მახლობლად სლვთა და მოვე-დით არის-კალას, დაშენებულსა საშუვალქუშსყანისა ზღვსა

35

თჳს არის-კალასა

კიდურსა ზედა. აქ მომართუა ერთმან თათარმან ორი

საზამთროჲ, რომელთაჲა სიდიდეთა მხილუშლი მიიძულეს მე ნაყოფთა ამათ მიწისათა თქემად ამას შინა მათთესცა, მით რამეთუ ერ-

40

თჳს საზამთროთა

თი იყო სიგრძით უფროს სამფუთ-ნახევარისა და მეორეჲ—მცირედ უმეტეს სამფუთისა და სიმსხოთი ორ-ორ ფუთადმდე. გემოვნებათათჳს მათთა უცხოქმნილი, არშემძლებელ ვარ მოქსენებად რაჲსამე თავით თჳსით, გარნა ვიტყჳ თანამოგზაურთა ჩემთა მიერ გემოვნებულ-აღსაარებულსა, ვითარ-

¹ ღეთსაალე—არაბულია, ღეთლთ სახნავი.

² ბირაფთი არაბულია. ბირ—ჟურღმელსა და აფთ—ტყევის ეწოდების და ითქმის ჟურღმულად ტყვესად.

მედ, გარდა მისა, რომელ წარმოუყენებელისა სიტკობებისა ძლით აქუნდნინ და-
ნაყილისა შაქრისა მსგავსებრ ზრქელად მოყრილობანი და გემონი კეთილსუნ-
ნელებითა შეზავებულნი.

მომრთმევსა ძღუშნთა ამით თათრისა გამსტუმრებელი მადლობითა, წარ-
5 ველ მე არარატელით არტემ ბოდანოვიჩით, მისტრ ჯონ ჰეიდით, სპირიდონ სი-
ვინით და ერთის ჩემის მსახურით მოხილედ არის-კალასა¹, რომელსაცა შინა
ცხოვრებს მამა შიხ კოლაუზისა ჩემისა. ოდესცა შევედით კარსა ამის ციხისა-
სა, მოგებნენ პირველ სახელმწიფოთა ჩუშნთა ჯამი და ბჭესა შინა მისსა ექვსნი
თათარნი ლოცვად მუტლთა ზედა მდგომელნი. შევლეთ ჩუშნ მარცხენით კერძო
10 ჯამისა ამის გარე და ვიხილეთ ახლოს კედლისა მისისა წყაროა მომდინარე
ჰაუზსა შინა მოხელელოურჯოსა ოთხკუთხედისა კლდისასა,
ოჲს ჰაუზსა ეფროვლე-
ფბანისა ვითარცა შინაგანთა ძირისა და კერძოთა, თანასწორ ზე-
ვი კიდურთაცა მისთა იეროვლითა დაწერილსა. სი-
გრძეა ჰაუზისა ამის გარეგანისა არს ცხრა და სიმაღლე ექვსფუთ-ნახევარი,
15 ხოლო შინაგანი სიგრძე 8 და სიგანე 6 ფუთი.

აქედამ მოსლევულთა ჯამისავე ბჭესა თანა, დაგვხუდა
ოჲს ჰასან ქეშეხისა მამა კოლაუზისა ჩუშნისა ჰასან ქეშიბი, რომელიცა
არს უღრმესად მოჭუტებული და იტყვს თავსა თვსსა 140-ს წელადმდე. ქეშიბ-
სა ამას ვსთხოვე ჰაუზისა ამისთვის, რათა, რაოდენცა შემძლებელ იყოს, მომცეს
20 ცნობაჲ, რომელმანცა მრქუა შემდგომთა სიტყუათა შინა:

— ბეგზადა! ბეგზოვს ვითარმედ მრავალნი მოგზაურთაგანნი სიკაბუეკსა
შინა ჩემსა აქ მოსლევულნი გამოძიებლობდნენ ჰაუზისა ამისთვის ძუშლთა მის
დროსა კაცთაგან, რომელთაცა ჟამსა იყო მამა ჩემი ბეგზად სოფლისა ამის
182 და მცულადიცა ამის ციხესა. მის მიერ ვიცით ოდენ, ვითარმედ ჰაუზი ესე
25 ყოფილიყოს დამკრძალვად მუმიისა, გარნა ესე არა არს სარწმუნოჲ, ვინაჲთ-
გან კერძოსა ამას შინა ეგვიპტისასა ძვრ სადაჲ პოვნილან მუმიანი ანუ კუბონი
მათნი და არცა ვის მიერ სმენილ არს. სხუშბრ, ჰაუზი ესე არს მოკლთილ
კლდესა ზედა მიწასა შინა მდგომარესა, განუყოფელად საფუძველისაგან თვისისა,
რომლისაცა, ესე იგი ჰაუზის ამის დასახურველსა კარსა მისულ კლდისასა და
30 იეროვლითებითა წერილსა მოვესწარ თუთ მეცა, რომელიცა მასუკან მოიპარ-
ვეს ფრანგთა. სხუჲა არარაჲ ვუწყვი მისთვის, ვის მიერ და ვითარსა დროსა არს
იგი გაკეთებულ“.

შემდგომ განვიხილულთ ციხე უფროს ვნებული ნაპოლეონის წუშვითა,
ვიდრეღა სიძულველთა თვისითა.

35 12-სა. შევიცადეთ ამასვე არის-კალას შესუსნებად აქლემ-ცხენ-ჯორ-ვირთა.

13-სა. წარმოსლულთა არის-კალით, ვიარეთ ოთხჯამ-ნახევარი და სიცხეა-
სა მიერ ძღვევულთა უშორეს სლუად, განვისუსწნეთ უდაბურსა შინა ხუთს ჟა-
მადმდე; გარნა მიმწუხრ განმგარძობთა კუალად გზისა, ველეთ ექუსი ჟამი და
მოვედით ადგილსა უშენსა რაფას² და დაესდევით განთენებადმდე.

40 14-სა. შედგომილნი რაფაჲთ გზასა მამულსა შინა
ოჲს რაფასა, ოჲს ხოფლისა ახაიასასა და მსლველნი სამსა ჟამსა, მოვიწივენით სო-
ხან ნენისა ხანუნესსა ბალ-ბაღჩა-მოსტანთა მიერ გარემო-
ცვულსა, უცხოთა ქუთათა და მარმარილოთა გამო ციხე-შენებულსა, თუმცა

¹ არის-კალა—არისის ციხე.

² რაფა არს სამძლარი ეგვიპტისა და ახაიასა.

დია ძუსლსა, გარნა კმად შუშნიერ სახილუსლსა, სულთან აჰაბ-ლამიდის მიერ აღშენებულსა, რომელსაცა ავლია კულადალ გალავანი სულთან სელიმისაგან აღ-შენებული. აქ ენახეთ ჯამი შინაგანისა ციხისა ალაკეთის კარისა თხემსა ზედა, მომცროა და სუფთად დაკრძალული. ორნივე ციხენი ესე არიან უნარბაზნოდ, ვინაჲთგან ძლიერებასა ნაპოლეონისა მკლავეთასა შეუშუსრავს მათ ზედა პოე-ნილინ ოთხნი ზარბაზანნი ყრილნი დღეს მიწასა ზედა; ხოლო ციხენიცა ესე, ერთად აქაურთა მცხოვრებთა თანა, იჩუშნებიაწყე ნიშანთა მისისა გულულომბე-ლობისათა. სოფელსა ამას შინა არიან რაოდენნიმე დუქანნი, რომელთაცა შო-რის შესაძლო არს პოენად თუთიქემის ყოველთა საჭიროთა ნივთთა მგზავრ-თათჳს. აქედამ წარსლულთა დაუტევეთ უკანით თჳსა 10
 თჳს ლაზასა კუმიაინ არაეია. ველეთ ოთხი ჟამი, მოვედით ქალაქსა ლაზას და დავსდევით გარე, შენობისა მისისა სიახლოესა მომავალს დღედმდე. 15-სა. წარველ მოსახილველად ქალაქისა ამის ერთად 15
 თჳს ჩვენ მიერ ლაზა ქა- ლაქის განსილჳსა არტემ არარატელით, მისტრ ჯონ ჰეიდით, სპირიდონ სივინით და ორის მსახურით ჩემით. ქალაქსაცა ამას 15
 კმოსიეს ნიშანი ბუონაპარტე ნაპოლეონის სტუმრობისა. ჰსდგას მაღალ ვაკესა ადგილსა ზედა, ქუჩანი იწრო, უშნო, მრუდ-მოუქანწყლავნი, სახლნი—ორ და სამძვიდენი, გარნა იშუთად თლილთა ქუთა, აგურთა და ალიზთანნი. ამას შინა ცხოვრებენ 6000 კომლნი მაჰმადიანნი, აქუსთ 32 ჯამი თჳს-თჳსის მინარე-ბითა. უპირუსლესი ჯამთა ამათ შორის არს აიასოფიას ეკკლესიად ყოფილი და 20
 შიხ ომარის მიერ ჯამად შეკულოლი. სიგრძით არს ესე 276, ხოლო სიგრძით 231 ფუთი და სიმაღლეა ხილჳსამებრ ზომიერი. გუმბათი მისი არს დამყარე-ბულ 12-თა სუეტთა ზედა, სიგრძესა მისსა ორს კერძოდლუმ ექვს-ექვს სხმულ- 183
 თა, ოთხკუთხედთა ქუთკირისათა, რომელთაცა კუთხენი არიან შეკეობილ თეთ-რისა მარმარილოასა ნახეზად მოჭირილისა მგრგულისა სუტებითა. გარდა 25
 მათსა, გარდღვარდმოდ დგმულნი მათებრნივე სუტნი ოთხ-ოთხნი ექუს წრედ იპყრობენ პლაფონსა ჯამისა ამისსა. ქალაქსა ამას იტყჳან მაშეულად სამსონ ძლი-ერისა, რომლისაცა საფლავისა ხილუად წარგვიყუანეს ერთმან აქაურმან იერო-მონოხოსმან ნიკოლას და ერთმან ბერძენმან ნიკოლას- 30
 მანვე ჯაშანჯნ-ოლიმ, მწერალმან აქაურისა მუსალიმისა აბდურ რაჰმან აღისა. მიგვიყუანეს ამათ საზოგადოსა სა-საფლავოსა, ერთისა გზითა განყოფილსა. მარცხენით კერძო გზისა ავის არს მომცროა გალავანი ალიზისა. კარსა თანა ზღუდეგას ამისსა ზის თათარი, მე-ქონი დავშველისა მის ბუეთა გასაღებისა. მისლულთა მისდა განგვიხუნა იგი თათარმან ამან, აღანთენა სანთელნი, შეგვატარნა ორნი ბნელ-მომცრო ოთაღნი და შეგვიყუანნა მესამესა თუმცა მოდიდოსა, გარნა ფრიად წყუდიად-უქუნსა, უფანჯრობისა და უსანათურობათა გამო, არამედ აწ რაოდენმე სანთლებითა განათლებულსა. ვიხილუმთ საფლავი, თქემულთამებრ მათთა, სამსონ ფალისტი-მელთა მომსრუსლისა, ხურგილი ბნელმომწევანოასა ფერისა მაუდითა ბაფთა-ვლებულ-ფუნჯებკიდებულთა. საფლავი ესე არს ზემო მიწისა სიმაღლით 6, სი-გრძით 17 და სიგანით 9 ფუთი. ოსმანიანი იტყჳან ამისთჳს, რომელ ესე იყოს შიხ მაჰმად აბდულ აზემისა და კულად ალი იბნ მირვანისად; ხოლო ხრისტიან-ენნი, ესე იგი ბერძენნი, არაბნი, კივთნი და სირიელნი ირწმუნებობენ, თჳნიერ ყოვლისა დამამტკიცებელისა მის საბუთისა, სამსონისად. გარნა, ვითარცა იყოს იგი, მოვიქვევი მე ქალაქისა ამის და ვარემოსთა მისთადმი. 45

ლაზასა ამას შინა არს ქარვანსარაჲ, დიდებულებითთა შენობითა თუნი-
თა არცა მცირედ მთავაზებელი ქარვანსარათა კონსტანტინოპოლისა და კაირი-
თა, რომლისაცა ბჟეჲ თეთრისა მარმარილოჲსა არს
თუხ ქარვანსარაისა საცფროდ ნაჭელოვნარი. აჲ ცხოვრებენ 30-ნი კომლნი

5 ბერძენნი, მქონენი ღმრთისმშობლის მიძინების ეკკლესიისა, სრულიად დაგლა-
ხაკებულისა, ყოვლითურთ ბნელისა და უწმინდოდ შენახულისა. ბაზარსა შინა
600-მდე დუქანნი, ყოველთა ნივთთა მიერ საესენი; ხილნი მრავალგუარნი და
დია იფენი, ვითარ ხორაგნიცა. გარემოს თუხა ჰქონან ბალ-ბალჩანი ნაყოფთა მი-
ერ დატვირთულნი და ზღუდლნი ფოთელთა მიერ ადამენ ინჯლისთა¹. და-

10 საველეთისა კერძოდ აქუს ზღუჲჲ, სიშორით ერთისა მილისა; უდის მდინარეჲ
მომცრო ძირსა თანა ქალაქისასა, თევზმრავალიანი, გარნა სასემელად იშუთად
წმარებული, ვინაჲთგან მდიდრობს ქალაქი ესე წყარობითა მრთელ-გემიერითა.
კივთნი, სირიელინი და ისრაელინი მკვიდრობენ აქა 400 კომლადმდე თუხ-თუხითა
ეკკლესია-სინაგოგითა. დროსა შუეადლისასა წარმოსლულთა აქედამ ველეთ

15 ერთი ჟამი ბაღჩა-ბალთა შორის, რომელთაცა შუშნებამან დაფარენა გონებანი
ჩუშნ ყოველთანი უჩუშველოჲთა განკვრეებითა. სიმრავლემან ზეთის ხილისა ხე-
თა, აპელსინთა, ლიმონთა, ატამთა, სხალთა, კომშთა, ვაშლთა, ბროწყულთა,
თუხ პირად-პირადთა ნა- უნაბთა, თუთათა, ლეღუთა, ნუშთა, ბალთა, კაისთა, გარ-
ყოფიერთთა ხეთა გართა, ქერამთა, თხილთა, კაკალთა, წაბლთა და ესევი-
20 თართა ბუნებით რეგულმბრდგმულთამან ველსა ზედა

თუალგარდუწვდომსა, მიიმსქუალა სახედულნი ჩუშნნი; გარნა წინამდებარემან
გზამან განგვაშორვა მომხიბლველსა ადგილსა ამას და შემდგომ ოთხეჲმ-ნახე-
ვარ სიარულსა, დაგვალამებინა ველსა უშენ-უსახელითა.

16-სა. წარსლულმან დილით უშორესისადმი გზისა, წარგვზავენე პაშპორ-
25 ტით და ფირმანით იასალჩი მანუელ ბოშნიაკი იაფას² მუსალიმთან ტასკარაჲ-
184 სათუს. ამას გაჰყუა სპირიდონ იეგოროვიჩი სივინი ხილვად იაფა ქალაქისა,
ხოლო ჩუშნ, განმგვრძობთა გზისა, გამოვლეთ ორნი სოფელნი ჰიდლეთ და ჰიბნა.

30 თუხ სოფელთა ჰიდლეთ და ჰიბნასა ამას შინა იხილავ ჭამსა კეთილშენებულსა, პირ-
ველ მართლმადიდებელთა ხრისტიანეთა ტაძრად ყო-
ფილსა, გარნა დღეს ჭამად ქცეველსა და დარღუპვად მი-
დრევილსა. უკანასკნელ, შემდგომად ათ ჟამისა სლკსა, მოვიწივენით ქალაქსა
რამლას³. მოსლველი მონასტერსა შინა ლათინთასა, მი-
მილეს ჩემ თანამოგზაურებითურთ ლიშპანელთა პატრთა—
თუხ მოსლუხა ჩემისა რამლახ ალექსანდრე და ანტონი დიდითა სიამოვნითა, ვითარცა

35 ერთქუსნელნი და მეცნიერნი მათნი, რომელთა თანაცა დამკვიდრდა კაირსა შინა
მცხოვრები პატრი ფრანცესკო, მცნობი ჩემი, იერუსალიმის მიმავალი და რომე-
ლიცა წარვიდა მუნ შემდგომ ნახევარ ჟამისა. ჩვენ, მეანშობელნი ზემო თქემულ-
თა ორთა პატრთა თანა, განგვასლუნეს მათულ კაცად-კაციდი თუთეულთა ოთაღ-

¹ ა და მ ჯ ნ ი ნ ჯ ჯ —ადამის ლეღვი, რომელიცა მრავლობს ზემო-ქვემოსა ეგვიპტესა შინა.
ფოთელი ამისი არს სიგრძით უფროს ფუთისა, სიზრქით—მოთხედი მისი, გარემოს და ორთავე
კერძოთა მსხვლვარძელ-ხშირეკლიანი. ფოთელთა ამით დამწკრევებით დამარბენ მიწასა შინა, არა
ლაზად თხრილსა, სიგრძე-სიგვანით, ვის რაერთი ნებაჲს, და კუალად შემოვლითაცა ბალ-ბალჩათა,
რომელცა აღმოსცენდების მალე ზრქელს ზღუდელ და არაქვემდებარედ პირუტყვითა მიერ შეტე-
ხისა. ესრეთუჲ აღიზრდებთან ფოთელნი ესე ხედ დიდად, სიმალით სამ საყენადმდე.
² ი ა ფ ა —მოციქული პაულე იოჲდ იტყუს მისთვის სამოციქულისა შინა.
³ რ ა მ ლ ა იხილეს პირველისა, თავსა 6-სა, გვერდსა 176-სა, ტრიქონსა 39-სა.

თა შინა, სარკე-სტოლ-სკამებითა, ლოგინ-სარეცლებითა და ზარაურობებითა მორთულთა.

17-სა მოვიდა იაფაჲთ გამო იასაღჩი მანუელ ბოშნიაკი სპირიდონ სივი-
ნიტურთ, მომტანი გატანებულთა წერილთა და მუსალიმისა მიერ ტასკარაჲსა-
ცა. ამით მოჰყუა იაფას მცხოვრები როსისიის აგენტი
ფრანცესკო დამიანე, ნათესავით ლათინი, თჳსის შვილით,
რომელმანცა მომიტანა ორის გარემოწუნულის დიდის მი-
ნით ლენო, ერთისა მათებრისავე მინით არაკი და 150
აპელსინი. აგენტმან ამან, გამომატხადებელმან ჩემდა თავისა თჳსისა, მრქუა:
„ბეგ ზადა! ვნედაჲ მიმავალობასა თქუენსა იერუსალიმად და მად ვრაცხ ვალად ჩე-
მად, მით რამეთუ მოგაჲსნო და გაუწყო თქუენ, რომელ მუნებურნი ბერძენთა
მონასტერთა კრებულნი და თუთ სინოლიცა მათი, ვითარცა ეყან დღეს ერთი-
სა ბანოვანისა, ფსკოვის გუბერნიის აზნაურთაგანაჲსა მიერ, მუნ მისლულელთა
თაყუანისცემად წმიდითა ადგილთა და მათ მიერ შემოპრკილებით წარმოგზავნი-
ლისა იაფას, მოულოდებლად ემტერ-ეწინააღმდეგებთან როსსიელთა. ბანოვანი
იგი ცხოვრებს აწ მუნ იაფას დიდსა მწუხარებასა შინა, მსურველი მიქცევად მა-
მულსა თჳსსა, გარნა ვერმპოვნელი გემისა მოქცევადმდე იერუსალიმით მლო-
ცავთა, ელის მათ“.

აგენტსა ამას ვკითხე სახელი და გუარი ჳსენებულისა ბანოვანისა, რომე-
ლი ეხილუა ესრეთუჲ სპირიდონ სივინსაცა, არამედ პირველსა არ აჲსოვდა
და მეორესა სრულებით არ აქუნდა ცნობაჲ დედაკაცისა მის. შემდგომ ვრქვ
აგენტსა: „უკეთუ თქველთამებრ შენთა ბერძენნი იერუსალიმისა, ვინაჲცა იყუ-
ნენ იგინი, ვერ ითმენდნენ როსსიელთა, ვითარ შესაძლო არს დარწმუნებად
მისთჳს, ვინაჲთგან სიმრავლენი მუნ მისლულენი როსისისა ყმანი ცხოვრებენ
მშჳდლობით თუთ სახლთაცა შინა სინოლისა ბერძენთასა, და ერთი მათგანი იყო-
ფინ დაეთხოვოსთ მათ ვითარათამე უწესოთა ქცევათა გამო“.

მომიგო აგენტმან ფრანცესკო დამიანე: „ბეგ ზადა! მე აღვასრულე თანამ-
დები ჩემი, ვითარცა ერთგულმან მოწესემან მოსკოვის დოვლათისამან, მომცნე-
ბითა თქუენდა ზემოსმენილისა წარმოებულისათა, მით რამეთუ იყუნეთ თქვენ
ფრთხილ განსჯისამებრ სინოლისა მის და კრებულთა მისთასა. აწ მშვიდობით,
ინებოს ღმერთმან, ვითარმედ არარაჲ შეგემთხოვოსთ თქუენ უსიამოვნოჲ, არცა
მათ და არცა სხუათა მიერ, მშვიდობით ბეგ ზადა!“

ჰთქუა რა ესე, წარვიდა იაფას თჳსისა ადგილისადმი. მსმენმან თქემულთა
მისთა, გავგზავნი იასაღჩი მანუელ ბოშნიაკი იერუსალიმსა ჩემთჳს სახლისა სა-
ქირაუებელად და ვუბრძანე მას მეორესა დღესა მოცდად ჩემსა გარე იერუსალი-
მისა ზღულდეთა, გზასა ზედა.

ქალაქსა ამას ცხოვრებენ 30-ნი კომლნი ბერძენნი, მე-
თჳს რამლა ქალაქისა ქონნი ერთისა მონასტრისა; ლათინნი — 12-ნი კომლნი,
აქუსთ ერთი მონასტერი და ერთიცა კუალად მომცროჲ ეკკლესიაჲ მასვე მო-
ნასტერსა შინა; სომეხნი—20-ს კომლადმდე, ერთისა ეკკლესიით. კივთნი—ხუ-
თას კომლადმდე, ერთისა მონასტრით; თათარნი, არაბნი და ურიანი—6000
კომლი. ჳამნი მაჰმადიანთა—27, თჳსის მინარებით, ხოლო ურიათა სინაგოგი—
ერთი. სახლნი თოლითა ქუთათა და აგურთა გამო შენებულნი ორძგიდელ,
რომელთა შორის არიან ესრეთუჲ ალიზთაცა. ქუჩანი იწრო, უსწორო, მოუ-
კირწყლავ, უწმინდურ და მდებარეობაჲცა ქალაქისა ამის დაკლებულ ყოვლისა-
გან საამოებისა, თუმცა მომალღოსა ადგილსა მდგომარეჲსა. ნაყოფიერებითა

5
10
15
20
25
30
35
40
45

მიწისათა დია მდიდარ და გარემოებითა კერძოთათა უცხო და შუშნიერ, მაშინ ოდესცა აღზულ ბანთა ზედა სახლთათა ანუ ხუალ გარეშე ქალაქისა. დასავლეთისა მტარეს გარე ქალაქისა ამის, მალალსა გორასა ზედა, არს მაჰსჯითი, თუმცა ძუსლად შენებული, გარნა საცუფროდ კეთილნამუშავეი, უცხოასა და იშუთისა მინარაფთურთ, რომელთაგანიცა პირველი ყოფილა ტაძრად წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისა, ხოლო მეორეა—სამრეკლოდ მისა. მწადლა შინაგან განხილვად მაჰსჯიდისა ამის, გარნა პატრმან აღექსანდრე, დამშულელმან მისთჳს, მრქუა:

„პრენჩიპე! ხილუად მაჰსჯიდისა მის ჯერ-არს გამოთხოვად ნებისა აქაური-
10 სა მესალიმისაგან, რომელიცა არს წინააღმდეგი და გამოუწერელი მტერ-მოძულე ყოველთა ხრისტიანეთა და რომელსაცა, უკეთუ სთხოვთ, უთუოდ მიიღებთ უარსა. და ესრეთ, უკეთუ გნებავსთ, დაუტევეთ პაზრი ეგე, აღვიდეთ ბანსა ამის მონასტრისასა, სადითცა მხილველი შორს მდებარეთა პირად-პირადთა საგანთა, განატარებთ საამოდ დროსა“.

15 „შედგომილი მოჭუცისა პატრისა ამის წინადადებისა, აღმიყუანა ბანსა ზედა, რომლიდამაც ვიხილვეთ ლიდია, საცნაური ყოველსა ქუსყანასა შინა, შემეწამებული წმიდითა სისხლითა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევემოსილისა გიორგისათა, ერთისა ჟამისა, და იყოფინ უნაკლესისაცა, საეალსა სიშორით. დლესა ამას მიესწერე წერილი მადლობისა მაჰმად ალი ფაშასა ეგვიპტისასა და
20 დავაბრუნე კოლაუზი ჩემი შინი მეთაქლემეებითურთ, აქლემ-ცხენ და ვირებით. შინსა ამას ვაჩუქე ერთი ევცხლის საათი 125-ის კურუშით, ხოლო მე-აქლემეთა — 250 კურუშო.“

18-სა. მიმცემი მადლობისა გავემშჯდომე პატრიოსან-
თჳს ემმანსა

25 აქ ნაქირაების აქლემ-ცხენებით იერუსალიმისადმი. ვიარეთ ორჯამ-ნახევარი და დავინახეთ ემმანსა მალალსა გორასა ზედა მდგომი თავმომწონედ. შევეუდევით აღმართსა, მისდა მიმყუანსა ჩუშნსა, რომელსაცა ზედა მარცხენით კერძო არს დაქცეული ეკლესია წმიდისა მოწამისა გიორგისა. თლილნი ქუანი მისნი, აქა-იქ ყრილნი ცხოველმხატვრობითთა სახეთა წმიდათა ხატთათა, დლესაც
30 წარმოქალღეენი და დროთა უდარობათაგან თუითქემის აქამომდე აღუსპობელად დაცულნი, მსწამებენ ბარბაროსებათა და უღმობელობათს მაჰმადიანთა და წარმართთა კერძოასა ამისთა, რომელსაცა შინა ემმანსელნი აყენებენ პირუტყუთა თჳსთა. აქ ცხოვრებენ არაბნი თათარნი 20-ს კომლადმდე; აქუსთ ძველი გოდოლი სალოცუსლად ანუ მაჰსჯითად. ემმანსითა ამით იხილავ
35 გარემოს მისა მდებარეთა ბალ-ბალჩათა, წყალ-წყაროთა და ბუნებისა მიერ შე-
186 მკულ-განმდიდრებულთა ველთა.

აქდამ მსელელნი ჟამ-ნახევარისა გზისა, შემოვედით მთათა შორის იუდეან-
თასა, რომელთაცა ზედა მომეგებნენ წმიდისა იერემიას
თჳს მთათა იუდეანთასა
სოფლით ორნი ცხენოსანნი ჰაბტკნი კაცნი, შექურვილნი

40 და მექონნი ფარ-შუბთა. დაახლოებისავე თანა მკითხეს მათ მოსკოველისა ბეგზა-დაასათჳს, ხოლო მე განუტყუარ ჴელი სხუათადმი თანამყოლთა ზედა ჩემთა, რომელთა მიერცა ქურთთა ამით, კუალად მპოვენელთა ჩემთა, მრქუსს:

— ბეგზადა! მამამან ჩუშნმან იბრაჰიმ ხაბდ ელრუმმან მოგუთვლინა
თქუსლადმი მოლოცუად მშდობიანისათჳს სლუსა თქუსლისა და თხოვადცა
45 თქუსლად რაოდენმე განსუსნებად სახლსა შინა ჩუშნსა.

მთქმელები სიტყუათა ამათ მომდევდიან იმიერ და ამიერ, რომელთაცა შემდგომად მადლობისა, ვუთხარ:—მამისათჳს თქუწნისა, რომელი ჳერეთცა არ მიხილავს, მაუწყეთ მე და რომელთა თანაცა მაქუს აწ ერთად მგზავრობად, არარაჲ მამეცენით მათოჳს.

—ვისთჳს გვიბრძანებთ ბეგზადა, ჩვენ ვერ მიმზვდარვართ?

—თქუწნთჳს, ვუპასუხებ მე.

— ჩვენ მოგაქსნენთ ვინაჲცა ვართ.

— გარნა კუალადცა არ გითქვამთ ჩემთჳს სახელნი თქუწნნი.

მომიგო ერთმან:

— მე მეწოდების უთმან და ძმასა ამას ჩემსა ჳიბებრ.

მთასა ამას ზედა მაჩუწნეს ქუროთთა ამათ ძუწლი დაქვევული სასაფლავო ანუ შენობაჲ, წოდებული ლარონად და ლატრონადცა. ესე არს მამული ავაზა-

კისა ჳუარსა ზედა შემნანებელისა, რომელმანცა მისცა მიზნო მინაჲნი ანუ დროჲ იესო ხრისტესა ჩუწნებად თჳსისა უკანასკნელისა კაცთმოყუარებთისა მოქმედებისა. ფერ-

ხენი და მომადლოთა ადგილთა მისთა თუითქემის აქა-იქ ტვერნი. აღსლ-

ვულთა თხემსა მისსა დაეინახეთ უკანით ჩუწნსა დასავლეთისა და საშუვადლეოჲსადმი ველი სარონისა იფადმდე და საშუვალცი ზღჳსა ლაზადმდე. წინაშე ჩუწნსა ჩნდა ჩრდილო-

ეთისა და აღმოსავლეთისადმი ველი წმიდისა იერემეასი და სისწერივ მისა მაღალსა კლდესა ზედა ძუწლი ციხე მაკაბელთა, გოდლად სახელდებული. მოსლევულთა სო-

ფელსა წმიდისა იერემეასსა დაგვხუდა პატრონი მისი ქუროთი იბრაჳიმ ხად ელრუმან, მვედრებელი მციროვ

შესლწნებად სახლსა მისსა და მიღებად კავისა ჩიზხითურთ. გარნა მსმენმან მისთჳს მადლობისა ჩემისა და წინამდებარეჲსა საგნისადმი მისწრაფებისა, მაჩვენ-

ა წერილი შამისა ანუ დამასკოს ფაშის სულეიმანის მიერ მისდა მიცემული და გამომიცხადა წერილისა მის ძალი, მით რამეთუ ყოველნი წარმავალნი იერუსალიმად შორის სოფლისა მისისა თანამდებ არიან მიცემად მისდა თუთე-

ულნი ორ-ორთა კურუშთა, რომლისათჳსცა წინააღმდეგად მისა ვაჩვენე მეცა ფერ-

მანი სულთნისა. მან, განმხილველმან მისმან, აკოცა მას, დაიღუა შუბლსა, აკოცა კუალად და, მომეცემი მისი ჩემდა, შესჯდა ცხენსა და წარმოყუა ორითა მსახუ-

რითა იერუსალიმს, მცდელი ყოვლითურთ გზასა ზედა სიამოვნისა ჩემისა, ჩუწ-

ნებითა შორს ანუ ახლოს ჩვენდა შემთხუწულთა სოფელთა, ნასოფლართა და სხუათა ვითართამე ადგილთა, ძუწლადვე საცნაურ-ქმნითა რომელთამე გან-

საკუთრებით განმკურომელთა წარმოებათა მიერ. ველით წმიდისა იერემეასით დავეშვით ველსა თერპენტინისასა, ღრმასა და უღიწრო-

ვსსა პირველისასა. აქ ჩანან ვაზნი და მცირ რაოდენმე ჩალანი. და მოვედით მცირესა მდინარესა მას, სადაცა „გამოირჩივა დავით ხუთი ქუა სწორე ნალურევისაგან“¹ და მოკლა მით გოლიათი. გამოსლევულთა ჳიდსა, აღველეთ აღმართი და დაეინახეთცა წმიდა ქალაქი იერუსალიმი, რომლისაცა სახეჲ, ვითარცა იხილვების აქაჲთ, არს ჳშოატანებულ დასაწყისსა შინა ქალაქისა ამისადმი ჩემ მიერ უბნობისასა.

1 პირველი მეფეთა, თაჳი 17, მუკლი 40.

5

10

20

25

30

35

40

187

მარტსა

ახლოს ქალაქისა ამის გარე ზღუდეჲსა ეპოვენით იასაღჩი მანუელ ბოშნი-
აკი, რომლისაცა წინამძღომელობითა შემეღელნი გალაენის ალაკაფის კარსა,
შამკათად წოდებულსა, მოვედით ჩემთჳს ნაჭირაებსა სახლსა თათრისა მუსტო-
ფა კომსისასა, რომელსაცა შინა აღმომყუა ქურთი იბრაჰიმ ხაბდ ელრუმანი, მო-
მილოცა მშუდობით მოსლვა, მისურვა კეთილი შემთხუშვა და წარვიდა. ესრე-
თუშ გამემშუდობა აქა ანგლიელი მისტრ ჯონ ჰეილი და მიჰმართა მონასტერსა
ლათინთასა სადგომად თჳსად.

დასასრული პირუშლისა ნაწილისა.

შეზავრობაჲ

თბილისით

იერუსალიმისადმი

საბეჭდნეთსა ზედა,

ტუერქცეჲჲ

იერუსალიმით

თბილისისადმივე

კაჭიის ქალაქისა, მცირისა აზიისა ტანა ცოლიისა შლით.

თაჲდაღის გიორგის ავალოვისა.

ნაწილი მეორე.

ჩუქს წელსა.

მკსაგრობა იერუსალიისადმი

ნაწილი მეორე

თავი მესამე

დღეს მკადრები გალობად შენთს, წმიდაო ქალაქო ღმრთისაო იერუსალიმ! კალთით კავკასიისათ მოლტოლვილი შენ შორის ჩუწნთს განჯორცილებულისა სიტყვსა, ფრიად უაღრეს გონებათა მოკუდაეთასა, სიმდაბლისა, კაცთ-მოყუარებისა, მოწყალებისა, მრავალთა სასწაულთა მმოქმედ-მჩუწნებელისა, ჩუწნთს ვნებულ, ჭუარცემულ, მკუდარ, დაფლვეულისა და მესამესა დღესა აღდგომილისადმი; მისდა, რომელმანცა ყოვლად ბრძნად მეთევზური გამოაჩინნა, რათა მეცა, მკადრები განუნათლებელითა გონებითა ღაღადებად ყოვლად ბრწყინულეთა საღმრთოთა შესამოსელთათს შენთა, რომელნიცა გმოსიეს შენ შინაგან და გარემოს, მიხედვსამებრ წმიდისა საფლავისა და სხუათა წმიდათა აღგილთა, ღირს მყოს მიმთხუშვად მათსა, განძლიერებად და განგრძობად ჩემ შორის შობილისა ჰაზრისა, სათნოდ გამოხატვსათს დიდებულებათა მათ ღმრთაებრივთა, რომელთაცა ვინმე უძლოს გამოთქემად, თუნიერ მყუანველობისა მათდა მისისა და რომელთა მიმართცა ბევრეულნი ზრისტიანეთა ყოველთა მიერ კიდეთა სოფლისათა განუწყუშდელად სრბიან თაყუანისცემად. ხოლო მეცა რიცხუთა მათგანი აწ შენ შორის პოვნილი და სრულიად შემუსრვითა გულისათა მთხოვ-მსასოებელი ვკმობ: „განმანათლებელო ბნელისა შინათაო! განმანათლენ მეცა სიწყულიადეთა შორის უმეცრებისათა. განმბრძენ მეცა სულითა შენითა წმიდითა და გამომირჩივენ მსგავსად უაზნონთა მათ სოფლისათა! მეც მე ძალი სიტყვსა, სიტყუაო, მეტყულებად, ვითარცა წინასწარმეტყუელსა შენსა მოსეს, კეთილშუშნიერებათათს დიდისა ღმრთის ქალაქისა იერუსალიმისა, მის შორის მცხოვრებთა და აღგილმდებარეობათათს მისთა“.

ქალაქისა იერუსალიმისა

ქალაქი იერუსალიმი აღშენებულ არს შექმნითგან სოფლისა 2020-სა წელსა მელხისედეკ მეფისა და მლუდელისა მიერ ღმრთისა მადლისა (იხ. სურ. 12). შემდგომ

პშთამომგდებთა საყდრით მელხისედეკისა დაიპყრეს იერუსალიმი იევსუელთა ჯელმწიფეზასა ქუშუმე თვსსა, რომელნიცა ჰვლობდნენ მას 824-სა წელსა; განგრძობილისა ბრძოლისა ძლით უთავაზეს მეფესა დავითს; ხოლო მან განმბაზლებელმან იერუსალიმისა და გარდამდებელმან ქალაქსა ამას შინა საყდრისა, უწოდა მას ქალაქად დავითისად. უკანასკნელ, შემდგომად განელათა 475-თა წელთასა, იყო დაქცეულ ბაბილოვნის მეფისა ნაბუზოდონოსორის მიერ. ხოლო მძლეველმან ამისა კიროს სპარსეთისა ჯელმწიფემან და განმთავისუფლებელმან ტყუშობით ბაბილოვნისათ ისრაილთა, უბრძანა მათ განმბაზლებელთა ქალაქისა, აღაშენონ ტაძარიცა, წოდებული სოლომონისად. არამედ შემდგომ ამადლებისა ზრისტესისა 38-სა წელსა, განრისხებულმან უსჯულოებითა იუდე-

ანთათა, ღმერთმან დასაჯნა სრულითა დაქცევითა მამეულისა მათისათა ჯელი-
თა ტიტესა, რომის საყდრის მემკდრეხათა. ხოლო შემდგომად ამისა აღრიანენ⁹
რომისა კესარმან, ვერ დამთენმან ამპარტავანებისა, შეერთებულისა გულულ-
მობელობათა თანა იუდეანთათა, აღმოჰხვზრნა დანაშთნი შენობანიცა იერუსალიმს
5 შინა, და თვთ მით სრულ-ჰყო წინასწარ თქმული უფლისა, შემდგარი სიტ-
ყუათა ამათ შინა: „რამეთუ არა დაჰშთეს ქუა ქუასა ზედა“¹.

ხოლო ესევეთარისა დაქცევისა რაოდენისამე ღროს განვლისა შემდგომად
კესარმან აღრიანე მიილო ესრეთუშ უცვალებელი განზრახუაჲ კუალად განან-
ლებად შეძლებისამებრ დავითის ქალაქისა, რომლისათესცა, შემომვლები მისი
10 ზღუდეებითა და აღმაშენები მრავალთა პალატთა, ჰვლობდა მას თვთ აღსასრუ-
ლადმდე თუსსა. გარნა ოდესცა აღვიდა რომისა საყდარსა ზედა კონსტანტინე
მართლმადიდებელი საბერძნეთისა ჯელმწიფეჲ, მაშინ მან კუალად უმეტეს გან-
მამჩრობლებემან იერუსალიმს შინა დიდშუსნიერთა შენობათა, აღაშენნა არა
მცირედი რიცხუნი ტაძართა, შემამკობელმან თვთ ქალაქისაცა პირად-პირადი-
15 თა იშვთებითა.

ესევეთარსა მდგმოებასა შინა ჰგებდა იერუსალიმი 636-ს წელადმდე შე-
მდგომად ხრისტეს განჯორციელებისა. ამასუშ წელსა, მეფისა ფოკა და ირაქ-
ლის ზე, სარაციუნლი, წინამძღომელობათა ქუსშე ზალიფათასა, დამრლუსენი
იერუსალიმისა, ჰვლობდენ მას 456-სა წელსა, რომელთაცა განვლათა შემდგო-
20 მად ლოდოფრედ, შეერთებულმან სხუათა ხრისტეანეთა ჯელმწიფეთა თანა, წა-
რუხენა საჯივსა ქუსშეთგან სარაციუნთა 1099-სა წელსა და 38-სა წელსა ქალაქი
დავითისა ტკებოლის თავისუფლებითა. არამედ 1187-სა წელსა კუალად სა-
ლადინ სულთანი ეგვიპტისა, ტყვემქმნელი იერუსალიმისა, ვითარცა თვთ იგი,
ესრეთ მემკდრენიცა მისნი ჰვლობდენ 1517-ს წელადმდე. უკანასკნელსა
25 წელსა ამას შინა სელიმ, თვთამჰყარებლმან ოსმანთა, დამქცევმან ეგვიპტისა, და-
უშმონა ჯელმწიფებასა თუსსა თვთ ქალაქიცა დავითისა, რომელსაცა დღემდმდე
ჰვლობენ სულთანი ოსმანთა.

თვს ფრანცუზთა მაიორი-
სა დე დუაზონისა შესულასავე ჩუსნსა ოთაღთა შინა მუსტოფა კომსისათა,
შემოვიდა ჩემდა ერთი კაცი ოსმანურად მოსილი, რო-
მელმანცა მომცა თავისა თვისისა ცნობაჲ, ვითარმედ იგი

30 არს ფრანცუზი და მაიორი ნაპოლეონისა დროჲთ მუსიო დე დუაზონ. ვიყუშ-
ნით რა ჩუსნ მისთანა ურთიერთისადმი საუბართა შინა, შემოვიდნენ ჩემდა რა-
ოდენნიმე სამლუდელ-საერონი აქაურისა ბერძენთა მიტ-
როპოლიტისა აიას პეტრას მიტროპოლიის მწყემსთმთავა-
რისა მისაელისა მიერ, რომელთაცა, შემდგომად მის
25 მიერისა მოლოცვსა მშვდობით მოსლუსათვს ჩემისა და

მოკითხვსა, მრქევს ესრეთ: „ბეგზადა! რაოდენიმე თთუშ არს, მით რამეთუ ბრძა-
ნებითა უწმიდესისა პატრიარხისა ჩუსნისა პოლიკარპესითა არიან დანიშენულ
თქუსნთვს ოთაღნი მონასტერსა შინა ჩუსნსა და მასთანაცა ორითა შემდგომი-
თაცა წერილითა უბრძანებს იგი მიტროპოლიტსა მისაელსა და ეპიტროპოსსა
30 პროკოპოსსა მოკსენებად თქუსნთვს მისდა, რომლისათესცა მომავლინებელი ჩუს-
199 ნი თქუსნდა მისაელ გთხოვსთ მოსლევასა სადგომად მათთანა და რომელმანცა
მოგართუათ ჩუსნ ძლით 30 თეთრი პური, 20 შაქრიანი პაკისმატი და ორის
მინისა ჭურებითა ღვინო“.

¹ მათე, თავი 24, მუქლი 40.

მსმენმან მათ მიერ შემოთულილობისა ამის და მხილულმან ძლუშნთა, ვსთხო-
ვე მოვლინებულთა ამათ მირთმევედ ჩემისა მადლობისა მიტროპოლიტისა მი-
საელისადმი და მობოლიშეხად მიუსლულშობისათვს ჩემისა დგომად მათსა, ვინაჲთ-
გან მაქუნდა თთვთ ნაქირავები სახლი და ფასიცა მიცემულ სრულიად, თანასწორ
მიუღებლობისათვსცა ძლუშნთასა მომხადონ ბრალი.

5

19-სა. წარგეზავნე პაკეთი, მოცემული ჩემდა კონ-
სტანტინოპოლსა უწმიდესისა პატრიარხისა პოლიკარპეს
მიერ სახელთა ზედა მიტროპოლიტისა მისაელისა და
ეპიტროპოსისა პროკოპიოსისათა, დაწერილი იასაღჩი მანუელ ბოშნიაკის ჯე-
ლით, შეთულითა მოკითხვასათა, რომელთაცა, მიმღებთა პაკეთისა მის, ცხად-
ევით მისდა წუხება თვისი ჩემისა მათდა უდგომელობისათვს, მთხოველთა მის
ძლით ჩემდა ცხოვრებად მათთანა.

10

11-სა ჟამსა მოვიდა ჩემდა ქურთი იბრაჰიმ ხაბდ ელ-
რუმან, რომელმანცა მოკითხუასავე თანა მთხოვა და-
უგდებელობაჲ თვისი შერომისათვს თვისისა, ხოლო მიმღებ-
მან ჩემგან ორისა გოლანდიის ოქროსა, დამიტევა.

15

შემდგომად შუეადლისა წარველ ხილვად ლათინთა მო-
ნასტერსა შინა არხიეპისკოპოსის თანამდებობის აღმა-
სრულებელისა საღმრთოჲსა მსახურებისა და სხუათაცა
შინა პატრისა სალვატორ ანტონია დი მალთასა არტემ
არარატელით, მისტრ ჯონ პეიდით, სპირიდონ სივინით და ფრანკუზთა მაიორი-
სა დე დუზონით, ვინაჲთგან იყო ლათინთათვს დღეჲ ესე წინამწუხრი ბრწყი-
ნულუქესა კვრისა და მსურდა დასწრებად ცერემონიით გარდაჯდასა შინა სა-
ღმრთოჲსა მათისა მსახურებისასა.

20

მისლუელთა მონასტერსა მათსა მოგვეგება ვეჰილი ჟე-
ნერალ-პროკურორი ჟოსეფ სოლერი. მიმღები ჩუშნი
სათანადროჲთა პატივითა, წარგვიძლუა კრებულით თვისით
ყოვლად უსაცუფროვისა აღდგომის ეკკლესიისადმი, რომ-
ლისაცა გარეგანი სახილულშობაჲ იცნობების ამასთანვე ჰშოატანებულისა სა-
ხეჲთა (იხ. სურ. 13). ოდესცა მივედით ყოვლად უშუშნიერესისა ტაძრისა ამის
ბჰესა თანა, კრებულსა ამას გამოგებნენ სხუანი კრებულნი მათნი შემოსილნი
მნთებარითა სანთლებითა და ლამპრებითა.

25

30

შეევილთა შორის ეკკლესიისა ამის და აღსლუელთა მიმოგრეხილსა კი-
ბესა ზედა, დაგვხუდა ჯსენებული სალვატორ ანტონია დი მალთა. ამან შეგვი-
ყუანნა ერთსა ფრიად მცირ-მდაბალ-კამაროან-მოზნელო-
სა და ყოველთა საამოებათა დაკლებულსა კელლისა და
შემდგომ ურთიერთის მიაღერსებისა, მომთხოვმან ბოლი
შისა მოენეჲსა ძლით თვისისა მატეთოს აბუსუჟანისათა მიღებისათვს ჩემისა ესე-
ვითარსა ოთაღსა შინა, მოგვართუა მურაბა, წყალი, შარბათი, კავა და არაკი.
და იყო ჟამი მერვეჲ, ვითარცა შემოვიდნენ სიმრავლეჲ ლათინთ სამღუდელო-
თანი შემოსილნი და მპყრობნი მგზნებარეთა სანთლებთა და ლამპრებთა. მხი-
ლულსი მათი სალვატორ ანტონია დი მალთა, ძლუანვი-
ლი კრებულისა ამის მიერ, ჰშოავიდა ჩუშნიეთურთ
ეკკლესიასა, სადაცა ეჩუშნა უფალი ჩუშნი იესო წმიდა-
სა მარსა მაგდალინელასა შემდგომად მკუდრებით
აღდგომისა თვისისა და რქუა: „ნუ შემომეხები მე, რამეთუ არა აღესლულ

35

40

200

45

ვარ მამისა ჩემისა და მამისა თქუნიისა, ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუნიისა¹.

აქ დამჯდარსა სალვატორ ანტონია დი მალთას საარხიეპისკოპოსოსა საყდარსა დაუდგნენ ორს კერძოდ სამძღუდელონი მათნი, ხოლო ჩუენ შევციყუნენს ახლოს საყდრისა ამის დგმულსა ხისა სავარძელსა შინა სხდომად. ეკკლესიაჲ ესე იყო ბრწყინულად განათლებულ ჳომლ-შამდანთა ჳედა მნთებარეთა სანთელთა და კანდელთა მიერ. წინაშე ტრაპეზისა ეყენა ხატი მაცხოვრისა. შემდგომ სალვატორ ანტონია დი მალთას შემოსისა სამძღუდელმთავროთა შესამოსლითა, დამჯველთა ეკკლესიისა კართა, დაშრიტენს სანთელნი კანდლებითურთ.

10 უკუნსა ამას შინა ამბონსა ჳედა მდგომარემან პატრმან ფელიშე დე ბორგომო

იტალიელმან იწყო იტალიურისა ენითა ქადაგებჲა ვიდრე ნახევარ ჟამდმდე. მომუჲანი ყოველთა დამსწრებთა შემუსრვათა შინა გრნობათასა. დასრულებასა თანა ქადაგებისასა შემოადნეს მარცხენით კერძო კარნი ეკკლე-

15 სიისა ამის, შემოიტანნენს ნთებლნი სანთელნი. აღანთუნეს ჳომლ-შამდან-კანდელნი და წარსთქუეს მცირე რაჲმე ლოცჲა. შემოსაჲსენს იესო ჳჳარცემული ხისა მიერ გამორფნაკუსთებული და დამდგმელნი მისნი ამბონსა ჳედა, დასდგნენ წინაშე მისსა ლამპრებითა.

იწყო კჲულად ქადაგებჲა მანვე პატრმან და სდუმნა რა წამსა, დააქრნეს

20 ანთელნიცა. მერნე კჲულად განაგრძო სიტყუანი თჳსნი ჟამ-ნახევარდმდე. ჩუენ ყოველთა შორის გოდებათა მაწარმოენი. აღანთუნეს მეორედ სანთელნი და განვედითცა შემდგომითა სახითა: პირველ—კრებული, მას შუედგინეს იესო, რომელსაცა მისდევდა სალვატორ ანტონია დი მალთა, ამას მიადევნებდნენ საყდარსა საარხიეპისკოპოსოსა და ამას მივსდევდით ჩუენ. განმლეულნი 27-ს ნა-

25 ბიჯადმდე, შეესდევით მუნ, სადაცა განსძარცუეს იესო ურიათა. აქ დაასუენეს იგი ტელურებით ამბონსა ჳედა; პირისპირ მისა დასდგა სალვატორ ანტონია დი მალთა საყდარსა თჳსსა და დაიჩოქესცა ყოველთა მათთა, სადა ესრეთჲ იქადაგა პატრმან ფელიშე დე ბორგომო ენითა იტალიურითა ერთს ჟამდმდე. მერმე აღიპყრეს იესო და წარმლებთა პირველითავე წესითა, დასდულს ამბონსა,

30 თჳს ქადაგებთა პატრისა ფრანცესკო ჳელოსა მიერ ლი გვირგვინი. აქ წარმოსდგა პატრი ფრანცესკო გველი შჳანიელი და მოჰყუა ქადაგებასა ჟამ-ნახევარსა განგრძობითა. შემდგომ აღვიდნენ ცერემონითა მითჲლ წმინდასა

გოლგოთას, სადაცა დააყვირეს ძელი და დამოჰკიდეს მას ჳედა პირმშო იგი დაბადებულთა, რომლისა თანცა სდგა პატრი ფრანცესკო გველი, რეცა განწონვილი ისრითა გამოუთქმელისა მწუხარებისათა და მასთანა მცეს მე ადგილი დგომად. დასჯდა რა სალვატორ ანტონია დი მალთა საყდარსა, სხუთა მოიყარნეს მუენნი, ხოლო პატრმან ფრანცესკო გველმან იწყო ქადაგებჲა, რომლისაცა მსმენნი დიდით მცირედმდე ვილტობოდით ცრემლთა შინა. შემდ-

40 გომ აღიდეს იესო და მისასუენეს კალვერიოს², სადაცა ჳჳარს. ატუნეს მისთანა ორნი ავაზაკნი.

თჳს ქადაგებისა პატრისა იოსობისა მიერ ეამსა ამას აღახვნა ბავენი თჳსნი პატრმან ონორატო ანისელმან ქადაგებად იტალიურისა ენითა, რომლისაცა ჳმისა ჳარდამტეხნი ბგერანი გვნთქმიდიან მსმენელთა ნაკადულთა შინა ცრემლ-

¹ იოანე, თავი 20, მუტლი 17.
² კალვერიოს—თხემისა ადგილი.

სურ. 13. ადგომის აუზი.

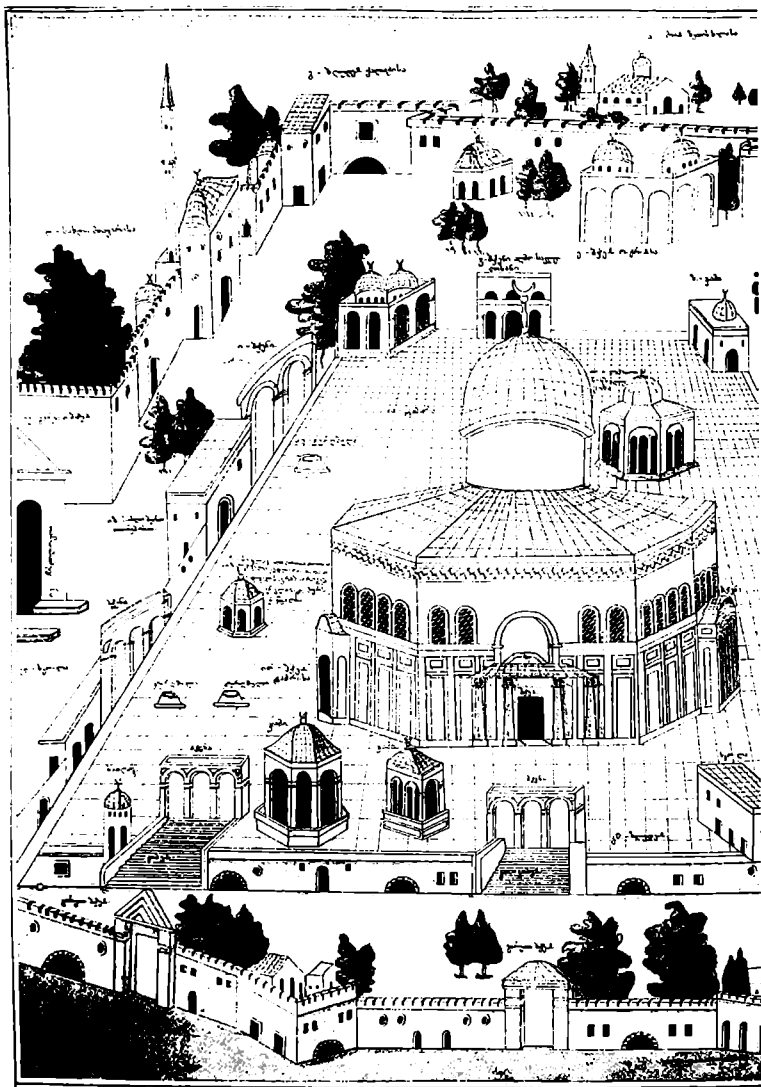
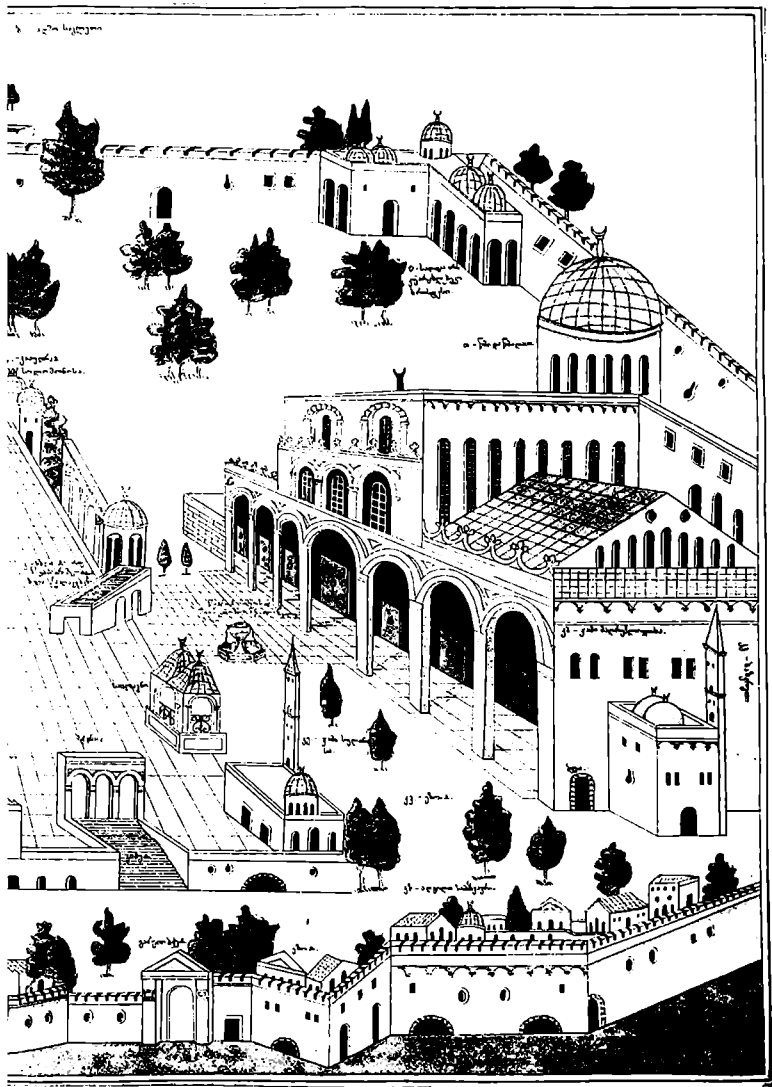

Fig. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

თასა, ესრეთ რომელ მონაწილეობდნენცა ურწმუნონი აქ მყოფნი, კეთილწესიერებათა მცუტლნი თათარნი. ოდესცა დაასრულა ამან ქადაგებაჲ, მოვიდნენ გარდმოქმენელი მისნი, დაჰფინეს ტრაპეზსა ზედა წმიდაჲ არმენაკი, მოჰკადეს კვირგვინი, აღმოართუნეს პელ-ფერტთა გამო ლურსმანნი, გარდამოქმენეს ჭუართთა და დასდუმს არმენაკითა ზურგილსა ტრაპეზსა. მერმე, კშოამომტანელთა მისთა ქუქ და დამსუშნებელთა კლდესა ცხებისასა¹, წარსთქუქს რა მკირეჲ ლოცუჲა, იწყო სუქტსა ზედა მდგომან შპანიელმან პატრმან ჭუენამან არაბულსა ენითა ქადაგებად და განაგრძო იგი ორს ჟამდემდე. უკანასკნელ საღვატორ ანტონია დი მალთა კრებულითურთ თქსით შემუშრევს იგი სუნნელებითა და წარიღესყე დადებად წმიდასა საფლავსა.

20-სა უეცრად დატევებული სიმრთელესა მიერ, შევიქმენ ესრეთ ავად. მით რამეთუ მხილულნი ჩემნი განიწირევებოდინან სიცოცხლისათჳს ჩემისა; ხოლო თვტა, უფროს მგრძნობელმან მისა, მოვიტხოვე მღუდელი. თუქტა საჩქაროდ მოყუანილსა ჩემდა რიაზანელსა იერომონოხოსსა პაისიის ვსთხოვე ღირს-ყოფიჲ ჩემი სულიერისა ძეობისა თქსისა თქმევინებითა აღსაარებისათა, გარნა მან, არ მიძლებმან ვედრებისა ჩემისა (არ ვიცი რაჲსათჳს), აღმიტქუა მოსლუჲა ჩემდა მისთჳს დიდ ხუთშაბათსა და წარვიდა.

21-სა. ავადყოფმან, ვითარცა ესთქჳ ზემო, და მსმენმან, რომელ დიდსა აღდგომისა ტაძარსა შინა არს მწირველი არხიეპისკოპოსი ნაზარეთისა დანიილ. კუბრძანე კაცთა ჩემთა წარყუანაჲ ჩემი მუნ მოსმენად ნუჲმე პირველგზის ტაძარსა ამას შინა და უკანანელცა სიცოცხლესა ჩემსა საღმრთოჲსა ლიტურგიისა. მათ, აღმასრულებელთა ბრძანებისა ჩემისა, მიმიყუანეს ეკკლესიასა მას, რომლიდამაც მომეგებნენ ორნი ბერძენთა მონასტრისა კრებულისაგანნი, შემართონინებულნი ჩემნი ერისა სიმრავლისა შორის საკურთხეველსა შინა. აქ მიძლებმან ჩემმან აიას პეტრას მიტროპოლიის მიტროპოლიტმან მისაელ დამსუჲა მყის თქსთანა. მსსუქრპლშემწირულსისა მღუდელმთავრისა თანა იყუნენ თანამწირველად 12-ნი არხიმანდრიტნი, 64-ნი მღუდელნი, ორნი პროთოდიაკონნი და რვანი მთავარდიაკონ-დიაკონნი. ეპყრათ ყოველთა მართლმადიდებელთა ხრისტეანეთა ნთებულნი სანთელნი და ფინიკთა რტონი უცხოდ მორფნაკუქსთობით წნყლნი. შემდგომ ჰყუქს სამგზის ლიტანია გალობითა გარემოს წმიდისა საფლავისა და დასრულდაცა ლოცუჲა.

აქ განუშორებელად თქსთანა მყოლელმან ჩემმან მიტროპოლიტმან მისაელ მანწვეა მისლულად მათსა. თუმცა ვიყავ პურობიდ მძიმეჲთა სნეულებითა, გარნა ვერ შემძლებელი ვარძმობად, შევუდგე მას, ყუანებული კაცთა მიერ ჩემთა. განსლულნი ტაძრითა ამით, შევედით მარჯულნით კერძო მომცროსა ბჳესა წმიდათა 40-თა მოწამეთა ეკკლესიად ყოფილისასა, რომელიცა არს დღეს თუითქემის სრულად დარღვევულ და იმსახურებრცეცა ოდენ საჲამნოდ და გზადცა აღმყუნანად პალატსა შინა საპატრიარქოსა. ამას შინა ასულნიან მრავალნი წმიდანნი

¹ კლდეა ცხებისა ეწოდების წმიდასა მას აღვილსა, რომელსაცა ზღა შესიერმან იოსებ შეწერა ურწმუნო გვაჲი იესოს სუნნელებითა.

მარტა

ხატნი და მათ შორის ხატიცა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა, რომელმან-
ცა არმტევებელმან შესლულად ტაძარსა შინა მარიამ ეგვიპტელისა, უბრძანა
მას განსლულად იორდანესა და მუნ მოპოვნებად განსულ-
ნებისა.

ოჯს სასწავლოთმმოქმე-
ღისა ხატიცა დედისა
სიტყუსა ღმრთისა

ხატი ესე არს თჯს შორის გაბზარვილი; სიმაღლით
ხილუსამებრ ადლ-ნახევრადმდე და სიგანით უნაკლეს ხუთ
ჩარეჟისა. მითხუტველნი მისნი და აღსლულნი მაღალსა ქვს კიბესა, შვევით
ოთაღსა მიტროპოლიტისა მისაელისასა, სადაცა მყისულ მოგუარათულს მურაბა,
წყალი და კავა; მერმე აღმდგარი შინ წარსლულად, დამაყენა სადილად თჯსთანა
რიაზანელისა იერომონოზოსისა პაისით და სპირიდონ სივინით. აქედამ წარ-
მოსლულნი სახლისადმი ჩემისა და ძლით მას შინა მოწვენილი, დავეცი მდე-
ბარედ ლოვინსა ზედა.

202

თჯს მოსლუსა ჩემდა მო-
ციკულთა

22-სა და 23-სა მდებარესა სარეცელსა ზედა მო-
მივიდოდიან მიტროპოლიტისა მისაელის მიერ მო-
ციკულნი, მიმწულენი ჩემნი დგომად მათსა, გარნა

18

მე სიკუდილად მიტლილი და ვერშემძლებელი წარმოჯდომად, ვისტუმრებ-
ღი მათ მაღლობითა.

თჯს ჩემდა მოსლულთისა
წერილისა

24-სა მივიღე წერილი მიტროპოლიტისა მისაელისა და
ეპიტროპოსისა პროკოპიოსის მიერ, რომლისადაცა თარგ-
მანი არს შემდეგი:

20

თარგმანი
პაქეთსა ზე-
და წერილი-
ც

„უბრწყინულესსა და უუღირსესსა თავადსა,
მოწყალესა ტელმწიფესა გიორგი ავალოვსა,
საყუარელსა და სასურულსა ჩუქსთჯს
ხრისტეს მიერ ძესა კურთხევით.

25

თარგმანი
წერილისა

უბრწყინულესო და უკეთილმსახურესო
თავადო,
მოწყალეო ტელმწიფეო გიორგი ავალოვო,

30

გულნი ჩუქსნი იყუნენ უაღვსებულეს უცხოველესითა სიხარულითა მო-
ლოდებასა შინა წამისა მის, ოდესცა, მოსლულნი ეგვიპტით და შემოსლულნი
საღმრთოსა ამას ადგილსა, დასდგებოდით წმიდასა და სატელმწიფოსა მონას-
ტერსა შინა ჩუქსსა ჩუქსულეებისამებრ ყოველთა მოსლულთა მართლმორწმუ-
ნეთა და ერთსახედ მზრახულთა წმიდისა აღმოსავლეთისა ეკლესიისა ხრის-
ტენეთა თაყუანის-ცემად ყოვლად წმიდისა საფლავისა. თჯთ ამისთჯს მოგვიმც-
ნო ჩუქს ღირს პატივისცემისამანცა უფალმან და მეუფემან ჩუქსმან პოლიკარ-
პე, კონსტანტინოპოლით წარმომწერმან ჩუქსნა ყოფად სათანადოთა განმზა-
დებათა: არამედ მოვსტყუედით ჩუქს მოლოდებასა შინა ჩუქსსა და არღა
უფროს ვსასოებთ მიღებასა თქუქსსა! და რამ დაიპყრა ადგილი საამოხსა მოლო-
დებისა ამის? აწ შევიკირვებთ ჩუქს, ვრულდუნებთ და ვინთქმით უსრულესსა
მწუხარებასა შინა, არამეცნი მიზნებთა ჩუქსნა ჩუქსნებულისა ამის შევიკირულ-
ბათა და შეურაცხებათა. გარდა ამისა ესე გვამიზნებთ ჩუქს გაუძლებელსა
სირცხულსა, ვიქმენით ჩუქს საკიცხულ მეზობელთა ჩუქსნათა, სამღერელ და
საგიობელ სხუმბრსახედ მზრახულთა სხუა მორწმუნეთა, რომლისათჯსცა ვგზავ-
ნით ამას თქუქსნადმი ცრემლითა დაწერილსა და ოჯრვითა საკითხულსა წერი-

ლითა მოწოდებასა, მაფუცებელი თქვენი ღმრთითა და თვთ სიცოცხლითა ღმრთისა მიერ გამორჩეულთა და უძლეველთა მეფეთათა, ვითარმედ გარდმოხედეთ ჩუშნდა, ხოლო უფროს ყოვლად პატივოსანთა დღეთა ამით შინა წმიდათა სამეუფოთა ვენების კრისათა, მით რამეთუ შეკრებულთა ყოველთა ერთად, ერთად ვიდრესასწავულოთცა იგი, ერთგმობით მადიდებულთა ყოვლად უმაღლისისა მეფისათა, მთხოველთა და მლოცუელთა მრავალწლობითა განგრძელებისათჳს ჴელმწიფებათა მართლმადიდებელთა და კეთილმსახურთა მეფეთათა. ერთგულნი ღმრთისადმი მლოცუელნი მისაელ და პროკოპი.

1820-სა წელსა,

მარტა 24-სა დღესა“.

და ესრეთ წარვეყუანინე კაცთა ჩემთა პალატა ბერძენთა ანუ უმჯობესად ვსთქუათ იერუსალიმის პატრიარხისასა. აღსლველთა ზემო, დავგებულად მიტროპოლიტი მისაელ და ხუთანიცა სხუანი მცლდელოთჳს მისთანა გარემდგომარენი. ოდესცა მივემშჯღობე მწყემსმთავართა ამით ჯოხსა ყრდნობილი და კაცთა ჩემთა მიერ მკლავპყრობილი, შემისყრა მარჴულსნეჲ კელი მიტროპოლიტმან მისაელ და მრქუა თათრულად: „ბეგზადა! თქუენ იხილუმბით რაოდენმე სნეულად, ამისთჳს შევედ განმზადებულსა მას თქუენთჳს სადგომსა (მჩუშნებელმან მისა მეორეჲსა კელითა) და განისუშნეთ მუნ; ხოლო ჩუშნ, მათ შორის, ყოველნი ესე ვსთხოვთ წმიდასა საფლავსა, მით რამეთუ განსდევნოს მან შემაპირუშბელი სენი თქუენი და მოგაგოსთცა სრულსა და სასურუშლსა სიმრთელესა შინა. შემდგომ მიკრედისა დროასა მოვალ მეცა თქუენდა და უკეთუ ვიხილავთ საჭირად, მოეუწოდთ მკურნალსაცა“.

მთქველმან სიტყუათა ამით, განმითევა და შევიდა ოთალსა თჳსსა მუნვე, რომლისაცა მაგალითსა შეუდგენე სხუანიცა იგი ყოვლად სამღუდელონი. დაჰშთომილმან ადგილობითუშ ჴელთა შინა კაცთა ჩემთასა, ეკგრძენ ანასდალ თჳს შორის საწადი ცულილებაჲ. ეუბრძანე მაყრობელთა ჩემთა განტევებად ჩემი და შეველ ჩემთჳს დანიშნულსა ოთალსა საკაოდ დიდსა და შუშნიერსა თუითქემის სრულიად განთავისუფლებული სენისაგან ჩემისა. საწოლსა ამას შინა იდგა ლოგინი რვალისა, სუფთითა სარეცელითა გებული. სამკრეთისა კედელსა მისსა იყო დახატულ კონსტანტინოპოლი და აღმოსავლეთისად კედელი ფანჯარათა თანა დივანფენილი; ხოლო იატაკი—აშლილ უტროწვეულითა თეთრისა ჴილობითა. განვლთ ნახევარ ეამმან და წარჰჴდაცა მთლად სალ-

მობაჲ ჩემი. შემდგომად ერთისა ეამისა შემოვიდა ხილულად ჩემად წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ (ამიერითგან ეაჰსენებ მას წმიდად, მექონი ჰეშმარტისა მიზუნისა) და მიმგებებულად თჳსად მხილუშლმან ჩემმან, მრქუა: „ბეგზადა! სრულიად წმიდისა სინოდისა ჩუშნისა წვეგრნი მონაწილეობენ სიმრთელესათჳს თქუენისა ღმრთისა და წმიდისა საფლავისა მიმართ თხოვითა ლოცუათა შინა თჳსთა, ვითარ საზოგადოდ საღმრთოცა კრებული მონასტრისა ამის“.

მივემადლოებ რა მისთჳს წმიდასა მეუფესა ამას, მოვიდა ჩემდა რიზანელი იერომონოხისი პაისი და შემოიტანესცა მურაბა, წყალი და კაცა. ხოლო ვითარცა წარვიდა ჩემგან წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, მილოცა განვლილისა ლამისა ცისკარი იერომონოხისმან პაისი და წარვედით ეკკლესიასა მოსმენად

თჳს მისლჳსა ჩემისა სადგომად ხაჰლსა შინა იერუსალიმის პატრიარხისასა

თჳს განკურნებისა ჩემისა წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელის მიერ

თჳს მოსლჳსა ჩემდა წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა

5
10
203
15
20
26
30
35
40
45

საღმრთოჲსა ლიტურგიისა, რომელსაცა შინა ეპოვენ წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, არხიეპისკოპოსი ნაზარეთისა დანიილ, არხიეპისკოპოსი ლიდისა დო-
თჳს წევრ-მწყემსთჳთა- სითეოს, ეპისკოპოსი ლაზასა ფეოდოსიოს, ეპისკოპოსი
ვართა აჟურისა უწმინდ- ფილადელფიისა პროკოპიოს და ეპისკოპოსი პრესარენი-
სისა სინოდისათა ისა გერასიმე.

აქათ გამოსლული, მიმიწვევა წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ
სადგომსა თჳსსა, მიმასპინძლა მურაბითა, წყლითა და კაცითა; ხოლო
თჳს აღსაარებისა ჩემისა შემდგომ შეველ ტაძარსა შინა წმიდისა და ლიდისა
ქალწულ-მოწამისა თეკლასსა, რომელიცა არს აქუშ
და რომელსაცა შინა მლოდნელსა ჩემსა იერომონოხოსსა პაისიის აღუუარე
ცოდუათათჳს ჩემთა.

თჳს ღირს-ყოფისა ჩემისა თა
მოდებლად წმინდა სა-
ღმრთოთა ხრისტტესთა და
ფერტობანისა

25-სა. ღირს ეიქენ მიღებად წმიდათა საღმრთო-
თა საიდუმლოთა ხრისტტესთა ზემოტსენებულსა ტაძარსა
შინა იერომონოხოსთა მიერ სერბიელისა ლუკასა და
რიაზანელისა პაისიისათა. შემდგომ წირჳსა მიმიწოდეს
ხილულად ფერტობანის ცერემონიისა. ესე იყო გარე ღი-
დისა აღდგომის ტაძრისა, ბუით კერძოთ აღმოსავლეთისად, კიბესა ზედა წმი-
დისა ელენა დედუფლის ტაძრისასა წმიდისა ცისა ქუშუე, რომლისაცა აღგი-
ლისათჳს იტყუან ვიეთნიმე, ვითარმედ თუთ მას ზედა მოეცეს მაგალითი ესე
უფლასა და მოძლუარსა ჩუშნსა იესო ხრისტტესა (გაარა თუნიერა ყოვლისა და-
მეტციცებისა) და რომლიდამაცა შემდგომ უყოფიეს მსჯავრი წმიდასა დედუფალსა
ელენას ურიათათჳს. აღმიყუანეს კიბისა ამის ჭარისსთა, რიცხუთ 12-თა და
დამადგინეს უზემოესსა ზედა უმჯობეს სახედუშლად მლუდელმოქმედებისა ამის.
და განრინებლად იწროებათა გამო ერისათა, ვინათგან იყუნენ ყოველთა ნა-
თესვთაგანნი, ვითარნიცა იბოენებოდნენ ქალაქსა ამას შინა, მაყურებელად,
ესრეთ რომელ ვერღა იტვედნენ ვერცა ბანნი სახლთა, ვერცა ჭამნი მინარები-
თურთ და ვერცა სხუა ადგილნი, რომელთა გამოცა შესაძლო იყო ხედულად
საღმრთოჲსა ამის მსახურებისა.

სდგნენ ჩემთანა იერომონოხოსი პაისიი და სპირიდონ სივინი მარჯუშნით.
კერძო ლიდის არხიეპისკოპოსისა დოსითეოსისა, რომელიცა სჯდა მეათესა
ჭარისხსნა კიბისასა, ხოლო 12-ნი სამლუდელონი სხდნენ ორს კერძოდ-
ძირის ჭარისხით ექუს-ექუსნი. ვითარცა კშთავიდა მლუდელმოთავარი ესე
დაწყებად ფერტობანისა, აღდგა ერსა შორის ჳმაჲ გოდებისა და ტირილისა,
საგრძნობელი უფროს მაშინ, ოდესცა მოსლულმან პეტრესადმი და მსმენმან.
უარისა მისისა დაბანად ფერტა, რჳთუ მას: „უკეთუ არ დაგბანნე შენ ფერტ-
ნი, არა გაქუნდეს ნაწილი ჩემთანა“¹, ესრეთ ვითარმედ, ჳმანი ოტრავათა და
ქუთინთა, სიმრავლეთა მიერ ხრისტიანეთათა წარმოებულნი, მიემსგავსებოდინ
უმეტეს ზარის დამტეხელსა გრგვინვასა ცისასა, ვიდრეღა ჩუშვულებრივსა
ტყეებასა და საღმობასა ერთასა. შემდგომ ცერემონიისა ამის დასრულებისა.
წარმიძლუა სინოდის დროგუმანი² მიტროფანე ოთხითა თათრითა გელშოლტიან-
კეთილწესიერებისა მცუსლებითა, რომელთაცა მიმოაყენეს ერი ლიდითა შერო-
მითა თავისუფლად განვლისათჳს ჩემისა მათ შორის. მოწესენი თათარნი ესე
მოგვეყვენ ოდენ ბჳედმდე 40-თა წმიდათა მოწამეთა ეკკლესიად ყოფილისა, ხო-

¹ იოანე, თავი 13, მუკლი 8.
² დ რ ო გ უ მ ა ნ ი—მოიენე.

ლო მე მიტროფანეთურთ, შემვლენი მისა და აღსლულენი კიბესა, ვიჩინენით სახლსა საზოგადოდ კრებულსა ძმათასა. აჲ დამხუდა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, სადაც შემოვიდნენ ესრეთუ სხუანიცა ხუთნი მწყემსმთავარნი და ყოველნი ძმანი. ვიხმივეთ მურაბა, წყალი, კავა, არაკი და მიმოვიყვენი თვთუელ თჳს-თჳსად. სადილად ვიყავ წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელის თანა ერთად ლიდის არხიეპისკოპოსისა დოსითეოსით, ეპიტროპოსისა პროკოპიოსით, იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასით და სპირიდონ სივინით.

თჳს ჩემ მიერ სუიდეულთა შენდობისა წერილთა და კელაპტართა

დღესა ამას ვიყიდე 50 შენდობის წერილი და მათთანავე 25 კელაპტარი 25-თს კურუმად, ესრეთუ წუელილნი წმინდა სანთელნი, ჰრელისა ბამბის ბაფთები თა კონებად შეკრულნი, აღნთებად წმიდისა საფლავისა გამო აღმოცენებულსა საღმრთოსა ნათელსა ზედა. ამა-

სუელ რიცხესა შევსწირე თჳს ჩემ მიერ შეწირულთა სამთა ბრილიანტის ვარსკულაჲთა

პოლიტისა მისაელისა ოთაღსა შინა მრავალთა სხუათა წმიდათა ხატთა შორის სულნებულსა, სამი მომცრო ბრილიანტის ვარსკულაჲვი, შუვათა შორის მათთა თვით ლალსხნომილი და დავასხმევენეცა იგინი გვირგვინსა ზედა მისსა.

თჳს ცისკრის ცერემონიისა

დასასრულსა ამის დღისასა, განვლო რა ღამისა ორმან ჟამმან, შეკრბნენ ყოველნი მღუღელმთავარნი და სხუანი სამღუღელონი მათნი პალატისა ამის ეკკლესიასა

შინა წმიდათა დიდთა მეფეთა და მოციქულთა სწორთა კონსტანტინესა და ელენასთა. ცისკრად წარკითხეს წმიდა სახარებაჲ წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ, არხიეპისკოპოსთა ნაზარეთისა და ლიდისათა დანიილ და დოსითეოს, ხოლო ეპისკოპოსთა ღაზასა, ფილადელფიისა და პრესარენიისათა ფეოდოსიოს, პროკოპიოს და გერასიმე. შემდგომ მეხუთეასა სახარების წარკითხესა დაასულნეს საშუვალ ეკკლესიისა ტილოსა დახატული ძელსა ზედა ჩუშნთჳს ჭუარცემული იესო და იწყეს მთხუშვად. კუალადცა წარკითხეს ხუთთა სხუათა სამღუღელოთა სახარებაჲ და უქანასკნელ—პროთოდიაკონმან. თვთუელი მათგანი, სრულ-ჰყოფდის რა სახარებასა, ჰშთამოუვლიდის წმიდათა ხატთა და ერსა კმევიითა, ორთა მთავარდიაკონთა ხელთა შინა უმაღლეს კაცის ზომისა მსხვილთა კელაპტარ-მჰყრობელთა მიერ წინძღვომითა.

თჳს ჩემ მიერ მიღებულისა ხალდათისა

დღესა ამას მოვიდა ჩემდა კურსკის გუბერნიელი, მეშვიდეასა იეგირის პოლკისა სალდათი ვასილი ალექსიიევი საქართუშლოჲთ გამოქცეველი და მევედრა წარმოუყანასა თჳსსა როსსიასა შინა და მივიღე იგი აღსრულებად საწადისასა მისისა.

თჳს ათორმეტის ვარდაქლისა

26-სა. ზემოთქმულსა ეკკლესიასავე შინა გარდაიჯადეს ათორმეტი წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ, არხიეპისკოპოსთა დანიილ და დოსითეოს და ეპისკოპოსმან ფეოდოსიოს პირველისავე წესითა. შემდგომ ათორმეტისა, ვეყულნით რა

თჳს სანთელთა წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელის მიერ ჩემდა გამოგზავნილთა

თჳს-თჳსთა სადგომთა შინა, გამოეგზავნა ჩემთჳს წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელსა ერთი კონა წულილი წმინდა სანთელი, ჰრელისა ბამბის ბაფთითა შეკრულნი და სანთელი, ჰრელისა ბამბის ბაფთითა შეკრულნი

აღნთებად წმიდისა საფლავისა გამო აღმოცენებულსა საღმრთოსა ნათელსა

5

10

15

20

205

25

30

35

40

ზედა; ესრეთუშ ებოძებინა სამთა მსახურთა ჩემთა და სამთა სახასო გლახთა ჩემთანა ხლებულთათჳს.

მიმწუხრ შემოვიდა ჩემდა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ ეპიტროპოსისა პროკოპიოსით და იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასით. წმიდამან მეუფემან მისაელ აღმოიღო უბით წერილი შენდობისა ოქროსა. თჳს შენდობის წერილისა პროზუმენტით გარველებულ-ფუნჯებიანი და მომცა, მმე-წმიდსა მიტროპოლიტისა ტყუელმან ჩემდა სლავიანურისა ენითა ესრეთ: „ბრწყინუალეო თავადო გიორგი! მიიღეთ ჩემგან წერილი ესე მისაელ აღმაელინა მე წინაწარძღუანეთა იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასისა და ერთისა მთავარდიაკონისათა მარცხენით კერძო საკურთხეველისა ამის კიბესა 19-ჭარისხიანსა, რომლისა ძლითცა შევედით ერთსა ლოცუბრ-ქმნილსა სასხდომსა, სადაცა შემომყუნენ იერომონოხოსი პაისიი, მისტრ ჯონ ჰეიდი, სპირიდონ სივინი და მსახურნი ჩემნი გრიგორ რუაძე, გლახა კონტისშვილი და პეტრე ბაქელაშვილი. აქედამ მსმენნი, ვხედვდით მლუღელმოქმედებასა ლიდიის არხიეპისკოპოსისა დოსითეოსისა და ერისაცა მოულოდებელსა სიმრაველსა. ფრიადსა იწროებას შინა მორწმუნეთასა ვერვინ შემძლებელ იყო გაძრუად ჰელისა, დალათუ ნდომებიყოცა ვისმე ყოფად მისა.

5 თჳს შენდობის წერილისა პროზუმენტით გარველებულ-ფუნჯებიანი და მომცა, მმე-წმიდსა მიტროპოლიტისა ტყუელმან ჩემდა სლავიანურისა ენითა ესრეთ: „ბრწყინუალეო თავადო გიორგი! მიიღეთ ჩემგან წერილი ესე მისაელ აღმაელინა მე წინაწარძღუანეთა იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასისა და ერთისა მთავარდიაკონისათა მარცხენით კერძო საკურთხეველისა ამის კიბესა 19-ჭარისხიანსა, რომლისა ძლითცა შევედით ერთსა ლოცუბრ-ქმნილსა სასხდომსა, სადაცა შემომყუნენ იერომონოხოსი პაისიი, მისტრ ჯონ ჰეიდი, სპირიდონ სივინი და მსახურნი ჩემნი გრიგორ რუაძე, გლახა კონტისშვილი და პეტრე ბაქელაშვილი. აქედამ მსმენნი, ვხედვდით მლუღელმოქმედებასა ლიდიის არხიეპისკოპოსისა დოსითეოსისა და ერისაცა მოულოდებელსა სიმრაველსა. ფრიადსა იწროებას შინა მორწმუნეთასა ვერვინ შემძლებელ იყო გაძრუად ჰელისა, დალათუ ნდომებიყოცა ვისმე ყოფად მისა.

10 თანამდებად დღეთა შინა ცხოვრებისა ჩემისათა ვედრებად ღმრთისადმი მშვიდობისა და კეთილდღეობისათჳს თქუშნისა“.

მსმენმან სიტყუათა ამათ, ჰშთამოვართეი წერილი იგი, მოუყარე მეტანია, ვეამბორე ჩემსა მკურნებსა მარჯვენესა და შევეუდეგ მას ეკკლესიისადმი. მისლულმან ტაძარსა შინა აღდგომისასა, დამადგინა თჳსთანა საკურთხეველსა, რომელსაცა შინა იმლუღელმოქმედად არხიეპისკოპოსმან დოსითეოს. წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ აღმაელინა მე წინაწარძღუანეთა იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასისა და ერთისა მთავარდიაკონისათა მარცხენით კერძო საკურთხეველისა ამის კიბესა 19-ჭარისხიანსა, რომლისა ძლითცა შევედით ერთსა ლოცუბრ-ქმნილსა სასხდომსა, სადაცა შემომყუნენ იერომონოხოსი პაისიი, მისტრ ჯონ ჰეიდი, სპირიდონ სივინი და მსახურნი ჩემნი გრიგორ რუაძე, გლახა კონტისშვილი და პეტრე ბაქელაშვილი. აქედამ მსმენნი, ვხედვდით მლუღელმოქმედებასა ლიდიის არხიეპისკოპოსისა დოსითეოსისა და ერისაცა მოულოდებელსა სიმრაველსა. ფრიადსა იწროებას შინა მორწმუნეთასა ვერვინ შემძლებელ იყო გაძრუად ჰელისა, დალათუ ნდომებიყოცა ვისმე ყოფად მისა.

25 დასასარულსა მწუხრისასა ჰშთაგვიყუანს მანვე იერომონოხოსმან საკურთხეველსა წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისადმი, რომელსა თანაცა სდგნენ ხუთნი იგი სხუანი მლუღელმთავარნი. აქედამ მივიდნენ მეუფენი ესე რაოდენითამე სა-მლუღელმთავართა გუამებითა და ჩემითურთ საპყრობილესა

206 თჳს ხაპრობილესა წმიდისა თანაცა სდგნენ ხუთნი იგი სხუანი მლუღელმთავარნი. აქედამ მივიდნენ მეუფენი ესე რაოდენითამე სა-მლუღელმთავართა გუამებითა და ჩემითურთ საპყრობილესა

30 წმიდისა წინასწარმეტყულისა, წინამორბედისა და ნათლისმცემელისა იოანესსა, რომელსაცა შინა მოჰკუშთეს მას ბრძანებითა ჰეროდესითა ყოვლად პატივოსანი თავი და რომელიცა არს სამწირუშლოდ სახელსა ზედა მისსა. აქ განვიხლსნეთ რა მცირედ, გამისტუმრა წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ წინამძღომელობათა ქუშუე ერთისა სხუა იერომონოხოსისა და ერთისა მთავარდიაკონისათა, რომელთაცა აღმეყუანეს კიბესა წმიდისა გოლგოთისასა. აქედამ მარცხენით კერძო ადკვედით სხუასა კიბესა, ზემოთ კარხვეულსა*. განდლებათ მისთა, შეგვეტარეს გრძელსა ტალანსა, ორისავე მჭრითა ოთაღებიანსა. კუალადცა აღგვარონინეს კიბე და შეგვიყუანეს ორსა ოთაღსა ლოგინდგმულ-სარეცელშვილსა. იატაკი ოთახთა ამათ იყო დაფენილ უცხოთა ძოლოთა და სამ სარეცელგებულ შინაგანსა ოთაღსა; ხოლო გარემო იყო დანიშნულ მსახურთათჳს ჩემთა. ბინდსა შემოვიდნენ მსახურნი სინოდისა წევრთა, აღანთუნეს კანდელნი საწოლთა შინა ჩუშნთა და განვიდნენ. მერმე შემოვიდა ჩუშნი აქ აღმომყუანი იერომონოხოსი ოთხ კაც ხლებული. რომელთაცა მოგვიტანეს ვახშამი წმიდისა მიტროპოლი-

45 ტისა მისაელისა მიერ გამოგზავნილი, სახელდებით: ერთისა მოდილოსა სინითა

* ხელნაწერი: კარხხვეულსა.

დაჭრილი თეთრი პური, ერთისა თებშითა ზეთის ხილი, ერთისა თებშითა მო-
ჭალეული ლაბლაბუ, ერთისა თებშითა ლებანი და ერთისა მინითა არაკი. და-
აწყურს რა ესენი წინაშე ჩემსა, მრქუა შემომძღომელმან მათსა იერომონოხოს-
მან: „ბეგზადა! მიტროპოლიტმან მისაელ მიბრძანა მოჯსენებად თქუენდა მორთ-
მევისა თანა ამის ვახშმისასა, მით რამეთუ წინადაგებული თქუენი სქამით და

სთქუა ესე და განვიდა მსახურებითურთ. ხოლო ჩუენ, დღესა ამას უნაყ-
როთა და დამაშვრალთა, მივიღეთ ვახშამი მისტრ ჯონ ჰეილით და სპირიდიონ
სივინით უიერომონოხოს პაისიოდ, ვინაჲთგან შეუნიშვნელად ჩუენ ყოველთა
მიერ ჰშთასლელუიყო იგი ქუცვით სიმრავლესა შინა ერთასა და ვერა მპო-
ნელი ჩუენდა მომყუანისა ზვისა, დაჰშთა მუნეე დროსა ჩუენისა ვახშმობისასა.
შემდგომ ერთისა ჟამისა ჰშთავედით ჩუენცა ქუც და მუნით უკომტევეულთა,
ვპოვევით ერთისა შორის პაისიოი. აქ შეგვემთხვევა ჩუენ ერთი იერომონოხოსი,
რომელმანცა მრქუა: „ბეგზადა! მიტროპოლიტი მისაელ გთხოვსთ თქუენ მის-
ლულად მისდა და გელისთცა წმიდასა გოლგოთას“. გავეყვეით მიმწოდებელსა
ამას, რომელმანცა შეგვატარა ურიცხეთა შორის მლოცავთასა და მიმყუანმან
წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა თანა, დავეიტევა. ამან წმიდამან იერარხ-
მან დამადგინა მარჯუენით ახლოს თუსა და ვითარცა გაათავეს ლოცუაჲ, ემთხ-
ვენ ყოველნივე მწყემსთმთავარნი ქუცშე ტრაპეზისა აღ-

თუს წმიდათა ადგილთა
წმიდისა გოლგოთისათა
გილსა, რომელსაცა ზედა მდგარ არს ძელი მტრათესლი
უფლისა ჩუენისა იესოსა, მერმე ადგილსა, რომელსაცა
ზედა დასდუეს იგი გარდ[დ]მოქსნილი და მესამედ—განხეთქისა კლდესა. შემდგომ
მაწუვეს მეცა მთხუესად მათსა, გარნა შემმთხუესკელმან წმიდათა ამით ადგილ-
თა, ვერა ვპოვენ ვერცა ერთნი მღუდელთმთავარნი, ვერცა იერომონოხოსი
პაისიოი და ვერცა მსახური ჩემი გრიგორ რუაძეჲ, რომელმანცა თუთ არ ვუწ-
ყოდი, თუ სადით მიეკტევეულიყავ, უკეთემცა მოულოდნებელად არ ეპყრა ჰელი
ჩემთუს მღუდელ-მონოხონსა და არ მიეყუანე საწოლსა ჩემსა, სადაცა ვპოვენ
მძინარედ მისტრ ჯონ ჰეიდი და სპირიდიონ სივინი. პირველ დაწოლისა ჩემისა მო-
ვიდნენ იერომონოხოსი პაისიოი და მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე, და ოდესცა
სქამეს ამით ვახშამი, მაშინ განვისუტყენ მეცა.

თუს გარდამოქსნის გამო-
სუენებისა
ვითარცა განვლო ლამისა ექუსმან ჟამმან, მოვიდა ერ-
თი იერომონოხოსი, განგვიყუანა გარე ოთალითა ამით,
გარდაგვაელინა ფანჯრით დიდისა გუმბათისა ქუცშე სა-
მგრით კერძო შენებულსა მოაჭირისა მსგავსსა კედელსა, დაფიკრულსა და სა-
ფენშლილსა ჩემთუს ადგილსა და დაგესხა აქაჲთ ხილულად გარდამოქსნის გა-
მოსუტყენებისა, რომელიცა გამოასუტყენს ოთხთა მღუდელთმთავართა, 50-თა არხი-
მანდრატ-იერომონოხოსთა (რიცხუთა ამით შინა იყო იერომონოხოსი პაისიოი) და
12-თა პროთოდიაკონ-მთავარდიაკონ-დიაკონთა. სამგზის დაასუტყენს გარდა-
მოქსნაჲ ესე ცხებისა კლდესა ზედა, ემთხვენენ არხიერნი, აღიპყრეს და წარ-
მსუტყენებელთა მისთა წმიდისა საფლავისადმი, სამგზის შემოუყანეს გალობითა
წმიდასა კუეუკლის: „აღჰსაღეგ, ღმერთო, განჰსაჯე ქუსყანა, რამეთუ შენ და-
იმკვდრო“, და განაგრძეს ლოცუაჲ ვიდრე სამს ჟამადმდე. მერმე შეასუტყენს
საკურთხეველსა და დასდუეს იგი წმიდასა ტრაპეზსა.

თუს ბეთლემელთა მიერ დასრულდა რა საღმრთოჲ მსახურებაჲ ესე, მოვიქე-
ხსუთა ზრისტაანთა შეუ- ცით ჩუენ კუალად მათუო ოთალითა შინა განსუტყენებად,
რაცხებდა გარნა ვერავითარ ითამე ღონისძიებითა ძალ-ვიდევით მი-
მთხუესად მისა, ვინაჲთგან ბეთლემელნი მამრნი, მდედრნი, მოჯუცებულნი, ჰა-

ბუენი და ყრმანი ათასობით გაჰყვიოდიან, აღმპყრობნი მარჯუენეთა ჴელთა და მიმშურნი ცერთა თჳსთა სხუათა ხრისტიანეთადმი საკიცხულად და მსტუშ-
ნელნი მათდა, იტყვიდიან არაბულად მალლითა ჴმითა: „კეთილ არს სარწმუ-
ნობება ჩუენ მართლმადიდებელთა ხრისტიანეთა, ხოლო ცუდ ფრანგთა, სო-
მეხთა და სხუათა; განვედით, კათაკმევენო, წმიდისა ამის ადგილით; დლე-
გრძელდეს სულთანი ჩუენი მაჰმუდ“.

იყო ესრეთუჲ ბეთლემელთა ამით მიერ მრავალსახედ როკუაჲ, ხლდობაჲ
და უწესობა ჴცევაჲ. განთიადსა თანა წარვიდა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ
კრებულთურთ თჳსით პირველსავე საყოფელსა თჳსსა და ჩუენსა მისთანა.

27-სა. მიმიწოდა წმიდამან მიტროპოლიტმან მისა-
ელ მოსმენად საღმრთოჲსა ლიტურგიისა ტაძარსა შინა
წმიდათა დიდთა მეფეთა კონსტანტინე და ელენასთა.

ოჲს წმიდისა დიდ
შაბათისა

კუსრეჴსსა შინა მოკსენებასა თანა პოლიკარჲჲ პატრიარხისა, სამთა სხუათა
სოფლიო პატრიარხთა, წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა და აქაურისა უწ-

მიდესისა სინოდისა, მთავარდიაკონმან მოიკსენა თავადი გიორგი ავალოვიცა,
რომლისა დასრულებისა შემდგომად მრჴუა იერომონხოხმან ანტიმოს კაპერას-
მან, მით რამეთუ დლეჲთ შემოსლჳსა ჩემისათა წმიდასა ამას ჴალაქსა არს
ყოველთა ტაძართა შინა ბერძენთასა მოკსენება ჩემი ბრძანებითა უწმიდესი-
სა სინოდისათა.

დიდისა მეცხრესა ეჲმსა წარვიდა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ კრებუ-
ლით თჳსით დიდსა ტაძარსა შინა აღდგომისასა და წარმითუნა მეცა, მოსილი
ვიც-მუნდრითა. ოდესცა შევედით ბჴესა ამის ეკკლესიისასა, რაოდენცა უფროს
მოლოდებისა ეპოვენით სიმრავლეჲ მართლმორწმუნეთა, ეგოდენ და უმეტესცა
უკრძალველობაჲ და ყვრილი მათ შორის ბეთლემელთა მიერ, რომელნიცა და-

დადებდნენ არაბულად: „დიდ არს და კეთილ სარწმუ-
ნობება ჩუენ მართლმადიდებელთა ხრისტიანეთა, ხოლო
ცუდ ფრანგთა, სომეხთა და სხუათა; განვედით კათაკმე-
ვენო, წმიდისა ამის ადგილით; დლეგრძელდეს სულ-
თანი ჩუენი მაჰმუდ“.

ამის გამო იწყეს რაოდენმე აღბორგუშბად სომეხ-
თა. შემოვიდნენ სამნი სამლუდელონი მათნი საკურთხე-
ველსა ჩუენსა, პატრიარხის მათისა მიერ მოვლენილნი,
ემთხვენენ ჴელსა წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელსა და
სთხოვეს, მით რამეთუ უბრძანოს მან კეთილწესიერებში-

ოჲს სამთა ჰაოსიანთ სამ-
დღედლოთა შემოსლჳსა
საკურთხეველსა შინა
ჩუენსა

სა მცუსლთა თათართა იძულებად ბეთლემელთა დღუმილისადმი. წმიდამან
მაღალ ყოვლად სამლუდელომან მეუფემან ამან, განმადიდებელმან თხოვისა
მათისა, მისცა მოწესეთა მათ ბრძანებაჲ აღკრძალვად ბეთლემელთა არლა მეტყუშ-
ლებისათჳს ესევითართა. თათართა ამით, თუმცა იჴმარეს მისთჳს ფრიადი გულს-
მოდგინებაჲ თხოვითა, შოლტთა გარდაცემითა და

შეპყრობად ჴადებითა, გარნა ბეთლემელნი, ულარეს გან-
მადლიერებელნი ჴმათა თჳსთა, იზაჴდიან არაბულად:
„დიდ არს და კეთილ სარწმუნობება ჩუენ მართლმადი-
დებელთა ხრისტიანეთა, ხოლო ცუდ ფრანგთა, სომეხთა და სხუათა; განვედით,
კათაკმევენო, წმიდისა ამის ადგილით; დლეგრძელდეს სულთანი ჩუენი
მაჰმუდ“.

შესრულებასა თანა 11-ისა ეჲმისასა წარმიძლუა ეპიტროპოსი პროკოპიოს,

უამყუანნი ჩემი სამეუფოა ბჰეჲსა ძლით, და მიმყუანმან კართა თანა თათართა მიერ დაბეჰდვლთა და ჳმოდელთა წმინდისა საფლავისა კუეჲკლისათა, დამადგინა მარცხენით კერძო მათსა, ხოლო თუთ დადგა ჩემთანა იერომონოზისისა პაისით, სპირიდონ სიენით და ერთისა ბერძნითა, სახელით კონსტანტინეთი¹. შემდგომ ერთისა რუბისა მოსლევულმან დიდისა ტაძრითა წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ, შემოსილმან კრებულით თუსით და პაოსიანთა ეპისკოპოსისა სჰემონ ვანელით, საღმრთოა საღმრთებითა და წმიდა ხატებითა ლამარებძღვომილებითა, ორგზის შემოუარეს წმიდასა კუეჲკლის შემდგომისა გალობითა: „აღდგომასა შენსა, ხრისტე მაცხოვარ“. ხოლო მესამედ თუნიერ წმინდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა და პაოსიანთა ეპისკოპოსისა შემოუარეს სხუათა, ვინაჲთგან ორნი მღუღელმთავარნი ესე დადგენ კართა თანა წმიდისა კუეჲკლისათა. წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელსა ეპყრა ჳელთა ერთი მომრგვალო ჳური ზუფხურვილი, რომელიცა იყო შემდგარ ზუფითურთ საღვთებრტყელთა ეეცხლისა გამო, ერთი მეორეჲსა თანა კმად დაშორებული, მაშასადამე ადვლსახილუშლიცა ყოველთა მიერ მას შინა მდებარეჲ ნითი. აღხადა ზუფი იგი ერთმან მჰმილაეთაგანმან კარისა, აღმოილო ჳულა წმიდისა ბამბისა საჩუშნებელად ერთა და ჳშთასდღა ადგილსავე. მერმე განაღეს მცუშლთა ერთი კარი წმიდისა კუეჲკლისა, ესრეთ რომელ ძლით შევიდნენ მის შორის ორნი ესე ყოვლად სამღუღელონი, რომელთაცა ეპყრათ მრავალნი კონანი წმიდათა სანთელთა წულილ-მომსხოთა* ჳელთა შინა და ილუათა; და ვითარცა შევიდნენ იგინი, დაჰშუშს ანასდაღუშ თათართა კარი იგი. განვლო რა ეპისისა ერთმან რუბმან, აღატყდა ლაღადებაჲ აჰ მდგომარეთა მიერ, ჳხილველთა წმიდისა კუეჲკლისა კამარისა განხეჰულისა ძლით აღმავალისა ეკლასისა, რაოდენთამე ვნათა ზედა. ეპიტროპოსმან პროკოპიოს განაღებინა თათართა კარი, რომელსაცა შინა შეველ მე ჩემთანა მდგომებითურთ. შესლევულმან გარდმოგორეჰებულისა ლოდისა თანა მარჲუენით კერძო, ვიხილუშ მოტუეჰებული წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ დადრეკით გამომავალი წმიდისა საფლავით ბჰეჲსა შინა მისსა; ჳელნი ეპყრნეს მკერდსა ზედა დაშუშბით გარდაჲტარეღინებულ, მარჲუშნეჲ მდებარედ მარცხენასა ზედა, ხოლო ორთავე შინა—აღნთებულნი კონანი წმინდათა სანთელთა საღმრთოსა ნათელსა ზედა. პაოსიანთა ეპისკოპოსი სჰემონ—მარცხენით კერძო ლოდისა მის მუშლთა ზედა მდგომელად და საიდუმლოდ მკითხუშლად ლოცჲსა. მოვიდა რა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ ლოდისა თანა, აღსდგა ეპისკოპოსი სჰემონ და მოვიდა მისდა აღნთებად თუსთა სანთელთა მარცხენეჲსაგან ჳელისა მისისა, ხოლო მე ჩემთანა მყოლებითურთ აღვანთეთ მარჲუშნეჲსაგან ჳელისა მისისა. შემდგომ ეპიტროპოსმან პროკოპიოს—მარჲუშნით კერძო და ეპისკოპოსმან პაოსიანთა სჰემონ, აღმთებმან სანთელთა თუსთა, მისცეს თუს-თუსთა მჰარეთა დოღათა ანუ სანათურთა ძლით წმიდისა კუეჲკლისათა ერთა გარემოს მისა მდგომარეთა, ესე იგი ბერძენთა ჩრდილოეთისა და პაოსიანთა სამჰრეთისათა,

თუხ ზეხლჲსა წმიდასა საფლავსა შინა ორთა მღუღელმთავართა

თუხ ზეხლჲსა ჩემისა წმიდასა კუეჲკლის

თუხ ანთებისა ჩემ მიერ სანთელთა

¹ ბერძენი ესე კონსტანტინე, აჰაურისა უწმიდისისა სიწოდისა ერთისა გემისა კაიბტინი ანუ რეჲზი გაეიციან კონსტანტინოპოლსა სახლსა შინა ჩემისა სახლის პატრონისა პოლიკარჲესა ესეი პალჲგს.
* დღანშთა: მომხოთა.

რომელთაცა, აღმთებთა მათგან, გარდასცეს ურთიერთსა აღმთებად ყოველთავე სანთელთა თვსთა. მათ შორის წამ-მიყო წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ შესლუად წმიდასა საფლავსა და მთხუშვად შეველ რა მისდა, ვიხილულ კეთილ-სუნნელთა ნამთა მიერ ფრქუშეული, და მომყრელმან სამგზის მეტანიისა, წარ-
 5 ვსთქვ სამგზის: „ნათელი მზიარული წმიდისა დიდებულისა“. მოუეს სადმრთთა ამათ ნამთა წმინდა ბამბის ქულაჲ ჩემ მიერ ვანგებ მოტანილი, მმთხუშველმან სამგზის და მმეტყუელმან ესოდენევე: „დიდ ხარ შენ, უფალო! და საკვრველ არიან საქმენი შენი!“

ოღესცა გამოველ ლოდისა გარდმოგორებულისადმი, განახუნეს თათართა
 10 თვს შუმოსლუხა წმიდასა კარნი წმიდისა კუეუკლისა. შემოვიდა ერთი მათგანი, რომელსაცა ეპყრა ტელთა მომცროჲ სკივრი ხისა ამოქ-რილი თეთრთა ჰშთასადებელად და მომლოცუტლმან ჩემდა საღმრთოჲსა ნათლისა ამის მიღებისათჳს, მიიღო ჩემ მიერ სკივრსა მას ზედა დებით ხუთი ოქრთა გოლანდიისა.

15 დროსა ამას განიყუანეს ფრიადისა ლუაწლითა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ და ჰაოსიანთა ეპისკოპოსი სუმეონ თათართა. ხოლო მე, ძღვმილი ორი-თა ჰელშოლტიანითა თათრებითა ერთად ეპიტროპოსისა პროკოპიოსითა დიდისა აღდგომისა ტაძრისა საკურთხეველისადმი, განკვირებულ ვიქმენ გამოსლ-
 20 ვული წმიდისა კუეუკლით, ვიხილვე რა ერნი აღმთებულთა სანთელთა თვსთა-მსემელად წუსრთა, ულვაშთა და სახეთა ზედა თვსთა, რომელნიცა ხილვასამებრ არცაღათუ მცირედ ექუტმდება-
 რებოდინ მწუსლობასა მათსა. ხილუასა ამას ეგონებდი არა ცხადისა, არამედ სიზმრისა მოჩუსნებდალ, გარნა რია-
 ზანელმან იერომონოხოსმან პაისიო გამომიყუანა მე ოცნებისა ამისგან, რომე-
 25 ლიცა ისუშმდა, მსგავსად სხუთა, აღგზნებულთა სანთელთა თვსთა წუსრსა და თმასა ზედა თვსსა და მირჩევედა მეცა ყოფად მისა.

მათ შორის შემატარნეს დიდისა გაჰირებითა მქიდროებთა შორის ერი-
 30 სათა და შემყუანმან ჩემმან სამეფუფოჲსა კარითულ ეპიტროპოსმან პროკოპიოს, ერთად იერომონოხოსისა ანტიმოს კამერასით და რაოდენითამე სხუა სამლუდელ-
 ებითა, აღმიყუანა საკურთხეველით ერთსა ოთალსა იერომონოხოსისა პაისიითა და სპირიდონ სივინითა, სადითცა ვხედვდით საღმრთოსა მსახურებასა ფილადელ-
 ფიისა ეპისკოპოსისა პროკოპიოსისასა. შემდგომად ლიტურგიისა მოგუართუტს
 მურაბა, წყალი, კავა და სუხარი, რომელთაცა შემოტანასა თანა შემოვიდა ჩემდა-
 ესრეთულ არტედ არარატელიცა. მერმე წარვიდიო ჩუტს ყოველი, გარდა არა-
 35 რატელისა, სადგომისა ჩუტსნა ჰალატსა შინა საპატრიარხოსა, სადაცა მივეც ნა-
 წილინი საღმრთოსა ნამსა შინა ცურტსბულისა ბამბისა სამთა მსახურთა ჩემთა-
 და სამთა სახასო გლვხთა. მწუხრსა ამის დღესასა მომიგზავნა მოციქული წმი-
 დამან მიტროპოლიტმან მისაელ, მით რამეთუ ერთად მასთანა წარვიდე ცისკ-
 რად დიდსა აღდგომისა ტაძარსა შინა სრულისა ფორმითა, ვინაჲთგან აქუსთ
 40 სურჯლი აქაურთა ბერძენთა და თუთ წევრთაცა უწმიდესისა სინოდისათა ხილ-
 ვად ჩემი პირველისა მუნდრითა. და ესრეთ მისლვეული წმიდისა მიტროპოლი-
 ტისა მისაელისადმი თხოვისამებრ მისისა, მივედით ეკლესიასა. აქ შემომსუნენ
 წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, არხიეპისკოპოსი დანიილ და ეპისკოპოსი ფეო-
 დოსიოს და იწყესცა ცისკარი. ოღესცა შემოუარეს ამათ
 48 ორაგზის წმიდასა კუეუკლისა, მაშინ დამადგინეს კარსა-
 თანა მისსა და მოჰყუნენცა წირვასა მღუღელმთავარნი
 210 დიდსა ტაძარსა და წმიდასა გოლგოთას, ხოლო წმიდასა საფლავსა ზედა—ერ-

თვს ცისკრისა და ლიტურ-
 გიისა უფლად მარწყუნუ-
 აღებასა ზრისტეს აღდგო-
 მისა

თი იერომონოხოსი. შესლულთა ლოდისა გარდმოგორებულისა თანა მე, იერომონოხოსმან ანტიმოს კამერასმან და ერთმან ჩემმან უცნობმან ბერძენმან მოვისმინეთ წირვაჲ. შემწირუშლისა იერომონოხოსისა თანა იყუნენ მწირუშლად ერთი მთავარდიაკონი და ქართუშლი იოსტოს დიაკონი. იყო ესრეთუშ თჳსთჳსთა დროთა საღმრთოასა მსხუშრპლშემწირუშლისა იერომონოხოსისა და მთავარდიაკონისა მიერ მოჳსენებაჲ თავადისა გიორგი ავალოვისა, თანასწორ ვითარ დიდსაცა ტაძარსა და წმიდასა გოლგოთას. ხოლო შემდგომ „ანგელოსი ლაღადეს“ და „განათლდი განათლდისისა“ აღილო შემწირუშლმან ამან იერომონოხოსმან წმიდასა ტრაპეზსა ზედა თებშით დებული ნაწილი ზეფისკუშრისა და მომცა მე.

28-სა. წარველ რა ტაძრით წმიდით სადგომსა ჩემსა, შემოვიდნენ ჩემსას წმიდა მოტროპოლიტი მისაელ. არხიეპისკოპოსი დანიილ და იერომონოხოსი ანტიმოს კამერასი. წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ, მომლოცუშლმან ბრწყინუალისა ამის პასექისა, მომცა წმიდასა საფლავსა ზედა ნაწილადმოღებული ზეფისკუშარი, შემდგომითა ლექსებითა ზეწერილი: „მშედობისა და დღეგრძელობისათჳს თავადისა გიორგი ავალოვისა“. მერმე მოვიდნენ ჩემდა იერომონოხოსი პაისი და ქართუშლი დიაკონი იოსტოს, რომელთაცა წარგეითხათ დიდსა ტაძარსა შინა აღდგომისასა წმიდა სახარება შემდგომ ბერძულისა და არაბულისა; პირუშლსა—როსისისა, ხოლო მეორესა—ქართულსა ენათა ზედა.

29-სა. წარველ ხილუად წმიდისა ელენა დედუფლიისა მიერ აღმენებულთა სახაბაზოასა და სამზარეულოასათა მწირთა, უძლურთა, უღონოთა, სნეულთა, ობოლთა, ქვრივთა და ესევითართათჳს გამოსაზრდელად, რომელნიცა უპყრიესთ დღეს თათართა და იზრდებიან მათ გამო გლახაკნი ძლევითა პურისა და შორვისა ანუ არისისათა. სამზარეულოსა ამას შინა ვპოვენ წმიდისა ელენა დედუფლისაგან გაკეთებულთა 24-თა ქუაბთა გამო ზუნთი ქუაბნი. სიდიდენი ქუაბთა ამათ ამტკიცებენ თუითქემის თეჳშულთა მათ სიტყუათა, რომელნიცა მრქუა ზედამხედუშლმან მზარეულთა, მით რამეთუ თუთუელსა ქუაბსა შინა იხარშებოდეს ათს ზროხადმდე, გარნა აწ მხოლოდ ოდენ ორი მათგანი იყო სავსე არისითა, ორი შორვითა და ერთი ძროხა-ცქოვარ-ქათამ-ფრინველებითა საზრდოდ გლახაკთა. თუთუელსა ქუაბსა უვლდნენ ოთხ-ოთხნი კაცნი; ხოლო რაჲცა შეეხების სახაბაზოსა, იდგნენ მას შინა ადგილ-ადგილად გორანი მცხუართა თეთრთა პურთან.

30-სა. გამოვგაზენა ჩემთჳს სალვატორ ანტონია დი მალათს გრამოტა ანუ წერილი, მომცემელი ჩემდა კანონისა კავალეროსან-ყოფად წმიდისა საფლავისა, ოდესცა მივსევმ მას, რაჲცა არს განწესებულ ჰსჯულთა მიერ პაპისათა, რომლისათჳსცა წარველ მადლობად მისდა და რომელიცა მომეგება კრებულთ თჳსით კარსა თანა თჳსისა მონასტრისასა და მიმღებმან ჩემმან სრულითა სიამოვნითა, მომილოცა შერაცხუაჲ ჩემი კავალეროსანთა შორის წმიდისა საფლავისათა, თანგმობითა სრულიად კრებულისა მათისათა. აქ განვატარე დროჲ ორს ყამადმდე საამოთა საუბართა შინა და მოქცევულმან სახლსა ჩემსა, დავრთე აღწერასა ამას გრამოტისა მის თარგმანი შემდგომსა შინა:

მცირეთა ძმათა შემდგომთა ორდენისა წმიდისა მამისა ჩუშნისა ფრანცისკას
 კანონისა სამფლობელოასა მთავარი, ველთა შორის ნეტისა და ჰალაკსა შინა
 5 მალთიისასა მქადაგებელი, ღმრთისმეტყულების დოკტორი, წვერი კოლეგიისა
 და ლეფინტორი, სრულისა მალთიის მიერ რწმუნებული დესპანი წმიდასა ად-
 გილსა შინა, საღმრთოასა სობოროს სარწმუნოებისა გავრცელებისათჳს მზრუნ-
 ველი კორრესპონდენტი, მისსიონერი ეგვიპტისა და კიპრიისა მთავარი, კერ-
 ძოთა შინა აღმოსავლეთისათა რწმუნებული დესპანი სამოციქულოასა ეკკლე-
 10 სიისა, მცუტლი საღმრთოასა სინა-მთისა და უწმიდისისა საფლავისა უფლისა
 ჩუშნისა იესო ხრისტისისა, სრულშემძღვებელი მკმილავი და განმხილუტლი ყო-
 ველთა წმიდათა ადგილთა და მდაბალი უფლისა მიერ მონა

ფრიად საყუარელსა ჩუშნსა ხრისტეს მიერ.

ამით განეცხადების ჩუშნ მიერ, მით რამეთუ მათმან ბრწყინუალეამ
 15 თაყადმან ავალომან, დეისტვიტელნი სტატისკის სოვეტნიკმან მათის იმპერატო-
 რების დიდებულებისა ყოვლისა როსიის იმპერატორისა, კავალერმან მრავალ-
 თა ორდენთა და სხუთა და სხუთამან¹, მოსლველმან იერუსალიმს თაყუანის-
 ცემად უწმიდესთა ადგილთა ჩუშნისა გამოჯნისათა, აღასრულა კეთილმსახუ-
 რებითი აღთქემა თჳსი უფრიადესითა კრძალულებითა და განდიდებითა
 20 კეთილმსახურებითსა გრძნობისათა, ვითარცა შუშნის კეთილსა ხრისტიანესა,
 რომელიცა აჩვენა მან დროსა თჳსისა აქ მყოფობისასა; ხოლო სამსახურნიცა მის
 მიერ ჩუშნებულნი უწმიდესისა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისად, ვითარ-
 ცა ვუწყით ჩუშნ ესე სარწმუნოდ, ჰყოფენ მას ღირსად უუძკრფასისისა პატი-
 ვისა, კავალერონობასა უწმიდესისა საფლავისა უფლისა ჩუშნისა იესო ხრის-
 25 ტესსა, რომელიცა სურჳს მას უგულსმოდგინესად, რომლისათჳსცა მამანი მა-
 ლაპატივეკემულისა კოლეგიისა, განმგენი წმიდისა ადგილისა არ ღაპყოვნთან
 შერიცხუად მისა, ვითარცა რა მსწრაფლ მიიღებენ მისგან ყოველსა მას, რაჲცა
 ითხოვებისა სჯულთა მიერ პაპისათა, მოსაპოვნებლად პატივისა ამის გელმწი-
 ფებისამებრ და სხუთა.

30 მიეცა იერუსალიმს, მონასტერსა შინა ჩუშნსა წმიდისა მაცხოვრისასა
 10-სა ამის აპრილისასა, 1820-სა წელსა. ძმად სალვატორ ანტონია დი მალთა,
 მკმილავი და რწმუნებული დესპანი სამოციქულოასა ეკკლესიისა წმიდასა ად-
 გილსა შინა.

ბრძანებისა ძლით მალაპატივესაცემე-
 ლისისა ხრისტეს მიერ მამისა ძმად ოლო-
 რიკ დი ლატერა, მწერალი მწიდათა
 ადგილთა“.

35 ბჳკედ

40 თჳს მიხლჳსა ჩემისა მო- დლესა ამას წარველ მონასტერსა წმიდისა მოციქული-
 212 ნასტერსა შინა პაოსიან- ის იაკობ ძმისა უფლისასა (აღშენებულსა მეფეთა მიერ
 თასა საქართულოასათა და აწ პაოსიანთა მიერ, საუბედუ-
 როდ ქართულთა, ჰყრობილსა) ხილუად პაოსიანთა პატრიარხისა გავრიილი-
 ისა. მიღებული ამის მიერ ჩუშველებრივითა აღერსდახუტდრიითა და ჰკურებუ-

¹ გარნა არა რომლისამე აროდეს (თ. გ. ა.).

ლი ვარდისა წყლითა, ჰშთამოველ განხილულად მონასტრისა შინაგან სახეანი-
თა ჩინითა ნაშენისა. ამას შინა არს ჩრდილოს კერძოდ საფლავი მოციქულისა
იაკობისა, ძირსა შინა კედლისასა, მცუჴლი ოდენ თუს შორის წმიდისა მის თა-
ვისა. მიმწუხრ მივიღე პატრიარხისა ამის მიერ ერთი ცკოვარი, ერთისა დიდი-
სა მინითა ღვინო, რაოდენიმე თეთრი პური და შაქარლამა.

5.

თუხ წარსლუხა ჩემისა
იორდანედ

31-სა. წარსლულთა დილით მერვესა ეამსა იორ-
დანეხსად, განვლეთ აღმოსავლეთად ბჴეა გალავნისა
სენტ-მარიამისად¹ წოდებული, სადაცა ურიათა მიერ

10.

ქოლვილმან ჴვთა სტეფანე მიიღო სახელსა თანა გვირგვინიცა პირველმოწამე-
ობისა. აჴ ეიხილუჴთ ქალაქისა ამის მცხოვრებელნი ორთავე სჴქსნი, გამოსლ-
ველნი ხედულად იორდანედ მიმავალთა ჴედა, დამფარველნი ორთავე კერძოთა
იოსაფატის ველისა და ელეონის მთისათა. ეიყუჴნით მართლმადიდებელნი
ხრისტეანენი რიცხუთ 4612-ნი, გარდა სომეხთა, აბაშთა, კიეთთა, სირიელთა
და ფრანგთა, რომელნიცა უარესობდნენ რიცხუთ ჩჴჴ ჴედა. იყუნენ ჩუჴნ-
თანა უჴმინდესისა სინოდისა მიერ წარმოველნილი რაოდენნიმე სამღვდელო-

15.

თუხ ვიფანიისა

იოსაფატის ველსა მდებარე, გეთსამანია, აღმართი ელე-
ონის მთისა და მოვედით ვიფანიას, 25-თა კომლთა თა-

20.

თარ-არაბთა გამო შემდგარსა სოფელსა, ელეონისა მთისა ყელსა დაშენე-
ბულსა აღმოსავლეთით კერძო. აჴ მაჩვენეს ნაშთნი მართას სახლისა და სა-
მარხოცა ლაზარესი.

თუხ წყაროხა ლაზარია
პაენხოთისა

ვიფანიით წარმოსლველნი და მსლველნი ეამ-ნახევარ-
სა ფრიად დამაშერომელსა გზასა სალისა კლდე-მთი-

25.

სასა, ჰშთამოველდით ჴვესა შინა წყაროხსა თანა, სადაც
უფალი ჩუჴნი იესო ხრისტე ჩუჴყულებრიე განისუჴნებდის მოციქულეპბითურთ
თჴსით. წყაროხსა ამას ეწოდების არაბულად ლაზარია პაენხოთ² და იტყუან, მით
რამეთუ სასწაულოთა გამოეჩინოს მას უწყულოსა ამას ჴვესა წყაროხსა ესე. აჴ
შემსლუჴნებლთა მცირედ და კავისა დამლევეთა, განვაგრძეთ გზა მსლველთა
ღრმა შაე ღელესა შინა ებრაულად აღომინ წოდებულსა ანუ ადგილად სისხ-
ლისა და მოვიწივენით მეათორმეტესა ეამსა სიმაღლესა ჴედა ამათ მთათასა,

30.

ადგილსა, რომელსაცა ჴედა ყოფილა მომცროხა ქალაქი იუდას ჰშთამომავლო-
ბისა, გარნა დღეს არარაჴმე ნიშანი იპოვენის აჴა დამამტკიცებულად ნამყოხსა
მის ქალაქისა ოდესმე არსებობისათჴს, გარდა ერთისა მომცრო და თუთიჴქმის
სრულიად დარღვეულსა ქარვანსარაჴსა, ხონად სახელდებულსა და სწამე-
ბენ ამისთჴს საშუელას საგნად იერუსალიმით იორდანადმდე. პირისპირ ქარვან-
სარაიისა ამის, სიშორით 18-სა ნაბიჴსა არს კლდე, ჴჴჴ კჴა ფართოდ გამო-
კუჴსთილი, შესლუჴნებად მგზავრთათჴს, რომლისაცა ჴჴჴმე დაჴფინეს უჴმიდესი-
სა სინოდისა მსახურთა საფენნი ჩვენთჴს მიღებად სადილისა. უშორეს ჩუჴნსა
იყო ჰშთამომჴდარი მუსალიმი იერუსალიმისა გარდასახედავსა ჴედა იერიხოჴ-
სა და იორდანეხსადმი ცხენოსან ჴართათა თჴსითა ერთი ჴარბაზნითურთ.

40.

იერუსალიმით იერიხოდმდე გზასა ამას ჴედა არავითარნიმე იხილუჴმის არასა-
და მცირედიცა ნაწილი ძუჴსლთა შენობათა, ოდესცა არ შევეხებით ვიფანიასა,
შემძლებელი განრეგზომობად ჴჴჴჴმო წერილისა ჰაზრისა, გარდა ქარვანსარაი-

213

1 სენტ-მარია - წმიდა მარია.
2 ლაზარია პაენხოთ - ლაზარეს თუღო.

ისა ამის, რომლისათვისცა იტყვან მრავლის წლით უწინარეს განჯორციელებად-
 მდე სიტყუსა ღმრთისა აღშენებასა და რომელიცა, არათუ მხოლოდ ოდენ საგო-
 ნებელ არს, არამედ შესაძლებელ არს დამტკიცებთ თქემდაცა ყოფაჲ ქარაენ-
 3 თხს ყოველთა მათ ხაღ- შინა მიიყუანა სამართლებამან ავაზაკთა მიერ წყლულელი
 გურისა და რომლისათვისცა იტყვს წმიდასა სახარებასა შინა:
 „კაცი ვინმე გარდამოვიდოდა იერუსალიმით იერიხოდ და ავაზაკნი დაესხნეს მას“¹.

აპრილსა 1-სა

შემდგომად მოადრებულისა სადილისა წარვედით იერიხოდ და მოსლველ-
 10 თხს მოსლჳსა ჩემისა ნი პირველსა ჟამსა, დავსდევით ახლოს სოფლისა ამის
 იერიხოს ქალასა კარავთა შინა, ძირსა თანა ოთხათეულისა² ანუ
 კარანთინისა მთისასა, რომელსაცა ზედა ორმოცთა
 დღეთა და ღამეთა მმარბუელი უფალი ჩუწნი იესო განიცდებოდა ეშმაკისა მიერ.
 დანიადა თანა წარვიდა მუსალიმი რაოდენითამე მკვედრობითა თვისითა
 16 იორდანესადმი განწმენად გზისა მოსალოდებელისაგან შიშისა არაბთა მიერ,
 რომლისაცა კუალსა შემდგართა ჩვენ ყოველთა ერთად
 თხს მოსლჳსა ჩემისა იორ- ველეთ ერთი ოდენ ჟამი, მოვედით მდინარესა ამას და
 დანეს ვეგვითენდა. აღმოსლჳსა თანა მზისა აღიონთასა ვი-
 ხილუმთ იმიერ კერძო წყლისა ამის ავაზაკნი არაბნი ადგილ-ადგილ დას-და-
 20 სად მდგომარენი კილურსა ზედა მისსა და წნორთა შორის (სამტროდ ანუ მა-
 ყურებელად—არსანაურს არს) სამასადმდე, თუთიქმის სრულიად შიშულნი,
 გარნა ვერარაგასა წინააღმდეგად ჯელ-ყოფისა მკადრენი დაიარალებულთა ჩვენ
 მრაველი უმეტესთა მათ იერუსალიმით მოსლველთა ზედა.

ყოველთა ბრისტეანეთა შორის დიდებულსა მდინა-
 25 თხს ერთა ბანებისა იორ- რესა ამას იწყეს მყისუმ ბანებად მოკუცებულთა, ჭა-
 დანესა შინა ბუკთა, ყრმათა, ბებრებთა და ქალ, ქალ-ღედაკაცთა;
 ვიეთნიმე ოდენ პერანგითა და ქუშ მისა სამოსლითა შესლველნი წყალსა ამას
 შინა და სამგზის დამნთქმელნი თავთა თვისთა, იბანებოდიან და ვიეთნიმე სრუ-
 ლიად მოსილნი აღასრულებდიან მასუე, თანასწორ ვითარ მშობელნიცა, მპყრობ-
 30 ნი მკლავთა ზედა ჩჩლთა თვისთა ანუ თხსნი მათნი დანთქმდიან მათითურთ
 თავთა თვისთა სამგზისუმ, მკერელნი ზეებისა რტოთა, კონებად შეკრეულთა,
 განავლებდიანყე სამგზის მას შინა წარლებად მათსა სახლთა თვისთა, აღმე-
 სებნი ესრეთუმ წყლითა ამით ჭურთა თვისთა, რომლისაგანცა აღვადებინე
 მეცა ერთი დიდი მინა.

იმიერ იორდანესა ამის, სიშორით ოთხს ვერსტად-
 35 თხს შობა მთისა ფაზგად მდე, დამანახუმს სამლუდელოთა სინოდისათა აღმოსავ-
 წოდებულისა ლეთის კერძოდ, პირისპირ იერიხოთასა მთაჲ მოჰაბისა,
 ფაზგად წოდებული, რომელსაცა ზედა მიცულილა მოსე ღმრთისა მხილუმლი.
 მერმე გამოვართვ რაოდენნიმე ცხენოსანნი კაცნი მუსალიმსა და წარველ მა-
 40 თხს წარსლჳსა ჩემისა თით, იერომონოხოსის ბაისიით, მისტრ გონ ჰედიით, სპი-
 სოლომ-გომორისადმი რიღონ სივინით, ორის ანგლიელის მლუდელით, მიხაილ
 დრაკული კრიტიკოსით, ჩემის მსახურებით და სახასოს გლეხებით, ორმო-

¹ ლუკა, თავი 10, მუკლი 30, 31, 32, 33, 34, 35.

² მთაჲ ესე იწოდების ოთხათეულად, ვინაჲთგან ვგო მას ზედა ორმოც დღე უფალი ჩუწნი იესო.

ცადმდე რუს-ბერძნებით და დროგუშანისა მიტროფანეს მიერ გამოტანებულისა მსახურებითა ხილულად სოდომ-გომორის ზღვსა. მოსლ-
 თჳს სოდომ-გომორისა ვასავე თანა ჩუშნსა განიძარცუნეს სამოსელნი და იწყეს 214
 ბანვად მას შინა რაოდენთამე როსსიელთა, ბერძენთა, სამთავე ანგლიელთა და
 ვიეთთამე ქართულთა, ხოლო მე შეველ ცხენით და მოარულმან მის შორის, ეპო- 5
 ეენ კაცისა კანკის ძალი, ორი მომცროა ტოტი ხისა ქვებრსახილუშლი და ამათ-
 თანა გამომღებმან მისგან სამისა ქვსა, წარმოვიდე ესენი თჳსთანა. გამოსლველ-
 სა ზღვსა ამისგან გმელსა ზედა, მთხოვა იერომონოხოხმან პაისიი მციკრედი ნა-
 წილი ქუადქმნილისა კანკისა და განმტეხმან მისმან შუვა, მივეც მას ნახევარი 10
 მისი. დიდებულსა ზღუასა ანუ ტბასა ამას, მფარველსა სოდომ-გომორისასა
 ერთად ადგილითურთ მათით, საღმრთოთა წერილთა შინა მკუდარს ანუ მარ-
 რილიანს ზღულად წოდებულსა, ბერძენნი და რომაელნი უწოდებენ ასფალტიად,
 არაბნი—ალმოტანავად და ბალჯროთად, ხოლო ოსმანიანნი—ულადენგიზად.
 სტრაბონ უბნობს 13-თა ქალაქთათჳს ჰშთანტქმულთა ასფალტიისა ზღუასა;
 სტეფანე ვიზანტიელი რაცეს მას რვად, ხოლო წიგნი შესაქმეთა—ხუთად: 15
 „ველსა ზედა მარლიანსა სოდომი, გომორი, ადამი, სევოიმი, ვალოკი ანუ სი-
 გორი“¹. არამედ ნიშნავს ოდენ ორთა პირველთა, ვითარცა აღსაზიბილთა რისხჳ-
 საგან ღმრთისა.

წიგნსა შინა მეორეჲსა სჯულთასა ვსენებულ არიან მხოლოდ ოთხნი: სო-
 დომი, გომორი, ადამი და სევოიმი. წიგნი სიბრძნისა იტყჳს ხუთად, მოუქსე- 20
 ნებელიც სახელთა მათთა: „ცეცხლისაგან გარდმომავლისა ხუთთა ქალაქთა
 ზედა“².

ზღუაჲ ესე, ვითარცა სწამებენ, არს სიგრძით 72 და სიერციით 12 ვერს-
 ტი. მდებარებს ორთა მათთა შორის არაბიისათა და ისახელდებისცა მკუდრად
 ამისთჳს, მით რამეთუ არარაჲმეჲ იბოენების მას შინა ცხოველი და არცა რაჲ- 25
 სამე შეიწყნარებს სულიერსა ანუ სხუასა, რომელ არ გამოავდოს პირველი
 წამსავე შინა, ხოლო მეორეჲ—მასულ ანუ შემდგომს დღესა, და მდებარებს სამგ-
 რეთით კერძო იორდანესა. ხოლო უკანასკნელი ესე დის ჩრდილოეთით სამგ-
 რეთისადმი და შორავსცა იერუსალიმსა 30-ის მილით. უკმოქცეველმან სხჳს
 გზით იერიხოჲსადმი, გავსინჯე დროთა ანუ უფროს ურწ- 30
 მუნოთა გამო დაქცეული მონასტერი წინამორბედისა,
 წინასწარმეტყულისა და ნათლისმცემელისა იოანისი
 ახლოს კიდურისა თანა იორდანესასა, სადაცა ნათელ-ჰსცა მან მეუფესა ხრის-
 ტესა და სადაცა სწამა ზეგარდმო გმამან ძე ღმრთისა უფალი ჩუშნი იესო
 ხრისტე, და აქედამ მოვედით იერიხოჲს.

პირველ შეველ განხილულად სოფლისა ამის 30-ს კომ-
 თჳს იერიხოჲსა და ხახ-
 ლისა, ზახესად აღსარე-
 ბულსა ლადმდე მცხოვრებთა არაბთაგან შემდგარისა. არარაჲ
 არს ღირს შენიშვნისა ამას შინა, კიდე ერთისა ქვთკი- 40
 რის ოთხკუთხედ გოდლებერ შენელებულისა სამძგიდენისა კოშკ-სახლისა (რო-
 მელიცა, მიხედვსამებრ ჩემისა, ექუსმდებარების მტკიცესა ურწმუნებელობასა),
 რომლისათჳსცა უბნობენ სახლად ზახესად და რომელსაცა შინა მიუღიეს მას
 უფალი დიდებისა. ესე უპყრიესთ თათართა ამის იერიხოჲს სოფლისათა, შინაგან

¹ შექმნათა, თავი 14, მუკლი, 8.

² სიბრძნეჲ სოლომონისა, თავი 10, მუკლი 6.

და გარეთცა სუფთად დაკრძალულ-დახშვული, ვინაჲთგან ზრისტიანეთა ანუ მოგზაურთა იორდანედ მოსლულთა და სიძულეთა ხილუსა მოყურაეთა ანუ მ-
ნებენ მცირედისა რაჲსამე მიცემითა, რომლისცა განხილუაჲ დამიჯდა მე 30-ს
ფარად, თუმცა მთხოვეს მათ მესამედი ნაწილი მისი.

6 თუხ ხისა ზახეს მიერ დღეს არს სახლი ორძვილედ სრულსა სიმაგრესა და
ზე აღსლულისა უენებლობასა შინა, ხოლო მესამეჲ ზემო ძვიდედ—და-
ქვეულ. ახლოს სოფლისა ამის არს ხეჲ ერთი, სიმაღ-

215 ლით 3-ს საყენადმდე, გამჭვარი, ნაცრისფერად საცილესლი. ამისთჳს სწამებენ,
ვითარმედ ზახეს მიერ აღსლული ხეჲ ხილუად ზრისტე იესოსა იყოს ესე,
10 რომელიცა სიმაგრითა თჳსითა ჰგავს ძუალსა ანუ ქუასა.

თუხ ძღშლისა იერიხოჲსა აქედამ შევლენით ძულელი იერიხოჲ, არაბულისა ენი-
თა რიხხად ანუ რიგვად ჯმობილი და ვნახეთ წყაროჲ

მწარედ ანუ მლაშედ ყოფილი და წინასწარმეტყულისა ელისეს მიერ დატკბი-
15 ლებული, რომელიცა მომდინარეობს ოთხათეულისა მითთა და ერთჳს იორდ-
ანესა. მოსლულმან ბინასა ზედა, მივეც ჩემთანა გამოყოლილთა ცხენოსანთა

მუსალიმისათა შერომისათჳს მათისა 75 კურუმში და გავისტუმრე რა იგინი, შე-
ვგზავნე მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე, მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და სი-
ნოდისა მიერ მოჩენილი ჩემდა მსახურად ბერძენი იოსებ სოფელსა იერიხოჲს,

20 გავაკეთებინე ზოკუმიალი¹ ერთსა მოდიდოსა რვალისა ჭურსა შინა წარმოღუ-
ბად მამულსა ჩემსა და წარგმოვედითცა იერუსალიმისადმი.

იერიხოჲთა ამით იერუსალიმადმე რიცხულს სიმორგესა 25-ს მილად. გზა-
სა ზედა ველეთ ყოველთავე ერთად, ვინაჲთგან გვეშინოდა ფრკივიოსანთათჳს

25 ავაზაეთა მიერ დასმისა. დავვილამდა წყაროსა თანა ლაზარია ჰენწოთს.
ავანთებინეთ მუშაბზანი, სინათლეთა ზედა მათთა ვიარეთ პირველჳსენებულსა
გზასა, მოვედით ვიფანიას და დაგვხუდნენცა კაცნი უწმოდესისა სინოდისა მიერ

ჩულსდა მოველენილნი ფონარნებულნი, რომელთაცა წინაძღვომითა შემოსლ-
ველნი წმიდასა ქალაქსა, ვიჩინენით სახლთა შინა ჩულსთა.

თუხ ხარკოველისა პეტრე დღესა ამას გამომიცხადა ხარკოველმან მეშჩანიმან
30 პეტრე შჩერბაკოვმან, მით რამეთუ არ ძალუძს მის წარ-
მოსლულად როსიისა შინა, მთხოველმან განთავისუფლე-

ბისა თჳსისა და მიილოცა იგი მყისულ ჩემ მიერ.
2-სა. ვიყიდე 24 სასავენი კალამქრისა წმიდისა წარ-
თუხ ხავანისა სახურავად მკუდრისა, რომელსაცა უწოდებენ სავან;

35 მივეც იგი დასახატავად და წარველ თჳთ ხილუად ამაშთა ანუ კივთთა
მონასტრისა და პატრიარხისა მათისა. იერარხი ესე მცი-
თუხ ამაშთა ანუ კივთთა რედცა არ ესხუაების ვითარითამე გარეგანობითთა სა-
პატრიარხოთა ხითა სოფლიოთა კაცთა ნათესავეთა თჳსთა; არს ლიტო-

ნი, მსგავს აქაურთა უსწავლელ-უზრდელთა კივთთა, გარნა იხილულსბიან მის
40 შორის კულად უმაღლესსა ჯარისხსა შინა უგუჳურებდაჲ შერთველი უტყულსბი-

სა თანა; ხოლო განსჯისამებრ ცხოვრებისა მისისა ვიტყვ ოდენ აწ ჩულს მიერ
ხილულსა. ამან მიმილო სადგომსა თჳსსა მისტრ ჯონ ჰეიდით, სპირიდონ სივი-
ნით და რიაზანელისა იერომონოხოსისა პაისით, მომგებებელმან ჩემმან კარსა
თანა ოთარისა თჳსისასა, რომლისა თანაცა იყუნენ ექუსნიცა სხუანი სამლულდ-
ლონი მისნი, ესოდენულ მსგავსნი ჩულსეულებრთითა სამლულდელთა, რაოდენცა

¹ ზოკუმილი: ზოკუმ ეწოდების ერთგუარსა ბალახსა, ხოლო იალი—ერბოსა და ზეთსა.

თვთ მეუფეა ესე მათი. ეუბნობ, სადგომსა თვისსა კარგთა პირუტყუთაჲცა დგომად მას შინა საძაგელსა, ნაგავითა საესესა, შმორიანსა და აქა-იქ დაფრეწილ, ნაცუტთ საფენშლილსა. ხილვამან ესევეითარისა საძაგმდგომებისა მისისა.ჰან, დაწუშვასავე თანა სკნსა მის მიერ სხდომად კინდლად იძულებულ გვეყუნა უკუნ ქტევად, არამედ, დამცუშლინი კეთილწესიერებისა, დაესხდით; მე ახლოს მლუდელმთავრისა ამის, ჩემთან მისტრ ჯონ ჰეიდი, სპირიდონ სივინი და მასთანა იერომონოხოისი პაისიი. პატრიკმან ამან მოგუართეა კავა, ჩიბუნნი, მურაბა, არაკი, ხილნი ახალნი სხუადასხუაგუარნი და შაქრის პურნი. შეგვაქციევა, ვითარცა სტუმართა მოყუარემან და გვიალერსა ძალისამებრ ტუტყუშბისა მისისა, რომელსაჲცა ვსთხოვე ჩუშნებად ჩუშნდა თვისისა მონასტრისა და ლირსსაჲსოვართა ნიეთთა ანუ წერილთა ძუშლთა, უკეთუ აქუსთყე ივინი. მსმენმან თხოვისა ჩემისა, მომიგო ესრეთ: „ბეგზად, დროსა ამას ვრაცხ თვთ უძკრფასესად მათსა, რომელიცა განმტარებიაწმე დღემდე, ვინაჲთგან ღენურალმან მოსკოვის დოვლათისა მეტიო მეცა, სხუათა შორის აქაურთა უპირატესთა სამღუდლოთა, პატვიი, რომლისათვისცა მარად მომჰსენებელი თქუშნი ლოცუათა შინა ჩემთა, მზა ვარ ჩუშნებად თქუშნდა მონასტერსა შინა ჩუშნსა და გარეშე მისსა ლირსსაჲსოვართა ნიეთთა და წერილთა, რომელთა შორის იხილავთ თქუშნ წმიდასა სახარებასა წმიდისა მახარებელისა ლუკას მიერ ჴელითა თვისითა ეტრატსა ზედა დაწერილსა“. უბრძანა შემდგომ ერთსა ექუსთა მათ სამღუდლოთაგანსა, რათა განაღებინოს მსწრაფლ კარნი მონასტრისანი; გარნა მოიქცა ესე მყისულ და მოაქსენა, მკმილავი ეკკლესიისა ამის გასალბებისა განსულელ არს გარე, რომლისადმიცა წარავლენინა კაცი პოვნად და მოყუნად ჩუშნდა.

მათ შორის ამან, შემყუნამან ჩუშნმან ერთსა მომცროსა ნამტილევისა, გვაჩუშნა ხეჲ ერთი, სიმაღლით უფროს ორისა საყენისა, მმეტყუშლმან: „ბეგზად, ხეჲ ესე არს თვთ იგი, რომლისაჲცა ქუშუშე მიიღო მამამთავარმან აბრაჰამ ისააკ, ძეჲ თვისი, მსხუშრჰლად ღმრთისადმი“.

ხეჲ ესე არს სრულიად გამჰმარ და ქუად საცნობელ, ფერად მოთეთროჲ და ესთა მყარო, რომელ არ ეკარების დანაჲ საჴრელად. აქედამ შეგვეყუნანა ერთსა უკარ-ფანჴროსა ოთარსა, რომელსაჲცა შინა ეპოვენით აბაშეთით წმიდათა ადგილთა ამათ თაყუნანის-ცემად მოსლელული დაჲ მუნებურისა მეფისა, სახელით ჴუნთ ანეელ, რომელსაჲცა მოჰყოლიყო მეფისა მის ვეზირი ხათშინ-ბაჰა ორისა მსახურითა და ორისა შიმუნვართა.

ოთარსა ამას შინა იყო გაშლილ ორი ტყავი ცხენისა. ერთსა ზედა სჴდა ჴუნთ ანეელ და მეორესა ხათ-შინ-ბაჰა, მოსილნი ოდენ თვთოსა ლურჴსა ლეინისა საბლარდენელსა შინა, ვითარ ჴერძობანიცა მათნი, თანასწორითავე სახითა მორთეულნი, სხდნენ შიშუშლსა მიწასა ზედა, ქალნი—ეკრძოდ უფალაჲსა თვისისა, ხოლო კაცნი—მჴარესა ვეზირისასა, მციერდრე მოშორებით მათსა. სახითა არა თუ ფრიად უცუდენსი გონჯთა არაბთა და კიეთთა, არამედ უსაძაგლეს მათთაჲცა, თუმცა სხეებრ მსგავსებენყე რაოდენმე უკანასკნელთა ამათ. დაჲ ესე აბაშთა მეფისა, სიტყუათამებრ პატრიარხისა ამის (რომლისაჲცა სახელი, საუბედუროდ, დაჴკარგე წერილთა შინა ჩემთა), მიწეენილი 77-თა წელთა, იკითხვდა ვითარსამე წიგნსა ჩუშნდა ენასა ზედა თვისსა, კედელსა მიყრდნობილი. თაჴსა თანა მისსა იყო თარჩა, 14-თა წიგნთა მცუშლი. შესლუასავე ჩუშნსა მათდამი მღუდელმთავარმან ამან აუწყა ჴუნთ ანეელსა ამას ჩუშნთვს, რომელმანცა მოუგო აბა-

შურიტა ენითა: „რად მოვიდნენ ეგენი ჩემდა და რაჲ უნდათ? ჰკითხე მათ და შემატყობინე“. მოენებან ამან მომითხრა მე ესე, რომელსაცა ზედა ვრქვ მას, ვითარმედ: „ესევეითარისა გვაძისათჳს, ვითარცა ხართ თქუენ, ესცან აჲ ყოფაჲ და მოცულ ხილუად თქუენად ერთად თანამოგზაურებითურთ ჩემით“. თქემასა

5 თჳს აბაშთა წმიდისა სახარებისა ამასთანა გარდმოვიღე თაღით ერთი დიდი წიგნი, რომელიცა გარდაეშალე რა, ესცან, მით რამეთუ იყო იგი წმიდა სახარებჲა, პირველ შემთხუტეულისა მარკოზ მახარებელისა ხატისა ძლით და შემდგომ გავსინჯე სამინცა ხატნი სხუათა მათ მახარებელთანი, ეტრატსა ზედა დაწერილ-დახატულნი, გარნა ძნიად საცნობნი 10 სახედ კაცთა, არა სიძულეჲსა ძლით, რომელ აღსაზიოიყოს რაჲმეჲ ნაწილი მათი, არამედ უმეტრებათა გამო საუკუნეჲსა მის კაცთასა. ვინა დღდაკცმან ამან, გამომრთმევან ჩემგან წმიდისა ამის სახარებისა, ოდესცა ვკითხე მას დროჲ დაწერისა მისისა, მაჩუენსა ფურცელი, რომლისაცა წერილისა წარმოკითხულმან 217 პატრიარხმან ამან გვრქუა, ვითარმედ დაწერილ არს შემდგომად შობისა ხრის- 15 ტესა 423-სა წელსა. მერმე ჰკითხე ამის ძლითუჲ ჰუნთ ანეჲლსა ამას: „არ მომყიდისა სახარებასა მას ანუ სხუასა ერთ-ერთსა წიგნსა, თაღასა შინა წყობილსა?“ გარნა პასუხად მივიღე შემდგომი: „წელნი და მდგმოებანი ჩემნი არ ითხოვენ არარაჲსამე ზოგად სახარბიელოსა ამის სოფლისასა, ვითარ ოდენ საღმრთოთა წერილთა, რომელთაცა წარკითხუად შემძლებელ ვიყო მე, და ესრეთ, 20 განსყიდესა წილ ესევეითართა წიგნთა, ვიყიდი მე სხუათაცა, უკეთუ შემბუღების იგი დაწერილ მამეულსა ენასა ზედა ჩემსა“. სთქუა რა ესე, აღილო პირველივე წიგნი და მოჰყუა კითხუასა. ხოლო ჩუენ, დაძტეველებნი მათნი, მოვედით კარსა თანა პატრიარქისა ამის საღგომისასა ხილუად მონასტრისა მათისა, გარნა უპოვენლობითა მემოქლონეჲსათა. დავშითი უხილულქ მისა.

25 აქედამ წარვედით ქუჩისა ძლით იუდეანთასა ხილვად მუსალიმისა, სახლსა შინა პილატესსა მცხოვრებელისა, ვინაჲთგან სსუტარ შეუძლებელ იყო შინაგან ხილუჲ სახლისა ამის, რათამცა შენობისა ამის ფანჯრით გამო განვი- 30 თჳს პილატეს სახლისა ხილვო ესრეთუჲ ტაძარი სოლომონისა, დაყენებული ყოველთა ხრისტიანეთათჳს მომაკუდინებულსა დასჯასა ქუქ- 30 შე შესლუად ეზოსა შინა ტაძრისა ამის მომცულსისასა, რომლისაცა რაოდენმე მოშორებით არს საბანელი ცხოვართა და სასახლეჲცა იროდესი, სრულებით დაქცევეული. სახლისათჳს პილატესსა და სხუათაცა მათ ახლოს მისა ადგილთა, საღმრთოთა წარმოებულთა გამო ღირსშენიშენისათა ვიტყვ შემდგომსა შინა. უკმოქცეველნი ბინისადმი, შევბრუნდით განხილუად სამწირულთაჲსა, სახელთა 35 ზედა მამამთავრისა აბრაჰამისა და ძისა მისისა ისააკის- 35 თჳს აბრაჰამის სამწირულთაჲსა ალშენებულსა, რწმუნებთამებრ აქაურთა ხრისტიანეთასა, თუთ ადგილსა მას, სადაცა დაასხა საკურთხეველი

აბრაჰამ მსხუტარლშეწირუად ისააკისა. აღსლველი კიბესა, ახლოს კარსა თანა ამის სამწირულთაჲსასა, მარჯვნივ, იხილავთ ხესა, რომლისასაცა უზნობენ მრავალნი, მით რამეთუ თუთ ხესა ამას ზედა (დროსა ამას შეფოთლიანებულსა), მხილველ- 40 თჳს ხისა ვერძადმოკიდებულითა მსხუტარლშეწირუად ისააკისა და ჰშთამომჰსნულმან მისმან, შესწირა იგი ნაცულად ისააკისა თჳსისა. ტაძარი ესე არს მომცრო, შუენიერ და ადვილი აბრაჰამის მიერ დასხმულისა საკურთხეველისა, წინაშე სამეფუთოთა კარ- 45 თა, მოქედილი ანუ დაფენილი ვეცხლითა ოქროთ დაფერვილითა.

თვს ჭართლად ჭუასა
ზედა ნაწერის წერილის
პირისა

გამოსლევლემან აქაჲთ წარეკითხე მის ბჳისა თაჲსა დატანებულსა ჭუასა ზედა ჭართულ მჭედრულ ასოებითა დაწერილი ესრეთ: „მე, მონამან ღმრთისა და მსახურ- მან ბატონისა ჩემისა თაჲდისა იოანე აბაშიძისამან გიორგი ჩიკოიძე, წარმო- ელენილმან ჭართლით მის მიერ საფასეგათა მისითა, განსახლებულად წმიდისა ამის მამათმთავრისა აბრაჳამის ტაძრისა ხარჯსა ზედა მისსა, აღუასრულე ბრძა- ნებული თაჲდის მის ბატონისა ჩემისა, განმახლებელმან სამწირულსოჲსა ამის საუკუნოდ საკსენებულად სულისა მისისა, სახლელთა და ერთისისხლთა მისთა, ხოლო საოჯადცა ჩემ ცოდვილისათჳს სულისა. გვეედრებით ყოველთა მართმა- დიდებულთა ხრისტეანეთა, აღმომკითხულთა წერილისა ამის, ლოცუათა შო- რის თქულსნათა დაუვიწყებლობასა თაჲდისა იოანე აბაშიძისა და ყმისა მისისა აზნაურისა გიორგი ჩიკოიძესა. 1599-სა წელსა, სექტემბერსა 11-სა დღესა“.

აქედამ მოველ ბინასა ჩემსა ჟამსა მეორესა და შეველ წმიდისა მიტ- როპოპოლიტისა მისაელისად. მოკლემან მწყემსმთავარმან ამან მკითხა მიზეზი ჩე- მისა აღრე შინადამ წარსლუსა და ესთა გჳან უკმოქცევისა; ხოლო მსმენმან ყო- ლისა მის, რაჲცა ითქუა ზემო, მრქუა:

— ბეგზადა! და ესრეთ, დედაკაცმან მან არ მოგყიდათ სახარებაჲ იგი?
— არა!

მომიგო: — არა? დიდად ვსწუხე.

და შევედითცა მიღებად სადილისა. განგრძობასა შინა სუფრისასა მრქუა კჳალად წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ:

— ბეგზადა! მოგეწონათა სახარებაჲ დედაკაცისა მის?

— მომეწონა და მომწონსა, ეუბასუხე მე, ოდენ სიტყსლევსა ძლით მი- სისა, უკეთუ, თქემულთამებრ მათისა პატრიკისათა, არს იგი დაწერილ შემ- დგომად შობისა ხრისტესა 423-სა წელსა.

მკითხა: — რად არ მოგყიდათ?

— არ ვიცი.

ტმა ჰყო: — ვსწუხ, ფრიად ვსწუხ.

თვს გეთსამანიას მიხლუსა
ჩემისა

და აღვსდგეითცა ტრაპეზით. შემდგომ წარველ გეთ- სამანიას თაყუანის-ცემად ყოვლად წმიდისა ღმრთის- მშობლის საფლავისა, არამედ ვერ ღირს-ვიქვენ ჟამსა ამას, ვინაჲთვან დაკმეულ იყო კარი და არაეინ იპოვნა განხემად მისა. მსასო- ებელი სხუას დროს ხილულად მისა, ვითარცა მოველ შინ, მივილე წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა მიერ ჩემ- და საჩუქრად გამოგზავნილი ერთი წმიდა სახარება, ეტ- რატსა ზედა წერილი ენითა აბაშურითა, რომელიცა თქემულისა ძლით მისისა არს დაწერილ 434-სა წელსა შემდგომად შობისა ხრისტესსა.

თვს სახარებისა წმიდისა
მიტროპოლიტისა მისაე-
ლის მიერ ჩემდა ცამო-
გზავნილისა

3-სა. მოვიდა ფაშა შამისა ანუ დამასკოჲსა სულეი- მან 2000-ითა ცხენოსნითა, ოთხითა ზარბაზნითა და დასდგა კარავთა ქულსზე გარე ვალაენისა ველსა, ახლოს ბჳისა თანა შამ-კაჲად წოდებულისა. შემდგომ დაბანაკებისა მათისა იწყეს მყისულ ჭარისკაცთა მისთა სლულად მონასტერთა შინა ხრისტეანეთასა და მოთ- ხოვად, ჩესლულეებისამებრ მათისა, მათგან, რაჲცა ვის მოუტდის გონებასა ზედა, — თეთრთა ანუ სხუათა ვითარათამე ნიეთთა, რომელთაცა შინა არ შემძლებელ არიან მემონასტრენი იგი უარებად ბარბაროსთა მათ, და ვიდრე პირველმისლ-

თვს მოსლუსა შამის ფა-
შის სულეიმანიას

2000-ითა ცხენოსნითა, ოთხითა ზარბაზნითა და დასდგა კარავთა ქულსზე გარე ვალაენისა ველსა, ახლოს ბჳისა თანა შამ-კაჲად წოდებულისა. შემდგომ დაბანაკებისა მათისა იწყეს მყისულ ჭარისკაცთა მისთა სლულად მონასტერთა შინა ხრისტეანეთასა და მოთ- ხოვად, ჩესლულეებისამებრ მათისა, მათგან, რაჲცა ვის მოუტდის გონებასა ზედა, — თეთრთა ანუ სხუათა ვითარათამე ნიეთთა, რომელთაცა შინა არ შემძლებელ არიან მემონასტრენი იგი უარებად ბარბაროსთა მათ, და ვიდრე პირველმისლ-

8
10
15
20
26
30
35
40
45

218

ვულნი ესე, მიძლენი თხოვილთა თჳსთა, უკუნ იქცევიან, მეორენი იჩინებთან მათუჲ შინა მსგავსითავე წინადადებითა და ესრეთ უშორეს.

თჳს მოხლჳს ჩემდა კაი-
რით არაბნისა

დღესა ამას მოვიდა ჩემდა კაირილამ საგანგებოდ წარ-
მოვლენილი არაბი ეჯინსა ზედა ჯღომით, რომელმან-
ცა მომიტანნა ხუთისა დღისა ნაწერნი წერილნი ჰქვიმ-

ბაშისა ანტონიაკისა გავრიიონისი, გრიგორი მიხაილციანოვისა და მაჰმად ალა
მუსტოფა ჰაია რაზასი, რომელთაცა მომტანი არაბი, თხოვისამებრ მისისა, შე-
მდგომად ოთხისა უამისა გავისტუმრე უკანვე პასუხებითა და მე განველ ქალა-
ქით ხილვად თქვემულისა ბანაკისა და ფაშისაცა შორით ვითარმე. დგმულებამ

კარავთა იყო განვრცელებულ ზემოქსენებულისა კაფით დოუღენ-კაფადმდე.
უკანასკნელისა კარისა ამის ძლით იყო განსლუჲა ჩემი და მიხლოებულისა მათ-
დამი, მომეწყდნეს სასმენელნი ადგილ-ადგილად წარმოებულთა გოდებითთა ჳმა-

თჳს ტანჯჳს ზრისტიანეთა
სლუღიან ფაშისა კარისა
კაცთა მიერ

თა გამო. შესლულმან შორის მათსა, ვიხილუმს საბრა-
ლონი, უშემწეონი და მსხუტრპლნი თათართა ურწმუნო-
თა ზრისტიანენი, წარქცევულნი წინაშე კარავთა მტარ-
ვალთა მათთასა, თაბალათა შინა ფერჯყრილნი და

ჯონებითა გუშმულნი, რომელთაცა საღმობითნი ჳმანი, განმცდელნი მსმენელთა
გულთა, აღიწვეოდინ ცადმდე, გულთა, რაოდენმე კაცთმოყუარებისა ძლით
ხუტდრსა შინა მათსა მონაწილეთა. მხილულმან შამელთა ამათ თათართა ესე-

ვითარისა მძვნვარებითისა ქცევისა, ვკითხე ერთსა მათგანსა ბრალთათჳს ვნე-
ბულთასა, რომელმანცა მომიგო: „კაცო! გაჰურთა ამათ იჩივლეს ჩვენ ჯარის-
კაცთა ზედა მისთა, რომელთაცა დავაბით ცხენნი, ჯორნი, ვირნი და აქლემნი

ჩვენნი ძოვნად ზალჩათა და ყანათა შინა მათთა და ფაშა აფენდნან მოგვცნა
ესენი დასჯად. დმერთმან იცის, დაგიეებულან გაჰურები, ქუანი ვაჰამოთა პირ-
უტყვთა ჩუნეთა ანუ ბალახი?“

შეწუხებული უგუნურებითისა პასუხისა ამის გამო, უკმოვიქვე ბინისადმი-
ვე ჩემისა და ვიწყე განშზადებად აქამთ უშორესისა გზისა მიმართ, რომლი-
სათჳცა შევსწირე წმიდასა საფლავსა ანუ აღდგომისა დიდისა ტაძრისა სამ-
კუშტოროსა ზედა სასლუნად ხატი ყოვლად წმიდისა ცმრთისმშობლისა და
კრებულსა ტაძრისა ამის მცირედი თეთრი შემდგომითა წერილითა, რომ-
ლისაცა პირი არს ესე:

თჳს ჩემ მიერ შეწირულ-
თა წერცლის პირისა

„სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისა-
თა, ამინ.

წელსა 1820-სა, აპრილისა 3-სა რიცხუსა. წერილისა ამის ძლით მოგართჳ

წმიდისა იერუსალიმისა მონასტრისა დმერთუმეოსილსა კრებულსა, იერუსალიმ-
სა შინა მცხოვრებსა, ყოველწლივ ხუთასი კურუში, ვიდრელა ვიყო ცოცხალ-
და, გარდა ამისა, შემოვსწირე საფლავსა უფლისა ღმრთისა და მაცხოვრისა
ჩუშნისა იესო ზრისტესსა დასასლუნებლად მისთანა ანუ დიდისა აღდგომისა
ეკლესიისა საკურთხეველსა შინა სამკუშტოროსა ზედა ხატი ივერიისა ღმრთის-

მშობლისა ვეცხლით მოქედილი, ოქროთ დაფერვილი, თულებით მოოქ-
ვილი, თავის ოქროთ დაფერადებულსა კიოტითა და თავის ჩოქურთმადღმნი-
ლისა ვეცხლისა კანდლითა, შემდგომისა სახითა: ოდესცა განეცხადების
თქუმს კერძოდ წერილი ესე თბილის ქალაქსა შინა ძმისა ჩემსა ნადვორნის სო-
ვეტნიკსა თავადსა იოანეს იოანესსა და მიეცემისცა ამასთანავე ჩემ მიერ თქუმ-

ნდა მორთმეველი წერილი სახელსა ზედა მისსა, მაშინვე დაუყოვნებლად მიიღებს
მისგან გამომცხადები იგი ზემოქსენებულსა ხატსა ყოვლად წმიდისა ღმრთის-
მშობლისასა სრულებით, ვითარცა არს დანიშნულ ამას შინა.

ხოლო რააცა შეეხების ხუთასსა კურუმსა, იწყებს ძმაჲ იგი ჩემი ღლითა მით მისდა გამოცხადებისათ მიცემასა თქუმს მიერ რწმუნებულისა გუამისადმი სამგზის წელიწადსა შინა, ესე იგი პირუშლსა ოთხსა თთუშსა 166-თა, თანა-სწორ ვითარ მეორესაცა ოთხსა თთუშსა 166-თა და შემდგომსა მესამესა ოთხ-სა თთუშსა შინა 168 კურუმთასა, რომლისათაცა ვაწერ საკუთართა ტელი-თა ჩემითა წმიდასა ლოცუასა შინა თქუმნსა შემოვედრებული და თქუმს წმი-დისა კრებულისა უმორჩილესი მოსამსახურეჲ თავადი გიორგი ავალოვი“.

მწუხრსა ღლისა ამისსა იყო ჩინებული ცერემონიაჲ ოჯ ბრწყინვალისა პასე-ქის შაბათისა დიდსა ტაძარსა შინა აღდგომისასა. ჰელ-ჰუელს რეკად სარეკელსა ზედა, რვალისა გამო ქმნილსა და ესრეთ ტე-ლოვნებულსა, მით რამეთუ ადგილითი-ადგილად ოდესცა დაპკრავ კუმრსა, იწარმოების მისგან სხუდასხუაჲ გუარი კმაჲ, მსგავსი განწყობილისა ორღანოჲსა, გარნა განმაკრთომელი და ვიღრე ზარისა დამცემიცა მსმენთა. ხოლო ვი-თარცა მოპყუნენ მწუხრისა ლოცუასა, წმიდამან მიტროპოლიტმან მისაელ, ერ-თად სხუშბითა მლუდელმთავრებითა და ეპიტროპოს პროკოპიოსითა, აღმი-ყუანა ტაძრითა ამით წმიდასა გოლგოთას, რომელსაცა შინა ვემთხვევით ცხოველმყოფელისა ძელისა ადგოლსა, ტრაპეზსა და კლდესა განხეთქილსა. ჰშთა-მოვედით კუხლად პირუშლსავე ადგილსა, სადაცა ეპოვენით შემოსილ არხიეპის-კობოსი ლიდიისა დოსითეოს, 12-ნი არხიმანდრიტნი, 62-ნი იერომონოხონნი და მლუდელნი, 2-ნი პროთოდიაკონნი და 8-ნი მთავარდიაკონ-დიაკონნი, და შემდ-გომად მწუხრისა წარმოვედით ბინათადმი თქსთა.

4-სა. იყო ერთი მლუდელმთავარი, სხვთ კერძოთ აქ ოჯ ეპისკოპოსისა პა-სოხისა მოსლუელი და ცხოვრებნი წვერთა შორის უწმიდესი-სა სინოდისათა, უმოზუტებულესი ეპისკოპოსი პაისიი დღესა ამას შემწირულად საღმრთოჲსა მსხუტაპლისა წმიდასა სულავსა ზე-და, სადაცა მოიჭიებესა ყოველთა (საღმრთოსა მსახურებასა ამას შინა მონაწი-ლეთა), თქს-თქსთა დროთა, შორის სხუათა თავადი გიორგი ავალოვი და შემდ-გომად „ანგელოსი ღალადებს“ და „განათლი განათლისისა“ ეპისკოპოსმან პაისიი, აცმენებან წმიდისა ტრაპეზით ზეფისკუქორის ნაწილისა, მომცნა მე იგი,—თ-სა გიორგი ავალოესა.

შემდგომად ლიტურგიისა დავეთხოვე წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელსა განხილულად პატრიარქისა ჯუარის მონასტრისა. მომცემან ნებისა, ანგელოსთა მობაძაქმან მეუფემან ამან გამოცხადა სახელითა უწმიდესისა სინოდისათა და მომიძღუნნა ყოველნი წიგნნი ქართულნი, ეკლესიასა ამას ძუსლადვე დაკრძალ-ულნი, ჩემთჲს საკუთრად ანუ ეკლესიათჲს საქართუშლორასათა, ვინაჲთგან, აღრიითუშ განშორებათა გამო აქაჲთ ქართუშლთასა, უსარგებლოდ ყოველთა იცეებთან იგინი და წმედებთანცა ჩრჩილთა და დროთა მიერ. და ესრეთ წარ-ველ მისდამი სპირიდონ სივინით, აქაურისა სინოდისა კორთჲ ჰალაქისა დოკ-ტორის იოანე ლიბერაკით და ჩემის სამის მსახურით. გან-ოჯ იოანე ლიბერაკისა სლკულნი დოუდუნ-კაფისა ძლით და მავალნი ფრტვი ორს მილადმდე, მოვედით მონასტერსა ამას, რაოდენმე დაცემულსა ადგილსა ზედა შენებულსა საქართუშლოს მეფისა ბაგრატიჲს მიერ და გალავანვლებულსა.

1 მეფე ბაგრატ ამას აწერია რთვთ, მთავრულითა ასოებითა სახელი და რაოდენობაჲ ბაგ-რატ მეფეთა შორის, გარნა ეერ განვარჩიეუ რიცხვ ამისი.

ოვს პატრონისა ჭარის კარსა თანა მისსა მომეგებნენ ორნი იერომონოზოსნი და შონახტისაა შეგვიძენენ ტაძარსა შინა ყოვლითურთ შუშნიერ-ნა-

თელსა, რომლისადა შინაგანნი არიან დახატულ. მარჯვენასა კედელსა ზედა იხილავ სახეთა მეფისა ბაგრატისა, მეუღლასა მისისა დედუფლისა¹ და ასუ-

ლისა² მათისა შორის მათსა დახატულ გვირგვინ-ბისონებითა. იატაკი საკურთხეველისა და გარე კანკელისა არს სრულიად მოზაიკითა ფენილი. მცირედ მოშორებით ამბონისა არს შემოფარგლულ ადგილი ორს წრედ მოზაიკისავე კენჭებითა და შორის ფარგლულთა მათ—ნაწერი ქართულ მთავრულითა ასოებითა რთულად, გარნა, საწუხვად ჩემად, რაბამცა ვიგულსმოდგინე წარკითხუად

10 უსათვალოდ, სათვალთ, განმადიდებელის მინით და სანთელთა სინათლესაცა ზედა, ვერ ძალ-ვიდეუ მცირედცა მიხვდომად წერილისა მის ძალთა, გარნა რააცა იყოს იგი, იგი არს ადგილი ჟამისა და სამოციქულოასა წარსაკითხუელი. ხოლო საკურთხეველსა შინა წმიდისა ტრაპეზისა ქუშუე არს ადგილი ანუ ფსომ, რომელსაცა ზედა ლოთისა მიერ დარგველი მუგუზი და სინანულისა

15 ძლით მისისა ნედლ დიდ ზედ ქმნილი მოუჭრიესთ უღმრთოთა ურიათა ჭუარცმად სოფლის მგსნელისა. აქ ანთია სამარადოდ ორი კანდელი, ასუშნია ხატი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა ოქროსთა შემეკობილი და მას ზედა დამოკიდებით მოდიდო ჭუარი ოქროსავე ძელქეშმარიტიანი, ძვრფასითა ქუშებითა მოქედილი. ორნივე ესე ხატ-ჭუარნი არიან შეწირულ არხიმანდრიტისა ნიკიფორე აბაშიძისა მიერ და ქართულ მკედრულისა ასოებითა გარეშემოწერილნი.

20 სიგრძით არს ეკლესიაჲ 126 და სიგანით—107 ფუთი. არიან აქა ესრეთუშ მომცრონი სამწირველონი ოთაღთა შინა: ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა შობისა, მთავარანგელოსთა მიხაილ და გავრილისა, წმიდისა ძლევა მოსილისა დიდისა მოწამისა გიორგისა და ორნიცა სხუანი.

25 დიდსა ტაძარსა ამას კარისა შესავალსა თანა, მარცხენით კერძო აქუნ შინაგან ორი მოდიდო ოთაღი საესეა ქართულ საეკლესიო წიგნებითა, ძუშლადუშ ეტრატთა და ქალაღთა ზედა ნაწერითა. არიან კუალად მათ შორის დაბეჭდილნიცა მოსკოვისა და თბილისისა, შემოწირველნი წმიდათა ადგილთა ამათ თაყუანის-ცემად მოსლველთა მიერ, გარნა მცირე. იყოფენ მათ შორის იპოვნე-

30 ბოდნენ საერონიცა წიგნი ქართულნი და სხუათა ენათანი, არამედ სიმრავლისა ძლით მათისა ჭერ-არს მსხუშრალეზად რაოდენთამე დღეთა განრჩევიად მათსა, რომლისადა ვერშემძლებლმან, ვეძივე მათ შორის ორჯამ-ნახევარსა დაბადებაჲ, ლექსიკონი და ღრამმატიკა, ხოლო ვერშეგნებლმან მათმან, გამოვარჩივე ჩემოვს შემდგომნი წიგნნი დაბეჭდილ-ნაწერინი:

85 1. მოსკოვის, დროსა დიდისა პეტრე პირიუშლისასა, რუსულად მიწეი

2. მოსკოვის, თბილისის მიტროპოლიტის ათანასე ამილახუა-

30 როვის მიერ, ქართულად, იოანე დამასკელი

3. მოსკოვის, ქართულად, კურობევიანი

4. თბილისის, დროსა მეფე ირაკლი მეორესასა, ლოცუანი, ქართულად

წიგნი

¹ დედუფალი—ვერ აღმოვკან სახელი ამისი.
² ასული—ესეცა მიეჭუშნებარა ხუშდრას მშეშთა თვსთასა წარუკითხულობითა სახელი-სა მისისათა, ენაიფთვან არიან კჳად შალა დახატულ კედელსა ზედა.

5. ცხოვრება და განგება წმიდისა ნეტარისა მამისა ჩუშნისა გრიგორი

დმრთისმმეტყუელისა, ქართველად
6. თარგმანი სახარებისა იოანესა წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა მიერ, ქართველად

7. ცხოვრება წმიდათა საკრულუმმოქმედთა უვეცხლოთა კოზმან და დამიანესთა, ქართველად

8. საქმეთათჳს წმიდათა მოციქულთა, ქართველად

9. ცხოვრება ღირსისა დედისა ჩუშნისა მარიამ ეგვიპტელისა, ქართველად

10. წინადაცუშთისათჳს უფლისა ჩუშნისა იესო ხრისტესა, ქართველად

11. მარგარიტი ანუ მაგალითი, ქართველად

12. წმიდისა იუსტინე ფილოსოფოსისა და მოწამისა, ქართველად

13. დავითნის განმარტება, ქართველად

14. ერთი წიგნი სირიულად

15. ერთი წიგნი სომხურად

წიგნნი ესე ჩემ მიერ გამორჩეულნი გაატანინეს მაშინვე იერომონოხოსთა მსახურთა მათთა და მიგვიწვევს ჩუშნცა კელლიათა შინა თჳსთა; გვიმასპინძლეს მურაბითა, წყლითა, კავითა, არაკითა და გვთხოვესა სადილად დაპშთომამა მათთანა, გარნა დამტევებულნი მათნი მადლობითა, მოვიქეციით იერუსალიმად და ვისადილეთ წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა თანა, ვითარ წარვლილთაცა დღეთა ჩემისა ამათთან დგომისათა.

გამოსლუასა ჩუშნსა თანა ტრაპეზით, მოართუმს წმიდასა იერარხსა ამას ზემოქსენებულნი წიგნნი, რომელნიცა შეატანინა მყისულ სადგომსა ჩემსა. და შემდგომ ვითარცა შეველ ოთალსა ჩემსა, მოვიდა ჩემდა სალვატორ ანტონია დი მალთას მიერ გამოგზავნილი თარჯიმანი მათეოს აბუსუჟანი. ამან მომიტანა სახელითა მომავლინებელისა თჳსისათა ერთი მომცრო ხის კუთი დაბეჭდილი და ერთი წერილი დაბეჭდილივე, რომლისაცა თარგმანი არს შემდგომი:

„თქუმსო ბრწყინულეზავე,
მოწყალო კელმწიფეო ჩემო!

მაქუს პატრიე მოლოცულად თქუმნისადმი ბრწყინულეზისა ბედნიერად მოქცევისათჳს მგზავრობისაგან თქუმნისა იორდანეასადმი. ესრეთუშ გმადლობთჳს საღვატორ ანტონია დი მალთას მიერ ჩემდა მოწერილისა წერილისა პირისა თქუმს ჩემ მიერ მიღებულისათჳს ბურნუთისა. მსარგებლობელი ბედნიერთა ამით შემთხუშვითა, გიგზავნით მე თქუმსნს ბრწყინულეზას მონენეასა ძლით ჩემისა ათსა მინასა იერუსალიმის ბლასამოათა; იყუნით რწმუნებულ გულსმოდგინებითურთ ჩემით აღსრულეზად ბრძანებისა თქუმნისა.

ქუცუბად ქელწილინი სორიული სომჯერი

5

10

15

20

25

222

30

35

40

გთხოვთ ღირს-მყოთ მე ხშირად თქუწნითა ნღობითა და იყავითუა მბრძანებელად ყოვლისა ნებისა ჩემისა. ესთხოვ ცასა, მით რამეთუ ჰშთამოგვიღინოსთ მან თქუწნი ყოველი ბედნიერებაჲ,

უთანამერდომესი, უმდაბლესი და უერთგულესი მოსამსახურე, ძმა სალვატორ ანტონია დი მალთა, კომმისარი სამოციქულოჲსა წმიდისა ქუესანისა.

1820-სა წელსა, აპრილისა 14-სა დღესა“.

5 თუხ კანდლის თოკის ქანებისა

10 5-სა. წმიდასა საფლავსა და წმიდასა გოლგოთას ზედა იყუნენ საღმრთოჲსა მსხუტრპლისა შემწირულშად არხი-ეპისკოპოსნი ნაზარეთისა დანიილ და ლიდისა დოსითეოს; პირველი—წმიდასა გოლგოთას, ხოლო მეორეჲ—წმიდასა საფლავსა. გარნა ვიყავ მე წმიდასა გოლგოთას მოსმენად ლიტურგიისა. დაწყებასა თანა

15 „რომელი ხერუეითასა“ იწყო თავით თუხით ქანებაჲ კანდელქსნილმან და მხოლოდ სირაქლემისა კუტრცხკიდებულმან თოკმან, საშუალო მრავალთა მსგავსთა თუხთა უძრავად კიდებულთა კამარისა მის ქუტშე, რომელსაცა პირველ შეხუდების ცხების კლით აღსლული წმიდისა გოლგოთისა კიბესა. ქანებაჲ ესე შეაყენეს განგებ რაოდენმე ტელკიდებით, არამედ ვითარცა განუტევებდიან,

20 მოჰყუტბოდა კუალად ქანებასა და განგრძელდაცა წარმოებაჲ ესე ხუთსა ფაშა. ერთსა და მასუტ დროსა წმიდისა ლიტურგიისასა გა-თუხ ტრედის გამოჩენებისა მოჩნდა თეთრი ტრედი, ვეცხლებრ სნივკართომეღა, შემოუარა სამგზის გარემოს წმიდასა კუეუკლის, შეფრინდა საკურთხეველსა დიდისა აღდგომის ტაძრისასა, სამგზის აქაცა შემომვლელი წმიდისა ტრაპეზისა,

25 დასჯად მას ზედა და უჩინო იქმნა. შემთხუტევაჲ ესე იხილუეს მრავალთა მუნ მყოფთა და მათ შორის რომელთამე ჩემთანა მყოფთა ქართუელთა სახასო გლეხთა და ვიეთთამე რუსთა.

30 თუხ ახალ-მოწამისა პანა-გიოტისა

წმიდათა ამათ ტაძართა შინა ჳმრთისათა ხილუულთა ორთა საკურუმლებათა მიერ განკურუმებული ზოგად ერი უფროს განაკურვნა ქუევემან, საშურველ-სამაგალითომან ყოველთათუხ ხრისტიანეთა, ერთისა შუტნიერისა თუალ-ტანად ბერძნისა, ჰასაკით 24-ისა წლისამან, მორეიელმან პანაგიოტმან, მოსლუელმან თაყუანის-ცემად წმიდისა საფლავისა და წმიდათა ადგილთა, რომელიცა შეუპყრა სულეიმან ფაშასა და დაუტეველობისათუხ მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა ხრისტიესისა მოყუტმთინებინა თავი მისთუხ (თუთ ფაშა მას, ოდესცა იხილუეს ტრედი გარემოს წმიდისა კუეუკლისა და ქანებაჲ თოკისა წმიდასა გოლგოთას) ბჰეთა თანა დოუდღენ-კათისათა, ვინაჲთგან ადგილი ესე აქუსთ დანიშენულ აქაურთა მოწესეთა სიკუდილით დასჯად სჰულისა გარდამჰდომელთათუხ. ახალი მოწამეჲ ესე ხრისტიესთუხ პანაგიოტი დაუტევეს მასუტ ადგილსა გდებად

35

40 სამ დღე. ვერავინ ხრისტიანეთაგანნი მიეახლოებოდიან წმიდასა გუაშას მისსა, გარნა უწმიდესმან სინოდმან, მომსყიდულშმან მისმან რაოდენისამე ქესა თეთრისა მიცემითა ფაშისა და მოწესეთა მისთა, აღილო ახალ-წამებული ესე და დაჰფლა ახლოს სიონისა წმიდისა, სამარხუოსა მართლმადიდებელთა ხრისტიანეთასა.

თვს ცხოველმყოფელისა ძელისა წმიდისა შიტროპოლიტიკისა მესაელის მიერ ჩემდა ნაჩუქებისა მეათესა ეამსა დილისასა მივიღე საჩუქრად ცხოველ-
 მყოფელი ძელი წმიდისა შიტროპოლიტიკისა მისაელი-
 სსა მიერ ჩემდა გამოგზავნილი იერომონონოსისა ანტიმოს
 კამერასისა ძლით. ხოლო შემდგომად მოვიდა ჩემდა არ-
 ტემ ბოდდანოვიჩი არაბატელი და გამემშვდობა წარსულად შამისადმი. 5

თვს ფირმანისა ლათინ-
 თა კელწიფების დამამ-
 ცრობელისა მანი სულთან მაჰმედისა სულეიმან ფაშასა ეპიტრო-
 პოსისა პროკოპიოსისა და დროგუმანისა შიტროფანესა
 ძლით შესახებელად წმიდისა საფლავისა განყოფისათვს
 თანასწორედ ბერძენთა თანა ლათინთა კელმწიფებისა. ფაშამ, მიმყუნმან თვსდა 10
 ლათინთა სამლუდლოთა, გამოუცხადა მათ ბრძანებაჲ სულთნისა და ამცნო,
 მით რამეთუ თვნიერ ყოვლისა ვარძობისა დაანებონ ბერძენთა თანასწორივე
 კელმწიფებაჲ საშუალად, ვითარიცა აქუსთ მათ ყოველსა შინა განსჯისამებრ
 წმიდისა საფლავისა; ხოლო წინააღმდეგსა დროსა თანამდებ იქმნების იგი სი-
 ფიცხით აღსრულებად თვისსა კელმწიფის ნებისა; გარნა ლათინთა უარ-ჰყუეს 15
 შიკემად მას შინა მცირისადაცა მონაწილეობისა.

თვს წარსლესა ჩემისა
 ბეთლემისადში ეამსა მეათერთმეტესა წარველ ხილუად ბეთლემისა.
 განსლველუმან ბჰისა ძლით დავით მეფე წინასწარმეტყუ-
 შლისა, განვლე მეფისა ამის ჰაუზებად ყოფილნი და აწ 20
 თუითქემის დროთა გამო დაჰსნილ-აღმოესილნი, თხრილად ოდენდა საცნობი,
 გორათა თანა სიონისათა და აღვევლ აღმართსა. მთანი იუდეანთა იხილუშბიან
 დასავლეთით კერძო, ხოლო აღმოსავლეთით და მკუდრისა ზღვს მჭრით—მთა-
 ნი არაბიისანი. ვიარეთ ორი მილი და მოვედით მონასტერსა წინასწარმეტყუ-
 ლისა ილიასსა, პირისპირ მონასტრისა ამის და მახლობლად გალავნისა მისი-
 სსა. გზასა ზედა მარჯუშნით კერძო დღესცა. ჩანს ცხოვლად 25
 აღველი კლდესა ზედა, ზეთის ხილოსა ხესა ქუშუმე წინას-
 წარმმეტყუშლისა ამის მიერ განსტყუებული. ესრეთ ვი-
 თარცა ლბილსა რაჲსამე დაანდების ანუ გამოეწერების შენებაჲ ვიეთთამე
 ნიეთთა მიერ, მებრუშ კლდესა ამას აქუს თვს ზედა გამოხატველი სახეჲ წოლ- 224
 ვილისა კაცისა, რომლისაგანცა აღადგინა იგი მძინარე ანგელოსმან, მეტყუშლ- 30
 მან მისდა: „აღსდგე, სჰამე და სუ, რამეთუ შორს არს გზაჲ შენი“1.

თვს ზეთიხილისა ხისა
 კლდესა ზედა მდგომარე-
 რეგასა კლდესა ამას ზედა დგას ერთი მომცრო ხეჲ ზეთის
 ხილისა, რომლისათვსცა იტყვან კუშროთხად ილია წინას-
 წარმმეტყუშლისად, დროსა თვისსა განსტყუებისასა ფრი-
 ადსა სიცხესა შინა კლდესა ამას ზედა ჰშთასეშულად და 35
 ანგელოსისა მიერ ხედ აღზრდილად და დამარდილებე-
 ლად მისა. ესრეთუშ არს ახლოს კლდისა ამის თანა ჭურღმული, რომლისა-
 ცა გამოჩინებასა მიაწერენ მასტუშ წინასწარმეტყუშლ-
 სსა. მონასტერი ესე არს აღშენებულ იერუსალიმის პატრი-
 არხისა წმიდისა ილიას მიერ, რომელსაცა შინა არს საფლავიცა წმიდისა ამის. 40
 ეკკლესიაჲ ესე არს შუშნიერ შენებულ, გარნა უქანასქნელსა სიღარიბესა და
 ნაკულუევიანებასა შინა მიწვენილ. აქედამ განმლველნი ერთისა მილისა, ვიჩინე-
 ნით ველსა რამათისასა, სადაცა მარჯუშნით კერძო, ახლოს გზისა იხილავ საფ-

1 მესამე მეფეთა, თავი 19, მუკლი 7.

თჳს რამათის ველინა და რახილის საფლავისა ლავსა რახილისა, იაკობის მეორეჲსა ცოლისასა. ესე არს გოდლებერ ნაშენი მგრგულად, გუმბათიანი და რიცხულნა მას მაჰსჳითად ოსმანიანი და არაბნი, რომელნიცა პატივეს-ჰსცემენ ჰჳთამომავლობათა პატრიარხისათა; ხოლო ხრისტიანენიცა ესრეთჲ აღიარებენ ადგილსა ამას, პერობილსა გოდლისა შორის, საფლავად რახილისა—„ჳმა რამათის ისმა გოდებისა და ტირილისა და ტყებისა მრავალი. რახილ სტიროდა შჳლთა თჳსთა და არა უნდა ნუგეშინის-ცემის*, რამეთუ არა არიან“**.

აჳათთ წარმოსლევულთა ვიარეთ კჳლად ერთი მილი ბეთლემადმდე¹, რომელიცა იწოდებოდა ქალაქად დავითისად, იყო მამუელი ერთმთავრისა ამის და მას შინა მწყსიდაცა საცხოვარსა თჳსსა სიყრმესა შინა თჳსსა. პირველთა მართლმადიდებელთა აღუშენებდესთა საქამნოჲ ბაგასა ზედა მაცხოვრისასა. აღრიანესა დაუქცევიეს იგი და დაუდგამს მუნ კერპი აღონისა, გარნა წმიდასა ელენას მოუქცევიეს კჳლად შესაბამ სახედ, აღშენებითა ყოვლად შჳსნიერისა ეკლესიისათა, რომელიცა ჰგებს დღემდღე.

მონასტერი ბეთლემისა განეყოფის ეკლესიისა ეზოასა თჳს ბეთლემისა ძლით, რომელსაცა ზღუდავს მაღალი გალავანი. ჩჳსნ შემსლუშლნი ეზოასა ამის ძლით, შევედით ეკლესიისა შინა. ესე არს ნამდულ ძჳსლი, თჳმცა სშირად ყოფილა დაქცეულ და განახლებულ, გარნა ირჳსნების აწცა ნიშანსა ბერძენთა მიერ თჳსისა წარმოებისასა და მდებარეობაჲ მისი არს სახედ ჳუარისა. უჳანაჲ ნაწილი ანუ კჳარცხლბეკი ჳუარედინისა ამის შემკულ არს 48-ითა მარმარილოასა სუტებითა, ოთხს რიგად სხმულებითა. თჳთუელთა სუტთა ამით აქუსთ სიერცე ორ-ორი ფუთი და ექუს-ექუსი გოვი, ხოლო სიმაღლე 18—18 ფუთი. კედელთა შორის არიან ფანჯარანი დიდნი, მოზაიკისა გელოგენებითა საღმრთოთა იგავთა მიერ განშჳსნებულნი, ბერძულითა ზედწერილებითა, არამედ ძჳლ წარსაკითხავითა სიძჳსლისა გამო. სომეხნი ჰჳლოზენ ნაწილსა ამ ეკლესიისასა, რომლისათჳსცა ესთჳჳ. ნაწილი ესე არს განყოფილ სამთა სხუათა წევრთა ჳუარედინისათა ესრეთ, რომელი ეკლესიასა არღა აქუს უჳჳმ ერთობაჲ. შევედით კედლისა ამის მიერ და ვინინენით წინაშე ტრაპეზისა, რომელსაცა უჳყრიეს ჳემოჲ ნაწილი ჳუარედინისა. ტრაპეზი ესე არს უმაღლეს უჳანასა ნაწილისა სამითა ჳარისხითა კიბისათა. ამას შინა იხილჳს ბის სამსხჳსრპლოჲ მოგუთა მიერ შეწირვული; იატაკსა ზედა ამის სამსხჳსრპლოასასა ჩანს ვარსკჳლავი მარმარილოასა. იტყჳან, მით რამეთუ ვარსკჳლავი ესე ამტკიცებდეს ხაზსა ცისასა, რომელსაცა ზედა შემდგარა საკრჳსლი იგი ვარსკჳლავი, წინამძღვომელი სამთა მეფეთა. გარნა ესე ცხად არს,—რომელსაცა შინა იშჳა მაცხოვარი სოფლისა, არს სწორედ მარმარილოასა ვარსკჳლავისა ამის ჳჳსშე, ჳჳს მიწისა ეკლესიისასა შინა ბავათასა. ბერძენთა უჳყრიესთ ტრაპეზი მოგუთა, ესრეთ ვითარ ორნიცა სხუანი წვერნი ჳუარედინისა.

ორნი მგრგულანი კიბენი, მეჳონნი თჳს შორის ხუთმეტ-ხუთმეტთა ჳარისხთა, არიან ორსავე კერძოსა ფრთეთა თანა გარეთისა ეკლესიისათა, რომელთა ძლითცა ჰჳთადიან ჳჳს მიწისა ეკლესიასა შინა, იატაკისა ჳჳსშე მყოფსა. ეკლესიაჲ ესე არს საუჳუნოდ პატიეცემულ შემდგომად მაცხოვრის შობისა. უწინარეს

თჳს კიბეთა ჳუაზხა შინა მჳთასსლჳსლთა

¹ მათე, თავი 2, მუჯლი 18.
² ბეთლემ—სახლი საჳურე.
* ხელნაწერში: ცემისი. ** ხელნაწერში: არნს.

ჰშთასლჳსა მარჯუენესა კიბესა ზედა ილუმენმან მოგეცნა აღნთებულნი კელაპ-ტარნი და ჰშთავედითცა. წმიდაჲ აკლდამაჲ ანუ ქუბი ესე არა არს სწორე, ამად რომელ იპურობს ხუშვეულსა მღებარეობასა ქუბისა და ბაგათასა. სიგარძე

ოჳს წმიდისა აკლდამისა ანუ ქუბისა

აქუს 37 ფუთი, სიგანე—11 და სიმაღლე—18 ფუთი. არს გამოკუქსთილ კლდესა შინა, კედელნი დაფარეულ მარმა-რილოჲთა და სწამებენ, ვითარმედ წმიდისა ელენას მიერ

იყოს შემკობილ მარმარილოჲთა ამით კედელნი ესე. არაეითარიმე სინათლეჲ შემოვალს გარედამ ეკკლესიასა ამას შინა. მხოლოდ ოდენ ჰნათობს 42-ითა ვეცხლისა კანდელითა, ხრისტიანეთა გელმწიფეთაგან შემოწირვეულითა და 36-ითა კულად კანდლითა, კერძოთა მორწმუნეთა მიერ მსხუტრპლებულითა. თვთ

დასასრულსა ქუბისა ამისსა აღმოსავლეთის კერძოდ არს ადგილი, სადაცა ჰშუა წმიდამან ქალწულმან მჳსნელი ნათესაისა კაცთასა. ადგილი ესე არს განსხუაებულ თეთრისა მარმარილოჲთა და შემკობილ იაშშითა, გარემოჲ მისი მოჰქვილ ვეცხლისა არშითა, რომელიცა არს ქმნილ მსგავს სხიეთა მზისათა და დაწერილ ესრეთ: „აჲ ქალწულისა მარიამის მიერ იშუა იესო ხრისტე“.

ოჳს იესოს შობის ადგილისა

სტოლი მარმარილოჲსა, დგმული ტრაპეზად ახლოს კედლისა თანა, თვთ ადგილსა მას, სადაცა იშუა იესო, არს განათლებულ სამითა კანდლითა. ზუთსა ნაბიჯსა ზედა აჲათ სამკრეთისადმი, იმიერ კიბისა აღსასლუქსლისა ზემო ეკკლესიასა შინა არს ბაგა, ჰშთასასლუქსლი ორთა გარისხთა ძლით კიბისათა; ესე

არს რაოდენმე აღმალეებული თარი, კლდესა შინა გამოკუქსთილი. თეთრი ქუაჲ მარმარილოჲსა, აღწვეული ერთსა ფუთსა ზედა იატაკით, სახედ აკუნისა გაკეთებული, ირუშნების თვთ ადგილსა მას, რომელსაცა ზედა წოლილ არს მეუღეს ცათა, შეხუშვეული სახუშველებითა: „აღმოვიდა იოსებცა გადილიეთა, ქალაქით ნაზარეთით. ურიასტანად, ქალაქად დაეითისა, რომელსა რქვან ბეთლემ, რამეთუ იყო სახლისაგან და ტომისა დაეითისა, აღწერად მარიამის თანა, რომელი იყო მითხოვილ მისდა და იყო იგი მიდგომილ. და იყო ვიდრე იყუნესლა იგინი მუნ, აღივსნეს დენნი იგი შობისა მცისანი. და ჰშუა ძე იგი მისი პირშუო და შეხჳვა იგი სახუშველითა და მიაწვნა იგი ბაგასა, რამეთუ არა იყო მათდა ადგილ საუანესა მას“.

ოჳს წმიდისა თივისა

სა წმიდისა თივისასა, წულილითა მავთელუღითა შეკრულსა და იტყვან მისთჳს თვთ თივისა მისგან დანაშთომად, რომელსაცა ზედა წოლილ არს იესო ხრისტე. ორსა ნაბიჯსა ზედა, პირისპირ საღმრთოჲსა ბაგასა არს ტრაპეზი, მპყრობელი თვთ ადგილისა მის, სადაცა მკდარა დედაჲ ღმრთისა, ოდესცა მოსლუულან მოგუენი თაყუნანის-ცემად პირველშობილისა: „ხოლო იესოს შობასა ბეთლემს ურიასტანისასა, დღეთა იროდი მეფისათა აჲა მოგენი აღმოსავლეთით მოვიდეს იერუსალიმად და იტყოდეს: სადა არს, რომელი იგი იშუა მეფე ჰურიათა? რამეთუ ვიხილუშთ ვარსკულავი მისი აღმოსავალით და მოგვდით თაყუნანის-ცემად მისა.

და აჲა ვარსკულავი იგი, რომელი იხილუშს აღმოსავალით, წინაუძღვოდა მათ, ვიდრემდე მოვიდა და დაადგრა ადგილსა მას, რომელსა იყო ყრმა იგი.

ხოლო მათ, ვითარცა იხილუშს ვარსკულავი იგი, განიზარეს სიხარულითა დიდითა ფრიად. და ვითარცა შევიდეს სახლსა მას, იხილუშს ყრმა იგი მარი-

¹ ლუკა, თავი 2, მუკლი 4—7.

- ამის თანა, დედისა თვისისა, და დეარდეს და თაყუანი-ჰსცეს მას და აღაღეს საუწუნეთა მათთა და შესწირვეს მას ძღუენი: ოქრო, გუნდრუკი და მური¹.
- აბისა ეკლესიაა ესე. ესე არს შემკობილ უჩინებულისთა მხატვრობითა სა-
 5 აღმართთა იგავთა, წარმომადგენთა საიდუმლოებათა ადგოლთა ამათასა: ქალ-
 წულთა და ჩჩულთა, ხარებობასა, მოგუთა მიერ თაყუანის-ცემასა, მოსლუასა
 მწყემსთასა და ყოველთა მათ საკრველებათა, რომელთაცა შინა მარტივობს
 დიდებულებამა უმანყოებისა თანა.
- 10 თვის ზაგისა და აკუნისა ბაგა არს მორთვეულ ლურჯითა ატლასითა ვეცხლით
 ნაკერიითა. გუნდრუკი იკმევის დაუცხრომელად წინაშე
 მაცხოვრის აკუნისა. ქუაბით შობისათ შევედით უშინაგანესსა ქუაბსა, სა-
 დაცა მოძღვრებისამებრ არიან დამარხვულ მოსრკლნი
 თვის მოსრკლთა ჩჩულთა ჩჩულნი: „წარავლინა იროდი და მოსწყველნა ყოველი
 15 ყრმები, რომელნი იყუნეს ბეთლემს და ყოველთა სამძღუართა მისთა ორის
 წლისგანი და უდარესი, მსგავსად მის ყამისა, ვითარ-
 თვის ეკლესიისა მოსრკლ-
 თა ჩჩულთასა ცა გამოიკითხა მოგუთა მათგან. მაშინ აღესრულა
 თქვემული იგი იერემია წინასწარმეტყულისა, რომელსა
 იტყუეს: ჳმა რამათს ისმა“².
- 20 თვის წმინდა იერონიმეს
 ქუაბისა ეკლესიაა მოსრკლთა ჩჩულთა არს უმახლობელეს
 წმიდისა იერონიმეს ქუაბისა. ამას შინა იხილავთ საფ-
 ლავთა მოძღვრისა ამის იევსევისასა, წმიდათა პავ-
 ლასსა და ევსტიხისასა. ორნი უკანასკნელნი ესე წმიდანი, ვითარცა იტყ-
 ჳან, არიან ჩინებულნი რომისა დედაკაცნი; პირუშლი არს დედაჲ, ხოლო
 25 მეორეჲ ასული მისი.
- თვის წმინდა კუალად
 იერონიმეს ქუაბისა ქუაბსა შინა წმიდისა იერონიმესსა არს პორტრეთი
 წმიდისა ამისიუჲ; უძევს დაბადებამა გარდაშლით და
 რაოდენიმე რვეული ქაღალდთა საწერელითურთ, უპყ-
 30 რიეს ჳელსა შინა კალამი და ირუშნების შერომასა თვისსა თარგამანსა შინა დაბა-
 დებისასა ებრაულით ლათინთა ენასა ჳედა. პირისპირ ამისა, მეორესა კედელ-
 სა ჳედა, იხილავთ პორტრეტსა პავლჳსსა და ევსტიხისასა, მკუდრად დახატულთა
 და ერთსა კუბოსა შინა მდებარეთა, გარნა რომელთათვისცა უზნობენ წარმოე-
 ბულად რაფაელისად. ქუაბით შობისათ, წარსდგავ რა
 რაოდენთამე ბიჭთა ქუაბისა მიმართ იერონიმესა, შევეთ-
 35 ხუსევი მარჯუენით კერძო ადგილსა აღმოკუშთილსა მარ-
 მარილომასასა, რომელსაცა შინა ურეცხიეს წმიდასა ქალწულსა სახუშველნი
 უსაყუენოვისა ძეგსა თვისისა. ახლოს ამისა არს ქუაბი
 იოსებისა, რომელიცა ჰქონია მას განსუშნებად დროსა
 თვის ქუაბისა რთებისა რომელსაცა შინა დგას ტრაპეზი შესაწირავი, პყრობილი
 იესოს შობისასა და რომელსაცა შინა დგას ტრაპეზი შესაწირავი, პყრობილი
 40 თვის ლათინთა ეკლესი-
 ისა ნით კერძო კიბესა, ვიხილუჲთ ლათინთა ეკლესიაჲ სახელსა
 ჳედა ქალწულ-მოწამეგსა ეკატერინასსა, კმად მოგრძე,
 227 შუენიერი, გარნა დია იწროჲ. საკუთრთხვეელი ეკლესიისა ამის არს განწყობილ

1 მათე, თავი 2, მუკლი 1—2, 9—11.

2 მათე, თავი 2, მუკლი 16—17.

ხისა ლოყებითა ანუ სასხდომლებითა. შემოსლუასავე თანა ჩუქსნა დაუკრეს მყისად ორდანოჲ, რომლისაჲცა სმენასა თანა მომეჯსენა ახლისა ქალაქთა მეფისა, უუშუქსნიერესისა სანკტ-პეტერბურლისა ფრანგთა ეკკლესიათა შინა ესეგუარათა ორდანოთა, მსმენთ საგრძნობელთა დამატკობელთათჳს. ახლოს ორდანოჲსა ამის არს კარი შესასლევლად სალაროსა შინა ეკკლესიისა ამის სამკაულთასა, მრაველითა ცხოველმხატვრობითითა ხატებითა და საღმრთოთა იგავთა ქარტინებითა მორთულსა. ესე ყოველნივე გუაჩვენნა პატრმან იოსებ პორტუგალელმან და შემდგომ მიმდებმან სადგომსა თჳსსა, გვითაუაზა არაკი, კავა, ლიმონათი და გავემშვდობენითცა.

პირუელი ეკკლესიაჲ, რომლისათჳსცა ვსთქვ უკუქ ჭუ-
 არსახეობით, არს ღმრთისმშობლის შობისა. აქედამ
 დიდისა მოწაზისა და ძღუ-
 ვამოხილესა გიორგისსა
 შესლული მარჯუენის მკრით ეკკლესიასა წმიდისა დი-
 დისა მოწამისა და ძღუევა მოხილესა გიორგისსა, იხილავ
 ჰშთამოსხმით გამოქანდაკებულსა ვეცხლსა, წარმომადგენსა იესოს შობისა,
 ვარსკულაჲსა ძვრფასითა აღმასებითა და ქუშებითა მოოქვლსა, მწყემსთა, ცხო-
 ვართა, მოგუთა, იროდესა მკედრობითურთ მოსრვად ჩჩვლთა, მეფეთა მოსლ-
 ვულთა ხილუად იესოსა, იროდესა მმეტყუშლსა მოგუთა მიმართ, ანგელოსსა
 მბრძანებულსა მოგვთადმი, „რათა არა მიაქცივონ იროდისა, არამედ სხუთ გზით
 წარვიდენ სოფლად თჳსა“¹. ყოველთა ამათ სახენი, ბელნი და ფერგნი არიან
 მინაქრისა, ხოლო სხუანი წევრნი დაფარველ ვეცხლითა, მძიმედ ოქროთ და-
 ფერკლითა. ესე არს გაკეთებულ პრუსიასა შინა 1767-სა წელსა, საფასითა
 იერუსალიმის პატრიარხისა ავრამოხისათა.

აქაით იხილუშბის ველი გარემოს მდებარეჲ. ბეთ-
 ლემი ესე არს დაშენებულ მოძალლოსა გორასა ზედა,
 რომლისაჲცა იმიერ არს გრძელი ველი აღმოსავლეთით
 დასავლეთად განვრცობილი. ბორცვ სამკრეთისადმი არს
 დაფარველ ზეთის ხილისა ხეებითა, მოწითლოსა ქუაფენილსა ალაგსა აღმო-
 ზრდილებითა. ჩრდილოეთისა ბორცესა ასხენან ლელუთა ხენი, პირველისავე
 მსგავსსა ადგილსა და ჩანანცა ადგილ-ადგილად ნაქციენი ძუშლთა შენობათა.
 ჰაერი არს კეთილშეზავებული, მიწა ნაყოფიერი, წყაროჲ მთელ-გემიერი და
 კულად წყაროჲ, მომდინარეჲ მიწისა ქუქ მითა ძლით სამთა დიდთა ჰაუზთა
 გამო, შექცივად სოლომონისად წოდებულთა და მომცრო მდინარეჲ, მრწყველი
 ველისა. გარად მათსა მრავალნი საამონი ბაღნი ადგილ-მდებარეობათა ძლით
 თჳსთა ამკობენ კერძოსა ამას უსაკუთრესითა შუქსნიერებითა. აქ ცხოვრობენ
 მართლმადიდებელნი არაბნი 260, ლათინნი 260, სომეხნი 7 და მაჰმადიანნი
 40-ნი კომლნი, რომელთაცა აქუსთ რაოდენნიმე დუქანნი და მცირედ ვაჭ-
 რობაჲ.

იღუმენმან სოფრონოს, ჰშთამყუანმან და მხვენებელმან ჩუქსნა ქუაბისა,
 ბაგასა და სხუათა მათ ზემოთქეშულთა წმიდათა ადგილთა, გამოსლუულნი ეკ-
 კლესიითა ამით მიგვიწვევა სადგომსა თჳსსა სადილად და დაგვხუდაცა თუთ უმოკო-
 ბისისა სახითა გოდოლსა შინა დიდისა იუსტინე იმპერატო-
 რის მიერ აღშენებულსა. შემდგომ სადილისა ვიხილუშთ
 ქუაბი, წოდებულ ქუაბად მწყემსთა. არაბნი ღრესაც უწო-
 დებენ დტა ელ-ნატერ, ესე იგი არს სოფელი მწყემსთა. უბნობენ, ვითარმედ აბრა-

თჳს ქუაბისა, მწყემსთა
 ქუაბად წოდებულსა

¹ მათე, თავი 2, მუკლი 12.

228 ჰამსა ემწყსოს საცხოვარი თვის ადგილსა ამას და რომელ მწყემსთა იუღენათთა
 იუღენს მასულ სოფელსა, ველთა სდგებოდეს და ჰპმილვიდეს ჰმილვისა ლამისასა
 სამწყსოსა მათსა. და რქუა მათ ანგელოსმან უფლისამან: ნუ გეშინინ, რამეთუ
 5 აჰა ესერა გახარებ თქუმს სიხარულსა დიდსა, რომელი იყოს ყოვლისა ერისა,
 რამეთუ იშუა მაცხოვარი, რომელ არს ხრისტე უფალი, ქალაქსა დავითისსა.
 და ესე იყოს თქუმსნა სასწავლად: ჰპოვოთ ყრმა იგი შეხუტული და მწო-
 ლარე ბავსა. და მეყუსეულად იყო ანგელოსისა მის თანა სიმრავლე ერთა
 ცისათა, აქებდეს ღმერთსა და იტყოდეს: დიდება მალალთა შინა ღმერთსა,
 10 და ქლყანასა ზედა მშვდობა, და კაცთა შორის სათნობა¹“.

დღეს ქუაბსა ამას არს ეკკლესიაჲ, გარნა დახვეულ-ბეჭდილი უწინარეს
 ამისა ორისა წლითა ბრძანებითა სულთნისათა, ვინაჲთგან არს სადავოდ აწცა
 ბერძენთა და ლათინთა შორის საკუთრებისათჳს წმიდისა ამის ტაძრისა.

15 თჳს ჰაუზთა სოლომო-
 ნისთა დამტევებულნი ბეთლემისა წარვედით დასავლეთისად
 ჰაუზთა მიმართ სოლომონისათა და მოვედით შემდ-
 გომად ჟამ-ნახევარ სლჳსა. სამნი ჰაუზნი ესე არიან ერთსა
 ხანსა ზედა: პირველი, უდიდესი მათგანი, არს სიგრძით 452, სიგანით 370 და
 სიღრმით 24 ფუთი; მეორეჲ არს რაოდენმე უმცირეს მისა სიგრძე-სიგანე-სი-
 ღრმესა შინა; ხოლო მესამეჲ—უღარეს მეორეჲსა სიგრძით, გარნა სიგანე-სიღრ-
 20 მით უმეტეს მათ ორთავე. ჰაუზთა ამათ აქუსთ კერძოთ აღმოსავლეთ-ჩრდი-

ლოეთისად გალაგანი, აღშენებული სოლომონისა მიერ,
 აწცა შუწნიერსახილუშლი, რომელსაცა შინა ჩანს კუა-
 ლად საფუძემქლი სახაფხულოჲსა სასახლისა მისისა, და დღეს გალაგანი ესე
 მსახურებს მწყემსთა ღამე სადგომად საქონელთა მათთა. უკანასკნელისა ჰაუზნი-
 25 სა და გალაგენისა ამის შორის არს წყაროჲ, რომლისაცა

25 თჳს წყაროჲსა წყალი შესდის მახლობელსა ამას ჰაუზსა; ესე, აღვისლი
 მისით, უზიარებს მას შემდგომ მეორესა, რომელიცა, ესრეთუქ სრულ-ქმნილი,
 გარდასცემს მას მესამესა შინა. აქაჲთ სდენს წყალი ესე მილთა ძლით ქლშმე
 მიწისა, განელის ბეთლემსა, მონასტერსა წინასწარმეტყუტელისა ილიასსა, მე-
 30 ნით სიონსა და შესლუული იერუსალიმსა, იჩინების შორის სოლომონის ტაძ-
 რისა და წმიდა-წმიდათასა, სადაცა ვერ მიეკარებიან ვითარნიმე სხუანი ნათე-
 საენი წყალსა ამას, გარდა მაჰმადიანთა.

35 თჳს მონასტრისა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევა მოსილისა გიორგისა ერთსა ჩარექსა ჟამისასა. აღშენებასა ეკკლესიის-
 ისა ამისსა მიაწერენ წმიდასა დედუფალსა ელენას,

გარნა არს დღეს ფრიადსა სიგლახაკესა შინა. მარჯულნი კერძო კანკელისა
 კედელსა შინა არს თარჯი, მკრძალველი ხუთთა თეთრ-მო-
 40 დილოთა ქუათა. ქუათა ამათ ემთხვენენ რომელნიმე ბერ-
 ძენნი, იერუსალიმით ჩემთანა წარმოსლველნი, რომელთა
 ძლითცა განღვიძებულმან ვკითხე მენსა ამის მონასტრი-
 სასა, ამას შინა შემყუნასა ჩუმსა, ღირსებათათჳს ქუათა ამათ, რომელსაცა ზედა
 მომიგო შემდგომი: „აფენდემ, 1796-სა წელსა იყო აქ შემწირულად მლუღელი
 ბრაჰიმა ანუ აბრაჰამ, რომელმანცა შიშითა ღმრთისათა თანა-თქმესა განაგლო

¹ ლუკა, თავი 2, მუხლი 8, 10—17.

ტელით ბარძიმი და ვითარცა შეეხო წმიდა იგი ჯორცი და სისხლი ხრისტესი იატაკსა, მყისსავე შინა შეუღდა მას ძრუა და დასქდა კლდეა ესე სამეუფოს კრით ამჟონადმდე ნაწილ-ნაწილად; ხოლო რომელიცა ქუანი მათგანნი შეინოსნენ ყოვლად წმიდითა ჯორციითა და სისხლითა მით, არიან ესე თაღისა შინა წყობილნი და თქუენ მიერ ხილვეულ-კითხველნი; არამედ მღუდელი ბრაპიმა, წამითა მითუმ ჰყრობილი ძრწოლვისა მიერ, მოკულდა მეორესავე დღესა 229 მოუგონებელითა ტანჯუთა“.

ესცან რა ესე, მოვითხოვე მღუდელი ეკლესიისა ამის საგანსა ამას ზედა ცნობად მისგან მართლისა, გარნა წარსლველიყო იგი იოპეს უწინარეს ერთისა დღისა. ესთხოვე მნესა ამას დანებებად ჩემდა ერთისა მათ ქუთაგანისა უმომცროესისა, რომლისათვისცა ვაძლიევე მას თეთრი. ამან, უარყოფელმან თეთრისა, მთხოვა არაკი ანუ ლეინო. არმეკონმან სასემელთა ამათ, მივეც მათ წილ ერთი მუჟა ფარა, რომლისაცა გამორთმევასა ზედა კნინ არ მომგლიჯა ტელი. შემდგომად აღმოვიღე რაოდენიმე ოქროს ქისით გოლლანდიისა და სულთან მაჰმუდისა. მძლეველი მათგან მისდა ერთისა ოქროსა, ვუმეორებდი წინადადებასა ჩემსა ქუთა მათთვის, ხოლო ესე პასუხად ყოვლისა მიხუმნებდის ჩემ მიერ მიცემულთა ფარათა, მმეტყუელი: „ესე არს თეთრი საყუარელი, რომელსაცა არარაჲსა ზედა წარვაგებ, ნუუკუმ ოდენ არაკისა და ლეინისათვის; ხოლო ყთელნი ეგე, უკეთუმცა იყუნენყე ფარათა ამათებრ კარგნი, მაშინ უთუოდ დახარჯავდითცა მათ ყუთსშარაფსა შინა. შეინახეთ თქუენთვისუმ, არ მინდა მე ეგენი და ვერცა შევიყუარებ ამათებრ“,—მჩვენებელმან ჩემდა ტელისა თვისისა ფარათა მიერ საესესა.

რაოდენსაცა ვეტყოდი შესახებელად ლოდთა მათთვის, ეგოდენ გვაკარუმბდის ჩუმნ ქეცეჲა მისი, მჩუმნებელისა ჩუმნდა კუალად ფარათა თვსთა, თუითქემის მხიარულებისა ძლით გარდარეველითა სახითა. ვერმოვნელმან სხესა ლონისა, ვუბრძანე მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა ცდად როგორმე მოლორებად არაბისა ამის შემუსრკსათვის ერთისა ლოდისა და ესრეთუმ ესთხოვეცა რიანანელსა იერომონოხოსსა პაისიის მოუმარებად მას შინა რუაძესა. ამთ განიყუანეს მნეჲ ესე გარე ოთაღისა, რომელსაცა შინა ვიყუმნით ჩუმნ და შემდგომად რაოდენისავე წამისა გამიგუმეს მეცა თვსდა. მცნობმან თანუმობისა მისისა, მივეც კუალად ერთი ბლუჯი ფარა. მიმღებმან მათმან არაბმან დაიყარნა ფარანი იგი ტელსატოცსა ზედა და უწყო სინჯუა. შორის მათსა პპოვნა ერთი ოქროს სულთან მაჰმუდისა ხუთრუბლიანი ვეცხლად, მყის აღიღო იგი და განმხილუმლმან მისმან მრქუა: „აფენდუმ! დაღათუმცა იყოს ესე აღთუნი, ესე იგი ოქროს, მაშინ დაგანებდლით თქუმნე, გარნა ესე არს ვეცხლი გაყვითლებული, რომლისათვისცა მომცემენ ორმეოცსა ფარასა და მით მომივა ერთი ოკა არაკი“. ესე სთქუდა და წარიყუანა თვსთანა ჩემ მიერ მისდა მიჩენილი იერომონოხოსი პაისიი გრიგორ რუაძეთურთ, რომელთს ჩემ მიერ მიღებისა ხუთთა ქუთაგან ერთისა თაცა წინაშე გარდმომღებსა თაღით ერთისა ლოდისასა, გაეტება იგი და გამოეგზავნა ჩემდა მათ ძლით ორი ნაჭერი ქვსა მის, რომელთაგანცა მომცროჲ ვაჩქემ იერომონოხოსსა პაისიის.

¹ ყუთსშარაფ—ოსმანიანი და თათარი არაბნი უწოდებენ სახელითა ამით იერუსალიმსა.

- აქამთ უკუნეცეველთა გამოვიარეთ მახლობლად რახი-
ლის საფლავისა, სადაცა ვიხილუმთ ნაკადული იგი, რომლისადმიცა მიიყუნა იოსებ ყოვლად წმიდა ქალწული განტევებად და და-
აყენა იგი ანგელოსმან უფლისა. აქუმ არს უახლოესად
- 8 თხ ვფერთათა ხატისა სახლი ეფერთათა, სოფელსა ბეცალლად წოდებულსა. მოსლველთა იერუსალიმსა, გარნა შეუსლველად მას შინა, ენახეთ საბანელი, თხ სილოამის წყაროსა ანუ წყარო სილოამის, სადაცა იესო აღუხილენა თუალ-ნი ბრმასა. წყარო ესე გამოსდის კლდით, აქუს მომდინარეობდა ნელი, კშთაისლუმშის მას შინა თლილთა ქუათა გამო ქმნილისა 17-
10 ტარისხიანისა კიბისა ძლით. თავსა კიბისა ზის სამარადოდ თათარი წყლის ქუ-
230 რებითურთ, რომელიცა აქ მომსლულთა მოართმევს მათით წყალსა ამის წყაროსასა ერთისა ანუ ორისა ფარისათხს. ლეეიტელნი კმარობდნენ წყალსა ამას მსხუმრპლ-შემწირველობისა დროსა, დღესასწაულსა კარვობისასა და ჰგალობდნენ: „აღმოიხსეთ წყალი მხიარულებითა წყაროთაგან ცხოვრებისათა“¹.
- 15 იტყვან ამისთხს ანასლად გამოსლუასა მიწისაგან დასაცხვრომელად ისაიას მწყურვალებისა, ოდესცა ჰვერკვიდნენ წინასწარმეტყუმსა ამას, ბრძანებისა ძლით მანასესსა, ორად გერჯითა ხისათა, ხოლო სხუანი ჰკონებენ სხუადასხუმბრ, წყალი წყაროსა ამის არს მომლაშე და რაოდენმე უგემურცა. ახლოს ამისა ასადმდე ნაბიჯსა ზედა არს ადგილი, რომელსაცა ზედა დგას ხე ერთი მოდიდო, ორმკლავიანი. თუთ ხესა ამას ზედა თავქულდამოკიდებით ფერტ-მიკრეულსა წინასწარმეტყუმსა ისაიას დაუთმენიეს ტანჯუანი; ხესა ამას ორსავე მკლავსა ზედა აჩნია გრეხილნი თოკთა, რომლებითაცა ჰქონია ფერტნი მიკრეულ მათ ზედა. პირისპირ ხისა ამის, იმიერ გლოვის ლელეხსა, არს სოფელი სილოამად სახელდებული. ამას აქუს მეორე წყარო საღმრთოთა წერილთა შინა როგილად ჰსენებული. სწორედ პირისპირ წყაროსა ამის, ძირსა თანა სიონ მთისათა, არს მესამე წყარო და იწოდების ესე სახელითა მარიამისათა. იტყვან, მით რამეთუ ყოვლად წმიდასა ღმრთისმშობელსა ევლოს აქა წყლისთაჲს ესრეთ, ვითარცა ასულთა ღმრთისათა ჯურღმულთა მიმართ, რომელთაგანცა იაკობ გარდა-
აგორეა ლოდი: „და რახილ ასული მოვიდოდა ცკოვართა თანა მამისა მისისათა, რამეთუ იგი აძობდა ცხოვართა მამისა მისისათა“². წყარო წმიდისა ქალწულისა ერთხს საბანელსა სილოამისასა. სიახლოესა ამის სილოამ საბანელისასა არს ადგილი, სადაცა მჯდომარესა ბრმასა სცხო იესო თუალთა ზედა ნერწყვილი მიწა თიხად ზელილი და რქუა მას: „წარვედ და დაიბანე საბანელსა მას სილოამისასა“³, რომელსაცა ზედა ჩანან ნაფერტნი იესოსნი და ორთა მოწაფეთა მისთა, ესრეთუმ ნაჯდომიცა მის ბრმისა კლდესა მას ზედა. მერმე განსლველთა ზიდსა იოსაფატის ველისასა ვიხილუმთ საფლავნი წინასწარმეტყუმლისა ისაიასი და აბესალომ ძისა დავითისა.
- 20 თხ ხისა წინასწარმეტყუმსა ისაიას განჯერტის მმოწმებელსა
- 25 თხ სოფლისა სილოამისა და როგილ წყაროსა
- 30 თხ წყაროსა ქალწულისა მარიამისა
- 35 თხ ადგილსა ბრმისა მიერ ჭლომლისა
- 40 თხ საფლავთა წინასწარმეტყუმსა ისაიასა და აბესალომ, ძისა დავითისა

1 ისაია, თავი 12, მუკლი 3.

2 შექმნათა, თავი 29, მუკლი 9.

3 იოანე, თავი 9, მუკლი 7.

აქედამ მივედით გეთსამანიასა თაყუანის-ცემად ყოე-
 თვს გეთსამანიისა ლად წმიდისა ღმრთისმშობლის საფლავისა. ეკკლესიაჲ
 ესე არს სიღრმესა შინა მიწისასა, მოდიდო, გამოკუთილი კლდესა შინა ქუა-
 ბად. ამის შორის შესასლუქსლისა ბჭისა წინაშე იხილავთ მ-თა სუტტთა, ორკერ-
 ძოდ ოთხ-ოთხთა მარმარილოჲსათა და კართა მის ბჭისათა რეალისა ფურცლე-
 ბითა გარდაქედითა. შესლუვლი შინაგან კართა მათ, ჰგრძნობთ საკურუმლსა
 კეთილსუნნელებასა, წარმოებულსა საფლავისა მიერ ქალწულებით მშობელისასა.
 კშთახუალთ რა კიბესა ვრცელსა 52-თა ჰარისხთა მქონებელსა, შეემთხუშვით
 საშუეალსა თანა ამის კიბისასა საფლავთა: მარჯუენით კერძო—იოაკიმ და ან-
 ნასთა, ხოლო პირისპირ მათსა—იოსებ დაწინდელისასა. კშთასლუვლნი მეო-
 რესაცა ნახევარსა ზედა კიბისასა ქუქლ, მიიქცევით აღმოსავლეთისადმი კამა-
 რთანისა ქუაბისა ამის ქუქლშე, მრავლითა ჯომლ-კანდლებით განათლებულსა და
 იხილავთ წმიდასა კუვეკლის, რომელსაცა შინა ღირს-იქმნებით თაყუანის-ცემად
 ზეცათა და ქუსყანისა დედუფლის საფლავისა თეთრისა მარმარილოჲსა გამო
 შემდგარისა. საფლავისა ამის მიერ აღმოფუქს კეთილსუნნელებამა იგი ზემო-
 თქემული და არს გაბრწყინებულ 22-ითა კანდლითა მარადის, ჩინისა და ფარ-
 ფორისათა, გარნა დღესასწაულთა შინა—ოქროჲსა და ვეცხლისა კანდლები-
 თა. ცხრა კანდელი არს ბერძენთა და დანაშთომი—სხუათა ხრისტიანეთა. კუ-
 ვუკლისა ამას აქუნ ორი ბჭეჲ—ჩრდილოთ და სამჯრით. გარე პირუშლისა
 ბჭეჲსა თანა აქუსთ სამწირუშლოჲ სომეხთა, ხოლო მეორეჲსა თანა—მომკროჲ
 ჯამი თათართა; ლათინთა არავითარიმე აქუსთ აქა მონაწილეობამა. ეკკლესიითა
 ამით ძირსა თანა ელენის მთისასა მდგომარით გამოსლუვლთა, ვიხილვეთ ქუა-
 ბი ფრიად მახლობლად მისა, (რომელსაცა შინა დამალ-
 ვულან მოციქულნი, ოდესცა შეუპყრიესთ ხრისტე ური-
 ათა და რომელსაცა შინა შეპყრობადმდე თუქსა ულო-
 ცავს მქსნელსა სოფლისასა სისხლისა ოფლადმდე, მმეტყუშლსა სიტყუათა
 ამათ: „მამაო ჩუქსო, უკეთუ შესაძლებელ არს, თანა-წარჰკედინ სასემელი ესე
 ჩემგან“¹), უშნოჲ და მპყრობი თუქ შორის რაოდენთამე სამწირუშლოთა. ახლოს
 ამისა გუაჩუქსენს ადგილი, სადაცა იუდა ამბორის-ყო-
 ფითა მისცა მოძღუარი თუქი. აქედამ აღმველთა ელე-
 ონის მთის მცირისა ნაწილისა, გავისიჩეთ ნაქევეი მო-
 მკროჲსა ეკკლესიისა, რომლისათუქცა უბნობენ, რამეთუ ადგილსა ამას ელოცოს
 იესო ხრისტესა, ვითარცა წერილ არს: „და იყო აღ-
 გილსა რომელსამე თავადი ილოცუდა. და ვითარცა და-
 სცხრა ლოცუასგან, რქუა ვინმე მას მოწაფეთაგანმან:
 უფალო! გუასწავე ლოცუა, ვითარცა იოანე ასწავა მოწაფეთა თუქსთა. ხოლო
 თავადმან რქუა მათ: რაჲამს ილოცუდეთ, სთქუთ: მამაო ჩუქსო, რომელი ხარ
 ცათა შინა, წმიდა იყავნ სახელი შენი“² და სხუანი. და ესრეთ, საგონებელ არს,
 თუქ ხისა საზოგადოჲსა მით რამეთუ თუითქემის ერთსა და მასუშ ადგილსა
 მსჯავრისა წარმოჩინების შინა გაკეთებულ იყოს სიმოვლოჲ სარწმუნოებისა და ლო-
 დამხსრებისა ცუაჲცა ყოველთა ხრისტეანეთა.

33-ნა ნაბიჯსა ზედა აქაჲთ, კერძოდ ჩრდილოეთისად არს ხეჲ ზეთის ხილისა,
 რომლისაცა ქუქლშე ძესა უზენაესისა მეუფისასა წინათუშ უმმეტყუშლებია საზო-

¹ მათე, თავი 26, მუჯლი 39.
² ლუკა, თავი 11, მუჯლი 1—2.

ვადოა მსჯავრი. მერმე აღვედით მთასა ელეონისასა ვალაენულელსა, რომლისადა საშუაღსა დგას მომცროჲ კუეუელი და აწ მაჰმადიანთა მიერ მასჯითად ქონებული. ესე იტუეს თჳს შორის ქუასა მიწასა

თჳს ელეონის მთისა

შინა საჩინოდ სახილუმსა, სიგრძით 6 და სიგანით

6 3 ფუთისა, ხოლო სიღრმით ორ გრანსა, რომელსაცა აწინა მარცხენეჲ დუარე სიტყუსა განჯორციელებულისა, რომლიდამაც ამაღლდა უფალი ჩუშნი იესო სრისტე და კულად, რომელიცა იჩუშნების ესრეთჲ, რამეთუ პირით კერძო მდვარა მაცხოვარი ყოველთა ჩრდილოეთისადმი. ესრეთ იცნობების წმიდისა სახარებისა და ღირსსაჯსოვართა ამით ნიშნებთა ძლით და ვხედავთ

10 ჩუშნცა უკულ, ვითარმედ დაიწყების იგი ბეთლემს, ვანგრძელდების განჩინებითა ბილატესითა, აღვალს გოლგოთას და დასრულდებისცა მთასა ზედა ელეონისასა. კუეუელი ესე არს 15-სულტიანი კედელთა შორის. პირისპირ ანუ სისწერიე ამისა. აღმოსავლეთისა კედელსა თანა ვალაენისასა შინავან დღავან ტრაპეზნი მარმარილოასანი: საშუალ—ბერძენთა, სამკრეთით—ლათინთა და

15 კაცთა, ხოლო ჩრდილოეთით—სომეხთა და სირიანელთა. დროსა მათ მიერ მათ ზედა საღმრთოასა მსახურებისასა, ესე იგი არს წელიწადსა შინა ერთგზის ამაღლებისა დღისა წინა მწუხრსა, დაადგმენ კარავთა, აღასრულებენ მწუხრისა ლოცუასა და შემდგომ დროსა თჳსსა ცისკარსა და ლიტურგიასა. ვარე ვალაენისა ამის, სამკრით კერძო კუთხეას თანა მცირედ დაცილებით არს ქუაბი

20 თჳს ქანაზისა წმინდასა პელაგიასსა წმიდისა პელაგიასი, რომელსაცა შინა მმარხუმსა ულოცეს და რომელიცა დღეს არს დაჰმუელ ურწმუნოთა ოსპანიანთა მიერ. ჩრდილოთ კერძო მთისა ამის არს

232 პატარა გალილეა, სადაცა ეჩუშნა ხრისტე მოციქულთა თჳსთა შემდგომად აღდგომისა და რომლისა გამოცა იხილუმს მათ ამაღლებთა

25 თჳს ციციას ანუ პატარა ვალაენას მისი. მომტეხმან აქა დაქვეუღსა ეკკლესიასა შინა მცირეთა ნაწილთა მარმარილოასა ტრაპეზისა და სამკუთხროსადგან და წარმომტეხმან მათმან თჳსთანა, მოვაქცივენ სლუანი ჩემნი აღრიპა მეფისა დაბად-ყოფილისა ადგილისადმი, სადაცა არს ქუაბი და სადაცა წარუტეხნის მეფესა ამას ბარუქ

30 თჳს აღრიპა მეფისა ნადაბავისა ადგილისა და აბიშელიქ მოტანად ლელეთა სნეულთათჳს. ქუაბსა ამას შინა სძინებთის ბარუქს 72 წელი. წოლვილსა მის მიერ ტახტსა კლდასასა მოვტეხე ესრეთჲ ნაჰერი ერთი და მუდით შემოსლელი შამის-კაფისა ძლით იერუსალიმსა,

35 მოველ სადგომსა ჩემსა. 7-სა. დილით წარსლველმან განვიხილუმ ქუაბი წმიდისა იერემიასი, რომელსაცა შინა დაუწერიეს წმიდასა ამას გოდებანი თჳსნი. აქედამ წარველ სამკრეთისადმი

ქალაქითა ამით და მისლველმან ახლოს წმიდისა სიონისა, გავსინჯე საბანელი ბითუნდა, ჯურღმული ვრცელი და ღრმაჲ, ვარნა უწილთა. შემდგომ აღვევლ მთასა სიონსა, რომლისაცა ნაწილი არს დღეს ვარეშე ზღუდეთა იერუსალიმისთა. ვგონებ, მით რამეთუ სახელი ესე სიონი წარმომყენებლობდეს გონებათა შორის მკითხულთასა დიადითა მიმოგურბობათა და რამეთუ სამქლოველობდეს მათთჳს ცნობად მთისა ამის საღმრთოთა წერილსა შინა ფრიად საიდუმლოასა და ქება-ქებათა შინა სოლომონისთა ფრიად ჩინებულისა მთისა ამის, რომელიცა ყოფილა საგნად კერძო

45 თჳს წმიდისა სიონ მთისა წიხისა წარამტეხულთა. სიონი არს მომცროჲ ბორცჲ, მე-

ქონი მოყვთოლასა და უნაყოფოასა სახისა, საღმრთოასა ბორცუსა ამის თხემსა ზედა არიან სამნი ღირსსახსოვარნი: სახლი კაიაფასი, სახლი საიდუმლოასა სერობისა და საფლავი ანუ სახლი დავითისა. სიმაღლით თხემისა ამის სამკრეთისადმი ჩანს ევლი ბენგინონისა, იმიერ ველისა არს აგარაკი სისხლისა, სყიდველი 30 ვეცხლად იუდეანთა, მთაა ურიათა რჩევისა, საფლავნი მსაჭულთა და მთელი უდაბნოა ქებრონისა და ბეთლემისადმი. ჩრდილოეთისა მიმართ ზღუდე იერუსალიმისა განმლველსა სიმაღლესა ზედა სიონისასა აბრკოლებს ხილუად ქალაქისა, რომელიცა არს აღშენებულ ფერდობსა ზედა იოსაფატისა ველისასა.

სახლი კაიაფასი არს დღეს ეკკლესიად, რომელსაცა შინა სწირვენ სომეხნი. საფლავი დავითისა არს მომკროთ თთაღი კამარაანი, რომელსაცა შინა არიან სამნი საფლავნი მოშავოასა ქკსა. პირველ ყოფილა აქა ეკკლესია და მონასტერი ფლობასა ქუშუ ბერძენთასა, გარნა დღეს არს ჭამად და სასნეულოდ თათართა. უკანასკნელი ეკკლესიაა ესე არს თანასწორედ დიდებულ ძემლსა და ახალსა სჯულთა შინა. დავითსა აღუშენებეს აქა სასახლე და საფლავი თვისი. აქ დაუკრძალავს მას სამ თოთუ კიდობანი აღთქემისა. იესო ხრისტესა უდღესასწავლეობის ამას შინა უკანასკნელი პასხა და განუწესებესცა საიდუმლო ზიარებისა. ამას შინა გარდმოსლველ არს სული წმიდა მოწაფეთა და მოციქულთა ზედა ქორსა სახლისა ზებედესსა. ამას შინა ყოფილ არს სერობაა საიდუმლო და საღმრთოცა ფერტბანაა. ამას შინა შემდგომად აღდგომისა შესლულ არს ხრისტე კართა კშველთა. ამას შინა ყოფილ არს შეგებაა წმიდისა მოციქულისა თომას მიერ. ამას შინა არიან დამარხველ წინასწარმეტყუელი დავით, ძეა მისი სოლომონ და ორნი სხუანი, რომელთაცა სახელნი არს საცნაურ არიან. ამას შინა მჯდარა ყოვლად წმიდა ღმრთისმშობელი დედემდე მიცვალებისა მისისა ცად, რომელიცა უპყრიესთ დღეს თათართა და არავის მორწმუნეთაგანსა უტყვევენ ცხადად მას შინა შესლულად და არმლისაცა გარე ევლსა იმარხვან ხრისტიანეთა. სახლი საიდუმლოასა სერობისა ყოფილ არს ქუშუანასა ზედა პირველს ტაძრად ხრისტიანეთა. მას შინა კურთხულ არს წმიდა იაკობ მცირე პირველს იერარხად იერუსალიმისა და წმიდასაცა პეტრესა მას შინა ჰქონიეს პირველი კრებაა ეკკლესიისა. უკანასკნელ ადგილთა ამით წარვლენილან* მოციქულნი გლახაჲ-შიშუშლად, მით რამეთუ განანათლონ ყოველი ქუშუანაა: „წარვედით და მოიმოწაფენით ყოველნი წარმართნი“¹.

თხს წმიდისა ნაწილსა პართენიოს კამრატისა ზიერ ჩემდა მოძუნჯილისა

წმიდა ნაწილი აქ მცხოვრებელსა ერთისა ემირისა,

თხს წმიდისა ახალ-მოწამისა ემირისა

თხს ჰაოსიანთა სიწმინდისა ღისა, მის მიერ აღმოცენებლისა, არამედ მხოლოდ ჰაოსიანნი. და ესრეთ,

დღესა ამას მომიტანა იერომონოზოსმან პართენიოს კამრატისა ძღუნად ერთი ნეკნის ძუალი კაცისა, წმინდასა ბამბასა მდებარე და ქალაღლსა შინა ზუსეული და მთხოველმან მიღებისა მისისა, მრქუა: „ბეგზადა! ესე არს მთხოველმან მიღებისა მისისა, რომელიცა ღირს-ქმნილ არს მოწამეობისა გარისხსა დათხევეთა ხრისტესთჲ. სისხლისა თვისისათა. 1573-სა წელსა, დროსა იერუსალიმის პატრიარხისა იერემეასსა, მრავლისა თეთრისა წარგებითა ჰაოსიანთა მიერ მიუღიეს აქაურსა ფაშას ბრძანება სულთნისა, რათა არავინ ბერძენთაგანნი უტყვეოს შესლულად დიდსა შაბათისა წმიდასა საფლავსა ზედა მიღებად საღმრთოასა ნათლისა, მის მიერ აღმოცენებლისა, არამედ მხოლოდ ჰაოსიანნი. და ესრეთ,

¹ ნათე, თავი 28, მუკლი 19.
* ხელნაწერში: წარველნიან.

უაშასა, აღმასრულებელსა თვისისა ჯელმწიფის ბრძანებისასა, შემშვეცხსა მას შინა ოდენ ჰაოსიანთასა, დაუჭმევეინებთეს კარი ტაძრისა ამის, რომლისა თანაცა მდგარა პატრიარხი იერემეა მრავლითა სამღუდლოებითა და მართლ-მადიდებლებითა მტირალედ და მჭურვალ-მვედრებულად ღმრთისადმი. შე-
 5 მდგომ აღსლუელი პატრიარხი ესე ეკლესიასა წმიდისა ელენასსა, დამდგარა ახლოს ერთისა სუტისა, მთხვეელი ცრემლთა, შემუსრვილ-დამდაბლებულისა გულისაგან წარმონაცენტა, ვედრებასა შინა მოხედვსათჳს მართლმორწმუნეთა ზედა. ჰოი, გამოუწერელსა კაცთმოყუარებასა შენსა ხრისტე! განხეთქილ არს კედლისა მის შორის ქუაჲ ბჳეთა ამით კერძოდ დასავლეთისად და
 10 თჳს საღმრთოჲსა ნათლისა კედელსა შინა გამოცენებულსა
 გამომკდარ არს საღმრთოჲ იგი ნათელი, ჰაოსიანთა მიერ შემუსრვებული. მაშინ პატრიარხსა იერემეას, მიმწრაფებულსა მისდა, აღუწითეს სანთელი თჳსნი და დაუყვიეს ერთა, ვედრებათა შინა მისთჳს მონაწილეთადმი. ხოლო
 15 ჰაოსიანნი, შინაგან ტაძრისა ყოფილნი და ვერ მიმღებნი ძიებულისა ბედნიერებისა, დაჰშთომილან ვაწბილებულ. ყოვლად დიდებულისა საკურსლებისა ამის მხილუშლთა თათართა და ურწმუნთა აღმოუტევებით გოდებაჲ მგიობელი რიცხუსა ზედა ჰაოსიანთასა, რომელთაცა შორის ზემოჯნებულსა ემირსა, შეპყრობილსა განცუფრებითა სასწავულისა ამის გამო, ეამსა მას ჯელსა შინა ვითარმე ლურსმისა მქონებელსა და
 20 თჳს ხასწავულისა ახალ მორწმუნ-მოწამისა ემირის მიერ ქმნილისა
 წარმომდგარსა, ღალად-უყვეს ჳამალად: „მუსულმანრო და ყოველნო სხუანო ნათესაენო! უწყოდეთ, რამეთუ მხოლოდ არს ჳემშარიტი სარწმუნოებაჲ მართლმადიდებელთა ხრისტეანეთა ბერძენთა, რომლისათჳსცა დღეს აღმსაარებელი ხრისტესი და თაყუანის-მცემელი მისი დასაბქიციკებელთა თქუშნდა მისა გიჩუშნებოცა ყოვლისა შემძლებელითა სახელითა მისითა ძალსაცა ახალ-მორწმუნეჲსა მისისასა“. მთქემელსა სიტყუათა
 25 ამით დაუციეს ლურსმანი იგი კედლისა ქუასა ზედა და ვითარცა ცვლსა შინა ჰშთაუსევამს, გამოუსახავს სამგზის ჳუარი და უთხოვიეს მონათლუჲ. არამედ
 34 სხუათა თათართა მუნ დამსწრებთა ცემითა მახვლათათა წამის-ყოფასავე შინა თუალისასა მოუკლავს იგი და მიუციესთა ცეცხლისათჳს, რომელიცა დაცეულ არს
 30 მისგან უწენებულად ძალითა მაცხოვარისა ჩუშნისა იესოსითა. შემდგომ უწმიდესსა სინოდსა, მომსყიდულსა წმიდისა ამის გუამისასა, დაუკრძალავს იგი ეკლესიასა შინა წმიდათა მეფეთა კონსტანტინე და ელენასთა, რომელიცა გუაჳქეს აწცა“. ესრეთუშ მაჩუჳა იერომონოზოსმან ამან ერთი წიგნი
 36 თჳს წიგნისა იერუსალიმის აღწერისა, იერონონოზოსისა პართენოხს კამარასისა მიერ ჩემდა ჩუქებულისა
 სლავიანისა ენასა ზედა ვენას დაბეჭდილი, რომელიცა იპყრობს თჳს შორის აღწერასა იერუსალიმისა და გარე მისა წმიდათა ადგილთასა. ამაჲ რიცხუსა ვიყიდე ერთისა ლათინისაგან სადაფთა ზედა მოჭრილნი წმიდანი ხატნი: ჳუარცემისა, მეორეჲ—ღმრთისმშობლის მიძინებისა, მესამეჲ—ღმრთისმშობლისა და იოსებისა, მეოთხეჲ—ღმრთისმშობლისა,
 40 თჳს ჩემ მიერ სუიფლთა ხატთა
 მთავარანგელოსისა მიხაილისა და წმიდისა ნიკოლაოსისა, მეხუთეჲ—იოანეს მიერ იესოს ნათლისცემისა და მეექუსეჲ—იესოს შობისა.
 46 თჳს მოსლჳსა ჩემდა წმიდისა მითროპოლიტის მისაჯლისა
 ე-სა. შემოვიდა ჩემდა წმიდა მიტროპოლიტი მისა- ელ და მთხოვა დაშთომად 13-ს რიცხულდმდე, ვინაჲთვან სმენიყო შებირებაჲ ჩემგან მოჭირავეთა ცხენ-აქლემთათა, რომლისათჳსცა დავჰშთი კულად დანიშვნულს დროდმდე. ხოლო მწყემსმთავარი

თუ ვშიდისა მიტროპო-
ლიტისა მისაელისა მიერ
ჩემად საჩუქრად გამოგ-
ზავნილთა ნაწილთა

ძულად წარწერილნი.

თუ დროგუმანისა მიტ-
როფანეს მიერ ჩემდა სა-
ჩუქრად გამოგზავნილისა
ბურნუთის კოლოფისა

დაბეჭდილი ხატებითურთ.

თუ მისლჳსა ჩემისა სახლ-
სა შინა დოკტორისა იო-
ანე ლიბერაკისასა

ესე, მიმღები თხოვილსა შინა თჳსსა ჩემ მიერ აღთქმისა,
განვიდა ჩემგან. შემდგომ ერთისა ჟამისა გამოგზავნა მას
ჩემთვის საჩუქრად წმიდისა საფლავისა და წმიდისა გოლ-
გოთას ქუნი ცალ-ცალკე ქაღალდთა შინა ხუტუელნი, უწ-
მინდესისა სინოდისა ბეჭდილთა დაბეჭდილნი და ზე ბერ-
ამისა შემდგომად მივიღე დროგუმანისა მიტროფანეს მიერ
გამოგზავნილი ბურნუთის კოლოფი მოწითლ-მოჭრელოა-
სა მარმარილოვსა, რომლისაცა ქუთა შემკობილ არს კლდეჲ
ცხებისა. მერმე კუალად გამოგზავნა ჩემთვის წმიდასა
მიტროპოლიტსა მისაელსა აღწერაჲ იერუსალიმისა და
გარემოს მისა წმიდათა აღგილთა ბერძულსა ენასა ზედა
დაბეჭდილი ხატებითურთ.

დილით ჟამსა მეთერთმეტესა წარველ ხილუად დოკ-
ტორისა იოანე ლიბერაკისა, რომელმანცა, უეცრად მის-
და მისლჳსათჳს ჩემისა განმზიარულეულმან, გამოიყუ-
ანა მეორეჲსა ოთალით ღრმად მოჭუცებული დედაჲ
თჳსი და მასთანა მეულაჲცა თჳსი, მმეტყუელმან ესრეთ მათდამი: „დედა! აჰა თავადი იგი მოსკოვისა, რომლისაცა გსურდა შენ ხილუად სახლსა შინა შენსა, ვითარ შენცა (მიქცეულმან ცოლისადმი თჳსისა), სასურველო ჩემთვის მეულაო ჩემო! აჰა, ლენერალი იგი მოსკოვისა, რომლისასაცა ნატრობდით პირისპირ ხილვასა და ზრახუასა. აწ ხედავთ, საყუარელნო ჩემნო, სახლსა შინა ჩვენსა მოსლველსა პრენჩიჲესა ამას, ყოველთა აჰაურთა მიერ პატივემულსა და იშუთსა სტუმარსა და მასთანა მოსკოვისავე იერომონოზოსსა პაისიის, ვითარცა ერთქუცენელსაცა ჩუქნსა სპირიდონ სიეინისსა. აწ თქუენ ზედა არს დამოკიდებულ დახუტდრბაჲ მათი, ხოლო მე მიტევეთ პრენჩიჲესა ამისთანა მცირესა დროსა დატკობად საუბრითა“.

მსმენი სიტყუათა ამათ უმოჭუცებულესი დედაჲ ლიბერაკისა დასჯდა შო-
რის ჩემსა და შულისა თჳსისა მთქვემელი: „შვილო! შენვე სწამებ ჩემთვის და მეულაჲსათჳს შენისა თავადისა ამის ხილჳსა და უზნობისასა, რომლისათჳსცა მმადლობელი ღმრთისა ესევითარისა მოულოდებელისა შემთხუცისათჳს, ვუთა-
ვაზებ ცოლსა შენსა და რძალსა ჩემსა მასპინძლობასა პრენჩიჲესა ამის და კეთილთა სტუმართა ამათ, ხოლო მეცა შენებრ ვიმონაწილებ სიტკობებასა შინა ხედუთა მათითა, რომლისათჳსცა არს განხემულ გული შენი“.

დროსა მოჭუცებულაჲსა ამის უზნობისასა, მოგუართუა მეულამან დოკ-
ტორისა ლიბერაკისა მურაბა, წყალი, კავა, ოტჯა, და ჩიბუნხი; შემდგომად შე-
მოერთო ესეცა შეინაჲდ ჩუქნთანა და დამჯდომმან ახლოს მეულლისა თჳსისა,
მრქუა აღერსიანითა სახითა: „პრენჩიჲე! გვესმა ჩუქნ, რამეთუ იყუნეთ თქუენ
ქართულო; თანასწორ ვითარ ქართველთაცა თქუენისა ქუქუანისათა უადრე-
სობაჲ ხრისტიანობასა და ღმრთისმოყუარებასა შინა, ესრეთჲ ცხოვრებაჲ
მათი კეთილშეზავებულსა ჰაერსა შინა, ურთიერთისადმი შეუთრგულეებელითა
სიყუარულითა და სამარადისოთა თჳს შორის მოგებულითა მშუდობითა, რომ-
ლისათჳსცა ვებედავ თხოვად თქუენდა, პრენჩიჲე, რათა მომკეთ რაოდენმე ცნო-
ბაჲ მათთვის და ქვეყანისაცა თქუენისა“.

განგრძობასა შინა სიტყუათა ლიბერაკის მეულაჲსათა, ვბრუნებდი რაჲ-
სამე მონაწილეობასა შესახებელად საქართულოვსა და მის შორის მკვდრთა.

5

10

15

20

25

235

35

40

45

ვინა რაოდენცა აიძულებდა იგი გრძნობათა თვსთა გამოუჩენელობისადმი მისისა, მაშინცა ვერ შემძლებელსა ძლევად მათსა, ამჟღავნებლიან თუალთა შინა მისთა ცხად-ქმნილი ცრემლინი საღმობასა გულისა მისისასა წსენებათა ზედა ქართულთა და საქართველოსასა, რომლისა ძლითცა ვაზნობდებ თვს შორის ბანოვანისა ამის ვითარჲმ ნათესავობასა ქართველთასა, რომელსაცა მივეც ცნობაჲ საგანთა ზედა მის მიერ თხოვილთასა და რომელმანცა მკითხულმან კუალად მრქუა:

— პრენჩიბე, ვგონებ აქედამ მიიქცევით თქუენ სამკვდროსა მამულსა თქუენსა.

10 — ჯერ არა, ვინაჲთვან მსურვს რომელთამე ქუესყანათა ხილუაჲ.
მითხრა მან:—რად აძლევთ თავსა თქუენსა განსაცდელსა ზღუათა შორის სლვთა და შორდებით მამულსა თქუენსა? ნუჲკუჲ ელით თქუენ პოვნად სხუათა სამფლებლოთა უმჯობეს მისა?

ვუპასუხე:—და ერთა!

15 მომიგო:—ვითარდა უსაქებულესთა ერთა, ვითარ ოდენ მათუჲ გიორგინათა.

უბნობათა ამთ შორის აღდგა იოანე ლიბერაკი და მომტანმან სამთა ნიეთთა. მისცნა ერთი დედასა, ერთი ცოლსა და მესამესა თვთ მპყრობელმან მრქუა: „ბეგზადა! უმჯობეს ამისა არარაჲსა შემძლებელ ვარ შორთმევად თქუენდა და ესეცა ამდ, ვინაჲთვან არს წმიდაჲ ნაწილი წმიდისა დიდისა მოწამისა ვესტათი პლაკიდასი გულის ძელისა; და გთხოვთ უმდაბლესად მიღებისათვს მისისა წინდად ჩემისა თქუენდა პატივისცემისა და თანამერდომებისა“.

25 მეუღლამან ლიბერაკისა ამის, მომცემმან ჩემდა წმიდისა მამისა ჩუენისა და საკრველთმომქმედისა ნიკოლაოსის გვამით გამოცენებულისა მიროთა სავესესა მომცროსა მინისა, მითხრა: „პრენჩიბე! მიროჲ ესე წმიდა, მრავალთა სენთა მკურნები, მიიღეთ ჳელთა მიერ თქუენგან წყალობით-დაუგდებელისა იოანე ლიბერაკის მეუღლასათა, რომელიცა საუკუნოდ მოვალეობს სიუჲარულითა ჳსოვნასა თქუენსა“.

30 თვს წმიდასა სპირიდონს ფერტო ზამთის ნაქერისა
ხოლო დედამან დოკტორისა ამის, მკდომმან ჩემთანა, მომცა ნაქერი ფერტისამოსისა წმიდისა მამისა ჩუენისა და საკრველთმომქმედისა სპირიდონ ტრიმიფუდელისა და ერთიცა პაწაწა მინაჲ სავესე იერუსალიმისა ბალსამოთა, მმეტყულმან: „პრენჩიბე! ბედნიერ-ქმნილი სახლსა შინა ჩემსა ხილვთა თქუენითა, ვითარ მიმბამველიცა შვილისა და რძლისა ჩემისა, ვიკადრებ თხოვად თქუენდა, რათა

36 პატივის-მცემლმან სიმტკოვნისა ჩემისა იძლუნათ ესენი და მით ნუგეშ-ცემული დამადგინოთ ღმრთისა მიმართ მლოცუჲლად მშვდობისათვს თქუენისა და კეთილ-შემთხუჲვლუებით სლუად წინამდებარეთა გზათა ზედა თქუენთა“. მიმღები უძკრფასესთა ძლუნთა ამთ და ცხად-ყოფელი მათთა სათანადოჲსა მადლობისა, მოვიქეც სადგომსა ჩემსა.

45 თვს წარსლვსა ჩემისა მონასტერისა ღირსიხსა საბა განწმენდილისა
შემდგომად სადილისა გამოვეუცხადე წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელს სურვილი ჩემი ხილუად ღირსისა მამისა ჩუენისა საბა განწმენდილის მონასტერისა, რომლისათვცა მომცა წერილით ბრძანებაჲ სახელსა ზედა იღუმენისა პანკრატისისსა და მიმღებიცა მასთანე მის მიერისა კურთვევისა,

წარეულ აღმოსავლეთ-სამკრეთ კერძოხსადმი მონასტრისა ამის მიმართ. გლოვისა ელეგსა შორის და კიდეურსა ზედა მისსა სლჯთა ვიარეთ ორჯამ-ნახევარი და მიევაზლოენით გალაფანსა ჳსენებულისა მონასტრისასა. მკმილაგვან მისმან, მალალსა გოდოლსა მკდომმან და მხედველმან ყოველსა კერძოსა მისსა, ღილჯასავე თანა ჩუშნსა იწყო ცემაღ ჳარისა, რომლისა ძლითცა აუწყა კრებულსა მის მონასტრისასა მისლუაჲ მათდა უცხოთა; და მივედითცა კარსა თანა ჳლუ-დისასასა დასავლეთით კერძო ქონებულსა. გარდავაჳდით ცხენებით და დავეურე-კეთ კარი შინაგნით დაჳჳეული. მცუშლმან გოდლით გამო დაჳოზაჳებით გვეითხა ვინაობაჲ და საგანი აჳ მოსლჯსა ჩუშნისა. თუმცა გეცილობდნენ ჩუშნი ილუმენი მონასტრისა ამის და რომელნიჲ სხუანიცა გუამნი კრებულისა მისი-სანი და მასთანაცა უჳმბედისსა სინოდისა მიერ რაოდენისამე წამითა აღრი-თუშ უწყებულნი მოსლჯსათჳს ჩუშნისა მათდამი, არამედ მიუგეთ ჩუშნი ვინაო-ბისათჳს ჩუშნისა და მიზეზისათჳსცა აჳ მომყუანელისა. კუალად გვეითხა:

— გაჳჳუსთა წერილი სინოდისა ანუ წმიდისა პეტრას მიტროპოლიისა მიტროპოლიტისა მისაელისა მიერ?

მიუგეთ:—გაჳჳუს, და დაეანახვეთცა იგი მკითხულსა მას, რომელმან-ცა გჳა-უყო მუენით კარისა მცუშლსა და ამან, კართა შორის შჳრომით შუყოფი-ლისა წერილისა ამის მიმღებმან ჩუშნგან, განგვიღო კარი შემდგომად რაოდენი-სამე წამისა. უესლველთა შინაგან კარისა ამის, ჳშთაველეთ გზაჲ დაჳენებული სიგრძით 35 ნაბიჯი და მოვედით მჳორგესა ჳლუდესა კარსა თანა.

აჳედამ განელეთ 23 ბიჯი და ვიჩინენით მესამესა გალაფანისა კარსა თანა. თუმცა აღწერაჲ ესე იძლეეებისა ცნობად მონასტრისა ამის სამგალავნობასა, გარნა არა!

მხოლოდ დასავლეთით კერძო არს ოდენ სამზღუდნობაჲ ამისი. და ესრეთ, მესამესა ამის კართ წარმდგმელნი დაღმართსა 28 ბიჯთა, მივედით წინასა ოთაღსა დიდისა ხარებობის ეკლესიისასა, რომლისაჲცა მარჳქმნით კერძო არს კიბეჲ 11-ჳარისხიანი. აჳ დაგვხუდა მამაჲ ილუმენი პანკრატოს, რომლისათურთ-ცა ერთად აღვედით კიბესა ამას, შველეთ ოთაღი ერთი და განვედით ეზოსა თეთრთა თლილთა ჳუათა გამო ფენილსა.

საშუვალ ამისა დგას თლილთაჲე ჳუათაგან რვა-კუთხედ შენებული კუეჳუკლი. ესე ჳფარავს საფლავსა ღირსისა საბა განწმედლისასა, გარნა გუამი წმიდისა

ამის არს ვითარმე წარღებულ ძუშლაღვე ფრანგთა მიერ. მხოლოდ ოდენ სასეჲ ღირსისა ამის არს დახასტულ საფლავსა ამას ჳედა და იწჳსცა დაუშრეტელი კანდელი. დამტევებულნი ამისნი შვედლით დასავლეთისა კერძო მარჳენიჲ ეკლესიასა წმი-დისა ნიკოლაოსისსა. ტაძრისა ამის მარცხნიჲ ჩრდილო-ეთისადმი შესასვლელსა შინა, მსგავს ცანკელისა ქმნილ-

სა, დასავლეთისა მიმართ ჳუაბსა შინა აწყვა სახითა ამით წმიდანნი

თავნი რაოდენთამე ათასთა ბერთა, ურწმუნოთა მიერ მოსრვილთანი. ესენი იხილუშბიან რვაღისა ფანჯრისა ძლით, რომელსაცა ჳედა (ესე იგი ფანჯარასა) ძეჳს მომკროჲ ხის კუთი შინაგან ფენილი ლურჯისა ატლასითა და ასუშნიან-ცა მას შინა სამნი თავნი წმიდათა მათთაგანნი, რომელთაცა მთხუშვისა შემდგო-მად უკმოჳტეველთა შველეთ სამკრეთისადმი ტლანი კმად გრძელ-კამაროანი, აღვედით კიბესა 30-ჳარისხიანსა, უსართულოსა და რაობასა გამო თუთიჳემის სრულიად აღსპობილსა, ვინაჲთგან ესე არს გამოკუშთილ ბორცვსა სიმაღლედ

შედევნებულსა კლდესა ზედა. შოვედით ქუაბსა ღირსისა საბა განწმედილისასა ანუ, ვსთქუათ უმჯობეს, ლომისასა. ესრეთ სწამებენ წმიდისა მამისა ამის და ლომისა მის ურთიერთისადმი შემთხუცივისათუკ: ღირსი საბა შევიდა უშიშრად მიმწუხრ

5 ქუაბსა შინა და შემდგომ ლოცვსა დაწუა ძილად. შუვალამესა მოვიდა ლომი და მხილულმან საწოლსა თუსსა მძინარისა კაცისა, გამოსწივა კბილით სამოსელსა მისსა გამოტანად მისა ქუაბით. წმიდამან საბა, განღვიძებულმან, არა შეიშინა, არამედ აღმდგარმან მშუდობით იწყო წარკითხუად შუვალამისა ლოცუათა, ხოლო ლომი, რაოდენმე მოშორებული, რეცა მლოდნელი, ვიდრემდის
10 ღირსი სრულ-ჰყოფდეს კანონსა, ჰსდგა უძრავად. შემდგომ ამისა დაჯდა მოკუცი და ლომმან პირველისამებრვე დაუწყო კალთით წევავ გამოყუანად გარემაშინ წმიდამან, სახითა ღმრთისა მსგავსმან, რქუა მას: „ჰოი, მგეცო! ქუაბით ესე არს ფართო, ჩუშნ ორთავე ძალ-გვიძს ერთად ცხოვრებაჲ, ვინაჲთგან ერთმან შემმოქმედმან დაგვბანდა ჩუშნ ორნივე. ხოლო ოდესცა არა გთნავს შენ
15 ჩემთანა ცხოვრებად, მაშინ შენდა უშესაბამეს არს წარსლუვა აქაჲთ, ვინა მე, გელითა ღმრთისათა შექმნილი და სახითა მისითა განღვიძებული, ვარ უზესთა-ეს შენსა უპატვიოსნეს“. მსმენი ამის შემაძრწუნებელი მგეცი განვიდა ქუაბით და არაა უკუშ ოდესმე მოიქცა მისდამი.

აწცა ცხოვლად ჩანს ქუაბისა ამის შორის კლდესა ქუაბსა შინა ნაწო-
20 ლი ლომისა და თათნი, რეცა განგებ ნელოვნებულნი. არს ესრეთუშ შუდისა ნაბიჯითა შორს ქუაბითა ამით ჰაწაწა სამწირტსლოჲ, რომელიცა, თქველთამებრ მონასტრისა ამის კრებულთა-სა, ყოფილ არს პირველს ეკკლესიად წმიდისა საბასსა.

აქედამ მოვედით დანიშნულსა ხარებობისა ეკკლესიისად. გარეგანი წერილი
25 თუს დიდისა ხარების ეკკლესიისა ამის ბქესა ზედა წარმოხდენს მძმლულსისა სანედელსთა წმიდათა ხატთა: საშოვალ—ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა, ხოლო კერძოთა მისთა—მთავარანგელოსთა მიხაელ და გაბრიილისთა. შესლევულთა ტაძარსა ამას შინა, ვინილუშთ მარჯუშნით კერძო დამოკიდებული პორტრეთი იოანე-მაზეზა ნათესავით მალთაროსსიელისა. ახლოს ამისა არს სულტი და ძირსა თანა მისსა ჭურღმული უწყლო, დასაკრძალველად წუმისა წყალთა. ეკკლესიაჲ ესე არს სამეუფოს კარით კედლადმდე დასავლეთისა სივრძით 31 და სივრცით 12 ბიჯი. საკურთხეველი—ნახევარფარგლოვანი, კანკელი ხისა შაბაქად მოკრილი, ოქროჲთა დაფერული, ორკარისხიანი. შინაგანნი პირნი კედელთა დახატულ და განათლებულ 67-ითა კანდლითა, ერთისა თითბრისა ჳომლითა, ექვსითა სასანთლითა თითბრისათა და ორისა ქვსა შამდანითა; არს 49-ჲ ლოყაჲ ხისა, სადგომ-სასხდომად მლოცავთა კედელთა ზედა მიდგმით, იატაკი დაფენილ თეთრისა თლილისა ქვთა, თანასწორ ვითარ საკურთხეველიცა, რომელიცა არს განათ-
30 ლებული რვითა კანდლითა. არს ესრეთუშ ტაძარსა ამას შინა ორი მომცროჲ ოთალი ძუსლად წერილთა წიგნთა მიერ საესეჲ პირად-პირადთა ენათა ზედა.

გამოსლევულნი აქაჲთ, მივიქეციით მარჯუშნით კერძო აღმოსავლეთისადმი სიშორით 17-სა ნაბჯსა და ვნახეთ ეკკლესიაჲ 40-თა მოწამეთა, კამაროანისა პლაფონით იატაკადმდე ძუსლითა ბერძულითა მხატვრობითა დაფარველი. იატაკი თუმცა
45 მოზაიკისა კენჭებითა, გარსა უმეტრისა ჳელოვანისა მიერ ნამუშავევი. აქედამ რაოდენსამე ბიჯისა სიშორესა ჳშთასლევულნი 18-სა ბარისხსა კიბისასა, შევე-

დით სატრაპეზოსა ძმათათჳს ოთალსა, რომელსაცა შინა ვპოვენით თეთრთა თლილთა ქუათა გამო ქმნილნი სამნი გრძელნი სტოლნი, თჳს სატრაპეზოსა ოთალი-
სა ძმათასა
თუთ ღირსისა საბას მიერ გაეკეთებულნი, აღმოსავლეთისა, სამკრეთისა და დასავლეთისა კერძოთა ზედა დგმულნი, 5
80-თა გუამთა სასხდომნი. მარცხენით კერძო ამას შინა არს კარი შესასლუმ-
ლი სამზარეულოსა, ხოლო ამიერ კარისა ამის—სარდაფსა და ოთალსა, შესანა-
ხავთა ნათადარიგევთა საქმელ-სასემელთასა, რომელნიცა იპყრობენ თჳს ზედა
სიმძიმესა ხარებისა ეკლესიისასა. ჩრდილო-დასავლეთისაღმე აქუს სატრაპეზო-
სა ამას მომცროჲ კარი, რომლისა ძლითცა კშთამდგმულნი კიბისა, კშთავედით
ლელესა გლოვისასა, თჳს შორის 300-მდე ქუაბთა მქონე-
ბელსა ორსავე მჭარესა ზედა, რომელთაცა შინა უცხოე-
რისთ წმიდათა მამათა ღირსისა საბა განწმედილისა 10
მედროეთა. გავისინჯეთ რომელნიმე ქუაბნი და მათ შორის ღირსისა მამისა ქსე-
ნოფონტესი და შულთაცა მისთა. მრავალნი ქუაბნი, ვითარცა იხილუმბიან
დღესაც სამკუსტროთა და ტრაპეზთა გამო, კქონით სამწირუმლოებად. 15
ლელესა ამას შინა, ძირსა სატრაპეზოსა ოთალისასა არს ხურელი კლდისა
ყოვლითურთ ბნელი და უკუნი, სიგრძით 15-ს და სიმალით 2-ს ადლადმდე.
აღვანთებინეთ ფონარნი და შევედით მას შინა; ვიხილეთ მცირეჲ ჰაუზი, აღმო-
ჭრილი კლდისაგან და კლდისავე კერით ცრემლებად წუმთაჲ წყლისა ჰაუზსა
ამას შინა. წყალი ესე არს ფრიად ცივი, წმიდა, გემიერი და მრთელი, რომ-
ლისაგანცა ჳღავესებინე კაცთა ჩემთა ჳური ერთი თეთრისა თუნუქისა წარმო-
ლებად მამულსა შინა ჩემსა. შემდგომად აღმოსლველთა ზემო პირველისავე
გზითა, შეველეთ ჩრდილოეთისაღმე 100-მდე ბიჯი და შევედით ეკლესიასა იო-
ანე ოქროპირისასა, დატყვენად 8-თა კაცთა. სამწირუმლოასა ამის მარჯენი, 25
ძირსა კლდისასა 11-სა ნაბიჯსა ზედა, დგას ხეჲ ფინიკი-
სა უზომოდ მაღალი, თქვეულთამებრ აქაურთათა, ღირსისა საბას მიერ დარგ-
ვული, რომლისაცა ნაყოფნი არიან უკურკო. ხისა ამის
რტოთა და ხილთათჳს სწამებენ ზოგად პალესტინისა
ხრისტეანენი, მით რამეთუ უშულო მეუღლენი, ოდესცა დაიცუმნ თავთა თჳსთა 30
კრძალულებით ყოველსა შინა 39-სა დღესა, მეორმოცესა დღესა შემდგომად
აღსაარებისა მიმღებნი წმიდისა საიდუმლოასა, ალოცებენ მლუდელსა შულთა-
რებისათჳს განწესებულსა ლოცუასა და ჳელთაგან სამლუდლოოს მის შესწამენ
თუთოსა ფინიკსა ამის ხისასა, იქმნებიან რიცხუთა შინა მშობელთასა. ხოლო
რტოსა ამისსა ჳმარობენ დროსა მშობიერობისასა. უკეთუ ძნიად ჳსნდების მუ-
ცელქმნილი იგი ეინმე ჩჩჳსა ზედა, მაშინ შეიმოსების მლუდელი, წარმკით-
ხულსი სათანადოჲსა ლოცუსა, აღიღებს რტოსა ამის ფინიკის ხისასა და სამ-
გზის მუცელსა ზედა მსალმობელისასა გამოსახავს ჳუარის სახედ, მმეტყუმლი: 239
„სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა, ამინ“. სამგზისუმ
მთქვემელი, შეახებს ესოდენვე მუცელსა ზედა, რომელიცა ანასდად და თჯიერ
ყოვლისა ტკივილისა აწარმოებს წინდსა, შემკურელსა უფროს მეუღლეობი-
თისა სიყუარულისასა.

ფინიკისა ხისა ამის ძირსა თანა არს ექუსი ჰაუზი
თჳს ჰაუზთა და ჳრდ-
მლისა
ქსა* სარეცხთათჳს და ორი ჳურღმული წჳმისა წყალთა
შემნახულსი. აქედამ მოქცეულნი უკუნევე ხარებისა ეკ-
ლესიისაღმე, დაესხედით ბანსა ერთისა კელლისასა, გარდაშუმრილსა თუითქ-

* ხელნაწერში: ჳისისა.

მის ღელესა გლოვისასა, რომლიდამაც ვიხილუშთ ორი მელა მას შინა მომავალნი და სისწუროვ ჩუშნსა შემდგარნი. მყის გამოვიდა ერთი მწირი ბერი კელლით თვისით, გამომტანი ორთა ზურისა ნაპერთა და კმთაუჯარნა მკეცთა ამათ; ხოლო ესენი აღმღებნი მათნი წარვიდნენ ხურელისადმი მათისა მშვდობით.

ვითხე მელათა ამათს იერომონოხოსსა პაისიის ბესარაბიელსა, რომელმანცა მომთხოვმან ბოდიშისა ჩემდა განუშარტებელობისათს ცხოველთა ამათ, აწ კითხუასა ზედა ჩემსა რქუა რაჲცადა არაბულად ჳსენებულსა მას მწირსა ბერსა. ამან გამოიტანა ოთალით თვისით პაწაწა ზარი, დადგა ახლოს ჩუშნსა და იწყო რეკად. ანასდად გარდმოფრინდნენ ბუღით თვისით 13-ნი ჳილუუვთა მსგავსნი შავნი ფრინუშლნი, რომელნიმე შეასხდნენ მრეტოსა მას მჭართა ზედა, სხუანი მუტლთა ბესარაბიელსა პაისიის და რაოდენნიმე დასხდნენ ახლოს ჩუშნსა ადგილსა ზედა. მწირმან ბერმან დაუდგა ხის თებშით ნაბუსრევი პურისა, რომლისადა შემკმელნი, შუჭფრინდნენ ბუღითა შინა თვითა. და შემდგომად იერომონოხოსმან პაისიის ბესარაბიელმან მრქუა ესრეთ: „ბეგზადა, მელთა და ფრინველთა ამათთჳს ვიციო ოდენ მოძლურებისა ძლით, მით რამეთუ იყუნენ ვინი წმიდისა საბა განწმედლისა მიერ დატევებულნი და თანამედროენი მისნი, რომელთაცა რიცხჳსა განმრავლებად ანუ მოკლებად განგრძობასა შინა დროთასა არავის უხილვიეს, არცა წინამოადგილეთა ჩუშნთა და არცა თვთ ჩუშნგანთა ვისმე დღეს აჳ მცხოვრებელთა, რომელთაცა ვიეთთამე განგვიტარებდეს ლავრასა ამას შინა უფროს ვიდრედა ორმოცნი წელნი. მელანი და ფრინველნი ესე იზრდებიან ჩუშნ მიერ სამარადოდ ორგზის დღესა შინა პურისა მიცემითა დილით და საღამოს; პირუშლნი თჳსსა დროსა მოვლენან მოუწოდებულად და მიმღებნი საზრდოჲსა თჳსისა, მიიტკევიან ხურელისადმი თჳსისა; ხოლო უკანასკნელნი მოიწოდებიან ზარისა ძლით, ვითარცა იხილუშთ თქუშნ ივინიცა და ესენიცა“. სთქუა რა ესე, მოვეგსმა რეკაჲ ზარისა. ესე იყო ნიშანი ძმათა ვახშმად განმზადებისა. მცირისა დროჲსა შემდგომად იწყეს კუაღად ზარისა ცემაჲ. წარგვიძლუა იერომონოხოსი პაისიი ბესარაბიელი და შევეციუანნა ჳგმოაღწერილსა სატრაპეზოსა ოთარსა, რომელსაცა შინა დაგვჳდნენ 16-ნი ძმანი.

განვლო წამმან ექუსმან და მოჳყუნენცა ზარისა რეკასა; ძმანი მივიდნენ და დადგნენ კაცად-კაციდ ახლოს დაგებულისა ტრაპეზისა. მერმეცა დარეკეს რა ზარი, წარსთქუა ლოცუაჲ ილუმენმან პანკრატოს და დაგსნდითცა მიღებად წინადაგებულთა. ტრაპეზმან ამან მიგვილო ნახევარი ფიმი და დაჳკრაცა ილუმენმან პანკრატოსმან სტოლსა ზედა თჳსთანა დებული ზარი რაოდენგზისმე. დააწყუშს ყოველთა საღვთესანი, აღდგენ და ეგნენ ადგილობითუშ. დაჳკრა მერმეცა ზარსა და წარიკითხეს ლოცუა. კუაღად შემდგომად ზარის დარეკისა ამბორს-უყუშს ურთიერთსა, რომლისადა უკანასკნელ, დარეკა რა ზარი, გამოვედით ერთობით სატრაპეზოჲსა ამის ოთალით, რომლისადა თაღისა შინა ჩრდილოეთის კერძოდ ასუშნია ხატი ჳუარცმისა და უკიდს გაუქრობელი კანდელი. ესრეთუშ უდგს წინაჳ ოთხკუთხე დიდი სასანთლე თეთრისა მარმარილოჲსა; ხოლო აღმოსავლეთისა კერძოდ კედელსა, შერთველსა ჩრდილოეთის კედლისა თანა კუთხესა შინა, ასუშნიან რაოდენნიმე წმიდანი ხატნი ხატითურთ დირსისა საბა განწმედლისათ. ლამე განეატარე საწოლსა შინა ილუმენისა პანკრატოსისა, რომელმანცა შეგვაჳცივა ძილაღმდე სხუადასხუაჲთა საუბრითა;

გარნა ჩუღნი, დამაშვრალთა დღესა ამას დაუცხრომელისა მოძრაეობისაგან. გვე-
სმოდა უბნობაჲ მისი ზღაპრებრ.

თჳს თავთა ღირსისა ქსე-
ნოფონტისა და ძეთა
მისთა

9-სა, შემდგომ შუვალამისა მოვისმინე ცისკარი და წირ-
ვა ტაძარსა შინა ზარებისასა. შემწირულლად იყო არხი-
მანდრიტი ფეოდოსიოს კერქილისიელი¹, რომელსაცა

სა ქსენოფონტესი და ძეთა მისთა არკადისა და იოანესნი. ვემთხვევ მათ, ლი-
ტონისა ხისა კუთსა შინა დებულთა და მოვიქეცე ხილუად დანაშთთა შენიბათა
ლავრისა ამისთა. კერძოსა დასაველეთისასა აღვევლით კიბესა 18-ფერკოვანსა
ხუთთა კელლიათადმი მიმყუანსა; აღვიარეთ კუალად კიბე ექუს-ხარისსიანი და
ვიჩინენით ოთხთა ოთაღთა შინა, რომელთა თანაცა არს სამწირულლოა წმიდისა
დიდისა მოწამისა და ძღვეამისილისა გიორგისა; მერმე აღვიარეთ 2: ჳარის-
სი კიბისა, ვიხილულთ სამწირულლოა იოანე დამასკელისა, მის მიერვე აღშენე-
ბული სახელსა ზედა წინასწარმეტყულისა, წინამორბედისა და ნათლისმცე-
მელისა იოანესსა.

ეკკლესიასა ამას აქუს მიდგმული მომცრო ოთაღი დასაველეთის მკრით
დამასკინისა ამის იოანესა. აღვევლით კუალადცა 12 ფერტი კიბისა და შევევლით
მცირესა, გარნა შუღნიერსა ბალსა. აქედამ აღვევლით 56-სა ფერკსა კიბისასა და
აღვევლით ბანსა ანუ სართულსა კირით განგოზილსა, ფრიად უსწოროსა, და-
ალმაეკრებულსა და ვიდრე ადგილ-ადგილად კიბეებრ ველურთა არაბთა პურსა
ლავრისა ამის მიერ განწესებულსა შემდგომითა სახითა: ჳამბილთა. ესე იგი
ფინიკისა ხისა ქერქთაგან წნეულთა ტომარათა აღავსე-
ბენ წულილითა პურებითა და თოკისა ძლით მას ჳედა
ბმულითა დაუშვებენ ქვემოდ გარე გალავნისა ეგოდენსა,
ვიდრემდის კაცად-კაცადსა მათ არაბთაგანსა ერგებოდეს რვა-რვა პური.

თჳს პურთა არაბთა ხა-
ლავნულთა ჳამბილით

შემდგომად აღვევლით ხისა და ქვეთკირთა კიბეთა ჳარისხნი 66-ნი. ვი-
ხილულთ რაოდენნიმე წულილნი ოთაღნი თოფ-იარაღთა მცულსნი მოსაგერე-
ბელად მტარვალთა არაბთა და ამბარიცა დიდი საესსეჲ მცხუარითა წულილ
პურ-კულურებითა, არაბთა მამ[თ]ლამი მისაცემლებითა.

თჳს რომლისაჲმ არხი-
მანდრიტისა დაუუღებუ-
ლისა

მოვიქეციით რა ოთაღსა შინა ილუმენისა პანკრატე-
ოსისსა, შემოვიდა მამა პაისიი ბესარაბიელი პანკრატე-
ოსითურთ, რომელთაცა მოგუართვეს მურაბა, წყალი,
კავა და ჩიბუხნი. დროსა ამას ეცან ოდენ ამათ მიერ,

მით რამეთუ ცხოვრებს ლავრასა ამას შინა არხიმანდრიტი ვინმე 1796-ის
წლით დაყუდებულ-დამუწყებული და ვსთხოვე მათუმ, უკეთუ შესაძლო არს,
მაჩუღნონ იგი, რომლისათჳსცა მრქუა მამამან პანკრატოს: „ბეგზად! დაყუ-
დებულისა არხიმანდრიტისა ამის ნახუაჲ არს ჩუღნი ძმათათჳსცა მისთა ფრიად
დაძვრებულ, ესრეთ რომელ გამოვალს იგი ოდენ კელლიით თჳსით ჩინებულთა
დღესასწაულთა შინა მოსმენად ს აღმერთოჲსა ლიტურგიასა სახე-დაფარვითა
გაუცემელად ჳმისა ჩუღნი ყოველთადმი და მიღებად წმიდათა საიდუმლოთა
ხრისტესთა, რომელსაცა სხულბრ სამარადოდ აქუს კარი დაჭმული. 24 წელი
არს, რამეთუ არღავისმე ჩვენ ძმათაგანსა გვსმენიეს ჳმაჲ მისი, ვითარ სული-
ერსაცა მამასა მისსა, რომელსაცა ეუბნების წერილით აღსარებასა და რომე-
ლიცა, უკეთუ არა ეკკლესიასა შინა, არავისგანმე იხილულბის“.

¹ კ ვ რ ხ ქ ი ს ი ე ლ ი — ორმოც-საყდროსნელი.

და ესრეთ, ვერმხილველმან განდომილისა ამის, ესთხოვე ილუმენსა პანკ-რატოსსა რაოდენიმე ფინიკი და ერთი რტოჲ ჳსენებულისა ფინიკის ხისა, რომლისაგანცა მიმღებმან 30-ისა ფინიკისა და ერთისა დიდისა რტოჲსა

8 თჳს ფინიკთა და ფინიკის რტოჲსა გრძელ-კლორტებიანისა, მივეც რიაზანელსა იერომონოსსა პაისიის 6 ფინიკი და რაოდენიმე კლორტი რტოჲსა მის, სამი—სამთა სახასო გლებთა, სამი—სამთა მსახურთა ჩემთა კლორტებიურთ; შვეელ კუვეკლისა შინა ღირსისა საბასსა, ვახდეენე პარაკლისი, შემდგომ მივიღეთ სადილი, გავემშვდობენით მასპინძელთა ჩუშნთა და წარმოვედით იერუსალიმისადმი.

10 თჳს ღირსისა ხანა ვანწმედლისა ლავრის ადგილმდებარეობათა ლავრაჲ ანუ მონასტერი ესე არს აღშენებულ უშემაწუნებელესსა ადგილსა, თუთ კედრისა ნაღუარევისა ჳნარცუსა ზედა, რომლისაცა სიღრმე ადგილ-ადგილად ჳერ-არს იყოს უფროს 300-ისა ფუთისა. ჳნარცუ ესე არს მშრალი და იტყჳან. რამეთუ გაზაფხულობით ჳქონდეს მდინარეობაჲ მოწით-

15 ლოსა წყალსა ტალახინათა. გარე მონასტრისა ამისა არს გოდოლი ანუ სუშტი სვიმეონ მესუშტისა ოთხკუთხე, რომელსაცა შინა არს სამწირულსოჲ სახელსა თჳს სუშტისა სვიმეონისა ზედა ამისვე მესუშტეასასა ფრიად მაღალი. გოდოლი ესე მსახურებს ესრეთუშ ლავრასა ამას სადარაჯოდ არაბთა მიერ მისდა ზედმოწვენილებასა. სიმაღლით მისით ჩანან შორს უნაყოფონი

20 თხემნი მთათა იუდეანთა და ქუშუშე თჳსსა მშრალი ჳნარცუ კედრის ნაღუარევისა. დროსა მწუხრისასა მოსლულსა იერუსალიმს, კარსა თანა ჩემისა სადგომისასა დამხუდა თარჯიმანი მიტროფანე, რომელმანცა გამომიცხადა, ვითარმედ უბეჳყრა ფაშასა სულიემანს დღესა ამას შვდნი სომეხნი თუნიერ ყოვლისა შეცოდებისა, ცდილიყო გათათრებად მათსა აღთქმითსა სიმდიდრისა და ჳარისხ-

25 თათა, გარნა ვერწარმართებულსა ჳზრსა შინა თჳსსა, ეგუშმა იგინი ეგოდნად კუშრთხითა, რომელ სამნი მათგანნი დატოცილიყუნენ ჳოხნთა ქუშუშე და ოთხნი დაშთომილიყუნენ მკულრებრ. ესრეთუშ მაუწყა ამან, ვითარმედ იოჳეს შინა არსლა ერთდირაგაინი გემი და იგიცა სავესე მგზავრთა მიერ კიპრიის ჳალაკისა და კონსტანტინოპოლისადმი წარმავალთა, რომელიცა არს მზა განცურკად

30 შემდგომ შვდისა ანუ რვისა დღისა და უკეთუ მნებავს მე წარსლუად გზითა მით, გამოვუცხადო მას მოტსენებად უწმიდესისა სინოდისა, რათა მან წარუწყეროს ბრძანებაჲ მუნ, ვისდამიცა ჳერ-არს განმზადებად ჩემთჳს ადგილისა ნაესა მას ზედა, გარნა უცხენოდ. ვინაჲთგან არა არს მას ზედა ადგილი ცხენისა და არცა აღიუჳანების იგი მას შინა. მმადლობელმან მისდა უწყებისა ამისთჳს,

35 ესთხოვე მოტსენებად საგანსა ამას ზედა სინოდისა; და ვითარცა წარვიდა ესე ჩემგან, შემოვიდა ერთი თათარი უცხოდ ცემულ-შეჳქურვილი მახვლითა, ჳანჯლითა და ორითა დამბაჩითა და მიწყო თქემედ: „ბეგზადა! მე ვარ ამირახორბაში სულიემან ფაშისა და მის მიერ თქუშნდა მოგზავენილი“. მოტლეჲ ესე დავსვი ჩემთანა და ვკითხე მიზე-

242 თჳს სულიემან ფაშის — ანირატორბაშისა
30 „ფაშა აფენდსა ჩემსა ნებავს სუილუაჲ ცხენისა თქუშნისა და უკეთუ გაჳყიდით მას, მიბრძანეთ ფასი მისი, რათა მოვატსენო მას მისთჳს“. სიტყუათა ამითთანა მოვიდა მერმეცა დროგუმანი მიტროფანე, რომელმანცა მოატანინა მურაბა, წყალა, კაჳა და ჩიბუნნი; ხოლო ოდესცა მივიღეთ ესენი, ვრჳჳ ამირახორბაშსა ამას: „ცხენი ესე მუჳეს ნაჩუქრად ეგვიპტის ფაშის მაჳმად აღისა მიერ და მნებავს წარუჳანაჲ მისი მამულსა შინა ჩემსა, ამისთჳს გთხოვ მომჳაღოთ ბოლიშო

ფაშას თანა თქუენსა შეუძლებლობისათჳს ჩემ მიერ გასყიდჳსა მისისა“. თათარ-
მან ამან გამოიწერა სიშორეა გზისა, ხარჯი, შიში მტერთა მიერ და მასთანა-
ცა მადლობაჲ ფაშისა, უკეთუ ვუთავაზებ ცხენსა ამას ფასისა მიღებითა; გარნა
ვერავითარემ იმედ-ქმნილი ძიებასა შინა თჳსსა, წარვიდა ჩემგან, გაცილებული
დროგუმანისა მიტროფანეს მიერ.

5

უკანასნელი ესე შემდგომად რაოდენისამე წამისა შემოვიდა ჩემდა და
მრქუა: „ბეგზადა! სამი დღე არს უკუჲ, რომელ ფაშაჲ ჰგზავნის ჩემდა მოკე-
ლესა ამას ცხენისათჳს თქუენისა და უკეთუ ნამდვლ აპირობთ წარსლუასა
ზღვთა, მაშინ უთუოდ დაჰკარგავთ ცხენსა თქუენსა, ვინაჲთგან ნაცსა ზედა
კნინდა ჰპოვნებთ ადგილსა დატევენად თქუენსა, და ესრეთ, ანუ ჟერ-გინსთ
სლუად ჰმელითა გზითა და ანუ გასყიდუად ცხენისა თქუენისა“.

10

მსმენი წინადადებისა ამის, თანაჲმე ეექმენ დანებე-
ბად ცხენისა, რომელმანცა აუწყა ამირახორბაშსა და
გაუგზავნა ცხენი ჩემი ჴელთა ძლით კაცთა ჩემთათა,
რომელთაცა მომიტანეს ასი თუმანი ვეცხლად.

15

10-სა. მთარულმან ქალაქისა ამის შორის, ვიხილუჲ
ახლოს შამკაფისა თანა შეყრილი ერი, რომელთაცა რიცხჲ
მრავლდებოდის წამითი-წამად მიმომსლუჲსლთა მიერ. შე-
ველ შუაგულობასა მათსა და რაჲ წარმოუდგა სახედუჲსლთა ჩემთა! თუალთ-
მაქცი! ესე იყო თეთრი არაბი მოჭუეებადმდე მიწვენილი; ჰყუა თჳსთანა ყრმა

20

ჰბუჲი, ჰასაკით 18-მდე წელთა. უკანასკნელი ესე ჰსდგა საშუვალ მოედნისა
ხალხთა მიერ მოცულისა; აჲუნდა ფერჲთა თანა თჳსთა გაშლილი მჩუარი.
მას ზედა ეწყუნენ სავარცხელი რკინისა, მოდიდო რჲჲ ანუ კანწი და სამართე-
ბელი გახსნილი; ხოლო მოჭუესა ამას არაბსა ეპყრა ჴელთა შინა დაირაჲ და
ჴმამალლად მემობელი რაჲსამე არაბულად, უვლიდა როკით გარემოს ყრმასა

25

ამას. არაბმან, შემომრბენმან გარემოს ბიჲისა ამის, დასდუა დაირაჲ თჳსი
თქემულსა მჩუარსა ზედა და აღქუნა ჴემოგამოწერილი იგი სამნივე ნიეთნი;
კანწი განიგმირა სარტყელსა და ორნი სხუანი იპყრა ჴელთა შინა. უწყო სა-
უბარი ბიჲსა ამას ალერსიანითა ჴმითა, ვითარცა მრჩეველმან ვითარისამე სარ-
გებლობისათჳს. მერმე დამტევებელი ალერსიანისა მისდამი უზნობისა და ქცე-
ვისა, უბრძანებდა ტუჲსუთ, გარნა ჰბუჲი ესე აჩუშნებდის ურჩებასა და მიუ-
ღებლობასა თქემულთა მისთასა, ჴნევითა თავისა და მჲართა თჳსთასა. ამას ჴე-
და განრისხებული ბერი კაცი ესე მივარდა მას, შეუპყრა ცხური, ჰშთაასუა მას
ზედა სავარცხელი რელისა და მყისსავე შინა გარდმოეცენა ვენებულსა ამას

30

სისხლი მის გამო. ყრმამან ამან, დამყვირებელმან, რჲუა
რაჲცალა კუთი მტანჯველსა თჳსსა, რომელიცა მიუჴდა
მეორედ, გამოაყოფინა ენა, მოსჲრა იგი სამართებლითა
და წინა სავარცხელისაცა ნაწილი ცხურისა, დააწყო ორნივე ესე ჴრილინი და

243

ირასა ზედა და ჰშთამოგვიტარა ჩუშნებად; მათ შორის ბიჲსა დახრილსა სდი-
ოდა სისხლი ცხურით და პირით. ვითარცა დაასრულნა რა თუულთმაქჲმან
ამან ჩუშნებჲ მოჴრილთა ენისა და ცხურისა აჲა მდგომარეჲსა ერისა შორის,
ჰშთაყარნა იგინი რჲჲსა შინა და მისცა მითურთ სისხლმდინარესა. რომელიცა
ჰბდაეოდ მსგავს პირუტყვისა და ეპყრა რჲჲ იგი წამითი-წამად ვსებდამ სისხ-
ლითა მისითა. შემდგომ გვამორთმევემან არაბმან რჲისა ბიჲისა ამისგან, ჰშთა-
მოგვიტარა კულად ჩუშნებად, მისცა მასვე უცხურ-ენონსა და უბრძანა დაღე-
ბაჲ მისი აშმკულსა პირსა და ცხურსა ზედა, რომელიცა დაემორჩილა მყისუჲ.

15

მოვუცმან აღიღო ზელთა დაიარა და პირველისამებრვე მროკუქლი გარემოს ბიჭისა, იმღერდა ჳმამაღლაღ შემდგომთა სიტყუათა: „არარა იბან, კარარა იბან. რანგი ჳავეთ, რანგი ჳავეთ“. მოჳველმან ლექსთა ამთ რაოდენმე, მოიყუნა ენებული ესე აზლო ა ჩუქსნა. მოჳხადა რჳჳა იგი პირით და გვაჩუქნა ვითარცა ენაჲ, ესრეთუქ ცხვრიცა მისნი მრთელ უენებელად.

6 თვს მოჳრილთა ცხვრ-ენის განმრთღღენისა

11-სა. წმიდასა გოლგოთას იყო მწირველად ეპისკოპოსი ღაზისა ფეოდო-სიოს. ოდესცა სთქუა მთაყარდიაკონმან „გვაჳურთხენ მეუფეო“, იწყო პირველ-ჳსენებულმან კანდელისა თოჳმან ჳანებად. განგრძელდა წარმოებაჲ ესე არათუ ოდენ დასრულებადმდე საღმრთო-ჲსა ლიტურგიისა, არამედ გათავებადმდეცა ჳანიხიდისა,

10 თვს კანდლის თოჳსა თა- ვით თჳთით ჳანებისა

წმიდასა მიტროპოლიტისა მისაელისა, ნაზარეთის არხიეპისკოპოსისა დანიილი-სა და მსხუქრპლმეწირუქლისა ეპისკოპოსისა ფეოდოსიოსისა მიერ გარდაჳ-ლილისა. შემდგომ ჳმთასლულუმან წმიდასა საფლავსა და მცირეჲსა ღროსა აჳ

15 ღაშთომილმან, ვინილუქ გამოსლუასაჳე ჩემსა აჳათა ჳერეთცა მჳანებელად და- ნიშენული იგი თოჳი. მოსლველსა საღგომსა ჩემსა დამხუღა როსსიელი, ჩერ- კასკით მოსლველი სნეული დეღაკაცი ევლეჳია. ამან მომიტანა ერთი დიდი ჳეფისკუქრი, წმიდასა საფლავსა ჳედა ნაწილადმოღებული. პირველსა პირსა ამის ჳეფის- კერისასა არს დაბეჳდველ ხატი ტაძრად მიყუანებისა, ხოლო მეორესა— წერილი შემდგომი: „ღღეგრძელობისა და მშჳღობისათჳს თაჳაღისა გიორგისა ავალოვისა“.

20 თვს ჩერკასკელის ღღღა- კაცისა ევლეჳიას მიერ ჩემდა ჳეფისკერის მოტა- ნისა

სანარბიელოჲსა და უძჳრდაჳე- სისა ჩემთჳს ძღუქსნისა ამის მიმღებმან, განვეუტევე მადლობით დეღაკაცი ესე და მე წარველ ხილუად სირიანელთა მონასტრისა. ეკ- კლესიასა ამს შინა აჳუსთ ხატი ყოლად წმიდისა ღმრთის- მშობლისა, ვითამცა მარკოს მასარებელისა მიერ და- ბატველი და კულად ემბაზი, რომლისათჳსცა უბნობენ ესენი, მით რამეთუ წმიდასა ჳალწულსა ნათელ-ეღოს ამას შინა (გარნა ესე ითხოვეს დამტკიცებასა ოდესობით და ვისმეყრობით). მოსლველმან ბინასა ჩემსა, მივიღე წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა მიერ წმი- და ნაწილი, ესე იგი მთელი ნეკნის ძჳალი წმიდისა სპი- რიდონ საკრველმშობმედისა.

25 თვს სირიანელთა მონასტ- რისა

ღღესა ამას აღასრულა ჳემოადწერილი ბრძანებაჲ სულთან მჳჳმუდისა სუ- ლეიმან ფაშამ შამისა: აღაჳღვეინა ლათინთა ფარდანი, წმიდისა საფლავისა შინა და გარეგან შემამკობელნი, გა- მოატანინა კანდელნი, ხატი აღღგომისა და სხუანი ნიეთ- ნი, ვითარნეცა იყუნენ ამას შინა მხოლოდ ოდენ ლა- თინთა და განჳყო თანასწორედ ჳღღეწიფებებაჲ შორის მათსა და ბერძენთა შე- სახებელად წმიდასა საფლავსა ჳედა მსახურებისა და შემგობისა მისისა, რომელთათჳსცა ვიტყჳ საკუთრად სიწულილით აღწერასა შინა ღიდისა აღღგომის ტაძარისასა.

30 თვს წმიდისა მიტროპო- ლიტისა მისაელისა მიერ ჩემდა ჩჳჳებულისა ნა- წილისა

ღღესა ამას აღასრულა ჳემოადწერილი ბრძანებაჲ სულთან მჳჳმუდისა სუ- ლეიმან ფაშამ შამისა: აღაჳღვეინა ლათინთა ფარდანი, წმიდისა საფლავისა შინა და გარეგან შემამკობელნი, გა- მოატანინა კანდელნი, ხატი აღღგომისა და სხუანი ნიეთ- ნი, ვითარნეცა იყუნენ ამას შინა მხოლოდ ოდენ ლა- თინთა და განჳყო თანასწორედ ჳღღეწიფებებაჲ შორის მათსა და ბერძენთა შე- სახებელად წმიდასა საფლავსა ჳედა მსახურებისა და შემგობისა მისისა, რომელთათჳსცა ვიტყჳ საკუთრად სიწულილით აღწერასა შინა ღიდისა აღღგომის ტაძარისასა.

35 თვს ლათინთ ჳღღეწიფე- ბის განყოფისა და ბერ- ძენთადმი დანებებისა

ღღესა ამას აღასრულა ჳემოადწერილი ბრძანებაჲ სულთან მჳჳმუდისა სუ- ლეიმან ფაშამ შამისა: აღაჳღვეინა ლათინთა ფარდანი, წმიდისა საფლავისა შინა და გარეგან შემამკობელნი, გა- მოატანინა კანდელნი, ხატი აღღგომისა და სხუანი ნიეთ- ნი, ვითარნეცა იყუნენ ამას შინა მხოლოდ ოდენ ლა- თინთა და განჳყო თანასწორედ ჳღღეწიფებებაჲ შორის მათსა და ბერძენთა შე- სახებელად წმიდასა საფლავსა ჳედა მსახურებისა და შემგობისა მისისა, რომელთათჳსცა ვიტყჳ საკუთრად სიწულილით აღწერასა შინა ღიდისა აღღგომის ტაძარისასა.

40 თვს იერუსალიმის სახისა მიტროფანეს მიერ ჩემდა ნაწუჳებისა

12-სა. გამოეგზავნა ჩემთჳს დროგუმანსა მიტროფა- ნესა ტილოსა ჳედა ფერადითა წამლებით დახატველი სახეჲ წმიდისა ამის ჳალაჳისა, ბერძულად ჳეწარწერილი

45 ყოველთა ღირსსაგსოვართა ჳედა თჳს-თჳსთა სახელითა.

თქს სანთელთა და წერილისა წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაეღლის ზიერ ჩემდა მოცემულთა

შემდგომ შემოვიდა ჩემდა წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, რომელმანცა მომიტანა წმიდისა საფლავისა საღმრთოსა ნათელსა ზედა აღნთებულნი 13-ნი სანთელნი, სიღიღით საშუვალნი, ერთისა მოდიდოიასა ნარმისა პარკითა მიწა წმიდისა საფლავისა, წერილი უწმიდისისა სინოდისა კურთხევისა და მოწმობისათჳს ჩემისა, კელმოწერილი თჳთ წმიდისა მიტროპოლიტისა მისაელისა და ეპიტროპოსისა პროკოპიოსისაგან ჩემისა წმიდისა საცლავისა თაყუანის-ცემად ღირს-ქმნისათჳს, რომლისაცა მოწმობისა პირი ანუ თარგმანი არს შემდგომი:

„გულსმოდგინედ ღმრთისა მიმართ მოლოცულნი მისაელ და პროკოპიოს

ღირსწმუნებულ-ვჰყოფთ ყოველთა ჩუენ მდაბალნი სინოდისა მიერ კურთხევეულთა ნამდვლითა წერილითა, მით რამეთუ უბრწყინვალესი თავადი გიორგი ავალოვი მოვიდა აქ იერუსალიმსა წმიდასა ოთხთაეულსა შინა. დაჰსდგა საპატრიარქოსა სახლსა, შესწირა მონებრივი თაყუანის-ცემაჲ სრულითა კეთილკრძალულებითა ყოვლად უმაღლესსა შინაგან წმიდისა საფლავისა და სხუათაცა ღირსთაყუანისსაცემელთა სიგანთა და ადგილთა დანიშნულთა საღმრთოთა ფერჳთა მიერ. იღლესასწაველა ჩუენთანა და ადიდა ნათელმოსილი აღდგომაჲ უფლისა ჩუენისა. და ამისთჳს ვგზავნითცა მას დიდებითა და მხიარულებითა, ვინაჲთგან აქ ყოფნამან მისმან არამცირედი მოართუა დიდებაჲ და კმა-ყოფაჲ ბოროტმთხუცეულსა და შეიწრებულსა კრება-საზოგადოებასა ჩუენსა. ჩუენ ყოველითა სულითა ვილოცავთ, რამეთუ უფალმან ღმერთმან აკურთხოს იგი და განანათლოს და მისცეს მას ანგელოსი მშჯდობისა მცულად და მკრძალულად მისა შესლუასაცა შინა და გამოსლუასაცა და რათა მიიყუანოს იგი დიდებითი-დიდებად და ძლიერებითი-ძლიერებად და ღირსჰყოსცა ზეცისა სუფევასა.

იერუსალიმს. მისაელ და პროკოპიოს და სხუაჲცა სინოდი“.

1820-სა წელსა,

აპრილის 13-სა.

თუმცა სასურველნი წარმოკითხულნი ჩემნი, მპოვენლნი ორთა ზემოწერილთა რიცხუთა, პპოვებენ რეცა შეცდომასა ჩემსა მიხედვამებრ წერილისა მის, რამეთუ რიცხჳ მისი იჩუენების სრულიად წინააღმდეგსა ჩემ მიერ მიღებისა მისისასა 12-სა რიცხუსა შინა და განიღვიძებენცა ქირდულად მშვრომელოსა ამის ზედა, რომლისათჳსცა მიმღები სიფრთხილისა განრინებად მისა, ვუბნობ თქუენდა, საყუარელნო კითხულნო, მით რამეთუ დლითი-დღე მწერმან მგზავრობასა შინა ჩემსა ყოველთა მათ, რაჲცა უწყით აწ თქუენცა უკუჲ, მივიღე წერილი იგი სწორედ აღნიშნულსა დღესა და მპოვენლმან მოწმობასა მას შინა განრემზომისა მისდა რიცხვსა, დაუტუევე, ვითარცა იყო იგი, ჳელშუუხენელად.

წარვიდა რა ჩემგან წმიდა მიტროპოლიტი მისაელ, შემოვიდა ჩემდა რიანანელი იერომონოხოსი პაისი, რომელსაცა ვაჩუექ 13-თა სანთელთა მათთაგან სამი სანთელი და ვუნაწილეცა ესრეთჲ მინა წმიდისა საფლავისა. მერმე წარველთჳს მისლჳსა ჩემისა ხალვატორ ანტონიასადმი გამშჯდობებად საღვატორ ანტონია დი მალთასა მონასტერსა შინა ლათინთასა, რომელიცა, მისლუასავე ჩემსა მისდამი, მომეგება კრებულთ თჳსით კარსა თანა მონასტერისასა და შემიყვანა ეკკლესიასა, პირველ სახელსა ზედა წმიდისა იოანე

8

10

თარგმანი ჳემოთქმულისა წერილისა

30

35

40

245

45

ლმრთისმმეტყუშლისასა აღშენებულსა საქართუშლოს მე-
თხ ლათინთა ეკლესიისა ფეთა ანუ მთავართა მიერ, გარნა შემდგომ ლათინთა-
გან შეკუთილსა სახელსა ზედა ჟალწულ-მოწამეისსა ეკატერინესსა, უცხოთა,
ძვრფასთა და იშუთთა საღმრთოთა ხატთა და ქარტინათა მიერ შემკობილსა.

5 საღვატორ ანტონია დი მალთა წარსთქუა ლოკუაჲ წინაშე საკურთხეველისა მა-
თისა მშვდობიანისათუხ მგზავრობისა ჩემისა, და შემდგომ ჰშთასლევულთა აფ-

თუკასა შინა მათსა ერთად ჩემითურთ, მაჩუქნეს სხუთთა
თხ აფთეკასა და მუშიისა ნივითთა შორის უბრალოსა კუთსა მდებარე მომცროჲ მუ-

10 ოდესცა გავსინჯე სახე მუშიისა ამის, ვპოენე მას ზედა რაოდენმე სახილუშლი
ფერი სიყვითლისა, რომლისათუხცა ვსთხოვე საღვატორ ანტონია დი მალთას
მოცემად ჩემდა ნებისა უმჯობეს განხილუასათუხ მუშიისა ამის. მიმღებმან თან-

თხ მუშიის მასკის გამო- ჩენისა ჳმობისა, აღმოვიღე ჳიბით ჳელსახოცი და წამსველმან
პირსა ზედა მუშიისასა, გამოვაჩინე მასკი ანუ პირსახუ-
15 რავი ნარმისა, წმინდითა ოქროთა მოპიტალაკებული.

მხილუშლთა ამისა საღვატორ ანტონიასა და კრებულსა მისსა დაეკათ განკვრე-
ბაჲ, მმეტყუშლთა ურთიერთისა შორის რაჲსაცალა იტალიურად. უქანასქნელ
მრქუა საღვატორ ანტონია: „პრენჩიპე! ჰაზრი ჩუქსნი დაშვრომებისათუხ თქუშ-

20 ლისა ჰშთამოყუანად აფთეკას ამას შინა იყო მუშიაჲ ესე თქუქსნი მიერ ხილუ-
ლო, რომლისასაცა ვაზმნობდით იშუთს ნივთად ჩუქსნებასა თქუქსნდა, გარნა ვხე-
დავთ აწ, რამეთუ არა თქუქსნთუხ, არამედ თუთ ჩუქსნთუხ გამოჩნდა იგი უფროს,
ვიდრელა იშუთად, ვინაჲთგან თქუქსნი მიერ ვცნობთ ღღეს ძვრფასობასა მისსა,
რომელიცა წარმდინარეობათა შინა 52-თა წელთასა გვაქუს და რომლისაცა

25 თარ უწყოლით თქუქსნი მასკისათუხ მუშიისა ამის?“ ხოლო ვითარცა ვუაშბე მას
მუშიათათუხ ჩემთა, გამომცხადებელმან მადლობის ჩემდა, მოაღებინა წმიდაჲ
ტილო და წინაშე ჩვენსა გარდააწმენდინა მტვერი, ტალახად შემკმარ-ზრქე-
ლებული პირის სახურავსა მას ზედა და მით გამომაჩენთა მთლად მასკისა
ოქროთა დაფარვულისა, დასწერეს დავთარსა შინა თუხსა სახელი მათდა
30 მჩუქსნებელისა მისისა.

თხ წერილისა ხაღვატორ ანტონიას მიერ გამოგზავ- ნილისა მოსლევულმან ბინასა ჩემსა მივიღე საღვატორ ანტო-
ნია დი მალთას მიერ წერილი სახელსა ზედა არიმათიან ლათინთა მონასტერსა შინა მყოფისა პატრისა ალექსანდ-
რესსა. შემდგომ სადილისა წარველ ხილუად ისრაილთა

35 სინაგოგისა, რომლისცა ეზოასა მიმონგრევეულთა ოთლთა შინა წულთლთა
თხ ისრაელთა ხინაგო- გისა ასწავლიან წერილთა ასადმდე ყრმათა და რომელთაცა
აიძულებდა მოძლუარი მათი წყვლისა ცემითა ჳმამდ-
ლად კითხუათათუხ და ჳნევედცა თავთა სხუელითურთ.

გარნა ფრიადისა წინააღმდეგისა სუნისა ძლით უწმინდურებათა გამო წარმო-
40 ებულსი ვერ ძალ-ვიდევით უფროს რვა წამისა დაყოფად ამათთანა. აქედამ შე-
გვიყუანნა ხახამმან მათმან სინაგოგსა მათსა, რომლისაცა სიმყარაღესა საძაგე-
ლებათა და სიბნელისა ვერშემძლებელი გამოწერად—გსლუმებ. არარაჲ იპოენ-

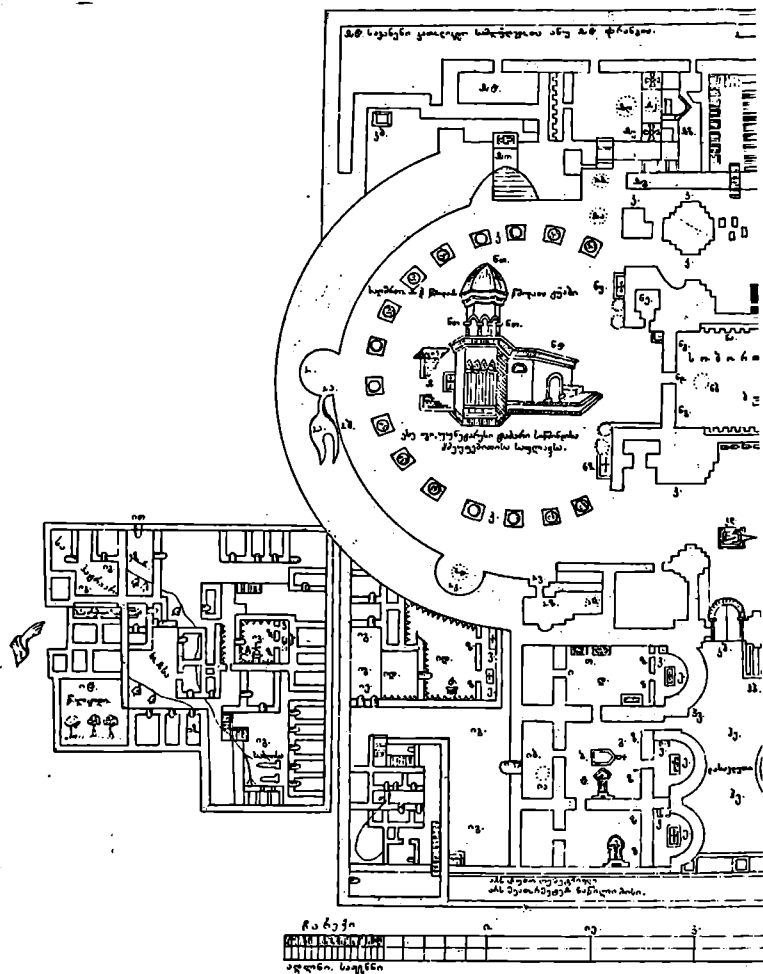
246 იხილუშბის ღირსი მიხედუსა, გარდა ბიბლიისა (უკეთუ არ ექუქსმდებარების
ურწმუნუნებლობასა) ანუ დაბადებისა, მოსე წინასწარმმეტყუშლისა მიერ სა-
45 კუთრითა ჳელითა ნაწერისა, რომელიცა აქუსთ ოდენ დაცულ მას შინა რი-
გაინად.

ვიშვარითი დათხზუბ ანუ დახაზუბი უუდიდისისა და საღმრთოჲსა ტაძრისა უფლისა ჩვენიანს იხარხარს, ჟიდიდისა და საღმრთოჲსა მთისა გოლგოთისა, აპრატარისა სალოცველისა მსხუტკალჲსაჟიდიდისა ადგილისა და კათიდიშასაუხრისა სპატარირ-ხრისა საღმრთოჲსა მართლჲმადრიდებულთა აღმოსაპლადმთისა ხრისტაჲნათა და რომელ-თაჲმ სხუტათა გამოცემული იმროდიაჲრისა და საუგოგადოჲსა მხატვრისა ჴაჴარის ვიერ*

- ა. ტაძარი წმიდისა იაკობისა და იერუსალიმის პირველისა იერარხისა.
- ბ. ტაძარი აღდგომისა უფლისა.
- გ. საეჲმნო, სადაცა იწვენა უფალი მენელსაცხებულეთა შედგომად აღდგომისა მისისა.
- დ. ტაძარი შ-თა მოწამეთა და მხარებულისა იოანესი.
- ე. წმიდანი ტრაპეზნი.
- ვ. სამსხვერპლონი.
- ზ. კანკელნი.
- თ. საპატრიარხონი საყდარნი.
- თ. სასაფლაონი იერუსალიმისა პატრიარხთა.
- ი. ბუქე სამრეკლოჲსა.
- ია. ემბაზი.
- იბ. კარი, რომლისა ძლითცა ემუქსიდიერთ სა-პატრიარხოსა საყდენსა შინა.
- იგ. სათოლი საპატრიარხოსა სახლისა.
- იდ. ტაძარი წმიდათა კონსტანტინე და ელენასთა.
- იე. კილი, რომლისა ძლითცა არს სასლველი ტაძრით წმიდისა კონსტანტინისთა ტაძარსა შინა წმიდისა თეკლასა.
- ივ. ტაძარი წმიდისა თეკლასი, საყდენი წმიდათა მამათა.
- იზ. ბიბლიოტეკა.
- იწ. ბალი სართულთა ანუ ბანთა ჴედა.
- იო. კარი საპატრიარხოსა სახლისა.
- იკ. საფუძველი დიდისა ტაძრისა.
- იქ. სტუტნი მისნი.
- იღ. საზოგადო (ანუ საკირონი) ადგილნი.
- იყ. ბუქე დიდისა ტაძრისა, ესე იგი აღდგომისა უფლისა ჩვენისა.
- იჯ. გარდამოხსნა ხრისტესი ჴუარით.
- იკ. სასაფლაო თავდისა ღოდოფერდისა.
- იქვ. სასაფლაო თავადისა ელდეუინისა.
- იკზ. სასაფლაო წოდებული მელხიქედესისა.
- იკთ. განხეთქილებამა წმიდისა გოლგოთის მთისა და წმიდისა ტრაპეზისა.
- იქთ. საეჲმნო წმიდისა იოანესი, იწოდებისა ადამისადაცა.
- ილ. კიბე იშ-ჴარისხიანი აღსლუასათჴს წმიდასა გოლგოთას. ბუქე ძუტლისა დიდისა ტაძრისა.
- ილა. საეჲმნო, სადაცა ემღერდიან უფლასა, თუთ ესევე იწოდების საეჲმნოდაცა განშოლტკსა და გმობისა უფლისა. ადგილსა ამას არს სტუტი, სადაცა ჴსდგა ხრისტე, ოდესცა მუდარანი გან-ჴსტოკუდიან მას და ეკისხებოდეს.
- ილბ. მიწისა ჴუტუჴე კიბე კო-ჴარისხიანი მო-საპოენებულად წმიდისა ჴუარისა.

- ლვ. საეჲმნო წმიდისა ელენასა, ესე იწოდების საეჲმნოდაცა ღმრთისმშობელისა.
- ლდ. განსაწმენდილი ცხოვრებულისა ავაზაკისა.
- ლდე. მიწისა ჴუტუჴე მთოერ კიბე იე-ჴარისხიანი, მოსაპოენებულად წმიდისა ჴუარისა.
- ლვ. მოპოენებამა წმიდისა ჴუარისა.
- ლზ. საეჲმნო, სადაცა მუდართა განიჴუტს სამო-სელი იესო ხრისტესი.
- ლთ. ბუქე დიდისა ტაძრისა, რომელიცა არს დღეს აღმოსმენებულ.
- ლთ. საეჲმნო ღონგინოსისა.
- მი. კელია ახლოს საპურობიდეჲსა ხრისტესისა.
- მა. პირველი საპურობიდეჲსა ხრისტესი.
- მბ. საპურობიდეჲსა ხრისტესი ანუ საეჲმნო ღმრთისმშობლისა.
- მგ. წმიდა საყურთხვეული სობოროჲსა ტაძრისა.
- მდ. საყდარი საპატრიარხოსა.
- მე. სამსხვერპლო.
- მვ. წმიდა კანკელი.
- მზ. ბუქე და კიბე წმიდისა გოლგოთისა.
- მთ. ბუქე ჩრდილოეთსა და სამჴრეთსა ჴედა სო-ბოროჲსა ტაძრისა.
- მო. საყდარი იერუსალიმის პატრიარხისა.
- ნ. საყდარი (სხუტა) პატრიარხთა.
- ნა. ადგილი ღმომისათჴს ეკლესიასა შინა.
- ნბ. წერტილი ანუ კიბე ჴუტყუნისა ანუ საუე-ვალი დიდისა ტაძრისა.
- ნგ. მოჴარი.
- ნდ. ბუქე სობოროჲსა ტაძრისა.
- ნე. საღარო შესამოსელთა.
- ნვ. საყურთხვეული კათოლიკეთა.
- ნზ. საყურთხვეული სომეხთა.
- ნთ. ღოდი გამოგორკეველი საფლაკით.
- ნო. საღმრთოჲსა ტაძარი წმიდისა საფლაკისა. იესე ჴამფილისი ნიერ მეთისა კონსტანტინეს ცხოვრებისა აღწერასა შინა იწოდების სხუ-ტარესი ადგილად აღდგომისა უფლისა ჩუტ-ნისა, საღმრთოსა საფლაკად უჴუტლავებისა, წმი-დას აკლდამად, საღმრთოს სასაფლაკოდ და ჴუტაჲმად, უსაღმრთოესს და უწმიდესს სამოწა-მეოდ მაიცოვრისა ჩუტნისა. ჴუტაჲლად წმიდა წმიდათა. სალოცველს სახლად ღმრთისა, მა-ცხოვარებითს სამოწამეოდ, და მეთისა მიერ ნეტარისა წერილსა შინა იესეს მიმართ იწო-დების ნიშნად წმიდისა ენებისა.
- ნო. თუთ წმიდა საფლაკი და თხემი მისი.
- ნ. საეჲმნოჲ კიეთთა.
- ნა. ადგილი, სადაცა უფალი სახითა მემტიდეჲ-

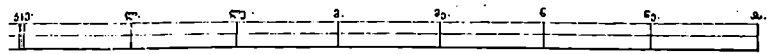
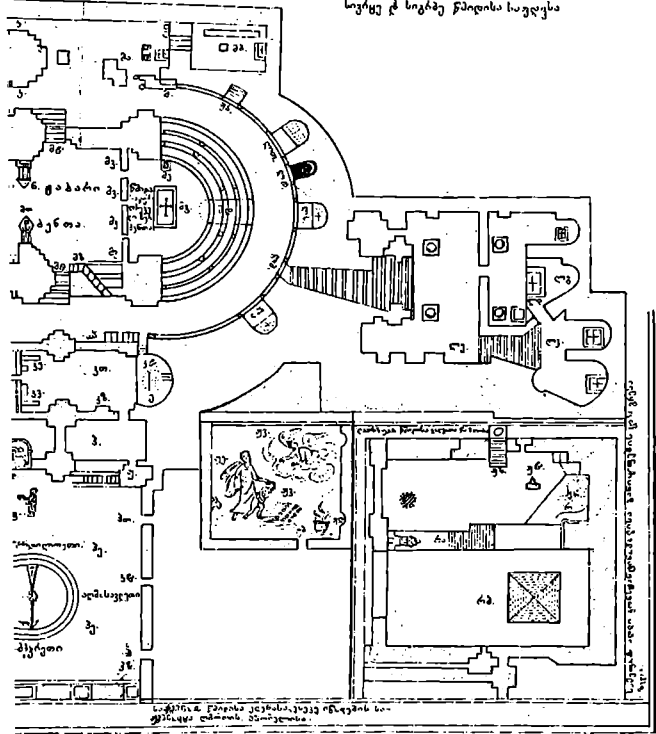
* გეგმის აღწერა ჩაწერილია აეტორის ხელით გეგმის ირგვლივ.

სურ. 14. წმინდა სულავის ტაძრის გეგმა

Լոճկոյ թ' Լոճկոյ քաղաքէն Լոճկոյն

- სათა ერთმანა მაგდალინელსა და კრქეა მას: ნუნ შეომეხებდი ზუაზ.
- აბ. ადგილი, სადაცა მსდგა მაგდალინელა.
- აგ. საღარო კათოლიკეთ შესამოსელთა.
- ად. ბქე და შესასლელი ტაძარსა და საენესა შინა კათოლიკეთ სამღელღოთასა.
- აე. საკურთხეველი კათოლიკეთა. ადგილსა ამას იხუენების ორი ხაწილ სტმტისა, სადაცა იყო უფალი ჩენი შეკრეულ და ვანმოღტეულ.
- აფ. ადგილი, სადაცა ეჩვენა უფალი ღდასა თუხსა შემღგომად აღდგომისა თუხსა.
- აჲ. ადგილი, სადაცა იყო ცნობილ ქუარი უფლისა საკრეულითა სხითა.
- აჳ. საენა კათოლიკეთ სამღელღოთა.
- აო. შესასლელი საზოგადოსა წელის აზოსალეძსა ქაუხსა შინა.
- აი. ტაძარი და საენე სირიანელთა.
- აბ. სასაფლავოი იოსებისა და ნიკოდიმოსისა.
- აბ. საენენი კიეთთა.
- აგ. ზალა აჲ იე.ნი აღმოსაელებთისა ხრისტეანეთა.
- ად. ადგილი, სადაცა კ დგნენ მოციქულნი დროსა მას, ოდესცა მცხეს გეჲმსა ღრისტესსა.
- აე. ადგილი, სადაცა მსდგნენ სამნი მარიაანი ანუ, კითარცა იტუჯან სხუანი, ღმრთისმშობელი, ოდესცა მცხეს გეჲმსა ხრისტესსა.
- აფ. კიბე სომეხთა საენესა.
- აჲ. საენეჲ სომეხთა.
- აჳ. ადგილი, სადაცა მსდგა მეგობარი ხრისტესი.
- აო. საენე კიეთთა.
- აი. კელლია შესამოსელთა მოლარეჲსა აღმოსაელებთისა ხრისტიანეთა და სხუათა წმიდათა მონობოსთა.
- აბ. სასაფლავონი რომელთაჲმ კათოლიკეთა.

დათხზუთა წმიდისა საფლავისა

- ა. კარი საეამნოჲსა წმიდისა საფლავისა.
- ბ. საეამნოჲ წმიდისა საფლავისა.
- ბ. ლოდი გაღმოგორევებული.
- გ. კარი წმიდისა საფლავის ტაძრისა.
- დ. მთლად ტაძარი წმიდისა საფლავისა.

- მბ. ადგილი, სადაცა იმყოფეთიან თათარნი, მველნი წმიდისა კარისა.
- მგ. ადგილი, სადაცა მსდგა ლირის მარიაჲ.
- მდ. ადგილი, სადაცა არს ხატი ღმრთისმშობლისა.
- მე. კარი ღიდისა ტაძრისა.
- მე. კარი სამთა ტაძართა, რომლისა ძლიეთა შედის ერი იერუსალიმისა მოსმენად წირვისა, თუთ ესევე არს კარი საპატრიარხოჲსა სახლისა.
- მჲ. კარი აერაჲმის მსხვერპლშეწირელებების მონასტრისა.
- მჳ. კარი იონე ღმრთისმშობეტუშლის ტაძრისა.
- მო. კარი კიეთთა მონასტრისა.
- მი. საენაჲ ღმრთისმშობლისა ანუ ადგილი, სადაცა მსდგა იგი, ოდესცა ქუარს აცუეს უფალი. ადგილი ესე იწოდების საყდრადცა წმიდისა ელენისა. ქვეშე მისსა არს სხუაჲ საეამნოჲ ლირისსა მარიაჲმ ეგვიპტელისა.
- მბ. კარი აერაჲმის ტაძრისა.
- მგ. ადგილი, სადაცა აერაჲმსა მსწაღდა მსხვერპლად შეწირვაჲ ისაეისა.
- მდ. წმიდა ტრაპეხი.
- მე. ადგილი, სადაცა გამოჲწნდა კრავი.
- მე. ადგილი, სადაცა ეჩვენა ანგელოსი.
- მჲ. კიბე იმ-კარისხიანი.
- მჳ. ადგილი, სადაცა ქუარს აცუეს ხრისტე.
- მო. კუმარტი ადგილი, რომელსაცა ზედა ქუარს აცუეს უფალი ჩენი და განხეთქილუბანი კლდეთა.
- აი. ადგილი, სადაცა მსდგა ღმრთისმშობელი იონათურთ.
- აბ. ძმული საყდარი საპატრიარხოჲ.
- აბ. ვიეთნიჲ უზნობენ, მით რამეთუ ადგილსა ამას ქუარს ეტუასთ ხრისტე.

სივრცე და სიბრძნე წმიდისა საფლავისა

- ა. სიმაღლე საეამნოჲსა კარისა ბ ადლი და თ გრეჲ.
- ბ. ა. ზემოჲ ნაწილი მისი ეშ გრეჲ.
- გ. ვ. სიერკეჲ მისი ა ადლი და ბ გრეჲ.

- ე. წმიდა საფლავი ანუ მარმარილო საფლავსა ზედა.
- ვ. იატაკი წმიდისა საფლავისა.
- ზ. დასაელებით სიერკეჲ მარმარილოჲსა ამის საფლავისა.
- ძ. აღმოსაელებით სიერკეჲ მისი.

სივრცეჲ გაღმომგორევებულისა ლოდისა, ესე იგი ორითი ორადმეჲ ეჲ ბრმა

- გ. სიერკეჲ მისი, ესე იგი შეიღითი შეიღამდე იდ გრეჲ.
- გ. სივრცეჲჲ მისი ბ ადლი და იე გრეჲ.
- ე. სიმაღლეჲ კარისა წმიდისა საფლავისა ტაძარსა ზედა ა ადლი და ბ გრეჲ. სიერკეჲ მისი კ გრეჲ. მთლად სივრცეჲ მარმარილოჲსა საფლავსა ზედა ბ ადლი და თუთიქემის იდ გრეჲ. დასაელებით სიერკეჲ მარმარილოჲსა ამის ა ადლი და თუთიქემის თ გრე-ნახევეარი.

- ბ. ბ. სივრცეჲ უფლის საფლავის საეამნოჲსა, ესე იგი სამთი ვიდრე ერთადმდე დ ადლი და იჲ გრეჲ.
- ზ. ზ. სიერკეჲ მისი ესე იგი ექსითი ექვსადმდე დ ადლი და ბ გრეჲ.
- თ. აღმოსაელებით სიერკეჲ მისი, ა ადლი და თუთიქემის ზ გრეჲ. სიღრმეჲ საფლავისა ა ადლი და ბ გრე-ნახევეარი. საფლავით კარადმდე სივრცეჲ გ ადლი და ბ გრეჲ.
- თ. აღმოსაელებით სიერკეჲ ა ადლი და ე გრეჲ. მთლად სივრცეჲ საფლავისა, ესე იგი რეაითი რეადმდე მ ადლი და თ გრე-ნახევეარი. დასაელებით სიერკეჲ მისი, ესე იგი ცხრათი ცხრადმდე ბ ადლი და იდ გრე-ნახევეარი.

თუ **წმიდისა ხაფიავის ტაძრის გვერდისა** აღმწერი ნაწილოზით წმიდისა ღმრთის ქალაქისა იერუსალიმისა, ყოვლად დიდებულისა აღდგომის დიდისა ტაძრისა, სხუათა წმიდათა შინ და გარეგან მისა ღირსსაქსოვართა ჩემ მიერ ხილვეულთა ადგილთა, დამრთულთა აქა უშუშნიერესისა ტაძრისა ამის გვერდისა ზედა წარწერითურთ ყოველთა ამის შორის თაყუანის-საცემელთა და სხუათა (იხ. სურ. 14) უადღოსაცნობელესად სასურველთა ერთქუსუნელთათჳს ჩემთა, ვიტყვ კუალად რაოდენთამე სიტყუათა ამის ჩემ მიერ განზომილისათჳსუჲ, თანასწორ ვითარ ძუსლადცა დანაშთთა ქალაქისა ამის შინა ყურადმღებულობისა სამსახურებელთა შენობათა, ადგილთა და ქუჩათათჳს, შემსამძღვრელი თავისა, მით რამეთუ დაენიწნავ მათ ესრეთ, ვითარცა განვიხილუჲ ესენი უკანასკნელსა დროსა ჩემისა აქ მყოფობისასა.

თუ **ცხვრის კლდისა ანუ გარდამოქსნისა** შესლველი ბჳესა აღდგომის ტაძრისასა, იხილავს 40-სა ნაბიჯსა ზედა ბჳეათა ამით კლდესა ცხვრისასა, რომელსაცა ზედა უცხვრის გუამი მაცხოვრისა ჩუშნისა მურითა და ალოათა უწინარეს საფლავსა დადებულსა მისისა იოსებსა და ნიკოდიმოსსა. ადგილი ესე არს სიგრძით 8 ფუთ სამგოჯნაკლები, ხოლო სივრცითა 2-ს ფუთს ერთგოჯნაკლები და მოზღუდვილ რკინისა მოაჯრითა. ანთიან ამას ზედა გაუქრობელად 8 კანდელნი; რიცხუთა ამათგანი 4 არს ბერძენთა, 1—ლათინთა, 1—სომეხთა, 1—კივთთა და 1—სირიანელთა. ხოლო თუთ ადგილი ესე ცხვრისა არს თერთ-მოწითლოათა მარმარილოათა შემკობილი და მოდგმული 12-ითა თითბრისა შამდლებითა, რომელთაგანნიცა 6 არს ბერძენთა, 2—ლათინთა, 2—სომეხთა, 1—კივთთა და 1—სირიანელთა.

თუ **წმიდისა ხაფიავის კაფუქსნისა** ეუვეული წმიდისა საფლავისა, მშორები კლდით ცხვრისათ 30-ს ნაბიჯადმდე, არს კერძოდ დასავლეთისად საშუვალ თუთ დიდისა გუმბათისა ქუსუჲ; მსგავსებს ესე პატარა სახლსა გამოკუსთილსა კლდესა შინა. კარსა ამისა აღმოსავლეთისადმი ქონებულსა აქუს სიმაღლეთა 4 და სივრცე ორფუთ-ნახევარი, რომლისა ძლითცა შესლჯსათჳს ამას შინა ჳერ-არს კმად დახრად. შესლველი ამას შინა, იხილავ საშუვალსა ადგილსა სუსტად მდგომარესა ლოდსა კუადრატულსა, ფუთ-ნახევარიანსა და სიზრჳით ფუთიანსა. ლოდსა ამას ზედა მჳდარა ანგელოსი, მმეტყუსლი მარიათადმი: „აღჳსდვა, არა არს აქა. აჳა ადგილი, სადა დასდუს ესე“¹. ამას ზედა ჳვიდიან კანდელნი 17-ნი. 7 არს ბერძენთა, 5—ლათინთა, 2—სომეხთა, 1—კივთთა და 2 სირიანელთა და მსახურებსცა სუსტი ესე დროსა წმიდისა ლიტურჯისასა ტრაპეზად. აქედამ წარმდგემელი მცირესა სამისა ბიჯისა, შეხუალ კუალად უუმომცროესსა კარსა წმიდისა საფლავისასა. ესე არს თუით-ქემის ოთხკუთხედი, სიგრძით 6-ს ფუთს ერთგოჯნაკლები და სივრცით 6-ს ფუთს ორგოჯნაკლები; ხოლო იატაკით პლაფონადმდე 8 ფუთი და 1 გოჯი. ამას შინა არს სტოლი თეთრისა მარმარილოსა მეწაბულფეროვანი, ფრად მყარისა, აქავე გამოკუსთილისა კლდესა; სიმაღლით ორ ფუთ ოთხგოჯ-ნახევარი და იპყრობსცა ნახევარსა ადგილსა სასაფლავოესასა, ვინათგან სიგრძით არს ესე ექვს ფუთ ორგოჯნაკლები, ხოლო სივრცით ორფუთ-ნახევარი. სტოლსა ამას ზედა დაუდვესთ გუამი უფლისა ჩუშნისა, რომელსაცა აქუს თავი დასავლეთისად, ხოლო ფერჳნი აღმოსავლეთისადმი. ამის ჩრდილოეთისა კედელსა ზედა არს ხატი აღდგომისა ლათინთა, დახატვეული ვეცხლისა ფიცარსა ზედა. სტოლი ესე ანუ

¹ მარკოს, თავი 16, მუჯლი 6.

ზემოა ქუაა წმიდისა საფლავისა ჩანს ორს ნაჭრად, ვინაჲთგან გარდიგარდმოა ხაზი ამისი იჩუშნების ესრეთ და იტყვან თითგამოვლებულად, გარანა არს მრთელი, რომელიცა იმსახურების სამკუშტორად. ანთიან 44-ნი კანდელნი უქრობულად: 21—ბერძენთა, 13—ლათინთა, 6—სომეხთა და 4—კიეთთა.

5 წმიდისა საფლავისა კუეუკლისა გუმბათსა შინა არიან სამნი სანათურნი, რომელნიცა მიმღებულებენ ნათელსა დიდისა გუმბათისა ძლით და რომელთაცა ძლით შეეზავებთან ჰაერსა კომლნი კანდელთა. ამას შინა სწირავენ სამნი ნათესავენი: ბერძენნი, ლათინნი და სომეხნი ერთსა და მასუჲ დღესა, რომელთათვისცა ითქემის ქვემო.

10 12-თა ნაბიჯთა ზედა წმიდისა საფლავით ჩრდილოეთისადმი არს დიდი ლოდი კომრალისა მარმარილოჲსა ოთხი ფუთი სიგრძე-სიგანიით, მდებარეჲ დამნიშვნელად ადგილისა მის, სადაცა ეჩუშნა უფალი მარია მაგდალინელასა სახითა მემტილესათა.

15 თხს განცხადების სამწირველოჲსა მცირედ უშორეს არს სამწირუშლოჲ განცხადებისა, სიგრძით 40 და სივრცით 30 ნაბიჯი, განათლებული 98-ითა კანდელითა, სადაცა შემდგომად აღდგომისა თვისსა განცხადა უფალი ღმრთისმშობელსა. ამას შინა შესასლუშლისა კარი-სა შინაგან, მარჯუშნით კერძო, მომცრო იწრო ბნელსა ოთაღსა შინა არს ნაწილი სუშტისა მის, რომელსაცა ზედა ყოფილა დაბმულ მქსნელი სოფლისა დროსა მაცხოვარებითა ვნებათა თვისთასა და რომელსაცა ზედა ანთიან სამარადოდ ორნი კანდელნი. ესე არს საკუთრად ლათინთა. ამას შინა განაგებენ ესენი მსახურებასა თვისსა და აქუსთცა აქა სავანენი თვისნი. ამის ძლით შედიან ესენი ოთალთა შინა, ვინაჲთგან არა აქუნ სხუანი შესასლუშლნი, ვითარ ოდენ 25 სამწირუშლოჲსა ამის ძლით.

თხს საპურობილესა იესო ხრისტესისა განმგრძობი შერომისა შემოვლად ეკლესიისა, ჰპოვნებ მომცროსა სამწირუშლოჲსა, სიგრძით 7-ისა და სივრცით 6-ისა ფუთისა მექონსა. ამას უწოდებენ საპურობილედ იესო ხრისტესისა, ვინაჲთგან აქა დაუსვავსთ იგი აღმოთხრადმდე ორმოჲსა ჰშთასასველად ჭუარისა. სამწირველოჲ ესე არს პირისპირ წმიდისა გოლგოთის მთისა, ესრეთ რომელ ორნივე ადგილნი ესე ადგენენ სწორესა გარდიგარდმოსა ხაზსა ეკლესიისასა, ვინა მთაჲ წმიდისა გოლგოთისა არს სამკრეთისადმი, ხოლო სამწირუშლოჲ ესე—ჩრდილოეთისა მიმართ.

35 თხს ადგილისა იესოს განძრკვისა ახლოს ამასა არს კუალად სამწირუშლოჲ, სიგრძით 5-ისა და სივრცით 3-ისა ბიჯისა. ადგილსა ამას განუძრკვეთ მვედართა სამოსელი უფლისა ჩუშნისა, განუყვესთ და განუგდიესცა მათ ზედა წილი.

40 თხს ადგილისა, სადაცა იპოვნა ჭუარი გამოსავალსა თანა სამწირუშლოჲსა ამისსა არს მარცხენით კერძო დიდი კიბე, ქმნილი ეკლესიისა კედლისა შორის და ჰშთასასლუშლი სარდაფსა გამოკუშლისა მარცხენით სამწირუშლოჲსა, საზოგადოებისა მიერ ელენაჲსად წოდებულსა ამაღ, ვითარმედ აღდგელსა ამას ულოცვეს მას დროსა მას, ოდესცა, ბრძანებისამებრ მისისა, უძებნიესთ წმიდაჲ ჭუარი. შემდგომ ჭერ-არს კუალად ჰშთასლუჲა 11-თა 45 ჯარისბთა მას ადგილადმდე, სადაცა უპოვნისთ იგი ლურსმნებითა, ეკლესია 248 გვირგვინითა და რვალისა ლახვრითა. ყოველივე ესე ყოფილ აქა დაფლვეულ უფროს 300-თა წელთა.

თუხ ხელთახა, კიციხეისა და კიბისა ამის თავისა ახლოს, მჭარგა წმიდისა გოლ-
ვოთისასა არს სამწირუშლოა, მექონი სიგარქელ ოთხისა
და სავანედ ორ-ნახევარისა ნაბიჯისა. ამას შინა არს სუტცია კომრალდა მარმა-
რილოვასა, შავწინწკლებიანი, რომელსაცა აქუს ორი ფუთი სიმძლელდ და თუთო—
სიგარქე-სიგარქედ. ამას უწოდებენ სუტცად კიციხეისად, ვინააფთვან ამას ზედა და-
უსვავესთ იესო დასადგმელად თავსა ზედა მისსა ეკლისა გვირგვინისა.

10-სა ნაბიჯსა სამწირუშლოვითა ამით არს იწროა კი-
ბე, რომლისაცა ჯარისხნი 9-ნი არიან ხისა და 11-ნი—
თლილთა ქუათა. ამის ძლით აღიან ერნი წმიდასა მთა-
სა ზედა გოლგოთას. ადგილი ესე, ოდესმე ფრიად საგი-
ობელი, განწმედილი სისხლითა უფლისა ჩუშნისათა, შექმნილ არს პირველთა
ხრისტიანეთათუხ თანასწორ სავანდულ ყოვლისა მზრუნველობისა. მათ განუ-
წყმედიესთ ესე ყოველთაგან უწმიდურებათა მფარველთა ადგილისა ამის; შემო-
უზღუდაესთ კედლითა ესრეთ, რომელ აწ წარმომყენებულობს ესე სახესა უზე-
მოვისისა სამწირუშლოვასასა, რომელიცა გაუკეთებესთ დიდსა ამას ტაძარსა
შინა. ესე არს შინაგან შემკობილ მარმარილოვითა და განყოფილ სიგარქედ ორ
ნაწილად სუტცთა მიერ კამარანთა. იგი, რომელიცა არს ჩრდილოეთისადმი,
არს ადგილი, რომელსაცა ზედა ჭუარს უცვათ უფალი ჩუშნი. აქა ანთიან სა-
მარადოდ 32-ნი კანდელნი, რომელთაცა უვლიან ბერძენთა სამღუდელონი და
ესენივე განაგებენ საღმრთოსა ლიტურგიასა ყოველდღე წმიდასა ამას ადგილ-
სა შინა; ხოლო სამკრეთისა კერძოსა, სადაცა ყოფილა დადგინებულ ჭუარი,
აწცა ჩანს ორმოც კლდესა შინა აღმოკრილი დასამაგრებელად ჭუარისა, სიღრ-
მითა ნახევარ ფუთი, გარდა მარმარილოვასა მას ზედა მდებარევისა. აღ-
ცილინი, რომელთაცა ზედა ყოფილან ჭუარნი ორთა ავაჰკეთა, არიან ახლოს
მისა; ჭუარი კეთილისა ყოფილ არს ჩრთილოეთისად, ხოლო მეორევისა—სა-
მკრეთისადმი, ესრეთ რომელ პირველი ყოფილა მარჯვნივ უფლისა ჩუშნისა
პირით დასავლეთისადმი მხედუშლისა, ხოლო ზურავით იერუსალიმისა მიმართ,
ადგილითა ამით აღმოსავლეთისადმი მდებარევისა. 50-ნი კანდელნი იწვან და-
უცხრომელად პატივად წმიდისა ადგილისა ამის.

თუხ ბულონელია ღოდ-
ფრიდის სახაფლავი
სამწირუშლოვასა ამის ქუტშე არიან დაფლუულ გვამნი ბუ-
ლონელისა ღოდფრიდისა და ძმისა მისისა ბოვლოინისა
ზედა წარწერითურთ.

მთავ გოლგოთავ არს უკანასკნელი შენობა წმიდისა საფლავის ტაძრისა.
ქუტშე ამისა არს კუალადცა სამწირველოა, ყოფილი საპყრობილედ წმიდისა
წინამორბედისა და ნათლისმცემელისა იოანესი, რომელსაცა შინა მოუკუტითესთ
თავი მისთჳს. აქააფთ არს 20-სა ნაბიჯსა ზედა კლდეც ცხებისა, თუთ შესას-
ლუშლსა თანა ეკკლესიის კარისასა.

მოვიქცევი კუალად განგრძობად აღწერისა დაშთო-
მილთათუხ წმიდისა საფლავისა ეკკლესიასა შინა. ამას
შინა წინაშე კართა სობოროვასა ამის ტაძრისათა არს
წმიდაა ტრაპეზი, რომელსაცა ზედა არიან დამოკიდებულ
25-ნი კანდელნი და უზემოეს მათსა—37-ნი. მიერე და ამიერ კერძოთა ამისთა
ასუშნიან ღიდრონი ხატნი, რომელთაცა ზემო არს ოთალი დიდი შემკობილი
მოზაიკითა. აქა არს საკუთრად ღირსი შენიშვნისა, იშუთობისა ძლით თუხისა,
ხატი ხრისტეს ამალღებისა და ღმრთისმშობლის ხარებისა. ოთალსა ამას ზედა
არს დაფუნებულ დიდი გუმბათი წმიდისა საფლავის ეკკლესიისა. წმიდაა სა-
249

ფლავი ესე სობოროჲსა თანა არს განყოფილ სუშტთა მიერ, მშორებთა მისდა 25-თა ნაბიჯთა ზედა. განვლილი სუშტთა ამათ აღმოსავლეთისადმი 15-თა ნა-
ბიჯთა, იხილავ მარმარილოსა თავდაფილებულსა. ესე იჩუშნების საშუევალსა
წერტილსა ანუ უბესა, ვითარცა თვთ ეკკლესიისა ამის, ესრეთუშ სრულისა ქუს-
ყანისასაცა. ამის ზემო არს დამოკიდებულ ჩინებული ჯომლი ვეცხლისა, რომ-
ლისაცა საშუევალსა შინა არს მეორეჲ უმომცროესი და გარემოს მისა ჰკიდიან
6 64-ნი კანდელნი და 10-ნი ხატნი; ხოლო ამათ ზედა არს სხუაჲ გუმბათი სამ-
ფანჯრიანი, 16-თალიანი და 44-თა ხატთა თჳს ზედა მპყრობელი, რომელთაცა
წინაშე ანთიან 16-ნი კანდელნი.

წარხდები რა შუვა წერტილით ქუშყნისათ და აღხუალ ერთისა ჯარისხი-
თა ზემო, ჰპოვნებ ოთხთა საპატრიარხოთა საყდართა ანუ კათედრათა. მარ-
ჯუშნით კერძო არს საყდარი აქაურისა პატრიარხისა სალხინებელითურთ, უჩი-
ნებულესად გელოვნებულ-დაოქროვნებული. ახლოს ამისა არს საყდარი ალექ-
სანდრიის პატრიარხისა, ხოლო მარცხენით კერძო საყდარნი კონსტანტინოპო-
15 ლისა და ანტიოხიისა პატრიარხთა. საყდარსა ზედა იერუსალიმის პატრიარხი-
სასა არს ყოვლითურთ შუშნიერი ოქროჲთა დაფერვილი კათედრაჲ, რომელსაცა
ზედა კითხულობს პროთოდიაკონი წმიდასა სახარებასა, ხოლო წინაშე უკანა-
სკნელისა საყდრისა ჰკიდს მომცრო ვეცხლისა ჯომლი 12-თა კანდელთა მიერ
გარემოცეული. ადგილითა ამით 15-თა ნაბიჯთა ზედა დგანან შამდალნი სანთ-
20 ლებითურთ; ხოლო ორთავე კერძოთა ზედა არიან დასუშნებულ ხატნი, წარ-
მომაყენებელნი 12-თა მოციქულთა, რომელთაცა წინაშე ჰკიდიან 14-ნი კან-
დელნი.

ოდესცა განვლი კუალად 7-სა ნაბიჯსა, წარმოუდგების სახედუშლსა შენსა
ოქროჲთა დაოლილი კანდელი, მექონი სამთა კართა და ხატთა უღმატებუ-
25 ლესისა ცხოველმატვრობისათა; წინაშე ამათსა ჰკიდავენ 27-ნი დიდრონნი კან-
დელნი, ხოლო უზემოჲს—16-ნი სხუთა მომცროჲთა კანდლებითა, რომელთაცა
ანთებენ ოდენ დიდთა შინა დღესასწაველთა. თხემსა ზედა კანკელისასა დგას
ჯუარი დიდი, სიგრძითა 22 ფუთი. წინაშე ამისა არს დიდი კანდელი ოქროჲ-
30 სა 18-ითა მომცროჲთა კანდლებითა; ხოლო მეორეთა კერძოთა ზედა ამისთა
ჰკიდიან კუალად ორნი დიდრონნი კანდელნი და გარდა ამათსა, კანკელსა ზე-
და არიან დამოკიდებულ 18-ნი კანდლნი.

შესლგული სამეუფოჲსა კარით და აღსლგული სამსა ზედა ჯარისხსა, შე-
ემთხუშვი წმიდასა ტრაპეზსა, დიდსა და მდიდრად შემკობილსა, დაოლჯლისა
სალხინებელისა ქუშუშე ოთხთა დაოქროვებულთა სუშტთა ზედა მდებარეჲსა.
35 ამას ზედა განაგებენ მსახურებასა თჳსსა მართლმადიდებელნი ბერძენნი. ანთიან
აქა 40-ნი კანდელნი და ზემო სალხინებელისა—8. მარცხენასა კერძოსა ამისსა
არს სამკუშტორო, ესრეთუშ სალხინებელისა ქუშუშე, სადაფთა მიერ შემკობი-
ლისა, რომლისაცა წინაშე იწჳან 3-ნი კანდელნი. იმიერ წმიდისა ამის ტრაპე-
ზისა, უზემოჲს 7-თა ჯარისხთა დგას საყდარი საპატრიარხოჲ, რომლისაცა
40 გარემოს ასუშნიან დიდნი და მდიდრად მოქედილნი ხატნი განათლებულნი
სამითა დიდითა კანდელითა. 8 სუშტნი და 5-ნი ოთაღნი აქა ხილველნი იპყრო-
ბენ თჳს ზედა გუმბათსა ამის საკურთხეველისასა. უზემოჲს არიან კუალად სამ-
წირველონი, განბრწყინებულნი 66-ითა კანდლებითა. სობოროსა ამას აქუს სი-
გრძეჲ 180 და სივრცე 40 ნაბიჯი. კარნი ჰქონან 4-ნი, რომელთაგანნიცა ერთი
45 არს გოლგოთისა და ჭუარპოვნილის ადგილისადმი, მეორეჲ—წმიდისა ადგილი-
250 სა მაცხოვრის ჭუარით გარდამოჭნისა ანუ კლდეცხებისადმი, მესამეჲ—წმიდი-

სა საფლავისა და მეოთხეა — ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლის ტაძრისა მიმართ. დასავლეთით კერძო წმიდისა საფლავისა კუეუქლის თჳს კიეთთა სამწირველოჲსა აქუს მიდგმული სამწირუქლოჲ კიეთთა, ესთა მომცროჲ, მით რამეთუ ხუთნი კაცნი ძნიად შემძლებელ არიან დგომად მას შინა.

სამწირუქლოჲთა ამით დიდისა ამის ტაძრისა დასავლეთის კედლამდე განვლი 38-თა ბიჯთა და შესვლული კედლისა მის შორის ბქესა, ჰპოვნებ კამარიანთა ოთალთა, ოდენ კამარაკრეულითავე კედლებითა განყოფილთა, რომელთაგანცა უშინაგანესი ოთალი სამკრეთისადმი არს სამწირველოჲ სირიანელთა. აქა არიან საფლავნი იოსებისა და ნიკოდიმოსისა, კლდესა შინა გამოკუქსთილნი.

აქამთ გამოსლულსა წმიდისა საფლავისადმივე, დაგზუდების ჩრდილოეთით კერძო 17-სა ბიჯსა ზედა ლოდი მარმარილოჲსა გრძელ-მომგრავულო, მექონი თჳს ზედა ლურსმანთა ადგილებისა; ამისთჳს იტყვან, რომელ ქუასა ამას ზედა ეწვრთოსთ ლურსმანნი ჭუარცმად მკსნელისა.

ლოდითა ამით უქმოქეცეული სამკრეთისადმი, სიშორით 60-ისა ბიჯისა, იხილავ ადგილსა მას, რომელსაცა ზედა სმენითა მენელსაცხებელთა დედათა ჳმაჲ ანგელოსისა მმეტყუქსლისა: „რასა ეძიებთ ცხოველსა მას მკუდართა თანა, აღჰსდგა! არა არს აქა“¹. ადგილი ესე შემოზღუდვილი რვალისა გუმბათიანისა მოაჭრითა, სუშნებული მენელსაცხებელთა დედათა ხატითა და განათლებული ერთითა კანდლითა, არს ფლობასა ქუქსე ჰოსიანთასა.

ადგილითა ამით სამკრეთისადმი 17-სა ნაბიჯსა ზედა არს სამწირველოჲ ჰოსიანთა, შემადგენელი გარდიგარდმოჲსა ზაზისა ლათინთა სამწირველოჲსა თანა, ახლოს კარისა შემოსასველელისა ტაძარსა ამას შინა დასავლეთით კერძო.

აღმწერი წმიდისა საფლავის ტაძრისა, შეეებებთ ქსრეთუქ ქალაქსა ამას ღმრთისასა და ამის შორის დანაშთთა სანსოვართა. ქალაქი ესე არს დაშენებული მალაღ, საშუელ ქუქსეანისა ადგილსა, ვითარცა იტყვს წინასწარმეტყუქსლი დავით: „ხოლო ღმერთმან, მეუფემან ჩუქსმან ჰირველსაუქუნეთამან, შეჰქმნნა ცხოვრება შორის ქუქსეანისა“², — მექონი ოთხთა ბჭეთა გალავნისათა. დასავლეთისადმი არს ბჭე დავითისა, წოდებული დოუდგნ-კაფად. ამას აკრავს სასახლეჲ მეფისა ამის სამკრეთით კერძო, რომლისაცა გოდლისა სიმაღლით გამო იხილუა წინასწარმეტყუქსლმან ამან ბერსაბია მბანებელი მტილსა შინა ურისასა. ტრფიალებამან, აღმაგზნებულმან მისა დედაკაცისა ამისდამი, ჰშობაბერვა მას უკანასკნელთა დროთა შინა შუქნიერნი ფსალმუნნი ესე სინანულისანი: „უფალო! ნუ გულისწყრომითა შენითა მამხილებ მე, ნუცა რისხვთა შენითა მსწავლი მე“³. „მიწყალე მე, ღმერთო! დიდითა წყალობითა შენითა“⁴ და სხუანი. სასახლესა ამას შინა ზის დღეს იენიჩარ აღაჲ იენიჩრებიტურთ, რომელნიცა იცუქს ქალაქსა ამას უღმრთოთა არაბთა მიერ.

¹ ლუკა, 24, 5.

² დავითნი, კანონი 10, ფსალმუნი 73, მუქლი 12.

³ დავითნი, კანონი 1, ფსალმუნი 6, მუქლი 1, და კულაღ, კანონი 6, ფსალმუნი 37, მუქ-

ლო 1.

⁴ დავითნი, კანონი 7, ფსალმუნი 50, მუქლი 1.

თუხ პილატეს სახლისა სახლი პილატესი, პყრობილი მუსალიმისა მიერ, არს. მიდრევილ დაქცევად, ანუ მოკლედ ვსთქუათ, და დაქცევულსა, რომლიდამაც იხილუშბის ვრცელი მდებარეობაჲ სოლომონის ტაძრის ადგილისა და ჯამი აღმშენებული მას ზედა. ახლოს სახლისა ამის, 50-სა ნაბიჯადმდე კერძოთ აღმოსავლეთისათ, ნაქცევთა შორის სახლისა ამის ნაწილთასა იჩუშნებთან ადგილსა, რომელსაცა შინა დაუკრძალავსთ პირველ პყრობილი იესო ურიათა.

ოღესცა იესო ხრისტე, შემდგომად ტანჯუთა დაგვირგვინებული ეკლისა გვირგვინითა და მოსილი მეწამულითა აჩუშნა პილატე ურიათა და რქუა მათ: „აჰა კაცი!“—აწუცა კულად ჩანს ფანჯარაჲ იგი, რომლიდამაც უწარმოებეს მას ღირსაგსოვარნი სიტყუანი ესე.

120-სა ნაბიჯსა ზედა ფანჯრითა ამით „აჰა კაცი“ მარცხენით კერძო იხილავთ ნაქცევსა ეკლესიისასა, რომელიცა ოღესმე ყოფილა შეწირველ მწუხარეჲსა ღმრთისმშობლისადმი.

დაქცევულისა ეკლესიითა ამით 70-სა ნაბიჯსა ზედა არს ადგილი, სადაცა სიმონ კირინელი შეეწივა იესო ხრისტესა წარღებად ჭუარისა მისისა: „და ვითარცა წარიყუანეს იგი, შეიპყრეს სიმონ ვინმე კირინელი, მომავალი ველით, და დასდუსს მას ჭუარი იგი და მიაქუნდა შემდგომად იესოსა“¹.

მიმავალი აღმოსავლეთისადმი სახლით საპატრიარხოჲსა—სათ ბჭეთა მიმართ ბაბ ელ—სიდი მარამისთა, შეემთხუესი ქუჩასა მდებარესა სამხრეთით ჩრდილოეთისადმი და მიმქცევი სახედველთა თუსთა პირველსა ზედა,

იხილავ სახლსა მდიდრისასა: „კაცი ვინმე იყო მდიდარი და იმოსებოდა ძოწეულითა და ბისონითა და იხარებდა დღითი—დღე ბრწყინულად“. ხოლო ჩრდილო-დასავლეთისადმი — სისწვრივ მდიდრისა მის სახლისა, ადგილისა, სადაცა იღუა გლაზაკი ლაზარე: „გლაზაკი ვინმე იყო, სახელით ლაზარე, დავრდომილი წინაშე ბჭეთა მისთა და ქუშ ძვრებოდა. და გულთ უთქემიდა განძღებად ნამუსრევისაგან, გარდმოკვანებულსა ტაბლისაგან მის მდიდრისა. არამედ ძალდანიცა მოვიდოდეს და ლოშნიდეს წყლულსა მისსა. იყო სიკუდილი გლაზაკისა მის და მიიყუნა იგი ანგელოსთაგან წიალთა აბრაჰამისთა. მოკუდა მდიდარიცა იგი და დაეფლვა“².

წმიდანი ოქროპირი, ამბროსი და კირილე აღიარებენ, მით რამეთუ ისტორიაჲ ლაზარეჲსა და მდიდრისა არა არს ლიტონი იგავი, არამედ ნამძღრი და საჩინოჲ წარმოებაჲ. თუთ იუდეანთავე შეუნახავსთ ჩუშნთუხ სახელი მდიდრისა, რომელსაცა უწოდებენ ნაბალ.

განმელეო მდიდრის სახლისა, მივიქეც მარჯუშნით და შესლევულმან დასავლეთისადმი ქუჩასა მდებარესა წმიდისა საფლავისა ტაძრისა მიმართ, ვიხილუმ ადგილი, სადაცა იესო ხრისტე შეემთხუვა წმიდათა დედათა: „და შეუდგა მას სიმრავლე ერისა და დედებისა, რომელნი ეტყებდეს და სტიროდეს მას. მიექცა მათ იესო და ეტყოდა: ასულნო იერუსალიმისანო! ნუ სტირთ ჩემ ზედა, არამედ თავთა თქუშნთა სტიროდეთ და შკლთა თქუშნთა“³.

აქედამ წარმდგმელი 230-ს ნაბიჯადმდე ფერკთა, შეემთხუესი სამსჯავროთა.

¹ ლუკა, თავი 23, მუჯლი 26.
² ლუკა, თავი 16, მუჯლი 19, 20, 21 და 22.
³ ლუკა, თავი 23, მუჯლი 27 და 28.

ბჭეთა. ბჭეთა ამით ძლით უყუანიათ გარდამქდომელნი დასასჯელად გოლგო-
თას. ვარნა დღეს წმიდაჲ გოლგოთა შეცუული ახალსა ქალაქსა წმიდისა
საფლავისა ტაძარსა შინა ყოფილ არს გარე ზღუდეთა ძუძლისა იერუსალიძი-
სათა.

სამსჯავროთა ბჭეთაგან თხემადმდე წმიდისა გოლგოთისათა რიცხუშნ 200
ბიჯადმდე. მუნ დასრულდების გზაჲ მწუხარებისა, რომელიცა იქმნების სიგრძი-
თა ერთს მილადმდე. უკეთუ იგინი, რომელიცა იკითხუშნ წმიდასა სახარებასა
შინა ვნებასა იესო ხრისტესსა, იქმნებიან განწონვილ კეთილკრძალულებითი-
თა საღმობითა და უღრმესითა განკვრევებითა, მაშინ ვითართა გრძნობათა თანა
აძსთ მოცუად სულთა მათთა, რომელიცა, მხედუშლნი თვთ წმიდათა აღ-
გილთა ამით ვნებათასა, განიცდიან გონებით ჭსნისათჳს ჩუშნისა საღმრთოთა
მათ წარმოებულთა ძირსა თანა სიონ მთისა, ხილუასა თანა წმიდისა ტაძრისა
და თვთ ზღუდეთაცა შინა იერუსალიძისთა.

ანნა მღუდელთმოძღურისა სახლისა ადგილსა, ძირსა თანა სიონ მთისა,
შინაგან ქალაქის ზღუდისა აქუსთ სომეხთა ეკკლესიაჲ.

ადგილი, სადაცა ეჩუშნა მაცხოვარი მარია მაგდალინასა, მარია დედასა
იაკობისსა და მარია სალომესსა არს შორის ზღუდისა და ბჭეთა სიონ მთისათა.

სახლი სიმონ ფარისეველისა, რომელსაცა შინა შეინანა მაგდალინა ცო-
ლუანი თჳსნი, არს კერძოსა შინა ქალაქის აღმოსავლეთისასა და შემდგომ აღ-
გილსა ამას ნამყოხსა ეკკლესიისა თხილუშბიან-ლა დღეს ოდენ ნაქცევნი.

მონასტერი წმიდისა ანნასი, დედისა წმიდისა ქალწულისა, რომლისაცა
ქუშუშე მდგმოებს ქუბაბი უბიწოდ მუცლად-ლებისა, თუშცა არს ჯამად, გარნა
ხრისტიაწენი, მსურველნი ხილუად ამისა, შეველენ ამას შინა ფარვით, მიცემი-
თა მეციარისა თეთრისათა მცუშლთადმი მისთა. დროთა მართლმადიდებელთა
მეფეთისა უცხოვრიგისთ ამას შინა ბერთა და არს მახლობლად სახლისა სიმონ-
ისა.

საპურობილეჲ წმიდისა პეტრესი არს ახლო გოლგოთისა. დიღეგისა ამის
დაშთომილთა ძუძლთა კედელთა შინა ჩანან რვაღისა ჩანგალნი, კაენი და
კულფნი.

სახლი ზებედესი არს მეზობლად წმიდისა პეტრეს საპურობილეჲსა. აღ-
გილსა ამის სახლისასა მდგმოებს ეკკლესიაჲ მართლმადიდებელთა ბერძენთა.

სახლი მარიაშისა, დედისა იოანესა, რომელსაცა შინა შეფარველ არს
წმიდაჲ პეტრე, ანგელოსისა მიერ განთავისუფლებული, არს დღეს ეკკლესიად
სირიანელთა.

ადგილი იაკობ დიდისა სატანჯუშლთა, ვითარცა ითქუა უკუშ ზემო,
მეორეჲსა ნაწილისა გვერდსა 202-სა, არს მონასტრად სომეხთა დია დიდუშუშ-
ნიერ, რომელსაცა შინა ცხოვრებს პატრიარხი მათი კრებულოთ თჳსით.

ზღუდეჲ ქალაქისა ამის არს მოგრძე ოთხკუთხედი.
სიგრძეჲ ამისი არს აღმოსავლეთით დასავლეთისადმი და
არს უმცირეს ძუძლისა იერუსალიძისა, რომლისა გამო-
ცა არს სიონი გარე ზღუდისა კერძოდ სამკრეთისად. უბნობენ გალავნისა ამისთჳს
ხრისტიაწენი წმიდისა ელენას მიერ აღშენებულად, გარნა მაჰმადიანნი მეგანრე-
მზომენი პირველთა, ამტკიცებენ სელიმის ძისა სოლიმანისაგან 1534-სა წელსა
აღშენებას ამისსა ამას შინა ჰმოტანებულისა ქჳსა ძლით, არაბულად ზე წარ-
წერილისა.

თჳს იერუსალიძისა ზღუ-
დისა

თვს ბჭეთა იერუსალიმისა ბჭენი და ქუჩანი თუითქემის სრულიად დაქცევულისა ზღუდეასთა ქალაქისა ამის იპყრობენ თვს-თვსთა სახელთა, რომ-
ლებითაც უწოდებიათ ძულადღე მცხოვრებთა ამის შორისთა და რომელ-
თაცა სახელნი არიან შემდგომნი.

8 ბაბ ელ-ხაჰმონდ ანუ ბაბ ელ-ხაჰმ—ბჭენი სუტკიანნი. არიან ჩრდილო-და-
სავლეთის კერძოხსადმი. აქაჲთ არს გზაჲ საფლავთა მიმართ მეფეთათა, ნაფ-
ლუჲს ანუ სეჰიმს, აკრას, დამასკოსა და იოპესა. უწოდებენ ბჭეთა ამათ ბაბ
ელ-აჰმონადცა და სწამებენ, ვითარმედ ოდესცა სიმონ კირინელი შემთხუშვია
ჯუარტკრათუელსა იესო ხრისტესა, მაშინ მომავალა იგი დამასკოჲსა ბჭეთ.
10 უწინდელთა დროთა თაყუანის-მცემელნი შემავალან ოდენ ბჭეთა ამათ ძლით.
დღეს უწოდებენ ამას მხოლოდ ბჭედ დამასკოჲსა ანუ შამისად, რომელთა ძლით-
ცა შევემოველ მეცა პირველგზის ქალაქსა ამას.

ბაბ ელ-ზაჰლარ—ბჭენი განთადისა ანუ გრკალისა. არიან ჩრდილოეთის
კერძოდ და მიიყუანებენ ქუაბისადმი იერემიას გოდებათასა.

15 ბაბ ელ-სილი მარიაჲ — ბჭენი წმიდისა ქალწულისა მარიამისნი. არიან
კერძოდ აღმოსავლეთისა, პირისპირ ელეონისა მთისა. არაბულად ეწოდების
კუალად ბჭეთა ამათ ლეტტა და ეზაჰიანცა ბჭედ წმიდისა სტეფანეჲსა და მა-
რიამისად შემდგომთა მიერ მიზეზთა: პირველად, რამეთუ ახლოს ბჭეთა ამათ
წამებულ არს წმიდა სტეფანეჲ; მეორედ, რომელ შინაგან ბჭეთა ამათ არს
20 აბანოჲ ანუ ნამყოჲ აბანოდ წმიდისა ქალწულისა და მესამედ, ვითარმედ ბჭე-
თა ამათ ძლით ვლენან საფლავისადმი ღმრისმშობელისა. ხოლო დროთა იუდე-
ანთათა სწოდებია ამათ ბჭენი სამწყოსათა¹.

ბაბ ელ-დაჰრარაგ—ბჭენი დაოქროვნებული. არიან კერძოდვე აღმოსავლე-
თისად, პირისპირ სოლომონის ტაძრის წინაბჭეჲსა. ესენი არიან აღმოშენე-
25 ბულ (იტყვან თათართა მიერ), ვინაჲთგან სმენიყოსთ მათ, რამეთუ ხრისტია-
ნენი აღიღებენ ოდესმე ბჭეთა ამათ ძლით ქალაქსა ამას და სწამებენცა, ვითარ-
მედ ბჭეთა ამათ ძლითუც შემოსლველ იყოს აქა იესო ხრისტე ბაიაობისა კვრა-
სა შინა.

ბაბ ელ-მოჰარარბ—ბჭენი მოჰარარბინელთა, ბარბარელთა ანუ უცხო თესლ-
30 თა. ესენი არიან შორის აღმოსავლეთ-სამჭრეთისად ველსა ზედა ანნონისასა,
თუითქემის კუთხესა შინა სოლომონის ტაძრისა და პირისპირ სილოამ სოფლი-
254 სსა. ამათ უწოდებენ ბაბ ელ-მეჰლარებ, ესე იგი დამპალნი ბჭენი. ამათ ძლით
მიუყუანიესთ იესო ხრისტე პილატესად ურიათა, შემპყრობთა მისთა მტილსა
შინა ელეონისსა.

35 ბაბ ელ-ნაჰბი დაჰუდ—ბჭენი წინასწარმეტყუელისა დავითისა. არიან
კერძოდ სამჭრეთისად, თხემსა ზედა სიონ მთისასა, თუითქემის სისწრივ დავი-
თის საფლავისა და საიდუმლოჲსა სერობისა. ვითენიმე იტყვან ბაბ სილ-დაჰუ-
დისად და ბჭედ სიონისადცა, რომელთა ძლითცა აქუსთ აღკრძალველ სლუჲა
ხრისტიანეთა და სხუათა, მაჰმადიანთა მიერ დასჯასა ქულშე სიკუდილისასა.

40 ბაბ ელ-ხაჰლილ—ბჭენი საყუარელისა. არიან დასავლეთის კერძოდ სასახ-
ლესა ანუ გოდოლსა თანა დავითისასა. ამათ ძლით წარველიან ბეთლემს, ქებ-
რონს და წმიდისა იოანეს უდაბნოსა შინა. უწოდებენ ესრეთუც ბჭედ აბრაჰამი-
სად, იოპესად, პილიგრიმელთა და დამასკოჲსადცა; გარნა დღეს მოსიესთ ამათ
მხოლოდ სახელი დავითისა.

¹ ბჭეთა ამათ ძლით უტარებიათ პირუტყვნი სამოვრად.

თუხ ჭუჩათა წმიდისა ამის ქუჩანი არიან ათნი, რომელთაცა შორის სამნი უპირ-
ქალაქისათა ველესნი დაინიშნიან პირველ სახელითა მათითა, ხოლო
შემდგომ შუდნიცა იგი მომცრონი.

გარარატ ბაბ ელ-ხაჰმონდ—ქუჩია სუმტიანთა ბჭეთა; განაკუშოს ქალაქსა
ჩრდილოეთით სამხრეთისადმი.

5

სუქქ ელ-ქეჰბიცი—ქუჩია დიდისა ბაზრისა; მდებარეა დასავლეთით აღმო-
სავლეთისა მიმართ.

გარარატ ელ-ალლამ—გზაჲ შეჰირუშბისა ანუ საღმრთისა. ქუჩია ესე წარე-
ლის ამბორის საყოფელის ადგილით, ახლოს მდიდრისა და პილატესა სახლთა
და დასრულდების ბჭეთა თანა ბაბ ელ-სიდი მარიაშისათა.

10

გარარატ ელ-ნასსარა—ქუჩია ხრისტეანეთა. ესე განერცნების წმიდისა საფ-
ლავით ლათინთა მონასტრადმდე.

გარარატ ელ-არჰმან — ქუჩია ჰაოსიანთა. აღმოსავლეთით კერპო გალავნი-
სა მათისა.

გარარატ ბაბ გოტტა—ქუჩია ახლოს ტაძრისა.

15

გარარატ ელ-მუსელმინ—ქუჩია მუსელმანთა ანუ თათართა.

გარარატ ელ-იაჰუდ—ქუჩია იუდეანთა. ამას შინა არიან დუჰანნი კასაბთა
ანუ მესაკლავეთა.

გარარატ ელ-ზაჰლარ — ქუჩია, რომელსაცა შინა მდგარან მეშფოთარნი და
აეაზაკნი.

20

გარარატ ელ-მაჰგარბე—ქუჩია მაჰგარბელთა.

თუხ ტაძრისა სოლომონისა ტაძარი სოლომონისა, დაქცეული უწინარეს 600-ისა
წლ-თა შობადმდე ხრისტესა, განახლებულ არს 70-წლობი-
თისა ტყუშობისა შემდგომად იოსედესის ძის იოსუსისა და

25

სალათიელის ძის ზორაბაბელის მიერ. იროდე ასკალონიტელსა სრულებით გამო-
უცელიეს მეორეჲ ტაძარი ესე. 10000000-თა მუშაკთა უშენებიესთ იგი 9-სა
წელსა. ნამუშავეი ყოფილა განმაცუფრებელი და დაუსრულებიათ უკუშ შემდ-
გომად იროდესა ფრიადისა დროსა წარჰკდომასა თანა. იუდეანთა აღმოუე-
სიესთ ჳნარკუ და მომჰრელთა მთის თხემისა, გაუკეთებიესთ უკანასკნელ მეო-
რეჲ ესე ვრცელი, რომელსაცა ზედა ყოფილ არს ტაძარი ესე აღშენებულ ქა-
ლაქითა ამით აღმოსავლეთისადმი ველთა ზედა სილოამისა და იოსაფატისათა.

255

30

იესო ხრისტე შემდგომ შობისა თვისისა განვლასა თანა 40-ისა დღისისა
მიუღანებულ არს მეორესა ტაძარსა ამას შინა. წმიდასა ქალწულსა ამას შინა
მიუღიეს განწმედაჲ სჯულისამებრ, 12-ისა წლისას უსწავებიეს ამას შინა სჯუ-
ლისა მოძღუართათჳს, ამის გამო განუტეაჲს მიმომსყიდულნი, ამას შინა ყო-
ფილ არს განცილლ ეშმაკისა მიერ, ამას შინა მიუტევებიეს მეძავობასა შინა
მხილებულისა დედაკაცისათჳს ცოდუანი. ამას შინა უთქვამს იგავი კეთილისა
მწყემსისა და იგავნი ორთათჳს ძეთა, ვენაჳისა მმოქმედთა და ქორწილისათჳს.
ტაძარსა ამას შინა შესლულ არს იგი ლაღადებათა თანა მიგებებული ბაია-
ებითა და რტოებითა კვრასა ბაიაობისასა. უკანასკნელ ამას შინავე წარმო-
უთქვამს:—„მიეცით კეისრისა კეისარსა და ღმრთისა ღმერთსა“¹. და ამას ში-
ნავე უდიდებიეს წულილი ქვრივისა.

35

40

ტაძარი ესე უწინარეს ოთხისა თთჳსა ჩემისა აქ მოსლჳსათა შეეგრულე-
ბინათ ახლად აღშენებითა საძირკულით თხემადმდე, რომელსაცა ზედა ემუშა-
კათ 9000-სთა კაცთა სასყიდლით დადგინებულთა 7-სა წელსა. გარნა, თუ ეი-

45

¹ მათე, 22, 21.

თარი არს არხიტექტორაჲ ჯამისა ამის—მსგავსი პირველისა მის ტაძრისა, ანუ, სახეა შეწინიერისა მავრთა არხიტექტორობისა, ვგონებ, შეუძლებელ არს დამტკიცებით თქვამა ამისთვის. არაბნი მამულობითისა და გვაჯობითისა კანონთა ძლით-
 5 თვსთა ამკობენ ოდენ გარეგანსა შენობათა თვისთასა და სიყუდილი მიიწვივის ყოველსა ხრისტეანესა ზედა, რომელიცა არათუ ოდენ შევალს ლაჰმეთ ელ-სა-გარსა, არამედ ეზოსაცა შინა მომცუშლსა მისსა.

მე ესწერ აწ გარეგანობასა ამისსა, ვითარცა ვხედავ, და შინაგანისათვის ამისისი ვიტყვ მხოლოდ მას, რაჲცა მესმა წმიდისა საფლავისა ტაძარსა შინა კეთილწესიერების მცუშლისა თათრისა მაჰმადის მიერ.

10 ფანჯრით პილატესა სახლისათ ჩანს დიდი მერეჲ ჯამისა პირველ ეზოდ ტაძრისად ყოფილი.

მერეჲ ესე არს ეზო, რომელიცა ჯერ-არს იყოს 650-ს ნაბიჯადმდე სიგრძით და 520-ს ნაბიჯადმდე სიგანით. ზღუდენი ქალაქისა ჰსცუშნ ეზოსა ამას აღმოსავლეთით და სამკრეთით. დასავლეთით აქუნ ამას შენობანი თათართა, ხო-
 15 ლო ჩრდილოეთით—მოზღუდულ ნაქცევთა მიერ პილატეს სამსჯავროსა და იროდეს სასახლესათა.

12-ნი სუტტიან შესასლუშლნი, ერთნი მეორეთაგან თვნიერ ზომიერების დაცუსა მოშორებულნი და სრულიად უშნონი, არიან შესასლუშლად ეზოსა ამას შინა. უბირუშლესი შესასლუშლთა ამთაგანი არს პირისპირ ძუშლთა შეწინი-
 20 ერთა ბჭეთა, რომელნიცა უწყვიან ხრისტეანეთა სასწავულისა ძლით წმიდისა-პეტრესსა და შესასლუშლენი ესე არიან განათლებულ ლამპარათა მიერ.

საშუვალ ეზოსას ამის არს მეორეჲ უმომცროსი ეზო, მომალლოჲ პირველისა ექუსისა ფუთით, მსგავსი უმოაჯროსა გასასლუშლისა. მეორესა ეზოსა-
 25 256 ამას აქუს, ვითარცა იხილუშმის და იტყვანცა მრავალნი, 240 ნაბიჯნი სიგრძე და 160 სიგანეჲ. ამას ზედა აღიან ოთხისევე კერძოდ მარმარილოსა კიბეთა ძლით და თვთუელსაცა კიბესა ჰქონან რვა-რვანი ჯარისხნი.

შორის ზემოსა ეზოსას ამის მალლოობს ჩინებული ჯამი ლოდისა. ახლოს თვთ ჯამისა ამის არს ჯურღმული, რომელსაცა შემოსდის წყალი ძუშლი-
 30 სსა დაბეჭდილისა წყაროსას, სადაცა თათარნი ჰყოფენ დაბანასა თვისსა უწინა-რეს ლოკუსა. არიან ესრეთუშ აქა-იქ რაოდენნიმე ძუშლნი ხენი ზეთისა ხილთა და კიპაროსთა ორთავე ეზოთა ამათ შინა.

ტაძარი არს რეაკუთხედი, მსგავსი დიდისა ფონარისა რვის კერძოსავე მქონებელისა და თვთუელსა შინა თვთოესა ფანჯარტანებულისა. ფონარი ესე არს დახურულ გუმბათითა, რომელიცა ყოფილა უწინ თითბრითა ოქროთა
 35 დაფერვილითა, გარნა დღეს ტყვიითა. ისარი კმად უცხოასა შნოასა, განწყვედილი ნახევარ მთოვარეთა, ასრულებს მთლად შენობათა ამას, არაბთა კარავისა მსგავსსა უდაბურსა შინა დგმულისა. იტყვან, რამეთუ თვთოსა კუთხესა რვა-თაგანსა აქუნდეს სიგრეჲ 35 ბიჯი; ხოლო თვთ ჯამსა გარეგან სიმგრგულითა ეპყრას 280 ბიჯი და იყოსცა სიმაღლითა 23 საყენი ანუ 69 აღიო.

10 კედელნი არიან გარეგან მოსილ წულთა-ფეროვანთა ქუათა მიერ, შემკულ არაბულითა მხატვრობითა და აღ-კორანისა იგავებითა, რომელნიცა არიან დაწერილ ოქროსა ვარაკითა; ხოლო რვაი ფანჯარანი ფონარისა არიან განშუქნებულ მგრგვალთა სხუადასხუაფერთა მინათა მიერ.

შინაგანისათვის ლოდის ჯამისა არშემძლებელ ვარ თქვამად რაჲსამე, ვინაჲთ-
 15 გან ყოველთა ხრისტეანეთა აქუსთ დაშლილ შესლუად ამას შინა და ესრეთ, მეცა, წილხდომილი ხუშდრისა მათისა, ვუბნობ მას, რაჲცა მესმა ზემოქსენებულისა თათრისა მაჰმადის მიერ:

„დიდი გუმბათი არს დაწყარებულ ორს წრედ დადგინებულთა მარმა-რილოჲსა სუტტა ზედა, რომლისაჲცა საშუევალ არს დიდი ლოდი და რომელსაჲცა ზედა, თქმულთამებრ მისთა, შემდგარა მაჰმად ფეხ-ჰაჰმადი მათი, ოდეს-ცა აღსლულა ცად. ამის გამო აქუსთ თათართა ლოდისა ამისდამი ფრიადი პატივის-ცემაჲ. ხოლო შემძლებელნი და მდიდარნი აძლევენ მკითხულთა თეთრ-სა, რათა შემდგომ სიკუდილთა მათთა ლოდისა ამის თანა უკითხონ მათ აღ-კორანი რაოდენსამე დროსა.

8.

შინაგანი ჯამისა ამის არს თეთრად ვალესილ, გარდა რომელთამე ად-გილთა, რომელთაცა ზედა არს დაწერილ სახელი ღმრთისა მსხვლითა არა-ბულითა ასოებითა ლაჭვარდითა და ოქროს ვარაკით შეზავებულითა.

10.

უკეთუ ვითარმე შევალს ამას შინა ვაჰური (ესრეთ უწოდებენ მაჰმადიანნი ხრისტეანეთა), მაშინ ესრეთ გვრწამს ჩუენ მით რამეთუ, რასაცა ითხოვს იგი ლოდისა ამის თანა, მყისუჲ უსმენს ღმერთი, თუმცა კიდეც სთხოვოს მას და-ბყრობად იერუსალიმისა ხრისტეანეთა მიერ და აჰად აქუსთ მათ აკრძალულ შესლულად ამას შინა.

16

ტაძარსა ჰქონან შესასლულნი კარნი ოთხნი: აღმოსავლეთით, დასავლეთით ჩრდილოთ და სამკრით. თუთელსა კარსა აქუნ ბჰენი თჳსნი, განმაცუფრებულად ნამუშავენი და ექუს-ექუსნი სუტტნი მარმარილოჲსა და პორფირისა, თჳსთა ქუსადგურებ-თხემნახნიანნი. შინაგანი არს მრთლად თეთრისა მარმარილოჲსა; იატაკი დაფენილ პირად-პირადითა დიდრონისა მარმარილოჲსა ფიცრებითა; უმეტესნი ნაწილნი სუტტა არიან მარმარილოჲსა და ტყვეისა, რომელნიცა შე-მოუტანიათ ამას შინა თათართა ბეთლემით, წმიდისა საფლავით და სხუათაცა ეკლესიებითა გამო შემდგომად მათგან დაქცევისა მათისა.

257

20

ჯამსა ამას შინა არიან 32-ნი სუტტნი კომრალისა მარმარილოჲსა ორს წრედ, რომელთაგანცა უდიდესთა 16-თა უპყრეისთ თჳს ზედა პირველი გუმ-ბათი და სხუანიცა კამარანი. თუთელი სუტტი დგას ქუსადგურსა ზედა და აქუსთცა თხემნი ნახნიანნი. ვარემოს სუტტთა არიან სხუაგუარნი შამდლნი რვა-ლისა და თითბრისა გამო ქმნილნი, ოქროსა შინა ცურებულნი, რომელთაცა ზედა არიან დაწყობილ 20-ნი ათასნი კანდელნი. ამათ ანთებენ ხუთშაბათო-ბით, შემდგომ მზის დასლუჳსა და აქრობენყე პარასკევსა, შემდგომად შუვად-ლისა. ესრეთუჲ ანთიან ესენი გაუქრობულად ყოველწლივ ერთსა თთუშსა, დროსა მათისა რაჰმაზანობისა ანუ მარხუასა.

25.

30.

შორის ჯამისა ამის არს მომცროჲ სუტტი მარმარილოჲსა, რომელსაცა ზედა აღინა ვარედამ 18-თა ჳარისხთა ძლით კიბისათა. ამას ზედა აღდის კაღი ყოველსა ოთხშაბათსა 12-ისა ჟამითა მეორეს ჟამადმდე, რომელსაცა დროსა გან-გრძელდების ცერემონიაჲ მათი, ლოკუა და განმარტებაცა რომელთამე უპი-რულმღესთა მუტლთა აღ-კორანისათა.

35

გარდა 32-თა სუტტთა, რომელნიცა იპყრობენ გუმბათსა და კამარათა, არს კუალად ორი მომცროჲ სუტტი, ფრიად ახლოს დასავლეთისა კარსა თანა, რომელთაცა, მჩუენებნი უტბოტუშენლთა თჳსისა სარწმუნოებისათა, არწმუნებენ, მით რამეთუ ოდესცა თავისუფლად განვლიანყე ივინი ორთა ამათ სუტტთა შორის, მაშინ ივინი წინათუჲ არიან დანიშნულ მაჰმადისა სამოთხეასათჳს და იტყვანცა, რომელ უკეთუ ვაჰური ანუ ხრისტეანეჲ მოინდომებს განვლასა სუტტთა ამათ შორის, მაშინ ესენი დაიძრვან ადგილით თჳსით და შესლულსა მას მათ შორის გასჳყლედენ ანასლად.

40

48.

სამსა ნაბიჯსა ზედა ორისა ამის სუშტით ძევს იატაკსა ზედა ლოდი, რომელიცა ჰვავს შავსა მარმარილოსა, სიგრძე-სიგანით სამ-სამფუთიანი. ლოდსა ამას აქუს 23 ნახურეტი, რომელნიცა ჩანან ლურსმანთა ადგილებად და რომელთა შორის არს დღესაც ორი ლურსმანი, გარნა რაჟსათუ სოფილა ესე საჭმარ, არავინ უწყის. თუმცა იტყვან, ვითარმედ ლოდსა ამას ზედა შედგებოდინ წინასწარმეტყუშლნი შესასხდომელად ცხენთა შესლუსათუს ჯამსა შინა და რამეთუ ლოდსა ამას ზედა კშთამოსულიყოს მაჰმად, ოდესცა მოსლულა ბედნიერისა არაბითთა შემდგომ მგზავრობისა მისისა სამოთხესა შინა, სადაცა უსაუბრებთის ღმრთისა თანა*.

10 გეგმი ყოვლად ბრწყინულელესა წმიდისა საფლავისა დიდისა ტაძრისა, მდებარე გუშრდთა შორის 50-ისა და 51-ისთა* (სურ. 15), თუმცა აცნობებს საყუარელთა მკითხუშლთა ჩემთა მის შორის შეცუულთა თაყუანის-საცემელთა ადგილთა, განსაკუთრებულთა და საზოგადოთაცა მართლმადიდებელთა და სხუთთა ხრისტეანეთა შორის, თანასწორ ვითარ სიგრძე-სიგრეცე და სიმაღლესა თუსსა, გარნა საჭიროდ ვპრაცხ საზოგადოთა მათთუს თქემად, თუ ვითარ მოქმედებენ

258 დროსა საღმრთოჟსა მათ მიერ მსახურებისასა, მკირედითა ოდენ განრჩევითა, შესახებელად წმიდათა სამკაულთა ეკკლესიისათა მათ მიერ ადგილთა ამათ შინა შეწირულ-ჰმარებულთა.

ლათინთა და ზოგად ფრანგთაცა უწინარეს ჩუშნსა 11-ისა დლითა მოსდისტ თთუშნიცა და მათ შორის პყრობილი დღესასწაულებანიცა, მაშასადამე წმიდაჟ პასეხიცა, რომლისათუსცა, უპირველეს ჩუშნსა რაჟცა დღე იყოს, უკეთუ სურუსთ მსხუშრპლისა შეწირვაჟ წმიდასა საფლავსა ზედა, შეიტანენ ტრაპეზსა თუსსა ვეცხლისა გამო ჰქნილსა და დამდებნი მისნი გარდმოგორებულსა ლოდსა, იწყებენ წირვად. შემდგომ ამათა შევლენან მას შინავე ბერძენნი, შემტანნი წმიდისა ტრაპეზისა თუსისა ვეცხლისაგან ჰელოვნებულისა და დაოქროვებულისა, განავებენ საღმრთოსა ლიტურგიასა და გამოვლენ რა ესენი აქედამ ტრაპეზითურთ თუსითუშ, იჩინებან სომეხნი წარმართულად წირუსა თუსისა პირველთამებრვე სახითა. მხოლოდ წმიდასა ამას საფლავსა ზედა არს ერთთა და მათუშ დღეთა შინა საღმრთოჟ მსახურებაჟ ჰსენებულთა ამათ ხრისტეანეთა მიერ.

30 ქუშუქო ანუ ტაგრუცი წმიდისა საფლავისა შინათ და გარეთ არს მოფარდავეულ ხასკირმიზისა ხვედითა, ოქროპროზუმენტიმოვლებულითა კიდურთა ზედა და საშუვალთა მათთა ვეცხლისა ძაფითა ნაკერიითა ლერბებითა ფრანციისა და ლიშპანიისა მეფეთათა. აღმწევი გარეშე ფარდათა ამის ტაგრუცისათა, იხილავ წმიდათა ხატთა, რომელთაცა წინაშე დაუშრეტელად ანთიან

35 კანდელნი ორნი სამკრეთით; პირველი არს სომეხთა და მეორე—სირიანელთა; ხოლო დასავლეთით—ბერძენთა, ესრეთუშ ჩრდილოეთით სამნი: აბაშელთა, კივთთა და ლათინთა.

წმიდისა საფლავისა ამის ტაძარსა შინა აღმოსავლეთისადმი თუთ საშუვალი სობოროჟ ეკკლესიაჟ არს საკუთრად ბერძენთა, სადაცა არს ესრეთუშ საშუვალი უბეჟ ქუშყნისა, დანიშვნული მომცროსსა მარმარილოჟსა სუშტითა.

ადგილი წმიდისა გოლგოთისა, სადაცა ჭუარს უცკუსთ უფალი და კუალად ადგილი, სადაცა უპოვნისთ ჭუარი, და კლდეჟ ცხებისა არს საზოგადოჟ.

ადგილი წმიდისა გოლგოთისა, რომელსაცა ზედა ყოფილა დადგინებულ ჭუარი და ადგილი ანუ საპყრობილეჟ, სადაცა დაუქრძალავთ უფალი ჩუშნი მას დროდმდე, ვიდრემდის მოსთხრიდიან ორმოსა დასამაგრებელად ჭუარისა, ყოფილა ქართუშლთი, გარნა დღეს ჰფლობენ მათ ბერძენნი.

* იგულისხმება ხელნაწერის გვერდები.

ადგილი, სადაცა განეცხადა მაცხოვარი ღმრთისმშობელსა შემდგომად აღდგომისა თვისისა, არს ლათინთა.

ადგილი წმიდისა ელენისა და ადგილი, სადაცა უყრიეს წილი და განუყვესთ სამოსელი უფლისა, უზყრიესთ სომეხთა.

სამწირველოა, ახლოს ადგილისა მის, სადაცა ეჩუშნა მარია მაგდალინასა უფალი სახითა მეტილევასათა, წოდებული სამწირველოდ მარია მაგდალინასად, ეკუთვნის სირიანელთა.

ყოველნი იგი, რაცა ითქუნეს აქამდე, იხყრობიან სამწირულოებთა შინა დიდისა გუმბათსახანისა ტაძრისათა, რომლისაცა საშუვალსა მალროას მდიდრად შემკობილი ტაგრუცი, მფარველი მაცხოვრის საფლავისა, ათითა მარმარილოასა სუტებითა. გარდა დიდისა ამის გუმბათიანისა ტაგრუცისა, ადგს კუალად წმიდასა საფლავსა მეორე უმომცროესი ტაგრუცი მარმარილოასა ყოვლით უმეტეს განშუენებული, თხემხურჯლი თეთრითა რკინითა, რომელსაცა უდგნ 12-ნი სუტნი არაღვინის ფერისა მარმარილოასა დაოქროიანებულ-გრეხილებიანი.

მომკსენებელი ყოვლისა ჩემ მიერ ხილულისა, შევე-
 თხ კომლობით რიცხუთა წმიდასა ქალაქსა ამას შინა
 წმიდასა ქალაქსა ამას შინა მცხოვრებთასა

მომკსენებელი ყოვლისა ჩემ მიერ ხილულისა, შევე-
 ხები ესრეთუქ რიცხუთაცა წმიდასა ქალაქსა ამას შინა
 მცხოვრებთასა, რომელთათვისა იტყვან 15000-ს კომლად-
 მდე; ესე იგი ბერძენნი 942, ლათინნი 29, სომეხნი 40,
 კიეთნი 900, სირიელნი 530, მაჰმადიანნი 1723 და ურიანი 10790-ნი კომლ-
 ნი, გარნა, მიხედვასამებრ მცხოვრებთა ამით მიერ პყრობილისა ადგილისა, უკე-
 თუ შედგების ნახევარიცა რიცხუ ზემოდანიშენულთა რიბცეთა, მაშინ ივითა
 ეერ განერების იქვსა. ხოლო ვითარცა იყოს იგი, სქესი მდედრთა არს აქა მრავ-
 ლით უმეტეს მამრთა ზედა, ვინაჲთგან სწამებენ ესრეთ, რომელ დედანი ისრა-
 ელთა, ვერმკუტლნი მეულღობითისა თანამღებობისა, სახეთა ქუტუშე ღმრთის-
 მოყუარებისათა დამტევებლნი მეულღეთა, შვლთა და ნათესავთა, წარმომღებნი
 თვსთანა შეძლებათამებრ მათთა თეთრთა და ნივთთა, მოვლენან აქა საუკუ-
 ნოდ საცხოვრებელად, რათა ნაშთნი დღენი ცხოვრებათა მათთანი განატა-
 რონ ლოკუასა და წმიდასა სინანულსა შინა; არამედ, წინააღმდეგ ყოვლისა
 კეთილისა, იქცევიან აღჯრუსხმელთა და უბრძანებელთა გემოთმოყუარებათა
 და ბილწებათა შინა.

13-სა. მეათესა ეამსა დილისასა, შემდგომად კერძობა-
 თა და ბარგთა ჩემთა იოპეასადმი ვასტუმრებრებისა, გა-
 ევმწოდებ წმიდასა მიტროპოლიტსა მისაელსა, სხუათა
 ყოველთავე იერარხთა, ეპიტროპოსსა პროკოპიოსსა, კამერასთა ანთიმოსსა და
 პართენიოსსა, დროგუმანსა მიტროფანესა და წარგმოველ აქაჲთ იოპეს მიმართ
 რიაზანელისა იერომონოხოისსა პაისიით, სპირიდონ სივინით, მიხაილ დრაკული
 კრიტიკოსით, იასაღჩი მანუელ ბოწნიაკით და მსახურებით ჩემით გრაგორ რუ-
 აძით და პეტრე ბაქელაშვილით. მოსლვეულთა ჴევსა თანა ნალუარვეისასა, ვპო-
 ვენით 7-ნი არაბნი განმძკუტლნი ერთისა სომხისა, ამ-
 ნანაგათგან თვსთა ვითარმე მოშორებულისა. ვნებულმან
 ხრისტინემან ამან, შეშინებისა გამო გონებამიხილმან

და ენისაცა უფლებად მოკლებულმან, მოაქციენა ჩუშნდა დამდაბლებულნი სა-
 ხედულნი თვსნი, რომელთა ძლითცა გვალვიძებდა შემწეობად თვსად, რომლი-
 სათვსცა მიეცივიდით ჩუშნ მსგავს ელვისა ავაზაკთა ამით არაბთა, მთხოვნი
 მიქცევად მათ მიერ წართმეველთა ნივთთა სომხისად, გარნა გარდა უენობისა,

რომელიც არ ვიცოდით ჩუშნ შეგონებისათვის მათისა, ჩნდნენეუ ბარბაროსნი ესე მოუღრეკელად. უკანასკნელ მოგვეწივა უკან დარჩომილი იასალჩი მანუელ ბოშნიაკი, რომლისა ძლითცა ვეტყოდი მტარვალთა ამათ მიცემად ნაძარკეთა სომხისა და რაოდენცა ვურჩევდით მშუდად დანებებასა პატრონისადმი მიტაცებულთასა, ეგოდენ უფროს მეუარებოდიან შიშველნი ესე ტირანნი და არ
 260 ერჩდიან სიტყუათა ჩუშნთა, რომლისათვისცა გაგულსებულმან მივიგდე ცხენი მათდა და დავუშინე მათრალითა სპილოს ტყავისთა ერთსა მათგანსა. შილუშლნი ამისნი ჩემთანა მყოლნი შეუდგენენ ესრეთუშ მაგალითსა ჩემსა და თვთუელმან თვთუელთა მათგანთა ზედა განიგდეს წილი, რომელნიცა შემდგომად კარგად დაბეგვათა მათთა იძულებულ იყუნენ მოქცევად ყოველთა მათ, არაცა მიეღოთ სომხისა მისგან, და ესრეთ, კმაყოფილი სომეხი ესე შევსვთ ჯორსა თვისა და წარმოვიყუანეთ ერთად ჩუშნთანა.

ჰშთამოსლევულთა ჴეცსა ნალვარევისასა და შემდგართა ჴილსა ამას ზედა მღებარესა, ვკითხე ჩუშნ მიერ განჩინებულსა სომეხსა მამეულობისა, სახელისათვის მისისა და მისთვისცა, უკეთუ აკლს რაამე ნივთთა შორის თვისთა, რომელმანცა მომიგო: „აფენდემ, მე ვარ ქალაქით სმირნით, სახელითა კარაპიტ უსუფ-ოღლი და გარდა ორმეოცისა ფარისა, არარაჲ დაშთომიესთ ჩემი არაბთა იმათ, რომლისათვისცა სიკუდიდმდე ჩემსა დამცუტელი ჩემ შორის თქუშნდამი მადლობისა შეწვევისათვის ჩემისა, გთხოვთ ვედრებით არ დამიტევოთ გზასა ამას ზედა მარტოდ, ვინაჲთგან მოვშორდი ამხანაგთა ჩემთა და მერმე, მცდელსა მათისა მოწვევისასა, დამხუნდნენ ავაზაკნი იგი არაბნი, რომელთაგანცა განმარინეთ თქუშნ“.

განსლევულთა ჴილსა, ვიხილუთ რაოდენმე სიშორესა მისსა, ახლოს გზისა, მაღალ ადგილ მწუნანოანსა სამეოცადმდე კაცნი და დედაკაცნი ჰშთამომგდარნი, რომელთათვისცა გვრქუა კარაპიტამ, ვითარმედ ესენი იყუნენ ამხანაგნი და თანამოგზაურნი მისნი და ელოდნენცა მას, რომელი დავუტევეთცა მათთანა ნებისამებრ მისისა.

გამგრძობთა გზისა, გავმოვლეთ ემმასო, რომლისაცა დაღმართისა საშუვალსა, მარჯუენით გზისა განვიხილუთ სრულიად დაქცეველი ეკკლესიაჲ სახელსა ზედა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისსა და კელლიანისცა ეკკლესიისა ამის სამღუდლოთა და მსახურთა. აქაჲთ შედგომილნი გზისა წინამდებარეჲსა თუალგარდაუთხმელიასა მინდვრისა მწყემსთა და არევთა მიერ ცნოვართათა თუთიქემისი მთლად დაფარვულსა, მოვიწივენით პირველსა ეჲმსა ელეუსა ერთსა, რაოდენთამე დიდროანთა ზეთა და მცირისა წყაროჲსა მიერ მდიდებობელსა, რომელთაცა ქუშუშე, სიცხისა გამო დამაშვარლნი, გარდაგვპდით განსუსნებად და ცხენნიცა ჩუშნნი მიეუშვით ბალახთა ზედა. მომსადილოებელნი წყაროჲსა ამისთანა, შევუდევით კულად გზასა. პირველ ყოველთა ვვიდოდი მე, შემდგომად ჩემსა იერომონოხოსი პაისი, ამასთან სპირიდონ სივინი, პეტრე ბაქელაშვილი და გრიგორ რუაძე. მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და იასალჩი მანუელ ბოშნიაკი დაშთომილიყენენ

40 თქ მწყეშნთა არაბთა ავაზაკოზით მომქცევთა ჩუშნდა კულად წყაროჲსავე თანა. ორნივე კერძონი გზისა იყუნენ მოცეულ ცნოვართა და მწყემსთა მიერ, რომელთაცა, მხილუშლთა ჩუშნთა მცირარიცხუშლდობისა, დაგვიდგინეს ერთი ჴელტორიანი მწყემსი გზასა ზედა შეყენებად ჩუშნდა და, უკეთუ ძალი იდებენ, განძრკუადცა. ოღესცა მივებლოე გზისა შემკვრელსა მწყემსსა ამას არაბსა, ჴმა ვუყავ თათრულად დანებებისათვის ჩუშნდა გზისა განვლად; გარნა,

საუბედუროდ, არ სცოდნეო არაბსა ამას თათრული და სდგა გზასა ზედა უძრავად. შემდგომ ვანიშნე მათრალიანისა ჯელითა მოცემად ჩუქნდა გზისა, არამედ, ვითარცა რეტსა, არა ესმოდა; გარდავსდევ კერძოდ და გარდმოჰსდგა იგიცა წინაშე ჩემსა; მოვიქეცე გზისადმივე და მოიქცა ესეცა მუნვე, შემალღებელი ტორისა დაკრავდ ჩემსა; მე კერძოთ ჩემით შემქუსლველი ცხენისა, მივეუბნე მას და მწადდა მათრალითა დასჭად კაღნიერისა ამის არაბისა, გარნა გარდ-
 მიხლდა გზიდამ და არლა გამკიდებელმან მისმან, გაემოვლე მშვდობით. უკანასკნელ მიმავალსა წუნარად და არღარაასამე წინააღმდეგისა შემთხუციისა მლოდ-
 ნელსა, მომესმა განმაკრთომელი ყურილი, რომლისათჳსა მომაქცევმან უკუნ სახედ-
 უსლთა, ვიხილუე იერომონოზოსი პაისიო და სპირიდონ სივინი ფრჭივე მივერგებად
 ჯელტორიანისა მწყემსისა, რომლისაცა შეწყენად მისდევდნენ პაისიის და სპი-
 რიდონს ოთხნი სხუა მწყემსნი. ოთხნი სხუანი არაბნი, შემომდგომნი პეტრე
 ბაქელაშვილისა, უშენდნენ ტრათა, რომლისათჳსცა ვაეტებათ ჩიბუხი ჩემი; მხო-
 ლოდ ოდენ გრიგორ რუჰაჲ იყო განრინებულ ზედმიწევინობათაგან მათთა, ვი-
 ნაათგან პრამლოწყულილი ექადოდა სიკუდილითა პირველსა მისდამი მიმახლოე-
 ბელსა. ესევითარისა წარმოებისა ხილუამან, რომლისაცა არავისმე ჩუქნგანისა
 მიერ მისცემით მიზეზი სისხლისა მწყურვალთა არაბთა ამთ, შემაწუხა ფრიად
 და უფროს მან, რამეთუ პაისიომ შიშულითა შაავითა და სპირიდონ მახვლი-
 თა მჭურვალებათა შორის თჳსთა არ ავნონ მტერთა თჳსთა მოკლეთა ანუ
 დაკოლდეთა, რომელსაცა შეუდგებოდა უთუოდ დიადი განსაცდელი ჩუქნ ყო-
 ველთათჳს. მიმოვიხედვი მათ შორის პონად იასღჩისა მანუელ ბოშნიაკისა,
 რათა მის ძლით შემემოკლებინა ხილვსამებრ განგრძელებადი ჩხუბი ანუ ბრძო-
 ლაჲ ესე, არამედ არცა იგი და არცა მიხაილ ღრაქელი კრიტიკოსი იპოვნენ
 დროსა ამას ჩუქნთანა; ამასთანაცა ვხედვი, ვითარმედ ოთხთა არაბთა დაეძა-
 ბუნებინათ პეტრე ბაქელაშვილი, რომლისათჳსცა მივატანე ამთ მომმარჯუ-
 ბელმან ორლულიანისა თოფისა და შევსზაჭეცა მათ დატევებად მისა, გარნა
 ამოოდ, ვინა არ უწყოდნენ მცირედცა თათრული, ხოლო მასთანვე ჰგონებდნენ
 სასარგებლოდ თჳსად მიახლოებასა ჩემსა თჳსდამი, მასაოებელნი ნუუჲმე ერთად
 მსახურისა ჩემისა პეტრე ბაქელაშვილისა თანა ჯელთვდებად და განძრუად
 ჩემსაცა. ერთმან ამთ ოთხთა არაბთაგანმან, დამტევებელმან ამხანაგთა თჳსთა
 ზუსდრისა თანა მათისა, მომატანა გულშეისედ, რომელსაცა მოახლოებასავე
 თანა ჩემდა ვკჳარ ტუჩი თოფისა შიშველსა გულსა, მპყრობმან ორისა ჯელითა,
 და წარვაქციე მუნვე; განმგდებმან ამისა მკულდარ, მივემართე სამითა მათ
 მბრკოლთა პირისმპირ პეტრე ბაქელაშვილისა, რომელნიცა, მხილუენი ამხანაგი-
 სა თჳსისა მდებარედ ბლახსა ზედა, განივლტნენ ანასდად, მზაჯელნი კამაღლ-
 ლად რაასაცალა არაბულად, რომლისაცა მსმენთა სხუათა მწყემსთა ვიდრე
 ორმეოცადმდე, შფოთსა ამას შინა არ მონაწილეთა, დაუტევენეს არეენი თჳსნი
 და ლტოლვილნი ადგილით თჳსით ჰყვროდნენ პირველთამებრ, გონებისამებრ
 ჩემისა, შეწყენისათჳს და ვისგან, არა სახილუესლ იყო, ვინაათგან არასადა ჩნდნენ
 შენობანი. უკანასკნელ მოიქცნენ ჩუქნდა პაისიო და სპირიდონ, რომელნიცა გან-
 ბანილიყუნენ თუითქემის სრულიად ოფლთა შინა თჳსთა. პეტრე ბაქელაშვი-
 ლისათჳს, გარდა ჩემისა ჩიბუხისა ვატეხისა, ჩამოხვივთ პერანგის გულსპირი-
 ამისთჳს ვუბრძანე პეტრესა ამას აღყუანად ერთისა შიშავისა ცკოვარისა არ-
 ვეთაგან მათთა და წარმოყუანად ჩუქნთანა. და ესრეთ წარმოვედით ცკოვარი-
 თურთ წინამდებარეასა გზისადმი, რომელსაცა ზედა ვკითხე მამასა პაისიის და

5
261
10
18
20
28
30
38
48

სპირიდონსა მიზეზი შფოთისა და ფრტევ დევნისა მათ მიერ მწყემსისა, რომლისათვისცა მომიგო ესრეთ პაისიომ:

262 „კნიაზო! არაბზან მან, აღმღებმან ტორისა თვისსა თქუენ ზედა, თანადელს! მათარლისა ძლით თქუენისა შეშინებულმან და დამგდებმან გზისა თქუენდა, განვლეთ რა თქუენ, შემომიტივა მე დაკრვად ტორითა თვისითა და გამიტხენდაცა თავსა, უკეთუ არ მომერიდებინა იგი, რომლისა ძლითცა, დამცდენმან ჩემმან, მოახვედრა ცხენსა ჩემსა, ხოლო მეცა საჩქაროდ გარდამჭდარმან, ვიჯადე შაგა ჩემი და მიემართე მას; უშორეს ყოველივე უწყით თქუენ ამისთვს. გარნა სპირიდონ, მიმღვეი მისი ანუ სხვსა ვისმე მწყემსისა, არ ვუწყვი თუ რაჲსათვს იქმნა მონაწილედ შფოთსა ამას შინა, თვთუ სთქუას“. რომლისათვისცა რქუა მას სპირიდონ:

15 „მაჲო პაისი! ოდესცა გაეკიდენით თქუენ მტერსა თქუენსა, მაშინ მოშველებად მისა შეგიდგენ თქუენ ოთხნი ამხანაგნი მისნი. მხილულმან მათმან, ენებად თქუენდა მსრბოლთა, ვიშიშულე მახვლი ჩემი და გამოვუდეგ მათ, რათა ვერშემძლებელ ყოფილიყუნენ იგინი დაბრკოლებად თქუენდა დასჯასა შინა ავაზაქისა მის, რომელმანცა იკადრა დაკრვა თქუენი ტორითა თვისითა. და ვითარცა ოდენ შეჭქმენს ზატილი და ვიხილვეცა თუითქემის ყოველნი მწყემსნი იგი ერთბამად ადგილით თვისით მლტოლუარედ, უკმოვიქვეც მყისულ, უმეცარი აწცა ლტოლვათა მათთა მიზეზისა“.

20 ესევეთარიითა სახითა სიტყუს-მგებელმან სპირიდონ, მხილულმან პეტრე ბაქელაშვილისა პერანგ-გულისპირაშამოხვეულისა და ჩიბუხისა ჩემისა ორს ნაჭრად ჯელთა შინა მპყრობისა, სთხოვა, მით რამეთუ ამანცა გვრქუას რაჲმე შემთხუშვისათვის თვისსა, რომელმანცა იწყო ესრეთ:

25 „ოდესცა თქუენ, სპირიდონ, მიეშველენით მაჲსა პაისიის, მაშინვე გამოგიდგენ თქუენ ოთხნი სხუანი არაბნი საზარელითა გრძელითა ტორებითა; ამის გამო მომიჭნა გონებასა ზედა თქუენთვს ფიქრი იგი შემადრწუნებელი, ვითარცა გქონიათუე თქუენ მაჲსა პაისიისათვს, და ესრეთ, გარდამჭდარსა მე ცხენით მომექენენ შემდგომნი თქუენდა არაბნი და მომიყუანესცა მდგომობასა ამას, რომელსაცა შინა მხედაუთ აწ“.

30 **თხს ჰაბუთა და ქალთა გზასა ზედა ჩუნდა წელით დახუცდრისა** დასრულებასა თანა პეტრე ბაქელაშვილისა მიერ თვისსა მორბედლობისასა, დაგვხუნდენ მწყურნებსა ამას ღინდერისა გზასა ზედა ექუსადმდე ჰასაკით სრულნი ჰაბუენი და ქალნი თეთრთა არაბთა, რომელთაცა ვიეთითა-მე ედუათ თავთა და მჭართა ზედა და ვიეთითამე ეპყრათ ჯელთა კოკანი და ლიტრანი საესენი წყალითა დამვირნეთათვს მგზავრობასა შინა. იგინი, რომელნიცა დაულევენ მათ წყალსა, მისცემენ მისთვს თვითთა ფარათა, ხოლო წინა-აღმდეგსა შემთხუშვასა შინა მეწყლენი ესე დაუშენენ ქუათა, რომელნიცა აქუსთ დაგროებულ ფერჯთა თანა თვისთა და უწყვათცა უბეთა შინა. შემოგუაძლივეს სტუმრისა უყუარულთა ამათ წყალი და მხილულთა მიუღებლობისა მისისა ჩუენ მიერ, დაგვიწყეს ლანძლუაჲ. მიუხედულად ამისა განვავარძეთ ჩუენ გზაჲ, გარნა კუალად მოგვესმა უკანით ყვრილი და ვითარცა მივიხედეთ მუნით, ვიხილუმთ მეწყლენი ესე მდევნელად ქუათა სროლითა მსახურისა ჩემისა გრიგორ რუაძქესა, რომელსაცა დაელივა მათგან წყალი მიუცემელად ფარისა და რომელიცა იგვრებდა მათ ჳრმლითა და განერაცა უვნებელად, არამედ მე, მიქცეულმან მათდამი, დავანახუმ ქისაჲ მიცემად მათდა ფასისა, გარნა ვერა-
263 რაჲ შეგვგონე მათ ქისისა ჩუნებებითა, რომლისათვისცა შევეუდგეთ კუალად

გზასა და გაემოვლეთ ვიდრე ოთხს ვერსტადმდე მშვდობიანად. აქ დაეინახეთ სი-
მრავლეჲ აქლემთა, ცხენთა, ჯორთა და ვირთა პატრონებითურთ მათით, რო-

თუხ მოჭირავეთა არაჲთა
შიერ ჩვენდა მიწეზედ-
ლისა ჩხუბისა

მელთაცა ქირით მიეყუანათ თაყუანის-მცემელნი იათას
და მოიქცევიდინ იერუსალიმად. დაახლოებასათანავე
ურთიერთისადმი, შემოგვჯანეს ოთრა მეწინავეთა არაბ-

5

სხდომთა, არაბულად და გვიქნევდნენცა ზელთა დაგდებად მათდა გზისა, რო-
მელთაცა დაიწოდეს მყისულ ტორები და მაწუტედნენ გარდადგომად გზისაგან;
არამედ მიმტანებულმან ზათდა, აღვიღე თოფი ჴელთა და ვეჟადოდი ავად მო-
პყრობასა, უკეთუ არ დაგვანებებენ გზასა. უკანასკნელ წამოიწივა ერთმან მათ-
განმან საჭდომსა თუსსა და სწაღდა დაკერაჲ ჩემი ტორითა, ვითარცა ანასლად
განიცადეს გულისა ფიცარი მისი ტუჩთა ორლულიანისა თოფისა ჩემისათა და
მსგავს ზეით მოწვენილისა მეწისა მიერ განსყოვილი გარდაფრინდა ამზა-
ნაგოთურთ თუხით მიწას ზედა, რომლისა ძლითცა ტვრითა გამო თუსთა შე-
სუბუქებულმან აქლემმა მათმან, მხილულმან გარდაყრილად დამამძიმებელთა
თუსთა და დამუტლებულმან მაშინვე, ცხად-უყო მით მაღლობად თუხი ცხენსა
ჩემსა. იხილულს რა ესე სხუათა შემდევთა მათთა, გვითავაზეს გზაჲ რაოდენი-
სამე უწესოჲსა ლეჟსთა დართუთურთ.

10

15

ვიარეთ კულად ერთი ჟამი თუნიერ ყოვლისა შემთხულებისა, გარნა საუ-
ბედოსა ამას, ვითარ ესთქუა არ ვუსყი, ჩუშნთუხს ანუ მტარვალთა ამით არაბ-

20

თუხ კულად მეჭირავენ-
თა არაბთაგან ჩვენდამი
წარმოებულისა შფოთისა

მეცა 40-მდე არაბნი პირტუყუსმითურთ თუსით; ერთი
მათგანი სჯდა ჯორსა თობარისა და მოუძლოდა სხუათა
მათ ჳმამალად მღერითა. ამან შორითულ მომცა ნიშანი
დაგდებად გზისა, რომელსაცა წინა დავუღდევ იგივე

25

და რომელიცა განეზბადა იძულებად ჩემად მსხვლითა ტორითა თუსითა
აღსრულებისათუს თხოვილისა მისისა, ხოლო მეცა, ჴელ-ყოფმან თოფისა ჩემი-
სა, განვაგრძე გზაჲ მისდა, ვითარცა მან ჩემდამო. შევიყარენით პირისპირ და
თუმცა ვემსგავსებოდით ჩუშნ მისითურთ გოდლისა მშენებელთა, გარნა გონე-
ბათა შინა თუსთა წარეებატებოდით მათ, ვინაჲთგან ვუწყოდით ჩვენ საგანი ურ-
თიერთისაგან თხოვილთა; და ესრეთ, მან ტორითა თუსითა ჩემდა და მე არაბ-
თა გულთა განცდად ჩვეულისათა თოფითა ჩემითა მივიწივეთ ერთმანერთსა
ზედა, რომელიცა წამის-ყოფასა შინა გარდასვა მწუანესა ზედა თოფმანვე ორ-
ლულიანმან. არაბსა ამას მისცვდნენ საჩქაროდ იერომონოზოსი პაისი და სპი-
რიდონ სივინი და ეგოდენ სცეს მათრადითა თუსითა, ვიდრემდის სხუანი შემ-
დევნი მისნი გარდასდგებოდნენ გზით. აქაჲთ წარმოსლულნი მოვიწივენი
დროსა მწუხრისასა რამლას ანუ არიმათიას, მონასტერსა შინა ლათინთასა.

30

35

თუხ მეორედ მოსლუხა ჩე-
მისა რამლას ანუ არი-
მათიას

წერილი, მოცემული ჩემდა სალვატორ ანტონია დი
მალთას მიერ სახელსა ზედა პატრისა ალექსანდრესსა,
მივეც მას შესლვასავე ჩემსა მისდამი. შემდგომად გან-
სუტნებისა ჩუშნისა პირველისამებრვე სახლსა შინა მო-

40

ნასტრისა ამისსა, მოვიდნენ ესრეთულ უკან დარჩომილნი მიხაილ დრაკული
კრიტიკოსი და იასარჩი მანოელ ბოშნიაცი. უკანასკნელი ესე წარგვჯანვე მყი-
სად ერთად პეტრე ბაქელაშვილითა აქაურისა მუსლიმისადმი შეთვლითა პირ-
ველისა მის ჩხუბისა, მწყემსთა არაბთა მიერ ჩუშნდა მიზეზებულისა და ესთხო-
ვე მოცემად მას შინა ჩემდა კმა-ყოფისა. ამას წარველინა მყისულ ოთხნი ცხენო-

45

სანნი იასალჩინი პოენად მწყემსთა მათ და მოყუანად მისდა და ეთხოვაცა ჩემთვის ჩვენ მიერ წარმოყუანილი ცკოვარი (უფროს აღესებად მით მუცლისა თვისისა, ვიდრედა სასარგებლოდ არაბთა მათ). ვარნა მის მიერ მოვლენილი უკუნ ვაქცივე შემდგომითა სიტყუთა: „უთხარ მუსალიმსა შენსა, მით რამეთუ ცკოვარისა ამის კორცისა გემოს ხილუსა ვერ მიემთხუშვის იგი მუნადმდე, ვიდრემდის პატრონთა მისთა ესეგუარისა ავაზაკურისა ქცევისათს, რომელიცა გვიქმნეს მათ დიდისა როსისისა ქეშშეერდომთა, არ დასჯის, არ მიზღვევინებს ჩიბუხსა და არ მიაცემინებს ფასსა პერანგისასა პეტრე ბაქელაშვილისათს, რომელსაცა ზედ დაახიევს მათ და რომელნიცა შემდგომად ყოველთა ამით მიიღებენ ცკოვარსა თსსა და არა მუსალიმი შენი“.

14-სა გავისტუმრე დილით კაცნი და ბარგნი ჩემნი იათას, ხლო მე, გამშვდობებულნი უცხოდ დამხუშდრისა ჩემისა პატრისა ალექსანდრეს თანა, წარველ ლიდას შემდგომად სადილისა, ჩრდილო-აღმოსავლეთის კერძოა-სადმი, ადგილსა ვაკესა და მშორებსა რამლით ეამისა სამჩარეჟისა სავლსა. ესე არს მცირე კასაბა ქალაქი. არიან ამას შინა დუქანი და ბაზარიცა. ეკკლესია სახელსა ზედა წმიდისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისსა არს თუთიქემის სრულიად დარღვევულ დროთა მიერ. საშუვალ ტაძრისა ამისა მღებარებს გუამი დიდისა მოწამისა ამის, ზეღმული მარმარილოთა ვუმბათიანითა ტაგრუტითა, რომელიცა არს ფრიადენებულ თაყუანის-მცემლთა მიერ დღითი-დღე მოტებითა ნაწილთათა მით მარმარილოთაგან და რომელსაცა შინა ანთია მარად ერთი გაუქრობელი კანდელი. ეკკლესია ესე იხილუშბის, ვითარმედ ყოფილა იგი დია დიდ, მტკიცედ შენებულ და ყოვლითურთ მუწნიერ ძულად, რომელთაცა დასამტკიცებლად სწამებენ აწცა დანაშთნი ამას შინა სუტნი გრეხილიანნი იშუთთა მარმარილოთა. გარდა დიდისა ამის მოწამისა პირუშლის ტრაპეზისა, არიან ამას შინა კულაღ სამწირველონი ღმრთისმშობლის მიძინებისა და წმიდისა წინასწარმეტყულისა ილიასა. ხლო დღეს უმეტესი ნაწილი ტაძრისა ამის ადგილისა არს ჯამად. მოვაწოდებინე მლუდელი არაბისა, სახელით ნიკოლაოს, ვახდევინე პარაკლისი, მივეც შვრომისათს მისისა ფასი, ვემთხვევ საფლავსა წმიდისა ამის მოწამისასა. მივმოველე ერთად მლუდელითა ამით ლიდათა ესე, რომელსაცა შინა არიან მართლმადიდებელნი არაბნი და ბერძენნი 200-სს კომლადმდე; ხლო მაჰმადიანნი და მათისავე სარწმუნოებისა არაბნი—700-სს კომლადმდე, მექონნი ერთისა ჯამის მინარაათურთ. და წარველ იათას, სადაცა დავჰსდღე სახლსა ანგლიის კონსულის ანტონის დამიანესასა. ქალაქი ესე არს საამისა ეამისა სასლველი რამლით.

15-სა. მოვიდა ჩემდა როსიელი ჰსკოვის გუბერნიისა მოკუცებული დედაკაცი ნადეჟდა ივანოვნა ჩეხაჩოვა, რომელმანცა შემოაჩვილა ავად მოპურობასა და გამოგდებასა ზედა თსსა იერუსალიმით უწმიდისისა მის სინოდის კრებულისა მიერ და მთხოვაცა შეწვენად მწრაფლ გასტუმრებისათს თსისა კონსტანტინოპოლისადმი. დროსა ამას შემოვიდა ჩემდა მცხეთელი იოსტოს ბერი-დიაკონი, რომელმანცა ესრეთუშ გამომიცხადა ნაკლულევანებათ თსი გზის სახარკოსა შინა და მევედრა წარვლენისათს თსისა წმიდასა მთასა აფონისასა ერთად რიაზანელისა იერომონოხოსისა პაისის თანა, ვინათგან უკანასკნელი ესე განიზრახვდა წარსლულად მუნ. შემდგომად სადილისა მოვიდნენ ხილუად

16-სა. მოვიდა ჩემდა როსიელი ჰსკოვის გუბერნიისა მოკუცებული დედაკაცი ნადეჟდა ივანოვნა ჩეხაჩოვა, რომელმანცა შემოაჩვილა ავად მოპურობასა და გამოგდებასა ზედა თსსა იერუსალიმით უწმიდისისა მის სინოდის კრებულისა მიერ და მთხოვაცა შეწვენად მწრაფლ გასტუმრებისათს თსისა კონსტანტინოპოლისადმი. დროსა ამას შემოვიდა ჩემდა მცხეთელი იოსტოს ბერი-დიაკონი, რომელმანცა ესრეთუშ გამომიცხადა ნაკლულევანებათ თსი გზის სახარკოსა შინა და მევედრა წარვლენისათს თსისა წმიდასა მთასა აფონისასა ერთად რიაზანელისა იერომონოხოსისა პაისის თანა, ვინათგან უკანასკნელი ესე განიზრახვდა წარსლულად მუნ. შემდგომად სადილისა მოვიდნენ ხილუად

ჩემად აგენტი როსისისა ფრანცესკო დამიანე შკლითურთ თვისთა და ამათთანა ილუმენი ზახარია აქაურისა ბერძენთა მონასტრისა. მოვიალურსეთ რა ურთიერთი, წარველ მიმოვლად შორის ქალაქისა ამის ქუჩათა, ბაზართა, გარჯანსარათა და გარეშე ქალაქისა ზღსა პირსა მჭარესა აღმოსავლეთისასა. ვინილნე აქ რაოდენიმე გვაწინ მსურველნი ზღვასა შინა, რომელთაცა მაგალითთა წედგომილმან ვიბანე და მოვიქეც სახიდ ჩემად, სადაცა დამზღვდა ილუმენისა ზახარიას მიერ გამოგზავნილი ჩემდა ერთის დიდის მინით ღვინო და ორის შტოვით არაკი, რომელთაცა მომტანი გავისტუმრე რა მადლობითა, შემოვიღა შკლი სახლის პატრონისა ჩემისა, სახელითა აქაურისა მუსალიმისათა და მომკითხულმან ჩემმან მის მიერ, გამომიცხადა, მით რამეთუ მუსალიმსა რამლასასა მოუწერიეს მისდამი წერილი ვერპოვნისათვს ბარბაროსთა მათ ავაზაკთა არაბთა და უკეთუ მოვიციდი მე რაოდენსამე დღესა, უთუოდ წარგზავნის ესე საგანგებოდ კაცთა თვისთა მოუყანად ბრალეულთა და დასჯად წინაშე ჩემსა. მე, შემთლველმან მისდა მადლობისა, ვაუწყე მას, რომელ წარსლუა და დადგომა ჩემი არს დამოკიდებულ მხოლოდ ოდენ კეთილსა და წინააღმდეგსა ჰავასა ზედა ჰაერისასა და უკეთუ ეპოვნებ აწვე პირველსა მას, წარვალცა დაუყოვნებლივ.

16-სა. წარველ დილით კვალად გასინჯუად ქალაქისა ამის, კიდურსა ზედა ტუროსის ზღვასა და შენებულისა ადგილსა კლდიანსა. თუმცა დუქანნი არიან მრავალ და საესე ყოველთა სავაჭროთა ნივთთა მიერ, გარნა დია ცუდად ნაშენნი, რომელთაცა უსახეობასა ავიწყებენ მხილულთა რაოდენმე ქარვანსარანი აქაურნი კარგთა შორის შესარიცხენი. სიგრძესა ზედა აქუს ერთი ოდენ ქუჩა, რომელიცა მსახურებს ყოველთა კიდურთა ზედა ზღვასა და ბაზართა შორის სასლულსად. სახლნი არ იხილუმბიან არცერინნი, რომელთაცა შესაძლო იყოს ვითარმე მოწონებად; რიცხთა მათ შინა მაჩუწენს ერთი, რომლისათვისცა უბნობენ სახლად სიმონ მეპრატაკისად, რომელსაცა შინა მიულღეს წმიდასა პეტრე მოციქულსა კესსარიით მოსლველნი კაცნი და ამასულ ქალაქსა შინა აღუდგენიეს მას მკუდარი.

იოპესა ამას აღმოსავლეთით, ჩრდილოთ და დასავლეთით სამძღვრავს ზღუაჲ, ხოლო სამჭრეთ-აღმოსავლეთისადმი კუთხესა ზედა მისისა—კედელი ქტორისა ანგლიელთა და ოსმანთა მიერ აღშენებული შემდგომად ნაპოლეონისაგან 1799-სა წელსა შექტურვილითა ჯელითა აღღებისა მისისა. ჯერძოსა მასულ აქუნ ზალნი ნაყოფიერნი და მდიდარნი. არა აქუს უშიში ნავთსაყუდელი; გემნი, მდგომარენი ღუზათა ზედა ვაშლილსა ამის ზღუასა შინა, ექუმდებარებთან მარადის განსაცდელსა. თუმცა სამჭრეთ-დასავლეთით აქუს კლდისა მიერ მოზღუდელი ადგილი კმად ვრცელი და წყლით საესე, რომელსაცა შინა შესაძლო არს დღემად 15-ით 20-მდე ნავთა, გარნა უპატრონობითა არს ადგილი იგი ლამთა ძლით თხელ, მთხოველი ოდენ რაოდენსამე ჯელთა აღმოწმედად მისა.

ამას შინა ცხოვრებენ ბერძენნი 70-თი კომლი; აქუსთ ეკკლესია სახელსა ზედა წმიდისა დიდისა მოწამესა და ძლევა მოსილისა გიორგისსა, ყოვლითურთ ღარიბი; ლათინნი—30-თი კომლი ერთისავე ეკკლესიითა, სომენნი—4 კომლი ერთისა ტაძრითა, მაჰმადიანნი—250 კომლი 7-ისა ჯამითა მინარებიტურთ, ხოლო არაბნი და ურბანი—3 კომლი. ღამესა ამას მალვით გაეტანა ბარგი თვისი კიარით ჩემ მიერ წარმოყუანილსა უსუფ ალთმიწმდორთსა, რომლისა მიერცა მომივიდა შემდგომ მოციქული კიარელივე სომეხი ვინმე განთავისუფლებად უსუ-

ფისა მის და დატევებად აჲ, გარნა მე, მგონებელმან მეორედ გათათრებისათს მისისა, ვაჩუშნე მოციქულსა მას წერილი უსუფას უფროსისა ძმისაგან ჩემდა მოცემული და შემდგომ წარკითხვას მისისა დავარწმუნე იგი, რომელ, უკეთუ არ მოვალს აწუშ ჩემდა ბარგითურთ თვსით, შევეუთვლი მუსალიმსა, რათა შე-
 5 მპყრობმან მისმან გალახოს მძიმედ და კელკრეული მომივლინოს მე, რომლისა ძლითცა შემძრწუნებელი ალთმიშდორთი ესე მოვიდა კულად ჩემდა და მთსო-
 ვა მიტევებად ცდომისა მისისა.

17-სა დილით გემით თვსით გარდმოსლული და ნუშასა შინა ჯდომით მომცურველი კაპიტანი გიორგიაკი ბერძენი ორითა ბერითა და რაოდენითავე
 10 ნიხაბმსმელებითა ქალაქისა ამისდაში მიეცენ განსაცდელსა გარდაბრუნებითა ნავისათა ზღვსა სასტიკად აღტეხილებისა ძლით კიდურით ვიდრე 30-სა სა-
 ენსა მოშორებით. დაინთქმოდნენ ყოველნივე იგი ერთობით, უკეთუ მოწყალე-
 ბასა ღმრთისასა არ აღეძვრა მსწრაფლ ღმობად გულნი ნაპირსა ზღვსასა მყოფ-
 თა მენავეთ-მოდელურათა ბერძენთანი შეწყენად უბედურთა მსხუტრპლთა ამათ
 15 ზღვს რისხვსათა, რომელთაცა განარინნეს ყოველნივე დაშობად მიწურვილნი,
 ვითარ ნუშაიცა მათი. კაპიტანი გიორგიაკი იყო მძიმედ დაკოდვლ ცხვრსა
 ზედა და სდიოდაცა სისხლი წყარობერ, ხოლო ბერნი — უგონებოდ ქმნილ,
 რომელნიცა შემდგომ მცირისა დროსა წარმომთხვენი პირით და ცხვრით
 წყალთა ზღვსათა, მოიმგრძნობელნენყე.

20 თვს მიწუშვისა ჩემისა სა- დღესა ამას ვიჟუშნით სადილად წუშეულ როსსიის
 დღელად ფრანცესკო და- აგენტის ფრანცესკო დამიანეს მიერ, სადაცა იყუნენ სახ-
 შიანეს მიერ ლის პატრონი ჩემი ანტონია დამიანე ძით თვსით, იერო-
 მონოზონი როსსიისა ლუკა სერბიელი და პაისიი რია-
 ზანელი, სპირიდონ სივინი და სამნი კაპიტანნი ბერძენთა როსსიისა ფლავთა
 25 მექონნი. განგრძობასა შინა სადილისასა დაელივეთ თვთ უჩინებულესი ღვინოა
 კამანდორთა დღევრძელობისათს იმპერატორისა ალექსანდრე პირუშლისა და
 სრულიად უაგვისტოესისა სასახლისა მისისა, რომლისა თანაცა ივალობებოდის
 მრავალკამიერობაჲ და იყოცა სროლაჲ ზარბაზანთა სამთა მათ დანიშნულთა
 კაპიტანთა ნავთა მიერ. შემდგომად იყო დალევაჲ კეთილწარმართებისათს სა-
 30 ქურველთა როსსიისა ძლევაშოსილისა მჭედრობისათა, უწმიდესისა როსსიის სი-
 ნოდისა და თავადისა ალექსანდრე ნიკოლაოსისა გალიცინისათს თანართთავე
 მრავალკამიერობისათა გმთა ზედა სამუსიკოთა ორღანოთასა. ამასუშ დღესა
 დავითხოვე კაირით ჩემთან წარმოსლული იასაღჩი მანოელ ბოშნიაკი და მე
 განვეშზადე დატევებად ქალაქისა ამის.

თავი მარჯუ

35 267 თვს წარმოსლვსა ჩემისა 18-სა, მესამესა ჟამსა შემდგომად შუეადლისა, გა-
 იაჟათ კიარ ქალაქისადში მშვდობებელი აჲურთა მცნობთა თანა ჩემთა, შუეელ
 ნავსა ზღუასა მას, რომელსაცა უწოდს საღმრთოა წერილი დიდს ზღუად და
 რომელსაცა შინა სტურკდიან ნავნი მეფე წინასწარმმეტყუშლისანი, წარგზავ-
 40 ნილნი ნაძუთათვს ლიბანიისა და მეწამულთათს სიდონისათა; ზღუასა მას,
 რომელსაცა დაასხნა უფალმან სამძლუარნი და დაადგნა კლიტენი და ბჳენი¹

¹ იობ, თავი 38, მუკლი 10.

და რომელმანცა იხილუა უფალი და ივლტოდა¹. ნავი ესე იყო ერთდირაგაიანი და კმად მომცროა, საესე მოგზაურებითა, ესრეთ რომელ ძლითა გვიშოვეს ჩუშნ ადგილი ბანსა ზედა მისსა. აქ გავემშდობე სულიერსა მამასა ჩემსა იერო-მონოხოხოსსა პაისიის, რომელიცა, დამტევებელი ჩემდა კურთხევისა, წარვიდა ნა-ვისაღმი თვისსა. ხოლო ჩუშნ, მიმწუხრ აღმომღებთა ლუხისათა, განესკურვეთ

კიბრ ქალაქისა მიმართ. ლამე აღვეიდა პირიქით კერძო გრიგალი ქარი. აღვეიძრა ზღუაჲ ესთა სასტიკად, რამეთუ წარაქციენა მყისუშ მსახურნი ჩემნი, სახასო გლეხნი ქართულნი, ჩემ მიერ კაირით და იერუსალიმით

წარმოყუანილნი სომეხი უსუფ აღთმიშდორთი და კურსკის გუბერნიელი ნასალ-დათარი ვასილი ალექსიევი და სხუანიცა მრავალნი, გარდა სპირიდონ სიენინსა. ხოლო მეცა მომეპყრა ესთა ცუდად, ვითარმედ ორთა დღეთა და ლამეთა ვერარაჲსა საზრდოასა შემძლებელ ვიქმენ მიღებად. ნავი ჩუშნი იხილულშოდის გულდასა ზედა წოლით მცურველად, რომლისა ძლითცა შიშისა მიერ განწონ-ვილნი მრავალნი ორთავე სქესთაგანნი აღმოუტევებდინაყე გოდებასა, მგონებელნი წამითი-წამად დანტქმისა. კაპიტანი ნავისა ამის, როსიის ვაკრად დაწერილი ბერძენი ხარალაპი პრიმასი, მშუდი, მხიარული, კეთილშობილურისა ზრდილო-

ბისა მექონი, საამოდ მოუბარი და ნამდვილი ხრისტეანეჲ, დაუტეველად დუმისა ქელთაგან, აძლევდის ყოველთა ნუგეშსა და აიძულებდის მშუდობით მისლესათს ჩუშნისა თქემულისა ქალაქისაღმი. და ესრეთ, განწირველებასა ამას შინა მცურ-ველნი 19-სა და 20-სა რიცხვსა, მოვიწივენით უვნებლად მწუხრსა უქანასანე-

ლისა ამის რიცხვასაა ლიმენასა, სახელით სკალას, ნავე-ბითა საესესა, სადაცა შემდგომად ნახევარკამისა მოვიდა ჩემდა როსიის ვიცე-კონსულის კონსტანტინე პერისტია-ნეს მიერ გამოგზავნილი კანსელერი მისი ბერძენი ნიკოლაი რესეტო აჰამავ-ელი სახელითა პერისტიანესითა მოლოცულად მშუდო-

ბით მოსლესა და თხოვადცა სახლსა შინა მისსა დგომი-სათს ჩემისა. ნიკოლაჲ რესეტო ესე დაეიქირე ვახშ-მად ჩემთანა და შემდგომად მისა განვეუტევე იგი რწმუნებითა მადლობისათა პერისტიანეს მიმართ.

21-სა. განთენებასა თანა ვიხილუთ ლიმენასა ამას შინა 175-ნი ნაენი დიდნი და საშუვალნი. დროსა წირ-ვისასა განსლული კმელსა, მიველ ეკლესიასა ოთისა აღდგინებულისა ლაზარესსა, მის მიერვე აღწენებულსა, რომლისაცა საფლავი არს ტაძარსავე ამას შინა, თნიერ გუამისა. დასრულე-ბასა თანა ლიტურგიისასა შემოვიდნენ ეკლესიასა ამას შინა ვიცე-კონსულისა ჩუშნისა კონსტანტინე პერისტიანეს ძე იერონიმე და კანსელერი ნიკოლაი რე-სეტო. ხოლო ვითარცა შევემთხვეე წმიდათა ხატთა და საფლავსა წმიდისა ლა-ზარესსა, ძემან პერისტიანესა იერონიმე მომიკითხა მომავლინებულისა მამისა მიერ თვისსა და წარმიძლუა სახლისაღმი თვისსა. მიახ-

ლოებასა ჩემსა ბქისაღმი სახლისა მათისათა, დამხუდა კმად მოჭუტებული, თეთროშოსანი, ჰასაკით უმცირეს საშუვალისა, გარნა სახით შუენიერ ჰაერკეთილოვანი

კაცი, რომელმანცა, ანასად მიმცემან ჩიბუხისა თვისსა მისთანა მდგომარეჲსა

თქს შილესა ჩემისა სახლ-სა კონსტანტინე პერისტია-ნესსა

¹ ფსალ., თავი 113, მუკლი 3.

მსახურისად და მოსწრაფემან მოგებებად ჩემდა, მომცა ცნობაჲ, მით რამეთუ იგი არს ვიცე-კონსული როსსიისა და კონსული პრუსიისა. შემძღუა ეზოსა სახლისა თვისისასა; აღმუყანამან ჩემმან კიბესა, შემპრონინა ორი ოთალი და მათით სასტუმროსა, დგმულსა ოქროთ დავარაკებულთა დივან-სავარძელ-სკამებითა, ზარიანისა ნარინჯის ფერის ხავედით გარდაკრეულებითა და დიდორნ ჯომლ-სარკეებითა კიდებულსა, რომლისაჲცა ფანჯარანი ხედვდნენ ლიმენასა სკალას. აქ დაძმულა მეუღლაჲ პერისტიანესი ემელია ასულგებითურთ მათით—ელენეკო და ფეოდორიციათი, რომელთაცა მაჩუშნეს სრული სტუმართმოყუარებითი მიღებაჲ და პატივისცემაჲ. შემდგომად ერთისა ყამისა მოვიდნენ ჩემდა სამლუდლონი წმიდისა ლაზარეს ეკკლესიისანი მოლოცუად მშვდობით მოსლკსათჳს ჩემისა. გარნა ესევეთართა გუამთა მოსლუაჲ ჩემებრთადმი, სადაცა იყოს იგი საბრძანებელსა შინა ოთამანის პორტისასა, მიეწერების უფროს შეწვენასა მათსა თეთრითა, ვიდრელა ნამდვლ მოლოცუასა ანუ გაცნობასა, ვინაჲთგან ყოველთა ეკკლესიათა და მონასტერთა მართლმადიდებელთასა ეთხოვების საწელმწიფოდ წლიით-წლად შეუძლებელი ჯამი თეთრთა მაჰმადიანთაგან. ზე დართუთ შემოვიდნენ ესრეთუშ მორელიელი დასკალი¹ იერომონოხოსი დიონოსიოს, მოვლენილი კონსტანტინოპოლის პატრიარქისა გრიგორის მიერ საქმისა რაჲსათჳსმე აქაურისა არსიესკიკობოსისა კობრიანესადმი და მუსიკოსი² იერომონოხოსი მათეოს აიონოროსელი, რომელთაცა განატარეს ჩუშნთანა საუბარსა შინა დროჲ ეამ-ნახევრისა და წარვიდნენ. დროსა საგმრობისასა მოვიდნენ ხილუად ჩემად სამნი აქაურნი: კეთილშობილნი ბერძენნი: მარკ ანტონიო, ვანგელი ლევ-თერუდი და ჰაქი³ დიმიტრიაკი ლინბერტი ლევკოსელი და მათთანა კუალად დასკალი დიონოსიოს. პურობილმან ამათთანა აღერსთა შორის ნაცუალგებითთა, დავივიწყე თუთიქემის სრულიად კაცთა და ბარგთა ჩემთათჳს ნავსა ზედა დატევებულთა, რომელთათჳსცა, მომწოდებელმან მსახურისა ჩემისა პეტრე ბაქელაშვილისა, უბრძანე მას შოვნად ქირით სახლისა და მას შინა მიყუან-მიტანად კაცთა და ბარგთა ჩემთა. ეტყუოდი რა სიტყუათა ამათ მსახურსა ჩემსა, მრქუა კონსტანტინე პერისტიანე: „ბეგზადა! კაცნი და ბარგი თქუშნი, თქუშნი მიერ წარმოყუანისა არაბულისა ცხოვართურთ, დროსა თქუშნისა ეკკლესიასა შინა ყოფნისასა მოვაყუან-მოვატანინე აქ სახლსა შინა ჩემსა და დავაბინავეყე იგი ყოველნივე, რომლისათჳსცაა გთხოვეთ უზრუნველობასა მათთჳს და შექცევასა ჩუშნ შორის“.

მსმენი თქემულთა ამათ, მივიქეც ჩემდა მოსლველთა სტუმართადმი, რომელთაცა მთხოვეს მცნობობაჲ თჳსი და წარვიდნენ. მწუხრისა მერვესა ეამსა მოვიდა ჩემდა კონსული დანემარკისა კონსტანტინო ტანო აიონავრელი, ღრმად მოვუცებულთა და საამოდ მოუბარი თათრულისა ენითა, ოსმანურად მოსილი და სამკუთხიანითა შლაპითა თავებურვილი, რომელმანცა განატარა სამი ყამი ჩემთანა და წარვიდა სახიდ თჳსა.

¹ დასკალი—მოძღუარი, მასწავლებელი, ოსტატი.

² მუსიკოსი—მგალობელი.

³ ჰაქი—თათრული, წმიდათა ადგილთა მომხილველი.

თქს მოსლქსა ჩემდა კი- 22-სა მოვიდა ხილუად ჩემად ლარნაკ¹ ქალაქით უმო-
 ტის მიტროპოლიტისა ტუცებულესი მიტროპოლიტი კიტისა მელეტიო თქსის
 კრებულით. მლუდელმთავარმან ამან, მომოლოცულმან მშუდობით მოსლქსათქს
 ჩემისა და განმატარებელმან ჩემთანა ერთისა ჟამისა ალერსთა შინა, და-
 მიტევა კურთხევა და წარვიდა. მეათესა ჟამსა მოვიდნენ 5
 თქს მოსლქსა ჩემდა
 პატრთა
 ესრეთელქ ლათინთა სამლუდელთა პატრნი—ფრანცეს-
 კო ანკონიელი და გრიგორი კორა ვენეციელი, რომელ-
 თაჲცა, შემდგომად ურთიერთის მიმოკითხვასა, გამომიცხადეს, მით რამეთუ
 მიუღიესთ მათ წერილი იერუსალიმით სალვატორ ანტონია დი მალთას მიერ
 ყოფად ჩემდა პატივისა, ოდესცა ვიქნებები მე კიპროსსა, რომლისათქსცა, მოსლ- 10
 ვულნი ჩემდა დასამოწმებულად პატივთა თქსთა, წარვიდნენ რა, შემოვიდნენ აქა-
 ურნი კეთილშობილნი: დავით იკონომიდი, ბაპტისტ
 ბენედუცი და პანაგია ანგელატო, გარდამდგარი ლენერალ-
 კონსული იონიის რესპუბლიკისა, რომელთაჲცა განვატა-
 რეთ ერთად ორი ჟამი უბნობათა შორის და გავიმშვიდობენითა მეორედ ნა- 15
 ხუადმდე.

23-სა. დღესა ამას დილით შემოვიდა საწოლსა ჩემსა კონსტანტინე პერის-
 ტიანე და მიმოლოცულმან ჩემდა ჩემისა ანგელოსისა სახელდღეობისა, გამო-
 მიცხადა, მით რამეთუ მონასტერსა წმიდისა დიდისა მოწამესა და ძლევაჲ-
 სილისა გიორგისსა არს მსხვერპლშემწირულად მიტროპოლიტი კიტისა მე- 20
 ლეტიო, სადაცა იქნებოიან უთუოდ ყოველნი ჩინებულნი ქალაქისა ანის და
 მთხოვა წარსლულად მუნ ფორმით ერთად მისთანა მოსმენად საღმრთოასა ლი-
 ტურგისა, ვინაჲთვან სურჯთ ყოველთა აქაურთა ხილუა ჩემი მუნდრითა. და
 ესრეთ, აღმასრულებელი ნებისა მისისა, წარველ ცოლი-

თქს წარსლქსა ჩემისა
 ლარნაკს
 თურთ მისით ოდნოკოლქასა² შინა ჭდომით, ხოლო თუთ 25
 პერისტიანე და სივინი მოგედვდნენ ცხენებით. მსლუმლ-
 ნი ჟამისა ერთის ჩარქვისა, მოვედით ქსენებულსა მონასტერსა, რომელსაცა
 შინა ვპოვენით მიტროპოლიტი მელეტიო ორითა მლუდელთა და ორითა დია-
 კონითა, შემოსილნი ძელსითა და დაქსნილთა შესამოსლებითა. ტაძარი ესე
 არს ჭეითკირისა, კანკელი ურანდოასა ფიცრისა, ხუთ ხატკიდებული და ოდენ 30
 სამეუფოთა კართა მექონი; ნაცულად ტრეკილთა ანუ სამლუდელმთავროთა
 სასანთლეთა—მხოლოდ სანთელნი სამი ერთად და ორი ერთად ძირშეგრეხილ-
 ნი. ეკლესიასა ესე იტევედა თქს შორის, გარდა სამლუდელთა მათ, 48-სა გუ-
 ამსა და სხუანი სდგენენყე გარე ვიდრე 2000-ს სულადმდე. გამოსულწნებასა თა-
 ნა წმიდისა ბარძიმისა მოიჭნენეს იმპერატორი როსისისა ალექსანდრე პირვე- 35
 ლი უმაღლესისა სასახლითურთ მისით და არცა დაგდებულ ჰჳუსს გიორგი
 აველოვი. წირვისა შემდგომად მიგვიპატრეთა ქალაქსა

თქს მიწუციისა ჩვენისა
 ლარნაკს მარკა ანტონი-
 ნოს მიერ
 ლარნაკს კეთილშობილმან მარკა ანტონინო საწლსა თქს-
 სა, საესესა ჩინებულთა გუამთა მიერ ორთავე სქესთათა. 40
 აქ შემამეცნა ემელია გათხოვილთა ასულთა თქსთა ფრან-
 გოსა და ეფეროსინასა, პირველისა ქმრისა მიერ ნაყოლთა. პირველი ცხოვრებს
 სკალას, ხოლო მეორეჲ ლეკკოსისს. ვითარცა მოვიდა მიტროპოლიტი კიტისა 270
 მელეტიო, უბრძანა მარკა ანტონინო მოღებად მურაბისა, წყლისა, კავისა, ჩი-

¹ ლარნაკად ბერძენნი უწოდებენ და ოსმანნი ტულად.
² ოდნოკოლქა ეტლია, ორსა გოგორასა დგმული.

ბუხთა და საუზმესა. მათ შორის მკითხა მასპინძელმან:— „ბეგზადა, ვითარ მოგეწონა თქუენ მლუღელმოქმედება იერარხისა ამის ანუ ეკკლესიაჲ დღეს თქუენ მიერ ხილულუი?“ მიუგევ მე:— „მლუღელმოქმედება დესპოტიკისა ამის, მიხედვამებერ ჩემისა, არ ითხოვს ხანდაზმულებსა ძლით მისისა მას შინა
 5 ეგოდენსა ყურადღებულობასა მქოველთასა, რაოდენსა შესამოსელნი და ანუ სხვანი საჭმარნი ნივთნი უამის მისთჳს; გარნა მეორის კერძოათ, ოდესცა შევეხებით ეკკლესიასა მას, მაშინ უფროს სათანადოებენ მისდა სამკაულნი იგი საეკლესიონი, ვიდრეღა რაოდენმე უმჯობეს მათსა“.

მსმენმან სიტყუათა ამათ მიტროპოლიტმან მელეტიო მიპასუხა ესრეთ:
 10 — „ბეგზადა! 17-ნი წელი იქმნების, რომელ წინამოადგილესა ჩემსა მიტროპოლიტსა ხურისანთოსსა, დახარჯუთა მრავლისა თეთრისათა მიმღებულსა სულთნის ფერმანისასა აღგებად ეკკლესიისა ამის, განემზადებინა თლილნი ქუანი რიცხვთ 200.000,

თანასწორ ვითარ სხუანიცა საჭმარნი მისდა ნივთნი ჳელ-ყოფად მისა. გარნა
 15 რომელსამე მტერსა ჩუშნისა სარწმუნოებისასა განჯარვებად კეთილისა ამის საქმისა წარედგინა სხუებრ სულთნისათჳს, რომელსაცა მოველინა ზაბუთი¹ ფერმანით შეპყრობად მიტროპოლიტისა მის, გვემად და ტანჯუად მუნადმდე, ვიდრემდის გამოულებდეს მას სრულებით თეთრსა მონასტრისა მის და ნივთთა მისთათჳს განმზადებულსა. და ესრეთ, ზაბუთმან მან, აღმასრულებელმან ბრძანებისა, წარულო გარდა ტაძრისა ამის თეთრთა 250-თა ქესათა, მრავალნი სხუანიცა მდიდარნი სამკაულნი. მის დროათ, ბეგზადა! ვერღეინ ვებედათ შეხებად საგანსა ამას ზედა, რომლისაცა მასალა არს ჩერეთცა ჳელმუხებელ და რომლისაცა აღშენებად აწცა მზა არიან ჳალაკისა ამის კეთილმორწმუნენი ხრისტეანენი, გარნა წინამდებარეჲსა მაგალითისა ძლით შეშინებულნი, კვა-

20 ეობთ მცირესა და გლახაკსა ამას მონასტერსა, რომელიცა თქუენ იხილუმთ დღეს“. დამასრულებულსა აქ სიტყუათა თჳსთასა მწყემსთმთავარსა ამას გავესალმენით და მიმბაღლებლნი მასპინძლისა ჩუშნისა, მოვიქეციით სკალახადმი.
 ზალაჲ სახლისა ჩუშნისა იყო სავეგ სკალისა ჩინებულთა, კეთილშობილთა და მოქალაქეთა მიერ, რომელთაცა რიცხვ განამრავლეს ხილვად ჩემდა ანუ მუნდრისა ჩემისა მოსლევულთა ევროპიისა ლენერალ-კონსულთა, კონსულთა, ვიცე-კონსულთა და აგენტთა დანემარკისა, ანგლიისა—ანტონი ვონდიციანო იონიელმან, სარდინიისა—მატიო პოზოვიკომ, ნეაპოლიტანიისა—ანტონიო კა-

25 ლიერის ძემან და სხუათა ეპურობათა, მომლოცველთა ჩემთა მშჳდობით მოსლჯსათჳს ჩემისა.
 შემდგომად წარსლჯსა მათისა შეგვიყუანნა კონსტანტინე პერისტინემ უშინაუანესსა სახლსა თჳსსა მე, სპირიდონ სივინი, დასკალი დიონოსოს და მუსიკოსი მათეოს აიონოროსელი, რომელსაცა შინა იყო სტოლი დაგებულ-
 40 ოდესცა შემოვიდა მეულლაჲ ჩემისა სახლის პატრონისა თჳსისა ერთის ძით და ორის ასულით, დავსხედით სადილად. განგრძობასა შინა სადილისასა მოიღეს შამპანსკი რუნკებითურთ მალღებით, ხოლო აღმუცებთა მათთა მისით, დაგვიდ-

271 გეს კაცად-კაცადსა თუთო. დროსა ამას აღსდგა მუსიკოსი მათეოს აიონოროსელი, აღმოიღო უბით თჳსით წერილი ბერძულსა ენასა ზედა, ლექსად თქემუ-

¹ ზ ა ბ ზ თ ი — იასულთ.

თუხ ნოტასა ზედა გალო-ლი ჳსენებულისა დასკალისა დიონოსიოსისა მიერ და
 ბისა მათოხს აიონორო-ნიყო გალობად ნოტასა ზედა ერთად მოწაფეებითურთ
 ხელისა მიერ თუხით, რომლისადა დასრულებასა თანა მაცნობა პერის-
 ტიანე, მით რამეთუ წერილი იგი გალობებული არს ვედრებაჲ ღმრთისადმი
 იმპერატორისა ალექსანდრე პირუსლისა და ქუსშვიდრომისათუხ მისისა გიორგი
 ავალოვისა, რომლისათუხსა აღესდგეით ყოველნივე და დავლიეით საღვეგრძე-
 ლოდ დიდისა ერთმთავრისა ჩუშნისა და შემდგომ წერილი იგი გამოვართუ მე,
 რომლისადა თარგმანი არს ესე: „ყოველისა უმაღლესო ღმერთო ყოველთაო! შენ,
 თუხ გალობებულისა წე- რომელიცა სუფევე მაღალთა, დაუსრულებელთა ეთერისა
 რილისა სივრცეთა შინა და რომელიცა ჰმართებ ყოველსა. მიეც
 ჰელი შეწევნისა ალექსანდრესა, სარწმუნოსა მეფესა შენსა, რამეთუ მმეფობე-
 ლი იგი ბედნიერად წარემართებოდეს კეთილმსახურებითა განგრძობასა შინა
 მრავალთა წელთასა და რამეთუ ყუანებული კეთილმსახურებითა და სიმჰნითა
 ძლევათა შინა კეთილდღეობდეს და დღესასწაულებდეს. ხოლო მხოლოო წმი-
 დაო ჰეშმარითად და ყოვლად წმიდაო სამებაო! მიჰმადლე მეფესა სიმაართლე.
 მშუდობა და კეთილმსახურებაჲ ჩინებულისა მონითურთ მისით გიორგი ავა-
 ლოვით, რათა იყოს იგი მსახურებასა შინა სარწმუნოდ და შეუორგულეებლად“.
 24-სა. მოვიდა ჩემდა აქაური ზაბუთი ჰაჯი იბრაჰიმ
 თუხ ზოხლჯა ჩემდა ზა- ალა, რომლისათუხსა უბნობენ უფლად უამროასა სიმ-
 ბუთისა ჰაჯი იბრაჰიმ დიდრისა. კაცმან ამან, სიყრმითვე პარიესა შინა ხან-
 ადას აღზრდილ-ზმულმან, უცხოდ მქტეველმან, რაოდენთამე
 ენათა მეცნიერმან, მშუდმან, საამოდ მოუბარმან და შუდათეულთა წელთა მიგე-
 ბებულმან, განატარა ჩემთანა ერთი ეამი და მთხოველი ჩემდა მისლულად მისა,
 წარვიდა. ამისა შემდგომად მოვიდნენ დოკტორი ფრანცესკო გორლო და კონ-
 სტანტინო ვალსამაკი და შემოვიდაცა კიკო მონსტრისა
 თუხ ზოსლჯა ჩემდა დოკ- ბაშ-ილუმენი იოსებ, რომელსადა უწინარეს ორი-
 ტორისა და სხუთა სა დლისა ვიცი-კონსულისათუხ ჩუშნისა თხოვად ჩემდა
 მისლუსათუხ დანიშნულსა მონსტერსა და აწ თუთ მოვიდა საგნისავე მისთუხ.
 მიმწუხრ დლისა ამის მოუვიდა კონსტანტინე პერი-
 თუხ ლევკოხით წერილის მონსტრის ლევკოხის ჰალაჰით ბაშ-ეპისკოპოსისა კიპრი-
 მოსლჯა პერიხტიანეს მი- მანეს მიერ წერილი, საგანგებოდ გამოგზავნილისა კაცისა
 მართ ძლით, შესახებულად მოსლუსათუხ ჩემისა ჰალაქსა ამას,
 რომელსადა წერილსა თანა მდებარეჲ წერილი სახელსა ზედა კიტრის მიტრო-
 პოლიტისა მელეტიოსისასა წარგზავნა მყისულ მისდა, ხოლო წერილი თუხი
 შემდგომად წარკითხვსა ჩემდა მისისა, თხოვისა ძლით ჩემისა, მომცა მე, რომ-
 ლისადა თარგმანი არს ქუსშო:

ზედა
პაქოსა

„უბრწყინულესსა თავადასა, კონსულსა
 როსსიისასა, მოწყალესა ჰელმწიფესა
 კონსტანტინე პერისტიანესა,
 საყუარელსა ჩუშნსა და სულისა მიერ წმიდისა
 ძესა პატივით.“

მსურველი თქუშნისა ბრწყინულეებისადმი ყოველთა კეთილთა და მამებ- 272
 რივ მაკურთხეველი თქუშნი მოგიაღერსებ სურვლით.

მოიწივა ჩუშნადმდეცა ამბავი სასიხარულოა მშუდობით მოსლუსათს მა-
 მულსა შინა ჩუშნსა უბრწყინულალისა როსისი თავადისა, მათის იმპერატო-
 რების დიდებულების მზრახულოსა გიორგი ავალოვისა, რომლისა ძლითცა
 აღვივსენით ჩუშნ გამოუთქვმელითა მხიარულებითა, მცნობნი დიდთა და ხრის-
 ტიანულთა მათ კეთილმოქმედებათა, რომელნიცა ამკობენ მაღალპატივისცემელ-
 სა გუამსა მისსა, და ესრეთ, მომლოცუქნი თქუშნდა მიღებითა სახლსა შინა
 თქუშნსა ესთა ჩინებულისა გუამისა, გთხოვთ დამოწმებად მათისა ბრწყინუა-
 ლებისადმი ჩუშნისა მდაბლისა და სიღრმითა გულისათა პატივისა და კურთ-
 ხევისა, ყოფად ესრეთუქ სახელითა ჩუშნითა სსუათაცა აღერსთა, ვითარცა შე-
 რაცხთ ჭეროვნად ესვეითარსა დროსა.

ჩუშნ ვსდებდით ვალად თვსად და გესურდაცა თვთ დაუყოვნებლივ მო-
 სლუად პირისპირ ხილუსა და ზრახვსათს მათისა ბრწყინულლებისა თანა, არა-
 მედ განუწყვედელნი საქმენი, დამამძიმებელნი ჩუშნნი, გვაბრკოლებენ ჩუშნ
 აღსრულებად ვალისა ამის და მოუთმენელისა საწადისისა ჩუშნისა, რომლისათს-
 ცა საჭიროდ ესაჩეთ ჩუშნ წარმოწერად თქუშნ შორის მყოფისა მოძმესა ჩუშ-
 ნისა წმიდისა მამისადმი კიტიისა, მით რამეთუ მიიღოს მან შერომაჲ და უქმ-
 ნას სათანადოა პატივი მისლუთა თვისითა მათს აღმატებულებას სახელითა ჩუშ-
 ნითა. ამასთანა ვსდებთ წერილსა მათისა ყოვლად სამლუდელეობისადმი, და
 ესრეთ, უკეთუ ჰპოვნებთ შესაბამად, წარგზავნეთ იგი მათისა ყოვლად სამლუდ-
 ელობისა მიმართ, რათა მივიდეს იგი ხუალ. გარდა მისა, ვინაჲთგან მათი აღ-
 მატებულებაჲ თვნიერ ყოვლისა იქუსა მოვიდა მამულსა შინა ჩუშნსა არა სხვთა
 განზრახვთა, ვითარ-ოდენ მოგზაურობისათს და ვინაჲთგან შესაძლო არს,
 რამეთუ მოვალს იგი ლევკოსიასაცა შინა, მაშინ გთხოვთ ჩუშნ ამისთს თქუშნს
 ბრწყინუალებას, უკეთუ განიგულეებს იგი აქეთ წარმოსლუად, გვაცნობოთ
 ჩუშნ უწინარეს რაოდენთამე დღეთა წარმოსლუსათს მისისა ერთად კერძობი-
 თურთ თვისით, რომელ ძალ-ვიდუათ ჩუშნ დასწრობაჲ განშაადებად შესაბამისა
 მისთს სახლისა და მიღებად მისა, ვითარცა ჭერ-არს ღირსებისამებრ მისისა.
 შემდგომად ამისა ველით თქუშნ მიერ პასუხსა მომცნებელსა და ვშთებით მთხო-
 ველნი ღმრთისა ჰშთამოვლენისაჲს თქუშნდა ყოველთა ნასურვებთა კეთილთა-
 კიბრიისა არხიებისკობოსი
 და ღრისტეს მიერ მლოცუქლი
 კიბრიანე“.

1820-სა,
 24-სა აპრილსა

25-სა. 11-სა ეამსა მოვიდა მიტროპოლიტი კიტი-
 ისა მელეტიო სახელითა აჭაურისა არხიებისკობოსისა
 კიბრიანესითა სამლუდელ-საერთოთა კეთილშობილთა კრე-
 ბულითურთ ღილუად ჩემად, რომელმანცა შემოსლუა-
 სავე თანა გამომიცხადა ესრეთ: „ბეგზად! თუშცა მაქუნდა მე პატივი წარსლ-
 ვულთა დღეთა შინა დამოწმებად პირისპირ თქუშნისა ბრწყინუალებისადმი
 თანამერდომებისა ჩემისა, გარნა აწ მოსლულთი თქუშნდა ბრძანებისამებრ უნე-
 ტარესისა არხიებისკობოსისა ჩუშნისა კიბრიანესა, ვემოწმებთ პატივის-ცემისა
 და მოლოცუასა მისსა მშუდობით მოსლუსათს თქუშნისა მამულსა შინა ჩუშნსა,
 ბრწყინუალებასა თქუშნსა სახელითა მისითა, რომლისათსცა წარმოუწერიეს
 მას ჩემდა; და ესრეთ, ბედნიერად ვრაცხ შემთხუშვასა ამას, მომცემსა ჩემდა
 საამოხსა დროხასა კუალად ხილვთა თქუშნითა“. მთქველმან სიტყუთა ამათ-

აღმოიღო უბით წერილი არხივისკოპოსისა კიპრიანეს მიერ მოწერილი და მაჩუნსა მე, რომელმანცა ჳერისამებრ მიმბადლებელმან ჩუნსებულთა ჩემდა აღერსთათს, ესთხოვე წერილი იგი და მივიღეცა მყისულ, რომლისაცა თარგმანი არს შემდგომი:

პაქეთსა ზედა

„ყოვლად უსამლუდელოესსა მიტროპოლიტსა მელეტიოსსა, სასურულსა ჩუნსსა ხრისტეს მიერ ძმასა და თანამსახურსა ჩუნსისა სიმდაბლისასა

5

ყოვლად უსამლუდელოესო მიტროპოლიტო კიტისსა. უპატივსაცემულესო მელეტიო, სასურულსო ჩუნსო ხრისტეს მიერ ძმაო და თანამსახურო!

ძმებრ ამბორს-უყუფო თქუშნს ყოვლად სამლუდელოებას. ვინაჲთგან ვცანით ჩუნს უეუს მოსლუსათს თქუშნდა როსისის მოგზაურისა, საკელმწიფოოსა მზრახულისა თეადისა გიორგი ავალოვისა და დადგომისათს მისისა უფლისა კონსულისა პერისტეიანესსა, ამისთს, თანამღებობისამებრ ჩუნსისა და სურჯლისა, გემართებდამცა ჩუნს თუთ მოსლუად მუნ დაუყოვნებლივ პირისპირ სილჯსათს მათისა აღმატებულებისა, არამედ, ვინაჲთგან სიმრავლენი საქმეთა არ გეაცლიან ჩუნს ყოფად მისა, ამად გთხოვთ ჩუნს თქუშნს ყოვლად სამლუდელოებასა მიილოთ თს ჳედა შერომამ, მიხვდეთ ხუალ კვრას სახელითა ჩუნსითა მათს აღმატებულებასთან რაოდენითამე სამლუდელოებითა და აზნაურებითა ჳმნად მისა სათანადოოსა მილოცუსა მოსლუსათს მისისა მამულსა შინა ჩუნსსა. გვერთ თქუშნ საჩქაროდ, მშვდობით.

10

იოანესი
წმინდისა
იგივესა

1820-სა წელსა,
24-სა აპრილსა.

კიპრიისა არხივისკოპოსი
და ხრისტეს მიერ ძმა
თქუშნი კიპრიანე“.

20

25

თს მოსლუსა ჩემდა პრუსიელთა კონსულისა და ბარონ დე საკ ჩამბერლანისა და წარსლუსა ჩემსა ჳარდაქდად ვალისა

შემდგომ მიტროპოლიტის მელეტიოსის წარსლუსა მოვიდნენ ჩემდა პრუსიელნი კონსული იაკობ მათეა და ბარონ დე საკ ჩამბერლანი, მორაული უცხოთა ქუსყანათა შორის; და ვითარცა წარვიდნენ ესენი, წარველ მეცა ყოველთა მათ ჩემდა პატივისმცემელთა მიმართ ჳარდაქდად თანანადებისა. დღესა ამას მომცა ვიციკონსულმან ჩვენმან ისტორიანი იერუსალიმისა და კიკო მონასტრისა ბერძულად დაბეჭდილნი.

274

თს მოსლუსა ჩემდა კონსულთა ფრანციისა და გოლლანდიისათა და წარსლუსა ჩემისა მიცემად თანანადებისა

26-სა. მოვიდნენ ხილუად ჩემად კონსულნი ფრანციისა იერონიმე მეშენ და გოლლანდიისა ლორენცო სანტ, და შემდგომ სადილისა წარველ ლარნაკს პატრთა და ორთა ამათ კონსულთადმი. აქედამ მიველ სახლსა აქაურთა ბერძენთა იერონიმესა და ხრისტოდულოსა კარიდთასა. ძმასა ამათსა მიტროპოლიტსა ნიკომიდიისასა, ჩემ მიერ კონსტანტინოპოლს ვაცნობილსა, მოეწერა ამთადამი პატივისცემისათს ჩემისა, ოდესცა შხუდესთ ხილუა ჩემი. იერონიმე 100-მდე და ხრისტოდულო 95-ს წელთადმდე მიწევილთა ჳარდაამეტნეს თხოვასა საყუარელისა ძმისა თსთასა მიღებასა და პატივისცემასა შინა ჩემსა. მჯდომარესა მათ

35

40

შორის, მკითხველნი ჩემდა მშვიდობისათჳს ძმისა მათისა, შემამტრფოდინან ვითარცა სასურუქსა შუასა, აღრითუქ ნახჳსა მოკლებულსა და მიულოდებულად მმეშეთადმი მისლუქულსა. მეუღლანი მათნი, სიკაბუქეთა შინა თჳსთა მცირედ რამე მოთავაზენი ქმართა მათთა, გარნა მორთულნი მძიმედ, მოგვართ-
8 მიდიან მურაბასა, წყალსა, ჩიბუხთა და კავასა, რომელნიცა თანასწორედ მონაწილეობენ შესახებულად ჩემდა ალერსთა შინა და, მიხედჳსამებრცა მაზლისა მათისა ნიკომიდისსა მიტროპოლიტისა, სიპრთელისათჳს.

27-სა. დილით მიიღო წერილი კონსტანტინე პერისტიაანე, მოწერილი არჩივისკოპოსისა კიპრიანეს მიერ ლევკოსიიჩა, რომლისაცა წამკითხულსა ჩემ-
10 და, მას გამოვართჳ იგი და რომლისაცა თარგმანი არს ესე:

პაკოსა ზენა

„უბრწყინუალესა თავადსა, კონსულსა როსსიისასა, მოწყალესა ჳელმწიფესა კონსტანტინე პერისტიაანესა, საყუარელსა და სასურუქსა ჩუქსნასა სულისა მიერ წმიდისა ძესა პატივით სკალას.

მსურუქლი თქუქსთჳს ყოვლითა სულითა ყოველთა კეთილთა და მამებრივ მაკურთხეველი თქუქსნი, მოგიალერსებ სიწრფოებითა.

ჩვენ მივიღეთ ჩუქსთჳს სასურუქლი პასუხი თქუქსნი და განვიხარეთყა დიდად, უწყებულთა მის ძლით და მცნობთა ღმრთისა მიერ სიმრთელესა შინა დაცუქულისა და ფრიად სასურუქლისა ჩუქსთჳს ბრწყინუალისა თავადისა გიორგისა ავალოვისა, მით რამეთუ ღირს-ვიქმნებით მოსლუასა, სახისა ხილუასა და ჳრახუასა კეთილმსახურისა და ჩინებულისა კაცისა ამისთანა, რომლისათჳსცა არცა ჩუქსნი დაჳყოვნეთ დანიშნად და განმზადებად სასწავლებელისა სახლისა სადგომად მისთჳს, ვითარცა თჳთ უერცელესისა სახლისა. ინებოს ღმერთ-
მან, ვითარმედ გიხილვით ჩუქსნი სიმრთელით თქუქსნი და ბრწყინუალებამცა მათი საწადისისამებრ ჩუქსნისა.

ხოლო რამცა შეეხების ნიეთთა მისთა, რომელნიცა ჳერ-არს გამოიგზავნენ უწინ, ინებეთ ბრძანებად მოტანისათჳს მათისა სწორედ სასწავლებელსა შინა. სისწრაფით გწერთ თქუქსნი ამას. სხუებრ გისურჳთ თქუქსნი გრძელწელობითსა სიცოცხლესა და ბედნიერებასა.

1820-სა წელსა,
26-სა აპრილსა.

კიპრიის არჩივისკოპოსი და მარად ხრისტეს მიერ მლოცუქსლი კიპრიანე“.

25 თჳს მოსლჳხა ჩემდა ნეაპოლიტანიის კონსულისა

28-სა. მოვიდა ხილულად ჩემად ნეაპოლიტანიის კონსული ანტონიო კალიერი ძითურთ თჳსით, რომელმანცა მოითხოჳა ბოდიში აქამომდე ჩემდა მოუსლველობისათჳს მიზეზისა ძლით ავადმყოფობისა თჳსისა, გარნა რომელსაცა 23-სა რიცხუსა გამოეგზავნა ძეგ თჳსი მოლოცუად მოსლჳსა ჩემისა. ოდეს-

10 თჳს კაცთა და ბარგთა ჩემთა ვახტუმრებისა ლევკოსიას

ცა წარვიდა ესე ჩემგან, გავისტუმრე ნაჭირაებითა ურმებითა კაცნი და ბარგი ჩემი ლევკოსიას, ხოლო მე წარველ ერთად პერისტიაანეთურთ გასინჯუად ციხისა ქსენებად უღირსისა. განვიხილვეთ ბაზარნი, სკალისა ამის მცხოვრებთათჳს კმად სამყოფნი, ესრეთუქ გარემოცა ადგილი წმიდისა ლაზარეს ეკლესიისა, რომ-

თარგმანი წერილისა

- ლისაცა სამკრით კერძო ვიეთთამე სასაფლაოსა შინა ეპოვნეთ შუდნი საფლავე-
 თს ჩემ მიერ სკალას თა ქუანი მოთეთროსა მარმარილოსა, ლონდონსა შინა
 განხელისა თა კაცეთებულნი იშუთითა ჯელოვნებითა, ესრეთ რომელ არ-
 ცაღათო მიხილუეს მსგავსნი სსუთათა ადგილთა შინა. სკა-
 ლასა ამას ცხოვრებენ 400-ს კომლადმდე ხრისტიანენი და მაჰმადიანნი. 5
- თხს წარსლესა ჩემისა წავეკოსიას წარველ ლევეკოსიისადმი კონსტანტინე პერისტინეთი, ძი-
 ლეთა მისითა იერონიმეთი, სპირიდონ სივინით, მიხაილ
 დრაკული კრიტიკოსით, მსახურით ჩემით პეტრე ბაქელა-
 შვილით და პერისტინანეს ერთის მსახურით. გზა ჩუშნი და ორნივე კერძონი
 სივრცე-სივრცისა მისისანი იყვენ დაფარველ კალიათა მიერ, რომელნიცა, მი-
 ახლოებანსა ჩუშნსა მათთანა აღშლინი, დაგვიბნელებდიან ჰაერსა და დაგვფარ-
 ვიდიან ჩუშნ ცხენებითურთ ჩუშნით ჩვენზედა დასხდომითა თვისითა. 10
- თხს ჩელლა ხოფლისა და თეს შინა ეკლესიისა თესეითარითა სახითა გამოძღველნი ლარანკისა, მო-
 ვედით სოფელსა ჩელლას, რომელსაცა შინა შქს მოდი-
 დო ეკლესიაჲ წმიდისა ანტონისა, დიდად მკდოვანი.
 აქედამ წარმოსლულთა და კალიათა გამო ქენჯენილთა, ვიხილვეთ მარჯვენით 10
 კერძოდ აღმოსავლეთისა ნასოფლარი და ეკლესიაჲ დიდი წმიდისა დიდისა
 მოწამეჲსა და ძღვეამოსილისა გიორგისა გალავანულე-
 ბული. გაემოვლეთ რა ესე, მოვიწივნით სოფელსა ტრულ-
 ლას, შევედით თაყუანის-ცემად ხატთა ტაძარსა შინა 25
 წმიდისა მოწამისა მამანტისსა, შევისუშნეთ მცირედ და შევედევით კალიანსა
 გზასა. გარდმოვიარეთ მომცროჲ მთაჲ და მოვედით ნაქალაქეჲსა საფელსა ტრე-
 მელუშას ანუ ტრიმიფუდიას, მამეულსა წმიდისა და სა-
 კრველთმომქმედისა სპირიდონისსა. შევედით ტაძარსა 276
 მისსა, სიდიდით საშუვალსა და ყოვლითურთ გლახაკსა,
 შევემთხვევინით წმიდათა ხატთა და საფლავსაცა წმიდისა 30
 ამისსა. ვთხოვე ეკლესიისა ამის იერომონოზოსსა პარ-
 თენიოსსა ხუალ წირვაჲ ჩემთეს და გამოვედით განტარებულ დამისა ოთაღთა
 შინა ამის მონასტრისათა.
- თხს მოასილისა აჰმად რა- 29-სა, შემდგომად ცისკრისა და ლიტურგიის მოსმე-
 შიდ აფენდის წერილისა თნისა, გამოვედით რა ეკლესიით, მიიღო არაბულად 35
 და მოხელეჲსა მისისა დაწერილი წერილი ვიკე-კონსტულმან ჩუშნმან პერისტინ-
 ანე ლევეკოსიასა შინა მცხოვრებისა და სრულიად კიპრ-
 ქალაკისა მმართველისა მოასილისა აჰმად რაშიდ აფენ-
 დის მიერ, რომელსაცა ესრეთუშ მოეგებებინა ჩემთეს მოხელეჲ თესი წერილი-
 თა, რომელიცა მაქუს დღესაც უთარგმნელად დაწოთმილი. და ესრეთ, არღა 40
 დამყოენნი აქა, შევეუდექით გზასა, სადაცა დაგვხუნდნენ მოგებებად ჩუშნდა წარ-
 მოსლულნი ნახჩენელნი სომეხნი ჰაჯინ—სვიმეონ იერე-
 მია და გასპარ ხეჩატუროვი. მოვიწივნით სიახლოელ
 ლევეკოსი ქალაქის გალავნისა და ვიხილვეთ სიმარაღელ 45
 ერისა, გამოსლული ჰერეტად ჩვენდა, რომელთაცა უმეტესი ნაწილი, აღსლ-
 ვული ზღუდესა ზედა, გვხედუდა მუნით. 12-სა ჟამსა შემოვედით ლევეკოსიას

თხს ზენოსელსა წენესა შინა, რომლისაცა ქუჩაჲ ჩვენ მიერ წარმოვლილი, კარნი ქალაქსა ლეკოსიას სახლთა და სართულნი მათნი იყვნენ სავეს მცხოვრებთა მიერ. ოდესცა მოვედით ახლოს ბაშ-ეპისკოპოსის სახლის პირისპირ ახლად აღშენებულისა ღმრთაობისა ბჭესა თანა, მიველომ მთლად სამუდგლომან კრე-

5 ბულმან უნეტარესისა არხიეპისკოპოსისა კიპრიანესმან მრავალთა აქაურთა კეთილშობილთა დასწრებითა; ხოლო შესლუასავე ჩუმნსა ცსენებულსა ბჭესა შინა, მოგვეგება თვთ იერარქი კიპრიანე, მიმღები ჩუმნი სრულითა მხიარულე-

ბითა, პატივითა და სიყუარულითა. შევეციუნა სასწავლებელისა ამის ოთალთა შინა და შეგვაქცივა მურაბითა, წყლითა, კავითა და ჩი-
10 თ:ს ნოსელსა ჩემისა ღმრთაობისა შინა ბუზებითა. დროსა ამას შემოვიდა ჭაია ბეი მოასილისა აჰმად რაშიდ აფენდისა, რომელმანცა მომიკითხა და მო-

მილოცა მშედობით მოსლუსათჳს ჩემისა სახელითა მომავლინებელისა თვისისათა და მრქაჲ ესრეთ: „ბეგზად აფენდემ! აფენდემან ჩემმან აჰმად რაშიდ მიბრძანა მე აღსრულებლად ყოვლისა მის, რაჲსაცა შინა ნუუქუმ გექმნებისთ თქუმნი საკიროებაჲ და გამომიცხადებთ მე, რომლისაგანცა იხილავთ დაუყოვნებლად მორჩილებასა მისთჳს, ვინაჲთგან ხართ თქუმნი უცხოჲ ქუმყანისა ამის და სტუმარი ჩვენგან პატივიემულისა ბაშ-ეპისკოპოსისა“.

ქაია ბეი ესე გავისტუმრე შესაბამითა მადლობისა რწმუნებითა მოასილისადმი და შემდგომ უნეტარისისა კიპრიანეს მიერ შეყუანილი ჩემთჳს განზხადებულსა სა-
20 თ:ს შეყვანისა ჩემისა არხიეპისკოპოსისა კიპრიანეს მიერ საწოლსა წოლსა, რომელიცა იყო დაფენილ ზრქლად ვარდისა ფოთლებითა და კულად რომელსაცა შინა იდგა ლოგინი ქუმსაგებელითა, მძი-

მისა ფარჩისა საბნითა ხურვილი და დაფარველი ვარდისავე ფურცლებითა, ვიქმენ კურთხევით დატეხებულ. მესამესა ჟამსა მოვიდენ ჩემდა ძმისწული ბაშ-
25 ეპისკოპოსისა და ჰაჯი სვიმეონ სომეხი, რომელთაცა მათუწყეს, რამეთუ მელის მე არხიეპისკოპოსი კიპრიანე, რომლისათჳსცა მიმსწრაფებულმან მისდა განვ-

ლითა დიდ-გრძელ-განვიერისა ზალაჲსათა, ვიხილუმ სტოლი დაგებული და სა-
30 ნოვაგე დგმული. მლუღელთმთავარი ესე თუმცა ცდილობდა დაფარვად ჩემგან რაჲსამე მწუხარებისა სახესა ზედა მისსა გამოწერილისა, გარნა შესანიშნულ იყო
277 იგი ყოველთა მიერ მის ზედა მხედუმლთა, რომლისათჳსცა მკითხუმლსა, მრქუა დესპოტმან ამან, ვითარმედ გაუციებდეს ვიცი-კონსული ჩუმნი პერისტიანე და მის გამო არს იგი ესოდენ მწუხარედ. სიტყუასა ამასთანა შემოვიდა ერთი ჰა-

ბუეი კაცი ფრანგულად მოსილი, რომლისათჳსცა მათუწყა ბაშ-ეპისკოპოსმან, რომელ იგი არს დოქტორი, მრწმუნებელი, მით რამეთუ სნულეებაჲ პერისტი-
35 ანესი არა არს ციებაჲ, არამედ წარმოებული ოდენ გზასა ზედა დაღალდა-შე-
ციებებისაგან. მერმე განვედით სადილად და დროსა მწუხრისასა შევედით ტა-
ძარსა შინა ითანე ღმრთისმშეტყუმლისა პიპისასა, რომლისაცა კანკელი არს უც-
ხოდ მოქრილი და დავარაკებული, ხოლო კამარიანი პლაფონი და კედელნი და-
40 ხატულ წმიდათა ხატთა სახეებითა. შემდგომად მწუხრისა მოსლულმან ბინასა ჩემსა და დამაშვრალმან გზისაგან, განვისუმნე რა მცირედ, მოვიდა ჩემდა ჰაჯი სვიმეონ და გამომიცხადა, მით რამეთუ უნეტარესი მეთუფეა და რაოდენნიმე აქა-

თხს ნოსელსა ჩემდა ვი- ურნი კეთილშობილნი მოსლულად ხილვად ჩემად, არა-
ვითაჲ კეთილშობილთა მედ მეცა მცირედ ვითარმე შეუძლოდ-ქმნილმან და
45 მომთხოვმან ბოდიშისა, ვერა ძალ-ვიდედ განსლულად მათდამი.

30-სა. ეკლესიასა შინა წმიდისა იოანე ღმრთისმეტყულისასა მიველ მოსენად საღმრთოჲსა ლიტურგიისა. ოდესცა გამოსუქნებულსა წმიდასა სახარებასა ემთხვევა უნეტარესი კიპრიანე, უბრძანა შემწირულსა მღუღელსა მოსვენებად ჩემდაცა წმიდისა სახარებისა სამთხუშერად ჩემად. კულრეკითა და ყოველთა მათ ღროთა შინა მოსაცნებელთა იყო მოქსენებაცა გიორგი ავალოვისა. შემდგომად წირვისა მიგვიპატიეთა თქსას მწყემსთმთავარმან ამან მე, პერისტთანე და სპირიდონ სივინი, გვიპასპინძლა მურაბითა, წყლითა, კავითა და ჩიბუხებითა, რომლისა თანაცა განმატარებელნი ერთისა ქამისა, მოვიქციით საღმრთისადმი ჩუქნისა.

მაისსა 1-სა

მოვისმინე წირუაჲ ჳენებულსავე ეკლესიასა შინა, რომლისაჲცა შემდგომად უნეტარესმან იერარხმან კიპრიანე მიმიწვეა სადგომსა თქსა ერთთა სივინითურთ, სადაცა ესრეთუჲ მოვიდა ვიციე-კონსული პერისტთანე. აჲ განმატარებელნი მცირისა ღროასა მიმწუტყელისა ჩვენისა თანა, მოვედით სახლსა ჩუქსსა, რომელსა

თჳს მოსლჳსა ჩემდა მოატილეს ამირატორ-პაშისა

სადაცა შინა ვპოვენ ამირატორ-პაშისა აქაურისა მოასილისა, გამოგზავნილი მის მიერ და რომელმანცა მრქუთა: „ბეგ-ზადა აფენდგემ! აფენდმან ჩემმან აჰმად რაშიდ მიბრძანა მე ხლებად თქუქსნად ცხენ-კაცებითა და მოქსენებად, რომელ უკეთუ გნებავსთ თქუქს მიმოხილუად ქალაქისა ამის და გარემოს მისა ადგილმდებარებათა, გიანლო თქუქს საჩვენებელად მათსა“. გარნა მე, მსმენმან შემოთულილისა წინადადებისა, ვთხოვე კონსტანტინე პერისტთანესა პირველ მისულად მოასილისადმი, რომლისათჳსცა წარვედით ერთად და მისლველთა სახლსა მოასილისასა, ვიხილვეთ თუითქემის ყოველნი მოხელენი მისნი და სხუანიცა ჩინებულნი გუაშნი ლეეკოსიისა შეკრებილ ჩვენ მიერ შესასლველთა ოთაღთა შინა. აქაჲთ შესლველთა უკანასკნელსა ოთაღსა, ვპოვეთ მოასილი აჰმად რაშიდ უნეტარესისა კიპრიანეთურთ. კაცმან ამან, მიმღებმან ჩუქსმან წინააღმდეგად სჳულთა ოსმანიანთათა ფერტთა ზედა ღგომით (ვინაჲთგან მაჰმადიანნი რაცხვენ უკადრად თავთა თქსთა და ნუქემე ცოდუადცა, უკეთუ მსხდომარენი იგი შესლველთა მათადმი ხრისტეანეთა აღუღდებთან ანუ მოუხრიან თავთა) და დამჭადარმან თუთ, დავგესნა თქსთანა; შეგვაქცივნა ჩუქსეულებრივითა საუზმითა და აღერსითა, მთხოვე განხილვად ქალაქისა, ჳამისა, ზღუდისა და გარემოს ქალაქისაჲცა ადგილთა, რომლისათჳსცა გამომატანს მოწესესა თქსსა. მოასილი ესე არს წელთა შინა სიჰაბუქისათა, უწყის ენანი ფრანცუზული, იტალიური, ბერძული, არაბული, თათრული და ნუქუქ ქართულიცა, ვინაჲთგან აღიარებენ მას ყოველნივე აქაურნი გურჳად, ესე იგი ქართულად; სახით შუქნიერ, ჳიკევა-უზნობასა შინა ზრდინობიან და ზოგად ერთა მიერ შეყუარებულ. დამსკეებელნი ამისნი შემოვედით ზემოთქემულისა ჳიანა ბეისადმი, მოასილისა ამის სახლსავე მცხოვრებლისა, რომლისა მიერცა ვიყუქსნით თანასწორითავე პატივითა მოგებებულ. შემდგომად წარმოვედით ხილუად აიასოფიას ტაძრად ყოფილისა და აწ ჳამად მმსახურებელისა. ბჳესა თანა ამის ჳამისასა მოგვართუნეს ახალნი ყუთლისა სამოგვისა ფაფუქნი, რომელნიცა ჳშთავიცივთ ჩუქმათა ზედა და შევედით ჳამსა ამას უზარმაზარსა, რომლისაჲცა ორისვე კერძოჲსა კამარანი არიან მღვარ 12-თა სულტთა ზედა დიდრონთა და კუალად ექუსთა სხუთა უქომცროესთა ზედა. სიგრძეჲ ჳამისა ამის არს 250 და სიერეჲ 200 ნაბიჯი; სიმაღლეჲ—შესაბამი სიგრძე-სიერცისა, ხოლო გუმბათი—შემდგარ მრავალთა თაღთა გამო. გარეგანი

თჳს მოსლჳსა ჩემისა მოასილისა აჰმად რაშიდისად

თჳს მოსლჳსა ჩემისა მოასილისა აჰმად რაშიდისად

თჳს მოსლჳსა ჩემისა მოასილისა აჰმად რაშიდისად

თჳს მოსლჳსა ჩემისა მოასილისა აჰმად რაშიდისად

თჳს მოსლჳსა ჩემისა მოასილისა აჰმად რაშიდისად

შენობაჲ ჯამისა ამის არს თლილითა ქვითა შაბაქად ჭელოვნებულთა, რომლი-
საცა მსგავსი შნოსა შინა ვერასადა ვიხილვე კერძოსა ამას. შესასვლელი ბეჟე,
თუმცა არს უზომოდ მაღალ-განიერი, გარნა თუითქემის შესაბამი უზარმაზა-
რისა ამის აღგებულისა. დასავლეთით კერძო უდგს ჯამსა ამას სასახლეჲ ფრიალ
დიდი სიმაღლით, სიგრძით და სივრცით თლილისავე ქვსა, ყოვლითურთ შუშ-
ნიერსახილუმლი და მრავალ მურდანხილ-სუშტინანი, ადრითუშ სადგომი პატ-
რიარხთა, ნოლო დღეს, საუბედუროდ ჩუშნად, პერობლი მოლათა მიერ.

შემდგომად სადილისა სახლსა ჩემ მიერ დგომილსა ერ-
თხ ვეშვირებისა თად უნეტარესისა კიპრიანეს თანა, რომელსაცა ჰყუა

40-მდე ჩინებულნი ბერძენნი სტუმრად, შევედით რა ოთხლსა, იწყო წვმაჲ, ეს-
რეთ ვითარმედ, ეგონებოდის კაცსა, რამეთუ მდინარენი და ზღვანი დამო-
იღურებოდიანეჲ ზეცით ქუსყანად, რომლისათვისცა უბრძანა მწყემსთმთავარმან
ამან სამღუდელოთა შესლვაჲ ეკკლესიასა ლოცვად და თხოვად ღმრთისადმი უწყ-
როებისათს, ხოლო თუთ, მჯდომი შორის ჩუშნსა და მთხვეელი ცრემლთა, იტყო-
დის ხშირად: „დოლსასი, ო თეოს“, ესე არს—დიდება შენდა, ღმერთო! ჰსტირო-
დნენ და ამოვაებდნენ სხუანიცა აქა მყოფნი, ვინაჲთგან ვერცაღათუ დაიპყრა
სართულმან სახლისა წვმაჲ ესე ღვრილი ღუარებად პლაფონთა ძლით ყოველ-
თა ოთაღთა შორის, რომელნიცა აღივსებოდინ მის მიერ. მიკვრდა ყოველი-
თურთ შუშნიერად აღშენებულისა ღიმნაზიისა ამის ესევეითარად ქუშმდებარე-
ობაჲ წვმისა ძლით გაცდისა, თანასწორ ვითარ გოდებანი და ოხრგივთნიცა
ტირილნი ყოველთა აქ მყოფთანი. ამის გამო ვრქვ ვიცე-კონსულსა კონსტან-
ტინე პერისტანესა, მით რამეთუ ეპოვნებ დიდსა სხუარობასა ერთა შორის კიპ-
რიისა და კაირისათა. უკანასკნელისა ამის—ინატრიან ფრიალითა სურჯლითა
მისთს, რაჲსაცა აქაურნი მიძლებულობენ ესევეითარიოთა მწუხარებითა, რომელ-
მანცა მომიგო ამას ზედა ესრეთ: „ბეგზადა! საცნაურ არს, ვითარმედ ყოველნი
იგი, რომელნიცა საღაცა უფროს უკუშ იპოვნებიან იშუთად და ანუ სრულებით
არ არიან იგინი, მაშინ მით უმეტეს მიიღებიან ყოველთა მიერ სასურვოდ, და-
ლაღუ მსახურებდესთცა მათ პირისპირ მოლოდებისა მათისა; ხოლო აქა ამი-
ზეზებს იგი ესოდენთა ვნებათა, რაოდენცა სენი უკურნებელი, რომელიცა არს
აწ საგნად შევირუშებათა ჩუშნთა“.

წვმაჲ ესე განვრძელდა სამკვრობადმდე და შემდგომად დაცხრომისა მისისა
შემოვიდა ამირახორ-ბაში მოასილისა ორითა სხუთა ტელქუშშეთითა თვისითა.

ამან, გამომცხადებულმან ჩემდა ბრძანებითა მოასილისათა
ოხ მოსლვა ჩემდა ამი-
რახორ-ბაშისა ცხენთა მოყუანისა, მთხოვა წარსლუაჲ ხილუად რომელ-
თამე საწსოვართა, გარნა ფრიალმან ტალახმან და შავთა
ზრქელთა ღრუბელთა მიერ დაფარვამან ცათა არ მიტევეს მისდა, რომლისა-
თსცა გამსტუმრებელი ამირახორ-ბაშისა მადლობითა, წარველ ეკკლესიად მო-
სმენად მწუხრისა. შესლუასავე ჩემსა ტაძარსა შინა შემოვიდნენ სულიერნი
კრებულნი მაზარასხმულნი. ამათ შემოპყუა უნეტარესი არხივისკოპოსი კიპ-
რიანე ხასკირმიზმანტიანი და მპყრობი ჭელოთა შინა სამღუდელოთავროჲსა კუერ-
თხისა წილ საიმპერატოროჲსა სკიპტრისა, რომელნიცა ჰპოძებვისთ ზინონ
იმპერატორის მიერ არხივისკოპოსთა ამის ჰალაქისათა* და რომელთათსცა
ვიტყვ შემდგომად.

2-სა მაღალ ყოვლად უსამღუდელოესსა მეუფესა
კიპრიანეს ენებებინა ჩემთს წირვაჲ თსის კრებულთ,
ოხ ბაშ-კონსკოპოსისა კიპ-
რიანეს მიერ მსუსტად-
შენწირველობისა გარნა მე არარაჲ ვუწყოდი მისთს. ვიცე-კონსულსა ჩუშ-

* ხელნაწერი: კალაქისთა.

ნსა პერისტიანესა შემოგეზავნა ჩემდა სივინი და ევითხა ჩემთჳს: ვინებება მე მოსმენად ლიტურგიისა? რომელსა მიეუგევე: არა! შემდგომად შემოვიდა თვთ პერისტიანე და მრქუა:

პრენჩიპე! დღეს არს შემწირულად ბაშ-ეპისკოპოსი.

აქ განუწყვიდე მას სიტყუაჲ: ბაშ-ეპისკოპოსი?

5

— დიახ, მომიგო მან, არ ინებებთა ხილუად მსახურებისა მის ცერემონიასასა?

— მზა ვარ, წარვიდეთ, ბატონო.

— ბეგზადა! ნულუმე წარმოხუალ უფორმოდ, ოდესცა ყოველთა აქაურთა ჩინებულთა სურჯსთ დია მისითურთ ხილუაჲ თქუენი და ოდესცა თვთ უნეტარესიცა არხიეპისკოპოსი არს მწირულსი თქუენთჳს.

10

და ესრეთ შევიმოსე ფორმით და წარვედით ეკლესიად. მწყემსთმთავარი ესე შეიმოსა, ვითარცა არს ჩუქულეგზაჲ სათანადოსა მისთჳს ადგილსა, გარნა თვნიერ არწიეთა კმარებისა ფერჯთა ქუქუშე, რომელიცა ვერ ვიხილულ იერუსალიმსაცა დიდსა ტაძარსა შინა აღდგომისასა, რომლისაცა საკურთხეველსა იმოსებოდნენყე მღუღელმთავარი მუნებურნი და რომლისაცა მიზეზი ვერვის მიერ ვცან, თუმცა მრავალნი მიაწერენ ამას ერისა მიერ იწროებასა.

15

შესულნებასა თანა წმიდისა სახარებისასა, შევიდა რა დესპოტი ესე საკურთხეველსა, მოვიდა ჩემდა არხიმანდრიტი ერთი, კჳთამომიყუნა საეპისკოპოსოს ტახტით, რომელსაცა ზედა მანენებდის თვთ უნეტარესი კიპრიანე, ოდესცა ვიყვ ეკლესიასა ამას, და აღმიყუნა მარჯუენით კერძო კანკელისა მეორესა ტახტსა საარხიეპისკოპოსოსა, რომელსაცა ზედა დგების მწყემსთმთავარი ესე სადაგთა დღეთა შინა. სხუტბარ ცერემონიაჲ, დროსა მღუღელ-მთავართა მიერ მსხუტბარლ-შემწირველობისასა, რაოდენიცა ვიხილულ საბერძნეთსა შინა, არცაღათუ წარმოადგენს არღილსა როსიას და საქართუქლოსა შინა წირვის ცერემონიისასა.

20

25

25

შემდგომად საღმრთოჲსა ლიტურგიისა შეკრბნენ ყოველნი ჩინებულნი საღდომსა ჩემსა ანუ ლიმნაზიასა, სადაცა მობრძანდა ესრეთულ არხიეპისკოპოსი კიპრიანე მანტიითა და სკიპტრითა, ხლებული სულიერთა კრებულთა მიერ და ძღვომილი ჭუარ-ლაპრებ-მგალობლებითა. მიმგებებელნი მისდა ზალასა შინა, გვაკურთხნა. მისცა სკიპტრაჲ მანტიითურთ სხუასა და, შემსლულსი ჩუქნითურთ ოთალსა, დასჯდა დივანსა; დამისუა ახლოს თჳსსა და უბრძანა სხუათაცა დახლომად. ხოლო ოდესცა მოგვართუქს მურაბაჲ, წყალი, კავა და ჩიბუხნი, მაშინ, შემდგომ მიღებისა მათისა, წარვიდნენ ყოველნივე თჳს-თჳსად. და ვითარცა დაეშთით ჩუქს ოდენ შინაურნი ერთად მეუფისა ამისთანა, აღმომღებმან მე უბით ერთისა ფირუზისფერის ქჳს თაბაქერქისა თჳს შორის გამკვარალისა, შავწინწკლიანებისა და ოქროთაჲ ტელოვნეზულისა, მივართვ იგი უნეტარესსა ამას წმიდისა ლახვრისა ბეჭდითურთ კარსა შინა ჰაოსიანთა ეპისკოპოსისა მიკირტიჩისა მიერ ჩემდა მოცემულთ, მადლობად ყოველისა მის კეთილდაწყებისა და სიყუარულისათჳს ამის მიერ ჩემდა ჩუქნებულისა.

30

35

40

თჳს ჩემდა მოსლჳხა მოახილიხა აჰმად რაშიდისა

უამსა ამას შემოვიდა უუცრად მოასილი აჰმად რაშიდ ხილუად ჩემად და შემდგომ ურთიერთისადმი მიღერებისა ჩუქნისა მოასილმან ამან გამომიციხადა სურჯული თჳსი მსახურებად ჩემდა რაჲსამე შინა, მთხოველმან, რამეთუ დაუვნიშნო მას სახელდებით რაჲცა მინდეს; რომელმანცა, მიიღო რა ჩემგან მადლობაჲ მისთჳს, მიაქცივნა სიტყუანი თჳსნი ბაშ-ეპისკოპოსისადმი საიდუმლოდ და წარ-

45

ვიდა. უნეტარესმან ღესობჳმან კიპრიანე. შემდგომად ოასილის წარსლჳსა, ნრჳჳა: „ზეგზადა! მოასილი ესე დროსა თჳქჳსნისა წარსლჳსასა კირინიად აპირობს პატივითა ანუ ღლესასწავულებითა გაცილებასა თჳქჳსნსა ბჳედმდე ქალაქისა ამის და გამოყოლებასაცა თჳვენთანა კირინიადმდე მოწესეთა თჳსთა“. გარნა ვთხოვე მე მალალ ყოვლად უსამღღდელოესსა ამას, ვითარმედ დააყენოს მოსლილი უსევითარისა იემლა პატავისცემისაგან, რომლითაცა დამავალებს უფროს, ვიდრელა ის ნიერ.

10 თჳს ჩემლა მოსლჳსა ხაზინადარისა საუბარსა ამას შინა მყოფთა ვიხილუშთ შემოსლელი ჩუშნდა ხაზინადარი მოასილისა, რომელმანცა მომიტანა საჩუჳრად მოასილისა მიერ ერთისა ბოზხითა ერთი თეთრი ჳელსაჯოცი, ერთი პერანგი, ერთი ნიფხავი და ერთი ჳონჯარი, მიხედსამებრ 60-მდე კურუშად ღირებულნი. ხაზინადარი ესე უჳუნ-იჳცა შესაფერთა მათთჳს მოასილისადმი მადლობითა და ოთხითა გოლლანდიისა ოჳროთთა ჩემ მიერ მისდა ჩუჳებულთა.

16 დროსა საღილობისასა აღიესო სასტუმროჳ სახლი წუშეულთა სტუმართა მიერ და ოდესცა დავსხედით ტრაპეზსა ჳედა, უბრძანა მწყემსთმთავარმან კიპრიანე წარმოდგომად ერისაგანთა მუსიკოსთა და გოლოზად რასანამე 281 შესაბამისა ჳამისა ამისთჳს ნოტასა ჳედა, რომელთა მიერცა გოლობებულისა წერილისა ნამდღლი წერილი გამოვართჳ მე და რომლისაცა თარგმანი 20 არს შემდგომი ესე:

თჳს ღღეგრძელობისა თავლისა გიორგი ავალონისა „თუმცა წინასწარვე იყო განწესებულ სუშასა მიერ, მით რამეთუ ჩინებული ძჳშლად ერი შემავუხებელითა სახითა დაეცა მსგავსად უსულოჳსა ღეშისა, გარნა იყო იგი დატევებულ დროდმდე და ღლითი-ღღე ელოდა აღღ-

26 გომისა თჳსსა. აღადგინა ღმერთმან დამამდაბლებელი სილაღეთა ჩუშნთა, არამედ ჳსცჳდა ესრეთჳშ აღმადგინებელსაცა უბედურისა ერისა ამისთჳს, ვითარცა იყო იგი წინათჳშ თჳქემულ, რამეთუ ერი ებრაელთა იჳმნების ჳსნილ განსაცდელთაგან კიროსისა ძლით, ღმრთისა მიერ ცხებულისა. ესრეთ უბედურიცა ერი რომელი ჳრდის იმედსა ერსა ჳედა როსისისასა. ჳ სპასჳეტო დიდსულო, ჳ ძლიერო შემწუო! ოჳ! უყეთუმცა ინებოს ღმერთმან, ვითარმედ გვეხილენეს ჩუშნ ღაშჳრთობაჳ ესე და აღბანაკებაჳ“. შემდგომად გოლობისა ამის დასრულებისა აღავსნა სირჩანი უნეტარესმან კიპრიანე ასწლუულთა ღვინითა კამანდორიად წოდებულთა და ოდესცა აღიღნეს ყოველთავე შეინაჳეთა სირჩანი იგი, აღსდგა მამინ მეუფეჳ ესე ერთად სხუშბითურთ და დალივეს ღღეგრძელობისათჳს 36 ჩემისა.

შემდგომ წარმომდგართა სულიერთა მუსიკოსთა წარსთჳქჳს გოლობით ნოტასა ჳედა ღღეგრძელობისათჳს უნეტარესისა არხიეპისკოპოსისა კიპრიანესა შემდგომი ესე:

40 თჳს ღღეგრძელობისა არხიეპისკოპოსისა კიპრიანესა „მეუფეჳ და არხიერი ჩუშნი დაიცევე, უფალო, მრავალთა წულთა“. ღეჳსთა ამათ გათავებისა შემდგომ დავლივეთ საღღეგრძელოდ მწყემსთმთავრისა ამის, რომლისაცა შემდგომად იჩინენ სხუანი ერისაგანნივე მუსიკოსნი და ღღეგრძელობისათჳს უფლისა ვიცე-კონსულისა კონსტანტინე პერისტაინესა იწყეს გოლობად ჳჳშმონი ღეჳსნი:

თჳს დღევარქელობისა ვი-
ცე-კონსტლინისა კონსტან-
ტინე პერისტაინესა

„დედუფალო! მიითულე მდაბალი ვედრებაჲ და ტი-
რილი ჩემი. ნუ შეურაცხ-პყოფ ცრემლთა და კუნესა-
თა ჩემთა, არამედ ვითარცა სახიერმან დამიკვე და აღ-

5

მისრულე თხოვაჲ ჩემი, რამეთუ შენ, ვითარცა ღედასა ყოველისა შემძლებელისა მეუფისა ღრმთისასა, ძალ-გისს ყოველი, უკეთუ ოდენ მოაქცევ პირსა შენსა სი-
მდაბლესა ზედა ჩემსა“. კსთქქსს რა ესეცა, დავლივეთ სადღევარქელოდ ქსენე-
ბულისა ვიციე-კონსტლინისა პერისტაინესა და აღვიტრაპეზეთ.

თჳს კერძობათა და ბარგ-
თა ჩემთა ვასტღმრებისა

შემდგომად შეუადლისა, გარდა მსახურისა ჩემისა პეტ-
რე ბაქელაშვილისა, გავისტუმრე სხუანი კერძობანი
და ბარგი ჩემი სახასოს გლეხებით, ნასალდათარის ვა-
სილით და ოსეფ ალთმიშდორით ნაქალაქევსა სოფელსა კირინიას, რომელ-
თაცა გაუმძლუარა მოასილმან აჰმად რაშიდ მოწესეჲ თჳსი. ხოლო სპირიდონ
სივინი და მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი დაშინენ ჩემთანა.

10

თჳს სჳმთა პაკეთთა

3-სა. უნეტარესმან მღუფელთმთავარმან კიპრიანე მო-
მცნა სამი პაკეთი მიტანად რომს... ში ნოჳ... გორ...

15

და სანქ... პეტრ... მიტ... მიხ...—თავ... ალე... ნიკ... გალ...—და გრა... ივა...
ანტ... კაპო... ესრეთუშ მაჩუქა ბერძულად დაბეჭდილი ისტორიაჲ კიპრიის

282

თჳს ჩუქებისა ჩემდა კა-
რისს ცხტორისა და შენ-
ლობის წერილისა

ქალაკისა, მათხოვა ნავი თჳსი კირინიად თარსულმდე
მიყუანად ჩემსა და კულად თხოვისა ძლით ჩემისა, მო-
მცა წითლითა ასოებითა ტელმოწერილი წერილი ცო-
დლუთა ჩემდა შენდობისა და მოტევებისათჳს, რომლისა-
ცა თარგმან-ი არს შემდგომი:

30

თჳს შენდობის წერილის
პირისა

„ჩუშნ მდაბლნი მადლისაგან, ნიქისა და ტელწიფების
ყოვლად წმიდისა და ცხოველთდასაბამისა სულისა მიერ
მოცემულისა მაცხოვრისა ჩუშნისა იესო ხრისტეს მიერ სა-

25

ღმრთოთა და სამღუდლოთა თჳსთა მოწაფეთა და მოციქულთა შეკრვისა და გან-
ტსნისათჳს ცოდლუთა კაცთასა მაცხოვრისა მიერ, რომელმანცა რქუა მათ: „მი-
იღეთ სული წმიდა“, რომელთაცა მიუტევენეთ ცოდლანი, მიეტევენენ მათ და
უკეთუ ვინბე შეიპყრნეთ, შეპყრობილ იყუნენ; ხოლო რაოდენი შეჰკრათ და
განტსნათ ქუშყანასა ზედა, იყავნ შეკრულ და განტსნილ ცათა შინა. ხოლო მათ
მიერ, მათ მაგიერად ჩუშნთჳს ურთიერთარს მოცემულისა მადლისა მიერ, შეგინ-
დობთ შენ, სულიერო შვილო გიორგი, ყოველსა შინა რაოდენიცა სცოდლ წინაშე
ღმრთისა და შეაწუხე იგი, ვითარცა კაცმან სიტყუთ ანუ საჰმით, გონებით, ნებ-
სით და უნებლიეთ და ყოველთავე სახითა. უკეთუ წყევასა და შეწუნებასა
მღუდელ-მთავრისა, გინა მღუდელისასა ჰშთავარდი. ანუ მამისა, გინა დედისა,
ანუ თავით თჳსით კრეულ იჳმენ. გინათუ ფიცსა გარდაჰჳედ, ანუ ჟამთა ვითა-
რებისაგან სხუათა ცოდლუთა შინა ჰშთავარდი, ვითარცა კაცი და იგი ყო-
ველივე სულიერსა მამასა და მოძლუარსა შენსა აღუარე და მის მიერ მოცემუ-
ლი კანონი კეთილითა გულთა შეიწყნარე და აღასრულე, ამათ ყოველთა
კრეულებათა და პურობილებათაგან ტსნილ იყავ და განთავისუფლებულ და შენ-
დობილ ყოვლად ძლიერისა ტელწიფებისა და მადლისაგან საღმრთოჲსა და თა-
ყუანისსაცემელისა სულისა მიერ. და რაოდენი დაგავიწყდა და ვერ აღთარე,
ყოველივე შეგინდუნეს მოწყალემან ღმერთმან თჳსითა კაცთმოყუარებითა; მე-
ოტებოდა ყოვლად კურთხეულისა დედუფლისა ჩუშნისა ღმრთისმოშობელისა და
მარადისა ქალწულისა მარიამისათა, წმიდისა დიდებულისა მოციქულისა ბარნა-
ბასითა და ყოველთა წმიდათა, ამინ.

30

35

40

45

1820-სა წელსა,
მაისსა 2-სა დღესა.

ერთგული, ხრისტეს მიერ
მლოცუმი კიპრიისა
არხიეპისკოპოსი კიპრიანე“.

აწ მიმეტყვი ორთა საგანთა მიმართ, ესე იგი დამოუკიდებლობისათჳს
8 კიპრიის არხიეპისკოპოსისა და თუთ კიპრ ჭალაკსაცა შინა ჩემ მიერ ხილველ
ცნობილისათჳს, წინაუდებ მკითხულთა ჩემთა, თუ ვითარ არს ძუშლადუშ
უსაშუვალოდ დამტკიცებული წმიდათა მოციქულთა მიერ დამოუკიდებლობაჲ
კიპრიისა სამღუდელთათა.

10 თჳს კიპრიისა არხიეპისკოპოსთა დამოუკიდებლობისა
„ § 1. ვინაჲთგან უფალმან ჩუშმან იესო ხრისტე, თქვეულთამებრ წმიდათა მოციქულთათა, გამოირჩიენა კჳლად 70-ნი მოწაფენი¹. მოციქულთა, შემდგომად კჳთ დაქოლჳსა წმიდისა სტეფანესსა, განბნეულთა, ვითარცა ჩანს ესე საქმეთა გამო მათთა, განმლეულთა ვიდრე ფინიკიად, კიპრად და ანტიოხიადმდე და მასუშ დროსა მყოფობასა მათთანა მოციქულისაცა
15 ბარნაბასსა, ჳელი დაასხეს არხიერად კიტიისა ანუ ლარნაკისად აღდგინებულსა ლაზარესა, ლტოლჳსა იოჲეთ კიპრიას შინა შიშისათჳს იუდეანთასა. ესე იყო პირველი მგზავრობაჲ კიპრს შინა; შემდგომად ბარნაბა იყო წარვლენილსხუათა მოციქულთა მიერ ანტიოხიას, განმამტკიცებელად სარწმუნოებასა შინა ხრისტეანეთასა განმრავლებულთა მუნ მოწაფეთა, ვინაჲთგან იყო იგი კაცი
20 კეთილმომკმედი და აღვსილი სულითა წმიდითა. მუნით მისლველმან თარსულ და მპოვენელმან საელებსა, მოიყუანა იგი თჳსთანა ანტიოხიას. ანტიოხიით კჳლად წარვიდნენ იგინი იერუსალიმად და უკუნევე ანტიოხიად; მუნით სელევკიას, სელევკიით კჳლად წარვიდნენ ორნივე კიპრსა, რომელთაცა ჰყუათ თჳსთანა იოანე, წოდებული მარკოსად. მოსლვეულთა კიპრიისა საღმინსა შინა,
25 ჰქადაგეს სიტყუაჲ ღმრთისა და განვლილთა პოორ ეპარქიადმდე, მოაქციენეს პროკონსული² სერგეა, რომელსაცა მხილუმსა ქმნილისა საკრველებისასა მოგჳსა ელჳმას ზედა, რწმენა განკრვებულსა სწავლასა ზედა უფლისასა³. და ესრეთ, ესე არს თუთ პირველდასაბამი მიზეზი კიპრიის დამოუკიდებლობისა, ვითარცა თუთ წმიდათა მოციქულთა მიერ მიმღებელისა პირველთა არხიერთა
30 თჳსთა, უსაშუვალოდ მათ მიერ ჳელ-დასხმულთა. ხოლო მიერ ჟამით კიპრიისა მღუდელმთავარნი ჳელ-ისხმოდნენყე თავით თჳსით.

§ 2. შემდგომად კმად დროთა განვლისა, ესრეთ ვითარცა ანტიოხიისა ქალაქ-მთავარი ჰგზავნიდის მოადგილესა თჳსსა კიპრს, ვინაჲთგან იყო მაშინ ესრეთ დაწესებულ სამოქალაქოჲ მმართველობაჲ, ანტიოხიისა პატრი-
35 არხთა, მსარგებლობელთა კეთილსახილუმლითა ამით მიზეზითა, იწყეს ცლად დამორჩილებისა კიპრიისა მღუდელმთავართა ანტიოხიისა საყდრისა ჳუშუ და ესევეითართა სახითა აწუხებდნენ მათ. და ამისთჳსცა ოდენ მაშინდელთა იერარხთა კიპრიისათა რიგინ კონსტანტიისა, ჳინონ კირინეისა, სოლონ ევავრიისა და საპრიკიი პასრიკიისამან წარუდგინენ წერილითა სიმართლენი ანუ საბუთნი
40 თჳსნი მესამესა მსოფლიოსა უწმიდესსა კრებასა, ეფესოს შინა ყოფილსა. ხოლო უწმიდესმან კრებამან დასდჳა, მით რამეთუ პირველნი კიპრიისა მღუდელ-

¹ პირველი 70-თა მოციქულთაგანი იყო მოციქული ბარნაბა, ნათესავით კიპრელი.
² პროკონსული—ანთჳპატი ანუ მთავარი ქალაქისა.
³ საქმე მოციქულთა, თავი 13.

მთავარი იყუნენ შეუხებელ და რამეთუ თავით თჳსით ჰყოფდნენ იგინი ჳელ-
დასხმასა კიპრიისა ეპისკოპოსთასა¹.

ბოძებულათაჲს სამთა საკუთართა უპირატესობათა იმპე-
რატორისა ზინონის მიერ არხიეპისკოპოსთა მიმართ კიპრი-
ოსთა განსხუებისა

§ 3. 474-სა წელსა ანუ უმახლობელესსა დროსა ამისსა შემდგომ
შობისა ხრისტესსა, მეფობასა შინა ზინონისასა პეტრე ანტიოხიისა, წოდებულ-
მან მოუდისა მთელუშლად, იწყო კუალად შეწუხებაჲ და ცდაჲ კიპრიისა არხი-
ერთა დამორჩილებისა. ესე პეტრეჲ იყო პირველი დამაფუძნებელი იერესთა
მონოფისიტა (მეგრეთებნიეთეთა), რომელმანცა მოუმატა წმიდასა სამებასა
სიტყუანი: „ჴუარცემულო ჩუენთჳს“ მასულ დროსა, ვითარცა აღსდგა იერე-
სი ეცტიხელთა². ხოლო ოდესცა ტელ-ჰუსს მოძიებად მოციქულისა მათგან
ტესა ტელით წერილისა წმიდისა სახარებისა, რომელიცა ამტკიცებს და წარ-
მოადგენს ჳეშმარიტსა კაცებასა იესო ხრისტესსა ფრიად უსაჩინოეს სხუა-
თა მახარებელთა, მაშინ იწუნა ძილსა შინა სალმინიისა არხიეპისკოპოს-
სა ანთემიტსა მოციქული ბარნაბა, მბრძანებელი მისდა თხრად მიწისა
ხესა ჴუსშე კერატისასა³, რათამცა ჰპოვნოს მუნ ნაწილი მისი წმიდისა სა-
ხარებითურთ მოციქულისა მათესით, რომელიცა დასწერა საკუთართა ტე-
ლითა, და მიუტანოს იგი იმპერატორსა. ხოლო ანთემიტ, მისლვულმან სამლუ-
დელოებითა და მწყებმან თხრად ხესა ჴუსშე კერატისასა, ვითარცა განუცხადა
მას წმიდამან ბარნაბა, ჰპოვნა მუნ ნაწილი წმიდისა სახარებითურთ და, წარ-
მღები თჳსთანა, წარვიდა სამეუფოსა ჴალაქსა ზინონის მიმართ, მიმართვეი მის-
და მასთანა თჳსისა საბუთისა. და ოდეს ანტიოხელთაცა წარუდგინნეს კრე-
ბასა საბუთნი თჳსნი, ესე იგი ვითარმედ ანტიოხია არს პირველი კათედრაჲ
პეტრესი და ვითარმედ მის გამო წარმოსდგა სახელიცა ხრისტეანეთა, მაშინ
მიუგო კიპრიისა არხიეპისკოპოსმან ანთემიტ: „მართალ არს ეგეჲ გარნა წარ-
მოსდგა იგი მუნ სწავებათა ძლით კიპრიის არხიეპისკოპოსისა ბარნაბასითა“.
გარდა ამისა, მესამემანცა კრებამან მისცა კიპრიისა სამწყემსმთავროსა საყდარსა
საბუთი დამოუკიდებლობისა ანტიოხიისა საყდრისაგან, რომლისა ძლითცა წი-
ნააღმდეგნი იყუნენევე გაწვილებულ.

ხოლო მეფემან განმზიარულებულმან, რამეთუ დროსა მისსა მოხდა ესევე-
თარი საკრველებჲა და მაშინვე შემაკობელმან წმიდისა სახარებისა, დასდუა
იგი სასახლისა თჳსისა ტაძარსა შინა წმიდისა სტეფანესსა, ვითარცა უზნობს
იოილ წელთ აღწერასა შინა თჳსსა და ჴალაქი სალმინი ჰყო საარხიეპისკოპოსოდ
ყოვლისა კიპრიისა მიზეზისა მის ძლით, რამეთუ მუნ აპოვენენ მოციქულისა
ნაწილნი წმიდისა სახარებითურთ; პატრიარხი ანტიოხიისა განაკრძალეჲ შემდ-
გომ შეწუხებასა ზედა კიპრიისასა, ხოლო ანთემიტსა კიპრიისა არხიეპისკო-
პოსსა, გარდა დამოუკიდებლობისა, უბოძა კუალად სამნი აქამომდე დაეკულნი
სამეფონი უპირატესობანი.

¹ იხილუთ ამისთჳს მე-8-სა კანონსა მსოფლიოსა ეუფოს კრებისასა და ზინარსა ვალსამო-
ნისა და არისტერეტისას.

² ევტიხელნი განერჩევიან მონოფისიტთა, მით რომელ პირველნი ამტკიცებენ, რამეთუ ჳორ-
ცი ხრისტესი არ იუოს თანარსი მისთანა. ხოლო მონოფისტნი, თუმცა თანაწარჰკლებიაჲუე თა-
ნაარსობასა მისსა, არამედ აღმრთებასა და კაცებასა ხრისტეს შორის აღიარებენ ერთს ბუნებად
და ესევეთართა სახითა ურევენ ორსა ბუნებასა.

³ კერატია ბერძული ლექსია და ხეცა ესე არს საბერძნეთსა შინა, რომელიცა ისხამს
ნაყოფსა მგავესსა ვირის ობობისასა, გარნა ფრიად უმომსხოესსა. როსელინი უწოდებენ ნაყოფს-
სა ამას სტრუქკად და რომეადცა, ვინათგან რუსულად როცა ეწოდების ოქსა; ხოლო თჳთ კე-
რატია ახუ სტრუქკად ყოელითურთ ემგავესებანი ოქსა. ნაყოფსა ამას სკამენ შაენი.

5

10

284

15

20

28

30

35

პირველი, რომელ ყოველსა არხიეპისკოპოსსა კიპრიისასა ემოსოს წითელი მანტია.

მეორე, რომელ დღესასწაულთა დროთა შინა აქუნდესთ ნაცულად სა-მწყემსოასა კურთხისა სამეფოა სკიპტრაჲ.

5 მესამე, რომელ მოაწერდეს წითლითა ასოებითა.

§ 4. ხოლო დროსა კრებისასა, უკეთუ დაესწრობის მას შინა არხიეპისკოპოსი კიპრიისა, მაშინ თანა-აძს მას მოწერაჲ უსაშუვალოდ შემდგომად ოთხსა პატრიარხთა, ვითარცა იხილუშბის კანონთამებრ მეექუსესა კრებისათა, რომელსაცა შინა შემთხუცვისა ძლით დასწრებისა მაშინდელისა კიპრიის არხი-
10 ეპისკოპოსისა იოანესა შემდგომად გიორგისა ანტიოხიის პატრიარხის მოწერისა უსაშუვალოდ ეშუებაშემბის: იოანე უღირსმან ეპისკოპოსმან ახლისა იუსტინიანე ქალაქისა განაწესა და მოაწერა.

§ 5. ხოლო ახალს იუსტინიანე ქალაქად კიპრ ქალაქისა წოდებულ არს პატივად ფეოდორა დედუფლისა, იუსტინიანეს მემცნებრეგსა, რომელაჲცა
15 იყო ნათესავით კიპრიელი, თუთ ქალაქითგან საღმინისა. პატივად მისა, ვითარცა თუთ იუსტინიანეს, ესრეთუშ სხუათაცა იმპერატორთა მიერ იყუნენ აღ-
285 შენებულს სხუადასხუანი დიდშუშნიერნი შენობანი და ტაძარნი, რომელნიცა ჩანან დღემდე, ვითარცა საჯსოვარნი ნამდვლ მეფობითთა მოწყალებათა და დიდშუშნებათანი“.

30 თუხ წარმოსლუხა ჩემცხსა შემდგომად სადილისა მოვიდნენ ჩემს გამოსაცილებელად ლევკონით მოასილისა ამირახორ და ჩოხადარბაშნი, მომეყანნი საჯ-
ლომად ჩემთუხ მოასილის ცხენისა. და ესრეთ, გავემშვლო-
ბე უნეტარესსა მეუფესა კიპრიანესა და მოტუცსა ვიცე-კონსტულსა ჩუშნსა კონ-
სტანტინე პერისტიანესა ძითურთ მისით და წარგმოველ ლევკონით კირინიაჲ-
35 სადმი წინამძღომელობითა ამირახორ და ჩოხადარბაშათა, ხლებული იასაღ-
ჩებითა ბაშ-ეპისკოპოსისა და პერისტიანესისათა, თანასწორ ვითარ ზემოთქმულ-
ლითა სომხითა ჰაჭი სუმეონთა.

გამომვლეი ქალაქით ნახევარქამისა გზისა, გარდაცვრდ მოასილით ცხე-
ნით სხუასა ზედა და დაეაბრუნვე ამირახორბაშნი, მთხოველმან სხუათაცა უკუნ-
30 ქცევად, ესე იგი ჩოხადარბაშსა, ჰაჭი სუმეონსა და ორთა იასაღჩთა, გარნა ესენი, აღმასრულებელნი ბრძანებათა უფალთა თუხსათასა, წარმომეყუნენ თანა. ვი-
არეთ სანეჟამ-ნახევარს კალაითა მიერ დაფარულსა ჭუშყანასა, შემოვუღვეით აღმართსა ფრიად მაღალსა კირინიას მთათასა, რომელთაცა ზედა მაღლოებს
კუალად ერთი მთაჲ ხუთ თხემად დაყოფილი, რომლისა ძლითცა უწოდებენ ბეშ-
35 ბარმად, ესე იგი ხუთს თითად, და პირველსა ბინდსა მოვედით ნაქალაქევსა
სოფელსა კირინიას ზღუს პირსა შენებულსა. გარე სოფ-
ლისა ამის მომეგებნენ იერომონოხონი ნიკოლასო და რა-
ოდენინიშე ბერძენნი. შემოსლულსა თანა ჩემსა სოფელსა
ამას, დაცალეს ციხით ორი ზარბაზანი ბრძანებისა ძლით მოასილისა აჰმად
40 რაშიდისა, და დაეპსდევით სახლსა ბერძნისა ბერნადოსსა, სადაცა მო-
ვიდნენ ჩემდა აქაურისა ზაბუთისა ვეჭილი ჰაჭი ღალილა და ციხისა უფროსი
აზაბაში მაჰმად აღა.

45 თუხ ჩემ მიერ დათხოვნისა 4-სა. დავითხოვე ჩოხადარბაშნი, ჰაჭი სუმეონ, იასაღჩ-
რომელთაშე კაცთა თან-
მოყოლნითა თარნი, მოასილისა მიერ კაცთა და ბარგთა ჩემთა თანა
გამოყოლებული. იერომონოხოსსა ნიკოლასოსა ვაწირვინე ხარებისა ეკკლესი-

ასა შინა და შემდგომ შევალებინე ბარგი ჩემი გემსა ზედა. უკანასკნელ წარველ-
 სპირიდონ სივინითურთ ხილუად ციხისა, 1558-სა წელსა
 თუხ ციხისა ვანეციელთა მიერ აღშენებულისა. ციხეა ესე არს
 მიერ აღშენებულისა
 დღეს თუითქემის თუმცა სრულად დატევებულ და
 სახლნიცა ამას შინა, თლითა ქუათა გამო ნაშენნი, რაოდენმე მიდრეკილ და
 ქცევად, გარნა კულადცა დია საიმედო პირისპირ მტრისა ზღუთ შემოდგო-
 მელისა. ამას შინა არიან ეკლესია, სახლი სააბთეყო და ლაზარეთი ვენეცი-
 ელთა სრულთა ვიდრემე სიახლეთა შინა. ზღუდეთა ზედა აწყვან 40-ნი ზარბა-
 ზანნი სხუადახსუა კალიბისა. ძირსა ჰყრიან კუმბარანი დიდნი და წულიონი
 15-ნი, რომელნიცა არლა უკუშ აღსთქემენ საქმარებისათჳს თჳსისა. ციხესა ამას
 ავლია ზღვსა და კირინიას კერძოთ თხრილი ფრიად ღრმად და განიერი, თლი-
 ლითა ქვთა აღმოშენებული, გარნა ადგილ-ადგილად ჩაქცეული და დროსა
 საკიროებისასა წყალშესაშუშბი. კირინია ესე მდებარებს
 თუხ კირინიასა
 პირსა ზღვსასა და ძირსა ზემოქსენებულისა მთისასა,
 რომელსაცა ზედა იხილუმის შუენიერად შენებული გუმბათიანი ეკლესია სამ-
 რეკლოათურო, გალაგან-ვლებული და აღ მონასტრად წოდებული.

ამას მონასტერსა შინა ცხოვრებს ერთი განდგომი-
 თუხ განდგომილისა წწი-
 რისა ბერისა გერასიმესა
 ლი მწირი ბერი, 1799-სა წელსა შესლული, ნებსით
 დამუნჯებული და წელიწადსა შინა სამგზის დამტევებელი
 საყოფელისა თჳსისა მხოლოდ ოდენ მოსმენად ლოცუათა და საღმრთოთა ლი-
 ტურგიათა. არაეინ უწყის სადაობად მისი, რომელიცა მსმენი ჩემისა აქ მოსლუ-
 სსა, მოვიდა ჩემდა, მომტანი საჩუქრად თჳსთა ნაშუწაქეთა 12-თა ხისა კოეზთა
 და ერთისა ხის სამარულიესა. განდგომილსა ამას 70-ს წელადმდე მიწვენილსა,
 მიმადლებელმან ძლუშნათჳს მისთა, უთავაზე კაჳა, გარნა ამოდ, ვინაჲთგან
 არ მიიღო მან იგი; ვკითხე სახელისათჳს მისისა და ვინაობისა, არამედ ვი-
 თარცა ყრუსა არა ესმოდა და ვითარცა უტყუემან არა ადლისა პირი თჳსი.
 აღმომღებმან ჳიბით სამისა გოლანდიის ოქროსა, მივეცე ივინი მას, ხო-
 ლო ამან, ამღებმან ერთისა, სხუანი დამიწყო მუჯლსა და განვიდა ჩემგან.
 ადგილსა, რომელსაცა სჯდა განდგომილი ესე, ჰპოვნა სახლისა 'პატრონმან პა-
 წაწა ქალადლი ბერძნულად დაწერილი, რომელიცა წარვაკითხეთ შემდგომ შე-
 მოსლულსა ჩემდა იერომონოხოსსა ნიკოლაოსსა და აჰა, მის მიერ წარკითხუ-
 ლისა თარგმანი: „ხრისტეს მოუყარენო! დაავალეთ ერთსა წამსა ლოცუათა ში-
 ნა თქელნთა ღმრთისადმი მოქსენებითა უღირსი მწირი ბერი გერასიმე“.

იერომონოხოსმან ამან მრქუა ესრეთუმ: „ბეგზად! აწ მოვიდა სახლსა ჩემსა
 განდგომილი ბერი გერასიმე. გამომყუანმან ჩემმან გარე, მაჩუშნა ოქროჲ და
 ნიშნებითა ჳელისათა მომცა ცნობა თქელნ მიერ მისდა მიცემისათჳს მისისა,
 მერმე დამანახუა ეკლესია და მეგრეე ნიშნებითა მთხოველმან თქელნთჳს ლოცუ-
 სსა, დამიტევა ოქროჲ იგი და განმეშორა“.

აქ იჩუენებანი სახლსა ერთსა კმად მომცროსა, შორის ზღვსა და ხარე-
 ბის ეკლესიისა აღმოსავლეთ-სამჭრეთის კერძოდ, მვეტყუელნი, მით რამეთუ
 არს იგი სიმონ კირინელისა ღირს-ქმნილისა წარდებად ჳუარისა უფლისა.

განმმეორები კულად კიპრ ჳალაქისათჳს მოქსენებისა,
 თუხ კიპრ ჳალაქისა
 ვიტყვ, რომელ არს ბუნებისა გამო ყოვლითურთ შემკობი-
 ლი და განმდიდრებული მთებითა, ბარითა, ვენაჳ-ბალ-ბოსტნებითა, ტყითა, ტკბი-
 ლითა მდინარ-წყაროებითა და ზღვთა. ამას შინა ცხოვრებენ დღეს, ვითარცა

მრქელს მე, მხოლოდ ოდენ მართლმადიდებელნი ხრისტეანენი 15000-ს კომლად-
 მღე, გარდა სხუათა ხრისტეანეთა და ნათესავთა, გარნა ფრიად მცირ-რიცხულთა.
 თუმცა ჭალაკს ამას შინა არიან ლითონნი, არამედ თჳნიერ ყოვლისა სარგებ-
 ლობისა; მიწაჲ იძლევიბის პურსა, ბრინჯსა, მამბასა, ზეთსა, ფინიკსა და პი-
 5 რად-პირადთა ხილ-მარცულთა უხუშბით და ღვინოსა თჳთ უმჯობესსა თუთიქ-
 მის სრულსა საბერძნეთსა შინა. ყოველსა უბედურებასა თანა აქ მცხოვრებთასა,
 ვითარცა აქუსთ მიზეზებულ კალიათა მიერ 1591-ისა წლით დამკვდრებულთა
 ქუშყანასა ამას შინა, რომელთაცა აღსპობად ვერ უპოვნიესთ ვითარნიმე ღონე-
 10 ნი, იუნჯებენ მდიდრად ნაყოფთა ნამუშაქეთა თჳსთასა. იტყჳან, რამეთუ შენთ-
 ბათა ზედა ამის ჭალაკისათა მრავლით უმეტესობდნენ დაქვევულნი ნადაბ-ნა-
 20 სოფლარნი, ვინაჲთგან ვერშემძლებელნი ძლევად ხაზინასა შინა უზომოდ თხო-
 ვილთა ხარჯთა, ვიეთნიმე, მიმღენი მაჰმადის სყულისა, განრინებთან მქაღულს-
 სა სასჯელსა, გარნა უმეტესნი ნაწილნი მცხოვრებთა, მცირ-მცირედ გაქვევულ-
 15 ნი, გასცლიან მამულსა თჳსსა.
 მოლოდებასა შინა სამგზავროსა ქარისასა, ვსხედით
 თჳს ძღუშნისა ჩოხადარ-
 20 ბაშისა მიერ ჩემდა გამო-
 გზავნილისა რა სადილად, შემოიტანეს მოასილისა აჰმად რაშიდისა
 ჩოხადარბაშისა მიერ გამოგზავნილი ჩემდა ძღუშნი: ერ-
 თისა სინითა—ბაკლავა, ერთისა სინითა—ხავეჭი შაქარ-
 25 ყრილი და ერთისა სინითა—კალა-ფაჩა, რომელთაცა მომტანი წარვაველინე მად-
 ლობითა და ერთისა ოქროსა ჩუქებითა. შემდგომად სადილისა პირველსა
 თჳს წარმოსლჳსა ჩემისა
 30 კირინიაჲთ ეამსა გვახარა სახლისა პატრონმან ჩუშმან კაპიტანმან
 ბერნარდელ ქროლუჲა სამგზავროსა ქარისა, რომლისათჳს-
 ცა აღდევით მყისად გემსა ზედა და აღმომღებთა ლუ-
 35 ზისათა, განესცურვეთ უშორესისადმი თანაშეწევნითა ღმრთისათა; ვიარეთ 34
 ეამი, მოვეახლოენით მერსინია სოფელსა, დავინახეთ ჭოგრითა მთაჲ დალისტა-
 ნისა, რომელსაცა ზედა ცხოვრებენ ერნი ავაზაქნი და ურჩნი ოთამანის პორ-
 ტის მმართველობისა; ვიხილუსთ ესრეთუჲ შეერთებაჲცა ეფრატ მდინარეჲსა
 40 ზღუსა ამისთანა, ხოლო მოწეენილნი მშვდობითა უღიმე-
 ნოსა ნავთასადგურსა, ახლოს მერსინია სოფლისა შემ-
 დგომად შუვადღეჲსა პირველსა ეამსა და მპოვნელნი
 სუთთაცა სხუათა ნავთა, დავსდევით ლუზათა ზედა.
 45 რ-სა. დილითა ადრე გაეჰქვდით ჳმელსა და, მიმმარ-
 თულთა სლჳსა ჩუშნისა მერსინიაჲსადმი, ვიარეთ უმე-
 ტეს ნახევარ ეამისა. შესლუჲსავე თანა სოფელსა ამას მო-
 გვესმა ჳმაჲ სარკელისა, რომლისათჳსცა წარსლველნი სმენილისა ჳმისა ამის
 50 თჳს შამქოხისა
 ხისა ფიცართა გამო აღშენებულსა, ჩალითა ხურვილსა, გარნა თხემითა საძირ-
 კულადმდე დამპალსა და არცალათუ მცირედ გარსახეობით ეკლესიად საცნო-
 40 ბელსა. ტაძარსა ამას შინა ვპოვენით ქალალსა ზედა დაბეჭდილნი ორნი ხატ-
 ნი, მაცხოვრისა და ღმრთისმშობელისა, როჳელნიცა აღგენენ სრულსა კანკელ-
 სა, და კუალად ერთი ხატი წმიდისა ნიკოლასისა ფიცარსა ზედა დახატვე-
 45 ლი და იგიცა ესრეთ ძულს-წამხდარი, მით რამეთუ ძნიადლა განირჩეოდის
 სახეჲ წმიდისა. აქ მოვისმინეთ ცისკარი და წირვაჲ, რომლისაცა განგრძობასა
 შინა განმაკრვა ქვევამან მსხუსრპლშემწირულისა მლუდელისამან, ვინაჲთგან
 დიაკონმან, წარმდგარმან სათანადოსა ადგილსა, იწყო რა კითხუად სამოციქუ-

თუ მსხუდრად შეწირე-ლოასა, გამოჰდა მლუდელი ესე სამეუფოთა კართა და
 ლისა მლუდელისა შემოჰსხაჲ მალლითა კმითა: „ლაიარე, ტი დია ვა-

ზეს“. ესე არს: ვირო, რას ჰკითხულობ. სმენისა ამის ძლით შევლუათ ყო-
 ველთავე აჲ მდგომთა სიცილი, რომლისათჳსცა ეკითხე სპირიდონ სივინისსა
 მიზეზი საყოელადოასა ამის სიცილისა და ამან მიამბო თჳკმულნი ესე მლუდე- 5

თუ ცხენთა და ურემთა
 შოვნისა ჟიასსა, რომელმანცა თხოვისა ძლით ჩემისა წარგზავნა
 კაცნი ცხენთა, აქლემთა და ურემთათჳს ქირით მოსაყუნ-

მოსატანელთა, მიყუნან ჩუენსა თარსულმდე. ანასდად
 მოიყუნანეს ცხენნი და მოილეს ურემები, რომელნიცა დაუყოვნებლივ გაეისტუმ- 10
 რე ზღუსპირისადმი კაცთა და ბარგთა მიმართ ჩემთა და ვითარცა შევედგე- 288
 ბოდით ჩუენსცა კუალთა მათთა, მოვიდა ესენებელი მლუდელი, სახელით ნი-
 კოლასი და მოგუარათვაცა სახლისა პატრონმან მიხაილ ჭიამ კავა და ჩიბუხნი
 შემდგომად პური და ერბოჲჟურცხი, რომელთაცა, გარდა ჩიბუხისა და კვი-
 სა, არ შევხებოვარ მე, ვინაჲთგან იყო ოდენ ჯამი განსლველი აღმოსლვთ ზი- 15
 სათ; გარნა მლუდელი, სპირიდონ სივინი და მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი
 შეექმნენ მაძღრივ.

მასუჲან ვასყიდუნე მსახურსა ამას ჩემსა ერთი ცკოვარი რაოდენისამე ქათ-
 მებითა და წარმოველ ზღუსადმი სოფლითა ამით, რომელსაცა შინა ცხოვრებენ
 ბერძენნი 30-ნი და არაზნი ორნი კომლნი; აჲქსთ უცხო ბაღა-ბაღ-წყარობები; 20
 ჰგავს მდებარეობითა ადგილისათა ყორელსა და არსცა კმად სათნო სახილუმ-
 ლი. მოსლველმან ზღუსა პირსა, გარდმოვადებინე ნავიდაჲ ბარგი ჩემი, გარნა
 ვერღა ვბოვენ ცკოვარი ჩემი პალესტინით წარმოყუნდილ და, ოდესცა ვკითხე
 მისთჳს მსახურთა ჩემთა, მომაჲსენეს, რომელ დავიწყებოით იგი სკალას, სახლ-

სა შინა ჩუენისა ვიცე-კონსულისა კონსტანტინე პერისტინენსა. რაასალა ჳერ- 25
 იყო ჳმნად კიდე მოთმინებისა. ვებრძანე დაღმად კარავისა, დაკლუად ცკოვა-
 რისა ქათმებითურთ, მოხარშეად ფლავისა და განშადებად მდიდრისა სადი-
 ლისა, ვინაჲთგან მაჲქნდა პური, ერბო, არაკი, ლვინო და ყოველივე ჳორაკი
 მრავლობით; ხოლო მე წარველ სლუად კიდეურსა ზღუსასა, რომლისა მიერცა

ჳმელსა გამოყრილთა კენჭთა პირად-პირადთა ფერთა შუენებამან და ელუარე- 30
 ბამან მიიზიდუნეს ლიტონი გრძნობაჲ ჩემი და შემეყუნესცა განცუფრებასა, რო-
 მელსაცა ოდესობით მიწყულდიან განძნებულისა ზღუსა ამის შემოძტევებელნი
 ჳურთნი და ტალანი. განკვრეებასა ამას შინა მქდომი სილასა ზედა ვგონებდი
 მწირობისათჳს ჩემისა უცხოთა ამთ ადგილთა, რომელთაცა შორის ნუჲუჲჟ

ჳჩერეთცა არავის ერთჲჟსყინერთა ჩემთაგანსა შეხუძღრიეს ყოფნაჲ და უფროს 35
 აჲა, სადაცა იყოფინ არცალათუ სმენიყოსთყე სახელი საქართუმლოასა. გარნა
 ანასდად გამომიყუნა ფიქრისა ამისგან გონებამან სრულიად წინააღმდეგმან
 პირველისა, მმეტყულმან ესრეთ: „რად ამოვავებ შენ მწირობისათჳს შენისა
 კერძოსა ამას შინა? ვითარი მწირი ხარ შენ! ვითარ არ აღიდებ შენ მოწყალე-

ბასა ღმრთისასა, რომლისა მფარუმლობითა მოარულსა შენ ადგილითი-ადგი- 40
 ლად მიგმლებელითებნ სრულიად უცხო-უცხოზნი შენნი სიამოვნითა მცნობელო-
 ბისათა, გაბატციებენ სიყუარულითა მოყვსობისათა და დროსა მათთანა გამ-
 შვილობებისასა გესალმებინ მწუხარებისა ძლით წარმოებულითა ცრემლითა,
 ვითარცა დამჳარგულნი რაასამე მათოჲს სასურუმლისა! არა ხედავა, მით
 რამეთუ შენ უბედნიერეს ხარ მრავალთა სხუათა შენებრთა მგზავრთა ჳედა 45
 ჳემო ცხად-ჳმნილთა მიზეზთა მიერ? და ესრეთ, თაყუნის-ეც უხილავსა მარ-

5

10

288

15

20

25

30

35

40

45

ჭუქუნესა მადლისასა ყოვლითა გულითა, მცუპლ-წინამძღომელსა შენსა, ყოვლი-
თა სულითა და ყოვლითა გონებითა შენითა და წარვედ წინამდებარესა მი-
მართ გზისა“.

დანთქმულსა საგონებელსა ამას შინა მესმა ფერჯისა კმაა წარმოებული
ჩემდა მომავალისა მსახურისა ჩემისა გლახა კნოტისშვლისა მიერ, რომელმანცა
მომაჰსენა მზად-ყოფაჲ სადილისა. სიტყუასა ამასთანა აღმდგარმან, აღვეკრიბეთ
ორთავე რაოდენნიმე თქემულთა კენჭთაგანნი და მოქცევეული კარავსა შინა,
დავჯედ სადილად სპირიდონ სივინით და ვუბრძანეცა დასხდომად მიხაილ ღრა-

289 თუხ სადილად ხლომისა
10 ჩუქუნისა და კართულად
მღერისა
კული კრიტიკოსსა, მენავესა ბერნარდეს, შოშიაშვილსა
იესეს, ბერუაშვილსა მოსეს და ტაბლიაშვილსა სუმონს.
ოდესცა კმა-ვეუყავით ნახევრად დასუსტებულთა ძალთა
ჩუქუნთა სანოვაგეთა და სასველთა მიერ, მაშინ მოვყო-

ლღე სამნი კახელნი ესე თქემად სიმღერისა რაჲსამე სუფურისა შესაფერისა, ჩუქ-
ვეულებსამებრ კახთასა და ვითარცა იწყეს მათ იგი, კულადცა შეუნიშვნელად
35 კშთავიქერ უფსკრულსა საგონებელისასა, რომელსაცა შინა, ვითარცა ნამდვლ
მხედუელი თქუქუნი, სატრფონო მეგობარნო ჩემნო, თქუქუნი, რომელნიცა სიყრ-
მით ჩემით დღედმდე აღმიარებდითყე წარმგებელად, უკეთუმცა დროსა ამას და

ესევითარსა ადგილსა, რომელთა მოვეცუქს აღმოსავლეთით ზღუაჲ და დასავ-
ლეთით მთანი დაღისტანისა ეფრატ მდინარეათურთ, გეხილუშთ თქუქუნცა მე-
40 მამულეჲ თქუქუნი განცხვრომასა და ზუშბასა ამას შინა, რომელთაცა შორის
კმანი სიმღერათა ჰყუქუთიან უშვრომელად ზღვს ფურთენისა გამო შეზრქელე-
ბულსა ჰაერსა, მაშინ ვუბნობ, რამეთუ მტკიცედ შემრაცხდითმცა უწარმგებე-
ლესად, ვინაჲთგან არცალათუ დიდსა აღუქსანდრე მაკედონელსა, დამბანაკე-
ბელსა ადგილსა ამას ზედა და შემმუსრველსა თარსუ ჭალაქისასა¹, ჰქონიეს

25 აწა ესევითარი ლხინი.
ვიყუქუნით რა შექცევასა ამას შინა, მოვიდნენ ორნი
თუხ მოსლჯა ჩეჲლა ორთა
30 მღდღლთა შერსინია
სოფლით
მლუდელნი ცხოველმყოფელით ჭუარით და აიაზმით. აღ-
მდგომი მსწრაფლ, მმთხუშველი ჭუარისა და სხურებული
აიაზმითა, დავსჯედ კულად კმად, დამწვევი თუსთანა

30 მღუდღელთა ამათ, რომელთაგანიცა ერთი იყო უსუნებული ნიკოლაოს, ხოლო
მეორეჲ—სხუაჲ მლუდელი, სახელით დიმიტრი და რომელთაცა ვუმაჰსინძღე,
ესრეთ ვითარმედ არაღ შემძღებელ იყუნენ გამოწერად ჩემდამო მადლობათა
თუსთა, ნუუკუქს ღჯნისა ძლით კამანდორიისა. პირველმან, ესე იგი მღუდელმან
ნიკოლაოს გამომიწერა სიღარიბისათუს თუსისა ეკლესიისა და დაამტკიცა თქემუ-

35 ლი თუსი ჩუქუნებითა ჩემდა ბუქლისა ჩითისა ოლარისათა, რომლისათუსცა ვურ-
ჩივე მას, რათა საგანსა ამას ზედა მიიქცეს იგი იერარხისადმი თუსისა; გარნა
მან, არა დია მომწონებელმან წინადადებისა ჩემისა, მრქუა: „ბეგზადა! დესპო-
ტი ჩუქუნი აროდეს ზრუნავს ესევითართათუს და ოდესცა იხილავთ თქუქუნ ეკ-
კლესიასა მისსა, მაშინ განმამართლებთ მე და სცნობთცა კეშმარიტებასა თქე-

40 მულთა ჩემთასა“.

მიმგებმან პასუხისა, ვრქვ მას:—რაჲცა შემეხებოს მე, აწუქს გამართლებ შენ,
მცნობი სიმართლისა სიტყუათა შენთასა, რომელ უკეთუ დესპოტი შენი ზრუნ-
ვიდესმცა წმიდათა ტაძართათუს ღმრთისათა, მისდამი რწმუნებულთა თანამდე-

1 ვინაჲთგან, დიდხანს ვერ აღწლები ქალაქისა ანის, იყო ზიადმი განუწყვედელსა ბრძოლა-
სა შინა.

ბობისამებრ თვისსა, მაშინ აღგ[ი]კრძალვიდა შენ შეუშვებლობად მუნ ვირისა, რომლისათვისცა მესმა მე დღეს მყოფსა, თუ შენგან, ეკლესიასა შინა შენსა.

სიტყუათა ამით განაკვრენეს მლუღელნი ესე და დასცეს მღუმარებაჲ ნიკოლოსისა, რომლისაცა ნაცულად მრქუა დიმიტრი მღუღელმან:—ბეგზადა! ვითარ იქმნების ეგე და ოდეს გესმათ მისთვის მღუღელისა ამის მიერ?

ვკითხე დიმიტრი მღუღელსა ამას:—იყავა შენ დღეს ეკლესიასა შინა? მომიგო:—არა!

— მაშ კვითხე თუ ამხანაგსა ამას შენსა ნიკოლოსს, რომლისა მიერცა სცნობ უმჯობესად.

ამას ზედა კმა-ჰყო ნიკოლოს:—მე არარაჲ ვუწყი მაგისთვის და არცა ოდეს-მე მიხილავს ვირი ეკლესიასა შინა თვისსა.

ამისთვის ვუპასუხე მას:—რად გამოხვედ შენ სამეუფოთა კართა და განრისხებულმან შემოქსნაწე მკითხულსა სამოციქულოასასა: ლაიღარე, ტი ღია ვაზეს.

ესმა რა ესე დიმიტრი მღუღელსა, შეშფოთნა სულითა და უწყო ნიკოლოსსა მალლითა კმითა ბერძულად საუბარი, რეცა რისხუთ, გარნა მსწრადღ და ვამშვდენ იგინი, მიმცემმან მათდა ლეინისა დაღევად ურთიერთისა დღეგრძელობისათვის და თვის შორის დაგებისა.

შემდგომად საღლისა წარვიდნენ რა მღუღელნი ესე, დეაწყობინე ბარგი ჩემი ურმებთა ზედა, მივეც საჩუქრად შვლი ოქროჲ გოლლანდიისა კაბიტანსა ბერნარდეს, ვინაჲთგან ნავი, მომყუანი ჩემი აქა, იყო კიპრიის არხიებისკაპოსისა კიპრიანესი, აქამომდე ჩემდა თხოვებული და დავიღამეთ ადგილობრითჳ.

7-სა. შემსდარნი დილით ცხენთა, წარვედი თარსუთხ წარმოხლვა ჩემსა თარსუხადმი ჭალაქისადმი. განმღველთა თუთქემის ნახევარისა ვზისა თარსუდმდე, ვპოვნეთ ზღვსპირსა საზურგეჲ, რომლისაცა მეზურეთა შეგაყენეს ჩუენ გასინჯუად ბარგთა ჩემთა. ხოლო ოდესცა კაცთა ჩემთა აცნობეს მათ, ვითარმედ ბარგი ესე არს მოსკოვის ბეგზადასი, მაშინ მოვეიგეს მათ:—მაშ სადა არს იასაღი მუსალიმისა ჩუენისა, რომელმანცა, წარმოვლენილმან მის მიერ მოგებებად ბეგზადასა, გამოვლო აქეთ დროსა განთიადისასა მერსინია სოფლისადმი?

რქელს ჩემთა:—ჩვენ არ გვინახავს იგი.

გვიპასუხეს მათ:—მაშ თქუენ არა სართ მოსკოვის ბეგზადასი. კშთამოჯადეთ ბარგი თქუენი აქა; და ვითარცა ვაჩუენეთ მათ ფერმანი, განმტკეველთა მყისულჳ ურმებისა ჩემისა და მცნობთა თუთ ჩემთვცა, მიტანენს ჰელნი ცხენისა სადავეთა და მთხოვეს შესლუჲ საზურგესა მიღებად კაცისა და ჩიბუნისა.

მთქველმან მადლობისა სტუმართმოყუარებისათვის მათისა, ვაჩუქე ერთი ოქროჲ და ამით განრინებული ჰელთაგან მათთა, შეუღდეგ კულსა ურემთა ჩემთასა. მოვეახლოენით რა თარსუს ვიდრე ნახევარ ჟამისა სავალსა,

შემემთხვეა ფრანციის აგენტის ანტონი პერეტეის მიერ გამოგჯანილი მოგებებად ჩემდა კანსელერი მისი ფრანტუზი პეტრე მარონი ორითა მსახურითა ცხენებით მომავალნი. უკანასკნელთა ამით მოჰყუანდათ ერთითა სხუჲა ცხენი, უცხოჲთა იარაღითა შეკაზმული. ხოლო ოდესცა დაუახლოვდით ერთმანერთსა გზასა ზედა ორისულჳ კერძოდ ბალთა მიერ მოცუულსა, მყისულჳ მცნობმან ჩემისა მოსკოვლობისა პეტრე მარონი, გამომაცნადებულმან ჩემდა თავისა თვისსა,

თხ წარმოხლვა ჩემსა თარსუხადმი

თხ მოკვებისა ჩემდა კანსელერისა პეტრე მარონისა

5

10

15 290

20

25

30

35

40

45

- მრქეა: „ბეგზადა! აგენტმან ფრანციისა ანტონი პერეტიე მომავლინა მე მოგებედ თქუწნსა, გამომატანებელმან ცხენისაჲსა საჯღომად თქუწნთვს და გთხოვათა მოსულად სახლსა მისსა, რომელსაჲსა შინა დაგიმზადათ უკუქ ოთაღნი სადგომად თქუწნთვს და რომელმანცა ესრეთუქ მოგაგებათ წუხელ ღამითუქ იასაღნი აქაურისა მუსალიმისა. და ესრეთ, ინებეთ შეჯღომად ცხენსა ამას და წარმოსლად ჩემთანა“. გარნა მე, მიმადლობელმან მისდა ესეგითარისათვს ჩემდა ჩუწნებულისა პატივისა, განეგარძე გზაჲ ცხენითა ჩემითა ერთად მისითურთ და მეათესა ყამსა შემოსლველი ქალაქსა თარსუს, მოველ სახლსა ჳენებულისა აგენტისასა, რომელიცა იყო წარსლველ დროსა ამას ხილუად მუსალიმისა. აღვეიდოდი რა კიბესა, მოვიდა ანტონი პერეტიე და მიმილოცა მსგავს სხუათა კონსულთა აღერსითა და სიყუარულითა; გამაცნო ძეგ თუხი ანტონი და ასული თუხი სოფია, რომელთაჲსა განვატარეთ ერთად ვიდრე სამი ყამი საუბართა შინა ურთიერთისადმი, შემთხუწვისა ამისთვს სიამოვნეჲსა მჩუწნებელთა და მერმე დავესხედით სადილად. შემდგომად სადილისა შემეყუანა ერთსა ოთაღსა თუითქემის ფანჯარებითა ამისითა ქალაქისა ამის უმეტეს ნახეგარისა ნაწილისა მხედუმლსა, მმეტყუწმლმან ჩემდა: „ბეგზადა! საწოლი ესე ასულისა ჩემისა არს თუთ უმჯობესი ყოველთა მათ ოთაღთა, ვითარნიცა მქონან მე სახლსა ჩემსა, ვითარცა გარდამხედუმლობითა ფანჯარათა ამით გამო (მჩუწნებმან მათსა ჩემდა ჳელითა), ესრეთუქ განსაკუთრებითაჲსა მდგომებისა თუხისათა დანიშნული ჩემ მიერ სადგომად თქუწნთვს, და გთხოვეცა, ინებოთ რაოდენმე განსუწნებად“. მთქემელმან ამისა დამიტევა მყის და განვიდა გარე.
- შემდგომ შემოვიდა ასული მისი სოფია, რომელმანცა, მხილუმლმან ჩემმან ღივანსა ზედა ჳღომით ფანჯრისა თანა მხედუმლად ქალაქისა ამის შენობათა და ბალთა, მრქეა: „აფენდემ! რად არ მოისუწნებთ გზისა მიერ დაღალველი“. მიუპეგე: „არ ვდავღალულეარ, ვინაჲთგან სიყრმითვე შეეეჩვეე მწირობასა; ხოლო რაჲცა შეეგების მოსვენებასა ჩემსა, იგი წამითა ამით არღა უკუქ არს ჳელმწიფებასა შინა ჩემსა; გთხოვ დასჯდეთ მცირესა დროსა ჩემთანა“.
- მათ შორის ქალმან ამან, განმღებმან ზანდუქისა თუხისა პოვნად ძიებულისა ნივთისა და თუთ დამწყებმან ჩემდა ლაპარაკისა, თუქცა არ განადიდა თხოვაჲ ჩემი, გარნა განაგრძო ჩემდამო საუბარი თუხი თათრულსა ენასა ზედა, რომელსაჲსა უზნობდა, ვითარცა თუხსა ბუნებითსა, ესთა უტხოოდ, საამოდ, წმინდად და ტკბილად, რომელ საგონებელ იყო მწოთლოუარებმა ძოწებართა ბაგეთაგან მისთა რაჲსაცალა უტკბილეს გოლეულისა. აჰა! უფაღნო მკითხუმლწო! ყამი კუალადცა გმობისა ჩემისა, განსჯისამებრ ვიეთთამე თქუწნთაგანისა საგანსა ამას ზედა, ვინაჲთგან ესრეთ ვაქებ წარმოებულთა სიტყუთა ხაზიდისაჲსა უღბიღესთა ბაგეთა მიერ სოფიასთა. ნუუჲმე იტყუთ, მით რამეთუ ტყუუმ-ქმნილ მომაცთომელ-შესაყუარებელისა სახ-სატრფიალოჲსა და კეკლუტ აღნაქუსისა ზროწელობისა ძლით ამისა დაბრმობილი, ვაგრძებდე მოთხრობასა ამას მისდა შესახებელსა, გარნა ნუ!... წელთა შინა ჩემთა მყოფი, ვითართაჲსა შინა ვარი მე, მსახურებს უფროს ქირდჳსა მიტევებასა და მოთმინებით სძენასა მათსა, რაჲცა იწარმოებთან სიბრძნისა მეძიებელისა და სიბრძნეჲსა შორის, ესე იგი შორის ჩემსა და სოფიასა, რომელმანცა მკითხა თათრულად:
- ბეგზადა! უზნობთა თქუწნ ფრანკუწულად?
 მივეუპეგე:—არა.

ქუალად მრქუა:—უკეთუ უწყოდეთ თქუენ ფრანცუზული, მაშინ... აქ და-
აყენა სიბრძნეან უბნობაა თვისი და მიეცა მღუმარებასა, რომელიცა განუწყვი-
დე მე მყისუღ მთქველმან მისლად:

— სოფია! და რაა მაშინ, უკეთუ ვიცოდე მე იგი! მაშინ, ვგონებ, უთუოდ
უცხოველესად გამომიხატვლით მე ჩემოვს მოულოდებელსა სასიამოვნოსა გუ-
ლისა მიერ თქუენისა საიდუმლოდ გრძნობილსა და მყოფლითცა მეგვაიშენდ
რწმუნებათა თქუენთა; გარნა თქუენ უბნობთ აწ ჩუენ შორის ჳმარებულითა
ენითა ეგოდენ სრულებით, ვითარმედ შეუძლებელ არს-ღა უმჯობეს მისა ცოდ-
ნად ვისგანმე მამეულისა ენისა, და ესრეთ, ადვლ ჳელგეწიფებისცა თქუენ გან-
გრძებად საუბართა შემდგომისა მაშინისათვის ჩემთანა.

მომიგო:—არა! ჳელმწიფეო ჩემო! არ მქონან მე ვითარნიმე საიდუმლონი და
არცა არს კითხუა იგი ჩემი თქუენდა შემცუსლად ვითარისამე საგონებელისა
ჳაზრისა, თანასწორ ვითარ იგიცა მაშინ, ვითარადაც იყოფინ ჳგონებთ თქუენ;
არა! ჳელმწიფეო ჩემო.

სმენამან „არა ჳელმწიფეო ჩემოთა“, აღგიარებ თქუენ, მქლოველნო, ცნო-
ბად შემდგომისა წარმოებულისათვის, განმიუყანა მე გონებით და, უნდოდა რა
ამას განუდელითა აბუერთა თვისითა შეჳარობად ჩემი, განვიჳარ მეცა ჳელ-
ნი მოდავემან თავისუფლებისათვის ჩემისა. მიხუდითა თქუენ, სასურველნო მეგო-
ბარნო ჩემნო, თუ რაასა შეეხნენ ჳელნი ჩემნი მცდელნი ტყუსობით განრიენ-
ბისათვის ჩემისა!—შეეხნენ სიბრძნესა და შემჳარობათა მისთა დააბატირეს იგი
წიაღსა ერთქუსნიერისა თქუენისასა. სიბრძნეა ესე პირველ მდიდებობელი მძლე-
ველობითა თავისა თვისისათა, გარნა აწ მხილულნი ძლეველად თავისა ძლეველ-
მძლეველისა მიერ თვისისა და მოწიწებისა ძლით სახითა არღავეანფერ-ჳმნილი,
იღვწიდა განტოლოვად წილით ჩემით, ვითარცა გვირგი გაბმული ბადესა
შინა, რომლისათვისცა ადუთუჳ ანასლად განთავისუფლებაა, ოდესცა მომცემს
ნებასა, საჳსრისა წილ, შეეხებად რომელთამე ნაწილთა მომხიბლულსისა სახისა
მისისათა. მათ შორის, მჳარობმან მისმან მკერდსა ჳედა ჩემსა, რომელიცა გა-
ნაგრძებად ღუმელსა შინა ცდას განრომად ჳელთაგან ჩემთა, გამოვართვ საჳ-
სარი, დამბეჳდმან ჳაჳურითა ბავითა არემარეთა სახისა მისისათა და განუ-
ტევე. ქალი ესე არს 24-ისა წლისა, შავთულ-წამწამ-წარბ-თმოსანი, წელწუ-
ლილი, მწყაზარი, სანდომიან-სატრფო-ჳელ-მქლავ-მკერდიანი, ჳომიერ მალალ,
პირბადრი, რომელსაცა ჳედა იხილუშბიან ადგილ-ადგილად მოლურჯო ხალნი
შუსნიერნი, ვითარცა ვარსკულაენი ლაჳურდისა ფერსა ცასა ჳედა. წულიონი
ფერწნი მისნი, ნიავებრ შემხებნი ქუსყანისა, იტჯრათუენ იშუთსა ამას ბუნებისა
მიერ თუითქემის ყოვლითა სასურვოთა ნიჳებითა განმდიდრებულსა ქალსა,
აწითგან ჩემოვს დაუვიწყებელსა, რომელი განუტევე რა, განჳდა მაშინვე გარე
ოთალითა ამით. მეექუსესა ჳამსა შემოვიდა ჩემდა ანტონი ჳერეტიე, რომელ-
მანცა მაჩუჳ ანტიკი, ესე იგი თეთრსა ეშმისა ქუასა ჳედა მოჳრლი სახეა მა-
კედონელთა მეფისა ფილიპესა და შემდგომ მთხოვა მიმოსლუჳა რომელსამე
კერძოსა ქალაქისა ამის. თხოვისა ამის კმაყოფით მიმღებელი, ჳშთამოველ მი-
სითურთ ეზოსა შინა, შეესხედით ცხენთა და წარვედით კერძოდ სამჳრეთისად.
მსლუშლნი ნახევარ ჳამისა და მოსლველნი ჳტოკირისა წისჳლოთა თანა წყლი
ბრუნეებულთა, გარდაჳვლით ცხენთაგან, გავჳვლით არხსა იმიერ წისჳლოთა მდუ-
ბარესა და ეიხილუშთ მდინარეა სიდნეა, გარდმომდენი
თვს ხიღნე მდინარეასა გაშლით კლდესა ჳედა მიწისა თანა სწორსა, ჳშთამლურე-
ლი წყლისა თვისისა კმად ღრმა-კლდიანსა ჳნარცესა, კანკლედად ბუნებისა მიერ

ქმნილსა. სიღნეფ ესე არს გარდასაქანელსა თანა ამა კლდისასა, სივრცით 100-ს საუენადმდე, გარდამდენი სიღრმესა შინა ზომითა უფროს 6-ისა საუენისა. მარჯუენით კერძო ტნარცესა ამის ძირსა შინა კლდისასა მდინარეხსა ამის მიერ დაუცხრომელად რწყევულსა არს ბჳეჲ მომცრო, შესასვლელი ოთაღთა და აბანოსა შინა კლდისა ამის შორის გამოკუჲთილთა, ყოვლითურთ უცხოდ ნამუ-
 5 შაკევთა. ვითარცა მრქუჲს მე მათოჲს მჩვენებთა ჩემდა ქსენებულსა ბჳესა ზედა ჰელოვნებულთა. სწამებენ აქაურნი, მით რამეთუ მდინარეხსა ამას შინა ებანოს დიდსა აღუქსანდრე მაკედონელსა, მსმენსა გაუძღებელისა მის სიცივისასა და მსურველსა გაუღებად საზოგადოჲსა ჰაზრისა გაძღებითა ამას შინა რაოდენსამე წამსა, რომელიცა გამოუყუანიით ამისით მყისუჲ განყინებული და მკუდრად მიხილილი და რომლისა ძლითცა დასნეულებული გარდაცულია მოკლესავე დროსა.

გარნა ვითარცა იყოს მიზეზი სიკუდილისა მისისა, ჳერ-არს თჳემად, რომელ მდინარენი, სადაცა იუენენ იგინი, გარდა წყაროთა, ზაფხულ არიან მოთბო
 15 და ზამთრით ცივი, არამედ მდინარეჲ ესე ყოველსა დროსა წლისასა არს შეუცუალებელ სიცივესა შინა თჳსსა. სხუშბრ წყალი ესე არს სასვემელად მრთელი და რწყუჲსცა მის მიერ ვენაჲთა და ბალ-ბოსტანთა. შემდგომად შევედით
 293 ბალთა შინა კიდურსა ამისსა მღებარეთა, რომელთაცა შინა მიმომსვლელმან შევკარ კონაჲ სხუდასხუათა სუნენლთა ყუავილთა გამო და მოსლველმან შინ,
 20 უთავაზე იგი სოფიას, რომელმანცა მომბაღლებელმან ჩემდა მისთჳს, განიმაგრა იგი მყისუჲ მკერდსა ზედა თჳსსა.

თჳს მოსლჳსა ჩემდა ჰაჳი აჰმად ზევისა

მ-სა. მოვიდა ჩემდა დილით ჰაჳი აჰმად ბეგ მოკუცებული, ძმაჲ კარისი ფაშისა ჰაჳი მუსტოფასა, რომელიცა იყო მჳა წარსლულად კარსსა ძმისადმი თჳსისა და
 25 მთხოვა. ვითარმედ გვაქუნდეს ჩუჲს მასთანა ერთად მგზავრობაჲ. ამავე დროსა შემოვიდა ხილულად ჩემად აქაურისა ფაშისა ზარაფბაში ისლამბოლოელი სომეხი გევურქ ალა, შუჲსნიერ მოუბარი და სათნოდ ზრდილი, რომელმანცა მაჩუჲსა გაცნობისათჳს ჩემისა კმად სიამოვნეჲ, ხოლო მსწრაფლ განმგზავრებისათჳს ჩემისავე—მწუ-

თჳს მოსლჳსა ჩემდა ზარაფბაზისა გევურქ ალასა

30 ხარებდა. წარვიდნენ რა ესენი თჳს-თჳსად, შეველ მეცა საწოლსა ჩემსა, სადაცა დამხულა სასურველი სიბრბენეჲ, განმღები კჳკაფისა თჳსისა და მას შინა მეძიებელი რაჲსამე. ოდენცა მორჩა საძიებელსა თჳსსა, დაკეტა კჳკაფი და უნებლა განსლულად, მაშინ ვსთხოვე მას მცირეს დროს დაჯდომად ჩემთანა; ამან, მჩუჲს-ნებელმან ჩემდა უარყოფილისა სახისა, მრქუა:—ბეგზადა! საქმე მაქჳს და არ
 35 შემძლებელ ვარ დაშთომად თქუჲსთანა. გარნა მე, არმიმხედულმან უარსა ზედა მისსა, ვაძიჲლე მას დაჯდომად ახლოს ჩემსა და ვრქჳ:—სოფია! რად ივლტი ჩემგან?

მომიგო:—არა აფენდემ! არ ვივლტი მე, არამედ საქმენი ჩემნი არ მიბრძანებენ აჳა დაყოვნებად.

- 40 — არა! შენ არ გსურჯდა ჩემთანა ყოფად.
- აფენდემ! მერწმუნეთ, საქმე მაქჳს, ჳუსეით ჳერ-მიჩნს ჰშთასლუოა, სადაცა მელიან სხუანი და ამაღ გრქვთ უარი.
- სოფია! საღ ისწავლე თათრული?
- აჳა აფენდემ.
- 40 — მაშასადამე, დიდი ხანი არის აჳ ყოფნაჲ თქუჲსნი?
- დიახ აფენდემ, 14 წელია.

— შენ დიახ უცხოდ ლაპარაკობ თათრულსა. მსურჯს, რათა ვიცოდე მე-
ცა შენებრ.

მიპასუხა:—ჩემებრ? ნუ იტყვთ აფენდემ, თქუენ მრავლით უმჯობეს ჩემსა
უბნობთ თათრულითა ენითა.

— სოფია! გყავსა ქმარი?

— არა აფენდემ!

— აქამომდე რად არ შეგირთავს?

— ვითარ უნდა შემერთო ქმარი აქა, სადაცა ცხოვრებენ ოდენ თათარნი.

— და ესრეთ, არ იპოვნებიან აქ ხრისტეანენი?

— მხოლოდ ბერძენნი, აფენდემ! დია მცირე და ფრიად გლახაკნი.

— სოფია! მითხარ სწორედ, უკეთუ გული შენი არს თავისუფალ და
გსურჯსცა ყოლაჲ ქმრისა?

— დიახ აფენდემ! იგი არ ემდებარების ჭერეთცა ვისსამე მონებასა. გარ-
ნა რაჲცა შეეხების სურჯლსა ყოლად ქმრისა, იქმნების ამო, ვინაჲთჲან მო-
გაჭსენეთ თქუენ უკუჲ, რომელ გარდა ბერძენთა და თათართა, არაინ არიან
აქა.

— ვითარ! უკეთუ გიპოვნი მე!

— თქუენ, რომელიცა მოხვედით გუშინ, ნუჲმე თქუენ უმჯობეს მამისა
ჩემისა უწყით აქაურობაჲ და მიპოვნითცა მე საქმროსა?

— ნამდვლ მე გიპოვნი მას, უკეთუ მომცემ სიტყუასა, რამეთუ შეირთო
იგი.

— მე არ ვირწმუნებ მას და დაღათუ თქემული თქუენი იყოსმცა მარ-
თალ, მაშინცა დამოკიდებულ იქმნების იგი ნებასა ზედა მამისა ჩემისასა; გარნა
მიბრძანეთ მე, ვინ არს იგი, რომლისათჯსცა უბნობთ თქუენ?

— თვთ მე, სოფია! რომელიცა ეუბნობ შენთანა.

— თქვენ მესუმრებით.

— არა! მართალსა ვითხრობ შენ.

— ვითარ იქმნების ეგე! თქუენ ხართ ბეგზადა!

— ნუჲუკუჲ ბეგზადა არშემძლებელ არს შერთუად ცოლისა?

— აქამომდე უცოლოდ ხართ თქუენ

— დიახ!

— და რად?

— მამად, რომელ არდა მექმნებოდა მე დროჲ წინადადებად შენდა ჳელისა
და გულისა ჩემისა.

— ვერ დავიჭერებ, რომ თქუენ იყუნეთ უცოლო!

— დავიჭრეთ ესრეთ, ვითარცა თქუენი, რომელიცა ხართ უქმროდ და
მომეციტცა სიტყუაჲ, უკეთუ ჳკრძნობთ ჩემდამო რაოდენმე მიდრეკილებასა,
რათა შესაბამითა სახითა დაუწყყო მამასა შენსა საუბარი საგანსა ამას ზედა.

ესმა რა ესე ქალსა ამას, წამოწითლდა და მისცა კულადა თავი მოწიწე-
ბითსა მღუმარებასა, რომლისათჯსცა მსურველმან ცნობად მისმიერისა პასუხი-
სა, გამოვართუ ჳელი და მჳყუნველმან მისმან ჩემთა შინა, ესთხოვე წარმოებად
ჳოსა ანუ არასა.

— ეგე არს ნებასა შინა მამისა ჩემისასა.

— მართალ არს და საჭებელ სჯაჲ შენი ნდობასა შინა ყოვლისა ხუცდრი-
სა შენისასა ნებასა ზედა მშობლისა შენისა, არამედ იგიცა უთუოდ დაეკითხე-
ბის გრძნობათა შენთა და მსგავს ნებისა შენისა იგმარებსცა ჳელმწიფებასა
თჯსა და ამისთჯს გთხოვ სოფია! გამომიცხადე, გნებაჲსა გული და ჳელი ჩემი?

5
10
15
20
25
30
294
35
40
45

- მნებავს.
- გინდა ცოლად ჩემად ყოფიამ?
- მინდა.
- მაშ გამოვუცხადებ მაისსა შენსა.

- 8 — გარნა ნუ ეტყუთ, მით რამეთუ ვიცი მე იგი, გთხოვთ არ უთხრათ.
 — სარწმუნო იყავ მას შინა სოფია! არამედ ოდესცა მაჰამა შენი მიიღებს წინადადებას ამას და გაგიჟლავნებს შენ, მაშინ რაჟსა მიუგებ მას?
 — უკეთუ, შემდგომად გამოცხადებისა მის მკითხავს იგი ნებისათჳს ჩემისა და ვიხილავცა, ვითარმედ არ იქმნების იგი წინააღმდეგ მისა, მაშინ თანა-
- 10 — გმა ვიქმნები შეერთებად სჯს ჩემისა თქუშნისა თანა სჯულთაგანთა შეუღლებითა; გარნა ვითარ შემძლებელ ვარ მე დატევიებად მაისსა ჩემისა, ქვრივ-მოჭუტე-ბულისა და კულად ძმისა 18-სა წელსა შინა მყოფისა? ვითარ იქმნების წარმართებად ჰაზრისა ამის, ვინაჲთვან თქუშნ, ვითარცა ვგონებ მე, არ დასდგებით აჲა.
- 15 — სამართლად სჯი, შენ, სასურუშლო ჩემო, რომელ მე, გარდა მამულისა ჩემისა, არასადა მნებავს სხვაგან ცხოვრებად და არცა დავსდგები აჲა; არამედ უკეთუ მაჰამა შენი თანაგმა იქმნების შეერთებასა ზედა ჩუშნსა, მაშინ გამოვართმევ ნებასა შენისა ჩემთანა წარმოსლჯასა და წარგიყუანცა მოსილსა კაცურითა სამოსლითა.
- 20 — მე თუთ მაჲეს ყოველივე იგი მზად.
 — შენ გაქუს კაცური სამოსელი და რაჟსათჳს?
 — მაჰამან ჩემმან, მიმავალმან აჲათ აღევსა, შემიკვრვინა იგინი და შემოსელმან ჩემმან მათ შინა, წარმიყუანა თჳსთანა მუნ. მის ჟამით ვინახავ მათ, ვითარცა კულად ოდესმე სავართა ჩემთჳს ნივთთა.
- 25 და ესრეთ ვიყუენით რა საუბართა ამით შინა, შემოვიდა ჩემდა მსახური ჩემი გრგორ რუჲე, რომელმანცა მომაჲსენა, ვითარმედ მლუდელსა ვისმე, მოსლუელსა ეზოსა შინა სახლისა ჩუშნისასა, უთხოვიეს ხითჳს მლუდელისა შიტროპოლიტისა ანთიმოტისა მხერ ჩემდა მოვლენილსა
- 30 ბით მოსლჯსათჳს ჩემისა და მომიკითხა სახელითა მწყემსთმთავრისა თჳსისა პაიასიოსის შიტროპოლიტისა ანთიმოსისათა და გამომიცხადა კულად, რომელ სწადნოჲს დღეს მოსლუჲა ჩემდა თუთ შიტროპოლიტსა, უკეთუ მექმნების დროჲ მისისა მიღებისა. მლუდელსა ამას ვარწმუნე მადლობაჲ მლუდელმთავრისადმი და დავაბარეცა მოქსენებად მისდა, რომელ თუთ მე მივისწრაფებ ზეალ პატივისცემად დესპოტისა ამის და გავისტუმრე.
- 35 295 შემდგომად ამისა მოვისაუბრე აგენტისა ანტონი პერეტეისთანა შესახებელად ასულისა მისისა სოფიასა და ოდესცა სცნო ჰაზრი ჩემი სრულებით, ძნად დაერწმუნა ესევეთარსა, მიხედვსამებრ მისისა, მოულოდებელსა ბედნიერებასა შინა თჳსისა ასულისასა და უჲანასკნელ, განმდევნელმან ყოელისა იქუნელუებისა და დამჭერებელმან სიმართლესა შინა თქემულთა ჩემთასა, მრქუა:—
 ბეჯად! წინადადებითა ამით მიქმთ თქუშნ ესრეთსა პატივსა, რომელსაცა ვეროდეს მოვიგონებდი მისთჳს, გარნა გეტყუთ თქუშნ, რომელ თუშცა ასულსა ჩემსა არ ჳელეწიფების რაჟსამე შინა უარისა თქემად ჩემდა, არამედ არცა მე მნებავს წინააღმდეგად ნებისა მისისა იძულებაჲ მისი, რაჟსადმიცა იყოს იგი;
- 40 და ესრეთ მეცით მე ნებაჲ, მით რამეთუ ვიფიქრო პირველ რაოდენმე საგნისა

ამისთვის, ხოლო უკეთეს ვიხილავ შესაძლებელად, გამოვუცხაოებ მაშინ ასულსა ჩემსა და შემეტყობი ნებისა მისისა, მოგაჯსენებ თქვენ მისთვის.

თქს წარსლესა ემისა
სოფელსა ალაიბის

9-სა. წარველ დილით გარე ქალქისა ავენტით ან-ტონი პერეტითი და სპირიდონ სივინით სოფელსა ალიბის ანუ გაპურქოხსა¹ ეკკლესიასა შინა წმიდისა მამი-

6

სა ჩუშნისა და საკურუმმომქმედისა ნიკოლასისსა მოსმენად საღმრთოხსა ლიტურგიისა და ხილუადცა აქ მცხოვრებელისა მიტროპოლიტისა ანთიმოსა.

თქს მიტროპოლიტისა ან-თიმოსა

მივედით რა ეკკლესიასა, სდგნენ ცისკრად. მიუფეფ ან-თიმოს მანტიასმული იდგა საყდარსა ოჯსსა, ოთხთა ცულ-გაკობიტებულთა ფიცართაგან შემდგარსა და ჰვალობდა

10

საგალობელთა ცისკრისათა, რომელმანცა დამადგინა მარჯუშნიო კერძო, ასლოს საყდრისა თქსისა კანკელისა თანა. ეკკლესიაჲ ესე, რომელსაცა შინა მოვისმინ-

თქს ეკკლესიისა

ნით წირუაყა, არს ესრეთუშ ფიცრისა, ცულდაშენი, ძუ-სლი და შამბითა დახურული; კანკელსა ამისსა ადგენს

15

მხოლოდ ოდენ ოთხი ძუშლი ხატი განათლებული ოთხითა ფრიად მომცროხ-თა ვეცხლის კანდლითა. შემდგომ ლიტურგიისა მიგვიწვევა იერარხმან ამან

თქს მიღებისა ჩვენისა რე-რარხისა ამის მიერ

სახლსა თქსსა, გარნა, უკეთეს ვიტყვ ჩემმარიტებით, არა სახლსა, არამედ ქოხსა ბალხასა შინა შენებულსა; მიგვი-ლო სახითა სტუმარმოყუარებითითა და დავებულა ჩუშ-

20

ულებრივითა საუზმითა; გვთხოვა ესრეთუშ სადილად დაშთომიჲ მასთან, გარნა მცნობმან ვითარმედ დღეს ჯერ-მიჩნს მე ხუალისად განმზადებჲა წარსლულად, გამართანა სიტყუა, მით რამეთუ ოდესცა ხუალ ვერ ძალ-ვილუა მე განმგზავრე-ბად, მაშინ უთუოდ ვისადილო მისსა. ესევეითართა სახითა გავუთხოვენი ურთიერთსა და დამტევნი მწყემსთმთავრისა ამის, მოვიქეციო ბინისადმი ჩუშ-

25

შემდგომად სადილისა მეოთხესა ჟამსა, ვიყავ რა მხოლოდ საწოლსა ჩემსა, შემოვიდა ჩემდა მამაჲ საყუარლისა ჩემისა სოფიასი, რომელმანცა გამომიცხადა ჰაზრი ასულისა თქსისა და მიწყოცა საუბარი შემდგომთა სიტყუათა შინა:

თქს ანტონი პერეტის
მიერ ჩემდა თქმულთა

„ბეგზადა აფენდემ! მოვისაუბრე მე ჩემისა ასულისა თანა წინადადებისა მისთვის, რომელიცა მიქმენით და რო-მელმანცა თანაგმა-ქმნილმან ნებისა თქუშნისა, დასდლა

30

იგი უქანასკნელ ნებასაცა ზედა ჩემსა. და ესრეთ მოვიათბიროთ აწ, ბეგზადა, და რაჲცა აღმოჩნდეს უმჯობესად, ეპყოთ იგი. თქუშნ უწყით, აფენდემ, ვითარ-მედ ვქვირობ მე და იგიცა განგარძობასა შინა 20-თა წელთასა ვასრულებ მე

296

მხოლოე თანამდებობასა მშობელთასა, განსჯისამებრ, ქალისა ამის, რომელიცა

35

ერწმუნა განგებისა მიერ მზრუნველობასა ჩემსა შობით მისით მეოთხესა წელ-სა შინა მყოფი. ბეგზადა! მას შინა ვგულვობ მე ყოველსა ბედნიერებასა, ნუ-

გეშსა, სიხარულსა და სიცოცხლესა ჩემსა. თუმცა მივიან კულადცა ორნი ძენი, ერთი—თქუშნ მიერ აქ ხილუული და მეორეჲ—მარსელსა შინა სასწავლებე-

40

ლად, გარნა დღედმდე არცა ერთსა მათგანსა ტელეწიფებისთ ზედუად სახლსა ზედა თქსთა და უქანასკნელ მოწუცებულსაცა მამასა მათსა ზედა, რომელიცა

¹ გაპურქოხი, ქოი თათრულია, სოფელსა რქვან და გაპურ ესრეთუშ თათრულია—ურ-მუნოდ ანუ უსაქლოდ ითქმის. თათრები უწოდებენ ლქსითა ამით ყოველთა ხრისტიანთა, ხო-ლო ვინაჲთგან მხოლოდ ოდენ ბერძენნი სახლობენ სოფელსა ამას, ამისთვის ეზავიან ზედშესლუ-ლითა სახელითა გაპურქოხის.

არს მიზეზ მათისა ქუეყანასა ზედა წარმოებისა, ვითარ ოდენ სასურუმოსა ჩემოვს ასულსა ამას, მელელსა სრულითა პატივის-ცემითთა კეთილკრძალულე-ბითა მშობელისა თვისისა, სიყუარულთა მპატრონებელსა მისისა ძმისასა და სა-
 5 ქებულად განმგებელსა თვისისა სახლისასა. ესე უბრძანებს მსახურთა, ესე სცუავს სარგებლობასა თვისისა საკუთარისა საზოგადოებისასა, ეკრძალვის თვთ მცირე-
 საცა წარმგებლობასა, კმაობს მოთჳინებითა მდგომობასა თვისსა, მადლობს
 10 ღმერთსა ყოველსა შინა, არ უწყის წრფელმან გულმან მისმან სსუჲა მწუნხარე-
 ბაჲ და ზრუნუჲა, ვითარ ოდენ შესახებელი სახლისა თვისისა, და ესრეთ, მოკლედ მოგატყნებ, ბეგზადა, ასულისა ჩემისა და ჩემი ნებანი, თანმად ჰაზრისა თქუ-
 15 ნისა, მირწმუნებია თქუშნთვს, მით რამეთუ განხილვსამებრ თქუშნისა ინებოთ სრულებასა შინა მოყუანებაჲ მისი; გარნა მაკვრებს იგი, რომელ თქუშნ საჩ-
 ქაროდ აპირობთ წარსლუასა და საქმისა ამის შესრულებაჲ ითხოვს რაოდენსამე
 დროსა, ვინაჲთგან შემდგომ ქორწინებისა თქუშნისა ჳერ-მიჩნს განმზადებაჲ
 სოფიისი წარმოსლუად მისა თქუშნთანა“.

16 ისიტყუათა ამითანა, ვერა შემძლებელმან დაპყრობად თავისა, მოკუტემან
 ამან დასთხოვნა ცრემლნი და სთქუა:—რაჲსა ვამბობ მე! არა, პირველ თან-
 მამს განმზადებად თავისა ჩემისა შედგომად კუალთა მისთა და ანუ ცოცხლიე
 დაფლვად მიწასა შინა. თანა-მამს დამზადებაჲ ნივთთა, რომელთაცა აძლევს
 20 მას ნახევრად უკუჲ მკუდარი გული მამისა მისისა, ნუჲუმე უკანასკნელგზის. და
 ესრეთ გთხოვ თქუშნ, ბეგზადა! მიბრძანოთ, შეიცდითა აჲ რაოდენთამე დღეთა?

— შევიციდი ვიდრე ერთს თთუძდმდე, უკეთუ მოითხოვს მას საჭიროებაჲ.
 მომიგო:—საკმაო არს, ბეგზადა, ერთი თთუჲ; გარნა მიბრძანეთ ესეცა,
 25 უტევებთა ასულსა ჩემსა სარწმუნოებასა ზედა თვისსა ანუ გსურვსთ, რათა, და-
 მტევებელმან მისმან, მიილოს თქუშნი?

26 — არა მაქუს მე საჭიროებაჲ სარწმუნოებასა შინა მისსა, უკეთუ თვთ
 ეგების მას ზედა მტკიცედ; ხლო ოდესცა ნებსით ინებებს დატევებად თვისისა
 და მიღებად ჩემისასა, მაშინ არ დავაბრკოლებ მას.
 — მიპასუხა:—კმარა, ბეგზადა აფენდგმ! აწ გამოუცხადეთ ამითვს ვისდა-
 მიცა ჳერ-იყოს.

30 — გამოცხადებაჲ საქმისა ამისთვს ეკუთვნის აქაურსა დესპოტსა და ვი-
 ნაჲთგან არა გუჲჲეს ჩუშნ თვს შორის ჳერეთცა ცნობაჲ ურთიერთისა, ამად შე-
 საბამ არს თქუშნდა, რათამცა თვთ თქუშნ აუწყეთ მას, ვითარცა მამამან ასული-
 სა თვისისა და სთხოვოთცა ჩუშნისა დავვირგვინებისათვს.

აგენტმან ანტონი პერეტიე მიილო თვს ზედა მიმცნებად საგნისა ამისთვს
 35 მიტროპოლიტისა ანთიმოსისა პირველსავე ხილვასა თანა მისსა და განვიდა
 ჩემგან.

237 შემდგომად მცირისა უამისა შემოვიდა ჩემდა სოფია და ვითარცა ვაცნო-
 ბე მას ყოველი იგი წარმოებული შორის ჩემსა და მამისა მისისა, მრქუა სასძ
 40 ლომან ჩემმან: „ბეგზადა! დატევებად ჩემისა სარწმუნოებისა არ ძალ-მიძს მე
 დღეს, ვინაჲთგან არათუ ოდენ მომცემს ამას ზედა ნებას მამაჲ ჩემი, არამედ
 განმამორებს მამობრიუსა სიყუარულსა, კურთხევისა და მომაკლებსცა მას უკუჲ;
 რაჲცა აქუს მას დანიშნული ჩემთვს განსაკუთრებით, და ესრეთ, ოდესცა მო-
 შორეებული მისგან მივალთ მამულსა შინა თქუშნსა, მაშინ მერწმუნეთ, მორ-
 45 ჩილი ბრძანებისა თქუშნისა, აღვასრულებ ყოველსა შინა ნებასა თქუ-
 შნსა, არამედ აჲა არავითარმე შეიძლების ჩემგან დატევებად ჩემისა სარწ-
 მუნოებისა და გთხოვთ თქუშნცა მისთვსუჲ, ვითარმედ სრულებით არა-

მგზავრი ყოველსა წამსა ექუშმდებარების პირად-პირადთა შიშთა და განსაცდელთა; გარდა ამისა მოტანაჲ მუნით მოწმობისა, უმციურესისა ზომისამებრ, ითხოვს წელიწადსა და ამისთჳს ძალ-გიძსთ კითხუად აქუშ მისთჳს ქართულთა თანამყოლთა ჩემთა და დარწმუნებულთა სიმართლესა შინა თქვეულთა ჩემთასა.

5 — ბეგზადა აფენდემ! მრწამს თქმული თქუენი და ვსასოებ, მით რამეთუ მცოდნეჲ ჩუენისა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა, არ იკადრებ წინააღმდეგ მისა მოქცეუად საქმესა ამას შინა; მრწამს, ვამეორებ, და აჲად არცა საჭიროდღა ვსდებ მოწმობისა ხილუასა და კითხუასა ქართულთა თქუენთასა, გარნა მითხარით აწ, მოინათლჳსა სასძლოჲ თქუენი, ასული აგენტისა ანტონისა

10 პერეტეისი, რომლისა თანაცა გეგულევიბით თქუენ შეუღლებად?

— არ ვგონებ.

— და ვითარ იყოფინ ქორწინებაჲ თქუენი მისთანა?

— რად საჭირო არს ეგე, აიას დესპოტი!

15 — ვითარ იტყუთ მაგას, ბეგზადა! და ვითარ შევიძლებ მართლმადიდებელისა ხრისტეანეგასასა დაგვირგვინებად სხჳსა სარწმუნოებისა მქონებელისა თანა? აროდეს მოხდების ეგე უკეთუ არ ნათელს იღებს იგი.

— დესპოტი აფენდემ! უწყით თქუენ, ვითარმედ დიდი იმპერიაჲ როსსიისა არს აღმსარებელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა და სუტტი მტკიცეჲ ხრისტეანობისა, რომელიცა თჳს შორის არ აყენებს ჩუენებრთა სხუადან-
20 სხუა სარწმუნოებისა ხრისტეანეთა შეუღლებად.

— ბეგზადა! როსსიასა აქუს სინოდი თჳსი სხუათაგან დამოუკიდებელი და მამსადამე ჳელეწიფებისცა მას მიცემად ნებისა ესევეითართა დროთა შინა, არამედ არ ვგონებ, მით რამეთუ საქართულსოჲსა სამლუდლონი მოგცემდნენ თქუენ ნებასა ესევეითართა თანა ქორწინებად, უკეთუ პირულს, ვინაჲცა
25 იყოს იგი, არ ეშუღების მართლმადიდებელსა აღმოსავლეთისა ეკკლესიასა, მართალსა ვიტყუა?

— ჳეშმარიტსა უბნობთ, აიას დესპოტი, გარნა მიხედეთ როსსიასა, ვითარცა გოდოლსა შეუწყეველსა სარწმუნოებასა შინა და მსგავს მისა შეგავულ-
ლეთ ჩუენცა.

30 — ნუ მეტყუთ, ბეგზადა, ესეგუართა სიტყუათა და არცა შესაძლო არს ვისგანმე ურუმლიასა (საბერძნეთსა) შინა ჳმნად მაგისა. ურჩივეთ ანტონი პერეტეის და ასულსაცა მისსა, უკეთუ თანაჳმა იჳმნებიან იგინი, დღეჲსა მჳუხრისა მოვნათლავ ჳალსა მას, რომელსაცა ჳედა ხუალ შესაძლო იჳმნების, რათა დაგავვირგვინო თქუენ.

35 — დღეს არ ვსდებ სასარგებლოდ გამოცხადებად მისთჳს მათდამი, მეუფეო! და არცა ვესავ, რომელ მოჳუცებულმან მშობელმან სოფიასა ანტონი პერეტეიე მიიღოს წინადადებაჲ ესე; ხოლო ოდესცა შეუღლვილნი ჩვენ დაუღუტე-
ვებთ ჳალაჳსა ამას და ერთად მისთანა აგენტსაცა პერეტეის, მაშინ ვეცდები
299 შემეცნებად მისა ჳალისა მის, რომელიცა უთუოდ შეუღლებების რჩევისა ჩემსა

40 და უჳანასკნელ მოხდების იგი, რაჲსაცა აწ ყოვლითურთ შეუძლო არს ჳმნად.

— არა, არა, ბეგზადა! მომიგო იერარხმან ამან, ანუ აწუშ სათანადო არს ნათლისღებად მისა და ანუ დატევიბად თქუენგან ერთგზის და მარადის ჳაზრისა შეერთებად მისთანა.

მლუდელმთავარსა ამას, აღმომღებმან ჳიბით ჳისისა, წინა დაუღდე მსხვერპ-
45 ლად მისთჳს 50 ოქროჲ გოლლანდიისა და ვსთხოვე დაქორწინებაჲ ჩუენი, რომლისაცა მხილულმან და მოცეულმან განკვრებითა, მრჳუა:

— არ იყოფინ, ბებზადა! არ იყოფინ, და ნუცა ჰკონებთ, ვითარმელ სახეთა ქულშე ნივთთმოყუარებისათა გაბრკოლებდეთ თქულს, არა! არამედ მხოლოდ დამკუპლი სარწმუნოებისა ჩუშნისა სჯულთა, წინააღმდეგობობ უკანონოსა თხოვასა შინა თქულსნა. უწყოდეთ, აფენდემ, მით რამეთუ ვერავითარიმე ნივთი, ვერავითარიმე ღიღებაჲ, ვერავითარიმე სიყუარული და პატივისცემაჲ და ვერავითარიმე შიში მაიძულებენ მე დატანად ჩუშნისა ეკკლესიის სჯულის ღებისა; ხოლო უკეთუ ჰკონებთ თქულს, რომელ ვყოფდემ მე ამას სარგებლობისათჳს ჩემისა, მაშინ დასარწმუნებელად თქულსნა წინააღმდეგსა შინა მისსა, თჳნიერ ყოვლისა თქულს კერძოდ ჩემდამი მადლობისა დაგავვირგვინებთ თქულს სხუასა ქალსა ზედა ჩუშნისა სარწმუნოებისასა, ოდესცა გამოირჩევთ მათგანსა რომელსამე, რომელთაცა, უკეთუ თანაჲმე მეტქმებით, მოვაყუანინებ აწულს, გარნა უმჯობეს ყოველთა არს იგი, რათა შევაგონოთ სოფიას მოსლულად რიცხუთა შინა მართლმადიდებელთა ხრისტეანეთასა; სხეებრ, რაჲცა შეეხების მაშას მისსა, თუთ ვეტყჳ მასულს, რაჲცა გვსმით თქულსნა ჩემგან. და განვიდა.

დაშთომილმან მარტოდ საწოლსა შინა უღმობელი-
 თჳს შიტროპოლიტისა ან-
 თიმოსის სახლ-საწოლისა
 სსამის მწყემსთმთავრისა, ვიქლოველე მიმოხილულად
 ფრიად მცირისა ოთარისა ამის. შემოსასლულსისა კარისა
 თაეის თაღჩასა შინა იღუა ერთი კალათა, ღებული ცხოვარისა ბარკალითა,
 პირსაგოცსა შინა ხულშეულითა, რომლისა თანაცა ეწყუნენ ესრეთულ ერთი პა-
 წაწა შამდანი თითბრისა დაქყლებილი, უელუნოდ, ოთხი ბუტილიკა ტალახითა
 და მტვრითა დაფარული, რაოდენნიმე ბერძულნი საეკკლესიონნი წიგნნი, გარ-
 ნა უმეტესნი ნაწილინი მათნი ფურცლებად, ერთი სამლულდელმთავარი კულმრთხი
 რაოდენსამე ადგილსა შემუსრული და ძაფებითა შეკრული, და ერთიცა შავის
 რქის ბურნუთის კოლოფი, რომელიცა იხილვებოდა თანამედროედ ადამისად.
 ვეძიე აქ ნიშანი მართლმადიდებლობისა, ესე იგი ხატი, რომელიცა ვპოვნე მე-
 ორესა თაღჩასა შინა ცულ-მულთა ნივთთა შორის, ზურგმოქცევით მიყულებულ-
 ლი. აღვიღე იგი, და შემდგომად განხილუსა მისისა ვცან შერომით, რამეთუ
 ოდესმე ყოფილ არს ფიცარი ესე შემკობილ სახითა მიმადლებულისა მარიაში-
 სათა და დავსდევ ადგილსავე თუსსა ვითარცა ჯერ-იყო. მერმე მივაქცივე სახე-
 ღულსნი თუსნი ღესპოტისა ლოგინისადმი, რომლისაცა ლეიბი და ბალიში იყუ-
 ნენ დატენილ თივითა¹ ნატულად ყუისა და ბუმბულისა. ახლოს ლოგინისა ამის
 ეკიად კედელსა ზედა პირსახოცი და ვითარცა ჩნდა, უცნობი წყალ-საპონისა
 და არაბთა ჰშთამომავლობისა. ხოლო შემდგომად იშუთთა ამათ განსინჯუსა, წარ-
 ვულ მეცა ბაღჩასა შინა შეინაჭეთა მიმართ, სადაცა დამხუდა შიტროპოლიტი
 მხოლოდ ორითა მლუდელითა თუსითა, ხოლო სხუანი, განბნეველნი თუს-თუსად,
 მმოთხუშობდიან ბაღსა ამას შინა.

განსატარებლად დროსა ვკითხე ღესპოტსა ამას, თუ ვითარ შემძლებელ
 არს იგი ესთა მცირესა ეკკლესიასა, რომელსაცა შინა მოვისმინეთ წირუაჲ, მსა-
 ხურებლად რაოდენითამე სამლულდელოებითა, რომელთაცა არავითარიმე შესაძ-
 ლოდ არს მას შინა დატევენად.

მომიგო:—ბებზადა! მსხუშრალშემწირველობაჲ არ ითხოვს მრავალთა სა-
 მლულდელთა მიერ ერთად აღსრულებასა მისსა და არცა დაიყენების იგი,
 ოდესცა შეუძლებელ არს პოვნაჲ მათი; მაგალითებრ, ვითარცა დლეს მე, რო-

¹ საბერძნეთსა ანუ თურქეთსა შინა არს ემარებულ ზოგად ღიღთა და მცირეთა მიერ
 თივა, ნატულად ყუისა და ბუმბულისა, ვითარ ეგვიპტისა შინაცა.

მელსაცა არა მყავს სამლუდელო უფროს ორთა ამთ მლუდელთა და არცა მივის დიაკონი, არამედ დროსა ჩემისა მლუდელმოქმედებისასა ერთი ამათგანი იმლუდელებს ჩემთანა, ხოლო მეორეა—ალასრულებს თანამდებობასა მთავარდიაკონისასა.

5 — ვითარ იყოფინ ეგე, აიას ღესპოტი, მით რამეთუ მლუდელი განაგებდეს წესსა მთავარდიაკონისასა?

— ბეგზადა! ნუ ჰკონებთ, ვითარმედ იყოს ესე წინააღმდეგ სჯულისა ანუ მცირედცაა გარდაჯდომად მისი. არა! ოდესცა ითხოვს საჭიროებაა უყოლელობისა ძლით დიაკონისა, მაშინ თვნიერ ყოვლისა წინაგანმსჯელობისა ვყოფთ ესრეთ სრულსა ურუმელსა შინა. ნუუუქუშ როსსიასა და საქართუშლოსა შინა შერაცხილ არს ესე ცოდუად ანუ წინააღმდეგად საეკლესიოხსა სჯულდებულებათა?

10 — მეუფეო! როსსიასა და საქართუშლოსა შინა არ საჭიროებენ ჳმარებად ნაცუალად დიაკონთა მლუდელთა, ვინაჲთგან უძსთ წესი, აღმავსებელი ნაკლუ-
15 ლევენებათა შესახებელად ეკკლესიათა, უწმიდესისა სინოდისა მიერ განწესებული. აქ განგვიწყვიდეს საუბარი მოსლუთა თვისითა მებინაგეთა ჩუშნთა, რომელთაცა მრქუშს თხოვით, რომელ დრო არს მიქტევისა ჩუშნისა სახლად ჩუშნად. და ესრეთ, გამშვდობებულნი მლუდელმთავრისა ანთიმოსის თანა, წარმოვედით შინა.

20 თვ მოსლუჯა ჩემდა მიტროპოლიტისა ანთიმოსისა 11-სა მოვიდა ხილუად ჩემად მიტროპოლიტი ანთიმოს, რომელმანცა მომცა ერთი პაკეთი საიდუმლოდ სახელსა ზუდა ნოვ... და სა... პე... მიტ... მიხ... სასა და, შემდგომად შემოსლველსა ჩუშნდა აგენტსა ანტონი პერეტისა რქუა რჩევით მონათლუსათვს ასულისა მისისა, გარნა პერეტით არცალა თუ ინება სმენად სიტყუათა ამის
25 მლუდელმთავრისათა, რომლისა ძლითცა გარდაწყუდა მტკიცედ, მით რამეთუ ვითარიცა მოველ აქ, ესრეთივე წარვიდეცა უშორეს. და ესრეთ, ღესპოტმან ამან, დამლოცველმან წინამდებარეხსა გზისა ჩემისა, დამიტევა კურთხევა და წარვიდა სახიდ თვსა.

მერმე შემოვიდა სოფია, რომელსაცა ვთხოვე, რათა დასწეროს შუშნიერითა ჳელითა თვისითა რაჲმე ფრანკუზულად და მომცეს მე იგი მიზეზად თქემისა: „ესელა დამრჩა სანაცულოდ მის იმედისა დიდისა“. რომელმანცა, მყის აღმასრულებელმან თხოვისა ჩემისა, დასწერა და მომცა მე იგი და რომლისაცა თარგმანი არს შემდგომი:

30 თვ ხოფიას წერილისა პირისა „უმოწყალესო ჳელმწიფეე! ვინაჲთგან არა კმად საცნაურ არს ჩემდა თათრული ენაჲ, მეცით მე ნებაჲ ხმარებად ფრანკუზულისა, რათა მაქუნდეს პატივი განცხადებად თქუშნისა ბრწყინუალეებისადმი გრძნობათა ჩემისა მადლობისათა კეთილდაწყებისა და მონაწილეობისათვს თქუშნისა, რომლისაცა სათნოი გიჩნსთ თქუშნ მიღებად შესახებელად მშობელისა ჩემისა და სახლულებისა მისისა.
40 ჳერ-იჩინეთ ესრეთუშ მიღებად ამასთანა მადლობისაცა ჩემისა სათნოასა და ჳრდილობიანისა აღთქემისათვს, რომლისა ძლითცა ღირს-მყავით მე და რომელნიცა დაშთებიან ჩემთვს დაუვიწყებელად.

მოლოდებასა შინა აღსრულებათა საწადთა თქუშნისა ბრწყინუალეებისათა
45 და თანად ჩემთაცა სათნო-იჩინეთ მიღებად მათსა, რომელთაცა ვავლენ ცად დაცვსათვს სიცოცხლისა თქუშნისა და ბედნიერისათვს თქუშნდა გზისა.

1820-სა წელსა,
23-სა მაისსა,
თარსისსა შინა.

მაქუს პატივი გებად
თქუშნისა ბრწყინულებისა
უმდაბლესი და უუმორჩი-
ლესი მოსამსახურე
სოფია პერეტიე“.

5

უსაყუარელესნო მკითხუშლნო, ესევეთარმან განგრძობითმან გამოწერამან წარმოებულთა სიბრძნისა და მეძიებელისა მისისა შორის, თუმცა რაოდენმე გან-
მაშორა წინამდებარესაგან საგნისა და ნუუქუშ მის ძლით მომისთვლოცა მე
გიობაჲ თქუშნ მიერი, გარნა ვითხოვ მოტყევებად ესეგუარისა სისუსტისა. უკე-
თუ ოდენ შესაძლო არს ესრეთ წოდებად, ძიებაჲ მენავესაგან ნავთსაყუდელი-
სა დაყენებად ნავისა თვისისა მას შინა, რომლისადა ვერმპოვნელი, მოვიქცევი
კუალად კმა-ყოფად თქუშნდა მოცსენებითა ქალაქისა ამის თარსუესათუჲს, რომე-
ლიცა არს მშობელი მამული წმიდისა მოციქულისა პავლესი.

10*

თჲს თარსუ ქალაქისა თარსუ, რომელიცა დღეს სამართლად შესაძლებელ არს
ირაცხებოდეს რიცხუთა შორის მეორესა ჭარისხისა 15.
კასაბათასა, არს მდიდარ ყოვლითა ნაყოფიერებითა და მოსავალითა. შენობანი
არიან ყოვლითურთ ცუდნი უცუდესთადა ქობთა, გარდა ორთა, რომელნიცა
იხილუშბიან სახლებად: პირველი—აგენტისა პერეტიესი, ხოლო მეორეჲ—აქუ-
რისა მუსალიმისა; ჭარვანსარანი და დუქანნი—დაქვეუდნი თუთიქემის სრულე-
ბით, რომელნიცა არიან აღმოშენებულ ჩალითა ანუ გაკრუულ ნაბდებითა სა-
წარმოებელად ვაჭრობათა. არს იფობაჲ სასემელ-საქმელთა და ნივთთა, ვი-
თარნიცა იპოვნებიან მათ შინა. სიმრავლესა საფლავთასა, მიხედვასამებრ, არ
მოეძიებიან რიცხვნი; ყოველი ქუჩანი ძუშლ-დიდისა ამის ქალაქისანი ორისუშ
კერძით თვისით წარმოუდგენენ სახედუშლთა ნაცულად სახლითა ათასობით საფ-
ლავთა, რომელთათუჲსცა უზნობენ მილიონებად; და ესრეთ, ქალაქი ესე არს
უფროს მკუდართა, ვიდრეღა ცოცხალთა, რომელსადა შინა ცხოვრებენ მაჰმა-
დიანნი 1500-ს და სომეხნი 300-ს კომლადმდე. მრავალთა ადრითუშ დაქვეუდ-
ლთა სახლთა შორის იჩუშნებიან ერთისა სახლისა საძირკუშლსა, რომლისასადა
სწამებენ სახლად მოციქულისა პავლესად. თარსუ მიხედვასამებრ შენობათა, ესე
იგი ძუშლაოდვე ნაქცევთა და აწინდელთადა, არ უთავაზებს სიდიდითა თვისისა
სხუათა საფაშოთა ქალაქთა ოთამანის პორტის საბრძანებულისათა, ყოფილ არს
მოზლუდულ ზღუდითა და ხანდავითა; გარნა დაქცევასა მისსა მიაწერენ დიდსა
აღუქსანდრე მაკედონელსა, რომელსადა გარდუწუავს ქალაქი ესე და მას შინა
მცხოვრებნი მოუსრავს პირითა მახლისათა. სხუშბრ არარაჲ იხილუშბის აჲ
დამმოწმებელი ოდესმე ყუავილოვნებითისა მდგმობისა ამის, ვითარ ოდენ ერთი
ალაკაფის კარი ვალაგნისა აღმოსავლეთით კერძო შენებული, რომლისადა თლილ-
თა ქუთათა გამო ნახჩებად მოჭრილი შედგმულებაჲ და სიდიდეჲ იგლოვს დღე-
საც დამტკოვნ-დაობლებასა თუსსა.

20*

302

20*

25

თჲს ჩემ მიერ ცხენ-ჯორ-
თა კირაობისა დღესა ამას ვიჭირავე ცხენნი და ჯორნი კაისარიელი-
სა ჩარვადარისა ბერძნისა ასლანისაგან კაისარიადმდე. 15
გამოვიართუ წერილი პირობისა და მივიცე რაოდენიმე თეთ-
რი რიცხუთაგან შერვიებულისა ქირის ჯამისათა ცხენ-ჯორთათუჲს, რათა მო-
მავალსა დღესა მოეყუანნა ივინი დილით ადრე და წარსლველვიყავით.

15*

- 12-სა. დილით მეათესა ეამსა მოვიდა ქსენებული ჩარვადარი თხოვად ქირის მომატებისა, ურომოლოთაჲ არღა აპირობდა წარყუანასა ჩუქსნა, რომლისათვისცა აგენტმან ფრანციისა პერეტიე ჰვევმა კუქრთხითა და მით იძულებულჲყო აღსრულებად აღთქემულისა თვისისა და მოყუანად ცხენ-ჯორთა. შემდგომად შუვადლისა მეოთხესა ეამსა მოვიდნენ უჩარვადროდ კაცნი მისნი კაც-ცხენ-ჯორებითა, წარიღეს ბარგი ჩემი თვსთანა წარყუანითა თანამყოლთა ჩემთათა, გარდა სპირიდონ სივინისა და მსახურისა ჩემისა პეტრე ბაქელაშვილისა ჩემთანა დაშთომილთასა. მოიწივა ეამი ჩემისა დაშორებისა სიბრძნეჲსა თანა და ნუუუქს ს-
- 10 უქუნოდცა! ცხენნი იყუნენ დაკაზმულ-მლოდნენნი ზე შემსხდომთა თვისთა, რომლისათვისცა შეველ საწოლსა გამშვიდობებად სოფიასა, რომლისაცა ზეციურთა თულათაგან გარდმოდინარენი ნაკადულნი ცრემლთა რწყვიდიან უშვენიერესთა ლაწვთა მისთა და ალტობდიან მკერდსა დამძიმებულსა ვითარითაჲ ახლითა შემთხუქვითა. მხილველმან ჩემმან თვსდამი მიახლოებულისა, ისწარაფა მო-
- 15 წმედად თულთა და თანადუქ მოგებებად ჩემდა, რომელნიცა დასწრებასა შინა მამისა მისისასა გავესალმენით ურთიერთსა გულითა, უფროს მკუდრად, ვიდრელა ცოცხლად შესარიცხუქლითა და დამტვევებელი მისი, წარმოველ წინამდებარეჲსა გზისადმი, ხლებული აგენტისა პერეტიეთი ძითურთ მი-
- 303 თვს თარსუთ წარმოსლჲსა ჩემისა
- 20 ქითა ამით. მსლუქმლნი ორისა ეამისა სავალის გზისა, მოვედით ველსა უსასელოსა, სადაცა დაედგათ კარავი მსახურთა ჩემთა მახლობლად მომპროთა ბორცუთა ჯაგთა მიერ მოცვეულთა და პირსა ზედა ხენულთა სარწყავად გატანილისა არხისასა. აქ დამხუდა ზემო უქსლ თქემული ჰაჯი აჰმად ბეგ, ძმაჲ კარსის ფაშისა ჰაჯი მუსტოფასა, თანამოგზაურად ჩემდა, რომ-
- 25 თვს გამშვდობებისა ჩემისა ანტონი პერეტიესთანა
- ლისა თანაცა ერთად აგენტიურთ ფრანციისათ დავლივეთ რა კავა, გავიმშვიდობენით მე და უქანასკნელი ესე ურთიერთისა თანა. ხოლო დაშთომილმან მე ადგილსაჲე განტარებად ლამისა, მივიწვევე ვახშმად ჩემთანა ჰაჯი აჰმად ბეგ და მივეცუა ადგილი კარავსა შინა საძილოდ.
- 30 13-სა. განთიადსა თანა აყრილთა ვიარეთ ველად ნახევარ ეამი, შემოვედით მთათა შინა თარსუქისსადა წოდებულთა, ველენით შვდჲამ-ნახევარი და მოვედით წყაროსა თანა უქსოდ ნაშენთა თლილთა მარმარილოთა და თეთრთა ქუათა შორის გაქომდინარესა, მაზარა ოხტილად სახელდებულსა, რომლისაცა სიცივემან და გემიერებამან უქსოველესად გამომიხატა საყუარელი მშობელი ქულ-
- 35 თვს მაზარა ოხტილასა
- ყანაჲ ჩემი საქართუქსლოჲ, და რომლისა თანაცა დავსდევით განტარებად შესადგომელისა ლამისა. ადგილითა ამით იწყების ორსაჲე კერძოსა ზედა ამა მთათასა ხილუაჲ ქუაბთა, ოდესმე დევნულებთაგან წარმართთასა ხრისტეანეთათვს შესაყრდნობელად მსახურებულთა.
- 40 14-სა. დილით აღმდგართა და შედგომილთა გზისა წმიდისა ელენა დედუფლისა მიერ კლდექუსით გაკეთებულისა და ორისუქ მჭრით კლდიანთა მთათა და ტყეთა მიერ მოცვეულისა, ვიარეთ შვდი ეამი, გამოვიარეთ მალალი კლდე ზედ ციხე შენებული ენეველთაგან, გამოვლენით ბოლაზი მთათა, მოვიწივენით ადგილსა თაქირსა და დავსდევით დაღამებად. აქ დავგებულა სულთან

ვინიმ ერთისა კაცითა, განათავისუფლა მოსე თათრისა მისგან და მოიყუანა ჩუშნ ჩამომჰდართა თანა ესკი ენეის. აჲ დადგმულსა თვს ესკი ენეისა ჩემთვს კარავსა შინა განსუტნებულნი რაოდენმე გზის და-
 ლალვისაგან, განველ გარე მიმოხილულად ყოვლითურთ უუშუტნიერესისა ამის აღ-
 გილმდებარებობისა. წინაშე კარვისა ჩემისა, სიშორით სამსა საუენსა ზედა არს
 5 კლდე. მხედელნი დაცემულსა სიღრმესა შინა ფართოხსა ჳევისა, სიგრძით დღის
 სავალისა, კარვისა და მოდიდოხსა მდინარისა თვს შორის მქონებელისა. მისლ-
 ვული კლდისა ამის პირსა და მხილულნი ძუშლისა ბილიკისა ქუშმო დამყუ-
 10 თვს ოთაღთა ქუაბთა შინა ოთალნი კლდეთა შინა გამოკუშთილნი, სამზარეულონი,
 გამოკუშთილთა ფურენნი, ეკლესია, კანკელი და ტრაპეზი. ესე ყოველნი
 იყუნენ გამოჰრილ კლდისაგან ყოვლადისა კამაროანნი, რომელთაცა ხილვად
 მომწოდებელმან ქართელთა ჩემთა, ვაჩუშნ მათ იგინი. ერთმან ბჳემან კლდი-
 15 ღუნა თვსდა მქლოველობა ჩემი, რომლისათვსცა იყარყუენი თვსთანა მსახუ-
 რისა ჩემისა პეტრე ბაქელაშლისა, წარვედით მისდა თოფებითა ჳელჳურვილნი.
 მივედ რა ბჳესა ამასთანა, ვინილუშ თავსა ანუ ზემო
 თვს ბჳესა კლდესა შინა კერძოსა მისსა სახეჲ კაცისა, გამოჰანდაცემული ქვსაგან
 გამოჰრდლისა ლურჯისა მგრგულად მოვლებულისა არშიითა, თანასწორ
 20 ორსავე კერძოთაცა ზედა ბჳესა ამის იხილუშზოდინან სახენი, გარნა უკეთურ-
 თა ჳელთა მიერ ჩამომტერეულნი, რომელნიცა ბჳითურთ ყოფილან ოდესმე
 წამლებით დაფერადებულ. შესლვული ბჳისა ამის ძლით მცირესა ოთაღსა კლდი-
 თვს სამთა საფლავეთა თაცა ზედა ზეწარწერილებანი, კინლა საცნობნი ასო-
 25 ებად, არ მსგავსებენ არცა საუკუნესა შინა ჩუშნსა ჳმარებულთა ასოთა, არცა
 305 იეროგლიფთა და ამად კერძოსა ამის მცხოვრებთაგანმან არავენ უწყის ვინა-
 ობაჲ და სადაურობაჲ მათი. გარნა განსჯისამებრ სამთა მათ სახეთა, იგვრდივ
 ბჳისა ხილულთა, ჳერ-არს საფლავეთა ამათ ყოფაჲ მათი. არიან აჲა სიმრავლეჲ
 30 ქუაბთა, არა ოდენ კლდეთა შორის და მათათა, არამედ მიწისაცა ქუშშე, რო-
 მელთათვსცა უბნობენ ბერძენთა მიერ ჳმნილად დროსა მათ შინა სარაციენტა
 შესლვსასა, გარნა ჳსენებულთა საფლავეთა მრავლისა საუკუნით უადრეესად.
 ამისა შემდგომად მივემოვე თულგარდაუწვდომი ველი, ურიცხვთა ქუაბთა და
 სამალავთა ქუშშე თვსდა მექონი. ერთსა მათგანსა შინა ვპოვევნი ესრეთუშ
 ეკლესია, შემდგარი სამთა სამწირველოთა მიერ.
 35 18-სა. ღამითუშ შედგომილნი გზისა, მსლველნი ცხრა ყამსა და ვერღა-
 სადა მხილულნი უკუშ ქუაბთა, მოვეახლოენით სამარადოდ თეთრკაუხოსან-
 თვს მთასა კეთარიჲ კაბა- კაბადლუკისასა), რომლისაცა გარემო ველნი არიან და-
 დლკიისა ფარველ ვეძითა. გამომღველნი ველისა ამის, მოვიწივე-
 40 ნით ადგილსა სულთანსაზისსა დროსა მზის დასლვსასა, სადაცა ჩამომჰდართა
 თვს სულთანსაზისსა ვისადილ-ვახშმეთ ერთად კარავსა შინა ჩემსა მე, სივი-
 ნიმ და ჰაიე აჰმად ბეგმან. უკანასკნელი ესე დღით თარ-
 სუთ წარმოსლვისა ჩუშნისათ სჩხრეკდის ჳშირად სამგზავროსა სათუალესა
 ჩემსა და ჩნდა, რომელ უნდოდაცა ჳონაჲ მისი, რომლისათვსცა ვაჩუქე მას
 45 ერთი სათუალე ვეცხლისა, მწუხანითა განიტურითა გარმოკრველი, რომელი
 მოეწონა უფროს პირველისა მოჳუცებულსა ბეგსა ამას და მიჳმნაცა მისთვს
 მადლობაჲ.

თუხ ჰაჭი აჰმად ბეის წარ- 10-სა. წარვიდა ლამე ჰაჭი აჰმად ბეგ თუხის კაცე-
 სლუხა კაისარიახ ბით კაისარიას, რომელსაცა გავაყოლე მიხაილ დრაკული
 კრიტიკოსი ფერმანითურთ საშოვრად ჩემთუხ ჰირით სახლისა, ხოლო შემდგო-
 მად მათსა, განელო რა ეამმან, წარვედით ჩუშნცა, ევლეთ გზაჲ ქჷან-კლდე-
 ლოჯიანი ძირთა თანა მათასა ცხრაეამ-ნახევარსა და დაესდევით ადგილსა 5
 თუხ კაისარიისაჲსა მუწუნვილოვანსა კაისარიისაჲსისა. აქ შემსუშნებელნი სამ-
 დალი (გუშლთა მთაჲ), იმიერ და ამიერ ვენაჰოვანი ორლობეთა შორის, ყოვლი-
 თურთ ცუდისა და უქმარისა გზითა და დაეინახეთ ვრცელსა ველსა შორის
 მდებარეჲ, მახლობლად მცირისა კაისარიისა თოვლიანისა მითთ წარმოზიდვე- 10
 ლისა ბორცუსა კაისარია, მოცველი ყოვლით კერძო მთათა და კლდეთა მიერ.
 შემდგომად შუვადლისა მეშვიდესა ეამსა მოვედით კაისარიას. გარე ქალაქისა
 თუხ მოსლუხა ჩემისა კაი- ეშოვნა სახლი ჰირით, მერტუ ენახა ჰაფუზ ალა ჰაია ბეი
 ხარიახ. თუხ ჰაფუზ ალა და ეჩუშნებინა ფერმანი. ამას, წარმღებსა ფერმანისასა 15
 ჰაია ბეისა და ჰასან ფა- ჰასან ფაშისადმი, წარეყუანა თუხთანა კრიტიკოსიცა.
 შისა ფაშას, წარმკითხულსა ფერმანისასა, ებრძანა ჰაია ბე-
 ისათუხ მყისულ დამზადებად ჩემთუხ სახლისა, მოჩენად კაცთა და აღსრულე-
 ბადცა ყოველთა ჩემ მიერ მოთხოვილთა. მიხაილ კრიტიკოსსა, მსმენსა ესევი-
 თარისა ფაშის ბრძანებისასა, მოგესენებინა მისთუხ მადლობაჲ და გამოეცხადე- 20
 ბინა მზად-ყოფაჲ ჩემთუხ სახლისა ჰირით შოენლისა და შემდგომ გამოთხოვი-
 ლი მისგან, გველოდდა გარე ქალაქისა ერთისა მოწყუეითა ჰაია ბეის მიერ გა-
 მოტანებულთა, რომელთაცა შემყუანელთა ჩუშნთა შორის ქალაქისა, მოვი-
 თუხ მოსლუხა ჩემისა სახლ- შემდგომად ნახევარ ეამისა მოვიდა ფაშის კერძოთ ზარა-
 ხა შინა ჭინგიროლლი იბრაჰიმ ალასსა 25
 იბრაჰიმ ალასსა შემდგომად ნახევარ ეამისა მოვიდა ფაშის კერძოთ ზარა-
 ხაში მისი მოკითხუად ჩემად და დროსა წარსლუხა თუხი- 30
 სასა დაუტყუა ჩუშნთანა მოსამსახურედ მსახური ფაშისა
 კარსელი ჰაბიბ კავაზი.

თუხ წარსლუხა ჩემისა 20-სა. წარველ დილით ხილუად აქაურისა ბაზრისა,
 ბაზარსა შინა ქარვანსარათა და რომელთამე სავაჭროთა ადგილთა, წარ- 30
 მყუანი თუხთანა ჰაბიბ კავაზისაცა. ვგანვლეთ რა ერ-
 თი ქუჩა, მოგვესხნენ შემთხუშველნი ერნი გარემოს, რომელთაცა რიცხვ მრავლ-
 დებოდის წამითი-წამად, ვითარცა შევედით ბაზარსა, ესრეთ რომელ არღა შე- 35
 მძღებელ ვიყუშნით განგრძობად სლუხა ჩუშნისა. თუმცა ჰაბიბ კავაზი მიმო-
 ყენებდის მათ, გარნა ვერა სხუშმარ, ვითარ ოდენ თხოვითა თავაზიანითა და ვედ-
 რებითა, რომელთაცა განმაკურუს ფრიად და რომელთათუხსცა ვიტყვ შემდ- 40
 გომად. განრინებად სიმრავლისაგან მათისა თავთა თუხთა ოდესმე შევიდით
 დუქანთა და ოდესმე ქარვანსარათა შინა გასინჯულ ნიეთთა სახესა ქუშმე სყიდ-
 უხვინსა და მომდივენელად, რომელთაგანნიცა ერთნი იტყოდიან ელჩობასა ჩემსა, 40
 მეორენი—ბალიოზობასა და სხუანნი—დოკტორობასა.
 თუხ ჩემ მიერ თოფის სლუხასა ამას შინა ვიხილულ გასასყიდად ტარებულნი
 მყიდვისა თოფი, ვიყიდე იგი ოცდართს რუბლად და მოველ- 45
 ცა შინ სადილად. ეამსა ამას ვერღა უკულ შევნიშნე მო-
 შორებაჲ ჩემგან ჰაბიბ კავაზისა, რომლისათუხსცა არცა სხუთა უწყოდნენ უფ-
 როს ჩემსა მიზეზი მისისა ჩუშნთანა უმყოფობისა. მეორესა ეამსა მსადილობელ-
 მან დაეინახე მომავალი ჩემდა თუთუნჯიბაში ფაშისა, რომელმანცა, შემოსლ-

თუხ მოხლჳა ჩემდა ფა- ეულმან ჩემდა, გამომიცხადა მისთჳს (რაჲსაცა აღესთჳქ
 შიხ თუთუნჳიბაშისა მე აჳა წინაშე თქუშნსა, უფალნო მკითხუშლნო, სათჳქმე-
 ლად შემდგომსა შინა) ესრეთ: „ბეგზადა! აფენდემ ჰასან ფაშამან ჩემმან მი-
 ბრძანა მოსლულად თქუშნდა და მოჳსენებად, რათა იყუნეთ ფრთხილ კერძობი-
 5 თურთ თქუშნით დროსა სლჳსა თქუშნისა ანუ კაცთა თჳქვენთასა ქალაქსა ამას
 შინა, ვინაჲთგან მცხოვრებნი ზოგად აჳაურნი მუსლმანნი, გაჳურნი და სხუანი,
 ვითარნიცა იპოვნებიან აჳა, არიან მიდრეკილ ფრიად შფოთისა და მკლველო-
 ბისადმი; და ესრეთ, ოდესცა თუთ თქუშნ ანუ კაცი თქუშნნი ინებებდეთ სახ-
 10 ლით გამო თქუშნით წარსლულად ქალაქისა ამის შორის, მაშინ იახლებდეთ თჳსთა-
 ნა ჰაბიბ კაჳაზსა; გარნა უმჯობეს არს, რომელ ეამსა თქუშნისა აჳა განხილულად
 რაჲსამე წარსლჳსასა, წინათუჳ აუწყოთ მისთჳს ჰაფუზ ალა ჳაია ბეის, რომე-
 ლიცა ბრძანებისამებრ ფაშისა მოაველენ თქუშნდა რაოდენთამე მოჳკლეთა და
 ცხენსა ფაშის კერძოდ განსარინებელად მოულოდებელთა შემოხუშუათა და
 15 მშვდობიანად გასინჯულად ქალაქისა ამის გარემოებითურთ მისით“.

16 მოწყესეა ესე წარვევლინე შესაბამითა მადლობითა ფაშისადმი, მიმღებმან
 თჳქმულთა მისთა არა სხუშბრ, ვითარ ოდენ მისთჳს, მით რამეთუ დროსა ჩე-
 მისა სადმე წარსლჳსასა ერთად კაცებითურთ ფაშისა ანუ ჳაია ბეისა ვაძღვედღ
 მათ ბაღჩიშსა; გარნა კმა-ჳმნილი მხოლოდ ჰაბიბ კაჳაზისა ჩემთანა ხლებ-
 ითა, ვვიდოდი ქალაქსა ამას შინა ოდესმე მხოლოდ და ოდესმე მისითურთ.
 20 შემდგომად ამისა წარვეზავენე მსახური ჩემი პეტრე ბაჳელაშვილი ჰაბიბ კა-
 307 ვაზითურთ შოენად აბანოჲსა ჩემთჳს. უკანასკნელმან ამან, ანასდად უკმოჳ-
 ცეველმან და მომჳსენებელმან ჩემდა მზად-ყოფისათჳს აბანოჲსა, წარმიყუნა
 მუნ, რომელსაცა შინა ვპოვენ ერთი ჳართუშლი გლეხი მეჲბანოედ, თჳქმულთა-
 მებრ მისთა კუკიელი, სახელით იოსებ, ნახლები სპარსეთსა შინა საჳართუშ-
 25 ლოს მეფის ირაკლის ძის ალექსანდრეჲსა.

მეხუთესა ეჳამსა ეზოსა შინა სახლისა ჩუშნისასა შემოსლვეულთა ვიეთთამე
 კაცთა მომიგზავნეს სახლის ბატრონი ჩუშნი ჳინგიორ-ოლი იბრაჳიმ ალა, რომ-
 ლისა ძლითცა მაუწყეს, მით რამეთუ აჳუსთ მათ თავი კაცისა თეთრისა მარ-
 მარილოჲსაგან ჳმნილი გასასყიდი და ნუჳუჳტ ვიყიდი მე მას მათგან. მოცი-
 30 ჳულსა ამას ეუბრძანე მე მოტანაჲ მისი ჩემდა ჩუშნებად და უკეთუ მსახურებს
 იგი ყურადმღებელობასა, მაშინ იყოფინ ვიყიდოცა იგი. გარნა ამანვე მოციჳულ-
 მან მრჳჳა, რომელ მოტანაჲ თავისა მის ჩემდა შეჳძლებელ არს და ოდესცა
 მაჳჳუს სურჳლი ხილულად ანუ სყიდულად მისა, წარვიდე მე თუთ ერთად კაცთა
 მათთანა მისდამი, რომლისათჳსცა, ძღვენილმან მჳლო-
 35 თჳს წარსლჳსა ჩემისა ხილვად მარმარილოს კა-
 ცის თავისა ველოებითა და გამსყიდულთა მათ მიერ, წარვიყუ-
 ენ სპირიდონ სივინი თჳსთანა და წარველ გასინჯულად
 45 ჳქს თავისა მის, თანასწორ ვითარ მუნადმდე რაო-
 დენისამე შენობისაცა.

უკანასკნელ მიგვიყუანეს კაცთა ამათ სახლსა ერთსა კარდაკეტილსა და
 40 ვითარცა დაურეკეს იგი, მყის განგვიღესცა შიგნით გამო. შესლველმან ერთსა
 ოთარსა საჳამაოდ მორთვეულსა, ფენილსა დიჳან-ძოლოებითა და დახატულსა
 აზიისა შნოჲთა, ვიხილვე ერთი კაცი, მიხედჳსამებრ სნეული, მწოლარე საგე-
 ბელსა შინა, ცეხული ჳურჳტითა სამურისათა და ხურჳლი სამურისავე საბნითა
 საპირ-ფარჩიანითა, სახითა თეთარ-წითური, მსუჳნინი და ორმეოცს წელადმდე
 45 მიწვენილი. კაცმან ამან მომცა რა სალამი ჳელისა თჳსისა შუბლსა და გულსა
 თჳსსა ხებითა, მთხოვა დაჳდომად ახლოს თჳსსა დიჳანსა ზედა, რომელსაცა

რქელს წინამძღუართა ჩემთა სომხურად: „გაზიე კარაცი ხარკატელ პარუნ ბეიშენ კალ არ მეზ, პაიცი აიყემ ცერ ე გორც პატველ ზნა“, ესე იგი: „ძლით დავიყოლიე მე უფალი დოკტორი მოსლულად თქუშნდა, ხოლო აწ თქუშნზედა არს დამოკიდებულ დახუშდრაჲ მისი“.

ავადმყოფმან ამან, მიმღებმან ჩემმან მზიარულებითა სიამოვნერთველითა, მოგვარებუა მურაბა, წყალი, კავა და ჩიბუხნი. მათ შორის ვიწყეთ საუბარი მე და სნეულმან ამან, რომელმანცა გამომიცხა ავადმყოფობისათჳს თვისსა და მთხოვა, მით რამეთუ შევეწიო მას, განსჯისამებრ მისისა, თუთქემის სრულიად სუსტქმნილსა სიმრთელესა შინა მისსა, ვინაჲთგან უწყის მან სარწმუნოდ შემძლებლობაჲ ჩემი მკურნალობასა შინა. ვკითხე მე მდებარესა ამას, ვინ არს იგი და ანუ ვისსა სახლსა შინა ვარ აწ მოყუანილ ხილულ მარმარილოჲსა გამო ქმნილისა კაცის თავისათჳს? რომლისათჳსცა მიპასუხა მან: „აფენდემ! მე ვარ სო-
მხის ოსეფ ჭაია-ოღლი კარაპეტა და იმყოფებითცა სახლ-
ოღლი კარაპეტასა ჩემსა, რომელსაცა შინა იხილაეთ ესრეთჲ მარმარი-
ლოჲსა კაცისა თავსაცა“.

ლაპარაკსა ამას შინა შემოვიღნენ ექვსნი კაცნი და მომცემნი ჩუშნდა მშუდობისა, დასხდნენ პირისპირ ჩემსა დივანსა ზედა, ახლოს სპირიდონ სივინისა და იწყესცა სომხურად ლაპარაკი, რომელნიცა ეტყოდინან ურთიერთსა, არმგონებელნი მცირედცა, რომელ ნუქუჲს მესმოდეს ანუ ვიცოდე რაოდენმე სომხური:—„აჲ აინ პეიშენ, ზორ ტესაკ მეე აისორ“.—„აჲ დოკტორი იგი, რომელიცა ვიხილვეთ ჩუშნ დღეს“; და მყის მიაქცივნეს საუბარი თვის სახლის პატრონისა მიმართ და რქელს: „პარონ კარაპიტ, ხანთრია ზაიე პეიშე, ვერ კებ ტუარ ტა“,—„ბატონო კარაპეტ! სთხოვე დოკტორსა ამას, რათა გიწამლოს შენ“, რომლისათჳსცა უკანასკნელმან ამან მიწყო ვედრებად შეწვევისათჳს და აღმო-
თქუაცა მისთვის მადლობით სამსახური.

იძულებულმან გამოყუანად მათსა ლავირინთოდ ქვეულისა მათთვის მომაცთომელისა გონებისა გამო მათისა, განსჯისამებრ მკურნალობისა ჩემისა, ვრქუნეულსა ამას, ვითარმედ არა ვარ მე პაჭიმი, არამედ მხოლოდ პაჭი, მიმავალი მამეულსა ჩემსა, გარნა ერთმან ექუსთა შემოსლულთაგანმან მომიგო ესრეთ:

— „აფენდემ! ვიცით სარწმუნოდ, მით რამეთუ თქუშნ ხართ პაჭი, ვინაჲთგან უხილვინართ კაცსა ამას (მიმშულრმან ჴელისა თვისსა ერთსა ამხანაგსა ზედა თვისსა) იერუსალიმსა, ანუ ყუთსზაროფსა; არამედ ესე არა მსახურებს განმამართლებელად სიტყუასა თქუშნსა, რომელ არ იყოთ თქუშნ პაჭიმი; ხოლო ჩუშნ ექუსნი ესე აჲ მსხდომარენი ვართ სნეულისა ამის ორნი მჲანი, ერთი სიძე, ორი ბიძაშვილინი და ერთი დისწული, რომელნიცა ცრემლით გთხოვთ და გაფუცებთ მადლსა წმიდისა საფლავისასა, ვითარმედ ავადმყოფსა ამას დასლუათ ჴელი და შეეწივნეთ“.

განკვრებულმან კაცისა ამის უბნობასა ზედა, მიეფუგე, რომელ აროდეს ვბარებვიარ სამკურნალოთა სასწავლებელთა შინა სწავლად მკურნალოთა ჴელოვნებისა და არცა ვციე იგი. ხოლო სხუშბრ, დაღათუ იყოსმცა თქუშნი მართალ, პაჭიმსა, არმეჭონსა თუთთანა არავითარისამე ესევეთარისა შემთხუშვი-
სათჳს საჭმართა ნივთთა და ესევეთარისაცა ადგილსა შინა, ვითარიცა არს თქუშნი, ჴელეწიფებისა რაჲსამე სასარგებლოჲსა ჴელ-ყოფად სნეულისათჳს? და ნუცა პგონებთ, ვითარმედ ამას ვიტყოდე მე თავისათჳს ჩემისა, არამედ საზოგადოდ, და ანუ შემძლებელ ვიყო მე ქმნად რაჲსამე კეთილისა, ვისდამიცა იყოს

იგი, და უარვპყო. არა! ესე არ ძალ-მიძს მე, თანასწორ ვითარ თქემადცა მისა, რამეთუ ვიყო მე ჰაქიმი.

ამისა შემდგომად მივაქციევნ მე სიტყუანი ჩემნი ავადმყოფისა მიმართ და ვაზოვე ჩუქნებად ჩემდა ქჷსა მის კაცის თავისა, რომლისაცა მოტანად უბრ-
ძანა ერთსა აქ მდგომარესა ყრმაწულ ჰაბუესა და მათ შორის მთხოვა ნახვად
მაჯისა მისისა, სამპყრობმან ჩემდა თანადვე მარცხენესა ტელისა თვისისა!

აწ ხედავთ, საყუარელნო მკითხუელნო, დამოუტნსნელთა თხოვათა ვითარცა
სნეულისა ამის, ესრეთუქ ტსენებულთაცა ნათესავთა მისთასა და იხილავთცა უმე-
ტესსა, ესე იგი ჰაჯი გიორგის ავალოვსა იძულებულად დარღვევისათჷს მათ-
10 დამი თქემულთა თჷსთა, მიმღებულად მკურნალთა სახისა, მჭდომარედ კათედრა-
სა ზედა მათსა და მოთამაშედ როლისა მათისა, ვინაჲთგან მრავალთა სნეულე-
ბათა შინა ყოფილსა, მკურნალთა მიერ მოვლილსა, ვინაჲცა იყოს იგი, უკეთუმ-
ცა გულისტმის-ყოფით შეუნიშენის სენნი თჷსნი და მასთანაცა წამლობანი ჰა-
ქიმთა მიერ, მაშინ ესევითარსა თუითქემის ძალუქს ესრეთსა ადგილსა, ვითარი-
15 ცა არს კაისარიაჲ, უკეთუ არ დოქტორად გამოჩენაჲ თავისა, მაშასადამე თჷნი-
ერ ყოვლისა განრემზომობისა—შტაფლუეკარად. და ესრეთ, თქველს, სასურველნო
309 ერთქელსენიერნო ჩემნო, მსმენთა ჟამსა ამას ქვევისა ჩემისა, საჯეთ, — მოიქცე-
ვოდა რომელიმე სხუაჲ მკურნალი უმჯობეს ჩემსა? ესთქჷ უკუქ, ვითარმედ სნე-
ულბან მწოლარემან მომიპყრა პირველ მარცხენეჲ ზელი თჷსი; უარვპყავ მე მი-
20 ლებასა შინა მისსა, მომთხოვმან მარჯულსნეჲსა მისისა. განვიხილვე იგი მარჯულ-
სნითა და შემდგომ მარცხენეჲ მისი მარცხენითა ჩემითა. ხილუასა თანა წარმო-
ებისა ამის, ერთმან ექუსთავანმან, რაოდენმე ჰაქიმობისა მჩემებელმან ანუ მცოდ-
ნებამან, განკვრებულმან ამის გამო, ლალად-ჰყო სხუათადმი მალლისა ჳმითა
სომხურად: „ასტეჲ ვეკა აის ჰეიშენ კარე არ ოღნა ცუქანელ პარუნ კარაბიტ,
25 ეს ტენსემემ ინაცანე იმაცოლ პეიშენ“. ესე არს: „ღმერთმან უწყის, რომ უთუოდ
მოარჩენს დოქტორი ესე ბატონს კარაბიტას, ვინაჲთგან ვხედავ მე ნიშანსა უგა-
მოცილდესისი მკურნალობისასა“. მერმე გამოვყოფინე ენაჲ, რომლისაცა მხი-
ლულსნი მეორენი, ჰკითხვდიან ჰაქიმობისა მჩემებელსა მდაბლითა ჳმითა სომხუ-
რადვე: „ინჩ ნიშანეჲ აის?“—ესე იგი: „რახსა ნიშანეს ესე?“

სნეულად შერაცხილსა ამას მაჯათა ძარღენი აქენდნენ შესაბამსა მოძრა-
ვობასა შინა და უსიცხოდცა, ენაჲ წმინდა და არავითარისამე ენებისა თჷს ზედა
გამომსახულსი, რომლისათჷსცა ვკითხე სნეულებისა მისისა ჟამ-სიგარძნეობაჲ; მო-
მიგო მან:—„აფენდემ! სამი წელია, ვითარცა ვსნეულებ მე, გარნა ვვილოდი ფერჷ-
35 თა ზედა ახლოს დროდმდე, არამედ ორმეოცდაათი დღე არს წოლაჲ ჩემი სა-
რეველსა ზედა და ვვარცა ყოვლითურთ უნუგეშოდ. ვინა მრავალი ვიჭმარე
ლონისძიებმა წარგებითა თეთრთა და ნიეთთა, გარნა არა იპოვნა გზაჲ განთა-
ვისუფლებისა ჩემისა ავადმყოფობისა გამო. ამისა. მწაპლობს თუთ ესეცა დის-
წული ჩემი პარუნ სარჷის ალა (მჩენებელმან ჩემსა ტელითა ერთისა ექუსთავა-
ნისა), მარა თჷნიერ ყოვლისა სარგებლობისა“.

კაცი ესე მჭურვალთა ვედრებითა მიმრჩობლებდის თხოვსა შეწვევისათჷს
თჷსისა, რომლისათჷსცა, ვითარცა სანუგეშოდ მისა, ესრეთუქ რაოდენმე დამამ-
ტკიცებულადცა ჰაქიმობისა ჩემისა, ვრჷვი მას, მით რამეთუ მაჯაჲ მისი იჩუქნე-
ბის სიმართლესა მისსა, დამტკიცებულსა ეგრეთუქ სიწმინდისა ძლით ენისა მი-
სისა და რაოდენცა ვხედავთ, გაქუს სრული მადაჲ საქმელ-სასემლისა და ძი-
46 ლიცა განსუქნებული. სნეული ესე, ყურად-მღებელი სიტყუათა ჩემთა, მიმღებ-

ლობდის მათ, რეცა ნამდვლისა მკურნალისა ვისმე მიერ თქემულთა. ამან იწყო თქემად ჩემდა სიწულილით სენისა თვისსა და სთქუა რა დახუთუა თედოთა შინა, განმწყუმიდმან საუბრისა მისისა, ვრქვ მას: „ნუ დაილაღე შენ სნეულებისა შენისა ჩემდა მოთხრობითა, ვინაჲთგან არა არს საჭიროდ ცნობაჲ მისი ჩემთვის, რომელიცა ნუუქუჲ უმჯობეს შენსა ვიცი, ვითარმედ შენ ხარ ქარი-საგან დახუთვილ. ესე არს წარმოდგარ გაცივებისა გამო და არსცა იგი მოარულ საჭსრით-საჭსართა შინა ანუ ადგილითი-ადგილად. ოდესმე შეგვხუთავს მუჭლთა, ოდესმე თედოთა და ოდესმე მკლავთაცა“. მსმენნი განმარტებისა ჩემისა სომეხნი, ერთი სარქის არა და მეორეჲ სხუაჲ, აღმდგარნი ადგილით თქსით და მოსლევულნი ჩემდა, დასხდნენ ფერტთა თანა ჩემთა, ახლოს კარაპიტას სარეცე-ლისა, ვინაჲთგან ვიყავ მე ჰმთამოჭდარ დივიანსა ზედა, ხოლო ესენი იატაკსა, და მრქუა სარქის ალა: „აფენდემ! ჩვენ ამით ყოველთავე ვიცით აღრითუჲ სნეულებაჲ ბიძისა ჩემისა, სწორედ ესრეთ, ვითარცა აწ ბრძანეთ თქვენ, გარნა შეგვაწუხებთ ფრიალ რწმუნებითა უმეტრებასა შინა ჰაქიმობისასა. ვითარიდა უმჯობეს ამისა ცოდნაჲ მკურნალობისა? ვითარსა ისლამბოლელსა ჰაქიმსა ძალუქს მისულდომად სენისა. უკეთუ არა ჰსცნობს მისთვის თუთ სნეულისაგანვე? აწ ვიცით სარწმუნოდ, რომელ, უკეთუ ოდენ ინებებთ, მოარჩინთ სნეულსა ამას. გვიბრძანეთ ფასი შერომისა თქუქსნისა, მიიღეთ აწვე იგი ჩვენ მიერ და უწამლეთ ბიძასა ამას ჩემსა“.

კარაპიტამ, განმხიარულებულმან უზომოდ თქემულთა ძლით ჩემთა სენისათჲ მისისა, მთხოვა გულითად მიცემად მისდა ნებისა მოწოდებისათჲ ცოლისა თვისისა, რომელიცა განგრობასა შინა 15-თა წელთასა არს სნეულ. მსმენნი და ესე ვითარისა მოულოდნელისა თხოვისა და უფროს აზიასა შინა, არღა უმეტეს ვასაჭიროვე სნეულსა ამას განმრავლებად ვედრებისა მისისა შესახებულად ცოლისა მის და დავეცევა საწადას მისსა, რომლისათჲცა უბრძანა ძესა თვისსა, მოყუნად დედისა თვისისა. წარვლენილმან თუმცა მოიყუნა დედაჲ თვისი ოთაღისა მის, რომელსაცა შინა ვიყუნით ჩუქს, კარადმდე, გარნა ვერ უძლო შემოყუნად მისა ჩუქსდა. სუსტი სქესი ესე სდგა მოთარვით ჩუქსგან უკუნ კარისა. ქმარი მწოლარეჲ მორცხუსა ამის დედაკაცისა გასზაჯდა შინაგანით, მით რამეთუ შემოვიდეს იგი ჩუქსდა მსწრაფლ და არ დაკარგოს ბედნიერი დროჲ ესე მათთვის უსარგებლოდ, შემოვიდეს თვნიერ ყოვლისა კრძალვისა და რიღისა, არამედ დედაკაცი ესე არ ისმენდა მწოდებელსა ვმასა მეუღლისასა. შჯლი მათი, სრულსა გულსმოდგინებითსა ცდასა შინა თვისა შემოყუნად დედისა თვისისა, შთებოლისა კმა-უყოფელად, რომლისათჲცა აღდგენ ექუსნი იგი დანიშნულნი სომეხნი, შემოიყუნან მდელრი ესე და დამტყვებულნი ჩუენნი, თუთ წარვიდნენ თჲს-თჲსად.

შემოყუანილი ძლით დედაკაცი ესე დადგა ახლოს კარისა ფანჯარასა თანა, ზურგმოქცევით ჩემდა, პირარბევული. ეუბნა ქმარი მოქცევასა ჩემდა პირით კერძო და დაჯდომასაცა ახლოს ჩემსა, მარა ვერ შეასძინა ვერავითარი თამე სახითა, რომლისათჲცა მე, მაჩვენმან მათდა ზრდილობისა და უფროს მწადნელმან განცდად სახისა მისისა, მივაქციევენ სახელუქსნი ჩემნი მოწიფისა ამის დიაცისადმი და ვრქვ რა, ვითარმედ დაემორჩილოს ნებასა თვისსა მეუღლისასა, აღვსდევ, მიველ ხილუად მისა, გარნა რაჲსა შესაძლო იყო ხილუად მის შორის, ვითარ ოდენ თუალთა, რომელთაცა კრთოლვითა განიცადეს შინაგანი გულისა საბრალოჲსა ჰაჭი გიორგისა. მოვიდეს გელი, გარდაეუწიევე სახელი სა-მოსლისა და ოდესცა ვიხილუმ სისხეტაკეჲ მსუქნისა მაქისა მისისა, მაშინ გან-

ვიწირვე მკურნალობასა შინა ჩემსა წარმართებისათჳს, ვინაჲთგან ძარღვთა უპოვნელობანი მადრწუნვებდიან მე, გარნა გავუსინჯე მაჯანი, რომელთა ძლით-
 ცა ვცან საჩინოდ სიმრთელე დედაკაცისა ამის, არამედ საჭირო იყო განცლად
 5 ენისაჲ მისისა. ამის გამო ვრქვ მეულა დედასა ამას ჩვენებად ჩემდა ენისა
 თჳსისა. ამან მიაქციენა პირი თჳსი კედლისა მიმართ, ნიშნად უარყოფი-
 სსა წინადადებასა ზედა ჩემსა. ქუშუე საგებელსა შინა მწოლელი მეულეჲ მისი
 სთხოვდის სახითა მვედრებელისა და უბრძანებდისცა მოქსნასა პირსახუშვისასა
 საჩვენებლად ჩემდა ენისა, გარნა მორცხუშბაჲ მისი აღრითუშ უკუშ დამკვე-
 10 ლი გზათა სასამენელთა მისთასა, არ უტევებდის მისადმდე ანუ არა მორჩილებ-
 311 დის მას აღსრულებად თხოვათა ჩუშნთა. ხოლო მე, ვითარცა დოკტორმან, მე-
 ქონმან თუითქემის სრულის ჳელმწიფებისა სახლთა მათ, რომელთაცა შინა
 აქუსთ სლუჲა თხოვისა ძლით პატრონთა მათთასა (ესე მიეწერების უფროს აზი-
 ელთა), გამოვაბრუნე დედაკაცი ესე და მივეყა ველი მოქსნად სახულესა პირისა
 მისისასა, რომელმანცა, უკანასკნელ იძულებულმან, თუთ მომაშუშლნა ორივე
 10 ტელნი თჳსნი შემწედ და ოდესცა ვიხილუშ ესე, დაეანებე მათ მუისუშ შვრომაჲ
 იგი ჩემი. მხედელსსა ყოენებით შეგნისისა მისისასა, წარმოიღვა ცა ზრქელი-
 თა ღრუბლითა დაფარული და ნელი ქარი აღმკეცი ანუ განმდევნელი მისი
 გამოჩინებად საამოჲსა და გრძნობათა შინა კაცთასა შუშბის მაწარმოებელისა
 წმინდისა ცისა. ჳელთა, კინილადა ჩემ ხელმქმნელისა ამისთა, მსგავს მძიმედ მო-
 20 ძრავისა ქარისა, მიმოსდუშს რა სახულეული იგი, წარმოუდგინეს მქლოველთა თუ-
 ალთა ჩემთა, ნაცულად ცისა, ესეითარი სახეჲ, რომლისაცა გამოწერად სრუ-
 ლებათა შინა მისსა ვერთავსმდებელობს ძალი ჩემი და მასთანევე მეგანრეშო-
 მებისცა მიხედვსამებრ გამოხატვსა მისისა ბრჯგუჲ კალამი ჩემი; გარნა, ყოველ-
 სა ამასთანა, შემძლებელ ვარა სრულიად თანაწარჯდომად მისა და არა თქემად
 25 ოაოდენტამე სიტყუათა მისთჳს?—არა! ფეროვნებანი ღაწუთა მისთა, დამაწყუ-
 დიადებელნი თურაშეულთა ფეროვნებისა, განაცულებდიან სხივთა მიერ თჳსთა
 ელვარებათა ქერქთა მათთასა; ბაგენი (თუითქემის ჩემნი მდაგენი) მისნი იხი-
 ლუშბოდიან მარჯანთა გამოქმნილად; მსხულ-ბუდეშურ მალლად მსხდომელნი
 შავნი თულანი განმწონველნი ჩემნი, რეცა მოდარაჯედ გარემოსთა თჳსთა ამყად
 30 მქვრეტელნი, შემძღერილნი ზემო კერძოდ ირისებრთა ხშირთა, გარნა წმინდად
 წარზიდველთა შავთა წარბთაგან და გარემონი კიდურნი მელნისა ტბათა ამათ
 იყუნენ მოზღუდულ ისართა მიერ, ფერად ეკალმუხისა მსგავსთა. ოდესცა მო-
 ვსთხოვე დედაკაცსა ამას ჩუშნებად ჩემდა ენისა თჳსისა, მაშინ უმეტეს დაი-
 ფარენენ შუბლ-ღაწენი მისნი მხილუშლთა მიმტრფობელითა ფერხალებითა. გა-
 35 ნანა რა მცირედ ბაგენი მარჯანთა, გამოყო მცირედნი ნაწილი ენისა თჳსისა და
 იწყო მისა ჩუშნებად ჩემდა. თხოვე მე უფროს გამოჩინებისათჳს მისისა, მარა
 სირცხვლისა ძლით ოფლსხურებულმან შუშნიერამან ამან, არარად შემრაცხულ-
 მან წინადადებისა ჩემისა, გააამო თხოვაჲ ჩემი, რომლისათჳსცა, მიტყვეულ-
 მან ქმრისა მისისა კარაბიტასადმი, ვრქვ მას: „რაჲ ჳერ-არს ჩემ მიერ ყოფად,
 40 ოდესცა არ ემორჩილების ცოლი ესე ბრძანებასა შენსა და არცა განადიდებს
 მონაწილეობასა ჩემსა განრინებისათჳს მისისა სნეულებისა მისგან, რომელსაცა
 ჳგრძნობს თუთ და რომლისა მიერცა ხართ ორნივე დანთქმულ მწუხარებასა
 შინა. ამის გამო ვხედავ, მით რამეთუ უმჯობესად შეურაცხიეს მას დაშთომჲ
 სალმობასა შინა თჳსსა, ვიდრეჲა განთავისუფლება მისგან, და ესრეთ, არლა
 46 უკუშ ვარ მე საჭირო თქუშნთჳს“.

მთქველმან სიტყუათა ამით, ალცილე ქული და ვაპირობდი რა წარმოს-
 ლულად მათგან ბინისადმი ჩემისა, ვგრძენ ქულის მპყრობელისა ჯელისა ჩემისა
 მკლავის მოულოდებლად უკანით ნელიად შეპყრობაჲ. მიგხედ მყისად შემყე-
 ნებელსა ჩემსა და ვიხილუქ ენისა ჩუქნებად ჩემდა უარისყოფელი ქალი, რო-
 მელმანცა წვეითა მკლავისა ჩემისათა მიმიყუანა ფანჯრისა თანა, შეაქცივა ზურ- 5
 გი მეუღლესა თუსსა და გამოყო ენაჲ კუალად მკირედ განხებულთა ბაგეთა შო-
 რის თუალთა თუსთა დამრულველმან. ეამსა ამას არლარაჲსამე მმეტყუქლმან
 მისდა, ვაჩვენე მაგალითი თვთ ენისა მთლად გამოყოფითა. უკანასკნელ, მკირ- 312
 მკირედ გამოჩინებად ენისა მომმატებელსა, დავაღებინე პირი და ვიხილუქ ესე-
 ვითარი საუნჯეჲ, რომელმანცა აწარმოა ჩემ შორის სრულეებით დავიწყებაჲ ენის
 განხილუსა. საუნჯეჲ ესე იყო შემდგარ მანგთა მიერ უებროთა კბილთა წილ
 სხდომილად, რომლისაცა საკრძალავად ანუ სკივირად მსახურებდა სიმდიდრესა
 ამას შუეჲ პირისა მისისა. საბრალოსა ქალსა ამას მოკვიდე ჯელი დაბაჲსა თა-
 ნა, რომლისა ძლითაცა ოდესმე მარჯვნივ და ოდესმე მარცხნივ უქცევდნე უპირის
 სახესა ქუქსე რიგიანად ენის განხილუსასა. ქმარსა მისსა, ვითარ თვთ დედა- 15
 კაცსაცა ამას, ეგონათ, რომელ ვსინჯავდი მე ენასა, არამედ ტყუედებოდნენჲ
 იგინი გონებათა შორის თუსთა. მოკლედ ვსთქუათ, დაბნეულნი სახედუქლნი
 ჩემნი, დამკარგველნი უნებლიეთ გზისა ენისა მიმართ მიმიყუანისა, წარაწყდე-
 ბოდინ წარბ-შუბლთა და ხან ლამაზ სოთ-ცხვრ-ლაწეთა, ხოლო ოდესმე მოგე-
 ბულნი მდგმოებათა შინა თუსთა და შემხედუქლნი მარჯანთა ბჰისა ძლით ში- 20
 ნავანსა, ჰპოვებდიან წყობით ნახევრ-ნახევრად ფარგლულთა მარგარიტთა, რო-
 მელნიცა მსახურებენ არა თუ ოდენ ყურადმღებელობათა ჩემებრთა მწირთასა,
 არამედ სხდომათაცა თაჯთა¹ შინა აზიისა მფლობელთასა. შემდგომ დავსჯედ
 აღვლსავდ ჩემსა, დამთხოვე სახლის პატრონის ცოლისა. ვურჩივე კარაპიტსა
 აღვლსავდ სარეცელისა ანუ უწოლელობად მას შინა, შემოსად თავისა თუსისა 25
 უბეწვეულოდ; ვასწავლე წამალი და ვუბრძანე ამასვე ღამესა წარსლულად აბა-
 ნოსა შინა და მუნ ჰმარებად წამლისა ჩემ მიერ მისდა თქვემულისა სახითა მით,
 ვითარიცა დავარიგე იგი.

— ბეგზადა აფენდემ! მომიგო კაცმან ამან, ვითარ ძალმიძს მე წარსლულად
 აბანოსა? ფერკნი არლა უკუქ მქონან და ცხენსა ჯდომად არ ჯელმეწიფების; არ 30
 მიბრძანებდთა ჰმარებად თქუქს მიერ სწავებულისა წამლისა ახლოს ცეცხლი-
 სა ბუხარსა შინა აღნთებულისა?

— შენ შემძლებელ ხარ, მიუგევე მე, უბრძანო წარდებოჲ შენი ჰორლითა-
 ვინაჲთგან არარაჲ შეეწვევის ესოდენ სიმართელესა შენსა, რაოდენცა აბანოსა შინა
 სარგებლობაჲ წამლითა მით, რომელიცა ვითხარ შენ. აწ მშვლობით, ეამი არს 35
 ჩემისა შინ წარსლუსა.

სნეულმან ამან დამიწყო ხუქსწნაჲ კუალად რაოდენმე შეცდად მისთანა.
 გამომაცხადებელმან, რომელ მოელის იგი ოთხთა ნათესაჲ-მეგობართა თუსთა.
 მსურველთა ხილვად და გაცნობად ჩემსა. მე დავემორჩილე ნებასა მისსა და ვი-
 თარცა დავსჯედ, შემოიტანეს ღვინო, ლაბლაბუ, კავა და ჩიბუხნი, რომელთა- 40
 განცა, გარდა ჩიბუხისა, არცა ერთსა შევებე, ვინაჲთგან იყო უდროოდ ჩემთუს,
 ხოლო სპირიდონ სივინმან მიიღო ლაბლაბუ და კავა.

ღროსა ამას მოვიდნენ ზემოდანიშენულნი ოთხნიცა სხუანი სომეხნი, რო-

¹ თ ა ჯ ი — გვირგვინისა წილ აზიისა ჯელმწიფეთა სახურაჲე, ქული ძვრფისითა ქუქსითა
 შემკული.

ნელთა უაჰმო ავადყოფმან კარაპიტა ჩუჲს შორის წარმოებული საუბარი და რომლისაცა მსმენი ერთი ოთხთა მათგანი, აღმდგარი, მოვიდა ჩემდა და მე-
ეედრა ხილუად მაჭისა თვისისა. აჲ დაასწრო სახლის პატრონმან და რქუა მას
სომხურად: „პარონ იოსეფ! ნახ აჩ ცერთ ცუიცი პეიშენ ევმი ლინერ აინ პეს
3 ევრპეს იეს იელე“,—ესე არს: „უფალო იოსებ, პირუშლად აჩუშენ მარჯუშნეჲ
პელი დოქტორსა და ნუ მოაჩეკევი ჩემებრ, ვითარცა ვჲქენ მე იგი“.

ახალმან ჩემთჲს სნეულმან ამან იოსებ, დამეიწყებელმან თხოვისა თვისისა,
თანასწორ ვითარ არმსმენმანცა სიტყუათა კარაპიტასთა, არმომცდელმან პასუ-
37.5 ხისა ჩემისა,—ვინებებდია მილებასაცა მისსა რიცხუთა შორის ავადყოფთა ჩემ-
10 თასა,—განაშიშულა საჩქაროდ მკერდი თჲსი და მაჩუშნა ნიშანნი მასზედა სე-
ნისა თვისისა, რომელთა მიერცა, თქემულთამებრ მისთა, დაფარველ იყუნენ არა
შხოლოდ საინონი წვერნი სხეულისა მისისანი, არამედ სხუანიცა ადგილნი გე-
მისა მისიანი მოცველ წყლულებათა მიერ.

გავუსინჯე სომეხსა ამას მაჭაჲ ენითურთ და დასამტკიცებულად გონებათა
15 'შორის მათთა მკურნალობისა ჩემისა, ვუთხარ მას, მით რამეთუ უხილავადცა
ნიშანთა სენისა მისისათა, შემდგომ მაჭ-ენის განხილვსა, ადულ ძალ-მედუა ცნო-
ბად მისისა სისხლწამნდრობისა, რომლისა ძლითცა არიან წყლულებანი იგი გა-
მომჩენილ. თქემულმან ამან ჩემ მიერ შეიყუანნა ყოველნივე იგი განკვარვებასა,
20 თჲს ჴურმუხტის სუიღვსა რომელსაცა შინა დამტკევებელი მათი, წარგმოველ ბინი-
სადმი ჩემისა. ხოლო გამომველმან ბაზრისა შორის, ვი-
ციიდე ერთი ჴურმუხტი ორს თუმნად და მოველ სახლსა ჩემსა.

21-სა. წარველ ცისკრად ტაძარსა შინა წმიდისა ამისა ჩუშნისა და სა-
კვრელთმომოქმედისა ნიკოლაოსისა. ცისკარსა ამას შეუყენეს ჩუშეულებრივ
წირვაჲცა და ჰგალობდნენ ორს ფრთედ. ოდესცა იწყეს: „ძალთა, წმიდათ
25 ღმერთო“, სთქუშს თუთო კერძომან თუთოჲ ლექსი ნოტასა ზედა, რომლისაცა
შგავასად თქემული არასადა მესმა საბერძნეთსა შინა. გალობაჲ ესე განგრძო-
ბილი 13-ს წამადმდე, დამატკობელი სასმენელთა ძლით გონებისა, აღიტაცებ-
დის გრანობასა უზენაესისა მიმართ არსებისა. მარჯუშნესა მწარესა ჰგალობდა
იერომონოხოსი კირილო და მარცხენით—ერთი მოჭუტებული ერისაგანი, სახე-
30 ლით ანტონიო.

შემდგომ წირვსა მიმიწვევა საუანესა თჲსსა დასკალოსმან კიპრიანოს სინგე-
ლოს¹ და მიმილოცა სრულითა სიყუარულითა სტუმართა შემეწყნარებელობითი-
თა, თანასწორ ვითარ ჩუშეულებრივითაცა მასპინძლობითა.

მოსლულმან სადგომსა ჩემსა ვიციოდ ორი ჴურმუხტი
35 თჲს ჴურმუხტთა და სხუა- ოქროთა შინა სხმული, ორი კეყოლად შიშველი ჴურ-
თა ქუათა მსუიღვსა მუხტი, ერთი წითლისა იაგუნდისა ბეჲედი და ერთი
ალმასი თრაშიანი ბეჲედადვე ქმნილი შვიდს თუმნად და ექვსს მინალთუნად.

22-სა. ვიჭირავე ჩარვადარი ბერძენი ქეშიშ-ოლლი
თჲს ჩარვადარის მომიწ- იაკობ ცხენ-ჯორებითურთ ჩვენთჲს სასხდომად და ბარგ-
40 ლებისა თა ჩემთა საკიდარად არზრუამდმდე. ცხენნი და ჯორნი—
13—13-ს მინალთუნად. ბარგი ჩემი იყო წონით სამკანთარ-ნახევარი; კანთარი-
სათჲს ქირა—18 მინალთენი, რომელთათჲსცა მივეც წინდად ქეშიშ-ოლლის 40
ოქრო გოლანდიისა, თუთოჲ სამ-სამს მინალთუნად და გამოვართჲ წერილი
პირობისა 12-ის თუმნის პირველვე მიცემისა და დანაშთისა არზრუმსა შინა

¹ სინგელოს—თანაშემწეჲ პროტოსინგელოსისა ანუ წინამძღვრისა.

მიღებისათჳს. შემდგომად ამისა წარვეზაენე მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და ჰაბიბ კავაზი ჰასან ფაშისადმი ბუიროთისათჳს, რომელსაცა გამოეგზავნა იგი თჳნიერ ყოვლისა დაგვიანებისა. ესთჳჲ უკუჲ ზემო, მით რამეთუ ვითამაჲ მე მოკლესა დროსა როლი¹ მკურნალობისა სახლსა შინა სომხისა ოსეფ-ჰაია-ოლლი კარაპიტასსა ანუ, ესთჳჲთ მართლად, მათამაჲს მათ იგი თუითჳქემის წინააღმდეგად ნებისა ჩემისა, რომლისაცა მცნობნი ავადმყოფთა ჩემთა, ანუ ნათესავთა მათთა მიერ წხილველთა მკურნალობასა შინა ჩემისა წარმართებისასა, მოვიდიან მრავალნი სნეულნი, რომელნიცა შემძლებელ იყუნენ თჳთ მოსლულად, ხოლო შეუძლებელთა მისთა—პატრონნი, რომელ ვერ ეტყევიდიან ეზოსა შინა სახლისა ჩუშნისასა და ივედრებოდნენ შეწეწად მათსა, რომელთაცა მე და ჩემთანა მყოლნი რაოდენცა ვეტყოდით, შევაგონებდით და ვარწმუნებდით, ვითარმედ არაიენ არს ჩუშნ შორის მკურნალი, იგინი უფროსა ელადებდიან: „ბეგზადა აფენდემ! ბეზა ბირ ილაჲ იაფ, ალლა თალლა სანა ეილელ ვერჯრ, ბეზი ბრახმა ილაკეზ; ჭანაბეზჲ მოსკოვ დოვლათენჲ ჰაქიმსან. ალმათ, ალლა, თალლა ჭანაბეზჲა ონდანოთური გეთურდი, ბეზჲ მამლაჰათა, ჰი ბეზჲ რიჯა ჰათემჲ ეწითურსან, ჰამ ბეზა ილაჲ ვერჯრსან“. ესე იგი: „თავადო ბატონო! გვიჰმენ ჩუშნ ერთი წაშალი, ღმერთი სიკეთეს მოგცემს შენ, ნუ დაგზავდებ ჩუშნ უწამლოდ; თქუშნ ხართ მკურნალი ბედნიერისა როსისისა. ნამდვლ ღმერთმან იმისთჳს მოგიუყუნათ თქუშნ ჭალაჰსა შინა ჩუშნსა, რათა შეისმინოთ ვედრებაჲ ჩუშნი და მოგცეთ ჩუშნ წაშალი“.

ვერგებოვნელმან სსუშპრ ღონისა განთავისუფლებად თავთა ჩუშნთა სიმრავლისა მიერ ამის ერთასა, ეუბრძანე ჰაბიბ კავასსა, მით რამეთუ განსჯნას იგინი ვარე ეზოათ სახლისა ჩუშნისათ და არღავინ უტყევოს მათებრი შემოსლულად მას შინა.

გარნა შემდგომად შუვადლისა მეათესა ეამსა, დროსა ჩემისა ძილად დაწოლისასა შემოვიდა ჩემდა მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და მრქუა, რამეთუ მოსლულან ორნი უცხონი ხილულ ჩემად და ითხოვენ ჩემგან მიღებასა თჳსსა, რომლისათჳსცა ეუბრძანე მას მოწოდებად მათი. ხოლო ოდესცა შემოვიდნენ უცხონი ესე, ვიცან მყისუჲ იგინი, ვითარმედ ერთი იყო ძეგ ოსეფ ჰაია-ოლლი თჳს ჩემდა მორთვეულთა ძღუშნთა კარაპიტასი და მეორეჲ—მსახური მათი. ამათ მომიკითხეს სახელითა კარაპიტასითა და მომართუჲს მის მიერ ერთის დღის მინით ოტკა, მეორეჲ უდიდეს მისა მინით ღვინო თჳთ უმჯობესი, ვითარისცა შესაძლო არს აჲ მოვინად, ერთის სინით შაჰარლამა და ერთი დარაიის ბოლჩა სავსე შეკრეული, გარნა რომლისაცა არ ვუწყი, რაჲთა იყო სავსებაჲ მისი და მოხოვეს მისლულად სახლსა მათსა. თუმცა არლა საჰირო იყო კითხულად მათდა სიმრთელეგასათჳს კარაპიტასა, ვინა სახეთა ზედა მათთა იყენენყე ცხოვლად გამოწერილ მხიარულებანი, არამედ მკითხულსა მისთჳს, მომიგო ძემან მისჰან თუითჳქემის მართლად განთავისუფლებაჲ მამისა თჳსისა სნეულებისაგან მისისა. მაშინ მიმღებმან მოტანილთა ძღუშნთა გამო არაიკსა, ღვინისა და შაჰარლამისა, გავატანე ბოლჩა იგი უუქნეველ შეუძებელად და აღვუთჳვიცა მისლუჲა მათდა ხვალისად.

23-სა. კნინ ოდენ განსთენდა რა, მოვიდნენ კულად წინა მწუსრსა მომტანნი ჩემდა ძღუშნთა, გარნა საკუთართა საქმეთა ჩემთა არ მიბრძანეს წარსლულად მათსა დილით, რომლისათჳსცა, დამთხოვემან მათჰან, ეუბრძანე მათ მოს-

¹ როლი—სახეგას ვისიჲ წარმოდგინება უბნობათა და მოქმედებათა შორის

315 ლუა ჩემდა შემდგომად საღრიოსა და დავპირდიცა ერთად მათითურთ მის-
 ლულად სახლსა მათსა. მათ შორის წინადავუდევ სპირიდონ სივინის კულად
 წარმოსლუა ჩემთანა, რომელსაცა ზედა მრქუა მან: „ბეგზადა! გვევდრები გან-
 მათავისუფლოთ მე წინადადებისა ამისგან, ვინაათგან დაურღვეველად კეთილწე-
 5 სიერებისა არაა უფროს შემძლებელ ვარ დათმენად და აღჯრ-სხმად მას დროს
 ჩემ შორის განღვიძებლისა გრძობისა მხედუშლი ქცევასა ზედა თქუშნსა, ვი-
 თარცა სამკუნალოსა ტელოვნებასა შინა ხანდაზმულისა და უმეტეს უგუნურე-
 ბათა ზედა სნეულთა თქუშნთასა. წინა დღესაცა ჩემისა თქუშნთანა სახლსა მათ-
 10 სა ყოფისასა მძიმედ მიღირდა გაუციენებლობაჲ, რაოდენცა მკურნალობასა ზე-
 და თქუშნსა ეგოდენ, და იყოფინცა უფროს, მორწმუნეობათა ზედა მათთა,
 განსჯისამებრ შემძლებელობისა თქუშნისა შეწევნასა შინა სნეულთასა. და ეს-
 რეთ, დავშთები მე შინ, მსურველი მათდა სრულითა გულითა კეთილწარმარ-
 თებისათჳს მოლოდებასა შინა მათსა“.

სთქუა რა ესე სივინიმ, მოვიდნენცა ჳსენებულნი მეძღუნენი.

15 და ესრეთ, წარმყუანმან თჳსთანა მსახურისა ჩემისა
 თჳს შიორედ მიხლჳსა ჩე- პეტრე ბაქელაშვილისა, ვიწინამძღვრე შვილი და მსახე-
 მისა ხაზლსა შინა კარაპი- რი ჩემ მიერ ტელდებულისა კარაპიტასი და წარველ ხი-
 ტასა ლულად მისა. მისღვულთა და დამრეკთა დაკლეტისა
 კარისათა, განგვიღეს იგი ანასდად და ვითარცა შევედით მას შინა, დამხუდა
 20 შინაგან კარისა ამის განმაცუფრებელად სახედუშლთა ჩემთა ოსეთ ქაი-ოლლი
 კარაპიტა, რომელიცა, დამკეტი კარისა, დაემტო ფერტადმი ჩემთა ცხად-ყოფად
 ჩემდა მადლობისა; გარნა მე, საჩქაროდ აღმყენებელმან მისმან, ვიხილუშ ესრე-
 თუშ მეროის კერძოთ მეუღლაჲ კაცისა ამის ჩუშველებრივ პირაღხუშვეული და
 აღმპყრობი ჳელთა ცად მიმართ (გგონებ არა წყვეად ჩემად) და უკაფიოთა სი-
 25 ტყუათა მმეტყუშლად. შემდგომ მომხუშემან ჳელთა ჩემთა დღდაკაცმან ამან მი-
 წყო თათრულად მადლობაჲ შეწევნისათჳს ქმრისა მისისა, შემომძლუა ქმრითურთ
 ათალსა, რომელსაცა შინა დავსხედითცა. აჲ მოჰყუა კარაპიტა თჳემათა მად-
 ლობისათა, გარნა ცოლმან მისმან, განმწყუშლმან საუბრისა მისისა, რქუა მას
 30 სომხურად:—„არმეს ან ხანაჲ კვრე იეკსცენ იევ ვოჩ თოლცენ ჳმეც ხოსილ ენტ
 ბარონ ჳეიშენ ჰასცაკოც მეროც იერტივეუკ ლოილ სენიაკ“. ესე იგი: „უთუოდ მოვ-
 ლენან ჩუშნდა სტუმარნი და არ დავცაცლიან ჩუშნ უფლისა დოკტორისთანა გამო-
 ცხადებად (ანუ მოსაუბნებად) სნეულებათათჳს ჩუშნთა, წარვიდეთ სხუასა ოთალ-
 35 სა შინა“. ჩვენ, შედგომილნი რჩევისა მისისა, შევედით მეორესა ოთალსა, სადა-
 ცა ვკითხე კარაპიტას მიწეზისათჳს ჳონით სლჳსა მისისა და ყოფისათჳს აბანო-
 25 სა შინა. მომიგო:

— ბეგზადა აფენდემ! უკეთუ არ ვჰყოფილვიყავ აბანოსა და არ მეგმარა-
 თქუშნ მიერ ბრძანებული წამალი, მაშინ არცა მექმნებოდა პატივი მოგებებად
 თქუშნდა და განღებად კარისა, მაშასადამე ვჰყოფილვარ აბანოსა და მისარგებ-
 ლიესცა მით, რაჲცა მასწავეთ მე, რომლისა ძლითცა მხედავთ თქუშნ ორმე-
 40 ოცდა ათთა დღეთა შინა მდებარესა სნეულსა აწ მოარულად.

მათ შორის ცოლი მისი ჳნევითა თავისათა და თულთა მიერ ნიშანთა-
 ძღვეითა ემოწმებოდის თჳემულთა თჳსისა მეუღლეასათა. ვუპასუხე მე:

— მრწამს, კარაპიტ! რამეთუ ჰყოფილხარ შენ აბანოსა, არამედ მიმხედულ-
 45 ლსა მცირემას ნაყოფისა გამოდებასა ზედა ჩემისა წამლისასა, მაქუს იჳ, ვი-
 თარმედ არა სრულიად აღვისრულებიეს ბრძანებაჲ ჩემი, დავიწყებისა ანუ უნდო-
 316 ბელობისა გამო ჩემზედა.

მსმენმან სიტყუათა ამით ჩემთა, ჭალად-ჰყო კარაპიტა:—ბეგზადა! ვითარ მიბრძანებთ დავიწყებად ბრძანებისა თქუქსისა და უფროს მაშინ, ოდესცა ეხების იგი სიმართელსა ჩემსა ანუ უნდობლობასა თქუქსზედა, ვინაჲთგან ვხედავ მე, ვითარმედ მოუცემის თქუქსნდა ძალი მკურნალობისა ყოველთა მას მკურნალსა, რომელმანცა უკუშ ალაღინა ლაზარე მკუღარი ოთისა დღისა. ვიყავ აბანოსა წარყუანულ სკამითა ნათესავთაგან ჩემთა, რომელნიცა იხილულთ თქუქს წინასა დღესა ჩემსას და რომელნიცა წარმოვიდნენ განგებ, რათა იხილვონ ნაყოფი თქვენი მიერ ჩემდა სწავლებულისა წამლისა, მოკლედ ვსთქუათ, ვცაყ ყოველი იგი, რაცა დამარბივთ თქუქს და წარმოველცა მუნით ფრჩივ სახლსა ჩემსა, თვნიერ ყოვლისა სხუათაგან შეწევისა, გარდა ოდენ კუქსოთისა ამის, აწ ჩემ მიერ პერობილისა.

— გარნა ყოველსა მასთანა, ვუბასუხე მე, მაქუს არა მცირედი იტუნეულე-ბაჲ, მით რამეთუ დავიკლიეს შენ რაჲმე ქმნად, განმდევნელი სრულებით სნეულეებისა შენისა. სხუქსარ ვიქმნებოდიცა დარწმუნებულ, უკეთუ წამოსლვულიყავ შენ მუნით უქოზოდ და ამაღ თანამდებ ხარ კითხუათა ზედა ჩემთა მოცემად ჩემდა პასუხთა მართალთა და განრჩევით.

მომიგო:—მიბრძანეთ, ბეგზადა! რაჲსა გნებავსთ ჩემგან ცნობად.

კითხუა:—ოდესცა შეხველ აბანოსა, იბანეა პირველად?

მიგება:—დიახ ბატონო.

კი:—წაასმევიენეა ქისა?

მი:—დიახ.

კი:—შემდგომად იბანეა კულად?

მი:—ვიბანე.

კი:—და მასუქანი?

მი:—წავასმევიენე წამალი თქუქს მიერ თქემული სწორედ ესრეთ, ვითარცა მიბრძანეთ თქუქს; ვიყავ წამალწასვმულ ნახევარ ჟამსა, მერმე დავიბანე ტანი და მხილულთ თავისა თვისისა თუითქემის სრულიად განკურნებულად, წარმოველ შენ ჯოხსა ამას ზედა ყრდობითა, რომლისა ძლითცა იყუნენ განცუფრებულ ნათესავნი ჩემნი, აბანოსა შინა ჩემთანა მყოფნი, და რომელნიცა პატივის-ცემით მაღიდებელნი ჩემთანა სახელისა თქუქსისა, ბეგზადა, განვადიდებთცა მას ჰშთამომავლობათა შორის ჩუქსთა.

მივუგე მე:—არ ვითხოვ შენგან და არცა სხუათაგან მადლობასა, ვინაითგან შენ ხარ შევებულ ანუ შესუბუქებულ სნეულეებისა შინა შენსა ღმრთისა მიერ, რომლისადმიცა თანა-გამს შენ მიქცევად ყოვლისა მადლობისა შენისა სრულითა გულითა, ვიდრემდის იყო ცოცხალ; ხოლო მე მაუწყე კულად ერთი ესეცა: შემდგომად წამლის წასემისა ჰშთახველა ბანებად ჰაუზსა შინა და მერმე შეიცადეა მუნვე ნახევარ ჟამი?

უქანასენელი კითხუაჲ ესე ჩემ მიერ იყო განგებ, ვინაჲთგან 20-სა რიცხუსა ამის თვისასა თვთ მსურველმან შოვნად ჰაუზიანისა აბანოსა და ვერმპონელმან მისმან შედილა აბანოთა შორის ქალაქისა ამისთა, ვიბანე უჰაუზოსა შინა და ამისთვს ვკითხე განგებ, განსადიდებულად მკურნალობისა ჩემისა, რომელ ოდესცა ვერ ჰგრძნობდა უკეთესობასა თავისა თვისასა წამლისა მიერ ჩემგან მიმცნებულისა, მაშინ მივეწერებოდა ბრალი უჰაუზოსა აბანოსა, რომლისათვისცა მომიგო კარაპიტა:

* კი: შემოკლებით—კითხეა.

** მი: შემოკლებით—მიგება.

— არა, ბატონო! აქაურთა აბანოთა შინა არ იბოვნებიან ჰაუნნი და ამაღ სხუათა მიერ ზედ დასწმითა წყლისათა განვიბანე წამლიანი გუამი.

317 — და მაგისტუსცა წამოსლულხარ შენ ჯობით, ვრქჳ მე. რად არ მაუწყე მე მისთვის აღრითულს, ოდესცა აქაურთა აბანოთა არ აქუნდათ ჰაუნნი?

8 ღმა მიყო მან:— ბეგზადა! ბრალეულ ვარ მე მას შინა, გარნა უმისოდცა ვარ დღეს მრავლით უმრთელესად.

— მიხარის მისთვის, არამედ უკეთეს ყოფილიყო ჰაუნნი და გებანა მას შინა, მაშინ არლა ისაჰიროებდი კუძრთხსა და რაჲ ყოფად, ოდესცა არ იბოვნების იგი!

10 აქ უეცრად განმწყულმან უბნობისა ჩემისა, ცოლმან კარაპიტასა მრქუა:—ჯანმ ბეგზადა! არის აბანო ჰაუნნიანი გარე ქალაქისა სამისა ჟამისა სავალსა, მონასტერსა შინა ჩუშნსა (ესე იგი სომეხთასა), და უკეთეს ბრძანებთ, წარვალს მუნ და მეორედ იგმარებს წამალსა მას, ვითარცა ჯერ-არს.

— გეგ არს ნამდულ საჰიროჲ განთავისუფლებისათჳს ქმრისა შენისა სნეულებისაგან მისისა და... აქ ესრეთუმ დამატებებინა მესრულეზად სათქმელთა ჩემთა კარაპიტა, რომელმანცა რქუა ცოლსა თჳსსა, ჩუშულეზისამებრ ანიელთასა ზერჯთა ზედა მდგომსა (ვინაჲთგან უბრძანებელად ქმართა მიერ თჳსთა ეერ იკადრებენ ცოლნი მათნი დასწდომად, ოდესცა უვისთ სტუმარი არსარიდი მდღერთა მათთა):—ნესტ მეზმოდ, ტუ ტესანეს თე ვორპესი ოქუთ სტაცი იეს 20 ჰიმი თჳარე ვორ პარონ იეთ ინც ურემ ნესტ იეგ ხაიტინა ნჳმა კოცავენ.—ესე არს: დაჯედ ახლოს ჩუშნსა, შენ ზედავ, თუ ვითარ მომარჩინა მე ბატონმან აბანერთისა წამლისა სწავებითა, და ესრეთ, დაჯედ და უამბე სნეულეზაჲ შენი მას.

ხოლო ოდესცა დაჯდა დედაკაცი ესე ახლოს ქმრისა თჳსისა, მაშინ გამცი-
ნებელმან ჳმამალად კარაპიტა უთხრა მას კუალად სომხურად:—ვასნერ ნესტარ
25 ართნერ იმ ტუ, ინჳქნთ ჳი ტეს ტე ვორ ნესტელოვ იეგ ვორ პარქელოვ ინც
ნეთ იეს ვორ კარაი აზათელ ესკეს ი ცავოკო. არი იეგ ნესტ ვნთ პარონ ჰეიშჳენ
ვორან კასკაც აროხჩაეციე იეგ ასკეს.—ესე იგი: „რად დასჯედ შენ ახლოს
ჩემსა? თჳთ შენ უწყი რომელ, ვერცა ჳდომითა და ვერცა წოლითა ჩემთანა
ეერ ღალ-ვიდეე მე განრიხეზაჲ შენი მწუხარებისაგან შენისა. აღდეგ და დაჯედ
30 უფლისა დოქტორის თანა. რომელიცა სარწმუნოდ მოგარჩენს შენცა.

მიუგო ცოლმან:—ინჩ ოქუთ ინც ნესტელ ინთუნჳმა, ჳიამის ჰეიშჳე ვალვიან
აჳურნ პართი ანჯანილ იჳანაპარხ, ევ იეს ტარციალ პართინ მნალ იმეცი ტა-
რუთიან.—ესე იგი: რადლა უკუშ დაჯედ მე ახლოს მისა, ვინაჲთგან დოკ-
ტორი ესე ხუალისა დღესა აპირობს წარსლუას, ხოლო მე თანა-მაის კუალად
35 დაშთომეჲ განმწერტსა მწუხარებასა შინა ჩემსა.

რქუა მას კარაპიტა:—ტუ ნესტ მოთ ნორა ევ ჰაიტინი ნჳმა ჰასპატჳარ
თართუმუთიან კო, იეგ ნა იმაციალ კო ცავენ, ტაცე ეეს კამ უსაცე ჰესიკუთიუნ
იეგ ტე ანსაპან აზატესცის.—ესე იგი: შენ დაჯედ ახლოს მისა და უამბე მას
მიზეზთათჳს შენისა შეჳირუშბისათა, ხოლო ოდესცა იგი, მცნობი მათ გამო,
40 მოცემს ანუ გასწავლის შენ წამალსა, სარწმუნოდ იქმნები შენ მაშინ განრიხე-
ბული.

დაჯდა ჩემთანა ჳალი ესე, მოსილი მდუმარებითა და დამწუხველი თუალ-
თა, კრძალვისა ძლით დამძიმებულთა, რომლისაცა განგრძობილისა მოწინებისა
გამო იძულებულმან დავჳნენ უტყუშბისა კრეტსაბმელი მისი, მთქველმან მისდა
45 შემდგომთა: „მითხარ, შეწნიერაო ჩემო, უკეთეს გაჳქვს რამე სათქმელი. იცი,
318 ვითარმედ არ ძალ-მიძს დავგვიანებად თქუნსას. მიოხარ შეუკდემელად მიზეზ-
3:0

თათჳს შენისა შეჳკირუშბისათა“. მათ შორის გამოვართჳ ველნი დასინჯუად მა-
 ჳათა, რომელმანცა, არღა უკუშ მომცდელმან თხოვისა ჩემისა და გამომრთმე-
 მან ჩემგან ველთა თჳსთა, მოიჳსნა სახელუვი პირისა და მაჳულნა ენაჳცა თჳსი,
 თჳთ უმრთელესის მდგომობასა შინა მყოფი. განმხილუშლმან მათმან, ვრჳკჳ ქმარ-
 სა დედაკაცისა ამისსა, მით რამეთუ ვერარაჳსა ვხედავ ცოლისა მის შორის
 სნეულბასა, გარღა სიმრთელეჳსა და ოღესცა გაჳუსთყე თჳჳშნ წინაღმდეგეა
 ამისა შენიშენული, მაუწყეთ თჳთ მისთჳს.

— ბეგზადა! მომიგო კარაპიტა, 15-ი წელი არს მისით, რომელ დასცხრა
 ეგე მუცლადმღებლობასა. არ გვივის ჩუშნ კიდე ერთისა ძეგ, რომელიცა გი-
 ხილუვსთ თჳჳშნ. ცოლი ესე ჩემი არს 35-ისა, ხოლო მე—41-ისა წლისა. აჳა
 სენი არა მხოლოდ მკლუშლი მაგისი მწუხარებასა შინა, არამედ ჩემიცა მას-
 თანავე. და უკეთუ გამოგვიჳსნით თჳჳშნ შეჳკირუშბისა ამის მიერ, მაშინ შეგე-
 წირვებითყე ჩვენ ორნივე მსხუშრჳლად და გმასხურებთცა მით, რაჳთაცა გნე-
 ბავსთ.

მიუვგეე:—მე არარაჳ მსურჳს თჳჳშნგან მსახურებად და მადლობად თჳთ
 მაშინცა, ოღესცა მაჳუნდნენ მე თჳსთანა წამალნი საჳკირონი ესევეთარისათჳს
 შემთხუშვისა, ვითარასცა შინა არს ცოლი შენი და დღეს უმცირეს მისა, ვი-
 ნაჳთგან ბარგი ჩემი არს შეკრეულ და მე მზა ხუალ განმგზავრებად.

თჳჳმისა ამასთანა სახლის პატრონმან კარაპიტა აღმოიღო ჳიბით ჳალაღ-
 სა შინა ხუშტული რაჳმე და, მომცემან ჩემღა მისა; მთხოვა გასინჯუად მას შინა
 მღებარეთა ნივთთა. განვსენ ჳალაღი იგი, მჳყრობი თჳს შორის ორისა დი-
 დისა ოჳროს ბალთისა სხუადასხუა სახედ გამოჳანდაკებულისა, რომელსაცა ჳი-
 რობენ სამღუდლონი შესამოსელთა სარტყელსა ჳეღა. შემუშუვი მათი პირვე-
 ლისამებრვე ჳალაღსა წინა, ვაძლევი მომცემელსა მისსა, არამედ მას არმწად-
 ნელსა მიღებისა მისისსა, დაეუღვე მუღლთა ჳეღა, რომლისათჳსცა ამღებმან
 მან ველთა შინა თჳსთა და მომჳყრობმან ჩემღა მისა, მრჳჳუ:

— ბეგზადა! ესე არს მორთმევეული თჳჳშნდა ჩემ მიერ მცირეს ნიშნად
 ჩემისა თჳჳშნდამი მადლობისა, რომლისაცა მიღებისათჳს გთხოვთ ჩუშნ ორნივე
 ერთად მეუღლენი.

— არ ძალ-მიძს აღსრულებად თხოვისა თჳჳშნისა მიღებითა მისითა და
 ნუცა ჳკონებთ, მით რამეთუ ვვიღოდე მე თჳჳშნდა რომლისამე თჳს სარვებლო-
 ბისა. მე ვჳჳმენ იგი თჳჳშნცა. რაჳსაცა ითხოვღა ჩემგან თანამღებობაჳ მოგზა-
 ურისა. და ესრეთ, არა გაჳუსთ მცირედითცა მიზღუი ყოფად ჩემღა მადლობისა,
 რომლისაცა ნაცულად კმა ვიჳმნები მით, ოღესცა მაჳულნებთ საგანსა ჩემისა
 თჳჳშნდა მომყუნასა და ჩუშნისა ურთიერთისადმი შემამეცნებელსა, ესე იგი მარ-
 მარილოჳსა გამო ჳქნილსა კაცისა თაგსა, რომლისათჳსცა მომთხოვმან ბოდი-
 შისა კარაპიტა აჳამომდე უჩუშნებლობისათჳს მისისა, მოატანინა მყისუშ, გარნა
 არა რაჳღა მსგავსებოჳ სახისა იპოვნებოდის მას ჳეღა, ვითარ ოღენ რაოდენიმე
 ნაწილი ცხვრისა; ხოლო სხუანი, ვითარ იგი წარბნი, თუალნი, ყურნი და ბა-
 გენი იყუნენ სრულიად აღსპობილ და არცა უწყოადნენ მისთჳს ვისსახეობაჳ
 და რომლისა საუკუნითგანობაჳ. ამის გამო არარად შემრაცუშლმან მისმან,
 აღვიღე ჳული და მწაღდა წარმოსლულად მათით სადგომსა ჩემსა, არამედ ორი-
 სუშ კერძოდ მტანეს ველნი მეუღლეთა ამათ და მეაჳენე კუალად მცირედრე
 დაყოფად მათთანა. საჩჳაროდ აღსდგა ჳალი ესე და განვიდა გარე, ხოლო უსა-
 ჩჳაროვსად უკმოჳცვეულმანვე ჩუშნდა, შემოაღებინა ჳონჩებით დაგებული სუფ-
 რა, დატვირთული პირად-პირადთა საჳმელთა და სასემელთა მიერ, რომელთა-

- ცა მიღებდალ მთხოვეს მასპინძელთა ამათ ჩემთა, გარნა მე დავითხოვე სანოვა-
გენი ესე მადლობითა, ვინაჲთგან აღსადიღებითურთ ჩემით არ განველო ჳერ-
ეთცა ორჟამ-ნახევარსა. შემდგომ, მომრთმევეთა ჩემდა კაცა-ჩიბუნთა, გაიტანნეს
საჳმელნი იგი და დაუგეს მსახურსა ჩემსა პეტრე ბაჳელაშვილსა. მათ შორის
5 განვიდა კულად ცოლი სახლის პატრონისა და შემომტანმან ერთისა ხის სკიე-
რისა სადაფითა შემკობილისა, დაუდგა ქმარსა თვისსა. ამან განმღებმან მისმან
და გამომღებმან მისგან წულილთა ხუთთა უჯრათა სხუდასხუა გუარათა წუ-
ლილთა ძვრფასთა ქუათა მიერ საესეთა, დამიწყო წინა, მემეტყულებან ჩემდა:
— ბეგზადა! სარწმუნოდ ვიცი, რომელ აჳ ბაზარსა შინა გიყიდნიათ თჳქუშნ
10 რაოდენნიმე ძვრფასნი ქუანი, რომლისათვისცა ვბედავ თხოვად თჳქუშნდა, რათა
მიიღოთ თუთოთა უჯრათაგან ორ-ორი ქუაჲ, თჳქვენ მიერ მოწონებულნი და მით
გვცეთ იმედი, რომელ არ სთაკილობთ თჳქუშნ მიღებად ჩუშნგან მცირეთა, გარნა სა-
მართლიანთა მადლობითა ჩუშნთა შერომისათვის თჳქუშნისა ჩუენ ჳედა ჩუშნებულსა.
ქუანი ესე, უჯრათა შინა წყობილნი ანუ ყრილნი, იყუნენ იავუნდისა, ლა-
15 ლისა, ჳურამუხტისა, აღმასისა და სეილანისა, რომელნიცა არცალათუ მცირედ
მსახურებდენ წოდებათა თვისთა. სხუშბრ უკეთუ პოვნილ იყუნენმცა მათ შორის
მსხვლნი ანუ სახარბიელნი, მაშინცა არ ვისარგებლებდი შეძინებითა მათითა,
ვინაჲთგან იგინი, მგულვებელნი ჩემ შორის მეურნალისა, ეთავაზებოდინან მას
მათით და არა მე, ლიტონსა კაცსა, რომელსაცა ჳედა მიუუგევ მე:
20 — კარაპიტ! შენ მეტყუჳ მე მართალსა სყიდვსათვის ჩემ მიერ აჳ ბაზარსა
შინა ძვრფასთა ქუათა. ნამდვლ ვიყიდე მე იგინი, ეგოდენ, რაოდენცა იყო სა-
ჳირო ჩემთვის და აწ, ოდესცა მაჳქუს მას შინა სრულდებაჲ, არლა საჳმარ არს
ჩემთვის მიღებაჲ მათი შენგან და იცოდეცა, რომელ უარი ესე არს უტუკალბე-
ლი და შემდგარი მადლობითა, თვნიერ მცირისაცა თაკილობისა. და ესრეთ,
25 დამტევებელი მათი ჳელთა შინა პატრონისა თვისსათა, მივიტყუენი შესახებულად
ცოლისა შენისა, რომლისათვისცა თანამდებ ხარ შენ სმენად თჳქემულთა ჩემთა
ყურადმღებულობითა.
მომიგო:—ჩუშნ ყოველსავე აღვასრულებთ, ბეგზადა! რაჲსაცა გვიბრძანებთ
თჳქუშნ.
30 — კარაპიტ, ცოლი შენი არს სავეგე სისხლითა და ჳერ-არს გამოშვე-
ბად მისგან მისა, რომლისაცა შემდგომად მოსალოდებელ არს მიმთხულებად
თჳქუშნგან საწაღთა თვისთა.
— ბეგზადა! რასა შინა უნდა გამოეშუას მას სისხლი და ანუ რაოდენი?
— ფერჳში ორ ფინჯან-ნახევარი ანუ სამი.
35 მრჳქუა მან:—ფერჳში? და რომელსა შინა?
მიუუგევ მე ლიმილით:—კარაპიტ! შენ ერთბამად გსურჳს ცნობად მისთვის
ჩემგან, რომელმანცა თუთ არ ვუწყი თჳქემად უხილავად მათსა, თუ რომელსა
შინა იჳმნების იგი სასარგებლო.
მიპასუხა:—ჩუშნ აროდეს გესმენიეს და გვიხილვიეს ვისიმე მას შინა სისხ-
40 ლისა გაშვებაჲ და არცა ვინ იპოვნების აჳ მეცნიერი მისი.
— მე გუებზეი შენ ხილველისა, სმენილისა და ჳმნილისათვის სასარგებ-
ლოდ თჳქუშნდა, უკეთუ გსურჳსთ განრინებად მჳმუნეგარებისაგან თჳქუშნისა.
320 ანსადად ჳმა-ჳყო ცოლმან სახლის პატრონისა, მომხუშემან ჳელისა ჩემისა,
და მრჳქუა:
— ჳეჳიბაჳში! მე ყოველსავე ვირწმუნებ უიჳუშლად რჩევასა თჳქუშნსა და
45 აღვასრულებცა მას, ვინაჲთგან ერთისა წამლისა სწავებითა ულხინეთ ქმარსა
ჩემსა; მიბრძანეთ, რომელსა ფერჳსა შინა გამოვიშუა სისხლი.

განკარგებულმან კითხვსა ძლით დედაკაცისა ამის, ვუთხარა:—რომელსა ცა შინა იხილულშის საჭიროებაჲ.

მომიგო ქმარმან მისმან:—აფენდემ! ვითარ შევიტყოთ ჩულს იგი.

— აჰა მე გეტყვით თქულს მისთჳს, ოდესცა ცოლი შენი, დამტყეპელი სირცხვლისა და რიღისა, მაჩულნებს ფერკტა თჳსთა.

— ეგე იქმნების ახლავ.

შემდგომად მიქცეულმან მეულღაჲსადმი თჳსისა, რქუა სომხურად:— „ქინ! იმ ცუიე პეიშენ ზოტჯს კო“. ესე იგი არს: „ცოლო! უჩულსნე ფერკნი შენ-ნი მკურნალსა“.

ჟამსა ამას იწყო მოწიწმან შულსიერამ უარი უკაფოთთა ცხვრისა ძლითა უზნობითთა ჳმითა ესრეთ:—„ჯე, ჳე“.

მხილულმან კარაპიტა ესევითარისა ქცევისა მისისა, უთხრა მას:—„ცუ-იე შუტ ვეში ტანჯერ ზემე“.—ესე იგი არს: „აჩულსნე ჩქარა და ნუ გვაწუხებ“.

მსმენმან სიტყუათა ამით და დამორჩილებულმან გონებისამერ ჩემისა უფროს სიღრმესა შინა მკერდისა მისისასა საიღუმლოდ გრძნობილისა მიღრე-კილებისა თჳსისა ჩულსნებად ფერკტა თჳსთა, ვიდრეღა ბრძანებათა მისისა მე-ულლისათა, წარმოჰყუნა წინაშე ჩემსა ფერკნი თჳსნი, უძრფასეს ოქროთა და ქუათა მათ ჩემდა მათ მიერ ძღენად დაგებულთა; ხოლო მე, ვითარცა მკურ-ნალმან, შევახე რა ჳელნი მათ, შეხლდა უეცრად ქალი ესე და განმამორა რა-ოდენმე იგინი. ქმარმან ლამაზფერკიანთა ამის, მკერეტმან განრიღებასა ზედა მათსა ცოლისა მიერ თჳსისა, რქუა მას:—„ზინჩ არნეს ტუ ცუიე ჳტ კარქინ მიჩჩ ჩეგ იეკილ იენ იურქჩ“.—ესე არს: „რაჲსა იქმ შენ, აჩულსნე კარგად, ვიდრე არ მოსლველან სტუმარნი“.

გამოშალნა კულად კასიარისა შულსიერამან ჩემდამო ფერკნი და ოდესცა სახესა ქულსშე პოენად სისხლგამოსაშულშისა ძარღვსა მოვკიდე ჳელნი, იგრგინა კულადცა და მიმტაცნა იგინი. წარმოებამან ამან წარმომიღგინა მე წინაშე თულათა ჟამი ჩჩვლასაკობისა ანუ ყრმაობისა, ოდესცა ლეკუსა ძაღლისასა ანუ ციცასა მოუბმენ ყრმანი პურსა ზედა ძაფსა და ანუ სხვასა ვითარსამე საჳმელ-სა, გარდამგდებნი მისნი წინაშე მათსა, განსაღვიძებულად წადილისა მათისა შეპყრობად მისა. და მხილულსნი მოტყეებისა მათისა მას ზედა, მისტაცებენ მათ ბმულისა ძაფისა ძლით, რაოდენგზისმე მამეორებელნი მისა მათდა; ესრეთ-შულს მიქცევიდა მეცა სწორედ ქალი ესე, უფროს აღმაზრზენულად სურჯლისა შეპყრობად და უფლებად მათსა, თუმცა წამის-ყოფასა შინა თუალისასა, რომ-ლისათჳსცა მივხედე კარაპიტას სახითა რეცა მოჩვიარითა ცოლსა ზედა მისსა, არა რაჲსა მოქმეულმან. ამას ზედა განურისხდა მას კარაპიტა და რქუა:—„ცაგრ არნეს! ტესანეს ზი პეიშენ ჩული ჟამანაჲ ივე ეტე ნა კენა ტუ ივეს ვოჩქარეს სტანალ ი ნმანე პეიშუთიუნ, ჰაიქემ ჰსკაზცეს კო ტარაბახტუთიუნ, ჰაის ვა-რქუნ კო ანთენგმა კუიშ ტარტმეცუცანე ზის ცუიე ნემა შუტ ზოტჯს კო“. —ესე იგი არს: „მასხარაობა შენი! ზედავე, ვითარმედ მკურნალსა არა აქუს ღროჲ, ხო-ლო უკეთუ წარგალს იგი და შენ ვერ მიიღებ მისგან წამალსა, მაშინ იგრძნობ უბედურებასა შენსა. ქცევაჲ შენი მასთანა ფრიად მამწარებს მე: აჩვენე მას ამას-ვე წამსა ფერკნი შენი“.

საბრალომან დედაკაცმან ამან, განმადიდებულმან უმეტეს ღროჲსა, გამო-ყუნა ზელახლად ფერკნი, რომელთაცაგანი ერთი, ესე იგი მარჯვენეჲ შევიპყარ მტკიცედ კოჭისა თანა მარცხენეთა ჳელითა, მოშიშმან მისგან კულადცა მო-ტყუებისა. ქალი ესე, ვითარცა შულსი, განწონვილი ისრითა, შეკრთა და უნ-

6

10

15

20

25

30

35

40

321

45

ლოდა მიტაცებდა მისა ჩემგან, გარნა იხილუა რა საიმედოსა კელსა შინა იგი, იწყო წუწუნი და მიმოხრაჲ სხეულისა თვისისა. შემდგომ დამშვდებულმან რაოდენმე, მოსცა ხუშდრნი თუნნი ნებასა ჩემსა. ფერკნი მისნი უღბილეს ბაშბისა და უსპეტაქეს თოვლისა, შემკრებნი სრულთა ძალთა თვისისა მომაცდომელობისანი, ილწოდნიან მოკლებად ჩემნა გონებთისთა თულთა ჩემთა ხედვსა და მიცემად მისა თულთა სისუსტისათა; არამედ პირუშლთა მათ შექუტილთა წინააღმდეგად სივერაგეთა მათთა, მომიპოვნეს ღონეჲ გასინჯუად მათ ორთავე და თქემათ მათდა, რომელ სავეებისა გამო ხორცისა შეუძლებელ არს პოვნაჲ ძარლეთა. მერმე გამოვკითხე სიწულილესა შინა კარაპიტას მდგმოებჲა ქალისა ამის. ხოლო ოდესცა მაცნობა მისთჳს, მაშინ აღუთქჳ გამოგზავნად მათდა წამლისა საქართუშლოთ, და ესრეთ, გავემშვდობე მათ სრულებით.

საგიობელსა ყოველთა მიერ მკურნალობისა ჩემისა თჳს ჳალაქისა კარსარიცხა დროთა ამოდ წარწყმედისასა და თჳთ ჩემგანცა გმობილსა, კინლა და სრულად დავივიწყე თქემად ჳალაქისათჳს კაისარიისა, ნაკესა ადგილსა მდებარეჲსა, ყოვლითა ცულ შენებულებითა შემდგარიისა და ნახევარ ჟამისა სიშორით საველსა, მათაჲ მიერ მოცველთა, რომელსაცა აღმოსავლეთით კერძო აქუს ჳაობიანი ადგილი წყლითა და ლელწმითა დაფარვული, სავეჲ მრავალ სხუდასხუაგუართა თევზთა მიერ, გარნა ფრიად უგემურთა.

ქალაქი ესე არს უფროს ღიდ, ვიდრედა მომკრო. ცხოვრებენ ამას შინა ბერძენნი 400-სი, სომეხნი 2000 და მაჰმადიანნი 10000 კომლნი. პირუშლთა აქუსთ ერთი, ხოლო მეორეთა—ორი ეკკლესიანი, და უქანასქნელთა—87 ჳამი ესოდენისავე მინარებითა. შენობათა შორის ქალაქისა ამისთა იხილუშბიან სიმრავლითა (ყარონი საამოთა და გემიერთა წყალთა. ჰაერი მრთელი, ბაღია-ბაღნი ნაყოფიერნი და მიწა მდიდრად მიჰზღუტვი მრწმუნებელისადმი თჳსისა. თუმცა სამარადოდ აქუსთ ნიხრი განწესებული ჟამითი-ჟამად დამნიშენელი ფასთა და საეკურებელთა ნიეთთა და უფროს ხორაგეთა, გარნა მიუხედველად მისა ყოველივე არს ძკრი და უმეტეს პური. ხრისტეანეთა აქაურთა იშუთად უწყყიან ბუნებითი ენაჲ თჳსი, უბნობენ ზოგად თათრულსა და ვიდრე აღსაარებასაცა ეუბნეიან მოძღუართა თჳსთა ენითა ამით. ახლოს დროს აღუშენებიათ სახლი ბერძენთა, რომელიცა აქუსთ სხოლად სწავლებისათჳს მას შინა ყრმათა ელღინურისა და ღღეს ჳმარებულისა ბერძულისა ენათა. მცხოვრებნი აქაურნი საზოგადოდ არიან უზრდელნი, მკუახენი და თუთიქემის უსიტყენი. უბნობენ, რამეთუ სამნი ნათესავნი ესე პაექრობდენწყე ხშირად ბარბაროსებრთა საქმეთა გამო თჳს შორის უპირატესობათა ზედა სამთა ზემოთქმულთა ნიშანთა შინა.

მეთათჳს ეამსა აღივსო ეჲოჲ სახლისა ჩუშნისა სნეულთა მიერ, მთიხველთა ჩუშნგან შეწენისა, რომელნიცა განვაღვენინე რა გარე ჰაბიბ კავახსა, შემოვიდა ჩემდა თარსუ ჳალაქით ჩემთანა წარმოსლვეული ჰაჭი აჰმად ბეგ. ამან სხუათა საუბართა შორის მთხოვა, რათა მის მიერ აქ ნასყიდი ჳურკელი სპილენძისა წარვმოვაღებინო ერთად ბარჯისა ჩემისა თანა მოჭირავესა ჩემსა და მოუცადოცა მას წარსლუჲა აქედამ, რომელსაცა კმა-ვუყუც ორთავე თხოვათა შინა და ვითარცა წარვიდა ესე ჩემგან, ერთსა გარე განსხმულთა სნეულთა შორის რვეულსა, ეზოსეა შინა ჩუშნსა დამალვეულსა, ფარვით კიბესა ზედა ჩუშნსა აღმოსლველსა დაეკეტა გარედამ კარი ოთაღთა ჩუშნდა ჩუშნთჳს და წარსლვეული-

ყო. მიხილ დრაკული კრიტიკოსი პირველი შეხუდა დაკეტილსა კარსა ამას. მიმავალი გარე რომლისამე საჭიროებისათჳს, რომლისა ძლითცა ვცანიო დახ-

თჳს დახშუსა ჩუშნისა სახლსა შინა

ყო. მიხილ დრაკული კრიტიკოსი პირველი შეხუდა დაკეტილსა კარსა ამას. მიმავალი გარე რომლისამე საჭიროებისათჳს, რომლისა ძლითცა ვცანიო დახ-

ყო. მიხილ დრაკული კრიტიკოსი პირველი შეხუდა დაკეტილსა კარსა ამას. მიმავალი გარე რომლისამე საჭიროებისათჳს, რომლისა ძლითცა ვცანიო დახ-

შუა ჩუქნი სახლსა შინა, ვითარცა გარდამქდომელთა. აღმწევთა ფანჯრისათა შევაცუობინეთ სარბენსა ზედა მდგომთა ამისთჳს, რომელთაცა შემქსრუთა მოქლონისათა განგვიღეს იგი. და ესრეთ შეპყრობად დამაწყუღვეველისა მის ჩუქნისა, უკეთუ იჩინების იგი კჳსლად, ვებრძანე წოლთა დარაჯობად მხიბლდრაქულსა კრიტიკოსსა და მოსე ბერუაშვილსა და მოჩვენებად თავთა თჳსთა რეცა მძინარედ, გარნა ხელუად ფარვით, ოდესცა იკადრებს ვინმე დაკეტად კარისა. მათ შორის სხუანი კერძობათა ჩემთაგანნი განამზადდებიან ბარგსა ოთალთა შინა წარსლულად უშორესისადმი შესადგომელსა დღესა. ესა ამაჲს შეიქმნა გარეთ ამბოხებაჲ, რომლისაცა წარმოებისა მიზეზი არს შემდგომი.

ჰაბუი ვინმე კაცი 25-სა წელსა შინა მყოფი, სახ-ტან-აღნავობითა შუქნიერთა შორის შესარიცხულნი, აღმოსლველიყო კიბესა ზედა და ეხილვარა თჳს მიერ მოქლონითა დაკეტილი კარი განღებულად, მისციემიყო რაოდენსამე წუთსა მწუხარებასა. შემდგომად მიმხურველსა მისსა და გარდამცემელსა კოპაკსა ზედა რაზისა მისისასა, ჰშთაესუა მას შინა მომსხო ნაჭერი გათლილისა ხისა, რომლისა ძლითცა, გონებისამებრ მისისა, კჳლად დაგვაპატორნა ჩუქნი ოთალთა შინა ჩუქნთა. მკმილავნი მისნი და მხილულნი

თჳს შეპყრობისა ხალხსა შინა დანეშველისა ჩუქნისა

ესევეთარისა ქქევისა მისისა მხიბლდრაქული კრიტიკოსი მოსე ბერუაშვილითურთ მისევიყუნენ ანასდად და შეპყრათ იგი. პყრობილსა ამას, მცდელსა განრიგებად თავისა თჳსისა ჳელთაგან მათთა, ეჭადა ჳანჯალი, გარნა შემპყრობთა მათ მისთა, მიელთ მისგან იგიცა, რომლისა გამოცა იშუა ზემოდანიწული ამბოხი. დროსა ამას ვებრძანე ჰაბიბ კავაზსა გამოკითხულად მისგან მიზეზისა კარისა ჩუქნისა დააკეტისათჳს, გარნა კავაზსა ამას, წარსლულსა აღსრულებად ბრძანებისა ჩემისა, დახუდა კარი ჳერიცა დაკეტილად, რომელმანცა დარაბუნებისა ძლით შინაგნით განაღებინა იგი გარემყოფთა მათ ჩემთა. მათ შორის აღესვიყო

კჳლად ეზოჲ ხალხთა მიერ ამბოხებისა გამო მოზიდულთა, მთხოველთა განტევებად შეპყრობილისა ჰაბუქისა, რომელიცა არავითარსამე მიუგვდის პასუხსა კითხუასა ზედა ჰაბიბ კავაზსა დაკეტისათჳს კარისა. და ესრეთ, მიმღებმან ნებისა ჩემისა ჰაბიბ წარყუანად მისა ფაშისადმი, სადაცა იძულებულ იქმნების თქმებად ყოვლისა მის, თუ ვითარითა განზრახვთა გვიკეტდა იგი კარსა, დააპირა რა წარყუანაჲ მისი, შემოვიდა უფერად ერთი მოჭუტებული კაცი, დავერდა მეტლთა ზედა და ლაღად-პყო კრემლთა წორის: „ბეგზადა აფენდგმ! თანა-წარპკვლით მწუხარებათა მათ, რომელნიცა ვამიზეხათ თქვენ ჰაბუქმან კაცმან ამან ღმრთისათჳს. მიუტევეთ მას იგი კაცთმოყუარებისათჳს. იგი არს მხოლოდ შობილი ძეჲ უმოჭუტებულესთა მშობელთა. უკეთუ წარავლენ მას ფაშისადმი, ვერ განერიგების იგი ჰშთამოსარჩობელსა და მემუშნი მისნი აკლებასა, რომელნიცა მის მიერ (ესე იგი ძისა) უამისოდცა ითმენენ მრავალსა მწუხარებასა. ვინაჲთგან იგი არს შემცდარ გონებასა ზედა. განათავისუფლეთ იგი. მით რამეთუ მოგცესთ თქვენსცა ღმერთმან თავისუფალ მშვიდობიანი გზაჲ. პატივეციით ვედრებასა ჩემისა მოჭუტებისასა და მით დამადგინეთ მე მლოცველად ღმრთისადმი მშვედობით მისლჳსათჳს თქვენსისა მამულსა შინა თქვენსა“.

მსმენმან თხოვისა მოჭუტებულისა ამის, აღვეყენებინე იგი მყისულ და ვუებრძანე ჰაბიბ კავაზსა განტევებად პყრობილისა მის, გარნა მან, ორცალათუ მცირედ მიმღებმან ბრძანებისა ჩემისა, მომიგო ესრეთ: „ბეგზადა აფენდგმ! ოდესცა საცნაურ იქმნა ესოდენთა ერთადმი ბრალი კაცისა ამის, არღა უკუშ შესაძლო არს დაფარვად მისა, რომელ არ მიიწივოს სმენადმდე ფაშისა ანუ ჰა-

8
10
18
20
25
30
35
40
323

იასა და უკეთუ მოუტსენებულად მათსა განუტევებ ამას, მაშინ შემდგომად წარსლსა თქუშისა უთუოდ ვიქმნები მე თანამდებ დათმენად მის წილ დას-
ჯისა მის მიერ მსახურებულისა და ამაღ, ვერ აღმასრულებელი თქუშისა ამის
ბრძანებისა, წარუდგენ კაცსა ამას ქაიას, რომლისა ძლითცა განვარინებ თავსა
5 თვსსა შესადგომელისა რისხვსაგან მისისა.

35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45
ქსთქუა რა ესე, წარიყუანა პერობილი იგი და წარვიდა. ხოლო მოკუცი
მეოხი მისთვს, მთქველი ჩემდა მდლობისა, შემდგომი კუალისა მათისა, მოსწე-
ვიყო ჰაბიბი კავაზსა, მიეცა მისთვს რაოდენიმე კურუში და მის ძლით დაეკსნა
ჰაბიბი იგი ტელთაგან მისთა, რომლისათვსცა მიაშბო მოქცევულმან გზით ჩუშნ-
და თვთ ჰაბიბი კავაზმანეე.

თავი მათე

24-სა დილით წარვგზავნე კაცი ჰაჯი აჰმად ბეგისადმი შესატყობინებე-
ლად, თხოვისამებრ მისისა, რათა წარმოსლვეულიყო ერთად ჩემთანა წინამდებ-
ბარეჟსა მიმართ გზისა, გარნა პატრონსა სახლისასა, რომლისასაცა იღვა იგი,
13 ეთქუა კაცისათვს ჩემისა, რომელ ტსენებული ბეგი წარსლველიყო წინასუშ დღე-
სა. მიმღები ამბავისა ამის, წარმოველ მაშინვე კაისარიით
თვს წარმოსლვა ჩემისა საარზრუმოსა გზასა ზედა, ვითარცა ითქუა ზემო, სას-
კილილით დადგინებულთა მოქირავვთა და ცხენებითა.

20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34
ჰაბიბი კავაზმან გამომაცილა გარე ქალაქისა ერთისა ეამისა საეალსა, რომელიცა
შემდგომ უკუნ ვაქცივე მდლობითა ულიტონოათა. კაისარიით განმოვლეთ რა
ოთხისა ეამისა საეალი, რომელსაცა ზედა კინლადა სრულიად არ შეგვწყუნა
არმურმან შვისა სიცხისა, ჰშთამოვძლით ადგილსა კაირხონად წოდებულსა, ცი-
ვისა წყაროჟსა თანა და შემდგომ მცირედ შესლშნებისა
თვს კაირხონასა წარსლველთა კუალად, ვეღეთ სამსა ეამსა და მზისა და-
35 ტლომასა თანა დავიბანაკეთ ადგილსა ჰაჯიჩაირს განტარებად ღამისა. აქ ვუბრ-
ძანე რომელთამე ჩემთა დადგმად კარავისა, რომელთამე
თვს ჰაჯიჩაირისა მოვარშუად ჯორცთა სავანშმოდ და სხუათა დაწყობად

ბარგთა რიგით გარემოს კარავისა, სადაცა ესრეთუშ მოვიდნენ მგზავრნი ორი-
სულს კერძოათ, სუბუქ-ცხენოსან-ჭურვილნი; ერთნი კაისარიით და მეორენი—
30 მისდამი მიმომავლნი და ჰშთამოვძლენ მეზობლად ჩუშნდა, რიცხუთ ორისულს
კერძოჟსა 15-ნი კაცნი, რომელთაცა მოწევენასა თანა ბინდისასა დაიკეთეს თოფ-
ტანბაჩანი, მომმარჯუმებლთა სხუათაცა იარაღთა. ესევეითართა განმზადებთა
324 მათთა შუნეს ჩემ შორის იქვნი პატივოსნებთა ზედა მათთა, რომლისათვსცა
ვეითხე მათ მიზეზი. ამას ზედა ერთმან მათგანმან მომიგო შემდგომთა სიტყუ-
35 ათა შინა: „ადგილი, რომელსაცა ზედა თანამდებ ვართ ჩვენ ყოველნი განტა-
რებად ღამისა, არს გარემოცულ ერთაგან ბარბაროსთა და ფრიად საშიშ. ეს-
რეთუშ, აქაჟთ, ვიდრე ხუთისა დღისა სავალსა გზასა, რომელსაცა ზედა გე-
გულუმბისთ თქუშნ სლუად, ცხოვრებენ მხოლოდ ოდენ ქურთნი მახლობლად
გზისა ორისულს კერძოდ და ამისთვს გმართებსთ თქუშნ, რაოდენცა შესაძლო
40 არს, სიფრთხილით სლუაჟ და დადგომაჟ, ვინაჟთგან განგრძობასა შინა ხუთ-
დღეულისა გზისასა ყოველსა წამსა ექუშმდებარებით თქუშნ ქურთთა მიერ
თქუშნდა მოსაწეველსა განსადელსა და უფროს ღამით, დროსა დაბინაებისა
თქუშნისასა, რომელთა მიერცა, არცალათუ ესთა მახლობელსა ადგილსა კაი-
სარიით, ვითარსაცა ვართ ჩუშნ აწ, ძალ-გვიძს უფიქრებულად ყოფაჟ მათ
45 მიერ“.

კაცი ესე თუმცა გამომიწერდის სხუათათჳს ბარბაროსებასა და მტერობა-
 სა, გარნა მე თვთ ამას და ამხანაგთაცა მისთა არ უმციირეს ვრაცხდი ავაზაქ-
 თა მათ ზედა ჩუშნ მიერ მგზავრობასა შინა ჩუშნსა შემთხუშვად მოსალოდე-
 ბელთა, რომლისთათჳსა დასითურთ ჩემით, 22-თა კაცთა ვამო შემდგარით, სო-
 ვიმარჯუნით საჭურველნი ჩუშნნი წინაშე თუალთა მეზობელთა ჩუშნთასა და
 თჳს ლამით კარაულთა დადგინებისა
 შემდგომად ვახშმისა დავადგინე კარაულად ოთხნი კაცნი,
 სახელებრ: ნასალდათარი ვასილი. მეორეა — გრიგორ
 რუაძე, მესამეა—გლაზა კნოტისშვილი და მეოთხეა—პეტ-
 რე ბაქლაშვილი. მოუწოდე ჩარვადარსა ჩემსა ქეშიშ-ოლლი იაკობსა და მოსე
 ბერუაშვილსა, რომელთაცა ვუბრძანე მისლულად მეზობელთა მათ ჩუშნთადმი
 და გამოცხადებად, რომელ, უკეთუ რომელნიმე მათგანნი უღროოდ მოეახლო-
 ებიან ბინასა ჩუშნსა ანუ პირუტყვეთა ჩვენთა და არ აცნობებენ პირველვე მის-
 თჳს კარაულთა ჩუშნთა ადგილითუშ თჳსით, მაშინ ესენი მოვეტყევიან მას, ვი-
 თარცა საიქუშლსა და მტერსა; ხოლო კარაულთა მივეც ბრძანებაჲ, რიგით
 ჳმამდლოდ ზაჯილისა შემდგომთა ლექსთა:—„ქიმ გელჯრ!“—ესე იგი, ვი მო-
 დის. ესეგუარისა სიმკაცრეჲსა მიმღები, მე უვლადი თვთ გარეშოს კარაულთა
 ჩემთა, მპყრობი ჳელთა შინა თოფისა. ვანელასა თანა სამისა ჟამისასა გა-
 მოცულაჲ კარაულნი ესე და ოთხისა წილ დავადგინე ორი სხუაჲ, რომ-
 ელთაცა იდარაჯეს რა ერთი ჟამი, ავიყარენით სიბნელითუშ, გამოიჩინება-
 სა თანა ცისკრისასა.

25-სა. განმგრობთა გჯისა მოვაწივეთ ჳარვანსარასა
 სულთანონად სახელდებულსა. ესე არს სამძღვრად კა-
 ისარიისა და სუვაზისა, ვიარეთ აქედამ კულად ექუსი
 ჟამი და მოსლველთა უშენსა ადგილსა გოლიერად ჳმო-
 ბილსა, ვანესიუსნეთ ექესკამ-ნახევიარი. შემდგომ აქაჲთ
 წარმოსლველთა ვავმოვლეთ სოფელი სარიოლანი, ვვლეთ პერმეკა სამი ჟამი
 და ჩამოვჳქვდით უქმსა ადგილსა ჳამალაკბელის. აქ უმეტესი იყო შიში ავაზაქ-
 თა მიერ ჩუშნ ზედა დასხმისა, ვინაჲთგან ჩნდნენ მახლობ-
 ლად ჩუშნსა ერთისა ვერსტისა სიშორითა ალაჩულნი
 მათნი. ვაკარაულე კერობათა ჩემთაგანნი ორ-ორნი პირ-
 ველისამებრუშ თვთოსა ჟამსა, ესე იგი იესე შოშიაშვი-
 ლი და გრიგორ რუაძე; შემდგომად—გლაზა კნოტისშვილი და ვასილი ნასალ-
 დათარი. მერმე—პეტრე ბაქლაშვილი მოსე ბერუაშვილითურთ, ხოლო უჟანასკ-
 ნელ—მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და ოსეჲ ალთიშლორთი, და ვითარცა
 დაშთა რა სამი ჟამი განთიარდღე, შევეუდევით წინამდებარესა გჯასა.

26-სა. ლამითუშ წამოსლველთა, ჩუშნ ალიონსა თანა მჯისასა შეგვემთ-
 ხვენენ გჯასა ზედა 500 კომლადმდე ცოლ-შვილით და საქონლითურთ მომავალნი
 ჳურთნი დაბანაკებად სხუასა ადგილსა, რომელთაცა პირისპირ ჩუშნსა არარაჲ
 უჟადრიესთ ჳელ-ყოფად. დამტყეებელთა ადგილითი-ადგილად გარდამბანაკებე-
 ლისა ერისა ამის უჟანით ჩუშნსა, ვავმოვლეთ მახლობლად სომეხთა სოფლისა,
 სახელით კარაულასა, რომელსაცა შინა შევიდნენ სპირი-
 ღონ სივინი და გრიგორ რუაძე. უჟანასკნელი ესე ეცნოთ
 რომელთამე სომეხთა იერუსალიმს შინა ჩვენს დროსა ყოფისა ძლით. მათ მიერ
 მსყიდულნი კულსტობთა მოვიდნენ ჩუშნ ჳშთამომჳქვდართა მქუანენსა ზედა ახ-
 ლოს წყაროესა თანა გულთა მლხენელისა, ადგილსა ისანნადსა. სლუჲა ჩუშნი

თჳს სოფლისა კარაულასა

5
10
15
20
25
30
35
40
45

5 თუ ადგილისა ხიანა-
დასა იყო აქამდე ხუთეამ-ნახევრისა, ხოლო აქაჲთ შევსძინეთ
ზემოღანიშენულთა ჟამთა, გამოვლითა სომეხთა და თა-
თართა სოფელთა კარაფუკარასა და ჩაირიშლილისა შემოკლებითა გზისათა,
თუ სოფელთა კარაფუკა-
რასა, ჩაირიშლილსა და სამეამ-ნახევარიცა, სადაცა გზასა ზედა ვავლახე ჩარვადა-
5 თუ ედიგ ვლესა ედიგსა მიგებებად აქა შესადგომელისა დღისა. აქ იყო
ყოვლითურთ უიკუტელი შიში, სიტყუათამებრ მოქირავეთათა, ვინაჲთგან ვი-
დევით შორის ორთა სოფელთა მაჰპალიანთასა, ესე იგი ჩაირიშლილისა და შარ-
კიშლასა; ვადარაჟე თანამყოლნი ჩემნი პირველისა მაგალითისამებრვე რიგი-
10 თუ სოფელთა ჩაირიშ-
ლილსა და შარკიშლასსა თა და ზავილითა—„ქიმ გელჯ“. ამის ძლით უკუნ-ქცე-
ვულ იყუნენ ჩუშნდა მომავალნი ქურთნი და, შესლველთა
შარკიშლასსა, მოეპარათ სახლებიდამ რაოდენნიმე ჯარ-
ძროხა-კამბეჩნი. არამედ ჩუშნ, განრინებულნი თვნიერ ყოვლისა წინააღმდეგ შე-
მთხუტულეებისა, ავიყარენით აქედამ განთიადმდე ორეამ-ნახევარ დაჰშოთმასა
15 თანადა წარვედით.

27-სა. გამოჩინებასა თანა დღის სინათლისასა, შემოვედით სოფელსა შარ-
კიშლასა. ერთმან აქ მცხოვრებელთა თათართაგანმან მოგვაგება დუქნით თუხით
ბალი, თქემულთამებრ მისთა ახალკრებული და ვინაჲთგან სინათლეჲ დღისა,
ჯერეთცა მყოფი უსუსურებასა შინა თუსსა, აკლდა სიყრმისა ძალსა, ამისთუს
20 ზეწარი ლამისა, თუმცა აღკეცილი, გარნა არა სრულიად, აბრკოლებდის სახედ-
ველთა ჩუშნთა განცდად და ცნობად სილისა მის სიხსლევსა. მარა მიუხედე-
ვლად ბრკოებისა ამის, რწუმუნებულთა სიტყუათა ზედა თათრისასა, იყიდეს რო-
მელთამე კერძობისა ჩემისაგანთა რაოდენნიმე ოკა¹, ოკა—16-ს ფარად, რომლისა
მიერცა ვცანით გაქურდულა სოფლისა მათისა ზემოაღწერილისა ჩვენზედა მო-
25 მავალთა ქურთთაგან.

აქაჲთ. განვლეთ რა გზაჲ ერთისა ჟამისა, შეგვემთხვეა თათარი ერთი,
რომელმანცა მომიარლანნა ერთი ჯელსაჯოცი ბალით სავესე და რომელსაცა მი-
ვეც ერთად ჯელსაჯოცითურთ მისით ორი კურუში; ადგილითა ამით გამოვია-
რეთ გზაჲ ხუთეამ ერთის რუბისა და მოსლველნი ახლოს
30 თუ სოფლსა ხანჩაირისა სოფელსა ხანჩაირისა, დაესდევით ველსა მისსა წყაროსა
თანა მცირედრე შესვენებად; ხოლო აქაჲთ განმგძობთა გზისა კულად ორსა
ჟამსა და სამსა რუბსა, დავიდამეთ შაქაროლის სოფ-
თუ სოფლსა შაქაროლ-
ლი მაშირლისა ელსა, მაშირლისა წინა ველსა, წყაროსა თანა.

28-სა. გაუთენებლივ გავისტუმრე აქედამ სპირიღონ
35 სივინი და მიხაილ დრაკულე კრიტიკოსი სუვაჲ ჰალაქსა ფირმანითა ფაშისა
მიმართ ელხაჩ ბაიარამისა ბუიართისა თხოვად და ჩუშნცა შევედევით მვის კუ-
ალსა მათსა. მსლველნი მალალთა შიშველთა მათთა ზედა და შორის მათსა
ხუთეამ-ნახევარსა, რომლისაცა განგძობასა შინა გზისა მიერ დამაშვრალთა და
სიცხესა გამო თუითქემის ნახევარდ შელანძველთა, მივეციით თავთა მოსუშნე-
40 თუ ჩალლა სოფლის ხა-
ჩაიროლსა ზაჲ ჩალლა სოფლისა საჩაიროსა, შუშნიერისა ველისა
მოლსა ზედა. შემდგომად შუვადლისა წარსლველნი აქე-
დამ, დავწინაურდი მე მსახურით ჩემით პეტრე ბაქელა-
შვილით, ვიარეთ ფრად მალალთა მათთა აღმართ-დაღმართთა ზედა ვიდრე
ხუთ ჟამდმდე, განვედით სუვაჲ მდინარესა თუმცა ქვთკირისა ჯიდსა, გარნა

¹ ოკა - ერთი ოკა სამი გირვანქა წონით.

ფრიად დაწინილსა და ბოძებითა პყრობილსა, სადაცა კიდურსა ამის მდინარე-
 სასა წულილთა ჯავთა და ხეთა ქუშუშე გარდამჟდარმან ცხენით. შევეუადე
 ბარგთა და კაცთა ჩემთა, ვინაჲთგან ჯერ-გვიჩნდა შესლულად სუვაზსა შინა, არა-
 მელ მოჭირავესა ჩემსა გაეწივა პირისპირ ქალაქისა ამის და მშთამომჟდარიყო
 ბარგ-კაცებით ჩემით. ვცან რა ესე ერთისა მომავალისა თათრისაგან, გაეპკლი
 კუალად ჰიდსა, და მისლულმან მათ ჩემთადმი ქალაქისა ამის საჩიროსა კი-
 ზილგირმალსა განსულუნებულთა, წარვაქცევიენ ჩარვადარი
 თქს კიზილგირმალის სა- ქეშიშ-ოღლი იაკობ და რაოდენ შეიძლებოდა დიდროა-
 ჩაროხსა ნისა ჯოხებითა დავარბილებინე კაცთა ჩემთა არათუ ოდენ
 სხეული მისი, არამელ მკუხანეცა გონებაჲ მისი. მერმე წარველ პეტრე ბაქლა-
 შვილით და ამ დარბილებულის ქეშიშ-ოღლი იაკობით სუვაზ ქალაქსა შინა პოე-
 ნად სივინისა და კრიტიკოსისა და განხილვადცა ქალაქისა ამის, რომელსაცა ში-
 ნა შესლულმან, გავისტუმრე ჩარვადარი ჩემი მოძიებად სივინისა და მე მსახუ-
 რითურთ ჩემით ვიწყე სლვაჲ ქუჩათა და ბაზართა შინა ამის შენობისათა.

თქს სუვაზ ქალაქისა ქალაქი სუვაზი მდებარებს ეაკესა ადგილსა სამე-
 რეთით მდებარეხსა მთისა ძირსა. ამას ქალაქსა შინა არს
 მაღალი გორა ზედ ციხე შენებული, რომელსაცა შინა ცხოვრებს თვთ ელხაჩ
 ბაირამ ფაშაჲ, თქსისა ნათესაე-მახლობლებითა, ხოლო გარემოს ციხესა ამის
 ეაკესა ზედა არს ქალაქი ესე დაშენებული 8 კომლთა ბერძენთა, 1400 კომლ-
 თა სომეხთა და 6773-თა კომლთა მაჰმადიანთა მიერ. პირველთა აქუსთ ერთი
 და მეორეთა—ორი ეკკლესია, ხოლო უჯანასკნელთა—19 ჯამი თხემ-ოჭროვან-
 ვერცხლიანებული ესოდენითავე მინარებითა.

ჰავა-ჰაერსა ამის ქალაქისასა აქებენ ზოგად ყოველნივე მკვდრნი და მწირ-
 ნი მისნი. არიან ამას შინა მრავალნი წყარონი და ბაღა-ბაღნი. ჩრდილოთ კერ-
 ძოდ მოუდის მდინარეჲ სუვაზ საკმაოდ დიდი, მდიდებობელი მრავალგუარითა
 თევზითა. ჰქონან მდინარესა ამას ორნი ჳიდნი ჳტყირისა—დასავლეთისა და
 აღმოსავლეთისადმი ქალაქითა ამით. პირველი არს 16, ხოლო მეორეჲ 18-კა-
 მართანი. ხოლო რააცა შეეხების სივარძესა ქალაქისა ამისსა, არს უმციარეს
 ვერსტისა, მაშასადამე სივარცეჲ კუალად უმციარეს მისა.

სპირიტონ სივინმა, მომტანმან ჩემდა ფაშის ბუერითისა, დავსხედით რა
 ვახშმად, მიაგმო შემონათუალი ფაშის ზარაფბაშისა სომხისა გეორჯ ალასი, მით
 რამეთუ გზასა ზედა გემართებს ჩუშნ ფრიალითა სიფრთხილითა სიარული. ვი-
 ნაჲთგან არს შიში ქურთთა მიერ და უფროს თვთ არზრუმსაცა შინა აღძრსა
 ძლით დელიბაშთასა პირისპირ ჰაფის ალი ფაშისა. ამასუქ გვეურქ ალას ეთ-
 ქუა სივინისისათჳს დღეს დილით აქედამ წარსლუჲა ჰაჯი აჰმად ბეგისა.

29-სა. მეოთხესა უამსა შემდგომად სადილისა წარ-
 თქს ხარვაზ სოფლისა მოსლელუნი და მსლველნი სამეამ-ნახევარსა, ვეწვევნი
 ხარვაზ სოფლის ბოლოსა, ახლოს დიდისა გზისა, სადაცა განვატარეთ ლამეჲ
 კარაულთა ყოლითა.

30-სა, აღმდგარნი უადრეეს განთენებისა, შევეუდევით გზასა გონებისამებრ
 წინამძღომელისა ჩუშნისა შაბუნკარაისარისადმი მიმუჟანსა, გარნა სიბნელესა
 გამო დაგვიკარგა მან იგი. აღმოსლუასა თანა მზისასა შეგვემთხვა თათარი ერ-
 თი, სუვაზისადმი მიმავალი ცხენით, რომელმანცა დაგვადგინა სწორესა გზასა
 და რომელთაცა განწორებულთა მისგან ვიარეთ ექუსთ უამადმდე; მოვედით იარ-
 სადის საჩიროსა წყაროიან-ბალახიანსა. ერთისა ბორ-
 თქს იარასადის საჩიროსა ცუნა ძირსა და განვისულწნეთ სამჯრობადმდე. შემდგომ
 მოსლუამან წუმისა განსიდესა სიცხეჲ. განაცხოველა ბუნებაჲ, სიცხისა მიერ მო-

6
 10
 15
 20
 25
 30
 327
 36
 40
 18
 319

უძლეურებული, განაახლა ჰაერი, განგვამწნო მოგზაური და შეგვაცუნა გზასა, რო-
 მელიცა განვაგრძეთ ოთხეამ-ნახევარსა, გამომვლელთა დიდისა სოფლისა ძლით
 იარასადისა, მრავალთა სომეხთა და თათართა მიერ დაშენებულისა; ხოლო
 მოსლულენი ძირსა კაზგოლ მთისასა და ჰაჩიჩაირადცა წოდებულსა, დავსდევით
 მწუანესა ზედა კიდურსა თანა კარასუსსა ანუ შავისა
 თუ კაზგოლისა წყლისასა დარაჯათა დადგინებითა.

31-სა. ოდესცა დაშთა ორი ეამი მოწვენიდმდე დღესა, წარვმოვედით
 მთასა შემოდგომითა და მას ზედა სლვთა. ხოლო გამოვლეთ რა ესე, განგვანათლა
 ნათელმან დღისა. გამომვლელთა ერთისა ყოვლითურთ შუშნიერისა ველისა, მოვა-
 წივეთ კმად დიდსა სოფელსა კუშჩუქს, მაღალსა ადგილსა დაშენებულსა, და ჰშთა-
 მოსლულელთა დაღმართსა მისსა, დაგვხუდა კულად თვთ
 თუ კუშჩუქ სოფლისა უშუშნიერესი და ხელუა-გრძნობათამომაცდომელი ველი,
 მრავლით უდიდესი პირველისა. გაემოვლეთ ესეცა და მოვედით მცირესა სო-
 ფელსა იაფასსა. აქ დაგვიწყო ერთმან თათარან თხვოვან
 თუ იაფას ხოფლისა ზურისსა გაუსინჯულად ბარვთა ჩემთა და არმწანდელ-

მან უამისოდ განტყევისა ჩუშნისა, რომლისათუცა ვაჩუშნე მას ერთად ბუი-
 თისა თანა სუვაზის ფაშისა ელხაჩ ბაირამისა ფერმანცა, გარნა მან არცალათუ
 ღირს-ჰყუნა იგინი დახელუად სახედულელთა მიერ თუსთა. თათარსა ამას ურჩი-
 ვე წარკითხუა მათი და უკეთუ თვთ არშემძლეებელ არს მისა, მაშინ მოუწო-
 დოს სხუასა ვისმე სოფლით თუსით კითხვისა მეცნიერსა, რომლისა მიერცა
 სცნობს, მით რამეთუ არა ვართ ჩუშნ ვაჭარნი. და მაშასადამე თავისუფალცა ყოვ-
 ლისაგან ზურის ძლევისა; არამედ არ ისმენდა ურწმუნოჲ ესე არავითარსამე კა-
 ნონიერსა თქემასა და წინადადებასა, მთხოველი ზურისსა და მპყრობი ერთისა
 ბარგვიდებულისა ცხენისა ჩუშნისა სადავეთა ჰელთა შინა თუსთა. ესევეთარსა
 დროსა მისისა უსმენელიობისასა, ვუბრძანე კაცთა ჩემთა წართმევად მისგან ცხე-
 ნისა ჩუშნისა, რომლისათუცა უურეს პირუტყუსა კაცმან ამან აღმოძლო წელით
 დამბაჩა და ეგულეებოდა მოკლუად მისა, რომელიცა იკადრებდა პირველ მიხ-
 ლოებად მისდა. მხილველმან ესევეთარისა ქეცევისა მისისა, მივაპარე მას ზურ-
 გით კერძო მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი და შევაპყრობინე. ამას მივაშუშ-

328
 30 ლენ სხუანიცა კაცნი ჩემნი, წავართმევინე დამბაჩა, დავაცემინე თათარი ესე
 და ეგოდენ ვაბეგვინე ტორებით, ვიდრემდის მოაკლდებოდა სულთქემასა, რომ-
 ლისათუცა გამოკვდნენ სახლებით თუსით დედაკაცნი, აღიღნეს კეტნი და ქუ-
 ანი, მომპართველთა ჩუშნდა შურისგებად. დედაკაცთა ამათ შორის იყუნენ სამ-
 ნი მოტუტებულნი კაცნი, რომელთაცა დაამშვიდნეს მდედრნი ესე, მცნობთა
 35 თათრისა ამის გალახვს მიზეზისა და მხილულთა ფერმან-ბუიერისათა. ვნებუ-
 ლი თათარი ესე მწადადა წარმეყუნა ჰელკრეული შაბუნკარაისარაისა, გარნა
 მოტუტთა, მედრებელთა განთავისუფლებად მისა, განმატყევიბინეს იგი, რომლი-
 საცა დამბაჩა, წართმევეული დროსა მისისა შეპყრობისასა, მივაქცივინე კაცთა
 ამათდამი. შფოთსა ანუ განსაცედლსა ამას განრინებულ-

40 თუ კურჯოვას ჰევისა, სუვაზისა და არჯრუმისა საფაშოთა განმყოფელისა სამძღურისა
 თა ვიარეთ ხუთეამ-ნახევარი მათათა ზედა და ჰეგობათა
 შორის და განვისვენეთ სამკრობადმდე ჰევისა კურჯო-
 ვასსა რიყესა ზედა, კიდურსა თანა მომკროსსა მდი-
 ნარეჲსა და წყაროსასა მოლითა მდიდარსა. შემდგომად
 სადილისა დავსუთ ნიშნად ბეჭი ცკოვარისა შუეასა ადგილსა შახალნიშენული.

და დავეუწყევით სროლაჲ თოფითა. ამოღ წარვაგებდით წამალთა, ტყვათა და ცდათა მოხვედრებად ნიშნისა ამის. კაცად-კაცადმან ჩვენგანმან ვიეთთამე ვესროლეთ ხუთ-ხუთი, ვიეთთამე შვდ-შვდი და რომელთამე ცხრა-ცხრაჲ, გარნა არა თუ ოდენ ხალი ესე დარჩა უვენებელად, არამედ მთლად ბეჟიცა განერა განმწონველთა მეხთა ჩვენ მიერ მასზედა დაშენილთა.

5

კურჩოვოჲ ესე არს სამძღუარი განმყოფი საფაშოთა სუვაზისა და არზრუ-მისათა, საღითცა წარმოსლულთა ვიარეთ მართლად ძნელნი სასლუქლნი მთანი, ველნი, ჭებნი და კანკლულობილნი კლდიან აღმართ-დაღმართნი, მოვიწივე-ნით ბანაკსა ქურთთასა ჰაბაშილასსა, მრავალ ბორცოვანსა და მწყსილ ცხოვართა მიერ თუითქემის სრულიად დაფარულსა, რომელთაცა შორის იყუნენ ესრეთუშ მძოვრად აქლემნი, ცხენნი, კვცნი, ჯორნი და ვირნი. ბანაკისა ამის გამო გამომგებელთა ჩვენდა მამრ-მღედრთა ვთხოვეთ გასასყიდი ცკოვარი, თოხლი, ბატკანი ანუ ყუშლი. სამთა პირველთათჳს გვრქუმს უარი, ხოლო უკანასკნელი მოიღეს მღედრთა მათ შორის უქაბუქეს-ულამაზესთა. მოგვეცუს ყოველნივე ერთად სიმრავლემან ღედაკაცთა ამათამან და მიგვეპატიეებოდიან კაცად-კაცადსა საკუთრად განსუენებისათჳს ალაჩულთა შინა მათთა. ჩუშეულეობისამებრ ვიყავ მე სამგზავროათა სათუალითა, რომლისაცა მხედლქლნი და უგუნურებათა ძლით თჳსთა განკვრებულნი ღედანი ესე მისგან ღიმილით მოცუ-ლითა სახითა მანიშნებდიან ჩუშნებად მათდა მისა. მხილუქლმან ესევითარისა დაკუშთებისა მათისა ჩვენდა და გამრიღებელმან მათმან, გავსძარ ცხენი ჩემი და გამქენებელი მისი მოვეწივე ბარგსა ჩემსა; გარნა დამშთენ მათ შინა სპირიდონ სივინი, მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე, რომელთაცა ეყიდნათ მათგან ახალი ყუშლი, გარნა მიმსყიდველთა ამათ მოეჭრათ მალეით რუაძესათჳს შინლით ყვითელი ღილი, უთუოდ მათ მიერ ოქროდ გონებული. უკანასკნელ მოგვეწივენ ესენიცა.

10

15

20

25

განმგრობთა კულად სლჳსა ჩუშნისა სამ-ჟამნახევარსა და მოსლულნი კურბაიაზსა, დავედგით განტარებად ლამისა, სადაცა ავაღვმევიენე კარავი, შემოეაწყობინე გარემოს მისა ბარგი ჩემი და დავეყენე ექუსნი კაცნი დარაჯად.

თჳს კურბაიაზისა

იენისსა 1-სა

30

მზისა აღმოსლჳსა დროჲთ ვითარცა განვლო ორმა ჟამმან, წარმოსლულნი შემოვედგეით მთასა, ვიარეთ უუაღმართესთა მაღალთა მთათა, თანასწორ ვითარ დაღმართთაცა ზედა, ესრეთუშ ჭებთა და ველთა შორის ექუსეამ-ნახევარი და მოვედით შუშნიერსა და პირად-პირადთა სუნნელ-მეშულ ყუავილთა მიერ შემკობილსა ბორცუსა შაპინაჩიმანსა, ახლოს ცივისა მდინარეჲსა თანა რაოდენმე განსლუნებად. ბორცუსა ამას ზედა დავადგმევიენე კარავი, რომელსაცა შინა შესლულნი სპირიდონ სივინითურთ ვჰსკვრეტდით მდინარეჲსა ამის კიდურთა და გარემოს მისა მღებარეთა მომალლ-მომდაბლოთა ადგილთა, ნაწილ-ნაწილად საამოთა ტვერთა მიერ დარდილებულთა. ძირსა ბორცჳსა ამის წნორთა შორის იყუნენ სამნიცა სხუანი მგზავრნი, ჰშთამომჰდარ, ცხენ-ჯორ-ვიროსანნი, რომელნიცა სხდნენ საღილად და შეექვევოდიან უბნობითა, ვითარცა მოვედით აქჲ. ხოლო ჩემთა, შემდგომად ბარგსა დალაგებისა, ჯელ-ჰყუშს განმზადებად საღილისა ჩემთჳს. დროსა ამას

329

35

40

• თუ ადგილია ამის ზეყო-
რულეთა მოხლასა და მათ
მიერ კმნილისა უწყსოვ-
ბისა

მოგვესმა მოულოდებელი ყვრილი, ზაქილი და კიენა
რეველნი ურთიერთისა შორის, წარმოებული რაოდენ-
თამე უცხოთა კაცთა მიერ, რომელთაცა დაერთუნენ
ცხენთ ფერტა ღვრიანნი და ჳმანიცა მიმომრბენთა კაც-

5 თა ფერტანი. მიმპყრობმან კარვით წარმოებათა ამათდამი სასმენელთა, დავა-
ყარეთ ყოველთავე ჩემთა ჩემითურთ საჩქაროდ თოფ-დამბაჩათა წამალი საბი-
რის წამლით და აღესდევ რა განსლულად, შემოვიდა ჩემდა მომთხრობელად მიხილ
ღრაკული კრიტიკოსი აღრევეულებისა ამის მიზეზთა და მრქუა მოსლულა რაო-
დენთამე ცხენოსანთა და მათ მიერ გარეკაე ჩემ მიერ ნაჭირაებთა ცხენთა; ეს-
10 რეთუშ დაელახათ ახალმოსლულთა ამთ კაცთა სამნი იგი, უწინარეთი ჩუშნსა
აქ ჳშთამომჳდარნი და განედვენათ. ქარვანბაში ჩემი ქეშიშ-ოლთა იაკობ, მიმ-
შუსლებელი ცხენთა თუსთა, მიჳქუსმდებარებიყო მკუახეთა კაცთა ამთ აღტ-
ყინებულსა გულისწყრომასა, რომელთადმიცა წარვგზავნე მსახური ჩემი პეტრე
ბაქლაშეილი მოწოდებად. თათართა ამთ, მოახლოებულთა კარავისა თანა,
15 დაგვზანეს ომხიანითა ჳმითა: „აღდეგით, წარვედით, მალე, მალე, თორემ
დაგვაფეთ ერთიანად, ვინაეცა და რაოდენიცა იყოთ თქუსნ“.

სიტქუსს რა ესე, ერთი მათგანი შემოსლული კარავსა შინა დაჳდა სუშ-
ტისა მისთანა, მეორეე წამოწუა კარსა თანა მისსა, ხოლო სამნი სხუანი მათგან-
ნი ჳსდგენენ გარე ახლოს კარავის კარისა. ვკითხენ სუშტისა თანა დამჳდარსა თა-
20 თარსა:

— ვინანი ხარ თქუსნ, დამხსნელნი მგზავრთა განსუშნებისა და დამთხოვი
ჩუშნი აქაჲთ ეგვეითარიითა სიჳადულითა.

მომიგო ურწმუნომან:— ჩუშნ ვართ მსახურნი ალი ბეგისა, ადგილი ესე
არს მისი, დაყორულებული საქონელთათუს მისთა და ჩემდა რწმუნებულ და-
25 კრძალვად მისა. კაცნი ესე ჳელქუსშეთნი ჩემნი არიან ჩემ მიერ დადგინებულ
ხედულად მგზავრთა ზედა, რათა არავინ მათგანმან იკადროს მიშეებად ბალახთა
30 ამთ ზედა ცხენ-საქონელთა თუსთა, რომელნიცა მოვიდნენ ჩემდა მოვსენებად
აქ ჩამოხდომისათუს თქუსნისა და ამის გამო მოსლული ვერეკებოდი საქონელ-
თა თქუსნთა, რომელთაცა მომშველებელი ჩარვადარი თქუსნი, გზასა ამას ზედა
35 ხშირად მოსიარულეჲ და მეცნიერი, მით რამეთუ ადგილი ესე არს ალი ბეგი-
სა ყოველწლიე დაყორულებული, და ამას ზედა ჳშთამომახდენელი თქუსნი გავ-
ლახე კარვად, და აწ თქუსნცა აიყარენით აქედამ, ვინაჲთგან ჳსცანით, რომელ
უკანონოდ გარდამჳდარხართ თქუსნ აქა.

თათარი ესე ჩნდა ლაპარაკათა შინა თუსთა ვითარმედ შეშინებულად და
36 თუითქემის ცრულცა. ამისთუს ვკითხენ სახელი მისი.

მიპასუხა:— მაჳმად.

ვკითხე კულად:— მაჳმად, ვინ არს ალი ბეგ, საღ`ცხოვრებს და ვითარ და-
მარწმუნებ, ვითარმედ ადგილი ესე და შენ იყუნეთ ალი ბეგისა მის, რომლი-
სათუსცა უბნობ შენ. მე სამკრობადმდე არ წარვალ აქედამ, და უკეთუ შემძლე-
40 ბელ ხარ, შეებე აწ კაცთა ანუ საქონელთა ჩემთა და მაშინ სცნობ საუბედუ-
როდ შენად, თუ ვისთანა გაქუს საჳმეჲ. თუთ ალი ბეგი იგი, რომელსაცა თუს
ევს ადგილი ესე, ვერ მოიქცევოდა ჩემთანა ესრეთ მკუახედ, ვითარცა შენ; და
ვინაჲთგან ესრეთ, აწუშ გუავგზავნი კაცთა ჩემთა მისლამი და შევატყობინებ მას
შენ მიერსა ჩემდამო შეურაცხებასა; ხოლო შენ, მიღებადმდე მის მიერისა ჳა-
45 სუხისა, ჳერ-ვიჩნს დამთე ჩემთანა და მაშინ, ოდესცა თქემულნი შენნი არიან
მართალ, განგიტეგებ მშვიდობით, და უკეთუ პირისპირ მისა, მაშინ გასწავლი,

თუ ვითარ გმართებს შენ შემდგომ მოქცევად ჩემებრთა თანა, რომელსაცა არ მომიციეპიეს მცირედითა მიწეზი შენთვის ესთა ცულად მოქცევისა და უბნობისა ჩუწნდა.

სიტყუანი ესე ვრქვ თათარსა ამას განრისხებულმან, რომლისა გამოცა ფერკრთომილმან მრქუთა:—აფენდემ! ალი ბეგ არს დიდი და დიდშემძლებელი კაცი, მცხოვრები დღეს სუვაზსა შინა. თუმცა არა აქუს სახელი ფაშობისა, გარნა უპისოდ არარაჲსა ძალუქს ქნად ელხაჩ ბაირამ ფაშას. და რად გაქვზაენით მისდამი კაცსა, ოდესცა იგი არა არს აქა. მოისუშნეთ თუნდა ხულადმდე, თუთ მე მოვაწსენებ მას თქუშნათს, რომელიცა არ გამიწყურების მას ზედა, რომელ გეცით თქუშნ ნებაჲ აქ შესუშნებისა და უფროს მაშინ, ოდესცა გაუგზავნით მას ჩემ ძლით რაოდენსამე კაცისა და თუთუნსა.

— არ მაქუს ჩუწულებჲა ძლევად საჩუქართა მათდამი, რომელთაცა არ ვიცნობ მე და არცა გავიშუშებ შენ, ვიდრემდის არ წარეგზავნი კაცთა ჩემთა სახლსა მისსა და არ ვცნობ სიმართლესა შენსა.

მიპასუხა მხლადმან თათარმან ამან:—აფენდემ! მე ახლავ უნდა წარივიდე დასინჯულად სხუათაცა დაყორულებულთა ადგილთა, დამითხოვეთ, წარეალ საჩქაროდ და მოვალცა თქუშნდა დაუყოვნებლივ.

— აროდეს იქმნების გაშეებაჲ შენი ჩემგან.

მომიგოთ:—ღმერთმან უწყის, რომ მალე მოვალ.

— ზომეც თავსმდეგი მოსლვსათს შენისა.

მიპასუხა:—აჰა იგი დაწიების აქ თქუშნთანა (მიმშვერმან გრძელისა ჩიბუხისა თვისსა ჩვენებად ჩემდა კარავისა კარსა თანა წამოწოლილსა თათარსა ზედა) და სხუათა წარვიყუან თვსთანა.

— კარგია! წადი და უკეთუ მალე არ უკმოიქცევი შენ, იცოდე მაშინ შეინანებს თავსმდეგი ესე განტყევისათს შენისა.

ოდესცა ცხთქ ესე, აღდგა თათარი ესე. მომცა სალამი, განვიდა გარე და, შემეძარმან ცხენსა, რქუა რაჲცა თავსმდებსა თვისსა კურთისა ენითა და წარივიდა მყისულ სამისა კაცებითურთ, რომელთაცა წარიყუანეს ცხენი ჩუწნთანა დაშთომილისა თათრისა. უკანასკნელი ესე, მხილულთა თავისა თვისსა მხოლოდ ჰელთა შინა ჩუწნთა, რომელთა მიერცა ვერა რაჲსამე საამოასა მიღებად მსასობელი, შეიჭირვებდა და ცდილობდა განტოლვად ჩუწნგან. ამან მთხოვა, რათა მივსეც მას ნებაჲ მდინარედმდე ჰშთასლვსა დაბანვად ჰელ-ფერჯთა თვსთა ლოცვსათს და ოდესცა მიიღო ესე, აღდგა, პირველად წარვლო ნელა და შემდგომ დაექანა ჰევისა შინა, სადაცა შეეცადნათ მისთვის ამხანაგთა მისთა. ხოლო ჩუწნ, განრისხებულნი სასითა ამით წინააღმდეგსა შემთხუშვასა და მსადილობელნი ადგილობითულს, წარემოველით დროსა სამკრობისასა, გარდმოვლენით კუალად რაოდენნიმე მთანი, თხემთა თვისთა შემრევი ვიდრე ღრუბელთა თვს შაჰინაჩინის ადგილისა მანისა ადგილსავე კარაულთა განწყსებითა.

2-სა. პირულსა გამოჩინებასა თანა დღისა სინათლისასა წარმოსლულთა, გარდმოვლეთ მთანი, სიმალით ფრიად უმეტეს წინა დღეს გარდმოვლილთა მთათა; გავმოვლეთ ველნი და ჰვენი მგზავრთა საკმოდ თვს ექი შაბუნკარაის-რიის ჰელთა დამაშერომელნი. გავმოვქდით შაბუნკარაისარისა ტუმან მდინარესა მდებარესა ჰილსა კურბალაქორფსა¹ და ვიდრე ერთვის ვერტი-

¹ კ უ რ ბ ა ლ ა არს სახელი, ხოლო ქ ო რ ფ ი ეწოდების თათრულად ჰილსა.

სა სიშორით ძუღლისა ანუ ესკი შაბუნკარაისარისა ახლოს ვაკე ველსა ზედა-
მარტივ სუღტებრ მდგომარეასა სურამისა ციხოვან კლდის მსგავსისა, გარნა
უციხო უშენ-უქმისა, კშთავმოვქდით შესუღნებად.

5 თუხ ჰაჳი აჰმად ბეგს
მიერ ჩვენდა ნოწვენისა აჳ მოგვეწივა ზემოთქემული ჰაჳი აჰმად ბეგ, კაისა-
რით უწინარეს ჩემსა წარმოსლველი, რომელსაცა არა-
ვითარიმე აჳუნდა სიმძიმე ბარგთა, გარდა თუთოთა
ხურჯინთა, მდებარეთა უნაგირთა ზედა მოსამსახურეთა მისთასა, და რომელსაცა
მოსდევდა კაისარით წარმოყოლილი ბაიაზეთელი მღუ-

17 თუხ ჩემ მიერ შაბუნკარაი-
სარიას წარგზავნისა სპი-
რიღონ სივინისა და ორ-
თა მსახურთა დელი სომეხთა ტერ-მარქარა. მეოთხესა ეამსა შემდგო-
მად შუვადლისა წარგზავნე სპირიღონ სივინი, მიხაილ
დრაკული კრიტიკოსი და მსახური ჩემი პეტრე ბაჳელა-
შვილი ქალაქსა შაბუნკარაისარისა. პირველი—აქაურისა

15 მუსალიმისა ჰაჳი მუსტოფა აღასადმი ფერმანითა ბურთისათუხს და ორნი იგი—
სყიდულად ხორაგთა და საჭირთა ნივთთა. შემდგომ წარსლვას მათისა, შეესხე-
დით რა ჩუღსცა ცხენთა შედგომად კულთა მათთა, წარ-

თუხ უეცრად წარმოდგო-
მისა ჩემდა ასტარხნელი-
სა სომხისა ასლანოვისა მომილდა უეცრად ერთი კაცი ფრანგულად მოსილი და
შემპყრობმან ცხენისა ჩემისა სადავეთა, შესზანა როს-
სისა ენითა:

— უბრწყინულესო თავადო, შემეწივე და ჳელი აღმიპყარ.

20 ვკითხე კაცსა ამას ვინაობაჲ, სადაურობაჲ, სახელი და გუარი მისი, რო-
მელსაცა ზედა მომიგო ესრეთ:

— თჳტუნო ბრწყინულეზავ! მე ვარ ნათესავით სომეხი, ასტარხნელი ვა-
ჳარი მესამედა გილდისა, ივან ეესტაფიევიჩი ასლანოვი.

25 მისაუხსა:—არა მაჳუს პაშპორთი და არცა ფერმანი. ვარ მარტოდ, მეში-
ნის თათართა მიერ გზასა ზედა განძრკუა-სიკუდილისაგან, მიმიღეთ, ღმრთი-
სათუხს, რიცხუთა შორის კერძობათა თჳტუნთასა.

— ვითარ მიგიღო შენ, ოდესცა უბნობ თუთუშ, მით რამეთუ არა გაჳუს
შენ პაშპორთი და არცა ფერმანი; უთუოდ შენ ხარ კაცი საეჳუსლი.

30 მომიგო: — არა! თჳტუნო ბრწყინულეზავ! ერწმუნენით ღმერთსა, რო-
მელ მციერედიცა მიზეზი არ გეჳქმნებათ შენანებად შეწყწარებასა შინა ჩემსა და
მსწრაფლიადცა სცნობთ სიმართლისა და პატივოსნებისათუხს ჩემისა, უკეთუ მი-
ბრძანებთ მოჳსენებად თჳტუნსა შემთხუღვულთათუხს ჩემთა, რომლისათუხსა უმ-
დაბლესად გთხოვ მიჳქნათ მოწყალეზავ მციერდრე აჳ შეცდილთა, მოსლუადღმდე
35 ჩემისა მოჳირავე ამხანაგ თათრისა, რომელიცა აწუშ მოვალს ჩუღსდა.

332 მთჳველმან სიტუათა ამით, მიიხენდა უკუნ და დამნახველმან ერთისა კა-
ციას ჳიდსა ზედა კურბალაჳორფსა ვირით მომავალისა, ჳმა-ჳყო:—აჰა მოდის
იგიცა!

მოსლუასა თანა კაცის ამის ჩუღსდა, შეეუღდეგით მაშინვე გზასა და,

40 მსლველნი სამსა ეამსა, მოვედით მახლობლად დანიშვნულისა ქალაქისა და კშთავ-
მოვქდით მაღალ მჳევანვილოვანსა ბორცუსა ზედა, ახლოს წყაროჲსა და დიდისა
გზისა თანა მოლოდებად შესადგომელისა დღისა. ბორცუსა ამას ზედა კარგი-
სა დადგმისა შემდგომ განმიშალეს რა საფენი, მოვეუწოდე ახალს თანამოგ-
ზაჳურსა ჩემსა ასლანოვსა და ვუთხარ:—უკეთუ გინდა ჩემთანა სლუჳა უში-
45 შარს ადგილადღმდე, ჳერ-გინჩს, ვითარცა აღმიოთჳ უკუშ, ყოვლისავე სიმართლით
თჳქმად ჩემდა, თუ ვითართა შემთხუღვათა მიერ ხარ შენ ჳუსყანასა ამას შინა,

თენიერ ყოვლისა წერილისა უსამართლოებათა და მძლავრებათა გამო აქაურთა-
სა შენისა დამკუშლისა, რომელნიცა მოხდებიან ხშირად თვთ მათზედაცა, რო-
მელთაცა კჳონანთყე პაშპორთიცა და ფერმანიცა.

ამას ზედა მოპყუა სომეხი ასლანოვი ესე თქემად ჩემდა შემდგომთა:

თვს ხომხისა ივან ვესტა-
ფიევიჩის ასლანოვის გარ-
დახვალისა

„თქუშნო ბრწყინულებაე! პაქუნდა მე პაშპორთი ას- 8
ტარხნიდამ. მოსლევულმან კონსტანტინოპოლსა ბეიუქ-
დარასა შინა, წარუვღვინე იგი ომირსა ჩუშნსა, რომლი-
სა მიერცა განგროძობისა შინა ორისა თთუსასა ვერავითა-

რიმე მივიღე პასუხი ვერცა ჩემისა პაშპორთისა უკმოქცევისა და ვერცა ფერ-
მანისა გამო მეოხებისათს. ესევითარსა განწირველსა მდგომებასა შინა და 11
ამაოდ კარგულსა დროთასა მყოფმან, ეპოვენ გემი იზმირსა გამკურუმლი და
ჰშთამჯდარი მას შინა, მოველ გსენებულსა ქალაქსა. ვერ ძალ-ვიდღე გამოცხადე-
ბად თვისა თვისსა აქ მცხოვრებელისა ჩუშნისა კონსტანტინოპოლისა წინაშე არმეჰონ-
მან პაშპორთისა და ვიყავ მუნ სახლსა შინა ჩემისა მცნობისასა რაოდენიმე დღეა 13
დღესა ერთსა, ველიდი რა ქუჩათა შორის შენობისა მისისათა თენიერ ყოვლისა
საქმისა და ოდენ მხოლოდ განმთესულად მწუხარებისა ჩემისა, დამესხნენ ანას-
დად რაოდენნიმე თათარნი და მიმღებთა ჩემგან ყოვლისა მის, რააცა მაქუნდა
თუსთანა, ჰშთამავდეს დილეგსა მრავალთა სხუათა თანა, იყოფინ, ნამდვლ ჩე-
მებრევე უბრალოთა. ვიყავ ორსა კვრასა საპყრობილესა ამას შინა, არ მშეცნი, 20
თუ ვითარისა შეცოდებისათს. მათ შორის სახლის პატრონი ჩემი, ესოდენთა
დღეთა შინა ვერღა მხილუმლი ჩემისა მისდა მისლუსა, ამაოდ მეძიებელი ჩემი
და მკითხული ყოველგან, მოვიდა უკანასკნელ საპატრონოსაცა ამას შინა, რო-
მელიცა მპოვნელი ჩემი ნუუკუშ გარდაამქდომელთა შორის, მკითხვდა მიზეზსა
თვთ ჩემ მიერ საკითხულსა.

ამან, დარწმუნებულმან უბრალოებასა შინა ჩემსა, აღმოთქვა მისლუად და 25
მოკსენებად კონსტანტინოპოლისადმი ჩუშნისა შეპყრობისათს ჩემისა ურწმუნოთა მიერ-
გარნა ვსთხოვე მე, მით რამეთუ დაუტევოს მან პაჭრი ესე განრინებისათს ჩე-
მისა ესევითარითა სახითა, ვინაჲთგან ოდესცა მიიღებდა კონსტანტინოპოლისა ჩემსა
მონაწილეობასა, რომელსაცა მცირედცა არ ვსასოებდი და მიზეზთაცა გამო
უპაშპორთ-ფერმანობისათა არ ვიყავ გამოცხადებულ მისდა, მაშინ უთუოდ იგი, 30
გამომკსნელი ჩემი პყრობილებისა ამისგან, წარმგზავნიდა პატრონად კონსტან-
ტინოპოლსავე სრულშემძლებელისა ომირისა მიმართ ჩუშნისა, სადაცა შევე-
მთხუშვოდით უმეტესსა ძვრსა და ესრეთ ვევედრე სახლის პატრონსა ჩემსა, ვით-
თარმედ დახარჯვთა რაოდენისაშე კურუმისათა ეცალოს განრინებასა ჩემსა ტყუშ- 333
ობისა გამო ჩემისა, რომელმანცა შემდგომ დაუყოვნებლივ გამომიკსნა ჯელთა-
გან ურწმუნოთასა, სადაცა არღა დამყოფელი მეორეს დღედმდე. წარგმოველ
გზითა ამით სპარსეთისადმი მძისა მიმართ ჩემისა თავრიზსა შინა, ვითარცა
ვცან, რაოდენმე მდიდრად მცხოვრებელისა; და აწ სამმადლოებლად ღმრთისა
შემთხუშველმან თქუშნთანა და შევედრებულმან საფარველსა ქუშშე თქუშნსა,
დავივიწყე ყოველნი ქირნი და მწუხარებანი ჩემნი, რომელნიცა მამიზეზნეს მე 40
გზათა ზედა თათართა სხუათა და სხუათა ადგილთა შინა“.

აქ დაასრულნა ასლანოვმან, მიხედვსამებრ ჩემისა, საეჳეველი ამბავი
თვისი და მოვიდენნცა ასირიად სივინი, მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და პეტრ-
რე ბაქელაშვილი და მათთანა ერთიცა თათარი, აქაურისა მუსალიმისა მიერ
ჩემად მოკითხუად და ბუიროთისა მოტანად ჩემდა წარმოვლენილი, რომელიცა 45
ღამესა ამას დაშთა ჩუშნთანა.

3-სა დანიადსა თანა შემდგართა გზისა, წარგვიძლუა თათარი ესე მუსა-
ოზ ქალაქისა შაბნკარა-
ინარიისა ლიმისა და დაწვებულნი სისლველად ყოვლითურთ უსა-
მოსა დაღმართსა, შეგომოვდით სამუსლიმოსა ქალაქსა
ამას შაბნკარაისარიისა, ორთა უფლებათა მონებასა ქუქ-
შე მყოფსა, ვინაჲთგან ესე არს ტრაპიზონისსა საფაშოსა ზედა მიწერილ, გარ-
ნა მახლობლობისა ძლით მდებარეობისა თვისისა არზრუმისა თანა, ექუშმდებ-
არების ბრძანებასაცა (თუმცა კანონისა წინააღმდეგად) არზრუმის ფაშისასა. მა-
შასადამე ერჩის ორთავე ზემოაღნიშნულთა საფაშოთა ფაშათა წადილთა.

ამას შინა სახლობენ ბერძენნი 30-ნი, სომეხნი 400-ნი და მაჰმადიანნი
4000-ნი კომლნი. პირველთა ამათ თუთიქემის არამეცნთა ბუნებითისა ენისა
თვისისათა და მოუბართა სომხურ-თათრულითა ენებითა, არ უვისთ მღუღელი
და არიანცა უეკლესიოდ. მეორეთა აქუსთ ერთი საწირუშლოჲ და მაჰმადიან-
თა ერთი მაჰსჯითი. შაბნკარაისარია ესე არს დაშენებულ ერთისა ყოვლითურთ
უმაღლესისა და დიდისა კლდისა კალთათა ზედა ჩრდილოეთ-დასავლეთისათა.
უზემოეს კმად ტუდისა შენობისა ამის არს ციხე, კლდისა ამის მცირისა ნაწი-
ლისა თჳს შორის მპყრობელი. თხემი უზარმაზარისა კლდისა ამის არს დავვირ-
გვინებულ კუალად სხუთა ციხითა ზარბაზანთა მიერ უფროს განძლიერებუ-
ლითა და რაოდენითამე სახლებითა, ყოველთა საქმართა ნივთთა მიერ აღვისი-
ლითა. თათარმან ანუ მსახურმან ამან მუსალიმისა, გამომაცილებელმან ჩემმან
ქალაქისა ამის შორის, მრქეა, მით რამეთუ იყოს ციხესა ამას შინა ძუშლისა
ცროთუშ დაკრძალულ ათასობით საომარნი იარაღნი გმირთა და ბუმბერაზ-
თი, ესე იგი ლახტნი, შუბნი, ორორნი, ჳრმალნი, ჳაჳენი, ბეგთარნი, მუზარად-
ნი, ჩაჩენნი, ზუჩნი, სამკლავენი, პოლოტიკნი და სხუანი, რომელმანცა მთხოვა
განხილუა მათი. თუმცა სმენამან ესევითარისა მოულოდებელისა ამბავისამან
განაღვიძა ჩემ შორის წადილი გასინჯუად მათსა, გარნა სიმადლემან და ძლით
აღსასლულმან საფრტეოვმან გზამან კლდესა ამას ზედა დამოკუთმებულმან
პსძლივა მქლოველობასა ჩემსა და მიმაქცივა წინამდებარესა მიმართ საგნისა.
ცა ესრეთ მსლულთა შორის მომცროხსა ამის ქალაქისათა გცხადებოდიან თუი-
თქემის თჳთუელსა ნაბიჯსა ზედა ორისუშ კერძოდ გზისა წყარონი, ჩუშკულე-
ზისამებრ ოსმანიანთასა ზე შენობადგმულნი, და წულიონი მდინარენი, გარდა
აიღისა მის მდინარესა—ჩრდილოს კერძოდ დიდისა კლდისა ამის ძირსა თანა
ტუშმანისა. ესოდენთა მრავალრიცხულთა წყარო-მდინარეთა ერთსა ესეგუ-
არსა შენობასა შინა დია მცირესა, ვითარცა არს შაბნკარაისარია, განა-
კვფრეს გონებაჲ ჩემი, თანასწორ ვითარ ბაღჩა-ბაღთაცა, ფრიად მრავალნაყო-
ფიერთა. ფიცსა ქუქშე გვარწმუნებდის ჩარვადარი ჩემი ქემიშ-ოღლი იაკობ,
რომელ მხოლოდ ზე შენობადგმულნი წყარონი, გარდა სხუათა ჳელუხებულთა,
იყუნენ ქალაქსა ამას შინა 180-მდე. განმგრობონი აქაჲთ გზისა სრულსა ხუთსა
ფაშსა ესევითარსა იწროსა გზასა, კლდეთა, ჳევთა, მათათა და აღმა-დაღმათა,
რომელთაცა სიციუდესა და ძნიადობასა შინა ვერ იკადრებენ თჳთ უშუტუდესნი-
ცა კავკასიისა მათათა შორის უქუქშოეს დარიელასა მთანი ხუნდრუქისა და
ბეზირგანისა პაექრობად ამათთანა უპირატესობისთჳს, და ძღვეულ-ქმნილნი
უღონობასა შინა სლუად გზისა, კშთავმოვხდით მცირედ შესუსნებად ფერდობ-
ოზ ადგილთა გესაღობ. სა ზედა ახალ წნორ-მდელოთა დაფარულსა ფლატო-
ბაჲრანისა იანისა მთისასა, ადგილსა მუსალიმბათურანსა¹. 1800-სა
წელსა ხშირისა წყმიერებისა ძლით მოგლეჯილ არს მიწა ზუჲავად მთისა

¹ მუსალიმბათურანსა—მუსალიმის დ.მნთქემელი.

ამის სიმაღლით, რომელიც არს ჩრდილოთ კერძო მდებარე, სივრცით 122-სა საეენსა და მას დროსა ამას ზედა მომავალი მუსალიმი, რომლისაცა სახელი არ უწყოდა ჩარვადარმა ჩემმან, დაუნთქავს თვსთანა წინამდებარესა სიღრმესა შინა ერთად კერძობითურთ მისით.

თუხ შაპირანჯაზისა აქედამ წარმოსლულთა ველეთ კულადცა უარენნი 6
გზანი და მოსლულნი შაპირანჯაზას, დებანაკლით მუშ-
ნიერ მწუანვილოვანსა ადგილსა და უქუშნიერესსა კიდურსა მდინარესასა,
სადაცა ცხენ-საჭონელთა ჩუწნთა, ორისა დღესა სახრავისა ვერპოენისა ძლით
მარხვეულთა და ხილუსა გამო ბალათა ამათ მადანხილთა, იწყეს მყისუშ გე-
მოენებად ბუნებისა მიერ მათთუხ წინათუშ გამოადებულთა სანოვაგეთა. 10

4-სა. აღმგედრებულნი დილით, შევეუღევით გზასა რაოდენმე სასლუსლად
ჩეროვანსა. ველეთ ექუსეამ-ნახევიარი და განეისლუნეთ ადგილსა ქარქეთკაზას.
თუხ ადგილითა ქარქეთკა- კიდურსა თანა მდინარესასა მოსადილებად. ხოლო
ზისა კიდურსა სამეგრეთისასა, დამტევებულთა ალაგისა ამის, გავ-
ვულნი ღუნღჯლიბელისა, დაებინავით განთიადმდე ჰალასა შინა, ბორ- 12
ცუსა ძირსა თანა.

თუხ ადგილითა ღუნღჯლი- 5-სა, აყრილთა ჩუშნ მიერ ღამე განტარებულისა ამის
ბელისა ადგილით, ვიარეთ ხუთეამ-ნახევიარი კალათთა შორის
სისაგან, ველსა ამას ზედა ცხოვართა მწესელისა და მოწვენილთა ადგილ- 20
სა შაპირანსა, მივეცით თავნი განსლუნებასა. აქ ვპოვენ

თუხ ადგილითა შაპირა- უნამუსოა ჰაჭი აჰმად ბეგ ჰუმთამოზდარად, რომლისა
რისა თანა იყო ესრეთუშ ზემოდანიწვეული ბაიანეთელი 25
მლუდელი სომეხთა ტერ-მარჭარა. ვუბრძანე კაცთა ჩემთა დაკულად ცხოვარი-
სა, მეოთხედისა მისისა მიტანად ჰაჭი აჰმად ბეგისად, ტერ-მარჭარასი მოწოდე-
ბაჲ ჩემდა სადილად და განმზადებადცა ჩუშნთუხ სადილისა.

თათარსა ამას, სრულიად ურცხუშებისა სამოსლითა მოსილსა და ნივთთა
მოყუარებისაგან წებყრობილ-დაბრმობილსა ჰაჭი აჰმად ბეგსა, ჰყუნადნენ მსახუ-
რებად ღუთნი მოჭამავირე კაცნი, სანნი თათარნი და ორნი სომეხნი, რომელთა 30
მიერცა სცნეს კაცთა ჩემთა, მით რამეთუ ჰაჭი აჰმად ბეგსა ამას მიაჯუნდა თუხ-
თანა 700 ჰესა თეთრი, გარნა ყოველსა ამას სიმდიდრესა თანა ერთად თუხითურთ
სწყვედდა წიმილითა კაცთა ამათ თუხთა, რომლისათუცა გაუფუგაენე მის მე-
ოთხედნი იგი ცხოვარისა მის, ჩემგან სყიდვეულსა. და ესრეთ, ვსდებოდით რა 33.5

სადილად ტერ-მარჭარაჲთურთ, მოვიდა ესრეთუშ ჩუშნდა აბლანა ჰაჭი აჰმად 35
ბეგ და დასჯდა შორის ჩუშნსა. თუმცა ვაჰამეთ სადილი საჩაგელსა თათარსა
ამას, მგზავრობასა შინა ჩენსა თარსუგთ აჰამოზდე არაერთგზის მეორგულესა
ჩუშნსა, გარნა თვნიერ ყოვლისა პატივისა და ყურადმღებულობისა. რომლისა-
თუსცა, მოსლუადმდე მისა ჩუშნდა, გვიამბო ტერ-მარჭარა, ვითარმედ მწყემსსა
ჩვენდა ცხოვარისა მომსყიდულსა ერეივოს ბეგისა ამისთუხ წეცდოდ აჰა ვისსა- 40
მე მგზავრობისა, ვიდრედა წარსლუად გზასა ჰურთთა მიერ დასსმისა მოსალო-
დებელსა და ამაღ შეწინებულსა ჰალაჩუნა ჰაჭი აჰმად ბეგსა ამას წეე-
ცადნა აქ ჩუშნთუხს.

თუხ ხოფლითა ჩიფთოლი- შემდგომად სადილისა გამომლველნი ხუთეამ-ნახევიარის 45
ისა გზისა, მოვედით დიდისა სოფლისა ჩიფთოლიკისა სიას-
ლოესა და დავიდამეთ სამანძილოსა მისსა.

ოუხ ადგილისა აედგუ- 6-სა. წარმოსლვეულთა დილით, ვიარეთ ოთხსა ეამ-
 ნისა და ერთსა რუბსა, ხოლო მოწვენილინი მშვიდობით სა-
 უცხოეთათა მოლითა შემკობილსა ადგილსა აედგუენს, დავსდევით სადილობად.
 5 ოუხ ჩარჩით ხოფლისა კუალად სამყამ-ნახევარსა, დავბანაკით ჩარჩით სოფლისა
 სიახლოესა, მწუანესა ზედა დიდისა გზისა თანა.

7-სა. აყრილინი განთიადმდე, შევეუდევით გზასა; თუმცა ვიარეთ ექუსყამ-
 ნახევარსა, გარნა შეგვეპირევა ესთა ფრად დილისა სიცივემან ანუ მოულოდ-
 10 ძლითცა, თუითქემის ნახევარდა ცოცხალთა, ძლივ მოწვენილთა უშენსა ველსა
 თარსავიდუზუსსა, შევიცადეთ სადილობად და სასწრა-
 თოდ დანთებულთა ცეცხლთა მიერ მოვიქცივენით ცხო-
 ველობაჲ ხელ-ფერკთა. შემდგომად სადილისა გავისტუმ-
 რე მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი ჭა-
 15 ლაქსა ბაიბუთს, გზითა ამით ორისა მილითა მშორებესა და ჩრდილოეთისა მჭა-
 რესა მდებარესა, მუსალიმისადმი ფერმანითა ბუირთისათჳს; ხოლო ჩუენს, წარმო-
 სლვეულთა თარსავიდუზუთ, გავმოვლეთ გზაჲ სამყამ-ერთრუბისა და მოსლ-
 ვულნი ჰევესა შინა ბაიბუთისასა, ჰშთავოვრდით მომავალს
 20 ოუხ ადგილისა ბაიბუთ- კახაბასა დღედმდე უშენსა ადგილსა ბაიბუთ-კახაბად წოდებულსა,
 პირსა ზედა მდინარეასასა, სადაცა მოვიდნენ ჩუენდა
 მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და პეტრე ბაქელაშვილი, მომტანნი ბუირთისა.

8-სა. ინათა რა, შევეუდევით გზასა, პირველისა დღი-
 25 ოუხ ჭალითა მამსაბდარასა სამებერვლ ფრად ცივპერიანსა; ვიარეთ ხუთყამ-ნახევარი
 ჰსენებულსავე ჰევესა და მოსლვეულთა ჭალასა მამსაბდარას, განვივსუნეთ. აჰ მიმ-
 ლებთა სადილისა და მერმე განმთახლებულთა სლვსა ჩუენსა ოთხყამ-ნახევარსა,
 დავუტყვეთ ზურგით კერძო ბოლაზი ბაიბუთის ჰევეისა და დავსდევით მიგებე-
 30 ოუხ კოშალ-ფენდარ გაი- ბად ახლად აღმომავლისა მზისა კოშალფენდარ გაიდუქსა,
 ღუძისა წულილ წყაროასა აღმართისა თანა.

9-სა. დროსა ცისკრისა აღმოსლვასა ველეთ ესრეთსა ყინევასა და ცივგან-
 35 მწონველსა ჭარბშალსა შინა, რომელნი მცირედცა არ უთავაზებდიან ჩრდილოე-
 თისა ყინევასა და დამზურელსა ჭარსა, ოთხყამ-ნახევარი ყოვლითურთ ცუდ-
 336 ოუხ კოშალ-ფენდარდარა- ძნელ-საშინელნი აღმართ-დაღმართნი ცხენით და ფრკვი;
 ვახ ხონისა ხოლო მოწვენილთა კოშალ-ფენდარდარავას ხონასთან, გან-
 ვისლუნეთ. აქედამ აყრილინი სამკრობისა დროსა და მო-
 35 არულნი ორყამ-ერთ რუბსა უმაგალითოთა სიმაღლეთა და ძნელ სასლულობი-
 თა მათ აღმა-დაღმათა, ჰშთავოვრდით ბარად უსახელო-
 40 ოუხ ჰერჰენენ ჩაირისა სა ალაგსა, სადაცა ვიარეთ ესრეთულ ორყამ-ნახევარი და
 დავსდევით განთენებდმდე ჰერჰენენ ჩაირსა.

10-სა. დილით გავისტუმრე მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი და მსახური
 40 იუნი გრიგორ რუაძე ფერმანით არზრუმს აჭაურისა ფაშისა ჭაიასადმი და შე-
 მდგომად შუვადლისა შევეუდევით ჩუენცა კუალსა მათსა.
 ოუხ თათრისა ჩვენდა შე- სლევასა ამას შინა ვიხილულთ თათარი ერთი, მჭდომარე
 მონსტერლინსა მოწითლოსა კვიცსა ზედა, არზრუმით წარმოსლვეული,
 რომელიცა მოარბევდა ცხენსა თჳსსა პირისპირ ჩუენსა. მოახლოებულმან ჩემდა,
 45 პირველ ყოველთა ჩემთანა მყოფთა, ვინაჲთგან ვვიდოდი მე უწინარეს სხუთთა
 რაოდენმე მოშორებით, მკითხას: „ჰანი მოსკოვ ბეგზადა?“—ესე იგი: სადა არს

როსიელი თავადი. და ვერარაჲსა პასუხისა მიმღმან ჩემ მიერ კაცმან ამან, და-
 მტვევებლმან ჩემმან, განაგრძო გზაჲ თვისი, და მისლულმან კერძობისადმი ჩე-
 მისა, ჰკითხა მათ იგივე, რაჲცა მე; ხოლო მცნობმან მათან თავადისათჳს
 როსიელისა გამოაქენა უკუნევე ცხენი თვისი, გამიარა წინ და გამობრუნვე-
 ბულმან ჩემდამოვე, გამოსძრა ჰუნეჲ თვისი სრულსა ძალსა შინა, და ოდეს-
 ცა დამიახლოვდა მე, მყის შეუყუენებლივ დაეცა ცხენი ესე მკუდრებრ მიწა-
 სა ზედა, ხოლო მწედარი სდგა უვნებლად ფერკთა ზედა ახლოს მდებარე-
 ასა ცნოველისა, მპყრობი ჴელთა შინა თჳსთა სადავეთა მისთა. და ეს-
 რეთ, მისლულსა მისდამი, მრკჳთა თათარმან ამან: „ბეგზადა აფენდგმ! შუ ბე-
 გირ ჴანაბზგზა კურბან ოლდი“.—ესე არს: თავადო ბატონო! ცხენი ესე ჴუარაკ
 გექმნათ თქუენ.

მოქმედებჲა კაცისა ამის მიხედჴსამებრ მისისა ესევითარისა პატივის-ცემე-
 სა შინა ჩემსა, ითხოვდა რომელსამე შეწყენასა, რომლისათჳსცა მივეც რა ერთი
 ოქროჲ სულთან მაჰმუდისა ხუთბაზიანი, თაყუანის-მცა ჴელისა შუბლსა და
 მკერდსა თჳსსა შეხებითა, დასაზენა ცხენსა აჴამომღე უძრავად მდებარესა, ჴმა-
 სსა ზედა მისსა ანასლად წარმომჴდარსა, რომელსაცა ზედა შეფრინდა შეუღგ-
 მელად ფერკისა უზანგსა და, ჴშთამჴდარმან უნაგირსა შინა, გასწივა არზრუმი-
 თჳს შემოსლჴსა ჩემისა არზრუმსა

რის. მოახლოებულთა ერთისა მომცროასა სახლისა თანა, დაგვხუდნენ ორნი
 კაცნი, დამყენებლნი ბარგისა ჩემისა წარღებად საზუღრესა შინა. რაოდენცა
 ეუბნა მათ წინამძღუარი ჩემი ჩაუში წარღებლობისათჳს ბარგთა ამით, ეგო-
 დენ საზუღრისნი ესე სთხოვდნენ მას მისთჳს მეზღურეთუტუცესისა მიერ ბრძა-
 ნებასა. და ესრეთ, წარღებთა ამათ ბარგისა ჩემისათა, წარჴყევით ჩუენცა სა-
 ჴუღრესა ხილულად უტუცესისა მისისა, რომელიცა წარსლუელიყო გარე ჴალა-
 ქისა სამმოთხულოდ. არღა მომცდელი მოწყესესა ამის მოქცევისა და დამტვევბე-
 ლი აჴა ბარგისა თანა რაოდენთამე კაცთა ჩემთა, წარმოველ ჩუენთჳს დანიშე-
 თჳს მოსლჴსა ჩემისა სახლ- ნულსა სახლსა, აჴაურისა მოქალაქესა სომხისა ჴოსა-
 ხა სომხისა ჴოსა-ოლდი ოლდი მელქოასსა. ამას შინა დამხუდნენ ერთი მოტუცე-
 მელჴოსა ბული თათარი და მსახური ჩემი გრიგორ რუჲჲე, რომელ-

მანცა მომაჴენა, ვითარმედ თათარი ესე არს ჩაუშბაში ფაშისა, და ოდენცა
 ეკითხე მსახურსა ამას ჩემსა მიზეზისათჳს ბარგთა ჩემთა საზუღრესა შინა დაჴე-
 რისა, მაშინ გამომიცხადა ამან მისთჳს შემდგომთა სიტყუათა შინა: „ბატონო!
 მოვედით რა სახლსა ჴაია ბეისასა და მკითხულთა მსახურთადმი მისთა მისთჳს
 მოგვიგეს, ვითარმედ ეძინა მას, თანასწორ ვითარ ჰათის ალი ფაშასაცა, ვინაჲთ-
 გან არს რამაზანი მათი, რომლისაცა დღეთა, უგრძნობელობისათჳს მარხუე-
 ლობისა მიერ მათდა მიწვენილისა მწუხარებისა. ატარებენ ძილსა შინა; ხოლო
 ლამეთა—თუთელი შეძლებისამებრ განცბრომასა, შვებასა და შექცევათა შინა,
 რომლისათჳსცა ვერ ვიხილულთ ვერცერთი მათგანი მოჴსენებლ მოსლჴსა თქუენ-
 სისა და ჩუენებლად ფერმანისა. ფაშისა ჩაუშბაშმან ამან (მიმშურემან ჴელისა
 მოტუცეულსა თათარსა დივანსა ზედა ჴშთამომჴდარსა), წარმომგზავნელმან
 თქუენდა ჩაუშისა თჳსისა ერთად მიხაილ დრაკულისა კრტიკოსისა თანა. მო-
 მიყუანა მე სახლსა ამას თუთ, რათა მიგიღოსთ თქუენ და აცნობოს შემდგომ ფა-
 შისა ანუ ჴაიასა.

337
 35
 40
 45

თუზ მიღებინა ჩემინა ჩა- ჩაუშბაშმან ამან, სახელით აჰმად, მომილოცა მშუდო-
უშბაშისა აჰმადისა მიერ ბით მოსლჯსათუკ და მრქუა რაოდენიმე სააღერსონი
სიტყუანი, რომელთაცა ზედა მიმგებებელი პასუსთა, რაოდენცა ძალ-მედუა
ვედილობდი უჩვენებლობად მისა სახესა ზედა ჩემსა გამოწერილისა შეწუხებისა

5 და რისხსა შესახებლად ბარგათუკ ჩემთა, გარნა ვერა განვევრე მოზუცისა
ჩაუშბაშისა ამის განმცდელთა სახელუშლთა შენიშუნასა, რომლისათუკცა მითს-
რა პატივოსან სახილუშლმან მოწესემან ამან: „ბეგზად!
თუზ ნუღეშ-ცემინა ჩემინა ნუ სწუხეთ და შფოთებთ ბარგათათუკ თქუშნთა. უკეთუ
ჩაუშბაშისა აჰმადის მიერ აქუნდეს ფაშა აფენდის მოჯსენებელი მოსლჯსათუკ თქუშ-
10 ნისა და ფერმანიცა თქუშნი ხილველ, მაშინ უთუოდ არ გექმნებოდათ თქუშნ
წინააღმდეგი თქუშნთუკ შემთხუშვაჲ ესე და აწ, ოდესცა სძინავს მას და ჭია
ბეისაც, ამისუკცა მოითმინეთ მცირედ განღვიძებამდე მათსა, რომელთაცა თუთ
მე, წარმუყანი კაცისა თქუშნისა ფერმანიურთ, ვაცნობებ მოსლჯსა თქუშნსა
და მიუწუნებელი მათდა ფერმანისა, ვეტყუ ბარგისათუკცა თქუშნისა, რომელთაცა
15 პასუსნსა მიიღებთ ჩემთანა წარმოსლველისა კაცისა ძლით თქუშნისა“.

თუზ ჩაუშბაშის წარსლჯსა წარვიდა ჩაუშბაში ესე, წარმუყანი თუკთანა მიხაილ
დრაკულისა კრიტიკოსისა, და ბარგი ჩემი დაშთა რაო-
დენითამე ჩემ მიერ მასთანა მოყენებულთა კაცებთა საზვერესა შინა. განე-
20 ლო ლამისა ოთხმან ჟამმან, ვითარცა მოვიდა მიხაილ დრაკული კრიტიკო-
სი, მომტანი პასუხისა ამის, მით რამეთუ ჰაფის ალი ფაშას, არგანადიღებელ-
სა ფერმანისასა, უბრძანებეს ვასინჯუად ბარგთა ჩემთა მომავალსა დღესა და
მოტკევეად სჯულისამებრ ნითათუკ.

თუზ კაცთა ჩენთა საჯუს- გამოძებინა 11-სა. გამოძებულნი კაცნი ჩემნი საჯუსრგეთ მოვიდ-
25 ნენ ჩემდა და მომაჯსენეს გამოდენენა თუკნი მუნით და
დატევებაჲ ბარგისა ჩემისა მასვე შინა. შემდგომ რაოდენ-
შინა მყოფაჲ ვასილი ნასალდათარსა, ჩემ მიერ იერუსალი-
მით წარმოყუანილსა, შემოხვევიყუნენ დელიბაშნი, ეცათ
მრავალი და უკანასკნელ ნდომებიყოთ მოკლუაჲცა მისი,
ვინაჲთგან ეცნოთ იგი რუსად; გარნა ერთსა რომელსამე
30 მოლასა განერიხებინა იგი ჴელთაგან მათთა. და ოდესცა

მოვიდა ვასილი ესე ჩემდა და ვცან მას ზედა წარმოებულისათუკ, წარვეზავენ
მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი ჰაფის ალი ფაშისადმი და შევეუთვალე მას საზ-
ვერგეთ კაცთა ჩემთა გამოძებინსა და ვასილ ნასალდათარისა მძიმედ დაეყვისა-
თუკ. რომელსაცა პასუსნად პირუშლისა ეთქუა: „კაცთა თქუშნთა მუნ ყოფნაჲ
35 არ საჴირო არს და ნითებთა გამო თქუშნთა უმათოდ მცირედიცა არა დაგე-
338 კარგებათ რა; ბოშს სიტყუას რად უზნობთ?“ ხოლო მეორისა: — „აქ უცხოს
კაცსა ვერავინ ვალაქავს. სტყუვით და კულად ბარგი, ვისიცა უნდა იყოს,
გაუსინჯველად არ გაიტანების საჯუსრგესაგან ჩუშნისა“.

12-სა. წარვიდა საჯუსრგთა შინა სპირიდონ სიეინი და.
40 თუზ ბარგთა ჩემთა ეაქ- წარმუყანმან თუკთანა რომელთამე კაცთა ჩემთა, აჩუშნ-
ნისა საჯუსრგნა შინა ნა სანელსა ქუშუე თუკსა მეჯუსრგთა ბარგი ჩემი, ვარ-
და ხუთთა კუთთა. ორთა მუმიისა და სამთა ფინიკითა სავსეთა, რომელთა ჩუშ-
ნებად არ მივეც ნებაჲ სიეინისსა და, რომელთაცა დამტკეველმან მათმან მუნ-
ვე, მოატანინა ჩემდა თუკთანა ჩუშნებულნი იგი.

13-სა. დამახსნევიხებულმან საზვერგეთ მოტანილისა ბარ-
45 თუზ ნეტათა შორის ჩემთა გისა ჩემისა, აღმოვაღებინე მატრამილამ კუთი, რომელ-
საცა შინა მეწყო რაოდენიმე ძვრფასნი ჴუანი კისარიას ნასყიდნი, რო-

მელნიმე წერილნი და ოქრონი გოლლანდიისა 124. ოდესცა გავცსენ კუთი ესე, ვიხილულჳ ყოველნივე მას შინა ჩემ მიერ ჩაწყობილნი არევით ყრილად; დაუწყე ჩხრეკაჲ ქუთათა, წერილთა და ოქროთა, რომელთაცა შორის ვერღა უკუტჳ ვპოვენ ერთი თუთ უდიდესი ქუაჲ ზურმუხტისა ჩემ მიერ ნასყიდელთა შორის და 36 ოქროჲ გოლლანდიისა. გავაგზავნიენ კაცი სპირილონ სივინისსა ჭაია ბეისად-
 მი მიმცნებად ამისთჳს, ვინაჲთგან ბარგი ესე აჩუშნა სივინიმ სასუტარესა შინა საკუთრად თჳსად. ჭაია ბეის, მცნობსა წარმოებულისა ამისთჳს, მოვეტენებინა ფაშისათჳს დასწრებითა ჩუშნ მიერ წარგზავნილისა კაცისათა, გარნა ფაშისა მიერ მიეღოთ პასუხად:— „ბომდურ! ბომდურ, სოილაპანუ“.—ესე იგი: ტუყვილია, ტუყვილია, ნუ უბნობთ.

შემდგომად სადილისა მოვიდა ჩემად ნახუად აჭაური სომეხი არუთინა ოპანეს-ოლი სახლისა პატრონიურთ ჩემით. რომელ-
 თჳს ჩემდა მოსლჳსა სომ-
 ხისა არუთინა ოპანეს-ოლ-
 ლისა
 მანცა გამომიცხადა აჭაურთა სომეხთა სურვილი შესახებელად მყოფობისა მათისა საფარველსა ქეტსე დიდისა როსისის იმპერიისასა.

ლამესა ამას წარგზავნე მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი ფაშისადმი. ვთხოვე სასუტარესა შინა დაქერილთა ხუთთა ნაქერთა ბარგათჳს ჩემთა წერილი მოწმობისა, რომელ ბრძანებითა მისითა მიმიღეს მე ივინი; ესრეთულჳ გამოვთხოვე ბუირთი და კავაზი. ფაშისა ამას ნივთთათჳს წერილითა მოწმობის მოცემისა ეთქუა უარი, ბუირთი გამოგზავნა და კავაზისათჳს ებრძანა მომავალსა დღესა ჩუშნდა გამოცხადებად.

14-სა. ვიქირავე ოთხი ცხენი და ორი ურემი; ორი ცხენი აჭაურისა თათრისა, ხოლო ორი ცხენი და ორი ურემი კარსელისა მეურმე თათრისა იბრაჰიმ ჰუსენი-ოლი ბურანეს მიერ, რომელსაცა მივეც მაშინვე სრულიად შერიგებული თქორი.

ვითარცა წარვიდნენ ესენი ჩემგან, შემოვიდა კავაზბაში ფაშისა და დამიწყო ვაჭრობად მმეტყულმან: „ბეგზადა! რაოდენთა კურუშთა მომცემთ გამოტანებისათჳს თქუშნ-თანა კავაზისა?“ არ დირს-ვჳყავ კაცი ესე არცა პასუხისა მიგებითა და არცა მას ზედა მიხედვთა, რომელიცა განსდევნა სპირილონ სივინიმ შესაბამითა სიტყვსა გებითა გარე. ამის შემდგომად მოვაყუანინე მოლაჲ, წავაკითხე ბუირთი ფაშისა, რომელიცა იყო დანერული სახელსა ზედა სივინისისასა და რომლისათჳსცა ლამესა ამას კულად წარგზავნე მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი ფაშისადმი, ვაცნობე ამის ძლით მოსლულთა ჩემდა კავაზბაშისა და ვაჭრობაჲ ჩემთანა გამოყოლებისათჳს კავაზისა და ვთხოვე მეორედ ბუირთი. მიხაილ დრაკულსა კრიტიკოსსა, ფაშისა ვერმძილულსსა, გამოეცხადებინა ჭაია ბეისათჳს, რომელსაცა დაეტუქჳსა კავაზბაში.

ებრძანა ერთისა კავაზისათჳს გამოყოლად ჩემთანა, ხოლო მიხაილ დრაკულისა კრიტიკოსისათჳს ეთქუა: „ეს კავაზი ბეგზადასთან გამოცხადლება და ბუირთსაცა ესევე მოართმევს; დანარჩომისა ბარგისათჳს ფაშამ ბრძანა: ვიდრემდის ისლამბოლიდამ ტელმწიფის ბრძანება არ მომივა, განუნახეულად ნივთთა დანებება არ იქმნებაო“.

15-სა მოვიდა დანიშნული კავაზი, რომელმანცა გამომიცხადა, მით რამეთუ პბრძანებებს მას ჩემთანა გამოყოლად და ვითარცა ვკითხე მას ბუირთისათჳს, მომიგო:— „ბეგზადა! სიტყვთ მებრძანა ჭაია ბეისა მიერ გამოცხადებად წინაჲმ თქუშნ-

5
10
15
20
25
30
339
35
40
45

სა და თქემად თქემსდა, რომელ მე ვარ თქემსთანა გამოსაყოლედი; ბუირ-
თისათჳს არარაჲ უბრძანებია ჩემდა და არცა მოუცია; ხოლო უკეთუ მივი-
ლებ მას დღეს, დაუყოვნებლივ მოვიტან მას თქემსდა*.

5 თჳს ჩემ მიერ კავაზის დათხოვნისა დავითხოვე თათარი ესე მთქველმან: — „წადი და თჳნი-
ერ ბუირთისა ნუ მოხუალ ჩემდა, ვინაჲთგან არავი-
თარიმე მაქუს საჭიროებაჲ შენ შორის“. კავაზისა ამის
წარსლჳსა შემდგომ შემოვიდა ერთი სომეხი და მრჭეუა საიდუმლოდ: — „ბეგზა-
და! სიფრთხილით წადით, თავი დაიკრძალეთ. ჰაფის ალი ფაშამ ყოველივე
10 თჳს მოხლვისა ჩემდა ერ-
თისა ხომხსა და საიდუმ-
ლოდ რჩევის მოცემისა ღონე იძია თქემსდა ვნებად გზასა ზედა დახუშდრითა მის
მიერ განმზადებულთა თქემსთჳს მტერთა ძლით“. სომეხ-
სა ამას ვკითხე სახელ-გუარისათჳს მისისა, რომელმანცა
მიპასუხა: — „ბეგზადა! რად საჭირო არს თქემსთჳს სახელი

და გუარი ჩემი, არ მოველ მე თავით თჳსით თქემსდა, არამედ რაოდენთამე
აჭურთა ჩინებულთა სომეხთა ვედრებათა ძლით, რათა გაუწყოთ თქემს ბო-
15 როტი განგულეშბაჲ ფაშისა ჩემსისა თქემსდა შესახებელი, რომელმანთჳსცა
გვესა ზემს, ვითარმედ მოყოლიესთ თქემს კარსისა
თჳს ხაჳველისათჳს შე-
მენისა ჩემსა ბაჳი აჳმად
ბეგისა მიერ
20 ლოჲსა განცხვრომითა გზასა ზედა სლჳსასა, და ვითარმედ თჳთ ვიეთთამე ფა-
შათაცა არ ძალ-ედლუასთ ესეეთარითა შუშბითა მწირობაჲ, ვითარცა მოქცე-
ველხართ თქვენ დასწრებითა მისითა მგზავრობასა ამას შინა თქემსდა*.

სომეხმან ამან, დამასრულებელმან საუბრისა ამის, მთხოვა მერმეცა სიფრ-
თხილით სიარული და დროსა აბანაკ-დაბანაკებისა და დგომისასა კარაულთა
25 ყოლაჲ და წარვიდა. მე, დაშოთომლმან მარტოდ და შემწირულმან ღმრთისად-
მი მადლობისა კეთილმწირობისათჳს ჩემისა დღემდე, ვთხოვე მას, თუმცა მო-
კლეთა, გარნა მჭურვალეთა ვედრებათა შინა, აწცა ჴელის აღმყრობისა და
მფარველობისათჳს ჩემისა და განვიგულვე დაუცადებელად შედგომაჲ გზისა.

30 თჳს ჩემდა მოხლჳსა სო-
მეხთასა დროსა მზის დასლჳსასა მოვიდა კულაღ სომეხი არუ-
თინა ოჳანეს-ოღლი სახლის პატრონითურთ ჩემით და
ერთისა სხჳსა სომეხითა, რომელთაცა განმიხლეს პირვე-
ლივე ვედრებული საზოგადოებისა მათისა.

340 თჳს ჩემ მიერ მჩაიღ დრა-
კლესა კრიტიკოსისა წარ-
25 გზაჳნისა სახვერცხა შინა დამესა ამას წარგზავნე მიხილ დრაკული კრიტი-
კოსი სახვერცხა სახელითა სიეინისისათა, რომელმანცა,
3 ვითამცა წინააღმდეგად და შეუტყობრივ ჩემსა, აჩუშლოს
დანარჩომნი მას შინა ზუთნი კუთნი, რომელმანცა აღა-
სრულნა მსწრაფლ და მოქცეველმან მუნით ჩემდა, მომაჳვნა ხულისად
მოტანისათჳს მათისა.

16-სა დილით მოვიდნენ ჩემდა მოჭირავნენი ჩემნი,
40 თჳს ჴოჭირავეთა ჩემთა
მიერ ჩემთანა წარმოსლჳს
უარისა რომელთა მიერცა ვიჭირავე კარსადმდე ოთხი ცხენი და
ორი ურემი. ამით გამომიცხადეს შეუძლებლობაჲ ჩემ-
თანა წარმოსლჳსა და მთხოვეს მიღებად თეთრისა ჩემ
მიერ მათთა მიცემულისა. მე, არ გამომრთმევმან თეთრისა ამის, ვრჭკ კარსელ
მეურმესა თათარსა იბრაჳიმ ჰუსეინ-ოღლი ბურანესა:

16 — ოდესცა შენ ნებსით თჳსით მოსლველმან მოიყუანე თათარიცა ესე
და მაჭირავე ცხენ-ურემნი, მიმღებმან ჩემგან მაშინვე მათთჳს სრულებით ფასი-

სა და ოდესცა უარობ აწ მოცემად ცხენ-ურემთა, ამისთჳს არ მივილებ თეთრ-სა, ჩემ მიერ შენდა მოცემულსა, ვიდრემდის მისლული კარსსა არ შევატყუობი-ნებ უპატივოდ ქცევისათჳს შენისა ფაშისა შენსა ჰაჭი მუსტოფას.

მსმენმან სიტყუათა ამით ბურანე გამიყენა კერძოდ და მითხრა:—ბეგზადა. აფენდგმ, ჰაფის ალი ფაშისა მიერ მოვიდა კაცი ჩუშნთანა და გამოგვიცხადა: რომელიცა აქაური ვინმე მოსკოვის ბეგზადას აქირაევებს ცხენ-ურემთა და გაჰ-ყუშბა, დაურჩობელი ვერ მომჩიებაო.

ვცან რა ესე, 'განვათავისუფლე აქაური მოქირავე თათარი და კარსელსა ბურანეს ვაშოვინე ორიცა სხუა ცხენი.

შემდგომად სამკრობისა მოვატანიე საზვერეთ ბარ-გი ჩემი და ერთად სხუა ბარგითურთ ჩემით გავისტკმ-რე წინამდებარეგსა გზისადმი. ვითარცა წარვიდნენ კერძობანი ჩემნი ბარგისა თანა, წარვეგზავნე მსახური ჩემი

პეტრე ბაქელაშვილი მსახურითურთ სახლის პატრონისა ჩემისათ მისხმად ნაჰი-რაებთა ცხენთა და მე დაეშთი ოდენ სპირიდონ სივინით და მსახურით ჩემით გლახა კნოტისშვილით. დროსა ამას შემოვიდა ჩემდა სახლის პატრონი ჩემი ქო-სა-ოლლი მელქა, შემომყუხნი თჳსთანა სომხისა არუთინ ოპანეს-ოლლისა, რომელნიცა მეთაურობიან განჩინებისათჳს მათისა მონებისაგან ურწმუნოთასა ცდად სადაც ჭერ-იყოს.

შზეგსა დავლომადმდე იყუნენ სომეხნი ესე ჩემთანა, მლოდნენლი პეტრ-რე ბაქელაშვილისა ცხენებითურთ მოსლჳსა. გარნა არ გამოჩნდებოდის იგი, რომლისადმიცა წარმგზავნელი მისდა ორთაცა სსუათა მსახურთა ქოსა-ოლლი მელქოსასთა და გამშვიდობებული სომეხთა ამითთანა, მოვიქცევი მოსხმადმდე ცხენთა ოდენმე დიდებულისა ქალაქისა ამის არზრუმისადმი თქემად რაოდენ-თამე სიტყუათა მისთჳს.

თავი მეთერთმეტი

ქალაქი არზრუმი არს დაშენებულ მომალო უსწო-როსა ადგილსა, აღმოსავლეთით კერძო მათათა მექონ-სა, გარნა კუალად ოთხისავე კერძოდ ბორცვ-მათათა მიერ მოცეულსა. ამას შინა ცხოვრებენ ბერძენნი 300-ნი, ფრანგნი 400-ნი, სომეხნი 7000-ნი და მაჰმადი-ანნი 14000 კომლნი. სამთა პირველთა ამით ჰქონან თუთო ეკკლესიანი, ხოლო უკანასკნელთა 37-ნი ჯამნი თჳს-თჳსითა მინარებთა. ხრისტეანენი აქაურნი არიან საზოგადოდ გამოუწერელსა შეიწრებასა შინა ურწმუნოთა მიერ და უფ-როს ბერძენ-სომეხნი, რომელნიცა მიამსგავსებენ ცხოვრებათა თჳსთა დიდებუთა შინა პერობითა გარდამჭდომელთასა.

საშუვალ ქალაქისა ამის არს მაღალი ბორცვ, მოზღუდვლი ორითა გალავ-ნითა და ჯანდაგითა არად სანიშუნელებითა. ამას შინა ცხოვრებს ჰაფის ალი ფაშა მოწესებითურთ თჳსით და ჩინებულის თათრებით. უმჯობენნი დუქან-ვაჭრობანი იპოვენებიან აქა, ვიდრელა ქალაქსა შინა; გარნა ყოველნივე ესე უღირს ყურადმღებლობათა.

არზრუმი ესე მდიდრობს წყაროთა მიერ მრთელ-გემიერთა, ესრეთ რომელ იშუთად იხილუშბის ქუჩაჲ უწყაროჲ, გარდა მათსა, უმეტესთა ნაწილთა აქ მცხოვრებელისათა აქუსთ შეტანილ ეზო-ოთლთა შინა თჳსთა წყარონი კმად უც-ხოჲთა შენობითა ზე დგმულნი, რომელთა მიერცა ივსებიან ქუშშე მათსა დგმულნი ჰაუზნი და ამითით ეზიარებიან წყალნი ესე სარწყავად შინაურთა

5
10
15
20
25
30
341
35
40
45

ბაღა-ბაღთა. ჭალაქი ესე არს შორის თჳსსა ცუდსახილველ, უწყმიდურ და მკრალ, გარნა ღიდებობს გრანობათა მომატომელ მიმზიდულსითა გარემოჲთა ადგილმდებარეობითა თჳსითა.

მაჰმადიანნი აქაურნი, ვითარცა მრქულს მე აქაურთავე, არიან ფრიაღ მტერ-მომტლენი როსსიელთა, ვინაჲთგან უწყიან ურწყმუნთა ამით საუბედუროდ თჳსად მრავალგზობითისა გამოცდილებისა ძლით, ვითარმედ არწივმან ჩრდილოეთისა, რაოდენმე შემპყრობჲან ბრჳყალთა შორის თჳსთა და დამაწყუდიადებელმან განლვეულისა მთოვარეჲსა მათისა, მოსდრიკნა ქედნი ცუდმედიდებეთა ამით ბარბაროსთა.

ზემო უკუთ ვსთქვ წარგზავნაჲ მსახურისა ჩემისა პეტრე ბაქელაშვილისა და კაცთაცა ჩემისა სახლის პატრონისათა მოჰსმამდ ცხენთა, რომელთაცა დაბრკოლებისა მიზეზად შექჰმნიყით ერთი მოლა, არდამენებელი ცხენთა და კეტითა მცემელად მწვეელი მსახურსა ზედა ჩემსა პეტრესსა. ამას ეხადა მახჯლი პირისპირ მოლისა ამის; ღონითა ამით დაეცვა თავი უვნებელად და, წარმრთმეველი ცხენთა, მოვიდა მათითურთ ჩემდა პირველსა სიბნელესა თანა ღამისასა.

და ესრეთ, გამომღველი შორის მყრალისა ამის ქაღაქისა, გამოვედით რა გარე მისა, შეგვემთხვევა მოქირავნეჲ ჩემი იბრაჰიმ ჰუსეინ-ოლი ბურანე, მომავალი ჩემდა მწუხარეჲსა სახითა დაგვიანებისათჳს ჩემისა, რომელმანცა გამომიცხადა, ვითარმედ მივეყუანინებინა ესე თჳსდა ჰაფის ალი ფაშასა და ერჩივა ამისთჳს დაუნებლობაჲ ჩემდა ცხენ-ურემთა, გარნა რჩევეა ესე მისი დაშთა უქმად და ჩუქს, განმგრობნი გზისა ჩუქსნისა სიწყუდიადესა შინა ღამისასა, მოვეწივენი ბარგთა და კაცთა ჩემთა შემდგომად ერთისა ჟამისა სლჳსა არზრუმით, დაბინებულთა ადგილსა აღზაჩღლსა¹, სადაცა ვპოვენით სხუანიცა 59-ნი ურემნი და მგზაურნი 60-მდე სომეხნი. მყისულ

ურმებითა ამით შევაკურევინე სანგარი, დაეადგინე რაოდენნიმე კაცი ჩემნი და სხუანი დარაჯად და შემდგომად ვახშმისა მივეციითა ვანსულსებასა.

17-სა დღით ადრე მოვიდნენ ჩემდა 59-ითა ურემებითა ამით მიმავალნი სომეხნი არარატისა მონასტრისა ეჩმიაწინისადმი: ბაზგრანნი თოხათისა—მილდისი პოლოს სა-

ფარ-ოლი და შაბენკარაისარიელნი—ოჰანეს იალამან-ოლი და ოზან-ოლი პეტროს, რომელთაცა მომცეს ცნობაჲ თავთა თჳსთა და რომელნიცა მეთანამოგზაურნენ კარსადმდე. ერთად ამათითურთ შედგომილმან გზისა ვიარეთ რვაჲ

ჟამ-ნახევარი, ორგზის შემსულსებელთა უსახელოთა ადგილთა შინა. გავმოვლეთ, თუცა მცირისა, გარნა სატრფიალოსა ადგილსა შენებულსა ჰასან-კალა ქალაქ გოლავნის ძირსა, არეზ მდინარეჲსა მიერ რეცხილსა. გამომკუჲველთა მდინარეჲსა ამის, ვიხილვეთ კიდურსა თანა მისსა აბანოჲ ჰაუზიანი ბუნებით თბილისა წყლისა, რომელიცა არს ზე შენებულ თლილისა ქჳთა, მსგავს გოდლისა კამარიანი. ვიარეთ აქამთ კუალად ჟამი ერთი და დავსდევით ადგილსა

ჰასან-კალასისავე კუთვნილსა. ქალაქი ესე მდებარებს დაჰენებულსა ადგილსა. ესე იგი კალთასა მთისასა. აღმოსავლეთით უძევს სალი კლდე, რომელსაცა ზედა არს საკუთართი ციხე აღმუნებული, პყრობილი მუსალიმისა და რაოდენთამე აქა-

¹ აღზაჩღლი—პირაშმეკული.

ურთა უპირველესთა თათართა მიერ, ხოლო ციხითა ამით წარმოსლულნი კედელნი ზღუდვენ თჳს შორის სხუასა ყოველსა შენობასა ქალაქისა ამისსა.

თჳს არაზსტასა 18-სა. განთიარსა თანა წარმოსლულთა ველეთ რეა ეამი, რომლისაცა განგრძობასა შინა შეესდევით ერთ-გზის მიშვებად ცხენ-ჭართა ძოვნად და დროსა სადილობისასა ვიხინენით ადგილსა არაზსტასსა¹. ალაცსა ამას მსადილობელნი შევეუდევით ესრეთუშ გზასა სამკამისა სასლუშლსა და მოწვენილი სოფელსა არტოს-სა, დავინავდით განტარებად ღამისა. აქ მოგვეწვივა ერთი არაბი, კაირით ფრკვი წარმოსლული ჩაფრად, ზე კიდებული საშუვალისა სიდიდისა მკონებელითა ტყავისა მათრაშითა წერილთა მიერ საცხეთა, 42-ისა ღდისა გამოსლული და მიმავალი კარსად, რომელიცა იქმნა ესრეთუშ გზისა ამხანაგად ჩუშნად.

19-სა, შემდგომად შუვადამისა, აღმოსლუასა თანა მთოვარეასასა შედგომილთა გზისა და მსლველთა სამსა ეამსა, განვისტუნეთ მცირედ; გარნა აღმდგართა კუალად წარსლუად, ვერლასა და ვპოვენით კაირელი არაბი, დამტევებელი ბარგსა ზედა ჩუშნსა მათრანისა თჳსისა, რომლისათჳსცა იძულებულ ვიყუნით განთენებდმდე შეცდად ადგილობითუშ და ცნობად მისთჳს რაასამე. ხოლო ოდესცა წინამსრბოლთა დღის მთიებისათა მოწვენილთა სამზლუარსა ზედა ბნელისა ღამისათა, ნათლისა მომატყუშბელთა და გულმქისედ შემომტევებელთა უძლველითა დროშებითა თჳსითა განსწონენეს წყულიაიდი ზეწარი მისი, თუალთა ჩუშნთა ხედლუათა მიმღებელი და მძლე-ჰყუნეს სახედლუშლი ჩუშნი განხილუად სიწულილესა შინა ყოველთა წინამდებარეთა ნივთთა, მაშინ ვიხილუშთ არაბი ესე, მით ჩუშნდა მამთამოვალნი, რომელმანცა, მოსლველმან ბინასა ჩუშნსა, გვიამბო, მით რამეთუ ღამესა ამას დაენახა რაოდენნიმე კაცნი მთასა ზედა, ჩუშნით ჩრდილოთ კერძოთ და ფრიად ახლოს მდებარესა და ამის გამო ცნობად მათდა წარსლულსა, ეხილუა 125 ჭურთი ცხენოსანი, რომელნიცა ავღვევენებიყუნენ არზრუშის სიახლოათუშ დასხმად ჩუშნ ზედა; ეკითხათ არაბისა ამისთჳს რაოდენობაა ჩუშნი, რომელსაცა ეთქუა მათთჳს ერთი-ორად რიცხვ ჩვენ მოგზაურთა, ვინაჲთგან ვიყუნით ჩუშნ დიდით მცირედმდე 83-ნი შემკურვილნი და სიმავრედ მექონის 61-ისა ურმისა. გარნა ჰალაჩუნათა ამით ჭურთთა ვერ ეკადრათ განცდად ბედისა თჳსისა ვერცა დღით და ვერცა ღამით.

და ესრეთ წარმოსლულნი აქაჲთ, დავეშვენით უსაშინელესად ცულდა მიმოგრეხილსა ღრმა ჰეესა. აქ ვიხილუშთ ჭოროღლის² ციხე, აღშენებული ერთსა მარტივ-მალალსა და ფრიად ვრცელსა კლდესა ზედა, რომლისაცა ერთს კერძოს მისა მდებარესა სოფელსა შინა ჭურთთასა ვასყიდვიენ კაცთა ჩემთა პური, და მოსლველნი ისისუ მდინარესა პირსა დროსა შუვადღისასა შემდგომად რვა ეამის სლუსა, მამთამოვჭდით ღელესა შინა; ხოლო მოწვენილნი წარმოგზებულთა ვიარეთ კუალად სამი ეამი და დავიბანაკეთ ჭოროღლის კალას-უკუსა.

20-სა. გამოჩინებასა თანა ნათელმოსილისა ღამის მთიებისასა, აყრილიყუნენ რაოდენნიმე მეურმენი წინამძღომელობათა ჭუშუშე თოხათელთა და შაბგეკარაისარელთა, ვიდრე 24-ს კაც

¹ არაზსტა — არეზის პირი ანუ კიდური.
² ჭოროღლი: ბრძნის შვილი.

ცადმდე სომეხთასა, რომლისაცა მცნობთა ვისწრაფეთ ჩუშნცა მოწვენად მათ-
 5 სა, აღმსლველთა აღმისა საკმაოდ ცუდ-მადლისა. შერთებულთა მათდამი ერ-
 თად განვლეთ რა გზაჲ ორისა ყამისა სასლველი, მოგვესმა მეწინავეთა ცხენო-
 სანთა და მეურმეთა მიერ ზაგილ-ყვირილი. ჳმათა ამათ ზედა მყის შემყენებელ-
 10 თა ურმებისა სახედ სანგრისა, ვიხილუშთ ანასდად მათ შინა შემოცვენულნი წი-
 ნამძლომელნი იგი სომეხნი, ვითარცა ელვანი დროსა მას, ოდესცა ჳარავანბაში
 ჩემი იბრაჳიმ ჳუსეინ-ოღლი ბურანე, მე, მსახურნი ჩემნი—გლახა კნოტისშვილი,
 პეტრე ბაქელაშვილი და სამნი სახასო გლეხნი მარტყოფელნი—გსრბოდით მი-
 15 გებებად გონებულთა მტერთა, გარნა სიბნელეჲსა ძლით ვერსახილუშლთა ვერ-
 ცა შორს და ვერცა ახლოს. ხოლო ვითარცა დავერწმუნენით ჩუშნდა მოწვენი-
 ლისა პირუტყვთა ფერკთ დგრიალისა და თუმცა იშუთად, არამედ კაცთაცა უბ-
 ნობისა ჳმისა ძლით, შევსზავეთ მაშინვე მომავლთა მათ და ვკითხეთ ვინაობი-
 სათჲს მათისა, რომელთაცა მოგვეცეს ნიშანი მშუდობისა მოგებებითა ჩუშნდა
 20 ერთისა მათგანისა კაცისათა. თქემულთამებრ ჩემისა ჳარავანბაშისათა, იყუ-
 ნენ იგინი მესაკლავენი მცნობნი მისნი, რიცხვთ ოთხნი თათარნი, კარსით არ-
 ზრუმისადმი მლაღველნი 400-მდე ჳარ-ზროხათა.

მომშულეთა სანგრისა ჩუშნისა, განვაგრძეთ კუალადცა გზაჲ, რომელსაცა
 ზედა შემდგომ მცირისა დროჲსა, პირუშლსა სუსტსა სინათლესა თანა დანი-
 20 დისასა ვიხილუშთ კერძოთ დასავლეთისად, პირსა ფლატოიანისა ტყიანის ჳევი-
 სასა ორნი კაცნი და შევეტივეთყე მათ ხუთთა—ჳარავანბაშმან ჩემმან ბურანე,
 მე და სამთა მათ მარტყოფელთა სახასო გლეხთა; გარნა ჩუშნ მიერ ხილველნი
 ორნი იგი კაცნი იყუნენ მეურმეთა ჩუშნთაგანნი წარსლველნი ჳევსა შინა წყლი-
 25 სათჲს მოსაგებელად გრძობათა ზედა ერთისა გულშემოყრილისა სომხისა,
 რომელსაცა სწუშვიყო სისუსტეჲ ესე მტრის შიშისა გამო. ყამსა ამას დაგვე-
 როლა ესევეთარმან ცივ-განწმონველმან ჳარმან, მით რამეთუ დაგვაფრჳივნა
 30 ყოველივე, რაოდენნიცა ვიყუშნით ცხენოსანნი, დამაიჩჳურებელმან. ჳელ-ფერ-
 თა დაზრობითა.

ველი ანუ ადგილი ესე არს თუთიქვის ყოვლით კერძო მოცეული მთე-
 30 ბითა, საუქუნითგან თოვლთა მიერ დაფარველითა და ეწოდების სუხან-დარა,
 რომელიცა გამოვლენით ფრიადითა სიფრთხილითა, გარ-
 ნა რომელთამე ჩუშნგანთა უკან დაშთომილთა შექმნეს
 334 ყვირილი: „ღუშმან! ღუშმან! იერგნდა დურუნ“.—ესე არს: მტერი, მტერი,
 სლევით ადგილობითუშ.

ჳმისა ამის მსმენთა შევადგინეთ ურემნი ჩუშნნი ნახევარს ფარგლად აღ-
 35 გილსა ჩერმიგინსუსა და კიხილჳილისიასა¹. გავეგებენით
 კუალად იგინივე ჳართუშლნი ბურანეთურთ ექუშთა თა-
 თართა ცხენთა თჲსთა მომჳენებლბეთა პირისპირ ჩუშნ-
 40 სა, რომელთაცა დაახლოებასავე თანა ჩუშნსა, აგვიქცივეს გზაჲ, გარნა შევაყუ-

¹ კ ი ხ ი ჳ ი ლ ი ს ი ა.—წითელი ანუ შუშნიერი ეკლესია. ესე მდგომარებას სრულსა ყვა-
 ელოვნებასა შინა თჲსისა სიხალ-სიმტკიცისა მარცხენით კერძო გზისაჲ მალა-მწვანელოკიანსა
 შიშველსა გორასა ზედა, რომელსაცა ჳმისა თაჲსა არს ქუაჲ წერილიანი ჳართულითა მთავრული-
 თა ასოვნითა და სომხურითაცა; გარნა ჳელთა მიერ დროჲსა ყოველსა განმაჳარველებისა და
 მასთანა ჳელთაგანცა უყეთილ-სახურთათა არიან წერილნი ესე გაცუდებულ და არ შესაძლო წარ-
 კითხუად მათსა. იტჳან არზრუმ-პარსულნი სომეხნი, მცნობნი წინაპართა მიერ თჲსთა, თამარ მე-
 ფისაგან აღშენებასა ამ ეკლესიისასა.

ნეთ იენი და ვცანიტ, მით რამეთუ გამოსდგომიყუნენ ქურდსა კარსით ცხენი-
სა მომპარველსა, რომელიცა მიჰყუნდათ თუსთანა და რომელნიცა იყუნენ ეს-
რეთუქ მეცნიერნი ჩუშნისა ქარავანბაშისა. დავეშორებით რა კაცთა ამათ, მო-
გვესმა თანასწორვე ზურგით კერძო ჳმაჲ სამღვეროჲ, რომლისადმიცა მიქცე-
ვულთა ანასდად და აღსლველთა გორასა ზედა კიზილქილისისასა (გინაათგან

მას ზედა დაენახათ ჩუშნთა კაცი), ვიხილვეთ მწყემსნი
თხს ნამძღვართა, არზრუმ- მძობებულად ცქოვართა თუსთა აღმოსავლეთით კერძო
კარსის საფაშოთა განწყო- ფერდობსა ზედა გორისა ამისსა.

ფელთასა ჩერმიგინსუ და კიზილქილისიაჲ ესე არიან სამძღუარ-
ნი განმსაკუთრებელნი მამულთა არზრუმისა და კარსის საფაშოთასა. აქე- 18
დამ წარმოსლველთა გავმოვლეთ ეშაქ-მოედანი მშვლობით, საშიში უფროს ყო-
ველთა ადგილთა არზრუმისა და კარსისა შორის გზასა ამას ზედა მღებარეთა,

თხს ზეზარდარასა ვითარცა უბნობენ; და მოსლველნი ზეზარდარას მითათა
კალთათა შორის, დავესდევით სადილობად. ადგილითა

ამით გავისტუმრე კარსსა ჰაჭი მუსტოფა ფაშისადმი მიხაილ დარაკული კრიტი- 19
კოსი ფერმანით მისამცნებელად მისა მოსლუსაზე ჩემისა და შოგენადცა სახ-
ლისა სადგომად ჩემთჳს. ქოროლი-კალას უხვით ზეზარდარადმე ვიარცთ შეუს-
ვენებლივ ათერთმეტქამ-ნახევარი ყოვლითურთ ვიწრო, ტყიან, აღმართ-დაღ-
მართი და ცულ-სამტროჲ გზაჲ. შემდგომ სადილისა, შემოკლებისათჳს გზისა

თხს სოფლისა ბელუქბაშ- წინამღებარესა, განვაგრძეთ სლუჲ ოთხსა ყამსა; მოვე- 20
ქოიასა დით სოფელსა ბელუქბაშქოის და დავესდევით განტარე-
ბად ლამისა.

21-სა წარმოვედით დილით ბელუქბაშქოით, ვვლეთ ველად სოფელთა
შორის ათეამ-ნახევარი ორგზის შემსუქნებელთა, სადაცა თოხათელმან ბაზგრ-
განმან მილდისი პოლოს ალა საფარ-ოლი და შაბგენკარასისარიელთა სომეხთა 21
ოჰანეზ იალამან-ოლი და ოზან-ოლი პეტროსმან გამომიცხადეს სურვილი მე-
მამულეთა, ერთსარწმუნოებით შეკრეულთა ნათესავთა თუსთა ხრისტიანეთა, მით
რამეთუ მარადის ევედრებთან ღმერთსა განრინებად საცივისაგან ოსმანიანთასა და
ყოფად საფარველსა ქუქსუე როსისის იმპერიისასა.

თხს შემოსლუსა ჩემისა კულსა და დგომისა სახლ- 22
სა შინა ბაჩონენ-ოლი ნაცვლისასა
მოვედით რა ახლოს კარსისა, მომეგება მიხაილ დრა- 20
კული კრიტიკოსი ერთისა სომხითურთ, რომელნიცა
წარმომდგნენ და, შემყუანელთა ჩემთა ქალაქსა ამას, მი-
მიყუანეს კერძობითურთ ჩემით სახლსა შინა სომხისა ბა-
ჩონენ-ოლი ნაცვლისასა, რომელსა უწოდებენ ესრეთუქ

ქაიად და აღსაჰყალადცა¹.

თხს ჩემდა მოტანილისა უტუქესისა მიერ ერთის დილის სინით ზაჰაპური, რომ- 23
ძლუშნისა ლისაცა მომტანი დავასაჩუქრე ერთისა ხუთთაბაზიანისა

ოქროასა მიცემითა.

თხს მოსლუსა ჩემდა ზა- 24
რაფბაშისა მილდისი გრი-
ქორისა
23-სა მეათერთმეტესა ყამსა მოვიდა ჩემს სანახავად
ჰაჭი მუსტოფა ფაშისა ზარაფბაშის სომეხი დოჲთ-
ოლი მილდისი გრიქორ, რომელმანცა მომიმცნა არზ-
რუმით მოწერილისათჳს წერილისა, თქმულისა ამის ფა-
შისადმი ჰაჭი აჰმად ბეგისა მიერ შესახებულად აქ მომსლულობისა ჩემისა, შე- 345

¹ აღსაჰყალი — თეთრწულსროსანი. გარნა წოდებაჲ ესე მიიწერების ნაუღალთა, გზირთა,
უტუქსთა და ესვეთართა მოველ-მოწყესთა.

საბამად მიღებისათჳს და რომელსაცა დაემოწმა მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი, მსმენი თჳთ ფაშისა მიერ ამისთჳს. შემდგომ შუედარისა შემოიყუანეს ჰაჯი აბ-
 5 თჳს ჰაჯი აბმად ბეგის შე- მოუყუანისა
 10 თჳს ჩემ მიერ ურგმთა მომიწლებიხა
 მივეცცა მათ წინათ ორი მინალთუნი.

ქალაქი ესე კარსი არს უკანასკნელი ბუდეა ოსმან-
 თა საფაშოხსა და მეზობელი დიდისა როსისისა სამძღუ-
 ართა, შემდგარი 13000-თა კომლთა სომეხთა და თათართაგან. პირველნი
 15 ცხოვრებენ განსაკუთრებით გარე გალავნისა კერძოდ დასავლეთისად 500-ს კომ-
 ლადმდე. ციხეა ესე არს მომადლოსა კლდესა ზედა მდგარ და აქედამ კშთამო-
 ყოლებულნი ეკედენნი მისნი იპყრობენ თჳს შორის ჩინებულთა მოწესეთა, ვა-
 ქართა და მოქალაქეთა თათართა. უზემოესსა ნაწილსა ციხისა ამისსა არს სა-
 20 კუთარი მომცროა ციხე, პყრობილი მხოლოდ ფაშისა და მახლობელთა მისთა
 მიერ. არარაჲ იპოვნების აქა ღირსი შენიშენისა, გარდა
 ერთისა უადრეესთა საუკუნეთა შინა ჰაოსიანთა მეფისა
 25 არშოტის მიერ თლილისა ქვთა აღშენებულისა ეკკლესი-
 ისა, სახელთა ზედა 12-თა მოციქულთასა, რომელთაცა
 სახენი. სრულებათა შინა კაცთასა მაგარისა მოთეთროხსა ქვსაგან გამოკუშთილ-
 ნი, გარე იგვრდიე ტაძრისა ამის გუმბათისა ქუშუშე დიდროანთა ლანძუთა შო-
 30 რის მდგომარენი, რეცა აწცა აღპყრობილთა პელთა ზედა თჳსთა იპყრობდნენ
 გუმბათსა ამას; გარნა დღეს აქუსთ ესე ჯამად ურწუმთთა. ქალაქსა ამას, სევე-
 სა შინა დაშენებულსა და ფრიად იწრო უწმინდურ-უსაძაგელესსა, კშთამოუ-
 დის თჳს შორის მომცროა მდინარეჲ განმყოფელი ციხისა ქალაქისაგან, შემოე-
 35 ლის თუითქემის სრულიად ქალაქისა ამის გარემოსა და ერთჳს არაფაჩის. აქა-
 ურთა მცხოვრებთა არ უწყიან სახელი მდინარეჲსა ამის და ეზახიან ოდენ კარ-
 სენსუ¹.

არ იხილუშბიან აქა არცა ბაღნი, არცა ბაღჩანი და არცა ბოსტანნი, რო-
 მელნიცა ჯერ-არს იყუნენ გარე ქალაქისა ჩრდილოთ კერძოდ, ვინაჲთგან აღმო-
 36 სავლეთ-დასავლეთისა მჰარენი არიან კლდე; სამკრეთისა—უპყრესთ მცხოვრებ-
 თა სადგომად და სასწავად; ხოლო ჩრდილოეთისად საგონებელ არს ყოფიჲ მა-
 თი კეესა, ვინა ყოველ ჟამი ისყიდებიან ახალნი ხილნი, მწვანევილი და ესევი-
 თარნი და არსცა სიიველ აქა ყოველთა საქიროთა ნიეთთა.

24-სა ავაწონინე ბარგი ჩემი შემდგარი ოთხსა კან-
 40 თარსა შინა. დამაწყობინებელმან მათმან ურემთა ზედა,
 გავატანინე იგი გარე ქალაქისა, მუნ, სადაცა აქუნდათ
 ბინაჲ თჳსი ქართუშლთა ამათ მეურმეთა. შემდგომად ამისა შემოვიდა ჩემდა.
 ერთი სომეხი, მომტანი ჩემდა ერთისა მოდილოხსა მინი-
 თა თუთის არაკისა ზარაფბაშისა დოუთ-ოღლისა მილ-
 დისისა გრაქორას მიერ გამოგზავნილისა.

¹ ქარსის უწყალი.

- თჳს კარსით წარმოსლჳ- 25-სა. წარმოსლველნი დილით კარსილამ, შემდგომ
სა წენისა სამის სლჳსა მოწვიქივენით* კაცთა და ურმებთა
ჩუწნთა უსახელოსა ადგილსა ჩამომჯდართა, სადაცა ვისადილეთ რა, შეუვლდე- 346
გით გზასა, ვიარეთ ხუთი ეამი, მოვედით ადგილსა ფალდგრდანსა და დაეიბა-
ნაკეთ განტარებად ლამისა. 5
- თჳს სოფლისა თჳქნარისა 26-სა. აყრილთა შემდგომად შუვადლისა, ვიარეთ
ხუთეამ-ნახევარი და განვისუსწნეთ ლამე დგომით თჳქ-
ნარს, პირისპირ ბურჯისა. აქ ვიყიდე ერთისა ქურთი-
თჳს ცხენისა უჩხუჯლჳისა საგან ცხენი სამთუჳმან-ნახევარად, სახელით უჩხუჯლჳი,
თჳსის შევაზბულობით. 10
- თჳს მოლჳსა ჩენისა არ- 27-სა. განთიად თჳქნარით წარმოსლველთა და მსლველ-
ფაჩახს თა სამსა ჟამსა, შევიცადეთ პირსა ზედა არფაჩის-
სა, რომელიცა არს დღეს სამძღვრად ორთა დიდთა
იმპერიათა — როსისისა და ოთამანის პორტისათა. აქათ წარვგზავნე გუმრის მსა-
ხური ჩემი გრიგორ რუაძე პაშპორტიურთ და სხვათა 15
თჳს ჩემ ჳიერ გლმრისადმი დავადგმევენიე კარავი, რომელსაცა შინა ველოდდი მოქ-
გახტურებისა ქსახურისა ცეცასა მისსა. შემდგომ მცირისა დროს განვლისა მოვიდა
ჩემდა გუმრის კარანტინის კომისარი, გარდამდგარი
ქშტაბს-კაპიტანი სომეხი ივან ნაზარიევიჩი ბეჟანოვი ჩემ მიერ წარგზავნილის
კაცით და ერთის კაზახით. კომისარმან ამან, გარდამჳ- 20
თჳს მოლჳსა ჩემდა კარანტინის კომისარისა გლმრით
დარმან ცხენით და მომავლმან ჩემდა, შემეიყუანა ქუქ-
განმხედველობასა შინა პატვიოსნებისათჳს თჳსისა, ვინაჲთ-
გან ბიჯი მისისა სლჳსანი ემსგავსებოდაჲ უფროს მი-
ბრუვეილისა კაცისა, ვიდრეა ტკბილთაგან სავსესასა. უკანასკნელ, ურთიერ- 25
თისადმი პირველისა ალერისისა დასრულებასა თანა, მკითხა მოწესემან ამან
ფრიად მიმიმედ დასუსტებულთა ენითა: „თქუქწო ბრწყინვალეზავ, სახლთა
შინა გუმრისათა ინებებთა დგომად ანუ მახლობლად კარანტინისა კარავთა
შინა?“ მიმღებთ ამას ზედა ჩემმიერისა პასუხისა, მით რამეთუ უმჯობეს მიჩნს მე
ყოფად კარავთა შინა, აღსდგა და მომცემი სალამისა,
თჳს უკრწქცვეისა გლმრად გაბრუნებასავე თანა წაბარბაცდა და უკეთუ აქ მღგო- 30
უფლისა კომისარისა მარეთა კაცთა არ შეეპყართ, დაეცემოდაცა მწარედ.
ამათ შესუსს იგი ცხენსა და წარვიდა მისვე ჩემის მსახურით და კაზახით.
- თჳს მოლჳსა ჩენისა გლმ- ხოლო დროსა სამკრობისასა წარმოველ მეცა კერძო-
რისა კარანტინისა შინა ბითა და ურმებითა ჩემითა და მსველელ ერთისა ეა- 35
მისა, მოველ, სამმადლობელად დმრთისა, გუმრის კარან-
ტინისა ახლოს დადგმულთა კარავთა შინა, რომელთა თანაცა მცირედ მოშორე-
ბით იდგენ 12-ნი სალდათნი კარაულად. ოდესცა განვისუსწნეთ მცირედ, მოვი-
და კომისარი ბეჟანოვი რაოდენმე ღხიზლად, შემეიყუანა კარანტინისა და მიყრ-
ჩოლა, შემდგომად—ყოველთა ჩემთანა მყოფთა ბარგითურთ და განწმენდილნი
გამოგვიტვენა კარავთა შინა. 40

* უ ჩ ბ რ უ კ —სამნახევარი, ვინაჲთგან სამ თუჳმან-ნახევარად სყიდველი, მასუშ ფასად
ყოფილ:
• დედანშია: მოწივენით:

თუხ კარანტინსა შინა
თელეთურ-წაღკისურთა
ურმებთა მოსლჳსა და
განტყვებისა

28-სა. მოვიდნენ ჩუქნთან კარსს ყოფილინ თელეთურ-
ნი და წალკისურნი ურემნი, არა სწორისა, არამედ
საერევენოსა კულფის გზით, რომელნიცა შეიყუანნა და-
უყოვნებლივ კარანტინსა შინა უფალმან კომისარმან ბეჟა-

- 5 ნოემან და გამოყუანილინ იგინი მუნით, განუტევენა თბილისისადმი. ამის გამო
ვთხოვე კომისარსა ამას განთავისუფლებამა ურემთა ჩემთა და სხუათა მათ ჩემ-
თანა ერთად მოსლჳულთა, გარნა მომიგო მან, რომელ განუშვა იგინი ბილე-
თისა ძლით გუბერნატორის მიერ მეურმეთა მათდამი მიცემულისა; აღმოიღო
ერთი წერილი უბით და შემომადღევა იგი მმეტყუქსლმან:—თქუქსნო ბრწყინუ-
10 ლებავ! აჰა წერილი კარანტინთა სჯულის-დებისა, გთხოვ უმდაბლესად განიხილ-
ვოთ და სცნოთ, რომელ წინააღმდეგად ამას შინა ბრძანებულისა არაარაჰსა
ძალ-მიძს ქმნად და უკეთუ მიბრძანებს წერილით აქ მყოფი თბილისის მუშკატე-
347 ტროვის პოლკის პირველის ბატალიონის უფალი მაიორი იაკობ ალექსიევიჩი დეკ-
ტროვი, მისიუქ მიიღებთ თავისუფლებასა კერძობითურთ და ბარგით თქუქს-
15 ნით.

არამიმღებმან წერილისა ამის, ვკითხე კომისარსა ამას:—გაქუსა ვითარიმე
დამოკიდებამა უფალსა მაიორსა დეკტროვსა ზედა?

მომიგო:—არა!

— და ვითარ შემძლებელ არს იგი ბრძანებად შენდა მისთვის?

- 20 მიბასუხა:—იგი არს აჰა უფროსი.

— უფალო კომისარო! თქემულნი შენნი იჩვენებიან ჟამსა ამას გარეშე
სჯულისა ქცევასა შენსა, ჰქმენ იგი რაჰცა გინდეს.

სიტყუათა ამით გამო შემძრულმან რაოდენმე, მრქუა:—თქუქსნო ბრწყინუ-
ალებავ! რად გნებავსთ თქუქსნ უბედურად-ყოფამა ჩემი?

- 25 — დამიფარვოს მე ღმერთმან ეგვიეთარისაგან ნდომისა, რომელ კერძოთ
ჩემით შეგვემთხვოსა შენ მცირედლიცა ვნება, გარნა მაკვრებს ესე, მით რამეთუ
კარსით მოსლჳულნი ჩემთანა ურემნი დააყენენ აჰა კარანტინსა შინა სჯულისა-
მებრ შენდა წარმოწერილისა და შემდგომად ჩემსა ერთის დლით მუნითვე მო-
სლჳულნი 22-ნი ურემნი განუტევენ, მიუხედეველად შენგან განდიდებულისა სჯუ-
30 ლისავე.

არამედ რაოდენცა ვუუბენ კომისარსა ამას, ვერარაჰ ვპოვენ ამის შორის,
ვითარ-ოდენ თანამერდომებამა ბაქუსისადმი და მასთანა უმეტრებამა წიგნისა
და ძალისაცა ღმრთისა, ესრეთ ვითარმედ საბოლკელსა შინა შეგვიყუანნა რა,
მაშინვე მოგვეცა ნებაჰ არა თუ სვლად გუმრისა შენობათა, არამედ დგომადცა
35 სახლთა შინა მისთა, გარნა არ გვიტევა შედგომად გზასა თბილისისასა, ვიდრე-
მდის არ მივეგებებით აქუქს ორშუდელუგზის აღმომავალსა მზესა. და ესრეთ,
ეგონე მე, რომელ მოწესეჰ ესე, რაოდენცა საქმით არ მკრძალველი თბილისი-
სა, იჩუქნების სიტყვთა გულსმოდგინებასა. დაფარვად მისა სნეულებისაგან მომ-
სრულლისა, ეგოდენ და უფროსცა უმსხუქრპლებიეს საბრალთა გუქრი მას შინა
40 მდგომარ-მცხოვრების მვედრობით და ხალხით ყოველთა მოსალოდებელთა სენ-
თათჳს.

29-სა. მოვიდა ჩემდა უფალი კომისარი ბეჟანოვი და გამომცხადა, მით
რამეთუ ხუალისად მოვლიან უფალსა თბილისის პოლკის პოლკოვნიკსა თა-
ვალსა ლონ სავარსიმიძესა და ვითარცა უბრძანებს მას იგი შესახებელად ჩუქს-
45 თჳს, მოიქცევის კომისარიცა ესე მისებრ. მართლად ვსთქუათ, შემაწუხა ესე-
ვითარმან წარამარა ლაპარაკმან მოწესესა ამის, რომლისათჳსცა ვრქვ:

— აქუსა თავადსა ამას რამე მონაწილეობაა შენდა რწმუნებულსა თანა-
მღებობასა შინა კარანტინისასა?

მომიგო:— არა! არა! არამედ იგი არს აქ მღგომისა ჯარისა მბრძანებელი და
უფროსი.

მსმენმან სიტყუათა ამით დაეითხოვე მოგვლე ესე მთქველმან:— კარგი, 5
განეატარებ მე დანიშნულთა დღეთა აქა, გარნა გთხოვ შენ თავისუფალ-მყო
მე მოსლვითა შენითა ჩემდა, ვიდრემდის შემისრულდებოდეს პაემანი იგი. და
სახითა ამით განვასუწნე სასმენელნი ჩემნი უკანონოდ ლაპარაკისაგან ამისისა.

30-სა. წარგზავნე მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე უფ-
ლოსა მაიორისა დეკტეროვისადმი თხოვად, ვითარმედ 10
უქეთუ შესაძლებელ იყოს მის მიერ, უბრძანოს კომისარ-
სა განტეყება ჩუქნი, რომელსაცა აღეთქუა აღსრულე-
ბად თხოვილისა; გარნა მათ შორის მცნობსა უფალსა

მაიორსა დეკტეროვსა გაშუბისათს ზემოდანიშნულთა კარსით მოსლველთა
ურემთა კომისარისა ამის მიერ თბილისისადმი, დაებრუნენებინა მის ძლითვე 15
იგინი უქუნ, რომელნიცა, მოტანილნი ღამე, დაეყენებინებინა კარანტინსა შინა,
მოშორებით ურემთაგან ჩემთა, კარაულსა ქუქსე, მიუხედულად გუბერნატო-
რისა მიერ მათდა მიცემულისა ბრძანებისა ანუ ბილეთისა.

თავი მეთორმეტე

იელისა 1-სა

თს ჩემ მიერ მიწერი- წარგზავნა უფალმან მაიორმან დეკტეროვმან კახაზი
ლა თავადსა ლეონ სა- უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა ლეონ იაკოვლევი-
ჯახისმიძესადმი მისი საჯარისმიძესადმი წერილით კარაქილისიას, რო-
მელსა მივსწერე მეცა და ეთხოვე მოცემად კომისარისადმი ბრძანებისა, მოაღ- 25
რეებით აქედამ განტეყებისადმი ჩუქნისა.

2-სა. დროსა შესამესა რიცხვს მოწვევისასა ღამით
მსახურსა ჩემსა სომეხსა პეტრე ბაქელაშვილსა წარვლო
თს პეტრე ბაქელაშვილი- მალვით შავსა მუშაბასა შინა შეკრეული, თოკით და-
ლა მიერ მალვით ამანათის განტუშრებისა ბეჭდილი ამანათი და მიეცა კულფით მარილის მომტა- 30

ნისა თელავის უეზდის ნორიოს მსახლობლისა, თავის ცოლის ბიძის
სომხისშულისა სტეფანეასათს მთქვემლსა: „ამანათი ესე არს ჩემის ბატონის
თავადის გიორგი ავალოვისა და გთხოვ, მისლვასავე შენსა თბილისს, მისცე ესე
საიდუმლოდ ცოლსა ჩემსა“.

3-სა. აღმოსლვასა თანა ცისკრისასა უბრძანე მსახურსა ჩემსა გლაზა კნო-
ტისშვილსა მოწოდებად ჩემდა პეტრე ბაქელაშვილისა, გარნა არ იყო იგი ბი- 35
ნასა ზედა თსსა ამხანაგთა თსთა თანა, წარმლები მალვით დანიშნულისა ამანა-
თისა დროსა ამხანაგთა მისთა ძილისასა. ხოლო ოდესცა მოვიდა ბაქელაშვილი
ესე, ეკითხე მას სადყოფისათს მისისა, რომელმანცა მომიგო: „მი ვიყავ ეკლუ-
სიასა შინა ჩუქნსა (ესე იგი სომეხთასა) მოსმენად ცისკრისა“.

ვუბრძანე მას თქვემად ჩემდა მართლისა, გარნა ფიცით ამტკიცებდა წინა- 40
შე ყოველთა კერძობათა ჩემთა პირველთა თქვემულთა თსთა, და ესრეთ, მე-
ქონმან მტკიცედა ნიშნისა, მით რამეთუ არ ყოფილარს ესე ეკლესიასა შინა;
თს პეტრე ბაქელაშვი- არამედ გამგზავნი ამანათისა, ვითარცა ითქუა ზემო, და
ლის გალახუსა მრჩეველმან კუალად კეშმარტებით აღსარებისათსა
გარნა ვერშემაგონებელმან მისმან, წაუქცევინე იგი სხუათა და დავსაჯე ჯობთა 45

ქუტუშე. კუალადცა უარმყოფელი სიმაართლისა და დარწმუნებით მმეტყუელი სი-
ცრუებისა თვისისა შესახებულად ეკკლესიასა შინა ყოფისა და წარგზავნილისა
ამანათისა, შევაკურვევინე მკლავნი მისნი და დავაბმევივინე ურემსა ზედა; ზოლო
ოდესცა იხილუა ახლად მოტანილნი ჯოხნი გვემდ თვსად, მაშინ აღიარა მალ-
ვით ვასტუმრებასა შინა ამანათისასა და უყოფელობისათვს ეკკლესიასა შინა.

5 მსმენმან თვთ ქურდისა პეტრე ბაქელაშვილისა ამის მიერ ქეშმარიტებისა, ვაც-
ნობე ამისთვს უფალსა მიიორსა იაკობ ალექსეივივირისა დეკ-
ტეროვსა, რომელსაცა წარვევლინა სალდათნი პოვნად
სომხისშვილისა სტეფანესა და მიმყუანსა ამისსა თვსად,
წარმოვეზავენა ჩემდა ამანათითურთ მისდა მიბარებულთ,
რომლისათვსცა დაუყოვნებლივ მივსწერე გამოცხადებამა

10 თვს პეტრე ზაქელაშვი-
ლისა და სტეფანე სომხ-
შვილისა კარაულსა ჴაე-
შე დასმისა
უფალსა კომისარსა ბეჟანოვსა; წარვაევივინე მისდა ორნივე ქსენებულნი სომეხ-
ნი, ესე იგი პეტრე ბაქელაშვილი და სტეფანე სომხისშვილი შეკვრულ-დაბეჟ-
დილის ამანათით და ვთხოვე გამოცხადებითა მით სჯულთამებრ მათ ზედა გამო-
ძიებამ და მოქცევამ. კომისარი ესე, დამსგმელი კაცთა ამათ კარანტინსა შინა
15 კარაულსა ქუტუშე, მოვიდა ჩემდა ამანათითურთ, მთხოველი, რათა ყოველთა
ერთად განვიხილოთ შეკვრულსა ამას მუშამბასა შინა ნივთნი. ოდესცა განვს-
ნეს იგი, გამოჩნდნენ სამნი ბოლჩანი მას შინა დებულნი.

349 თვს მალღით ვავზანდ-
20 ლოცვლისა ამანათის
ვანჯინისა
პირველსა შინა ვპოვევინთ, თუმცა არად სანიშნეულ-სა-
თქმეველნი, პეტრე ბაქელაშვილისა მიერ სხუათა და სხუ-
ათა აღვილთა და დროთა შინა მოპარეულნი ნივთნი

გრიგორ რუაძესა ბინასა ზედა, სახელდებით: ზაფრანა, სტამბოლის მელანი,
გუნდა, სამგზავროდ სყიდულნი წმინდა სანთელნი პატრუქუაძრობილი-და-
სორსალეებულნი და სპირიდონ სივინისისა მუმიის ბალსამო. ესე ყოველნივე
25 აქუნდა მოპარეულ კაირსა შინა და იყოცა მოკითხველ მუნვე. მიხაილ დრაკული-
სა კრიტიკოსისა ჯიბის დანამა, რომელიცა ეთხოვებინა მას ბაქელაშვილისათვს
წინაშე თუალთა ამხანაგთა მათათასა და დროსა დრაკულის მიერ უკმოთხოვი-
სასა მისგან დანისა მის, ექმნა პეტრესა ამას ფიცი მაშინვე მისდა მიცემისა;
გრიგორ რუაძეს მანიშკა და სხუანიცა წულილმანნი სხუათა. ყოველთავე მივე-
30 ცით თვსთვნი და დანაშთომნი, ჩემისა და კომისარისა ღერბებით დაბეჟვდილნი,
შევატანიენ კარანტინსა შინა ცუად კარაულსა ქუტუშე.

თვს მკორემა ბოლჩის
ვაინჯვასა 4-სა. ვავსენით მეორე ბოლჩა ქურდისა პეტრე ბა-
ქელაშვილისა, რომელსა შინაცა ვპოვევინთ შავი და
მწუხანე ჩაი ჩემ მიერ საქართულოთა წარმოღებულ-მი-
25 ბარებული მსახურისა ჩემისა გრიგორ რუაძესად, გუნდა დაუწვავი და დამწუ-
არ-შეზავებული შესაღებავად თმისა, გამკმარი; ლახოსტაკი ოთხი ნაჭერი, კუა-
ლად ცკლისა სანთელნი დამგრავალეებულნი ბურთებრ, რომელნიცა დავაკლდ-
ნენ კაირს ბინასა ზედა გრიგორ რუაძესასა და რომელნიცა, თუმცა მოვიკით-
ხეთ მაშინვე, გარნა არ იპოვნა მომპარეული მათი.

40 თვს მესამემა ბოლჩის
ვაშლისა 5-სა. მოვიღეთ მესამე ბოლჩა უსირცხვლოვსა ამის
პეტრე ბაქელაშვილისა და ვავშალეთ რა, გამოჩნდნენ შე-
მდგომნი ნივთნი: ახალი პერანგი ბატისტისა სპირიდონ
სივინისისა, მისის სახელ-გუარ ასოებით დანიშნული და მაკრატელი როსისის
აგენტის კონსელერისა პეტრიაკი რიდოლფისა. ორნივე ესე დაკარგველნი ნივთ-
45 ნი მოვიკითხათ პატრონთა მათთა კაირსავე კაცთა შორის ჩემთა, გარნა დღედ-

მდე არ ვუწყობდი მე მათთვის. წითელი ნაგმარი ჯელსატოცი კრიტიკოსისა და ძუშლი პირსატოცი ოსიფ ალთმიშდორთისა, იერუსალიმს მოპარულნი და მუნვე ძიებულნი; ესართუქ ფინიკნი დლითი-დღე გზასა ზედა პეტრესა ამის მიერ პარულნი ურემსა ზედა მდებარესა მოდიდოესა ზანდუქისაგან ჩემისა. ზანდუქისა ამის სახესა შინა თვისა ვერღა მხედველი, ვკითხვი ჩხირად სლვასა შინა ჩუქსნა ბაქელაშვილსა, ვინათგან იქდა ურემსა მას ზედა ერთად ზანდუქისა თანა, რომელ ზანდუქი ესე ჩნდა განკნსნილად და არცადა თვისა აღგილსა მდებარედ, რომლისათვისცა სხუდასხუათა მიზეზთა ქუსშე მრქუა უკანასკნელ: „ზანდუქი ესე, გარდაფარდნილი ღამე ურმით, მოჰყუა შემდგომისა ურმისა თუალსა ქუსშე; ვიდრემდის მიმშველებული მისი აღვიდებდი მას, რომლისა ძლითცა დამტვრევულისა ზანდუქისა მისგან დაიბნიენენ შიგან მდებარენი ფინიკნი, გარნა რაოდენცა ძალ-მედუა მოგროვებად მათსა სიბნელესა შინა, შეკვრიბე იგინი და, ჰშთამწყობმან მათმან მასლქ შინა, შემოვკერე ზანდუქი იგი დაზლისა ჩულითა“. გარნა დღეს, სიტყუათამებრ ბაქელაშვილისათა, სიბნელესა შინა დაკლებულნი ფინიკნი ესე ვპოვენით ერთსა დიდსა ტილოესა პარკსა შინა ჰშთაყრილნი და პირადმღე სავენი, რომლისა თანაცა მოპარულნი კუალად ამის მიერ ტალნი, მათნი შემოსაკრავნი ტყვანი, თოფ-დამბახათა ტყვები, წამალი თოფისა, ერთი საღფეთკა, კავა რაოდენიმე გირვანქა და სხუანიცა მრავალნი ესევითარნი დაეკლო ჩემთვის, რომელნიცა ებარნენ მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა.

თუ თავადისა ლეონ ხა 6-სა. მოსლუღლმან ჩემდა უფალმან კომისარმან ბეყავარსიძემცხ გუმრს მოსლუჯა ნოვმან მაცნობა კარაქილისით მოსლუჯა აქა უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა ლეონ სავარსიძემცხა.

თუ ჩემდა მოსლუჯა თავადისა ლეონ ხავარსიძემცხა 7-სა. დლით მოვიდა ხილუად ჩემად ცენებული უფალი პოლკოვნიკი თავადი ლეონ სავარსიძემცხ და შემდგომ ურთიერთისა მიმოალერსებისა, მთხოვა მისლუჯა დგომად სახლსა მისსა. და ესრეთ, წარსლულმან ჩემგან

თავადმან ამან მომივილინა კომისარი ბეყანოვი მიყუნად ჩემსა სადგომსა მისსა. კომისარი ესე მივაქციეე მისდამი მადლობითა, მთხოველმან, მით რამეთუ მწუხრსა ამის დლისასა მოვიდეს უფალი კომისარი ესე წარყუნად ჩემსა სახლსა შინა

თუ კარანტინით წარმოსლუჯა ჩემისა დგომად გუმრისა სახლსა შინა ადრითუქ ჩემთვის დანიშვნულსა, რომელიცა მოახლოებასა მწუხრისასა მოვიდა და წარმოგვიყუანნა ჩემთვის განმჯადებულსა ბინასა. შემდგომ წარველ ხილუად თავადისა ლეონ სავარსიძემცხასა და, მისლულმან სახლსა

მისდამი, ვიხილვე მუნნი გამოსლუჯული პოდპოლკოვნიკი თავადი ლუარსაბ ორბელიანოვი, მოურავი გატეხილს ჭიდს ზემო მცხოვრებთა მაჰმადიანთა, რომლისაცა ხილუამან აღავსო გული ჩემი ტეხილითა სიამოვნითა, ვინათგან ვიყუენით სიკუბუკითეე წელათათა შესწავებულ ერთი მეორესა; გარნა სიამოვნეე ესე არა განგრძელდა ერთსაცა წამსა, ვინა იგი მივიდოდა ხილუად სხვსა და მე — თავადისა სავარსიძემცხასა. თავადმან ამან, მიმღებმან ჩემმან შესაბამითა სახითა, მრქუა

ლიმლით შემდგომნი: „თავადო გიორგი იოანესო! თუქდა უარ-ჰყავით თქუსწონოვია ჩემი დგომად სახლსა ჩემსა, რომელსაცა შინა ვცხოვრებ მხოლოდ, გარნა ბედმან უეცრად მომივილინა მე სტუმრად ფამბაკ-შორაგალისა პრისტაი ივან ვასილიევიჩი ვიგონტი ცოლით და კერძობით, რომელნიცა დავაყენე თქუსწონთვის დანიშვნულსა კერძოსა შინა სახლსა ჩემისასა“.

- მე, მიმოლოცული მისდა ესევეითართა სათნოთა გუამთა წუშვისა და დამყოფელი ამასთან ნახევარს ჟამდამდე, წარველ ნახვად უფლისა მაიორისა დეკტროვისა, რომლისასაცა დახმუნდა კულადლუმ თავადი
- 3 თს მოხლუხა ჩემისა უფლისა მაიორისა დეკტროვისადმი ლუარსაბ ორბელიანი. შორის მრავალთა კერძობითთა საუბართა მრქუა თავადმან ამან სიკუდილისათს რძლისა თვისისა მთავრინა სალომესსა, უფლისა ლენერალ-ლეიდიმიტრი ზაალის ძისა ორბელიანოვის მეუღლასა. უკმოქცევულსა სახლსა შინა ჩემსა მომივიდა აღუტანტი
- 10 თს მოხლუხა ჩემდა თავადისა სავარსიმიძეს აღუტანტისა თავადისა სავარსიმიძესა მიერ თხოვად მისლუსათს ჩემისა ვახშმად მისდამი, რომლისათსაცა წარსლვეული სპირიდონ სივინითურთ, მიველ რა სახლსა უფლისა პოლკონიკისა თავადისა ლეონ სავარსიმიძესასა, ვპოვენ მას შინა თავადი ლუარსაბ ორბელიანოვი, უფალი მაიორი დეკეტროვი და რაოდენნიმე სხუანი ოფიცერნი. სახლისა პატრონმან თავადმან სავარსიმიძემ, შემგატეველმან ჩვენ ყოველთა ჩაითა, ფუნჯითა და სათნოათა საუბრითა, მთხოვა დაშთომად ვახშმად მისთანა; გარნა ვინათგან უვახშმოდ ვატარებდი მე დღეთა ჩემისა სიცოცხლისათა, ამისთს მიმმადლებელი მისი წინადადებულსა პატივსა ზედა, წარვმოველ სადგომსა ჩემსა.
- 20 თს მიწუშვისა ჩემისა თავადისა სავარსიმიძესა მიერ ეკლესიად მ-სა. დილით მოვიდა ჩემდა აღუტანტი თავადისა ლეონ სავარსიმიძესა მიერ, რომლისა ძლითცა ეთხოვა მას ჩემთს, უკეთუ მნებაეს მოსმენად ლიტურგიისა, წარვიდე ერთად მისითურთ. დღეა ესე იყო დღესასწაული
- 25 თს წარსლუხა ჩუშნისა ეკლესიისადმი კაზანისა ღმრთისმშობელისა და თბილისის პოლკისაცა, და ვინათგან არ ვუწყოდი მე ადგილი ეკლესიისა, წარველ თავადისა სავარსიმიძესადმი, სადაცა იყუნენ შეკრებულ ყოველნი მოწყენი თბილისის პოლკის აქ მყოფის ნაწილისანი, ვიეთნიმე სხუანი და ზემოქსენებული თავადი ლუარსაბ ორბელიანოვი. და ესრეთ, წარვედით ერთად გარე გუმრის შენობისა, უცნოათა მოლითა მოცეულსა ველსა ზედა დგმულსა პოლკისა კარავ-ეკლესიისადმი, განმველნი ახლოს მისა ორს
- 30 მწყობრ წრედ მდგომარეასა მჭედრობისა შორის. კარავ-ეკლესიასა ამას შინა იყუნენ სამნი მდედრნი, რომელთაგანიცა ცოლი ვიკონტისა, შუშნიერთა შორის ღირსი შერიცხუა, იყო მოსილ ჩაქსეულითა სამოსლითა. შემდგომად წმიდისა ლიტურგიისა შესწირვეს სამმადლობელი პარაკლისი: გელმწიფე იმპერატორისა ალექსანდრე პირველისა და სრულიად უაგვისტოვისა სასახლისათს მისისა, რომლისაცა დასრულებასა თანა, დროსა მრავალჟამიერ თქემისასა, იწყეს სროლაა ზარბაზანთა. აქედამ მოვიქეცით სახლიწავე თავადისა სავარსიმიძესასა, სადაცა მსადილობელთა გელ-ჰყულს სემად მშუდობისათს ჩუშნისა ერთმთავრისა და უმაღლესისა ფომილიისათს მისისა; მერმე საქართულლოს მთავარ-მმართველისა ალექსეი პეტროვიჩისა იერმოლოვისა, მას უკან თბილისისა პოლკისა თავადისა ლეონ სავარსიმიძესა, აქ მსხდომთა სამთა ბანოვანთა და ყოველთა მენიანტეთათს, რომელთა შორის იმყოფებოდა ესრეთუ ერევნისა ხანისა მაჰმადის ძმა მაჰმად კული.
- 40 თს სადილად დღენასწავლუბისა თავადისა სავარსიმიძესა მიერ ფომილიისათს მისისა; მერმე საქართულლოს მთავარ-მმართველისა ალექსეი პეტროვიჩისა იერმოლოვისა, მას უკან თბილისისა პოლკისა თავადისა ლეონ სავარსიმიძესა, აქ მსხდომთა სამთა ბანოვანთა და ყოველთა მენიანტეთათს, რომელთა შორის იმყოფებოდა ესრეთუ ერევნისა ხანისა მაჰმადის ძმა მაჰმად კული.
- 46 თს უელვისა ჰშთამორიგებისა. სტოლი იყო გემიერთა სანოვანთა და სასემელთა მიერ საესე. მოღებასა ანუ ჰშთამორიგებისა თანა ორკერძოდვე უელითასა, რომელნიცა იყუნენ ქმნილ ჩაქსეულად და ფერადცა

ზემო დანიშნულისა ვიგონტის მეულაას სამოსლისა, მრჭუა თავადმან ლუარ-
საბ ორბელიანოვმან: „თავადო გიორგი! ხედავა, მით რამეთუ მასპინძელი ჩუშ-
ნი სავარსიმიძეა, ყელით გამყეთებინებელი ვიგონტის ცოლის სამოსლისა, შე-
გვაქცევს ჩუშნ მით, ხლო თუთ ტკებების ოდენ გემოთა ჯორცისა მისისათა“.

მიმწუხრ დღეასა ამის მოვიდა ჩემდა თავადი ლუ- 5
თხს მოხლუხა ჩემდა თა-
ვადისა ლუარსაბ ორბე-
ლიანოვისა
არსაბ ორბელიანოვი, რომელმანცა მამამბო ამიერ სოფ-
ლით ღმრთისადმი გარდაცუალეზა უფლისა ღენერალ
მაიორისა თავადისა იოანე დავითის ძის ორბელიანოვის
მეულაასა ანასტასიასი. შემდგომ წარვედით ბალში თავადისა ლეონ სავარსი-
მიძეასა სახლსა, სადაცა შემოკრბნენ პირველნივე იგი, აქ სადილად ნამყონი, 10
და რომელთაცა შორის ვიხილუშ გორნის ეკსპედიციის მაიორი, რომლისაცა
სახელისა და გუარისა უმეტრებისა გამო უქსენებელობასა ზედა ეზოდშიზობ წი-
ნაშე მკითხუშლთა ჩემთა, და რომელიცა იყო მზა წარსლუად თბილისისადმი
მეორესა დღესა დილით. უფალსა მაიორსა ამას მივეც
პაკეთი სახელსა ზედა კეთილშობილისა პეტრე გიორგის 15
ძისა ლარაძესა და ვთხოვე მიცემად მისდა მისა. მცირისა
დროასა შემდგომ იწყეს პოლიცისა მუზიკანტთა დაკურად საქრავთა ზედა თქსთა
და შექმნეს როკუჟა ორთავე სქესთა მამრ-მდედრთათა, რომელიცა განაგრძეს
უფროს ორისა ეამისა. მერმე მოუღვეს ცეცხლი შუშხუნათა სხუად და სხუად
სახედ ქმნილთა გარემოს თავადისა სავარსიმიძეს სახლსა. მას უკან მოჰყუნენ 20
კუალად ცუნდრუკებასა და დააბოლოესცა ესე თამაშობითა კომედიისათა; ხო-
ლო განზადებასა თანა სავანშმოდ სტოლისასა, მოვიქტე სახლისადმი ჩემისა.

9-სა. დილისა მეცხრესა ეამსა, დატევებული სიმრ-
თელეასა მიერ, განმანათლა ცხრობამ, ჩუშყულებისა-
მებრ თქსისა ეამ-ნახევარ კარგად შემაქტეველმან ჩემმან, 25
რომელსაცა შეუდგა მარად კუალთა მისთა განუშორებელი სიციხე და რომლი-
სათუხცა ვიქმივე ჩაი ორისა შიდილითა უსაქნ-
თა. ამის ძლით მომგებელმან კმად ოფლისა, უსკოვიქცი-
ვე სიმრთელეა ჩემი, განმდეველმან უსიამოვნოთა
ამათ სტუმართა, შემდგომ გამოვითხოვე პყრობილი 30
კარანტინისა შინა კარაულსა ქუშუშე მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი და
განვაძე ჩემგან. ესრეთუშ შივიღე დღესა ამას კარანტინსა 352
თხს განწმედისა ჩუშნისა
მოწმობისა მოცემისა
შინა სჯულისამებრ განწმენდისათუხს ჩუშნისა და ბარგ-
თა ჩემთა მოწმობაჲ.

10-სა. მსადილობელი უფლისა პოლკოვნიკისა თავა- 35
დისა ლეონ სავარსიმიძეასა თანა, გავემშდობე მას და,
მოსლავული ბინასა ჩემსა, წარმოველ პირველსა ბინდსა
ღამისასა გუმრით თბილისისადმი. ხოლო მსლველი სამი-
სა ეამის გზისა, მოვეწივე კერძობათა და ურმებთა ჩემ-
თა, უკუშ დასუშნებულთა, უსახელოსა ადგილსა. 40

11-სა. წარმოვედით უსახელოთა ამით ადგილითა განუთენებლივე ერთად
ურმებითურთ; გარნა განთიადსა თანა დავუტევენით
ურემნი ცხენოსანთა, გავმოკლეთ ჰეენი ჩალიანისა და
სამტყრევისა და ველი კაიკულეებისა; ხოლო შემდგომ
რვა ეამის სლუხს შესრულებისა, მოვედით კარაღასა, ბინასა ზედა თავადისა 45

ლუარსაბ ორბელიანისასა და განვისუწნეთ მასთან მოლოდებასა შინა კერძობათა და ბარგთა ჩემთასა.

12-სა. თუმცა გამოვლეს კერძობათა და ურმებთა თუ ჩემ მიერ ცხენთა ქირაებისა ჩემთა, გარნა არ გვეტყუა ჩუენ თავადმან ამან შედგომად გზისა. შემდგომ სადილისა ვიქირავე აქაურთა თათართაგან 4 ცხენი თბილისადმდე ათექვსმეტ მინალთუნად და დანაშთომი დრო დღისა ამის განვატარე აქელს.

13-სა. წარმოვედით კარაღაჭიდავ, გამოცილებულნი თავადისა ლუარსაბ ორბელიანოვისა მიერ სარვანჩაიდმდე. აქ გამშვლობებულმან ჩემთანა თავადმან ამან გამომაყოლა ოთხი ცხენოსანი თათარი მჩვენებლებად გზისა შულავერადმდე და თუთ უკუნ-იქცა ბინისადმი თვისისა. ხოლო ჩუენ, განმგარძობთა გზისა, ვიარეთ ოთხი ყამი, მოვედით ჭილო მდინარეგასა თანა ნიენი-ვილინსკის პოჩტაში. ვისადილეთ

14-სა. აქაგთ წარმოსლულთა ვიარეთ ცხრა ყამი და მოსლულთა სიბნელესა შინა ღამისასა პოჩტასა რომელსამე, განვარონინეთყე დანაშთომი ნაწილი ღამისა.

15-სა. აყრილნი პოჩტითა ამით დილისა მეცხრესა ჟამსა და შედგომილნი გზისა, მოვიწიენით დიდსა შულავერსა. აქედამ დავაბრუნევე კსენებულნი ოთხნი თათარნი თავადისა ლუარსაბ ორბელიანოვისადმი მადლობითა და ჩუენ, შემდგომად მცირედისა განსუენებისა განმაახლებულნი სლუათა, მოვედით ტიდსა მარნეულისა და დავიბანაკეთ მეორეი დილადმდე.

16-სა. მეათესა ჟამსა დილისასა, დამტევებელთა მარნეულის ტიდისა, ვვლეთ ცხრა ყამი, მოვედით თბილისისა კარანტინსა შინა, სადაცა დამხუცდრმან კარანტინისა ამის მოწესემან ვინმე მომთხოვა მოწმობა გუმრის კარანტინისა და მიმლებმან მისმან, განვეტყუა თხოვითა, რათა არ შევდღეთ თბილისსა. ესრეთელს მკითხა მოწესემან ამან:—„თქუენო ბრწყინულეზავა; სად შეიცდით თქუენ, მიბრძანეთ, მით რამეთუ მიმღებმან გუბერნატორის ბრძანებისა, ძალ-ვილუა მომცნებად თქუენდა მისთუ“.—მივეუგევე მე: „ბაღსა შინა კეთილშობილისა ნიკოლაოს ფიცხელაურისასა“, და გავიყარეითცა. მოსლულნი დანიშვნულსა ბაღსა, მიმილო ძმამან ნიკოლაოსისა გაბრიელ, რომლისა თანაცა დამხუდა აზნაური მოჭუცებული და ყოვლითა პატივოსნებითა მო-

სილი ზაალ ტერიშვილი. მივემშვდობენით რა ერთნი მეორესა, შემოვიდა უეცრად კეთილშობილი პეტრე ლარაძე, რომლისა ხილესა ძლითცა არლა განვგარძობ ჩემ შორის განცხოველებულთა სიამეთათუ სიტყუათა, ვინაგთგან კაცად-კაცადმან მოყვისისა მოყუარეთა მკითხულთა ჩემთაგანმან უწყის

უმჯობეს, თუ ვითარ დაატკობს გულსა და გონებასა ხილუა სიყრმიითუ ურთიერთისადმი შემსკუალულ-შენაწევრებულისა უსარწმუნოეს-უსაყუარელისისა

მეგობრისა. მიმშვიდობებასა თანა ჩემსა პეტრე ლარაქესადმი, მოვიდა მოწესე კარანტინისა და გამომიცხადა, რომელ აწ ჩემზედა არს დამოკიდებულ შესლულად თბილისსა შინა; გარნა მიმღებმან თავისუფლებისა ჩუქნისა, კეთილშობილმან გაბრიელ ფიცხელაურმან დაგვაპყრნა თვსთანა ღამესა ამას და დაკეხულა-ცა მდიდრითა ვახშმითა.

5

17-სა დილით მოვიდა ხილულად ჩემად თბილისის მო-
 თხ მონღჯა ჩემდა პეტ-
 როზა ხარქისოვისა და შე-
 ხლჯა ჩემისა თბილისს
 ქალაქე სომეხი პეტროზა სარქისოვი; ხოლო შემდგო-
 მად მცირისა დროსა, შეველ ერთად პეტრე ლარაქე-
 თურთ და პეტროზ სარქისოვით თბილისსა, სახლსა
 სარქისოვისა ამისსა დგომად.

10

მომივიდა რა ბარგი ჩემი, წარველ ხილულად დივი-
 თხ მიხლჯა ჩემისა უფ-
 ლისა დივიზიონის ღენე-
 რალისა ვილლიამინოვი-
 ხადმი
 ზიონის ღენერალისა, უფლისა ღენერალ-ლეიტენანტისა
 და კავალერისა ივან ალექსანდროვიჩისა ვილლიამინოვისა,
 ვინა დროსა ამას არ იყო აქა მთავარმმართველი ღენე-
 რალი ფრხივოსანთა და კავალერი ალექსეი პეტროვიჩი

15

იერმოლოვი. წარველდინე უფალსა დივიზიონისა ღენერალსა ამას საქართუ-
 ლოჯთ თანამდებობისაგან თვისსა ადრითუშ განშორებულ, ჩემ მიერ იერუსა-
 ლიმით წარმოყუანილი კურსკის გუბერნიელი, მეშვდეგსა იევირის პოლკისა

თხ ჩემ მიერ ოსიფ ალთ-
 მიშლორთის განთავისუფ-
 ლებისა
 სალდათი ვასილი ალექსეიევი. შემდგომ რაოდენთამე დღეთა
 განვათავისუფლეთ კაირით წარმოყუანილი ჩემგან ოსიფ
 ალთმიშლორთი და, თხოვისამებრ მისისა, მივაბარე იგი
 დურგალსა თბილისელსა სომეხსა, ყმასა არარატის მო-

20

ნასტრის ეჩმიაწინისასა. კულად რაოდენთამე დროთა შემდგომად მოკენელმან
 სარწმუნოხსა მგზავრისა, მივაწერინე სომხურად წერილი

თხ ჩემ მიერ წერილისა
 და წამლის გავგზავნისა კ-
 ისარაბს
 ეგნატი მლუდელსა იოსელიანსა კაისარიას მცხოვრებე-
 ლისა ოსეთ ქაია-ოლლისა კარაპეტაქსადმი, რომელსაცა
 გავუგზავნე ჩემ მიერ აღთქმული წამალი და დაედევ

25

წერლისა და მკითხულთა ამაოდ დამაშვრომელი კალამი.

დასასრული მეორეასა და უკანასკნელისა ნაწილისა

სამიბებლნი წიგნსა ამას შინა წსენებულთა ქალაქთა, დაბათა, სოფელთა, ზღუათა, ჭალაკთა და სსუათა

პირველსა ნაწილსა შინა
იელისსა

ქალაქი გორი	8
დაბა დირბი	12
სოფელი ნაბახტიევი	13
დაბა სურამი	13
ქალაქი ქუთათისი	15
მონასტერი გენათისა	19
მონასტერი ხარებისა ანუ მოწამეთა	21
სოფელი ბანძა	23
მონასტერი თეკლათისა	23
რედუთ-კალა	24

აკეისტოსა

სოხუმ-კალა	28
ქალაქი სევასტოპოლი	38
ქალაქი ბაღჩასარაია	40
ქალაქი სემფიროპოლი	41
ქალაქი ევპატორია	42
ზღვსმკლავის ქარტა	სურ. 4

სეკდემბერსა

დაბა ბეიუქდარა	49
დაბა იენიქოი	55
მეფეა ქალაქთა ანუ კონსტანტინოპოლი	56

ოკლომბერსა

აიასოფია	67—68
ასლანხონაჲ ანუ სახლი სამეცეო	69
იპოდრომოსი ანუ ათმოედანი	72
თექირსარაია	75
თიქილიიტაში	79
კიზილდა	84
კურუჩესმა	85
მარმარტაში	88
ჩანახ-კალა	89
ბოხჩაადა ანუ ტენოლოსი	89
ხიო ანუ საჰკის ჭალაკი	90

ნოემბერსა

სამოს ჭალაკი	101
როდოს ჭალაკი	101

აღასათა ჰალაქი	102
ლიმენა კობშიში	102
ჰალაქი კუსადა	104
კურშჩაადა	105
ჰალაქი ალექსანდრია	106

დეკემბერსა

ჰალაქი როშეტი	116
სოფელი ტარნე	119
სოფელი გატტა	119
ბულაქი	120
კაირი ანუ მისირი	121

იანვარსა

ჭურღმული იოსებისა	131
სამარხეონი კაირისა მცხოვრებთა და მაჰმად ალი ფაშისა	131
ფაბრიკანი	134
ესკი კაირი ანუ მასრ ელ-ატაკი	135
ნილო მდინარე	136
ფაბრიკა და შადრეევანი	138
სოფელი მატარია	142
ბეთსემე ანუ ჰაენშემე	143

ფებერვალსა

ჰალაქი კასაბა დეისი	156
პირამიდნი	157
შუბრა	164
სულთან კაიგოსუს თაქიესის ჯამი	165
მუმიანი	170

მარტსა

ჰალაქი კაირი	172
კივთთა მონასტერი ქურუკევილი	176
ჰალაქი კასაბა ფელბაზ	177
სოფელი ჰგურელი	178
არის-კალა	179
სოფელი ხანუნესი	180
ჰალაქი ლაზა	181
ჰალაქი რამლა	182
სოფელი ემმოს	184

მეორესა ნაწილსა შინა

მარტსა

ჰალაქი იერუსალიმი	189
ვიფანია	205
წყაროჲ ლაზარია ჰაენხოთ	205

აპრილსა

იორდანე	206
სოდომ-გომორი	207
იერიხო	207
ჯუარის მონასტერი	214

მონასტერი ილია წინასწარმეტყულისა	217
რამათის ველი და რახილის საფლავი	218
ბეთლემი	218
ჰაუზნი სოლომონისნი	222
მონასტერი წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისა	222
სახლი ეფრათთა	224
წყაროჲ სილოამისა	224
სოფელი სილოამი	224
გეთსამანია	225
ელეონისა მთაჲ	226
ქუაბი წმიდისა პელაგიასი	226
პატარა გალილეა	226
აღრიპა მეფისა ნადაბევი ადგილი	226
ქუაბი ბარუქისა	226
ქუაბი წმიდისა იერემეასი	226
წმიდი სიონ-მთაჲ	226
მონასტერი ღირსისა საბა განწმედლისა	230
ისრაელთა სინაგოგი	240
გეგმი წმიდისა საფლავის ტაძრისა	სურ. 14
ქალაქი ლიღია	258
ქალაქი იოპე	259
ლიმენა სკალა კიპრ ქალაქისა	261
სოფელი ტრიმიფუდი	269
ქალაქი ლევკოსია	270

მაისსა

სოფელი კირინია	278
სოფელი მერსინია	280
ქალაქი თარსუ	283
სოფელი ალაიბეი	289
ესკი ენეჲ	298
მთაჲ კაისარიისა ანუ კესარია კაბადუქიისა	299
ქალაქი კაისარია ანუ კესარია-კაბადუქია	299
სულთანონა, სამძღვარი შორის კაიასარიისა და სუვაზისა	317
ქალაქი სუვაზ	319

ივნისსა

ქალაქი შაბენკარაისარია	326
ქალაქი არზრუმი	329
ქალაქი ჰასან-კალა	334
ქოროღლის ციხე	335
ველი სუხანდარა	336
სოფელი ბელუქბაშქოი	337
ქალაქი კარსი	338
სოფელი გუმრი	339

ივლისსა

ჭვენი ჩიალანისა, სამტკრევისა და კაიკულეზის ველისა	345
კარლაჯი	346
ნიენი-ვილინსკის პოჩტა	346
მთაჲ ფალანთოქანი	346
სოფელი დიდი შულავერი	346
ტილი მარნეულისა	346

საძიებლები
ლექსიკონი

ნეთ იგინი და ვცანით, მით რამეთუ გამოსდგომიყუნენ ქურდისა კარსით ცხენი-
სა მომპარველსა, რომელიცა მიჰყუნდათ თუსთანა და რომელიცა იყუნენ ეს-
რეთუ მცენიერნი ჩუშნისა ქარავანბაშისა. დავეშორენით რა კაცთა ამათ, მო-
გვესმა თანასწორვე ზურგიით კერძო კმაჲ სამღვეროჲ, რომლისადმიცა მიქცე-
ვულთა ანასდად და აღსლველთა გორასა ზედა კიზილქილისიასსა (ვინაჲთგან

თუს სანძღუართა, არზრუმ-
კარსის საფაშოთა განმყო-
ფელთასა

მას ზედა დაენახათ ჩუშნთა კაცი), ვიზილვეთ მწყემსნი
მძობელად ცქოვართა თუსთა აღმოსავლეთით კერძო
ფერდობსა ზედა გორისა ამისსა.

ჩერმგიენსუ და კიზილქილისიჲ ესე არიან სამძღუარ-
ნი განმასაკუთრებელნი მამულთა არზრუმისა და კარსის საფაშოთასა. აქე- 10
დამ წარმოსლველთა გავმოვლეთ ეშაქ-მოედანი მშუდობით, საშიში უფროს ყო-
ველთა ადგილთა არზრუმისა და კარსისა შორის გზასა ამას ზედა მდებარეთა,

თუს ხეზარადარასა

ვითარცა უზნობენ; და მოსლველნი ხეზარადარას მთათა
კალთათა შორის, დავესდევით სადილობად. ადგილითა

ამით გავისტუმრე კარსსა ჰაჯი მუსტოფა ფაშისადმი მიხაილ დარაკული კრიტი- 15
კოსი ფერმანით მისამცნებელად მისა მოსლუსათუს ჩემისა და შოვნადცა სახ-
ლისა სადგომად ჩემთს. ქოროლი-კალას უფრით ხეზარადარადმე ვიარეთ შეუს-
ვენებლივ ათერთმეტკამ-ნახევარი ყოვლითურთ ვიწრო, ტყიან, აღმართ-დაღ-

თუს სოფლისა ბელუქბაშ-
ქოიხა

მართი და ცუდ-სამტროჲ გზაჲ. შემდგომ სადილისა, შემოკლებისათუს გზისა 20
წინამდებარეჲსა, განვაგრძეთ სლუჲჲ ოთხსა ეჲსა; მოვე-
დით სოფელსა ბელუქბაშქოის და დავესდევით განტარე-
ბად ღამისა.

21-სა წარვმოვედით დილით ბელუქბაშქოით, ვვლეთ ველად სოფელთა,
შორის ათეჲმ-ნახევარი ორგზის შემსუტნებელთა, სადაცა თოხათელმან ბაზგრ- 25
განმან მიღდისი პოლოს ალა საფარ-ოლლი და შაბგენკარაისარიელთა სომეხთა.
ოჰანეს იალამან-ოლლი და ოზან-ოლლი პეტროსმან გამომიცხადეს სურული მე-
მამულეთა, ერთსარწმუნოებელად შეკრეულთა ნათესავთა თუსთა ხრისტიანეთა, მით
რამეთუ მარადის ევედრებთან ღმერთსა განრინებელ საწივისაგან ოსმანიანთასა და,
ყოფად საფარველსა ქუტუშე როსსიის იმპერიისასა.

თუს შემოსლვსა ჩემისა
კარსსა და დგომისა სახლ-
სა შინა ბარანენ-ოლლი
ნაცვლისასა

მოვედით რა ახლოს კარსისა, მომეგება მიხაილ დრა- 30
კული კრიტიკოსი ერთისა სომხითურთ, რომელნიცა
წარმიძღვნენ და, შემყუნელთა ჩემთა ქალაქსა ამას, მი-
მიყუნანეს კერძობითურთ ჩემით სახლსა შინა სომხისა ბა-
ჩონენ-ოლლი ნაცვლისასა, რომელსა უწოდებენ ესრეთუქს:

ქაიად და აღსაჰყალადცა¹.

თუს ჩემდა მოტანილისა
ძღუშნისა

22-სა მომივიდა ჰაჯი მუსტოფა ფაშის მზარეულთ- 35
უტუცესისა მიერ ერთის დიდის სინით ბაქაპური, რომ-
ლისაცა მომტანი დავასაჩუქრე ერთისა ხუთაბაზიანისა

ოქროჲსა მიცემითა.

თუს მოსლვსა ჩემდა ზა-
რაფბაშისა მიღდისი გრი-
ქორისა

23-სა მეათერთმეტესა ეჲსა მოვიდა ჩემს სანახავად 40
ჰაჯი მუსტოფა ფაშისა ზარაფბაშის სომეხი. დოჲო-
ოლლი მიღდისი გრიქორ, რომელმანცა მომიმცნო არზ-
რუმით მოწერილისათუს წერილისა, თქვეულისა ამის ფა-
შისადმი ჰაჯი აჰმად ბეგისა მიერ შესახებელად აქ მომსლუტლობისა ჩემისა, შე- 345

¹ აღსაჰყალი — თურქულშროსანი. გარნა წოდებჲჲ ესე მიეწერებინ ხაულთა, გზირაჲ,
უტუცესთა და ესეითართა მოკლე-მოწესეთა.

საბამად მიღებისათვის და რომელსაცა დაემოწმა მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი, მსმენი თუთ ფაშისა მიერ ამისთვის. შემდგომ შუგაღლისა შემოიყუანეს ჰაჯი აჰ-

მაღალ ბეგ ოსმანთა ჩუშკულბერივითა პატივითა, ესე იგი მიგებებითა ფაშისა ამის ჩინებულთა მოწესეთა და 600-მდე

ჯარისა ცხენოსახთა კაცთა, ნალარათა და ტიმბლიპაბო-
თა კმათა თანა და დაუცალესცა ციხით რაოდენნიმე ზარბაზანნი. ამავე დღეს მოვაყუანინე ქართულნი მეურმენი და ვიჭირავე მათგან ურემები თბილისადმდე ბარგთა ჩემთა წარღებად, რომელ-
თაცა შევირგდი კანთრისათვის ხუთს მინალთუნად და

20 მივეცა მათ წინათ ორი მინალთუნა.

თუხ კარს ქალაქისა

ქალაქი ესე კარსი არს უკანასკნელი ბუდეა ოსმან-
თა საფაშოასა და მეზობელი დიდისა როსისისა სამძღუ-
ართა, შემდგარი 13000-თა კომლთა სომეხთა და თათართაგან. პირველი

25 ლადმდე...ციხეა ესე არს მომადლოსა კლდესა ზედა მდგარა და აქედამ ჰშთამო-
ყოლებულნი კედელნი მისნი იპყრობენ თუხ შორის ჩინებულთა მოწესეთა, ვა-
ჭართა და მოქალაქეთა თათართა. უზემოესსა ნაწილსა ციხისა ამისსა არს სა-
კუთარი მომცროა ციხე, პყრობილი მხოლოდ ფაშისა და მახლობელთა მისთა

20 თუხ წმიდათა 12-თა მო-
ციქულთა ნაკლესიად-ყო-
ფილისა ჩამიხა

ერთისა უადრეესთა საუკუნეთა შინა ჰაოსიანთა მეფისა
არშოტის მიერ თლილისა ქვთა აღშენებულისა ეკკლესი-
ისა, სახელთა ზედა 12-თა მოციქულთასა, რომელთაცა

25 სახენი სრულებათა შინა კაცთასა მაგრისა მოთეთროასა ქსაგან გამოკუთმონი,
გარე იგვრდიე ტაძრისა ამის გუმბათისა ქუქუმი დიდარიანთა ლანძუთა შო-
რის მდგომარენი, რეთა აწუცა აღპყრობილთა პეულთა ზედა თუთთა იპყრობდნენ
25 გუმბათისა ამას; გარნა დღეს აქუსთ ესე ჯამად ურწმუნოთა. ქალაქსა ამას, გვე-
სა შინა დაშენებულსა და ფრიად იწრო უქმინდურ-უსაძაგელესსა, ჰშთამოუ-
დის თუხ შორის მომცროა მდინარეა განმყოფელი ციხისა ქალაქისაგან, შემოვ-
ლის თუთიქემის სრულიად ქალაქისა ამის გარემოსა და ერთჯს არჯაჩის. აქა-
20 ურთა მცხოვრებთა არ უწყვიან სახელი მდინარეასა ამის და ეზახიან ოდენ კარ-
სგნსუ¹.

არ იხილუშბიან აქა არცა ბაღნი, არცა ბაღჩანი და არცა ბოსტანნი, რო-
მელნიცა ჭერ-არს იყუნენ გარე ქალაქისა ჩრდილოთ კერძოდ, ვინაჲთგან აღმო-
საველთ-დასაველეთისა მკარენი არიან კლდე; სამკრეთისა—უპყრეთესთ მცხოვრებ-
25 თა სადგომად და საჯნავად; ხოლო ჩრდილოეთისად საგონებულ არს ყოფნა მა-
თი ჰვესა, ვინა ყოველ ეამ ისყიდებიან ახალნი ხილნი, მწვანევილნი და ესევი-
თარნი და არსცა სიიფეა აქა ყოველთა საჭიროთა ნივთთა.

20 თუხ კერძობათა და ბარგ-
თა ჩემთა გასტუმრებისა

24-სა ავაწონინე ბარგი ჩემი შემდგარი ოთხსა კან-
თარსა შინა. დამაწყობინებულმან მათმან ურემთა ზედა,
25 გავატანინე იგი გარე ქალაქისა, მუნ, სადაცა აქუნდათ
ბინაჲ თუხსი ქართულთა ამათ მეურმეთა. შემდგომად ამისა შემოვიდა ჩემდა
20 თუხ ჩემდა გამოგზავნილი-
ხა არაქისა ზარაფბაშისა
მიერ ერთი სომეხი, მომტანი ჩემდა ერთისა მოდილოასა მინი-
თა თუთის არაქისა ზარაფბაშისა დოუთ-ოღლისა მილ-
დისისა გრიქორას მიერ გამოგზავნილისა.

¹ კარსს უ—კარსის წყალი.

- თუხ კარხით წარმოსღუ- 25-სა. წარმოსლელნი დილით კარსიღამ, შემდგომ
სა ჩემისა სამისა ჟამის სლუსა მოვიქვიენით* კაცთა და ურმებთა
ჩუწნთა უსახელოსა ადგილსა ჩამომვდართა, სადაცა ვისადილეთ რა, შევუღე- 346
გით გზასა, ვიარეთ ხუთი ჟამი, მოველით ადგილსა ფალღვრანსა და დავიბა-
ნაკეთ განტარებად ლამისა. 5
- თუხ სოფლისა თქნარისა 26-სა. აყრილთა შემდგომად შუვადრისა, ვიარეთ
ხუთი ჟამ-ნახევარი და განვისუწნეთ ღამე დგომით თქე-
ნარს, პირისპირ ბურჯისა. აქ ვიყიდე ერთისა ქურთის-
საგან ცხენი სამთუჲმან-ნახევრად, სახელით უჩბუჩუქ¹, 10
- თუხ ცხენისა უჩბუჩუქისა
თუხის შეკაზმულობით.
- თუხ მოსლუსა ჩემისა არ- 27-სა. განთიად თქენართ წარმოსლელთა და მსლველ-
ფაჩახს თა სამსა ჟამსა, შევიცადეთ პირსა ზედა არფაჩახის-
სა, რომელიცა არს დღეს სამძღვრად ორთა დიდთა
იმპერიათა—როსისისა და ოთამანის პორტისათა. აქათ წარგზავნე გუმრის სსა-
ხური ჩემი გრიგორ რუჲძე პაშპორტითურთ და სხვათა 15
თუხ ჩემ ზეირ ჯუმრისადმი
გახტუნრებისა წმსახურისა
ჩემისა ლავადგმევიენე კარავი, რომელსაცა შინა ველოდდი მოქ-
ცევისა მისსა. შემდგომ მცირისა დროს განელისა მოვიდა
ჩემდა გუმრის კარანტინის კომისარი, გარდამდგარი
პშტაბს-კაპიტანი სომეხი ივან ნაზარიევიჩი ბეჟანოვი ჩემ მიერ წარგზავნილის
კაციით და ერთის კაზახით. კომისარმან ამან, გარდამ- 20
თუხ მოსლუსა ჩემდა კა-
რანტინის კომისარისა
გუმრით დარმან ცხენით და მომავალმან ჩემდა, შემიყუანა ქუშ-
განმხედველობასა შინა პატივოსნებისათუხ თუხისა, ვინათ-
გან ბიჭნი მისისა სლუსანი ემსგავსებოდიან უფროს მი-
ბრუქველისა კაციისა, ვიდრეა ტკბილთაგან სავსეჲსასა. უკანასკნელ, ურთიერ- 25
თისადმი პირველისა აღურსისა დასრულეებასა თანა, მკითხა მოწესემან ამან
ფრიად მიმედ დასუსტებულთა ენითა: „თქუწნო ბრწყინეალებავ, სახლთა
შინა გუმრისათა ინებებთა დგომად ანუ მახლობლად კარანტინისა კარავთა
შინა?“ მიმღებე ამას ზედა ჩემმიერისა პასუხისა, მით რამეთუ უმჯობეს მიჩნს მე
თუხ უკ წმცვრისა ჯუღრად
უფლესა კომისარისა ყოფად კარავთა შინა, აღსდგა და მომეცემი სალამისა,
გაბრუნებასავე თანა წაბარბაცდა და უკეთუ აქ მდგო- 30
მარეთა კაცთა არ შეეპყრათ, დაეცემოდაცა მწარედ.
ამათ შესუსს იგი ცხენსა და წარვიდა მისვე ჩემის მსახურით და კაზახით.
ბოლო დროსა სამკრობისასა წარმოველ მეცა კერძო-
ბითა და ურმებითა ჩემითა და მსვლელი ერთისა ჟა-
მისა, მოველ, სანმადლობელად ღმრთისა, გუმრის კარან- 35
ტინისა ახლოს დადგმულთა კარავთა შინა, რომელთა თანაცა მცირედ მოშორე-
ბით იღვნენ 12-ნი სალდათნი კარაულად. ოღესცა განვისუწნეთ მცირედ, მოვი-
და კომისარი ბეჟანოვი რაოდენმე ფხიზლად, შემიყუანა კარანტინსა და მიყრ-
ჩოლა, შემდგომად—ყოველთა ჩემთანა მყოფთა ბარგითურთ და განწმენდილნი
გამოგვიტევენა კარავთა შინა. 40

¹ უ ჩ ბ უ ჩ უ კ — სამნახევარი, ვინათგან სამ თუმან-ნახევრად სუიფული, მასუშ ფასად
კეჲლიდ.
• დედანშია: მოწივნით:

ოუხ კარანტინსა შინა
ოელეთურ-წალკიხურთა
ურმებთა მოხლესა და
განტყევიზისა

28-სა. მოვიდნენ ჩუშნთან კარსს ყოფილინი თელეთურ-
ნი და წალკისურნი ურემნი, არა სწორისა, არამედ
საერევენოსა კულფის გზით, რომელნიცა შეიყუანნა და-
უყოვნებლივ კარანტინსა შინა უფალმან კომისარმან ბეჟა-

- 5 ნოემან და გამოყუანლინი იგინი მუნით, განუტყევნა თბილისისადმი. ამის გამო
ვთხოვე კომისარსა ამას განთავისუფლებამა ურემთა ჩემთა და სხუათა მათ ჩემ-
თანა ერთად მოსლევულთა, გარნა მომიგო მან, რომელ განუშვა იგინი ბილე-
თისა ძლით გუბერნატორის მიერ მეურმეთა მათდამი მიცემულისა; აღმოიღო
ერთი წერილი უბით და შემომადლივა იგი მმეტყუქსლმან:—თქუქსნო ბრწყინუა-
- 10 ლებავ; ამა წერილი კარანტინთა სჯულის-დებისა, გთხოვ უმდაბლესად განიხილ-
ვით და სცნოთ, რომელ წინააღმდეგად ამას შინა ბრძანებულისა არაარაჲსა
ძალ-მიძს ქმნად და უკეთუ მიბრძანებს წერილით აქ მყოფი თბილისის მუშკატე-
რის პოლკის პირველის ბატალიონის უფალი მაიორი იაკობ ალექსიევიჩი დეკ-
- 347 ტეროვი, მყისუქ მიიღებთ თავისუფლებასა კერძობითურთ და ბარგით თქუქს-
15 ნით.

არმიღებმან წერილისა ამის, ვკითხე კომისარსა ამას:—გაქუსა ვითარიმე
დამოკიდებამა უფალსა მაიორსა დეკტეროვსა ზედა?

მომიგო:—არა!

— და ვითარ შემძლებელ არს იგი ბრძანებად შენდა მისთვის?

- 20 მიბასუხა:—იგი არს აქა უფროსი.
— უფალო კომისარო! თქემულნი შენნი იჩვენებიან ჟამსა ამას გარეშე
სჯულისა ქცევასა შენსა, ჰქმენ იგი რაჲცა გინდეს.
სიტყუათა ამათ გამო შეძრვულმან რაოდენმე, მრქუა:—თქუქსნო ბრწყინუ-
ალეებავ; რად გნებავსთ თქუქსნ უბედურად-ყოფამა ჩემი?
- 25 — დამოფარვოს მე ღმერთმან ეგევითარისაგან ნდომისა, რომელ კერძოთ
ჩემით შეგემთხვავსა შენ მცირედლიცაა ვნება, გარნა მაკვრებს ესე, მით რამეთუ
კარსით მოსლევულნი ჩემთანა ურემნი დააყენენ აქა კარანტინსა შინა სჯულისა-
მებრ შენდა წარმოწერილისა და შემდგომად ჩემსა ერთის დლით მუნითვე მო-
სლევულნი 22-ნი ურემნი განუტყევენ, მიუხედველად შენგან განდიდებულისა სჯუ-
- 30 ლისავე.

არამედ რაოდენცა ვუტუბენ კომისარსა ამას, ვერარაჲ ვპოვენ ამის შორის,
ვითარ-ოდენ თანამერდომებამა ბაქუსისადმი და მასთანა უმეტრებამა წიგნისა
და ძალისაცა ღმრთისა, ესრეთ ვითარმედ საბოლეველსა შინა შეგვიყუანნა რა,
მაშინვე მოგვცა ნებაჲ არა თუ სვლად გუმრისა შენობათა, არამედ დგომადცა
სახლთა შინა მისთა, გარნა არ გვიტევა შედგომად გზასა თბილისისასა, ვიდრე-
35 მდის არ მივეგებებით აქუქსნ ორშვდეულგზის აღმომავალსა მზესა. და ესრეთ,
ეგონე მე, რომელ მოწესე ესე, რაოდენცა საქმით არ მკრძალველი თბილისი-
სა, იჩუქნების სიტყუათა გულსმოდგინებასა დაფარვად მისა სნეულებისაგან მომ-
სრუქსლისა, ეგოდენ და უფროსცა უმსხუქრპლებიეს საბრალოჲ გუმრი მას შინა
40 მდგომარ-მცხოვრების მვედრობით და ხალხით ყოველთა მოსალოდებელთა სენ-
თათჲს.

29-სა. მოვიდა ჩემდა უფალი კომისარი ბეჟანოვი და გამომიცხადა, მით
რამეთუ ხუალისად მოელიან უფალსა თბილისის პოლკის პოლკოვნიკსა თა-
ვალსა ლეონ სავარსიმძისა და ვითარცა უბრძანებს მას იგი შესახებელად ჩუქს-
45 თჲს, მოიქცევის კომისარიცა ესე მისებრ. მართლად ესთქუათ, შემაწუხა ესე-
ვითარმან წარამარა ლაპარაკმან მოწესესა ამის, რომლისათჲსცა ვრქჲ:

— აქუსა თავადსა ამას რაჲმე მონაწილეობაჲ შენდა რწმუნებულსა თანა-
მღებობასა შინა კარანტინისასა?

მომიგო:—არა! არა! არამედ იგი არს აქ მდგომისა ჭარისა მბრძანებელი და
უფროსი-

მსმენმან სიტყუათა ამით დავითხოვე მოჲლეე ესე მთქველმან:—კარგი, 8
განუატარებ მე დანიშნულთა დღეთა აჲ, გარნა გთხოვ შენ თავისუფალ-მყო
მე მოსლვითა შენითა ჩემდა, ვიდრემდის შემისრულდებოდეს პაემანი იგი. და
სახითა ამით განვასულსუე სასმენელნი ჩემნი უკანონოდ ლაპარაკისაგან ამისისა-

თჳს ჩემ შიერ მსახურისა
ჩემისა წარგზავნისა უფ-
ლისა მამორისა დემატე-
როვისადმი

30-სა. წარგზავნე მსახური ჩემი გრიგორ რუაძე უფ-
ლისა მაიორისა დეკტეროვისადმი თხოვად, ვითარმედ 10
უკეთუ შესაძლებელ იყოს მის მიერ, უბრძანოს კომისარ-
სა განტეეგებაჲ ჩუშნი, რომელსაცა აღეთქუა აღსრულე-
ბად თხოვილისა; გარნა მათ შორის მცნობსა უფალსა

მაიორსა დეკტეროვსა გაუშუბისათჳს ზემოდანიშნულთა კარსით მოსლულთა 15
ურგმთა კომისარისა ამის მიერ თბილისისადმი, დაებრუნენიებინა მის ძლითვე
იგინი უკუნ, რომელნიცა, მოტანილნი ლამე, დაეყენებინებინა კარანტინსა შინა,
მოშორებით ურემთაგან ჩემთა, კარაულსა ქუშმე, მიუხედულად გუბერნატო-
რისა მიერ მათდა მიცემულისა ბრძანებისა ანუ ბილეთისა.

თავი მეთორმეტე

იელისა 1-სა

თჳს ჩემ შიერ შიერია-
სა თავადისა ლეონ სა-
ვარსიმიძესადმი

წარგზავნა უფალმან მაიორმან დეკტეროვმან კაზახი
უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა ლეონ იაკოვლევი-
ჩისა სავარსიმიძესადმი წერილით კარაქილისიას, რო-
მელსა მივსწერე მეცა და ვთხოვე მოცემად კომისარისადმი ბრძანებისა, მოად-
რეებით აქედამ განტეეგებისადმი ჩუშნისა. 25

თჳს პეტრე ბაქელაშვილი-
სა შიერ მალვით ამანათის
გასტუმრებისა

2-სა. დროსა მესამესა რიცხჳს მოწვევისასა ლამით
მსახურსა ჩემსა სომეხსა პეტრე ბაქელაშვილსა წარედო
მალვით შავსა მუშამბასა შინა შეკრუული, თოკით და-
ბეჭდილი ამანათი და მიეცა კულფით მარილის მომტა-
ნისა თელავის უეზდის ნორიოს მსახლობელისა, თავის ცოლის ბიძისა 30
სომხისშვლისა სტეფანესათჳს მთქვემლსა: „ამანათი ესე არს ჩემის ბატონის
თავადის გიორგი ავალოვისა და გთხოვ, მისლვასავე შენსა თბილისს, მისცე ესე
საიდუმლოდ ცოლსა ჩემსა“.

3-სა. აღმოსლვასა თანა ცისკრისასა უბრძანე მსახურსა ჩემსა გლაზა კნო-
ტისშვილსა მოწოდებად ჩემდა პეტრე ბაქელაშვილისა, გარნა არ იყო იგი ბი-
ნასა ზედა თჳსსა ამხანაგთა თჳსთა თანა, წარმღები მალვით დანიშნულისა ამანა-
თისა დროსა ამხანაგთა მისთა ძილისასა. ხოლო ოდესცა მოვიდა ბაქელაშვილი
ესე, ვკითხე მას სადყოფისათჳს მისისა, რომელმანცა მომიგო: „მე ვიყავ ეკლესი-
ისასა შინა ჩუშნა (ესე იგი სომეხთასა) მოსმენად ცისკრისა“.

ვუბრძანე მას თქვემად ჩემდა მართლისა, გარნა ფიცით ამტკიცებდა წინა-
შე ყოველთა კერძობათა ჩემთა პირველთა თქვემულთა თჳსთა, და ესრეთ, მე-
ქონმან მტკიცეესა ნიშნისა, მით რამეთუ არ ყოფილარს ესე ეკლესიასა შინა,
თჳს პეტრე ბაქელაშვი-
ლის გლაზჳსა მრჩეველმან კულად ქეშმარტებით აღსარებისათჳს,
გარნა ვერშემავინებელმან მისმან, წავაქცევინი იგი სხუათა და დავსაჩე ჭოხთა 45

ქუტუშე. კუალადცა უარმყოფელი სიმართლისა და დარწმუნებით მმეტყუელი სი-
ცრლვისა თვისისა შესახებელად ეკკლესიასა შინა ყოფისა და წარგზავნილისა
ამანათისა, შევაკურვეინე მკლავნი მისნი და დავაბმეინე ურემსა ზედა; ხოლო
ოდესცა იხილვა ახლად მოტანილი ჭოხნი გვემოდ თვსად, მაშინ აღიარა მალ-
ვით ვასტუმრებასა შინა ამანათისასა და ლყოფელრობისათჳს ეკკლესიასა შინა.

თჳს პეტრე ბაქელაშვილისა და სტეფანე ხომარის-
შვილისა კარაღლსა ჰვე-
შე დასსმისა

ნობე ამისთჳს უფალსა მაიორსა იაკობ ალექსიევიეჩისა დეკ-
ტეროესა, რომელსაცა წარველინა სალდათნი პოვნად
სომხისშვილისა სტეფანესა და მიმყუნსა ამისსა თვსდა,
წარმოვეგზავნა ჩემდა ამანათითურთ მისდა მიბარებულთ,
რომლისათჳსცა დაუყოვნებლივ მივსწერე გამოცხადებამ

უფალსა კომისარსა ბეჟანოესა; წარვაელინე მისდა ორნივე სტენებულნი სომეხ-
ნი, ესე იგი პეტრე ბაქელაშვილი და სტეფანე სომხისშვილი შეეკრულ-დაბეკ-
დილის ამანათით და ყთხოვე გამოცხადებითა მით სჯულთამებრ მათ ზედა გამო-

ძიებამ და მოქცეეამ. კომისარი ესე, დამსემული კაცთა ამათ კარანტინსა შინა
კარაულსა ქუტუშე, მოვიდა ამანათითურთ, მთხოვეთ, რათა ყოველთა
ერთად განვიხილოთ შეკრეულსა ამას მუშამბასა შინა ნივთნი. ოდესცა განს-

ნეს იგი, გამოჩნდნენ სამნი ბოლჩანი მას შინა დებულნი.
პირველსა შინა ვპოვენი, თუმცა არად სანიშნეულ-სა-
თქმეულნი, პეტრე ბაქელაშვილისა მიერ სხუათა და სხუ-
ათა ადგილთა და დროთა შინა მოპარეულნი ნივთნი

349 თჳს მალღით ვაგზავნელ-
იოანესსა ამანათის
განსენისა

გრიგორ რუაძეასა ბინასა ზედა, სახელდებით: ზაფრანა, სტამბოლის მელანი,
გუნდა, სამგზავროდ სყიდველნი წმინდა სანთელნი პატრუქბაძრობილი-და-
სორსალეებულნი და სპირიტონ სივინისისა მუმიის ბალსამო. ესე ყოველნივე

აქუნდა მოპარეულ კაირსა შინა და იყოცა მოკითხველ მუნვე. მიხაილ დრაკულის-
სა კრიტიკოსისა ჭიბის დანამა, რომელიცა ეთხოვებინა მას ბაქელაშვილისათჳს
წინაშე თულათა ამხანაგთა მათათასა და დროსა დრაკულის მიერ უკომოხოვი-

სასა მისგან დანისა მის, ექმნა პეტრესა ამას ფიცი მაშინვე მისდა მიცემისა;
გრიგორ რუაძეს მანიშკა და სხუანიცა წულილმანნი სხუათა. ყოველთავე მივე-
ციტ თვსთჳსი და დანაშთომნი, ჩემისა და კომისარისა დერბებით დაბეკვიდილნი,
შევატანინე კარანტინსა შინა ცუად კარაულსა ქუტუშე.

თჳს მეორეისა ბოლჩის
განსენისა

4-სა. გავსენით მეორეა ბოლჩაა ქურდისა პეტრე ბა-
ქელაშვილისა, რომელსა შინაცა ვპოვენი თჳსი და
მწუნანე ჩაი ჩემ მიერ საქართულოთ წარმოღებულ-მი-

ბარებული მსახურისა ჩემისა გრიგორ რუაძეასად, გუნდა დაუწევი და დამწუ-
არ-შეზავებული შესადებად თმისა, გამემარბი; ლახოსტაქი ოთხი ნაქერი, კუა-
ლად ცკლისა სანთელნი დამგრეულეებულნი ბურთებრ, რომელნიცა დავგვაკლდ-
ნენ კაირს ბინასა ზედა გრიგორ რუაძეასასა და რომელნიცა, თუმცა მოვიციტ-

ხეთ მაშინვე, გარნა არ იპოვნა მოპარეული მათი.

11 თჳს მეთავეასა ბოლჩის
ვაშლისა

5-სა. მოვიღეთ მესამეა ბოლჩა უსირცხლოესა ამის
პეტრე ბაქელაშვილისა და ვაგშალეთ რა, გამოჩნდნენ შე-
მდგომნი ნივთნი: ახალი პერანგი ბატისტისა სპირიტონ

სივინისისა, მისის სახელ-გუარ ასოებით დანიშნული და მაკრატელი როსისის
ავენტის კონსულერისა პეტრიაკი რიდოლფისა. ორნივე ესე დაკარგველნი ნივთ-
ნი მოეკითხათ პატრონთა მათთა კაირსავე კაცთა შორის ჩემთა, გარნა დღედ-

მდე არ ვუწყობდი მე მათთვის. წითელი ნაგმარი ჯელსაჯოცი კრიტიკოსისა და ძუძლი პირსაჯოცი ოსიფ ალთიმშდორთისა, იერუსალიმს მოპარველნი და მუნვე ძიებულნი; ესრეთუქ ფინიკნი დლითი-დლე გზასა ზედა პეტრესა ამის მიერ პარველნი ურემსა ზედა მდებარეჲსა მოდიდოჲსა ზანდუქისაგან ჩემისა. ზანდუქისა ამის სახესა შინა თჳსსა ვერა მხედველი, ვკითხვი ზმირად სლვასა შინა ჩუმსნა ბაქელაშვილსა, ვინაჲთგან იჯდა ესე ურემსა მას ზედა ერთად ზანდუქისა თანა, რომელ ზანდუქი ესე ჩნდა განჯსნილად და არცაღა თჳსსა ადგილსა მდებარედ, რომლისათჳსცა სხუადასხუათა მიზეზთა ქუქსუ მრქუა უკანასკნელ: „ზანდუქი ესე, გარდავარდნილი ლამე ურმით, მოჰყუა შემდგომისა ურმისა თუალსა ქუქსუ; ვიდრემდის მიმშველებელი მისი ადვილებდი მას, რომლისა ძლითცა დამტერვეულისა ზანდუქისა მისგან დაიბნიენენ შიგან მდებარენი ფინიკნი, გარნა რაოდენცა ძალ-მედუა მოგროვებად მათსა სიბნელესა შინა, შევკრიბე იგინი და, ჰშთამწყობმან მათმან მასუქ შინა, შემოვკერე ზანდუქი იგი დაზლისა ჩულითა“. გარნა დღეს, სიტყუათამებერ ბაქელაშვილისათა, სიბნელესა შინა რალებულენი ფინიკნი ესე ვპოვენით ერთსა დიდსა ტილოჲსა პარკსა შინა ჰშთაყრილნი და პირადმდე საესენი, რომლისა თანაცა მოპარველი კუალად ამის მიერ ტალნი, მათნი შემოსაკრავნი ტყვანი, თოფ-დამბაჩათა ტყვეები, წამალი თოფისა, ერთი სალფეთკა, კავა რაოდენიმე გირვანჭა და სხუანიცა მრავალნი ესევეთარნი დაეკლო ჩემთვის, რომელნიცა ებარნენ მსახურსა ჩემსა გრიგორ რუაძესა.

თჳს თავადისა ლეონ ხა 6-სა. მოსლევლმან ჩემდა ჯფალმან კომისარმან ბეუა-ვარსიმძეს გუმარს ლოლქა ნოემან მაცნობა კარაქილისით მოსლუაჲ აქა უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა ლეონ სავარსიმძესა.

თჳს ჩემდა მოსლუქა თავადისა ლეონ სავარსიმძესა 7-სა. დლით მოვიდა ხილუად ჩემად ქსენებული უფალი პოლკოვნიკი თავადი ლეონ სავარსიმძე და შემდგომ ურთიერთისა მიმოალერსებისა, მთხოვა მისლვაჲ დგომად სახლსა მისსა. და ესრეთ, წარსლველმან ჩემგან თავადმან ამან მომივილინა კომისარი ბეჟანოვი მიუყუნად ჩემსა სადგომსა მისსა. კომისარი ესე მივაქცივე მისდამი მაღლობითა, მთხოველმან, მით რამეთუ მწუხრსა ამის დლისასა მოვიდეს უფალი კომისარი ესე წარყუნად ჩემსა სახლსა შინა აღრითუქ ჩემთვის დანიშნულსა, რომელიცა მოახლოებასა მწუხრისასა მოვიდა და წარმოგვიყუანნა ჩემთვის განმზადებულსა ბინასა. შემდგომ წარველო ხილუად თავადისა ლეონ სავარსიმძესა და, მისლველმან სახლისა

მისდამი, ვიხილვე მუნით გამოსლველი პოდპოლკოვნიკი თავადი ლუარსაბ ორბელიანოვი, მოურავი გატეხილს ჳიდს ზემო მცხოვრებთა მაჰმადიანთა, რომლისაცა ხილუამან ალავსო გული ჩემი ტუბილითა სიამოვნითა, ვინაჲთგან ვიუტენით სიკუბუქითვე წელთათა შესწავებულ ერთი მეორეჲსა; გარნა სიამოვნეჲ ესე არა განგრძელდა ერთსაცა წამსა, ვინა იგი მივიდოდა ხილუად სხესა და მე — თავადისა სავარსიმძესა. თავადმან ამან, მიმდებმან ჩემმან შესაბამითა სახითა, მრქუა დიმილით შემდგომნი: „თავადო გიორგი იოანესო! თუშედა უარ-ჰყავით თქუქს თხოვაჲ ჩემი დგომად სახლსა ჩემსა, რომელსაცა შინა ეცხოვრებ მხოლოდ, გარნა ბედმან უეტრად მომივილინა მე სტუმრად ფამბაკ-შორაგალისა პრისტაივი ივან ვასილიევიჩი ვიგონტი ცოლით და კერძობით, რომელნიცა დავაყენე თქუქსთვის დანიშნულსა კერძოსა შინა სახლისა ჩემისასა“.

თჳს ნისლუქა ჩემისა თავადისა სავარსიმძესა 8-სა. მოსლევლმან ჩემდა ჯფალმან კომისარმან ბეუა-ვარსიმძეს გუმარს ლოლქა ნოემან მაცნობა კარაქილისით მოსლუაჲ აქა უფლისა პოლკოვნიკისა თავადისა ლეონ სავარსიმძესა.

მე, მიმოლოცული მისდა ესევეითართა სათნოთა გუამთა წუშვისა და და-
მყოფელი ამასთან ნახევარს ეამადმდე, წარველ ნახვად უფლისა მათორისა დეკ-
ტეროვისა, რომლისასაცა დამხუდა კულადრქმ თავადი

თუზ მისლუხა ჩემისა უფ-
ლისა მათორისა დამატე-
როვისადმი

5

ტენანტისა თავადისა

თუზ მისლუხა ჩემდა თავა-
დისა სავარსიმიძეს აღუ-
ტანტისა

10

ლუარსაბ ორბელიანი. შორის მრავალთა კერძოებითთა
საუბართა მრქუა თავადმან ამან სიკუდილისათუს რძლი-
სა თუისსა მთავრინა სალომესსა, უფლისა ღენერალ-ლი-
დმიტრი ზაალის ძისა ორბელიანოვის მეუღლასა. უკ-
მოქცეველსა სახლსა შინა ჩემსა მომივიდა აღუტანტი
თავადისა სავარსიმიძესა მიერ თხოვად მისლუხათუს ჩე-
მისა ვახშმად მისდამი, რომლისათუსცა წარსლუელი სპი-
რიდონ სივინითურთ, მიველ რა სახლსა უფლისა პოლ-
კოვნიკისა თავადისა ლეონ სავარსიმიძესასა, ეპოვენ მას შინა თავადი ლუარ-
საბ ორბელიანოვი, უფალი მათორი დეკეტროვი და რაოდენნიმე სხუანი ოფი-
ცერნი. სახლისა პატრონმან თავადმან სავარსიმიძემ, შემეპქეველმან ჩვენ ყო-
ველთა ჩითა, ფუნჯითა და სათნოთა საუბრითა, მთხოვა დაშთომად ვახშმად
მისთანა; გარნა ვინაფთვან უვახშმოდ ვატარებდი მე დღეთა ჩემისა სიკოტლი-
სათა, ამისთუს მიმდღელი მისი წინადადებულსა პატივისა ზედა, წარემო-
ველ სადგომსა ჩემსა.

15

თუზ მიწუშვისა ჩემისა თავ-
ადისა სავარსიმიძესა
მიერ ეკლესიაჲ

20

მ-სა. დლით მოვიდა ჩემდა აღუტანტი თავადისა ლეონ
სავარსიმიძესა მიერ, რომლისა ძლითცა ეთხოვა მას
ჩემთუს, უკეთუ მნებაეს მოსმენად ლიტურგიისა, წარ-
ვიდე ერთად მისითურთ. დღეა ესე იყო დღესასწაველი

კახანისა ღმრთიწმობელისა და თბილისის პოლკისაცა, და ვინაფთვან არ ვუწ-
ყოდი მე ადგილი ეკლესიისა, წარველ თავადისა სავარსიმიძესადმი, სადაცა

25

თუზ წარსლუხა ჩუშნისა
მკალეისიადმი

351

იყუნენ შეკრებულ ყოველნი მოწესენი თბილისის პოლკის აქ მყოფის ნაწილი-
სანი, ვითენიმე სხუანი და ზემოქსენებული თავადი ლუ-
არსაბ ორბელიანოვი. და ესრეთ, წარვედით ერთად გარე
გუმრის შენობისა, უცხოათა მოლითა მოცულსა ველსა
ზედა დგმულისა პოლკისა კარაგ-ეკლესიისადმი, განმველენი ახლოს მისა ორს
წყობრ წრედ მდგომარესა მჭედრობისა შორის.

30

კარაგ-ეკლესიასა ამას შინა იყუნენ სამნი მდედრნი, რომელთაგანიცა ცო-
ლი ვიგონტისა, შუშნიერთა შორის ღირსი შერიცხუსა, იყო მოსილ ჩაქსუელი-
თა სამოსლითა. შემდგომად წმიდისა ლიტურგიისა შესწირევს სამმადლობელი
პარაკლისი ზელმწიფე იმპერატორისა ალექსანდრე პირველისა და სრულად
უავისტოებისა სასახლისათუს მისისა, რომლისაცა დასრულებასა თანა, დროსა
მრავალეამიერ თქემისასა, იწყეს სროლაა ზარბაზანთა. აქედამ მოვიქეციით სახლი-
სავე თავადისა სავარსიმიძესასა, სადაცა მსადლობელთა ჯელ-ჰყულს სემად

35

თუზ სადილად დღესასწა-
ვუღებისა თავადისა სა-
ვარსიმიძესა მიერ

40

მშუდობისათუს ჩუშნისა ერთმთავრისა და უმაღლესისა
ფომილიისათუს მისისა; მერმე საქართუშლოს მთავარ-
მმართველისა ალექსეი პეტროვიჩისა იერმოლოვისა, მას
უკან თბილისისა პოლკისა თავადისა ლეონ სავარსიმიძესა-
სა, აქ მსხდომთა სამთა ბანოვანთა და ყოველთა მეინაწეთათუს, რომელთა შო-
რის იმყოფებოდა ესრეთუშ ერევნისა ხანისა მაჰმადის ძმა მაჰმად კული.

45

თუზ შეღვის კშთამორა-
გებისა

სტოლი იყო გემიერთა სანოვანეთა და სასემელთა
მიერ საესე. მოღებასა ანუ კშთამორიგებისა თანა ორ-
კერძოდვე შეღვითასა. რომელნიცა იყუნენ ქმნილ ჩაქსუულად და ფერადცა

ზემო დანიშნულისა ვიგონტის მეულაჲს სამოსლისა, მრჭუა თავადმან ლუარ-
საბ ორბელიანოვმან: „თავადო გიორგი! ხედაუ, მით რამეთუ მასპინძელი ჩუქ-
ნი სავარსიმიძეჲ, ჟელეით გამკეთებინებელი ვიგონტის ცოლის სამოსლისა, შე-
გვაქცევს ჩუქნ მით, ხოლო თუთ ტკებების ოდენ გემოათა ჯორცისა მისისათა“.

თქს მოსლჳსა ჩემდა თა-
ვადისა ლუარსაბ ორბე-
ლიანოვისა

მიმწუხრ დღესა ამის მოვიდა ჩემდა თავადი ლუ- 5
არსაბ ორბელიანოვი, რომელმანცა მიაშბო ამიერ სოფ-
ლით ღმრთისადმი გარდაცუალუბაჲ უფლისა ღენერალ
მაიორისა თავადისა იოანე დავითის ძის ორბელიანოვის

მეულაჲსა ანასტასიასი. შემდგომ წარვედით ბალში თავადი ა ლონ ვაგარსი-
მიძესა სახლსა, სადაცა შემოკრბნენ პირველნივე იგი, აქ სადილად ნამყონი, 10
და რომელთაცა შორის ვიხილუქ გორნის ეკსპედიციის მაიორი, რომლისაცა
სახელისა და გუარისა უმეტრებისა გამო უქსენებლობასა ზედა ებოდომობ წი-
ნაშე მკითხუქლთა ჩემთა, და რომელიცა იყო მზა წარსლუად თბილისისადმი

თქს ჩემ შიერ თბილისს
წერილის ვაგზავნისა

მეორესა დღესა დილით. უფალსა მაიორსა ამას მივეც 15
პაკეთი სახელსა ზედა კეთილშობილისა პეტრე გიორგის
ძისა ლარაძესსა და ვთხოვე მიცემად მისდა მისა. მცირისა

დროჲსა შემდგომ იწყეს პოლკისა მუზიკანტთა დაკურად საკრავთა ზედა თქსთა
და შექმნეს როკუჲა ორთავე სქესთა მამრ-მდედრთათა, რომელიცა განაგრძეს
უფროს ორისა ჟამისა. მერამე მოუღვეს ტეცხლი მუშუნათა სხუად და სხუად
სახედ ქმნილთა გარემოს თავადისა სავარსიმიძეს სახლისა. მას უკან მოჰყუენ 20
კუალად ცუნდრუკებასა და დააბოლოესცა ესე თამაშობითა კომედიისათა; ხო-
ლო განმზადებასა თანა სავაშშოდ სტოლისასა, მოვიქცე საჭლისადმი ჩემისა.

თქს ავადმყოფობისა
ჩემისა

9-სა. დილისა მეცხრესა ჟამსა, დატევებული სიმრ- 25
თელესა მიერ, განმანათლა ცხროებამ, ჩუქულებსა-
მებრ თქსისა ჟამ-ნახეუარ კარვად შემაქცეველმან ჩემმან,

რომელსაცა შეუღდა მარად კუალთა მისთა განუშორებელი სიცხეჲ და რომლი-
სათუქსცა ვიკვივე ჩაი ორისა მოდიდოჲსა სტაქნი-
თა. ამის ძლით მომგებელმან კმად ოფლისა, უქმოვიქცი-
ვე სიმრთელეჲ ჩემი, განმდენენლმან უსიამოვნოთა 30
ამათ სტუმართა, შემდგომ გამოვითხოვე პურობილი

კარანტინისა შინა კარაულსა ქუქსე მსახური ჩემი პეტრე ბაქელაშვილი და
თქს განწმედისა ჩუქნისა
მოწმობისა მოცემისა

განვაძე ჩემგან. ესრეთუქ მივიღე დღესა ამას კარანტინსა 352
შინა სჭულისამებრ განწმედისათუქს ჩუქნისა და ბარგ-
თა ჩემთა მოწმობაჲ.

თქს სადილად უფისა და
გაშუღობებისა ჩემისა თა-
ვადისა სავარსიმიძესა თა-
ნა და წარმოსლჳსა ჩემისა
გუმრით

10-სა. მსადილობელი უფლისა პოლკოვნიკისა თავა- 35
დისა ლონ სავარსიმიძესა თანა, ვავემშუღობე მს და,
მოსლველი ბინასა ჩემსა, წარმოველ პირველსა ბინდას
ღამისასა გუმრით თბილისისადმი. ხოლო მსლველი სამი-
სა ჟამის გზისა, მოვეწვივე კერძობათა და ურმებთა ჩემ-
თა, უქუქ დასუქნებულთა, უსახელოსა ადგილსა. 40

11-სა. წარმოვედით უსახელოთა ამით ადგილითა განუთენებლივ ერთად
თქს ჳენთა ჩალიანისა,
სამტერევისა და კაიკუ-
ლების ველისა

ურმებითურთ; გარნა განთიადსა თანა დავუტევენი 45
ურემნი ცხენოსანთა, ვაგმოვლეთ ჳენნი ჩალიანისა და
სამტერევისა და ველი კაიკულებისა; ხოლო შემდგომ
რუჲ ჟამის სლჳს შესრულებისა, მოვედით კარაღჳსა, ბინასა ზედა თავადისა 48

ლუარსაბ ორბელიანისასა და განვისუწნეთ მასთან მოლოდებასა შინა კერძობათა და ბარგთა ჩემთასა.

12-სა. თუმცა გამოვლეს კერძობათა და ურმებთა ჩემთა, გარნა არ გვიტევა ჩუენ თავადმან ამან შედგომად გზისა. შემდგომ სადილისა ვიქირავე აქაურთა თათართაგან 4 ცხენი თბილისადმდე ათექვსმეტ მინალთუნად და დანაშთომი დროედლისა ამის განვატარე აქუე.

13-სა. წარმოვედით კარაღაჩიდამ, გამოცილებულნი თავადისა ლუარსაბ ორბელიანოვისა მიერ სარვანჩაილმდე. აქ გამშვდობებულმან ჩემთანა თავადმან ამან გამომაყოლა ოთხი ცხენოსანი თათარი მჩვენებლებად გზისა შულავერადმდე და თუთ უკუნ-იქცა ბინისადმი თვისისა. ხოლო ჩუენ, განმგარძობთა გზისა, ვიარეთ ოთხი ყამი, მოვედით ჭილ მდინარეაგსა თანა ნიენი-ვილინსკის პოჩტასი. ვისადილეთ

და შემდგომთა წინამდებარეგსა საგნისა, გარდმოვლეთ ყოვლითურთ ძნიადთა შორის უძნიადესი და ცუდსასლველი მთაჲ ფალანთოქანი და დავსდევით ძირისა მისისა ვაკესა ლამისა განტარებად.

14-სა. აქაჲთ წარმოსლველთა ვიარეთ ცხრა ყამი და მოსლველთა სიბნელესა შინა ლამისასა პოჩტასა რომელსამე, განვარონინეთყე დანაშთომი ნაწილი ლამისა.

15-სა. აყრილნი პოჩტითა ამით დილისა მეცხრესა ყამსა და შედგომილნი გზისა, მოვიწივენი დიდსა შულავერსა. აქედამ დავებრუნევე ქსენებულნი ოთხნი თათარი თავადისა ლუარსაბ ორბელიანოვისადმი მადლოთითა და ჩუენ, შემდგომად მცირედისა განსუელებისა განმაახლებულნი სლულთა, მოვედით ჭილსა მარნეულისასა და დავიბანაკეთ მეორეს დილადმდე.

16-სა. მეათესა ყამსა დილისასა, დამტევებელთა მარნეულის ჭილსა, ვვლეთ ცხრა ყამი, მოვედით თბილისისა კარანტინსა შინა, სადაცა დამხუედრმან კარანტინისა ამის მოწესემან ვინმე მომთხოვა მოწმობაჲ გუმრის კარანტინისა და მიმლებმან მისმან, განგვიტევა თხოვითა, რათა არ შევიდეთ თბილისსა. ესრეთუქ მკითხა მოწესემან ამან:—„თქუენო ბრწყინულეებავ! სად შეიცდით თქუენ, მიბრძანეთ, მით რამეთუ მიმლებმან გუბერნატორის ბრძანებისა, ძალ-ვილუა მომცნებად თქუენდა მისთჳს“.—მივეუგვე მე: „ბაღსა შინა კეთილშობილისა ნიკოლაოს ფიცხელაურისასა“, და გავიყარეითცა. მოსლველი დანიშნულსა ბაღსა, მიმილო ძმამან ნიკოლაოსისა გაბრიელ, რომლისა თანაცა დამხუედა აზნაური მოჭუცებული და ყოვლითა პატიოსნებითა მოსილი ზაალ ტერიშვილი. მივემშვდობენით რა ერთნი მეორესა, შემოვიდა უეცრად კეთილშობილი პეტრე ლარაძეჲ, რომლისა ხილვსა ძლითცა არლა განვგარძობ ჩემ შორის განცხოველებულთა სიამეთათჳს სიტყუათა, ვინაჲთვან კაცად-კაცადმან მოყვისისა მოყუარეთა მკითხულთა ჩემთაგანმან უწყის

უმჯობეს, თუ ვითარ დაატკობს გულსა და გონებასა ხილუჲ სიყრმიითუქ ურთიერთისადმი შემსკუალველ-შენაწევერებულისა უსარწმუნოეს-უსაყუარელისა

მეგობრისა. მიმშუღობებდასა თანა ჩემსა პეტრე ლარაქეასადმი, მოვიდა მოწესეჲ კარანტინისა და გამომიცხადა, რომელ აწ ჩემზედა არს დამოკიდებულ შესლულად თბილისისა შინა; გარნა მიმღებმან თავისუფლებისა ჩუშნისა, კეთილშობილმან გაბრიელ ფიცხელაურმან დაგვაპყრნა თჳსთანა ლამესა ამას და დაგვხუდა-ცა მდიდრითა ვახშმითა.

5

17-სა დილით მოვიდა ხილულად ჩემად თბილისის მო-
 თჳს მოსლჳსა ჩემდა პეტ-
 როზა სარქისოვისა და შე-
 ხლჳსა ჩემისა თბილისს
 ქალაქე სომეხი პეტროზა სარქისოვი; ხოლო შემდგო-
 მად მცირისა დროასა, შეველ ერთად პეტრე ლარაქე-
 თურთ და პეტროზ სარქისოვით თბილისსა, სახლსა
 სარქისოვისა ამისსა დგომად.

10

მომივიდა რა ბარგი ჩემი, წარველ ხილულად დივი-
 თჳს მისლჳსა ჩემისა უფ-
 ლისა დივიზიონის ლენე-
 რალისა ვილლიამინოვი-
 ხაღში
 ზიონის ლენერალისა, უფლისა ლენერალ-ლეიტენანტისა
 და კავალერისა ივან ალექსანდროვიჩისა ვილლიამინოვისა,
 ვინა დროსა ამას არ იყო აქა მთავარმმართველი ლენე-
 რალი ფრხივოსანთა და კავალერი ალექსეი პეტროვიჩი

15

იერმოლოვი. წარველდგინე უფალსა დივიზიონისა ლენერალსა ამას საქართუ-
 ლოჲთ თანამდებობისაგან თჳსისა ადრითუშ განშორებულ, ჩემ მიერ იერლვა-
 ლიმით წარმოყუანილი კურსკის გუბერნიელი, მეშუდღესა იეგირის პოლკისა

საღდათი ვასილი ალექსეიევი. შემდგომ რაოდენთამე დღეთა
 თჳს ჩემ მიერ ოსიფ ალთ-
 მიშლორთის განთავისუფ-
 ლებისა
 განვათავისუფლე კაირით წარმოყუანილი ჩემგან ოსიფ
 ალთმიშლორთი და, თხოვისამებრ მისისა, მივაბარე იგი
 დურგალსა თბილისელსა სომეხსა, ყმასა არარატის მო-

20

ნასტრის ერმიაწინისასა. კუალად რაოდენთამე დროთა შემდგომად მოგნელმან
 სარწმუნოასა მგზავრისა, მივაწერინე სომხურად წერილი

თჳს ჩემ მიერ წერილისა
 და წაშლისა გავზავრისა კა-
 ისარიას
 ეგნატი მლუდელსა იოსელიანსა კაისარიას მცხოვრებე-
 ლისა ოსეფ ჭია-ოღლისა კარაპეტეასადმი, რომელსაცა
 გავუგზავნე ჩემ მიერ ალთქემული წამალი და დავღვე
 წერლისა და მკითხულთა ამაოდ დამაშვრომელი კალამი.

25

დასასარული მეორეასა და უკანასკნელისა ნაწილისა

სამიებელნი წიგნსა ამას შინა ქსენებულთა ქალაქთა, დაბათა, სოფელთა,
ზღუათა, ჭალაკთა და სსუათა

პირველსა ნაწილსა შინა

იელისსა

ქალაქი გორი	8
დაბა დირბი	12
სოფელი ნაბახტიევი	13
დაბა სურამი	13
ქალაქი ქუთათისი	15
მონასტერი გენათისა	19
მონასტერი ხარებისა ანუ მოწამეთა	21
სოფელი ბანძა	23
მონასტერი თეკლათისა	23
რედუთ-კალა	24

ავგისტოსა

სოხუმ-კალა	28
ქალაქი სევესტოპოლი	38
ქალაქი ბაღჩასარაია	40
ქალაქი სემფიროპოლი	41
ქალაქი ევპატორია	42
ზღვსმკლავის ქარტა	სურ. 2

სეკდემბერსა

დაბა ბეიუქდარა	49
დაბა იენიქოი	55
მეფეა ქალაქთა ანუ კონსტანტინოპოლი	56

ოკლომბერსა

აიასოფია	67—68
ასლანზონაჲ ანუ სახლი სამჯეცო	69
იპოდრომოსი ანუ ათმოედანი	72
თექირსარაია	75
თიქილიიტაში	79
კიზილადა	84
კურუჩესმა	85
მარმარტაში	88
ჩანახ-კალა	89
ბოხჩაადა ანუ ტენოლოსი	89
ხიო ანუ საჰკის ქალაქი	90

ნოემბერსა

სამოს ქალაქი	101
როდოს ქალაქი	101

ალასათა ჰალაქი	102
ლიმენა კობშიში	102
ქალაქი კუსაადა	104
კურშაადა	105
ქალაქი ალექსანდრია	106

დეკემბერსა

ქალაქი როშეტი	116
სოფელი ტარნე	119
სოფელი გატრა	119
ბულაქი	120
კაირი ანუ მისირი	121

იანვარსა

ჯურღმული იოსებისა	131
სამარხეონი კაირისა მცხოვრებთა და მაჰმად ალი ფაშისა	131
ფაბრიკანი	134
ესკი კაირი ანუ მასრ ელ-ატაკი	135
ნილო მდინარე	136
ფაბრიკა და შადრევანი	138
სოფელი მატარია	142
ბეთსემე ანუ ჰაენშემე	143

ფებერვალსა

ქალაქი კასაბა დეისი	156
პირამიდნი	157
შუბრა	164
სულთან კაიგოსუს თაქიესის ჯამი	165
მუმიანი	170

მარტსა

ქალაქი კაირი	172
კივთთა მონასტერი ქუჩუკვეილი	176
ქალაქი კასაბა ფელბაზ	177
სოფელი ჰგურელი	178
არის-კალა	179
სოფელი ხანუნესი	180
ქალაქი ლაზა	181
ქალაქი რამლა	182
სოფელი ემმას	184

მეორესა ნაწილსა შინა

მარტსა

ქალაქი იერუსალიმი	189
ვიფანია	205
წყაროჲ ლაზარია ჰაენხოთ	205

აპრილსა

იორდანე	206
სოდომ-გომორი	207
იერახო	207
ჯუარის მონასტერი	214

მონასტერი ილია წინასწარმეტყულისა	217
რამათის ველი და რახილის საფლავი	218
ბეთლემი	218
პაუზნი სოლომონისნი	222
მონასტერი წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისა	222
სახლი ეფრათთა	224
წყაროჲ სილოამისა	224
სოფელი სილოამი	224
გეთსამანია	225
ელეონისა მთაჲ	226
ქუაბი წმიდისა პელაგიასი	226
პატარა გალილეა	226
აღრიპა მეფისა ნადაბევი ადგილი	226
ქუაბი ბარუქისა	226
ქუაბი წმიდისა იერემეასი	226
წმიდი სიონ-მთაჲ	226
მონასტერი ღირისა საბა განწმედილისა	230
ისრაელთა სინაგოგი	240
გეგმი წმიდისა საფლავის ტაძრისა	სურ. 14
ქალაქი ლიდია	258
ქალაქი იოპე	259
ლიმენა სკალა კიბრ ჭალაკისა	261
სოფელი ტრიმიფუდი	269
ქალაქი ლევკოსია	270

მაისსა

სოფელი კირინია	278
სოფელი მერსინია	280
ქალაქი თარსუ	283
სოფელი ალაიბევი	289
ესკი ენეჲ	298
მთაჲ კაისარიისა ანუ კესარია კაბადუქიისა	299
ქალაქი კაისარია ანუ კესარია-კაბადუქია	299
სულთანხონა, სამძღვარი შორის კაისარიისა და სუვაზისა	317
ქალაქი სუვაზ	319

ივნისსა

ქალაქი შაბგენკარაისარია	326
ქალაქი არზრუმი	329
ქალაქი პასან-კალა	334
ქოროღლის ციხე	335
ველი სუზანდარა	336
სოფელი ბელუქბაშქოი	337
ქალაქი კარსი	338
სოფელი გუმბრი	339

ივლისსა

ბენენ ჩიალანისა, სამტკრევისა და კაიკულეგბის ველისა	345
კარალაჯი	346
ნიენი-ქილინსკის პორტა	346
მთაჲ ფალანთოქანი	346
სოფელი დიდი შულავერი	346
ქიდი მარნეულისა	346

საძიებლები
ლექსიკონი

პირთა საძიებელი

ა

აბას ფაშა მამხად ალი ფაშას შვილიშვილი (1815—1854 წწ.), ეგვიპტის ვალი 143₁₀

აბაშიძე გიორგი ევგენ აბაშიძის ძე, სოლომონ მეორის მხლებელი ტრაპიზონს 95₁₁, 10₁, 22₁, 96₂₇, 97₃₀, 98₂₀, 99₁₅, 101₄

აბაშიძე ევგენი 95₂

აბაშიძე იოანე იერუსალიმის აბრაჰამის ტაძრის კტიტორი 211₄, 11

აბაშიძე ნიფოზე იხ. ნიფოზე არქიმანდრიტი

აბდალ ატფი აბდულ ლატიფი, არაბი ისტორიკოსი (1162—1231 წწ.) 109₅₀

აბდურ რაჰმან ალა ლაზის მუსალიმი 181₃₁

აბესალომ ძე დავითისი (ბიბლ.) 224₄₂

აბიშვილი ფილისტიმელთა მეფე (ბიბლ.) 226₂₀

აბრაჰამ მამათათავარი (ბიბლ.) 209₂₇, 210₃₈, 38₁

აბ₁, 44₁, 211₆, 221₄₄, 222₄₁, 226₃₀, 248₁₃

აგვისტოს (ავგუსტი რომის კეისარი, 63 ქ. წ.—14 ქ. შ.) 111₃₀, 143₂₂

აგიაშვილი დავით სოლომონ II-ის დესპანი სტამბოლში 62₇

აღამი (ბიბლ.) 293₂₄

აღრიანე რომის კეისარი 174₆, 190₂₁, 218₁₁

ავალოვი ანტონი ბრეთის წავდი 12₁₇, 35₁

ავალიშვილი გიორგი 37₄₄, 43₆, 6₁, 71₂₈, 73₂₈, 81₂₄, 99₁₃, 80₁, 141₁₀, 161₄₀, 163₄, 20₁, 170₂₇, 194₂₂, 27₁, 198₆, 200₁₈, 203₆, 17₁, 204₁₅, 213₇, 27₁, 30₁, 238₂₂, 239₂₃, 275₂₂, 302₉, 303₄₈, 263₂₀, 265₂, 267₁₄, 268₂₀, 271₅, 274₂₂, 341₂₂, 343₄₂, 345₂

ავალიშვილი იოანე იოანეს ძე „ანდერონი სოვეტნიკი“, ძმა გიორგი ავალიშვილისა 212₄₄, 25₁₀

ავალოვი იოანე იოანეს ძე იხ. ავალიშვილი იოანე იოანეს ძე

ავერია იმპერატორი (ანტონინ მარკუს ავრელიუსი, 161—180 წწ.) 72₅

ავღელეიოს (ავრელიუსი? IV ს. ქ. წ.) რომაელი ისტორიკოსი 111₄₀

ავრამიზი იერუსალიმის პატრიარქი 221₂₂

ათანასე არქიმანდრიტი იენიქოსის წმიდა გიორგის მონასტრის წინამძღვარი, ადრე საქართველოში ჭვარის მამა 55₂₈, 56₆, 59₃₈, 66₆, 75₃₈, 76₅, 8₁, 20₁, 28₁, 82₂₈, 125₅₀

ათანასე ალექსანდრიის პატრიარქი 107₂₂

ალექსანდრე ირაკლი მეორის ძე 300₁₈

ალექსანდრე მაკედონელი 107₂₂, 43₁, 111₁, 20₁, 112₁₈, 20₁, 282₂₂, 286₆, 295₂₂

ალექსანდრე პატრი ესპანელი, რამლაში მცხოვრები 182₂₄, 184₇, 240₂₅, 257₂₉, 258₁₃

ალექსანდრე ალექსანდრიის პატრიარქი 107₄₂

ალექსანდრე პირველი რუსეთის იმპერატორი 4₂₃, 30₆, 75₄₁, 129₂₁, 145₁₀, 149₁₁, 260₂₀, 263₂₂, 265₅, 11₁, 344₂₂

ალექსანდრე ძე სოფიო ფალაესი 23₁₂

ალექსიევი დავით ნასაღათარი, კიეველი რუსი ქაიროში მცხოვრები 132₂₄, 134₂₂, 141₃₀, 150₄₂, 44₁, 43₁, 151₄, 21₁, 154₂₁, 28₁, 16₁, 169₂₄

ალექსიევი ვასილი მეშვიდე იეგირის პოლიის საღდათი, საქართველოდან გაქცეული 197₂₃, 261₁₁, 347₁₈

ალთომიშლოტი ოსეფა ქაიროელი სომეხი, სტეფანე ალთომიშლოტის უმცროსი ძმა 165₁₇, 20₁, 22₁, 176₂₈, 275₁₁, 317₂₁, 259₄₈, 48₁, 260₂, 6₁, 261₁₀, 343₂, 347₂₀, 21

ალთომიშლოტი სტეფანე ქაიროელი სომეხი 165₁₇, 20₁, 41

ალი ბეგი სივასის (სუფვაზის) ბეგი 322₂₂, 20₁, 27₁, 28₁, 41₁, 323₂

ალი იბნ მირვანი 181₄₂

ამბროსი თე. 246₂₂

ამერმანი მხედართმთავარი ხალიფა ომარისა 135₄

ამილახვაროვი ათანასე თბილისის მიტროპოლიტი 214₂₀

ანასტასი ბიზანტიის იმპერატორი (491—518 წწ.) 72₅

ანასტასია იოანე დავითის ძე ორბელიანოვის მეუღლე 345₁₀

ანასტასიევი ნიკოლაი ანასტასიევიჩი ეპატორიის მეზვერეთუხუცესი, „კოლონესკი სოვეტნიკი“ 42₁₀, 22₁, 28₁, 42₁, 44₂₁

ანგელაოვ პანაგია „გარდამდგარი ღენერალ-კონსული იონისი რესპუბლიკისა“ 263₁₂

ანგელიკა რუსეთის გენერალ-კონსულის სიეინის ასული 107₁₁

ანდრია პირველწოდებული მოციქული 20₁₀

ანდრონიკე პირველი (კომნინოსი) 1183—1185 წწ. 69₂₂

ანდრონიკოვი მელნიხედეკი იევიე მალბაზ ანდრონიკოვი, სოლომონ II-ის სიძე 62₆, 62₁ ქ. 1₁, 78₂₁

ანთომიტი საღმინის არქიეპისკოპოსი (კეპაროსზე) 277₁₀, 20₁, 27

ანთიმოს მიტროპოლიტი 288₂₈, 291, 289₁₈, 290₂₆,
291₂₀, 10, 20, 21, 293₁₀, 294₁₈, 20
ანნა წმ. 20₂₀, 225₂₀, 247₁₁, 21
ანტონი პატრი ესპანელი, რამლანში მცხოვრები
182₂₄
ანტონი ძე ანტონი პერტეისი 284₂₂
ანტონი სკვ. კათალიკოს-პატრიარქი 17 სქ. 1
ანტონი წმ. 269₁₀
ანტონიო კაისარიელი 206₂₀
ანტონიო კალიერის ძე ნეაპოლიტანის კონსული
სკვლაში 264₂₄, 268₂₅
ამოსტალი ნიკოლაძე ფსარიოტელი ბერძენი კა-
პიტან-ყოფილი 93₁₀, 21, 29, 107₁
არისტენეტი საეკლესიო სამართლის ერთ-ერთი
ავტორი 277 სქ. 1
არკადი ბიზანტიის იმპერატორი (395—408 წწ.)
48₂₀, 72₁
არკადი ძე წმ. ქსენოფონტესი 235₁
არტემ ბოლდანოვიჩი არარატელი „კოლქესკი სეკ-
რეტარი“, კერევის სამეფოებლის სოფლით
ელარშაბათით გამო სანკტ-პეტერბურსკა შინა
მცხოვრები“, უფრო აღრე რუსეთის აგენტი
ერეკლე II-ის კარზე 54₁₀, 55₁₁, 17, 20, 28, 29, 20,
57₂₁, 58₂₂, 59₂₃, 17, 22, 23, 20, 41, 61₁₇, 62₂₀, 28, 28,
63₁₇, 64₂₁, 88₂, 151₂₆, 152₂₈, 155₄₅, 156₁₈,
164₁₂, 165₁₂, 176₂₁, 177₁, 31, 178₁, 180₅, 181₁₀,
191₂₀, 202₂₁, 217₄
არუთინა ომანგის-ოღლი არზრუმელი სომეხი 331₁₂,
332₃₀, 333₁
არლირიადი დიმიტრი მიხაილციანოვის მწერალი
156₁₆
დ' ასლანი საფრანგეთის კონსულ-ყოფილი 130₂₈
ასლან კაისარიელი ჩარეადარი, ბერძენი 295₄₀,
297₁₅
ასლანოვი ივანე ვესტაფიევიჩი ასტრახანელი სო-
მეხი ეპიკრი 324₁₉, 20, 43, 325₁, 6, 42
აფრამ ბარმადსუზ დიარბექირელი სომეხი
177₂₀, 42
აღრიპა იუდეველთა მეფე 226₂₁
აშოტ სომეხთა მეფე, აღმაშენებელი ყარსის 12
მოკიქულთა სახელობის ეკლესიისა 338₂₂
აშაბ-ლამიდი სულთანი 181₁
აშმად აფენდი შაჰრისი ყირიმელი 176₂₂, 177₉
აშმად რაშიდ კეიპროსის მოასილი 269₂₂, 28,
270₁₁, 271₁₁, 20, 273₄₁, 42, 275₁₂, 278₄₀,
280₁₆
აშმად ძე სულთან მაჰმად II-ისა 65₂
აშმად ჩაუშაში კაისარიელი 330₁, 20, 10

ბ

ბაგრატ 50-ე (III) ქართველთა მეფე, ქუთაისის
ბაგრატის ტაძრის აღმამყენებელი 22₁₂, 17, 213₄₂,
სქ. 1, 214₄
ბაზლიძე დავით იხ. ალექსიევი დავით
ბარანოვსკი ივანე ვასილიევიჩი სევესტოპოლელი
354

კაპიტანი 25₂₁, 20, 26₁, 12, 20, 27, 18, 10,
28, 40, 28₁₁, 29, 29₁, 33₂₈
ბარანბა მოკიქული (ბიბლ.) 275₄₅, 276₁₅, 276₁₇,
სქ. 1, 277₁₀, 21
ბარუქ წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 226₂₀, 21
ბაქელაშვილი პეტრე გ. ავალიშვილის შსახური
8₁₀, 18₁₀, 40, 41, 38₂, 55₂₀, 57₂₁, 59₂₈, 65₂₄, 67₂₆,
72₂₀, 90₂₂, 106₂₄, 107₁₁, 123₂₇, 148₂₁, 150₂₃,
151₂₄, 177₁₈, 198₁₁, 253₂₀, 254₂₀, 255₁₂, 20, 20,
42, 43, 256₂₀, 257, 258, 269₁₂, 275, 281₁₀,
296₈, 298₁₀, 300₂₀, 308₁₀, 312₄, 317₈, 27, 318₄₂,
319₁₀, 320₂₀, 322₁₁, 324₁₁, 325₄₃, 328₁₁, 21,
333₁₄, 20, 334₁₀, 12, 136₈, 341, 27, 28, 29,
342, 718, 14, 21, 27, 22, 32, 343, 2, 8, 14, 345₂₀, 22,
ბაჩოწუნ-ოღლი (იგივე ქაია ბა აღსაქაიალ) ყარ-
სელი ნაყული, სომეხი 337₂₁, 22
ბებუთოვი დარჩია პოლკოვნიკი მკ
ბებუთოვი იოსებ პოლკოვნიკი 73₆
ბენდუცი ბაქიბტ ლარსაყელი დიდებული
263₁₂
ბეჟანოვი ივანე ნაზარის ძე გუმრის კარანტინის
კომისარი 339₂₀, 28, 340, 41, 342₂₃, 343₂₁, 28
ბერანდოს ბერძენი კაპიტანი კირინიაში 278₂₀,
280₂₀, 282₀, 283₂₁
ბერუაშვილი მოსე გ. ავალიშვილის სახსო გლე-
ხი 17₄₂, 38₂, 46₈, 55₂₅, 103₁₅, 148₂₁, 164₈,
169₂₂, 282₁₀, 297₂₁, 298₁, 315₈, 18, 317₁₀, 22
ბესარიონი თეკლათის (სამეგრელოში) მონასტრის
წინამძღვარი 23₁₄, 28, 30, 140₂₂
ბიჩენსკი ფილიპ-ტიმოფეიევიჩი კონტრ-ადმირა-
ლი, გენერალ-მაიორი 32₁₇, 33₂, 35₂₈, 36₂₄,
27₂₀, 38₁₈, 39₀
ბოვდონი ბალდუინი, იერუსალიმის მეფე (1110—
1118 წწ.) 243₂₁
ბოლს უსუფი მაჰმად ალი ფაშის პირველი მი-
ნისტრი 119₂₈, 122₂₀, 41, 123₁, 10, 42, 124₂₉,
125₁, 26, 126₁₇, 128₁₇, 133₂₅, 29, 139₄₂, 140₁₁,
14, 142₄₁, 150₁₇, 155₂₈, 28, 164₇, 169₂₀, 170₄,
10, 25, 174₁₈, 176₁₄
ბოშნაიკი მანუელ იასალი, ეგვიპტის კონსულის
სელარგოსანი 114₂₂, 20, 116₂, 120₈, 182₂₂,
183₂, 21, 186₁, 191₈, 253₂₈, 254₂, 40, 255₂₁
257₄₃, 260₂₂
ბოხტი შვეიცის კონსული ქაიროში 130₁₁, 136₁₀, 22
ბრაჰმა ანუ აბრაჰამ მღვდელი წმ. გიორგის მონ-
ასტრისა იერუსალიმში 223₆
ბურანე იბრაჰიმ ჰუსეინ-ოღლი ყარსელი მეურმე
331₂₅, 332₄₁, 333₄, 20, 334₁₈, 336₇, 20, 20

გ

გაბაევი (გაბაშვილი) ნიკოლაოს პროთოიერეი
15₁₇, 20, 18₄
გაბრიელ შთავრანგელოსი 214₂₂, 232₂₈
გაბრიელ ნიკოლაოს ფიცხელაურის ძმა 346₂₈,
347₄
გაგრილი სომეხთა პატრიარქი იერუსალიმში
204₁₁

გალიცინი ალექსანდრე ნიკოლაევიჩი (1773—1844 წწ.) რუსეთის განათლების მინისტრი 81₃₁, 260₃₁
 ვასპარ საფრანგეთის აგენტი ქაიროში 132₂₇
 ვაგელთა გიორგი „იერი“ 18₃
 ვეჟურქ ალა სტამბოლელი სომეხი, ეკობროსის ფაშის ზარაფბაში 286₂₇, 28, 319 31, 25
 გერასიმე კირინიელი მწერი 279 18, 33, 35
 გერასიმე ეპისკოპოსი პრესბურგისა 196₃, 197₃₃
 გიორგი ანტიოქიის პატრიარქი 278₁₀
 გიორგი არქიმანდრიტი მოძღვარი ლენ დადიანსა 18₃
 გიორგი ბერძენი, გემის მსახური 103₁₄
 გიორგი იტრიის ეკლესიის მღვდელი 13₂₀
 გიორგი III საქართველოს მეფე 19₃₀
 გიორგი მეფე 57-ე (I) ქართველთა 22₁₆
 გიორგი XIII საქართველოს მეფე 11₃₃, 18 სქ. 1, 129₃
 გიორგი წმ. 82₁₁, 104₂₇, 108₁₈, 129₃, 134₃₁, 136₁, 140₁₇, 141₄₃, 147₁₇, 148₂₄, 170₃₃, 184₆, 18, 28, 214₂₄, 221₁₂, 222₂₈, 235₁₁, 254₂₀, 258₁₈, 259₄₁, 263₃₀, 269₂₇
 გიორგიაკი ბერძენი კაპიტანი 260₁, 30
 გოლანი მიხაილ ივანოვიჩი კონსტანტინე სიეინის მოენე ანუ თარქიმანი 106₂₈, 115₂₇
 გორლო ფრანცესკო დოქტორი 265₂₁
 გრიგორი დეკაოლელი წმ. 154₁₁
 გრიგორი (V) კონსტანტინეპოლის პატრიარქი 69₁₂, 76₂₇, 33, 77₁₆, 81₄₃, 262₁₀
 გრიგორი კორა ვენეციელი პატრი 263₇
 გრიგორი დმრთისმეტყველი (329—389 წწ.) 146₃₁, 147₂₀, 215₃
 გურამოვი ზაზარია თაუაღი, „კოლესესი ასესორი“ 7₂₉
 გურჯი უსუფ იბ. ფულაშვილი ოსეფა

ღ

დადიანი გრიგოლ სამეგრელოს მთავარი 18 სქ. 1, 23 სქ. 1
 დადიანი ლეონ სამეგრელოს მთავარი 18₃
 დადიანი ნინო გრიგოლ დადიანის მუელე 18 სქ. 1, 23 სქ. 1
 დავით აღმაშენებელი 19₁₀, 21, 27, 33, 36, 20₃₁
 დავით გრიგორ კონინძის ვაჟი (იხ. კონინძე გრიგორ) 162₁₄
 დავით იკონომიდი ლარნაკელი დიდებული 263₁₂
 დავით (ულუ) ქართველთა მეფე 19₂₀
 დავით (ხარინი) ქართველთა მეფე 19₃₁
 დავით წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 185₁₀, 217₁₈, 218₉, 219 23, 30, 222₆, 224 43, 227₇, 10, 11, 22, 245 20, 32
 დათიკა ქართველი იულონ ბატონიშვილის და-ლაქი, რომელიც ქაიროში გარდაიცვალა 150₂₈, 38
 დამიანე ანტონია ინგლისის კონსული იაფაში 258 20, 260₂₃
 დამიანე ფრანცესკო რუსეთის აგენტი იაფაში

183₆, 27, 259₁, 260₃₁
 დამიანე წმ. 9₄₃, 100₃₁, 215₉
 დანიელ ნახარეთის არქიეპისკოპოსი 193₂₃, 196₃, 197₂₃, 33, 202₄₃, 203₁₃, 216₁₃, 238₁₃
 დაშკოვი დიმიტრი ვახლიციევიჩი „სტატიკ სოვეტ-ნიკი“, რუსეთის რწმუნებული სტამბოლში 146₂₈, 148₆, 154₂₆, 28, 30, 31, 155₉, 40, 41, 46, 156₉, 165₁₁, 169₃₁
 დეკტეროვი იაკობ ალექსიევიჩი თბილისის მუშ-კეტრთა პოლკის პირველი ბატალიონის მა-იორი 340 10, 17, 341₁₀, 11, 11, 31, 342₈, 344 2, 5, 18
 დიმიტრი აფხაზეთის მთავრის გიორგი შარვაშიძის ძე 30₂₀
 დიმიტრი გრიგორ კონინძის ვაჟი 162₁₄
 დიმიტრი ივგოროვიჩი ძე პაპთეგოროვისა 33₆
 დიმიტრი მერსინიელი მღვდელი 282₃₁, 283₄, 31, 291₃
 დიმიტრიაკი ლინბერტი დევეკონელი ლარნაკელი დიდებული 262₃₃
 დიმიტრიაკი მიხაილკიანოვის მწერალი 177₈
 დინოზარსი ზოდიაზოსი ალექსანდრე მაკედონელი სტრომოდოლარი 11₁₈
 დინოსიოს იერომონახოსი მორელიედი დასკალი 262₁₈, 28, 264₃₈, 265₁
 დომენტი კათალიკოსი ვახტანგ VI-ის ძმა 89₂₈
 დორევეტო საფრანგეთის ყოფილი გენერალ-კონსულ 136₂₇
 დონიოტოს ლიდიის ეპისკოპოსი 196₃, 30, 157₈, 23, 28, 198 18, 27, 213₁₀, 216 12
 დონიოტოს (წერეთელი) ქუთათელი მიტროპოლიტი 15₂₀, 40, 16, 22₁₈
 დოუთ-ოდლი მილდისი გრიგორ ჯაყი მუსტოფა ფაშის ზარაფბაში 337₄₁, 338₄₃
 დრაკული მიხაილ კრიტიკოსი გენერალ-კონსულ სიეინის მსახური 137₁₇, 28, 32, 177₁₇
 დრაკული მონტელევი ნიკოლაევიჩი სეკსტოპოლის კარანტინის დირექტორი 36₂₉
 დუ დუაზონ ნაპოლეონის მაიორი 190₂₀, 191₃₁
 დუშოდლი სტეფანე სომეხი, მაქმედ სულთნის ფაორიტი 66₁, 67₂₈

ე

ეფდუკია სნეული დედაკაცი იერუსალიმში 238₁₇
 ევა (ბიბლ.) 96₂₃
 წმ. ევსტათი პლაკიდა 230₃₁
 ევსტაზი წმ. 220₂₃, 31
 ევფემია წმ. 76₂₂
 ევფროსინა 263₄₁
 ეკ იევგორ ივანოვიჩი კარანტინის ექიმი (ლექარი) სეკსტოპოლში 34₈, 18, 27, 35₈, 12, 36₂₈, 41, 38₁₁, 39₂₇, 23, 38
 ეკატერინა ალექსანდრიის გენერალ-კონსულის სიეინის ასული 107₁₁, 110₂₇
 ეკატერინე მეორე 40₃₀

მაქტორინე ქალწულ-მოწამე 107²⁰, 108¹³, 30, 22,
110¹⁰, 138², 146³³, 173²⁸, 220⁴², 240³
ელევთერ არქიმანდრიტი გ. ავალიშვილის გამეცი-
ლებელი 7²⁴
ელენე დეოფალი კონსტანტინე დიდის დედა
196¹⁸, 22, 197²², 200¹³, 203³¹, 27, 218¹³, 219⁶,
222³⁸, 228³, 22, 242⁴², 247⁴², 253³, 296⁴⁰
ელენეკო კონსტანტინე პერისტანეს ასული 262⁷
ელისე წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 208¹³
ელ-შაისი პირველი ხალიფა ფატემიდი 172³
ელვაზო მოგვ 276²⁷
ელზაჩ ბაირამ ფაშა სივასის ფაშა 318²⁰, 319¹⁷,
320¹⁷, 323⁷
ემელია პერისტანეს მეუღლე 262⁷, 263⁴⁰
ენგელი ფეოდორ ივანოვიჩი ფეოდოსიის ქალა-
ქის მთავარი, „ტაინი სოვეტნიკი“ 33², 36²⁵,
37³⁰

ემსილანტი თავადი 61¹⁸, 30
ერეკლე II 136⁴⁰, 140⁴¹, 150³⁹, 12¹⁸, 62¹², 214⁴²,
300²⁸
ერმოლოვი ალექსი პეტროვიჩი საქართველოს
მთავარმმართველი 4³¹
ეფთჳმა გელათელი მიტროპოლიტი, გურიის
ერისთვის ძე 15¹⁰, 16³, 19¹, 20⁴¹, 21¹⁸, 22⁴

3

ვალენტინე ბატრი 66³⁰
ვალმასი ფრანცესკო ქაიროს ეპისკოპოსი 139⁴⁴,
140¹¹, 171³², 42
ვალსამაკი კონსტანტინო კვიპროსელი 265²⁸
ვალსამონი XII საუკუნის ცნობილი ბერძენი კა-
ნონისტი 277 სქ. 1
ვანგელი ლევთერული ლარნაკელი დიდებული
262²⁴
ვანვა ნეოფიტე ხიო ქალაქის გიმნაზიის დირექ-
ტორი 91³⁸, 92¹
ვართან XI სომეხთა მხედართმთავარი (ვარდან
II მამიკონიანი ვასაკის ძე) 69⁶
ვასილი დიდი ბასილი დიდი კაპადუკიელი (IV ს.)
147²⁰, 154¹⁵
ვასილი ნახაღდათარი 275¹⁰, 317⁷, 32¹, 330²⁰, 28¹,
21, 38
ვახვახოვი დიმიტრი „კოლექსიი ასესორი“ 7³⁰
ვახტანგ VI საქართველოს მეფე 89²⁸
ველისარიონი იუსტინიანე იმპერატორის მხედართ-
მთავარი 75²²
ვენედიკტე არქიმანდრიტი დირბის ჭუარის ამალ-
ლების მონასტრის წინამძღვარ-ყოფილი 12²⁰,
14⁷, 23⁶, 18, 54¹⁸, 55³⁸, 48, 56⁸, 17, 59²⁸, 66¹,
70²³, 71⁶, 18, 72²², 73¹⁴, 27, 74²⁷, 75³⁸, 76²⁵,
28, 20, 41, 77⁷, 28, 28, 78⁶, 79⁵, 18, 28, 81²⁰
ვიგორტე ივან ვასილევჩი ივ. ივან ვასილევჩი
343¹⁸, 344³³, 345¹⁸
ვიტორიო წმ. 100¹⁵
ვილამინოვი ივან ალექსანდროვიჩი თბილისის
ღვინის გენერალ-ლეიტენანტი 52²¹, 347¹³, 18

ვირგილია (ვირგილიუსი) ცნობილი რომაელი-
პოეტი 107²⁰, 113⁴¹
ვინდიციანო ანტონი იონიელი ინგლისის კონსუ-
ლი სკალაში (კვიპროსზე) 264²³

ჯ

ჯანკი კარლო ავსტრიელი 137³, 6, 8, 28
ჯანარია იათის ბერძენთა მონასტრის წინამძღვ-
არი 259⁹, 6
ჯახე ზაქე (ბიბლ.) 207⁴¹, 208⁶
ჯებედე (ბიბლ.) 227¹⁸, 247³⁰
ჯინონ (ზენონ) ბიზანტიის იმპერატორი (477—
491 წწ.) 272⁴¹, 277⁵, 7, 22
ჯინონ კირინებისა კვიპროსის მღვდელმთავარი-
(იერარქი) 276²⁸
ჯონარა ბიზანტიელი ისტორიკოსი (XI—XII სს.)
277 სქ. 1
ჯორაბაგალი სალათიელის ძე (ბიბლ.) 249²⁸

თ

თათულანთოვი აივაზა ახალციხელი, რომელიც
იგზავნებოდა სულეიმან ფაშას მიერ ელჩად
ერეკლე II-სთან 62⁶
თათულანთოვი სტეფანე ძე აივაზასი, იგივე მიპს-
ჩი-სტეფანე 62¹², 64⁶, 13, 17, 20
თამარ მეფე 19²², 20, 336 სქ. 1
თარხანოვი ბესარიონ თავადი, პორუჩიკი, ნაბახ-
ტიევის პატრონი 13⁶, 11
თარხანოვი სოლომონ თავადი, მიიორი 7²⁸
თეკლა წმ. 196⁶
თეოდორე ტრაპიზიატი წმ. 141⁴⁴, 142⁶, 15
თეოფანა ბიზანტიის დედოფალი 76³¹
თეოფილაქტე (რუსანოვი) ეკზარხ-მიტროპოლიტი,
პირველი რუსი ეგზარქი საქართველოში (1817—
1821 წწ.) 13⁴², 14⁶, 15³⁰, 16⁸, 17¹⁷,
81²⁵, 20, 40
თეოფილტე ალექსანდრიის პატრიარქი 125¹⁰,
129²⁸, 149⁴⁸
თომა მოციქული (ბიბლ.) 227²¹
თუმანოვი გიორგი თავადი, „კოლექსიი სოვეტ-
ნიკი“ 7²⁷
თუმანოვი ივანტი თავადი, „კოლექსიი სოვეტნი-
კი“ 11³⁰, 22

ი

იაკობ მამათმთავარი (ბიბლ.) 204²⁰, 205³, 247¹⁶,
218¹, 224³¹
იაკობ მცირე იერუსალიმის პირველი იერარქი
227³⁸
იაკობ ქეშიშ-ოღლი ჩარვადარი 306³⁸, 42, 317⁶,
318³, 319⁸, 31, 322¹¹, 326²⁸
იაკობ მათე პრუსიელი კონსული 267²⁷
იალსამიტა ქაიროში მცხოვრები თბილისელი ღე-
დაკაი 150³⁰

იბრაჰიმ ქაბის ფაშა (1789—1848 წწ.), მაჰმად ალი ფაშას ნაშვილები, ერთხანს ეგვიპტის მმართველი 124_ა, 23, 25, 126_ბ, 149_ა
 იბრაჰიმ ხაზდ ელარუმანი ეპოსელი ქურთი 184_ა, 185_ა, 186_ა, 191_ა
 იველვეი იაკობ ფანოვიჩი ბელოუსკის პოლკის მაიორი 28₁₇, 20, 29_ა, 31_ა
 იევსევი 220_ა
 იერემია იერუსალიმის პატრიარქი (XVI ს. II ნახ.) 227_ა, 228_ა, 11
 იერემია წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 220_ბ, 226_ა, 248_ა
 იერმოლოვი იხ. ერმოლოვი
 იერონიმე კონსტანტინე პერიტიანეს ძე 261_ა, 269_ა
 იერონიმე კარიდი 267_ა, 41
 იერონიმე მეუნდ საფრანგეთის კონსული კვიპროსზე 267_ა
 იერონიმე წმ. 220_ა, 20, 21
 იესო ქრისტე 191_ა და სხვ.
 ივანე ჯავლიევიჩი ვიგონტი ფამბაკ-შორაკალის პრისტავი 343_ა, 344_ა, 345_ა, 8
 ილარიონ დავით გარეჯის მონასტრის არქიმანდრიტი 56_ა
 ილია იერუსალიმის პატრიარქი 217_ა
 ილია წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 217_ა, 22, 222_ა, 258_ა
 იოაკიმ წმ. 20_ა
 იოანე პატონიშვილი გიორგი XII ძე 11_ა
 იოანე დამასკელი გამოჩენილი ბიზანტიელი ლეთისმეტყველი და პიმოფრატი (VIII ს.) 214_ბ, 235_ა, 17
 იოანე კვიპროსის არქიეპისკოპოსი 278_ბ, 11
 იოანე შახარებელი 215_ა
 იოანე მცხეთის დეკანოზი 14_ა
 იოანე ნათლისმცემელი (ბიბლ.) 198_ა, 207_ა, 225_ა, 228_ა, 235_ა, 243_ა, 247_ა, 248_ა
 იოანე ოქროპირი გამოჩენილი ბიზანტიელი მწერალი (IV—V სს.) 68_ა, 147_ა, 215_ა, 233_ა, 246_ა
 იოანე რუსეთის გენერალ-კონსული 147_ა, 148_ა
 იოანე ტუფელი-მონოხელი ალექსანდრიის პატრიარქი წმ. 154_ა
 იოანე ძე წმ. ქსენოფონტენი 235_ა
 იოანე მარკოსად წოდებული 276_ა
 იონა შროელი გიდემონის ძე (ვედენიშვილი) ცნობილი ქართველი მოგზაური და მწერალი 110_ა
 იონიკოს სინას მთის მონასტრის მერონის არქიმანდრიტი ქაიროში 125_ა, 127_ა, 128_ა, 138_ა, 146_ა
 იოსებ გ. ავალიშვილის მსახური 208_ბ
 იოსებ (ბიბლ.) 136_ა, 219_ა, 220_ა, 224_ა, 225_ა, 228_ა, 241_ა, 245_ა
 იოსებ სურამის დეკანოზი 13_ა
 იოსებ კიკოს მონასტრის (კვიპროსზე) მთავარი წინამძღვარი („ბაშ ილემენი“) 265_ა

იოსებ კუციელი ქართველი გლეხი, რომელიც გ. ავალიშვილმა ნახა კაისარიაში, „ნახლბი სპარსეთსა შინა საქართველოს მეფის ირაკლის ძის ალექსანდრისა“ 300_ა
 იოსებ პორტუგალიელი პატრი, ბეთლემის წმ. ეკატერინეს მონასტრის მსახური 221_ა
 იოსებ სომეხი ეპისკოპოსი 65_ა, 41
 იოსებ კარაპეტას ნათესავი (იხ. კარაპეტ ოსეთ ქაია-ოღლი) 306_ა, 5, 7
 იოსები პატრი 18₁₈, 18, 28
 იოსებდვი (ბიბლ.) 249_ა
 იოსელიანი ეგნატე მღვდელი 347_ა
 იოსტოს დიაკონი დავით გარეჯის უღაბნოში 56_ა, 59_ა
 იოსტოს დიაკონი ერთადერთი ქართველი, რომელიც ავალიშვილმა ნახა იერუსალიმში 203_ა, 18, 258_ა
 ირაკლი ბიზანტიის იმპერატორი (610—641 წწ.) 190_ა
 ირაკლი მეორე იხ. ერეკლე მეორე
 იროდე (პეროდე) ბიბლ. 210_ა, 219_ა, 220_ა, 221_ა, 18, 249_ა, 28, 250_ა
 ისააკ ძე ამრაპამისი (ბიბლ.) 209_ა, 210_ა, 28, 43
 ისაია წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 224_ა, 22, 41
 იუდა (ბიბლ.) 205_ა, 225_ა
 იულუსე კეისარი 109_ა
 იულონ ერეკლე II-ის ძე 150_ა
 იუსტინე დიდი ბიზანტიის კეისარი (518—27 წწ.) 221_ა
 იუსტინე ფილოსოფოსი 215_ა
 იუსტინიანე ემპერატორი (527—565 წწ.) 68_ა, 69_ა, 2, 23, 75_ა, 278_ა, 11, 18

ტ

კაიკოსუ თაქიხის სულთანნი 165_ა, 168_ბ, 21, 21, 169_ა
 კამბიზი ძველი სპარსეთის მეფე (529—522 წწ.), ძე კვიროსის 135_ა
 კამერანსი ანტიმოს იერუსალიმის იერომონახოსი 197_ა, 198_ა, 18, 200_ა, 202_ა, 203_ა, 18, 217_ა, 253_ა
 კამერანსი პართენიოს იერომონახოსი 227_ა, 228_ა, 253_ა
 კაპტინიტი დენის მარკოვიჩი „კოლუქსკი სოვეტნიკი“, სიმფეროპოლის კარანტინის უფროსი 42_ა, 44_ა, 29, 28
 კარაპეტა ოსეთ ქაია-ოღლი 254_ა, 25, 301_ა, 11, 22, 23, 302_ა, 23, 303_ა, 30, 304_ა, 305_ა, 306_ა, 307_ა, 30, 21, 30, 308_ა, 21, 27, 34, 43, 309_ა, 43, 310_ა, 21, 34, 26, 311_ა, 19, 27, 312_ა, 26, 313_ა, 21, 23, 314_ა, 347_ა
 კობრიანი ლევკოსის მთავარეპისკოპოსი 96_ა, 97_ა, 275_ა, 276_ა, 278_ა, 41, 283_ა, 262_ა, 265_ა, 266_ა, 27, 43, 267_ა, 23, 268_ა, 23, 270_ა, 7, 20, 21, 27, 271_ა, 12, 23, 272_ა, 20, 43, 273_ა, 20, 274_ა, 17, 22, 27, 41

კობიაჩოს სინჯელოსი (დასკალოსი) კეისარის ნიკოლოზის ტაძრის წინამძღვრის მოადგილე 306₃₁

კირიაკე ბერძენი პროთოიერეი სიმფეროპოლში 42₃₇, 41, 43₂, 44₂₃, 28

კირიაკო ტახცა კავკარი 93₂₀, 23, 106₄₈, 107₁, 115₂₈

კირიაკო ბერძენი მოენე (თარჯიმანი) ეგვიპტეში 154₁₈

კირილე ალექსანდრიელი წმ. მამა 154₁₃

კირილე წმ. 246₃₂

კირილო იერომონახოსი კეისარიაში 306₂₀

კიროსი სპარსეთის მეფე (VI ს. ქ. წ.) 189₃₁, 274₂₈

კლოპატრა ეგვიპტის დედოფალი 72₁₁, 107₂₀, 201, 109₂₁, 22, 111₄₂, 113₄₀

კნოსტაშვილი ანდრეა მარტოფელი, ნაქართველარი, ქაიროში მცხოვრები, იხ. შამშადლა მუსტოფა ქაია რაზა 128₂, 41

კნოსტაშვილი გლახა მარტოფელი, გ. ავალი-შვილის მსახური და თანამგზავი 81₁₀, 24₃₀, 26₁₁, 31₂₃, 42, 38₄, 20, 45₁₂, 18, 46₇, 101, 23, 41, 55₂₃, 106₁₁, 115₂₀, 128₄₈, 156₁₀, 198₂₀, 282₃₁, 317₃, 22, 333₁₀, 336₇, 341₂₄

კოზმა წმ. 99₄₃, 100₂₁, 215₈

კონინძე გრიგორ აზნაური, დავით ორბელიანის ყმა, ქაიროში მცხოვრები ნაქართველარი 161₁₇, 18, 42, 162₂₃, 163₁₀, 19, 21, 22

კონსტანტი ძე კონსტანტინე დიდისა 68₃₇

კონსტანტინე დიდი ბიზანტიის იმპერატორი 56₃₁, 61₄, 68₂₆, 72₅, 75₂₁, 85₅₁, 87₃₃, 143₂₂, 190₁₁, 197₂₁, 200₁₂, 228₃₂

კონსტანტინე რეიზი გემის კაპიტანი 79₂₂, 83₂₃, 84₁₁, 20, 22, 89₁₀, 101₁, 102₄₁, 103₂₇, 20, 106₂₂, 108₃₁, 201₅, სქ. 1

კონსტანტინო ტანო აიო მავრელი კონსული და-ნემარკისა 262₃₈

კოტრინე წმ. 69₂

კრეზო ესპანეთის გენერალ-კონსული ქაიროში 132₂₃, 138₂₁, 20, 22

კრელოსი აიასოფის ტაძრის ისტორიის ავტორი 68₃₁

კურნატოვსკი ივან დანილოვიჩი გენერალ-მაიორი, იმერეთის მმართველი 15₂₀, 52, 41

ლ

ლავიცი იაკოვ იგივე ლივიცი 110₄, 115₂₈

ლაზარე გლახაკი (ბიბლ.) 246₃₀, 22, 261₂₀, 23, 28, 262₁₀, 268₄₁, 276₁₀, 309₉, 269₀

ლარაძე მტერე „გუბერნსკი სეკრეტარი“. პოეტი 7₃₁, 8₇, 11, 9₃, 11₂, 12₃, 28, 13₂₈, 14₂₃, 16₂₃, 17₃₁, 18₂, 20, 24₂₀, 25₁₁, 22, 26₁₀, 21, 34₅, 34₆, 31, 42, 347₁, 8

ლებრუნ კორნელი აიასოფის აშენების ისტორიის ავტორი 68₂₀

ლაშა გიორგი 19₂₀

ლელლი კონსტანტინე ვიკე-ადმირალ ფეოდორ ულლის ძე, სტროგონოვის მოწესე 50₁, 22, 51₁₀, 21, 65₁₃, 22, 28, 29, 22

ლელლი ფეოდორ ვიკე-ადმირალი 49₄₂
ლეონ ბრძენი ბიზანტიის იმპერატორი (886 — 911 წწ.) 72₂₇, 75₁

ლებერაკი იოანე იერუსალიმის სინოდის წევრი, კუნძულ კორფოს დოქტორი 213₂₀, 229₁₁, 27, 26, 43, 230₁₇, 23, 28

ლოთი (ბიბლ.) 214₁₃

ლორენცო სანტ პოლანდის კონსული კეიპროსზე 267₂₅

ლორთქიფანიძე გეარამიძე მოწამეთას არქიმანდრიტი 21₅, 13

ლუკა მახარებელი (ბიბლ.) 19₂₀, 209₁₈

ლუკა სერბიელი იერუსალიმის იერომონახოსი 196₁₃, 260₂₃

მ

მავრიოს პატრი 8₂₀

მავროკორდატო დიმიტრიაკი ბეიუქლარში მცხოვრები ბერძენი 50₁, 54₁, 10, 60₃, 61₁, 28, 12, 63₂₀, 28, 18, 64₃₁

მაზეპა იოანე შალოროსიელი გეტმანი 232₂₀

მათე მახარებელი (ბიბლ.) 154₁₃, 277₁₈

მათეოს აბუსუსუანი თარჯიმანი 191₂₈, 215₂₂

მათეოს პინროსესელი მუსეოსო, იერომონახოსი 262₂₁, 264₂₀, 42, 265₂

მათეოსი ქეარის ამაღლების მონასტრის არქიმანდრიტი დირბში 12₂₃, 21

მაკარი წმ. 136₁₂

მაკარიოს ესკი კაირის წმ. გიორგის მონასტრის იერომონახოსი 184₂₃, 147₁₈, 27, 20, 170₂₁

მამანტი წმ. 269₂₆

მანახე (ბიბლ.) 224₁₇

მანუელ კომნენი ბიზანტიის იმპერატორი (1143 — 1180 წწ.) 79₁₂

მარია ივანოვნა იხ. ქაქუკაძე მარია ივანოვნა

მარია იაკობის დედა (ბიბლ.) 247₁₀

მარია მაგდალინელა 191₄₄, 241₃₀, 242₁₃, 247₁₀, 18, 253₃, 8

მარიამ ეგვიპტელი წმ. 194₂, 215₁₂

მარიამ იოანეს დედა 247₂₂

მარიამ ღმრთისმშობელი 136₁₀, 143₂, 149₁₁, 219₁₃, 20, 224₂₀, 248₁₃, 17, 293₂₈

მარინა წმ. 20₂₆, 25

მარკა ანტონინე რომის კეისარი (83 — 31 ძვ. წ.) 111₂₀

მარკა ანტონინო, მარკ ანტონიო ლარნაკელი დიდებული 262₂₄, 263₂₈, 42

მარკოშ მახარებელი (ბიბლ.) 112₁₀, 19, 210₇, 238₂₆

მარკონე მტერე საფრანგეთის აგენტის ანტონ პეტრეს მოხელე („კანსელერი“) 283₂₈, 32, 40.

მანაბელი ზაად სოფო ფაღვას მამა (იხ. ფაღ-
ვა სოფო) 23_ა

მამად აღო ღეშა ეგვიპტის ფაშა (1769—1848 წწ.)
93_ა, 108, 11, 42, 109_ა, 114_ა, 28, 115_ა, 117_ა,
118_ა, 119_ა, 119_ა, 121_ა, სქ. 2, 122_ა, 123_ა, 124_ა,
7, 11, 21, 24, 125_ა, 10, 126, 127_ა, 131_ა, 132_ა,
10, 133_ა, 134_ა, 135_ა, 136_ა, 137_ა, 142_ა, 143_ა, 1,
144_ა, 149_ა, 150, 150_ა, 154_ა, 163_ა, 164_ა, სქ. 1,
165_ა, 169_ა, 170_ა, 170_ა, 172_ა, 173, 173, 174_ა,
175_ა, 21, 21, 176_ა, 177_ა, 178_ა, 184_ა, 236_ა

მამად აღა აზაბაში კირინიის ციხის უფროსი
278_ა

მამად აღა მუხტოფა ქაია რაზა იგივე ენოტის-
შვილი ანდრეა 128_ა, 136_ა, 140, 20, 26, 27, 51, 28, 112_ა,
141_ა, 146_ა, 149_ა, 150_ა, 1, 21, 20, 174_ა, 176_ა,
212_ა

მამად 322_ა, 37

მამად თათარი, გ. ავალიშვილის თანამგზავრი
გეშე 84_ა, 21, 89_ა, 19, 90_ა, 103_ა

მამადი წინასწარმეტყველი 114_ა, 115_ა, 122_ა,
149_ა, 251_ა, 42, 252_ა, 280_ა

მამადი წმ. საფლავის ტაძრის მკველი იერუსა-
ლიმში 250_ა, 47

მამად-კული ერევნის ხანის მამადის ძმა 344_ა

მამად ხანი ერევნის ხანი 344_ა

მამად სულთან თურქეთის სულთანი მამად II
(1784—1839 წწ.) ზედმეტსახელად „აღლი“—სა-
მარტოიანი. ტახტზე ავიდა 1808 წელს. გაა-
უქმა იანიჩართა კორპუსი და შექმნა რეგულა-
რული ჯარი 53_ა, 65_ა, 67_ა, 79_ა, 80_ა, 81, 83_ა, 13,
85_ა, 87_ა, 171_ა, 200_ა, 20, 45, 217_ა, 223_ა, 23,
238_ა, 297_ა, 319_ა

მელეთი კიტის მიტროპოლიტი 263_ა, 20, 28, 43,
264_ა, 265_ა, 266_ა, 267_ა, 11, 26

მელქოა კოსა-ოღლი გ. ავალიშვილის სახლის
პატრონი არზრუმში 329_ა, 333_ა, 78

მელხიხელეკ მუფე (ბიბლ.) 189_ა, 25

მუქაბუკ დივანბეგი იხ. ორბელიანი მუქაბუკ

მიკრტიჩი სომეხთა ეპისკოპოსი ქაიროში (ქრისტი-
ანული ჩასული) 125_ა, 130_ა, 147_ა, 164_ა,
273_ა

მილონა რუსეთის ეიკე-კონსული ხიოსზე 50_ა, 35, 40,
91_ა, 21, 25, 92_ა, 93_ა, 99, 94_ა, 30, 51_ა, 18,
99_ა, 20, 21, 20, 21, 100_ა, 101_ა

მიხაილი აია პეტრას მიტროპოლიტის მიტროპო-
ლიტი 190_ა, 21, 42, 191_ა, 8, 193_ა, 38, 194_ა, 14, 18,
195_ა, 14, 21, 37, 38, 196_ა, 8, 197_ა, 8, 14, 21, 37,
41, 198_ა, 8, 20, 30, 21, 45, 199_ა, 11, 17, 200_ა, 10, 14, 20, 23,
201, 7, 11, 13, 30, 25, 202_ა, 18, 38, 42, 15, 203_ა, 14,
211_ა, 21, 31, 213_ა, 31, 215_ა, 217, 228_ა,
229_ა, 230_ა, 231_ა, 238_ა, 20, 239_ა, 1, 11, 27, 40,
253_ა

მიტროფანე დროგუმანი ანუ თარქიზანი 196_ა,
197_ა, 205_ა, 207_ა, 217, 229_ა, 236_ა, 25, 237_ა,
239_ა, 253_ა

მიხაილი კონსტანტინე რეიზის თანამუშევ (იხ.
კონსტანტინე რეიზი) 84_ა, 38, 89_ა, 102_ა, 44

მიხაილ დრაკული კრიტიკოსი სპირიდონ სიე-
ნის მსახური 176_ა, 206_ა, 208_ა, 253_ა, 254_ა,
255_ა, 257, 269_ა, 275_ა, 282_ა, 299_ა, 13, 10,
307, 1, 26, 314_ა, 315, 15, 317_ა, 318_ა, 319_ა,
321_ა, 322_ა, 324_ა, 325_ა, 328_ა, 31, 21, 29, 329_ა, 13,
330_ა, 17, 20, 21, 331_ა, 31, 30, 28, 332_ა, 21, 337_ა, 20,
338_ა, 342_ა, 27, 343_ა

მიხაილ შთავარანგელი 214_ა, 228_ა, 232_ა

მიხაილციანოვი გრიგორი რუსეთის აგენტი ქი-
როში 120_ა, 121_ა, 122_ა, 123_ა, 125_ა, 8, 10, 42,
127_ა, 41, 128_ა, 10, 41, 129_ა, 8, 28, 130_ა, 11, 19, 21,
133_ა, 134_ა, 137_ა, 138_ა, 11, 21, 138_ა, 11, 139_ა, 10,
141_ა, 41, 142_ა, 11, 41, 144_ა, 146_ა, 21, 15, 147_ა, 10,
148_ა, 21, 40, 149_ა, 152_ა, 15, 153_ა, 25, 10, 154_ა, 7,
155_ა, 41, 10, 156_ა, 11, 157_ა, 10, 163_ა, 164_ა,
165_ა, 171_ა, 176_ა, 177_ა, 18, 8, 10, 212_ა

მიხაილ ქაია გ. ავალიშვილის სახლის პატრონი
მერსინაში 281_ა, 13

მიხილი ფეოდორ ალექსიევიჩი მაიორი 24_ა, 25,
25_ა

მორიელი პანაგიოტი ბერძენი მლოცველი აღ-
გომის ეკლესიაში 216_ა, 20

მოხე იერომონახოსი 110_ა

მოხე წინასწარმეტყველი (ბიბლ.) 177_ა, 189_ა,
206_ა

მურვან ყრუ 212_ა

მუსტოფა ბეგ სულან მამედის მოხელე 297_ა

მუსტოფა კოსი 186_ა, 190_ა

6

ნაბად (ბიბლ.) 246_ა

ნაბუქოდონოსორი ბაბილონის მეფე 189_ა

ნაპოლეონ ბუონაპარტე 107_ა, 115_ა, 146_ა, 28,
174_ა, 175_ა, 176_ა, 177_ა, 180_ა, 181_ა, 16, 190_ა,
259_ა

ნეზაიხედეკ გიორგი სურამის მღვდელი, იოსებ ნე-
ზაიხიდის ძმა 13_ა

ნეზაიხედეკ იოსებ სურამის დეკანოზი 13_ა

ნეკტარიოსი არქიმანდრიტი. ალექსანდრიის პატ-
რიარქის თეოფილეს ვეფილი 125_ა, 128_ა,
129_ა, 14, 21, 28, 133_ა, 134_ა, 136_ა, 144_ა, 13, 21, 20,
145_ა, 21, 148_ა, 149_ა, 21, 41, 150_ა, 13, 154_ა,
156_ა, 169_ა

ნესხელროფე კარლ ვახილიძევიჩი გრაფი, აუსტო-
რიალური საქმეთა კოლეგიის მინისტრის თა-
ნამდგომობის მმართველი“ ჭე
ნიკიდას უნდა იყოს ნიკიტა ზონიატისი, ისტორი-
კოსი (XII—XIII სს.) 69_ა

ნიკოფორე არქიმანდრიტი ჩოლოყაშვილი. ევარისტის
მამა, გ. ავალიშვილი შეცდომით აბაჰიძელ სა-
ხელს 214_ა

ნიკოფორე რუსეთის წინამძღვარი 11_ა

ნიკოდიმოსი (ბიბლ.) 241_ა, 245_ა

ნიკოლაი რეხეტო აიაზარელი რუსეთის ეიკე-
კონსულის მოხელე სკალაში 261_ა, 24, 25

ნიკოლაი ხარკოველი 176_ა

ნიკოლოზ იერომონახოსი კირინიაში 278₃₇, 46
279₅₁

ნიკოლოზ არაბთა იერომონახოსი 149₂₀

ნიკოლოზ იერომონახოსი ღაზაში 181₁₀

ნიკოლოზ არაბთა მღვდელი ლიდიაში 258₃₀

ნიკოლოზ საკვირველთმშობელი 20₂₇, 106₁₇, 125₄₃,

132₄₀, 146₄₀, 228₁₀, 230₂₀, 231₈₇, 280₃₈, 43₁

289₀, 306₂₃

ნიკოლოზ ჯშანენ-ოღლი ღაზის მუსალიმის აბ-

დურ რაჰმან აღას მწერალი 181₃₀

ნიკოლოზ მღვდელი მერსინიელი 281₁₂, 282₃₀, 28₁

283₁, 8₁, 10₁, 15

ნინო გიორგიევნა (ნინო ბაგრატიონი) სამეგრე-

ლოს მთავრისა, გიორგი XII ქალიშვილი

23 სქ. 2, 140₂₃

ნინა დანიელ ჭუეანის მიუღლე 116₁₁, 118₁₅

მ

ოდორიკ დი ლატერა მწერალი წმიდათა ადგილ-
თა 204₃₆

ომარი ფეხაზბეარ ხალიფა (634—644 წწ.) 73₂₀,

111₄₁, 135₅, 174₄, 181₂₁

ომარ ბრძენი კომეროსი 91₃₀

ონოკრატო ახ.ხელი პატრი (იერუსალიმში) 192₄₂

ონოფრე პატრი (გორისა) 8₂₅, 20₁, 48₁, 11₂₂, 38₁,

12₂, 20₁, 58₁₅

ორბელიანი ასლანი 162₁₀

ორბელიანი გიორგი 162₁₀

ორბელიანი გიორგი 162₁₀

ორბელიანი დავით ძე მშუკბატე დივანბეგისა

24₂₅, 25₁₀, 40₁, 26₁, 10₁, 24

ორბელიანი დავით საქართველოს სპასები 161₁₇

ორბელიანი დიმიტრი 162₁₈

ორბელიანი დიმიტრი ზაალის ძე გენერალ-ლეი-

ტენანტი 140₂₀

ორბელიანი ვახტანგ 162₁₈

ორბელიანი ზურაბ 162₁₀

ორბელიანი თამაზ 162₁₈

ორბელიანი იაკობ 162₁₀

ორბელიანი იოანე 162₁₈

ორბელიანი მშუკბატე დივანბეგი 24₂₀

ორბელიანი სამარაგლო 7₃₀

ორბელიანი ყაფლან 162₁₀

ორბელიანოვი იოანე დავითის ძე გენერალ-მაი-

ორი 345₈

ორბელიანოვი ლუარსაბი პოლკოვნიკი, „მოუ-

რავი გატეხილ წიღს ზემო მცხოვრებთა მამა-

დინთა“ 343₂₅, 344₄, 12₁, 30₁, 345₁, 8₁, 7₁

346₁, 8₁, 21

ორლოვი ალექსი გრიგორიევიჩი გრაფი, 1770 წ.

აილო კუნძული პერამი 86 სქ. 1

ოსეფა სტეფანე ალთმიშდორთის ძმა იხ. ალთმიშ-

დორთი ოსეფა

ოშანეზ იალმან-ოღლი შაბანჯარაისარელი სო-

მეხი ვაჟარი 334₂₃, 337₂₈

ოშანეს ძე სტეფანე თათულანთოვისა 64₁₀

360

პავლა წმ. 220₃₂, 31

პავლე მოციქული (ბიბლ.) 182 სქ. 2, 295₁₅, 20

პაისიო რაბანელი იერომონახოსი 193₁₀, 194₁₀,

195₄₄, 48₁, 196₁₀, 18₁, 20₁, 198₁₀, 199₀, 12₁, 28₁, 20₁, 27₁,

201₄, 202₂, 20₁, 203₁₇, 206₄₀, 207₈, 208₂, 209₇,

213₂₄, 2₁, 223₂₈, 38₁, 42₁, 229₂₂, 234₀, 13₁, 18₁, 20₁,

235₂₂, 236₁, 239₄₁, 253₃₇, 254₂₈, 255₁₀, 18₁, 40₁, 48₁

256₂, 12₁, 21₁, 27₁, 257₃₄, 258₈, 260₂, 261₄

პანკრატოს საბა განწმენილის მონასტრის ხარე-

ბის ეკლესიის წინამძღვარი 230₁₀, 231₂₁,

234₈, 1₁, 48₁, 235₂₁, 22₁, 27₁, 236₁

პაპიეგოროვი იეგორ დიმიტრიევიჩი ფრეგატის

კაპიტანი 28₁₀, 24₁, 29₁₀, 20₁, 21₁, 27₁, 30₁, 10₁, 18₁,

31₈, 32₇, 21₁, 28₁, 25₁, 33₇, 22₁, 23₁, 37₂₂, 22₁, 38₁₈, 20₁₈, 22₁,

39₂₅, 22₁, 35₄₂, 40₂, 7₁, 0

პართენიოსი იერომონახოსი სპირიდონ საკვირ-

ველთმშობელის ტაძრისა ტრემელუშას 269₂₁

პერეტე ანტონი საფრანგეთის აგენტი თარსუსში

283₄₁, 284₁, 11₁, 285₂₇, 288₂₀, 289₁, 30₁, 290₂₁,

291₈, 18₁, 28₁, 292₁₀, 21₁, 30₁, 38₁, 294₂₂, 24₁, 295₁₈,

296₂, 18₁, 27

პერისტოანე რუსეთის ქიეკონსული ლეეკოსიაში

(კვიბროსზე) 261₂₄, 20₁, 30₁, 27₁, 20₁, 43₁, 262₇, 21₁,

263₁₇, 28₁, 264₃₁, 265₂, 20₁, 20₁, 267₁₃, 268₈, 13₁, 42₁,

269₁₀, 15₁, 30₁, 270₂₂, 22₁, 271₀, 13₁, 21₁, 272₂₁, 21₁,

273₁, 2₁, 274₄₃

პეტროვი ნიკოლაი ივანოვიჩი სიმფეროპოლის

ვიეკ-გუბერნატორი *41₂₀

პეტრე ანტონოვილი „მოციქულ მთელეულად წოდე-

ბული“ 277₇, 9₁, 25

პეტრე ენაგელი კახელი გლუხი სოფ. პატარძეუ-

ლიდან 140₄₁, 141₅, 15₁, 20

პეტრე მოციქული 227₂₈, 247₂₇, 20₁, 21₁, 250₂₁,

259₂₇

პეტრე პირველი 214₂₀

პეტრიევი ათანასე არქიმანდრიტი 13₄₄

პეტროს ოზან-ოღლი შაბანჯარაისარელი სომეხი,

თბილისის ეპარქია 334₃₂, 337₂₆

პილაგოზი ალექსანდრე საფრანგეთის გენერალ-

კონსული ალექსანდრიაში 108₂₈, 114₃, 110₂₈, 148₁₀

პილატე (ბიბლ.) 210₁₀, 22₁, 226₁₁, 246₁, 8₁, 248₂₂,

249₉, 250₁₀, 18

პოზოვიცო მატეო სარდინიის კონსული სკალაში

264₂₃

პოლიკარბე გ. ავალიშვილის სახლის პატრონი

კონსტანტინოპოლში 201 სქ. 1

პოლიკარბე იერუსალიმის პატრიარქი (კონსტან-

ტინოპოლში მცხოვრები) 70₄, 18₁, 71₁₈, 28₁, 75₂₁,

76₈, 79₁₈, 81₁₀, 82₁₃, 190₃₇, 191₇, 194₃₄, 200₁₃

პომპეე პომპოსი 109₂₈

პოტემკინი გრიგოლ ალექსანდროვიჩი ფელ-

მარშალი, სევასტოპოლის აღმასწავლებელი 39₂

პოტიომკინი იხ. პოტემკინი

პოტოცი პოლონეთის გრაფი 40₄₃

პრიმასი ხარალამი ვაჟარი 261₁₇

პროკოპიოსი მიტროპოლიტი, მისაელის ეპიტრო-

პოსი 82₇, 190₁₀, 191₀, 194₁₀, 195₀, 197₄, 198₄,

200₁₆, 201₃₆, 202₁₇, 203, 213₃₁, 217₆, 239₇,
111, 37, 253₂₅
პროკოპოს ფილადელფის ეპისკოპოსი 196₆,
197₃₅
ატლომე ფილადელფისა 107₃₁, 108₃, 111₃₃, 38
პუშირევსკი ი. ი. პოლკოვნიკი, კურნატორის
გადამდებნი შემდეგ დაინიშნა იმერეთის მმარ-
თებლად 22₃₇

შ

უშუშელი ქაიროს სართავი ფარკის გამგებელი
138 8, 21

რ

რადეელი იტალიელი მხატვარი 220₃₂
რაბილი იაკობის ასული (ბიბლ.) 224₁, 23
რაბილი იაკობის მეორე ცოლი (ბიბლ.) 218₁₁, 8
რაიენ კონსტანტი კვიპროსის იერარქი 276₃₈
რილოლი პეტრიაკი რუსეთის აგენტის მოხელე
ქაიროში 121₃₁, 123₃₀, 130₃₀, 152₇, 176₂₁,
177₃, 11, 342₃₅
რიზოს სპირიდონ იეგოროვიჩი მიწმანი 40₃, 811, 15
როშეტო კარლო ავსტრიის გენერალ-კონსული
ეგვიპტოში 129₃₀, 42, 130₃₀, 137₃₅, 138₃₅, 139₁,
151₃₅, 41
რუჟე გრიგორ სოფ. ზუმლაის მკვლის შეილი,
გ. ავლიშელის ყმა და თანამგზავრი 8₉, 15₃₈,
23₁₁, 24₁₂, 36₃₉, 38₉, 41₃₂, 44₃₂, 49₃₂, 38, 57₂₄,
58₂₄, 28, 90₂₃, 105₇, 106₃₄, 107₁₃, 123₂₇, 124₄₁,
127₃₈, 134₃₇, 152₃₃, 163₃₈, 176₃₁, 198₃₀, 199₃₈, 201
208₁₇, 222₂₈, 281, 281, 253₃₉, 254₃₉, 255₄₁, 256₄₈,
286₃₁, 317₇, 321₃₃, 321₃₃, 34, 328₄₀, 329₃₁,
339₁₅, 341₉, 342₂₃, 391, 391, 391, 343₂₀
რუსულან საქართველოს დედოფალი, თამარ მე-
ფის ასული 19₃₀

ს

საბა განწყვიდილი წმ. 108₁₈, 230₄₁, 231₂₁,
232₁, 41, 31, 23, 233₃, 11, 27, 234₁₁, 45, 236₇
სავარსებო ღვინო იაკოვლევჩი თავადი, თბილი-
სის პოლკის პოლკოვნიკი 340₄₁, 341₂₃,
343₂₁, 28, 28, 31, 38, 41, 344 9, 10, 12, 18, 20, 21, 21, 21, 10, 18,
345 3, 9, 20, 31, 38, 38
სავლე 276₃₁
სალდინი (1147—1198 წწ.) ეგვიპტისა და სი-
რიის სულთანი 131₃₈, 135₂₁, 172₁₃, 190₃₂
სალთიელი (ბიბლ.) 249₃₅
სალვატორ ანტონია დი მალთა პატრი, იერუსა-
ლიმის ლათინთა ეკლესიის მსახური 191₂₀, 31, 42,
192₃, 8, 21, 20, 27, 193₃, 203₃₈, 204₃₁, 215₂₈,
216₃, 239₄₅, 240₃, 11, 18, 18, 21, 257₃₈, 263₈
სალომე მთავრინა, გენერალ-ლეიტენანტის დიმიტ-
რი ზალოს ძე ორბელიანის მეუღლე 344₆
სამსონ (სამსონ) ძლიერი (ბიბლ.) 181₂₇, 28, 33
სამარტიო პასტიკიხა კვიპროსის იერარქი 276₂₀

სარკის აღა კანსარელი ოსუფ ქაია-ოლი კარა-
პეტის დისწული 302₁₈, 303₉, 13
სარკისოვი პეტროსა თბილისის მოქალაქე 347₇, 8, 18
საფარ-ბეი იხ. შარვაშიძე გ.
საფარ-ოღლი პოლს თოკათის ეპარქი 334₃₁,
337₃₈
სევერი (სევერუსი) რომის იმპერატორი 109₁₂, 23, 25
სელიმ ბაბა დერვიში, ნაქარფული ეგვიპტეში
166₁₄, 17, 26, 41, 167₂₈, 168₂₆, 169 7, 18
სელიმ სულთანი აიუბი (1467—1520 წწ.) 166₂₁,
181₃, 190₂₈, 247₄₃
სენეკა ფილოსოფოსი (I ს.) 111₁₉
სერგეა პროკონსული 276₃₆ „
სერგი წმ. 136₆
სესტრანციევიჩი სტანიხლავ შიტროპოლიტი 9₁₀,
10₂₈
სეხი სოფიო ფადავის მსახური 23₂₁, 25
სვიმონ მესექტე წმ. 236₁₈
სვიმონ-ერემა ნახიჩევანელი სომეხი 269₄₂, 270₂₈, 113,
278₃₇, 30, 42
სვიმონ ვანელი სომეხთა ეპისკოპოსი იერუსა-
ლიმში 201₈, 28, 28, 40, 202₁₈
სივინი გიორგი რუსეთის გენერალ-კონსული ალექ-
სანდრაიში 65₃₂, 106₃₃, 103₈, 110₂₈, 115₂₇,
116₈, 148₈, 156₆
სივინი კონსტანტინე გიორგი სივინის ძმა 106₂₇,
115₂₇
სივინი სპირიდონ იეგოროვიჩი გენერალ-კონსუ-
ლი ქაიროში 121₃₂, 123₃₀, 130₃₇, 137₁₄, 17, 27, 20, 21,
148₈, 156₈, 169₄₀, 176₃₁, 22, 178₂₃, 180₈, 181₁₈,
182₃₈, 183₃, 30, 191₂₁, 194₁₀, 196₃₈, 197₇,
198₂₀, 199₈, 38, 201₁, 202₃₁, 206₄₀, 208₄₁,
209₈, 213₃₈, 229₃₁, 253₂₇, 254₃₈, 255₁₀, 18, 40,
256₁, 8, 11, 30, 31, 257₃₈, 260₃₄, 261₃₁, 263₃₈,
264₃₈, 269₁₁, 271₇, 13, 273₁, 275₁₈, 279₃,
281₄, 18, 282₈, 289₃, 291₈, 296₇, 297₃₁, 38,
298₁₁, 300₃₈, 301₁₇, 305₄₂, 308₃, 11, 317₄₁,
318₃₁, 319₂₁, 32, 30, 38, 332₃₄, 333₁₈, 342₃₈, 42,
344₁₀
სილიბისტრე ბერძენი მენაე 91₁₂
სიმონოვიჩი გენერალ-მაიორი, იმერეთის მმარ-
თებელი 22₃₀
სიმონ კირინელი (ბიბლ.) 246₁₈, 17, 248₈, 279₄₃
სიმონ შერატაკი (ბიბლ.) მის სახლში (იოანეში)
„მუღილეს წმიდასა პეტრე მოციქულსა კესა-
რიით მოსულულნი კაცნი“ 259₃₇
სიმონ ფარხეველი (ბიბლ.) 247₁₈, 38
სოფერი ვრხვე კვილი, გენერალ-პროკურორი
იერუსალიმში 191₃₀
სოლიმან ხელიმის ძე შამხ. გადმოცემით იერუსა-
ლიმის ზღუდის აღმშენებელი 247₄₃
სოლო ევარგენიხა კვიპროსის იერარქი 276₂₈
სოლომონ I იმერეთის მეფე 19₃₈
სოლომონ II იმერეთის მეფე 62₃, 78₁₀, 95₂, 41
სოლომონი ძე დავით წინასწარმეტყველისა (ბიბლ.)
189₃₃, 221₃, 222₁₈, 31, 30, 210₃₈, 226₄₁, 227₂₃,
246₃, 248₃₁, 31, 249₂₃
სოლომონოვა 76₂₃

ხოლტი ინგლისის კონსული ქაიროში 130₂₁, 41,
132₂₁, 136₂₆
სოფია ასული ანტონი პერტუესი 284₁₂, 281, 281, 441,
285₁₁, 286₂₀, 286, 43, 287₃, 111, 281, 47, 288₆, 281, 37,
289, 21, 290₁₄, 37, 291₃₇, 292₂₆, 293₁₂, 294₂₁, 281,
295₁, 296₁₁
სოფრონოს იერუსალიმის პატრიარქი 73₂₀
სოფრონოს ბეთლემის წმ. გიორგის ეკლესიის
წინამძღვარი 221₂₈
სპირიდონ ხაქვირველთმშობემდე 238₁, 269₂₈, 30
სპირიდონ ტრიმიფუდელი (ტრიმიფუნტელი) წმ.
230₂₃
სტეფანე ვიზანტიელი (VI—VII სს.) 207₁₈
სტეფანე პეტრე ბაქელაშვილის ნათესაეი 341₂₁,
342₃, 13
სტეფანე პირველმწაზე 205₁₀, 248₁₁, 10, 276₁₂,
277₃₃
სტრაბონი ბერძენი ისტორიკოსი (I ს.) 207₁₁
სტროგონოვი გრიგორი ალექსანდროვიჩი ბარო-
ნი, რუსეთის ელჩი სტამბოლში 1818—22 წწ.
49₂₁, 281, 281, 30, 50₂, 181, 43, 52₁₀, 53₂₆, 62₂₁, 281,
63₁, 71, 64₂₁, 27, 20, 65₁, 161, 21, 38, 107₁₃, 155₇
სულიმან ფაშა შამისა ანუ დამასკოს (ე. ი. სი-
რიის) ვალი. სხედასხვა დროს იყო ჩილდირის,
არზრუმის, ყარსის, დიარბექირის ვალი. გარდა-
იყვალა 1876 წელს. 62₁₀, 185₂₈, 211₁, 212₁₄,
216₂₈, 217₇, 236₂₃, 20, 238₂₂
სურენი სომეხთა მთავარი 69₇

ტ

ტაბლიაშვილი ხვონ გ. ავალიშვილის სახასო
გლხი 18₁, 38₂, 125₂₁, 131₀, 181, 22, 134₂₂,
136₂₂, 141₂₀, 22, 282₁₀
ტაბლიაშვილი ჭუსენი ალა ხალიხის ნორიოელი
ნაქართველარი 177₃₄
ტერიშვილი ზაალ ქართველი აზნაური 346₁₀
ტერ-შარტარა სომეხი, ბაიზეთელი მღვდელი 324₈,
327₂₀, 261, 281, 28
ტიტე (ტიტუს ფლავიუს ვესპასიანუსი 9—97 წწ.
ქ. შ.) რომის იმპერატორი 190₂
ტობრო ინგლისის კონსული ალექსანდრიაში 108₂₄
ტოშლი ხელიშ ალა ნასომხარი 161₁₀
ტუსუნ ფაშა მამად ალი ფაშის შვილი 132₀,
143₂₈, 20
ტუსუნი იასალი, გ. ავალიშვილის თანამგზავრი
156₁₈, 158₁₂, 171₂₀, 176₂₈

უ

უთმან ქურთი, გ. ავალიშვილის მასპინძელი
ემოსში 185₁₀
უსენი ალა ხალი ბაშ ხბთიარი, ნაქართველარი,
სეიმენ ტაბლიაშვილის ნათესაეი, მამად ალი
ფაშის ბაირახტარბაში 125₂₃, 131₀, 141, 20,
134₂₁, 27, 136₁₀, 140₂₀, 21, 141₃, 27, 20, 146₈
უსუკ 70₆
უსუფ ხალადინი იხ. სალადინი
362

ფალავანდოვი გიორგი 144₂₃, 145₂
ფალავანდოვი ელიაზარ „სტატსკი სოვეტნიკი“
7₂₅
ფალავანდოვი მიხაილ ოსიფოვიჩი „ნადვორნის
სოვეტნიკი“ 13₄₀
ფალავანდოვი ნიკოლაოს თეადი, „ნადვორნი
სოვეტნიკი“ 7₂₈
ფანტის მამომად სულთან (მემედ ფატხი,
1432—81 წწ.) 69₀
ფალავა (ფალავა) სოფო მთავრინა, ქერევი,
ზაალ მანაბლის ასული 23₃, 22, 25₂
ფელიშე დე ზორგოზო იტალიელი პატრი (იერუ-
სალიმიდან) 192₁₀, 28
ფეოდორა დედოფალი იუსტინიანე დიდის თან-
მეცხედრე 278₁₄
ფეოდორიკა კონსტანტინე პერისტინანს ასული
262₈
ფეოდორიოს კრჭქილისიელი ხარების ტაძრის
არქიმანდრიტი 235₃
ფეოდოსი დიდი ბიზანტიის იმპერატორი (379—
395 წწ.) 72₁₀, 10
ფეოდოსი მცირე ბიზანტიის იმპერატორი (408—
450 წწ.) 68₂₂
ფეოდოსიოს ლაზის ეპისკოპოსი 196₂, 197₂₁, 20,
202₂₃, 238₁₁, 12
ფილიპე მაკედონელი 285₂₀
ფილიპე თბილისელი პატრი 18₁₇, 58₁₇, 66₂₁, 38
ფიცხელაური ნიკოლაოს 346₂₀, 28
ფოკა ბიზანტიის იმპერატორი (602—610 წწ.)
190₁₇
ფოსკარინა კალოიერა მეუღლე რუსეთის გენე-
რალ-კონსულისა ალექსანდრიაში 107₁₁, 108₈
ფრანკო ემელიას ასული იხ. ემელია 263₄₀
ფრანცესკო ანკონიელი პატრი 263₂
ფრანცესკო გველი ესპანელი პატრი იერუსალიმ-
ში 192₂₁, 28, 28
ფრანცესკო პატრი, ქაიროში მცხოვრები 182₂₄
ფრანცესკა წმ. 204₃
ფულაშვილი ოსევა გურიკი უსუფად წოდებული,
თბილისის მოქალაქე დამიეტში 110₁₄, 17,
129₇, 21, 147₇, 22, 148, 21, 22, 28, 164₁, 8, 169₂₂

ძ

ძალანთაროვი იაკობ ქუთაისელი მოქალაქე 15₂₀,
18₀, 10
ძეთევან იოანე ბატონიშვილის მეუღლე 11₂₈
ძელეშ-ბეი იხ. შარვაშიძე ქელეშ-ბეი
ძეფინაშვილი გურგენა თბილისის მოქალაქე 148₂₂
ძეფინაშვილი ისაია თბილისის მოქალაქე 148₂₂
ძეფინაშვილი სტეფანე თბილისის მოქალაქე 148₂₂
ძენოფონტე წმ. 233₁₂, 235₇

ლ

ღაერიზო ანტონიკი მამად ალი ფაშის პარამ-

ხანის ექიმბაში 144_ა, 181_ა, 211_ა, 226_ა, 148_ა, 169_ა, 222_ა

ღედრემოვიჩი ივანტი ანტონოვიჩი რედუთ-კლის კომენდანტი 24_ა, 71_ა, 215_ა, 221_ა, 263_ა, 181_ა, 221_ა
ღერმანიოზი წმ. გიორგის ეკლესიის იერომონა-ხოსი უსეი კაიროში 140_ა, 147_ა

ლოფორი (ლოლოფრედ) ბულონელი ჭეარონენ-ბის ბელადი, იერუსალიმის მფუე 190_ა, 243_ა
ლონორი ბიზანტიის იმპერატორი (395—423 წწ.) 68_ა

უ

შამპონი ფრანკესკო ავსტრიის ვიეკონსული ალექსანდრიაში 108_ა, 101_ა, 371_ა, 110_ა

შარვაშიძე გიორგი იგივე საფარ-ბეი, აფხაზეთის მთავარი, ძე ქელეშ-ბეი შარვაშიძისა, (ყოლად ჰყავდა გრიგოლ დადიანის და თამარი) 30_ა, 311_ა, 221_ა, 48_ა

შარვაშიძე დიმიტრი ძე გიორგი შარვაშიძისა 30_ა

შარვაშიძე ქელეშ-ბეი აფხაზეთის მთავარი 28_ა

შის აჰმად 137 წლის არაბი ქაიროში 153_ა, 26_ა, 41_ა

შის აჰმად იეროგლიფების აღმოჩენისეული კოპ-ტი 171_ა

შის მაჰმად აბდულ აზში 181_ა

შლიკ 38_ა

შოშიაშვილი იესე გ. ავალიშვილის სახასო გლე-ხი 17_ა, 38_ა, 125_ა, 282_ა, 317_ა

შჩერბაკოვი პეტრე ქაიროში მცხებურები ხარკო-ველი მუშანინი 147_ა, 163_ა, 176_ა, 177_ა, 208_ა

ჩ

ბარონ დე ლე ჩამბერლანი პრუსიის კონსული კეიპროსზე 267_ა

ჩეხაროვა ნადეჟდა ივანოვა მოხუცებული დედა-კაცი სსკოვის გუბერნიიდან (იფაში) 258_ა

ჩიკოიძე გიორგი თავად იოანე აბაშიძის ყმა, იერუსალიმის აბრაჰამის ქართული ტაძრის განმარტებელი 211_ა, 12_ა

ჩილავეი ვასილი მათევეივიჩი აკოლესკი სოვეტ-ნიკი 13_ა, 14_ა

ჩხვიძე ბეჟან გორგასლან იტრიის ხატის მომკედ-ველი 13_ა

ც

ციციანოვი ფარსადან თეიმურაზოვიჩი 14_ა

წ

წერეთელი გრიგოლ ზურაბის ძე მთიორი, თავა-ლი 13_ა

წერეთელი ზურაბ გენერალ-მაიორი 16_ა

წერეთელი ქაიხოსრო გაყუა სოლომონ II-ის ტრა-პიზონში; სოლომონ II-ის დესპანი სტამბოლში, 1815 წელს დაბრუნდა საქართველოში 62_ა

წინამძღვაროვი იოსებ „პროთოიერეი“ 7_ა

ძ

ძავევაძე ალექსანდრე პოეტი 7_ა, 8_ა

ძავევაძე დავით იგივე ვარსევანი, ერეკლე II-ის მანდატურთ-უხუცესი, „ისტატსკი სოვეტნიკი“ 16_ა

ძავევაძე მარია ივანოვა გ. ავალიშვილის და-გარსევან ჰავეკე-ძის მეუღლე 4_ა, 2_ა

ბ

ბათ შინ ბაბა აბაშეთის მეფის უეზირი 28_ა, 26_ა

ბეოპსი ევევიტის ფარაონი 157_ა, 4_ა

ბენატუროვი გასპარ ნახჩენელი სომეხი 26_ა, 13_ა

ბოვენი რაჰმე ივანოვიჩი გენერალ-მაიორი, ს.-ქართულის გუბერნატორი 4_ა

ბრიტოდულუ კიპროსელი ბერძენი 267_ა, 4_ა

ბუციანინოვი ანტონი სომეხი კათოლიკე, აქტი-მანდრიტ-უფოელი 58_ა

ბურისანთო მიტროპოლიტი 36_ა, 39_ა, 264_ა

ჭ

ჭუნთ ანუელ და აბაშეთის მეფისა 207_ა, 211_ა, 101_ა, 210_ა

ყ

ყიაბერ ქურთი, უთმანის ძმა იბ. უფმ.ნი 185_ა

ყიგოპარი ხალიფა ელ მოასის მხედართ-მთავარი 172_ა

ყინგროლი იბრაჰიმ ალა ყარსელი 299_ა, 26_ა, 300_ა

ყუვანი მაჰმად ალი ფაშას ექიმბაში 125_ა

ყუვანი დანასტახი შეეციის კონსული ალექსანდ-რიაში 108_ა

ყუვანი პატრი 197_ა

ყუვანი შაჰესტრი დანიეში სიეინის აგენტი რო-შეტში (როზეტში) 116_ა, 118_ა, 19_ა

ჰ

ჰაბიბ კავაჯი ყარსელი, ჰასან ფაშის მსახური 299_ა, 31_ა, 43_ა, 300_ა, 18_ა, 20_ა, 307_ა, 21_ა, 314_ა, 315_ა, 28_ა, 29_ა, 42_ა, 316_ა, 10_ა, 10_ა

ჰასან სულთანი 173_ა

ჰასან ფაშა კაისარიის ფაშა 299_ა, 300_ა, 307_ა

ჰასან ქეშეზი ნაჰართულარი, ქალაქ ჟელბაზის-ზედამხედველი 177_ა, 21_ა, 180_ა

ჰაფის ალი ფაშა არზრუმის ფაშა (1815 — 1875 წწ.) 319_ა, 329_ა, 330_ა, 22_ა, 332_ა, 333_ა, 21_ა, 334_ა

ჰაფუჟ ალა ჰაია კაისარიის ბეი 299_ა, 11_ა, 300_ა

ჰაქი აჰმად ალა ქაიროს მეხურეთ-უხუცესი 121_ა, 111_ა, 26_ა

ჰაქი აჰმად ბეგ ყარსის ფაშის ჰაქი მუსტოფას ძმა 286_ა, 23_ა, 296_ა, 28_ა, 297_ა, 298_ა, 299_ა, 314_ა, 316_ა, 319_ა, 324_ა, 8_ა, 327_ა, 26_ა, 27_ა, 28_ა, 29_ა, 332_ა, 338_ა

ჰაქი აჰმად გემის მფლობელი სინდეროპოლი 42_ა, 44_ა, 45_ა, 12_ა, 20_ა, 46_ა, 21_ა, 49_ა, 22_ა

მაჯი იბრაჰიმ ალა კვიპროსელი პოლიციელი
265₁₈, 20
მაჯი მუსტოფა ალა შაბუნკარაისარიის მუსალიმი
324₁₃
მაჯი მუსტოფა ფაშა ყარსის ფაშა 286₂₃, 296₂₄,
332₁₇, 333₂, 337₁₅, 36₁, 41
მაჯი პოლიკარპე კესარიია-კაბადუკიელი პოლი-
კარპე პატრიარქის მოხელე 66₇, 9₁, 67₁₁, 68₂₃,
72₂₈, 74₈, 75₂₁, 79₂₅, 80₈, 83₂
მაჯი ხალილა კირინიის ეპილი 278₄₁

მაჯი ჰასან თაველი ნაქართველარი
178₀, 11₁, 13₁, 17₁, 21
მაჯი ჰუსეინ ალა მაჰმად ალი ფაშის მოწესე
164₂₁, 165₈
პეილი ქონ მისტერ, გ. ავალიშვილის თანამგზავ-
რი 154₂₁, 156₁₈, 169₄₂, 178₂₈, 180₅, 186₈,
191₂₁, 198₂₀, 199₈, 28 206₄₀, 208₄₁, 209₆
ბეროდე (ბიბლ.) 198₂₁
ჰუსეინ ალა ხალიის იხ. უსეინ ალა სალიის
ჰუსეინ 140₂₁, 28
ჰუსეინ 84₄, 23₁, 90₂₁

გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი

ა

აბაშეთი აბისინია 20⁹³¹
 აბაშთა მონასტერი იერუსალიმში 208³¹, 211⁸
 აბრაჰამის სამწირველო იერუსალიმში 210³⁶,
 აღანახ ხაფაშო ძველი კილიკია, ახლანდელი
 სეიპანის ვილაიეთი 297¹²
 აღერბეღჯანი 310
 აღომინ იხ. შავი ღელე
 აღრიანხ სვეტი იხ. პომპეის სვეტი
 აღდგენი ადგილი არზრუმის გზაზე 328³
 აესტრია 108³¹, 110³², 36, 114¹⁷, 129³⁶, 137³,
 38, 42, 138³⁶, 151³⁸.
 აზია 112³⁰, 164²², 176⁹, 300⁴², 303²³, 305²³
 ათინა (ძველი) 102⁴¹, 48
 ათმოედანი ადგილი სტამბოლში. სულთან აჰმე-
 დის მეჩეთის წინ მდებარე მოედანი, იგივე
 იპოდრომი 72²
 აიანოროს ანუ მთაწმიდა 99¹
 აიასოფია (სტამბოლში) 40³⁹, 67¹⁴, 68¹⁶, 25, 36,
 69⁸, 84², 87⁴¹
 აიასოფია (ლეკსიაში) 271³⁹, 48
 აიასოფია (ლაზხში) 181²⁰
 აივანარის სკალა 72³⁵
 ალაბეი ანუ გაპურკოი (სოფელი კვიპროსზე)
 289⁴, სქ. 1.
 ალასთას ჭალაკი ახლანდელი ალაჩათა, მდებარეობს
 იზმირის ოლქში ჩეშმეს ნახეარქენ-
 ძულზე 101⁴¹, 102¹, 2
 ალფეო 288²³
 ალექსანდრე ნეველის ლავრა 16 სქ. 1. 110⁴
 ალექსანდრია 65²³, 70²³, 79²², 82³⁵, 83¹, 83¹,
 93²³, 101²⁷, 106²³, 39, 31, 107²⁰, 43, 109⁹, 81, 42,
 110⁹, 10, 40, 111²⁵, 34, 112³, 21, 113⁹, 14, 22,
 114²⁷, 116³⁷, 41, 43, 118¹², 119²⁸, 121²⁷, 122³,
 125¹⁸, 132²³, 136⁶, 136⁴³, 48, 137¹, 18, 41, 142³⁸,
 143³⁸, 148⁴, 149⁴¹, 151³⁸, 154³, 12, 156¹⁴,
 169⁴⁰, 175¹⁴, 24, 25, 244¹³
 აღმოტანავი ბაღრათოი მკვდარი ზღვის
 არაბული სახელწოდება, იხ. სოლომ-გომორის
 ზღვა 207¹⁸
 აგერიკა 176⁹
 აკლია 26⁴⁴
 ანატოლია 47 სქ. 2, 84 სქ. 2, 88⁶³, 89⁶³, 90⁶³, 101²³,
 104²⁴

ანაფა (ანაპა) 32²⁸.
 ანგლია 108³², 110²⁷, 112³⁶, 130¹⁶, 132³⁰,
 136²⁶, 152⁴, 258³⁶, 264³³
 ან. ანას მონასტერი (იერუსალიმში) 247²¹
 ანონის ველი (იერუსალიმთან) 248³⁰
 ანტილორ ჭალაკი (ალექსანდრიის ახლოს) 111¹⁷
 ანტიოხია 70²³, 244¹⁵, 276¹¹, 18, 21, 22, 22, 34, 34,
 277⁷, 22, 20, 36, 278¹⁰
 ანტონის ეკლესია ჩელაში (კვიპროსზე)
 269¹⁹
 აპოლონის ტაძარი 72²⁷
 არაბიის მთანი 217²³
 არავია 172⁹.
 არავია კუშიანი 31², 172⁹, 181¹¹
 არაზუსტა (ყარსის გზაზე) 335³, 8
 არღშიზი (იერუსალიმის გზაზე) 179²²
 არეზი (მდ. არაქსი) 334³⁷
 არზრუმი 96⁶, 18, 306¹⁰, 44, 319³³, 320⁴², 321⁶,
 326⁸⁷, 328⁴⁰, 43, 329¹⁷, 20, 333²⁴, 27, 41,
 334¹⁸, 335⁹, 336¹⁶, 337⁷, 19, 13, 42
 არის-კალა (ხმელთაშუა ზღვის ნაპირას) 179³⁵,
 180⁶, 35, 36
 არმიონის ხახხლე (ძველ ალექსანდრიაში)
 107³⁰
 არტო (სოფელი სარიეჟიმი-ყარსის გზაზე)
 335⁷, 8
 არუჯაი (მდ.) რუსეთისა და ოსმანთა იმპერიის
 ძველი საზღვარი, მდ. არეზის ყველაზე დიდ-
 შენაკადი. 338³⁰, 339¹¹, 12
 არშას ციხე (საქ.) 297²²
 ასლანხონა (სამხეცე სახლი სტამბოლში) 69¹²
 ასტრაბანი 9⁶
 ასფალტია მკვდარი ზღვის ბერძნული სახელ-
 წოდება, იხ. სოლომ-გომორის ზღვა.
 აფონის მთა (ათონის მთა) 90⁶, 258⁴⁴
 აფრიკა 31², 111²², 112³⁹, 113¹¹
 აღდგომის დიდი ტაძარი 193²¹, 196¹⁷, 198¹¹,
 200²¹, 202¹⁸, 203²⁰, 212²⁸, 213⁹, 241³, 12,
 273¹⁵, 191²⁸, 212²⁸
 აღწიარჯი (არზრუმის გარეუბანი) 334²⁴, 25
 აღ მონასტერი კირინიაში 279¹⁷
 აღტაშ მთები მარმარილოს ზღვის აზიურ ნა-
 პირზე 84 სქ. 1
 ახაია, აქაია (ეგვიპტისა და პალესტინის საზღ-
 ვარზე) 95⁹, 177³⁹
 ახალი რომი (კონსტანტინეპოლი) 43⁸
 ახალციხე 62⁹

ზაბ ელ-ღამარაგ იერუსალიმის გალაენის ბუკე 248₂₃

ზაბ ელ-ზაბლარ " " 248₁₃

ზაბ ელ-მეზლარებ " " 248₂₂

ზაბ ელ-მოჭარარ " " 248₂₉

ზაბ ელ-ნაბი დაპულ " " 248₂₅

ზაბ ელ-სიდი მარამა 246₂₀, 248₁₁, 249₁₀

ზაბ ელ-ხაპლილ " " 248₃₀

ზაბ ელ-ხაპმონდ 248₅ " "

ზაბილონი 135₂₈, 189₂₀

ზაბულა (ნაქალაქევი ქალაქ ებელ-ეგვისის ახლოს) 135₂₇

ზაბუ-ნასირის (ქაიროს გალაენის ალაყათის კარი) 176₂₅

ზათუნ ელ-ხალ კაირი (ადგილი ქაიროს მახლობლად) 120₂

ზაიბუთი კახაბა (მდებარეობს კოროზის ხეობაში, შელის გუმბაზის ოლქში) 328₁₉

ზაიბუთი (ქალაქი ზაიბურთი) 328₁₈

ზაიბუთის ზევი (ზაიბურთის ხევი) 328₁₈, 28

ზანდა (საქ.) 23₂

ზარმალჯუზის ხაბლი (იერუსალიმის გზაზე) 177₄₁

ზარუქის ქვაბი 226₃₃

ზაღჩასარაი (ყირიმში) 40₁₈, 22, 41₂₀

ზეგოდლე (ბეიოდლე, სტამბოლის ყველაზე ხალხმრავალი რაიონი, მდებარეობს ქალაქის ცენტრულ ნაწილში) 57₁₈, 58₄, 59₂₁, 62₁₈, 66₁₈

ზეჯირგანი (მთა) 326₁₁

ზეთლემი (პალესტინა) 217₁₇, 213₈, 125, 219₂₆, 220₁₃, 221₂₂, 222₁₁, 223₂₈, 226₁₀, 227₀, 248₄₁, 251₂₂

ზეთლემის მონასტერი 218₁₃

ზეთსემეს ანუ ჰენემემს (ძველი ჰელიოპოლი) 143₂₀, 146₁₈

ზეიუქდარა (სტამბოლთან, უცხო ქვეყნების ელჩების სააგარაკო ადგილი) 49₁₀, 11, 18, 22, 53₈, 54₁, 55₂₁, 59₂, 66₁₀, 325₂

ზელუქმაშქოი (ყარსის გზაზე) 337₂₁, 22

ზენგინონის ველი (პალესტინაში) 227₄

ზეშბარმად (იგივე კირინის მთები კვიპროსზე) იხ. კირინის მთები

ზეცალდი (სოფ. ბეთლემთან) 224₅

ზილდჯიში (ადგილი კაისარიის გზაზე) 297₂₈, 28

ზინმარდარაგი მიწისქვეშა კამაროვანი შენობა სტამბოლში, ბიზანტიური ხანის წყალსაცავი 69₂₂

ზირათი (ტყეის ჭურბლული იერუსალიმის გზაზე) 179₂₀, 20

ზორღადა (კუნძ. ტენედოსი) 86 სქ. 2, 89₂₈, 43

ზრეთი (საქ.) 12₁₀, 12, 13

ზრუხიონ (ბრუხიონი) ადგილი ალექსანდრიაში 111₂₀

ზუკოლის ძე. ალექსანდრიის უბანი 111₂₀

გალათა სტამბოლის ხალხმრავალი რაიონი, ნავსადგურითა და საბაჟო დაწესებულებებით 57₈, 59₂, 66₈, 10, 74₂

გალილეა (პალესტინაში) 219₂₄

გარაბ ზაბ გოტა იერუსალიმის ქუჩის სახელი 249₁₃

გარაბ ზაბ ელ-ხაპმონდ " " 249₄

გარაბ ელ-ალლამ " " 249₈

გარაბ ელ-არჰან " " 249₁₃

გარაბ ელ-ზაბლარ " " 249₁₉

გარაბ ელ-იაზულ " " 249₁₇

გარაბ ელ-მაჰგარბე " " 249₂₁

გარაბ ელ-მუსელმინ " " 249₁₆

გარაბ ელ-ნასსარა " " 249₁₁

გატა სოფ. ქაიროს გზაზე 119₂₂, 120₁, 6

გაბურუნელი სოფ. კაისარიის გზაზე 297₂₂, 41

გეთსანანია (პალესტინა) 205₁₇, 211₂₀, 225₁, 2

გენათი (გელათი) 17₂₀, 19₄, 21₂₂

გმ. გიორგის ეკლესია ბეთლემში 221₁₁, 12

" " გელათში 20₈

" " ემბოსში 184₂₈

" " იფთაში 259₁₁

" " კუსადაზე 104₂₇

" " იენიკოში 55₂₈

" " ყირიმში 32₂₈, 36₁₀

" " სოფ. ჩელაში 269₂₂

გმ. გიორგის ხაშვირელო საბას ლეერაში 235₁₁

" " ალექსანდრიაში 108₁₈

გმ. გიორგის მონასტერი ესკიკარში 129₂, 134₂₁, 136₁, 140₁₀, 141₂, 147₁₀, 148₂₀, 42

გმ. გიორგის ტაძარი რამლოში 184₂, 258₁₈

გიცაგ ანუ გეც (გიზე) ქალაქი ქაიროს მახლობლად 156₂₀, 22, სქ. 2

გილოვის ღელე (სოფ. სილოამთან) 224₂₁, 231₁, 233₁₀, 11, 234₁

გილოლი იუსტინე იმპერატორისა ბეთლემს 221₄₁

გილოლი სიმეონ მესვეტისა საბას ლეერაში 236₁₀, 18

გილანდია 267₂₅, 26, 274₁₂

გილოგოა 192₂₁, 198₂₈, 199₁₅, 202₄₁, 203₇, 213₁₀, 216₁₀, 121, 18, 20, 226₁₁, 229₂₁, 236₇, 242₂₁, 22, 243₁, 8, 10, 22, 244₂₅, 247₁, 2, 2, 252₁₁, 42

გილიერი (ადგილი კესარია-სივასის გზაზე) 317₂₄

გორი (საქ.) 8₂, 12₀

გუმრი (ახლანდელი ლენინკანი) 339₁₁, 10, 18, 22, 27, 28, 29, 30, 340₂₃, 39, 343₂₂, 40, 344₂₈, 345₂₂, 40, 346₂₁

გუნაშად იგივე ბეთსემეს ანუ ჰელიოპოლი (იხ. ბეთსემეს) 143 სქ. 1

გურია 140₂₁

დ

დავით გარეჯის უღაბნო 56₁
 დავით მეფის ბჭე (იერუსალიმის გალაენის) იხ.
 დოულენ კათი
 დავითის სახლი ანუ საფლავი სიონის მთაზე
 227₁, 10₁, 14₁, 248₃₀, 30
 დავითის ქალაქი (იერუსალიმი) 18₇, 20₁, 150₁, 21₁, 20
 დავითის ქალაქი (ბეთლემი) 218₁, 219₂, 222₆
 დამასკო 211₂, 248₁, 11₁, 43
 დამიეტი 110₁₀, 112₂₁, 120₁, 129₁, 33₁, 132₂,
 147₁, 43₁, 148₁₁
 დანემარკი (დანია) 262₂, 264₂
 დარდანელი 88₂₁, 89₂
 დარიელა (დარიალის ხეობა) 326₄₀
 დარუბანდის კარი 20₁₀
 დარესტნის მთა 280₂, 282₁
 დიარ ბექირი, ძველი ამიდა, ქალაქი მდ. ტიგ-
 როსის მარჯვენა ნაპირზე 177₂₀
 დირბი 12₂₁, 14₁
 დოულენ კათის ბჭე (იერუსალიმის გალაენის),
 საიდანაც მიდის გზა ჭვარის მონასტრისაკენ
 212₁₀, 213₄₀, 216₂₇, 245₂
 დუიზი ანუ დუისის კასაბა გიციგის მახლობლად
 156₂₄, 159₂
 დტა ელ-ნატერ მწვემსთა ქვაბი 221₄₁

ე

ებელეგუსი ქალაქი ქაიროსთან 135₂₁
 ეგვიპტე 4₂₂, 38₁, 63₂₈, 72₁₀, 12₁, 14₁, 93₂₀, 98₂,
 110₄, 45₁, 112₂, 113₈, 116₄₃, 119₄₇, 122₁₈,
 123₁₇, 124₃, 126₁₈, 134₂₁, 135₂, 12₁, 22₁, 28₁
 146₁₄, 149₂₁, 157₂₀, 22₁, 161₁₈, 175₁₁, 21₁, 26₁
 172₇, 176₁₂, 23₁, 177₂₈, 180₂₀, 182₁, სქ. 1, 184₁₀,
 190₂, 194₂₀, 204₈, 236₁₃, 293 სქ. 1
 ედიგის ველი სივასის გზაზე 318₆
 ეგპატორია 40₃, 42₁₁, 45₂₁
 ევროპა 49₂₀, 94₄₀, 108₂, 110₂₇, 112₂, 27₁, 114₄,
 122₂₄, 125₁₄, 129₂₈, 130₂₂, 137₁₈, 27₁, 28₁, 151₄,
 158₈, 165₆, 175₂, 176₆, 12₁, 264₂₁
 ევერათთა სახლი 224₅
 ეკატერინა ქალწულ-მოწამის ეკლესია ალექსანდ-
 რიაში 108₂₅, 20
 ეკატერინა ქალწულ-მოწამის ეკლესია ქაიროში
 173₂₈
 ეკატერინა ქალწულ-მოწამის ეკლესია ბეთლემში
 220₁₁, 43; იერუსალიმში 240₂, 22
 ეკატერინეს მონასტრის (სინის მთის) მეტოქე
 ქაიროში, იგივე თურ-სინა 138₂, 146₂₂
 ელენე დედოფლის ტაძარი იერუსალიმში 196₁₈
 ელიონის მთა 205₂₂, 17₁, 19₁, 225₂₂, 26₁, 226₁, 4₁, 11₁,
 248₁₀, 34
 ელ-კაირი იხ. კაირი
 ელ-სავარ იხ. პომპეუსის სვეტი
 ემზაბის (პალესტ.) 184₂, 21₁, 254₂
 ენიქოი იხ. იენიქოი

ერევანი 54₁₈, 344₂
 ერეკტაში (სტამბოლში) 69₂, რეიფონიმე უწოდე-
 ბენ ამას სულტად პომპეუსად, ხოლო სხუანი
 აგვისტოსად ანუ აღრიანესად".
 ესკი ენი ადგილი კაისარის გზაზე 298₃, 2
 ესკი კაირი ძვ. ქაირო ანუ მასარ ელატაყი 129₂, 9₁,
 134₂, 22₁, 43₁, 135₁, 139₁, 140₁, 16₁, 147₁₀,
 148₂, 48₁, 149₁₀, 156₉, 157₄₂, 165₁₁
 ესკი პალესტი ანუ თეების ბაზარი სტამბოლში
 66₁, 82₂, 201 სქ. 1
 ესკი შაბუნ კარაისარია იხ. შაბუნ კარაისარია
 ეფესო 276₄₀, 277 სქ. 1
 ეფრატი ანუ აჰმეზი (მდ.) 280₂, 297₁₀, 12₁, 11₁, 28
 ეშაქ მოედანი არზრუმ-ეყარის გზაზე 337₁₁
 ეჩმაფი ეჩმაძინი 147₂, 334₂₀, 347₂

ვ

ვალოკი (ბიბლი.) 207₁₀
 ვარძიის ჭვარი 19₂₈
 ვალარშაპატი (სომხეთში) 54₁₀
 სახლი ევლესარიონისა 75₂
 ვენა 228₂
 ვენეცია 112₂
 ვიზანტია ანუ კონსტანტინეპოლი 85₂₀, 87₁,
 წმ. ეკტორის ეკლესია კუნძულ ხიოსზე 100₁,
 ვიზანია (პალესტ.) 205₁₈, 22₁, 12₁, 203₂₈

ზ

ზახეს სახლი 207₂₇, 41
 ზებედეს სახლი (იერუსალიმი) 227₁₈, 247₂₀
 ზესთავლი 14₂

თ

თარსავიდეუ ეელი არზრუმის გზაზე 328₁₁, 12₁,
 თარსუ თარსუსი (თურქ. ქალაქი) 281₁, 282₂,
 283₂₁, 22₁, 26₁, 28₁, 8₁, 11₁, 295₂, 12₁, 18₁, 25₁, 29₁,
 296₁₉, 21₁, 298₁₂, 314₂₇, 327₂₇
 თარსუს მთები 296₂₁
 თაქირი (თარსუსთან) 296₁₁, 297₂, 5
 თბილისი 4₂, 7₂, 8₁, 9₁, 18₁₇, 52₂₀, 56₁₈, 58₁₃, 17₁,
 65₁, 66₂₁, 110₄, 127₂, 41₁, 42₁, 128₂₀,
 148₂₀, 22₁, 22₁, 163₁, 212₂, 214₂₈, 23₁, 42₁, 338₆,
 340₅, 12₁, 22₁, 27₁, 42₁, 341₁₂, 22₁, 344₂₂, 22₁, 41₁,
 345₁₁, 16₁, 28₁, 346₆, 22₁, 22₁, 347₇, 8₁, 9
 თეთრი ანუ საშუალებევიანისა ზღვა (ხმელთაშუა
 ზღვა) 3₁₂, 56₂₂, 110₁₀, 111₈, 118₆, 120₂, 126₄₀,
 143₂, 179₂₃
 თეკლათ მონასტერი (სამეგრელოში) 23₁₁, 21₁,
 140₂
 თეკლას ტაძარი (იერუსალ.) 196₉
 თელავი 8₉
 თერპენტინის ველი (იერუსალიმის გზაზე) 185₂₈
 თეკლიტაში სტამბოლში 79₆
 თეკირდალი მდებარეობს მარმარილოს ზღვის
 ევროპულ ნაპირზე, თეკირდალის მთების კალ-
 თებზე

თეიჭი-სარაია სახლი ეელისარიონისა 75₂₂
თქნარი (სოფელი ყარის მახლობლად) 339₇, 11
თოვუხ ბაზარი თავუქ ბაზარი სტამბოლში 79₇
თორმეტი მოციქულთა ეკლესია ყარის 338₂₂
თოხათი თოკათი (ქალაქი თურქეთში) 334₂₁
თურქეთი თურქეთი 293 სქ. 1
თურ-ხინა 98₂₂, 125 სქ. 2

ი

იაკობის მონასტერი (იერუსალ.) 204₂₈
იარახალი (სოფ. არზრუმის გზაზე) 319₄₄, 46, 320₂
იაფხი (სოფ. არზრუმის გზაზე) 320₂₁, 15
იაფა 96₂₀ (სქ. 2), 97₂₅, 182₂₈ 183₂₁, 18₁, 18₁, 18₁, 20₁
259₂₈, 80, 260₂₈
იენიქოი (სტამბოლთან) 55₂₂, 59₂₂, 82₂₃, 85 სქ. 1
იერემია წმ. (სოფელი იერუსალიმთან) 184₂₈,
185₂₃

იერემიას ველი (იერუსალიმის გზაზე) 185₂₁, 27
იერემიას ქვაბი 226₂₈, 248₁₄
იერიხო, იერიქო, „არაბულად რიხხა ანუ რიგა“
205₂₈, 41, 206₇, 3₁, 207₂₀, 37, 42, 208₁₁, 21
იერონიმეს ქვაბი (ბეთლემში) 220₂₁, 20₁, 28₁, 34
იერუსალიმი 3₁₁, 12₂₁, 23, 65₇, 66₈, 71₂₁, 28₁,
73₂₉, 30, 82₂₇, 95₂₁, 96₂₁, 27, 97₁₀, 17, 27, 32, 39₁,
144₂₈, 155₁₁, 169₂₈, 176₂₈, 182₂₀, 183₁₀, 17, 22₂₁, 23₁, 28₁,
184₂₁, 185₂₀, 31, 42, 189₁, 21, 22, 23, 28, 28₁,
190₄, 21, 28, 28, 28, 195₂₁, 28, 204₂₇, 28₁,
205₂₈, 28, 41, 206₇, 23, 207₂₀, 208₂₀, 21, 212₂₆,
215₂₈, 42, 217₂₀, 219₂₇, 221₂₂, 222₂₀, 40, 224₀,
226₂₁, 42, 227₇, 28, 28, 228₂₁, 35, 229₁₁, 230₂₁,
236₀, 21, 239₂₁, 27, 241₁, 243₂₇, 244₁₈, 246₁₀,
247₃, 28, 28, 40, 248₁, 251₂₁, 253₂₁, 257₁, 258₄₀,
261₀, 263₀, 267₂₁, 273₂₁, 276₂₂, 301₂₁, 317₂₁,
330₂₀, 343₂, 347₁₇

იერიხის ღმრთისმშობლის ხატი 212₂₈
იზმირი (სმირნა) 93₂, 325₁₁
ილანდალი ანუ გველთა მთა მახლობლად კისარ-
იისა 299₇

ილია წინასწარმეტყველის მონასტერი ბეთლემში
217₂₁, 28, 222₂₀

იმერეთი 13₂₂, 14₂, 14, 14, 17, 17, 28, 30₂₅, 86₂₁, 95₂₈
იოაკიმე და ანანას ხაფიჯე გეტსამანიაში 225₉
იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი სტამბოლში
69₂₀

„ იერიქოში 207₂₁, 22
იოანე ნათლისმცემლის სამწირველო საბას ლე-
რაში, აშენებული იოანე დამასკელის მიერ 235₂₂

იოანე ნათლისმცემლის სახეობილი 198₂₇, 20
იოანე ოქროპარის ეკლესია გლოვის ლელეში,
სოფ. სილოამთან 233₂₄

წმ. იოანეს უდაბნო იერუსალიმთან 248₂₂
იონის რესპუბლიკა 263₂₄

იოზე (იოაფ) 223₉, 236₂₇, 248₇, 48, 253₂₃, 30, 257₂,
258₂₁, 12, 88, 276₁₀

იორდანე (მდ.) 194₂, 205₆, 7, 11, 28, 40, 206₂₁, 21, 22, 23, 25,
207₂₈, 32, 208₂, 14, 215₂₈

იოსაფატის ველი პალესტინაში 205₂₁, 17, 224₁₀,
227₈, 249₂₁

იოსების ქვაბი ბეთლემში 220₂₈
იროდის სასახლე იერუსალიმში 210₂₁, 250₁₂

ისანდა (სოფელი სივასის გზაზე) 317₂₈, 318₂
ისისუ (მდინარე) 335₂₈

ისკანდარია იხ. ალექსანდრია
ისლამპოლი (ისტამბოლი, სტამბოლი) 56₄₀, 331₁₁

იტრიის ღმრთისმშობლის მონასტერი (საქ.) 13₂₈
იტრიის ღმრთისმშობლის ხატი 13₂₈

იუდეინთა მთები 184₂₈
იულიპოლიოს (მე. ალექსანდრიის უბანი, შემდეგ
ნიკოპოლიად წოდებულ) 111₂₈

იუპიტერ ამონის ტაძარი ალექსანდრიაში 111₂
იუპიტერ სერაპიის ტაძარი 116₂₁

იუსტინიანე-ქალაქი (კუნძულ კვიპროსზე) 278₁₁, 24

ბ

ბავკასია 158₇, 189₂
ბავკასიის მთები 48₁, 326₄₀

ბაზგოლ მთა (იგივე ჰაქი ჩაირი არზრუმის გზაზე)
320₄, 6

ბათლიყეთა ეკლესია ქუთაისში 22₂₈
ბათფას სახლი სიონის მთაზე 227₃, 9

ბაგოსუს ბაქციის გამი, კასრულიანდ წოდ-
ებული 165₂₁, 43, 168₂₀

ბაიკულუმის ველი (ყაიყულის ველი) 345₄₄, 45
ბაირ ფოსტატი (ძველი მასრა) 135₂₈

ბაირხონა (არზრუმის გზაზე) 316₂₂, 23
ბაირი (ქაირო) 63₂₁, 95₀, 108₁₀, 48, 110₀, 15₁

115₉, 10, 20, 21, 116₂₈, 41, 42, 118₁₂, 20, 119₂₈, 21, 28₁,
120₉, 11, 121₂₉, 28, 126₂₀, 21, 38, 127₄, 130₂₁,
131₄, 132₁₇, 135₂₁, 136₁₄, 141₂₈, 142₄₈, 144₇,
146₀, 148₁₁, 149₂₆, 151₄, 155₂₁, 156₂₄

170₂₁, 28, 38, 171₃₄, 172₃, 6, 11, 173₁₀, 18₁,
174₁, 18, 178₁, 14, 28, 182₂, 212₂, 4, 259₄₈,
260₂₁, 261₀, 272₂₈, 273₂₈, 335₆, 9, 342₂₈, 48,
347₂₀

ბაისარაა (ქაიხერი, ცენტრალური ანატოლიის
ერთერთი ოლქი და მისი მთავარი ქალაქი)

259₂₀, 295₄₀, 297₂₉, 299₂, 7, 11, 22, 302₁₈,
313₂₄, 314₂₈, 14, 316₁₀, 18, 20, 20, 48, 317₂₁,
324₂₈, 330₂₇, 347₂₈

ბაისარაა მცირე 299₇₀
ბაისარის მთა 298₂₇

ბაისარის საფაშო 297₂₂
ბაისარი საზი 299₈

ბალევიროს (გოლგოთას თხემი) 192₄₀
ბალიდ ელ-მირი მუმეინი (ქაიროს არხის სახელ-
წოდება) 174₂

ბამშაკალა (ცენტრალურ ანატოლიაში) 297₁₀, 28
ბანატრა (ველი იერუსალიმის გზაზე) 179₁₆

ბარა სუ (დასავლეთი ეფრატის) 320₂
ბარაფუკარა (სოფ. სივასის გზაზე) 318₂, 4

ბარაულა (სოფ. სივასის გზაზე) 317₄₂
ბარაულაქი (ყარაულაქი, საქ.) 345₄₈, 346₉, 18

კარაქილიხია (ქარაქოს, არზრუმის მახლობლად) 341₂₂, 343₂₂
 კარის (ყარის) 286₂₂, 291, 296₂₂, 332₁₀, 40, 333₂, 334₂₁, 335₁₂, 336₁₈, 337₈, 101, 121, 125, 30, 22, 338₁₂, 12, 339₁, 340₁, 27, 341₁₁
 კარსენსუ 338₂₁
 კასრ ელ-კამაჯ (ბაბილონის ციხე) 135₁₀
 კასრულიენი იხ. კაიგოსუს თაქიესის ჟამი
 კასტელი (ციხე ქაიროში) 123₄₁, 131₄₀, 168₂₂, 26, 173₂₉
 კატაია (ადგილი იერუსალიმის გზაზე) 179₂₇
 კახეთი 16 სქ. 1, 17₄₁
 კედრის ნაღვარევი 236₁₁, 20
 კესარია-კაბადუკიის შიგეი 298₂₇
 კიეთთა (კობტა) მონასტერი იხ. ქურქუ ეილი
 კიეთთა სამწირველი 245₂
 კიზილადა (კუნძული მარმარილოს ზღვაში) 84₁₈
 კიზოღღიამლის საჩარო 319₈, 7
 კიზოღღილიხია, ეკლესია ყირსის გზაზე 336₂₆, 337₈, 8
 კიკოს მონასტერი სკალაში 265₂₅
 კიპრიის ჭალაკი 53₁₂, 95, 96₂₀, 204₈, 236₂₈, 260₂₀, 261₆, 263₁₀, 266₂₀, 267₂₂, 268₂₂, 269₂₇, 272₂₂, 275₁₇, 28, 276₁₂, 12, 101, 121, 125, 20, 204, 205, 206, 207, 277₂, 4, 8, 28, 28, 27, 28, 27, 278₁, 7, 8, 12, 279₁₂, 28₂₁
 კირინია (ნაკალაქევი კვიპროსის კუნძულზე) 274₂₁, 275₁₁, 18, 278₂₁, 20, 279₁₁, 18, 280₂₂
 კირინიის შიგეი 278₂₂
 კიტთა ანუ ლარნაკა (ნავთსადგური კვიპროსზე) 263₁, 2, 42, 265₂₂, 266₁₀, 28, 267₁₀, 276₁₈
 კლეოპატრას ნეშვი (ალექსანდრიაში) 107₂₈, 28, 109₂₂, 113₄₀
 კონსტანტინე და ელენეს ტაძარი იერუსალიმში 200₁₂
 კონსტანტინოპოლი 311, 12₂₇, 23₆, 38₄, 40₄, 58, 42₂₂, 4, 43₂₀, 44₈, 45₂₁, 46₂, 48, 47₂₁, 56₂₀, 61₁₀, 62₁₂, 21, 65₂₀, 66₁₂, 68₂₇, 69₁, 20, 27, 47, 70₂₂, 74₂, 75₂₀, 76₂₇, 80₂₇, 81₄₁, 84₈, 88, 85₁₂, 28, 88₁₁, 89₂₂, 90₂₈, 108₂₂, 110₂₂, 112 სქ. 1; 133₂₇, 137₁₂, 143₂₂, 146₂₇, 162₂₈, 165₁₀, 21, 166₂₈, 182₂, 191₆, 194₂₈, 195₂₂, 201 სქ. 1, 236₂₀, 244₂₁, 258₁₂, 262₁₂, 267₄₀, 325₆, 31
 კონსტანტინოპოლის გლავანი 72₁₀
 კონსტანტინოპოლის შიგეი 46₄₂
 კოზო ჭალაკი 213₂₈
 კოზად ფუნდარ გაიდუკი (არზრუმის გზაზე) 328₂₇
 კოზად ფუნდარ ღარავანსონა (არზრუმის გზაზე) 328₂₂
 კოზშიში (კუნძული ეგეოსის ზღვაში) 102₂₁, 28, 103₁₃
 კრიში (ყირიში) 25₂₀, 32₂₀, 86₂₇
 კუიშვი ჩარა (ქვირთას ქვათა ბაზარი კონსტანტინეპოლში) 80₂₈
 კულდი 340₂, 341₂₀
 კურბაიანი (სოფელი არზრუმის გზაზე) 321₂₆, 28
 კურბაღორფის ხიდი 323₄₁, 324₂₇
 კურსკის გუბერნია 261₁₀, 347₁₈

კურსკისმა (კურსკში, სტამბოლის მახლობლად) 85₁, სქ. 1, 87₄₅
 კურსოვანის ხევი (არზრუმისა და სივანის ვილაეთების გამყოფი) 320₁₁, 321₆
 კურჩადა კუნძული ეგეოსის ზღვაში 105₂₈
 კუსადა (კუნძ.) 104₁₉, 22, 28, 104 სქ. 1, 105₂₈
 კუშჩუ (სოფ. არზრუმის გზაზე) 320₁₀, 12

ლ

ლ. ლაზარეს ეკლესია (კვიპროსზე) 268₁₁, 269₆
 ლაზარეს სამარხო (ვიფანიაში) 205₂₁
 ლაზარია ჰენ ზოთ (ვიფანიაში) 205₂₂, 20, 205₂₂
 ლათინთა მონასტერი რაშლაში 257₂₇
 ლამეტრია იხ. მატარია
 ლარნაკა (ნავთსადგური კვიპროსზე) 263₁, 2, 205, 206, 267₂₀, 269₁₇, 276₁₈
 ლარონა ან ლატრონა—გამგული ავაზაკისა, ჟუარსა ზედა შენენებელისა (იერუსალიმთან) 185₁₂
 ლეგოსია იგივე ნიქოზია, მთავარი ქალაქი კვიპროსზე 96₂₂, 28, 263₄₂, 265₂₂, 266₂₂, 268₂, 40, 269₁₀, 12, 27, 44, 45, 270₂₁, 271₁₁, 278₂₂, 27, 24
 ლემის „საკოროლო მონასტერი“—მოცილიეში 9.
 ლიახვი—(მღ.) 11₄₂
 ლიბანია 260₁₀
 ლიდა 184₁₀, 196₂, 20, 197₆, 28, 158₂₂, 213₂₂, 216₁₂, 258₂₂, 10, 22
 ლივიის გვერდობი 156₂₁
 ლონდონი 269₂

მ

მაზარა ობტილა (წყარო თარსუსთან) 296₂₂, 28
 მაკებელთა ციხე 185₂₂
 მ. მაკარის ეკლესია 136₁₂
 მაღლის ჭალაკი 204₈, 8
 მ. მამანტის ეკლესია სოფ. ტრულლაში 269₂₂
 მარანა (სოფ. ქუთაისთან) 22₂₀
 მარეოტის ტბა 111₈, 20
 მარიაშ მავალინიენის სამწირველი 253₆
 მარიაშ ღმრთისმშობლის საფლავი (გეთსამანიაში) 225₇
 მარიაშის სახლი (იერუსალიმში) 247₂₂
 მარიაშის წყარო (სოლომთან) 224₂₇, 28
 მ. მარინას სამწირველი 20₂₂, 28
 მ. მარკოსის ეკლესია (ალექსანდრიაში) 112₁₀
 მარმარტაში (მარმარილოს შიგეი) 88₂₈
 მარმარილოს ზღვა 84₁₂, 88₂₇
 მარმარილოს კლენი 88₂₇, 44
 მარნეჟლის ხიდი (საქ.) 346₂₆, 28
 მარსელი 289₁₀
 მარტვილი (საქ.) 23₁₁
 მარტუოფი (საქ.) 81₂₀, 17₄₁, 128₁₁
 მასრა ჰეველი („ვერობილინი უწოდებენ კაირ ფოსტატს“) 135₁₂
 მატარემა იხ. მატარია
 მატარია იგივე ლამეტრია და მატარეზა (სოფელი ქაიროს ახლოს) 142₂₂, 14, 143₂₀

მატარობის ბალი 143₁
 მაქა 115₄₀
 მაცხოვრის მონასტერი (იერუსალიმში) 204₂₀
 მაშორლის ველი (სიუხის გზაზე) 318₂₂
 მახაზდარა (ქალა აზრუმის გზაზე) 328₂₂, 24
 მემფისის მუშიათა ველი 160₀
 მერილი 111₂₂
 მერსინია თურქეთის ნაეთსადგური ხმელთაშუა
 ზღვაზე 280₂₈, 29, 30, 35, 282₂₈, 283₂₁
 მეწამული ზღვა 175₈
 მთიურეთი 297₂₂
 მილი მუჰ ბარაქ (არხი ალექსანდრიაში) 110₇
 მინგრელია 30₂₁, 140₂₂
 მოასი 172₈
 მოკატამის მთა (ქაიროსთან) 173₁₀, 40
 მოსკოვი 63₂₄, 64₂₀, 90₂₀, 124₁₈, 151₁₂, 162₁₀, 20,
 183₂₈, 209₁₂, 214₂₈, 25, 58, 12, 229₁₈, 20, 20,
 283₂₈, 22
 მოლილევი დნებარზე 9₈
 მოწამეთას მონასტერი 21₅
 მოზაბის მთა 206₂₂, 27
 მტყუარი 114₂
 მურისტანი (სახლი ნეულათათის ქაიროში) 173₂₀
 მუსალიმი ბათურან (ადგილი აზრუმის გზაზე)
 326₄₄
 მუწნარი 8₁₀
 მცხეთა 8₁₁
 მწვანევევილი 16₂₄, 18₁₀, 22₂
 მწეფმსთა ქვაბი (არაბ. ლტა ელ-ნატერ, ბეთლემ-
 ში) 221₄₂, 48

5

ნაბახტიევი (ქართლში) 12₂₆, 13₁, 8, 120₁
 ნაზარეთი 193₂₁, 196₂, 197₂₁, 216₁₂, 219₂₈,
 238₁₂
 ნარეკუავი ანუ ფონთხელა (მდ. ქართლში) 8₁₄
 ნადვარევის ხევი 253₂₀, 254₁₂
 ნეპოლიტანია 264₂₄, 268₂₅
 ნეკროპოლისი (ალექსანდრიაში) 109₄₂, 111₂₇
 ნეოკასტრო (სოფ. ურუმის მთებში) 89₁₂
 ნეტის ველი 204₄
 ნიკოლოზს საკვირველთმოქმედის ეკლესია ქაი-
 როში 125₄₂, 132₄₀
 წმ. ნიკოლოზის ეკლესია საბაწმიდაში 231₈₈, 27
 " მერსინიაში 280₂₈
 " სოხუმ-კალაში 28₃₄
 " კაისარიაში 306₂₂
 " კიპროსზე 289₀
 " სევასტოპოლში 39₁₂
 " გელათში 20₂₁
 ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედის სობორო ქაი-
 როში 132₄₀, 136₂₈, 146₄₀
 ნიკომილია 267₂₈, 268₇
 ნილოსი 109₉, 110₁₂, 111₂₂, 113₁₀, 14, 20, 116₂₂, 21, 28,
 117₇, 118₆, 20, 25, 31, 21, 120₂₁, 8, 126₂₈, 42,
 132₁₀, 18, 135₂, 28, 136₁₄, 143₂₂, 24, 149₈, 20,

156₂₀, 21, 21, 159₈, 10, 160₁₂, 164 სქ. 1, 172₂,
 173₂₈, 174₆
 ნილოსის არხი 113₁₂
 ნიუნი ულინსკის პორტა (მულაერის გზაზე)
 346₁₂, 14
 ნორიო 174₁

71

ოლიში 22₄₅
 ოთამანის პორტა 318, 56₁₀, 62₀, 137₂₈, 154₄₀, 42,
 155₁, 175₁₂, 262₁₂, 280₂₀, 295₂₁, 297 სქ. 3, 339₁₄
 ოთხათეული ანუ კარანთინის მთა (იერი-
 ქოში) 206₁₁, 208₁₄
 ორთაქოი (სტამბოლის რაიონი) 62₁₄
 ორმოცთა მოწამეთა ეკლესია იერუსალიმში 196₄₂,
 232₄₂
 ოსტინდია 111₂₂

3

ბალესტინა 3₁₂, 4₂₂, 82₂₀, 136₆, 154₂₂, 155₁₀, 21,
 169₄₂, 281₂₂
 პარფი 9₁₂₀
 პატარძელი 140₄₂
 წმ. პელაგიას ქვაბი (ელეონის მთაზე) 226₂₀
 პერამა (თურქ. ჩეშმედა, ნახევარკუნძული მარ-
 მარილოს ზღვაში) 86₂₀, 86 სქ. 1
 პერგამი 111₄₂
 პერუ იხ. ბეგოლუ
 პეტერზბურგი იხ. სანქტ-პეტერზბურგი
 პეტრე-პავლეს ეკლესია სევასტოპოლში 39₁₁
 პილატეს სახლი იერუსალიმში 210₂₀, 22, 22,
 246₁, 2, 249₀, 250₁₀
 პირამიდნი ფარონისი 119₄₀, 126₂₀
 პომპეის (ან სევერის) სევეტი ალექსანდრიაში,
 არაბნი უწოდებენ ელ-სავარად 109₁₂
 პომპეუსის სევეტი სტამბოლში იხ. ერექტაში
 პონტოს ზღვა 84 27, 88₁₀
 პოორ ჭალაკი კუნძული ხმელთაშუა ზღვაში
 276₂₂
 პორტუს ეინოტუს ნეთსადგური ალექსანდრიაში,
 არაბ. რას ელ-ტინე 111₁₂, 20, 112₂₀, 113₂
 პრესარენია 196₄, 197₂₄
 პრუსია 221₂₁, 262₂
 პტოლომეოსის ბიბლიოთეკა ალექსანდრიაში
 108₂
 პტოლომეოსის სასახლე ალექსანდრიაში 107₂₂

რ

რაკოტი ძე. ალექსანდრიის უბანი 111₂₂
 რაკოტის ზღვე 111₁
 რამათი 217₄₂, 218₁, 8, 220₁₀
 რამლა 176₂₂, 276 სქ. 2, 182₂₂, 183₂₇, 257₂₇,
 258₁₈, 259₁₀
 რას ელ-ტინე იხ. პორტუს ეინოტუს
 რაფა 180₂₀, 40
 რახილის საფლავი (ბეთლემში) 218₁, 5, 224₂
 რედუთ-კალა 24₂, 26₂₇, 28₈, 29₄₂, 33₄₄, 59₂₈
 რიბოტუს (ნეთსადგური ალექსანდრიაში) 111₁₈

როინი მდ. 15₁₁, 21₂₁, 22₁, 21
 როვლის წყარო სილოამში 224₂₂
 როლოს ჭალაკი 101₂₂
 როდუანი 125₂₂
 როში 143₂₂, 190₂₂, 21₂₂, 11₂₂, 220₂₂
 როსია 19₁₁, 54₁₁, 81₁₁, 86₁₁, 90₁₁, 91₁₁, 105₁₁,
 106₁₁, 111₁₁, 114₁₁, 121₁₁, 123₁₁, 124₁₁, 127₁₁,
 129₁₁, 31₁₁, 37₁₁, 50₁₁, 130₁₁, 132₁₁, 38₁₁, 134₁₁, 141₁₁,
 147₁₁, 148₁₁, 151₁₁, 39₁₁, 152₁₁, 7₁₁, 154₁₁, 41₁₁, 155₁₁,
 156₁₁, 183₁₁, 28₁₁, 197₁₁, 204₁₁, 208₁₁, 288₁₁, 259₁₁,
 260₁₁, 33₁₁, 21₁₁, 20₁₁, 161₁₁, 21₁₁, 262₁₁, 263₁₁, 265₁₁,
 266₁₁, 267₁₁, 268₁₁, 273₁₁, 274₁₁, 292₁₁, 27₁₁,
 294₁₁, 13₁₁, 307₁₁, 324₁₁, 338₁₁, 342₁₁
 როსიის იმპერია 3₁₁, 93₁₁, 130₁₁, 131₁₁, 292₁₁,
 331₁₁, 337₁₁, 339₁₁
 როშტი (როზეტი) 110₁₁, 116₁₁, 11₁₁, 23₁₁, 118₁₁,
 120₁₁, 126₁₁, 148₁₁, 175₁₁, 10₁₁, 20
 რუისი (ქართლში) 12₁₀

ბ

საბა განწმენდილის მონასტერი პალესტინაში
 230₂₁, 44₂₁, 231₂₁, 236₁₁
 საბა განწმენდილის საწერიელო (ალექსანდრიის
 ეპიტერიის ქველსიაში) 108₁₀
 საბას ეკლესია 232₂₃
 წმ. საბას კუთვლი (საფლავი) 236₂
 საბანელი ბითოზდა (პალესტ.) 226₂₂
 საბანელი ცხოვართა (პალესტ.) 210₂₁
 საბანელი ანუ წყარო სილოამისა (პალესტ.)
 224₂₁, 8₂₁, 31₂₁, 27
 საბერძნეთი 82₁₁, 110₁₁, 126₁₁, 273₁₁, 292₁₁, 293
 სქ. 1, 306₂₈
 საერენო-კულდის გზა 340₃
 სალქია ახალი (იერუსალიმის გზაზე) 178₁₁,
 179₈
 სალქია ძველი 178₂₂
 სალმინი (კვიპროსზე) 277₁₁, 21₁₁, 278₁₁
 სამოსი (კუნძული) 101₂₀, 102₂₁, 104₁₈
 სამოციქულო ეკლესია იერუსალიმში 204₉
 სამტრევიის კევი (საქართ.) 345₂₂, 48
 სანქტ-პეტერბურგი 3₉, 16 სქ. 1, 23₃, 30₂₁, 20,
 36₁₈, 42₁₇, 48₉, 54₁₇, 110₂₁, 127₂₁, 140₂₂, 145₉,
 221₃
 სარდინია 264₂₂
 სარგანჩაი (მდ.) 346₉
 საროლდანი (კაისერი-სივასის გზაზე) 317₂₈, 28
 სარონიის ველი 185₁₉
 სასახლე მეფეთა (ქუთაისში) 22₂₂
 საფლავი დავით აღმაშენებლისა გელათის მონასტრის ანდრია პირველმოწამის სამწიფელოში 20₁₀
 წმ. საფლავის ტაძარი იერუსალიმში 73₂₁, 243₂₁,
 246₂₇, 247₃, 250₉, 252₁₀, 28
 საფარავეთი 130₂₁, 137₂₈
 საქართველო 4₁₈, 17₁₈, 25₂₈, 38₄, 55₂₈, 42₁, 63₂₈,
 78₂₁, 81₂₁, 20₁, 28₁, 89₂₁, 128₁₈, 129₃, 136₁₈,

141₂₀, 144₂₇, 145₃, 150₂₀, 161₁₈, 21₁, 162₁₇, 28,
 163₁₈, 11₁, 31₁, 43₁, 164₄, 197₃₁, 204₁₀, 213₂₁, 48,
 229₁₈, 230₁, 240₁, 273₂₁, 281₂₈, 291₁₇, 292₂₂,
 294₁₀, 13₁, 296₂₁, 300₂₁, 314₁₁, 342₂₂, 344₂₈,
 347₁₈
 საშუალებების ზღვა (ბმელთაშუა ზღვა) იხ.
 თეთრი ზღვა
 სევესტოპოლი 28₂₁, 29₂₈, 31₈, 32₂₁, 35₂₂, 37₂, 28,
 38₉, 17₂, 29₁, 39₁, 7₁, 41₁, 40₂₀
 სევერის ცეცტი იხ. პომპეის სეკტი
 სევიომ (ბიბლ.) 207₁₈, 20
 სელევკია 276₂₂, 22
 სენტ მარიაში (იერუსალიმის გალენის ბქე)
 205₈
 ხერალი (სასახლე და მოლანი სტამბოლში) 55₉,
 68₂₈
 ხემფიროპოლი 39₂₀, 40₁₁, 41₂₁, 42₁₀, 12
 წმ. სერგის კოეთა ეკლესია ფოსტატში 136₈
 სიგორი (ბიბლ.) 207₁₈
 სილნეი (მდ. თარსუსთან) 285₂₂, 286₁
 სილონია 260₁₈
 სიენის კლდე (ეგვიპტეში) 158₂₂
 სილოამი (ბეთლემთან) 224₇, 21₁, 21₂₁, 248₂₁, 249₂₁,
 სიმონ მეპრატაკის სახლი 259₂₇
 სიმონ ფარისეულის სახლი 247₁₈
 სინა მთა (სინას მთა) 95₂₁, 204₁₈
 სინა მთის შეტობი ქაიროში 125₁₈, 127₂₁, 42,
 173₂₉
 წმ. სიმონი (იერუსალიმში) 216₂₁, 222₂₀, 226₂₈, 42,
 247₂₁
 სიმონის მთა 248₂₈
 სირიანელთა მონასტერი პალესტინაში 238₂₁, 28
 სისხლის აგარაკი ბენგინონის ველთან (პალესტ.)
 224₄
 სილნაი მ8
 სკალა (კვიპროსზე) 261₂₁, 22₁, 262₂₁, 263₂₁, 264₂₁,
 28₁, 20₁, 268₁₈, 48₁, 269₂, 4₁, 9
 სპირანა (იზმირი) 254₁₈
 სოლომონის ზღვა ანუ მკლარი ზღვა 206₁₁,
 207₂, 2₁, 10
 სოლომონის გალავანი ბეთლემში 222₂₁
 სოლომონის სასახლე ბეთლემში
 222₂₃
 სოლომონის ტაძარი იერუსალიმში 189₂₂, 210₂₈,
 222₂₀, 24₂₁, 248₂₁, 21₁, 249₂₂
 სოლომონის აუზნი ბეთლემში 221₂₁, 222₁₂
 სომეხთა ეკლესია ქუთაისში 22₂₉
 სოხუმ-კალა 25₂₂, 26₂₂, 28₇, 13₁, 29₂₁, 32₁₇, 33₄₈,
 38₈
 სოხუმ მდინარე 29₁₈
 ხარსეთი 3₉, 189₂₁, 300₂₁, 325₂₁
 სპირიდონ საკირველთმოქმედის ეკლესია სოფ.
 ტრეპელუშას 269₂₈
 სპირიდონ საკირველთმოქმედის ტაძარი კვიპროსზე 269₂₈
 სტამბოლი 342₂₂
 წმ. სტეფანეს ტაძარი კვიპროსზე 277₂₂
 სუვაჰ მდინარე (მდ. სიე-სი) 318₁₁, 319₂₂

სუვაში სივასი, ჭალაქი თურქეთში 317₂₀, 318₂₅,
319₉, 11, 15 10₁, 43, 320₁₇, 41, 321₀, 323₀
სულთან საზისი (ქესარია-კაპადოკიაში) 293₄₀
სულთან სალადინის ციხე ქაიროში 131₂₈
სულთან-ზონა ქარავსლა კაისარიისა და სუვაზის
სახლვარზე 317₂₂
სურამი 13₁₅, 28, 41, 14₂₀
სურამის ციხე 14₂, 324₃
სუხანდარა (ველი არზრუმის გზაზე) 336₂₀, 31
სუჟ ელ-ქეზბი (იერუსალიმის ქუჩის სახელი)
249₆

ბ

ბარნე (ეგვიპტეში) 119₂₈, 120₁₂
ბენოლოსი (კუნძული, იგივე ტენედოსი ან ბოხ-
ჩადა) 86 სქ. 2, 89₂₈
ბირიფონი (საქ.) 8₂₂
ტრაპიზონი 24₁₀, 62₅, 78₁₀, 95₂₈, 96₅, 97₂₈
ტრაპიზონის საფაშო 326₅
ტრემედელუ ანუ ტრიმიფუდია (ნაქალაქები კვიპ-
როსზე) 269₂₀, 27
ტროადა 90₁₀
ტრულლა (სოფ. კვიპროსზე) 269₂₃
ტუმანი (მღ.) 323₁₃, 326₂₂
ტვროსის ზღვა 259₁₉

უ

ულადენვიზ მკვდარი ზღვის თურქული სახელ-
წოდება, იხ. სოლომ-გომორის ზღვა
ურიასტანი 219₂₅, 26
ურუმელ-ანატოლიის მთები 47₁₂, 48₃₃
ურუმელი თურქეთის ევროპული ნაწილი 88₄₅,
89₁₂, 45, 101₂₂, 294₁₀
ურუმლი რუმელიის ციხე სტამბოლში 66₂, 68₆
ურუმლია საბერძნეთი 292₂₁
უსუფნ კუი იოსების ჭურღმული ქაიროში
(ბიბლ.) 131₂₀

ფ

ფალან თოქანი (მთა) 346₁₀
ფალღრღანი (ადგილი ყარსიდან საქართველო-
საქე მიმავალ გზაზე) 339₄
ფამბაკ-შორაგალი 343 44
ფანაია (ეკლესია კიზილადას კუნძულზე) 84₁₄
ფანარა (სტამბოლის ნაწილი) 65₁₃, 69₂₀, 72₂₁
ფარამ საგარას პირამიდა ეგვიპტეში 157₂₂, 44,
159₁₅, 46
ფაროს ჭალაქი 110₁₈
ფაუშის არხი (მღ. ნილოსზე) 113₆
ფენდელი ბელი (ადგილი არზრუმის გზაზე)
327 10, 18

ფელაზაი 177₂₅, 27
ფეოდოსია (ჭალაქი ყირიმში) 33₁, 36₂₄, 37₂₀,
54₁₈, 59₂₅
ფივადის მთები (ეგვიპტეში) 143₂₄
372

ფილადელფია 196₄, 197₂₅, 202₃₁
ფინდიკი უზენი ადგილი თურქეთში 297₇
ფოა (ეგვიპტე) 118₂₈
ფოთის ციხე 24₉, 140₂₅
ფონთხელა იხ. ნარეკუები
ფოსტატი 172₉, 135₁₁, 12, 34
ფრანცია 108₂₄, 110₂₂, 28, 112₂₀, 114₂, 17, 115₂₄,
132₂₇, 136₂₈, 148₅, 152₂₅, 252₂₃, 267₃₁, 283₁₂,
284₁, 11, 291₂₀, 296₂, 28
ფსარა კუნძული ეგეოსის ზღვაში 93₁₈, 21
ფსკოვის გუბერნია 183₁₂, 258₂₈

ძ

ძაბა 124₆
ძართლი 3₂₇, 120₁, 125₂₈, 144₄₀
ძარქუთ-კაზა (ქელქოთი) ადგილი არზრუმის გზაზე
327₁₂, 14
ძებრონის უდაბნო (პალესტ.) 227₀, 248₄₁
ძვრქუნჯ ჩაირი (ადგილი არზრუმის გზაზე)
328₂₈
ძოროდლი (ყარსის გზაზე) 335₂₅, 47, 43, 337₁₇
ძრისტეს საფლავი 73₂₂, 88
ძსანი (მღ.) 8₁₈
ძსენოფონტეს ქვაბი (პალესტ.) 233₁₂
ძუთაისი 15₂₄, 28, 17₁₇, 57, 18₀, 21₂₂, 22₆, 8, 31
ძურუკეილი (კიეთთა მონასტერი ქაიროსთან)
176₂₇, 177₂₀

ღ

ღაზა 181₁₁, 182₁, 185₂₀, 196₂, 197₂₁, 236₇
ღართის კარი (საქ.) 8₁₂
ღამეათ ღლ-სავარ (ყამი იერუსალიმში) 250₆
ღეთსაღელ (უდაბნო) 179₂₃
ღელიუპოლი იხ. პენშემეს 143₂₁, 21, 28
ღემბასტადია (ძვ. ალექსანდრიის ნაწილი) 111₁₀,
112₄
ღესპენ იხ. ლოზენია
ღიშანია 132₂₂, 138₂₁, 252₂₃
ღმრთისმშობლის ეკლესია ქაიროში 134₂₈
ღმრთისმშობლის მიძინების ეკლესია ღაზაში
182₃
ღმრთისმშობლის მიძინების ეკლესია ბოლჩადაში
89₂₁
ღმრთისმშობლის ტაძარი იერუსალიმში 245₁
ღმრთისმშობლის შობის ეკლესია - ბეთლემში
221₁₁
ღოზენია (იგივე ლოსენ, იგივე ღესპენ) 143₂₂
ღოსენ (იხ. ლოზენია)

ყ

ყთუზშარიფი (იერუსალიმის არაბული სახელი)
133₂₀, 223₂₀, 301₂₂
ყვირილა (მღ.) 14₄₂
ყორელი (საქ.) 281₂₁

შაბუნ კარაისარია (შაბუნ კარაისარი, ქალაქი ტრაპიზონისა და არზრუმის საფაშოთა საზღვარზე) 319₁₁, 320₂₆, 323₄₃, 324₁, 8, 11, 326₂, 4, 13, 33
 შავი ზღვა 223₂₀, 38, 53₄₀, 54₂₄, 55₂₃, 56₄₃, 88₄₃
 შავი ღებუნ ანუ ადომშინ (ვიფანიაში) 205₂₈
 შამი ანუ დამასკო (სირია) 185₂₈, 211₂₉, 217₈, 238₄₄, 248₁₁
 შამკათა იერუსალიმის გალაენის ალაყაფის კარის სახელია 186₂, 211₄₃, 226₃₃, 237₁₇
 შარკიშლა (სოფ. სივასის სამხრეთ-დასავლეთით) 318₉, 11, 16
 შაქაროლი (სოფ. სივასის გზაზე) 318₂₂, 38
 შაჰანაჩიშანი (ბორცვი არზრუმის გზაზე) 321₂₀, 323₃₈
 შაჰირანკაზა (ადგილი არზრუმის გზაზე) 327₈, 8
 შამრანი 327₂₂
 შეფთია 110₂₇, 130₄₁, 136₁₈, 152₄
 შუბრა მაჰმად ალი ფაშას საზღვებულო სასახლე ქაიროს მახლობლად 108₁₁, 122₃₅, 133₂₃, 154₂₂, 164₁₁, 18, (სქ. 1)
 შულავერი 346₁₁, 22

ჩ

ჩაირიშლი (სოფ. სივასის გზაზე) 318₂, 8, 10, ჩაღიანის ჰევი (გუმორიდან თბილისისაკენ მიმავალ გზაზე) 345₄₃, 44
 ჩაღლა (სოფელი სივასის სამხრეთით) 318₄₀, 41
 ჩანახ-კალა ნეთსადგური დარდანელის სრუტეში 89₂, 14, 28, 84 სქ. 1
 ჩარჩით სოფელი არზრუმის გზაზე 328₄, 8
 ჩელლა (სოფ. კეიროსზე) 269₁₈
 ჩერკასკი 238₁₆
 ჩერშიგინ სუ (არზრუმისა და ყარსის საფაშოთა სასაზღვრო მდინარე) 336₂₅, 337₉
 ჩეშმაადა იხ. პერამა
 ჩეშმა ჭალაკი (იგივე პერამა და ჩეშმაადა; ნახევარ-კუნძული ეგეოსის ზღვაში) 92₂₇, 94₈, 101₁₀
 ჩინეთი 127₁₈
 ჩითფილიკი (ადგილი გუმუშხანეს სამხრეთით) 327₄₅
 ჩუმლაკი (საქ.) 8₉

ც

ცესარიისპოლი მინდორი ქაიროსთან 115₂₈
 ცხენისწყალი (მდ.) 22₂₃
 ცხოვერბამონილი წყაროს (ზოოდოხოს) ეკლესია სტამბოლში 72₂₃, 74₁

წინანდალი 4₃₁
 წყალწითელა (მდ.) 15₂, 19₃, 21₂₆

ხ

ხანუნეხი (რათას მახლობლად) 180₄₂
 ხანქა (ქალაქი იერუსალიმის გზაზე) 177₂₁
 ხანჩაირი (სოფ. სივასის გზაზე) 318₂₀
 ხარეხის ეკლესია საბაწმინდის მონასტრის კომპლექსში 231₂₈, 232₂₄, 28, 233₈, 48, 235₄
 ხარეხის ტაძარი (საქ.) 17₁₁
 ხარკოვი 147₂₆
 ხეზარდარა ადგილი ყარსის გზაზე 337₁₃, 14, 17
 ხეოსის პირამიდა 157₂₄, 28, 43
 ხერსოვენთ ქალაქი (ხერსონესი) 35₂₃
 ხეფრენესის პირამიდა 157₂₃, 44, 159₂₉, 160₁₂
 ხიო (კუნძ. ხიოსი) 90₁₈, 92₂₇, 38, 93₂₁, 48, 94₇, 100₂₄, 106₁₄
 ხიო (ქალაქი კუნძ. ხიოსზე) 90₄₀, 91₁₄, 91, 92, 92₁₀, 27, 99₁, 101₆
 ხორვა მდინარე (საქ.) 23₄₃, 24₂, 20, 25₁₅, 26₁₂
 ხუნდრუკი (მთა) 326₁₀

ჯ

ჯავაირ ბუზსტანი ძვირფასი ქვების ბაზარი სტამბოლში 80₂₇, 81₁₀
 ჯამალაქ ბელი „უქმი ადგილი“ სივასის გზაზე 317₂₇
 ჯვარის ამაღლების ეკლესია (თბილისში) 7₁
 ჯვარის ამაღლების მონასტერი დირბში 12₂₄
 ჯვარის მონასტერი (ქართულეთა, იერუსალიმის მახლობლად) 213₂₇, 214₁
 ჯილდ (მდ. შულავერის გზაზე) 346₁₂
 ჯინ ალლი (ადგილი ეფურატის ნაპირზე) 297₁₃, 14

ჭ

ჯაბაშაილი (ქურთთა ბანაკი არზრუმის გზაზე) 321₉
 ჯაენშემეს იხ. ბეთსემეს
 ჯაოსიანთა სამწირველო იერუსალიმში 245₂₄
 ჯასან-კალა ბასიანი, (ახლანდელი ფასინიერა) 334₂₇, 42
 ჯასან სულთანის ჯამი 173₁₈
 ჯაქი ოსმან იაზის 297₂₃
 ჯაქი ჩაირ იხ. კაზგოლ მთა
 ჯგურელი სოფ. ეგვიპტეში 178₁
 ჯიზნა (პალესტინა) 182₂₇, 28
 ჯიდუთ (პალესტინა) 182₂₇

ლექსიკონი*

ა

აბგა 127₂₅ პატარა ხურჯინი.

აბელისკოი 52₂₄ ობელისკი.

აბუჩა 325₂₅ დაუპატიებელი სტუმარი

ადრბაგი, არღაბაგი: „მაჰსკილსა ამას აქუნ შე-
მზარეველი არღაბაგნი, სიერკითა 60 ფუ-
თი, დამყარებელი 40-თა სუტტა ზედა“ 68₂₁;
აქუსთ სართული ზედა დრბაგნი, მრ-
ვალთა ქვთ ფენილი და ეფეთამე თიხითა
გარდაღისილი“ 173₄ ერლო, ბანი, მოაქირიანი
აივანი.

ადრიანტი 72₆, 109₂₀ ქანდაკება.

აზნის-ყოფა 173₂₂ მუსულმანთა სალოცავად მო-
წოდება.

აზნაური: „უწყოღე, ვითარმედ ევრა დაიმკვდრებს
ძეხსა თანა აზნაურისა“ 85₃₄

აია დეჰპოტი, ბერძენული, უწმიდესო მეუფეო“
(მოგზ.) 78₁₁, სქ. 2, 291₄₀

აკმარილი 127₂₅ აქვამარინი, ძვირფასი ქვა
მოლურჯ-მომწვანო ფერისა.

აკრაიანი აკრაიანი ბორცვები 102₂₈, 40,
103₄ ზღვის ნაპირის კლდოვანი ბორცვები.

ალაგმდგომეა 11₈₀ ადგილმდებარეობა.

ალაკაფის კარი 143₄₁ ალაყაფის კარი.

ალაჰული 317₂₉, 321₁₆ კარავი (თურქ.).

ალეზარდი 168₁₅ ძველებური იარაღი, შუბნაჯახა.

ალთუნი ოქროს მონეტა: „რღალთუმეა იყოს ესე
ალთუნი, ესე იგო ოქროა“ 223₂₄.

ამბონი, ამჟონი 132₄₁, 153₂, ამბონი, ამაღლე-
ბული ადგილი საკურთხევლის წინ.

ამბარი: ამბროსებრი ამაღლებული 93₁₃ ამბრო-
სისებრი საქმელი (ამბროზია-ღმერთების საქ-
მელი ბერძენული მითოლოგიით).

ამირაბორი 278₂₁ მეგინიბეთა უფროსი.

ამმოვება: რად ამმოვებებ 281₂₈ რად ვებ?
რად ჰგოდებ? ამმოვებებენ 272₁₆ ვებდ-
ნი: ამმოვებებენ ამამ 88₈ მგოდებელმან.

ამხანაგა 139₁₀, ამხანაგი ქალი.

ანტიკი 285₂₈ ანტიკური გემა.

აპურტი: უნდოდა რა ამას განუცდელითა აპე-
ურითი თხითა შეყარობად ჩემი 285₁₇ უნ-

დოდა რა ამას თავისი უხილავი თოკით ჩემი.
შეყარობა.

აპრატაკი „რომელთაცა შინა აკეთებენ ფერად-
ფერადთა ტყავთა“ (მოგზ.) 41₂₆, სამოგვე.

არავეთარმე 163₄ არავეთარ შემთხვევაში, არაფ-
რით.

არაქვედებარე (неподлежащий): აღმოსცნე-
ბის მალე ზრქელს ზღუდელ და არაქვედებ-
ბარეღ ბირტყეთა მიერ შეტეხისა 162 სქ. 1
გაიზრდება მალე სქელ ღობედ და ევლარ შე-
ტეხავს პირტყევი ღობეს.

არახინი ინ. ფასი.

არგანმდიდებელი: არგანმდიდებელი მან
თხოვთა მათთა 121₂₉, ყურადღების არ მიმქ-
ცემა მათი თხოვნისადმი.

არღაგი 152₂₁ „წელს ქვეით მოსაფარი“ (საბა).

არღადგი 118₆ ზაფხულის ყველაზე ცელი
ღრო.

არვე 49₄ „ყოგი თხათა და ცხოვართა“ (საბა).

არისი 203₂₁ მონაზრული კორკოტი ზორკით.

არმაღანი 92₂₀, 127₂₂, 131₃₁ ძვენი, საჩქარი.

არმენაკი 193₂ აწმინდა ტლო“ (საბა).

არმმეცნი 325₁₀ არმეცნი.

არმური: კინლა და სრულიად არ შეგვეუნა არ-
მურმან შუის სიციხისა 316₂₂ კინლა მთლად
არ შეგვეუნა შუის სიციხის სიმხურეალებ, ბულმა.

არსარიდი 310₁₈ არმოსარიდებელი, ვისაც არ
უნდა ერიდებოდეს.

ასაფურებს: ასაფურებს თუს შორის ბრძედად
87₆ ავარკიუმეს, ამზადებს (?). საბრძოლველად.

ასერგასი 90₆ ასორმოცდაათი.

ასლის ხე 113₂₇

აფენდი (ეფენდი) 330₆ ბატონი (თურქ.).

აფთილაბა 134₁₄ ბამბის ფთილბად გაკეთება.

აფქო 148 სქ. 1 ნაეთა, ნუშათა და გემთა აფრა-

აქულაება: ართუნ ბანბასი ჩარხებითა, პვენტუნ
აქულაება და აფთილაბებ აქვე სხვთა
ჩარხებითა 134₁₂... ბამბას ქულბად და ფთი-
ლბად აკეთებენ სხვა ჩარხებით.

აღალმა 160 სქ. 1 ქანდაკება.

აღლაქიანი ადგილი 29₁ უნაყოფო ადგილი.

* სიტყვათა განმარტებებისათვის გამოვიყენეთ ქართული და თურქულ-სპარსული ლექსიკო-
ნები და აგრეთვე სიტყვათა განმარტებები, რომლებიც გ. ავალიშვილს ჩატანელი აქვს სქოლიო-
ში. გ. ავალიშვილი სწორად თვითონ აწარმოებს ახალ ქართულ სიტყვებს რუსული ყალიბის მი-
ხედვით. ამ შემთხვევაში მივუთითებთ ქართული სიტყვის რუსულ შესატყვისზე.

აღზიარებული „პირამიდული“ (მოგზ.) 334 სქ. 1.
 აღმსოთხობა: აღმსოთხობის დისკო სასარგებლოდ
 ამისად 162_ა მიიხიდავდა, განაწობდა მის სა-
 სარგებლოდ, (მიასწრაფებდა მისკენ).
 აღლაშქარი აღლაშქარისა და მადის შენისა აღმს-
 პობელად პირისაგან ქუშყანისად 87_ა შენი სახის,
 ყოლგის (I) მოსასობად პირისაგან ქვეყნისა;
 (აღლაშქარ-მორთი კაცისა სახისა, დანაკეთებუ-
 ლი მარმარლოს ქვისაგან. დ. ჩ.).
 აღმი 336_ა აღმართი,
 აღნაჭუსი 284_ა აგებულება, აღნაგობა.
 აღსაღამდე: აღსაღამდე ბიბლიოთეკით ჩემით
 არ განეელო ჯერეთცა ორგამ-ნახევარსა 312_ა
 ჩემი სადღობიდან არ გაეელო ორსათი-ნა-
 ხევარს.
 აღსაღამდე „თეთრწყურისანი, გარნა წოდებამ
 ესე მიეწერების ნაეულთა, გზირთა, უნუეს-
 თა და ესეთთართა მოველ-მოწესეთა“ (მოგზ.),
 337_ა, სქ. 1.
 აღტრაქეზება: აღტრაქეზებთ 275_ა ეიტრაქეზებთ,
 ეკამეთ.
 ახლოება: ახლოებ 113_ა უახლოვდება.

ბ

ბაზრგანი, ბეზირგანი 334_ა ეკავარი.
 ბაიზბატარ-ბაში 125_ა მედროშეთუფროსი, ალაშ-
 დარი.
 ბალოში 141_ა ელჩი, დესპანი. „ომირად და დეს-
 პანად ითქვის, ხოლო სპარსნი ელჩად იტყუ-
 ან“ (მოგზ.), 63_ა, სქ. 1.
 ბალხაშო 342_ა ბალხაში.
 ბანდერა „აფქიოს მსგავსად ასაბმელია ღირაგსა
 ზედა“ (მოგზ.), 148_ა, სქ. 1, 152_ა.
 ბანენა 117_ა ბანანი.
 ბარდანი 45_ა ბაშის ჩასაყრელი ტომარი, ფუთა.
 ბატარეი „ბატარეი არს სანგალი ანუ სანგარი“
 (მოგზ.), 39_ა, სქ. 1.
 ბაღჩიში „ბაღჩიში ოსმანურია, საჩუქარი თეთ-
 რით“ (მოგზ.) 123_ა, სქ. 1.
 ბაში-აჩუდ „თათრულია, თახედილი, თაეუხურე-
 ელი ანუ თაეშიშეული. მახმდიანნი ესრეთ ეზა-
 ქიან იმერთა“ (მოგზ.) 78_ა, სქ. 3.
 ბეგდალა 287_ა თაეადიშეული.
 ბეგთარი 326_ა „ხელზე შესაცემელი ჯაეშანი“
 (დ. ჩ.)
 ბინიში „ბინიანური ლექსია, ნაეულად საწუმრისა
 მოსიესთ ამით“ (მოგზ.), 78_ა, სქ. 1.
 ბორბალი 31_ა, 32_ა ბორბალივით მბრუნევი
 ქარი.
 ბოსტანჯი-ბაში „ველდციემდისტერი ანუ თოფი-
 ბაში, ხოლო მთავარიცა საეკლმწიფოთა ბაღ-
 ბოსტანთა ზედა დადგინებულთა მოწესეთა“
 (მოგზ.) 80_ა, სქ. 3.
 ბოლაში 296_ა ყელი, სრუტე.
 ბოში: ბოშის სიტყუას რად უბნობთ? 330_ა უქმ,
 ფუქ სიტყუას რად ამბობთ?

ბრალეული 176_ა ბრალდებულო, ეისეც ბრალი
 მიუძღვის.
 ბრკომება: მიუხედავად ბრკომებისა ამის
 318_ა მიუხედავად დაბრკოლებისა.
 ბრუება: მიბრუებელი 339_ა გამობრუე-
 ბული მთერალი.
 ბრეული ბრეული და სახილუმანი 32_ა ძლივს
 სახილველი, სუსტად სახილველი.
 ბრძობა: ბრძობას ამის შინა ვერარა მიგვიღეს
 ბტერთა ჩუშეთა 106_ა ამ ბრძობაში ბტრებმა
 ვერაფერი წაგვართვეს; კბრძუეს ურთიერთ-
 სა 14_ა ებრძოლეს ერთმანეთს.
 ბუღეშური, ბუღეშური 304_ა გრძელმარცელიანი
 ყურძენი.
 ბუირთი 147_ა, 307_ა, 318_ა სულთის, ფაშის თუ
 გუბერნატორის განკარგულება ან ბრძანება.
 „ოსმანურია, ბრძანება წერილით“ (მოგზ.),
 147 სქ. 1.
 ბუღაი „წინა ადგილი შენობიანი“ (მოგზ.)
 132_ა; „ბუღაიკისა ამის თანა სდგებიან
 ნაენი ღუზათა ზედა, მოსლველი აღქსანდრ-
 რითი, დამიეითი და სხუთ“ 132_ა.
 ბუღი ბუღი ბიბლიოთეკა 26_ა ხრახინით
 მობურღილი.
 ბუტილა 138_ა ბოთლი.

გაამოება: გაამოა 304_ა ამოა გახადა.
 გათაყანება: გათაყანება ანუ ანეით 13_ა ერთ-
 მანეთს თაყანი ვეცით, გამოეეშედილობეთ.
 გალოგებული 265_ა გალობით შესრულებული.
 გამონეჭუბული 334_ა კუპაპუყუბით მდინარეზე
 გასული.
 გამორჩენაეული 192_ა გამოქანდაკებული.
 გამოსაჯება: გამოსაჯეული 158_ა გამოხატული.
 გამოწერილი 333_ა აუწერელი.
 გამოცენება: გამოცენებული 230_ა გამოსე-
 ლი, ამოსული.
 გამოწერა 282_ა; აა აღწერა, გადმოცემა, გამო-
 ხატვა.
 გამძღვარება: გამძღვარა 275_ა წაუძღვარა.
 განათლებული 120_ა, 121_ა განათებული.
 განება: განება ანუ განება წარიმართება.
 განგრძობილი 189_ა ხანგრძლივი.
 განგოწილი 235_ა შეესილი, შეგოწილი.
 განგულეებული 175_ა განხრატული.
 განდღება: არცა განადიდებს მონაწილეო-
 ბასა ჩენსა 304_ა არც აფასებს, არად ავღებს
 ჩემს მონაწილეობას; განამადიდებელმა ან
 უმეტეს დროისა 313_ა დამფასებელმა უფრო
 დროისა.
 განკრძალვა: განკრძალე იგი ესეეთითარ-
 სანა... სკვისა 131_ა დაეიკეი (მოვარადე) ან-
 გეარი საქმისაგან.
 განთოტობი 76_ა განცალკევებით.

დასკალი, დასკალოსი „მოძღვარი, მასწავლებელი, ოსტატი“ (მოგზ.). 262₁₁ სქ. 1.
 დასლობა: დამალბო ბელი ბეგრა 49, დამატებობე ბეგრა.
 დასორსალემა 342₂₂ დავუნდაეება, დამრგვალემა.
 დაუცადებელად 332₂₈ დაუყოვნებლივ.
 დაფანჯარული: დ ა ფ ა ნ ჯ რ უ ლ ი 124₂₈ ტიხარებიანი მინანქარი (?).
 დაფლომა 175₁₅ მფლობელად გახდომა, დაქრომა.
 დაუენებელი 210₂₈ აქრალული.
 დაუორუდებელი 323₁₆, 322₂₁, 31 შემოლობილი, შემოხლულული.
 დაშერომა: ნურაეის დ ა ა შ ე რ ო მ ე ბ თ 155₂₂ ნურაეის გარჯით, ნურაეის დაავალბებთ; დ ა ე ა შ რ ო მ ე ბ 44₁₁ დავლი.
 დაშრება 192₉ ჩაქრომა.
 დაქენება: დ ა კ ე ნ ე ბ ი თ 135₂₆ დაქანებით; დ ა კ ე ნ ე ბ უ ლ ს ა ადგილსა 334₁₂ დაქანებულსა ადგილსა.
 დახინაეებელი 144₃₃ დასახინებელი.
 დაჯლომა: დ ა კ ჯ დ ე ბ ი ს 175₂ დავემა.
 დაქშომა 172₂₈ დახრბომა, მოქშომა.
 დედაზარდლი 46₁₁ ობობა.
 დედფინი „დედფინი არს ცხოველი ზღვსა, რომელსაჲ ქართულნი უწოდებენ კამბეჩად, ხოლო ოსმანნი დოპლუსად, ე. ი. ღორად“ (მოგზ.). 31₁₂, სქ. 1.
 დედმაში 330₂₇ თაეზებელბული (თურქ.).
 დემრ-კა „რულისა კარი“ (მოგზ.) 20₁₈, სქ. 1.
 დიდებომა: არა რომელიმე ახლოს ამისა ქალათაგან დიდებობს ესრეთ სიმდიდრითა აქელსინთა, პორთუგალთა, ბროწეულთა 92₂₈ არცერთი მახლობელი კენძელი არ არის განთქმული, ცნობილი, აქელსინთა, პორთუგალთა და ბროწეულთა ამ რაოდენობით. დიდებობა—САВННТСЯ.
 დივანი 120₂₆ საბაჟო დაწესებულება, სამოხელეო ოთახი, კანკულარი.
 დიღე 173₁₁ დიღეგი.
 დირაგი 138₁₂ ანა.
 დიუმეცი ანუ დუმეცი „არაბული ლექსია, რომელნიცა სახელითა ამით უწოდებენ ფარონენისა ლელსა ხეთა, ხოლო ოსმანნი ფარონენიქილ“ (მოგზ.). 160₂₈, სქ. 2.
 დოვლათი 141₆ ქვეყანა, სახელმწიფო.
 დოლაბი 201₄₁ სარკელი.
 დორი 165₄ ზურგის მისაყრდნობი ბალიში.
 დოშაქი 166₆ საგებელი.
 დოვლამანი 196₃₀ დარაგომანი, თარჯიმანი, „მოენე“ (მოგზ.), 196 სქ. 2.
 დრომონი 105₂₁ „დიდი ხომალი“ (საბა).
 დუმი 27₂₂ საქე.

დენენ იხ. გემა.
 დესახელ 155, ამგვარადვე, ასევე. ეთანმდებების იხ. თანამდებობა.
 ეკალმუხა 304₂₂ შვიი ხე, შავარი და შიძე.
 ელდება: შ ე ე ლ დ ე ბ დ ი ა ნ გ რ მ ნ ბ ა თ ა 31₂₂ ელდას სეგმენენ გრმნობებს.
 ელ-კაგირ 172₇ პლანეტა მარეის არაბული სახელწოდება.
 ეპიტროპოსი 194₁₈ „მოადგილე, გარნა იქმნებიან ილუმენი უფროს ეპიტროპოსად, ვიდრელა სხუანი, რომელთაცა აქუსთ რწმუნებულ შემოსავალ-გასავალი, ესრეთ-მ ეკლესიათა და სახლთა ზედამხედველობად საქარობებთა მათთა სრულყოფისათჳს“ (მოგზ.). 82₂₀, სქ. 1.
 ერთსახე: ერთსახელ 194₂₂ მსგავსად. იხ. ესსახელი.
 ერთჳსენიერი 285₂₁ თანამემამულე. ერჩის იხ. რჩ.
 ესეცთარი 340₁₂ ამგვარი, ამნარი.
 ესთა 293₂₈, 316₂₂ ასეთთა.
 ესრეთ უწორეს 212₂ და შემდგომ (и так далее).
 ესსახელი: ესსახელიცა მას ესსახელიცა კადნიერებისათჳს 52₂₈ ესსახელიცა მას ამგვარი კადნიერებისათჳს; ესსახელიცა 116₁₂ ამგვარადვე.
 ესთი 172₇ თანაერსეკლავის ცლომილი, პლანეტა.
 ეციით იხ. სიცილი.
 ექინი 212₂ სწრაფმაალი აქლემი. „სხუაგვარი აქლემია, მკვირცხლმსრბოლი, რომელიცა განელის 24-სა ეამსა უფროს 80-ისა მილსა. ევროპელნი ეზხიან პირუტყვსა ამას დრომადერ“ (მოგზ.), 176₂₆ სქ. 1.

3

ეანი „ხისა ფიქართა გამო ქმნილი პაუზი მოგრძე“ (მოგზ.), 40₂₈, სქ. 3.
 ეარქომა 193₂₈ უარის თქმა, გეცეარქმეს 168₁₈ უარის გეცოხრეს.
 ეაუფინი იხ. ეაფინება.
 ეაშტი 146₂₂ მხედარი, მოლაშქრე, ჭარისკაცი.
 ეევილი 278₁₁ მოადგილე, რწმუნებული, მოსარჩლე.
 ეევა: ეელი არიან დაფარველ ეევითა 298₂₈ მინერალური წყალი.
 ეინა 155₂₁, 347₁₄ ეინაიდან.
 ეინა 338₂₈ სადაც.
 ეიფრდილე იხ. ფრდა.
 ეიწინაშე 50₄ წინაწამძღვარე ფეი.
 ეიხმევეთ იხ. ხმევა.
 ესოქლათ უმჯობეს 74₁₅ უქეთ უთქვათ.

ფ

ფაბთი (ზაფთი) პროენციის ეევილი, ზედამხედველი, მმართველი 264₁₆ „იასული“ (მოგზ.) 264, სქ. 1.

შამშილი 235₂₁ ფინიკის ხე.
ზარაბზაში 295₂₅ ზარაფბაში, ზარაფების უფრო-
 სი, თავი.
ზარაფრთები: განგავსუშენს... ოთაღთა შინა,
 სარკე-სტოლ-სკამებთა, ლოგინ-სარეცლებითა
 და ზარაფრთებითა მორთულთა 183₁
 სამკელულები (?).
ზარაფ-ხოხა 67₃₁, 88 ფულის მოსაქრელი სახლი.
ზარაინა: ზარაინი ნარინჯის ფერი ხაველი
 262₃ ოქრომდობი ნაკერი ნარინჯის ფერი ხა-
 ვერლი.
ზარფი 124₂₈ პურკლი? (არაბ.), ზარფიანი
 ფინჯნები.
ზახილი: გასხად 303₂₉ გასძახდა, გაპყვიროდა.
ზეღართუ: ზეღართუთ შემოვიღენ ესრეთუშ
 262₁₄ დამატებით. ამით გარდა შემოვიღენ კიდევ.
ზეღმიწვენილება 255₁₄ ზედ მისვლა, შეტევა.
ზენი 127₃₀ ოქრომდობი.
ზენიშანი 52₃₁ ემბლემა.
ზენობა: ზენობა 144₃₈ ფიჭობს.
ზოღაზოხი 111₃ ვარსკვლავთა მრისხველი, თუ
 სივრცის მზომელი.
ზოკუშიალი „ზოკუმ ეწოდების ერთგუარსა
 ბალახსა, ხოლო იალი—ერბოსა და ზეთსა“
 (მოგზ.) 208₁₉, სქ. 1; იერუსალიმური ბალზამი
 12₃₁, სქ. 1.
ზორვა: უზორულსეა ქებისა მსხუშრალსა
 411 შეწვირავენ ქების მსხვერპლს.
ზროწელობა 284₃₀ ტანწერწერობა.
ზუღუერი: ზუღუერი ქევა 24₃₁ ზეიადი ქევა.
ზუშრი 320₃₁ ბაეი, სასაზღურო გადასახადი.
ზური 326₂₂ მეომრის რჯინის ქული, რომელსაც
 წინ და უკან ჩამოშვებული აქვს რჯინის ბადე
 (ზარადი).

თ

თაბალა 212₂₀ ხუნდი (ბორკილი ფეხებისათვის).
თავაზება: არ უთავაზებ 295₃₀ არ უთომობს,
 არ ჩამორჩება.
თავთა 134₁₂ ტაფთა, ქსოვილი.
თათნართი 134₁₁ ქსოვილი.
თალარი 144₁₂ ტალაუერი, ფანჩატური.
თალიში „სეფურთა ანუ წურთა სპათა“ (მოგზ.),
 127₁₂, სქ. 1.
თანაშქვა 222₁₄ საუბარი.
თანამდები 183₂₇ ვალი; თანამდებ ხართ 125
 სქ. 1 მოვალე ხართ.
თანამდებობა: ეთანამდებები 116₃₈ დავა-
 ლებუღია.
თანამდრომება 340₂₂ ერთგულება.
თანამდრომი 266₄₁ ერთგული, ქვეშევრდომი.
თანამყოლი 24₂₂ თანამგზავი.
თანანადები 7₁₀ ვალი.
თანაწარქდობა 315₂₂ გვერდის აეღა, გავლა; თა-
 ნაწარქდობი 166₄₀ გაუყვივი.
თანამზობა 95₃₈ თანამზობა.

თასა „თასა თათრულია—კრიელოსანი“ (მოგზ.),
 140₃₈, სქ. 1.
თაფხენი 83₀ უხენის მუცელზედ შემოსაკრავი
 თასმა“ (დ. ჩ.).
თეთრი 94₁₈ მონეტა.
თეოილატო „ღმრთისა მიერ დენილი“ (მოგზ.),
 81₁₉, სქ. 1. (ბერძნ.)
თენება: ეთნო ფრიად სულსა ჩენსა 95₄₈ მომე-
 წონა ძალიან; ათნებთ 125₃₀ ამებთ, ასი-
 მოვნებთ; ვათნებთ თავსა ამით 4₃₈ ვანუგე-
 შებ, ვაიმედებ ჩემ თავს.
თოფუბ-ბაზარი „ქეთამთა სასყიდი ბაზარი“,
 (მოგზ.), 79₁, სქ. 2.
თოღვილი 297₃₀ დათოვილი.
თოფ-ტანბაზა 316₃₁ თოფ-დამბაზი.
თოფხენი 79₂₅ არსენალი.
თრაშაინი: ალმასი თრაშაინი ბექვდადე
 ქნილი 306₃₇ თოღვი ალმასი ბექვდად გაკე-
 თებული.
თულაურთი 53₃₈ თულაბევეთი.
თულუნჯიბაში 297₄₇ მეთულუნჯთა უფროსი.
თულუზი 176₃₈ წყლის საზიდაეი ტიკი.

იასალი „ოსმანურთა, გელარგოსანი, კარისა თანა
 მდგომი ანუ იასალი“ (მოგზ.) 106₃₈
იბინი მასი „მშვიდობა ყოველთა“ (მოგზ. ბერძნ.),
 70₁₉, სქ. 3.
ისლამობა „ეწოდების ოსმანურად კონსტანტი-
 ნობოლსა და არა ჰსტამბოლი. ისლამ ჰნიშნავს
 მართლმადიდებელსა და ბოლ—სიმრავლესა“
 (მოგზ.), 54₄₀, სქ. 2.
იუფინი 141₁₈, ეგების, შესაძლოა.

კაღონი 111₉ გასადები ძელი.
კავაზი, **გავაზი** 331₂₀ გამყოლი, მცველი (შეიარა-
 ლებული).
კავაზაში 331₂₀ მცველთა უფროსი.
კავახონა 115₂₀ ყავახანა.
კაისი 92₂₀, 182₁₈ ქერამი.
კალამჭარი 134₄₁, 152₃₀ ყალამჭარი, მოჩითული
 ქსოვილი, ჩითი.
კალიანი 121₃₀ ყალიონი.
კალაკი 134₁₁ ქული (თურქ).
კამარაონის **პლაფონი** 232₄₃ კამაროვანი პლა-
 ფონი.
კანაო 134₁₅ ქსოვილი (კანაე?).
კანაფა 136₂₂ სავარძელი (ფრ. კანაპე).
კანთარი 306₄₁, 338₈ ყანთარი, წონის ერთე-
 ული (100 გ.). „ოსმანურთა, ერთი კანთარი
 არს 34 ოკა...“ (მოგზ.), 109 სქ. 1.
კანკელი: კანკელდად ქნილი 285₄₈ დაკ-
 ლაკილი, კანკელდობილი 321₈ დაკ-
 ლაკილი.
კანსელიერი 121₂₂, 148₈ კანსელიერიის მოხელე.

კანტორა: „ვერნებ, ლათინური იყოს, სახლი განსაკუთრებით ვაკარათ, რომელსა შინაყოფი უკუარისთ დეთარნი აღებ-მიცემთა თუსთა და განავებენცა ყოველსავე შესახებულად საგანისა ამის“ (მოგზ.), 112₁₁, სქ. 2.

კაპიტან ფანა „ადმირალი ანუ სპასპეტი ზღუასა ზედა მებძოლ-მსახურთა მწველობათა“ (მოგზ.), 80₁₄, სქ. 2.

კარანდაში 158₂₄ ვრატიტი.

კახაბა 47₂₈ დაბა, პატარა ქალაქი.

კაუბი 258₂₈ ქელი (თურქ.).

კაფი, ყაფი 212₁₀ კარი.

კაცად-კაცი 182₂₈ ცალ-ცალკე.

კეთილგანკარგველუბა 165₇ კეთილმოწყობილუბა.

კეთილდაწესება 71₁₈ კეთილგანწყობილუბა.

კეთილმდგომება 116₁₈ კეთილმდგომარეობა.

კეკლუცაღანაქუხი 284₂₈ კეკლუცაღანობიანი, თვალტანალი.

კერატია „ბერძული ლექსია და ხეცა ესე არს საბერძნეთსა შინა, რომელიცა ისხამს ნაყოფსა მსგავსსა ვიარის ლობიოსასა, გარნა ფრიად უმომსხოვსსა, როსიღონი უწოდებენ ნაყოფსა ამას სტრუქიად და რომელიცა, ეინათგან რუსულად რაოცა ეწოდების რქასა, ხოლო თვთ კერატია ანუ სტრუქიად ყოვლითურთ ემსგავსებთან რქასა. ნაყოფსა ამას სქამენ შაენი“ (მოგზ.), 277₁₀, სქ. 3.

კერძო 123₂₈ მხარე; კერძოთ თუსით 114₂₈ თავის მხრივ.

კერძობა 343₄₅ მათესავები, ახლობლები.

კერხქილისიელი „ორმოცსაყდროსნელი“ (მოგზ.), 235₅ სქ. 1.

კილური 157₁₀ ნაპირი.

კივთი 112₈ კოპტი, აბაში.

კიწლარ და 80₁₉ „კიწლარ და არს საკური და უკუეცი საკურთა. ესე მიიწუშეს ქელმწიფისადმი სულთანანათა, ხარკუთა და ქალწულთა, ოღესცა მიიღებს მის მიერ მისთვის ბრძანებასა“ (მოგზ.), 80₁₉, სქ. 1.

კიოტი 212₁₁ სახატე.

კიპობა: ეკმაობთ 264₂₈ კვიყაფილილებით.

კიპა-ყოფა 3₂₁, 137₂₇ დაკვიყაფილუბა.

კილაღი 155₂₉, 174₂₈ ყოლაუზი (თურქ.); გამყოფი, გზის მარჯვენებელი.

კილანდორია 129₁₉ კვიარული ლეინის სახელწოდება.

კონხელიერი 296₁₉ საელჩოს მარჯველი (ფრ.)

კოლ-მალაქი 144₈ „ნესვის ხე“.

კრანი 153₉ ორანი.

კრეტახამელი 31₁₄ კარის ფარდა.

კრძალვა: კერძალენ 143₂ იკაენი.

კუვათიანი 117₂₈ კუვათიანი, ნოყიერი.

კუვუთიანი ანუ ტაგური 252₂₈ საფლავი.

კუშთა: ეამსა ქუშთისა 133₁₁ საიდუმლო მსხვერპლის შეწირვის ეამს.

კუშრი 213₁₁ რკინის ურო, ზარის ნენა.

(უწინარეს ლიტურგიის მომზადება: მწირველი მღვდლისაგან საფლავთა ძველთა“ (ლ. ნ.).

კუთი 112₁₁, 142₁₁ კუთი.

კუთიჭიარისი „ოსმანურია, ქართულნი უწოდებენ ბაზარად სპეკალთა ქუთა“ (მოგზ.), 80₂₈, სქ. 4.

კულდი, ულფი 341₉ პატარა ტომარა, პარკი.

კუში, უში 157₂₈ უღანბოს ქვიშარია.

კურტაქი 101₈, მამაკაცის მოკლე ზემო ტანსაცმელი, ქურთუკი.

კუტალი 135₂₇ ხის ქურჯული წყლისათვის.

კურუში „ერთი აბაზი“ (მოგზ.), 53₂₈, სქ. 1.

კუჭაფი 286₂₁ კარადა, შაყფი.

ლ

ლაბლაბუ 159₂, 305₁₀ ლაბლაბო, „გეოგრაფიკული ლობიო“.

ლაფირინთი 47₂₃, 301₂₈ ლაბირინტი.

ლაქვი 338₂₈ სარკმელი.

ლახოსტაქი 342₂₈ თმის, წარბების და წინების საღებავი.

ლაინი 138₁₉; 209₂₈ ლაინი, შეღებილი ნ.რ.მ.

ლაიმენა 280₂₈ ნეთსადღური.

ლაიმენა: მსმენთაქა ლიმენად მომუყანელითა 119₁, მსმენელთა სიბრალულის, თანაგრძობის გამოწვევითა, ვიღმეთ 152₁₄ შეწველით.

ლატობა: ილტობოდა ცრემლთა შინა 162₈ ცრემლად იღერებოდა.

მ

მაგაზეინი „რუქანი, საღარი ანუ ანბარია“ (მოგზ.), 58 სქ. 1.

მათ შორის 308₁₁ между тем.

მაიკი „არს სამრეკლოებრ მალაშენებული სხუად და სხუად სახელ ქვითყირისა, ლამე ფონარითა განსანათლებულად, ნიშნად ნეთათუს ზღუათა შინა მკურავალთა“ (მოგზ.), 32₂₇, სქ. 1. მანგი 150₂₈, 305₁₁ მარგალიტი.

მაჯარი 170₂ შაშხანი, მაქარული თოფი-უნგრული, მადიარული თოფი (თურქ.).

მარტა: ქმართუბ 265₁₀ მართა, წინართაქ.

მარკიტანტი „არს ვაკარი, მჭედრობათა თანა ყოველგან მორაული საკირითა და საქმართათათვის ნიეთებითა“ (მოგზ.), 35₂₈, სქ. 1. მარონინე 64₁₁

მარტივ-მაღალი 335₂₈ სწორი და მაღალი მახტიკის ხე, რომელსაც აქვს სურნელთაღნი ფისი 92₂₈.

მაღლომ: სხუათა ნაყოფმოსილთა ხეთათვის და ეიღებუბ, იონათგან მადლომის რიცხითა რიქითოსა 1055₈ სხუა ნაყოფმოსილ ხეებზე აღარათურს ვიკევი, ეინაიდან მტეობს რიცხეთა რიცხეს (превешает).

• მწაჩენი: მა ჩ ე ე მ მ ა ნ 303₆₀ მიწებებულა.
მახსოთი 184₃ მეჩეთი.
მხედველი 90₁₀ გამბედელი.
• მცამა: აწ არლა მ გ ა მ ა, უკუეთ მოკეკლეუკა
130₁₂ აწ აღარ მენაღვლება, თუ მოკეკლე კი-
ლძი.
მგობელი 228₁₈ მაგინებელი.
მგონები 150₃₆ მგონებელი.
მდგმოება 55₆₀, 148₁₁ მდგომარეობა.
მღვდლები: მღინარაჲ სუვაზ საქმაოლ დიდი,
მ დ ი ლ ე ბ რ ა ბ ე ლ ი მ რ ა ე ა ლ გ უ ა რ ი თ ა თ ე ვ ზ ი თ ა
319₃ მღინარა სუვაზ საქმაოლ დიდი, სახელ-
განთქმული მრავალგვარი თეხით.
მებრძუ 217₇ მსგავსადე, მებრ.
მეინავეობა: მიფინავეა ჩუეთთან 93₁₄ პური ჯამა,
იპურმარილა ჩენთან.
• მემოქლონე 210₂₄ მეკორტული, ეისა ბოქლომი
აბარია.
მეშუაქე 157₄ მომუშავე.
• მერე 173₁₂, 250₁₀ ეზო, წინა ეზო.
მეტრონე 89₂₈ მესაქე.
მეურაღე 322₁ ნაქრალის მკეელი.
• მეცნერი 138₁₈ მცნობი.
მეარშობელი 17₃₀ უარის მიქმელი.
მზრახველი 266₂ მრჩეველი.
• მუშნობი 96₇ მოფიქრალი.
• მთავაზებელი: არცა მცირე მთავაზებელი ქარა-
ვანსარათა კონსტანტინოპოლისა და კაირისათა
182₂ ოღნავადაც არ ჩამოუვარდებოდა კონ-
სტანტინეპოლისა და ქაიროს ქარავანსარათა
(Шестьдесятини).
მიბრუფილი იხ. ბრუფება.
• მიღვამილი 219₂₇ ფეხმძივე.
• მიზეზებელი: მიუტრეყო მას შეწუხებისათჳს ჩე-
მისა, ვანებისაებრ მისისა, ჩემდა მი ზ ე ზ ე-
ბ უ ლ ი 33₂₈ შეუენდო, ეპატიო მას ჩემი შე-
წუხებისათჳს, რომელიც თავის თავში ხე-
დავდა ამის მიზეზს.
• მიმოღვრობა: შემდგომ წარტომისა თანა მი-
მ ო გ რ ო ბ ი თ ი თ ა გ რ მ ნ ბ ა თ ა ს ა, იწყო
ლაპარაკი 128₃₈ იმის შედგე, რაც განთავი-
სუვლდა ამაღლეუბით გრმნობებისაგან,
იწყო ლაპარაკი.
• მიმოდაყოფა: მი მო ლ ა ი ც ო ა ნ ა ს ლ ა დ ე რ ი 68₁₂
დათფატა უტბად ერი; მი მო ლ ა უ ვ ე ჯ ს თ
112 სქ. 1. გაუნაწილებითა, დაურიგებითა.
• მიმოკალაღვლობილი 16₂ დაქოაკნილი.
• მიმოქვლევა: ღრუბელთაღმდე აღმალეებულნი
ზურთინი მისნი მი მო ღ კ ვ ე ჯ ე ლ ი დ ი ა ნ ო რ ი-
სტ ქ ე რ ძ ო ღ 46₂₂ ღრუბლებამდე ასული ზეირ-
თები გვეკოლაღენ ორივე მხრიდან.
• მიმოყოფა: მი მო ვ ე ი ე კ ე ნ ი თ თ ვ თ ე უ ლ ი თ ჳ-
თ ჳ ლ დ 197₄ დავიშალეთ თვითეული ცალ-
ცალკე.
• მიმოხტოლვა 121₃₀ ქენება.
• მიმჩრობლება: მი მ რ ჩ ო ბ ლ ე ბ დ ი ს 302₄₀ მი-
მეორებდა.

მიმტრუობელი 304₃₁ სატრფიალო, მომხიბლავი
მიმღებლობა: მი გ მ ლ ე ბ ე ლ ი ო ბ ე ნ 281₄₁
გვებულობენ, გვედებან.
• მიმცნება: მი მ ც ნ ე ბ ა ღ 120₉ შეტყობინებად.
• მიმწუხრი 147₁₂ სალაშო ჟამი, მწუხრი.
• მირიღვა: მი გ ვ რ ი ღ ა 139₂₁ მოგაირიდა თავი.
• მისაჩემებელი 36₃₆ მისაკუთნებელი.
• მიქუშმდებარება: მი ქ უ შ მ დ ე ბ ა რ ე ბ ი ე ო
322₁₂ დამორჩილებულიყო.
• მიქცევა: მი ე ქ ე ა 124₃₁ მიუბრუნდა; მი ქ ე ე-
ე ა ღ 126₄ დაბრუნებად.
• მიღება: მიმოლომან ამან მი მი ლ ო ჟ ა მ ნ ი ა შე-
მღვამთა ორთა დღეთა 125₁₀ სიარულმა წა-
მართა შემდგე ორი დღე.
• მიწუშმდე: მი წ ყ უ შ მ დ ი ა ნ 281₂ აწუღებო-
ღიან, აწუღებოდნენ.
• მიშვილება 141₃₁ შვილად აყვანა.
• მიხედვისამებრ 295₂ როგორ ჩანს, ვხიძიძი.
• მკლოპანი 269₁₀ დაქელებული, ღანგრეული.
• მკლემბელობა: ძალი სიტყუათა ჩემთა იტუეს თჳს
შორის ყუველოენებთისა მდგომებისადმი კაი-
რის მოყუნად ცდასა... მოსაბასა მძლავრე-
ბისასა, მკ ლ ე ბ ე ლ ო ბ ა ს ა, ქ უ რ ღ ო ბ ა ს ა და
მკ ლ უ შ ლ ო ბ ა ს ა განუნათლებელთა ერთა შორის
126₂₇₋₄₄ ჩემი სიტყვების აზრი გულისხმობს
კაირის აყეუებულ მდგომარეობამდე მიყვანის
ცდას... მოსაბასა ძალადობისა, სილატაის,
ქურდობისა და მკვლელობის გაუნათლებელ
ერთა შორის.
• მლაღველი: კარსით არზრუმისადმი მლაღველნი
400-მდე ჯარ-ზრობათა 33₆₀ ყარსით არზრუ-
მისაკენ 400-მდე ხარ-ძროხის გამრეკაევი.
• მშეინაკობებლთაგანი 114₂₈ თანამესტურე, თანა-
მეინახე.
• მშეფობელი 80₁₈ მფლობელი.
• მშეშე 315₂₈ მშობელი.
• მშოთხშობა 25₁, 177₂ სენრნობა.
• მშწირობელი: მგზავრთა ანუ მწირობელთათჳს
116₂₂ მგზავრთა ანუ მწირობათვის, მწიროდ მა-
ეალთათვის.
• მოარღანება: მომხარღანსა სამი ვერცხლის თერთი
147₃₇ მითაეზა, მანქა სამი ვერცხლის ფული.
• მოასარ-ქმნილი 31₂ გარშემორტყმული.
• მოასილი 270₁₀, ჯი: 271₁₈, 38 გადასახადების ამკ-
რევი მოხლე.
• მოახლო: ირუსნებთან ფრიად მოახლოსა 108₂₄
ჩანან ფრიად ასლოს.
• მოხნელღურჯო 180₁₁ მუქი ლურჯი ფერისა.
• მოვი 169₃ ფეხსაცმელი, ჩეჭმა.
• მოთავაზე 175₄₀ მოქიშვე.
• მოიმგარმობლენ 260₁₀ გრმნობაზე მოვიდნენ.
• მოკლედ მცნობი 139₂ ახლოს მცნობი.
• მოლოღება 162₄₂ მოლოღინი.
• მოლტოლევილი 142₃₇ მოსული.
• მომალღობე 128₃₀ მალღობის გადახდა.
• მომამდგარებელი: აღგვიდგა კულად ქარი, და-
მამნელებელი დღისა... მოკეუა წვიმა და სე-

ტყუა მ ო მ ა მ ე დ გ რ ბ ე ლ ი მოგზაურთა 179₂₂
ალგიდვა კვლავ დღის დამაზნებელი ქარი...
მოქვეა მოგზაურთა დამაშურებელი წვიმა
და სერეაუ.

მომიხლებული 157₁₁ ქირით დაქერილი, ნაქირა-
ვები.

მომცნება: მ ო მ მ ე ც ნ ე ბ ე ლ ს ა 266₃₈ შემტყობი-
ნებელს.

მონოფიხტი 175₁₀ მონოფიხტი.

მორღვილი 170₅₈ ოქროთი დაფერილი.

მორკოვლი 27₁₄ პატოსანი ქვებით დაფარული.
მორიკაქებული 240₁₃ მობირკეთებული.

მორბედობა: მ ო რ ბ ე დ ო ბ ა ჰუნეთა ზედა მნ₃₈
სირბილი, კუნება.

მორფე აკუშობა: მ ო რ ფ ნ ა კ ე ჟ ო ბ ი თ
ფუნელნი 193₃₃; მ ო რ ფ ნ ა კ ე ჟ ო ბ ე ლ ი
შაბაქურითა ტელოვნებითა 68₁₈ გამოყვანილი,
გამოკეთილი, გამოქანდაკებული შაბაქური
ხელოვნებით.

მოსაგზაურე 23₇ თანამგზაური.

მოსთვლა: მ ო მ ი ს თ ლ ო გ ი ო ბ ა 295₈ მომირეწა.
მაშვიზინა კიხვა, გიობა.

მოსკა, ძალი არს სხუაგუარე* (მოგზ.), 18₂₄, სქ. 2.
მოსკოვლი „ესრეთ უწოდებენ ოსმანიანნი რუს-
თა“ (მოგზ.), 58₃₇, სქ. 2.

მოულოდებელი 147₇ მოულოდელი.

მოუუდგრობა: მ ო უ მ ე დ გ რ ო ბ ა ა სხეულთა
მათა იყო, ვითარცა უშეომელ, ესრეთ უწ-
ნებულა 106₉.

მოქცევა 183₁₇ მობრუნება: მ ო ე ე ქ ე ე ვ ი 152₂₀
დაებრუნდები; მ ო ქ ე ე უ ლ ი 316₆ მობრუნე-
ბული.

მოცუარული: იშუშბდის... ვარსკულაეთა მიერ
მ ო ც უ ა რ უ ლ ო ს ა და მთოვარისა გამო გა-
ნათლებულისა ცისა და ზღვსა კერებთა 27₁₁
იშვებდა ვარსკულაეებით დაფარულისა და
მთვარიით განათებულისა ცისა და ზღვის
კერებით.

მოწიწი 303₄₁ მოწიწებული, კდგამოსილი.

მოწულა: მ ო მ ე წ ე ლ ნ ე ს სასმენელნი 212₁₂ და-
მწულა, დამეკოდა ყურებით.

მოხუშარი 141₁₅ ხუშარა.

მოხუცებულა 130₁ მოხუცებული ქალი.

მოჭდა მოხდა: წარავლინა მ ო ტ დ ა დ 94₂₁ წარ-
გაზუნა მოსაწვევად.

მოჯარისხე: მ ო ჯ ა რ ი ს ხ ე როსიის დოვლათისა
123₁₄ რუსეთის სახელმწიფოს ჩინოსანი, მოხელე.
მსგავსება: მ ს გ ა ვ ე ბ ს 166₂ უმსგავსება.

მსთობა: ი მ ს თ უ შ ს 103₃₀ ისრაფეს.

მურდახილი: მ უ რ დ ა ხ ი ლ ა დ ნაკერი 60₂₁ სა-
ხეებით ნაკერი; მ უ რ დ ა ხ ი ლ ს ე ვ ე ტ ი ა ნ ი
272₆ სეტეიან-ბარელიფიანი; მ უ რ დ ა ხ ი
ლ ა დ გამოჩაყუთნი ქუანი 109₃₄ ბარელიფად
გამოკეთილი ქვები.

მუსლიმი 104₅₉ მოხელე, მმართველი.

მუსიკოსი „მგალობელი“ (მოგზ.), 262₃₀, სქ. 2.

მუშაშა 341₃₈ ქსოვილი, კლიონკა; ავანტიბინეთ
მ უ შ ა მ მ ა ნ ი. სინათლეთა ზედა მათთა ვი-
რეთ 208₂₄ ავანტიბინეთ ჩირაღდნები, სანთლე-
ბი, ამათ სინათლესე ვიარეთ.

შქადველი; მ ქ ა დ ე ვ ე ლ ი ს ა სახითა 105₂₈ მუ-
ქარიო.

შქირღული 4₁₂ მლანღაი, მქილაი.

შქლოველი 140₄₀ 158₁₆ გამოძება, ნახეა,
ცნობისმოყვარეობა; ვ ი მ ქ ლ ო ვ ე ლ ე 293₁₆
დავინტერესდო.

შუანველია: თჯიერ მ ყ უ ა ნ ე ვ ე ლ ო ბ ი ს ა
189₁₂ (ИСТОКУШИИ?)

მცნობობა 110₅₉ ნაცნობობა.

მძღვეი 64₁₈ ძხვი.

მწადნელი 303₄₀ მსურველი.

მწერტელი ხალხობა 10₄ განმგზირაი, მტ.წყე-
ლი ტყვილი.

მწოლუარება 284₃₄ წყეთა.

მწირობა 332₂₁ მოგზაურობა.

მწყობი 146₁₈ რახში.

მწყილი 321₆ საწყმოსოლ გაყვანილი საქონელი,
ყისკ მწყმსვენი.

მქუწველი 287₄₁ მქუწველი.

მხედვ 128₂₈ მხედველი.

მხმო: უფროს სუსტ, ვიდრეა მ ხ მ ო ლ შეს-
რიცხუშლი 80₂₉ უფრო სუსტი, ვიდრე მხნე,
მოსული (?).

მქილი 149₂₈, 172₄ დარაჯი, მეთვალყურე.

მქციანი: მ ქ ე ტ ი ა ნ ი თ ა განბრწყინებული 15₂
ქალარით გაბრწყინებული.

6

ნალბანჯი 56₁ ლამბაქი.

ნალი 152₃₉ აბანოში ჩასაცემელი ხის ფესვსაქმელი;
„ნალ ანუ ნალი—ესრეთ უწოდებენ ოსმანიანნი
ფერჯსაქმელთა, რომელთაჲ იცემენ ბაშაქათა
ზედა“... (მოგზ.), 60₁, სქ. 1.

ნალო „სკამია სხუაგუარა, დასაქვებულად წნი-
ლათა სახარებოსა, ჭურისა, ხატთა და სა-
ღმრთოთა წერილთა“ (მოგზ.), 70₃, სქ. 1.

ნამუსრევი 234₄ პურის ნარჩენები, ნამცეცები.

ნოლა: ნ ო ლ ა უ რ ე მ ი 55₁₀ ნოლაღუმის ურეში
ნახარატულევი 152₃₇ ხარატის ნაკეთები, ნოსტა-
ტარი.

ნახიანი: აქუსცა თხემნი (სეტეებს—ე. მ.) ნ ა ხ-
ჩ ა ნ ნ ი 251₂₇ აქუს თაენი მოხატულნი.

ნურა 153₁₁ თმის მოსაცილებელი წამალი.

ნუღუშე 273₆ ნულარ.

ნუშა 120₈ ნავი.

მ

ოღესობა: ო ლ ე ს ო ბ ი თ 57₃₄ ოღესემ, დრო და
დრო.

ოღნოკოლა „ეტლია, ორსა გოგორასა დგმული“
(მოგზ.), 262₃₂, სქ. 2.

ოკა—ეკოტი ოკა სამი გირვანქა წონით* (მოგზ.), 318₂₈, სქ. 1.
ომირი 49 სქ. 1 დესპანი.
ორთუგი 79₃₃ ცხენის ზურგზე გადასაფარებელი ქსოვილი.
ორორი 326₃₂ ოროლი, ორპირიანი და გრძელტა-რა შუბი, ლახვარი.
ორშვდელღვზის 340₃₈ ორი კვირის მინძილზე-ორხეა, ორხეა 134₁₄ ხალიჩა, ხალიჩოვანი ქსოვილი.
ოფი (Populus nigra) 160₂₈ ხის ქიში, რომელიც იზრდება წყლის პირას.
ოქრომკედი 127₃₄ ოქროს ძაფი.

3

ბაკლავა 280₁₈ ფახლავა.
ბაკსემბტი 176₃₂ გამომცხვარი პური, ორცხობილი.
პანიხილი 129₁₉ პანაშვილი.
პატევიბა: გაპატევიბენ 281₄₃ განებევიბენ, პატევი პყავხარ.
პირადპირადი 40₃₇, 232₄₀ სხვადასხვა.
პირამბდა „ოთალი ანუ აკლდამა სიკუდილისა“ (მოგზ.), 156₁₆, სქ. 1.
პირალშკული მიწა 152₁₃ პირალბეული მიწა.
პირველდასაბამი 276₂₈ თავედაპირეული.
პოლოტეკი 326₃₂ სამკერდე ჯავშანი.
პროზუმენტი 198₆ ბუზმენტი (პოზუმენტი) სირმა.
პროკონსული „ანთვპატი ანუ მთავარი ქალაქისა“ (მოგზ.), 27₂₈, სქ. 2.

უ

უღუნი 127₃₆ სანთლის ნაშენის მოსაკვეცი მაკრატელი.

რ

რაერთი: ვის რაერთი ნებაეს 182 სქ. 1 ვის როგორც ნებაეს.
რამაზანი 329₃₇ მამადაიანთა მარხვა.
რამ უოფად 310₈ რა ვქნათ?
რაფინდი 105₅ დაფინს ხე, გამარჯვების სიმბოლო; ელღობარბდით... მოშიშნი წარგებდალ რაფინდისა 145₂₀ ვუხიზლობდით ნაძლავის წაგების შიშით; შუბლგვირგვინოსანთა რაფინდითა 48₁₆ დაფინს გვირგვინით შუბლშემკულთა.
რეგული: რეგული რეკნელი ბალი 164₃₁ რიგზე გაწყობილი ხეხილი, ბალი.
რეიზი „რეიზად და კაპიტანდაცა უწოდებენ ოსმანისან გემის დუმისა მყარობასა, ნათა მმართებელსა ცურეაუ ზღუთა შინა“ (მოგზ.), 45₃₀, სქ. 1.
რევა 24₃₇ როგორც, ვითარცა.
რვლი 231₁₁ სილენძი.
რიცხუა: რიცხუს 136₁₄ აღრიცხავენ, თვლიან.

როლი „სახელსა ვისივე წარმოდგინება უბნობათა და მოქმედებათა შორის“ (მოგზ.), 307₄, სქ. 1.
რუბი 164₁₀ მეთხელი (არაბ.).
რჩ: ე რ ჩ ი ს 326₆ ემორჩილება, უყვარება.

ხაზლარდენელი 209₂₇ შესამოსელ-წამოსასხამი.
ხაგიბელი 194₁₄ საციცხვი.
ხაგოდუბო 128₃₃ საგოდუბო.
ხალითობა 166₃₀ საღაურობა.
ხალითცა 162₃₀ საიდანაცა.
ხაზგადლო: მიეწერა მათ ს ა ზ ო გ ა დ ო დ მის-ლა 137₄₃ მიეწერათ მათ ერთად მისდამი.
ხაზუშრე სახლი 329₃₀ საბაუო სახლი.
ხაზუშრისი 329₃₄ საზვეერეს მისხური, მეზვერე.
ხათანადოება: სათანადოე ბ ს მიმცნებალ მო-წესეთა ამათდამი 94₁₃ მოვალეა, რომ აცნობოს მოწესებებს.
ხათუხო 87₆ თავისთვის.
ხალოდებელი 92₉ მოსალოდენელი.
ხამანძილი 327₁₆ შესასვენებელი ადგილი.
ხამშური 170₃ ქოლგა.
ხამლავე 326₃₂ ბრძოლის დროს მკლავზე წამოსაქმელი ლითონის ფირფიტა.
ხამუშთრო 133₁₃ საკურთხევის ნაწილი, სადაც ხდება საიდუმლო მსხვერპლის შეწირვა.
ხამმოთხვე შსიგინო ადგილი; ს ა მ მ ო თ ხ ხ უ-შოდ 329₃₇ სასიგინოდ.
ხამური 300₄₃ სისამურის ბეწვი.
ხამღერელი: ვიქმენით... ს ა მ დ ე რ ე ლ და საგ-ობელ 154₁₁ გუხდით დასაცინი და გასალანძლავი.
ხამწერლო 108₆ კანცელარია.
ხანიშენოდ: ს ა ნ ი შ ე ნ ო ლ მწუხარენი 13₃ შე-სამწნეველ მწუხარენი.
ხაოშირო 52₁₇ საეღო.
ხაპონი მარანდულიხა 127₃₄
ხაუშაო 218₁₁ მგეტერი.
ხარბენი 315₃, 144₃ სახლის ტალანი, აივანი.
ხართლი სახლისა 272₁₇ სახლის სახურავი.
ხახეფურო: „ცხენთა საყენი ადგილი ანუ სასეფურო მოედანი“ (მოგზ.), 72 სქ. 2 ცხენთა გასახედი ანუ გასაწვრთნელი, სავარჯიშო მოედანი.
ხაუბელი: საუბელი სა ა მ ს... დღესა ვერ განვირინეთ მოულოდებელსა განსაცდელსა 257₁₈ ამ უბედურ დღეს ვერ გადავურჩით მოულოდენელ განსაცდელს.
ხაუბატეო 139₂₉ საზღაური შუურატეოფისათვის.
ხაფერქურეპიანი 158₃₀ საფერქურეპიანი.
ხაფრევიო გზა 326₂₆ საფრევიო გზა.
ხაფური: ისაფურებს თქს შორის ბრძულად 87₀ ისეფურებს?
ხაყარი 192₃₃ ტახტი, დასაჯდომი.
ხაყვალადო 282₉ საყველითი.
ხაშუადლეო 185₁₉ სამწრეთი.
ხაჩაირო 318₁₀ საბალახე, საძოვარი ადგილი.

საცნაურ-ქმნილი 185₃₀ ცნობილი.
საცვრო 107₄ განსაცვიფრებელი.

საცხოვარი 218₁₀ ცხვირის ფარა.

საბავი 141₂₉ საბაველი, სამუღელი.
საძლისი 153₆ გასაძლისი, გასაძლები.

საწინწკარა 145₁₇ ფრინველის ლავიწის ძალი.

სახედულში 305₁₇ თვალი.

სახესა ქუშუე 4₂₂ საბაბით; სა ხ ე ს ა ქუშუე შე-
უძლებლობის 105₁₁ შეუძლებლობის საბაბით.

სახედ და სახედ: სა ხ ე დ და სა ხ ე დ კიდე-
ბულთა კიებისა კანდელთა შორის 130₃ სხვა-
დასხვაგვარად კიდებულთა კანდელთა შორის.

სახიდ: შივიქეცით სა ხ ი დ თჳსა 108₉ დაებრუნ-
ლით ჩვენს სახლში,

სახ-სატრფიალო 284₈ სახით სატრფიალო.

საჯივი 50₄₄: 337₂₈ ქედის ბორკილი, ხუნდი.

საჯნარი 285₂₈ თავის გამოსხნის საფასურით.

სხილანი 312₁₈ მკერალი ცირალინი.

სიდი „არაბულია: ჯელიწიფე, უფალი, ბატონი“
(მოგზ.), 139₂₃, სქ. 1.

სითხე: ენისა არ ჰშთათელეს ნავი ს ი თ ხ ე ს ა
შინა 106₂₁ კინდამ არ ჩაფლეს ნავი თავ-
თხელში, მეჩეჩში.

სიკომორნო 161₇ არყის სახელწოდება.

სკალა „ბერძულია, ეწოდების ადგილთა ზღუსა
ანუ დიდისა მდინარისა კიდურთასა, რომელ-
თადმიცა მიღებებან მცურავანი ნუშანის და
ნავინ“ (მოგზ.), 72₂₈, სქ. 2.

სკლიანკა „არს მომცროვ ბროლისა ჳერი, უფ-
რიადესად ყუელიწორი“ (მოგზ.), 27₈, სქ. 1.

სიკულიდ შიჯლინი 133₂₂ სიკულიის პირას მი-
სულნი.

სილიფი: მომცროვ მუშია, შეხვეული ნარმისა
ს ი ლ ი ფ ე ბ ი თ ა 240₉ მომცრო მუშია, შეხვე-
ული ნარმის თასებით, ბაბთებით.

სიჩჩა 117₃₇ ლეინის ქურქული.

სისწვრივ 185₂₁ გასწვრივ.

სიცილი: ე ც ი ნ ი თ 161₃₁ დასცილით.

სიწულილი: განხილულად სიწულილესა შინა ყო-
ველთა წინამდებარეთა ნიეთთა 335₂₂ ყოველი
ნიეთის დაწერილობით განხილვა.

სოთი 305₁₉ ლამაზი, სწორი ცხვირის მეტაფორა,
სტიკირი (სა.).

სულთან 116₁₀ გარკვეული სახეობის ბრინჯის
სახელწოდება.

სულთანა „ესრეთ უწოდებენ ყოველთა მათ
მდებრთა, რომელნიცა არიან ცოლნი, ასულნი
და ესეითარნი ნამყო-აწყყითა ტაძრეულემათა
სულთანთათა“ (მოგზ.), 56₂₉, სქ. 1.

სულითი: მივიცილი 'ს უ ლ ი თ ი თ ა მხიარულები-
თა 291₁₈ მივიცილი გულითადი მხიარულებით.

სფინკსი „ილაღმა, კერბი, აღრიანტი და ესეი-
თარი“ 160₁₀, სქ. 1.

სხოლა 314₃₀ სკოლა

სხუშბრასახედ 194₄₂ სხუშბრივ. სხუშბგვარად.

ტ

ტაგრუცი 252₂₈, 253₁₀, 11 საფლაეი.

ტალანი 198₂₇ კორილორი.

ტალი 343₁₇ ტალკეისი.

ტასკარა 151₉, 21 182₂₈, 183₄ წერილობითი ნე-
ბართვა.

ტასტი 138₁₄ ტაშტი.

ტატევაი იხ. ბორლი.

ტიმლიმისი 338₆ საკრავი.

ტიპილი ლეინო; ტუბილთაგან საქე 339₂₄ დაღ-
ული, ნასეამი კაცი.

ტორი 320₈₁ მეტეზარის დიდი გოზი.

ტრიკილი: „სასანთლად მღუდელთმთავართათჳს
საჯმარებელი ეკკუსიასა შინა“ (მოგზ.), 134₇
სქ. 1, 263₂₁.

ტუება: ს ტ ყ ე ბ დ ა ყოველი ერი იგი ჳმითა 118₄₄
ჳეთინებდა, გოდება ყოველი ერი იგი ჳმითა .

ტუშლევა: ჰ ს ტ ყ ე ლ ე ა ჳენი 77₁₁ ტაში შე-
მოჳკრა.

ტუჳა 137₄ ტუვაი.

უ

უაზნო 189₁₈ უსახელო, უგვარო.

უამრო 265₉ უამრავი.

უარ-უღმობეზელად 98₂₈ უარესად და უსასტი-
კესად

უგაუძლებლები 174₁ რის გაძლებაც შეუძლებე-
ლია.

უთნო: უ თ ნ ო გული 97₂ არასათნო, არაკეთილი
მული.

უჳაფიო: უ ჳ ა ფ ი ო სიტყვა 33₁₇ გაურკვეველი.
არა ჳაფიო სიტყვა.

უჳეთილ-სახური 33₆ სქ. 1 უგვანო, უჳეთური,
უსასური

უჳმოჳკევა თეთრისა 88₁₈ ფულის დაბრუნება.

უნჯება: ი უ ნ ჳ ე ბ ე ნ 280₉ აგრეობენ, ინაზვენ.
ურუმულ-ანატოლია: „ურუმულს ვეროპისა და

ანატოლს აზიისა ჳვართთა უწოდებენ ბერძენნი
და ოსმანიანნი“ (მოგზ.), 47₁₂, სქ. 2.

უსაამო 326₆ უსამოენო.

უსაკუთრები: ითხოვნენ უ ს ა კ უ თ რ ე ს ა
განხილუსა 3₂₁ ითხოვენ განსაკუთრებულ
განხილვას.

უსაშუვალოდ 113₆ უშუალოდ.

უსაჩინოესი 48₂₈ უჩინებულესი.

უსაჳმარესი სხუათა 45₁₃ სხუებზე უფრო გამოსა-
დევგი, გამოსაყენებელი, სახმარი.

უსუმი 70₆ „სურნელოვანი ბალახი, რომლისაგა-
ნაც კეთდება სასხურეველი“ (დ. ჩ.).

უსუფერტუბი 159₂₈, უსუფერტუბო.

უსუფა 209₂₈ ჳალბატონი.

უსჳმუმიანი არაბისა 3₁₂ არაბეთის უდაბნო.

უსჳშოესი 70₁₉ უფრო ჳეშოით.

უსჳყუმი 208₆ უტყვი, ნუჳა.

უსუარული 176₁ არამოჳვარული.

უსუორესი: უ ს ო რ ე ს ყოველივე უწყით 256₆ უე-
მდგომი (დასახე) ყოველივე იცით.

შემეცნება: შეგვამეცნა ურთიერთსა 28₂₄ ერთმანეთს გაგაცნო.

შემეწამებულნი 184₁₆ შეწითლებული.

შემთხვევა: შემთხვევისათვის ჩუშნისა 12₁₀ ჩვენი შეხვედრისათვის.

შემთხვეული 199₂₂ მმთხვეული.

შემქსლველი: ოლესა შემქსლველი მან გაეძარ ცხოველი ვსე 114₄₀ როდესაც ქუსლის კერით დაეძარი ეს ცხოველი.

შემძღვრილი 304₃₀ შემოზღვრული.

შერთმევა: შეართმევე 153₁₂ მართმევენი.

შერთმევა: შეერთმევე 338₁₀ მართმევენი.

შესადგომელი დღე 324₂₃ მომდევნო დღე.

შესაყრდნობელი 143₂ თავშესაფარი.

შესახნი 93₂ შესახებ.

შესლვა: შევედ 195₁₈ შედი.

შესწავებული 343₂₂ მცნობელი.

შეტრფობა: შემამტრფობანი 268₁ შემო-მტრფოდენ, შემომხაროდენ.

შეუადრებელი 310₄₈ მოუარიბებელი.

შედება: შეიღეს ეკლესიასა შინა 152₁₀ შეიტანეს ეკლესიაში.

შეძრება: შეძრეულნი 340₂₃ შეყოყმანებულნი.

შიმენვარი 209₂₄ მოახლე.

შობა: შეუნეს 316₂₂ შვეს, დაბადეს.

შორვა 203₂₁ წენიანი სველი, შილაფლაფი.

შენიერა 136₂₂ შეწიერი ქალი.

შვვა 26₁₈ საყიერი.

ჩ

ჩაღბი 131₂₅ ჩარბი.

ჩარადარი 306₂₂ მურამე.

ჩაუშაში 329₂₂ ასისთავი.

ჩაუში 329₂₂ სერვანტი.

ჩაქვული 344₂₂ ფერად ზოლებად ნაქსოვი.

ჩაჩქანი 326₂₂ საბრძოლო თავსაბურავი, ჯაფანი.

ჩიგინი: ჩიგინით კერული 127₂₄ გვირისტით ნაკერი.

ჩინებული 174₂₂ მიჩენილი, განწყებული.

ჩინა: ჰიამოველ განხილულ მონასტრისა, შინაგან სახენითა ჩინითა ნაშენისა 205₂ ჩაველი მონასტრის სანახავად, შიგნით სახიანი ჩინური მინით (ან ფაფურით) ნაშენისა.

ჩირადვანი 65₂ ილუმინაცია.

ჩირქიანი 291₂₄ ბინქური, ქუქქიანი.

ჩოლი 179₂ კელი, საძოვარი.

ჩოხადარ-ბაში 278₂₁, 22 ფაშის მოხელე.

ჩული: მიღვედნენ ჩულებით სხუანი მკვენელად 118₂₀ მისღვედნენ რამდენიმე უღელი ბარაკ-მეჩით სხუანი მხვენელად.

ჩქურება: დამაჩქურებელი 336₂₈ დამაფიქრებელი(?).

ც

ცემა: ოლესა გვეცეს დრო 145₂ ოლეს ნი-გვეცეს დრო.

ცივანწონველი 328₂₂ ცივანგებირავი, ცივან-კოლველი.

ცნობა: ჩუშნ გციოთ მოკლედ 141₁₂ ჩვენ ახლოს, კარვად გციობთ.

ცუღმედიდებე 334₂ აშპარტავნი.

ცუღმელი ხარაზურა.

ცხოველშატერობა მხატერობა, живописи; ცხოველშატერობითი 221₆ живописный.

ცხრო 345₂₄ ცეხა.

ძ

ძგიდე: ორძგიდედნი 5₂₀ ორსართულიანი.

ძლოლი 198₂₀ პატარა ხალიჩა, ნოხი.

ძუნტობა: ძუნტობნი 93₂ ძუნტობნი.

ძღუანელი: ძღუანელი კრებულისა ანის მიერ 191₄₂ კრებულის ამის მიერ ძლოლი (წინ უძლოდა).

ძვლად 68₁₂ ძვირად. იშვითად

ძვრ 180₂₀ იშვითად.

წ

წალილი: გწადნო 162₄₈ გწადეს, გსურდეს.

წამისყოფა: წამისყოფა 202₂ თვალით მანიშნი.

წამისყოფასა შინა თულისასა 313₂₂ თვალის დახამამების მანძილზე. ელვის სისწრაფით.

წარმგებელი 282₁₁ მფლანგველი, ბელოლათი;

წარმგებელი 290₂ მფლანგველი.

წარმოგება: მიწვენასთან სამხტრობისა წარმოგებულთა ვიარეთ ყუალად სამი ვამი 335₁₁ შუადლისას გზას დაუდევით და ვიარეთ კიდედ სამი საათი.

წარმოგება: მხილველმან წარმოგებისა ამის, დაუაყენ ცხენი ჩემი 138₂₂ ამ ამბის (приходе-стие) მხილველმან, დაუაყენ ჩემი ცხენი.

წარმომადგენი 142₂₀ წარმომასხველი, წარმომადგენელი.

წარმომადგენი 164₂₇ აღმომცენები, აღმომტრევე-კელი.

წარმოტრება: წარმოტრეველი 14₂₄ წამოსული.

წარმოუყენებელი სიტყობება 180₁ წარმოუდგენელი სიტყობება.

წარხლობა: წარხლები 166₄₀ წავედი.

წარხობა: წარხობნი 190₂₀ წარათვა.

წვერი 138₂₁ ნაწილი.

წინაგანმსჯელობა 294₂ წინაგანზრახვა, ყოყმანი.

წინადადება: წინადადებელი 25₂₂ შემომთავაზება; წინადადებელი 88₂ შეთავაზება.

წინადაგებელი 234₂₁, 199₂ საილი, ტრაპეზი.

წინადაგებელი მიწვენი 48₂₂ შემოთავაზებელი, წარმოდგენილი მიზეზი, представленная причина:

წინათ 333₁₀ წინასწარ.
წინამეწევი 106₂₀ წინამდგომი, მებრძოლი.
წინაწეობა: წინაეწყუშბიანყე 8₂₀ ეწინაა-
ლმდეგებიან.
წონვა: ჰსწონენწყ თულათა 157₂₁ გმირავენდენ,
სკრიდნენ თვალთა.

წულვა: სწყლვენ თულათა 156₂₀ სკრიან
თვალს.

ბ

ბანკი: კანკღეზის 161₇ ძმარღება.
ბოჭინა 26₂₂ ბაჟვის თეზის ასადგმელი.

ბ

ბაბა-ხუბა 144₁₂ ნარჩევი, უეარგისი ხილი.
ბაზილი 284₂₇ საასამურთი.
ბამი 157₆ ბამბის სქელი ქსოვილი.
ბან-აღზრდილ-შმული: პარიესა შინა ხან-ა-ღ-
ზრდილ-შმულმან 265₂₀ პარიზში ხან-
გრძლივად მყოფმა და აღზრდილმა.
ბანდაგი 295₂₂ თხრილი.
ბანკირმიზის ხავერდი 152₈ სუფთა ყირმიზის თე-
რი (წითელი) ხავერდი; ხაზკირმიზმან-
ტოანი 272₄₀ წითელწამოსასხამიანი.

ბატი 210₈ გამოსახულება, სურათი.
ბლილი 77 სქ. 1 ესენცია.
ბილვა: ეხილუშ 162₁₇ ენახე.
ბილუხამებრ 88₄₄ როგორც ჩანს (ВИДНО).
ბმევა: ეხმევეთ ღვინო 145₁₃ შვიდლეთ, დაე-
ლიეთ ღვინო.
ბოკრი, ბოკერი 79₁₈ ხის ქერქისაგან ნაქსოვი კა-
ლათი.
ბონი 132₁₄ ხონჩა, თასი.
ბორშაკი 156₂₇ შემწველი, მხურვალე ჰაერი.

ბ

ბადილი: ბქადიან 173₂₈ უბახიან, მოუწოდ
ბენ.
ბანდაგი იხ. ხანდაგი.
ბარისხითი ბარისხად 32₁₆ თანდათან, ПОСТ
ПЕННО.
ბელიხ აღბურობა 332₂₁ შეწვევა, დახმარება.
ბელისტუშეთი 80₁₁ ხელქვეითი.
ბელტუშლვა 77 სქ. 2 ტაშის კერა.
ბმილვა: ბქმილვენ 173₄₂ დარაჯობენ.
ბომლი 192₆ ღიდი საშინლელ.

ჯ

ჯაბახონა 83₁₇ არსენალი.
ჯაგი 296₂₁ წვრილი ჩირგვი.
ჯავაირბუხასტან ჟაქა ისყიდების კაცთა და ცხე/
თა იარაღი ოქროსა სადად, ოქრო-მინაქრ,
ანი და საკუთრად მოოჭვლიცა ძვრფასთ
ქუათა მიერ* (მოგზ.), 80₂₇ სქ. 5,
ჯამი „მასჯელითი ანუ მეჩეთი“ (მოგზ.), 40₂₀ სქ. ;
ჯიმჯიმა 118₄₄ საკრაევი ინსტრუმენტი.
ჯუმაგუნე 123₆ მაჰმადიანთა უქმე დღე (პარას-
კევი დღე).
ჯურღმული 93₂₄ ქა.

ჰ

ჰაერკეთილოვანი 261₄₄ მშვენიერი
ჰაჯი „თათრულია, წმიდათა აღგილთა მომზილ
ველი“ (მოგზ.), 262₂₈, სქ. 3.
ჰაჯურითა ბაგითა 285₂₉.
ჰმართებ იხ. მართეა.
ჰორლი 142₂₂, 305₂₈, 55₈ საკაცე. „ჰორლი ქარ-
თულია, გარნა ნაცულად ამისა ჰქმარობენ ქარ-
თულნი თათრულსა ლქმისა ტახტევიანი
(მოგზ.), 55 სქ. 1 ;
ჰშთამოსარჩობელი 315₆₈ საღრობელა.

შინაარსი

გ. ავალიშვილის „მგზავრობა“ (გამოკვლევა) . . .	05
ტექსტისათვის . . .	053
მგზავრობა იერუსალიმისადმი . . .	1
ა) მგზავრობა თბილისით იერუსალიმისადმი საბერძნეთსა ზელა და უაუნქცევა იერუსალიმით თბილისისადმივე საბერძნეთსა ზელა. ნაწილი პირველი . . . 5	
ბ) მგზავრობა თბილისით იერუსალიმისადმი საბერძნეთსა ზელა და უაუნქცევა იერუსალიმით თბილისისადმივე საბერძნეთსა ზელა. ნაწილი მეორე . . . 187	
საძიებელნი წიგნსა ამასა შინა კსენებულთა ქალაქთა, დაბათა, სოფელ- თა, ზღლუათა, ქალაქთა და სხუათა	348
საძიებლები, ლექსიკონი	351

Георгий Иванович Авалишвили
ПУТЕШЕСТВИЕ ИЗ ТБИЛИСИ В ИЕРУСАЛИМ
(на грузинском языке)

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

*

გამომცემლობის რედაქტორი ც. შალამბერიძე
მხატვარი გ. ნადირაძე
ტექნოლოგიური ნ. ებრაელიძე
კორექტორი დ. წერეთელი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9.3.1967; ქაღალდის ზომა 70×108¹/₁₆;
ნაბეჭდი თაბახი 40,6; საალრიცხო-საგამომცემლო თაბახი 36,74;
უე 01228; ტირაჟი 2000; შეკვეთის № 327;
ფასი 2 შან. 85 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 60, კუტუზოვის ქ., 15
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 60, ул. Кутузова, 15

გამომცემლობა „მეცნიერების“ სტამბა, თბილისი, 60, კუტუზოვის ქ., 15
Типография Издательства «Мецниереба», Тбилиси, 60. ул. Кутузова, 15